Ru Lok' Pixab Ri Dios

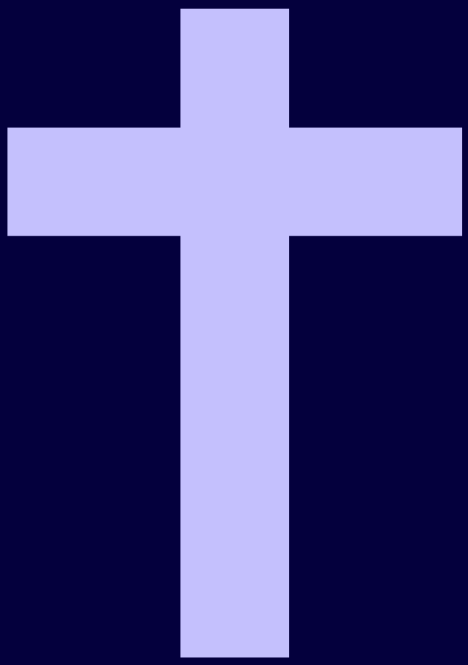

New Testament in K'iche' Cantel; quc (GT:quc:K'iche'), traditional spelling

Ru Lok' Pixab Ri Dios

New Testament in K'iche' Cantel; quc (GT:quc:K'iche'), traditional spelling

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: K'iche'

Dialect: Cantel

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in K'iche'

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2023 from source files dated 29 Jan 2022
8430bd05-7384-53a0-b6f0-f6365890a2fe

Contents

SAN MATEO 1
SAN MARCOS 50
SAN LUCAS 81
SAN JUAN 131
HECHOS 168
ROMANOS 219
1 CORINTIOS 240
2 CORINTIOS 260
GÁLATAS 273
EFESIOS 281
FILIPENSES 289
COLOSENSES 295
1 TESALONICENSES 300
2 TESALONICENSES 305
1 TIMOTEO 308
2 TIMOTEO 314
TITO 319
FILEMÓN 322
HEBREOS 324
SANTIAGO 340
1 PEDRO 346
2 PEDRO 352
1 JUAN 356
2 JUAN 361
3 JUAN 362
JUDAS 363
APOCALIPSIS 366

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IBAJ RI SAN MATEO

Waral cätzijox wi jachin tak ru mam ri Jesús ojer

1 Are wa' ri qui bi' ri u mam ri Jesús ojer.
Ri Jesús Are rachalaxic ri ka mam David
xukuje' ri ka mam Abraham ojer.
2 Ri ka mam Abraham are u tat ri ka mam
Isaac. Ri ka mam Isaac are u tat ri ka mam
Jacob. Ri ka mam Jacob are u tat ri ka mam
Judá xukuje' tak ri e rachalal ri are'. 3 Ri
ka mam Judá are u tat ri ka mam Fares
xukuje' ri ka mam Zara. Ri qui nan c'ut
are ri nan Tamar. Ri ka mam Fares are u
tat ri ka mam Esrom. Ri ka mam Esrom
are u tat ri ka mam Aram. 4 Ri ka mam
Aram are u tat ri ka mam Aminadab. Ri
ka mam Aminadab are u tat ri ka mam
Naasón. Ri ka mam Naasón are u tat ri ka
mam Salmón. 5 Ri ka mam Salmón are u tat
ri ka mam Booz. Ru nan ri ka mam Booz
are ri nan Rahab. Ri ka mam Booz are u
tat ri ka mam Obed. Ru nan ri ka mam
Obed are ri nan Rut. Ri ka mam Obed are
u tat ri ka mam Isaí. 6 Ri ka mam Isaí are u
tat ri ka mam David ri nim takanel. Ri ka
mam David ri nim takanel ruc' ri chichu' ri
xrixokilaj na ri tat Urías, e are' u nan u tat
ri ka mam Salomón.
7 Ri ka mam Salomón are u tat ri ka mam
Roboam. Ri ka mam Roboam are u tat ri ka
mam Abías. Ri ka mam Abías are u tat ri ka
mam Asa. 8 Ri ka mam Asa are u tat ri ka
mam Josafat. Ri ka mam Josafat are u tat
ri ka mam Joram. Ri ka mam Joram are u
tat ri ka mam Uzías. 9 Ri ka mam Uzías are
u tat ri ka mam Jotam. Ri ka mam Jotam
are u tat ri ka mam Acaz. Ri ka mam Acaz
are u tat ri ka mam Ezequías. 10 Ri ka mam
Ezequías are u tat ri ka mam Manasés. Ri ka
mam Manasés are u tat ri ka mam Amón. Ri
ka mam Amón are u tat ri ka mam Josías.
11 Ri ka mam Josías are u tat ri ka mam
Jeconías, xukuje' ri e rachalal. Pa tak ri k'ij
ri' xec'am bi ri winak aj Israel, xeopan c'u
pa ri tinimit Babilonia.
12 Aretak ri winak aj Israel e c'o chic pa
ri tinimit Babilonia, ri ka mam Jeconías
xc'oji jun u c'ojol, Salatiel u bi'. Ri ka mam
Salatiel are u tat ri ka mam Zorobabel. 13 Ri
ka mam Zorobabel are u tat ri ka mam
Abiud. Ri ka mam Abiud are u tat ri ka
mam Eliaquim. Ri ka mam Eliaquim are u
tat ri ka mam Azor. 14 Ri ka mam Azor are u
tat ri ka mam Sadoc. Ri ka mam Sadoc are
u tat ri ka mam Aquim. Ri ka mam Aquim
are u tat ri ka mam Eliud. 15 Ri ka mam
Eliud are u tat ri ka mam Eleazar. Ri ka
mam Eleazar are u tat ri ka mam Matán. Ri
ka mam Matán are u tat ri ka mam Jacob.
16 Ri ka mam Jacob are ru tat ri a José ri
rachajil ri María. We María ri' are c'u wa'
ru nan ri Jesús ri cäbix Cristo* che.
17 Je ri' chi cajlajuj juch'ob tataxelab
cachi'l ri qui c'ojol e oc'owinak xchaptaj lok
ruc' ri ka mam Abraham c'ä ruc' ri ka mam
David. Cajlajuj chic xchaptaj lok ruc' ri ka
mam David c'ä aretak xec'am bi ri winak
aj Israel, xeopan pa ri tinimit Babilonia. Te
c'u ri' e c'o chi cajlajuj chic c'ä xil na u wäch
ri Cristo.

Quil u wäch ri alaj a Jesús

18 Are je wa' xbantajic aretak xil u wäch
ri alaj a Jesús: Ri k'apoj al María ru nan
u yo'm chi u tzij che c'ulanem ruc' ri a
José. Mäja' c'u quec'uli'c aretak ri al María
xcanaj yawab winak rumal ru chuk'ab ri
Lok'alaj Espíritu. 19 Ri a José c'ut ri rachajil
are jun achi ri jicom ranima' cho ri Dios,
man craj tä c'ut cäresaj u q'uixbal ri al María
chquiwäch ri winak. Rumal ri' xuchomaj
u ya'ic canok xak chi c'uyal. 20 Aretak je'
tajin cuchomaj wa', xpe jun ángel ri takom
lok rumal ri Dios ri xuc'ut rib chuwäch ri
a José pa ri u waram, xubij che: A José,
at ba' at rachalaxic ri tat David. Maxej
awib chuc'amic ri al María che awixokil,
rumal chi ri ral ri quil na u wäch, are rech
ri Lok'alaj Espíritu wa'. 21 Ri are' cäc'oji na
jun ral ala, cacoj c'u na JESÚS che u bi'. (Ri
"Jesús" quel cubij "To'l Ke".) Je' u bi' wa'
rumal chi queuto' na ru winakil, queresaj
na pa ri qui mac, —xcha ri ángel.
22 Ronojel wa' xbantajic rech kas je' quel
wi jas ru bim ri Kajaw Dios rumal ri
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri cubij:
23 Ri k'apoj ali cäcanaj na can yawab winak,
cäril c'u na u wäch jun ral ala

* **1:16** Ri tzij "Cristo" o "Mesías" quel cubij "cha'tal rumal ri Dios".

ri cäbix na Emanuel che,
—cächa'. Quel cubij wa': Ri Dios c'o kuc', —
cächa ri'.
24 Aretak xc'astaj ri a José che ru waram,
xunimaj ri xbix che rumal ri ángel ri takom
lok rumal ri Dios. Xuc'am ri al María che
rixokil. 25 Man xquirik tä c'u na quib, xane
c'ä te' aretak xil na u wäch ri ral ri al María.
Ri a José xucoj c'u JESÚS che u bi'.

2

Ri ajno'jab queopan che rilic ri alaj a Jesús

1 Ri alaj a Jesús xil u wäch pa ri tinimit
Belén, ri c'o pa Judea. Are chi' c'o ri tat
Herodes che nim takanel puwi' ronojel ri
Judea. Xeopan c'u jujun achijab ajno'jab pa
ri tinimit Jerusalén, jela' c'u quepe pa rel-
bal k'ij. 2 Xquita' c'u u tzijol chila', xquibij:
¿Jawije' cäriktaj wi ri nim takanel ri cätakan
na pa qui wi' ri winak aj Israel ri c'ä te' xil
u wäch? Xa xkil ru ch'imil pa relbal k'ij,
rumal ri' xujpe chuk'ijilaxic, —xecha'.
3 Aretak ri tat Herodes ri nim takanel
xuta wa', sibalaj xsach u c'ux, je' xukuje'
conojel ri niq'uiaj winak aj Jerusalén.
4 Xtakan c'u ri nim takanel che qui siq'uixic
ri qui nimakil sacerdotes, xukuje' ri
tijonelab re ri Pixab, xuta' c'u chque jawije'
quil wi na u wäch ri Cristo. 5 Ri e are'
xquibij che: Pa ri tinimit Belén ri c'o pa
Judea, rumal chi ri k'alajisal re ru Lok'
Pixab ri Dios je wa' xutz'ibaj:
6 Ri at tinimit Belén,
at ri' ri rech ri rulew ri Judá,
machomaj chi ri at man nim tä a k'ij at
chquiwäch ri k'atal tak tzij ri e c'o
chila',
rumal chi awuc' at quel wi na jun nim
c'amal be,
ri cuc'am na qui be ri nu winak aj Israel,
—cächa', —xecha ri tijonelab re ri Pixab.
7 Are c'u ri tat Herodes chelak'al
xeusiq'uij ri ajno'jab, xuta' c'u chque
jampa' kas xc'utun ri ch'imil. 8 Te ri' xeutak
bi pa Belén, xubij bi chque: Jix ba' jela',
chitatabela' jawije' c'o wi ri ac'al. Aretak
quiriko, chixpe chubixic chwe, rech ri
in xukuje' quine' na chuk'ijilaxic, —xcha
chque.
9 Ri ajno'jab xuwi xquito ri xbix chque
rumal ri nim takanel, xebe'c. Are c'u
ri ch'imil ri xquil pa relbal k'ij xnabej
chquiwäch, c'ä xopan na puwi' ri c'o wi
ri ac'al, xtaq'ui c'u chila'. 10 Ri ajno'jab,
aretak xquil ri ch'imil, sibalaj xequicotic.
11 Xeboc c'u bi pa ri ja, xquil c'u ri ac'al
c'o ruc' ri al María ru nan. Xexuqui'c,
xquik'ijilaj ri ac'al. Te c'u ri' xquijak u wi' ri
qui c'olibal, xquisipaj k'än puak, incienso,
xukuje' mirra* che ri Are'. 12 Te c'u ri'
xbix chque pa achic' chi meoc'ow chi jela'
jawije' c'o wi ri tat Herodes. Xetzelej c'u bi
pa ri qui tinimit, xquic'am bi jun be chic.

Waral cätzijox wi jas xban che ri alaj a Jesús xc'am bi pa Egipto

13 Aretak e benak chi ri ajno'jab, xpe jun
ángel ri takom lok rumal ri Dios, xuc'ut rib
chuwäch ri a José pa achic', xubij che: Chat-
walijok, chac'ama bi ri ac'al, rachi'l ru nan,
chixanimaj bic. Jix pa Egipto, chixcanaj c'u
na can chila' c'ä quinbij na chiwe jampa'
quixpetic. Je ri' chibana rumal chi ri tat
Herodes cutzucuj na u cämisaxic ri ac'al, —
xcha ri ángel che.
14 Xwalij c'u ri a José, xuc'am ri ac'al,
rachi'l ru nan, chak'ab c'ut xebel bic, xebe'
pa Egipto. 15 Chila' xec'oji wi na c'ä xcäm
na ri tat Herodes. Je' xbantaj wa' rech
kas je' quel wi jas ri xubij ri Dios rumal
ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri cubij: "Pa
Egipto xinsiq'uij wi lok ri nu C'ojol," —
cächa'.

Ri tat Herodes cutak qui cämisaxic ri ac'alab

16 Aretak ri tat Herodes xretamaj chi
man are tä kas tzij ri xbix can che cumal
ri ajno'jab, sibalaj xpe royowal. Xutak
c'u qui cämisaxic conojel ri ac'alab alabom
ri tz'akat chi quieb qui junab xukuje' ri
mäja' cätz'akat quieb qui junab ri e c'o pa
ri tinimit Belén xukuje' ri e c'o pa tak ri
tinimit chunakaj ri Belén, je' jas ri k'ij ri
xquibij can ri ajno'jab. 17 Xa je ri' kas je' xel
wi jas ri xutz'ibaj can ri ka mam Jeremías ri
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij:
18 Xtataj c'ut chi c'o jun ri curak u chi'
pa ri tinimit Ramá,
nimalaj ok'ej wa', nimalaj bis cäbanic.

* **2:11** Ri mirra are jun cunabal ri sibalaj pakil rajil.

Are ri nan Raquel ri cubisoj qui wäch
ri ral,
ri man cuya' taj cäcu'bisax u c'ux
rumal chi ya e cäminak chic ri ral,
—cächa'.
19 Aretak c'ut cäminak chic ri tat Herodes,
jun ángel ri takom lok rumal ri Dios xuc'ut
rib chuwäch ri a José pa achic' jela' pa
Egipto, xubij che: 20 Chatwalijok, chac'ama
bi ri ac'al awuc', xukuje' ru nan, chixtzelej
chi na jumul pa Israel. Xecäm c'u conojel ri
cäcaj cäquicämisaj ri ac'al, —xcha che.
21 Xwalij c'u ri a José, xuc'am bi ri ac'al
rachi'l ru nan, xtzelej chi na jumul pa Is-
rael. 22 Aretak c'ut ri a José xuto chi are
ri tat Arquelao chic c'o che nim takanel pa
Judea chuq'uexel ri Herodes ru tat, xuxej
rib xe' jela'. Xch'abex c'u rumal ri Dios
pa achic', rumal ri' jela' xe' wi pa Galilea.
23 Aretak xopan chila', jela' xec'ol wi pa ri
tinimit Nazaret. Je' xbantaj wa' rech kas je'
quel wi ri xquibij can ri k'alajisal tak re ru
Lok' Pixab ri Dios, chi ri Jesús cäbix na aj
Nazaret che.

3

Ri Juan Kasal Ja' cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa tak ri juyub ri quetz'inowic

1 Pa tak ri k'ij ri' ri tat Juan Kasal Ja' xopan
pa Judea, pa tak ri juyub ri cätz'inowic.
Tajin cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios. 2 Cubij
c'u chque ri winak: Chiq'uexa ri iwanima',
chiq'uexa ri i chomanic, rumal chi xa jubik'
chic man cuchaplej ru takanic ri Dios, —
xcha chque.
3 We tat Juan ri' are wa' ri xtz'ibax
can chrij ojer rumal ri ka mam Isaías, ri
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij:
C'o jun ri co cäch'aw pa tak ri juyub
ri quetz'inowic, cubij:
“Chibana u banic ri nim be ri cäbin wi
ri Kajaw.
Chisuc'umaj, chibana sibalaj jicom che,”
—xcha ri ka mam Isaías.
4 Are c'u ri tat Juan xucoj atz'iak ri banom
ruc' ri rismal jun awaj, camello u bi', tz'um
c'u ru pas. Xa sac' xukuje' uwal che' xutijo.
5 Xepe c'u ri winak aj Jerusalén, xukuje' ri e
c'o pa tak niq'uiaj tak tinimit chic re Judea
xukuje' ri e c'o chunakaj ri nima' Jordán,
xeopan c'u ruc' ri tat Juan chutatabexic ri
cubij. 6 Aretak xquik'alajisaj ri qui mac,
xban c'u qui kasna' rumal ri tat Juan pa ri
nima' Jordán.

7 Aretak c'ut xril ri tat Juan chi e q'uia
chque ri tata'ib fariseos xukuje' ri tata'ib
saduceos xepetic rech cäban qui kasna',*
xubij chque: ¡Ri alak subanelab tak
winak!† ¿Jachin c'u ri xbin chech alak chi
rajwaxic canimaj alak chuwäch ri nimalaj
royowal ri Dios ri cäpetic? 8 Bana ba' alak
ri takal u banic, ri cuk'alajisaj chi kas
tzij xq'uextaj ri anima' alak, ri chomanic
alak. 9 Mächaplej c'u alak u bixic pa anima'
alak: “Ri uj, uj rachalaxic can ri ka mam
Abraham.” Quinbij c'u chech alak chi ri
Dios cäcowinic cuban chque tak we abaj ri'
chi e rachalaxic can ri ka mam Abraham.
10 Cämic ri' tajin cäcoj ri iquiäj che tak ri qui
xera' ri che' rech quet'oyic. Ronojel che'
ri man cuya tä utzalaj u wäch, cät'oy c'u
na wa', cäporox na pa ri k'ak'. 11 Ri in kas
tzij quinban kasna' alak ruc' joron, c'utbal
wa' chi q'uexom chi anima' alak, q'uexom
chi ri chomanic alak. Cäpe chi c'u na jun
chic ri cuban na kasna' alak ruc' ri Lok'alaj
Espíritu xukuje' ruc' k'ak'. Ri Are' nim na u
k'ij chnuwäch in, nim c'u na u banic. Man
takal tä chwe in chi quinquir ru c'amal u
xajäb. 12 Ri Are' are jas jun achi ri cujosk'ij
ru trico. Ruc'am chi ru pala, cujopij c'u na
ri trico, cutas che ri pajo. Cuc'ol na ri trico
pa ri c'uja. Are c'u ri pajo cuporoj na pa jun
k'ak' ri man cächup tä chic, —xcha chque.

Cäban u kasna' ri Jesús

13 Xel c'u lok ri Jesús pa Galilea, xopan
chuchi' ri nima' Jordán ri c'o wi ri tat Juan
rech cäban u kasna' rumal. 14 Man xraj tä
c'u ri tat Juan, xane xubij che ri Jesús: Ri in
man takal tä chwe chi quinban kasna' la.
Rajwaxic ne chi ri lal cäban la nu kasna' in,

* **3:7** Ri tata'ib fariseos e are' winak wa' aj Israel ri sibalaj xquikatej u nimaxic ru Pixab ri Moisés. Xca'n c'u nimal, xquichomaj c'ut chi e utz na chquiwäch conojel ri winak. Q'uia qui nak'atisam wi quib ri man kas tä are ri cubij ru Tzij ri Dios. Ri tata'ib saduceos e are' xukuje' nimak tak winak wa' aj Israel. Ri e are' c'ut man cäquicoj taj chi kas tzij quec'astaj na ri cäminakib (Hechos 23:6-8). † **3:7** Ri mero tzij waral are “Ri alak, alak ralc'ual ri cumätz”.

—cächa'. ¿Jas che xpe la wuc' in? —xcha che ri Jesús.
15 Xubij c'u ri Jesús che: Che we chanim ri', chaya chwe chi je' quinban wa'. Are c'u wa' takalic rech cäka'no jachique ri cätakan wi ri Dios, —xcha che.
Ri tat Juan c'ut xunimaj ri xubij. 16 Aretak c'ut xbantaj u kasna' ri Jesús, xel lok ri Are' pa ri ja'. ¡Chanim xjakjob ri caj! Ri Jesús c'ut xril ri Lok'alaj Espíritu xkaj lok puwi' ri Are', je' u banic jun palomäx. 17 Te ri' xtataj c'ut chi cäch'aw lok jun chicaj ri xubij: Are ri Lok'alaj nu C'ojol wa'. Cäquicot ri wanima' rumal, —xcha'.

4

Cätakchi'x ri Jesús che mac

1 Te c'u ri' ri Lok'alaj Espíritu xuc'am bi ri Jesús pa tak juyub ri quetz'inowic, rech cätakchi'x che mac chila' rumal ri Itzel.
2 Cawinak k'ij, cawinak ak'ab xc'oji chila', man c'o tä c'u jas ri xutijo. Te c'u ri' sibalaj xnumic. 3 Xpe c'u ri Itzel, xopan ruc' ri Jesús rech cutakchi'j ri Are' che mac, xubij che: We kas tzij chi lal u C'ojol ri Dios, takan la chque tak we abaj ri' chi cäca'n na wa, —xcha che.
4 Xch'aw ri Jesús, xubij che: Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij: "Man xak tä xuwi rumal ri wa quec'asi na ri winak, xane xukuje' rumal ronojel ru Tzij ri Dios," —cächa', —xcha ri Jesús che.
5 Ri Itzel xuc'am bi ri Jesús pa ri lok'alaj tinimit Jerusalén, xupakba c'u puwi' ri nimalaj rachoch Dios. 6 Te ri' xubij che: We kas tzij chi lal u C'ojol ri Dios, q'uiäka bi ib la iquim, rumal chi ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij:

Ri Dios queutak na lok ri ángeles awuc'
che a chajixic.
Catquichap na che ra k'ab che a to'ic
rech man cachak'ij tä rawakan
cho abaj,
—cächa', —xcha ri Itzel che.

7 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Xukuje' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Mayac royowal ri Awajaw, ri a Dios," —cächa', —xcha che.
8 Te c'u ri' ri Itzel xuc'am bi ri Jesús puwi' jun nimalaj juyub. Xeuc'ut c'u conojel tak ri tinimit ajuwächulew chuwäch ri Are', xukuje' ri qui k'inomal. 9 Xubij c'u che ri Jesús: Ronojel wa' quinya che la, we cäxuqui la, quink'ijilaj la, —xcha che.
10 Xch'aw ri Jesús, xubij che: Jat, Satanás, chatel chnuwäch rumal chi ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij: "Chak'ijilaj ri Awajaw ri a Dios, xuwi c'u ri Are' chapatänij," —cächa', —xcha che.
11 Xel c'u bi ri Itzel ruc' ri Jesús. Xepe c'u jujun ángeles rech quepatänin che ri Are'.

Ri Jesús cuchaplej tzijonem pa Galilea

12 Ri Jesús, aretak xuto chi c'o ri tat Juan pa che', xe' pa Galilea. 13 Man xcanaj tä c'u can pa ri tinimit Nazaret, xane xa xc'oji pa Capernaum, jun tinimit Romano wa' ri c'o chi' ri mar chquinakaj ri ojer tak tinimit Zabulón ruc' Neftalí. 14 Je' xbantaj wa' rech kas je' quel wi jas ri xutz'ibaj can ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij:

15 Winak aj Zabulón, winak aj Neftalí,
ix ri' ri nakaj ix c'o wi che ri mar,
ch'äkäp che ri nima' Jordán,
chila' pa Galilea jawije' e c'o wi winak
ri man aj Israel taj.
16 Ri winak ri je' ta ne e c'o pa k'ekum
xquil jun nimalaj sakil.
E are' winak wa' ri e c'o pa ri qui mac,
ri e c'o cho ri cämical,
xpe jun nimalaj sakil pa qui wi',
—xcha ri ka mam Isaías.

17 C'ä te ri' c'ut ri Jesús xuchaplej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, xubij c'u chque ri winak: Chiq'uexa ri iwanima', chiq'uexa ri i chomanic, rumal chi xa jubik' chic man cuchaplej ru takanic ri Dios, —xcha chque ri winak.

Ri Jesús queusiq'uij quiejeb chapal tak cär rech quebe' ruc'

18 Oc'owem cuban ri Jesús chuchi' ri mar re Galilea, xeril c'u quieb achijab cachalal quib. Ri jun are ri tat Simón ri xukuje' cäbix Pedro che, ri jun chic are ri tat Andrés. Tajin cäquiq'uiäk bi jun c'at chapäbal cär pa ri cho rumal chi e chapal tak cär ri e are'. 19 Ri Jesús xubij chque: Chixsa'j wuc'. Quinban c'u na chiwe chi quixoc che qui mulixic winak che qui q'uexwäch ri cär, —xcha chque.

20 Chanim xquiya can ri qui c'at, xebe' ruc' ri Jesús.
21 Oc'owinak chi apan jubik' ri Jesús, xeril chi c'u quieb achijab chic cachalal quib. E are' ri tat Jacobo rachi'l ri tat Juan. E u c'ojol ri tat Zebedeo wa'. E c'o pa jun barco cachi'l ri qui tat, tajin cäquic'ojoj c'u ri qui c'at. Xesiq'uix c'u rumal ri Jesús. 22 Ri e are' c'ut chanim xquiya can ri barco ruc' ri Zebedeo ri qui tat, xebe' ruc' ri Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chque q'uia winak

23 Ri Jesús xbin pa conojel tak ri tinimit re Galilea, xuya tijonic chque ri winak pa tak ri rachoch Dios. Xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Xukuje' xucunaj ronojel u wäch yabil ri c'o chque. 24 Xtataj c'u u tzijol ri Jesús cumal ri winak pa conojel tak ri tinimit re Siria. Ri winak c'ut xequic'am lok conojel ri qui rikom c'äx rumal q'uia u wäch c'äxc'ol, yabil, k'oxom. Xequic'am lok ri e c'o itzel tak espíritus chque, xukuje' ri winak ri man utz tä chi qui jolom rumal chi e elinak ch'uj, xequic'am c'u lok ri cäminak qui cuerpo. Ri Jesús c'ut xeucunaj conojel. 25 E q'uia winak c'ut aj Galilea xebe' ruc' ri Jesús. Xukuje' e c'o winak aj Decápolis, aj Jerusalén, aj Judea, e c'o c'u ri xepe ch'äkäp che ri nima' Jordán.

5

Ri Jesús cäpaki puwi' jun juyub rech cuya tijonic

1 Aretak ri Jesús xeril ri q'uialaj winak, xpaki puwi' ri juyub, xt'uyi chila'. Xquimulij c'u quib ru tijoxelab ruc'. 2 Ri Jesús xuchaplej qui tijoxic, je wa' xubij chque:

Waral käkil wi jachin tak ri utz que

3 Utz que ri cäquina' pa canima' chi c'o ri rajwaxic chque ri cäpe chila' chicaj. Ri Dios c'ut cätakan na pa qui wi'.
4 Utz que ri quebisonic rumal chi ri Dios cäcu'bisan na qui c'ux.
5 Utz que ri man cäca'n tä nimal. Ri e are' c'ut cäquechbej na ri ulew ri u bim ri Dios chi cuya chque.
6 Utz que ri quenumic, ri cächaki'j qui chi' che jun c'aslemal jicom. Are c'u ri Dios cäyo'w na wa' chque.
7 Utz que ri quel qui c'ux chque niq'uiaj winak chic. Ri Dios c'ut cutok'obisaj na qui wäch ri e are'.
8 Utz que ri sak canima'. Ri e are' c'ut cäquil na u wäch ri Dios.
9 Utz que ri cäquitzucuj u ya'ic utzil chquixol ri winak. Ri Dios cubij na chi e are' ralc'ual ri Are'.
10 Utz que ri quetzelax qui wäch rumal ru banic ri jicomal cho ri Dios. Ri Dios c'ut cätakan na pa qui wi'.
11 Utz iwe ix aretak cäban c'äx chiwe cumal ri winak, quixyok' cumal, cäquibij ronojel u wäch ri man kas tzij taj chiwij, xa rumal chi quixcojon chwe in. 12 Chixquicot ba', chixtze'nok rumal chi quic'am na jun nimalaj tojbal iwe chila' chicaj. Je c'u c'äx wa' xban chque ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri xec'oji can ojer, —xcha ri Jesús.

Ri ix, je' ta ne ix sakil, je' ta ne ix atz'am chque ri winak cho ruwächulew

13 Ri ix, je' ta ne ix atz'am chque ri winak cho ruwächulew. We c'u man c'o chic u tzayil ri atz'am, ¿jas ta c'u lo cäban che rech c'o chi cupatänij? Man c'o tä chi u patän ri', xane xa cäq'uiäk na apanok, cätac'alex c'u na cumal ri winak.
14 Ri ix, je' ta ne ix sakil chque ri winak cho ruwächulew je' jas jun tinimit ri c'o puwi' jun juyub, ri amak'el cäk'alajinic. 15 Man cätzij tä jun chäj, te c'u ri' cäyi' chuxe' jun coxon, xane xa cäyi' ri' pa jun c'olibal chicaj rech cätunun pa qui wi' conojel ri e c'o pa ri ja. 16 Je wa' chibana ix xukuje', chibana' chi ri sakil ri c'o iwuc' cätunun chquiwäch ri winak. Je ri' rech aretak cäquil ri utzil ri quibano, cäquiya u k'ij ri i Tat ri c'o chila' chicaj.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri Pixab

17 Michomaj ix chi in petinak che resaxic ri Pixab ri xutz'ibaj can ri ka mam Moisés, o ri qui tijonic ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. Man in petinak tä che resaxic, xane in petinak chubixic ri kas u banic ri Pixab xukuje' ri qui tijonic ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios.

18 Kas tzij quinbij chiwe, man c'o tä quesax
na che ri Pixab, xane xa ronojel cäbantaj
na. C'ä mäjok cäsach u wäch ri caj ulew,
man c'o tä jun punto, man c'o tä jun alaj
tz'ib ri quesax na che ri Pixab. 19 Rumal
ri' jachin ri man cunimaj tä jun chque
ri takanic re ri Pixab, pune are ri man
nim tä u banic, xukuje' cuc'ut chquiwäch
niq'uiaj winak chic chi man kas rajwaxic
taj cänimax wa', ri are' man nim taj quil wi
na chquixol ri winak ri cätakan na ri Dios
pa qui wi'. Are c'u ri winak ri cunimaj
ri Pixab, xukuje' cuc'ut chquiwäch niq'uiaj
winak chic chi cäquinimaj wa', kas nim na
u banic wa' chquixol ri winak ri cätakan na
ri Dios pa qui wi'. 20 Quinbij c'u chiwe, chi
we man jicom na ri i c'aslemal ix chuwäch
ri qui c'aslemal ri tata'ib fariseos xukuje'
ri tijonelab re ri Pixab,* man quixoc tä ri'
chquixol ri winak ri cätakan na ri Dios pa
qui wi'.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri oyowal

21 Ri ix i tom chi xbix chque ri ka
mam ojer: "Mixcämisanic, apachin c'u ri
cäcämisanic cäk'at na tzij puwi'," —cächa'.
22 Are c'u ri in quinbij chiwe chi jachin ri
cuyac royowal chrij ri rachalal cäk'at na tzij
puwi'. Jachin ri c'äx cäch'aw che ri rachalal
cäk'at na tzij puwi' cumal ri k'atal tak tzij.
Xukuje' jachin ri cubij che ri rachalal chi xa
are jun con, chi man c'o tä chi u patän, que'
na ri' pa ri k'ak'.

23-24 Rumal c'u ri', we cac'am bi ri a
sipanic cho ri ta'bal tok'ob, chila' c'ut
cäna'taj chawe chi c'o jun c'äx ri cuna' ri
awachalal chawij, chaya can ri a sipanic
cho ri ta'bal tok'ob. Jat na ruc' ri awacha-
lal rech catutzir ruc' nabe, te c'u ri' cuya'
cattzelej cho ri ta'bal tok'ob chuya'ic ra
sipanic cho ri Dios.

25 We c'o jun winak cuban u c'ulel chawe,
catuc'am c'u bi pa ri k'atbal tzij, chatutzir
na ruc' pa ri be rech man catujach tä pu
k'ab ri k'atal tzij. We ta mat je ri', ri k'atal
tzij catujach na pa qui k'ab ri mayor, ri
mayor c'ut catquicoj na pa che'. 26 Kas tzij
ba' ri quinbij chawe chi man c'o tä awelic
lok chila' c'ä catoj na ronojel ri a multa, —
xcha ri Jesús.

Ri Jesús cätzijon chrij ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil o ri rachajil jun winak chic

27 Ri ix i tom chi xbix can nabe: "Maban
ri nimalaj mac ri äwas u banic chrij ra
c'ulaj," —cächa'.
28 Are c'u ri in quinbij chiwe, chi jachin ri
cuca'yej jun ixok, xak xuwi ruc' ru rayixic
u wäch xmacun ri' ruc' pa ranima', —cächa
ri Jesús.
29 We ri awak'äch re ri awiquiäk'ab
cubano chi catzak pa mac, chawesaj,
chaq'uiäka apanok. Are utz na chawe we
quel jun ch'äkap che ra cuerpo, chuwäch
wa' chi ronojel ra cuerpo cäq'uiäk bi pa
ri k'ak'. 30 We c'u are ri a k'ab re ri
awiquiäk'ab cubano chi catzak pa mac,
chak'ata', chaq'uiäka apanok. Are c'u
utz na chawe we quel jun ch'äkap che ra
cuerpo, chuwäch wa' chi ronojel ra cuerpo
cäq'uiäk bi pa ri k'ak', —xcha ri Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ru jachic quib juc'ulaj winak

31 (Cäch'aw chi ri Jesús, cubij:) Xukuje'
xbix can nabe: "Apachin ri cujach bi ri
rixokil, rajwaxic cuya bi jun wuj che ri
cubij wi chi jachom canok," —cächa'. 32 Ri in
c'ut quinbij chiwe, chi we jun achi cujach
bi ri rixokil man rumal tä u ch'abexic jun
achi chic, cuban ri' chi ri rixokil cuban ri
nimalaj mac ri äwas u banic. Jachin c'u ri
cäc'uli ruc' jun ixok ri jachom bic, cuban
ri' ri nimalaj mac ri äwas u banic, —xcha ri
Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri juramento ri cäca'n ri winak

33 Xukuje' i tom ri' ri xbix chque ri ka
mam ojer: "Kas chabana' jas ri xachi'j u
banic ruc' juramento cho ri Kajaw Dios," —
xeuchixic. 34 Ri in c'ut quinbij chiwe, chi
miban juramento aretak c'o ri quichi'j che
jun winak chic. Miban juramento ruc' ri
caj rumal chi chila' c'o wi ri Dios. 35 Miban
juramento ruc' ruwächulew rumal chi are
je' ta ne u tac'alibal ri rakan ri Dios. Miban
juramento ruc' ri tinimit Jerusalén rumal

* **5:20** Ri tijonelab re ri Pixab e are' achijab wa' ri sibalaj xquitijoj quib chrij ru Pixab ri Moisés, xquic'utu wa' chquiwäch ri winak.

chi are u tinimit ri Dios ri Nimalaj Takanel.
36 Xukuje' miban juramento ruc' ri i jolom,
rumal chi man quixcowin taj quiban sak o
k'ek che xa jun i wi'. 37 Xane xak xuwi chibij
“je', je ri'” o “man je' taj”, —quixcha'. Are c'u
ri tzij ri xak u wi' tzij chic, rech ri Itzel ri', —
xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri jun winak ri cutzelej u q'uexel ri c'äx ri cäban che

38 Ri ix i tom chi xbix can nabe: “We jun
cäresaj u wak'äch jun winak chic, quesax
na ru wak'äch ri are'. We jun cäresaj u
ware jun winak chic, quesax na ru ware ri
are',” —cächa'. 39 Are c'u ri in quinbij chiwe:
Chixel chuwäch ri itzel achi ri craj cäch'ojin
iwuc'. Xane we c'o jun catch'ayow che ri
juperaj a palaj, chaya ri juperaj a palaj
chic chuwäch. Mitzelej u q'uexel ri c'äx ri
cäban chiwe. 40 We c'o jun craj catusiq'uij
pa k'atbal tzij, craj c'ut cumaj ri a camixa',
chaya bi ra chaquet che xukuje'. 41 We c'o
jun cucoj u chuk'ab chawe chi cac'am bi
jun eka'n ri cäbinibej jun legua, chac'ama
bi quieb legua ruc'. 42 Apachin ri c'o jas
cuta' chawe, chaya che. Macowirisaj ri
awanima' chuwäch ri winak ri craj cäkajan
awuc'.

Cheiwaj ri i c'ulel

43 Xukuje' i tom ri' ri xbix can nabe: “Lok'
chawila wi ri awachi'l, chawetzelaj c'u u
wäch ri a c'ulel,” —cächa'. 44 Are c'u ri in
quinbij chiwe: Lok' chiwila wi ri i c'ulel.
Chibij: Ri Dios c'o pi wi', —quixcha chque
ri winak ri queyok'on chiwe. Chibana utzil
chque ri cäquetzelaj i wäch, chibana ba' orar
pa qui wi' ri xak cäca'n c'äx chiwe. 45 We
je' quiban wa' k'alaj ri' chi kas ix ralc'ual
ri ka Tat ri c'o chila' chicaj. Are c'u ri ka
Tat quesan lok ri k'ij pa qui wi' ri utzalaj
tak winak, xukuje' pa qui wi' ri itzel tak
winak. Cutak c'u lok ri jäb pa qui wi' ri
cäca'n ri jicomal, xukuje' pa qui wi' ri man
cäca'n tä ri jicomal. 46 Are c'u we xak xuwi
queiwaj ri quixcaj ix, ¿jas ta c'u che käyi' na
tojbal re wa' chiwe rumal ri Dios? Xukuje'
ne ri tok'il tak alcabal cäcaj quib ri e are'.
47 We xak xuwi quiya rutzil qui wäch ri
iwachalal, ¿a quichomaj lo ri' chi i banom
jun nimalaj utzil? Je c'u ne wa' xukuje'
cäca'n ri man kas quetam tä u wäch ri Dios.
48 Je ba' chibana ix jas ri ka Tat ri c'o chila'
chicaj. Ri Are' tz'akat pa ru chomabal. Ri ix
xukuje' chibana tz'akat pa ri i chomabal, —
xcha ri Jesús.

6

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri utzil ri cuban jun winak

1 Ru patänixic ri Dios ri quibano, miban
wa' chquiwäch ri winak xak rech cäquilo,
cäquiya c'u i k'ij. We je' quiban wa', ri ka
Tat ri c'o chila' chicaj man c'o tä tojbal iwe
cuya na. 2 Rumal ri' aretak queito' ri c'o qui
rajwaxic, mitzijoj chque conojel ri winak,
je' jas ri cäca'n ri winak ri xak quieb qui
wäch cäquitzijoj chque conojel ri winak pa
tak ri rachoch Dios, pa tak ri be. Je' cäca'n
wa' xak xuwi rech utz quech'aw ri winak
chquij. Kas tzij c'ut quinbij chiwe chi ri
cäbix chquij xuwi wa' ri tojbal que cäquirik
na. 3 Xane ri ix aretak c'o jas u wäch jun
tobanic ri quiya chque ri c'o qui rajwaxic,
c'o jun metamanic. Mitzijoj ne wa' che ri
utzalaj iwachi'l. 4 Chibana ba' ri utzil xak
chelak'al. Ri ka Tat c'ut ri quilow ronojel
ri quiban chelak'al, are käyo'w na ri tojbal
iwe, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri u banic orar

5 Ri ix aretak quiban orar miban iwe jas
ri cäca'n ri winak ri xak quieb qui wäch, ri
käkaj chquiwäch xak e tac'atoj cäca'n orar
pa tak ri rachoch Dios, pa tak ri u cruz
tak be. Xak are cäcaj chi que'ilitaj cumal
ri winak. Kas tzij quinbij chiwe chi xuwi
wa' ri tojbal que cäquirik na. 6 Xane ri ix
aretak quiban orar, chixoc pa ja, chitz'apij
ri uchija. Chibana orar chuwäch ri ka Tat
ri c'o iwuc' pa i tuquiel wi. Ri ka Tat c'ut
ri quilowic chi tajin quiban orar chelak'al,
are käyo'w na ri tojbal iwe.

7 Aretak quiban orar, mibij q'uia tzij ri
man c'o tä qui patän, jas ri cäca'n ri winak
ri man kas quetam tä u wäch ri Dios. Ri e
are' cäquichomaj chi ri Dios queutatabej xa
rumal chi q'uia ri cäquibij pa tak ri oración
ri cäca'no. 8 Miban ba' iwe jas ri cäca'n
ri e are'. Rumal chi ri ka Tat retam chic
jas ri rajwaxic chiwe c'ä mäja' quita' wa'
che. 9 Rumal ri' aretak quiban orar, je wa'
chibij:

Ka Tat ri c'o la pa ri caj,
chnimarisax ta na u k'ij ri bi' la.
10 Takan na la pa qui wi'
conojel winak.
Bana ba' na la ri rayibal la
cho ruwächulew,
jas ri cäban chila' chicaj.
11 Ya la chkawäch ri cäkatijo,
jas ri rajwaxic chke cämic.
12 Sacha la ri ka mac ri ka'nom
je' jas ri uj cäkasach ri qui mac
ri cäca'n c'äx chke.
13 Mäya la chke chi cujtakchi'x
che mac, xane chujto' la
cho ri Itzel.
Ronojel wa' cäkata' che la
rumal chi ri lal
cätakan la puwi' ronojel.
C'o nimalaj chuk'ab uc' la
puwi' ronojel,
chnimarisax ta ba' k'ij la amak'el
pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.
Amén.
(Je wa' quibij aretak quiban orar, —xcha ri Jesús chque.)

14 We ri ix quisach qui mac niq'uiaj winak chic ri ca'nom c'äx chiwe, ri ka Tat ri c'o chila' chicaj xukuje' cusach na ri i mac ix. 15 Are c'u we man quisach qui mac niq'uiaj winak chic, ri ka Tat man cusach tä na ri i mac ix, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri ayuno

16 Aretak ri ix quiban ayuno miban iwe jas ri cäca'n ri achijab ri xak quieb qui wäch. Ri e are' cäca'n che quib chi quebisonic. Je' cäca'n wa' xak rech cäquil ri winak chi tajin cäca'n ayuno. Kas tzij quinbij chiwe chi xuwi wa' ri tojbal que cäquirik na. 17 Ri ix c'ut aretak quiban ayuno, chich'aja ri i palaj, utz quiban chuxayic ri i wi'. 18 Je wa' quibano rech ri winak man cäquich'ob taj chi tajin quiban ayuno, xane xak xuwi ri ka Tat ri c'o iwuc' pa i tuquiel wi quilowic. Are c'ut cäyo'w na ri tojbal iwe.

Waral cätzijoxic wi ri k'inomal ri c'o chila' chicaj

19 Mimulij i k'inomal waral cho ruwächulew, rumal chi waral xa quechicopir ri jastak, xa quek'elobic, xa quelak'axic. 20 Xane are chimulij i k'inomal chila' chicaj, jawije' ri man quechicopir tä wi, man quek'elob taj, man quelak'ax tä c'ut. 21 Ri c'o wi ri i k'inomal, chila' ri' benak wi ri iwanima', —xcha ri Jesús.

Ri ka wak'äch are je' jas jun candela ri cuya sakil

22 Ri a wak'äch are je' jas jun candela ri cuya sakil chawe. We utz ri a wak'äch, k'alaj ri' ri a be chawäch. 23 We c'u man utz ra wak'äch, man k'alaj tä ri' ra be, at c'o ri' pa k'ekum. We ri sakil ri c'o pa ri awanima' cuban k'ekum, ¡sibalaj nim na ri k'ekum ri'! —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Rajwaxic chi xa jun ri cäkapatänij, ri Dios o ri k'inomal

24 Man c'o tä jun winak cäcowinic queupatänij quieb patrón. Cäretzelaj c'u na u wäch ri jun, lok' cäril na ri jun chic. Cuban ri jicomal ruc' ri jun, man nim tä c'u cäril wi ri jun chic. Jun winak man cuya' taj cupatänij ri Dios we benak u c'ux ruc' ri k'inomal, —xcha ri Jesús chque.

Ri Dios queuchajij ri ralc'ual

25 Rumal ri' quinbij chiwe: Mixoc il che jas ri quiban chuch'aquic ri i wa o ri quitijo. Mixoc il che ri iwatz'iak ri quicojo. Are c'u nim na u banic ri c'aslemal chuwäch ri quitijo, are c'u nim na u banic ri i cuerpo chuwäch ri atz'iak ri quicojo. 26 Chiwilampe ri chicop ri querapap chicaj. Man cäca'n tä tico'n, man cäquiyac tä c'u u wäch ri tico'n chuc'olic wa' pa tak c'uja. Pune je ri', ri ka Tat ri c'o chila' chicaj quetzukuwic. Nim c'u na i k'ij ix chquiwäch ri chicop ajuwocaj. 27 ¿A c'o lo jun chiwe ri cäcowinic cäc'asi chi na quieb oxib junab xa rumal chi sibalaj coc il che? ¡Man c'o taj! —xcha ri Jesús chque.

28 ¿Jas c'u che sibalaj quixoc il che ri iwatz'iak? Chiwilampe ri cotz'ij pa tak ri juyub jas cäca'no queq'uiyic. Man quebatz'in taj, xukuje' man quequiemen taj. 29 Quinbij c'u chiwe chi pune ta ne je ri', ri nim takanel Salomón, ruc' ronojel ru k'inomal, man xcowin tä xucoj jun ratz'iak je' jas jun chque we cotz'ij ri', —xcha chque. 30 We ri Dios je wa' u banom che ri catz'iak ri k'ayes ri e c'o cämic pa juyub, chuwek

c'ut xa queyi' na pa ri k'ak', ¡e ta c'u lo ri ix!
¿A mat quixrilij na ri Dios che ri iwatz'iak?
Ri ix xa jubik' quixcojonic, —xcha chque.
31 Rumal ri', mixoc ba' il, mibij: "¿Jawije'
cäpe wi ri ka wa? o ¿jawije' cäpe wi ri
käkatijo? o ¿jawije' cäpe wi ri katz'iak?" —
mixcha', —xcha chque. 32 Conojel c'u we
jastak ri' are ri cäquitzucuj ri winak. Are
c'u ri ix c'o ri i Tat chila' chicaj ri retam
chi queajwataj wa' chiwe. 33 Rumal ri'
are nabe chitzucuj chi ri Dios cätakan pa
ri i c'aslemal, xukuje' chibana ri jicomal
chuwäch ri Are', cäya'taj c'u na ronojel ri ca-
jwataj chiwe. 34 Mixoc ba' il che ri chuwek.
Ri chuwek c'o na ri c'äx cäriktajic jas ri
cämic. Ruc' wa' ri i cosic re ri k'ij cämic, —
xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

7

Mik'at tzij pa qui wi' niq'uiaj winak chic

1 Mik'at tzij pa qui wi' niq'uiaj winak
chic, rech ri Dios man cuk'at tä tzij pi wi'
ix. 2 Ri Dios je' u k'atic tzij cuban na pi wi' ix
jas ru k'atic tzij quiban ix pa qui wi' niq'uiaj
winak chic. Jas ri pajbal ri quicoj ix chque
niq'uiaj winak chic, je' cäcoj na chiwe ix.
3 ¿Jas che cabij tzij chquij niq'uiaj winak
chic? ¡Je' ta ne chi cawil ri in nitz' mes ri c'o
pa ru wak'äch ri awachalal, man cawil tä
c'u ri a mac at ri je' jas jun cuta'm ri c'o pa
ra wak'äch! 4 We ri at c'o jun cuta'm pa ra
wak'äch, ¿a cuya' lo ri' cabij che ri awacha-
lal: "Chaya chwe chi quinwesaj cok ri in
nitz' mes ri c'o pa ra wak'äch"? 5 ¡Ri at xak
quieb a wäch! Chawila' nabe jas u banic
ra c'aslemal at, je' ta ne chi cawesaj jun
cuta'm ri c'o pa ra wak'äch. Je ri' kas catca'y
na che resaxic cok ri in nitz' mes ri c'o pa ru
wak'äch ri awachalal.
6 Meiya ri lok'alaj tak jastak ri rech ri
Dios chque tak ri tz'i', mepe c'u ne chiwij,
cäca'n c'u ch'akatak chiwe. Meiya ri je'lalaj
tak abaj perlas chquiwäch tak ri ak, xak c'u
ne mäquitac'alej.

Chibana orar, chita' ri quiwaj. Chitzucuj ruc' ri Dios, chic'oroc'a ri uchija

7 Chita' ri quiwaj, cäya'taj c'u na wa'
chiwe rumal ri Dios. Chitzucuj ruc' ri Dios,
quirik c'u na. Chic'oroc'a ri uchija, cäjaktaj
c'u na wa' chiwäch. 8 Je ri', rumal chi jachin
ri c'o jas cuta', cäya'taj na che. Jachin ri c'o
cutzucuj, c'o curiko, jachin c'u ri cuc'oroc'a
ri uchija, cäjaktaj na wa' chuwäch.
9 ¿A c'o lo jun chiwe ri cuya jun abaj
che ri u c'ojol aretak cuta' u wa? 10 ¿A
cuya ne lo jun cumätz che aretak cuta'
jun cär? 11 We ri ix, ix ajmaquib, quix-
cowin chuya'ic utzalaj tak jastak chque ri
iwalc'ual, ¿a mat ri i Tat ri c'o chila' chi-
caj queuya na utzalaj tak jastak chque ri
cäquita' che?
12 Je c'u ri', jas ri quiwaj ix chi cäca'n ri
winak chiwe, je' chibana ix chque ri e are'
xukuje'. Are c'u je wa' ri cubij ri Pixab
ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, xukuje' je
wa' cubij tak ri wuj ri xquitz'ibaj can ri
k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios.

Waral käkil wi ri uchibe ri latz' u wäch

13 Chixoc bi pa ri uchibe ri latz' u wäch.
Ri uchibe xukuje' ri be ri que' pa ri c'äx
jawije' käsach wi qui wäch ri winak, nim qui
wäch. E q'uia c'ut ri queboc pa ri uchibe
ri'. 14 Are c'u ri uchibe xukuje' ri be ri que'
pa ri c'aslemal ruc' ri Dios, nu'ch qui wäch
xukuje' sibalaj c'äx. Man e q'uia tä c'ut ri
querikowic.

Etamtal jun che' we utz o man utz taj rumal ru wächinic

15 Chichajij iwib chquiwäch ri achijab ri
xak e banal tak tzij, ri cäca'n che quib chi e
k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. E are
c'u wa' quepe iwuc', sibalaj utz quepetic je'
ta ne chij ri quij, are c'u chquipam e jik'ab
tak utiw. 16 Ri ix quich'ob na jachin tak wa'
rumal ri cäca'no. Je' jas jun che' cäch'obtaj
u wäch rumal ru wächinic. ¿A c'o lo jumul
ri quetam uvas chrij ri q'uix? ¿A quetam lo
higos chrij ri tzäcäm? ¡Man je' taj! 17 Je c'u
ri' ronojel utzalaj che' utz ri u wäch ri cuya'.
Are c'u ri che' ri man utz taj, man utz tä ru
wäch ri cuya'. 18 Ri utzalaj che' man cäcowin
taj cuya ru wäch ri man utz taj. Ri che' ri
man utz taj man cäcowin taj cuya utzalaj
u wäch ri'. 19 Ronojel che' ri man cuya tä
utzalaj u wäch, cät'akix na, cäq'uiäk na ri' pa
ri k'ak'. 20 Je wa ri' ri ix kas quich'ob na jas
qui banic ri winak rumal ri cäca'no, —xcha
chque.

Man conojel tä ri winak queopan na chila' jawije' cätakan wi ri Dios

21 Man conojel tä winak queboc chila' jawije' ri cätakan wi ri Dios, pune cäquibij chwe: “Kajaw, Kajaw,” —quecha ri', xane xak xuwi ri quebanow ru rayibal ri nu Tat ri c'o chila' chicaj. 22 E q'uia ri cäquibij na chwe pa ri k'ij ri': “Kajaw, Kajaw, ri uj ka yo'm tzijonem pa ri bi' la. Pa ri bi' la xekesaj bi itzel tak espíritus chque ri winak, xukuje' are pa ri bi' la ri xka'n q'uia u wäch cajmabal,” —quecha na. 23 Ri in c'ut quinbij na chque: “Man wetam tä i wäch. Chixel bi chnuwäch, ri ix xak ix banal tak etzelal,” —quincha na chque, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Waral käkil wi ri quieb u wäch tac'alibal ja

24 Je c'u ri' jachin ri cutatabej ri nu tzij, cuban c'ut jas ri quinbij, are je ri' jas jun achi ri c'o u no'j, ri xuyac ri rachoch pa abaj. 25 Xkaj c'u ri jäb, xeq'uiy tak ri ja', xpe jun nimalaj quiäkik' chrij ri ja, man xtzak tä c'ut rumal chi ru tac'alibal are abaj. 26 Jachin c'u ri cutatabej ri nu tzij, man cuban tä c'ut jas ri quinbij, junam ri' ruc' jun achi ri man cuch'ob taj jas ri cubano, ri xuyac ri rachoch puwi' ri senyäb. 27 Xkaj ri jäb, xeq'uiy tak ri ja', xpe jun nimalaj quiäkik' chrij ri ja, xtzak c'u ri ja. ¡Ronojel xa xwulijic! —xcha ri Jesús.

28 Aretak ri Jesús xto'taj che tzijonem, ri winak sibalaj xquicajmaj ru tijonic. 29 Je ri', rumal chi ri u tijonic cuc'utu chi are je' jas jun ri c'o u takanic pa qui wi', man je' taj jas ri xca'n ri tijonelab re ri Pixab.

8

Ri Jesús cucunaj jun achi ri c'o itzel ch'a'c che

1 Aretak ri Jesús xkaj lok cho ri juyub, e q'uia winak xeteri lok chrij. 2 Xopan c'u ruc' ri Jesús jun achi ri c'o itzel ch'a'c che.* Xxuqui chuwäch ri Jesús, xubij che: Tat, ri in wetam chi cäcowin la che nu cunaxic we caj la, —xcha che.

3 Xuyuk c'u ru k'ab ri Jesús, xuchap cok ri achi, xubij che: ¡Cwaj! Chutzir ba' la, —xcha che.

Xuwi wa' xubij ri Jesús. Xutzir c'u ri achi ri c'o ri itzel ch'a'c che. 4 Xubij c'u ri Jesús che: ¡Tampe la! C'o jas mäbij la che jachin jun. Oj la, jec'utu ib la cho ri sacerdote.† Ya la ri sipanic ri takom can rumal ri ka mam Moisés chi cäyi'c aretak cäcunataj jun ri c'o itzel ch'a'c che. Are c'u k'alajisabal wa' chquiwäch ri winak chi utzirinak chi la, —xcha che.

Ri Jesús cucunaj jun ala patänil re jun qui nimal soldados

5 Aretak xopan ri Jesús pa ri tinimit Capernaum, xpe jun achi ruc'. Are jun chque ri qui nimal soldados aj Roma. Xuta' c'u jun tok'ob che ri Jesús. 6 Je wa' xubij: Tat, ri ala ri patänil we kajinak pa ch'at cho ja, cäminak u cuerpo. Sibalaj c'äx u rikom rumal ri yabil, —xcha che.

7 Ri Jesús xubij che: Quine' na chucunaxic, —xcha che.

8 Ri qui nimal soldados xch'awic, xubij che ri Jesús: Tat, man takal tä chwe chi coc la pa ri wachoch. Xak xuwi takan la chi quel ri yabil che ri patänil we, ruc' c'u wa' cutzir na, —xcha che. 9 Ri in xukuje' c'o jun ri cätakan pa nu wi' ri nim u banic. Xukuje' ri in e c'o nu soldados ri quintakan pa qui wi'. Aretak quinbij che jun chque ri nu soldados chi que'c, que' c'ut. Aretak quinbij che jun chic chi cäpetic, cäpe c'u ri are'. Aretak quintak ri patänil we chubanic jun chac, ri are' cuban ri quinbij, —xcha ri qui nimal soldados che ri Jesús.

10 Aretak ri Jesús xuta wa', sibalaj xucajmaj, xubij c'u chque ri winak ri e teren chrij: Kas tzij quinbij chiwe, chi man c'o tä jumul ri nu rikom chquixol ri winak aj Israel jun achi jas we achi ri' ri sibalaj cäcojon chwe, —xcha chque. 11 Quinbij c'u chiwe chi e q'uia ri quepe na chrelbal k'ij, xukuje' chukajbal k'ij, ri quet'uyi na junam ruc' ri ka mam Abraham, ri ka mam Isaac, ri ka mam Jacob chuchi' ri mesa chila' jawije' ri cätakan wi ri Dios. 12 Are c'u ri xa xquichomaj queboc chila' jawije' ri cätakan

* **8:2** Ri itzel ch'a'c are jun yabil ri sibalaj c'äx ri cusipaj rib. † **8:4** “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

wi ri Dios, man queboc taj rumal chi man xecojon taj. Xane xa queq'uiäk na bi pa ri k'ekum. Chila' c'ut quebok' wi na, chila' cäquikuch'uch'ej wi na ri qui ware, —xcha ri Jesús chque ri winak.

13 Te ri' xubij ri Jesús che ri qui nimal soldados: Oj la cho ja. Rumal chi xcoj la chi cäcunataj ri ala, je c'u cäbantaj na, —xcha che.

Tzare chi' c'ut xutzir ri ala aretak xubij ri Jesús wa' we tzij ri'.

Ri Jesús cucunaj ru ji' chichu' ri tat Pedro

14 Ri Jesús xe' cho rachoch ri tat Pedro, xril c'u ru ji' chichu' ri tat Pedro kajinak pa ch'at rumal jun nimalaj k'ak'. 15 Ri Jesús xuchap ri chichu' che ru k'ab, xel c'u ri k'ak' chrij. Chanim c'ut xwalijic, xuchap qui patänixic.

Ri Jesús queucunaj q'uia yawabib

16 Aretak xk'ekal chic, e q'uia winak ri c'o itzelalaj tak espíritus chque xec'am bi cho ri Jesús. Xa c'u ruc' jun tzij ri xubij ri Jesús xebel bi ri itzelalaj tak espíritus, xukuje' xeucunaj conojel tak ri yawabib. 17 Je' xbantaj wa' rech je' quelic jas ri xubij ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios: "Ri Are' xurik c'äx rumal kech, xuya ka chuk'ab, xujucunaj che ri ka yabilal," —xcha ri ka mam Isaías.

Waral käkil wi ri winak ri xquibij chi cäcaj quebe' ruc' ri Jesús

18 Ri Jesús xrilo chi e q'uia winak qui mulim quib ruc', xubij chque ru tijoxelab: Chujk'ax ch'äkäp che ri mar, —xcha chque. 19 Xpe c'u jun tijonel re ri Pixab, xkeb c'u ruc' ri Jesús, xubij che: Ajtij, cwaj quine' uc' la apawije' ta ne ri que' wi la, —xcha che.

20 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: Ri yac c'o qui jul, xukuje' ri chicop ri querapap cho ri caj c'o qui soc. Are c'u ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak,‡ man c'o tä jawije' ri quinwar wi, —xcha che.

21 Jun achi chic, jun chque ru tijoxelab, xubij che ri Jesús: Tat, ya la chwe chi nabe quine'c, quinmuk can ri nu tat aretak cäcämic, —xcha che.

22 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: Tasa'j at wuc', chaya chque ri cäminakib chi chquimuku ri qui cäminak, —xcha ri Jesús che.

Ri Jesús cubano chi cätäni ri quiäkik'

23 Te ri' xoc ri Jesús pa ri barco, ru tijoxelab c'ut xebe' ruc'. 24 Xpe c'u jun nimalaj quiäkik' ri sibalaj c'äx puwi' ri ja', je ri' chi ri nimak tak uwoja' tajin queboc pa ri barco. Are c'u ri Jesús tajin cäwaric. 25 Xebe' c'u ru tijoxelab, xequic'asuj, xquibij che: ¡Kajaw Jesús, chujto' la! ¡Tajin cujcämic! —xecha che.

26 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: ¿Jas che sibalaj quixej iwib? ¡Ri ix kas tzij man nim tä más ri i cojonic! —xcha chque.

Xwalij c'u ri Jesús, xuyaj ri quiäkik' xukuje' ri mar. Xtäni c'u ri quiäkik', xlilob ronojel ru wi' ri mar. 27 Ri achijab sibalaj xquicajmaj, xquibij c'ut: ¿Jachin lo ri' we achi ri', chi ri quiäkik' xukuje' ri ja' re ri mar queniman che? —xecha ri achijab.

E c'o quieb achijab aj Gadara ri e c'o itzel tak espíritus chque

28 Aretak xeopan ch'äkäp che ri mar, pa ri qui tinimit ri winak aj Gadara, xebel lok quieb achijab pa ri campo santo chquixol tak ri mukubal, xeopan c'u ruc' ri Jesús. E c'o itzel tak espíritus chque we achijab ri'. Sibalaj xibibal quepetic, je ri' chi man c'o tä chi jun cäcowinic coc'ow pa ri be ri'. 29 Xquichap c'u u rakic qui chi', co xech'awic, xquibij che ri Jesús: ¿Jas caj la chke uj, Jesús, lal ri' ri u C'ojol ri Dios? ¿A petinak la waral chubanic c'äx chke pune mäja' curik ri k'ij? —xecha che ri Jesús.

30 E q'uia c'u ri ak tajin queyuk'ux apan chila' pa ri juyub ri'. 31 Ri itzel tak espíritus xebochi'n che ri Jesús, xquibij che: We cujesaj bi la, ya la chke chi cujoc chque ri ak, —xecha che.

32 Xubij c'u ri Jesús chque: Jix ba', chixoc chque ri ak, —xcha chque.

Xebel c'u bi ri itzel tak espíritus chque ri achijab, xeboc bi chque ri ak. Conojel c'u ri ak xquiq'uiäk bi quib chutza'm ri juyub, xekaj c'u pa ri mar, xejik'ic.

‡ **8:20** Ri Jesús xucoj we bi'aj ri' chbil rib chuc'utic chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ibax ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios chi are ri To'l Ke ri cäpetic.

33 Are c'u ri ajyuk'ab tak ak sibalaj
xquixej quib, xeanimaj bic, xebe'c. Aretak
xeopan pa ri tinimit xquesaj u tzijol wa' ri
xquilo, xukuje' ri xbantaj cuc' ri achijab ri
xec'oji ri itzel tak espíritus chque. 34 Conojel
c'u ri winak ri e c'o pa ri tinimit xebe' jela'
jawije' c'o wi ri Jesús. Aretak xquil ri Jesús,
xquibochi'j, xquibij che chi chel bi pa ri qui
tinimit.

9

Ri Jesús cucunaj jun achi ri cäminak u cuerpo

1 Te c'u ri' xoc ri Jesús pa jun barco, xk'ax
ch'äkäp che ri cho, xopan c'u pa ru tinimit
ri Are'. 2 Xc'am c'u bi jun achi cho ri Jesús ri
cäminak u cuerpo, k'oyol c'u ri' cho jun alaj
ch'at. Aretak ri Jesús xrilo chi ri achijab ri
e teleninak lok sibalaj quecojon che, xubij
che ri yawab: Mäbison chi la, tat, ri mac la
xesachtajic, —xcha che.

3 Jujun c'u chque ri tijonelab re ri Pixab
tajin quechomanic, xquibij pa canima':
"We achi ri' cubij ri äwas u bixic chrij ri
Dios," —xecha'. 4 Ri Jesús retam chic jas
ri tajin cäquichomaj, xubij c'u chque: ¿Jas
che c'o we itzel tak chomanic ri' pa anima'
alak? —xcha chque. 5 ¿Jachique ri man c'äx
tä u bixic: "Ri mac la xesachtajic", o ru
bixic: "Walij la, oj la cho ja"? —xcha ri
Jesús chque. 6 Rech ba' quetamaj alak chi
ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak,
c'o c'u nu takanic pa qui wi' ri winak cho
ruwächulew chusachic ri qui mac, ¡tampe
alak ri quinbij! —xcha chque.

Xubij c'u ri Jesús che ri achi ri cäminak u
cuerpo: Walij la, oj la cho ja, c'ama bi la ri
soc la, —xcha che.

7 Xwalij c'u bi ri achi ri cäminak u cuerpo,
xe' cho rachoch. 8 Aretak xquil ri winak
wa', xquixej quib. Xquinimarisaj c'u u k'ij
ri Dios, rumal chi u yo'm pa qui k'ab winak
chi takal u banic we cajmabal ri'.

Ri Jesús cusiq'uij ri tat Mateo rech que' ruc'

9 Xel bi ri Jesús chila'. Oc'owem cuban
ri Are' jawije' ri cätoj wi ri alcabal, xril c'u
u wäch jun achi, Mateo u bi', t'uyul chila'.
Xubij c'u che: Tasa'j wuc', —xcha che.
Xwalij c'u ri tat Mateo, xe' ruc' ri Jesús.

10 Pa jun k'ij c'ut t'uyul ri Jesús chi' ri
mesa cho rachoch ri tat Mateo. E q'uia
c'u ri tok'il tak alcabal, xukuje' niq'uiaj
ajmaquib chic e t'uyul ruc' ri Jesús chi'
ri mesa junam cuc' ru tijoxelab. 11 Xepe
c'u ri tata'ib fariseos, xquil ronojel wa'.
Xquita' c'u chque ru tijoxelab, xquibij: ¿Jas
che cäwi' ri Jesús ri iwajtij cuc' ri tok'il tak
alcabal xukuje' cuc' ri ajmaquib? —xecha
chque.

12 Aretak xuta ri Jesús wa', xubij chque:
Ri winak ri utz qui wäch, ri c'o qui chuk'ab,
man rajwaxic tä cunal que, xane are
rajwaxic wa' chque ri yawabib, —xcha
chque. 13 Oj alak, jetamaj alak jas quel
cubij wa' we tzij ri' ri tz'ibtal can pa ru Lok'
Pixab ri Dios ri cubij: "Ri in are cwaj chi
ri ix quitok'obisaj qui wäch ri winak. Man
are tä cwaj chi queicämisaj tak awaj che
qui sipaxic chnuwäch," —cächa ri Dios, —
xcha chque. Ri in, man in petinak tä che
qui siq'uixic winak ri jicom canima' cho ri
Dios, xane in petinak che qui siq'uixic ri aj-
maquib rech cäquiq'uex canima', cäquiq'uex
c'u qui chomanic, —xcha chque.

E c'o winak ri xquita' che ri Jesús chrij ri ayuno

14 Ru tijoxelab ri tat Juan Kasal Ja'
xeopan ruc' ri Jesús, xquibij che: ¿Jas che ri
uj xukuje' ri tata'ib fariseos amak'el cäka'n
ri ayuno,* are c'u ri tijoxelab la man cäca'n
tä ri ayuno? —xecha che.

15 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: ¿A que-
bison lo ri winak ri e c'o pa jun c'ulanem
aretak ri achi ri te' xc'uli'c c'o cuc'? Copan
c'u na ri k'ij aretak quesax bi we achi ri'
chquixol. Te c'u ri' cäca'n na ri ayuno pa ri
k'ij ri', —xcha ri Jesús chque.

16 Xukuje' xubij ri Jesús chque: Man
c'o tä jun winak ri cut'is jun c'ac' c'ojobal
chrij jun k'el atz'iak. We ta je ri' ri c'ac'
c'ojobal cuc'ol rib, cäresaj c'u bi jubik' che ri
k'el atz'iak, cänimar c'u ru tek'tobic, —xcha
chque. 17 Man c'o tä jun ri cuya c'ac' vino
pa k'el tak k'ebal re tz'um. We ta je ri', ri
vino cut'ubij na ri tz'um, quetzeletaj c'u na
ri vino xukuje' tak ri tz'um. Rajwaxic c'ut

* **9:14** Chawila' ri tzij "Ayuno" pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

chi ri c'ac' vino käyi' pa tak c'ac' tak k'ebal re tz'um, rech ri vino xukuje' tak ri tz'um man quetzeletaj taj, —xcha ri Jesús chque.

Käcunax jun ixok yawab, xukuje' käc'astajisax ru mia'l ri tat Jairo ri xcäm na

18 Je wa' tajin cubij ri Jesús chque ri winak aretak xopan jun tata' qui nimal ri winak aj Israel. Xxuqui chuwäch ri Jesús, xubij che: Ri alaj nu mia'l c'ä te' xcäm canok. We c'u ri lal que' la wuc', käya la ri k'ab la puwi', käc'asi na, —xcha che.

19 Xe' c'u ri Jesús ruc' ri tata', e rachi'l ru tijoxelab. 20 C'o c'u jun ixok yawab, ri xque' cablajuj junab xak quel u quiq'uel. Xkeb c'u chrij ri Jesús, xuchap cok ru chi' ru k'u'. 21 Xubij c'u pa ranima': "Xuwi ta ne we quinchap cok ru k'u', quinutzir na," —xcha ri ixok. 22 Ri Jesús c'ut xutzolk'omij rib, xril ri ixok, xubij che: Mäbison chi la, nan, xcunataj c'u la, rumal chi xcojon la chwe, —xcha che.

Tzare chi' c'ut xutzir ri ixok.

23 Aretak ri Jesús xopan cho rachoch ri tata' ri qui nimal ri winak aj Israel, xrilo chi e c'o chi ri ajk'ojomab ri quebe' che ri muknajic, xukuje' xeril ri winak chi sibalaj käquiq'uis quib che ok'ej, sibalaj käquirak qui chi'. 24 Xubij c'u chque: ¡Chel na apan alak cho ja! Man käminak tä ri ali, xane xa käwaric, —xcha chque.

Are c'u ri winak xa xquitze'j u wäch ri Jesús. 25 Ri Jesús c'ut xeresaj bi ri winak cho ja, te c'u ri' xoc bic. Xuchap ri ali che ru k'ab. Ri ali c'ut xwalijic. 26 Xel c'u u tzijol wa' ri xbantajic pa tak conojel ri tinimit chila'.

Ri Jesús queucunaj quieb achijab ri man quecowin taj queca'yic

27 Aretak xel bi ri Jesús chila', quieb moyab xeteri bi chrij, xquirak qui chi', xquibij: ¡Tat, lal ri' ri Ralc'ual can ri ka mam David, tok'obisaj la ka wäch! —xecha che.

28 Aretak ri Jesús xoc bi pa ri ja, ri quieb moyab xekeb ruc'. Ri Jesús xuta' chque: ¿A käcoj alak chi quincowin chubanic wa'? —xcha chque.

Käkacojo, Tat, —xecha ri e are'.

29 Ri Jesús xuchap cok ri qui wak'äch, xubij chque: Je' ta ba' chbantajic jas ri xcoj alak chi quincowin chubanic, —xcha chque.

30 Xutzir c'u ri qui wak'äch. Ri Jesús sibalaj xeupixbaj, xubij chque: Mätzijoj alak wa' che jachin jun, —xcha chque.

31 Te c'u ri', aretak xebel bic, xquichap u tzijoxic wa' jas ri xuban ri Jesús cuc' pa conojel tak ri tinimit ri c'o jela'.

Ri Jesús cucunaj jun achi ri man käcowin tä chic käch'awic

32 Tajin quebel bi ri quieb moyab ri xecunaxic, aretak xc'am lok chuwäch ri Jesús jun achi mem ri c'o jun itzel espíritu che. 33 Aretak xesax bi ri itzel espíritu rumal ri Jesús, ri achi ri mem xuchaplej tzijonem. Ri winak sibalaj xquicajmaj wa', xquibij: Man c'o tä jumul ri je' kilom wa' waral pa Israel, —xecha'.

34 Are c'u ri tata'ib fariseos xquibij: We achi ri' queresaj bi ri itzel tak espíritus chque ri winak ruc' ru chuk'ab ri qui nimal ri itzel tak espíritus, —xecha'.

Ri Jesús quel u c'ux chque ri winak

35 Ri Jesús xeusolij ri nimak tak tinimit xukuje' ri alaj tak tinimit. Pa tak ri rachoch Dios ri käquimulij wi quib ri winak xuya tijonic, xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Xucunaj ronojel u wäch yabil, xukuje' xresaj ronojel u wäch c'äx chque ri winak. 36 Aretak xeril ri q'uialaj winak, xel u c'ux chque rumal chi quebisonic, man c'o tä käcu'bisan qui c'ux. E je' ta ne chij ri man c'o tä cajyuk'. 37 Xubij c'u chque ru tijoxelab: Kas tzij sibalaj nim ri k'atoj, xa c'u e quieb oxib ri ajchaquib. 38 Chibochi'j ba' ri Ajchak'el ri k'atoj chi queutak bi niq'uiaj ajchaquib chic pa ru chac, —xcha chque.

10

Quecha' ri cablajuj apóstoles rumal ri Jesús

1 Ri Jesús xeusiq'uij ri cablajuj u tijoxelab. Xuya chque chi käc'oji takanic pa qui k'ab che quesaxic bi ri itzel tak espíritus, xukuje' che qui cunaxic ri winak che ronojel u wäch yabil o ronojel u wäch c'äx ri c'o chque.

2 Are wa' ri qui bi' ri cablajuj apóstoles:* nabe ri tat Simón ri xukuje' cäbix Pedro che, ruc' ri tat Andrés ri rachalal. Ri tat Jacobo ruc' ri tat Juan ri rachalal ri e u c'ojol ri tat Zebedeo. 3 Ri tat Felipe, ri tat Bartolomé, ri tat Tomás, xukuje' ri tat Mateo ri tok'il alcabal. Ri tat Jacobo ru c'ojol ri tat Alfeo. Ri tat Lebeo ri xukuje' cäbix Tadeo che. 4 Ri tat Simón ri cäbix u nimal tinimit che, xukuje' ri tat Judas Iscariote ri xjachow ri Jesús.

Ri Jesús queutak bi ri cablajuj u tijoxelab chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

5 Ri Jesús xeutak bi we achijab ri', xeupixbaj bic, xubij chque: Mixe' pa tak ri qui tinimit ri winak ri man aj Israel taj. Man quixoc tä c'ut pa tak ri qui tinimit ri winak aj Samaria. 6 Xane are quixe' cuc' ri winak aj Israel, ri e je' ta ne chij e sachinak can pa tak juyub. 7 Jix, jibij chque chi xa jubik' man cuchaplej ru takanic ri Dios. 8 Cheicunaj ri yawabib, cheic'astajisaj ri cäminakib, cheicunaj ri c'o itzel tak ch'a'c chquij, cheiwesaj c'u bi ri itzel tak espíritus chque ri winak. Ri ix xak sipam wa' we cuinem ri' chiwe, c'o c'u ba' mita' che ri qui to'ic ri winak, —xcha chque.

9 Mic'am bi i rajil. Ri k'än puak, ri sak puak, ri quiäk puak mic'am c'u bic. 10 Mic'am bi ri i chim che ri be. Xa jun i camixa' quic'am bic. Mic'am bi i xajäb. Mic'am bi i ch'imiy. Je ri', rumal chi takal che ri ajchac chi käyi' ri cajwataj che.

11 Apachique tinimit ri quixopan wi, we nim, we ch'utin, chitzucuj jun winak chila' ri kas quixc'ulaj. Chixcanaj can chila' c'ä quichap na bi jumul chic ri i be. 12 Aretak quixoc pa jun ja, chiya rutzil qui wäch ri e c'o pa ri ja. Quibij chque chi are utzil quiwaj chque. 13 We takal chque ri winak ri e c'o pa ri ja chi quiya can rutzil qui wäch ruc' utzil, chiya canok. We c'u man takal chque, miya can rutzil qui wäch. 14 Are c'u we man quixc'ulax cumal, we man käcaj taj käquitatabej ri i tzij, chixel bi cho ri ja ri' o pa ri tinimit ri'. Chitota' can ri ulew ri c'o che tak ri iwakan. (Chibana wa' chuk'alajisaxic chquij ri winak re ri tinimit ri' chi man utz tä ri käca'no, c'o qui mac.) 15 Kas tzij quinbij chiwe chi pa ri k'ij ri käk'at na tzij pa qui wi' ri winak ri' rumal ri Dios, nim na ri c'äjisabal qui wäch ri winak re ri tinimit ri' chuwäch ri c'äjisabal qui wäch ri winak aj Sodoma xukuje' ri winak aj Gomorra,† —xcha chque.

Cäban na c'äx chque ri cojonelab

16 ¡Chiwilampe'! Ri in quixintak bic je' ta ne chi ix chij chquixol ri utiw. Chixsac'laj ba' je' jas ri cumätz, chibana c'ut je' jas ri cuban ri palomäx ri man cuban tä c'äx. 17 Chiwila ba' iwib, rumal chi ri winak quixquijach na pa qui k'ab ri qui nimakil ri winak, quixquich'ay na pa tak ri rachoch Dios ri käquimulij wi quib ri winak. 18 Quixquic'am na bi chquiwäch k'atal tak tzij, xukuje' chquiwäch nimak tak takanelab rumal wech in, rech quik'alajisaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chquiwäch ri e are' xukuje' chquiwäch ri winak ri man aj Israel taj. 19 Aretak c'ut quixc'am bic rech quixjach chquiwäch ri k'atal tak tzij, mixej iwib. Michomaj bic jas ri quibij, o jas ri quiban chubixic wa'. C'ol ba' pa i jolom chi aretak rajwaxic quixch'awic, ri Dios käyo'w na chiwe ri tzij ri quibij. 20 Man ix tä c'u ri' ri quixtzijon na, xane are ri Lok'alaj Espíritu rech ri ka Tat käyo'w na ri tzij pa ri iwanima', —xcha chque.

21 Ri winak quequijach na ri cachalal pa cämisaxic. Ri nan tat quequijach na ri calc'ual pa cämisaxic. Ri alc'ualaxelab käquiyac na quib chquij ri qui nan qui tat, quequijach na pa cämisaxic. 22 Quetzelax na i wäch cumal conojel ri winak xa rumal wech in. Apachin c'u ri cuch'ij ri c'äx c'ä käq'uis na ronojel curik na ru tobanic ri Dios. 23 Aretak käban c'äx chiwe pa jun tinimit, chixanimaj bi pa jun tinimit chic. Kas tzij quinbij chiwe chi mäja' quixcowin chusolixic tak conojel ri tinimit ri e c'o wi ri winak aj Israel aretak quinpe in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, —xcha chque ru tijoxelab.

24 Ri tijoxel man are tä nim na u banic chuwäch ru tijonel. Ri ajchac c'ut man

* **10:2** Ri tzij "apóstol" quel cubij "takom". E cablajuj u tako'n ri Jesús ri e cha'tal rumal. † **10:15** Ri quieb tzij "Sodoma" y "Gomorra" queriktaj pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

are tä nim na u banic chuwäch ri u patrón. 25 Ri tijoxel rajwaxic cäcu'bi u c'ux chi cäjunamataj na ruc' ru tijonel. Ri ajchac c'ut rajwaxic cäcu'bi u c'ux chi cäjunamataj na ruc' ru patrón. We ri ajchak'el ja cäbix Beelzebú che xa che yok'bal re, ¿jas ta c'u lo cäbix chque ri rachalaxic ri are'?

Waral cäkil wi jachin chuwäch ri rajwaxic cäkaxej wi kib

26 Rumal ri' mixej iwib chquiwäch ri winak. Man c'o tä ri ch'uktalic ri mat quel na chi sak. Man c'o tä c'u ri c'u'talic ri mat quetamax na. 27 Ri quinbij chiwe ix pa ri k'ekum, chiya u bixic pa sakil. Ri quinbij chiwe chic'uyal, chiraka i chi' chubixic wa' pa tak ri be. 28 Mixej iwib chquiwäch ri winak ri quecowinic cäquicämisaj ri cuerpo, man quecowin tä c'u chucämisaxic ri ranima' jun. Xane are chixej iwib chuwäch ri Jun ri cäcowinic cusach u wäch ru cuerpo jun winak xukuje' ri ranima' ri are' pa ri k'ak'.

29 ¿A mat xa jun centavo queq'uiyix wi quieb alaj tak chicop ajuwocaj? Man c'o tä c'u jun chque we alaj tak chicop ri' ri cäcämic we ta mat craj ri i Tat. 30 Xukuje' ne ri rismal i wi', conojel wa' e ajilatal rumal ri Dios. 31 Mixej ba' iwib, ri ix sibalaj ix lok' na chquiwäch q'uia alaj tak chicop ajuwocaj, —xcha ri Jesús chque.

Ri cäquik'alajisaj quib chquiwäch ri winak chi e cojoninak che ri Jesucristo

32 Conojel ri cäquik'alajisaj quib chquiwäch ri winak chi e cojoninak chwe, ri in xukuje' quink'alajisaj na chuwäch ri nu Tat ri c'o chila' chicaj chi e wachi'l in. 33 Apachin c'u ri cubij chquiwäch ri winak chi man retam tä nu wäch, ri in xukuje' quinbij chuwäch ri nu Tat ri c'o chila' chicaj chi man wetam tä u wäch ri are', —xcha ri Jesús.

Rumal ri Jesús cäc'oji na ch'oj chquixol ri winak

34 Michomaj chi ri in petinak chuya'ic utzil chquixol ri winak cho ruwächulew, xane rumal wech in cäc'oji na ch'oj chquixol ri winak. 35 Cäbantaj na ch'oj rumal wech, jun tata' chrij ri u c'ojol, ru c'ojol c'ut chrij ru tat, jun chichu' chrij ri ral ali, ri ali c'ut chrij ru nan, xukuje' ne ri jun ali chic chrij ru nan ralib, ru nan ralib c'ut chrij ri are'. 36 Je ri' chi ri qui c'ulel ri winak chquijujunal, e are' ri cachalaxic ri e are', —cächa ri Jesús.

37 Apachin ri lok' na cäril ru nan u tat chnuwäch in, man takal tä ri' chi coc che nu tijoxel. Apachin ri lok' na cäril ru c'ojol o ru mia'l chnuwäch in, man takal tä ri' chi coc che nu tijoxel. 38 Apachin ri man cäpe tä wuc' in rumal chi man craj taj curik ri cämical jas ri quinrik in, man takal tä ri' chi coc che nu tijoxel. 39 Jachin ri craj cuto' u wi' ru c'aslemal waral cho ruwächulew, cäcäm na ri'. Jachin c'u ri cuya ru c'aslemal rumal wech in, cuto' na u wi' ri' ru c'aslemal.

Waral cätzijox wi ri tojbal re ri cäka'no

40 Ri winak ri utz i c'ulaxic cubano, in ri' quinuc'ulaj. Jachin ri quinuc'ulaj in, are cuc'ulaj ri' ri Jun ri xintakow lok. 41 Jachin ri cuc'ulaj jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri takom lok rumal ri Dios, cuc'am na ri tojbal re jas ri cäyi' che jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. Jachin ri cuc'ulaj jun utzalaj achi, cuc'am na ri tojbal re jas ri cäyi' che jun utzalaj achi rumal ri utzil ri cubano. 42 Apachin ri cuya jun vaso joron che jun chque we winak ri' ri man nim tä qui banic xa rumal chi are nu tijoxel wa', kas curik na ri tojbal re, —xcha ri Jesús chque.

11

E c'o u tako'n ri Juan Kasal Ja' queopan ruc' ri Jesús

1 Aretak ri Jesús xto'taj che qui pixbexic ri cablajuj u tijoxelab, xel bi chila' rech cuya tijonic chque niq'uiaj winak pa tak ri tinimit jela', xukuje' rech cutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque.

2 Are c'u ri tat Juan Kasal Ja' c'o pa che'. Xretamaj c'ut jas ri tajin cuban ri Cristo. Ri are' xeutak bi quieb chque ru tijoxelab ruc' ri Jesús. 3 Je' xubano rech cäquita' che: ¿A lal ri' ri Cristo ri cäpe na? o ¿A rajwaxic ne cäkeyej chi na jun chic? —xecha che.

4 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Oj alak, bij alak che ri tat Juan jas ri tajin quil alak, xukuje' ri tajin cäta alak. 5 Bij alak che chi ri moyab queca'y chic, ri ch'ocojib quebin

chic, ri c'o itzel ch'a'c chquij tajin queutzir che ri qui yab. Bij alak che chi ri so'rab cäquita chic, ri cäminakib tajin quec'astajic, xukuje' chi ri meba'ib tajin cätzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque. 6 Utz re ri winak ri man cuban tä quieb u c'ux chwij, —xcha chque ru tijoxelab ri tat Juan.

7 Aretak xebe' ru tijoxelab ri tat Juan, ri Jesús xuchaplej u tzijoxic ri tat Juan chque ri winak, xubij chque: ¿Jas xe' alak che rilic pa ri juyub ri cätz'inowic? ¿A xe' alak che rilic jun aj ri tajin cäslabisax rumal ri quiäkik'? 8 We man are tä ri', ¿jas ri xil alak? ¿A xil alak jun achi ri je'l ri ratz'iak u cojom? Etam alak chi ri c'o je'lalaj tak catz'iak, e c'o ri e are' pa tak cachoch ri nimak tak takanelab. 9 ¿Jas c'u ri xe' alak che rilic? ¿A xil alak jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios? Je', je ri', —xcha'. Tzare c'u ri tat Juan nim na u banic chuwäch apachique k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. 10 Ri tat Juan are wa' ri tz'ibam can chrij pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic ri cubij:

Quintak na bi ri nu tako'n,
cänabej c'u na chawäch
ri cuban na u banic ra be,
—cächa ri', —xcha ri Jesús chque ri winak.

11 Kas tzij ri quinbij chiwe chi chquixol conojel ri winak ri e c'olinak c'ä we cämic ri', man c'o tä jun ri nim na u k'ij chuwäch ri tat Juan Kasal Ja'. Pune je ri', ri jun ri man kas nim tä u banic ri cätakan ri Dios pa ranima', are nim na u k'ij wa' chuwäch ri tat Juan Kasal Ja', —xcha chque.

12 Tzpa tak ri k'ij ri xpe ri tat Juan Kasal Ja' c'ä cämic, ri winak xquichaplej lok u tijic qui chuk'ab rech queboc pa ru takanic ri Dios. Ri cäquicoj qui chuk'ab cäquichomaj chi e are' quech'acan na. 13 Ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés cubij chi cäpe na ri Dios rech cätakan pa qui wi' ri winak, xukuje' je' xquibij conojel ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios c'ä xpe na ri tat Juan. 14 We c'u ri ix kas quiwaj quicoj wa', ri tat Juan are ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri cäpe na jas ri xpe ri ka mam Elías ojer. 15 Jachin tak ri cäquijiquiba canima' chutatabexic ri nu tzij, chquitatabej ba', —xcha chque.

16 ¿Jas ruc' queinjunamaj wi ri winak re we k'ij junab ri'? Ri winak cämic quejunamataj cuc' ri ac'alab ri queetz'en pa tak ri c'ayibal, cäquirak qui chi' che qui ch'abexic ri cachi'l, cäquibij: 17 "Xkok'esaj ri su' chiwe, man xixxojow tä c'ut. Xka'n u k'ojom cäminak, man xixok' tä c'ut," —quecha ri'. 18 Xpe c'u ri tat Juan ri man wi'j taj, ri man cutij tä vino. Ri winak c'ut cäquibij chi xa c'o jun itzel espíritu che. 19 Aretak c'ut xinpe in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, ri quinwi'c, ri quintij vino, conojel c'ut cäquibij chi xa in jik'alaj achi, in k'abarel, in cachi'l ajmaquib xukuje' tok'il tak alcabal. Ri winak ri utz ru chac k'alaj wa' chi c'o ri u no'j ri Dios ruc', —xcha ri Jesús.

Ri tinimit jawije' e c'o wi ri winak ri man queniman tä che ri Dios

20 Ri Jesús c'ut xuchap qui yajic ri winak pa tak ri tinimit jawije' u banom wi q'uia tak cajmabal. Je ri', rumal chi ri winak ri e c'o chila' man qui q'uexom tä canima', man qui q'uexom tä c'u ri qui chomanic. Xubij c'u chque: 21 ¡C'äx iwe, winak re ri tinimit Corazín! ¡C'äx iwe, winak re ri tinimit Betsaida! We ta xeban wa' we cajmabal ri' pa tak ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón jas ri xebantaj iwuc' ix, q'uextajinak ta chi ri' ri canima', ri qui chomanic ri winak jela'. Xquicoj ta catz'iak ri' ri cuk'alajisaj chi quebisonic. Xukuje' c'o ta banom wi chi cuk'alajisaj chi are rumal ri qui mac chi quebisonic, —xcha'. 22 Quinbij c'u chiwe ix chi pa ri k'ij ri cuk'at na tzij ri Dios, nim na ri c'äjisabal i wäch quirik na chuwäch ri c'äjisabal qui wäch ri cäquirik na ri winak aj Tiro, aj Sidón. 23 Are c'u ri ix winak aj Capernaum, ri sibalaj quinimarisaj iwib, c'ä pa ri k'ak' c'ut quixkasax wi na. We ta cuc' ri winak aj Sodoma xeban wi tak ri cajmabal ri xebantaj iwuc' ix, c'o ta na ri' ri qui tinimit cämic. 24 Quinbij c'u chiwe chi pa ri k'ij aretak cuk'at na tzij ri Dios, nim na ri c'äjisabal i wäch ix quirik na chuwäch ri cäquirik ri winak aj Sodoma, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús cubij chque ri winak chi quepe ruc' rech cuxlan canima'

25 Pa ri k'ij ri' xubij ri Jesús: Quinnimarisaj k'ij la, Tat, Rajaw ri cajulew. Je ri', rumal chi xc'u' la ri etambal la chquiwäch

ri winak ri c'o qui no'j, ri c'o quetambal, are c'utum c'u la wa' chquiwäch ri man c'o tä quetambal, ri je' ta ne chi e ac'alab. 26 Je', Tat, rumal chi je ri' ri utzalaj rayibal la chque ri winak.

27 Ri nu Tat u jachom pa nu k'ab ronojel ri c'olic. Man c'o tä jun ri kas retam u wäch ru C'ojol ri Dios, xane xak xuwi ri ka Tat. Xukuje' man c'o tä jun ri kas retam u wäch ri ka Tat, xane xak xuwi ri in, in ri' ri u C'ojol, xukuje' jachin c'u tak chque ri cwaj quinbij wi jas ru banic ri ka Tat Dios. 28 Chixsa'j wuc' in, iwonojel ri ix cosinak, iwonojel ri c'o iweka'n, quinya c'u uxlanem chiwe. 29 Chic'ama ri ekbal yunt ri quinya chiwij. Chiwetamaj iwe wuc' in rumal chi ri in c'o nu paciencia, man quinnimarisaj tä wib. Cuxlan c'u na ri iwanima'. 30 Ri ekbal yunt ri quinya chiwij man c'äx tä ruc'axic. Ri eka'n c'ut ri quinya chiwij, man al tä ri'.

12

Ru tijoxelab ri Jesús käquich'up ru jolom trico pa jun k'ij re uxlanem

1 Pa jun k'ij re uxlanem ri Jesús tajin coc'ow xol tak ri trico. Are c'u ru tijoxelab xpe qui numic, xquichap c'u u ch'upic ru jolom tak ri trico. Xquibak pa qui k'ab, te c'u ri' xquitijo. 2 Aretak ri tata'ib fariseos xquilo, xquibij che ri Jesús: Chilampe la, ri tijoxelab la tajin käca'n chac ri äwas u banic pa tak ri k'ij re uxlanem.

3 Ri Jesús xubij chque: ¿A mat c'o jumul ri siq'uim alak jas ri xuban ri ka mam David ojer aretak ri are' xuna' numic, xukuje' jas ri xca'n ri e c'o ruc'? 4 Xoc c'u bi ri ka mam David pa ri nimalaj rachoch Dios, xutij c'u re ri wa ri yo'm cho ri Dios, xuya c'u que ri e c'o ruc' xukuje'. Äwas c'u u tijic wa' cumal xak jachinok, xane xak xuwi chque ri sacerdotes ya'tal wi wa', —xcha'. 5 Xukuje' xubij: ¿A mat c'o jumul ri siq'uim alak pa ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, chi ri sacerdotes ri quepatänin pa ri rachoch Dios man queuxlan tä pa ri k'ij re uxlanem? Pune ta ne je ri' man mac tä c'u ri' chi je' käca'n wa'. 6 Quinbij c'u chech alak, chi waral c'o Jun* ri nim na u banic chuwäch ri nimalaj rachoch Dios. 7 Ri alak xa man käch'ob tä alak jas quel cubij wa' we tzij ri' ri tz'ibtal can pa ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij: "Ri in cwaj chi ri ix quiban tok'ob chque ri winak, man are tä cwaj chi queicämisaj awaj che qui sipaxic chnuwäch," —kächa ri'. We ta kas käch'ob alak wa', mat käk'at alak tzij chi käc'äjisax qui wäch ri winak ri man c'o tä qui mac. 8 Are c'u ri' ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, c'o nu takanic puwi' ri k'ij re uxlanem xukuje', —xcha ri Jesús chque ri tata'ib fariseos.

Ri Jesús cucunaj jun achi ri käminak jun u k'ab

9 Xel c'u bi ri Jesús chila', xoc bi pa jun chque ri rachoch Dios ri käquimulij wi quib ri winak. 10 C'o c'u jun achi chila' ri käminak jun u k'ab. Are c'u ri tata'ib fariseos käcaj käquitzucuj u mac ri Jesús, rumal ri' xquita' che: ¿A ya'talic käcunax jun yawab pa ri k'ij re uxlanem? —xecha che.

11 Xch'aw ri Jesús, xubij chque: We jun chiwe c'o jun u chij, kätzak c'u bi pa jun c'ua' pa jun k'ij re uxlanem, ¿a mat que' ri' che resaxic? 12 E ta c'u lo jun winak, are ri Dios nim na u banic käril wi wa' chuwäch jun chij. Rumal ri' ya'tal u banic tok'ob pa tak ri k'ij re uxlanem, —xcha chque.

13 Xubij c'u ri Jesús che ri achi: Yuku ri k'ab la, —xcha che.

Xuyuk ru k'ab, xutzir c'ut. Je' chic ri u k'ab ri' jas ri jun chic. 14 Xebel c'u bi ri tata'ib fariseos, xquitala qui no'j chbil tak quib jas ri käca'n chucämisaxic ri Jesús.

Ri xubij canok jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri Jesús

15 Aretak ri Jesús xuch'ob ri qui chomanic ri tata'ib fariseos, xel bi chila'. E q'uia c'u ri winak xeteri bi chrij. Ri Jesús c'ut xeucunaj conojel tak ri yawabib. 16 Xeutak c'u ri winak, xubij chque chi c'o jachin che mäquibij wi jachin ri Are'. 17 Xubij ri Jesús wa' rech je' quel wi jas ri xubij lok ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri xubij:

18 Are wa' ri patänil we
ri cha'tal wumal,
ri sibalaj lok' chnuwäch,

* **12:6** Ri Jun ri' are ri Jesús mismo.

ri cäquicot ri wanima' rumal.
Quinya na ri Lok'alaj nu Espíritu
pa ranima' ri Are'.
Cubij c'u na chque conojel
qui wäch winak chi
ri in quink'at na tzij pa qui wi'.
19 Man cäch'ojin taj, man curak tä u chi',
man c'o ta jun cäto'w ri Are' co cäch'aw
pa tak ri be.
20 We c'o jun winak ri je' jas jun aj
ri cotaquic, man cuk'up taj.
We ne c'o jun winak ri junam
jas jun candela
ri man nim tä ru k'ak'al,
man cuchup tä ri'.
Xane cächacun na che rilic
chi copan na ri k'ij
aretak kas cäk'at na tzij
ruc' jicomal.
21 Conojel c'u qui wäch winak
cho ruwächulew,
cäcu'bi na qui c'ux chrij ri Are',
—xcha ri Dios chuchi' ri k'alajisal re ru Lok' Pixab.

Cäbix chrij ri Jesús chi yo'm u chuk'ab rumal ri Itzel

22 Xc'am c'u bi jun achi ruc' ri Jesús. Ri achi mem xukuje' moy, c'o c'u jun itzel espíritu ruc'. Xcunax c'u rumal ri Jesús, je ri' chi ri achi xcowinic xca'yic xukuje' xch'awic. 23 Conojel ri winak xquicajmaj wa', xquibij: ¿A mat are wa' ri Ralc'ual can ri ka mam David† ri cäbixic chi cäpe na? —xecha'.
24 Aretak c'ut xquita ri tata'ib fariseos ri cäquibij ri winak, ri e are' xquibij: We achi ri' cäcowinic queresaj bi ri itzel tak espíritus chque ri winak xa rumal ru chuk'ab ri Beelzebú‡ ri qui nimal ri itzel tak espíritus ri c'o ruc', —xecha'.
25 Ri Jesús xuch'obo jas ri tajin cäquichomaj, xubij c'u chque: Apachique k'atbal tzij ri u banom quieb, ri juch'ob k'atal tak tzij cäquiyac quib chquij ri juch'ob chic, ri k'atbal tzij ri' cäq'uis na u wäch. We jun tinimit o jun ja winak u banom quieb rumal chi c'o ch'oj chquixol, man naj tä ri' cuch'ijo. 26 Je ri' xukuje', we ta ri Satanás cäresaj bi ri Satanás, u banom quieb ri'. We ta je ri', ¿a naj ta c'u ri' cuch'ij ru takanic? ¡Man je' taj! 27 Ri alak cäbij alak chi ri in quinwesaj bi ri itzel tak espíritus ruc' ru chuk'ab ri Beelzebú. We ta je ri', ¿jachin cäyo'w qui chuk'ab ri tijoxelab alak che quesaxic bi ri itzel tak espíritus? Kas are ri e are' cäquik'alajisaj chi xa sachinak alak.
28 Ri in c'ut quinwesaj bi ri itzel tak espíritus ruc' ru chuk'ab ri Espíritu rech ri Dios ri c'o wuc'. Quel cubij wa' chi ri Dios c'o chi uc' alak rech cätakan puwi' alak, —xcha chque.
29 Man c'o tä jun cäcowinic coc pa rachoch jun achi ri sibalaj c'o u chuk'ab, cärelak'aj c'u bi ri jastak re, we ta mat nabe cuyut na ri achi ri c'o u chuk'ab. Te c'u ri' cäcowinic cärelak'aj bi ri jastak re.
30 Ri jun ri man junam tä u chomanic wuc', quinuc'ulelaj ri'. Ri jun ri man cächacun tä wuc', xak cutur ri' ri nu chac, —xcha chque.
31 Rumal ri' quinbij chech alak: Ronojel mac ri cäca'n ri winak cuya' cäsachtaj na qui mac ri' rumal ri Dios, xukuje' ronojel ri äwas u bixic chrij ri Dios ri cäquibij ri winak cuya' cäsachtaj na qui mac ri'. Are c'u we cäquibij ri äwas u bixic chrij ri Lok'alaj Espíritu man cuya' taj cäsachtaj ri qui mac ri'. 32 Apachin ri cubij tzij ri äwas u bixic chwij in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, cäsachtaj na u mac ri' che. Apachin c'u ri cubij ri äwas u bixic chrij ri Lok'alaj Espíritu, man cäsachtaj tä na u mac ri' che waral cho we uwächulew. Man cäsach tä c'u u mac ri' pa ri jun c'aslemal chic ri cäpe na, —xcha ri Jesús.

Ri jun che' rumal ru wäch cäch'obtajic jas u banic

33 We utz ri che', utz ru wäch ri cuya. We man utz tä ri che', man utz tä ru wäch ri' ri cuya. Ri jun che' rumal ru wäch cäch'obtajic jas u banic. 34 ¡Ri alak, alak subanelab tak winak! ¿A cäcowin lo alak ri' chubixic utzalaj tak tzij, alak itzel tak winak c'ut? Ri quel lok pu chi' ri winak, are wa' ri kas c'o pa ranima'. 35 Ri utzalaj winak, utz ri' ri cubij rumal rech ri utzil ri c'o pa ranima'. Ri itzel winak, man utz tä ri' ri cubij rumal chi etzelal wa' ri c'o pa ranima'. 36 Quinbij

† **12:23** Ri "Ralc'ual can ri ka mam David" quel cubij "To'l Ke", junam jas ri tzij "Cristo" o "Mesías". ‡ **12:24** Ri tzij "Beelzebú" are jun chque ru bi' ri Satanás.

c'u chech alak, chi pa ri k'ij aretak cuk'at na tzij ri Dios, conojel ri winak cäquijach na cuenta rumal ronojel tzij ri qui bim ri man c'o tä u patän. 37 Jas c'u je' ri cätzijon ri winak, are je ri' ri k'atow tzij ri cäban na puwi'. Cäk'alajisax c'u na we c'o u mac o man c'o taj.

Ri lawalo tak winak cäquita' jun cajmabal etal che ri Jesús

38 Jujun tata'ib fariseos cachi'l jujun tijonelab re ri Pixab, xquibij che ri Jesús: Ajtij, cäkaj chi cäban la jun cajmabal etal chkawäch rech cäkilo, —xecha che.

39 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri lawalo tak winak, ri man jicom tä canima', cäcaj chi quinban jun cajmabal etal chquiwäch. Man cäyi' tä c'u wa' chque, xane xak xuwi ri etal chrij ri Jonás ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. 40 Je' jas ri Jonás xc'oji chupam ri jun nimalaj cär oxib k'ij, oxib ak'ab, are c'u je' quinban na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinc'oji c'u na xe' ri ulew oxib k'ij, oxib ak'ab. 41 Ri winak aj Nínive, pa ri k'ij re ri k'atow tzij aretak cäk'at tzij pa qui wi' ri winak ri e c'o cämic, cäquik'at na tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax qui wäch. Je ri', rumal chi ri winak aj Nínive, xquiq'uex ri canima', xquiq'uex c'u ri qui chomanic aretak ri Jonás xutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque. Waral c'ut c'o Jun ri nim na u banic chuwäch ri Jonás. 42 Xukuje' ri nimalaj takanel ixok ri xc'oji chumox ri relbal k'ij, cäc'oji na pa ri k'ij re ri k'atow tzij. Aretak cäk'at tzij pa qui wi' ri winak ri e c'o cämic, ri are' cuk'at na tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax qui wäch. Je ri', rumal chi ri ixok ri' naj xel wi lok, xpe c'u chutatabexic ri nimalaj retambal ri Salomón. Waral c'ut c'o wi Jun ri nim na u banic chuwäch ri Salomón.

Waral cätzijox wi ri cuban jun itzelalaj espíritu, cätzelej lok

43 Aretak jun itzelalaj espíritu quel bi che jun winak, xak cäwacatalob chic pa tak juyub ri cätz'inowic, cutzucuj jawije' cuxlan wi. Aretak man curik taj jawije' cuxlan wi, cubij: 44 "Quintzelej na bi cho ri wachoch jawije' ri xinel wi lok," —cächa'. Aretak copanic, curika ri ranima' ri winak je' u banic jun ja tolonic, mesom chi u pam, utz c'u banom che. 45 Que' c'ut, queuc'ama chi na wukub itzelalaj tak espíritus ri sibalaj e lawalo na chuwäch ri are'. Conojel wa' queboc pa ranima' ri winak. Ri winak ri' nim na ri c'äx curik na chuwäch ri c'äx ri xurik nabe. Je c'u wa' ri cäquic'ulmaj na ri lawalo tak winak cämic, —xcha chque.

Ru nan ri Jesús xukuje' tak ru chak' queopan ruc'

46 Ri Jesús tajin cätzijon na cuc' ri winak aretak xopan ru nan, e rachi'l ri rachalal. Xak c'u chrij ri ja e tac'atoj wi, cäcaj c'ut quetzijon ruc' ri Jesús. 47 C'o c'u jun ri xubij che ri Jesús: Ri nan la, xukuje' ri chak' la e c'o chrij ri ja, cäch'abex la cumal, —xecha che.

48 Xubij c'u ri Jesús che ri xbin che: ¿Jachin ri' ri nu nan, xukuje' jachin tak ri kas e wachalal? —xcha che.

49 Xeuc'ut ru tijoxelab chquiwäch ri winak, te c'u ri' xubij: E are wa' je' ta ne ri nu nan, xukuje' ri nu chak', —xcha'. 50 Je ri', rumal chi apachin ta ne ri cäbanow ru rayibal ri nu Tat ri c'o chila' chicaj, are wa' ri kas wachalal, ri nu chak', ri wanab, ri nu nan, —xcha ri Jesús chque.

13

Ri Jesús cutzijoj ri c'utbal chrij ri ticol ija'

1 Pa ri k'ij ri' ri Jesús xel lok cho ja, xe' c'u chuchi' ri mar, xt'uyi c'u chila'. 2 Xquimulij c'u quib q'uia winak ruc', je ri' chi xoc bi ri Are' pa jun barco, xt'uyi c'u chupam. Conojel ri winak xecanaj can cho ri ulew chuchi' ri mar. 3 Xeucoj c'u tak c'utbal che qui tijoxic ri winak chquij q'uia u wäch tak no'j, xubij chque: Xel bi jun ticol ija' cho rachoch, xe' chubanic u tico'n, —xcha chque. 4 Aretak tajin cujopij ri ija', xkaj jubik' ri ija' pa ri be. Xeopan c'u ri chicop ajuwocaj. Querapapic xekajic, xa xquitij bi ri ija'. 5 Xkaj chi jubik' xol tak ri abaj, ri man c'o tä wi q'uia ulew. Chanim c'ut xq'uiy ri jubik' ija' ri' rumal chi man pim tä ri ulew. 6 Aretak c'ut xel lok ri k'ij, xec'at ri alaj tak tico'n rumal, xechaki'jic rumal chi man kas tä c'u c'o qui xera'. 7 Xkaj chi c'u jubik' ri ija' pa tak ri k'ayes ri c'o qui q'uixol. Xeq'uiy c'u ri k'ayes, xequijik'isaj ri tico'n. 8 Are c'u ri niq'uiaj ija' chic xekaj

pa utzalaj ulew. Sibalaj xewächinic. E c'o
jujun tico'n xquiya jujun ciento qui wäch
pa tak ri qui jolom ri trico chquijujunal, e
c'o c'u jule' chic xquiya oxc'al qui wäch pa
tak ri jujun qui jolom. Ri niq'uiaj tico'n chic
xquiya juwinak lajuj qui wäch chquijuju-
nal, —xcha ri Jesús chque ri winak. 9 We
ri ix quijiquiba ri iwanima' chutatabexic ri
nu tzij, ¡chitatabej ba'! —xcha chque.

Ri Jesús cubij chque ru tijoxelab jas qui patän ri c'utbal ri cucojo

10 Ru tijoxelab ri Jesús xekeb ruc', xquita'
che: ¿Jas che cuc' tak c'utbal quetzijobej la
ri winak? —xecha che.
11 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri ix
yo'm chiwe rumal ri Dios ri retamaxic ri
man quetam tä ri niq'uiaj winak chic chrij
ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Man
ya'tal tä c'u chque ri e are' chi käquich'ob
wa'. 12 Ri winak ri c'o c'o ruc', käyi' chi
na niq'uiaj che rech cänimar ri c'o ruc'.
Are c'u ri winak ri man c'o tä c'o ruc', ri
jubik' ri c'o ruc' quesax na che. 13 Rumal
ri' queintzijobej ri winak cuc' tak c'utbal,
rumal chi pune jakal ri qui wak'äch, man
quecowin tä chuch'obic ri käquilo, je' ta ne
chi man queca'y taj. Pune käquitatabej ri kas
tzij, man käquich'ob tä ri' ri qui tatabem. Je'
ta ne chi man käquita tä ri quinbij. 14 Are c'u
je' käbantaj na wa' cuc' ri e are' jas ri xubij ri
ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab
ri Dios:

Ri ix, pune quitatabej ri kas tzij,
man quich'ob taj.
Pune quixca'yic, man quich'ob tä
ri quiwilo.
15 Je ri', rumal chi abajarinak
ri canima' we winak ri'.
Man utz tä quetow tzij.
Qui tz'apim c'u ri qui wak'äch
rech man queca'y taj.
Je' u banom ri canima'
rech man käquita taj,
rech man käkaj tä ri nu tzij pa canima',
rech man quinquitzucuj taj rech queincu-
naj,
—xcha ri Dios chuchi' ri k'alajisal re ru Lok'
Pixab.

16 Are c'u ri iwe ix, sibalaj utz iwe, rumal
chi tajin quiwil ri tajin quinbano, tajin
quita ri tajin quinbij. 17 Kas tzij quinbij
chiwe chi e q'uia k'alajisal tak re ru Lok'
Pixab ri Dios, xukuje' e q'uia utzalaj tak
winak xcaj xquilo jas ri tajin quiwil ix
cämic, man xquil tä c'ut. Xcaj xquita jas ri
tajin quita ix cämic, man xquita tä c'ut, —
xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri Jesús cubij chque ru tijoxelab jas quel cubij ri c'utbal chrij ri ticol ija'

18 Chitatabej ba' jas quel cubij ri c'utbal
chrij ri ticol ija', —xcha chque. 19 Ri ija'
ri xekaj pa ri be, e are wa' jas ri winak ri
käquitatabej ru Lok' Pixab ri Dios chrij ru
takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, man
käquich'ob tä c'ut. Chanim käpe ri Itzel,
käresaj c'u bi ri tzij ri xkaj pa canima'.
20 Ri ija' ri xekaj xol tak ri abaj, e are wa'
jas ri winak ri käquita ru Tzij ri Dios ruc'
quicotemal, je'l käquito. 21 Rumal c'ut chi
man kas tä c'o ri qui xera', xa quieb oxib
k'ij käquich'ijo. Aretak c'ut käquichaplej u
rikic c'äx, craj queyok'ic rumal rech ru Tzij
ri Dios, chanim quetzak canok. 22 Ri ija'
ri xekaj pa tak ri k'ayes ri c'o qui q'uixol,
e are wa' jas ri winak ri käquita ru Tzij ri
Dios, are c'u käquilij na ri jastak rech we
uwächulew ri', quesubtaj rumal ri k'inomal.
Are c'u wa' käjik'isan ru Tzij ri Dios, man
käwächin tä c'u ri' pa ri canima'. 23 Are
c'u ri ija' ri xekaj pa utzalaj ulew, e are
wa' jas ri winak ri käquita ru Tzij ri Dios,
käquich'obo. Käquiya c'u q'uia qui wäch. E
je' jas ri ija' ri xquiya jujun ciento qui wäch
chquijujunal, niq'uiaj chic e je' jas ri ija' ri
xquiya oxc'al qui wäch chquijujunal, jujun
chic e je' jas ri ija' ri xquiya juwinak lajuj
qui wäch chquijujunal, —xcha chque.

Waral käkil wi ri c'utbal chrij ri itzel k'ayes ri xq'uiy xol tak ri trico

24 Ri Jesús xucoj jun c'utbal chic
chquiwäch: Ru takanic ri Dios pa qui wi'
ri winak, are junam ruc' jun achi ri xutic
utzalaj ija' pa ri rulew. 25 Xpe c'u jun u
c'ulel ri ajchak'el ri tico'n. Aretak conojel
tajin quewaric, xoc bi pa ri ulew, xutica c'u
can itzel tak k'ayes xol tak ri trico. Te c'u ri'
xe'c. 26 Aretak xq'uiy ri trico, xechomakir
ru jolom, xukuje' xeq'uiy ri itzel tak k'ayes.
27 Xebe' c'u ri ajchaquib, xequibij che ri
qui patrón: “Tat, we kas utz ri ija' ri xtic

la, ¿jawije' c'ut xpe wi wa' we itzel k'ayes ri'?" —xecha che. 28 Xubij c'u ri patrón chque: "Xa c'o jun nu c'ulel xbanow wa'," —xcha chque. Ri ajchaquib xquibij che ri qui patrón: "¿A caj la chi quekabok ri itzel tak k'ayes?" —xecha che. 29 Ri patrón xubij chque: "Man utz tä ri' we je' quibano, rumal chi we ne quibok bi ri trico junam ruc' ri itzel k'ayes. 30 Cheq'uiy na ri itzel tak k'ayes junam ruc' ri trico, chiweyej na c'ä curik ri k'atoj. Queintak c'u na bi ri ajchaquib rech nabe cäquimol ri itzel tak k'ayes, cäquixim pa tak yataj, te c'u ri' cäquiporoj. Are c'u ri trico cäquic'ol na pa ri nu c'uja," —xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj ri c'utbal chrij ri ija' re mostaza

31 Ri Jesús xucoj chi jun c'utbal chquiwäch, xubij: Ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, junam wa' ruc' ri ija' re ri tico'n ri cäbix "mostaza" che, ri cutic jun achi pa ri rulew. 32 Kas tzij ri ija' ri' are ri sibalaj nitz' na chquiwäch conojel tak u wäch ija'. Aretak c'ut cäq'uiyic, are nim na que' chquiwäch conojel tak ri tico'n. Cuban jun nimalaj che', je ri' chi ri chicop ajuwocaj cäca'n ri qui soc xol tak ru k'ab, quemu'jan chupam, —xcha ri Jesús chque.

Waral cäkil wi ri c'utbal chrij ri ch'äm re caxlan wa

33 Ri Jesús xucoj chi jun c'utbal chquiwäch, xubij: Ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, are je' jas ri ch'äm ri cuya jun ixok ruc' oxib pajbal c'äj, rech cuq'uiyisaj ronojel ri k'or re caxlan wa, —xcha ri Jesús chque.

Waral cäkil wi ri qui patän ri c'utbal ri cucoj ri Jesús

34 Ronojel wa' we tzij ri' xubij ri Jesús chque ri winak cuc' tak c'utbal. Xak xuwi cuc' tak c'utbal xeutzijobej ri winak. 35 Je' xbantaj wa' rech kas je' quel wi jas ri xubij ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtal canok:

Quintzijon na cuc' tak c'utbal,
quinbij na ri man etamtal taj
tzaretak ri Dios xuban ri cajulew,
—xcha ri'.

Ri Jesús cuk'alajisaj ri quel cubij ri c'utbal chrij ri itzel k'ayes xol tak ri trico

36 Xtäni c'u ri Jesús che ru tzij, xeutak bi ri winak cho tak ri cachoch, ri Are' c'ut xoc pa ja. Are c'u ri tijoxelab xquirik quib ruc', xquibij che: Bij la chke jas quel cubij ri c'utbal chrij ri itzel k'ayes ri xtic can pa ri ulew, —xecha che.

37 Ri Jesús xubij chque: Ri cäticow ri utzalaj ija', in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. 38 Ri ulew are ronojel ruwächulew. Ri utzalaj ija' e are wa' ri winak ri cätakan ri Dios pa qui wi'. Ri itzel k'ayes e are wa' ri winak ri e rech ri itzel. 39 Ri c'ulel ri xticow ri itzel k'ayes, are ri Itzel wa'. Ri k'atoj quel cubij ri q'uisbal re ruwächulew aretak cäq'uis ronojel. Ri quebanow ri k'atoj e are' ri ángeles. 40 Je' jas ri cäban che ri itzel k'ayes, cämolic, cäq'uiäk pa ri k'ak', are c'u je' cäban na pa ri q'uisbal re ruwächulew. 41 Ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, queintak na lok ri nu ángeles che qui molic conojel ri winak ri quequitakchi'j niq'uiaj winak chic che mac, xukuje' ri banal tak etzelal. 42 Quequiq'uiäk c'u na bi pa ri nimalaj k'ak', jawije' quebok' wi na, cäquikuch'uch'ej na ri qui ware. 43 Are c'u ri cäca'n ri craj ri Dios, queopan na jawije' ri cätakan wi ri ka Tat chila' chicaj. Quejuluw na je' jas ri k'ij. We quijiquiba ri iwanima' chutatabexic ri quinbij, ¡chitatabej ba'! —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Waral cäkil wi ri c'utbal chrij ri k'inomal ri muktalic

44 Ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, quinjunamaj ruc' jun coxon puak ri muktalic. Cäriktaj c'u ri puak rumal jun achi. Ri are' cumuk chi c'u can jumul chic chila'. Rumal ru quicotemal que'c, cuq'uiyij ronojel ri jastak re, culok' ri ulew, —cächa'.

Waral cäkil wi ri c'utbal chrij ri perla ri pakal rajil

45 Xukuje' quinjunamaj ru takanic ri Dios ruc' jun ajc'ay ri cutzucuj je'lalaj tak abaj ri quejuluwic. 46 Aretak curik jun ri sibalaj pakal rajil, que'c, cuq'uiyij ronojel ri jastak re, culok' ri perla ri xuriko, —cächa'.

Waral cäkil wi ri c'utbal chrij ri c'at chapäbal cär

47 Xukuje' quinjunamaj ru takanic ri
Dios pa qui wi' ri winak ruc' jun c'at
chapäbal cär ri cäq'uiäk bi pa ri ja', queboc
c'u ronojel qui wäch cär chupam. 48 Aretak
nojinak chi ri c'at, quesax lok cumal ri
chapal tak cär, cäquiya chuchi' ri ja', te c'u
ri' quet'uyi che qui cha'ic ri cär. Ri utzalaj
tak cär quequiya pa tak chicäch, are c'u ri
man e utz taj, quequiq'uiäk can pa ri ja',
—cächa'. 49 Are je wa' cäbantaj na aretak
cäq'uis ruwächulew. Quepe ri ángeles che
qui cha'ic ri utzalaj tak winak chquixol ri
man e utz taj. 50 Ri man e utz taj que-
quiq'uiäk na pa ri nimalaj k'ak'. Chila'
quebok' wi na, cäquikuch'uch'ej na ri qui
ware, —xcha ri Jesús chque.

Waral cäkil wi ri cätzijox chrij ri c'ac' tak jastak xukuje' ri k'el tak jastak

51 Ri Jesús xuta' chque ri winak, xubij: ¿A
quich'ob ronojel ri xinbij? —xcha chque.
Cäkach'obo, —xecha che.
52 Xubij c'u ri Jesús chque: Aretak jun ti-
jonel re ri Pixab craj cäretamaj ronojel chrij
ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, je' u
banic ri' jas jun ajchak'el ja ri c'o q'uia jas-
tak re. Aretak rajwaxic ri k'el che, cäresaj
lok, cucojo. Aretak rajwaxic ri c'ac' che,
cäresaj lok, cucojo, —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús c'o jumul chic pa ri tinimit Nazaret

53 Aretak xto'taj ri Jesús che qui tijoxic
ri winak cuc' tak we c'utbal ri', xel bi
chila'. 54 Xopan c'u pa ri u tinimit ri Are'.
Xuchaplej qui tijoxic ri winak pa ri rachoch
Dios ri c'o chila'. Are c'u ri winak sibalaj
xquicajmaj wa', xquibij: ¿Jawije' xretamaj
wi we achi ri' we no'j ri'? ¿Jas lo cubano
che qui banic ri nimak tak cajmabal ri tajin
quebantaj rumal? —xecha'. 55 Are wa' ru
c'ojol ri tata' ri kolol che',* ru nan c'ut are
ri nan María. Catz ri a Jacobo, ri a José,
ri a Simón, xukuje' ri a Judas. 56 E c'o c'u
ri ranab kuc' waral xukuje'. ¿Jawije' c'ut
xretamaj wi wa' ronojel ri tajin cubano? —
xecha'.
57 Rumal ri' ri winak xa tzel xquita ru
tzij. Xubij c'u ri Jesús chque: Pa niq'uiaj
tinimit chic, nim quil wi ronojel k'alajisal
re ru Lok' Pixab ri Dios. Xak xuwi pa ru
tinimit ri are', xukuje' chquixol ri rachalal,
xukuje' cho rachoch man nim tä quil wi, —
xcha chque.
58 Man xcowin tä c'u ri Jesús chubanic
q'uia tak cajmabal chila' rumal chi ri
winak man xecojon tä che ri Are'.

14

Cäcämisax ri Juan Kasal Ja'

1 Pa tak ri k'ij ri' ri tat Herodes, ri nim
takanel pa Galilea, xretamaj ri tajin cuban
ri Jesús. 2 Xubij c'u chque ri winak ri e
c'o ruc': Are ri Juan Kasal Ja' ri' ri xc'astaj
lok chquixol ri cäminakib, rumal ri' cäcowin
ri are' chubanic q'uia u wäch cajmabal, —
xcha ri tat Herodes chque.
3 Tzare c'u ri tat Herodes xtakan
chuchapic ri tat Juan rech cäyutic, cäyi' pa
che', xa rumal rech ri nan Herodías ri xc'uli
ruc' are' pune are rixokil ri Felipe ru chak'.
4 Xubij c'u ri tat Juan che ri tat Herodes:
Man takal tä che la chi cäban ixokil la che
ri rixokil ri chak' la, —xcha che.
5 Ri tat Herodes sibalaj craj cucämisaj
ri tat Juan, cuxej c'u rib chquiwäch ri
winak. Je ri', rumal chi conojel quetam
chi ri Juan Kasal Ja', are jun k'alajisal re ru
Lok' Pixab ri Dios. 6 Xurik c'u ri nimak'ij
re ri roc'owisaxic u junab ri tat Herodes.
Are c'u ri ali ri ral ri nan Herodías xoc bi
cuc', xuchap xojowem chquiwäch ri ula'
ri e c'olic. Xkaj c'u ri ali chuwäch ri tat
Herodes. 7 Sibalaj xkaj chuwäch, xuban c'u
juramento chi cuya che ri ali apachique
ta ne ri craj ri are'. 8 Ri ali c'ut cojom chi
lok u c'ux rumal ru nan, xubij che ri tat
Herodes: Cwaj chi cäya la chwe ru jolom ri
Juan Kasal Ja' pa jun plato, —xcha che.
9 Sibalaj c'u xbison ri tat Herodes. Ru-
mal c'u rech chi xubij wa' ruc' juramento
chquiwäch conojel ri rula' chi cuya che
ri ali apachique ri cuta' che, xtakan c'u
chuya'ic wa' che. 10 Xtakan che resaxic
ru jolom ri Juan Kasal Ja' ri c'o pa che'.
11 Xc'am lok pa jun plato, xyi' c'u che ri ali.
Ri ali c'ut xuya che ru nan.

* **13:55** Ri kolol che' xukuje' cäbix "ajanel" o "carpintero" che rumal ru chac.

12 Xeopan c'u ru tijoxelab ri tat Juan,
xquic'am bi ru cuerpo, xequiya can pa jun
mukubal. Xebe' c'ut, xequibij che ri Jesús.

Ri Jesús cuya qui wa job mil winak

13 Ri Jesús, aretak xuto jas ri xbantaj che
ri tat Juan, xel bi chila' u tuquiel, xoc pa
jun barco, xe' c'u jela' jawije' ri man c'o
tä wi winak. Xquetamaj c'u ri winak chi
ri Jesús benak jela'. Xebel lok pa tak ri
qui tinimit, xebe' c'u chi cakan churikic
ri Jesús. 14 Aretak xel lok ri Jesús pa ri
barco, xeril ri q'uialaj winak, xel c'u u c'ux
chque. Xeucunaj ri yawabib ri xquic'am
bi jela' cuc'. 15 Kajem c'u cuban ri k'ij, ru
tijoxelab ri Jesús xekeb ruc', xquibij che:
We juyub ri' ri uj c'o wi sibalaj cätz'inowic,
benak chi c'u ri k'ij. Chetaka la bi ri winak
rech quebe' pa ri alaj tak tinimit ri nakaj
e c'o wi, rech cäquilok' c'u na ri qui wa, —
xecha che.
16 Ri Jesús xubij chque: Man rajwaxic taj
quebe'c, xane xa chiya ix ri cäquitijo, —xcha
chque.
17 Xquibij c'u ru tijoxelab che: Xa job
caxlan wa rachi'l quieb cär c'o kuc', —xecha
che.
18 Ri Jesús xubij chque: Chic'ama lok
chwe waral, —xcha chque.
19 Xtakan c'u ri Jesús chi quet'uyi ri
winak cho ri räxalaj uwosak. Ri Jesús
xeuc'am c'u ri job caxlan wa xukuje' ri
quieb cär, xca'y chicaj, xeutewchij. Te c'u
ri' xeupir ri caxlan wa, xeuya chque ri
tijoxelab rech quequijach wa' chquiwäch
ri winak. 20 Xewi' c'u conojel, xenoj c'ut.
Te c'u ri' xequic'ol ri ch'akatak ri xecanaj
canok. Xuban cablajuj chicäch wa' chi
ronojel. 21 Craj are job mil achijab ri xewi'c.
Man xeajilax tä c'u ri ixokib xukuje' ri
ac'alab (ri xukuje' xewi'c).

Ri Jesús cäbin puwi' ri ja'

22 Te c'u ri' ri Jesús xubij chque ru tijox-
elab chi utz we queboc pa ri barco rech
quebe'c, quenabej apan chuwäch ri Are'
rech queopan ch'äkäp che ri mar. Are c'u
ri Are' xcanaj na can cuc' ri q'uialaj winak
che qui jachic bic. 23 Aretak e jachtajinak
chi bi ri winak rumal ri Jesús, xe' ri Are'
puwi' ri juyub u tuquiel chubanic orar.
Aretak xoc ri ak'ab, ri Jesús u tuquiel c'o
chila'. 24 Are c'u ri tijoxelab e c'o chi pa
ri barco puwi' ri ja' pu niq'uiajal ri mar.
Ri nimak tak uwoja' xupuq'uij rib chrij ri
barco, rumal chi xa chquiwäch petinak wi
ri quiäkik'. 25 Xa c'u jubik' man käsakiric are-
tak xopan ri Jesús cuc', tajin käbin puwi' ri
ja'. 26 Aretak ri tijoxelab xquilo chi käbin ri
Jesús puwi' ri ja', xquixej quib. Rumal rech
chi xquixej quib xquirak qui chi', xquibij:
¡Are jun xibinel wa'! —xecha'.
27 Chanim ri Jesús xeuch'abej, xubij
chque: ¡In wa', mixej iwib, chichajij an-
ima'! —xcha chque.
28 Xch'aw c'u ri tat Pedro, xubij che: We
lal ri', Tat, takan la chi quinbin puwi' ri ja',
rech quinopan uc' la, —xcha che.
29 Ri Jesús xubij che: Tasa'j ba', —xcha ri
Jesús che.
Ri tat Pedro xel bi pa ri barco, xuchap-
lej binem puwi' ri ja' rech curika ri Jesús.
30 Aretak c'ut xrilo chi sibalaj c'o u chuk'ab
ri quiäkik', xuxej rib. Xe' ri rakan pa ri
ja', xurak u chi', xubij che ri Jesús: ¡Wajaw,
chinto' la! —xcha che.
31 Ri Jesús chanim xuchap che ru k'ab,
xubij che: ¡Tzij ri' chi man kas tä catcojonic!
¿Jas che xuban quieb a c'ux? —xcha che.
32 Aretak c'ut xpaki ri Jesús pa ri barco,
xtäni ri quiäkik'. 33 Ri e c'o pa ri barco
xexuqui chuwäch ri Jesús, xquibij che: Kas
tzij, lal ri' ri u C'ojol ri Dios, —xecha che.

Ri Jesús queucunaj ri yawabib pa Gene-saret

34 Xek'ax pa ri mar, xeopan c'u chuchi'
ri ulew pa Genesaret. 35 Aretak ri winak
ajchila' xquich'ob u wäch ri Jesús, xquesaj
u tzijol wa' pa tak ri tinimit. Xequic'am c'u
lok conojel ri yawabib jawije' chi' c'o wi ri
Jesús. 36 Xquibochi'j ri Jesús chi xuwi ta ne
cuya chque chi käquichap cok ru chi' ru k'u'.
Conojel c'u ri xechapowic, xeutziric.

15

Käriktaj c'äx rumal ri e nak'atal wi ri winak

1 Te ri' jujun tata'ib fariseos xukuje' jujun
chque ri tata'ib tijonelab re ri Pixab ri e
petinak pa ri tinimit Jerusalén, xquimulij
quib chrij ri Jesús, xquita' che: 2 ¿Jas che ri
tijoxelab la man käca'n taj jas ri e nak'atal

wi ri ka nan ka tat ojer? Man cäca'n taj jas
ri nak'atal u banic. Are wa' ru ch'ajic ri rij ri
qui k'ab aretak mäja' quewi'c, —xecha che.
3 Xuta' c'u ri Jesús chque: E ri alak, ¿jas
che yo'm can alak ru Lok' Pixab ri Dios?
Chuq'uexwäch wa' are jiquibam anima'
alak chrij ri nak'atal wi alak. 4 Cubij c'u
ri Dios pa ri Lok' Pixab ri Tz'ibtalic: "Nim
cheawila wi ra nan a tat," —cächa'. Xukuje'
cubij: "Jachin ri cuyok' ru nan u tat, tzra-
jwaxic wi ri' cäcämisaxic," —cächa', —xcha
chque. 5 Ri alak c'ut cäbij alak chi xak xuwi
rajwaxic cubij jun achi chque ru nan u tat:
"Ronojel ri quincowinic quincoj che to'ic
alak, nu yo'm cho ri Dios," —cächa'. 6 We ri
achi je' cubij wa', man cäya tä alak che chi
c'o jas cuban che qui to'ic ru nan u tat. Je ri'
man nim tä chic quil wi alak ru Tzij ri Dios,
man c'o tä c'u u patän ru Lok' Pixab ri Dios
chuwäch alak rumal ru banic ri nak'atal wi
alak. 7 ¡Xak quieb wäch alak! Kas tzij ri
xubij ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok'
Pixab ri Dios chij alak aretak xutz'ibaj can
we tzij ri' ri cubij:

8 We winak ri' xak chi qui chi'
    cäquinimarisaj nu k'ij,
Man kas tä cäquijiquiba ri canima'
    chwij,
—xcha'.
9 Xak lok' quek'ijilan chwe,
    xak c'u qui takanic winak cäquiya
    che tijonic,
—xcha ri Dios chuchi' ri ka mam Isaías.

10 Ri Jesús xeusiq'uij ri winak ruc', xubij
chque: Alak, onojel alak, tatabej alak ri nu
tzij, ch'obo alak ri quinbij. 11 Ri cutij ri
winak, man are tä ri' ri quetzelan u wäch
ru c'aslemal, xane xa are ri quel lok pu chi'
ri winak are wa' ri quetzelan u wäch ru
c'aslemal, —xcha chque.

12 Xekeb c'u ri tijoxelab ruc' ri Jesús,
xquibij che: ¿A etam la chi ri tata'ib
fariseos c'äx xquina' ri xbij la? —xecha che.

13 Ri Jesús xch'awic, xubij chque:
Apachique u wäch tico'n ri man xtic tä
rumal ri nu Tat ajchicaj, cäbok na apanok.
14 Xak je' tak que la' ri fariseos. Ri e are'
e je' jas moyab ri cäquic'am qui be niq'uiaj
moyab chic. We jun moy cuc'am u be jun
moy chic, ri quieb ri' quetzak na pa jun jul.

15 Xubij c'u ri tat Pedro che ri Jesús: Bij
la chke jas quel cubij ri c'utbal ri xcoj la, —
xcha che.
16 Ri Jesús xubij che: ¿A mat lo quich'ob
wa' ri ix? —xcha che. 17 ¿A mat iwetam
chi ronojel ri cutij ri winak pa ri rixco'l
que' wi, quel c'u canok aretak cubana ru
chul? —cächa chque. 18 Are c'u ri quel
lok pu chi' ri winak, pa ranima' ri' quel wi
lok. Are c'u wa' ri quetzelan u wäch ru
c'aslemal. 19 Je ri', rumal chi pa ranima'
ri winak quel wi lok ri itzel tak chomanic,
ru banic cämisanic, ru banic ri nimalaj mac
ruc' ri rixokil jun winak chic, ru banic jas
ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man
c'o tä qui pixab, ru banic elak', ru banic ri
banow tzij, xukuje' ru yaquic tzij chrij jun
winak chic. 20 E are wa' we etzelal ri' ri
quetzelan u wäch ru c'aslemal ri winak cho
ri Dios. Are c'u we jun winak man cuban
tä ri nak'atal u banic, man cuch'aj tä ri rij
ru k'ab aretak mäja' cäwi'c, man cäretzelaj tä
ru c'aslemal ri' cho ri Dios, —xcha ri Jesús
chque ru tijoxelab.

Jun ixok ri man are tä aj Israel cäcojon che ri Jesús

21 Xel bi ri Jesús chila', xe'c, xopan pa
Fenicia chunakaj ri tinimit Tiro, xukuje'
ri tinimit Sidón. 22 Xpe c'u jun ixok aj
Cananea ri c'o chila', xopan ruc' ri Jesús,
xurak c'u u chi', xubij: ¡Tat, lal ri' ri racha-
laxic can ri David, chel c'ux la chwe! Ri wal
ali c'o jun itzel espíritu che, sibalaj curik
c'äx rumal, —xcha che.
23 Ri Jesús c'ut man c'o tä jun tzij xubij
che. Xepe c'u ru tijoxelab ri Jesús, xquita'
tok'ob che, xquibij: Taka la bi ri chichu'
rumal chi xak curak u chi' teren chkij, —
xecha che.
24 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri Dios in u
takom lok xak xuwi cuc' ri winak aj Israel,
rumal chi ri e are' e je' ta ne chij ri e
sachinak, —xcha chque.
25 Xpe c'u ri ixok, xkeb ruc' ri Jesús,
xxuqui chuwäch, xubij che: ¡Tat, chinto' la!
—xcha che.
26 Ri Jesús xubij che: Man utz tä ru chapic
ri qui wa ri kas ralc'ual jun, cäq'uiäk ta c'u
chquiwäch ri alaj tak tz'i', —xcha che.
27 Xubij c'u ri ixok che: Je', Tat. Xukuje'
ne ri alaj tak tz'i' ri queboc pa ja, cäquitij ru

xe'r tak qui wa ri cajaw ri quetzak pulew, —xcha che.
28 Ri Jesús xubij che ri ixok: ¡Kas tzij ba' chi nim ri cojonic la, nan! Chbantaj ta ba' jas ri caj la, —xcha che.
Tzare chi' c'ut xutzir ri ral ali.

Ri Jesús queucunaj q'uia yawabib

29 Xel bi ri Jesús chila', xoc'ow chuchi' ri mar re Galilea. Te c'u ri' xpaki puwi' jun juyub, xt'uyi c'u chila'. 30 Xeopan c'u q'uia winak ruc' cuc'am bi ch'ocojib, moyab, memab, winak ri c'äx u banom ri qui k'ab, xukuje' e q'uia ri c'o niq'uiaj yabil chic chque. Xequiya chuwäch ri Jesús, ri Are' c'ut xeucunaj. 31 Ri winak sibalaj xquicajmaj aretak xquilo chi ri memab xech'aw chic, ri c'äx u banom qui k'ab xeutziric, ri ch'ocojib xebin chic, ri moyab xeca'y chic. Xquichap c'u u nimarisaxic u k'ij ri Dios aj Israel.

Ri Jesús queutzuk quiejeb mil winak

32 Ri Jesús xeusiq'uij ru tijoxelab, xubij chque: Quel nu c'ux chque ri winak rumal chi oxib k'ij chi wa' e c'o wuc', man c'o tä c'u jas käquitijo. Man cwaj taj queintak bi cho tak cachoch mäja' c'u quewi'c, quetzak ta c'u ne pa tak ri be, —xcha chque.
33 Ru tijoxelab xech'awic, xquibij che: ¿Jawije' ta c'u lo käkarik wi ri wa ri käkaya chque we q'uialaj winak ri' waral pa we juyub ri' ri cätz'inowic? —xecha che.
34 Xuta' c'u ri Jesús chque: ¿Janipa' caxlan wa c'o iwuc'? —xcha chque.
Ri e are' xquibij: Wukub caxlan wa, rachi'l quieb oxib alaj tak cär, —xecha che.
35 Xtakan c'u ri Jesús chque ri q'uialaj winak chi quecu'bi pulew. 36 Te c'u ri' xeuc'am ri wukub caxlan wa, xukuje' ri alaj tak cär, xmaltioxinic. Xeupiro, xeuya chque ru tijoxelab rech käquijach wa' chquiwäch ri winak. Je c'u ri' xca'no. 37 Xewi' c'u conojel ri winak, xenojic. Xequimulij c'u ri ch'akatak tak wa ri xecanaj canok. Ronojel wa' xuban wukub chicäch wa. 38 E quiejeb mil achijab c'ut ri xewi'c. Man xecajilaj tä c'u ri ixokib xukuje' ri ac'alab (ri xukuje' xewi'c). 39 Te c'u ri' ri Jesús xeujach bi ri winak rech quebe' cho tak cachoch. Ri Are' xoc bi pa ri barco, xe' pa ri tinimit Magdala.

16

Ri tata'ib fariseos xukuje' ri saduceos käquita' jun cajmabal etal che ri Jesús

1 Ri tata'ib fariseos xukuje' ri tata'ib saduceos xeopan ruc' ri Jesús. Te c'u ri' xquita' che chi cuc'ut chquiwäch jun cajmabal etal ri käpe chicaj. Xquibij wa' che xak rech käkaj ri Jesús pa qui k'ab. 2 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Pa benak tak k'ij käbij alak: "Sak'ij wa' cubano rumal chi quiäk ri uwocaj," —kächa alak. 3 Are c'u ri ak'abil käbij alak: "Cämic käpe jäb rumal chi quiäk ri uwocaj, xukuje' k'ekmuj," —kächa alak. ¡Ri alak xak quieb wäch alak! Käcowin alak chuch'obic ri u wäch ri caj, man käch'ob tä c'u alak jas ri tajin cuc'ut ri Dios chuwäch alak pa tak we k'ij junab ri'. 4 We winak ri' ri e lawalo, ri man jicom tä canima', käcaj chi quinban jun cajmabal etal chquiwäch. Man käyi' tä chi c'u na jun etal chque, xane are quinna'taj chque ri etal rech ri Jonás, —xcha chque.
Ri Jesús xeuya can wa' we achijab ri', xe'c.

Ri Jesús cätzijon chrij ri qui ch'amil ri tata'ib fariseos

5 Aretak xek'ax ru tijoxelab ri Jesús ch'äkäp che ri mar, xsach pa qui jolom ru c'amic bi qui wa. 6 Xubij c'u ri Jesús chque: ¡Chitampe'! Chichajij iwib chuwäch ri qui ch'amil ri tata'ib fariseos xukuje' chuwäch ri qui ch'amil ri tata'ib saduceos, —xcha chque.
7 Xquitzijobela c'u quib ri tijoxelab, xquibij: Ri Are' cubij wa' chke rumal chi man c'o tä ka wa ka c'amom lok, —xecha'.
8 Aretak ri Jesús xretamaj jas ri tajin käquibij, xubij chque: ¿Jas che tajin quibij chi man c'o tä i wa? ¡Tzij ri' chi xa man kas tä quixcojonic! —xcha chque. 9 ¿A xak are mäja' quich'obo, man käna'taj tä chiwe chi xinpir ri job caxlan wa, xinjach c'u wa' chquiwäch ri job mil winak? ¿A mat käna'taj chiwe janipa' chicäch ch'akatak tak caxlan wa ri man xeq'uis taj ri xeic'olo? 10 ¿A mat c'u käna'taj chiwe xukuje' chi xinpir ri wukub caxlan wa, xinjach c'u wa' chquiwäch quiejeb mil winak, janipa' chicäch ch'akatak tak caxlan wa ri man xeq'uis taj ri xeic'olo? 11 ¿Jas che man

quich'ob taj chi ri in man are tä tajin quinbij ri caxlan wa aretak xinbij chi quichajij iwib chuwäch ri qui ch'amil ri tata'ib fariseos xukuje' ri tata'ib saduceos? —xcha ri Jesús chque.

12 Te c'u ri' ri tijoxelab xquich'obo chi ri Jesús man are tä xubij chque chi cäquichajij quib chuwäch ri ch'äm re caxlan wa, xane chuwäch ri qui tijonic ri tata'ib fariseos xukuje' ri tata'ib saduceos.

Ri tat Pedro cuk'alajisaj chi ri Jesús are ri Cristo

13 Aretak ri Jesús tajin cänakajin che ri tinimit Cesarea Filipo, xuta' chque ru tijoxelab, xubij chque: ¿Jas cäquibij ri winak chwij chi jachin ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak? —xcha chque.

14 Xquibij c'u che: E c'o jujun winak cäquibij chi lal ri' ri Juan Kasal Ja', xukuje' cäquibij jule' chic chi lal ri' ri ka mam Elías. E c'o chi niq'uiaj cäquibij chi lal ri' ri ka mam Jeremías o jun chic chque ri ojer k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, —xecha che.

15 Xuta' c'u ri Jesús chque: E c'u ri ix, ¿jachin ri in ri quibij ix? —xcha chque.

16 Xch'aw ri tat Pedro, xubij che: Lal ri' ri Cristo, ru C'ojol ri c'aslic Dios, —xcha che.

17 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Utz awe, Simón, u c'ojol ri tat Jonás, rumal chi man are tä jun winak ri xbin wa' chawe, xane are ri nu Tat ri c'o chila' chicaj. 18 Ri in quinbij chawe chi ri at, at Pedro. Puwi' c'u we nimalaj abaj ri' queinjekba wi na ri winak ri quecojon chwe.* Man cäcowin tä c'u na ri cämical chusachic qui wäch, —xcha che. 19 Queinya chawe ri lawe re ri c'olibal ri takan wi ri Dios. Jachique ri cak'alajisaj chi man utz tä u banic cho ruwächulew, man utz tä u banic ri' chila' chicaj. Jachique ri cak'alajisaj chi utz u banic cho ruwächulew, utz u banic ri' chila' chicaj.

20 Ri Jesús c'ut xeupixbaj ru tijoxelab, xubij chque chi mäquitzijoj wa' che jachin jun chi ri Are' are ri Cristo.

Ri Jesús cutzijoj chi cäcäm na

21 Tzare chi' c'ut ri Jesús xuchaplej u k'alajisaxic chquiwäch ru tijoxelab chi ri Are' rajwaxic que' na pa ri tinimit Jerusalén. Xubij chi cäban na sibalaj c'äx che cumal ri qui nimakil ri winak, cumal ri qui nimakil ri sacerdotes, xukuje' cumal ri tijonelab re ri Pixab. Xukuje' rajwaxic chi cäcämisax na, te ri' cäc'astaj chi c'u na churox k'ij chquixol ri cäminakib. 22 Are c'u ri tat Pedro xuc'am bi ri Jesús u tuquiel wi. Xuchaplej u yajic, xubij che: ¡Mat craj ri Dios wa', Wajaw! ¡Mat je' cäc'ulmaj la wa'! —xcha che.

23 Xutzolk'omij c'u rib ri Jesús, xubij che ri tat Pedro: ¡Chatel chnuwäch, Satanás, xak at ya'l latz' chwe! Man cach'ob tä c'u ru chomanic ri Dios, xane xak xuwi cach'ob ri qui chomanic winak, —xcha che.

24 Ri Jesús c'ut xubij chque ru tijoxelab: We c'o jun craj cäpe wuc' in, rajwaxic chi muban chic xak jas ri craj ri are'. Rajwaxic cutelej lok ru cruz, cäpe wuc' in, —xcha chque. (Quel cubij wa' chi ri winak ri' man nim tä chic cäril ru c'aslemal, xane cuya u tzij pune ta ne curik ri cämical rumal rech ri Jesús.) 25 Je ri', rumal chi apachin ta ne ri craj cuto' u wi' ru c'aslemal cho ruwächulew, cäcäm na ri winak ri', cutzak na ronojel. Apachin c'u ri cuya ru c'aslemal pa ri c'äx rumal wech in, cuto' na u wi' ri' ri kas u c'aslemal wa'. 26 ¿Jas ta c'u lo ri cuch'ac jun winak we cärechbej ronojel ruwächulew, cutzak c'u na ri ranima'? ¿Jas ta c'u lo ri cäcowin ri winak chuya'ic chuq'uexwäch ri ranima'? —xcha chque. 27 Quinpe c'u na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, e wachi'l ri lok'alaj tak ángeles. Cänimarisax na nu k'ij jas ru nimarisaxic u k'ij ri nu Tat. Quinya c'u na ri tojbal que ri winak chquijujunal jas ri xca'n ri e are' pa ri qui c'aslemal. 28 Kas tzij quinbij chiwe chi e c'o jujun chque ri e c'o waral ri man quecäm tä na c'ä quinquil na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, in petinak rech quintakan pa qui wi' ri winak, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

17

Cäq'uextaj ru cayebal ri Jesús

1 Xque' wakib k'ij u bim can ri Jesús wa', aretak xeuc'am bi ri tat Pedro, ri tat Jacobo,

* **16:18** "Ri winak ri quecojon chwe" e are' ri cäbix "Iglesia" chque pa castellano. Chawila' ri tzij "Iglesia" pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

xukuje' ri tat Juan ru chak' ri tat Jacobo.
Qui tuquiel wi xepaki puwi' jun nimalaj
juyub. 2 Xq'uextaj c'u ru cayebal ri Jesús
chquiwäch. Ru palaj ri Jesús xjuluwic je'
jas ri k'ij. Ri ratz'iak xuban sibalaj sakloloj
je' jas ri sakil. 3 Xak c'u te'talic xquic'ut
quib quieb achijab ri tajin quetzijon ruc'
ri Jesús. E are' ri ka mam Moisés rachi'l
ri ka mam Elías. 4 Xch'aw c'u ri tat Pedro,
xubij che ri Jesús: Kajaw, ¡sibalaj utz chi uj
c'o waral! We caj la, käka'n na oxib mo',*
jun che la, jun che ri ka mam Moisés, jun
chic che ri ka mam Elías, —xcha che.
5 Aretak tajin cätzijon ri tat Pedro, xkaj
lok jun sakloloj sutz' chquij, xech'uktaj c'u
rumal. Te c'u ri' xch'aw lok Jun chupam
ri sutz', xubij: Are ri lok'alaj nu C'ojol wa',
sibalaj käquicot ri wanima' rumal. Chi-
tatabej ba' ri cubij, —xcha ri'.
6 Ri tijoxelab, aretak xquita wa', sibalaj
xquixej quib. Xexuqui'c xquikasaj ri qui
palaj cho ri ulew. 7 Are c'u ri Jesús xkeb
cuc', xeuchap c'u kajok, xubij chque: Mixej
ba' iwib. Chixwalijok, —xcha chque.
8 Ri e are' chanim xeca'ylobic. Man c'o tä
chi c'u jachin xquilo, xane xak xuwi ri Jesús
c'o cuc'.
9 Kajem que lok cho ri juyub, ri Jesús
xeupixbaj, xubij chque: C'o jachin mitzijoj
wi ri iwilom c'ä quinc'astaj na chquixol ri
käminakib, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas
Winak, —xcha chque.
10 Ri tijoxelab xquita' che ri Jesús, xquibij
che: ¿Jas che käquibij ri tijonelab re ri Pixab
chi rajwaxic käpe na ri ka mam Elías nabe?
—xecha che.
11 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Tzij ri'
chi käpe ri ka mam Elías nabe, rech cuban
na u banic ronojel. 12 Ri in c'ut quinbij
chiwe chi ya ulinak chic ri ka mam Elías. Ri
winak c'ut man xquich'ob tä u wäch, xane
xa xca'n che ri are' jas ri xcaj xca'no. Je c'u
ri' xukuje' ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri
Kas Winak, quinrik na c'äx pa qui k'ab, —
xcha chque.
13 Xquich'ob c'u ri tijoxelab chi ri tajin
cubij ri Jesús chque, are ri Juan Kasal Ja'.

Ri Jesús cucunaj jun ala ri c'o jun itzel espíritu che

14 Aretak c'ut xeopan chila' jawije' e c'o
wi ri q'uialaj winak, xpe jun achi, xopan
ruc' ri Jesús, xxuqui c'u chuwäch, xubij che:
15 Tat, chel c'ux la che ri nu c'ojol, xa c'o
jun itzel espíritu che, sibalaj c'u curik c'äx
rumal. Q'uia mul cätzak pa ri k'ak', pa
ri ja'. 16 Xinc'am lok, xinya chquiwäch ri
tijoxelab la, ri e are' c'ut man xecowin tä
chucunaxic, —xcha che ri Jesús.
17 Ri Jesús xch'awic, xubij: ¡Ay, ri alak
winak ri man käcojon tä alak che ri Dios!
¡Xak xuwi käban alak jas ri caj alak! ¿A
are lo caj alak chi xak tajin wi quinc'oji
uc' alak ronojel k'ij? ¿A are lo caj alak chi
xak quincuy alak? C'ama ba' alak lok ri ala
chnuwäch, —xcha chque.
18 Ri Jesús c'ut xuyaj ri itzel espíritu ri c'o
che ri ala, xresaj bic. Tzare chi' xutzir ri
ala, utz chi c'u canok.
19 Ru tijoxelab ri Jesús xquita' che pa u
tuquiel wi: ¿Jas che ri uj man xujcowin tä
che resaxic bi ri itzel espíritu ri'? —xecha
che.
20 Xubij ri Jesús chque: Are wa' rumal chi
man kas tä c'o ri i cojonic, —xcha chque.
Kas tzij quinbij chiwe chi we ta ri i cojonic
je' jas ri in nitz' ija' re mostaza, quixcowin
ri' quibij che we juyub ri': "¡Chatel bi chi',
jat jela'!" —quixcha che. Ri juyub quel na
bic. Man c'o tä ri mat quixcowin chubanic
we ta kas tzij quixcojonic, —xcha chque.
21 Xak xuwi ruc' ru banic orar, xukuje' ruc'
ru banic ayuno quel bi jun itzel espíritu ri
je' u banic wa', —xcha ri Jesús chque ru
tijoxelab.

Ri Jesús cutzijoj jumul chic chi käcäm na

22 Aretak xetzelej bi cuc' ri q'uialaj
winak, ri Jesús xubij chque ru tijoxe-
lab: Ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri
Kas Winak, quinjach na pa qui k'ab ri
winak. 23 Quincämisax na, churox k'ij c'ut
quinc'astaj na chquixol ri käminakib, —
xcha chque. Aretak xquita wa' ri tijoxelab,
sibalaj xebisonic.

Waral käkil wi ru tojic ri alcabal re ri nimalaj rachoch Dios

* **17:4** Man k'alaj tä wa' we are "mo'" o are "käbal".

24 Aretak ri Jesús cuc' ru tijoxelab xeopan
pa ri tinimit Capernaum, ri tok'il tak alca-
bal re ri nimalaj rachoch Dios xeopan ruc'
ri tat Pedro, xquibij che: ¿A mat cutoj re ri
ajtij alak ri alcabal re ri nimalaj rachoch
Dios? —xecha che.
25 Je', je ri', —xcha ri tat Pedro chque.
Aretak c'ut xoc bi ri tat Pedro pa ri ja,
nabe xch'aw ri Jesús, xubij che: Simón, ¿jas
cachomaj? ¿Jachin tak chque cäquita' wi ri
alcabal o ri cuchuj ri nimak tak takanelab
rech ruwächulew? ¿A cäquita' wa' chque ri
qui winakil o chque ri man qui winakil taj?
—xcha che.
26 Ri tat Pedro xch'awic, xubij che: Chque
ri man qui winakil taj cäquita' wi wa', —
xcha che.
Ri Jesús xubij che: We je ri', ri winak
ri quebel pa ri qui tinimit ri nimak tak
takanelab man c'o tä alcabal ri' cäquitojo, —
xcha che. 27 Man cwaj tä c'ut chi quinyac
royowal jachin jun winak. Rumal ri' jat
chuchi' ri mar, chaq'uiäka bi ri anzuelo pa
ri ja'. Chawesaj lok ri nabe cär ri cachapo,
pu chi' c'ut cawesaj wi jun puak. Ruc'
ri puak ri' catoj ri alcabal re ri nimalaj
rachoch Dios, ri wech in xukuje' ri awech
at. Chac'ama c'u wa', cate' c'ut, catojo
canok, —xcha che.

18

Ri tijoxelab cäquichomala quib chrij jachin chque ri nim na u banic

1 Pa ri k'ij ri' ri tijoxelab xquimulij quib
ruc' ri Jesús, xquita' che: ¿Jachin ri nim na
u banic chila' jawije' ri cätakan wi ri Dios?
—xecha che.
2 Ri Jesús xusiq'uij apan jun alaj ac'al,
xuc'amo, xutac'aba chquiwäch ru tijoxe-
lab. 3 Xubij c'u chque: Kas tzij quinbij
chiwe. We ri ix man quiq'uex tä ri iwan-
ima', ri i chomanic, we man quiban iwe jas
ri cäca'n ri ac'alab man cäca'n tä nimal, man
quixopan tä ri' chila' jawije' ri cätakan wi ri
Dios, —xcha chque. 4 Je c'u ri' quinbij chiwe
chi ri nim na u banic chila' jawije' ri cätakan
wi ri Dios, are ri man nim tä cuban che
rib, cuban c'ut jas we ac'al ri'. 5 Apachin ri
cuc'ulaj jun ac'al jas we ac'al ri' rumal wech
in, in ri' quinuc'ulaj, —xcha chque.

Cäquirik c'äx ri winak ri cäca'no chi jun winak chic curik ri be ri man utz taj

6 Apachin c'u ri cubano chi jun chque we
ch'utik ri' ri quecojon chwe curik ri be ri
man utz taj, are utz ri' we ta cäxim jun ca' re
molino chukul ri winak ri', cäq'uiäk ta c'u
bi pa ri mar. 7 ¡Sibalaj c'äx chque ri winak
cho ruwächulew chi c'o jas ri cubano chi ri
winak cäquirik ri be ri man utz taj! Amak'el
c'ut cäquic'ulmaj wa'. Sibalaj c'äx c'u re ri
winak ri cubano chi jun winak chic curik
ri be ri man utz taj.
8 Rumal ri', we ri a k'ab o ri awakan
cubano chi ri at carik ri be ri man utz taj,
chak'ata', chaq'uiäka apanok. Are utz na
chawe we carik na ri kas c'aslemal pune at
cut o at ch'oco', chuwäch ri c'o quieb a k'ab
o quieb awakan cate' pa ri c'atic jawije' c'o
wi ri k'ak' ri man cächuptaj taj. 9 We are ri
a wak'äch cubano chi carik ri be ri man utz
taj, chawesaj, chaq'uiäka apanok. Are utz
na chawe we carik na ri kas c'aslemal pune
xa jun ra wak'äch c'olic, chuwäch ri c'o
quieb a wak'äch, catq'uiäk bi pa ri nimalaj
k'ak', —xcha ri Jesús chque.

Waral cäkil wi ri c'utbal chrij ri chij ri xsachic

10 Miwetzelaj ba' qui wäch jun chque we
ch'utik ri' ri quecojon chwe. Quinbij c'u
chiwe chi ri e are' amak'el ronojel k'ij c'o ri
qui ángeles chuwäch ri nu Tat chila' chicaj.
11 Je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri
Dios ri Kas Winak, xinpe che qui to'ic ri
winak ri e sachinak.
12 ¿Jas quichomaj chrij ri quinbij na? We
c'o jun achi ri c'o jun ciento u chij, cätzak
c'u can jun chque, ¿a mat queuya na can
ri' ri jumuch' belejlajuj pa ri juyub, que' c'u
chutzucuxic ri jun ri xtzak canok? Je', je
ri'. 13 We curiko, sibalaj cäquicot na ruc'.
Nim na ru quicotemal ruc' wa' chuwäch
ru quicotemal cuc' ri jumuch' belejlajuj
ri man xetzak taj. 14 Je c'u ri' ri i Tat ri
c'o chila' chicaj man craj taj chi cätzak jun
chque we ch'utik ri' ri quecojon chwe.

Ri cuban jun chusachic u mac jun winak chic

15 We ri awachalal cuban jun c'äx chawe,
chattzijon ruc' pa u tuquiel wi, chabij che
jas ru mac. We cucoj rib chupam, xatcowin

ri' chuch'aquic ra wachalal. 16 We c'u ri awachalal man cucoj tä rib pa ru mac aretak cattzijon ruc', chasiq'uij jun o quieb winak chic, rech ronojel ri quibij quetamax wa' cumal quieb u oxib tal tak tzij. 17 We c'u man coc ri tzij pu jolom ri cäbix che cumal ri niq'uiaj chic, cheasiq'uij conojel ri niq'uiaj kachalal. We c'u man cuto jas ri cäquibij conojel ri kachalal, chabana che chi je' jas jun winak ri man cäcojon tä che ri Dios o jun tok'il alcabal.

18 Kas tzij quinbij chiwe chi jachique ri quik'alajisaj chi man utz tä u banic cumal ri winak cho ruwächulew, man utz tä u banic ri' chila' chicaj. Jachique c'u ri quik'alajisaj chi utz u banic cumal ri winak waral cho ruwächulew, utz u banic ri' chila' chicaj.

19 Xukuje' quinbij chiwe chi we c'o quieb chixol waral cho we uwächulew ri curik rib qui chomanic puwi' jun rajwaxic, cäca'n c'u orar chuta'ic wa', ri ka Tat ri c'o chila' chicaj cuya na wa' chque. 20 Je ri', rumal chi jawije' ri qui mulim wi quib quieb oxib winak rumal chi quecojon chwe, cuc' ri' in c'o wi, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

21 Xpe ri tat Pedro, xuta' c'u che ri Jesús: Kajaw, we ri wachalal q'uia mul cuban c'äx chwe, ¿janipa' mul rajwaxic quinsach u mac? ¿A craj ne wukub mul ri'? —xcha che.

22 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: Man quinbij tä chawe chi xa wukub mul casach u mac, xane rajwaxic casach u mac wukub mul chic, wukub mul chic, c'ä copan na pa job ciento, —xcha che.

Ri c'utbal chrij ri patäninel ri man xraj taj xusach u mac ri rachi'l

23 Je ri', rumal chi ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, are je' jas jun k'inom achi ri xeumulij ri rajchaquib, xuchap c'u u ta'ic we c'o ri qui c'as, o we ne c'o u c'as ri are' cuc'. 24 Aretak tajin cuchaplej rajilaxic ri qui cuenta chquijujunal, xc'am lok jun ajchac ri u c'as q'uia mil quetzales. 25 Are c'u ri jun ajchac ri' man c'o tä cutojbej re ru c'as. Ri patrón xtakanic chi cäq'uiyix ri ajchac ri' pu k'ab jun winak chic rech cäpatänin che, rachi'l ri rixokil, ri ralc'ual, xukuje' conojel ri jastak re, rech cätojtaj ru c'as. 26 Are c'u ri ajchac xxuqui chuwäch ru patrón, xbochi'nic, xuta' tok'ob, xubij che: "Tat, chajij la paciencia wuc', quintoj na ronojel ri nu c'as," —xcha che. 27 Ri patrón xutok'obisaj u wäch ri rajchac, xusach u mac, xubij che chi man cutoj tä chi ru c'as, xutzokopij c'u bic. 28 Te ri' ri ajchac ri xtzokopitaj bic, xurik jun rach ajchac ri u c'as quieb oxib quetzal ruc'. Xuchap ri rach ajchac chukul, xuchap u jitz'axic, xubij che: "¡Chatojo ra c'as wuc'!" —xcha che. 29 Ri rach ajchac xxuqui chuwäch, xbochi'nic, xuta' tok'ob che, xubij: "Chachajij paciencia wuc', quintoj na ronojel ri nu c'as," —xcha che. 30 Ri are' c'ut man xusach tä u mac ri rach ajchac, xane xucoj pa che', xubij che chi rajwaxic cutoj na ru c'as. 31 Aretak xquil wa' ri niq'uiaj ajchaquib chic, sibalaj xebisonic. Xebe' c'ut, xequibij che ri qui patrón ronojel ri xbantajic. 32 Xpe c'u ri qui patrón, xtakan chusiq'uixic ri ajchac ri', xubij che: "¡Itzel ajchac! Ri in xincuy ra c'as rumal chi xata' tok'ob chwe. 33 Ri at xukuje' rajwaxic xatok'obisaj ta u wäch ri awach ajchac, jas ri xinban in chawe xintok'obisaj a wäch," —xcha che. 34 ¡Ru patrón c'ut, sibalaj xpe royowal! Xtakanic chi cäc'äjisax u wäch ri rajchac c'ä cutoj na ru c'as.

35 Ri Jesús xuq'uisbej re ru tzij, xubij: Jas ri xuban ri patrón che ri rajchac, are je' cuban na ri nu Tat ri c'o chila' chicaj chiwe, we man kas quisach qui mac ri iwachalal, —xcha ri Jesús chque.

19

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri qui jachic quib juc'ulaj winak

1 Aretak xto'taj ri Jesús chubixic ronojel wa' we tzij ri', xel bi pa Galilea, xe' pa tak ri tinimit re Judea, ch'äkäp che ri nima' Jordán. 2 E q'uia winak xeteri bi chrij, xeucunaj c'u tak ri yawabib chila'.

3 Xeopan c'u jujun tata'ib fariseos ruc' ri Jesús, xquita' che: ¿A takal che jun achi cujach bi ri rixokil pune man kas c'o u mac? —xecha che. Xquibij wa' che xak rech käkaj ri Jesús pa qui k'ab.

4 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: ¿A mat siq'uim alak pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic jas ri xuban ri Dios pa ru

chaplexic lok ronojel, “chi achi chi ixok xeubano”? —cächa'. 5 Xukuje' cubij: “Rumal wa' jun achi cuya na can ru nan u tat, cätuni c'u na ruc' ri rixokil. Xa e jun chic ri quieb winak ri',” —cächa'. 6 Je c'u ri' man e quieb tä chic, xane xa e jun chic. Rumal c'u ri', jas ri xeutunuba ri Dios, mäjach qui wäch wa' cumal ri winak, —xcha ri Jesús chque ri tata'ib fariseos.

7 Xquibij c'u ri tata'ib fariseos: ¿Jas che ri ka mam Moisés xtakanic chi jun achi cuya' cutz'ibaj jun wuj ri cubij wi chi cujach bi ri rixokil? Je c'u ri' cuya' cujach bi ri rixokil, —xecha che.

8 Ri Jesús xubij chque: Xa rumal chi sibalaj abajarinak ri anima' alak, are rumal ri' xuya chech alak chi cuya' cäjach bi alak ri ixokil alak. Man je' tä c'u wa' aretak xchapletaj lok ronojel. 9 Ri in c'ut quinbij chech alak chi apachin ri cujach bi ri rixokil, we man rumal ru ch'abexic jun achi chic, cäc'uli chi c'u na ruc' jun ixok chic, ri achi ri' cuban ri nimalaj mac ri äwas u banic chrij ri nabe rixokil. Ri achi c'ut ri cäc'uli ruc' jun ixok ri jachom canok cuban ri nimalaj mac ri', —xcha ri Jesús chque ri tata'ib fariseos.

10 Xquibij c'u ru tijoxelab ri Jesús che ri Are': We jun achi man cuya' taj cujach bi ri rixokil, are utz na ri' chi man cäc'uli taj, —xecha che.

11 Ri Jesús xubij chque: Man conojel tä winak cäquich'ij wa' chi man quec'uli taj, xane xak xuwi ri yo'm chque rumal ri Dios chi cäquich'ijo. 12 C'o c'u jas che jujun achijab man quec'uli taj. E c'o jujun xa tzquech wi man quec'uli taj, e c'o niq'uiaj chic ri xa banom chque cumal ri achijab chi man quec'uli taj, e c'o c'u niq'uiaj chic cäquich'ijo man quec'uli taj xa rumal chi cäcaj cäquipatänij ri Dios. Jachin ri cäcowinic je' cuban wa', chubana', —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri Jesús queutewchij ri ac'alab

13 Ri winak xequic'am lok ri ac'alab cho ri Jesús rech cuya ru k'ab pa qui wi', rech xukuje' cuban orar pa qui wi'. Ri winak ri xequic'am lok ri ac'alab xeyaj cumal ri tijoxelab. 14 Ri Jesús c'ut xubij chque: Chiya chque ri ac'alab chi quepe wuc', meik'atej rumal chi ri winak ri cätakan ri Dios pa qui wi' e are' winak ri e je' jas we ac'alab ri', —xcha chque.

15 Xuya c'u ru k'ab pa qui wi' ri ac'alab, te c'u ri' xel bi chila'.

Jun k'inomalaj ala cätzijon ruc' ri Jesús

16 Jun ac'al achi xopan ruc' ri Jesús, xuta' che: Utzalaj Ajtij, ¿jas u wäch utzil rajwaxic quinbano rech quinrik ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic? —xcha che.

17 Ri Jesús xubij che: ¿Jas che cabij chwe chi utz ri in? Man c'o tä jun kas utz, xane xak xuwi ri Dios, —xcha che. We c'u cawaj carik ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, chanimaj ru takanic ri Dios, —xcha che.

18 Ri achi xubij che: ¿Jachique tak ri' ru takanic ri Dios ri rajwaxic quinniman chque? —xcha che.

Ri Jesús xubij che: Matcämisanic, maban ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil jun winak chic, maban ri elak', maban tzij chrij jun winak chic. 19 Nim cheawila wi ra nan a tat. Lok' cheawila wi ri awach winak jas ri at lok' cawil awib, —xcha ri Jesús che ri achi.

20 Ri achi xubij che ri Jesús: Ronojel wa' nu takem u banic tzaretak in ac'al na. ¿Jas ta chi c'u ri rajwaxic quinbano? —xcha che.

21 Ri Jesús xubij che: We cawaj cäjicomataj ra c'aslemal cho ri Dios, jat, cheaq'uiyij conojel ri jastak awe, chaya ri rajil chque ri meba'ib. Cäc'oji c'u na ra k'inomal chila' chicaj. Te ri' tasa'j wuc', —xcha che.

22 Aretak ri achi xuta ri xubij ri Jesús, xq'uextaj ru wäch, xbisonic, xe'c rumal chi q'uia ru k'inomal c'olic.

23 Xubij c'u ri Jesús chque ru tijoxelab: Kas tzij quinbij chiwe, chi sibalaj c'äx cutij jun k'inom coc chquixol ri winak ri cätakan ri Dios pa qui wi'. 24 Are man c'äx tä ri roc'owisaxic jun awaj camello* pa ru julil jun t'isombal bak, chuwäch ri roquic jun k'inom chquixol ri winak ri cätakan ri Dios pa qui wi', —xcha chque.

25 Ri tijoxelab aretak xquita wa', sibalaj xquicajmaj, xquibij c'u chbil tak quib:

* **19:24** Ri camello are jun awaj ri cuya' cäquiejen jun chrij, más c'ut cäcoj che tak eka'n. Nim na ri' chuwäch jun quiej.

¿Jachin ta c'u lo ri cäcowinic curik ru tobanic ri Dios? —xecha'.
26 Ri Jesús co xca'y chque, te ri' xubij:
Man quecowin tä ri winak chubanic wa',
cäcowin c'u na ri Dios che ronojel, —xcha chque.
27 Ri tat Pedro xubij che ri Jesús:
Kajaw, chilampe la chi ri uj ka yo'm can conojel ri jastak ke, uj c'o uc' la. ¿Jas c'u ri cäyi' na chke? —xcha che.
28 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque:
Kas tzij quinbij chiwe, copan na jun k'ij aretak cäban c'ac' che ronojel. Aretak ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quincu'bi na pa ri je'lalaj nu t'uyulibal, cänimarisax nu k'ij, are chi' c'ut chi ri ix, ri ix ri c'o wuc' quixcu'bi na xukuje' pa cablajuj je'lalaj tak t'uyulibal. Quik'at c'u na tzij pa qui wi' ri cablajuj tinimit re Israel. 29 Conojel ri qui yo'm can cachoch, cachalal, qui nan qui tat, quixokil, calc'ual, culew rumal wech in, cäquirik na jun ciento mul ri tojbal que, xukuje' cäquirik na ri c'aslemal ri man c'o ta u q'uisic pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na, —xcha chque. 30 E q'uia c'u ri winak ri nim que'il wi cämic ri man nim tä chi na que'il wi pa tak ri k'ij ri'. Xukuje' e q'uia ri man nim tä que'il wi cämic ri nim que'il wi na pa ri k'ij ri', —xcha chque ru tijoxelab.

20

Waral käkil wi jun c'utbal chquij ri ajchaquib

1 Ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak,
are je' jas jun achi ajchak'el jun nimalaj ulew.
Xel bi sibalaj ak'ab che qui tzucuxic ajchaquib che qui mulixic ru wäch tak uvas. 2 Xeurik c'u jujun achijab, xuchomaj c'u cuc' chi käquich'ac cacab quetzal che ri jun k'ij, xeutak c'u bi pa ri rulew che ri chac. 3 Xel chi c'u bi jumul pa ri u belej hora re ri ak'abil. Xeril niq'uiaj achijab chic ri xak tajin quekasan k'ij pa ri c'ayibal. 4 Xubij c'u chque: "Jix pa ri nu chac, quinya c'u na ri tojbal iwe ri takal chiwe," —xcha chque. Ri e are' c'ut xebe' pa ri chac. 5 Ri patrón xel chi bi jumul pa ri niq'uiaj k'ij che qui tzucuxic ajchaquib, xukuje' pa ri urox hora re ri benak k'ij, junam xuban cuc' niq'uiaj ajchaquib chic. 6 Pa ri uro' hora chic re ri benak k'ij, xel chi bi jumul pa ri c'ayibal. Xeurika chi niq'uiaj achijab ri xak tajin quekasan k'ij, xubij c'u chque: "¿Jas che xak ix c'o waral juntir ri jun k'ij man c'o tä c'u chac quibano?" —xcha chque. 7 Ri e are' xquibij: "Xa man c'o tä jun ri cäbin chac chke," —xecha che. Xubij c'u chque: "Jix pa chac wuc' in pa ri wulew, quinya c'u na ri tojbal iwe ri takal chiwe," —xcha chque. 8 Aretak c'ut xoc ri ak'ab, ri patrón xubij che ri chajil que ri ajchaquib: "Cheasiq'uij ri ajchaquib, chaya bi ri tojbal que. Are cachap qui tojic nabe ri xeboc q'uisbal. Are c'u ri xeboc nabe queatoj wa' q'uisbal," —xcha che. 9 Xepe c'u ri ajchaquib ri te' xeboc pa chac pa ri uro' hora re ri benak k'ij. Chquijujunal tz'akat cacab quetzal xyi' chque. 10 Te c'u ri', aretak hora chic chi quetoj ri oquinak nabe pa ri chac, ri e are' xquichomaj chi más na ri tojbal que cäyi' chquiwäch ri c'ä te' xeboc pa ri chac. Xukuje' c'u ri e are' xyi' cacab quetzal chque chquijujunal. 11 Aretak xquic'amo xquichap u yajic ri qui patrón. 12 Xquibij:
"We ajchaquib ri' ri te' xebul q'uisbal, xa jun hora xechacunic. Xak junam c'u qui tojic xban la jas ri uj. Ri uj c'ut xkach'ij ronojel ri jun k'ij chac, xujchacun chuwäch ru chuk'ab ri k'ij," —xecha che. 13 Ri patrón xubij che jun chque ri ajchaquib:
"E ri at, man c'o tä jas ri tajin quinban chawe ri mat jicom. ¿A mat junam xkachomaj chi xak quieb quetzal ri tojbal awe? 14 C'ama bi ri tojbal awe, jat. Ri in cwaj quinya ri tojbal que we niq'uiaj ri' ri te' xeboc q'uisbal junam jas ri xinya chawe at. 15 ¿A mat pa nu k'ab c'o wi jachique ri cwaj quinban ruc' ri nu rajil? ¿A xa c'äx ne cana' chi in utz cuc' conojel?" —xcha ri patrón che ri ajchac. 16 Je c'u ri' ri winak ri man nim tä que'il wi cämic nim que'il wi na. Are c'u ri winak ri nim que'il wi cämic, man nim tä chi que'il wi na. E q'uia ri e siq'uim. Man e q'uia tä c'ut ri e cha'talic, —xcha chque ru tijoxelab.

Ri Jesús cutzijoj chi na jumul chic chi cäcäm na

17 Pakalem re ri Jesús pa Jerusalén,
xeusiq'uij c'u ri cablajuj u tijoxelab pa qui tuquiel wi, xubij chque:
18 ¡Chiwilampe'!
Benam ke, tajin cujpaki pa ri tinimit

Jerusalén. Quinjach c'u na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, pa qui k'ab ri qui nimakil ri sacerdotes, xukuje' pa qui k'ab ri tijonelab re ri Pixab. Cäquik'at c'u na tzij pa nu wi' chi quincämisax na. 19 Quinquijach c'u na pa qui k'ab ri niq'uiaj winak chic, cäquetz'bej na nu wäch, quinquich'ay na, quinquirip c'u na cho ri cruz. Quinc'astaj c'u na chquixol ri cäminakib churox k'ij, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri xuta' ri qui nan ri tat Jacobo, ri tat Juan

20 Te c'u ri' xekeb ru c'ojol ri tat Zebedeo ruc' ri Jesús. E are' ri tat Jacobo, ri tat Juan, cachi'l ri qui nan. Ri qui nan xxuqui chuwäch ri Jesús chuta'ic jun tok'ob che. 21 Ri Jesús xuta' che: ¿Jas caj la, nan? —xcha che.

Ri chichu' xubij: Aretak cächaplej takanic la pa qui wi' ri winak, cwaj chi cäya la chque ri quieb wal chi quecu'bi uc' la, ri jun pa wiquiäk'ab la, ri jun chic pa ri moxk'ab la, —xcha che.

22 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri ix man quich'ob taj jas u wäch tok'ob ri tajin quita' chwe. ¿A quixcowinic quich'ij ri c'äx ri quinrik na in, quitij iwe ri c'o pa ri vaso ri quintij wi na we? ¿A quixcowinic cäban na i kasna' ix jas ri kasna' ri cäban na chwe in? —xcha chque.

Xquibij c'u che: Cujcowinic, —xecha che.

23 Xubij ri Jesús chque: Kas tzij quirik na c'äx, quitij c'u na iwe ri c'o pa ri vaso ri quintij na we in, xukuje' cäban na i kasna' jas ri cäban na chwe in. Are c'u ri t'uyulem pa ri nu wiquiäk'ab o pa ri nu moxk'ab, man cuya' taj quinya in chiwe, xane are wa' quech ri e cha'tal rumal ri nu Tat chi quet'uyi pa tak ri t'uyulibal ri', —xcha chque.

24 Aretak ri lajuj tijoxelab chic xquita u bixic ronojel wa', xpe coyowal ri e are' chrij ri tat Jacobo, ri tat Juan. 25 Xeusiq'uij c'u ri Jesús, xubij chque: Ri ix iwetam chi ri winak ri yo'm chque chi quetakan pa qui wi' ri niq'uiaj winak chic, cäquina' chi kas c'o qui chuk'ab pa qui wi'. Ri qui nimakil ri winak c'ut quetakan pa qui wi', —xcha chque. 26 Man je' tä c'u wa' ri ix. Xane apachin chiwe ri craj chi nim quil wi, rajwaxic chi coc na che patänil que conojel. 27 Apachin chiwe ri craj coc che i nimal, rajwaxic chi coc na che patänil que ri niq'uiaj chic. 28 Are je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, man in petinak taj rech quinpatänixic, xane rech quinpatänin chque niq'uiaj chic, xukuje' rech quinya ri nu c'aslemal che tojbal re ri qui toric q'uia winak, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri Jesús queucunaj quieb moyab

29 Aretak ri Jesús tajin quel bi pa ri tinimit Jericó e rachi'l ru tijoxelab, e q'uia winak xeteri bi chrij. 30 E c'o c'u quieb achijab moyab t'uyul chi' ri be. Xquito chi ri Jesús tajin coc'ow chila', xquirak qui chi', xquibij che ri Jesús: ¡Tat, lal ri' ralc'ual can ri ka mam David, tok'obisaj la ka wäch! —xecha che.

31 Ri winak xa xequiyajo, xquibij chque chi chquitz'apij u pa qui chi'. Are c'u ri e are' man xquita taj, xane sibalaj co chi na xquirak qui chi', xquibij: ¡Tat, lal ri' ralc'ual can ri ka mam David, tok'obisaj la ka wäch! —xecha che.

32 Xtaq'ui c'u ri Jesús. Xeusiq'uij ri quieb moyab, xuta' chque: ¿Jas caj alak chi quinban chech alak? —xcha chque.

33 Ri moyab xquibij: Tat, käkaj cujca'yic, —xecha che.

34 Te ri' ri Jesús xutok'obisaj qui wäch, xuchap c'u cok ri qui wak'äch. Chanim c'ut xecowinic xeca'yic, xebe' c'u ruc' ri Jesús.

21

Coc ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

1 Aretak nakaj chic e c'o wi che ri tinimit Jerusalén, xeopan pa ri alaj tinimit Betfagé. Tajin queoc'ow chuwäch ri Ujuyubal Olivos. Ri Jesús xeutak bi quieb chque ru tijoxelab. 2 Xubij bi chque: Jix pa ri alaj tinimit ri c'o apan chkawäch. Chila' quirik wi na jun ati't burro yukulic, rachi'l jun alaj burro. Chiquira', cheic'ama c'u lok chwe, —xcha chque. 3 We c'o jachin jun c'o jas cubij chiwe, chibij che chi xa cajwataj che ri Kajaw Jesús, chanim c'ut cutzelej chi na lok, —quixcha che.

4 Je' xbantaj wa' rech kas je' quelic jas ri
xutz'ibaj can ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri
Dios ri cubij:
5 Chibij chque ri winak re ri tinimit
Jerusalén ri c'o puwi' ri juyub Sión:
"¡Chiwilampe'! Ri Nimalaj i Takanel
petem re iwuc'.
Man nim tä u banic u banom che rib,
xane quiejeninak chrij jun burro.
Chrij ri alaj ral jun burro
quiejeninak wi,"
—cächa ri'.
6 Xebe' c'u ri quieb tijoxelab, je' xca'no jas
ri xetak wi bi rumal ri Jesús. 7 Xquic'am
lok ri ati't burro rachi'l ri ral. Xquiya c'u
ri qui k'u' chrij, xquiejen c'u ri Jesús. 8 E
q'uia c'u ri winak xquilic' ri qui k'u' pa ri
be, xukuje' e c'o niq'uiaj chic ri xequiya
u xak tak che' pa ri be ri xequich'upala
pa tak ri juyub. 9 Ri winak ri e nabeji-
nak chuwäch ri Jesús, xukuje' ri e teretoj
chrij, co xech'awic, xquibij: ¡Chnimarisax u
k'ij ri ralc'ualaxic ri ka mam David ri nim
takanel! ¡Utz re ri petinak pa ru bi' ri Kajaw
Dios! ¡Chnimarisax u k'ij ri Dios! —xecha'.
10 Aretak xoc ri Jesús pa ri tinimit
Jerusalén, conojel ri winak xquituquij
quib, xquitatabala chbil tak quib, xquibij:
¿Jachin wa' we achi ri'? —xecha'.
11 Ri winak xquibij: Are wa' ri Jesús,
ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, ri aj
Nazaret re Galilea, —xecha'.

Ri Jesús cujosk'ij ri nimalaj rachoch Dios

12 Te c'u ri' xoc bi ri Jesús pa ri ni-
malaj rachoch Dios, xeresax bi ri ajc'ayib
xukuje' ri quequilok' tak jastak pa ri ni-
malaj rachoch Dios. Xeutzak ri qui mesa
ri q'uexal tak puak xukuje' xeutzak ri qui
tem ri ajc'ay tak palomäx. 13 Xubij chque
ri winak: Tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios,
cubij: "Ri wachoch in are jun ja ri cäban
wi orar," —cächa'. Ri alak c'ut jun cachoch
elak'omab banom alak che, —xcha chque.
14 Chila' pa ri nimalaj rachoch Dios,
xeopan jujun achijab moyab ruc' ri Jesús,
xukuje' jujun ch'ocojib. Xecunax c'u rumal
ri Jesús. 15 Aretak c'ut ri qui nimakil ri
sacerdotes xukuje' ri tijonelab re ri Pixab,
xquil tak ri cajmabal ri xuban ri Jesús,
xukuje' xquito chi ri ac'alab cäquirak qui
chi' pa ri nimalaj rachoch Dios, cäquibij:
"¡Nim u k'ij ri ralc'ual can ri nim takanel
David ojer!" —quecha'. Ri e are' xpe coy-
owal. 16 Xquibij c'u che ri Jesús: ¿A cäta la
jas ri tajin cäquibij ri ac'alab? —xecha che.
Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Je',
quinto, —xcha chque. ¿A mat siq'uim pu
alak ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios? Je
wa' cubij:
Xya la chque ri ac'alab,
chque ri alaj tak ac'alab ri quetu'nic
chi kas tzij cäquibixoj bix
ri cuya u k'ij ri Dios,
—cächa', —xcha chque.
17 Xe' c'u ri Jesús, xeuya can ri qui ni-
makil sacerdotes xukuje' ri tijonelab re ri
Pixab. Xel bi pa ri tinimit Jerusalén, xe' pa
ri tinimit Betania. Chila' c'ut xcanaj can
che ri chak'ab.

Ri Jesús cuyaj ru che'al higos ri man c'o tä u wäch

18 Ak'abil aretak tajin quetzelej bi pa
Jerusalén, e petinak pa ri tinimit Betania,
xnum c'u ri Jesús. 19 Xril apan jun u che'al
higos ri c'o chuchi' ri be. Xerila', man c'o
tä c'u u wäch xuriko, xane xak xuwi u xak.
Xubij c'u ri Jesús che ri che': ¡Man c'o tä chi
jumul chic cäc'oji a wäch! —xcha che.
Chanim c'ut xchaki'jar ru che'al higos.
20 Ru tijoxelab ri Jesús aretak xquil wa'
sibalaj xquicajmaj. Xquita' c'u che ri Jesús:
¿Jas che chanim xchaki'jar ru che'al higos?
—xecha che.
21 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Kas tzij
quinbij chiwe, we kas quixcojonic, man
cuban tä c'u quieb i c'ux, man xuwi tä wa'
quixcowin chubanic jas ri xinban in che
ru che'al higos. Xane cuya' quibij che we
juyub ri': "Chatel bi waral, chaq'uiäka bi
awib pa ri mar," —quixcha che. Cäbantaj
c'u na wa', —xcha chque. 22 Ronojel c'u ri
quita' che ri Dios cäya'taj na chiwe we kas
quixcojonic, —xcha chque.

C'o takanic pu k'ab ri Jesús

23 Ri Jesús xoc pa ri nimalaj rachoch Dios.
Aretak tajin queutijoj ri winak chila', ri qui
nimakil sacerdotes, xukuje' ri qui nimakil
ri winak aj Israel xeopan ruc', xquita' che:
¿Jachin xtakow la chi cäban la ronojel wa'

we ri'? ¿Jachin lo ri yo'winak che la chi je' cäban la wa'? —xecha che.
24 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri
in xukuje' c'o ri quinta' chech alak. We
cäcowin alak chubixic chwe jas ri quinta',
quinbij na chech alak jachin ri yo'winak
chwe chi c'o nu takanic rech je' quinban
wa', —xcha chque. 25 Bij alak chwe: ¿Jachin
xtakow ri tat Juan chubanic ri kasna'? ¿A
are ri Dios o e are ri winak? —xcha chque.
Xquichaplej c'u u tzijobexic quib,
xquibij: We cäkabij chi are ri Dios xtakowic,
cubij na chke: "¿Jas c'u che man xcojon tä
alak che?" —cächa na. 26 We cäkabij chi e are
ri winak xtakowic, cäkaxej kib chquiwäch
ri winak. Conojel c'u ri winak cäquicojo chi
ri tat Juan are jun k'alajisal re ru Lok' Pixab
ri Dios, —xecha'.
27 Rumal wa' xquibij che ri Jesús: Man
ketam taj, —xecha che.
Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Man
quinbij tä c'u in chiwe jachin yo'winak
chwe chi quinban wa' we ri', —xcha chque.

Waral cäkil wi ri c'utbal chquij ri quieb u c'ojol jun achi

28 Ri Jesús xubij chque ri tata'ib fariseos:
¿Jas cächomaj alak che wa' ri quinbij chech
alak ri'? C'o jun achi ri e c'o quieb u c'ojol.
Xubij c'u che jun chque ru c'ojol: "Nu c'ojol,
jat cämic pa ri nu chac che qui mulixic ru
wäch tak ri uvas," —xcha che. 29 Ri ala xubij
che ru tat: "¡Man c'o tä quine' wi in!" —xcha
che. Te c'u ri' xuq'uex ru chomanic, xe' na
che ri chac. 30 Ri tata' xe' chi ruc' ri jun u
c'ojol chic, xubij che: "Jat cämic pa ri nu
chac che qui mulixic ru wäch tak ri uvas,"
—xcha che. Ru c'ojol xubij che: "Je', tat,
utz ri' quine'c," —xcha che. Man xe' tä c'ut.
31 ¿Jachin c'u chque we quieb ri' xubano jas
ri xraj ru tat chi cäbanic? —xcha ri Jesús
chque ri tata'ib fariseos.
Ri e are' xquibij: Are ri xtak nabe, —
xecha che ri Jesús.
Xubij ri Jesús chque: Kas tzij ri quinbij
chech alak chi ri tok'il tak alcabal, xukuje'
ri itzel tak ixokib nabe queboc na chuwäch
alak chquixol ri winak ri cätakan ri Dios pa
qui wi', —xcha chque. 32 Je ri', rumal chi ri
Juan Kasal Ja' xpetic, xuc'ut chuwäch alak
jas cäban alak rech jicom ri c'aslemal alak
cho ri Dios, man xcoj tä c'u alak ru tzij. Are
c'u ri tok'il tak alcabal, xukuje' ri itzel tak
ixokib xquicojo. Are c'u ri alak, pune xil
alak wa' ri xca'n ri e are', man xq'uex tä ri
anima' alak, man xq'uex tä c'u ri chomanic
alak. Man xcoj tä alak ri xubij ri tat Juan
Kasal Ja' chech alak, —xcha ri Jesús chque
ri tata'ib fariseos.

Waral cäkil wi ri c'utbal chquij ri ajchaquib ri man e utz taj

33 Tatabej ba' alak we jun c'utbal chic ri',
—xcha chque. C'o jun achi ri xuban jun
ticbal uvas, xucoralij rij, te c'u ri' xuc'ot
jun jul ri cäpitz' wi ri uvas, xuban xukuje'
jun tac'aticalaj ja ri cäcoj che chajibal re
ronojel.
Xuya c'u can pa kajomal chque jujun
achijab, te ri' xe' ri are' naj pa jun tinimit
chic. 34 Xopan c'u ri k'ij ri xechäk'aj ri qui
wäch ri uvas, ri ajchak'el xeutak bi jujun
patänil tak re cuc' ri ajchaquib chuc'amic
re ri qui wäch ri uvas. 35 Are c'u ri
ajchaquib xequichap ri patäninelab, jun
xquich'ayo, jun xquicämisaj, jun chic c'ut
xca'n chabaj. 36 Ri ajchak'el ri ulew xeutak
chi bi niq'uiaj tako'n chic. E q'uia chi na ri
xeutak bic chuwäch ri nabe. Ri ajchaquib
c'ut je' xca'n chque jas ri xca'n chque ri
nabe tak tako'n.
37 Chuq'uisbal ronojel xutak bi ri u c'ojol,
xuchomaj c'ut: "Kas nim cäquil wi na ri nu
c'ojol," —xcha'. 38 Aretak c'ut ri ajchaquib
xquil ru c'ojol ri tata', xquitzijobela quib,
xquibij: "Are wa' ri quechben na rono-
jel. Jo', kacämisaj rech cäk'ax can ronojel ri
ulew pa ka k'ab uj," —xecha'. 39 Xquichapo,
xquesaj bi pa ri ticbal uvas, xquicämisaj.
40 Te c'u ri' ri Jesús xuta' chque, xubij:
Aretak cäpe ri ajchak'el ri ulew ticbal uvas,
¿jas cuban na chque ri ajchaquib? —xcha
chque.
41 Ri e are' xquibij che ri Jesús: Man
cutok'obisaj tä na qui wäch, queucämisaj
na ri itzel tak ajchaquib ri', cuya c'u na ri
ticbal uvas chque niq'uiaj chic, ri cäquijach
ru wäch ri tico'n aretak curik ri k'ij, —xecha
che.
42 Xubij c'u ri Jesús chque: ¿A mat siq'uim
alak wa' we tzij ri' pa ru Lok' Pixab ri Dios?
Je wa' cubij:

Ri abaj ri man xcaj tä ri yacal tak ja,
are abaj wa' xcoj che tok'ebal re ri ja.
Je' banom wa' rumal ri Kajaw Dios.
Kas cajmabal c'u wa' chkawäch,
—cächa', —xcha ri Jesús chque ri tata'ib fariseos. 43 Rumal ri' quinbij chech alak chi ri Dios man cätakan tä chi na puwi' alak, xane ri Dios are cätakan na pa qui wi' ri winak ri utz cäca'n che ri qui chac, ri cäquijach cuenta cho ri Dios aretak curik ri k'ij. 44 Are c'u we c'o jun cätzak puwi' ri abaj, cäk'aj na. We c'u ne are ri abaj cätzak puwi' jun winak, cäc'äjisax na rumal ri abaj, —xcha chque.

45 Aretak ri qui nimakil ri sacerdotes xukuje' ri tata'ib fariseos xquita wa', xquich'obo chi chquij ri e are' xutzijoj wi wa' we c'utbal ri'. 46 Xcaj xquichap ri Jesús. Xquixej c'u quib chquiwäch ri winak, rumal chi ri winak xquicojo chi ri Jesús are jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios.

22

Waral cäkil wi jun c'utbal chrij ri c'ulanem

1 Jumul chic ri Jesús xuchaplej qui tzijobexic ri winak cuc' tak c'utbal, xubij chque: 2 Ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, junam ruc' jun nim takanel ri xuban jun nimak'ij che ru c'ulanem ru c'ojol. 3 Xeutak bi ri patänil tak re che qui siq'uixic lok ri winak ri e siq'uim pa ri c'ulanem, man xcaj tä c'u ri winak xepetic. 4 Ri tata' xeutak chi bi niq'uiaj chic patänil tak re, xubij bi chque: "Chibij chque ri winak ri e siq'uim chi xutzir ri wa. Xintakan che qui cämisaxic ri nu wacäx, ri awaj ri e nu k'obsam xepilitajic. Ronojel ri ulabal c'o chic, sa'j alak pa ri c'ulanem," —quixcha chque. 5 Are c'u ri winak ri xesiq'uix che ri c'ulanem man xeboc tä il che ri xubij ri nim takanel. Xak xquitzucuj jas xca'no. Jun xe' chusolixic ri rulew, jun chic xe' che c'ayinic. 6 Ri niq'uiaj chic xequichap ri u tako'n ri nim takanel, xca'n c'äx chque, xequicämisaj. 7 Ri nim takanel sibalaj xpe royowal, xeutak c'u bi ru soldados che qui cämisaxic ri winak ri xecämisan ru tako'n. Xtakan che ru poroxic ri qui tinimit. 8 Xubij c'u chque ri patänil tak re: "Ronojel ri cajwataj che ri c'ulanem c'o chic, are c'u ri winak ri xekasiq'uij che ri c'ulanem man takal tä chque chi quepetic. 9 Rumal ri' jix pa tak ri nim be, cheisiq'uij lok conojel ri winak ri queiriko rech quepe pa ri c'ulanem," —xcha chque. 10 Ru tako'n xebel bi che qui tzucuxic ri winak pa tak ri be. Xequimulij c'u lok conojel ri xequiriko, ri e utz xukuje' ri man e utz taj. Xnoj c'u ri ja cumal ri winak.

11 Xoc bi ri tata' che quilic conojel ri xesiq'uix pa ri c'ulanem. Xril c'u jun achi chquixol ri winak ri man u cojom tä atz'iak re c'ulanem. 12 Xubij che: E c'u ri at, "¿Jas che xatoc lok waral we man c'o tä awatz'iak re c'ulanem?" —xcha che. Ri achi man c'o tä jas xubij. 13 Ri nim takanel xubij chque ri que'ilow ri mesa: "Chiyutu ri rakan u k'ab. Jiq'uiäka can chrij ja pa ri k'ekum. Chila' c'ut cok' wi na, cukuch'uch'ej na ru ware," —xcha chque. 14 E q'uia c'u ri e siq'uim, xak c'u e quieb oxib ri e cha'talic, —xcha chque.

Waral cäkil wi ru tojic ri alcabal

15 Xebe' c'u ri tata'ib fariseos, xquitala qui no'j, xjunamataj c'u qui chomanic rech cäquic'ot u chi' ri Jesús xak rech cuya' cäquibij chi c'o u mac. 16 Rumal ri' xequitak bi jujun chque ri cachi'l junam cuc' niq'uiaj chic ri e rachi'l ri tat Herodes chubixic che ri Jesús: Ajtij, ketam chi jicom ri anima' la, xukuje' chi cäc'ut la ru beyal ru rayibal ri Dios chquiwäch conojel ri winak. Man cäxej tä ib la chquiwäch ri winak, pune c'o jas cäquichomaj chij la, rumal chi man nim tä quil la jun winak chuwäch ri jun chic. 17 Bij ba' la chke jas ri cächomaj la: ¿A takal chke cäkatoj alcabal che ri César o man takal taj? —xecha che.

18 Ri Jesús xretamaj c'ut ri itzel tak qui chomanic, xubij chque: Xak quieb wäch alak, ¿jas che cäta' alak wa' chwe? ¿A mat xa caj alak chi quinkaj pa k'ab alak? 19 C'amampe alak lok jun puak chnuwäch ri cätojbex re ri alcabal, —xcha chque.

Xquic'am c'u lok ri jun puak. 20 Aretak ri Jesús xrilo, xubij chque: ¿Jachin ajchak'el we cayebal ri', xukuje' we bi'aj ri' ri tz'ibtal chuwäch? —xcha chque.

21 Ri e are' xech'awic, xquibij: Are rech ri
César, —xecha che.
Xubij c'u ri Jesús chque: Ya ba' alak che ri
César ri rech ri César. Ya c'u alak che ri Dios
ri rech ri Dios, —xcha chque.
22 Aretak ri tata'ib fariseos xquita ri xubij
ri Jesús chque, sibalaj xquicajmaj u wäch.
Xquiya c'u canok, xebe'c.

Ri tata'ib saduceos käquita' che ri Jesús chrij ri qui c'astajibal ri käminakib

23 Pa ri k'ij ri' xeopan jujun tata'ib sa-
duceos ruc' ri Jesús. Ri tata'ib ri' käquibij
chi man quec'astaj tä chi na ri käminakib.
Xquita' c'u che ri Jesús, xquibij: 24 Ajtij,
bim can chke rumal ri ka mam Moisés chi
we käcäm jun achi, käcanaj can ri rixokil
pa malca'nil, man c'o tä c'u can ralc'ual
ruc', rajwaxic chi ri rachalal chak'axel ri
c'o canok käc'uli ruc' ri ixok ri malca'n rech
quec'oji ralc'ual ruc'. Ri ac'alab ri' e je' ta ne
rech ri käminak. 25 Chkaxol uj je' xc'ulmataj
wa': Xec'oji wukub achijab cachalal quib.
Ri nabeal xc'uli'c, xcäm c'ut. Man c'o tä
ralc'ual xc'oji can ruc' ri rixokil, xa je ri'
xcanaj can ri malca'n ixok che rixokil ri
chak'axel rachalal. 26 Je' xc'ulmataj xukuje'
ruc' ri ucab, ri urox rachalal, c'ä xeq'uis
na ri wukub achalaxic. 27 E käminak chic
conojel, xcäm c'u bi ri ixok. 28 Aretak c'ut
quec'astaj na ri käminakib, ¿jachin chque wa'
we wukub achijab ri' käc'amow ri ixok che
rixokil? Xc'oji c'u che quixokil ri wukub, —
xecha che.
29 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri alak
xa sachinak alak rumal chi man etam tä
alak ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic,
man etam tä c'u alak ru chuk'ab ri Dios.
30 Aretak ri käminakib quec'astajic, man
quec'uli tä chic, man käquiya tä c'u ri
calc'ual che c'ulanem, xane xak e junam
chic cuc' ri ángeles rech ri Dios ri e c'o chila'
chicaj, —xcha chque. 31 Chrij c'u wa' chi
quec'astaj na ri käminakib, c'o na ri cwaj
quinbij chech alak: ¿A mat siq'uim alak ri
cubij wi ri Dios? Je wa' cubij: 32 "In ri', in ru
Dios ri Abraham, ru Dios ri Isaac, ru Dios ri
Jacob," —kächa'. Ri ka Dios man are tä Dios
quech ri käminakib, xane quech ri e c'asc'oj,
—xcha ri Jesús chque ri tata'ib saduceos.
33 Aretak xquita ri winak wa' ri xubij ri
Jesús, conojel sibalaj xquicajmaj ru tijonic.

Ri Jesús cutzijoj ri takanic ri nim na u banic

34 Aretak ri tata'ib fariseos xquito chi ri
saduceos xtz'apix u pa qui chi' rumal ri
Jesús, ri e are' xquimulij quib. 35 Jun c'u
chque ri fariseos are tijonel re ri Pixab.
Xopan c'u ruc' ri Jesús rech cuc'am u pu
chi', xubij che: 36 Ajtij, ¿jachique ri takanic
ri nim na u banic ri c'o pa ri Pixab? —xcha
che.
37 Ri Jesús xubij che: "Sibalaj chiwaj
ri i Dios, ri Iwajaw, chijiquiba ri i c'ux,
chijiquiba ri iwanima' chrij, chicojo ri
i chomanic chubanic wa'," —xcha che.
38 Are wa' ri takanic ri nim na u banic, ri
nabe chquiwäch conojel. 39 Ri ucab takanic
ri nim na u banic ri junam ruc' ri nabe
are wa': "Cheiwaj ri i wach winak, jas ri ix
quiwaj iwib," —xcha'. 40 We quieb takanic
ri' e are wa' ri kas u c'ux ronojel ri Pixab
ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, xukuje' e are
wa' u c'ux ri qui tijonic ri k'alajisal tak re ru
Lok' Pixab ri Dios, —xcha che.

Ri Jesús kätzijon chrij ri ralc'ualaxic ri Cristo

41 C'ä qui mulim quib ri tata'ib fariseos.
42 Ri Jesús xuta' chque: ¿Jas kächomaj alak
chrij ri Cristo? ¿Ralc'ual jachinok? —xcha
chque.
Ri e are' xquibij: Ri Cristo are ralc'ual can
ri ka mam David ojer, —xecha che.
43 Ri Jesús xubij chque: ¿Jas c'u che ri ka
mam David ojer rumal ri Lok'alaj Espíritu
xubij Kajaw che ri Cristo? Xubij c'ut:
44 Xubij ri Kajaw ri ka Dios che ri Wajaw:
"Chatt'uyul pa ri nu wiquiäk'ab,
c'ä quinya na chawe chi catch'acanic,
cattakan c'u pa qui wi' conojel
ri käca'n qui c'ulel chawe,"
—xcha ri ka mam David. 45 ¿Jas ta ne che
ri Cristo are ralc'ual can ri David we ri ka
mam David xubij Kajaw che ri Cristo? —
xcha ri Jesús chque.
46 Man c'o tä chi c'u jachin jun xcowinic
xch'awic, xubij ta chi jun tzij che ri Jesús.
Pa tak c'u ri k'ij ri' xetani'c, man c'o tä chi
jachin jun c'o jas xuta' che ri Jesús.

23

Ri Jesús cubij chi ri winak rajwaxic cäquichajij quib chquiwäch ri fariseos xukuje' chquiwäch ri tijonelab re ri Pixab

1 Ri Jesús xubij chque ri winak xukuje' chque ru tijoxelab: 2 Ri tijonelab re ri Pixab, xukuje' ri tata'ib fariseos c'o takanic pa qui k'ab chuk'alajisaxic ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés. 3 Cheinimaj ba', chibana c'u ronojel ri cäquibij chiwe. Xuwi c'u miban iwe jas ri cäca'n ri e are', rumal chi jun wi ri cäquibij, jun chi c'u wi ri cäca'no. 4 Ri takanic ri cäquiya are je' jas jun eka'n ri sibalaj al, ri man c'o tä jun cuch'ij ri ra'lal. Cäcaj c'ut chi cäquinimaj ri winak. Ri e are' c'ut man c'o tä jubik' cäca'n che qui to'ic. 5 Ronojel ri cäca'no xak rech quilitaj cumal ri winak. Cäkaj chquiwäch cäquinac' paj tak tzij re ru Lok' Pixab ri Dios cho ru crucil ri qui palaj xukuje' che ri qui k'ab ri tz'ibtal cho rabara'k tak wuj. Xukuje' cäkaj chquiwäch cäquicoj charcha'k tak atz'iak ri c'o retz'balil nimak na chuwäch ri que ri winak. 6 Are cäquitzucuj ri t'uyulibal ri nim que'il wi na pa tak ri ula'nem, xukuje' ri t'uyulibal ri nimak qui banic pa tak ri rachoch Dios. 7 Cäcaj chi sibalaj utz qui ch'abexic cäban cumal ri winak pa tak ri be, xukuje' chi cäbix ajtij chque.

8 Are c'u ri ix mibano chi ri winak cäquibij ajtij chiwe. Iwonojel ri ix, iwachalal iwib, xa c'u jun ri Iwajtij c'olic, are ri Cristo. 9 Miban i tat che jun winak cho ruwächulew, xa c'u jun ri i Tat, are ri c'o chila' chicaj. 10 Miban che iwib chquiwäch ri winak chi ix c'amal tak qui be, xuwi c'u ri Cristo are C'amal i Be. 11 Jachin ri queupatänij conojel, are wa' ri nim na u banic chixol. 12 Jachin ri nim cuban che rib man nim tä quil wi na. Jachin c'u ri man nim tä cuban che rib are ri' nim quil wi na.

13 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab xukuje' ri alak tata'ib fariseos! ¡Xak quieb wäch alak! Quek'atej alak ri winak rech man queboc tä chquixol ri winak ri cätakan ri Dios pa qui wi'. Xak quek'atej alak ri cäcaj queboquic, man coc tä c'u alak xukuje'.

14 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab xukuje' ri alak tata'ib fariseos! ¡Xak quieb wäch alak! Cätokij alak ri cachoch ri malca'nib tak ixokib, te ri' cäyuk alak u tza'm ri tzij alak aretak cäban alak orar, rech man k'alaj tä ri etzelal ri cäban alak. Rumal ri' nim na ri c'äjisabal wäch alak aretak cäk'at na tzij pa qui wi' ri winak.

15 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab xukuje' ri alak tata'ib fariseos! ¡Xak quieb wäch alak! Ri alak cäwacat alak cho ronojel ruwächulew, cäk'ax alak ch'äkäp che tak ri mar chuch'aquic jun winak ruc' ri tijonic alak. Aretak c'ut cäcowin alak chuch'aquic, cäban alak che chi takalic que' pa ri k'ak' nabe chuwäch alak.

16 ¡C'äx ech alak, ri alak moyab c'amal tak be! Ri alak cäbij alak: "We jun winak cucoj ru bi' ri nimalaj rachoch Dios pa ru tzij aretak cuban juramento, man kas rajwaxic tä ri' cubano jas ri xuchi'j u banic. Are c'u we cucoj pa ru tzij ri k'än puak ri cojom che ri nimalaj rachoch Dios, rajwaxic wi ri' cubano jas ri xuchi'j," —cächa alak. 17 ¡Xak alak con, xak alak moyab! ¿Jachique nim na u banic: ri k'än puak o ri nimalaj rachoch Dios ri cuban nim u banic che ri k'än puak? 18 Xukuje' cäbij alak: "We jun winak cucoj ri ta'bal tok'ob pa ru tzij aretak cuban juramento, man kas rajwaxic tä ri' cubano jas ri xuchi'j u banic. We c'u are cucoj ri sipanic ri c'o puwi' ri ta'bal tok'ob pa ru tzij, rajwaxic ri' cubano jas ri xuchi'j," —cächa alak. 19 ¡Xak alak con, xak alak moyab! ¿Jachique ri nim na u banic: ri sipanic o ri ta'bal tok'ob ri cuban sibalaj lok' che ri sipanic? 20 Jachin ri cucoj ri ta'bal tok'ob pa ru tzij, man xuwi tä ri ta'bal tok'ob ri' cucoj pa ru tzij, xane ronojel ri c'o puwi' ri ta'bal tok'ob. 21 Jachin ri cucoj ri nimalaj rachoch Dios pa ru tzij man xuwi tä ri nimalaj rachoch Dios ri' cucoj pa ru tzij, xane xukuje' ri Dios ri c'o chila'. 22 Xukuje' jachin ri cucoj ri caj pa ri u tzij aretak cuban juramento, man xuwi tä cucoj ri je'lalaj u t'uyulibal ri Dios pa ru tzij, xane xukuje' ri Dios ri t'uyul puwi'.

23 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab xukuje' ri alak tata'ib fariseos! ¡Xak quieb wäch alak! Ri alak cäya alak che ri Dios ru lajujil ri k'ebun, ri anís, ri comino, yo'm c'u can alak u banic ri tijonic ri nim u banic ri

c'o pa ri Pixab. Man cäban tä alak ri jicomal, man cätok'obisaj tä alak qui wäch niq'uiaj winak chic, man kas tä cäcojon alak che ri Dios. Are wa' ri rajwaxic cäban alak, man cäya tä c'u can alak u banic ri niq'uiaj chic. 24 ¡Ri alak, xak alak moyab c'amal tak be! Cäban ech alak jas cuban jun achi, man craj taj cubik' bi jun amalo. Je' ta ne chi cäbik' bi alak jun awaj camello.

25 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab xukuje' ri alak tata'ib fariseos! ¡Xak quieb wäch alak! Utz cäban alak chquiwäch ri winak xak rech utz quil wi alak cumal. Kas tzij c'ut quelak'an alak, cärayij alak ri quech niq'uiaj winak chic. Je' ri banic alak jas ri lak ri xuwi ch'ajtal ri rij, are c'u ru pam tz'il na. 26 Alak moyab tak fariseos. Are rajwaxic nabe cäch'aj ru pam ri vaso xukuje' ri plato, te c'u ri' cäch'aj ri rij.

27 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab xukuje' ri alak tata'ib fariseos! ¡Xak quieb wäch alak! Junam alak cuc' ri mukubal que tak ri cäminakib ri tz'ajom ri rij che chun. Rumal ri' sibalaj je'l quelic. Are c'u ru pam nojinak che qui bakil tak cäminakib, xukuje' nojinak che ronojel chulaj tz'ilol. 28 Je ri' ri alak. Utz quel alak chquiwäch ri winak. Are c'u ri anima' alak sibalaj man utz taj, xak c'u quieb u wäch ri cäban alak.

29 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab xukuje' ri alak tata'ib fariseos! ¡Xak quieb wäch alak! Ri alak cäban alak qui banic ri mukubal quech ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. Cäwik alak ri mukubal quech ri winak ri utz xca'no. 30 Cäbij c'u alak: "We ta xujc'oji can pa ri qui k'ijol ri ka nan ka tat ojer, mat xujtob ri' che qui cämisaxic ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer," —cächa alak. 31 Ruc' wa' we cäbij alak ri', cäk'alajisaj ib alak chi alak cachalaxic can ri winak ri xecämisan ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. 32 ¡Xak tajin cäq'uis alak u banic ri xquichaplej can u banic ri nan tat alak ojer!

33 ¡Alak cumätz! ¡Itzel tak winak! ¡Alak cal tak cumätz! ¿Jachin ta lo ri cäto'w alak chuwäch ri c'äjisabal wächaj re ri k'ak'? 34 Rumal ri' queintak na lok k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios uc' alak, queintak na lok achijab ri c'o qui no'j xukuje' tijonelab. Are c'u ri alak quecämisaj na alak, querip na alak jujun chque cho ri cruz. Jujun chic quech'ay na alak pa tak ri rachoch Dios. Jujun chic cäban alak c'äx chque je ri' chi rajwaxic queanimaj na bi pa tak ri tinimit. 35 Rumal ri' alak ajchak' mac che ri qui cämical conojel ri utzalaj tak winak ri e cämisam. Xchaptaj lok ruc' ri Abel ri ala ri jicom ranima' c'ä ruc' ri Zacarías ru c'ojol ri Berequías ri xcämisaj alak chquixol ri rachoch Dios ruc' ri ta'bal tok'ob. 36 Kas tzij quinbij chech alak chi ronojel wa' we mac ri' käkaj na pa qui wi' ri winak cämic, —xcha ri Jesús chque ri tijonelab re ri Pixab xukuje' ri fariseos.

Ri Jesús cärok'ej qui wäch ri winak pa ri tinimit Jerusalén

37 ¡Ay, winak aj Jerusalén! ¡Ix ri' ri queicämisaj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, queiban che abaj ru tako'n ri Dios! ¡Q'uia mul nu rayim i mulixic iwonojel ri ix jas cuban jun ati't ec' queumulij ri alaj tak ral chuxe' ru xic'! ¡Ri ix c'ut man xiwaj taj! 38 Xak ba' chiwila na cäwonobax na can ri iwachoch. 39 Quinbij c'u chiwe chi man quiwil tä chi na nu wäch c'ä copan na ri k'ij aretak quibij: "Nim u k'ij ri petinak pa ru bi' ri Kajaw Dios," —quixcha na, —xcha ri Jesús chque.

24

Ri Jesús cuk'alajisaj chi cäwulix na ri nimalaj rachoch Dios

1 Xel lok ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, benam re aretak xekeb ru tijoxelab ruc', xquichaplej u c'utic tak ri ja re ri nimalaj rachoch Dios chuwäch. 2 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: ¿A quiwil we nimak tak ja ri'? Kas tzij ri quinbij chiwe chi man cäcanaj tä c'u can jun abaj puwi' jun abaj chic. Ronojel cäwulix na, —xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj tak ri etal re ri q'uisbal tak k'ij

3 Xe' c'u ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab puwi' ri Ujuyubal Olivos. T'uyul c'u ri Jesús chila', ru tijoxelab xeopan ruc', xquibij che pa u tuquiel wi: Cäkaj chi cäbij la chke, ¿jampa' cäbantaj na wa'? ¿Jas u wäch etal cäbantaj na chuc'utic chkawäch chi xopan

ri k'ij re ri petbal la xukuje' ri q'uisbal re ruwächulew? —xecha che.

4 Ri Jesús xubij chque: Chichajij iwib, c'o jachin jun mixsubuwic, —xcha chque. 5 E q'uia c'ut ri quepe na, cäquicoj na ri nu bi', cäquibij: "In ri' ri Cristo," —quecha na. E q'uia winak c'ut ri quesubtaj na cumal, —xcha chque. 6 Ri ix quita na chi tajin cäban nimalaj ch'oj, quita na qui tzijoxic tak ch'oj jawije' tak chi', mixej c'u iwib. Rajwaxic chi je' cäbantaj na wa', c'ä mäja' c'u ri q'uisbal. 7 Cäch'ojin c'u na ri jun tinimit ruc' ri jun tinimit chic, xukuje' cäch'ojin na jun nim takanel ruc' jun nim takanel chic. Cäpe na wi'jal, cäpe na nimak tak yabil, quepe na q'uia cäbrakan jawije' tak chi'. 8 Xak c'u chaplebal wa' re ronojel ri c'äx ri cäpe na pa qui wi' ri winak.

9 Quixjach c'u na chquiwäch ri k'atal tak tzij rech cäban c'äx chiwe, quixcämisax na. Conojel ri winak cäquetzelaj na i wäch xa rumal wech in. 10 Pa tak ri k'ij ri' e q'uia ri cuban na quieb qui c'ux chwij. Cäquetzelaj na quib chbil tak quib, cäquijachala na quib pa cämisaxic. 11 E q'uia ri quepe na ri xak e banal tak tzij, cäquibij chi e k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, e q'uia c'u ri winak ri quequisub na. 12 Sibalaj cänimar na ri etzelal. Je ri' chi e q'uia winak man cäcaj tä chi na quib. 13 Jachin c'u ri cuch'ij ri c'äx c'ä cäq'uis na ronojel, curik na ru tobanic ri Dios. 14 Cätzijox c'u na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios cho ronojel ruwächulew chque conojel qui wäch winak, te c'u ri' cäpe na ri q'uisbal.

15 Ri ka mam Daniel, jun chque ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, xutz'ibaj ojer chrij ri itzel awaj ri quetzelan na ronojel. (Jachin ri cusiq'uij wa' ri tz'ibtal waral, chuch'obo' jachin ri' ri awaj ri cubij chi'.) Quiwil na wa' cäc'oji chila' pa ri lok'alaj c'olibal jawije' ri man ya'tal tä wi chi c'olic. 16 Rajwaxic chi ri winak ri e c'o pa Judea queanimaj bi pa tak ri juyub. 17 Ri winak ri c'o puwi' ri rachoch, aninak chkaj lok, moc chi bi chupam ri ja chuc'amic bi jas jun jasach. 18 Xukuje' ri winak ri c'o pa ri juyub, mätzelej chi bi cho ja chuc'amic bi ri ratz'iak. 19 ¡Sibalaj c'äx que ri ixokib ri yawab tak winak chic pa tak ri k'ij ri', xukuje' ri c'o alaj tak cal ri c'ä quetu'nic! 20 Chibana ba' orar, chita' che ri Dios chi mäc'ulmataj ronojel wa' pa u k'ijol ri tew, xukuje' chi mat cäbantaj wa' pa ri k'ij re uxlanem. 21 Cäpe c'u na nimalaj c'äxc'ol pa tak ri k'ij ri', ri man c'o tä jumul u banom wa' tzare chi' xchaplex lok ru banic ruwächulew rumal ri Dios, c'ä cämic. Te c'u ri' man cäpe tä chi na nimalaj c'äxc'ol junam ruc' ri c'äxc'ol ri'. 22 We ta ri Kajaw Dios mat cubano chi xak k'atatal k'ij cäc'oji we c'äxc'ol ri', mat c'o jun winak ri' ri cäc'asi canok. Ri Dios c'ut u banom chi xak k'atatal k'ij cäc'oji wa' we c'äxc'ol ri' rumal chi queraj ri e cha'tal rumal ri Are', —xcha chque.

23 We c'u c'o jun ri cubij chiwe: "Chiwilampe', c'o ri Cristo chi ri'," we cubij: "Chiwilampe', c'o jela'," —cächa chiwe, micojo ri cubij. 24 Quepe c'u na winak ri cäca'n che quib chi e Cristo, xukuje' quepe na jule' chic ri cäca'n che quib chi e k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. Cäca'n na nimak tak etal, xukuje' nimak tak cajmabal che qui subic ri winak, xukuje' ne ri e cha'tal rumal ri Dios we quecowinic. 25 Nu bim chi c'u apan wa' chiwe ix, c'ä mäja' cäbantajic. 26 Rumal ri', we cäbix chiwe: "Chiwilampe', waral c'o wi ri Are' pa ri juyub ri cätz'inowic," mixe' che rilic. We cäbix chiwe: "Chiwilampe', waral c'o wi pa ja," micojo, —xcha ri Jesús chque. 27 Je' jas cuban ri caypa' ri cärepk'un cho ri caj chrelbal k'ij cäk'alajin c'ä chukajbal k'ij, are je ri' ri nu petic in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. 28 Jawije' c'u c'o wi ri cäminak, chila' cäquimulij wi na quib ri c'uch, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Waral cätzijox wi jas u petic ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak

29 Xak xuwi c'u coc'ow ri nimalaj c'äx ri', ri k'ij cäk'ekumar na, ri ic' man cätunun tä chic, quetzak c'u na lok ri ch'imil cho ri caj. Queslabisax c'u na conojel ri c'o qui chuk'ab ri e c'o cho ri caj je' jas ri k'ij, ri ic', ri ch'imil xukuje' niq'uiaj chic. 30 Te c'u ri' quilitaj na cho ri caj ri retal ri nu petbal in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. Quebok' c'u na ri winak pa conojel tinimit cho ruwächulew. Quinquil c'u na

in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, in petinak pa tak ri sutz' cho ri caj ruc' nimalaj chuk'ab, cänimarisax c'u na nu k'ij. 31 Queintak c'u na bi ri nu ángeles, rech ruc' ru ch'abal ri trompeta ri sibalaj co cätataj na pa ronojel ruwächulew, quebe' c'u che qui mulixic conojel ri e cha'tal rumal ri Dios pa ri relbal k'ij, pa ri u kajbal k'ij, pa ri u mox ri relbal k'ij, pa ri uwiquiäk'ab ri relbal k'ij, pa ronojel ruwächulew, —xcha chque.

32 Chich'obo ba' ri c'utbal chrij ru che'al higos: Aretak queräxar ru k'ab, quetuxin c'u ru xak, iwetam ri' chi xak jubik' chic man copan ri k'alaj. 33 Je ri' xukuje' ri ix aretak quiwilo chi tajin cäc'ulmataj ronojel wa', chiwetamaj chi xak jubik' chic man copan ri k'ij ri quinpetic. Je' ta ne chi in c'o chi' ri uchibe. 34 Kas tzij ri quinbij chiwe chi quebantaj na ronojel wa' c'ä mäjok quecäm ri winak re we k'ij junab ri'. 35 Cäsach na u wäch ri caj xukuje' ruwächulew, are c'u ri tzij ri nu bim chiwe quebantaj na wa', man cäsach tä qui wäch, —xcha chque.

36 Man c'o tä c'u jachin jun retam jampa' copan ri k'ij ri', man etamtal tä c'u ri hora. Man quetam tä ri ángeles chila' chicaj, man retam tä c'u ru C'ojol ri Dios, xane xak xuwi ri ka Tat Dios retam wa', —xcha chque.

37 Jas ri xc'ulmataj pa ru k'ijol ri ka mam Noé ojer, are je' cäc'ulmataj na aretak ri in quinpetic, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. 38 Pa tak ri k'ij ri', c'ä mäjok xkaj ri nimalaj k'ekal jäb, ri winak xak xuwi xquilij ri wi'm, ru tijic tak vino. Xec'uli'c, xquiya ri calc'ual che c'ulanem. Je wa' xca'n ronojel k'ij c'ä xoc na ri ka mam Noé pa ri arca. 39 Man xeboc tä il c'ä xkaj na ri k'ekal jäb pa qui wi', xecäm c'u conojel. Je ri' xukuje' cäc'ulmataj na aretak quinpe in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. 40 Pa ri k'ij ri' quec'oji na quieb achijab ri tajin quechacun pa juyub. Jun chque cäc'am na bic, are c'u ri jun chic cäyi' na canok. 41 Pa ri k'ij ri' quec'oji na quieb ixokib ri tajin queque'nic. Ri jun cäc'am na bic, are c'u ri jun chic cäyi' na canok.

42 Chiwila ba' iwib, chixc'asc'atok, rumal chi man iwetam taj jachique hora ri käpe ri Iwajaw, ru C'ojol ri Dios. 43 Mäsach ba' chiwe ri quinbij chanim ri': We ta jun rajaw ja retam jas hora copan ri elak'om chak'ab, man cäwar tä na ri', xane cäc'asi na. Man cuya tä ri' chi ri elak'om coc bi pa ri rachoch che relak'axic bi ri jastak re. 44 Rumal ri' chibana u banic iwib, xak chixeyenok. Aretak c'ut man quichomaj taj chi quinpetic, quinpe na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak.

Waral cäkil wi ri patäninel ri jicom ranima' xukuje' ri patäninel ri man jicom tä ranima'

45 Kachomajmpe' jas ri cuban jun patrón, ri c'o jun patänil re ri jicom ranima', ri c'o u no'j, cucoj c'u can che qui chajixic conojel ri e c'o pa rachoch rech cuya ri qui wa conojel ri rajchaquib ronojel k'ij. 46 Utz re ri patäninel ri' we tajin cubano jas ri xtak wi canok aretak cätzelej lok ru patrón. 47 Kas tzij ri quinbij chiwe, chi ri patrón cucoj na ri patäninel ri' che chajil re conojel ri jastak re. 48 We c'u ri patäninel man utzalaj achi taj, cuchomaj c'u ri are' chi ru patrón man cätzelej tä lok chanim, 49 cuchaplej u banic c'äx chque ri niq'uiaj ajchaquib, cuchaplej wi'm, cuchaplej u tijic ja' cuc' ri k'abarelab. 50 Te'talic ri patrón cätzelej lok pa ri k'ij ri man retam tä ri patäninel, pa ri hora ri man cuchomaj taj. 51 Sibalaj c'äx c'u ri c'äjisabal u wäch cuya na ri patrón, junam u c'äjisaxic u wäch cuban na cuc' ri winak ri xak quieb qui wäch. Cutij c'u na ok'ej cuc', cukuch'uch'ej na ru ware, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

25

Waral cäkil wi ri c'utbal chquij ri lajuj alitomab

1 Ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak quinjunamaj ruc' ri lajuj alitomab ri xebe' cho rachoch ri ali ri cäc'uli'c che reyexic ri novio. Chquijujunal c'ut xquic'am bi ri qui lámparas. 2 E job chque ri alitomab e sak'orib, are c'u ri job chic e sac'aj. 3 Ri alitomab ri e sak'orib xquic'am bi ri qui lámparas, man xquic'am tä c'u bi niq'uiaj aceite chic rech cäquiya chquipam. 4 Are c'u ri alitomab ri e sac'aj xquic'am bi ri qui lámparas xukuje' xquic'am bi ri qui leme't

re aceite. 5 Xbeytaj c'u ri novio. Ri lajuj alitomab conojel xquichaplej yuxc'atem, xewar c'ut. 6 Pa niq'uiaj ak'ab c'ut xtataj jun ri co xch'awic, xubij c'ut: "¡Chiwilampe', xpe ri novio, chixel lok chuc'ulaxic!" —xcha'. 7 Xewalij c'u conojel ri alitomab, xquiban u banic ri qui lámparas. 8 Are c'u ri alitomab ri e sak'orib xquibij chque ri alitomab ri e sac'aj: "Chiya jubik' ke ri iwaceite rech man quechup tä ri ka lámparas uj," —xecha chque. 9 Ri alitomab ri e sac'aj xech'awic, xquibij: "Man cuya' taj, rumal chi man cubana tä ne ri kech uj we käkaya ri iwe ix. Are utz xa quilok'o lok ri iwe pa ri c'ayibal," —xecha chque. 10 E benak c'u ri job alitomab ri e sak'orib chulok'ic ri aceite aretak xopan can ri novio. Ri job alitomab ri cuc'am caceite xeboc ruc' ri novio pa ri nimak'ij re ri c'ulanem. Xtz'apix c'u ri uchija. 11 Xetzelej c'u lok ri job alitomab chic ri xebe' chulok'ic ri caceite, xquibij c'ut: "¡Tat, tat, jaka la ri uchija chkawäch!" —xecha'. 12 Ri are' c'ut xubij chque: "Kas tzij quinbij chiwe chi man wetam tä i wäch," —xcha chque.

13 Xubij c'u ri Jesús chque ru tijoxelab: Chiwila ba' iwib ix, chixc'asc'atok, rumal chi man iwetam taj jachique k'ij, jachique hora quinpe in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, —xcha chque.

Waral käkil wi ri c'utbal chrij ri puak

14 Ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak quinjunamaj ruc' jun achi ri que' pa binem. Ri achi ri', aretak xak jubik' craj chi quel bic rech que' pa jun tinimit chic, xeusiq'uij ri patänil tak re, xujach c'u can ru rajil chquiwäch rech quechacun ruc'.

15 Xuya chque chquijujunal jas ri quecowinic chucojic. Xuya job mil quetzal che ri jun, che ri jun chic xuya quieb mil quetzal, che ri jun chic xuya mil quetzal. Te ri' ri achi xe' pa ru binem. 16 Ri patäninel ri xuc'am job mil quetzal xe'c, xchacun ruc' ri puak. Je ri' xuch'ac chi job mil quetzal chic. 17 Xukuje' ri patäninel ri xuc'am quieb mil quetzal je' xubano, xuch'ac chi quieb mil quetzal chic. 18 Are c'u ri patäninel ri xuc'am xa mil quetzal xe'c, xuc'u' ru rajil ru patrón, xumuk pa ri ulew.

19 Xque' c'u q'uia k'ij, xtzelej lok ri qui patrón ri patäninelab, xuchap c'u u banic cuenta cuc' chrij ru rajil. 20 Nabe xopan ri u c'amom job mil quetzal, xujach c'u che ru patrón ri job mil quetzal chic ru ch'acom, xubij che: "Tat, job mil quetzal xya la chwe, cämic ri' quinjach che la ri job mil quetzal chic ri xinch'aco," —xcha che. 21 Ri patrón xubij che: "Ri at, at utzalaj patäninel ri jicom awanima'. Rumal chi jicom awanima' ruc' ri jubik' ri xinya chawe, nim c'u na ri quinya chi na chawe. Chatoc ba' lok, chatquicot junam wuc'," —xcha che. 22 Xopan chi c'u ri patäninel ru c'amom quieb mil quetzal, xubij che ru patrón: "Tat, quieb mil quetzal xya la chwe, cämic ri' quinjach che la ri quieb mil chic ri xinch'aco," —xcha che. 23 Ri patrón xubij che: "Ri at xukuje' at utzalaj patäninel ri jicom awanima'. Rumal chi jicom awanima' ruc' ri jubik' ri xinya chawe, nim c'u na ri quinya chawe, chatoc ba' lok, chatquicot junam wuc'," —xcha che. 24 Aretak c'ut xopan ri patäninel ri u c'amom xa mil quetzal, xubij che ru patrón: "Tat, ri in wetam chi sibalaj lal c'a'n, chi käyac la u wäch ri ulew ri man xticonij tä wi la, cämol la ri man xjopin tä wi la. 25 Rumal ri' xinxej wib, xine' c'ut, xinc'u' ri rajil la, xinmuk pulew. Quinjach c'u we rajil la ri'," —xcha che. 26 Xubij c'u ri patrón che: "Ri at, at itzelalaj patäninel ri xa casak'orij ra chac. Caq'uey u ch'aquic ri puak. Ri at awetam chi quinyac u wäch ri ulew ri man quinticonij tä wi, xukuje' quinmol ri man xinjopij taj. 27 We je ri', xaya ta c'u ri nu rajil pa ri banco. We ta je ri' xabano, aretak xintzelej lok xinc'am ta ri' ri nu rajil ruc' ri ral," —xcha che. 28 Ri patrón xubij chque ri niq'uiaj ajchaquib chic ri e c'o chila': "Chic'ama ba' ri mil quetzal che, chiya che ri jun ri c'o lajuj mil quetzal ruc'," —xcha chque. 29 "Je ri', rumal chi jachin ri q'uia c'o ruc' käyi' na niq'uiaj chic che, coc'ow c'u na u wi' ri c'o ruc'. Are c'u ri jun ri man q'uia tä c'o ruc', quesax na ri jubik' ri c'o ruc'," —xcha chque. 30 "Are c'u we patäninel ri' ri man c'o tä xuch'ac chrij ri rajil ri xyi' che, jiq'uiäka can chrij ja pa ri k'ekum. Chila' c'ut cok' wi na, chila' cukuch'uch'ej wi na ru ware," —

xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Waral cäkil wi ru k'atic tzij pa qui wi' ri winak

31 Aretak quinpe na in, in ri' ri Ralc'ual
ri Dios ri Kas Winak, ya jun Nim Takanel
chic quinpetic. Conojel ri ángeles quepe
na che wachi'l, quint'uyi c'u na pa ri
je'lalaj nu t'uyulibal ri sibalaj nim u k'ij.
32 Ri winak re conojel tak ri tinimit cho
ruwächulew cäquimulij na quib chnuwäch,
queincha' c'u na ri jicom qui c'aslemal
chquixol ri man jicom taj. Je' quinban
na jas ri cuban ri ajyuk' queucha' ri u
chij chquixol ri q'uisic'. 33 Queinya na ri
chij pa ri nu wiquiäk'ab, are c'u ri q'uisic'
pa nu moxk'ab. 34 Te ri' ri in, in ri' ri
Nim Takanel, quinbij na chque ri e c'o pa
nu wiquiäk'ab: "Chixsa'j ix, ri ix tewchital
rumal ri nu Tat. Chixoc chila' jawije' ri
cätakan wi ri Dios, ri u chomam chi c'u
lok wa' tzaretak xuban ri cajulew chi cuya
chiwe. 35 Rumal chi aretak xinnumic, xiya
nu wa, aretak xchaki'j nu chi', xiya jas
quintijo, aretak xinwonocatic, xinic'ulaj
cho tak iwachoch. 36 Aretak man c'o tä
chi watz'iak, ri ix xiya ri watz'iak, aretak
xinyawajic, xixopan wuc', aretak xinoc pa
che', xixe' che wilic," —quincha na chque.
37 Ri winak ri jicom canima' chuwäch ri
Dios cäquibij na chwe: "Tat, ¿jampa' c'u ri
xkilo chi cänum la, te c'u ri' xkaya wa la?
¿Jampa' xkilo chi cächaki'j chi' la, te c'u ri'
xkaya jas ri cätij la? 38 ¿Jampa' ta c'u xkilo
chi xak cäwonocat la, xkac'ulaj ta c'u la pa
ri kachoch? ¿Jampa' xkilo chi man c'o tä
atz'iak la, xkaya c'ut? 39 ¿Jampa' ta c'u xkilo
chi lal yawab o c'o la pa che', te c'u ri'
xujopan uc' la che rilic jas banom la?" —
quecha na. 40 Ri in, in ri' ri Nim Takanel,
quinbij na chque: "Kas tzij quinbij chiwe,
chi apachique utzil ri xiban che apachin
chque ri wachalal pune man nim u banic,
chwe in ri' xiban wi wa'," —quincha na
chque.

41 Quinbij c'u na chque ri winak ri e c'o
pa nu moxk'ab: "Chixel chnuwäch, ix ri
k'atom tzij pi wi' chi cäc'äjisax i wäch. Jix
pa ri k'ak' ri man cächuptaj taj ri banom
u banic rech chila' quec'ol wi ri Itzel e
rachi'l ru ángeles. 42 Rumal chi aretak xin-
numic, man xiya tä nu wa, aretak xchaki'j
nu chi', man xiya tä chwe jas quintijo.
43 Aretak xak xinwonocatic, man xinic'ulaj
tä cho tak iwachoch. Aretak man c'o
tä chi watz'iak, man c'o tä ri xiya chwe.
Aretak xinyawajic, aretak xinoc pa che',
man xixopan tä che wilic," —quincha na
chque. 44 Cäquibij c'u na chwe: "Tat, ¿jampa'
ta c'u lo xkilo chi cänum la, jampa' xkilo
chi cächaki'j chi' la, jampa' xkilo chi xak
cäwonocat la, jampa' xkilo chi man c'o tä
atz'iak la, jampa' xkilo chi xyawaj la o xoc
la pa che', te c'u ri' man xujtob tä che la?"
—quecha na chwe. 45 Ri in, in ri' ri Nim
Takanel, quinch'awic, quinbij na chque:
"Kas tzij quinbij chiwe chi apachique utzil
ri man xiban tä che apachin jun winak,
pune man nim u banic, chwe in ri' man
xiban tä wi," —quincha na chque. 46 Ri
winak ri' quebe' na chila' jawije' ri man
cätäni tä wi ru c'äjisaxic qui wäch. Are c'u ri
winak ri jicom canima' cho ri Dios quebe'
na chila' jawije' ri c'o wi ri c'aslemal ri man
c'o tä u q'uisic, —xcha ri Jesús chque.

26

Cäquitzijobela quib chuchomaxic jas cäca'n chucämisaxic ri Jesús

1 Aretak xto'taj ri Jesús chubixic ronojel
wa' we tzij ri', xubij chque ru tijoxelab: 2 Ri
ix iwetam chi xa pa quieb k'ij cäban na ri
nimak'ij, Pascua u bi'.* Ri in c'ut, in ri' ri
Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinjach na
pa qui k'ab ri nu c'ulel, rech quinrip cho ri
cruz, quincämisax na, —xcha chque.

3 Xquimulij c'u quib ri qui nimakil sac-
erdotes, ri tijonelab re ri Pixab xukuje' ri
qui nimal ri winak aj Israel cho ri nimalaj
ja rech ri tat Caifás ri qui nimal sacerdotes.
4 Chila' xquitala qui no'j chbil tak quib jas
cäca'n na chuchapic ri Jesús ruc' subunic
rech cäquicämisaj. 5 Xquibij c'ut: Mächap pa
ri nimak'ij, rech metuquin ne ri winak, —
xecha'.

Jun ixok cuya c'oc'alaj cunabal pu jolom ri Jesús

* **26:2** "Pascua": Jun chque ri qui nimak'ij ri winak aj Israel, nim c'u u banic. Are natabal re ri k'ij ri xebel lok pa ri qui k'ab ri winak aj Egipto ojer.

6 Are c'u ri Jesús c'o pa ri tinimit Betania
cho rachoch ri tat Simón, jun tata' ri xc'oji
na itzel ch'a'c che. 7 Xopan jun ixok ri
ruc'am jun c'olibal cunabal re alabastro ri
nojinak che c'oc'alaj cunabal. Sibalaj pakal
rajil wa' we cunabal ri'. T'uyul c'u ri Jesús
chi' ri mesa, ri ixok xuk'ij ri aceite pu jolom
ri Jesús. 8 Aretak ri tijoxelab xquil wa',
xpe coyowal, xquibij c'u chbil tak quib:
¿Jas che xak xtix wa' we cunabal ri'? —
xecha'. 9 Xq'uiyix ta ne wa', xtoj ta nimalaj
rajil, xyi' ta c'u ri puak chque ri meba'ib, —
xecha'.
10 Xuta c'u ri Jesús ri cäquibij, xubij chque:
¿Jas che quiya latz' che ri ixok ri'? Jun
nimalaj utzil c'u wa' ru banom chwe, —
xcha chque. 11 Amak'el ronojel k'ij c'ut e
c'o ri meba'ib iwuc', are c'u ri in man in c'o
tä iwuc' amak'el. 12 Ri xuban ri ixok aretak
xuk'ij ri c'oc'alaj aceite chwij, xa xucoj c'u
bi ri c'oc'alaj cunabal chrij ri nu cuerpo c'ä
mäjok quinmukic, —xcha chque. 13 Kas c'u
tzij ri quinbij chiwe chi apawije' ta ne ri
cätzijox wi na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
cho ronojel ruwächulew, ru banom we ixok
ri' cätzijox na che na'tabal re, —xcha chque.

Ri tat Judas cuchi'j u jachic ri Jesús

14 Te c'u ri' jun chque ri cablajuj tijoxe-
lab, ri u bi' Judas Iscariote, xel bic, xe' cuc'
ri qui nimakil ri sacerdotes. 15 Xubij c'u
chque: ¿Jas cäya alak chwe, we quinjach ri
Jesús pa k'ab alak? —xcha chque.
Ri e are' c'ut xquiya juwinak lajuj rakan
sak puak che ri tat Judas. 16 Tzare chi' c'ut
ri tat Judas xutzucuj jun utzalaj k'ij rech
cujach ri Jesús pa qui k'ab.

Cäban ri wi'm re ri Kajaw Jesús

17 Pa ri nabe k'ij re ri nimak'ij aretak
cätijow ri caxlan wa ri man cäyi' tä ch'äm
ruc', ru tijoxelab ri Jesús xekeb ruc', xquibij
che: ¿Jawije' caj wi la chi cäka'n wi ri wi'm re
ri Pascua rech cätij la? —xecha che.
18 Ri Jesús xubij chque: Jix pa ri tinimit
cho rachoch ri jun achi, chibij c'u che:
“Cuta' ri Kajtij che la, cubij: Ya xopan ri
hora. Cho achoch c'u la quinban na u
banic wi ri nimak'ij re ri Pascua cuc' ri nu
tijoxelab,” —cächa ri', —quixcha che, —xcha
ri Jesús chque.
19 Ri tijoxelab xca'no jas ri xetak wi ru-
mal ri Jesús. Xca'n c'u u banic ri wi'm re ri
Pascua chila'.
20 Aretak chak'ab chic, ri Jesús xt'uyi chi'
ri mesa cuc' ri cablajuj u tijoxelab. 21 E
t'uyul chila' chi' ri mesa, tajin quewi'c are-
tak ri Jesús xubij chque: Kas tzij ri quinbij
chiwe chi c'o jun chiwe ri quinujach na, —
xcha chque.
22 Ru tijoxelab sibalaj xebisonic. Chqui-
jujunal c'ut xquichaplej u ta'ic che ri Jesús:
Kajaw, ¿a man xa in ri'? —xecha'.
23 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Are ri
jun ri curub ru wa wuc' pa ri lak, are c'u
ri' ri quinjachow na, —xcha chque. 24 Je'
c'u quel na jas ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab
ri Dios chwij in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri
Kas Winak. ¡C'äx c'u ri curik na ri achi ri
quinjachow na! ¡Utz na re we achi ri' we ta
mat xil u wäch! —xcha chque.
25 Xch'aw c'u ri Judas ri tijoxel ri cäjachow
na, xubij che ri Jesús: We ne in, Ajtij, —xcha
che.
Xubij ri Jesús che: Je', at ri', —xcha che.
26 Aretak tajin quewi'c, ri Jesús xuc'am
ri caxlan wa, xuban orar, xumaltioxij
wa' che ri Dios. Te c'u ri' xupiro, xuya
chquiwäch ru tijoxelab, xubij: Chitija iwe
wa', je' ta ne chi are nu cuerpo wa', —xcha
chque.
27 Te c'u ri' xuc'am jun vaso, xumaltioxij
wa' che ri Dios, te ri' xuya chquiwäch ru
tijoxelab, xubij chque: Chitija iwe iwono-
jel. 28 Je' ta ne chi are nu quiq'uel wa' ri
cujiquiba ri c'ac' trato ru banom ri Dios
cuc' ri winak. Cäturuw c'u na wa' ri nu
quiq'uel che sachbal qui mac q'uia winak.
29 Kas tzij ri quinbij chiwe chi man c'o tä
jumul quintij chi na we ri vino re uvas, c'ä
pa ri k'ij ri quintij na ri c'ac' vino junam
iwuc' chila' jawije' ri cätakan wi ri nu Tat,
—xcha chque.

Ri Jesús cubij apan che ri tat Pedro chi cubij na chi man retam tä u wäch

30 Te c'u ri' xquibixoj jun bix ri cuya u k'ij
ri Dios, xebel bi chila', xebe' pa ri Ujuyubal
Olivos. 31 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri ix
iwonojel quibisoj na nu wäch, quiniya na
can nu tuquiel cämic chak'ab. Je c'u tz'ibtal
can pa ru Lok' Pixab ri Dios: “Quincämisaj

na ri ajyuk', quejabun c'u na ri chij," —cächa'. 32 Aretak c'u ri in, in c'astajinak chic chquixol ri cäminakib, quinnabej na bi chiwäch, quine' na pa Galilea, —xcha chque.

33 Xubij c'u ri tat Pedro che ri Jesús: Pune conojel cäyi' la can cumal, ri in man je' tä ri' quinbano, —xcha che.

34 Xubij c'u ri Jesús che: Kas tzij ri quinbij chawe chi tzpa we ak'ab ri' cämic, cabij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjok cok' ri ama' ec', —xcha che.

35 Ri tat Pedro xubij che: Pune rajwaxic chi quincäm na uc' la, man c'o tä na jumul quinbij chi man wetam tä wäch la, —xcha che.

Je c'u xquibij xukuje' conojel ru tijoxelab.

Ri Jesús cuban orar pa Getsemaní

36 Xopan c'u ri Jesús pa ri ch'äkap ulew u bi' Getsemaní e rachi'l ru tijoxelab, xubij c'u chque: Chixt'uyul can waral. Ri in c'ut quine' na jela' chubanic orar, —xcha chque.

37 Xuc'am bi ri tat Pedro ruc' xukuje' ri quieb u c'ojol ri tat Zebedeo. Xuchaplej c'u t'ujuwem ri Jesús, xc'äxc'ob ri ranima'. 38 Xubij c'u chque: Sibalaj cuq'uis rib ri wanima' chupam ri bis. Chixcanaj can chi', chixc'asc'at wuc', —xcha chque.

39 Te ri' xbin chi apan jubik' ri Jesús, xxuqui'c, xuya ru palaj cho ri ulew, xuban orar, xubij: Tat, we cuya', chesaj ba' la we vaso ri' chnuwäch, bana la chi man käpe tä ri c'äx ri' chwij. Mäban ba' xa jas ri nu rayibal in, xane jas ri rayibal la, —xcha che ri Dios.

40 Xtzelej c'u ri Jesús jawije' e c'o wi ru tijoxelab, xeurika tajin quewaric. Xubij c'u che ri tat Pedro: ¿A mat xixcowinic xixc'asi ta jun hora wuc'? —xcha che. 41 Chiwila ba' iwib, chixc'asc'atok, chibana orar rech man quixtzak taj aretak quixtakchi'x che mac. Kas tzij pa ri iwanima' quiwaj quiban ri utzil, man c'o tä c'u u chuk'ab ri i cuerpo chubanic wa', —xcha chque.

42 Xe' chi jumul ri Jesús chubanic orar, je' xubij wa': ¡Tat! We ba' tzrajwaxic wi chi käpe ri c'äx ri' chwij, bana ba' la chwe jas ri rayibal la, —xcha che ri Dios.

43 Te c'u ri' xtzelej chic, xeurika ru tijoxelab jumul chic tajin quewaric rumal chi sibalaj c'äx qui waram. 44 Xeuya canok, xe' chi jumul ri Jesús chubanic orar churoxmul, je c'u xubij jas ri xubij nabe. 45 Te c'u ri' xe' jela' jawije' e c'o wi ru tijoxelab, xubij chque: Chixwar ba', chixuxlanok. Xopan ri hora. Quinjach c'u na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, pa qui k'ab ri ajmaquib, —xcha chque. 46 ¡Jo' ba'! ¡Chixwalijok! Chiwilampe', xpe ri jachal we, —xcha chque.

Cächap ri Jesús cumal ru c'ulel

47 C'ä tajin cäch'aw ri Jesús aretak xopan ri tat Judas, jun chque ri cablajuj u tijoxelab. E petinak ruc' ri are' q'uia winak ri cuc'am machetes, cuc'am che'. E takom lok cumal ri qui nimakil sacerdotes, xukuje' cumal ri qui nimakil ri winak aj Israel. 48 Ri tat Judas ri jachal re ri Jesús u yo'm c'u can jun etal chque ri winak, xubij: "Ri quintz'umaj, are ri' ri Jesús. Chichapa', kas utz chibana bi chuc'amic," —xcha chque.

49 Xkeb c'u ri tat Judas ruc' ri Jesús, xubij che: ¡Xoc ak'ab, Ajtij! —xcha che.

Te c'u ri' xutz'umaj. 50 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Wachi'l, ¿jas a tajquil xatpetic? —xcha che.

Xekeb c'u ri winak ruc' ri Jesús, xquichapo, xquiyut bic.

51 Aretak je' xbanic, jun chque ri e rachi'l ri Jesús xuc'am ru machete, xusoc ri patänil re ri qui nimal sacerdotes, xuk'at apan ru xiquin. 52 Xubij c'u ri Jesús che: Chaya ri a machete pa ri c'olibal re. Conojel c'u ri quech'ayan ruc' machete, ruc' machete quecämisax na, —xcha che. 53 ¿A mat awetam chi quincowinic quinta' apan che ri nu Tat chi quinuto', chi ri Are' cutak na lok chanim oxc'al lajuj mil ángeles che nu to'ic? 54 We ta c'u je ri', man je' tä quel wi ri' ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios, chi rajwaxic käbantaj na wa' we ri', —xcha che.

55 Xubij c'u ri Jesús chque ri winak: ¿Jas lo wa' chi je' ta ne chrij jun elak'om elinak wi lok alak? ¿A c'amom alak lok ri machete alak, ri che' alak che nu chapic? —xcha chque. Ronojel k'ij xinc'oji uc' alak pa ri nimalaj rachoch Dios, xinya ri tijonic chech alak, man xinchap tä c'u alak. 56 Je

c'u cäban na wa' chwe, rech je' cäbantaj na jas ri tz'ibam can chwij cumal ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, —xcha chque.

Chanim c'ut conojel ri tijoxelab xquiya can ri Jesús u tuquiel, xeanimaj bic.

Copan ri Jesús chquiwäch ri qui nimakil sacerdotes

57 Ri winak ri xechapow ri Jesús xquic'am bi chuwäch ri tat Caifás, ri kas qui nimal ri sacerdotes. Chila' c'ut qui mulim wi quib ri tijonelab re ri Pixab, xukuje' ri qui nimakil ri winak aj Israel. 58 Are c'u ri tat Pedro xuterenej bi ri Jesús chi naj, xopan pa ri uwoja rech ri rachoch ri kas qui nimal sacerdotes. Xoc bi ri tat Pedro, xt'uyi c'u ri are' chila' cuc' ri chajil tak re ri nimalaj rachoch Dios rech cärilo jas ri cäc'ulmataj na ruc' ri Jesús.

59 Ri qui nimakil sacerdotes, ri qui nimakil ri winak aj Israel, xukuje' conojel ri c'amal tak qui be ri winak, tajin cäquitzucuj jas u wäch mac ri käk'alajisax chrij ri Jesús, pune man kas tzij taj, rech käk'at tzij puwi' chi cäcämisaxic. 60 Man xquirik tä c'ut, pune e q'uia winak xquimulij quib, xquibij ri man kas tzij taj chrij ri Jesús. Q'uisbal re c'ut xepe quieb achijab chic ri xquik'alajisaj ri man kas tzij taj chrij ri Jesús. 61 Xquibij: We achi ri' cubij: “Ri in quincowinic quinwulij ri nimalaj rachoch Dios, quinyac chi c'u na pa oxib k'ij,” —cächa', —xecha ri achijab.

62 Xwalij c'u ri kas qui nimal sacerdotes, xuta' che ri Jesús, xubij che: ¿A mat c'o jas jun tzij cabij chutzelexic u wäch ri tajin cäbix chawij? ¿Jas pu wa' ri tajin käquik'alajisaj we achijab ri' chawij? —xcha che.

63 Man xch'aw tä c'u ri Jesús. Xubij c'u ri qui nimal sacerdotes che: Pa ru bi' ri c'aslic Dios, quinbij chawe chi chabana juramento chubixic ri kas tzij. Chabij chke we at ri' ri Cristo ri u C'ojol ri Dios, —xcha che.

64 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: In ri', tat, jas ri cäbij la, —xcha che. Quinbij c'u in chech alak, chi quinil na alak ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, aretak in t'uyul pa ru wiquiäk'ab ri Dios ri sibalaj c'o u chuk'ab, aretak quinpe pa tak ri sutz' ajchicaj, —xcha che.

65 Are c'u ri kas qui nimal sacerdotes xurak'atij ri ratz'iak chuc'utic chi sibalaj c'äx xuna' ri xubij ri Jesús. Xubij c'u ri tata': We achi ri' u bim ri äwas u bixic chrij ri Dios. ¿Jas ta ne che e rajwaxic chi niq'uiaj k'alajisanelab chic chrij? I tom c'u ix chi u bim ri äwas u bixic chrij ri Dios, —xcha chque ri winak. 66 ¿Jas c'u quichomaj?

Ri e are' xquibij: C'o u mac, rajwaxic c'ut chi cäcämisaxic, —xecha'.

67 Xquichubaj u palaj ri Jesús, xquit'oco. Niq'uiaj chic xquicoj k'ab chupalaj. 68 Xquibij c'u che: At ri' ri Cristo, ¡chach'obo ne jachin ri xatch'ayowic! —xecha che.

Ri tat Pedro cubij chi man retam tä u wäch ri Jesús

69 Are c'u ri tat Pedro t'uyul can cho ja. Xopan c'u jun ali ajic' ruc', xubij che: Ri at xukuje' xatc'oji ruc' ri Jesús ri aj Galilea, —xcha che.

70 Are c'u ri tat Pedro xresaj rib chupam chquiwäch conojel, xubij: Man quinch'ob taj jas ri tajin cabij, —xcha che.

71 Ri tat Pedro kas raj quel bi chuchi' ri ja, aretak xilitaj chi rumal jun ajic' chic, ri ajic' xubij chque ri e c'o chila': We achi ri' xukuje' xc'oji ruc' ri Jesús ri aj Nazaret, —xcha chque.

72 Jumul chic ri tat Pedro xresaj rib chupam, xuban jurar, xubij: Ri in man wetam tä u wäch ri achi ri', —xcha'.

73 Man naj tä c'u ri' ri winak ri e c'o chila' xeopan ruc' ri tat Pedro, xquibij che: Kas tzij ri at, at jun cuc' ri e rachi'l ri Jesús, rumal chi junam catch'awic jas ri winak aj Galilea, —xecha che.

74 Co c'u xch'aw ri tat Pedro, xuban jurar cho ri Dios, xubij: Man wetam tä u wäch ri achi ri', —xcha chque.

Are chi' c'ut xok' jun ama' ec'. 75 Xna'taj c'u che ri tat Pedro ru bim ri Jesús che: “Ri at cabij na oxmul chi man awetam tä nu wäch, mäjok cok' ri ama' ec',” —xcha che. Xel c'u bi ri tat Pedro, sibalaj xuq'uis rib che ok'ej.

27

Ri Jesús käc'am bi chuwäch ri Pilato

1 Aretak xsakiric, conojel ri qui nimakil
ri sacerdotes, xukuje' ri qui nimakil ri
winak aj Israel xquitala qui no'j, xqui-
chomaj jas cäca'n chucämisaxic ri Jesús.
2 Xquiyut c'u bi ri Jesús, xquic'am bic, xe-
quijacha pu k'ab ri tat Poncio Pilato ri
k'atal tzij.

Cucämisaj rib ri tat Judas

3 Aretak c'ut ri tat Judas, ri jachal re
ri Jesús, xrilo chi xk'at tzij puwi' ri Jesús
chi cäcämisaxic, xuna' c'äx pa ri ranima'.
Xutzelej ri juwinak lajuj rakan sak puak
chque ri qui nimakil ri sacerdotes xukuje'
ri qui nimakil ri winak aj Israel. 4 Xubij
chque: Xinmacun cho ri Dios rumal chi
xinjach pa k'ab alak jun achi ri man c'o tä
u mac rech cäcämisaj alak, —xcha chque.

Ri e are' c'ut xquibij che ri tat Judas: ¿Jas
ke uj che? ¡At chatilowok! —xecha che.

5 Are c'u ri tat Judas xuq'uiäk can ri puak
pa ri nimalaj rachoch Dios, xel bic, xe'c,
xujitz'aj rib.

6 Ri qui nimakil ri sacerdotes xquisic' ri
puak, xquibij: Man cuya' taj käkaya wa' we
puak ri' pa ri c'olibal cuchuj, rumal chi rajil
quic' wa', —xecha'.

7 Xquichomaj c'ut chi ruc' wa' we puak
ri' käquilok' ri ulew ri cäbix Rulew ri Banal
Bo'j che, rech c'o jun ulew ri quemuk wi
ri winak ri man e aj Israel taj. 8 Rumal
ri', c'ä cämic, ri ulew ri' cäbix Ulew re Quic'
che. 9 Je ri' xbantajic jas ri xubij can ri ka
mam Jeremías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab
ri Dios: "Xquic'am ri juwinak lajuj rakan
sak puak (ri rajil jun achi ri chomam cumal
ri winak aj Israel). 10 Ruc' wa' xquilok' ri
rulew ri banal bo'j. Are wa' ri in u takom
wi ri Kajaw Dios," —xcha ri'.

Ri Jesús c'o chuwäch ri Pilato

11 Xc'am c'u bi ri Jesús, xequijacha cho
ri tat Pilato ri k'atal tzij. Xuta' c'u ri Pilato
che, xubij: ¿A at ri' ri cattakan pa qui wi' ri
winak aj Israel? —xcha che.

Ri Jesús xubij che: Je ri' jas ri cäbij la, —
xcha che.

12 Q'uia tzij c'ut xca'n ri qui nimakil ri
sacerdotes chrij ri Jesús, xukuje' ri qui ni-
makil ri winak aj Israel. Are c'u ri Jesús
man c'o tä jas xubij. 13 Xubij c'u ri tat Pilato
che: ¿A mat cata ri tajin cäbix chawij? —
xcha che.

14 Man c'o tä c'u jun tzij xubij ri Jesús, je
ri' chi xucajmaj wa' ri tat Pilato. Man curik
tä c'u ri are' jas cubano.

Käk'at tzij puwi' ri Jesús chi cäcämisaxic

15 Are c'u ri tat Pilato ri k'atal tzij
nak'atalic chi pa ri nimak'ij cuban jun
tok'ob chque ri winak, cutzokopij bi jun
ajpache', apachin ta ne ri kächa' cumal ri
winak. 16 C'o c'u jun ajpache', Barrabás
u bi', ri etamtalic chi are jun itzel achi.
17 Aretak c'ut qui mulim chi quib ri winak,
ri tat Pilato xuta' chque: ¿Jachin ri quiwaj
chi quintzokopij bic? ¿A are quintzokopij
bi ri tat Barrabás o are quintzokopij bi ri
Jesús ri cäbix Cristo che? —xcha chque ri
winak.

18 Cuch'ob c'u ri tat Pilato chi xa rumal
chi c'äx käquina' che ri Jesús, rumal ri' qui
jachom pu k'ab.

19 T'uyul c'u ri tat Pilato pa ri k'atbal tzij,
aretak ri rixokil xtakan chubixic che: "C'o
jas maban che we achi ri' ri man c'o tä u
mac. Xinwachic'aj c'u jun jasach ri sibalaj
xibibal chak'ab rumal we achi ri'," —xcha
che.

20 Are c'u ri qui nimakil ri sacerdotes
xukuje' ri qui nimakil ri winak aj Is-
rael xquicoj qui chuk'ab chubixic chque
ri winak chi más utz na käquibij chi are
cätzokopix ri tat Barrabás, cäcämisax c'u ri
Jesús. 21 Ri k'atal tzij c'ut xch'aw chi ju-
mul, xuta' chque ri winak: ¿Jachin chque ri
quieb achijab quiwaj chi quintzokopij bic?
—xcha chque.

Ri winak xquibij: Are cätzokopij la ri tat
Barrabás, —xecha che.

22 Xuta' c'u ri tat Pilato chque ri winak:
¿Jas c'u quinban che ri Jesús ri cäbix Cristo
che? —xcha chque.

Conojel ri winak xech'awic, xquibij:
¡Chripok! —xecha'.

23 Xch'aw c'u ri tat Pilato, xubij chque:
¿Jas che? ¿Jas pu etzelal u banom wa' we
achi ri'? —xcha chque.

Co c'u na xech'aw ri winak, xquibij:
¡Chripok! —xecha'.

24 Aretak ri tat Pilato xrilo chi man coc
tä tzij pa qui jolom ri winak, xane xa tajin
käquituquij quib, xtakan chuc'amic joron,

xuch'aj ru k'ab chquiwäch ri winak, te c'u ri' xubij: Man c'o tä we in che ru cämical we achi ri' ri man c'o tä u mac. Chibana ix jas ri quiwaj quiban che, —xcha chque.

25 Conojel c'u ri winak xech'awic, xquibij: ¡Ri uj, xukuje' ri kalc'ual, uj ajchak' mac che ru cämical we achi ri'! —xecha'.

26 Ri tat Pilato xutzokopij c'u bi ri tat Barrabás. Xtakan chuch'ayic ri Jesús, te c'u ri' xujach bic rech cäripic, cäcämisax cho ri cruz.

27 Te ri' xepe ru soldados ri k'atal tzij, xquic'am bi ri Jesús pa ri nimalaj ja jawije' conojel ri soldados xquimulij quib chrij. 28 Xquesaj ri ratz'iak ri Jesús, xquicoj jun quiäk k'u' chrij. 29 Xquicoj jun corona re quemom q'uix chujolom, xquiya jun che' pu k'ab re uwiquiäk'ab, xexuqui chuwäch, xquitze'j u wäch, xquibij: ¡Nim u k'ij ri Nim Takanel pa qui wi' ri winak aj Israel! —xecha'.

30 Xechuban chupalaj ri Jesús, xukuje' xquic'am ri che' pu k'ab, xquik'osij chujolom. 31 Aretak xeto'taj che retz'bexic u wäch, xquijolij ri quiäk k'u' chrij, xquicoj c'u ri kas ratz'iak ri Are' chrij. Te c'u ri' xquic'am bi churipic cho ri cruz.

Cärip ri Jesús cho ri cruz

32 Elem bi que, xquirik c'u jun achi aj Cirene, Simón u bi', xquicoj qui chuk'ab che rech cutelej bi ru cruz ri Jesús.

33 Je wa ri' xeopan pa ri juyub ri cäbix Gólgota che. We bi'aj ri' quel cubij: Ri Juyub re ru Bakil Jolomaj. 34 Xquiya jun vino che ri Jesús ri yujtal ruc' jun c'a k'ayes ri cäbix "mirra" che. Aretak c'ut xuna' ri Jesús, man xraj taj xutijo.

35 Aretak qui ripom chic ri Jesús cho ri cruz, ri soldados xquesaj suerte chujachic ri ratz'iak ri Jesús chquiwäch. Je c'u xbantajic jas ri xubij can ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer: "Xquesaj suerte chujachic ri watz'iak chquiwäch," —xcha'.

36 Te c'u ri' ri soldados xet'uyi chila' chuchajixic ri Are'. 37 Cojom c'u puwi' ri cruz jun tz'ibtalic ri cubij jas che xk'at tzij puwi' ri Jesús rech cäripic. Ri tz'ibtalic xubij: ARE WA' RI JESÚS, RI NIM TAKANEL PA QUI WI' RI WINAK AJ ISRAEL, —cächa'.

38 Xukuje' xerip quieb elak'omab ruc'. Jun pu wiquiäk'ab, jun pu moxk'ab. 39 Ri winak ri xeoc'owic xquiyok'o, xquisutusa ri qui jolom. 40 Xquibij: At ri' ri cabij chi catcowinic cawulij ri nimalaj rachoch Dios, xa c'u pa oxib k'ij cayac chi na wa' jumul chic, chato' ba' awib. We at ri' ru C'ojol ri Dios, chatkaj lok cho ri cruz, —xecha che.

41 Je' xukuje' ri qui nimakil ri sacerdotes, ri tijonelab re ri Pixab, ri tata'ib fariseos cuc' ri qui nimakil ri winak aj Israel, xquitze'j u wäch, xquitzijobela quib, xquibij: 42 Xtob chque niq'uiaj chic, man cäcowin tä c'u ri Are' chuto'ic rib. We kas are Nim Takanel quech ri winak aj Israel, chkaj lok cho ri cruz, rech cujcojon che, —xecha'. 43 Cubij chi u cu'bam u c'ux chrij ri Dios. We ba' kas tzij lok' chuwäch ri Dios, ri Are' cäto'w ta na chanim ri'. U bim c'ut chi are u C'ojol ri Dios, —xecha'.

44 Ri elak'omab ri e ripom ruc' ri Jesús, xukuje' xquetz'bej u wäch.

Cäcäm ri Jesús

45 Xk'ekumar c'u ronojel ruwächulew. Xuwi xuchap pa ri niq'uiaj k'ij, c'ä te' xoc'ow pa ri urox hora benak k'ij. 46 Kas pa ri hora ri' xurak u chi' ri Jesús, co xch'awic, xubij: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —xcha'. Je' quel cubij wa': Nu Dios, nu Dios, ¿jas che in wonobam la canok? —cächa'.

47 Jujun c'u chque ri e tac'atoj chila' xquita wa', xquibij: We achi ri' are tajin cusiq'uij ri ka mam Elías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer, —xecha'.

48 Te c'u ri' jun chque ri winak xutic anim, xe'c, xuc'ama lok jun estropajo, xurub chupam ch'äm vino, xuya wa' puwi' jun aj, xuya ak'an che ri Jesús rech cutijo. 49 Are c'u ri niq'uiaj winak chic xquibij: Chiya canok, chkila na we ne käpe ri ka mam Elías chuto'ic, —xecha'.

50 Jumul chic co xurak u chi' ri Jesús, xcäm c'ut, xel ranima'. 51 Are chi' c'ut ri tasbal u pam ri nimalaj rachoch Dios xjisjobic, quieb xubano, xpe ajsic c'ä iquim. Xpe jun cäbrakan, ri nimak tak abaj c'ut xepaxic. 52 Ri qui jul tak ri cäminakib xejakjobic, e q'uia ri ojer tak winak ri xecojon che ri Dios, ri e cäminak chic, xec'astaj chquixol ri cäminakib. 53 Ri e are' xebel bi pa ri qui

jul aretak c'astajinak chi ri Jesús chquixol ri cäminakib, xeboc c'u pa ri lok'alaj tinimit Jerusalén. Chila' c'ut q'uia winak xeilowic.

54 Are c'u ri qui nimal soldados aj Roma xukuje' ri soldados ri e c'o ruc' ri qui chajim ri Jesús, aretak xquina' ri cäbrakan xukuje' xquil ronojel ri xc'ulmatajic, sibalaj xquixej quib, xquibij: ¡Kas tzij, u C'ojol ri Dios wa' we achi ri'! —xecha'.

55 E c'o c'u q'uia ixokib chila' ri tajin queca'y apan chinaj. We ixokib ri' xeteri ruc' ri Jesús, xepe ruc' pa Galilea, xetob c'u che. 56 Chquixol c'u ri e are' c'o ri nan María ri aj Magdala, ri María ru nan ri Jacobo, ri José, xukuje' ri qui nan ru c'ojol ri Zebedeo.

Cämuk ru cuerpo ri Jesús

57 Aretak oquem cuban ri ak'ab, xpe jun k'inom achi, José u bi'. Are aj Arimatea, jun u tijoxel c'u ri Jesús wa'. 58 Xoc cho ri tat Pilato, xuta' ru cuerpo ri Jesús che. Xtakan c'u ri tat Pilato chi käyi' che. 59 Ri tat José xuc'am ru cuerpo ri Jesús, xupis chupam jun sakalaj payu'. 60 Xuya pa jun c'ac' mukubal ri rech ri are', ri c'otom cok pa ri abaj. Xuwolkotij c'u can jun abaj chuchi' ri mukubal che tz'apibal re, te c'u ri' xe'c. 61 C'o c'u ri nan María ri aj Magdala chila' rachi'l ri jun María chic. E t'uyul chuwäch ri xmuk wi ri Jesús.

Xecoj soldados chuchajixic ru cuerpo ri Jesús

62 Chucab k'ij chic, ya oc'owinak chi ri k'ij aretak ri winak aj Israel käca'n u banic ronojel che ri k'ij re uxlanem, ri qui nimakil ri sacerdotes cuc' ri tata'ib fariseos xebe' ruc' ri tat Pilato. 63 Xquibij c'u che: Tat, xna'taj chke chi ri Jesús ri q'uia banow tak tzij xubano, aretak c'asal na xubij chi churox k'ij käc'astaj na chquixol ri cäminakib. 64 Rumal ri' takan la chuchajixic ri mukubal c'ä cätz'akat na ri oxib k'ij, rech man quepe tä ru tijoxelab che relak'axic bi ru cuerpo, te c'u ri' käquibij ta c'u chque ri winak: "Xc'astaj ri Jesús chquixol ri cäminakib," —mecha'. We je ri' are jun banow tzij ri' ri sibalaj nim na chuwäch ri nabe, —xecha che ri tat Pilato.

65 Ri tat Pilato xubij chque: Chic'ama bi we soldados ri' iwuc'. Jix, jichajij ri mukubal. Utz chibana che, jas ri quixcowin che, —xcha chque.

66 Xebe' c'ut, utz xca'n che ri mukubal. Xquicoj jun retal chrij ri abaj ri cojom chuchi'. Xequiya c'u can ri soldados chila' chuchajixic ri mukubal.

28

Ri Jesús käc'astaj chquixol ri cäminakib

1 Oc'owinak chi c'u ri k'ij re uxlanem, sakirem cuban pa ri nabe k'ij re ri semana. Ri nan María ri aj Magdala rachi'l ri jun María chic xebe' che rilic ri mukubal. 2 Xak c'u te'talic xpe jun nimalaj cäbrakan. Are jun ángel ri takom lok rumal ri Dios xkaj lok chicaj, xopan chila' jawije' ri mukutal wi ri Jesús. Xresaj apan ri abaj ri tz'apibal re ru chi' ri mukubal, te c'u ri' xt'uyi puwi'. 3 Ri ángel sibalaj käjuluwic jas ri jun caypa'. Ri ratz'iak sibalaj sak je' jas ri sak tew. 4 Aretak xquil wa' ri soldados, sibalaj xquixej quib, xebirbitic, pac'alic xekajic je' ta ne ri xecämic. 5 Ri ángel xubij chque ri ixokib: Mixej iwib. Wetam chi are tajin quitzucuj ri Jesús ri xrip cho ri cruz, —xcha chque. 6 Man c'o tä chi waral, xane c'astajinak chi bi chquixol ri cäminakib jas ri xubij. Jiwilampe' jawije' ri xyi' wi. 7 Jix ba' aninak. Chibij wa' chque ru tijoxelab: "Ri Are' xcäm na, xc'astaj c'u bi chquixol ri cäminakib. Nabejinak chiwäch, benam re pa Galilea. Chila' c'ut quiwil wi na u wäch." Are wa' ri nu tajquil iwuc', —xcha ri ángel chque ri ixokib.

8 Chanim c'ut xebel bi ri ixokib chi' ri mukubal, jubik' quixe'm quib, jubik' quequicotic. Aninak xebe' chubixic wa' chque ru tijoxelab. 9 Benam c'u que pa ri be aretak ri Jesús xuc'ut rib chquiwäch, xuya c'u rutzil qui wäch. Ri ixokib xekeb ruc' ri Jesús, xquik'ijilaj, xquichap c'u ri rakan. 10 Ri Jesús xubij chque: Mixej iwib. Jibij chque ri wachalal chi rajwaxic quebe' pa Galilea. Käquil c'u na nu wäch chila', —xcha chque.

Waral käkil wi jas ri xquibij ri soldados

11 E benak ri ixokib pa ri be, jujun chque ri soldados ri xechajin ri mukubal xebe' pa ri tinimit Jerusalén, xequibij c'u chque ri qui nimakil ri sacerdotes ri xc'ulmatajic.

12 Are c'u ri qui nimakil ri sacerdotes xebe'
cuc' ri qui nimakil ri winak aj Israel, rech
käjunamataj qui tzij. Xquiya c'u nimak tak
puak chque ri soldados che tojbal que.
13 Xquibij c'u chque: Chibij ix chi chak'ab
aretak tajin quixwaric xepe ru tijoxelab ri
Jesús, xquelak'aj bi ru cuerpo, —quixcha
na. 14 We c'u copan u bixic wa' ruc' ri k'atal
tzij, ri uj cujtob na chubixic che chi kas tzij
rech man c'o tä c'äx quiriko, —xecha chque.
15 Xquic'am c'u ri puak ri soldados, je'
xca'no jas ri xbix chque. Je wa' xel u tz-
ijol chquixol ri winak aj Israel, je c'u wa'
käquitzijoj c'ä we cämic ri'.

Ri Jesús queupixbaj ri apóstoles

16 Xebe' c'u ri julajuj u tijoxelab ri Jesús
pa Galilea, pa ri juyub ri xubij ri Jesús
chque. 17 Aretak xquil u wäch ri Jesús,
xquik'ijilaj. E c'o c'u jujun ri xuban quieb
qui c'ux chrij. 18 Xkeb c'u ri Jesús cuc' ru
tijoxelab, xubij chque: Chwe in yo'm wi
ronojel takanic pa ri caj, xukuje' pa qui
wi' ri winak cho ruwächulew, —xcha chque.
19 Jix ba' cuc' conojel qui wäch winak cho
ruwächulew, chibana' chi queboc che nu
tijoxelab. Chibana qui kasna' pa ru bi' ri ka
Tat, pa ru bi' ru C'ojol, pa ru bi' ri Lok'alaj
Espíritu. 20 Cheitijoj chunimaxic ronojel ri
ix nu takom wi. Chiwetamaj c'ut chi ri in,
in c'o iwuc' ronojel k'ij, c'ä pa ri q'uisbal
k'ij re ruwächulew, —xcha ri Jesús chque ru
tijoxelab. Amén.

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IBAJ RI SAN MARCOS

Ri Juan Kasal Ja' cätzijon pa tak juyub ri cätz'inowic

1 Je' u chaplexic wa' ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio chrij ri Jesucristo ri u C'ojol ri
Dios.
2 Je wa' ri xtz'ibax can ojer chrij ri Cristo*
rumal ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru
Lok' Pixab ri Dios, cubij:
¡Chiwilampe'!
—xcha ri Dios chque ri winak. Xubij c'u che
ru C'ojol:
Ri in quintak bi ri nu tako'n,
cänabej c'u na chawäch,
cuban na u banic ra be,
—xcha ri Dios che.
3 C'o jun ri co cäch'aw pa tak juyub
ri cätz'inowic, cubij: "Chibana u banic
ri nim be ri cäbin wi ri Kajaw,
chisuc'umaj, chibana c'u sibalaj jicom
che ru be,"
—cächa', —xcha ri ka mam Isaías. 4 Je wa'
ri' xpe ri tat Juan. Are c'u tajin cuban qui
kasna' ri winak pa tak juyub ri cätz'inowic.
Cutzijoj c'u chque chi rajwaxic cäquiq'uex
canima', cäquiq'uex qui chomanic, te c'u ri'
cäban qui kasna' rech cäk'alajinic chi je' qui
banom wa'. Xa je ri' cäsachtaj tak ri qui mac.
5 Xepe c'u conojel ri winak aj Jerusalén,
xukuje' ri e c'o pa tak ri niq'uiaj tinimit
chic re Judea, xeopan ruc' ri tat Juan
chutatabexic ri cubij. Aretak cäquik'alajisaj
ri qui mac, cäban c'u qui kasna' rumal ri tat
Juan pa ri nima' Jordán.
6 Are c'u ri tat Juan cucoj atz'iak ri banom
ruc' ri rismal jun awaj camello† u bi', tz'um
ru pas. Xa sac' xukuje' u wa'l che' cutijo.
7 Cätzijon c'u ri tat Juan, cubij chque ri
winak: Cäpe chi na Jun ri kas nim u k'ij,
nim c'u na u banic chnuwäch in. Man takal
tä chwe in quinpachi'c quinquir ru c'amal
u xajäb, —cächa'. 8 Kas tzij ri in nu banom
kasna' alak ruc' joron, ri Are' c'ut cuban na
kasna' alak ruc' ri Lok'alaj Espíritu rech ri
Dios, —xcha chque ri winak.

Cäban u kasna' ri Jesús

9 Pa tak ri k'ij ri' xpe ri Jesús pa ri
tinimit Nazaret re Galilea, xopan ruc' ri tat
Juan. Xban u kasna' rumal ri tat Juan pa
ri nima' Jordán. 10 Te c'u ri' aretak tajin
quel lok ri Jesús pa ri ja', chanim xril ri
caj tajin cäjakjobic, xukuje' xril ri Lok'alaj
Espíritu tajin käkaj lok puwi', je' ru banic
jun palomäx. 11 Te c'u ri' xch'aw lok jun
chicaj, xubij: At ri' ri lok'alaj nu C'ojol.
Cäquicot c'u ri wanima' awumal, —xcha ri'.

Cätakchi'x ri Jesús che mac

12 Te c'u ri' ri Lok'alaj Espíritu xuc'am bi
ri Jesús pa tak juyub ri cätz'inowic. 13 Xc'oji
c'u chila' cawinak k'ij chquixol ri awaj aj pa
tak juyub. Cätakchi'x ri Jesús che mac rumal
ri Satanás. Xepe c'u ri ángeles chupatänixic.

Pa Galilea ri Jesús cuchaplej tzijonem

14 Mäja' naj cojom ri tat Juan pa che'
aretak ri Jesús xopan pa Galilea. Cutzijoj ri
Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic
ri Dios pa qui wi' ri winak. 15 Xubij c'u ri
Jesús chque: Xopan ri k'ij, xa jubik' chic
man cuchaplej ru takanic ri Dios. Q'uexa
anima' alak, q'uexa ba' alak ri chomanic
alak, cojon c'u alak che ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio, —xcha chque ri winak.

Ri Jesús queusiq'uij quiejeb chapal tak cär

16 Oc'owem cuban ri Jesús chuchi' ri mar
re Galilea, xril ri tat Simón rachi'l ri tat
Andrés ru chak'. Tajin cäquiq'uiäk bi jun
c'at chapäbal tak cär pa ri mar rumal chi
e chapal tak cär ri e are'. 17 Xubij c'u ri
Jesús chque: Chixsa'j wuc'. Quinban c'u
na chiwe chi quixoc che qui mulixic winak
chuq'uexwäch ri cär, —xcha chque.
18 Chanim xequiya can ri qui c'at, xebe'
ruc' ri Jesús.
19 Xbin chi c'u apan jubik' ri Jesús, xril
ri tat Jacobo rachi'l ri tat Juan ru chak',
e u c'ojol ri tat Zebedeo wa'. E c'o pa
ri qui barco, quequic'ojoj c'u ri qui c'at.
20 Xeusiq'uij ri Jesús. Ri e are' c'ut chanim

* **1:2** Ri tzij "Cristo" o "Mesías" quel cubij "cha'tal rumal ri Dios". † **1:6** Ri camello are jun awaj ri cuya' cäquiejen jun chrij, más c'ut cäcoj che tak eka'n. Nim na ri' chuwäch jun quiej.

xquiya can ri Zebedeo ri qui tat pa ri barco cuc' ri ajchaquib, xebe' c'u ruc' ri Jesús.

Jun achi ri c'o jun itzelalaj espíritu che

21 Xeopan c'u pa ri tinimit Capernaum. Are c'u pa ri k'ij re uxlanem xoc ri Jesús pa ri rachoch Dios, xuchap qui tijoxic ri winak chila'. 22 Ri winak c'ut sibalaj cäquicajmaj ru tijonic ri Jesús rumal chi queutijoj je' jas jun achi ri c'o u takanic pa qui wi', man junam taj jas ri cäca'n ri tijonelab re ri Pixab. 23 Xoc c'u bi pa ri rachoch Dios jun achi ri c'o jun itzelalaj espíritu che. Are chi' ri tajin cäch'aw ri Jesús, ri achi xurak u chi', 24 xubij: ¡Aa! ¿Jas caj la chke uj, Jesús aj Nazaret? —cächa ri'. ¿A xa petinak la chusachic ka wäch? In wetam wäch la, chi lal ri' ri lok'alaj achi takom lok rumal ri Dios, —xcha che ri Jesús.

25 Are c'u ri Jesús xuyajo, xubij che: ¡Chatz'apij u pa chi', chatel che we achi ri'! —xcha che.

26 Ri itzelalaj espíritu xuban che ri achi chi xtzakic, xuyacya rib, co xurak u chi', xel bi che. 27 Conojel c'ut xquicajmaj wa', xquichapla u tzijobexic quib, xquibij: ¿Jas wa'? ¡Jun c'ac' tijonic ne lo wa'! We achi ri' yo'm pu k'ab queutak ri itzelalaj tak espíritus, queniman c'u che, —xecha ri winak.

28 Chanim c'ut ri tajin cäban rumal ri Jesús xel u tzijol wa' pa tak conojel ri tinimit ri e c'o pa Galilea, xukuje' pa tak ri tinimit ri nakaj e c'o wi che ri Galilea.

Ri Jesús cucunaj ru ji' chichu' ri tat Pedro

29 Aretak ri Jesús xel bi pa ri rachoch Dios, xe' chanim cho rachoch ri tat Simón, ri tat Andrés, e rachi'l c'u ri tat Jacobo, ri tat Juan. 30 Are c'u ru ji' chichu' ri tat Simón kajinak che jun nimalaj k'ak'. Chanim c'ut xquitzijoj wa' che ri Jesús. 31 Ri Jesús xkeb ruc' ri chichu', xuchap che ru k'ab, xuwalijisaj c'ut. Chanim xtäni ri k'ak' chrij ri chichu'. Xuchap c'u ri qui patänixic.

Ri Jesús queucunaj ri yawabib

32 Aretak xk'ekal chic, kajem cuban ri k'ij, xequic'am bi conojel ri yawabib cho ri Jesús, xukuje' conojel ri e c'o itzel tak espíritus chque. 33 Conojel ri winak ri quebel pa ri tinimit Capernaum xquimulij quib chi' ri ja, rachoch ri tat Simón. 34 Ri Jesús xeucunaj q'uia yawabib ri e c'o q'uia u wäch yabil chque, xukuje' xeresaj bi q'uia itzel tak espíritus chque ri winak. Man cuya tä c'u ri Jesús chque ri itzel tak espíritus chi quech'awic, rumal chi quetam u wäch.

Pa Galilea ri Jesús cutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios

35 Sibalaj ak'ab c'ut xwalij ri Jesús, c'ä mäjok cäsakiric. Xel bic, xe' pa ri juyub ri cätz'inowic, xuban c'u orar chila'. 36 Are c'u ri tat Simón, xukuje' ri e c'o ruc' xebe'c, xquitzucuj ri Jesús. 37 Aretak xquiriko, xquibij che: Conojel ri winak quetzucun che la, —xecha che.

38 Xubij c'u ri Jesús chque: Jo' pa ri jule' tak tinimit chic ri e c'o chkanakaj, rech chila' xukuje' quintzijon wi. Che c'u wa' in elinak wi lok, —xcha chque.

39 Ri Jesús cusolij c'u tak ri tinimit pa ronojel Galilea. Pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak, cutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, xukuje' queresaj bi itzel tak espíritus chque.

Ri Jesús cucunaj jun achi ri c'o itzel ch'a'c che

40 Xopan c'u ruc' ri Jesús jun achi ri c'o itzel ch'a'c‡ che. Xuchap u bochi'xic ri Jesús, xxuqui'c, xubij che: Tat, ri in wetam chi ri lal cäcowin la che nu cunaxic we caj la, —xcha che.

41 Xel c'u u c'ux ri Jesús che. Xuyuk ru k'ab, xuchap cok ri achi, xubij che: Cwaj, —cächa'. Chutzir ba' la, —xcha che.

42 Xuwi wa' xubij, chanim xel ri itzel ch'a'c che ri achi, xutziric. 43 Ri Jesús sibalaj xupixbaj ri achi c'ä mäja' cutak bic, 44 xubij bi che: ¡Tampe la! C'o jas mäbij la che jachin jun. Oj la, jec'utu ib la cho ri sacerdote. Ya la ri sipanic ri takom can rumal ri ka mam Moisés ojer chi käyi'c aretak cäcunataj jun ri c'o itzel ch'a'c che. Are c'u k'alajisabal wa' chquiwäch ri winak, —xcha che.

45 Xel c'u bi ri achi, sibalaj cutzijoj ri xban che. Xresaj c'u u tzijoxic wa', je c'u ri' chi ri Jesús man cäcowin tä chic coc chi sakil

‡ **1:40** Ri itzel ch'a'c are jun yabil ri sibalaj c'äx ri cusipaj rib.

pa tak ri tinimit. Xane xak pa tak juyub ri cätz'inowic cäc'oji wi ri Are'. Quepe c'u ri winak pa ronojel tinimit, queopan ruc' ri Jesús.

2

Ri Jesús cucunaj jun achi ri cäminak u cuerpo

1 Xopan jumul chic ri Jesús pa ri tinimit Capernaum. Xque' c'u quieb oxib k'ij, xtatajic chi c'o chi cho ja. 2 Chanim c'ut xquimulij quib q'uia winak, je ri' chi man c'o tä chi jawije' quec'oji wi, pune ta ne xa chuchi' ri ja. Are c'u ri Jesús cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque. 3 Xeopan c'u quiejeb achijab ruc' ri Jesús, qui telem jun achi ri cäminak u cuerpo. 4 Man quecowin tä c'ut queboc chuwäch ri Jesús, qui mac ri sibalaj q'uia winak. Xquesaj c'u apan ru xo'til ri ja. Xquic'ot jun jul puwi' ri ja chusiq'uel ri c'o wi ri Jesús, xquikasaj c'u bi ri alaj ch'at ri k'oyol wi ri cäminak u cuerpo. 5 Aretak ri Jesús xrilo chi sibalaj quecojon che, xubij che ri achi ri cäminak u cuerpo: Tat, ¡xesachtaj ri mac la! —xcha che.

6 E t'uyul c'u chila' jujun chque ri tijonelab re ri Pixab, tajin quechomanic, quetzijon c'u pa canima', 7 cäquibij: "¿Jas che je' cätzijon wa' we achi ri'? Cubij ri sibalaj äwas u bixic," —quecha'. "¿Jachin ta lo ri cäcowin chusachic mac xane xak xuwi ri Dios?" —xecha ri'.

8 Chanim xuna' wa' ri Jesús pa ranima', ya retam chic jas ri tajin cäquichomaj, xubij c'u chque: ¿Jas che je' cächomaj alak wa' pa anima' alak? —cächa chque. 9 ¿Jachique ri man c'äx tä u bixic che ri achi, ri u bixic: "Ri mac la xesachtajic", o ri u bixic: "Walij ba' la, c'ama la bi ri soc la, bin ba' la"? —cächa ri Jesús. 10 Rech ba' quetamaj alak chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak,* c'o nu takanic pa qui wi' ri winak cho ruwächulew, xukuje' rech quetamaj alak chi ya'tal chwe in chi quinsach ri qui mac, ¡tampe alak ri quinbij! —xcha chque.

Xubij c'u ri Jesús che ri achi ri cäminak u cuerpo: 11 Quinbij che la, ¡walij ba' la! Oj la cho ja, c'ama la bi ri soc la, —xcha ri Jesús che ri achi.

12 Chanim xwalij ri achi, xutelej bi ri alaj u ch'at. Xel bi chquiwäch conojel, je ri' chi conojel xquicajmaj ri xbantajic, xquinimarisaj u k'ij ri Dios, xquibij: ¡Man c'o tä jumul ri je' kilom wa'! —xecha'.

Ri Jesús cusiq'uij ri tat Leví rech que' ruc'

13 Ri Jesús xe' chi jumul chuchi' ri mar, sibalaj e q'uia c'u ri winak ri xeopan ruc'. Are c'u ri Are' xeutijoj che ru Lok' Pixab ri Dios. 14 Oc'owem cuban ri Jesús jawije' ri cätoj wi ri alcabal, xril c'u ri tat Leví, u c'ojol ri tat Alfeo, t'uyul chila'. Xubij c'u che: Sa'j la wuc', —xcha che.

Xwalij c'u ri tat Leví, xe' ruc' ri Jesús.

15 Pa jun k'ij c'ut t'uyul ri Jesús chi' ri mesa cho rachoch ri tat Leví e rachi'l ru tijoxelab. E q'uia c'u ri tok'il tak alcabal, xukuje' niq'uiaj ajmaquib e t'uyut'oj chi' ri mesa ruc' ri Jesús, cuc' ru tijoxelab. E q'uia c'u ri winak e tereninak lok. 16 Xepe c'u ri tata'ib fariseos,† xukuje' ri tijonelab re ri Pixab. Xquilo chi ri Jesús tajin cäwi' cuc' tok'il tak alcabal xukuje' niq'uiaj ajmaquib chic, xquita' c'u chque ru tijoxelab, xquibij: ¿Jas che cäwi' ri Jesús cuc' tok'il tak alcabal xukuje' niq'uiaj ajmaquib chic? —xecha chque.

17 Aretak xuta ri Jesús wa', xubij chque: Ri winak ri utz qui wäch, ri c'o qui chuk'ab, man rajwaxic tä cunal que, xane are rajwaxic wa' chque ri yawabib, —cächa chque. Man in petinak tä che qui siq'uixic ri winak ri jicom canima' cho ri Dios, xane in petinak che qui siq'uixic ri ajmaquib ri mäja' cäquiq'uex canima', mäja' cäquiq'uex qui chomanic, —xcha ri Jesús chque.

E c'o winak ri cäquita' che ri Jesús chrij ri u banic ayunar

18 Pa jun k'ij ri' tajin cäca'n ayunar ru tijoxelab ri Juan Kasal Ja' xukuje' ri qui tijoxelab ri tata'ib fariseos. E c'o c'u jujun winak xeopan ruc' ri Jesús, xquibij che: Ru tijoxelab ri tat Juan xukuje' ri qui tijoxelab ri tata'ib fariseos cäca'n ayunar. ¿Jas c'u

* **2:10** Ri Jesús xucoj we bi'aj ri' chbil rib chuc'utic chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ibax ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios chi käpetic. † **2:16** Ri tata'ib fariseos e are' winak wa' aj Israel ri sibalaj xquikatej u nimaxic ru Pixab ri Moisés. Xca'n c'u nimal, xquichomaj c'ut chi e utz na chquiwäch conojel ri winak. Q'uia qui nak'atisam wi quib ri man kas tä are ri cubij ru Tzij ri Dios.

che man cäca'n tä ayunar ri tijoxelab la? —xecha che.

19 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: ¿A cuya' ne lo cäca'n ayunar ri e c'o pa jun c'ulanem aretak ri achi ri te' xc'uli'c c'o can cuc'? Aretak c'o ri achi ri' cuc' man cuya' taj cäca'n ayunar, —cächa'. 20 Copan c'u na ri k'ij aretak quesax bi ri achi chquixol. Te c'u ri' cäca'n na ayunar pa ri k'ij ri', —xcha chque.

21 Xukuje' xubij ri Jesús: Man c'o tä jun winak ri cut'is jun pimalaj c'ojobal chrij jun k'el atz'iak. We ta je ri', ri c'ac' atz'iak cuc'ol rib, cäresaj bi jubik' che ri k'el atz'iak, cänimar c'u ru tek'tobic, —cächa'. 22 Man c'o tä jun ri cuya c'ac' vino pa tak k'el tak k'ebal re tz'um. We ta je ri', ri vino queut'ubij ri' ri tz'um, quetzeletaj c'u na can ri vino xukuje' tak ri tz'um. Rajwaxic c'ut chi ri c'ac' vino cäyi' pa tak c'ac' tak k'ebal re tz'um, —xcha ri Jesús.

Ri tijoxelab cäquich'up ri u jolom trico pa jun k'ij re uxlanem

23 Pa jun k'ij re uxlanem oc'owem re ri Jesús pa tak ri tico'n. Are chi' ri tajin quebin ru tijoxelab ruc', xquichaplej qui ch'upic ru jolom tak ri trico. 24 Ri tata'ib fariseos xquibij che ri Jesús: ¡Chilampe la! ¿Jas che ri tijoxelab la cäca'n chac ri äwas u banic pa tak ri k'ij re uxlanem? —xecha che.

25 Xubij c'u ri Jesús chque: ¿A man c'o tä jumul ri siq'uim alak ri xuban ri ka mam David ojer aretak ri c'o rajwaxic che, xuna' numic, xukuje' ri xca'n ri e c'o ruc'? 26 Xoc c'u bi ri ka mam David pa ri rachoch Dios aretak ri tat Abiatar are qui nimal sacerdotes, xutij c'u re ri wa ri yo'm cho ri Dios, xuya c'u que ri e c'o ruc' xukuje'. Äwas c'u u tijic wa' cumal xak jachinok, xane xak xuwi chque ri sacerdotes‡ ya'tal wi wa', —xcha chque.

27 Xukuje' xubij ri Jesús chque: Ri k'ij re uxlanem xbantaj wa' ojer rech ri winak cäquirik utzil rumal, man xeban tä c'u ri winak rech cäca'n jun utzil che ri k'ij re uxlanem. 28 Je c'u ri' ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, c'o nu takanic puwi' ri k'ij re uxlanem xukuje', —xcha ri Jesús chque ri tata'ib fariseos.

3

Ri Jesús cucunaj jun achi ri cäminak jun u k'ab

1 Xoc chi jumul ri Jesús pa ri rachoch Dios, c'o c'u jun achi chila' ri cäminak jun u k'ab. 2 Caluchi'x c'u ri Jesús cumal jujun tata'ib che rilic we cärutzirisaj ru k'ab ri achi pa ri k'ij re uxlanem rech cuya' cäquibij chi c'o u mac ri Jesús. 3 Xubij c'u ri Jesús che ri achi ri cäminak jun u k'ab: ¡Walij ba' la! ¡Tac'al la chkawäch! —xcha che.

4 Xubij c'u ri Jesús chque ri achijab ri tajin cäcaluchi'j: ¿Jachique ri man äwas tä u banic pa ri k'ij re uxlanem, ri u banic utzil o ri u banic etzelal? ¿A utz ru to'ic ru c'aslemal jun winak o ru cämisaxic wa'? —xcha chque.

Man xech'aw tä c'u ri tata'ib. 5 Xpe royowal ri Jesús chque ri achijab ri', queuca'yej conojel ri e c'o pa tak u xcut, cubisoj qui wäch rumal chi sibalaj abajarinak ri canima'. Xubij c'u che ri achi: ¡Yuku ri k'ab la! —xcha che.

Xuyuk c'ut, xutzir c'u ru k'ab. 6 Xebel c'u bi ri tata'ib fariseos, chanim xquirik quib cuc' ri rachi'l ri tat Herodes, xquitala' qui no'j chbil tak quib jas ri cäca'n chucämisaxic ri Jesús.

E c'o q'uia winak chuchi' ri mar

7 Are c'u ri Jesús xe' apan chquiwäch ri winak chuchi' ri mar, e rachi'l c'u ru tijoxelab. Sibalaj e q'uia ri winak aj Galilea ri xeteri bi chrij. 8 Xukuje' e q'uia ri winak aj Judea xepetic. E c'o ri aj Jerusalén, xukuje' ri quepe pa Idumea. Niq'uiaj quepe ch'äkäp che ri nima' Jordán, xukuje' pa tak ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón. Xa rumal chi xquita u tzijol ronojel ri tajin cuban ri Jesús, xeopan c'u ruc'. 9 Xubij c'u ri Jesús chque ru tijoxelab chi xak chc'ol jun barco ri cäc'oji wi ri Are', rech man cäpitz' tä cumal ri q'uialaj winak. Je' xca'no. 10 Are ri Jesús xeucunaj q'uia winak, je ri' chi conojel ri yawabib cäquich'iquimij quib chrij ri Jesús rech cäquichap cok. 11 Ri winak

‡ **2:26** "Sacerdote aj Israel": Chawila' ri San Lucas 1:8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

ri e c'o itzelalaj tak espíritus chque, aretak xquil ri Jesús, xetzak c'u chuwäch, xquirak qui chi', xquibij: ¡Lal ri' ri u C'ojol ri Dios! —xecha che.
12 Ri Jesús sibalaj xeupixbaj ri itzelalaj tak espíritus chi mäquibij jachin ri Are'.

Quecha' ri cablajuj apóstoles rumal ri Jesús

13 Xpaki c'u ri Jesús puwi' jun juyub. Are c'u chila' ri xeusiq'uij wi jachin tak ri xraj xeucha'. Xeopan c'u ruc'. 14 Xeucoj c'u cablajuj achijab rech quec'oji ruc', rech queutak bi chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios. 15 Xukuje' xuya chque chi cäc'oji qui cuinem che qui cunaxic ri yawabib, xukuje' xuya takanic pa qui k'ab che quesaxic bi ri itzel tak espíritus chque ri winak.
16 E are c'u wa' ri cablajuj ri xeucha' ri Jesús: ri tat Simón ri cäbix Pedro che rumal ri Jesús, 17 ri tat Jacobo u c'ojol ri tat Zebedeo, xukuje' ri tat Juan ru chak' ri tat Jacobo. E are' wa' ri xcoj Boanerges che qui bi' rumal ri Jesús. Ri bi'aj ri' quel cubij chi e junam ruc' ri quiäkul ja. 18 Xeucha' xukuje' ri tat Andrés, ri tat Felipe, ri tat Bartolomé, ri tat Mateo, ri tat Tomás, ri tat Jacobo u c'ojol ri tat Alfeo, ri tat Tadeo, ri tat Simón ri cäbix "u nimal tinimit" che. 19 Ri tat Judas Iscariote, ri xjachow ri Jesús, xukuje' xcha'ic rumal.

Ri Jesús cutzijoj ri mac ri man cäsachtaj taj

20 Te c'u ri' xe' ri Jesús cho ja. Jumul chic xquimulij quib q'uia winak, je ri' chi ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab man quecowin tä ne quewi'c. 21 Aretak ri rachalal ri Jesús xquito chi c'o chila', xebe' chuchapic. ¡Xquibij c'ut chi ch'ujarinak ri Are'!
22 Ri tijonelab re ri Pixab c'ut, ri e petinak pa Jerusalén, cäquibij chi c'o ri Beelzebú ruc' ri Jesús. (Ri Beelzebú are qui nimal ri itzel tak espíritus.) Cäquibij chi xa rumal wa' ri Jesús cäcowin che quesax bi ri itzel tak espíritus, —quecha ri'.
23 Ri Jesús c'ut xeusiq'uij ri winak, xucoj jun c'utbal chquiwäch, xubij: ¿Jas ta c'u lo cuban ri Satanás che resaxic bi rib? —cächa chque. 24 We jun k'atbal tzij u banom quieb, ri juch'ob k'atal tak tzij cuyac rib chrij ri juch'ob chic, cuq'uis na u wäch ri k'atbal tzij ri' chbil rib. 25 Xukuje' we jun achalaxic u banom quieb, ri juch'ob cuyac rib chrij ri juch'ob chic, cuq'uis c'u na u wäch ri achalaxic ri' chbil rib, —cächa'.
26 We ta u banom quieb ri Satanás, cuyac c'u rib chrij chbil rib, man cäcowin tä ri' chujekbaxic rib, xane cuq'uis c'u na rib ri are', —cächa'.
27 Man c'o tä jun cäcowinic coc pa ri rachoch jun achi ri sibalaj c'o u chuk'ab, querelak'aj bi ri jastak re, we ta mat nabe cuyut na ri achi ri c'o u chuk'ab, c'ä te c'u ri' cäcowinic querelak'aj bi ri c'o pa rachoch, —cächa ri Jesús chque.
28 Kas tzij quinbij chech alak chi conojel ri mac ri cäca'n ri winak cuya' quesachtaj na wa', xukuje' apachique ta ne ri äwas u bixic chrij ri Dios, ri cäquibij ri winak, —cächa'. 29 Apachin c'u ri cubij ri äwas u bixic chrij ri Lok'alaj Espíritu, man cäsachtaj tä u mac ri' pa tak ri k'ij ri quepe na, rumal chi u banom jun mac ri man cuya' taj cäsachtajic, —xcha chque.
30 Ri Jesús xubij wa' rumal chi ri winak xquibij: C'o jun itzelalaj espíritu che ri Are', —xecha ri'.

Ru nan ri Jesús xukuje' tak ru chak' queopan ruc'

31 Xopan c'u ru nan ri Jesús ruc', xukuje' tak ru chak'. Ri e are' c'ut xa e tac'atoj apan chrij ri ja, xetakan c'u chusiq'uixic ri Jesús. 32 E q'uia c'u ri winak ri qui sutim rij ri Jesús, xquibij che ri Are': Ri nan la xukuje' tak ri chak' la xak e c'o apan cho ja, quetzucun che la, —xecha che.
33 Xch'aw ri Jesús, xubij chque: ¿Jachin ri nu nan, jachin c'u tak ri kas nu chak'? —cächa'.
34 Xeuca'yej ri e t'uyut'oj pa tak u xcut, xubij: Cheiwilampe ri nu nan, xukuje' tak ri nu chak'. 35 Apachin ta ne ri cäbanow ru rayinic ri Dios, e are wa' ri kas wachalal, ri nu chak', ri wanab, ri nu nan, —xcha ri Jesús chque.

4

Ri Jesús cutzijoj ri c'utbal chrij ri ticol ija'

1 Ri Jesús xuchaplej chi na jumul qui tijoxic ri winak chuchi' ri mar. Xquimulij c'u quib q'uialaj winak ruc', je ri' chi xoc bi pa jun barco puwi' ri mar, xt'uyi c'u

chupam. Conojel ri winak xecanaj can cho ri ulew chuchi' ri mar. 2 Xeucoj c'u tak c'utbal che qui tijoxic ri winak chquij q'uia u wäch tak no'j, xubij chque: 3 ¡Tampe alak! —cächa'. Xel bi jun ticol ija' cho rachoch, xe'c, xubana u tico'n. 4 Aretak tajin cujopij ri ija', xkaj jubik' pa ri be. Xeopan c'u ri chicop, querapapic quekajic, xa xquitij bi ri ija'. 5 Xkaj chi jubik' xol tak ri abaj, ri man c'o tä wi q'uia ulew. Chanim c'ut xq'uiy ri jubik' ija' ri' rumal chi man pim tä ri ulew. 6 Aretak c'ut xel lok ri k'ij, xec'at ri alaj tak tico'n, xechaki'jic rumal chi c'ä mäja' nim qui xera'. 7 Xkaj chi c'u jubik' ri ija' pa tak ri k'ayes ri c'o qui q'uixol. Xq'uiy c'u ri k'ayes ri', xujik'isaj ri tico'n, je ri' chi man xwächin taj. 8 Are c'u ri niq'uiaj ija' chic xekaj pa utzalaj ulew. Xebel lok ri tux, xeq'uiyic, xewächinic. E c'o jujun tico'n xquiya juwinak lajuj qui wäch chupam ru jolom trico chquijujunal, e c'o jule' chic ri xquiya oxc'al qui wäch chupam ru jolom chquijujunal. Ri niq'uiaj tico'n chic xquiya jun ciento qui wäch chupam ru jolom chquijujunal, —xcha chque.

9 Te c'u ri' xubij chque ri winak: We c'o jun ri cujiquiba ranima' chutatabexic ri nu tzij, ¡chutatabej ba'! —xcha chque.

Ri Jesús cubij chque ru tijoxelab jas qui patän ri c'utbal ri cucojo

10 Aretak ri Jesús xak u tuquiel chic c'olic, xeopan jujun chque ri winak ruc', cachi'l ri cablajuj u tijoxelab. Xquita' c'u che jas quel cubij ri c'utbal ri xutzijoj chque. 11 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij: Ri ix, yo'm chiwe rumal ri Dios ri retamaxic ri man quetam tä ri niq'uiaj winak chic chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Are cätzijox c'u wa' chque ri jule' winak chic xa cuc' tak c'utbal. 12 Je ri', rumal chi pune jakal ri qui wak'äch, man quecowin tä chuch'obic ri cäquilo. Pune c'u cäquitatabej na ri kas tzij, man cäquich'ob tä ri' ri qui tatabem, rech man cäquitzelej tä quib ruc' ri Dios, man cäsachtaj tä qui mac, —xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj chque ru tijoxelab jas quel cubij ri c'utbal chrij ri ticol ija'

13 Xubij chi c'u ri Jesús chque: ¿A mat lo quich'ob ri quel cubij wa' we c'utbal ri' ri xintzijoj chiwe? ¿Jas c'u quiwetamabej tak que conojel ri niq'uiaj tak c'utbal chic ri queintzijoj na chiwe? —cächa chque. 14 Ri ticol ija' are junam ruc' ri winak ri cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios. 15 Ri ija' ri xekaj pa ri be, e are c'u wa' jas ri winak ri cätic ru Tzij ri Dios pa canima', cäquita c'u ri Tzij, chanim c'ut cäpe ri Satanás, cäresaj ri Tzij ri xkaj pa canima'. 16 Junam xukuje' ri ija' ri xekaj xol tak ri abaj. E are wa' jas ri winak ri cäquita ru Tzij ri Dios ruc' quicotemal, je'l cäquito. 17 Man kas tä c'u c'o ri qui xera', xane xak quieb oxib k'ij cäquich'ijo. Aretak cäquichaplej u rikic c'äx, craj queyok'ic rumal rech ru Tzij ri Dios, chanim quetzak canok. 18 Ri jule' ija' chic ri xkaj pa tak k'ayes ri c'o qui q'uixol, e are wa' jas ri winak ri cäquita ru Tzij ri Dios. 19 Te c'u ri' are quequilij na ri jastak re we uwächulew ri', quesub rumal ri k'inomal, xukuje' cäquirayij q'uia u wäch jastak chic, que' c'u canima' cuc'. Rumal c'u wa' cäjik'isax ri Tzij pa canima', man cäwächin tä c'u ri'. 20 Ri ija' ri xekaj pa utzalaj ulew, e are c'u wa' jas ri winak ri cäquita ru Tzij ri Dios, cäquic'amowaj, cäkaj wa' pa canima', cäquiya c'u q'uia qui wäch. Jujun cäquiya juwinak lajuj qui wäch chquijujunal, jule' chic cäquiya oxc'al qui wäch chquijujunal, ri niq'uiaj chic cäquiya jun ciento qui wäch chquijujunal, —xcha chque.

Man c'o tä jas ri c'u'talic ri mat käk'alajin na

21 Xukuje' xubij ri Jesús chque: ¿A cätzij lo jun chäj pa ri ja, te c'u ri' cäyi' wa' chuxe' jun lak, o cäyi' chuxe' ri ch'at? Man je' tä ri', xane cäyi' wa' chicaj rech k'alaj ronojel, —cächa'. 22 Man c'o tä jas ri ch'uktal u wi' ri mat käk'alajin na. Man c'o tä jas ri c'u'talic ri mat quel na chi sak, —cächa'. 23 We c'o jun ri cujiquiba ranima' chutatabexic ri nu tzij, ¡chutatabej ba'! —xcha chque.

24 Xukuje' xubij ri Jesús chque: ¡Chitampe ri tajin quinbij chiwe! —cächa'. Jas ri pajbal ri quicoj ix, are je' ri pajbal ri coc na chiwe ix, xukuje' cäyi' na u wi' chiwe ix ri quitatabej ri nu tzij. 25 Apachin c'u ri c'o c'o ruc', cäyi' chi na niq'uiaj che. Apachin c'u ri man c'o tä c'o ruc', quesax na che ri are' ri jubik' ri c'olic, —xcha chque.

Cätzijox ri c'utbal chrij ri ija' jas cubano cäq'uiyic

26 Xubij chi c'u chque: Ru takanic ri Dios
pa qui wi' ri winak, are jas jun achi ri
cutic can ri ija' pa rulew. 27 Cäwar chak'ab,
cäwalij c'ut. Cäc'astaj chi pak'ij. Je ri'
queoc'ow tak ri k'ij, ri ak'ab. Cätux c'u ri
ija' ri c'o pa ulew, cäq'uiyic. Man retam tä
c'u ri achi jas cuban ri ija' cäq'uiyic. 28 Tzpa
re wi ri ulew cubano chi queq'uiy ri tico'n,
quewächinic. Nabe quel lok ru tux, cäq'uiy
c'u wa'. Te c'u ri' cäpe ru jolom ri trico. C'ä
te ri' quechomakir ru jolom. 29 Aretak e
chomak chic, chanim cäcoj ri ixjos chquixe'
rumal chi chaki'j chic, xopan ri k'ij rech ri
k'atoj, —xcha chque.

Cätzijox ri c'utbal chrij ri ija' re mostaza

30 Xubij chi ri Jesús: ¿Jas ruc' cäkajunamaj
wi ru takanic ri Dios? ¿Jas u wäch c'utbal
cäkacoj chuc'utic wa'? —cächa'. 31 Are je'
jas ri ija' re ri tico'n ri cäbix "mostaza" che.
Aretak cätiquic, xa i nitz' wa' chquiwäch
conojel ri ija' ri e c'o cho ruwächulew.
32 Aretak ticom chic, quel lok, nim na que'
chquiwäch conojel tak ri niq'uiaj tico'n.
Quenimakir tak ru k'ab, je ri' chi ri chicop
ajuwocaj quecowinic cäca'n ri qui soc,
quemu'jan chupam ri tico'n ri', —xcha ri
Jesús chque.

Waral cätzijox wi ri qui patän ri c'utbal ri quecoj rumal ri Jesús

33 Je wa' xuban ri Jesús che qui tijoxic ri
winak. Xucoj q'uia tak c'utbal chquiwäch
jas tak we ri' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri
Dios chque, xa jas ri quecowin chuch'obic.
34 Xak xuwi cuc' tak c'utbal xeutzijobej ri
winak. Xuquir c'u ronojel wa' we tijonic ri'
chquiwäch ru tijoxelab xak pa qui tuquiel
wi.

Ri Jesús cubano chi cätäni ri quiäkik'

35 Pa ri k'ij ri', aretak tajin coc ri ak'ab,
xubij chque ru tijoxelab: Chujk'ax jela'
ch'äkäp che ri mar, —xcha chque.
36 Xequiya c'u can ri q'uia winak. Ri
tijoxelab xquic'am bi ri Jesús pa ri barco.
T'uyul c'u wi ri Are' chupam. Xcachi'laj c'u
bi niq'uiaj tak barcos chic. 37 Xpe c'u jun
nimalaj quiäkik' ri sibalaj c'äx puwi' ri ja'.
Are c'u ri nimak tak uwoja' tajin queboc pa
ri barco, je ri' chi tajin cänoj ri barco che ri
ja'. 38 C'o c'u ri Jesús pa ri barco pa ri cu'lbal
chrij. Tajin cäwaric, u yo'm ru jolom puwi'
jun ch'äcataj. Xepe ru tijoxelab, xquic'asuj,
xquibij che: ¡Kajtij! ¿A mat cäxej ib la chke
chi cujcämic? —xecha che.
39 Xc'astaj c'u ri Jesús, xuyaj ri quiäkik',
xubij che ri mar: ¡Chattänalok! ¡Xak jun
chatc'ol wi! —xcha che.
Xtäni c'u ri quiäkik', xlilob c'u ronojel ru
wi' ri mar. 40 Te c'u ri' xubij ri Jesús chque
ri tijoxelab: ¿Jas che sibalaj quixej iwib? ¿A
mat quixcojon che ri Dios? —xcha chque.
41 Xquicajmaj c'u ri xuban ri Jesús, ¡sibalaj
xquixej quib! Cäquibila' c'u chbil tak quib,
cäquibij: ¿Jachin c'u lo we achi ri' chi ri
quiäkik', xukuje' ri ja' re ri mar queniman
che? —xecha'.

5

C'o jun achi aj Gadara ri e c'o itzelalaj tak espíritus che

1 Xeopan ch'äkäp che ri mar pa ri qui
tinimit ri winak aj Gadara. 2 Aretak elem
cuban ri Jesús pa ri barco, chanim xrik
rumal jun achi ri c'o jun itzelalaj espíritu
che. Elinak lok ri achi pa ri campo santo
chquixol ri mukubal. 3 Chila' c'ut, xol tak ri
mukubal, cäjeki wi. Man c'o tä jachin jun ri
cowininak chuyukbaxic, pune xquixim na
cuc' ximibal re ch'ich'. 4 Q'uia mul ximom
cuc' chapbal akanaj, xukuje' cuc' ximibal
re ch'ich'. Xeut'okopij c'u ri ximibal re
ch'ich', xeupaxij ri chapbal akanaj. Man
c'o tä jun ri c'o u chuk'ab chujekbaxic ri
achi ri'. 5 Chi chak'ab, chi pak'ij cäc'oji
ri achi ri' xol tak ri mukubal xukuje' pa
tak juyub, curak u chi', cusoc c'u rib cuc'
tak abaj. 6 Aretak c'ut ri achi xril apan ri
Jesús chinaj, xutic anim, xe' ruc', xxuqui
chuwäch. 7 Xurak c'u u chi', co xch'awic,
xubij: ¿Jas caj la chwe, Jesús, lal ri' ru C'ojol
ri Nimalaj Dios aj Chicaj? Quinbochi'n che
la cho ri Dios, chi mäban la c'äx chwe, —
xcha che.
8 Xubij wa' rumal chi ri Jesús tajin cubij
che: ¡Itzelalaj espíritu, chatel bi che ri achi!
—cächa che.
9 Xuta' c'u ri Jesús che, xubij: ¿Jas ra bi'?
—xcha che.

Xubij c'u che ri Jesús: Ri nu bi' are Q'uiyal. Je wa' ri nu bi' rumal chi sibalaj uj q'uia, —xcha che.
10 Sibalaj xubochi'j ri Jesús chi mätakanic chi chebel bi pa ri tinimit ri'. 11 E sibalaj q'uia c'u ri ak ri tajin queyuk'ux apan chila' pa ri juyub ri'. 12 Ri itzelalaj tak espíritus tajin quebochi'n che ri Jesús, käquibij: Chujtaka bi la cuc' ri ak rech cujoc bi chque, —quecha che.
13 Ri Jesús c'ut xuya chque chi je' käca'no. Xebel c'u bi ri itzelalaj tak espíritus, xeboc bi chque ri ak. Conojel ri ak, craj e c'o quieb mil, xquiq'uiäk bi quib chutza'm ri juyub, xekaj c'u pa ri mar, xejik'ic.
14 E are c'u ri ajyuk' tak ak xeanimajic, xebe'c. Xquiya u tzijol wa' pa ri tinimit, xukuje' pa tak ri juyub. Xepe c'u ri winak che rilic jas ri' ri xbantajic. 15 Aretak xeopan ruc' ri Jesús, xquil ri achi ri nabe xec'oji na q'uia itzelalaj tak espíritus che. T'uyul c'u ri achi chila', cojom chi ri ratz'iak, ulinak chi putzil. Xquixej c'u quib ri winak. 16 Ri winak ri xquilo jas ri xban che ri achi ri xec'oji ri itzelalaj tak espíritus che, xukuje' jas ri xquic'ulmaj tak ri ak, xquitzijoj c'u ronojel wa' chque ri winak ri xquimulij quib. 17 Xquibochi'j c'u ri Jesús chi quel bi chanim pa ri qui tinimit.
18 Oquem cuban ri Jesús pa ri barco, ri achi ri xec'oji ri itzelalaj tak espíritus che xubochi'j ri Jesús chi cuya che chi que' ruc'. 19 Man xuya tä c'u ri Jesús che, xane xubij che: Oj la cho achoch la cuc' ri achalaxic la, tzijoj la chque ri e are' ronojel ru banom ri Kajaw Dios che la, chi sibalaj xel u c'ux che la, xutok'obisaj wäch la, —xcha che.
20 Xe' c'u ri achi, xutzijoj c'u pa tak ri tinimit re Decápolis ronojel ru banom ri Jesús che. Xquicajmaj c'u wa' conojel ri winak.

Käcunax jun ixok yawab, xukuje' käc'astajisax ri u mia'l ri tat Jairo chquixol ri käminakib

21 Aretak ri Jesús xk'ax chi jumul ch'äkäp che ri mar pa ri barco, sibalaj q'uia winak xquimulij quib ruc'. C'o c'u ri Are' chuchi' ri mar. 22 Xopan c'u jun achi ruc' ri Jesús. Are qui nimal ri winak re ri rachoch Dios ri tata' ri', Jairo u bi'. Aretak ri tat Jairo xril ri Jesús, xxuqui chuwäch. 23 Sibalaj xubochi'j ri Jesús, xubij che: ¡Ri alaj nu mia'l tajin käcämic! ¡Sa'j la wuc'! Ya la ri k'ab la puwi' rech cutziric, käc'asi c'ut, —xcha che.
24 Xe' c'u ri Jesús ruc'. E q'uia ri winak ri xukuje' xebe' ruc', käquipitz' c'u ri Jesús. 25 C'o c'u jun ixok ri xque' cablajuj junab xak quel u quiq'uel. 26 Sibalaj u rikom c'äx pa qui k'ab q'uia tak cunanelab, u sachom c'u ronojel ri c'o ruc'. Man c'o tä c'u utzil u rikom, xane xa tajin känimatajic. 27 Aretak xuta u tzijol ri tajin cuban ri Jesús, xopan c'u ruc'. Xoc chquixol ri q'uialaj winak, xkeb chrij ri Jesús, xuchap cok ru k'u'. 28 Cubij c'u pa ranima': "Xuwi ta ne we quinchap cok ru k'u', ¡quinutzir na!" —kächa ri ixok. 29 Chanim c'ut, aretak xchaptaj ru k'u' ri Jesús rumal, xtäni ru quiq'uel ri quelic. Xuna' ri ixok pa ru cuerpo chi xcunataj che ri itzelalaj yabil ri u rikom. 30 Ri Jesús c'ut xuna' chi xel jubik' ru chuk'ab chucunaxic ri ixok. Chanim xutzolk'omij rib chquixol ri q'uialaj winak, xca'y c'u chque, xubij: ¿Jachin ri xchapow ri watz'iak? —xcha'.
31 Xquibij c'u ru tijoxelab che: ¡Quil ya' la chi käpitz' la cumal ri q'uialaj tak winak! ¿Jas che käbij la: "¿Jachin ri xinchapowic?" —kächa la, —xecha che ri Jesús.
32 Käca'ylob c'u ri Jesús che rilic jachin ri xbanow wa'. 33 Are c'u ri ixok ri xchapowic, xuxej rib, xbirbitic, xe' ruc' ri Jesús, xxuqui c'u chuwäch. Cuch'obo chi xcunatajic rumal ri Are', xutzijoj c'u che ri Jesús ronojel ri kas tzij chrij ri c'ulmatajinak ruc'. 34 Ri Jesús xubij che: Nan, xcunataj la rumal chi xcojon la chwe. Oj ba' la, chuxlan anima' la, xutzir c'u can la che ri yabil la, —xcha che.
35 Tajin cätzijon ri Jesús aretak xeopan jujun winak, e petinak pa rachoch ri qui nimal ri winak re ri rachoch Dios, xquibij che ri tat Jairo: ¡Xcäm ri mia'l la! Xak mäya la latz' che ri Ajtij, —xecha che ri tata'.
36 Aretak ri Jesús xuta ri xbixic, man nim tä xril wi wa', xubij che ri qui nimal ri winak re ri rachoch Dios: Mäxej ib la, xane xak xuwi cojon la chwe, —xcha che.
37 Man xraj tä c'u ri Jesús chi c'o jachin chic xe' ruc', xane xak xuwi ri tat Pedro, ri tat Jacobo, xukuje' ri tat Juan u chak' ri

tat Jacobo. 38 Aretak xeopan cho rachoch
ri qui nimal ri winak re ri rachoch Dios,
ri Jesús xrilo chi ri winak cäquituquij quib,
xukuje' cäquiq'uis quib che ok'ej, sibalaj
cäquirak qui chi'. 39 Oquinak c'u bi ri Jesús
pa ri ja, xubij chque: ¿Jas che sibalaj cärak
chi' alak, cäq'uis ib alak che ok'ej? Man
cäminak tä ri ac'al, xane xa cäwaric, —xcha
chque.
40 Ri e are' xa xquitze'j u wäch ri Jesús. Ri
Are' c'ut xeresaj bi conojel ri winak cho ja.
Xeuc'am ru tat, ru nan ri ac'al, xukuje' tak
ri rachi'l, xoc c'u bi jawije' tutz'ul wi ri ac'al.
41 Ri Jesús xuchap ri ali che ru k'ab, xubij
che: ¡Talita, cumi! —xcha che. Ri tzij ri' quel
cubij: ¡Alaj ali! Quinbij chawe, ¡chatwalijok!
—cächa'.
42 Chanim xwalij ri ali, xbinic. Cablajuj
chi c'u u junab. Sibalaj xquicajmaj wa'
ri winak. 43 Ri Jesús sibalaj xeupixbaj chi
mäquitzijoj wa' chque niq'uiaj winak chic.
Xubij chi chquiya che ri ali jas cutijo.

6

Jumul chic ri Jesús c'o pa ri tinimit Nazaret

1 Xel bi ri Jesús chila', xtzelej c'u bi pa
ru tinimit ri Are', xebe' c'u ru tijoxelab
ruc'. 2 Aretak xopan ri k'ij re uxlanem,
ri Jesús xuchaplej qui tijoxic ri winak pa
ri rachoch Dios. Xquicajmaj c'u wa' q'uia
chque ri winak ri xeto'wic, xquibij: ¿Jawije'
xretamaj wi ronojel wa' ri Are'? —quecha'.
¿Jas u wäch no'j wa' ri yo'm che? ¿Jas ta c'u lo
cuban che qui banic ri nimalaj tak cajma-
bal ri tajin quebantaj rumal? —quecha'.
3 Are ba' wa' ri kolol che',* ri ral ri nan
María, catz ri a Jacobo, ri a José, ri a Judas,
xukuje' ri a Simón. E c'o c'u ri ranab ri Jesús
kuc' waral xukuje', —xecha'. Tzel c'u xquita
ru tzij.
4 Xubij c'u ri Jesús chque: Pa niq'uiaj
tinimit chic nim quil wi ronojel k'alajisal
re ru Lok' Pixab ri Dios. Xak xuwi pa ru
tinimit ri are', xukuje' chquixol ri rachalal,
xukuje' cho rachoch, man nim tä quil wi
wa', —xcha chque.
5 Man xcowin tä c'u ri Jesús chubanic
jun nimalaj cajmabal chila', xane xak
xuwi xuya ru k'ab pa qui wi' quieb oxib
yawabib, xeucunaj. 6 Ri Are' xucajmaj wa'
chi man c'o tä jubik' ri qui cojonic ri winak
che. Xeusolij c'u tak ri alaj tak tinimit ri e
c'o chunakaj ri Nazaret, xeutijoj ri winak
chila'.

Ri Jesús queutak bi ri cablajuj u tijoxelab chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

7 Ri Jesús xeusiq'uij ri cablajuj u tijoxe-
lab ruc', xuchaplej qui takic bi chi caca-
bil. Xuya takanic pa qui k'ab che que-
saxic bi ri itzelalaj tak espíritus. 8 Xubij c'u
chque chi c'o jas mäquic'am bic, mäquic'am
bi qui chim, o qui wa, o puak pa ri c'olibal
qui rajil, xane xak xuwi ri qui ch'imiy.
9 Xukuje' xubij chque chi chquicojo bi qui
xajäb, mäquic'am c'u bi quieb qui camixa',
xane xa jun cäquicoj bic. 10 Xubij xukuje'
ri Jesús chque: Apachique ja ri quixoc wi,
chila' chixcanaj wi canok c'ä quixel na bi
pa ri tinimit ri', —cächa'. 11 Apachique
tinimit ri man quixc'ulax tä wi, ri man
cäcaj taj cäquitatabej ri i tzij, aretak quixel
bi chila', chitota' can ri ulew ri c'o che
tak ri iwakan. Chibana wa' chuk'alajisaxic
chquij ri winak re ri tinimit ri' chi man utz
tä ri cäca'no, c'o qui mac. Kas tzij quinbij
chiwe chi pa ri k'ij ri cäk'at na tzij pa qui
wi' ri winak ri' rumal ri Dios, cätan na ri'
ri cäban chuc'äjisaxic qui wäch ri winak re
ri tinimit Sodoma, re ri tinimit Gomorra†
chuwäch ri cäban chuc'äjisaxic qui wäch ri
winak re ri tinimit ri', —xcha chque.
12 Xebel c'u bi ri tijoxelab, xebe'c,
xquitzijoj chi ri winak rajwaxic cäquiq'uex
canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic.
13 Xequesaj c'u q'uia itzel tak espíritus
chque ri winak. Xukuje' xquicoj aceite
chque q'uia yawabib, xequicunaj c'ut.

Cäcämisax ri Juan Kasal Ja'

14 Ri nim takanel Herodes xretamaj ri
tajin cuban ri Jesús rumal chi conojel ri
winak qui tom u tzijol ronojel wa'. Xubij
c'u ri tat Herodes: Are ri Juan Kasal Ja' ri'
ri xc'astaj lok chquixol ri cäminakib, rumal

* **6:3** Ri kolol che' xukuje' cäbix "ajanel" o "carpintero" che rumal ru chac. † **6:11** Ri quieb tzij "Sodoma" y "Gomorra" queriktaj pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

c'u ri' c'o u cuinem ri are' chubanic q'uia u wäch cajmabal, —xcha'.
15 E c'o c'u niq'uiaj chic tajin cäquibij: Are ri tat Elías wa' ri ojer ka mam, —quecha'.
Niq'uiaj chic cäquibij: Are wa' jun chque ri ojer k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, —xecha ri'.
16 Aretak c'ut xuta wa' ri tat Herodes, xubij ri are': Are ri tat Juan wa' ri xinwesaj u jolom, xa c'astajinak lok chquixol ri cäminakib, —xcha'.
17 (Xa c'u rumal rech ri nan Herodías xcämisax ri Juan Kasal Ja'.) Tzare c'u ri tat Herodes xtakan chuchapic ri tat Juan rech cäyutic cäyi' pa che', xa rumal rech ri nan Herodías ri xc'uli ruc' ri tat Herodes, pune are rixokil ri tat Felipe ru chak' ri tat Herodes. 18 Xchap c'u ri tat Juan rumal chi ri are' xubij che ri tat Herodes: Man takal tä che la chi cäban ixokil la che ri rixokil ri chak' la, xane äwas ri cäban la, —xcha che.
19 Sibalaj xpe royowal ri nan Herodías che ri tat Juan rumal ronojel ri xubij. Sibalaj craj u cämisaxic. Man cäcowin tä c'ut rumal ri tat Herodes. 20 Je ri', rumal chi ri tat Herodes nim käril wi ri tat Juan, cuxej c'u rib chuwäch. Retam c'ut chi are jun utzalaj achi ri jicom ranima' cho ri Dios. Xa rumal ri' cuchajij ri tat Juan rech man c'o tä c'äx cäban che. Aretak c'ut ri tat Herodes cutatabej ru tzij, man curik taj jas cubano. Pune ta ne je ri', sibalaj xkaj chuwäch ri tat Herodes xutatabej ri xubij. 21 Xurik c'u ri nimak'ij re ri roc'owisaxic u junab ri tat Herodes. Ri are' xuban jun nimalaj wi'm chque ri winak ri nimak qui banic ri e c'o ruc', xukuje' chque ri qui nimakil ri soldados, cachi'l ri qui nimakil ri winak aj Galilea. 22 Tajin quewi' ri rula' aretak ri ali ri ral ri nan Herodías xoc bi cuc', xuchap xojowem chquiwäch, cäxojowic, cäxojowic. Xkaj c'u ri ali chuwäch ri tat Herodes, xukuje' chquiwäch ri tajin quewi' ruc'. Xubij c'u ri nim takanel che ri ali: Chata' ba' chwe jas ri cawaj, quinya c'u na wa' chawe, —xcha che.
23 Ri tat Herodes xuchi'j che ri ali ruc' juramento, xubij: Apachique ta ne ri cata' chwe quinya na chawe. Pune ta ne cata' chi quinya niq'uiaj chque tak ri tinimit ri quintakan wi, quinya na wa' chawe, —xcha che. 24 Xel c'u bi ri ali, xuch'abej ru nan, xubij: ¿Jas ta ne ri quinta' che? —xcha che.
Xubij c'u ru nan: ¡Chata' chi cäyi' chawe ru jolom ri Juan Kasal Ja'! —xcha che.
25 Aninak xoc chi bi ri ali ruc' ri nim takanel, xuta' che, xubij: ¡Cwaj chi cäya la chwe ru jolom ri Juan Kasal Ja' pa jun plato chanim ri'! —xcha che.
26 Sibalaj xbison c'u ri tat Herodes. Ri are' man craj taj cuq'uex ri xuchi'j che ri ali, rumal chi xubij wa' ruc' juramento chquiwäch conojel ri rula'. 27 Chanim ri nim takanel xutak bi jun chque ri soldados chuc'amic lok ru jolom ri Juan Kasal Ja'. 28 Xel c'u bi ri soldado, xe'c, xresaj u jolom ri tat Juan ri c'o pa che'. Xuc'am lok pa jun plato, xuya che ri ali, ri ali c'ut xuya che ru nan.
29 Aretak xquita wa' ru tijoxelab ri tat Juan, xebe' che rilic, xquic'am c'u bi ru cuerpo, xquiya pa jun mukubal.

Ri Jesús cuya qui wa job mil winak

30 Xquimulij c'u quib ruc' ri Jesús ri cablajuj apóstoles‡ ri takom bi rumal, xquitzijoj che ri Are' ronojel ri xca'no, xukuje' ronojel ri xequitijoj wi ri winak. 31 Xubij c'u ri Jesús chque: Chixsa'j wuc' xa i tuquiel wi. Jo' jawije' ri man c'o tä wi winak, cujuxlan c'u jun rat chila', —xcha chque.
Je' xubij wa' rumal chi e q'uia winak ri tajin queopan cuc', xukuje' e c'o ri tajin quebel bic, je ri' chi ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab man quecowin taj quewi'c. 32 Xebe' qui tuquiel wi pa jun barco, xeopan chila' pa ri juyub ri cätz'inowic. 33 E q'uia c'u ri winak ri e petinak pa tak conojel ri tinimit chila'. Xquilo aretak xe' ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab, xquich'ob c'u qui wäch. Xa je ri' ri winak chi cakan xebe' ri e are' jela' jawije' ri xebe' wi ri Jesús, ru tijoxelab. Xquicowij bic, xeopan c'u nabe chquiwäch. 34 Aretak xel lok ri Jesús pa ri barco, xeril ri q'uialaj winak. Xel c'u u c'ux chque rumal chi je' ta ne e chij ri man c'o tä cajyuk'. Ri Jesús c'ut xuchaplej qui tijoxic. Q'uia c'ut ri xuc'ut chquiwäch. 35 Kajem c'u cuban ri k'ij, ru tijoxelab xekeb ruc', xquibij che: We juyub ri' ri uj c'o wi sibalaj cätz'inowic, benak

‡ **6:30** Ri tzij "apóstol" quel cubij "takom". E cablajuj u tako'n ri Jesús ri e cha'tal rumal.

chi c'u ri k'ij. 36 Chetaka la bi ri winak rech quebe' cho tak cachoch ri winak ri e sutininak chkij, xukuje' pa tak ri alaj tak tinimit ri nakaj e c'o wi, cäquilok' c'u na ri qui wa. Man c'o tä c'u ri cäquitijo, —xecha che.

37 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Chiya ix ri cäquitijo, —xcha chque.

Xquibij ru tijoxelab che: ¿Jas ta c'u cäka'no? ¿A cujcowin ta lo cuje'c quekalok' quieb cientos quetzales caxlan wa che tzukubal que we winak ri'? —xecha che.

38 Xuta' c'u ri Jesús, xubij chque: ¿Janipa' caxlan wa e c'o iwuc'? ¡Jiwilampe'! —xcha chque.

Aretak xquetamaj, xquibij: Xa job caxlan wa e c'olic, xukuje' quieb cär, —xecha che.

39 Xtakan c'u ri Jesús chi quet'uyi ri winak pa tak mulaj cho ri räxalaj uwosak. 40 Xet'uyi c'ut pa tak mulaj, pa tak ciento, pa niq'uiaj tak ciento. 41 Ri Jesús xeuc'am c'u ri job caxlan wa xukuje' ri quieb cär, xca'y chicaj, xeutewchij. Te c'u ri' xeupir ri caxlan wa, xeuya chque ru tijoxelab rech quequijach wa' chquiwäch ri winak. Xukuje' ri quieb cär xeujach chquiwäch conojel. 42 Xewi' c'u conojel, xenoj c'ut. 43 Te ri' xequic'ol ri ch'äkatak tak caxlan wa, xukuje' ri ch'äkatak cär ri xecanaj canok. Xuban cablajuj chicäch wa chi ronojel. 44 E job mil achijab c'ut ri e c'o chquixol ri winak ri xewi'c, ri xquitij que ri wa.

Ri Jesús cäbin puwi' ri ja'

45 Te c'u ri' ri Jesús xubij chque ru tijoxelab chi utz we queboc pa ri barco rech quebe'c, quenabej apanok chuwäch ri Are' pa ri tinimit Betsaida ch'äkäp che ri mar. Are c'u ri Jesús xcanaj can cuc' ri q'uialaj winak che qui jachic bic. 46 E jachtajinak chi c'u bi ri winak rumal ri Jesús, xe' ri Are' pa ri juyub chubanic orar. 47 Are chi' ri tajin coc ri ak'ab, ri tijoxelab e c'o pa ri barco puwi' ri ja' pu niq'uiajal ri mar. Are c'u ri Jesús u tuquiel c'o can chuchi' ri mar. 48 Xrilo chi ru tijoxelab tajin cäquirik c'äx chubinisaxic ri barco rumal chi chquiwäch petinak wi ri quiäkik'. Xa jubik' craj man cäsakiric aretak xopan ri Jesús cuc', tajin cäbin puwi' ri ja'. U chomam ri Jesús chi xa coc'ow chquiwäch. 49 Aretak ri tijoxelab xquilo chi cäbin ri Jesús puwi' ri ja', xquichomaj c'ut chi are jun xibinel wa'. Xexibix c'u rumal, xquirak c'u qui chi'. 50 Je ri', rumal chi conojel xquilo, sibalaj xquixej quib. Chanim ri Jesús xeuch'abej, xubij chque: In wa', ¡mixej iwib, chichajij iwanima'! —xcha chque.

51 Xoc c'u bi ri Jesús pa ri barco cuc' ru tijoxelab, xtäni c'u ri quiäkik'. Sibalaj c'u xquicajmaj wa' ri tijoxelab. 52 Man oquinak tä c'u pa qui jolom jas quel cubij ri cajmabal ri xuban ri Jesús aretak xujach ri caxlan wa chque ri winak, xane xa abajarinak ri canima'.

Ri Jesús queucunaj ri yawabib pa Genesaret

53 E k'axinak chi ch'äkäp che ri mar, xeopan chuchi' ri ulew pa Genesaret, xquixim c'u ri qui barco chila' chuchi' ri mar. 54 Aretak xebel bi pa ri barco, ri winak chanim xquich'ob u wäch ri Jesús. 55 Xebinlobic, xequisolij conojel tak ri tinimit chila'. Are c'u ri winak xquichaplej qui c'amic lok ri yawabib cho tak alaj tak ch'at jawije' chi' ri cäquito chi c'o wi ri Jesús. 56 Apawije' chi' c'ut ri xopan wi ri Jesús, we pa tak alaj tak tinimit, we pa nimak tak tinimit, we c'u pa tak juyub, xeyi' ri yawabib pa tak ri be, xquibochi'j c'u ri Jesús chi xuwi ta ne cuya chque chi cäquichap cok u chi' ru k'u'. Conojel c'u ri xechapowic xeutzir canok.

7

Cäriktaj c'äx rumal ri e nak'atal wi ri winak

1 Ri tata'ib fariseos xukuje' jujun chque ri tata'ib tijonelab re ri Pixab ri e petinak pa ri tinimit Jerusalén xquimulij quib chrij ri Jesús. 2 Xequil c'ut chi jujun chque ru tijoxelab ri Jesús cäquitij ri qui wa, man cäca'n tä c'u que ri e nak'atal wi ri fariseos. Are wa' ri u ch'ajic ri rij ri qui k'ab, na'l cäca'n che. Tzel c'u xquil wa' ri fariseos, xeyok'on chque ru tijoxelab ri Jesús. 3 Je ri', rumal chi ri tata'ib fariseos, xukuje' conojel ri niq'uiaj winak aj Israel na'l cäquich'aj ri rij qui k'ab, te c'u ri' quewi'c. Xak are qui c'amom ri e nak'atal wi ri qui nan qui

tat ojer. 4 Xukuje' aretak quetzelej lok pa
ri c'ayibal, we man cäquich'aj tä quib, man
quewi' taj. E c'o c'u q'uia ri e nak'atal wi
ri cäca'n ri e are', je' jas ri qui ch'ajic ri
vasos, ri t'uy, ri ch'ich' tak lak, xukuje' tak
ri qui ch'at. (Xa rumal ri e nak'atal wi ri
tata'ib fariseos, xquibij chi äwas ri' we man
cäca'n tä que ri winak jas ri cäca'n ri e are'.)
5 Rumal wa' ri fariseos xukuje' ri tijonelab
re ri Pixab xquita' che ri Jesús, xquibij che:
¿Jas che man cäca'n tä ri tijoxelab la jas ri e
nak'atal wi ri ka nan ka tat ojer? —quecha'.
Xane quewi'c, man na'l taj cäca'n chuch'ajic
ri rij ri qui k'ab nabe, —xecha che.

6 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Kas tzij
ri xubij ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru
Lok' Pixab ri Dios ojer chij alak. Are la' chi
xa quieb wäch alak, jas ri tz'ibtal rumal, ri
cubij:

We winak ri' xak che qui chi'
    cäquinimarisaj nu k'ij, man kas
    cäquijiquiba' ri canima' chwij,
—cächa ri Dios.
7 Xak lok' quek'ijilan chwe.
    Cäquiya che tijonic xak xuwi
    ri qui pixab ri winak,
—cächa ri', —xcha ri ka mam Isaías. 8 Je
ri', rumal chi ri alak yo'm can alak ru Lok'
Pixab ri Dios. Chuq'uexwäch c'u wa', xa
jiquibam anima' alak chquij ri e nak'atal
wi ri winak, je' jas ri na'l qui ch'ajic ri t'uy,
ri vasos, xukuje' q'uia u wäch ri e je' tak wa'
ri nak'atal wi alak, —xcha chque.

9 Xukuje' xubij chque: Ri alak man nim
tä chic quil wi alak ru takanic ri Dios.
Man c'o tä chi u patän wa' chuwäch alak.
Chuq'uexwäch wa' cäban alak xa jas ri
nak'atal wi alak, —cächa chque. 10 U bim
c'u can ri ka mam Moisés: "Nim cheawila
wi ra nan a tat," —cächa'. U bim xukuje':
"Jachin c'u ri cuyok' ru nan u tat, tzra-
jwaxic cäcämisax na wa'," —cächa ri'. 11 Ri
alak c'ut cäbij alak: Xak xuwi rajwaxic chi
cubij jun achi che ru nan u tat: "Are Corbán
wa' ronojel ri quincowinic quincoj che to'ic
alak," —cächa chque. (Ri "Corbán" quel
cubij: "Yo'm cho ri Dios", —cächa'.) 12 We
je' cubij wa' ri achi ri', man cäya tä alak
che chi c'o jas cuban che qui to'ic ru nan u
tat. 13 Je ri' man nim tä chic quil wi alak
ru Tzij ri Dios, man c'o tä chi u patän ru
Lok' Pixab ri Dios chuwäch alak. Xak xuwi
chquij tak ri nak'atal wi alak cäya wi alak
tijonic. Xukuje' q'uia ri je' tak wa' cäban
alak, —xcha ri Jesús chque ri tata'ib ri'.

14 Ri Jesús xeusiq'uij ri winak ruc' jumul
chic, xubij c'u chque: Alak, onojel alak,
tatabej alak ri nu tzij, ch'obo alak ri quin-
bij, —cächa chque. 15 Man c'o tä ri cutij
ri winak ri cäcowinic cäretzelaj u wäch ru
c'aslemal. Xane are ri quel lok pa ranima'
ri winak, are wa' ri quetzelan u wäch ru
c'aslemal. 16 We c'o jun ri cujiquiba ran-
ima' chutatabexic ri nu tzij, ¡chutatabej ba'!
—xcha chque.

17 Oquinak chi ri Jesús pa ri ja, u yo'm
c'u can ri winak, xepe ru tijoxelab, xquita'
che ri Are' chrij ri c'utbal ri xutzijoj chque.
18 Xuta' c'u ri Jesús chque, xubij: ¿A xukuje'
ne ri ix man quich'ob tä wa'? —cächa'. ¿A
mat iwetam chi ronojel ri cutij ri winak,
ri coc chupam, man cäcowin tä wa' che
retzelaxic u wäch ru c'aslemal? 19 Are je ri',
rumal chi man coc tä pa ranima', xane xak
xuwi pa ri rixco'l, quel c'u canok aretak
cuban ru chul, —xcha chque.

Xubij wa' chque chuc'utic chi man c'o tä
jun u wäch wa ri äwas u tijic, ri quetzeletaj
jun winak rumal. 20 Xukuje' xubij: Ri
quel lok pa canima' ri winak are wa' ri
quetzelan u wäch ri qui c'aslemal. 21 Je
ri', rumal chi pa canima' ri winak, quebel
wi lok ri itzel tak qui chomanic, xukuje'
ri etzelal ri cäca'n ri e are' ri e je' tak wa':
ru banic ri nimalaj mac ruc' ri rixokil o ri
rachajil jun chic, ru banic jas ri cäca'n ri tz'i'
ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab,
xukuje' ru banic ri cämisanic, 22 ri elak'anic,
ru rayixic ri quech niq'uiaj winak chic,
ri etzelal, ri subunic, ri sac'ajil chubanic
ronojel u wäch etzelal, ri c'äx cuna' jun
chrij jun winak chic ri utz u rikom, ru
yaquic tzij chrij jun chic, ru banic nimal,
xukuje' ri man cuya' tä jun chi coc tzij pu
jolom, xane xa cuban re ri are'. 23 Conojel
wa' we etzelal ri' quebel lok pa canima'
ri winak, quetzeletaj c'u ri qui c'aslemal
cumal, —xcha chque.

Jun ixok ri man are tä aj Israel cäcojon che ri Jesús

24 Xel bi ri Jesús chila', xe'c, xopan pa
Fenicia chunakaj ri tinimit Tiro, xukuje' ri
tinimit Sidón. Xoc c'u bi pa jun ja. Man
craj taj chi ri winak cäquetamaj chi c'o chila',
man cäcowin tä c'ut chuc'u'ic rib. 25 Chanim
c'ut xretamaj jun ixok chi ri Jesús c'o chila'.
Ri ixok ri' c'o jun alaj ral ali ri c'o jun itze-
lalaj espíritu che. Xopan c'u ruc' ri Jesús,
xxuqui chuwäch. 26 Ri ixok ri' man are tä aj
Israel, xane ilom u wäch pa Fenicia, ch'äkäp
re ri Siria. Xubochi'j ri Jesús, xuta' tok'ob
che chi cäresaj bi ri itzel espíritu che ri ral
ali. 27 Xubij c'u ri Jesús che: Cheyej na la
rech nabe cäyi' ri qui wa ri ac'alab, chenoj
c'u na ri e are'. Man utz tä ru chapic ri qui
wa ri ac'alab, cäq'uiäk ta c'u chquiwäch ri
alaj tak tz'i', —xcha che.

28 Xch'aw c'u ri ixok, xubij che ri Jesús:
¡Je', Tat! Xukuje' ne ri alaj tak tz'i' ri queboc
pa ja cäquitij ru xe'r tak ri qui wa ri ac'alab,
—xcha che.

29 Xubij c'u ri Jesús che ri ixok: Rumal we
tzij ri' ri xbij la, cuya' que' la cho ja. Elinak
chi c'u bi ri itzel espíritu che ri alaj ali ri al
la, —xcha che.

30 Xe' c'u ri ixok cho ja. Aretak xopanic
xurika ri ral k'oyol pa ru ch'at, elinak chi
c'u bi ri itzel espíritu che ri alaj ali.

Jun achi mem xukuje' so'r cäcunax rumal ri Jesús

31 Xel c'u bi ri Jesús chila' chunakaj ri
tinimit Tiro, xoc'ow pa ri tinimit Sidón,
xukuje' pa tak ri tinimit re Decápolis, xopan
c'u chuchi' ri mar re Galilea. 32 Aretak
c'o chila' xc'am lok jun so'r achi ri xukuje'
mem ruc' ri Jesús. Ri xec'amow lok que-
bochi'nic, cäquita' tok'ob che ri Jesús chi
cuya ru k'ab puwi' ri achi. 33 Ri Jesús
xuc'am c'u bi ri achi chquiwäch ri winak
pu tuquiel wi. Xeunim ru wi' tak u k'ab
pa tak ru xiquin ri achi, xukuje' xchubanic,
xuchap cok ri rak'. 34 Xca'y c'u ri Jesús
chicaj, xbik'bitic, xubij che ri achi: ¡Efata! —
xcha'. Quel cubij wa': ¡Chjaktajok! —cächa'.

35 Chanim c'ut xejaktaj ru xiquin ri achi,
xukuje' xutzir ri rak'. Cäcowin chi c'ut
cätzijonic. 36 Ri Jesús c'ut queupixbaj ri
winak chi c'o jun mäquibij wi. Pune sibalaj
queupixbaj na, xa sibalaj cäquesaj na u tzi-
jol wa'. 37 Sibalaj c'u cäquicajmaj ri winak,
cäquibij: ¡Sibalaj utz cuban ri Jesús che
ronojel! Cubano chi cäquita chic ri so'rab,
xukuje' cubano chi ri memab quech'awic,
—xecha ri winak.

8

Quetzuk ri quiejeb mil winak rumal ri Jesús

1 Pa tak ri k'ij ri', qui mulim quib sibalaj
q'uia winak jumul chic, man c'o tä c'u ri
cäquitijo. Ri Jesús xeusiq'uij ru tijoxelab,
xubij chque: 2 Quel nu c'ux chque ri winak
rumal chi oxib k'ij chi wa' e c'o wuc', man
c'o tä c'u jas cäquitijo. 3 We quintakan chque
chi quebe' cho cachoch, mäja' c'u quewi'c,
quetzak na pa tak ri be. Jujun c'u chque naj
e petinak wi, —xcha chque.

4 Ru tijoxelab xech'awic, xquibij che:
¿Jawije' ta c'u lo cäcowin wi jun curik ri wa
che qui tzukic wa' we winak ri' waral pa we
juyub ri' ri cätz'inowic? —xecha che.

5 Xuta' c'u ri Jesús chque: ¿Janipa' caxlan
wa e c'o iwuc'? —xcha'. Ri e are' xquibij:
¡Wukub! —xecha che.

6 Xtakan c'u ri Jesús chque ri q'uialaj
tak winak chi quecu'bi pulew. Te c'u ri'
xeuc'am ri wukub caxlan wa, xmaltiox-
inic, xeupiro. Xeuya chque ru tijoxelab
rech quequijach wa' chquiwäch ri winak.
Je c'u ri' xca'no. 7 Xukuje' e c'o quieb oxib
alaj tak cär. Ri Jesús xeutewchij ri alaj
tak cär, xubij chque ru tijoxelab chi que-
quijach wa' xukuje' chquiwäch ri winak.
8 Xewi' c'u conojel ri winak, xenojic. Xe-
quimulij c'u ri ch'äkatak tak caxlan wa ri xe-
canaj canok, ronojel c'u wa' xuban wukub
chicäch wa. 9 Craj e c'o quiejeb mil winak
ri xewi'c. Te c'u ri' xeutak bi ri Jesús cho
cachoch. 10 Chanim c'ut xoc bi ri Jesús
pa ri barco cuc' ru tijoxelab, xebe' pa Dal-
manuta.

Ri tata'ib fariseos cäquita' jun cajmabal etal che ri Jesús

11 Xeopan c'u ri tata'ib fariseos ruc' ri
Jesús, xquichap tzij ruc'. Te ri' xquita' che
chi cuc'ut chquiwäch jun cajmabal etal ri
cäpe chicaj. Xquibij wa' che rech cäkaj ri
Jesús pa qui k'ab. 12 Sibalaj xbik'bit c'u ri
Jesús, xubij: ¿Jas che cäquita' etal ri winak
re we k'ij junab ri'? —cächa'. Kas tzij ri

quinbij chech alak chi man käyi' tä chi na
jun etal chque, —xcha ri Jesús.
13 Xel bi ri Jesús chquiwäch. Xoc chi
jumul pa ri barco, xe' c'u ch'äkäp che ri
mar.

Ri Jesús cätzijon chrij ri qui ch'amil ri tata'ib fariseos

14 Xsach pa qui jolom ri tijoxelab u c'amic
bi qui wa. Xak xuwi jun caxlan wa c'o cuc'
pa ri barco. 15 Ri Jesús xeupixbaj, xubij
chque: ¡Chitampe'! ¡Chichajij iwib chuwäch
ri qui ch'amil ri tata'ib fariseos, xukuje'
chuwäch ru ch'amil ri Herodes! —xcha
chque.
16 Xquitzijobela c'u quib ri tijoxelab,
xquibij: Ri Are' cubij wa' rumal chi man c'o
tä ka wa ka c'amom lok, —xecha'.
17 Aretak ri Jesús xretamaj jas ri tajin
käquibij, xubij chque: ¿Jas che quitzijo-
bela iwib chi man c'o tä i wa? —kächa
chque. ¿A xak are mäja' quich'obo, mäja'
quiwetamaj? ¿A xa abajarinak na ri iwan-
ima'? —kächa'. 18 Pune c'o i wak'äch rech
quixca'yic, ¡man quixca'y taj! Pune c'o i
xiquin rech quito, ¡man quitatabej taj! ¿A
mat käna'taj wa' chiwe ri xinbano? —kächa
chque. 19 Aretak xinpir ri job caxlan wa,
xinjach c'u wa' chquiwäch ri job mil winak,
¿janipa' chicäch nojinak chque ch'äkatak tak
wa ri man xq'uis taj ri xeic'olo? —xcha
chque.
¡E cablajuj! —xecha ri e are'.
20 Aretak c'ut xinpir ri wukub caxlan
wa, xinjach wa' chquiwäch ri quiejeb
mil winak, ¿janipa' chicäch nojinak chque
ch'äkatak tak wa ri man xq'uis taj ri
xeic'olo? —xcha chque.
¡E wukub chicäch! —xecha che.
21 Xubij c'u ri Jesús chque: ¿Jas lo wa' chi
c'ä mäja' quich'obo? —xcha chque.

Ri Jesús cucunaj jun moy achi pa ri tinimit Betsaida

22 Te c'u ri' xopan ri Jesús pa ri tinimit
Betsaida, e rachi'l c'u ru tijoxelab. Jujun
winak xquic'am lok jun moy achi cho ri
Jesús, xquibochi'j chi cuchap cok ri achi.
23 Ri Jesús xuchap ri moy che ru k'ab,
xuyukej bic, xebel c'u bi pa ri tinimit.
Xchuban c'u pa tak u wak'äch ri moy,
xuya ru k'ab puwi' ri achi, xuchap cok ru
wak'äch, te c'u ri' xuta' che: ¿A c'o ri quil la?
—xcha che. 24 Are c'u ri moy xca'y ak'anok,
xubij: Quinwil ri winak chi je' ta ne e che',
quinwil c'ut chi quebinic, —xcha'.
25 Ri Jesús xuya chi jumul ru k'ab puwi'
ri achi, xuchap cok ru wak'äch. C'ä te ri'
kas xca'yic. Xutzir can ru wak'äch, utz chic
xcowin ri achi che rilic ronojel. 26 Te c'u ri'
ri Jesús xutak bi cho rachoch, xubij bi che:
Utz na we man coc tä la pa ri tinimit, man
c'o tä c'u ri cätzijoj la apan che jun chic jas
ri nu banom che la, —xcha che.

Ri tat Pedro cuk'alajisaj chi ri Jesús are kas tzij ri Cristo

27 Xe' c'u ri Jesús, e rachi'l ru tijoxelab,
xeopan pa tak ri tinimit re Cesarea Filipo.
Benam c'u que pa ri be, xuta' chque ru
tijoxelab, xubij: ¿Jachin ri in ri käquibij ri
winak? —xcha chque.
28 Xquibij c'u che: E c'o jujun winak
käquibij chi lal ri' ri Juan Kasal Ja', —
quecha'. Xukuje' käquibij jule' chic chi lal ri'
ri ka mam Elías. E c'o chi niq'uiaj käquibij
chi lal jun chque ri ojer k'alajisal tak re ru
Lok' Pixab ri Dios, —quecha', —xecha che.
29 Te ri' xch'aw ri Jesús jumul chic, xuta'
chque: E c'u ri ix, ¿jachin ri in ri quibij ix?
—xcha chque.
Xch'aw c'u ri tat Pedro, xubij che: ¡Lal ri'
ri Cristo! —xcha che.
30 Xeupixbaj c'ut ri Jesús chi mäquitzijoj
wa' che jachin jun.

Ri Jesús cutzijoj chi cäcäm na

31 Ri Jesús xuchaplej qui tijoxic ru tijox-
elab, xubij chque: Rajwaxic chi ri in, in
ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinrik
na sibalaj c'äx, quinxutux na cumal ri qui
nimakil ri winak, cumal ri qui nimakil
sacerdotes, xukuje' cumal ri tijonelab re ri
Pixab. Xukuje' rajwaxic chi quincämisax
na, te ri' quinc'astaj chi c'u na churox
k'ij chquixol ri käminakib, —xcha chque.
32 Utz u bixic wa' xuban ri Jesús rech
käquich'obo. Are c'u ri tat Pedro xuc'am
bi ri Jesús u tuquiel wi, xuchaplej u yajic.
33 Xutzolk'omij c'u rib ri Jesús, xeuca'yej
ru tijoxelab, xuyaj ri tat Pedro, xubij che:
¡Chatel chnuwäch, Satanás! —kächa ri Jesús.
¡Man cach'ob tä c'u ru chomanic ri Dios,

xane xak xuwi cach'ob ri qui chomanic winak! —xcha ri' chquiwäch.
34 Ri Jesús xeusiq'uij ri q'uialaj winak junam cuc' ru tijoxelab, xubij c'u chque: We c'o jun craj käpe wuc' in, rajwaxic chi muban xa jas ri craj ri are'. Rajwaxic chutelej ru cruz, chpet wuc' in, —cächa'. (Quel cubij wa' chi ri winak ri' man nim tä chic käril wi ru c'aslemal, pune ta ne curik ri cämical rumal rech ri Jesús.) 35 Apachin ta ne ri craj cuto' u wi' ru c'aslemal cho ruwächulew, cäcäm c'u na wa' we winak ri', cutzak na ronojel. Man curik tä na ri' ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. Apachin ta ne ri cuya ru c'aslemal rumal wech in, xukuje' rumal rech ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, cuto' na u wi' ri kas u c'aslemal, —cächa'. 36 ¿Jas ta c'u lo ri' ri cuch'ac jun winak we cärechbej ronojel ruwächulew, cutzak c'u na ri kas u c'aslemal? 37 ¿Jas ta c'u lo ri cäcowin ri winak chuya'ic chuq'uexwäch ri kas u c'aslemal? —cächa chque. 38 Apachin c'ut ri cäq'uix chwe in xukuje' che ri nu tzij chquiwäch ri itzelalaj tak winak rech we k'ij junab ri', ri man queniman tä chi che ri Dios, xane xa cäca'n jas ri cäcaj ri e are', in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinq'uix na xukuje' che ri winak ri' aretak quintzelej lok, quinpe c'u na ri' wachi'l ri lok'alaj tak ángeles, cänimarisax c'u na nu k'ij jas ru nimarisaxic u k'ij ri nu Tat, —xcha chque.

9

1 Te c'u ri' xubij ri Jesús chque conojel: Kas tzij ri quinbij chiwe chi e c'o jujun chque ri e c'o waral chnuwäch ri man quecäm taj c'ä cäquil na chi ya petinak ri' ruc' nimalaj chuk'ab ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, —xcha chque.

Cäq'uextaj ru ca'yebal ri Jesús

2 Xque' wakib k'ij chic u bim can wa' ri Jesús, aretak xeuc'am bi xak xuwi ri tat Pedro, ri tat Jacobo, xukuje' ri tat Juan qui tuquiel wi, xepaki c'u puwi' jun nimalaj juyub. Xq'uextaj c'u ru ca'yebal ri Jesús chquiwäch. 3 Sibalaj xjuluw ri ratz'iak ri Jesús, sibalaj sakloloj je' jas ri sak tew, je ri' chi man c'o tä jun ch'ajal atz'iak cho ruwächulew ri je' cäcowin chusakarisaxic wa' cubano. 4 Tzcajmabal chic, xquic'ut quib quieb achijab ri tajin quetzijon ruc' ri Jesús, e are c'u ri ka mam Elías rachi'l ri ka mam Moisés. 5 Xch'aw ri tat Pedro, xubij c'u che ri Jesús: Kajtij, ¡sibalaj utz chi uj c'o waral! Ka'na oxib mo',* jun che la, jun che ri ka mam Moisés, xukuje' jun che ri ka mam Elías, —xcha che.
6 Je' xubij wa' rumal chi man curik taj jas cubij, ¡sibalaj c'u xquixej quib ri tijoxelab! 7 Te ri' xkaj jun sutz' chquij, xech'uktaj c'u rumal. Xch'aw c'u lok jun chupam ri sutz', xubij: ¡Are lok'alaj nu C'ojol wa'! Chitatabej ri cubij, —xcha'.
8 Chanim xeca'ylobic, man c'o tä chi c'u jachin ri xquilo, xane xak xuwi ri Jesús c'o cuc'.
9 Kajem que cho ri juyub, ri Jesús xeupixbaj chi c'o mäquitzijoj wi ri quilom, c'ä aretak cäc'astaj na ri Are', ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, chquixol ri cäminakib. 10 Xeniman c'u che ri Jesús, man c'o tä xquibij che jun chic jas ri' ri xquic'ulmaj. Xa xquitzijobej quib chquixol chi jas ri' ri c'astajic chquixol ri cäminakib. 11 Xquita' c'u che ri Jesús, xquibij che: ¿Jas che cäquibij ri tijonelab re ri Pixab chi rajwaxic käpe na ri ka mam Elías nabe? —xecha che.
12 Xch'aw ri Jesús, xubij chque: Tzij ri' chi käpe ri ka mam Elías nabe, rech cuban na u banic ronojel. ¿Jas c'u cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chwij in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak? Tz'ibam chi sibalaj quinrik na c'äx, quetzelax c'u na nu wäch, —cächa ri'. 13 Quinbij c'u chiwe chi ya ulinak ri tat Elías, xca'n c'u ronojel u wäch c'äx che ri are', xa jas ri xcaj xca'no, je' jas ri cubij chrij pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cärutzirisaj jun ala ri c'o jun itzel espíritu che

14 Te c'u ri' aretak xetzelej lok, xeopan cuc' ri niq'uiaj tijoxelab chic, xequil q'uialaj tak winak qui sutim quij ri tijoxelab, xukuje' e c'o jujun chque ri tijonelab re ri Pixab qui chapom tzij cuc'. 15 Aretak ri winak xquil ri Jesús, sibalaj xquicajmaj

* **9:5** Man k'alaj tä wa' we are “mo'” o are “cäbal”.

u wäch, aninak xebe' chuch'abexic. 16 Xuta' ri Jesús chque ru tijoxelab, xubij: ¿Jas wa' ri tajin quichomala cuc'? —xcha chque.

17 Jun chque ri winak xch'awic, xubij che: Ajtij, xinc'am lok ri nu c'ojol chuwäch la, rumal chi c'o jun itzel espíritu che, ri u banom che chi man cäcowin taj cäch'awic. 18 Apawije' ta ne ri c'o wi aretak ri itzel espíritu cuchapo, cuq'uiäk pulew, chila' cuyacya wi, cäpuluw c'u u pu chi', xukuje' cukuch'uch'ej u ware, cäche'r c'u u cuerpo. Xinta' tok'ob chque ri tijoxelab la rech cäquesaj bi ri itzel espíritu che, man xecowin tä c'ut, —xcha che.

19 Xch'aw chi ri Jesús, xubij: ¡Ay, winak, alak ri' rech we k'ij junab ri', man cäcojon tä alak! —cächa'. ¿A are lo caj alak chi xak are' quinc'oji uc' alak ronojel k'ij, chi quinchajij paciencia uc' alak? —cächa'. ¡C'ama ba' alak lok ri ala chnuwäch! —xcha chque.

20 Xquic'am c'u lok ri ala ruc'. Aretak ri itzel espíritu xril ri Jesús, chanim xuyacya ri ala, xtzak c'u ri ala pulew, xuwolkotij rib, xpuluw u pu chi'. 21 Xuta' ri Jesús che ru tat ri ala, xubij: ¿Jampa' xuchap wa' we c'äx ri'? —xcha che.

Xubij ru tat: Tzpa ru ch'utinal, —xcha'. 22 Q'uia mul ri itzel espíritu cuq'uiäk ri ala pa ri k'ak', pa ri ja' chucämisaxic. We c'u c'o jas ri cäcowin la chubanic che, tok'obisaj la ka wäch, ¡chujto' la! —xcha che.

23 Xubij c'u ri Jesús che: We cäcowin la cäcojon la chwe, ¡ronojel cuya' cäbanic rumal ri winak ri cäcojonic! —xcha ri Jesús che.

24 Chanim ru tat ri ala co xch'awic, xubij: ¡Tat, quincojonic! ¡Chinto' ba' la rech quincojon na más! —xcha che.

25 Aretak ri Jesús xrilo chi q'uia winak tajin cäquimulij quib chrij, xuyaj ri itzelalaj espíritu, xubij che: Itzelalaj espíritu ri caban mem, ri xukuje' caban so'r chque ri winak, catintako chi chatel che ri ala, ¡matoc chi jumul che! —xcha che.

26 Xurak c'u u chi' ri itzelalaj espíritu, sibalaj xuyacya can ri ala, xel c'u bi che. Xcanaj can ri ala je' ta ne cäminak, je ri' chi e q'uia ri xquibij: ¡Xcämic! —xecha'. 27 Ri Jesús c'ut xuchap ri ala che ru k'ab, xuyaco. Xtaq'ui c'u ak'an ri ala.

28 Oquinak chi c'u ri Jesús pa jun ja, xepe ru tijoxelab, xquita' che ri Jesús pu tuquiel wi, xquibij: ¿Jas che ri uj man xujcowin tä che resaxic bi ri itzelalaj espíritu? —xecha che.

29 Xubij c'u ri Jesús chque: Xak xuwi rumal ru banic orar xukuje' ri u banic ayunar quel bi jun itzelalaj espíritu ri je' u banic wa', —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri Jesús cutzijoj apan jumul chic chi cäcäm na

30 Aretak xebel bi chila', xebe'c, xeoc'ow c'u pa Galilea. Man craj tä c'u ri Jesús chi c'o jun cäretamaj chi c'olic. 31 Je ri', rumal chi ri Jesús tajin queutijoj ru tijoxelab, xubij chque: Ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinjach c'u na in pa qui k'ab ri winak, quinquicämisaj na ri e are', —cächa'. Pune in cäminak chic, quinc'astaj c'u na churox k'ij chquixol ri cäminakib, —xcha chque. 32 Ri e are' c'ut man xquich'ob tä ri tajin cubij chque, xquixej c'u quib chuta'ic che.

Ri tijoxelab cäquichomala' quib chrij jachin chque ri nim na u banic

33 Xeopan c'u pa ri tinimit Capernaum. Aretak ri Jesús ya c'o chic pa ri ja, xuta' chque ru tijoxelab, xubij: ¿Jas ri' ri tajin quichomala iwib chrij aretak uj petinak pa ri be? —xcha chque.

34 Man xech'aw tä c'ut rumal chi ri e are' tajin cäquichomala' quib pa ri be chrij jachin chque are ri nim na u banic. 35 Xt'uyi c'u ri Jesús, xeusiq'uij ri cablajuj u tijoxelab, xubij chque: We c'o jun ri craj coc che qui nimal ri winak, rajwaxic cubano chi man nim tä u banic chquixol, xane coc na che patänil que conojel, —xcha chque.

36 Xuc'am c'u ri Jesús jun alaj ac'al, xutac'aba pa qui niq'uiajal ri tijoxelab. Xuk'aluj c'ut, xubij chque: 37 Apachin ri cäc'amow we ac'al ri' rumal wech in, in ri' quinuc'amo. Apachin c'u ri quinuc'am in, man xak xuwi tä ri in quinuc'amo, xane xukuje' are cuc'am ri xintakow lok, —xcha chque ru tijoxelab.

Apachin ri man cujuc'ulelaj taj are jun kuc'

38 Xubij c'u ri tat Juan che ri Jesús: Ajtij, kilom jun achi ri man jun tä kuc' ri tajin cucoj ri bi' la che quesaxic bi ri itzel tak

espíritus. Ri uj xkak'il c'u canok rumal chi man jun tä kuc', —xcha che.

39 Xubij c'u ri Jesús: Mik'ila chic, —cächa'. Rumal chi man c'o tä jun ri cucoj ri nu bi' chubanic jun nimalaj cajmabal, te c'u ri' chanim cubij tzij ri man utz taj chwij in. 40 Apachin c'u ri man cujuc'ulelaj taj, are jun ri' kuc', —cächa'. 41 Apachin ri cuya jun vaso joron chiwe pa ri nu bi' rech quitijo xa rumal chi ix rech ri Cristo, kas curik na ri tojbal re, —xcha chque.

Cäquirik c'äx ri winak ri cäca'no chi jun winak chic curik ri be ri man utz taj

42 Apachin c'u ri cubano chi jun chque we ch'utik ri' ri quecojon chwe curik ri be ri man utz taj, are utz ri' we ta cäxim jun ca' re molino chukul ri winak ri', cäq'uiäk ta c'u bi pa ri mar. 43 We ta ra k'ab cubano chi ri at carik ri be ri man utz taj, chak'ata apanok. Are utz na chawe we carik na ri kas a c'aslemal pune at cut, chuwäch ri c'o quieb a k'ab cate' pa ri c'atic jawije' c'o wi ri k'ak' ri man cächuptaj taj. 44 Chila' c'ut man quecäm tä wi na ri ixjut ri cäquitij ri qui tijol ri winak, man cächuptaj tä c'u ri k'ak'. 45 We ta ri awakan cubano chi at carik ri be ri man utz taj, chak'ata apanok. Are utz na chawe we carik na ri kas a c'aslemal, pune xa jun awakan c'olic, chuwäch ri c'o quieb awakan catq'uiäk bi pa ri c'atic jawije' c'o wi ri k'ak' ri man cächuptaj taj. 46 Chila' c'ut man quecäm tä wi na ri ixjut ri cäquitij ri qui tijol ri winak, man cächuptaj tä c'u ri k'ak'. 47 We ta c'u ra wak'äch cubano chi ri at carik ri be ri man utz taj, chawesaj apanok. Are utz na chawe catoc chquixol ri winak ri cätakan ri Dios pa qui wi', pune xa jun a wak'äch c'olic, chuwäch ri c'o quieb a wak'äch, catq'uiäk bi pa ri c'atic jawije' c'o wi ri k'ak' ri man cächuptaj taj. 48 Chila' c'ut man quecäm tä wi na ri ixjut ri cäquitij ri qui tijol ri winak, man cächuptaj tä c'u ri k'ak'.

49 Conojel winak cäquirik na c'äx je' ta ne chi käyi' k'ak' pa qui wi' junam jas ri käyi' ri atz'am puwi' ronojel awaj ri cäcämisax chusipaxic cho ri Dios. 50 Utz ri atz'am. We c'u man c'o tä chic u tzayil ri atz'am, ¿jas ta c'u lo quicoj chic chutzayixic? Chc'ol utzil pa iwanima' je' jas ri utzalaj atz'am, man quixch'ojin tä c'ut, —xcha ri Jesús chque.

10

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri qui jachic quib juc'ulaj winak

1 Xel c'u bi ri Jesús pa ri tinimit Capernaum, xe' pa Judea, xukuje' xe' ch'äkäp che ri nima' Jordán. Xquimulij c'u quib q'uia winak ruc' jumul chic. Ri Jesús jumul chic xeutijoj jas ri nak'atal wi ri Are'. 2 Xeopan c'u jujun tata'ib fariseos ruc' ri Jesús, xquita' c'u che we takal che jun achi cujach bi ri rixokil. Xa xquibij wa' che ri Jesús rech käkaj ri Are' pa qui k'ab. 3 Xch'aw ri Jesús, xubij chque: ¿Jas pu ri xtak wi alak rumal ri ka mam Moisés? —xcha'.

4 Xquibij c'u ri tata'ib fariseos: Ri ka mam Moisés xuya' chke chi jun achi cuya' cutz'ibaj jun wuj ri cubij wi chi ri achi cujach bi ri rixokil, xa je ri' c'ut käjach bi ri ixok, —xecha che.

5 Xubij c'u ri Jesús chque: Xa rumal chi sibalaj abajarinak ri anima' alak, are rumal ri' xtz'ibax wa' we takanic ri' chech alak rumal ri ka mam Moisés, —cächa chque. 6 Tzpa ru chaplexic lok ronojel, aretak ri Dios xuchap u banic ruwächulew, "chi achi chi ixok xeuban ri Dios". 7 "Rumal wa' jun achi cuya can ru nan u tat, cätuni c'u na ruc' ri rixokil. 8 Xa e jun na ri quieb ri'," —cächa ri'. Je c'u ri' man e quieb tä chic, xane xa e jun wa'. 9 Rumal c'u ri' jas ri xeutunuba ri Dios, mäjach qui wäch wa' rumal ri winak, —xcha ri Jesús chque ri tata'ib fariseos.

10 Aretak e c'o chic pa ja, ri tijoxelab xquita' che ri Jesús chi cubij chi na jumul chic jas quel cubij ri' ri xtzijox rumal. 11 Xubij c'u ri Jesús chque: Apachin ri cujach bi ri rixokil, cäc'uli chi c'u na ruc' jun ixok chic, ri achi ri' cuban ri nimalaj mac ri äwas u banic chrij ri nabe rixokil. 12 We are ri ixok cujach bi ri rachajil, cäc'uli chi c'u na ruc' jun achi chic, ri ixok ri' cuban ri nimalaj mac ri äwas u banic chrij ri rachajil, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri Jesús queutewchij ri ac'alab

13 Ri winak xequic'am lok ri ac'alab cho ri Jesús rech cuya ru k'ab pa qui wi'. Xeyaj

c'u ri winak cumal ri tijoxelab. 14 Aretak
xril ri Jesús chi queyajon ri tijoxelab, xpe
royowal, xubij chque: Chiya chque ri
ac'alab chi quepe wuc', meik'atej rumal chi
ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak are
quech ri e je' tak wa', —cächa'. 15 Kas tzij ri
quinbij chiwe chi apachin ri man cuc'am tä
ri' ru takanic ri Dios je' jas ri cuban jun alaj
ac'al, man käyi' tä c'u che chi cätakan ri Dios
puwi', —xcha chque.
16 Ri Jesús xeuk'aluj ri ac'alab, xuya c'u ru
k'ab pa qui wi', xeutewchij.

Copan jun k'inomalaj ala ruc' ri Jesús

17 Aretak ri Jesús xutakej chi ru be,
chanim xpe jun ac'al achi ruc', xxuqui
chuwäch, xuta' che, xubij: Utzalaj Ajtij,
¿jas quinban in rech quinrik ri c'aslemal ri
man c'o tä u q'uisic? —xcha che.
18 Xubij c'u ri Jesús che: ¿Jas che cabij
utz chwe? ¡Man c'o tä jun kas utz, xane
xak xuwi ri Dios! —cächa che. 19 Awetam
c'u ri cätakan wi ru Lok' Pixab ri Dios:
"Matcämisanic, maban ri nimalaj mac ri
äwas u banic ruc' ri rixokil jun winak chic,
maban ri elak', maban tzij chrij jun winak
chic, maban subunic che jun winak chic
che resaxic ri rech ri are', nim cheawil wi
ra nan a tat," —cächa ri', —xcha ri Jesús che.
20 Xubij c'u ri achi che: Ajtij, ronojel wa'
nu takem tzaretak in ac'al na, —xcha che.
21 Ri Jesús co xca'y che ri achi, sibalaj lok'
xril wi, xubij che: C'o jun jasach chic ri c'ä
mäja' cabano. Cheaq'uiyij conojel ri jastak
awe, chaya ri rajil chque ri meba'ib. Cäc'oji
c'u na ra k'inomal chila' chicaj. Jo', tasa'j
wuc', chatelej c'u ra cruz, —xcha che. (Quel
cubij wa' chi man nim tä chic cäril wi ru
c'aslemal, pune ta ne curik ri cämical rumal
rech ri Jesús.)
22 Xq'uextaj c'u ru wäch ri achi, xc'äxc'ob
ri ranima' rumal ri xubij ri Jesús che.
Xbisonic xe'c, rumal chi q'uia u k'inomal
c'olic.
23 Xca'y ri Jesús pa tak u xcut, xubij chque
ru tijoxelab: ¡Sibalaj c'äx cäquitij ri k'inomab
queopan ruc' ri Dios rech cätakan pa qui
wi'! —xcha chque.
24 Ri tijoxelab xquicajmaj ri xubij chque,
man xquirik tä chic jas xca'no. Xch'aw chi
jumul ri Jesús, xubij chque: Kachalal, kas
c'äx cäquitij ri winak ri cäcu'bi ri canima'
chrij ri k'inomal, queopan ruc' ri Dios rech
cätakan pa qui wi'. 25 Are man c'äx tä ri
roc'owisaxic jun quiej camello pa ru julil
jun t'isombal bak chuwäch ri ropanic jun
k'inom ruc' ri Dios rech cätakan puwi', —
xcha chque.
26 Sibalaj xquicajmaj wa' ri tijoxelab,
xquibij c'u chbil tak quib: ¿Jachin ta c'u lo ri
käcowinic curik ru tobanic ri Dios? —xecha'.
27 Ri Jesús tajin queuca'yej, xubij c'u
chque: Man quecowin tä ri winak
chubanic wa', käcowin c'u na ri Dios che,
rumal chi ri Dios käcowin chubanic ronojel,
—xcha chque.
28 Ri tat Pedro xuch'abej ri Jesús, xubij:
Tat, chilampe la chi ri uj ka yo'm can ri
jastak ke, uj c'o uc' la, —xcha che.
29 Xubij c'u ri Jesús: Kas tzij ri quinbij
chiwe chi man c'o tä jun ri cuya can ri
rachoch, ri rachalal, ru nan u tat, ri rixokil,
ri ralc'ual, ri rulew rumal wech in, xukuje'
rumal rech ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio,
30 ri mat curik na cämic pa tak we k'ij junab
ri' jun ciento mul ri e je' tak wa', ri rachoch,
rachalal, ru nan, ralc'ual, rulew, pune ruc'
c'äx ri cäbantaj che cumal ri winak. Xukuje'
curik na ru c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic
pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na, —cächa
chque. 31 E q'uia chque ri winak ri nim
queil wi cämic, man nim tä chi na queil wi
pa ri k'ij ri', xukuje' e c'o ri man nim tä
queil wi cämic, nim c'ut queil wi na, —xcha
chque.

Ri Jesús cutzijoj jumul chic chi cäcäm na

32 E benak c'u pa ri be, pakalem käca'n pa
Jerusalén, nabejinak c'u ri Jesús chquiwäch
ru tijoxelab. Ri e are' sibalaj xquicajmaj
u wäch ri Jesús. Conojel ri e teren chrij
sibalaj quixe'm quib. Ri Jesús xeusiq'uij
jumul chic ri cablajuj u tijoxelab ruc' pa
qui tuquiel wi, xuchaplej c'u u bixic chque
ri käban na che. 33 Xubij c'u chque: Chi-
wilampe', benam ke, tajin cujpaki pa ri
tinimit Jerusalén. Quinjach c'u na in, in
ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, pa qui
k'ab ri qui nimakil ri sacerdotes, xukuje' pa
qui k'ab ri tijonelab re ri Pixab. Käquik'at
na tzij pa nu wi' chi quincämisax na, quin-
quijach c'u na pa qui k'ab ri niq'uiaj winak

chic. 34 Cäquetz'bej na nu wäch, xukuje' cäquichubaj na nu wäch. Quinquirapuj na, quinquicämisaj. Quinc'astaj chi c'u na churox k'ij, —xcha ri Jesús chque.

Ri tat Jacobo, ri tat Juan cäquita' jun tok'ob che ri Jesús

35 Xekeb c'u ru c'ojol ri tat Zebedeo ruc' ri Jesús, e are' ri tat Jacobo, ri tat Juan, xquibij c'u che: Kajtij, käkaj chi cäban la chke apachique u wäch tok'ob ri käkata' che la, —xecha che.

36 Xubij ri Jesús chque: ¿Jas c'u quiwaj chi quinban chiwe? —xcha chque.

37 Xquibij c'u che: Aretak cänimarisax ri k'ij la, cätakan chi la pa qui wi' conojel, ya la chke chi cujt'uyi na uc' la, chi jun chke cäc'oji pa ri wiquiäk'ab la, ri jun chic pa ri moxk'ab la, —xecha che.

38 Xubij c'u ri Jesús chque: ¡Man quich'ob taj jas u wäch tok'ob ri quita' chwe! —cächa chque. ¿A quixcowinic quich'ij na ri c'äx ri quinrik na in, quitij c'u na iwe ri c'o pa ri vaso ri quintij na we in? ¿A quixcowinic cäban i kasna' ix jas ri kasna' ri cäban na chwe in? —xcha chque.

39 Xquibij c'u che: Cujcowinic, —xecha che.

Xubij c'u ri Jesús chque: Kas tzij quitij na iwe ri c'o pa ri vaso ri quintij na we in, xukuje' cäban na i kasna' jas ri kasna' ri cäban na chwe in, —cächa chque. 40 Are c'u ri t'uyulem pa ri nu wiquiäk'ab, we ne pa ri nu moxk'ab, man cuya' taj quinya in chiwe. Are wa' quech ri e cha'tal rumal ri Dios chi quet'uyi pa tak ri t'uyulibal ri', —xcha chque.

41 Aretak ri lajuj tijoxelab chic xquita u bixic ronojel wa', xpe coyowal ri e are' chque ri tat Jacobo, ri tat Juan. 42 Xeusiq'uij c'u ri Jesús, xubij chque: Ri ix iwetam chi ri winak ri ya'tal chque chi quetakan pa qui wi' ri niq'uiaj winak chic, kas tzij e c'o ri' pa qui k'ab. Ri qui nimakil winak quetakan pa qui wi' xukuje', —cächa'. 43 Man je' tä c'u wa' ri ix, xane apachin chiwe ri craj chi nim quil wi, rajwaxic chi coc na wa' che patänil iwe. 44 Apachin chiwe ri craj coc che i nimal ix, nabe rajwaxic chi coc na che patänil que conojel, —cächa'. 45 Are je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, man in petinak taj rech quinpatänixic, xane rech quinpatänin chque niq'uiaj chic, xukuje' rech quinya ri nu c'aslemal che tojbal re ri qui tzokopixic q'uia winak, —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cucunaj ri moy achi, Bartimeo u bi'

46 Xeopan c'u pa ri tinimit Jericó. Elem chi c'u bic cuban ri Jesús pa Jericó, e rachi'l c'u ru tijoxelab xukuje' q'uialaj tak winak chic. C'o c'u jun moy achi, Bartimeo u bi', t'uyul chi' ri be, are c'u jun molonel wa', u c'ojol ri tat Timeo. 47 Aretak xuto chi tajin coc'ow ri Jesús aj Nazaret, co xch'awic, xubij: ¡Tat Jesús, ralc'ual can ri ka mam David, tok'obisaj la nu wäch! —xcha'.

48 E q'uia ri winak ri xquiyajo, xquibij che chi chutz'apij u pu chi'. Ri are' c'ut xa man cuta taj, xane más co na xch'awic, xubij: ¡Ralc'ual can ri ka mam David,* tok'obisaj la nu wäch! —xcha'.

49 Xtaq'ui c'u ri Jesús, xubij: Siq'uij ba' alak lok, —xcha chque.

Xquisiq'uij c'u lok ri moy, xquibij che: ¡Chachajij awanima'! ¡Chatwalijok! Ri Jesús tajin catusiq'uij, —xecha che.

50 Ri are' c'ut xurokij can ru k'u' jela', chanim xwalijic, xe'c, xopan ruc' ri Jesús. 51 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: ¿Jas caj la chi quinban che la? —xcha che.

Xubij ri moy che: Ajtij, cwaj quinca'y jumul chic, —xcha che.

52 Xubij ri Jesús che: Cuya' que' la. Ya xutzir la rumal chi xcojon la chwe, —xcha che.

Chanim c'ut xcowinic xca'yic, xteri bi chrij ri Jesús pa ri be.

11

Coc ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

1 Aretak nakaj chic e c'o wi che ri tinimit Jerusalén, chquiwäch ri tinimit Betfagé ruc' ri tinimit Betania, tajin queoc'ow chuxe' ri Ujuyubal Olivos, ri Jesús xeutak bi quieb chque ru tijoxelab. 2 Xubij chque: Jix pa ri alaj tinimit ri c'o apan chkawäch.

* **10:48** Ri "Ralc'ual can ri ka mam David" quel cubij "To'l Ke", junam jas ri tzij "Cristo" o "Mesías".

Aretak quixopan chila' quirik na jun burro yukulic. Man c'o tä jun winak quiejeninak chrij, —cächa'. Chiquira', chic'ama lok, —cächa chque. 3 We c'o jun cubij chiwe: ¿Jas che quiban wa'? —cächa ne chiwe. Chibij che: Xa cajwataj che ri Kajaw Jesús, chanim c'ut cutzelej chi na lok che la, —quixcha che.

4 Xebe' c'u ri tijoxelab, xequirika c'u ri burro pa ri be, yukul cok chuchi' ri porta. Xquiquir c'ut.

5 Jujun chque ri a tac'atoj chila' xquibij chque: ¿Jas quibano quiquir ri burro? —xecha chque.

6 Ri tijoxelab xquibij chque jas ru bim bi ri Jesús. Xyi' c'u chque chi cäquic'am bic. 7 Xquic'am c'u bi ri burro, xquiya che ri Jesús. Xquiya ri qui k'u' chrij, xquiejen c'u ri Jesús. 8 E q'uia winak xquilic' ri qui k'u' pa ri be, xukuje' c'o jujun chic ri xequiya u xak tak che' ri xequich'upula pa tak ri juyub.

9 Ri winak ri e nabejinak chuwäch ri Jesús, xukuje' ri e teretoj chrij, co xech'awic, xquibij: ¡Chnimarisax u k'ij ri Dios! ¡Utz re ri petinak pa ru bi' ri Kajaw Dios! —quecha'. 10 ¡Tewchim ba' ri' ri takanic ri cäpe na pa ka wi'! Tzare wa' ri takanic ri xchaplex nabe rumal ri ka mam David. ¡Chnimarisax u k'ij ri Dios! —xecha'.

11 Xopan c'u ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xoc pa ri nimalaj rachoch Dios. U ca'ylobem chic ronojel, benak chi c'u ri k'ij, xel bic, xe' pa Betania, e rachi'l ri cablajuj u tijoxelab.

Ri Jesús cuyaj ri u che'al higos ri man c'o tä u wäch

12 Chucab k'ij c'ut, aretak tajin quetzelej lok, e petinak pa ri tinimit Betania, xnum ri Jesús. 13 Xril c'u apan chinaj jun u che'al higos, räx c'u ru xak. Xe' ri Jesús che rilic we c'o u wäch curika'. Aretak xopan ruc' ri che', man c'o tä c'u u wäch xuriko, xane xak xuwi ru xak c'olic. Je ri', rumal chi mäja' ru k'ijol ri higos. 14 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che ri che': C'o jun mätijow chic ra wäch, —xcha che.

Xquita c'u wa' ru tijoxelab.

Ri Jesús cujosk'ij ri nimalaj rachoch Dios

15 Te c'u ri', aretak xeopan pa Jerusalén, xoc bi ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, xuchaplej quesaxic bi ri ajc'ayib, xukuje' ri quequilok' tak jastak chupam ri nimalaj rachoch Dios. Xeutzak ri qui mesa ri q'uexal tak puak, xukuje' xeutzak ri qui tem ri ajc'ay tak palomäx. 16 Man xuya' tä c'u ri Jesús chi c'o jun coc'ow chupam ri nimalaj rachoch Dios ri ruc'am reka'n. 17 Xeutijoj c'u ri winak, xubij chque: Tz'ibam c'u wa' pa ru Lok' Pixab ri Dios, cubij: "Ri wachoch in, are jun ja ri cäban wi orar," —cuchixic. "Je c'u u cojic wa' cumal conojel winak," —cächa ri'. Xukuje' xubij ri Jesús: Ri alak c'ut, jun cachoch elak'omab banom alak che, —xcha chque.

18 Xquita c'u wa' ri qui nimakil sacerdotes xukuje' ri tijonelab re ri Pixab. Xa je ri' xquitzucuj jas cäca'n chucämisaxic. Je' xca'n wa' rumal chi xquixej quib cho ri Jesús, rumal chi conojel ri winak cäquicajmaj ru tijonic ri Are'. 19 Are chi' c'ut tajin coc ri ak'ab, xel bi ri Jesús pa ri tinimit.

Cäcäm ru che'al higos ri yajtajinak rumal ri Jesús

20 Ak'ab c'ut, chucab k'ij tajin queoc'ow pa ri be, xquilo chi ru che'al higos chaki'jarinak chic ronojel. 21 Xna'taj c'u wa' che ri tat Pedro, xubij che ri Jesús: Ajtij, ¡chilampe la! Ru che'al higos ri xyaj la, ya chaki'jarinak chic, —xcha che.

22 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque ru tijoxelab: ¡Tzrajwaxic ba' quijiquiba iwanima' chrij ri Dios! —cächa chque. 23 Kas tzij ri quinbij chiwe chi apachin ri cubij che we nimalaj juyub ri': "Chawesaj awib chi', chaq'uiäka bi awib pa ri nimalaj ja'," —we cächa che. We ta cubij wa', man cäquieblan tä c'u u c'ux, xane cujiquiba u c'ux chi ri cubij cäbantaj na, kas cäbantaj c'u na wa'. 24 Rumal wa' quinbij chiwe chi aretak c'o quita' che ri Dios aretak quiban orar, chijiquiba iwanima' che ri Dios chi quic'amo, cäbantaj c'u na wa' chiwe, —cächa'. 25 Amak'el c'ut aretak quiban orar, we c'o jun c'äx pa iwanima' chrij jun winak chic, chisacha u mac, rech ri i Tat ri c'o chicaj cuya' cusach ri i mac ix xukuje'. 26 We c'u man quisach tä qui mac niq'uiaj

chic, ri i Tat ri c'o chicaj man cusach tä ri i mac ix, —xcha chque.

C'o takanic pu k'ab ri Jesús

27 Xetzelej chi bic, xebe' pa ri tinimit Jerusalén. Ri Jesús tajin cubinibej u pam
ri nimalaj rachoch Dios, aretak ri qui ni-
makil sacerdotes, ri tijonelab re ri Pixab,
xukuje' ri qui nimakil ri winak xeopan
ruc'. 28 Xquibij c'u che: ¿Jachin xtakow la
chi cäban la ronojel wa' we ri'? ¿Jachin lo ri
yo'winak che la chi je' cäban la wa'? —xecha
che.
29 Xubij ri Jesús chque: Ri in xukuje' c'o
ri quinta' chech alak. We cäcowin alak
chubixic chwe jas ri quinta', quinbij na
chech alak jachin ri yo'winak chwe chi
c'o takanic pa nu k'ab rech je' quinban
wa', —cächa chque. 30 Bij alak chwe jachin
xtakow ri tat Juan chubanic ri kasna', we
are ri Dios o are ri winak, —xcha chque.
31 Xquichapla u tzijobexic quib, xquibij:
We cäkabij chi are ri Dios xtakowic, cubij na
ri Jesús chke: "¿Jas c'u che man xicoj taj?"
—cächa na. 32 ¿A käkabij ta c'ut chi e are ri
winak xetakowic? —quecha'.
Cäquixej c'u quib chquiwäch ri winak ru-
mal chi elinak chi sak chquiwäch ri winak
chi kas tzij ri tat Juan are k'alajisal re ru
Lok' Pixab ri Dios. 33 Rumal wa' xquitzelej
u wäch u tzij ri Jesús, xquibij che: ¡Man
ketam taj! —xecha che.
Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Je c'u ri'
ri in man quinbij tä chech alak jachin ri
yo'winak chwe chi ri in quinban ronojel
wa' we ri', —xcha chque.

12

Waral käkil wi ri c'utbal chquij ri ajchaquib ri man e utz taj

1 Ri Jesús xuchaplej qui tzijobexic ri
winak cuc' tak c'utbal, xubij c'u chque: C'o
jun achi ri xuban jun ticbal uvas, xucoralij
rij, te c'u ri' xuc'ot jun jul ri käpitz' wi ri
uvas, xuban xukuje' jun tac'aticalaj ja ri
käcoj che chajibal re ronojel, xuya c'u can
pa kajomal chque jujun tak ajchaquib, xe'
naj pa jun tinimit chic, —cächa'.
2 Xopan c'u ri k'ij ri käban ri cosecha rech
uvas, ri ajchak'el xutak bi jun patänil re
cuc' ri ajchaquib chuc'amic re ru wächinic
ri ticbal uvas. 3 Are c'u ri ajchaquib
xquichap ri patäninel, xquich'ayo, xquitak
bic, man c'o tä xquiya bi che, —cächa'. 4 Ri
ajchak'el ri ticbal uvas xutak c'u bi jun
patäninel chic cuc' ri ajchaquib. Ri e are'
c'ut xca'n chi abaj ri patäninel ri', xquisoc
chujolom, xa etzelal xca'n bi che. 5 Xutak
chi c'u bi jun patänil re, ri ajchaquib c'ut
xquicämisaj wa', je ri' xukuje' xca'n chque
ri jule' u tako'n chic. Jujun chque xe-
quich'ayo. Jujun chic xequicämisaj.
6 C'ä c'o na jun tako'n chic ruc' ri
ajchak'el, are c'u ri u c'ojol, ri sibalaj lok'
chuwäch. Chuq'uisbal ronojel xutak bi
wa' cuc' ri ajchaquib, xubij c'ut: "Kas
nim käquil wi na ri nu c'ojol," —xcha ri
ajchak'el. 7 Ri ajchaquib xquitzijobej quib,
xquibij: "Are wa' ri quechben ronojel. ¡Jo',
kacämisaj c'ut, rech käk'ax ronojel wa' pa ka
k'ab!" —xecha'. 8 Xquichapo, xquicämisaj,
xquesaj c'u bi ru cuerpo pa ri ticbal uvas,
—xcha ri Jesús chque.
9 Te c'u ri' ri Jesús xuta' chque, xubij: ¿Jas
c'u cuban na ri' ri ajchak'el ri ticbal uvas?
—cächa ri Jesús. Copan na cuc', queucämisaj
na ri ajchaquib, cuya c'u na ru ticbal uvas
chque jule' chic, —cächa chque.
10 ¿A mat siq'uim alak wa' we tz'ibam ri'
pa ru Lok' Pixab ri Dios? Je ri' cubij:
Ri abaj ri man xcaj tä ri yacal tak ja,
are abaj wa'* xcoj che tok'ebal re ri ja.
11 Je' banom wa' rumal ri Kajaw Dios.
Kas cajmabal c'u wa' chkawäch,
—cächa', —xcha chque.
12 Ri qui nimakil ri winak aj Israel
xquitzucuj c'ut jas käca'n chuchapic ri Jesús
rumal chi xquich'obo chi chquij ri e are'
xutzijoj wa' we c'utbal ri'. Cäquixej c'u quib
chquiwäch ri q'uialaj winak, xa rumal ri'
xquiya can ri Jesús, xebe'c.

Käta' che ri Jesús we rajwaxic kätoj alcabal

13 Xetak c'u bi jujun chque ri tata'ib
fariseos ruc' ri Jesús, xukuje' jujun chque
ri rachi'l ri tat Herodes che rilic we c'o jas
quecowin chubanic rech käkaj ri Jesús pa
qui k'ab. 14 Aretak xeopanic, xquibij che

* **12:10** We abaj ri' ri xubij ri Jesús are ri Jesús mismo.

ri Jesús: Ajtij, ketam chi jicom anima' la, xukuje' chi man käxej tä ib la chquiwäch ri winak jas pu käquichomaj ri e are' chij la. Man nim tä c'u quil wi la jun winak chuwäch ri jun chic, xane kas tzij käc'ut la u beyal ru rayinic ri Dios chquiwäch conojel. ¿A takal chke käkatoj alcabal che ri César o a man takal taj? —quecha'. ¿A rajwaxic c'ut käkatojo o a man rajwaxic taj? —xecha che.

15 Retam c'u ri Jesús chi xak quieb qui wäch, rumal ri' xubij chque: ¿Jas che käta' alak wa' chwe? ¿A mat xa caj alak chi quinkaj pa k'ab alak? —kächa'. C'amampe alak lok jun puak chnuwäch rech quinwilo, —xcha chque.

16 Ri e are' xquic'am lok ri puak, xril c'u wa' ri Jesús, te ri' xubij chque: ¿Jachin c'u ajchak'el we ca'yebal xukuje' we bi'aj ri'? —xcha chque.

Xquibij c'u che: Are rech ri César, —xecha che.

17 Xubij c'u ri Jesús chque: Ya ba' alak che ri César ri rech ri César. Ya c'u alak che ri Dios ri rech ri Dios, —xcha ri Jesús chque.

Ri e are' xquicajmaj u wäch ri Jesús rumal ri xubij chque.

C'o jas käquita' ri tata'ib saduceos che ri Jesús chrij ri qui c'astajibal ri käminakib

18 Te ri' xeopan jujun tata'ib saduceos ruc' ri Jesús. Ri winak ri', ri saduceos, käquibij chi man quec'astaj tä chi na ri käminakib. Xquita' c'u che ri Jesús, xquibij: 19 ¡Ajtij! Tz'ibam can chke rumal ri ka mam Moisés chi we käcäm ru chak' jun achi, we käcäm ri ratz, c'o c'u can ri rixokil, we c'u man e c'o tä can ralc'ual ruc' ri rixokil, rajwaxic c'ut chi ri rachalal ri c'o canok, käc'uli ruc' ri ixok ri' ri malca'n rech quec'oji can ralc'ual ruc'. Ri ac'alab ri' je' ta ne e rech ri käminak, —quecha che. 20 E c'o c'u wukub achijab e cachalal quib. Ri nabeal xc'uli'c, xcäm c'ut, man c'o tä c'u can ralc'ual ruc' ri rixokil. 21 Ri ucab xc'uli ruc' ri rixnam malca'n, xukuje' xcäm bic, man c'o tä can ralc'ual. Je' xukuje' xuban ri urox achi. 22 Je c'u ri' xca'n ri wukub achijab, cachalal quib, man xquiya tä can calc'ual. E käminak chic conojel, xcäm c'u bi ri ixok. 23 Aretak c'ut quec'astaj na ri käminakib, ¿jachin chque wa' we wukub achijab ri' käc'amow ri ixok che rixokil? Xc'oji c'u che quixokil ri wukub, —xecha che.

24 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Ri alak xa sachinak alak rumal chi man etam tä alak ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic. Man etam tä c'u alak ru chuk'ab ri Dios, —kächa chque. 25 Aretak ri käminakib quec'astajic, man quec'uli tä chic. Ri ka nan ka tat c'ut man käquiya tä chi ri calc'ual che c'ulanem, xane e junam chi cuc' ri ángeles ri e c'o chicaj, —kächa'. 26 Chrij c'u wa' chi quec'astaj na ri käminakib, c'o na ri cwaj quinbij chech alak: ¿A mat siq'uim alak pa ri wuj ri tz'ibam rumal ri ka mam Moisés jawije' ri cubij wi chi ri Dios c'o chupam ri juwi' q'uix ri tajin käc'atic, xuch'abej lok ri ka mam Moisés? Je wa' xubij: "In ri' ru Dios ri Abraham, ru Dios ri Isaac, ru Dios ri Jacob," —xcha ri Dios, —kächa'. 27 Ri ka Dios man are tä Dios quech ri käminakib, xane quech ri e c'asc'oj. Je ri' k'alaj chi xa sachinak alak, —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cutzijoj ri takanic ri nim na u banic

28 Xopan c'u jun chque ri tijonelab re ri Pixab ri tajin kätatabenic aretak xquichomala quib. Retam c'ut chi ri Jesús utz u tzelexic u wäch ri qui tzij u banom, rumal ri' xuta' che: ¿Jas ri takanic ri nim na u banic chquiwäch conojel? —xcha che.

29 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Are wa' ri tznim na u banic: "Winak aj Israel, ¡chitatabej!" —kächa'. "Ri ka Dios ri Kajaw, xak xuwi ri Are', are Kajaw," —kächa'. 30 "Sibalaj chiwaj ri i Dios ri Iwajaw, chijiquiba ri i c'ux, chijiquiba ri iwanima', chicojo ri i chomanic, chitija c'u ri i chuk'ab chubanic wa'," —kächa'. Tzare c'u wa' ri nabe takanic ri sibalaj nim u banic. 31 Ri ucab takanic ri sibalaj nim na u banic are wa': "Chiwaj ri iwach winak jas ri ix quiwaj iwib," —kächa'. Man c'o tä chi c'u jun takanic ri nim na u banic chquiwäch wa', —xcha ri Jesús che.

32 Xubij c'u ri tijonel re ri Pixab che ri Jesús: ¡Utz ri käbij la, Ajtij! Kas tzij ri käbij la chi xa jun ri ka Dios, man c'o tä chi jun chuwäch ri Are', —kächa che. 33 Xukuje' rajwaxic chi jun winak sibalaj craj ri Dios, cujiquiba ru c'ux, cujiquiba ri ranima', cucoj ru chomanic, cutij c'u u

chuk'ab chubanic wa'. Xukuje' rajwaxic chi craj ri rach winak je' jas ri are' craj rib. Nim na u banic wa' chquiwäch conojel ri sipanic ri queporox cho ri Dios, xukuje' chquiwäch conojel ri awaj ri quecämisax che sipanic cho ri Dios, —xcha che.

34 Aretak ri Jesús xuto chi sibalaj cäna'w ri tata' chutzelexic u wäch u tzij, xubij che: Xak jubik' craj man cätakan ri Dios puwi' la, —xcha che.

Te c'u ri' man c'o tä chi jun xuchajij anima' chi c'o jas xuta' che ri Jesús.

Ri Jesús cätzijon chrij ri ralc'ualaxic ri Cristo

35 Ri Jesús tajin queutijoj ri winak pa ri nimalaj rachoch Dios, cäch'awic, cubij: ¿Jas che cäquibij ri tijonelab re ri Pixab chi ri Cristo are xak xuwi ralc'ual can ri ka mam David? 36 Tzare c'u ri ka mam David cubij rumal ri Lok'alaj Espíritu:

Xubij ri Kajaw ri ka Dios che ri Kajaw:
“Chatt'uyul pa ri nu wiquiäk'ab,†
c'ä quinya na chawe chi catch'acanic
cattakan pa qui wi' conojel
ri cäca'n qui c'ulel chawe,”

—cächa'. 37 We ri ka mam David cubij: “Kajaw” che ri Cristo, ¿jas ta c'u che cäquibij ri e are' chi ri Cristo are xak xuwi ralc'ual can ri ka mam David? ¡Man je' tä ri'! —xcha chque.

Ri winak c'ut, ri sibalaj e q'uia chic qui mulim quib, cäquicot canima' chutatabexic ru tzij ri Jesús.

Ri Jesús cubij chi rajwaxic chi ri winak cäquichajij quib chquiwäch ri tijonelab re ri Pixab

38 Ri Jesús tajin queutijoj ri winak, cubij chque: Chajij ib alak chquiwäch ri tijonelab re ri Pixab. Ri e are' käkaj chquiwäch quebinicat pa chärchäk tak catz'iak. Xukuje' käkaj chquiwäch chi nim queil wi na, käyi' c'u rutzil qui wäch pa tak ri c'ayibal, pa tak ri be. 39 Cäquitzucuj ri t'uyulibal ri nimak qui banic pa tak ri rachoch Dios, xukuje' ri t'uyulibal ri nim queil wi pa tak ri ula'nem ri quewi' wi, —cächa chque. 40 Xukuje' cäquitokij tak ri cachoch ri malca'nib tak ixokib. Te ri' cäquiyuk u tza'm ri qui tzij aretak cäca'n orar rech man k'alaj tä ri etzelal ri tajin cäca'no. ¡Kas nim na ri c'äx cäquirik ri tijonelab re ri Pixab aretak käk'at na tzij pa qui wi'! —xcha ri Jesús chque ri winak.

Kas nim ri cusipaj jun malca'n chichu' cho ri Dios

41 T'uyul c'u ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios chquiwäch tak ri cäxon ri käyi' wi ri puak ri käsipax cho ri Dios. Tajin cäca'y chque ri winak ri cäquiya ri qui rajil chupam tak ri cäxon ri'. E q'uia c'u chque ri k'inomab xequiya nimak tak qui rajil. 42 Xopan c'u jun malca'n chichu' ri meba', xuya xa quieb alaj tak puak, craj ne xa jun centavo rajil ri quieb puak ri'. 43 Ri Jesús xeusiq'uij ru tijoxelab, xubij c'u chque: Kas tzij ri quinbij chiwe, chi we meba'laj malca'n chichu' ri', are nim na wa' ri xusipaj ri are' chquiwäch conojel ri niq'uiaj winak ri qui yo'm qui rajil pa tak ri cäxon ri c'olibal puak. 44 Ri e are' qui yo'm jubik' re ri q'uia ri c'o cuc'. Are c'u we malca'n chichu' ri' u yo'm ronojel ri c'o ruc', ronojel ri tzukubal re, —xcha chque.

13

Ri Jesús cuk'alajisaj chi cäwulix na ri nimalaj rachoch Dios

1 Elem bi re ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, jun chque ru tijoxelab xubij che: ¡Ajtij, chilampe la we je'lalaj tak abaj ri', xukuje' tak we ja ri yacom ri' ri sibalaj e cajmabal! —xcha che.

2 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: ¿A cawil conojel we nimalaj tak ja ri e yacom ri'? —cächa'. Man cäcanaj tä c'u can jun abaj puwi' ri jun abaj chic ri mat cäwulix na, —xcha che.

Ri Jesús queutzijoj ri etal re ri q'uisbal tak k'ij

3 Xe' c'u ri Jesús, e rachi'l ru tijoxelab, pa ri Ujuyubal Olivos ri c'o apan cho ri rachoch Dios. T'uyul c'u ri Jesús chila', ri tat Pedro, ri tat Jacobo, ri tat Juan, xukuje' ri tat Andrés xquita' che ri Are' pu tuquiel wi, 4 xquibij: Käkaj chi käbij la chke jampa'

† **12:36** Ri cät'uyi jun pu wiquiäk'ab jun nim takanel, we are ri Dios o jachin jun ri c'o takanic pu k'ab, quel cubij chi ri jun ri t'uyul pu wiquiäk'ab, are käyi' nim takanic pu k'ab ri are' xukuje'.

cäbantaj na wa'. ¿Jas u wäch etal cäban na chuc'utic chkawäch chi xopan ri k'ij ri' ri quebantaj na conojel tak wa' ri bim la chke? —xecha che.

5 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: ¡Chichajij iwib c'o jachin jun mixsubuwic! —cächa'. 6 E q'uia c'ut ri quepe na, cäquicoj na ri nu bi', cäquibij: "¡In ri' ri Cristo!" —quecha na. E q'uia c'u ri' ri quequisub na, —cächa chque.

7 Aretak quita nimalaj tak ch'oj, xukuje' quita u tzijoxic tak ch'oj jawije' tak chi', mixej iwib. Rajwaxic chi cäbantaj na wa'. C'ä mäjok c'u ri q'uisbal re ri k'ij junab ri', —cächa'. 8 Cäch'ojin c'u jun tinimit ruc' ri jun tinimit chic, xukuje' cäch'ojin jun nim takanel ruc' jun nim takanel chic. Quepe c'u na q'uia cäbrakan jawije' tak chi', cäpe na wi'jal xukuje', ri winak c'ut sibalaj cäquituquij na quib. Xak c'u chaplebal wa' re ronojel ri c'äx ri cäpe na pa qui wi' ri winak, —cächa chque.

9 ¡Chichajij ba' iwib! —cächa'. Quixjach c'u na pa tak qui k'ab ri qui nimakil winak ri quetakan pa qui wi', xukuje' quixch'ay na chquiwäch ri qui nimakil ri winak pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak. Quixtac'abax na chquiwäch k'atal tak tzij, xukuje' chquiwäch takanelab ri nimak qui banic rumal wech in rech quik'alajisaj na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chquiwäch ri e are', —cächa chque. 10 C'ä mäjok c'u copan ri q'uisbal re ri k'ij junab ri', rajwaxic cätzijox na we Utzalaj Tzij ri' re ri Evangelio chque conojel qui wäch winak cho ruwächulew, —cächa'. 11 Aretak quixc'am na bic rech quixjach chquiwäch ri k'atal tak tzij, mixej iwib, michomaj bic jas ri quibij na chque, xane chibij ri cäyi' chiwe rumal ri Dios pa ri k'ij ri'. Man ix tä c'ut ri quixtzijon na, xane are ri Lok'alaj Espíritu. 12 Ri winak quequijach na ri cachalal pa cämisaxic, ri nan tat quequijach na ri calc'ual pa cämisaxic. Ri alc'ualaxelab cäquiyac na quib chquij ri qui nan qui tat, quequijach na pa cämisaxic. 13 ¡Conojel ri winak cäquetzelaj na i wäch xa rumal wech in! —cächa'. Are c'u ri cäch'ijowic c'ä cäq'uis na ronojel, curik na ri' ru tobanic ri Dios, —cächa chque.

14 Ri ka mam Daniel, jun chque ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, xutz'ibaj ojer chrij ri "itzelalaj äwas ri quetzelan ronojel." ¡Jachin ri cusiq'uij wa', ri tz'ibtal waral, chuch'obo' jas ri' ri äwas ri cubij chi'! Aretak quiwil wa' cäc'oji chila' jawije' ri man ya'tal tä wi, rajwaxic chi ri winak ri e c'o pa Judea queanimaj bi pa tak ri juyub. 15 Ri winak ri e c'o puwi' tak cachoch,* aninak chekaj lok, meboc chi bi chupam ri ja chuc'amic bi jun jasach. 16 Xukuje' ri e c'o pa ri juyub mätzelej bi cho ja chuc'amic ri qui k'u'. 17 ¡Sibalaj c'äx que ri ixokib ri yawab tak winak chic pa tak ri k'ij ri', xukuje' ri e c'o alaj tak cal ri c'ä quetu'nic! 18 ¡Chibana ba' orar, chixbochi'n che ri Dios chi mäc'ulmataj ronojel wa' pa tak ri u k'ijol ri tew! 19 Je ri', rumal chi cäpe na nimalaj c'äxc'ol pa tak ri k'ij ri', ri man c'olinak tä ri' tzpa ru chaplexic lok ru banic ruwächulew rumal ri Dios c'ä pa tak we k'ij ri'. Te c'u ri' man c'o tä jumul ri quepe chi na c'äxalaj tak k'ij junam ruc' ri c'äxc'ol ri'. 20 We ta ri Kajaw Dios mat cubano chi xak k'atatal k'ij cäc'oji we c'äxc'ol ri', mat c'o jun winak ri' ri cäc'asi canok. Ri Dios c'ut u banom chi xak k'atatal k'ij cäc'oji wa' rumal chi queraj ri e cha'tal rumal ri Are'.

21 We c'u c'o jun ri cubij chiwe: "¡Chiwilampe', c'o ri Cristo chi ri'!" We cubij: "¡Chiwilampe', c'o jela'!" —we cächa'. ¡Micoj ba'! —cächa chque. 22 Quepe na winak ri cäca'n che quib chi e are ri Cristo, xukuje' quepe chi na jule' chic ri cäca'n che quib chi e k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. Queca'n c'u na etal, xukuje' cajmabal che qui subic ri winak ri e cha'tal rumal ri Dios we quecowinic, —cächa'. 23 ¡Chiwila ba' iwib! Nu bim chi c'u apan ronojel wa' chiwe, —xcha ri Jesús chque.

Waral cätzijox wi jas ru petic ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak

24 Pa tak ri k'ij ri' aretak oc'owinak chic ri nimalaj c'äx ri', ri k'ij cäk'ekumar na, ri ic' c'ut man cätunun tä chic. 25 Quetzak c'u na lok ri ch'imil cho ri caj. Queslabisax c'u na conojel ri c'o qui chuk'ab ri e c'o cho ri

* **13:15** Pa tak ri k'ij ri' are li'lic qui wi' ri cachoch ri winak. Chila' xeuxlan wi, xukuje' xechacunic.

caj, je' jas ri k'ij, ri ch'imil, ri ic', xukuje' niq'uiaj chic, —cächa'. 26 Te c'u ri' quilitaj c'u na chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinpe pa tak ri sutz' ruc' nimalaj nu chuk'ab, cänimarisax c'u nu k'ij, —cächa'. 27 Te ri' queintak na bi ri ángeles rech quequimulij ri winak ri e cha'tal rumal ri Dios pa ri relbal k'ij, pa ru kajbal k'ij, pa ri u moxk'ab ri relbal k'ij, pa ru wiquiäk'ab ri relbal k'ij, tzpa ronojel ri cajulew, —xcha chque.

28 Chich'obo ba' ri c'utbal chrij ru che'al higos: Aretak queräxar ru k'ab, quetuxin c'u ru xak, iwetam ri' chi xak jubik' chic man copan ri k'alaj. 29 Je ri' xukuje' ri ix aretak quiwil qui c'ulmaxic ronojel wa', quiwetamaj na chi xak jubik' chic man copan ri k'ij ri quinpetic. Je' ta ne chi in c'o chi' ri uchibe. 30 Kas tzij ri quinbij chiwe chi quebantaj na ronojel wa' ri xinbij chiwe c'ä mäjok quecäm ri winak re we k'ij junab ri', —cächa'. 31 Cäsach na u wäch ri caj, xukuje' ruwächulew, are c'u ri tzij ri nu bim chiwe quebantaj na wa', —xcha chque.

32 Man c'o tä c'u jachin jun ri retam jampa' copan ri k'ij ri', o ri hora. Man quetam tä ri ángeles, man retam tä ru C'ojol ri Dios, xane xak xuwi ri ka Tat Dios retam wa', —cächa'.

33 Rumal wa', ¡chiwila ba' iwib, chixc'asc'atok, chibana orar! ¡Man iwetam tä c'ut jampa' copan ri k'ij ri'! —cächa chque. 34 Are je' jas jun achi benam cubano, naj que' wi. C'ä mäja' quel bic cho ja, cuya can ronojel pa qui k'ab ri patänil tak re, xukuje' cuya can ri qui chac chquijujunal. Cätakan can che ri chajil uchibe chi utz rilic ri ja cubano, —cächa chque. 35 ¡Chiwila ba' iwib, chixc'asc'atok! rumal chi man iwetam taj jampa' cäpe ri ajchak'el ja, we tajin coc ri ak'ab aretak cäpetic, we pa niq'uiaj ak'ab, we pa ri hora ri cok' ri ama' äc', we tajin cäpe chi ru sakiric. 36 Chiwila ba' iwib rech we xak te'talic cäpetic mixulurika ne tajin quixwaric. 37 Ri quinbij chiwe, quinbij c'u chque conojel. ¡Chiwila ba' iwib, chixc'asc'atok! —xcha chque.

14

Cäquitzijobela quib jas cäca'n chucämisaxic ri Jesús

1 Xa quieb k'ij chic craj che ri nimak'ij, Pascua* u bi', xukuje' ri nimak'ij re ri caxlan wa ri man cäyi' tä ch'äm ruc'. Ri qui nimakil sacerdotes, xukuje' ri tijonelab re ri Pixab cäquitzucuj jas cäca'n na chuchapic ri Jesús ruc' subunic rech cäquicämisaj. 2 Xquibij c'ut: ¡Mächap pa ri nimak'ij rech metuquin ne ri winak! —xecha'.

Jun ixok cuya c'oc'alaj cunabal pu jolom ri Jesús

3 Are c'u ri Jesús c'o pa ri tinimit Betania cho rachoch ri tat Simón, jun tata' ri xc'oji itzel ch'a'c che. T'uyul c'u ri Jesús chi' ri mesa, xopan jun ixok ruc'am jun c'olibal cunabal re alabastro, c'o c'oc'alaj cunabal re kas nardo chupam. Sibalaj pakal rajil wa' we cunabal ri'. Ri ixok xupaxij ri c'olibal cunabal, xutix c'u ri cunabal pu jolom ri Jesús. 4 E c'o c'u jujun chila' ri xa xpe coyowal, xquibij chbil tak quib: ¿Jas che xak xtix wa' we cunabal ri'? —xecha'. 5 ¡Xq'uiyix ta c'u wa' che oxib cientos quetzales ruc' u wi', xyi' ta c'u ri puak chque ri meba'ib! —xecha'.

Xeyok'on c'u che ri ixok.

6 Xubij c'u ri Jesús: ¿Jas che quiya latz' che ri ixok? ¡Miban wa' che! ¡Jun nimalaj utzil c'ut ru banom chwe! —cächa chque. 7 Amak'el c'ut e c'o ri meba'ib iwuc', cuya' c'ut quiban utzil chque aretak quiwaj u banic wa'. Are c'u ri in man in c'o tä iwuc' ronojel k'ij. 8 We ixok ri' u banom jas ri xcowin chubanic, ri xpe pa ranima'. U cojom c'u bi ri c'oc'alaj cunabal che ri nu cuerpo c'ä mäjok quinmukic. 9 Kas c'u tzij ri quinbij chiwe chi apawije' ta ne ri cätzijox wi na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio cho ronojel ruwächulew, ri u banom we ixok ri' cätzijox na che na'tabal re, —xcha chque.

Ri tat Judas cuchi'j u jachic ri Jesús

10 Te c'u ri' xel bi ri tat Judas Iscariote, jun chque ri cablajuj tijoxelab, xe' ri are' cuc' ri qui nimakil sacerdotes chuchomaxic cuc' jas cuban chujachic ri Jesús pa qui k'ab. 11 Aretak xquito, xequicotic, xquibij c'u che

* **14:1** "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

ri tat Judas chi cäquiya na puak che. Ri tat Judas c'ut tajin cäreyej chi copan jun utzalaj k'ij chujachic ri Jesús pa qui k'ab.

Cäban ri wi'm re ri Kajaw Jesús

12 Pa ri nabe k'ij re ri nimak'ij re ri caxlan wa ri man cäyi' tä ch'äm ruc',† aretak cäcämisax ri chij che ri nimak'ij Pascua, ru tijoxelab ri Jesús xquibij che: ¿Jawije' caj wi la chi käka'n wi ri wi'm re ri Pascua rech cätij la? —xecha che.

13 Xeutak c'u bi quieb chque ru tijoxelab, xubij c'u chque: ¡Jix pa ri tinimit! Quixurika na jun achi ruc'am jun k'ebal joron. Chiterenej bic. 14 Jawije' c'u ri coc wi ri achi, chibij c'u che ri ajchak'el ri ja: "Cuta' ri Kajtij che la, cubij: ¿Jawije' quinban wi ri wi'm re ri Pascua ri quintij junam cuc' ri nu tijoxelab?" —cächa ri', —quixcha che. 15 Ri are' cuc'ut na chiwäch jun nim ja pa ru cawik ja ri ya suc'umatal chic. Chibana u banic ri wi'm re ri Pascua chke uj chila', —xcha chque.

16 Xebel c'u bi ri tijoxelab, xebe' pa ri tinimit, xquirika ronojel jas ri xubij bi ri Jesús chque. Xca'n c'u u banic ri wi'm re ri Pascua chila'.

17 Aretak chak'ab chic xopan ri Jesús, e rachi'l c'u ri cablajuj tijoxelab. 18 E t'uyul chila' chi' ri mesa, tajin quewi'c aretak ri Jesús xubij chque: Kas tzij ri quinbij chiwe chi c'o jun chiwe ri quinujach na, are jun ri tajin cäwi' wuc', —xcha chque.

19 Ru tijoxelab sibalaj xebisonic. Chquijujunal c'ut xquichaplej u ta'ic che ri Jesús: ¿A man xa in ri'? —xecha che.

20 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Are jun chque ri cablajuj tijoxelab ri curub ru wa wuc' pa ri lak, —cächa'. 21 Je' quinel na in jas ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios chwij in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. ¡C'äx c'u curik na ri achi ri quinjachow na in! ¡Utz na re we achi ri' we ta mat xil u wäch! —xcha chque.

22 Aretak tajin quewi'c, ri Jesús xuc'am ri caxlan wa, xumaltioxij wa' che ri Dios, xuban orar puwi' chutewchixic. Te ri' xupiro. Xuya chquiwäch ru tijoxelab, xubij: ¡Chic'ama iwe! Je' ta ne are nu cuerpo wa', —xcha chque.

23 Te c'u ri' xuc'am jun vaso, xumaltioxij c'u wa' che ri Dios. Xuya ri vaso chquiwäch, xquitij c'u que conojel. 24 Xubij c'u ri Jesús chque: Je' ta ne are nu quiq'uel wa' ri cujiquiba ri c'ac' trato ri u banom ri Dios cuc' ri winak. Cäturuw c'u na wa' ri nu quiq'uel rech cuban utzil chque q'uia winak, —cächa'. 25 Kas tzij ri quinbij chiwe chi man quintij tä chi na we ri vino re uvas, c'ä pa ri k'ij ri quintij na ri c'ac' vino chila' jawije' ri cätakan wi ri Dios, —xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj apanok chi ri tat Pedro cubij chi man retam tä u wäch

26 Te c'u ri' xquibixoj jun bix ri cuya u k'ij ri Dios, xebel bic, xebe' pa ri Ujuyubal Olivos. 27 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri ix iwonojel quibisoj na nu wäch, quiniya na can cämic chak'ab. Je' c'u tz'ibam canok pa ru Lok' Pixab ri Dios: "Quinsoc na ri ajyuk', quejabun c'u na ri chij," —cächa'. 28 Aretak c'u in c'astajinak chic chquixol ri cäminakib, quinnabej na bi chiwäch, quine' na pa Galilea, —xcha chque.

29 Xubij c'u ri tat Pedro che ri Jesús: ¡Pune conojel cäquiya la canok, ri in man je' tä ri' quinbano! —xcha'.

30 Xubij c'u ri Jesús che: Kas tzij ri quinbij chawe chi tzpa we ak'ab ri' cabij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjok cok' camul ri ama' äc', —xcha che.

31 Ri tat Pedro tzco na xch'awic, xubij: Pune rajwaxic chi quincäm na uc' la, kas tzij chi man quinbij taj chi man wetam tä wäch la, —xcha che.

Je' c'u xquibij xukuje' conojel ri tijoxelab.

Ri Jesús cuban orar pa Getsemaní

32 Aretak xeopan pa ri ch'äkap ulew, Getsemaní u bi', xubij ri Jesús chque ru tijoxelab: Chixt'uyul can chi' c'ä quinto'taj na chubanic orar, —xcha'.

33 Xeuc'am bi ri tat Pedro, ri tat Jacobo, ri tat Juan ruc'. Xuchaplej c'u t'ujuwem ri ranima' ri Jesús, xc'äxc'ob c'u wa'. 34 Xubij c'u chque: ¡Xa are cuq'uis rib ri wanima' chupam ri bis! Chixcanaj can chi', chixc'asc'atok, —xcha chque.

35 Te ri' xbin chi apan jubik' ri Jesús, xutzak rib pa ulew, tajin cuban orar,

† **14:12** "Ri caxlan wa ri man cäyi' tä ch'äm ruc'": Chawila' Hechos 12:3, nota.

xutz'onoj che ri Dios chi we ta c'o banom wi, mat curik we c'äx ri' ri petinak chrij.
36 Aretak xuban orar, xubij: ¡Abba!‡ ¡Tat! Ri lal cäcowin la che ronojel. Chesaj bi la we vaso ri' chnuwäch. Bana ba' la chi man cäpe tä we c'äx ri' chwij. Mäban c'u la xa jas ri cwaj in, xane jas ri caj la cäban la chwe, —xcha che ri Dios.
37 Xtzelej c'u lok ri Jesús cuc' ru tijoxelab, xeurika', tajin quewaric. Xubij c'u che ri tat Pedro: ¿A catwaric, Simón? ¿A mat catcowinic catc'asi jun hora wuc'? —cächa che. 38 Chiwila ba' iwib, chixc'asc'atok, chibana orar rech man quixtzak taj aretak quixtakchi'x che mac. Kas tzij ri iwanima' craj u banic utzil, man c'o tä c'u u chuk'ab ri i cuerpo chubanic wa', —xcha chque.
39 Xe' jumul chic ri Jesús, xubana orar, je' xubij jas ri xubij nabe. 40 Te c'u ri' xtzelej chi lok, xeurika ru tijoxelab chi jumul chic tajin quewaric rumal chi sibalaj c'äx qui waram. Man xquirik tä c'u ru tijoxelab jas käquibij che ri Jesús. 41 Churoxmul xtzelej chi lok ri Jesús cuc', xubij c'u chque: Chixwar ba', chixuxlanok, —xcha'. Te ri' xubij: ¡Ruc' wa'! —cächa'. Opaninak c'u ri hora. Quinjach c'u na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, pa qui k'ab ri ajmaquib, —cächa'. 42 ¡Jo' ba'! ¡Chixwalijok! Chiwil-ampe', xpe ri jachal we, —xcha chque.

Ri tat Judas cujach bi ri Jesús

43 C'ä tajin cäch'aw ri Jesús aretak xopan ri tat Judas, jun chque ri cablajuj u tijoxelab. E petinak ruc' ri are' q'uia winak, cuc'am machetes, cuc'am che'. E takom lok cumal ri qui nimakil sacerdotes, cumal c'u tak ri tijonelab re ri Pixab, xukuje' ri qui nimakil ri winak. 44 Ri tat Judas, ri jachal re ri Jesús, u yo'm c'u can jun etal chque ri winak, xubij: Ri quintz'umaj, are ri' ri Jesús. ¡Chichapa'! Kas utz chibana bi chujat'ixic, —xcha chque.
45 Aretak xopanic, chanim xkeb ruc' ri Jesús, xubij: ¡Kajtij, Kajtij! —xcha che.
Xutz'umaj c'ut. 46 Xquichap c'u ri Jesús, xquiyut bic.
47 Jun chque ri e tac'atoj chila' xuc'am ru machete, xusoc ri patänil re ri qui nimal sacerdotes, xuk'at apan ru xiquin. 48 Xubij c'u ri Jesús chque ri winak: ¿Jas lo wa' chi je' ta ne chrij jun elak'om elinak wi alak lok? C'amom alak lok ri machetes alak, ri che' alak che nu chapic, —cächa chque. 49 Ronojel k'ij in c'o uc' alak pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin quinya tijonic chech alak, man xinchap tä c'u alak. Je' c'u cäban na wa' chwe rech je' cäban na jas ri tz'ibam chwij pa ru Lok' Pixab ri Dios, —xcha chque.
50 Chanim c'ut conojel ru tijoxelab xquiya can ri Jesús, xeanimaj bic.

Jun ala canimaj bic

51 C'o c'u jun ala teren chrij ri Jesús, xak jun sak atz'iak u k'u'm chrij. Xchap c'u ri' cumal ri winak. 52 Ri are' c'ut xuya can ri ratz'iak pa qui k'ab, ch'analic xanimaj bi chquiwäch.

Copan ri Jesús chquiwäch ri qui nimakil sacerdotes

53 Te ri' xquic'am bi ri Jesús cho ri kas qui nimal sacerdotes. Xquimulij c'u quib conojel ri qui nimakil sacerdotes, ri qui nimakil ri winak, xukuje' ri tijonelab re ri Pixab. 54 Ri tat Pedro c'ut xuterenej bi ri Jesús chinaj, xopan c'u pa ri uwoja re ri rachoch ri kas qui nimal sacerdotes. Xt'uyi c'u ri tat Pedro chila' cuc' ri chajil tak re ri nimalaj rachoch Dios, tajin cumik' rib chrij ri k'ak'.
55 Ri qui nimakil sacerdotes cuc' conojel ri qui nimakil ri winak tajin käquitzucuj jas u wäch mac ri käk'alajisax chrij ri Jesús rech cäcämisaxic. ¡Man xquirik tä c'ut! 56 E q'uia c'u ri xca'n tzij chrij aretak xca'n k'alajisanic. Man xak tä c'u jun u wäch ri xquibij. 57 Te ri' xewalij jujun ri käca'n tzij chrij ri Are', xquibij: 58 Ka tom ri xubij: "Ri in quinwulij na we nimalaj rachoch Dios ri' ri banom cumal ri winak, quinyac chi c'u na pa oxib k'ij jun ri man banom tä wa' cumal winak," —xcha ri', —xecha chque.
59 Man ruc' tä wa' xjunamataj u wäch ri xquibij chrij.
60 Xwalij c'u ri kas qui nimal sacerdotes, xtaq'ui chquiwäch conojel, xuta' che ri Jesús, xubij che: ¿A mat c'o jas jun tzij cabij

‡ **14:36** Ri tzij "Abba" quel cubij "nu tat" pa ri ch'abal arameo, ri qui ch'abal ri winak aj Israel pa tak ri k'ij ri xc'oji ri Jesús cho ruwächulew.

chutzelexic u wäch ri tajin cäbix chawij? ¿Jas pu wa' we tajin cäquik'alajisaj we achijab ri' chawij? —xcha che.

61 Man cäch'aw tä c'u ri Jesús, man c'o tä wi jas cubij che. Ri kas qui nimal sacerdotes xuta' jumul chic che ri Jesús, xubij: ¿A kas at ri' ri Cristo, ru C'ojol ri Dios ri cäkaya u k'ij? —xcha che.

62 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: ¡In ri', tat! —cächa che. ¡Quinil c'u na alak ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, aretak in t'uyul pa ru wiquiäk'ab ri Dios ri sibalaj c'o u chuk'ab, xukuje' quinil na alak aretak quinpe na cuc' tak ri sutz' chicaj! —xcha che.

63 Are c'u ri kas qui nimal sacerdotes xurak'achij ru k'u' chuc'utic chi sibalaj c'äx cuna' ri cubij ri Jesús. Xubij c'u ri tata': ¿Jas c'u che e rajwaxic chi niq'uiaj k'alajisanelab chrij? 64 ¡I tom c'u ri ix chi xubij ri äwas u bixic chrij ri Dios! ¿Jas c'u quichomaj? —xcha chque.

Conojel c'ut xquik'at tzij puwi', xquibij chi rajwaxic cäcämisaxic.

65 E c'o c'u jujun xquichaplej u chubaxic. Xquich'uk ru palaj, xquich'ayo, xquibij c'u che: ¡Chach'obo ne jachin ri xatuch'ayo! —xecha che.

Xukuje' ri chajinelab xquicoj k'ab chupalaj.

Ri tat Pedro cubij chi man retam tä u wäch ri Jesús

66 C'ä c'o ri tat Pedro iquim pa ri uwoja aretak xpe jun chque ri alitomab, ri ajic' rech ri kas qui nimal sacerdotes. 67 Aretak xril ri tat Pedro chi tajin cumik' rib cho ri k'ak', co xca'y che, xubij: ¡Ri at xukuje' xatc'oji ruc' ri Jesús aj Nazaret! —xcha che.

68 Are c'u ri tat Pedro xresaj rib chupam, xubij: ¡Man wetam tä u wäch ri', man quinch'ob tä c'u ri' ri tajin cabij! —xcha che.

Xel c'u bi chila', xopan chi' ri uchibe. Are chi' xok' ri ama' äc'. 69 Ri ali xril ri tat Pedro jumul chic, xuchaplej chi na u bixic chque ri e tac'atoj chunakaj, xubij: ¡We achi ri' are jun chque ri e rachi'l ri Jesús! —xcha'.

70 Ri tat Pedro xresaj chi c'u rib jumul chic chupam, xubij chi man cuch'ob tä u wäch ri Jesús. Man naj tä c'u ri' ri e tac'atoj chila' xquibij jumul chic che ri tat Pedro: Kas tzij at jun chque rumal chi at aj Galilea. Xukuje' xak junam catch'awic jas ri winak aj Galilea, —xecha che.

71 Co c'u xch'aw ri tat Pedro, xuban c'u jurar cho ri Dios, xubij: ¡Kas tzij ri' chi ri in man wetam tä u wäch ri achi ri' ri tajin quitzijoj! —xcha chque.

72 Xok' chi c'u na ri ama' äc' chucamul. Xna'taj c'u che ri tat Pedro ru bim ri Jesús che: "Cabij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjok cok' camul ri ama' äc'," —xcha che. Aretak ri tat Pedro xna'taj wa' che, xutzokopij c'u ok'ej.

15

Ri Jesús c'o chuwäch ri tat Pilato

1 Sibalaj ak'ab c'u ri' xquimulij quib ri qui nimakil sacerdotes, ri qui nimakil ri winak, xukuje' ri tijonelab re ri Pixab cuc' ri niq'uiaj nimak tak tata'ib. Te c'u ri' conojel we nimak tak tata'ib ri' xquitala' qui no'j chuchomaxic jas cäca'no. Xquiyut c'u bi ri Jesús, xquic'am bic, xquijacha c'u cho ri tat Pilato. 2 Xuta' c'u ri tat Pilato che, xubij: ¿A at ri' ri cattakan pa qui wi' ri winak aj Israel? —xcha'.

Xch'aw c'u ri Jesús, xubij: Je ri' jas ri cäbij la, —xcha che.

3 Q'uia tzij c'ut xca'n ri qui nimakil sacerdotes chrij ri Jesús. 4 Xuta' c'u ri tat Pilato jumul chic che ri Jesús, xubij: ¿A mat c'o jas ri cabij? ¡Chatampe' chi q'uia ri cäquibij chawij! —xcha che.

5 Man c'o tä jun tzij chic xubij ri Jesús, je c'u ri' chi xucajmaj wa' ri tat Pilato, man xurik tä chic jas cubano.

Käk'at tzij puwi' ri Jesús chi cäcämisax na

6 Are c'u ri tat Pilato nak'atal wi chi pa ri nimak'ij ri' ri are' cuban jun tok'ob chque ri winak, cutzokopij bi jun ajpache', apachin ta ne ri cäquita' che. 7 C'o c'u jun achi, Barrabás u bi', yo'm pa che' junam cuc' ri rachi'l rumal chi xca'n cämisanic aretak ri winak re ri tinimit xquiwalijisaj quib chquij ri quetakan pa qui wi'. 8 Xquimulij c'u quib ri winak chuwäch ri tat Pilato, xquichaplej u tz'onoxic che chi chubana tok'ob chque, jas ri nak'atal wi ri are'. 9 Xch'aw c'u ri tat Pilato, xubij chque: ¿A

quiwaj chi quinban tok'ob chiwe, quintzokopij bi ri tata' ri c'o u takanic pi wi' ix ri winak aj Israel? —xcha chque.

10 Cuch'ob c'u ri tat Pilato chi xa rumal chi c'äx cäquina' ri qui nimakil sacerdotes che ri Jesús qui jachom ri Are' pu k'ab. 11 Ri qui nimakil sacerdotes c'ut tajin cäca'no chi ri winak cäquituquij quib, xa cäquibij chi más utz na are cuban tok'ob chque, cätzokopix bi ri Barrabás. 12 Xch'aw chi ri tat Pilato, xuta' c'u chque: ¿Jas c'u ri quiwaj chi quinban che ri achi ri quibij ix chi are c'o u takanic pi wi' ix ri ix winak aj Israel? —xcha chque.

13 Ri winak co xquirak qui chi', xquibij: ¡Chripok! —xecha'.

14 Xch'aw c'u ri tat Pilato, xuta' chque: ¿Jas che? ¿Jas etzelal u banom wa' we achi ri'? —xcha chque.

Co c'u na xech'aw ri winak, xquibij: ¡Chripok! —xecha'.

15 Ri Pilato are c'u craj u banic xa jas ri qui rayinic ri winak. Xuban chque ri tok'ob ri xquita', xutzokopij c'u bi ri Barrabás. Xtakan c'ut chi cäch'ay ri Jesús, te c'u ri' xujach bic rech cäripic.

16 Xepe c'u ri soldados, xquic'am bi ri Jesús pa ri uwoja re ri rachoch ri nim k'atal tzij, xequisiq'uij ri niq'uiaj soldados chic rech cäquimulij quib cuc'. 17 Xquicoj c'u jun atz'iak morada chrij ri Jesús. Xukuje' xquicoj jun corona re quemom q'uix chujolom. 18 Chanim c'ut xquichaplej u rakic qui chi' chrij, xquibij: Lal ri' ri cätakan la pa qui wi' ri winak aj Israel, ¡chnimarisax k'ij la! —xecha che.

19 Xquich'ay c'u chujolom ruc' jun aj, xquichubaj, xexuqui chuwäch, xak cäca'n che quib chi tajin cäquik'ijilaj. 20 Aretak xeto'taj che retz'bexic u wäch, xquijolij ru k'u' ri morada chrij, xquicoj ri kas ratz'iak ri Are' chrij, te c'u ri' xquic'am bi churipic cho ri cruz.

Cärip ri Jesús cho ri cruz

21 C'o c'u jun achi aj Cirene, Simón u bi', qui tat ri tat Alejandro, ri tat Rufo. Ri are' tajin coc'owic, u petic c'u ri' pa juyub. Xquicoj qui chuk'ab che rech cutelej bi ru cruz ri Jesús.

22 Xquic'am c'u bi ri Jesús chila' jawije' ri cäbix Gólgota che. Quel cubij wa' ri bi'aj ri': Ri Juyub re ru Bakil Jolomaj, —cuchixic. 23 Xquiya c'u vino yujtal ruc' mirra* chuwäch ri Jesús rech cutijo. Man xutij tä c'ut. 24 Aretak qui ripom chic cho ri cruz, ri soldados xquijach ri ratz'iak ri Jesús chquiwäch, xquesaj c'u suerte chrij rech cäquilo jas ri cäquic'am bi chquijujunal.

25 Ak'ab c'ut xrip ri Jesús pa ri u belej hora. 26 Cojom c'u puwi' ri cruz jun tz'ibtalic ri cubij jas che käk'at tzij puwi' ri Jesús rech cäripic, cubij c'ut: RI NIM TAKANEL PA QUI WI' RI WINAK AJ ISRAEL, —cächa'. 27 Xerip c'u quieb elak'omab ruc', jun pu wiquiäk'ab, jun pu moxk'ab. 28 Xbantaj c'u can ri tz'ibam chrij pa ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij: "Je' ta ne chi are jun chque ri banal tak etzelal ri xk'at tzij puwi'," —cächa'.

29 Ri queoc'owic cäquiyok'o, cäquisutisa' ri qui jolom, cäquibij: ¡Aa! ¡At ri' ri cabij chi catcowinic cawulij ri nimalaj rachoch Dios, xa c'u pa oxib k'ij cayac chi na wa' jumul chic! —quecha che. 30 ¡Chato' ba' awib, chatkaj c'u lok cho ri cruz! —xecha che.

31 Je' xukuje' ri qui nimakil sacerdotes cuc' ri tijonelab re ri Pixab cäquitze'j u wäch, cäquich'abej quib, cäquibij: ¡Xtob chque niq'uiaj chic, man cäcowin tä c'u ri Are' chuto'ic rib! —quecha'. 32 Chkaj ba' lok cho ri cruz ri Cristo "ri Nim Takanel quech ri winak aj Israel" rech käkilo, ¡cujcojon c'u na che! —xecha'.

Ri e ripom ruc' ri Jesús xukuje' xquitze'j u wäch.

Cäcäm c'u ri Jesús

33 Aretak xurik ri cablajuj hora, xk'ekumar ronojel ruwächulew oxib horas. 34 Tzpa ri rox hora re ri benak k'ij xurak u chi' ri Jesús, co xch'awic, xubij: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —xcha'. Je' quel cubij wa': Nu Dios, nu Dios, ¿jas che in wonobam la canok? —cächa'.

35 Jujun c'u chque ri e tac'atoj chila' xquita wa', xquibij: ¡Chitampe'! —quecha'. Tajin cusiq'uij ri ka mam Elías ri ojer

* **15:23** Are qui chomanic ri winak chi ri cunabal "mirra", we yujtal ruc' ri vino, are cubano chi cätäni ri k'axom.

k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, —xecha ri'.
36 Te c'u ri' jun chque ri winak xutic anim, xe'c, xurubu jun estropajo pa ch'äm vino, xuya wa' puwi' jun aj, xuya ak'an chuwäch ri Jesús rech cutijo, xubij c'u apan chque ri winak: ¡Chiweyej ba'! Chkila na we käpe ri ka mam Elías chukasaxic, —xcha chque.
37 Sibalaj co xurak u chi' ri Jesús, xel ranima', xcäm c'u ri Are'. 38 Are c'u ri tasbal u pam ri nimalaj rachoch Dios xjisjobic, quieb xubano, xpe ajsic c'ä iquim. 39 Ri qui nimal soldados aj Roma, ri tac'al cho ri Jesús, aretak xuto xurak u chi' ri Jesús, xukuje' xrilo jas xubano aretak xcämic, xubij: ¡Kas tzij u C'ojol ri Dios wa' we achi ri'! —xcha'.
40 E c'o c'u jujun ixokib ri tajin queca'y apan chinaj. Chquixol ri e are' c'o ri nan María aj Magdala, xukuje' ri nan María u nan ri tat Jacobo ri más c'ac'al na, ri xukuje' are u nan ri tat José wa'. C'o xukuje' ri nan Salomé cuc'. 41 Aretak ri Jesús xc'oji pa Galilea, we ixokib ri' xebin ruc', xepatänin che. Xukuje' e c'o chila' q'uia chque ri niq'uiaj ixokib chic ri e opaninak ruc' ri Jesús pa Jerusalén.

Cämuk ru cuerpo ri Jesús

42 Benak chi ri k'ij pa ri k'ij ri käban u banic ronojel che ri k'ij re uxlanem, are c'u víspera wa' re ri k'ij ri'. 43 Xopan c'u ri tat José aj Arimatea, jun chque ri qui nimakil ri winak aj Israel ri tznim quil wi. Ri are' xukuje' cu'l u c'ux che reyexic chi käpe na ri Dios rech cätakan na pa qui wi' ri winak. Xuchajij c'u anima', xoc cho ri tat Pilato chuta'ic chi käyi' ru cuerpo ri Jesús che. 44 Xucajmaj wa' ri tat Pilato chi sibalaj chanim xcäm ri Jesús. Xtakan c'u chusiq'uixic ri qui nimal ri soldados chuwäch, xuta' che we kas tzij cäminak chic. 45 Aretak ri qui nimal soldados xubij chi kas tzij cäminak chic ri Jesús, ri tat Pilato xuya ru cuerpo che ri tat José. 46 Ri tat José c'ut xulok' jun payu', xukasaj ru cuerpo ri Jesús, xupis c'u chupam ri payu'. Te ri' xuya chupam jun mukubal ri c'otom cok pa ri abaj. Xuwolkotij c'u jun abaj chuchi' ri mukubal. 47 Ri nan María aj Magdala ruc' ri nan María u nan ri tat José tajin cäquilo jawije' ri käyi' wi can ru cuerpo ri Jesús.

16

Käc'astaj ri Jesús chquixol ri käminakib

1 Oc'owinak chi c'u ri k'ij re uxlanem, ri nan María aj Magdala, xukuje' ri nan María u nan ri tat Jacobo ruc' ri nan Salomé, xquilok' c'oc'alaj tak cunabal rech quequibila chrij ru cuerpo ri Jesús. 2 Sibalaj ak'ab c'ut pa ri nabe k'ij re ri semana xebe' ri ixokib chuchi' ri mukubal. Elinak chi c'u lok ri k'ij aretak xeopanic. 3 Xquich'abej c'u quib, xquibij: ¿Jachin ta c'u lo ri käwolkotin na apan ri abaj chkawäch? ¡Tzchuchi' ri mukubal c'ut c'o wi! —xecha'.
4 Aretak c'ut xeca'yic, c'ä te' xquilo chi wolkotim chi apan ri nimalaj abaj ri'. 5 Xeboc c'u bi pa ri mukubal, xquil jun ac'al achi t'uyul pa ru wiquiäk'ab ri mukubal. Sakloloj c'u ri ratz'iak ri achi. ¡Xquixej c'u quib ri ixokib, xquicajmaj wa'! 6 Xubij c'u ri achi chque: ¡Mixej iwib! Ri ix quitzucuj ri Jesús aj Nazaret, ri xrip cho ri cruz. C'astajinak c'u bi ri Are' chquixol ri käminakib, man c'o tä chic waral. Chiwilampe' jawije' ri xyi' wi, —cächa chque. 7 Jix ba', chitzijoj c'u wa' chque ru tijoxelab, xukuje' che ri tat Pedro, chibij: "Nabejinak ri Jesús chiwäch, benam re pa Galilea. Chila' quiwila wi na u wäch ri Are' je' jas ri xubij chiwe," —xcha chque ri ixokib.
8 Te ri' xebel bi ri ixokib, xeanimaj bi chuchi' ri mukubal. Sibalaj xebirbitic, qui xibim c'u quib. Man c'o tä c'u jas käquibij che jachin jun rumal chi sibalaj qui xem quib.

Ri Jesús cuc'ut rib cho ri nan María aj Magdala

9 C'astajinak chi c'u ri Jesús chquixol ri käminakib sibalaj ak'ab pa ri nabe k'ij re ri semana, xuc'ut rib nabe chuwäch ri nan María aj Magdala ri e resam bi wukub itzel tak espíritus che. 10 Xe' c'u ri are', xutzijoj wa' chque ri niq'uiaj chic ri xec'oji ruc' ri Jesús. Ri e are' sibalaj quebisonic, tajin quebok'ic. 11 Aretak xquito chi c'asal chi ri Jesús, chi ilom chi u wäch rumal ri nan María, ¡man xquicoj taj!

Ri Jesús cuc'ut rib chquiwäch quieb chque ru tijoxelab

12 Te c'u ri' jun chi wi u c'utic rib ri xuban
ri Jesús chquiwäch quieb chque ru tijoxe-
lab ri benam que pa juyub. 13 Xetzelej c'u
bi ri e are', xebe'c, xquitzijoj wa' chque ri
niq'uiaj chic. Man xquicoj tä c'u ri qui tzij
ri e are'.

Ri Jesús cätakan chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

14 Chuq'uisbal ri Jesús xuc'ut rib
chquiwäch ri julajuj u tijoxelab, aretak e
t'uyul chi' ri mesa. Xeuyajo rumal chi man
xecojon taj, chi xa abajarinak ri canima'.
Je' xuban wa' rumal chi man xquicoj tä ri
qui tzij ri winak ri quilom u wäch ri Are' chi
c'asal chic. 15 Xubij c'u ri Jesús chque: Jix
cho ronojel ruwächulew, chitzijoj ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio chque conojel ri winak,
—cächa'. 16 Apachin c'u ri cäcojonic, cäban
c'u na u kasna', curik na ri' ru tobanic
ri Dios. Ri man cäcojon taj, cäk'at na tzij
puwi' chi cäc'äjisax na u wäch, —cächa'.
17 Ri quecojonic cäca'n na wa' we cajmabal
tak etal ri': Pa ri nu bi' quequesaj na bi
itzel tak espíritus, quech'aw c'u na pa jule'
tak ch'abal chic. 18 Cäquichap na cumätz,
xukuje' we cäquitij cämisanel cunabal, man
c'o tä c'äx cäquiriko. Cäquiya na qui k'ab pa
qui wi' ri yawabib, queutzir c'u na canok,
—xcha ri Jesús chque.

Cäpaki ri Jesús chicaj

19 Te c'u ri', aretak ri Kajaw Jesús xto'taj
che tzijonem cuc' ru tijoxelab, xc'am bi
chicaj, xt'uyi c'u pa ru wiquiäk'ab ri Dios.
20 Are c'u ru tijoxelab xebel bic, xquitzijoj
ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio apawije' chi'
ri xeopan wi. Tzare c'u ri Kajaw Jesús xtob
chque, xujiquiba chquiwäch ri winak chi
kas tzij ri tajin cäquitzijoj rumal chi xuya
chque chi cäca'n cajmabal tak etal junam
ruc' ri tajin cäquitzijoj. Amén.

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IBAJ RI SAN LUCAS

1 Lok'alaj tat Teófilo: E q'uia ri winak ri
xcaj xquitz'ibaj pa cholaj ri tzijobelil chrij
ri kas xbantaj waral chkaxol. 2 Ri xbantaj
na are je' jas ri c'utum chkawäch cumal
ri winak ri xquil ronojel wa' kas pa ri u
chaplexic lok. We winak ri' e are' ri xetob
chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios. 3 Ri in
xukuje' sibalaj utz rilic wa' nu banom in
rech quinwetamaj ronojel wa' kas pa ru
chaplexic lok. Rumal rech wa' xinchomaj
in chi are utz we ri in xukuje' quintz'ibaj
bi pa ru cholajil ronojel ri xbantajic. 4 Je
ri' quinban na rech quetamaj la ri kas tzij
chrij ri tijonic ri yo'm che la.

Jun ángel cubij lok chi quil na u wäch ri Juan Kasal Ja'

5 Aretak ri tat Herodes are nim takanel
pa qui wi' ri winak aj Judea, xc'oji jun tata'
chic chila', Zacarías u bi'. Ri tata' ri' are
sacerdote* aj Israel ri jun cuc' ri juch'ob
sacerdotes aj re ri mam Abías. Ri rixokil,
Elisabet u bi', are jun chque ri rachalaxic
ri mam Aarón. 6 E utzalaj tak winak wa'
we juc'ulaj ri', jicom c'u canima' cho ri
Dios. Xeniman che ri Dios pa ronojel ri
xtakan wi, pa ronojel ru Lok' Pixab ri Ka-
jaw. Man c'o tä etzelal ri xca'no. 7 Man
c'o tä c'u calc'ual rumal chi ri nan Elisabet
man calc'ualan taj. E nimak tak winak chi
c'ut ri quieb ri'.

8 Pa jun k'ij ri tat Zacarías tajin cäpatänin
ri are' pa ri nimalaj rachoch ri Dios ru-
mal chi cäquirik u banic wa' ri achijab
ri e jun cuc' ri juch'ob sacerdotes aj re
ri mam Abías pa tak ri k'ij ri'. Ri u
chac ri tat Zacarías are la' chi cäch'aw pa
qui wi' ri winak ruc' ri Dios. 9 Je' jas
ri qui nak'atisam wi quib ri sacerdotes,
xquicha' ri tat Zacarías rech coc bi pa
ri lok'alaj c'olibal ri sibalaj äwas chi coc
bi xa apachinok chuporoxic ri incienso.
10 Conojel ri winak xquimulij apan quib
cho ja chubanic orar aretak tajin cäporox
ri incienso. 11 Te'talic c'ut xuc'ut rib jun
ángel cho ri tat Zacarías, ri takom lok rumal
ri Dios. Xtaq'ui c'u chuxcut ri cäporox wi
ri incienso. 12 Aretak ri tat Zacarías xril
ri ángel, man xurik taj jas xubano, xane
sibalaj xuxej rib.

13 Xubij c'u ri ángel che ri tat Zacarías:
Maxej awib. Ri a bochi'nic xta'taj rumal ri
Dios. Quil c'u na u wäch jun a c'ojol rumal
ri nan Elisabet ri awixokil. Cacoj c'u na
a Juan che ru bi', —cächa che. 14 Xukuje'
xubij: Sibalaj catquicot na rumal ri ac'al,
xukuje' e q'uia chque ri jule' winak chic ri
quequicot na aretak quil u wäch, —cächa ri
ángel che. 15 Cänimar na u k'ij cho ri Kajaw
Dios. Man cutij tä na vino, man cutij tä c'u
tzam. Cätakan na ri Lok'alaj Espíritu pa ran-
ima' ri ac'al c'ä mäjok quil u wäch, —cächa'.
16 Cuban c'u na ri a Juan chi q'uia chque ri
winak aj Israel quetzelej na ruc' ri Kajaw ri
qui Dios, —cächa ri ángel che ri tat Zacarías.
17 Ri a Juan cänabej na cho ri Kajaw Jesús.
Cäc'oji c'u na ru no'j xukuje' ru chuk'ab
je' jas ri xc'oji che ri mam Elías, k'alajisal
re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. Cuban na
chi ri nan tat quetzelejic queutzir cuc' ri
calc'ual, xukuje' chi ri winak ri cäquiyac
quib chrij ri Dios cäquiq'uex na canima',
cäquiq'uex ri qui chomanic, cäquetamaj na ri
nimanic, quetzelej qui wäch cuc' ri utzalaj
tak winak, cäca'n na que ri e are'. Ri a Juan
cuban na chque ri winak chi quecowin na
chuc'ulaxic ri Kajaw, —xcha ri ángel che ri
tat Zacarías.

18 Xuta' c'u ri tat Zacarías che ri ángel,
xubij: ¿Jas ta quinban che retamaxic wa'
chi kas tzij ri cätzijoj la chwe? Ri in, in ri'j
achi chic, xukuje' ri wixokil are nim winak
chic, —xcha che.

19 Xch'aw chi na jumul ri ángel, xubij
che: In ri' ri Gabriel, in patänil re ri Dios.
In takom c'u lok che a tzijobexic, che qui
tzijoxic we utzalaj tak tzij ri' chawe, —cächa
che. 20 Tzche we cämic ri' man catcowin
tä chic catch'awic c'ä copan na ri k'ij ri
cäbantaj na wa' ri xinbij chawe, c'ä quil na
u wäch ri a c'ojol rumal rech wa' chi man
xacoj tä ri nu tzij, —cächa ri'. Cäbantaj na

* **1:5** "Sacerdote aj Israel": Chawila' ri versículo 8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

wa' we nu tzijom ri' tzpa ru k'ijol, —xcha ri ángel che.

21 Ri winak c'ut queye'm ri tat Zacarías. Xquicajmaj wa' chi sibalaj xbeytaj pa ri lok'alaj c'olibal ri sibalaj äwas chi coc bi xa apachinok. 22 Aretak xel lok ri tat Zacarías, man xcowin tä chic che qui ch'abexic ri winak. Xquetamaj chi c'o jas ri xuc'ut rib chuwäch ri tat Zacarías pa ri lok'alaj c'olibal. Xak pa memal chic xeuch'abej, rumal chi xmemar canok.

23 Aretak xetz'akat ri k'ij ri cäpatänin ri tat Zacarías pa ri nimalaj rachoch Dios, xe' ri are' cho rachoch. 24 Te c'u ri' ri nan Elisabet xcanaj yawab winak chic, xcanaj c'u job ic' cho rachoch. Xubij ri nan Elisabet pa ranima': 25 "Xca'y ri Kajaw Dios chwe, xutok'obisaj c'u nu wäch rech man quinquiyok' tä chi ri winak," —xcha ri nan Elisabet.

Jun ángel cubij lok chi quil na u wäch ri Jesucristo

26 Chuwak ic' chi c'ut ri Dios xutak bi ri ángel Gabriel pa ri tinimit Nazaret re Galilea. 27 Xopan c'u ruc' jun k'apoj ali, María u bi', ri tz'onom chic rumal jun achi, José u bi'. We achi ri' rachalaxic can ri nim takanel David ojer. 28 Ri ángel xoc bi chila' jawije' c'o wi ri k'apoj al María, xubij che: ¿A utz a wäch, María? —cächa'. ¡At ri' ri at cha'tal rumal ri Dios! Kas c'o ri Kajaw Dios awuc', —cächa che. Ri at c'ut, at tewchim na rumal ri Dios chquiwäch conojel ixokib, —xcha ri ángel che ri al María.

29 Aretak ri al María xril ri ángel, xutatabej ru tzij, xt'ujuw c'u ri ranima' rumal ri xbix che. Xuchomaj pa ranima', xubij: ¿Jas wa' ri cubij chwe? —xcha ri'. 30 Xch'aw chi ri ángel, xubij che ri k'apoj al María: Maxej awib, María, —cächa che. Ri at sibalaj at lok' cho ri Dios. 31 Ri at c'ut catcanaj can yawab winak. Cawil na u wäch jun awal ala ri cacoj na "Jesús" che ru bi', —cächa'. 32 Cänimar na u k'ij ri a Jesús. Cäbix na u C'ojol ri Dios aj Chicaj che. Ri Kajaw Dios cucoj na che nim takanel je' jas ra mam David. 33 Je ri' rech cätakan na puwi' ri tinimit Israel pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Ru takanic ri Are', man c'o tä u q'uisic, —xcha ri ángel che ri al María.

34 Te ri' ri al María xuta' che ri ángel, xubij: ¿Jas lo quinc'ulmaj wa'? —cächa'. Mäja' quinc'oji ruc' achi, —xcha che ri ángel.

35 Xch'aw c'u ri ángel, xubij che: Käkaj na lok ri Lok'alaj Espíritu pa wi'. Ri Dios aj Chicaj cärokxanej na wa' awuc' rumal ru chuk'ab. Rumal ri' we lok'alaj ac'al ri' ri quil na u wäch cäbix na u C'ojol ri Dios che, —cächa che. 36 Xukuje' ri nan Elisabet ri awachalal are' cäril na u wäch jun ac'al pune ri'j chic. Are c'u wakib ic' wa' cämic yawab winak chic ri nan Elisabet pune xbix canok che chi man cäcowin tä che ri alc'ualanic. 37 Man c'o tä c'u jas ri mat cäcowin ri Dios chubanic, —xcha ri ángel.

38 Xubij c'u ri k'apoj al María: In ri' ri patänil re ri Kajaw Dios. Chubana ba' ri Are' chwe jas ri tzijom la chwe, —xcha che.

Xel c'u bi ri ángel chuwäch.

Ri al María copan cho rachoch ri nan Elisabet

39 Pa tak ri k'ij ri' xel bic ri al María cho ja, xe' aninak pa jun tinimit ri c'o pa tak ri u juyubal ri Judea. 40 Xoc c'u bic pa rachoch ri tat Zacarías, xuya rutzil u wäch ri nan Elisabet ri rixokil. 41 Ri nan Elisabet, aretak xuta ru tzij ri al María, xslab c'u ri ral pa ru c'ux. Xkaj ri Lok'alaj Espíritu puwi' ri nan Elisabet, xtakan c'u pa ranima'. 42 Co xch'aw ri nan Elisabet, xubij che ri al María: Ri at c'ut at tewchim na rumal ri Dios chquiwäch conojel ixokib. U tewchim na ri awal at xukuje', —cächa'. 43 ¿Jas lo wa' chi ri Dios cuban jun nimalaj utzil chwe in, chi ru nan ri Kajaw xpe wuc'? —cächa ri nan Elisabet. 44 Chanim ri' aretak xinto chi xatch'awic, ri wal xquicotic, xslab pa nu c'ux. 45 Utz awe at ri xatcojon che ri Kajaw Dios, rumal chi kas tzij cäbantaj na ri xbix chawe rumal ri Dios, —xcha ri nan Elisabet che ri al María.

46 Xubij ri k'apoj al María:

Quinnimarisaj u k'ij ri Kajaw Dios.
47 Cäquicot c'u ri wanima'
rumal ri Dios ri To'l We.
48 Quinquicotic rumal chi ri Dios
xca'y chwe in ru patäninel ri man
nim tä nu banic.
Conojel winak cäquibij na chwe
pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic
chi utz we.

49 Je ri' käquibij na rumal rech wa'
chi ri Dios ri sibalaj c'o u chuk'ab
u banom nimak tak utzil chwe.
Sibalaj lok' ri Dios, sibalaj lok'
ru bi' ri Are',
—cächa ri al María.
50 Amak'el ronojel k'ij cutok'obisaj na
qui wäch conojel winak
ri nim käquil wi ri Are',
ri käquixej quib chuwäch.
51 U c'utum ri nimalaj u chuk'ab
chquiwäch conojel. Xukasaj qui k'ij
ri winak ri käquichomaj
chi sibalaj nim qui banic,
—cächa'.
52 Xeresaj ri takanic pa qui k'ab
ri nimak qui banic,
xuya c'u wa' chque ri winak
ri man nim tä queil wi.
53 E q'uia ri utzil ri xuban ri Dios
chque ri meba'ib,
ri winak ri quenumic.
Ri Dios xubij chque ri k'inomab:
Jix, man c'o tä iwe ix,
—xcha chque, —cächa'.
54 Xtoban chque ri winak aj Israel,
ri patänil tak re ri Dios.
Man xsach tä pu jolom ri Dios
ru tok'obisaxic qui wäch.
55 Je' xuban wa' rumal chi je' xuchi'j
chque ri kati't ka mam,
che ri ka mam Abraham
xukuje' ri rachalaxic ri are'
amak'el pa tak ri k'ij ri junab
ri quepetic,
—xcha ri al María.
56 Craj oxib ic' xcanaj na can ri al María ruc' ri nan Elisabet. Te c'u ri' xtzelej bic, xe' cho rachoch.

Quil u wäch ri a Juan Kasal Ja'

57 Aretak xopan ri k'ij ri cutzir ri nan Elisabet, xril c'u u wäch jun ral ala. 58 Ri u c'ul tak ja ri nan Elisabet xukuje' ri rachalaxic, aretak xquito chi ri Kajaw Dios sibalaj xutok'obisaj u wäch ri nan Elisabet, xequich'abej, xequicot c'u ruc'. 59 Chuwajxak k'ij c'ut xebe' chucojic ri retal ri ojer u trato† ri Dios che ru cuerpo ri ac'al. Xcaj c'ut xquicoj Zacarías che ru bi', junam ruc' ru bi' ru tat. 60 Xch'aw c'u ru nan, xubij chque: ¡No! —cächa'. Ru bi' ri käkacoj chrij ri ac'al are Juan, —xcha chque.
61 Xquibij c'u che: ¿Jas che? Man c'o tä jun chque ri achalal la ri je' u bi' wa', —xecha che.
62 Xak pa memal xquich'abej ru tat ri ac'al, xquita' che: ¿Jas u bi' ri ac'al käcoj la? —xecha che. 63 Ri tat Zacarías xuta' jun wuj rech cätz'ibanic. Xutz'ibaj c'u wa', xubij: "Juan ru bi' ri ac'al," —xcha pa ri tz'ibanic. Conojel xquicajmaj wa'. 64 Xak c'u te'talic xtzelej ru ch'abal ri tat Zacarías, xcowin chic cätzijonic. Xtzijon c'ut, xunimarisaj u k'ij ri Dios. 65 Sibalaj xquixej quib conojel ri qui c'ul tak ja, xquicajmaj wa'. Ronojel ri xuc'ulmataj jela' xtzijox apan pa tak ronojel ri juyub re Judea. 66 Conojel ri winak ri xetowic xechoman pa que wi, xquibij: ¿Jas lo cuban wa' we ac'al ri'? —xecha'.
Je' xquibij wa' rumal chi k'alaj chi c'o ri Kajaw Dios ruc' ri ac'al.

Ri tat Zacarías cubixoj jun bix rech k'alajisanic

67 Kajinak ri Lok'alaj Espíritu puwi' ri tat Zacarías ru tat ri ala, xk'alajisanic, xubij:
68 Quinya ba' u k'ij ri Kajaw
ri ka Dios uj, uj ri' ri winak
aj Israel, rumal chi xulic,
xpe che ka to'ic uj, uj c'u ri'
ri winak re ri u tinimit.
69 Xuya c'u chke jun To'l Ke
ri sibalaj c'o u chuk'ab.
Are c'u wa' jun chque ri rachalaxic
ri ka mam David, patänil re ri Dios,
—cächa ri'.
70 Are wa' ri xuchi'j lok ri Dios
cumal ri lok'alaj tak k'alajisal tak
re ru Lok' Pixab
pa ri ojer tak k'ij canok.
71 Xubij chi cujuto' na chquiwäch
ri ka c'ulel, che ka to'ic
pa qui k'ab,
xukuje' pa qui k'ab conojel
ri queetzelan ka wäch,
—cächa ri tat Zacarías.
72 Xukuje' xubij chi cutok'obisaj na
qui wäch ri kati't ka mam,
xukuje' chuc'utic chquiwäch
chi xna'taj che ri Are' ri Lok'alaj Trato
ri xuchi'j chque.

† **1:59** "Circuncisión": Chawila' Hechos 7:8, nota.

73 Are c'u wa' ri Kas Tzij ri u bim
che ri ka mam Abraham,
—cächa'.
74 Je ri' rech aretak uj esam chic
pa qui k'ab ri ka c'ulel,
cuya' cujpatänin che ri Dios,
man käkaxej tä chi kib,
75 xukuje' rech jicom ri kanima'
cujpatänin che, ka jachom kib
pu k'ab ri Dios pa tak ronojel
ri k'ij re ri ka c'aslemal,
—cächa ri'.
76 At c'ut, alaj ac'al, cäbix na
k'alajisal re ru Lok' Pixab
ri Dios aj Chicaj chawe,
rumal chi catnabej na chuwäch ri Kajaw
chubanic jicom che ru be.
77 At c'ut catyo'w na retamaxic
ri u tobanic ri Dios chque ri winak
re ri u tinimit, xukuje'
chi käsach na ri qui mac, —cächa'.
78 Ri ka Dios sibalaj quel u c'ux chke.
Rumal ri' cutak na lok ri Kajaw Jesús
kuc' uj. Sibalaj je'l c'u ri Are' je'
jas ru sakilal ri k'ij aretak käsakiric.
79 Cuya na sakilal pa canima' ri winak
ri je' ta ne e c'o pa ri k'ekumal
rumal ri qui mac,
käquixej c'u quib cho ri cämical.
Käc'oji na che c'amal ka be
pa ri be ri cuxlan wi ri kanima',
—xcha ri tat Zacarías.
80 Ri a Juan xq'uiyic, sibalaj c'o u chuk'ab
ri xyi' che rumal ri Lok'alaj Espíritu. Xcanaj
can pa tak ri juyub ri sibalaj cätz'inowic c'ä
pa ri k'ij ri xuc'ut rib chquiwäch ri winak aj
Israel.

2

Quil u wäch ri a Jesús

1 Pa tak ri k'ij ri', ri nimalaj takanel
Augusto César xuya takanic chque conojel
winak chi cätz'ibax ri qui bi'. 2 Aretak ri
tat Cirenio are k'atal tzij re ri tinimit Siria,
xbantaj we nabe tz'iban bi'aj ri'. Are jun
censo wa'. 3 Xebe' c'u conojel ri winak
chquijujunal pa tak ri qui tinimit rech
cätz'ibax ri qui bi'. 4 Xa je ri' xel lok ri tat José
pa ri tinimit Nazaret re Galilea, xe'c, xopan
pa jun tinimit re Judea, Belén u bi'. Chila'
xe' wi ri tat José rumal chi are rachalaxic ri
mam David. Ri tinimit Belén are u tinimit ri
mam David pa ojer tak k'ij canok. 5 Aretak
xe' ri tat José rech cätz'ibax ru bi', xuc'am bi
ri al María ri u to'm chic che rixokil, yawab
winak chi c'ut. 6 Aretak e c'o chila' pa Belén,
xopan ri k'ij ri cutzir ri al María. 7 Xril c'u u
wäch ru nabeal, jun ala. Xucoj atz'iak rech
nu'ch ac'al che. Xuk'oyoba pa jun echa'bal
rumal chi man c'o tä chi jawije' ri quec'oji
wi pa ri mesón.

Ri ángeles käquich'abej ri ajyuk'ab

8 E c'o c'u ajyuk'ab pa tak ri juyub chu-
nakaj ri tinimit Belén ri quequiwaraj ri
cawaj chila'. 9 Xak te'talic c'ut jun ángel
takom lok rumal ri Kajaw Dios xtaq'ui
chquiwäch. Xjuluw c'u ri je'lalaj u juluwem
ri Dios pa qui wi'. Sibalaj c'u xquixej quib
ri ajyuk'ab.
10 Xubij c'u ri ángel chque: Mixej iwib, —
cächa'. Kas tzij quinbij na jun utzalaj tzij
chiwe. Ri u patän wa' we utzalaj tzij ri' are
chi cuya nimalaj quicotemal chque conojel
winak. 11 Are quinbij chiwe chi cämic ri'
xil u wäch jun To'l Iwe pa ru tinimit ri
mam David. Are Cristo* wa' ri Kajaw, —
cächa'. 12 Are c'u retal wa' chiwe: Quirik
na jun alaj ne', cojom c'u atz'iak rech nu'ch
ac'al chrij, k'oyobam pa jun echa'bal, —
xcha chque.
13 Xak te'talic c'ut e c'o chic ruc' ri ángel
q'uialaj tak ángeles ajchicaj. Käquinimarisaj
c'u u k'ij ri Dios, käquibij:
14 ¡Kanimarisaj ba' u k'ij ri Dios
ri c'o chicaj! ¡Chuxlan na canima'
ri winak cho ruwächulew, e are c'u
winak wa' ri utz queril wi ri Dios!
—xecha ri ángeles.
15 Te c'u ri' aretak xebe' ri ángeles chi-
caj, ri ajyuk'ab xquitzijobela quib, xquibij:
Jo' pa Belén, —quecha'. Jekila na we
xc'ulmatajic ri' ri u tzijom ri Kajaw Dios
chke, —xecha ri'.
16 Aninak xebe'c. Xequirika c'u ri nan
María, ri tat José ruc' ri alaj ne'. K'oyobam
c'u ri ne' pa jun echa'bal. 17 Aretak xquilo,
xquitzijoj ri xubij ri ángel chque chrij ri
ac'al. 18 Xquicajmaj c'u wa' conojel ri

* **2:11** Ri tzij "Cristo" o "Mesías" quel cubij "cha'tal rumal ri Dios".

winak ri xetow ri qui tzij ri ajyuk'ab. 19 Are
c'u ri nan María xak xuc'ol conojel we
tzij ri' pa ranima', xchoman c'u chquij.
20 Xetzelej c'u bic ri ajyuk'ab, tajin cäquiya
u k'ij, cäquinimarisaj c'u u k'ij ri Dios rumal
ri xbix chque, xukuje' rumal chi xquilo chi
kas je' jas ri xutzijoj ri ángel chque.

Ri a Jesús cäyi' chuwäch ri Dios

21 Chuwajxak k'ij c'ut, xquicoj ri retal ri
ojer trato che ru cuerpo ri ac'al, xquicoj c'u
Jesús che ru bi'. Are u bi' wa' ri xucoj can
ri ángel aretak mäjok calc'ualax chuc'ux ri
k'apoj al María.
22 Xopan ri k'ij ri quesax ri rawasil ri
nan María. Je' jas ri cubij chupam ru
Pixab ri mam Moisés, xquic'am lok ri ac'al
chuyi'c chuwäch ri Kajaw Dios pa ri tinimit
Jerusalén. 23 Je ri' xca'no rumal chi tz'ibam
wa' pa ru Pixab ri Kajaw Dios, cubij: "Rono-
jel nabeal ala cätas wa' chupatänixic ri Ka-
jaw Dios," —cächa'. 24 Xebe' c'u ri tat José, ri
nan María pa Jerusalén chusipaxic ri cäbix
pa ru Pixab ri Kajaw Dios: Are juc'ulaj ut
wa'. We man c'o tä ri ut cuya' queyi' quieb
alaj tak tucumux che sipanic.
25 Xc'oji c'u pa ri tinimit Jerusalén jun
tata', Simeón u bi'. We tata' ri' are utzalaj
achi wa' ri cäniman che ri Dios pa ronojel,
jicom c'u ranima' chuwäch. Ri are' reye'm
ri Dios chi queuto' ri winak aj Israel. C'o c'u
ri Lok'alaj Espíritu ruc'. 26 Xk'alajisax che
ri tat Simeón rumal ri Lok'alaj Espíritu chi
man cäcäm tä na chanim, xane nabe cäril
na ri Cristo ri cha'tal rumal ri Kajaw Dios.
27 Xuna' c'u ru rayinic ri Lok'alaj Espíritu
pa ranima', xe' pa ri nimalaj rachoch Dios.
Aretak ru tat, u nan ri alaj a Jesús xquic'am
bic, xeopan pa ri nimalaj rachoch Dios
chubanic che ri ac'al jas ri cubij pa ri Pixab
chi rajwaxic u banic wa'. 28 Ri tat Simeón
xuk'aluj ri ala, xuya u k'ij ri Dios. Xuban
orar, xubij:
29 Kajaw Dios, ya la chwe cämic
chi ri in, ri in patänil e la,
chi quincäm na, cuxlan ri wanima',
je' jas ri bim la lok chwe,
—cächa'.
30 Wilom c'u in ri To'l Ke,
31 ri takom la lok chquiwäch conojel winak.
32 Are je' jas jun chäj, jun candela
ri cätununic. Cuya na ri sakil
re ri Pixab la pa canima' ri niq'uiaj
winak chic ri man e aj Israel taj.
Rumal wa' ri takom la lok, cänimarisax
na u k'ij ri tinimit la, ri Israel,
—xcha ri tat Simeón.
33 Ri tat José ruc' ru nan ri ac'al xquicaj-
maj ronojel ri cätzijox chrij ri a Jesús.
34 Ri tat Simeón xeutewchij, xubij che
ri nan María, u nan ri ac'al: Chilampe la
we ac'al ri', —cächa'. Cäcoj na wa' rech
quetzak q'uia winak aj Israel, cäsach c'u na
qui wäch. Queto' c'u na ri jule' winak chic
aj Israel rumal ri Are', quewalijisax na.
Xukuje' we ac'al ri' cäcoj na rumal ri Dios
che etal chquiwäch ri winak. Cäquetzelaj c'u
na u wäch, —cächa ri'. 35 Cuban na ri Kajaw
Jesús chi cäk'alajinic jas ri quechoman ri
winak pa canima', —cächa chque. Ri lal,
nan, cäq'uis na ib la che ok'ej, —xcha che ri
nan María.
36 Xukuje' xc'oji chila' jun chichu'
k'alajisanel, Ana u bi'. Are u mia'l ri
tat Fanuel re ri rachalaxic ri mam Aser.
Sibalaj nim winak chic ri chichu' ri'. Xa
wukub junab xc'oji ruc' ri rachajil, xcäm
c'u ri tata'. 37 Jumuch' quiejeb junab
malca'n canok. Man quel tä chi bi pa ri
nimalaj rachoch Dios. Cäpatänin c'u che ri
Dios chila' chi pak'ij chi chak'ab. Cuban
orar, xukuje' cuban ayunar. 38 Xtac'atob
c'u wa' chquiwäch ri tat José, ri nan María
pa we hora ri', xuban maltioxinic che ri
Dios. Xtzijon chrij ri a Jesús chquiwäch
conojel ri winak ri e eyeninak che ri Dios
chi cuto' ri tinimit Israel.

Quetzelej c'u bic, quebe' pa ri tinimit Nazaret

39 Qui banom c'u ronojel ri cäbix pa
ru Pixab ri Kajaw Dios, xetzelej c'u bic,
xebe' pa Galilea, pa ri qui tinimit Nazaret.
40 Q'uiyem re ri ac'al, tajin cäcowiric, sibalaj
c'o ru no'j. Ri Dios sibalaj tajin cätewchin ri
a Jesús.

Ri a Jesús c'o pa ri nimalaj rachoch Dios cuc' ri ajtijab

41 Ronojel junab c'ut xebe' ru tat, ru nan
pa ri tinimit Jerusalén che ri nimak'ij ri

† **2:41** "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

cäbix Pascua† che. 42 Aretak cablajuj u
junab chic ri a Jesús, xepaki bic, xebe' pa
Jerusalén jas ri qui nak'atisam wi quib pa
ri nimak'ij ri'. 43 Xq'uis c'u ri nimak'ij,
tzelejem cäca'n bic ri tat José, ri nan María.
Xcanaj can ri alaj a Jesús pa Jerusalén, man
c'o tä c'u quetam ru tat, u nan chrij wa'.
44 Xquichomaj chi c'o cuc' ri cachi'l. E
benak jun k'ij pa ri be, xquitzucuj ri a Jesús
chquixol ri cachalal, chquixol ri cachi'l.
45 Man xquirik tä c'ut. Xa je ri' xetzelej chic
pa Jerusalén. Xquitzucuj ri ala chila'.
46 Qui tzucum c'u oxib k'ij, xquirik c'u
pa ri nimalaj rachoch Dios. T'uyul ri a
Jesús chquixol ri tijonelab re ri Pixab, tajin
cutatabej ri qui tijonic. Cuc'ot c'u qui chi' ri
tata'ib. 47 Conojel ri quetowic xquicajmaj
chi utz cächoman ri ala, chi retam jas cubij
chque ri tijonelab.
48 Aretak ru tat, u nan xquil u wäch ri
ac'al, xquicajmaj wa'. Xubij ru nan che:
Wal, ¿jas che je' a banom wa' chke? —cächa'.
¿A mat cawilo chi ra tat, ri in, uj elinak ch'uj
chatzucuxic? —xcha che.
49 Xubij c'u ri a Jesús chque: ¿Jas che
quintzucuj alak? ¿A mat etam alak chi
rajwaxic chi quinban ri u rayinic ri nu Tat?
—xcha chque.
50 Ri e are' man xquich'ob tä c'u ri cubij
ri ac'al chque.
51 Xe' c'u ri a Jesús ruc' ri tat José, ruc' ru
nan pa ri tinimit Nazaret. U yo'm c'u rib
pa takic chque. Ru nan xuc'ol pa ranima'
ronojel ri xbantajic. 52 Xq'uiy ri a Jesús,
c'o na ru no'j, xukuje' xcowiric. Ri a Jesús
sibalaj utz cuban cho ri Dios, xukuje' utz
cäquil wi ri winak.

3

Ri Juan Kasal Ja' cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios

1 Pa ri ro'lajuj junab ri tajin cätakan ri
tat Tiberio César ri nimalaj takanel, aretak
ri tat Poncio Pilato are k'atal tzij puwi' ri
Judea, ri tat Herodes c'ut are nim takanel
puwi' ri Galilea. Ri tat Felipe, rachalal ri tat
Herodes, are k'atal tzij pa Iturea xukuje' pa
Traconite. Ri tat Lisanias are k'atal tzij pa
Abilinia. 2 Ri tat Anás, ri tat Caifás e are'
qui nimakil sacerdotes quech ri winak aj
Israel. Pa tak ri k'ij ri' ri Dios xutzijobej
ri tat Juan, ru c'ojol ri tat Zacarías. C'o
c'u ri tat Juan pa tak juyub ri cätz'inowic.
3 Ri tat Juan xubinibej conojel tak ri juyub
ri e c'o chunakaj ri nima' Jordán, cutzijoj
c'u chque ri winak chi rajwaxic cäquiq'uex
qui chomanic, cäq'uex c'u canima', te c'u ri'
cäban qui kasna' rech cäk'alajinic chi je' qui
banom wa'. Xa je ri' käsachtaj ri qui mac.
4 Je' jas ri cubij pa ri wuj ri tz'ibam wi ru tzij
ri ojer k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, ri
Isaías:

C'o jun ri co cäch'aw pa tak ri juyub
ri quetz'inowic, cubij: "Chibana u banic
ri nim be ri cäbin wi ri Kajaw.
Chibana sibalaj jicom
che ri alaj tak u be,"
—cächa'.
5 "Quenojisax na conojel tak ri siwan,
quelianisax na conojel tak ri juyub,
ri nimak xukuje' ri ch'utik.
Ri be ri e cotaquic quejicomisax na.
Ri be ri sibalaj e c'äx na chelianisaxok,"
—cächa'.
6 "Conojel winak cäquil c'u na
jas cuban ri Dios che qui to'ic
ri winak ajmaquib,"
—xcha ri mam Isaías.

7 Xubij c'u ri tat Juan chque ri q'uia winak
ri xeopan ruc' rech cäban qui kasna': ¡Alak
subanelab tak winak, cachalaxic tz'i'!*
¿Jachin c'u ri' ri xc'utuw chuwäch alak chi
rajwaxic canimaj alak bi cho ri royowal
ri Dios? —cächa chque. 8 Bana ba' alak
ri takal u banic ri cuk'alajisaj chi kas tzij
xq'uextaj anima' alak. Mächaplej alak u
bixic xol tak alak: "Utz ke rumal chi ri
uj, uj rachalaxic ri ka mam Abraham," —
mächa ne alak. Quinbij na chech alak chi ri
Dios cäcowin chubanic chque tak we abaj ri'
chi e rachalaxic chic ri ka mam Abraham,
—cächa'. 9 Chanim ri' tajin cäcoj ri iquiäj
chque tak ri qui xera' ri che' rech quet'oyic.
Ronojel che' ri man cuya tä utzalaj u wäch
cät'oy na, queq'uiäk c'u bi pa ri k'ak', —xcha
ri tat Juan chque.
10 Xquita' c'u ri q'uia winak che, xquibij:
¿Jas ta c'u lo käka'n na? —xecha che.

* **3:7** Ri mero tzij waral are "Ri alak, alak ralc'ual ri cumätz".

11 Xch'aw chi ri tat Juan, xubij chque:
Apachin c'u ri c'o quieb u k'u', chuya jun
re che ri winak ri man c'o tä re. Apachin
ri c'o cutijo, chuya re ri winak ri man c'o tä
cutijo, —xcha'.
12 Xeopan xukuje' jujun chque ri tok'il
tak alcabal rech cäban qui kasna', xquibij
c'u che ri tat Juan: Kajtij, ¿jas käka'n na uj?
—xecha che.
13 Xubij ri tat Juan chque: Mitok'ij u wi'
ri ix takom wi chutok'ixic, —xcha chque.
14 Xukuje' ri soldados xquita' che,
xquibij: E c'u ri uj, ¿jas käka'n na? —xecha
che.
Xubij ri tat Juan chque: Miban elak'
che jachin jun winak, mibana c'u c'äx
chque. Mibij jalum k'abam chquij ri
winak. Chicu'ba c'u i c'ux ruc' ri tojbal iwe,
—xcha chque.
15 Ri winak c'ut tajin quechoman pa can-
ima' chrij ri tat Juan, tajin queye'n che rilic
we ne ri tat Juan are ri Cristo. 16 Xch'aw chi
ri Juan Kasal Ja', xubij chque conojel: Peti-
nak jun achi ri c'o na u chuk'ab chnuwäch
in. Man takal tä c'u chwe in chi quinquir ru
c'amal u xajäb. Ri are' cuya na ri Lok'alaj
Espíritu chech alak je' jas ri in quinban
kasna' alak ruc' joron. Cuban c'u na kasna'
alak ruc' k'ak', —cächa chque.
17 Ri achi ri' cuc'am ru jopibal rech cu-
josk'ij ri trico, xukuje' rech cumulij bic ru
trico, cuya c'u pa tak ru c'uja. Xukuje'
ne cuporoj ri pajo, cuban jun k'ak' ri man
cäcowin tä jun chuchupic, —cächa'. Jas ri
cuban ri achi ajchac che ri trico, je ri'
xukuje' cuban na ri Kajaw Dios chque tak
winak, —xcha chque.
18 Je ri' xubij ri tat Juan, xukuje' xe-
upixbaj ri winak cuc' q'uia pixab chic,
xutzijoj c'u ri Utzalaj Tzij re ri Evange-
lio chque. 19 Xukuje' ri tat Juan xuyaj ri
k'atal tzij Herodes rumal chi ri tat Herodes
xuch'abej ri nan Herodías, rixokil ri tat
Felipe ru chak' ri Herodes. Xuyaj c'u ri tat
Herodes xukuje' cumal conojel ri etzelal ri
u banom. 20 Ri tat Herodes xa xunimarisaj
u banic ri man utz taj puwi' ronojel ri u
banom, chi xucoj ri tat Juan pa che'.

Cäban u kasna' ri Jesús

21 Pa jun k'ij aretak ri tat Juan tajin cuban
qui kasna' conojel ri winak, xuban u kasna'
ri Jesús xukuje'. Pa ri kasna' ri Jesús tajin
cuban orar, xjaktaj c'u ri caj. 22 Xkaj c'u
lok ri Lok'alaj Espíritu puwi' ri Jesús je' ta
ne chi ri Lok'alaj Espíritu are jun palomäx.
Te c'u ri' xch'aw lok Jun chicaj, xubij: At
ri' ri lok'alaj nu C'ojol. Sibalaj cäquicot ri
wanima' awumal, —xcha ri'.

Waral cätzijox wi ri rachalaxic ri Jesús

23 Craj ne juwinak lajuj u junab ri Jesús
aretak xuchaplej patäninem cho ri Dios.
Xquichomaj ri winak chi ri Jesús are
ralc'ual ri tat José. Ri tat José c'ut are racha-
laxic ri tat Elí, 24 ri tat Elí are ralc'ual ri tat
Matat, ri tat Matat ralc'ual ri tat Leví, ri tat
Leví are ralc'ual ri tat Melqui, ri tat Melqui
are ralc'ual ri tat Jana, ri tat Jana ralc'ual ri
tat José, 25 ri tat José ralc'ual ri tat Matatías,
ri tat Matatías ralc'ual ri tat Amós, ri tat
Amós ralc'ual ri tat Nahum, ri tat Nahum
ralc'ual ri tat Esli, ri tat Esli ralc'ual ri tat
Nagai, 26 ri tat Nagai ralc'ual ri tat Maat,
ri tat Maat ralc'ual ri tat Matatías, ri tat
Matatías ralc'ual ri tat Semei, ri tat Semei
ralc'ual ri tat José, ri tat José ralc'ual ri tat
Judá, 27 ri tat Judá ralc'ual ri tat Joana, ri tat
Joana ralc'ual ri tat Resa, ri tat Resa ralc'ual
ri tat Zorobabel, ri tat Zorobabel ralc'ual ri
tat Salatiel, ri tat Salatiel ralc'ual ri tat Neri,
28 ri tat Neri ralc'ual ri tat Melqui, ri tat
Melqui ralc'ual ri tat Adi, ri tat Adi ralc'ual
ri tat Cosam, ri tat Cosam ralc'ual ri tat
Elmodam, ri tat Elmodam ralc'ual ri tat Er,
29 ri tat Er ralc'ual ri tat Josué, ri tat Josué
ralc'ual ri tat Eliezer, ri tat Eliezer ralc'ual
ri tat Jorim, ri tat Jorim ralc'ual ri tat Matat,
30 ri tat Matat ralc'ual ri tat Leví, ri tat
Leví ralc'ual ri tat Simeón, ri tat Simeón
ralc'ual ri tat Judá, ri tat Judá ralc'ual ri
tat José, ri tat José ralc'ual ri tat Jonán, ri
tat Jonán ralc'ual ri tat Eliaquim, 31 ri tat
Eliaquim ralc'ual ri tat Melea, ri tat Melea
ralc'ual ri tat Mainán, ri tat Mainán ralc'ual
ri tat Matata, ri tat Matata ralc'ual ri tat
Natán, ri tat Natán ralc'ual ri tat David,
32 ri tat David ralc'ual ri tat Isaí, ri tat Isaí
ralc'ual ri tat Obed, ri tat Obed ralc'ual ri
tat Booz, ri tat Booz ralc'ual ri tat Salmón,
ri tat Salmón ralc'ual ri tat Naasón, 33 ri
tat Naasón ralc'ual ri tat Aminadab, ri tat
Aminadab ralc'ual ri tat Aram, ri tat Aram

ralc'ual ri tat Esrom, ri tat Esrom ralc'ual ri tat Fares, ri tat Fares ralc'ual ri tat Judá,
34 ri tat Judá ralc'ual ri tat Jacob, ri tat Jacob ralc'ual ri tat Isaac, ri tat Isaac ralc'ual ri tat Abraham, ri tat Abraham ralc'ual ri tat Taré, ri tat Taré ralc'ual ri tat Nacor, 35 ri tat Nacor ralc'ual ri tat Serug, ri tat Serug ralc'ual ri tat Ragau, ri tat Ragau ralc'ual ri tat Peleg, ri tat Peleg ralc'ual ri tat Heber, ri tat Heber ralc'ual ri tat Sala, 36 ri tat Sala ralc'ual ri tat Cainán, ri tat Cainán ralc'ual ri tat Arfaxad, ri tat Arfaxad ralc'ual ri tat Sem, ri tat Sem ralc'ual ri tat Noé, ri tat Noé ralc'ual ri tat Lamec, 37 ri tat Lamec ralc'ual ri tat Matusalén, ri tat Matusalén ralc'ual ri tat Enoc, ri tat Enoc ralc'ual ri tat Jared, ri tat Jared ralc'ual ri tat Mahalaleel, ri tat Mahalaleel ralc'ual ri tat Cainán, 38 ri tat Cainán ralc'ual ri tat Enós, ri tat Enós ralc'ual ri tat Set, ri tat Set ralc'ual ri tat Adán, ri tat Adán are ralc'ual ri Dios.

4

Cätakchi'x ri Jesús che mac

1 Xel bi ri Jesús pa ri nima' Jordán, xtzelej c'u lok kajinak ri Lok'alaj Espíritu puwi'. Te ri' ri Espíritu xuc'am bi ri Jesús pa tak juyub ri cätz'inowic. 2 Xc'oji c'u chila' cawinak k'ij, cätakchi'x c'u che mac rumal ri Itzel. Man c'o tä c'u jas xutij pa tak ri k'ij ri'. Te c'u ri' sibalaj xnumic. 3 Xubij c'u ri Itzel che: We lal ri' ri u C'ojol ri Dios, bij la che we abaj ri' chi cuban na wa che la, —xcha che.

4 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Tz'ibam can wa' pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, cubij: "Man xak tä xuwi rumal ri wa quec'asi na ri winak, xane xukuje' rumal ronojel ru Tzij ri Dios," —cächa ri', —xcha ri Jesús che.

5 Te c'u ri' ri Itzel xuc'am bi ajsic puwi' jun nimalaj juyub. Xeuc'utuxtaj conojel ri tinimit re ruwächulew chuwäch. 6 Xubij c'u che ri Jesús: Quinya na che la chi cätakan la pa qui wi' conojel we tinimit ri' xukuje' chi cänimarisax k'ij la rumal wa', —cächa'. Yo'm c'u ronojel wa' chwe in. Ri in c'ut cuya' quinya wa' che apachin ri quinwaj quinya wi, —xcha ri Itzel che. 7 We cäxuqui la quink'ijilaj la quinya wa' che la, —xcha che.

8 Ri Jesús xch'awic, xubij: ¡Satanás! Chatel chnuwäch, —xcha'. Rumal chi tz'ibam pa ru Lok' Pixab ri Dios, cubij: "Chatk'ijilan na chwe in ri Awajaw ri a Dios. Chatpatänin xak xuwi chwe in," —cächa ri u Tzij ri Dios, —xcha ri Jesús che.

9 Ri Itzel xuc'am bic ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xutac'aba puwi' ri nimalaj rachoch Dios, xubij che: We lal ri' ri u C'ojol ri Dios, q'uiäka bi ib la iquim, —cächa'.
10 Rumal chi ru Lok' Pixab ri Tz'ibtalic cubij:

Queutak na lok ri ángeles
    che a chajixic,
—cächa', —xcha ri Itzel che. 11 Xukuje' cubij pa ru Lok' Pixab ri Dios:

Catquichap na che ra k'ab che a to'ic
rech man cachäk'ij tä rawakan
    cho jun abaj,
—cächa ri'.

12 Xch'aw chi na jumul ri Jesús, xubij: Xukuje' cubij pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Mayac royowal ri Kajaw ri ka Dios," —cächa', —xcha ri Jesús che.

13 Aretak ri Itzel xto'taj chutakchi'xic ri Jesús che mac, xel bi ruc'. Cätzelej chi na lok jumul pa jun k'ij chic.

Ri Jesús cuchaplej tijonem

14 Xtzelej c'u bi ri Jesús, c'o c'u ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu ruc'. Xe' pa Galilea. Ri winak ajchila' xetzijon chrij ri Jesús pa ronojel tinimit. 15 Ri Jesús xuya tijonic pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Galilea. Conojel xquinimarisaj u k'ij.

Que' ri Jesús pa ri tinimit Nazaret

16 Xtzelej bi ri Jesús, xe' pa ri tinimit Nazaret jawije' xq'uiyisax wi. Pa ri k'ij re uxlanem xoc bi pa ri rachoch Dios jas ru nak'atisam wi rib, xtaq'ui c'ut chusiq'uixic ru Lok' Pixab ri Dios. 17 Xyi' c'u ri wuj che ri xutz'ibaj ri mam Isaías, k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. Aretak xujak ri wuj, xuriko jawije' ri tz'ibtal wi ri', ri cubij:
18 Ri Espíritu rech ri Kajaw Dios c'o wuc'.
In cha'tal c'ut rech queintzijoj utzalaj
    tak tzij chque ri meba'ib.
In u takom u lok che qui cu'bisaxic
    canima' ri quebisonic,
chutzijoxic ri qui tzokopixic ri e tz'apim,
chubanic c'ut chi queca'y ri moyab,
xukuje' che qui tzokopixic

ri man e tzokopim taj,
—cächa'.
19 Xukuje' in takom lok chutzijoxic wa'
chi ri Kajaw Dios xucha' we k'ij
junab ri' chubanic utzil
chque conojel winak,
—cächa ri ka mam Isaías, —xcha ri Jesús chque.

20 Ri Jesús xutz'apij ri wuj, xutzelej wa' che ri chajil re ri rachoch Dios, xt'uyi'c. Conojel ri winak ri e c'o pa ri rachoch Dios naj qui wi' che. 21 Xubij c'u chque: Cämic ri' xbantaj wa' we Tz'ibtalic ri' chuwäch alak, —xcha chque.

22 Conojel ri winak utz quech'aw chrij ri Jesús, xukuje' xquicajmaj ri je'lalaj tak tzij ri xutzijoj chque, xquibij: ¿A mat are ru c'ojol ri tat José? —xecha'.

23 Xubij chque: Wetam ri cäbij na alak chwe in: "Ajcun, cunaj ib la," —cächa na alak chwe. "Ri ka tom chi xeban la pa ri tinimit Capernaum, chebana c'u la waral pa ri tinimit la," —cächa na alak, —xcha chque.

24 Xukuje' xubij chque: Kas tzij ri quinbij chech alak chi sibalaj nim quil wi ronojel k'alajisanel. Xak xuwi pa ru tinimit ri are' man nim tä quil wi wa', —cächa ri Jesús. 25 Tzij ri' ri quinbij chech alak chi xec'oji q'uia ri chuchuib malca'nib pa ri tinimit Israel pa tak ru k'ij ri ka mam Elías, jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. Oxib junab ruc' wakib ic' man c'o tä jäb xubano. Xc'oji c'u jun nimalaj wi'jal pa ronojel ruwächulew pa tak ri k'ij ri'. 26 Man xtak tä c'u bi ri tat Elías cuc' conojel ri malca'nib, xane xak xuwi ruc' ri jun chichu' malca'n pa ri tinimit Sarepta re Sidón, —cächa'. 27 Xukuje' xec'oji q'uia yawabib ri c'o ri itzel tak ch'a'c chquij pa ru k'ij ri Eliseo, jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. Man c'o tä c'u jun ri xcunaxic, xane xak xuwi ri tat Naamán ri aj Siria, —xcha ri Jesús chque.

28 Aretak ri winak xquita ri xubij chque, conojel ri e c'o pa ri rachoch Dios sibalaj xpe coyowal che ri Jesús. 29 Xewalij c'ut, xquesaj bi pa ri tinimit. Xquic'am bi chutza'm ri juyub ri yacom wi ri qui tinimit. Xcaj u q'uiäkic bi ri Jesús iquim. 30 Xk'atän c'u bi ri Jesús pa qui niq'uiajal ri winak, xe'c.

Ri Jesús curik jun achi ri c'o jun itzelalaj espíritu che

31 Xkaj bi ri Jesús, xe' pa Capernaum, jun tinimit re Galilea. Xeutijoj ri winak chila' ronojel k'ij re uxlanem. 32 Ri winak xquicajmaj ru tijonic rumal chi xeutzijobej je' jas ri cuban jun ri cätakan pa qui wi'.

33 Xoc c'u bi pa ri rachoch Dios jun achi ri c'o jun itzelalaj espíritu che. Xurak u chi' ri achi, co xch'awic. 34 Xubij c'ut: ¡Aa! ¿Jas ke uj uc' la, Jesús aj Nazaret? ¿A petinak la chusachic ka wäch? In wetam wäch la, chi lal ri' ri Lok'alaj Achi ri takom lok rumal ri Dios, —xcha che.

35 Ri Jesús xuyajo, xubij: ¡Chatz'apij u pa chi', chatel che ri achi! —xcha che.

Te c'u ri' ri itzelalaj espíritu xuq'uiäk ri achi cho ulew chquixol ri winak, xel bic, man c'o tä c'äx xuban can che. 36 Conojel xecajmanic. Cäquitzijobela quib, cäquibij: ¿Jas wa' we tzij ri' ri cucoj ri tata'? ¡Cäcowin ri Are' che qui takic ri itzel tak espíritus, quebel chque ri winak! —xecha'.

37 Quetzijon c'u chrij ri Jesús pa ronojel c'olibal chunakaj ri tinimit ri'.

Ri Jesús cucunaj ru ji' chichu' ri tat Simón Pedro

38 Xel c'u lok ri Jesús pa ri rachoch Dios, xoc bic pa ri rachoch ri tat Simón. Ru ji' chichu' ri tat Simón kajinak che jun nimalaj k'ak', xebochi'n c'u ri winak che ri Jesús puwi' ri chichu'. 39 Xnakajin che ri chichu', xtaq'ui c'u chuxcut. Xuyaj ri k'ak', xtäni c'u che. Chanim xwalij ri chichu', xeupatänij c'ut.

Ri Jesús queucunaj q'uia yawabib

40 Aretak kajem cuban ri k'ij, conojel ri e c'o yawabib cuc' xequic'am lok chuwäch ri Jesús. Pune q'uia u wäch ri yabil ri e c'o chque ri winak, xcowin ri Jesús che qui cunaxic. Xuya ru k'ab pa qui wi' chquijujunal rech queutziric. 41 E q'uia c'ut ri xebel itzel tak espíritus chque. Xquirak qui chi', xquibij: Lal ri' ri u C'ojol ri Dios, —xecha che.

Queuyaj c'u ri Jesús, man cuya tä chque chi quetzijonic, rumal chi quetam u wäch chi are ri Cristo.

Ri Jesús cutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa Galilea

42 Aretak xsakiric, xel bi ri Jesús pa
ri tinimit, xe' pa juyub jawije' ri xak
cätz'inowic. Ri winak sibalaj xquitzucuj,
xquiriko. Xquik'atej c'ut rech man quel
tä bi chquixol. 43 Ri Jesús xubij chque:
Rajwaxic chi quine'c quintzijoj ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios
chque ri winak pa tak ri niq'uiaj tinimit
chic, are c'u wa' ri in takom wi lok, —xcha'.
44 Xtzijon c'u ri Jesús pa tak ri rachoch
Dios ri e c'o pa Galilea.

5

Waral cätzijox wi ri cajmabal ri xban che qui chapic ri cär

1 Aretak ri Jesús c'o chuchi' ri nimalaj ja'
re ri mar re Genesaret, xeopan q'uia winak
ruc' chutatabexic ru Tzij ri Dios. 2 Ri Jesús
xeril quieb barcos ri e c'o chuchi' ri mar. E
elinak lok ri chapal tak cär pa ri barcos che
qui ch'ajic ri qui c'at. 3 Xoc c'u bic ri Jesús
pa jun chque ri barcos, ri re ri tat Simón.
Xt'uyi pa ri barco, xuta' tok'ob che ri tat
Simón chi cukebisaj apan jubik' ri barco
chuchi' ri ulew rech man cäpitz' tä ri Are'
cumal ri q'uia winak. Chila' c'ut xuya lok ti-
jonic chque ri winak. 4 Aretak xutänaba ri u
tijonem, xubij che ri tat Simón: Chakebisaj
ri barco pa ri mar. Chikasaj ri i c'at che qui
chapic cär, —xcha che.
5 Ri tat Simón xch'awic, xubij che: Kajtij,
xujchacun ronojel ri jun ak'ab mier. Man
c'o tä c'u ka chapom, —cächa'. We c'u je'
cäbij la, quinban chi na wa', queinkasaj ri
nu c'at, —xcha che.
6 Aretak xbantaj wa', xenoj c'u ri qui c'at
chapäbal cär, je ri' chi quet'okopitaj chque
tak ri cär. 7 Ri tat Simón cuc' ri to'l tak re
xequisiq'uij ri cachi'l ri e c'o pa ri jun barco
chic, rech queopan che qui to'ic. Xebe'
cuc' che qui to'ic, xequinojisaj c'u ri quieb
barcos, je ri' chi tajin quesach pa ri ja'.
8 Aretak ri tat Simón Pedro xril ri xbanic,
xubij: Kajaw Jesús, man takal tä chwe chi
cäc'oji la wuc' rumal chi ri in, sibalaj in
ajmac, —xcha che.
9 Xubij wa' rumal chi xuxej rib ri tat
Simón xukuje' ri e c'o ruc' rumal ri q'uialaj
cär ri xequichapo. 10 Xukuje' xecajman ri
tat Jacobo, ri tat Juan, u c'ojol ri tat Zebe-
deo, cachi'l quib ruc' ri tat Simón. Xubij ri
Jesús che ri tat Simón: Maxej awib. Jas ri
caban chque tak ri cär, queamulij, je' caban
na chque ri winak, —xcha che.
11 Xequesaj c'u lok ri qui barcos pa ri
mar, xquiya cho ri ulew. Te ri' xquiya can
ronojel, xebe' ruc' ri Jesús.

Ri Jesús cucunaj jun achi ri c'o itzel ch'a'c che

12 Aretak ri Jesús c'o pa jun tinimit chic,
xopan jun achi ruc', ri sibalaj yawab, ri
c'o itzel ch'a'c* che. Ri achi, aretak xril ri
Jesús, xupachba rib chuwäch. Xuchap u
bochi'xic, xubij: Tat, we caj la cäcowin la
che nu cunaxic, —xcha'.
13 Ri Jesús xuyuk ru k'ab, xuchap cok.
Xubij che: Cwaj, —cächa'. Chutzir ba' la, —
xcha che.
Chanim c'ut xel ri itzel ch'a'c che ri achi,
xutziric. 14 Xutak c'u ri Jesús chi mutzijoj
wa' che apachin jun winak. Te ri' xubij che:
¡Oj la! Jec'utu ib la cho ri sacerdote. Ya ba'
la ri takom can rumal ri ka mam Moisés
chi cäyi' che u cunaxic jun ri c'o itzel ch'a'c
che. Are c'u k'alajisabal wa' chquiwäch ri
winak, —xcha che.
15 Xesax c'u na u tzijoxic wa' pa rono-
jel tinimit. Cäquimulij c'u quib q'uialaj
tak winak chutatabexic ru tijonic ri Jesús,
xukuje' rech queucunaj chque tak ri qui
yabil. 16 Xel bi ri Jesús chila', xe' pa tak
juyub ri quetz'inowic chubanic orar.

Ri Jesús cucunaj jun achi ri cäminak u cuerpo

17 Pa jun k'ij ri Jesús tajin cuya tijonic.
E t'uyut'oj c'u ri tata'ib fariseos xukuje' ri
tijonelab re ri Pixab chunakaj ri Jesús. E
elinak c'u lok ri e are' pa ronojel tinimit
re Galilea, re Judea, xukuje' e c'o jujun ri
xepe pa Jerusalén. Are c'u ri Jesús, sibalaj
c'o ru chuk'ab ri Dios ruc' che cunanic.
18 Xeopan c'u jujun achijab cuc'am lok jun
achi ri cäminak u cuerpo. K'oyol cho jun alaj
u ch'at. Ri achijab xquitzucuj ri roquisaxic
bi ri yawab pa ri ja chuya'ic cho ri Jesús.

* **5:12** Ri itzel ch'a'c are jun yabil ri sibalaj c'äx ri cusipaj rib.

19 Man xquirik tä c'ut jawije' queboc wi bic
cumal ri q'uialaj winak. Xepaki c'u puwi'
ri ja. Xquesaj apan jubik' ru xo'til ri ja,
xquiban jun jul puwi' ri ja, xquikasaj c'u
bi ri achi pa ri alaj ch'at chquixol ri winak
cho ri Jesús. 20 Aretak ri Jesús xrilo chi kas
quecojon che, xubij che ri achi ri cäminak
u cuerpo: Tat, quesachtaj ri mac la, —xcha
che.

21 Te c'u ri' xpe coyowal ri fariseos
xukuje' ri tijonelab re ri Pixab. Cäquichomaj
pa canima', cäquibij: "¿Jachin lo wa' we
achi ri' ri cubij ri äwas u bixic chrij ri
Dios?" —quecha'. "Xak xuwi ri Dios cäcowin
chusachic u mac jun," —xecha'.

22 Ri Jesús chanim xuna' ri tajin
cäquichomaj pa canima'. Xch'aw c'ut, xubij
chque: Ri in wetam ri tajin cächomaj alak
pa anima' alak, —cächa chque. 23 ¿Jachique
ri man c'äx tä u bixic che ri yawab: "Ra mac
xesachtajic", o ri u bixic: "Chatwalijok,
chatbinok"? —cächa ri Jesús chque. (C'äx na
u banic ri jun xukuje' ri jun chic.) 24 Rech
ba' quetamaj alak chi ri in, in ri' ri Ralc'ual
ri Dios ri Kas Winak, c'o nu takanic pa qui
wi' ri winak cho ruwächulew chusachic qui
mac, quinban na wa', —xcha chque.

Xubij che ri achi ri cäminak u cuerpo:
Quinbij che la, walij ba' la. C'ama la bi ri
soc la, oj la cho ja, —xcha che.

25 Chanim xwalij ri achi, xtaq'ui
chquiwäch ri winak. Xutelej bi ri u
soc ri k'oyol wi, xe' cho rachoch, tajin
cunimarisaj u k'ij ri Dios. 26 Conojel
ri winak sibalaj xquicajmaj ri xubano,
xquinimarisaj c'u u k'ij ri Dios. Sibalaj
cäquixej quib ri winak, cäquitzijobela quib,
cäquibij: Cämic ri' e c'o cajmabal ri kilom,
—xecha'.

Ri Jesús cusiq'uij ri tat Leví rech que' ruc'

27 Te c'u ri' xel bi ri Jesús chila', xril jun
tok'il alcabal, Leví u bi', t'uyul jawije' cätoj
wi alcabal. Xubij c'u che: Sa'j la wuc', —
xcha che.

28 Ri tat Leví xwalijic, xuya can ronojel,
xe' ruc' ri Jesús.

29 Ri tat Leví xuban c'u jun nimalaj
ula'nem che ri Jesús cho rachoch. Xeopan
q'uia chque ri tok'il tak alcabal, xukuje'
niq'uiaj tak winak chic. Xet'uyi c'u ju-
nam chi' ri mesa cuc' ru tijoxelab ri Jesús.
30 Xepe ri tijonelab re ri Pixab cachi'l ri
fariseos. Xequiyaj ri tijoxelab, xquibij
chque: ¿Jas che quixwi' cuc' tok'il tak alca-
bal xukuje' cuc' ajmaquib? —xecha chque.

31 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri
winak ri utz qui wäch ri c'o qui chuk'ab
man rajwaxic tä cunal que. Xane are
rajwaxic wa' chque ri yawabib, —cächa'.
32 Man in petinak tä che qui siq'uixic ri
utzalaj tak winak rech cäquiq'uex canima',
cäquiq'uex c'u qui chomanic, xane che qui
siq'uixic ajmaquib, —xcha chque.

Cäquita' che ri Jesús chi jas che man cäca'n tä ayunar ru tijoxelab

33 Xquibij c'u che ri Jesús: Ru tijoxelab ri
tat Juan amak'el cäca'n ri ayuno, amak'el
c'ut cäca'n orar. Je' c'u cäca'n ri qui tijoxelab
ri fariseos xukuje'. ¿Jas c'u che ri tijoxelab
la amak'el quewi'c, man cäca'n tä c'u ri
ayuno? —xecha che.

34 Xubij c'u ri Jesús chque: ¿A cuya' lo ri
e c'o pa jun c'ulanem cäca'n ayunar aretak
c'o ri jia'xel cuc'? —cächa'. 35 Copan c'u na
ri k'ij ri man c'o tä chi ri jia'xel chquixol. Te
c'u ri' cäca'n na ayunar pa ri k'ij ri', —xcha
chque.

36 Xukuje' xucoj jun c'utbal chquiwäch,
xubij chque: Man c'o tä jun winak ri cut'is
jun c'ac' c'ojbal chrij ri k'el atz'iak. We je
ri', ri c'ac' cutek'tobisaj na ri' ri k'el, xukuje'
ri c'ojbal ri esam che ri c'ac' atz'iak man
cuc'ulajij tä rib ruc' ri k'el, —cächa'. 37 Man
c'o tä c'u jun winak ri cuya c'ac' vino pa tak
k'el tak k'ebal re tz'um. We je ri', ri c'ac'
vino queut'ubij ri' ri tz'um, cätix c'u na ri'
ri vino, queetzeletaj can ri' ri tz'um. 38 Are
ri c'ac' vino käyi' na pa c'ac' tak k'ebal re
tz'um. Je ri' man käsach tä u wäch ri vino,
o ri c'olibal re. 39 Man c'o tä jun winak ri
craj cutij re ri c'ac' vino we nabe u tijom re
ri k'el vino. Cubij na ri' ri winak chi are utz
na ri k'el vino, —xcha ri Jesús chque.

6

Ru tijoxelab ri Jesús quequich'up ru jolom trico pa jun k'ij re uxlanem

1 Pa jun k'ij re uxlanem oc'owem re ri
Jesús pa tak ri tico'n. Ru tijoxelab tajin

quequich'up ru jolom trico, quequik'ich pa qui k'ab, quequitijo. 2 Jujun tata'ib fariseos xquibij: ¿Jas che cäban alak ri äwas u banic pa ri k'ij re uxlanem? —xecha chque.

3 Ri Jesús xch'awic, xubij chque ri fariseos: ¿A mat ne siq'uim alak jas ri xuban ri ka mam David aretak xnumic, xukuje' ri xca'n ri e c'o ruc'? —cächa'. 4 Xoc c'u bi ri ka mam David pa ri rachoch Dios, xuchap ri wa ri e yo'm cho ri Dios, xutijo, xuya que ri e c'o ruc' xukuje'. Äwas c'u ne u tijic wa' cumal xak jachinok. Xane xak xuwi chque ri sacerdotes ya'tal wi wa', —xcha chque.

5 Xukuje' xubij chque: Ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak,* c'o nu takanic puwi' ri k'ij re uxlanem xukuje', —xcha chque.

Cäcunax jun achi ri cäminak jun u k'ab

6 Pa jun k'ij re uxlanem chic xoc bi ri Jesús pa ri rachoch Dios, xuchap c'u u ya'ic tijonic chque ri winak. C'o jun achi chila' ri cäminak jun u k'ab, ri u wiquiäk'ab. 7 Caluchi'x c'u ri Jesús cumal ri tijonelab re ri Pixab, xukuje' cumal ri tata'ib fariseos, che rilic we ri Are' cärutzirisaj ru k'ab ri achi pa ri k'ij re uxlanem rech cuya' cäquibij chi c'o u mac. 8 Ri Jesús xretamaxtaj ri qui chomanic. Xubij c'u che ri achi ri cäminak u k'ab: Walij ba' la, tac'al la pa ka niq'uiajal, —xcha che.

Xwalij c'ut, xtaq'ui chila'. 9 Xubij ri Jesús chque ri niq'uiaj winak ri e c'olic: C'o ri cwaj quinta' chech alak, —cächa chque. ¿Jachique ri ya'tal u banic pa ri k'ij re uxlanem? ¿A are ri u banic utzil? ¡We ne are ri u banic etzelal! ¿A ya'tal ri u to'ic ru c'aslemal jun o ri u cämisaxic? —xcha chque.

10 Ri Jesús co xca'y chque conojel ri e c'o pa tak u xcut, xubij c'u che ri achi: Yuku ri k'ab la, —xcha che.

Je' xubano, xutzir c'u can ru k'ab. 11 Ri u c'ulel ri Jesús sibalaj xejik' che ri coyowal, xquich'abla c'u quib jas ri quecowin chubanic chrij ri Jesús.

Quecha' ri cablajuj apóstoles rumal ri Jesús

12 Pa ri k'ij ri' xe' ri Jesús pa jun juyub chubanic orar. Xroc'owisaj ronojel jun ak'ab pa oración cho ri Dios. 13 Aretak xsakiric, xeusiq'uij ru tijoxelab, xeucha' cablajuj, xubij apóstoles† chque (ri quel cubij "nu tako'n"). 14 E are tak wa' ri xeucha' ri Jesús: Ri tat Simón ri xukuje' cäbix Pedro che, ri tat Andrés u chak' ri tat Pedro, ri tat Jacobo xukuje' ri tat Juan, ri tat Felipe xukuje' ri tat Bartolomé. 15 Xeucha' c'u ri tat Mateo xukuje' ri tat Tomás, ri tat Jacobo ru c'ojol ri tat Alfeo, xukuje' ri tat Simón ri cäbix "u nimal tinimit" che. 16 Xukuje' xeucha' ri tat Judas ru chak' ri tat Jacobo, xukuje' ri tat Judas Iscariote ri xjachow ri Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chque q'uia winak

17 E rachi'lam ru tijoxelab, ri Jesús xkaj lok pa ri juyub, xtaq'ui c'u pa jun lianic. Sibalaj e q'uia ri winak ri xebel lok pa conojel tak ri tinimit re Judea, pa ri tinimit Jerusalén, xukuje' pa tak ri tak'aj re Tiro xukuje' re ri Sidón. Xeopan c'u ruc' ri Jesús chutatabexic ri cubij, xukuje' rech quecunax che tak ri qui yab. 18 Xukuje' xerutzirisaj ri winak ri cäquirik c'äx cumal ri itzel tak espíritus. 19 Conojel ri winak cäquitzucuj cäquichap cok ri Jesús rumal rech chi quel chuk'ab ruc' che qui cunaxic conojel.

Ri Jesús cuya tijonic chrij jachin ri' ri curik ri kas utzil

20 Xca'y c'u ri Jesús chque ru tijoxelab, xubij chque: Utz iwe ix ri ix meba'ib rumal chi ri Dios cätakan pi wi'.

21 Utz iwe ix ri quixnum cämic rumal chi sibalaj c'o ri quitij na.

Utz iwe ix ri quixok' cämic rumal chi quixtze'n na ruc' quicotemal.

22 Utz iwe ix aretak quetzelax i wäch cumal ri winak, xukuje' aretak quixquesaj bi cuc', quixquiyok'o, xukuje' aretak quetzijon chiwij je' ta ne chi ix lawalo tak winak. Utz iwe aretak ri winak cäca'n ronojel wa' chiwe xa rumal wech in, in ri'

* **6:5** Ri Jesús xucoj we bi'aj ri' chbil rib chuc'utic chi Are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ibax ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios chi cäpetic. † **6:13** Ri tzij "apóstol" quel cubij "takom". E cablajuj u tako'n ri Jesús ri e cha'tal rumal.

ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, —cächa ri Jesús. 23 Sibalaj chixquicot pa ri k'ij ri', chixtze'nok, rumal chi nim ri tojbal iwe ri quirik na pa ri caj. Xukuje' ne ri cati't qui mam we winak ri' je' xca'n chque ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer, —xcha chque.

24 Tok'ob c'u i wäch ix, ri ix k'inomab, rumal chi ya xixquicot ix waral.

25 Tok'ob i wäch ix ri sibalaj c'o quitij cämic rumal chi käpe ri k'ij ri sibalaj quixnum na.

Tok'ob i wäch ix ri xa quixtze'n ruc' quicotemal cämic rumal chi quixbison na, quixok'ic.

26 Tok'ob i wäch ix aretak conojel ri winak sibalaj utz quetzijon chiwij, rumal chi je' xca'n ri cati't qui mam we winak ri' ojer chque ri xquijaluj quib chi e k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, —xcha chque.

Cheiwaj ri winak ri käca'n qui c'ulel chiwe

27 Quinbij c'u chiwe ix ri tajin quitatabej ri nu tzij: Cheiwaj ri käca'n qui c'ulel chiwe. Chibana utzil chque ri queetzelan i wäch. 28 Chibij: Ri Dios c'o pi wi', —quixchok chque ri winak ri käquitzak itzel tzij pi wi'. Chibana orar pa qui wi' ri queyok'on chiwe, —cächa'. 29 We c'o jun catch'ayow che ri juperaj a palaj, chaya ri juperaj chic chuwäch. We c'o jun cumaj ra chaquet, chaya che chi cuc'am bic xukuje' ra camixa'. 30 Chaya che apachin ri c'o jas cuta' chawe. Mata' chi ri jastak awe che ri jun ri xuc'am bic. 31 Ri quiwaj chi käca'n na ri winak chiwe, je' chibana ix chque xukuje', —cächa'.

32 We xak xuwi queiwaj ri winak ri quixcaj ix, ¿jas ta c'u che quichomaj chi i banom jun nimalaj utzil? Xukuje' ne ri ajmaquib käcaj quib. 33 We xak xuwi quiban utzil chque ri winak ri quebanow utzil chiwe, ¿jas c'u che quichomaj chi c'o nimalaj utzil i banom? Are je' käca'n ri ajmaquib xukuje', —cächa'. 34 We xak xuwi quiya qui jalomal ri cu'l i c'ux chquij chi käquitzelej chi na wa', ¿jas ta che ri' quibij chi i banom utzil? Xukuje' ne ri ajmaquib käquiya ri qui jalomal ri cach tak ajmaquib ri cu'l qui c'ux chquij chi käquitzelej chi na wa'. 35 Cheiwaj ri käca'n qui c'ulel chiwe. Chibana utzil. Chiya jalomal, micu'ba iwanima' chrij chi cätzelex chi na wa' jumul chic. Nim c'u ri tojbal iwe, käk'alajin c'u na chi kas ix ralc'ual ri Dios aj Chicaj, rumal chi sibalaj utz cuban ri Dios chque ri man quemaltioxin taj, xukuje' chque ri lawalo tak winak. 36 Chitok'obisaj qui wäch ri winak je' jas ri Dios ri i Tat u tok'obisam i wäch ix, —xcha ri Jesús.

Mik'at tzij pa qui wi' niq'uiaj winak chic

37 Mik'at tzij pa qui wi' niq'uiaj winak chic, man käk'at tä c'u na tzij pi wi' ix rumal ri Dios. Mibij tzij chquij ri winak, man käbix tä na tzij chiwij ix rumal ri Dios. Chisacha ri qui mac jule' chic, käsach c'u na i mac ix. 38 Chiya ix chque niq'uiaj chic, ri Dios c'ut cuya na chiwe ruc' jun utzalaj pajanic, t'icom, känoj ra c'olibal, käjat'jatic, —cächa'. Rumal chi jas ri pajanic ri quiya ix, je' ri pajanic ri cuya na ri Dios chiwe, —xcha ri Jesús chque.

39 Ri Jesús xucoj chi na jun c'utbal chic rech tijonic, xubij: ¿A käcowin lo jun winak ri man käca'y taj chuc'amic u be jun winak chic ri man käca'y taj? ¿A mat junam ri' quetzak bi pa jun jul? —cächa chque. 40 Man c'o tä jun tijoxel ri nim na u banic chuwäch ri rajtij. Pune ta ne aretak cätijotaj ri tijoxel, junam c'u na ruc' ri rajtij, —cächa'.

41 ¿Jas che c'o cabij chquij niq'uiaj winak chic? Je' ta ne chi caca'yej jun alaj mes ri c'o pa ru wak'äch ri awachalal, man cawil tä c'u ri a mac at ri je' ta ne jun tem ri c'o pa ri a wak'äch. 42 Je' ta ne chi cabij che ri awachalal: "Chaya chwe chi quinwesaj cok ri alaj mes ri c'o pa ra wak'äch," —catcha che. ¡Xak quieb a wäch! Man cawil tä c'u ri tem ri c'o pa ra wak'äch at. Nabe rajwaxic casuc'umaj ri a c'aslemal at je' ta ne chi cawesaj bi jun tem pa ra wak'äch. Te c'u ri' kas utz catca'y na che resaxic cok ri alaj mes pa ru wak'äch ri awachalal ri je' ta ne xa jun mac ri man nim taj, —xcha ri Jesús.

Are etamtal jun che' rumal ri u wächinic

43 Man c'o tä jun che' ri man utz taj ri cuya utz u wächinic. Man c'o tä c'u jun utzalaj che' ri cuya u wächinic ri man utz taj. 44 Are etamtal ri jun che' rumal ru wächinic.

Man quetam tä higos chrij ri q'uix, man quetam tä c'u uvas chquij ri juwi' q'uix, —cächa'. 45 Jun utzalaj winak are cutzijoj ri utzil ri c'o pa ranima'. Jun winak ri man utz taj are cutzijoj ri' ri lawaloyil ri c'o pa ranima'. Xak xuwi cutzijoj jun winak jas ri c'o pa ranima', —xcha ri Jesús.

Waral cätzijox wi ri quieb u wäch tac'alibal ja

46 Jas che quibij chwe: "Kajaw, Kajaw," —quixcha chwe. Man quinimaj tä c'u ri quinbij, —cächa'. 47 Quinc'ut na chiwäch jachin ruc' quinjunamaj wi ronojel winak ri cäpe wuc' in, ri cutatabej ri quinbij xukuje' cänimanic, —cächa'. 48 Junam wa' we winak ri' ruc' jun winak ri cuyac rachoch. Cuc'ot ri ulew, naj cukasaj. Cuban ri tac'alibal re ri ja puwi' ri abaj. Aretak cäpe jun nimalaj u wo ja', ri ja' cupuq'uij rib chrij ri ja ri', man cäcowin tä c'u chuyico'misaxic rumal chi yacom wa' puwi' ri abaj, —cächa'. 49 Ri winak c'ut ri quetataben ri nu tzij, man queniman tä c'u ri', e are' junam ruc' ri winak ri cuyac ri rachoch puwi' ri ulew, man cuban tä c'u ru tac'alibal ri ja. Aretak cäq'uiy ri ja', cupuq'uij rib chrij ri ja, chanim cätzakic, cäyojyob c'u ri ja, —xcha ri Jesús chque.

7

Ri Jesús cucunaj ri patänil re jun chque ri qui nimakil soldados

1 Aretak xto'taj ri Jesús che qui tzijobexic ri winak, xe' ri Are' pa ri tinimit Capernaum. 2 Chila' c'ut c'o jun achi qui nimal soldados. C'o jun patänil re ri tata' ri sibalaj lok' chuwäch. Ri achi patäninel are sibalaj yawab, cämic cubano. 3 Aretak ri tata' xuta u tzijol ri Jesús, xeutak bi jujun chque ri nimak tak tata'ib que ri winak aj Israel ruc' ri Are' rech cäquibochi'j chi copan ruc' chucunaxic ri patänil re. 4 Xebe'c, xeopan c'u ruc' ri Jesús, sibalaj xebochi'n che, xquibij: Takal che ri tata' ri' chi cäto' la che, 5 rumal chi are jun winak ri sibalaj lok' queril ri ka winakil uj, xuban c'u ke ri rachoch Dios ri käkamulij wi kib, —xecha che.

6 Xe' ri Jesús, xerachi'laj bic. Nakaj chi c'ut c'o wi che ri rachoch ri qui nimal soldados, aretak ri are' xeutak bi jujun tak rachi'l chubixic che ri Jesús: Tat, mäcos ib la. Man takal tä chwe chi coc la lok pa ri wachoch. 7 Rumal ri' xinchomaj in chi man takal tä chwe chi quinopan in uc' la. Xane xak xuwi we cäbij la lok ri tzij, cäcunataj na ri patänil we, —cächa ri'. 8 Rumal rech chi ri in, in winak ri c'o jun pa nu wi', ri in c'ut xukuje' quintakan in pa qui wi' ri nu soldados. Quinbij che jun: ¡Jat! —quincha che. Que' c'ut. Quinbij che ri jun chic: ¡Sa'j! —quincha che. Ri are' cäpetic. Quinbij che ri patänil we: ¡Chabana wa'! —quincha che. Cuban c'ut, —xcha'.

9 Aretak xuta wa' ri Jesús, sibalaj xucajmaj. Xutzolk'omij rib, xubij chque ri winak ri e teretoj chrij: Tzij ba' chi chquixol ri winak aj Israel man c'o tä jumul nu rikom in jun achi junam ruc' ri tata' ri' ri sibalaj cäcojonic, —xcha chque.

10 Aretak xetzelej bic ri u tako'n ri tata' cho ja, xquirik chi ri patänil re ri tata' ya utz chic ri are'.

Ri Jesús cuya chi ru c'aslemal ri ral ala jun chichu' malca'n

11 Te c'u ri' xe' ri Jesús pa jun tinimit chic, Naín u bi', xukuje' e benak ruc' q'uia chque ru tijoxelab cuc' niq'uiaj winak chic. 12 Nakaj chic c'o wi ri Jesús che ri tinimit, te' xrilo chi c'o jun cäminak telem lok rech cäc'am bi pa mukic. Ri cäminak ri' are xa jun chi ala, ral jun malca'n chichu'. E c'o q'uia winak re ri tinimit e teren chrij. 13 Aretak ri Jesús xril ri malca'n, xel ranima' che, xubij: Man cok' tä chi la, nan, —xcha che.

14 Xkeb ri Jesús ruc' ri cäminak, xuchap cok ri u cäxon. Xetaq'ui c'ut ri e teleninak. Xubij c'u ri Jesús: Ala, —xcha che. Quinbij chawe, ¡chatwalijok! —xcha che ri cäminak.

15 Xwalij c'u ri ala ri xcäm na, xuchaplej ch'awem. Ri Jesús xujach can che ru nan. 16 Sibalaj xquixej quib conojel ri winak, cäquinimarisaj c'u u k'ij ri Dios. Cäquibij xukuje': C'o jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri sibalaj nim u banic chkaxol.

Xukuje' xquibij: Petinak ri Dios chubanic utzil che ru tinimit, —xecha ri winak.

17 Ri xuban ri Jesús cätzijox wa' cumal conojel ri winak aj Judea xukuje' pa ronojel ri tinimit ri e c'o nakaj che ri Judea.

Ru tako'n ri tat Juan Kasal Ja' queopan ruc' ri Jesús

18 Ru tijoxelab ri tat Juan xquiya u tz-
ijoxic ronojel wa' che. Are c'u ri tat
Juan xeuch'abej quieb chque ru tijoxelab.
19 Xeutak bi ruc' ri Jesús rech käquita' che
ri Are' we kas tzij Are ri Cristo ri käpe na,
o we are rajwaxic chi käqueyej na Jun chic.
20 Xeopan c'u ri achijab ruc' ri Jesús, xquibij
che: Ri tat Juan Kasal Ja' uj u takom lok
uc' la, chuta'ic che la we lal ri' ri Cristo ri
käpe na, o we rajwaxic käkeyej na Jun chic,
—xecha che.
21 Che we chanim ri', aretak xeopanic,
ri Jesús xerutzirisaj q'uia winak che ri qui
yab, xukuje' xeresaj bi ri itzel tak espíritus
ri e c'o chque jujun winak. Xuban c'ut chi
xeca'y q'uia moyab. 22 Te ri' xch'aw ri Jesús,
xubij chque ru tijoxelab ri tat Juan: Jitzijoj
che ri tat Juan ri iwilom, ri i tatabem, chi
ri moyab queca'y chic, ri ch'ocojib que-
binic, ri winak ri c'o itzel ch'a'c chque
queutzirisaxic, ri so'rab käquita chic, ri
käminakib quec'astajisaxic, xukuje' kätzijox
ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri
meba'ib. 23 Utz re ri winak ri man cuban
tä quieb u c'ux chwij, xane kas tzij käcojon
chwe, —xcha chque.

24 Aretak xebe' ru tako'n ri tat Juan, ri
Jesús xuchaplej u tzijoxic ri tat Juan chque
ri winak, xubij: ¿Jas ri' ri xe' alak che rilic
pa tak ri juyub ri quetz'inowic? —kächa'. ¿A
xe' alak che rilic jun winak ri xa käquieblan
ranima' je' ta ne chi are jun aj ri käslabisax
rumal ri quiäkik'? —kächa'. Man are taj, —
kächa'. 25 ¿Jas c'u ri xe' alak che rilic? ¿A xe'
alak che rilic jun achi ri u cojom utzalaj tak
ratz'iak? Ri winak ri c'o je'lalaj tak catz'iak,
ri quequicot ruc' ri qui k'inomal, queriktaj
wa' pa tak cachoch ri nimak tak takanelab,
—kächa'. 26 ¿Jas c'u lo ri xe' alak che rilic?
¿A xe' alak che rilic jun k'alajisal re ru Lok'
Pixab ri Dios? —kächa'. Je ri', —kächa'. Ri tat
Juan c'ut, are nim na u banic chquixol ri
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, —kächa'.
27 Are wa' ri achi ri tz'ibam chrij pa ru Lok'
Pixab ri Dios, cubij:

Quintak bic ri nu tako'n
ri känabej c'u na chawäch,
ri cusuc'umaj na ra be chawäch,
—kächa ri Tz'ibtalic, —xcha ri Jesús.
28 Quinbij chiwe chi man c'olinak tä jun
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri kas
nim na u banic cho ri tat Juan ri Kasal Ja'
chquixol conojel ri winak cho ruwächulew,
—kächa'. Pune ta ne ri tat Juan are jun
qui nimal winak, ri man kas nim u banic
jawije' kätakan wi ri Dios, are nim na u
banic wa' cho ri tat Juan.
29 Aretak xquita wa' ri tok'il tak alcabal
xukuje' ri niq'uiaj winak chic ri banom
qui kasna' rumal ri tat Juan, xquibij chi
ri Dios kas tzij cuban jicomal tzij. 30 Are
c'u ri tata'ib fariseos xukuje' ri tijonelab
re ri Pixab ri man banom tä qui kasna'
rumal ri tat Juan, man nim tä xquil wi
ri u Tzij ri Dios ri tzijom chque. 31 Xubij
c'u ri Kajaw Jesús: ¿Jas c'u ruc' queinjuna-
maj wi ri winak re we k'ij junab ri'? ¿Jas
c'u ruc' e junam wi? —kächa'. 32 Xak e
junam cuc' ri alabom ri e tac'atoj pa tak
ri c'ayibal, ri käquich'abela quib, käquibij:
“Xkok'esaj ri su' chiwe, man xixxojow taj.
Xkaban u k'ojom käminak, man xixok' tä
c'ut,” —quecha ri'. 33 Xul c'u ri tat Juan
ri Kasal Ja' ri man wi'j taj, ri man cutij tä
vino. Quixtzijon c'u chrij, quibij: Xa c'o jun
itzelalaj espíritu che, —quixcha'. 34 Xinpe
c'u ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas
Winak. Quinwi'c, quintij vino. Quixtzi-
jon c'u chwij, quibij: Chiwilampe', are jun
jik'alaj achi, jun k'abarel ri cachi'l tok'il tak
alcabal xukuje' ajmaquib, —quixcha chwe.
35 Ri winak c'ut ri käca'n ronojel ruc' no'j,
käquic'ut chkawäch chi kas utz ri' ri no'j ri
cuya ri Dios, —xcha chque.

Ri Jesús käwi' ruc' jun tata' fariseo

36 Jun chque ri tata'ib fariseos xuta'
tok'ob che ri Jesús chi käwi' ruc'. Xoc c'u
bi pa rachoch ri fariseo, xt'uyi chi' ri mesa.
37 Jun ixok re be, ri quel pa ri tinimit,
xuto chi tajin käwi' ri Jesús pa ri rachoch ri
fariseo. Xe'c, xuc'am bi jun c'olibal cunabal
re alabastro nojinak che c'oc'alaj cunabal.
38 Xc'oji c'u pa rakan ri Jesús, tajin cok'ic.
Xuchaplej qui ja'xic ri rakan ruc' ri u wal
u wäch, queusu' c'u che ru wi'. Xeutz'umaj
ri rakan, xutix ri c'oc'alaj cunabal chquij.
39 Aretak ri tata' fariseo ri xula'n ri Jesús
xril ri xuban ri ixok, xchoman pa ranima',

xubij: “We ta are k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios we achi ri', cuch'ob ta ri Are' jachin ri ixok ri'. Xukuje' cuch'ob ta na jas u banic ri ixok ri cächapow cok, chi are jun ixok re be wa',” —xcha ri fariseo pa ranima'.

40 Xch'aw ri Jesús, xubij che ri fariseo: Tat Simón, c'o ri cwaj quinbij na che la, —xcha'.

Xch'aw ri tat Simón, xubij che: Ajtij, bij ba' la chwe, —xcha che.

41 Cubij c'u ri Jesús: E c'o quieb winak c'o qui c'as ruc' jun ya'l jalomal. Jun chque c'o jun ciento quetzales u c'as ruc' ri tata'. Ri jun chic xa lajuj quetzales u c'as, —cächa'. 42 Rumal c'u rech chi man c'o tä qui rajil chutojic ri qui c'as, ri ya'l jalomal xubij chque chi utz la' we man käquitoj tä chic, —cächa ri' chque. ¿Jachin c'u chque ri ajc'asib ri kas lok' xril wi ri ya'l jalomal? —xcha ri Jesús.

43 Xch'aw c'u ri tat Simón, xubij: Quinchomaj in chi are ri jun ri nim na u c'as, ri man xutoj tä chic, —xcha'.

Xubij ri Jesús che: Utz u ch'obic xban la, —cächa che. 44 Ri in xinoc lok pa ri achoch la. Man xya tä la joron chwe che qui ch'ajic ri wakan. Ri ixok ri' u ja'm ri wakan che ri u wal u wäch, xeusu' c'u che ru wi', —cächa'. 45 Man xintz'umaj tä la. Are c'u ri ixok aretak xinoc lok, xuchap u banic wa' chwe, man u tänabam tä qui tz'umaxic ri wakan. 46 Man xya tä la aceite pa nu wi'. Ri are c'ut u yo'm c'oc'alaj cunabal chquij ri wakan. 47 Quinbij che la chi quesachtaj na ri q'uialaj tak u mac rumal chi sibalaj lok' quinrilo. Apachin c'ut ri cuna' pa ranima' chi man nim tä más ru mac ri quesachic, man lok' tä más ri Dios chuwäch, —xcha ri Jesús che.

48 Xubij c'u che ri ixok: Quesachtaj ba' ra mac, —xcha che.

49 Ri e c'o ruc' ri Jesús chi' ri mesa käquitzijobela quib, käquibij: ¿Jachin lo wa' we achi ri' ri käsachow mac? —xecha ri'.

50 Xubij c'u ri Jesús che ri ixok: Nan, a rikom ru tobanic ri Dios rumal chi kas tzij catcojonic. Cuya' cate'c, chuxlan ba' ri awanima', —xcha ri Jesús che.

8

Jujun ixokib quetob ruc' ri Jesús

1 Te c'u ri' ri Jesús xusolij conojel ri tinimit xukuje' conojel ri niq'uiaj c'olibal ri e c'o wi winak, xutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque. Cuya retamaxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' winak. E c'o c'u ri cablajuj u tako'n ruc'. 2 E benak ruc' xukuje' jujun ixokib ri e utzirisam chque itzelalaj tak espíritus xukuje' chque tak ri qui yab. E are c'u wa': Ri nan María ri cäbix Magdalena che. Esam c'u bic wukub itzelalaj tak espíritus che. 3 C'o ri nan Juana, rixokil ri tat Chuza, ru mayordomo ri tat Herodes. C'o c'u ri nan Susana, xukuje' q'uia ixokib chic ri xquicoj ri jastak que chuto'ic ri Kajaw Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri ticol ija'

4 Xquimulij c'u quib q'uia winak. Xeopan winak ruc' ri Jesús ri xepe pa ronojel tinimit. Ri Are' xucoj jun c'utbal chuya'ic tijonic chque, xubij: 5 Jun ticol ija' xel bi cho ja, xe' c'u pa ticonijic. Aretak xjopinic, xkaj jubik' ri ija' pa ri be, xtac'alexic. Xukuje' xekaj lok ri chicop ajuwocaj, xquitij bi ri ija'. 6 Xkaj xukuje' jubik' ri ija' pa tak abaj. Xuchaplej q'uiyem. Xchaki'jar c'ut rumal chi man c'o tä u räxil ri ulew. 7 Xkaj chi jubik' pa tak ri k'ayes ri c'o qui q'uixol. Xq'uiy ri ija' junam ruc' ri k'ayes. Xjik'isax c'u ri tico'n rumal. 8 Xkaj chi jubik' pa utzalaj ulew, xebel c'u lok, xeq'uiyic. Xquiya jun ciento qui wäch chquijujunal chupam ru jolom trico, —xcha chque.

Aretak ri Jesús xto'taj chutzijoxic wa', co xch'awic, xubij: ¡Ri ix ri i jiquibam ri iwanima' chutatabexic ri nu tzij, chitatabej ba'! —xcha chque.

Ri Jesús cubij chque ru tijoxelab jas qui patän ri c'utbal ri cucojo

9 Ru tijoxelab xquita' che ri Jesús, xquibij: ¿Jas quel cubij wa' we c'utbal ri'? —xecha che. 10 Xch'aw chi ri Jesús, xubij chque: Yo'm chiwe ix ri retamaxic ri man quetam tä ri niq'uiaj winak chic chrij ri u takanic ri Dios. Queincoj c'u c'utbal che qui tijoxic ri niq'uiaj winak chic rech pune queca'yic, je' ta ne chi man c'o tä käquilo, pune käquitatabej ri tzij, man käquich'ob tä ri' ri qui tatabem, —cächa'.

Ri Jesús cutzijoj chque ru tijoxelab jas quel cubij ri c'utbal chrij ri ticol ija'

11 Are c'u wa' ri quel cubij ri xintzijoj
chiwe: Ri ija' are ru Tzij ri Dios. 12 Ri ija'
ri xekaj pa ri be, e are junam jas ri winak
ri cäquita ri Tzij. Copan c'u ri Itzel, cäresaj
ri Tzij pa canima' rech man quecojon taj,
man cäquirik tä ru tobanic ri Dios. 13 Ri
ija' ri xkaj pa tak abaj, e are' junam jas
ri winak ri cäquic'amowaj ri Tzij. Aretak
cäquito, quequicotic. Man c'o tä c'u ri qui
xera'. Xa quieb oxib k'ij cäquicojo. Aretak
c'ut cäquichap u rikic c'äx, quetzelej canok,
—cächa'. 14 Ri ija' ri xkaj pa tak ri k'ayes
e are' junam jas ri winak ri cäquita ri Tzij.
Te c'u ri' cäquitakej chi na jumul ri qui
be. Sibalaj que' canima' ruc' ri k'inomal
ajuwächulew, que' canima' cuc' tak ri ni-
mak'ij, xukuje' ruc' ri qui chac. Cäjik'isax
c'u ru Tzij ri Dios pa canima', man cäquiya
tä c'u ri qui wächinic, —cächa'. 15 Ri ija' c'ut
ri xkaj pa utzalaj ulew, quinjunamaj cuc'
ri winak ri utz canima', ri cäca'n ronojel
ruc' jicomal, cäquijiquiba canima' chrij ri
Tzij ri xquitatabej. Cäquitakej c'ut, sibalaj
quewächinic, —xcha ri Jesús chque.

Man c'o tä jas ri c'u'talic ri mat käk'alajin na

16 Xubij chi na ri Jesús: Man c'o tä jun
winak ri cutzij jun chäj o jun candela, te
ri' cuch'uk wa' che jun lak. Man cuya tä
c'u wa' chuxe' jun ch'at. Xane cuya wa'
chicaj rech quilitaj ru sakil cumal ri winak
ri queboc bi pa ja, —cächa'. 17 Ronojel ri
c'u'talic käk'alajin na. Ronojel ri ch'uktal u
wi' quel na chi sak rech quetamaxic.

18 Kas chitatabej ba' na ri quinbij, rumal
chi apachin ri c'o c'o ruc' käyi' na niq'uiaj
che. Apachin c'u ri man c'o tä c'o ruc',
quesax na jas ri cuchomaj chi c'olic, —xcha
chque.

Ri u nan xukuje' niq'uiaj tak rachalal ri Jesús queopan ruc'

19 Xopan c'u ru nan ri Jesús, xukuje' tak
ri u chak', ri ranab. Man quecowin tä c'ut
quekeb ruc' rumal quech ri q'uialaj winak.
20 Xbix c'u wa' che ri Jesús: Ri nan la xukuje'
ri achalal la e tac'atoj cho ja. Cäch'abex la
cumal, —xecha che.

21 Xch'aw ri Jesús, xubij chque: Ri winak
ri cäquitatabej ru Tzij ri Dios, cäca'n c'u ri
cubij, e are' nu nan wa', xukuje' e are' wa'
ri kas wachalal, —xcha chque.

Ri Jesús cubano chi cätäni ri quiäkik'

22 Pa jun k'ij xoc ri Jesús pa jun barco,
e rachi'lam c'u ru tijoxelab. Xubij ri Jesús
chque: Chujk'ax jela' ch'äkäp che ri mar, —
xcha chque.

Xebe' c'ut. 23 E benak puwi' ri mar, xwar
ri Jesús. Xpe c'u jun nimalaj quiäkik' ri
sibalaj c'äx puwi' ri mar. Ri barco tajin
cänoj che ja', je ri' chi xak quieb cubij pa
qui wi'. 24 Xebe' ri tijoxelab ruc' ri Jesús,
xquic'asuj. Xquibij che: ¡Kajtij, Kajtij, tajin
cujcämic! —xecha che.

Xc'astaj c'u ri Jesús, xuyaj ri quiäkik'
xukuje' ri nimak tak uwoja'. Xtäni c'u ri
quiäkik', xlilob u wi' ri ja'. 25 Xubij ri Jesús
chque ru tijoxelab: ¿Jas che man quixcojon
taj? —xcha chque.

Xquixej quib, xquicajmaj ri xubano,
cäquibila c'u chbil quib: ¿Jachin lo wa' ri c'o
u takanic puwi' ri quiäkik' xukuje' ri ja' je
ri' chi queniman che? —xecha ri'.

Ru cunaxic jun aj Gadara ri e c'o itzelalaj tak espíritus che

26 Xeopan c'u pa ri tinimit Gadara, ri c'o
apan chuwäch ri Galilea chuchi' ri mar.
27 Aretak ri Jesús xel lok pa ri barco, xriktaj
rumal jun achi re ri tinimit. Tzq'uia junab
chic e c'o itzelalaj tak espíritus che ri achi.
Man cucoj tä chi ratz'iak. Man cäjeki tä
cho rachoch, xane chquixol ri mukubal
cäc'oji wi we achi ri'. 28 Aretak xril apan
ri Jesús, xurak u chi', xutzak rib chuwäch.
Co xch'awic, xubij c'u che ri Jesús: ¿Jas caj
la chwe, tat Jesús? Lal ri' ri u C'ojol ri
Nimalaj Dios aj Chicaj, —cächa che. ¡Bana
ba' la tok'ob, mäban la c'äx chwe! —xcha
che ri Jesús.

29 Xubij wa' rumal chi ri Jesús tajin
cätakan che ri itzelalaj espíritu chi quel
bi che ri achi. Tzq'uia junab c'o u
takanic ri itzelalaj espíritu puwi' ri achi.
Pune cächajixic, cäxim c'u cuc' ximibal re
ch'ich', xukuje' chapbal akanaj, ri achi
xa queut'okopij wa', quel bic. Ri itzelalaj
espíritu cäresaj bi ri achi, cuc'am bi pa tak

juyub ri quetz'inowic. 30 Xuta' ri Jesús che, xubij: ¿Jas ri a bi'? —xcha che.

Xubij che ri Jesús: Ri nu bi' are Q'uiyal, —xcha'.

Xubij wa' rumal chi sibalaj e q'uia ri itzelalaj tak espíritus ri e oquinak che ri achi. 31 Ri itzelalaj tak espíritus xquibochi'j ri Jesús chi meutak bi pa ri k'ekumalaj jul. 32 E q'uia c'u ri ak ri tajin queyuk'ux apan pa ri juyub. Xquibochi'j chi chuya chque chi queboc chque ri ak. Je'ey, —xcha ri Jesús chque. 33 Xebel c'u bi ri itzelalaj tak espíritus che ri achi, xeboc chque tak ri ak. Conojel ri ak junam xquiq'uiäk bi quib chutza'm ri juyub, xetzak bi pa ri mar, xejik'ic.

34 Aretak ri ajyuk'ab xquil ri xbantajic, xeanimajic, xebe'c. Xquiya u tzijol wa' chque ri winak pa ri tinimit, xukuje' pa tak ri juyub. 35 Xebel lok ri winak che rilic ri xbantajic. Xeopan ruc' ri Jesús. Xquirik c'u ri achi ri xebel wi ri itzelalaj tak espíritus, cojom chi ri ratz'iak, man ch'uj tä chic. T'uyul c'u ri are' chuwäch ri Jesús. Xquixej c'u quib ri winak. 36 Ri winak ri xeilow wa' ri xbanic xquitzijoj wa' chque ri jule' winak chic jas ri rutzirisaxic ri achi ri xec'oji na q'uia itzelalaj tak espíritus che. 37 Te c'u ri' conojel ri winak ri e jekel wi jela' chrij ri tinimit Gadara, xquibochi'j ri Jesús chi chel bic cuc' rumal chi sibalaj xquixej quib. Xoc chi bi ri Jesús pa ri barco, xtzelejic. 38 Ri achi ri xebel wi ri itzelalaj tak espíritus sibalaj xubochi'j ri Jesús chi cuya che chi que' ruc'. Ri Jesús xutak bi cho rachoch, xubij che: 39 Chattzelej bi cho awachoch, cheatzijoj conojel ri nimak tak utzil ri u banom ri Dios chawe, —xcha che.

Xe' c'u ri achi, xuchap qui tzijoxic chque conojel ri winak re ri u tinimit ri nimak tak utzil ri u banom ri Jesús che.

Waral käkil wi ri xuban ri u mia'l ri tat Jairo xukuje' ri ixok ri xuchap cok ri ratz'iak ri Jesús

40 Aretak xtzelej bi ri Jesús, e c'o q'uia winak ri xlec'ulanok, xequicotic. Conojel queye'm ru tzelejic. 41 Xopan c'u jun achi ruc' ri Jesús, tat Jairo u bi' ri achi ri'. Are qui nimal ri winak wa' pa ri rachoch Dios. Xupach ba' rib cho ri Jesús, xubochi'j chi copan cho rachoch. 42 Xa jun chi u mia'l ri achi ri', craj cablajuj u junab. Cämic c'u cubano. Xe' ri Jesús ruc'. Benak c'u pa ri be, sibalaj käpitz' cumal ri q'uialaj winak.

43 C'o c'u jun ixok ri u rikom c'äx cablajuj junab rumal ru quiq'uel ri xa quelic, man cätäni tä che. U sachom c'u ronojel ru rajil cuc' cunanelab. Man c'o tä jun ri cowininak che rutzirisaxic. 44 Xkeb c'u chrij ri Jesús, xuchap cok ru chi' ru k'u'. Chanim c'ut xtäni ru quiq'uel ri quelic.

45 Xubij c'u ri Jesús: ¿Jachin ri' ri xinchapowic? —xcha'.

Conojel ri winak xquibij chquijujunal: Man in tä ri', —xecha che. Xubij c'u ri tat Pedro xukuje' ri e c'o ruc': Kajtij, ¿a mat quil la chi e q'uia ri winak ri e c'o chij la? Käpitz' ba' la cumal conojel. ¿Jas che käbij la: "¿Jachin ri' ri xinchapowic?" —kächa la, —xcha ri tat Pedro che.

46 Xubij c'u ri Jesús che: C'o jun winak ri xinchapowic. Xinna' chi xel jubik' ri nu chuk'ab chucunaxic jun winak, —xcha chque.

47 Aretak ri ixok xrilo chi man xc'u'taj taj, xkeb ruc' ri Jesús, käbirbitic. Xxuqui chuwäch. Xuk'alajisaj chquiwäch conojel ri winak jas che xuchap cok ri Jesús, xukuje' chi xcunatajic. 48 Xubij ri Jesús che: Nan, xcunataj la rumal chi käcojon la chwe, —kächa'. Cuya' que' la, chuxlan ba' anima' la, —xcha ri Jesús che.

49 C'ä tajin cätzijon na ri Jesús, aretak xopan jun ajuworachoch ri qui nimal ri winak re ri rachoch Dios. Xubij che ri tat Jairo: Xcäm ri mia'l la, —kächa che. Xak mäya chi la latz' che ri Ajtij, —xcha che.

50 Aretak ri Jesús xuta ri xbixic, xch'awic, xubij che ri tat Jairo: Mäxej ib la, —kächa'. Xane cojon la chwe. Cutzir c'u na ri ali, —xcha che.

51 Aretak xopan cho rachoch ri tat Jairo, man xraj tä ri Jesús chi c'o jachin coc bi ruc', xak xuwi ri tat Pedro, ri tat Juan, ri tat Jacobo, xukuje' ru nan tat ri ali. 52 Conojel ri e c'o chila' tajin quebok'ic, käquiq'uis quib che ok'ej. Xubij ri Jesús chque: Man cok' tä chi alak. Man käminak tä ri ali, xane xak käwaric, —xcha chque.

53 Ri winak c'ut xa käquetze'j u wäch ri Jesús rumal chi quetam chi käminak chi ri

ali. 54 Ri Jesús xuchap ri ali che ru k'ab,
co xch'awic, xubij: Ali, chatwalijok, —xcha
che.
55 Xtzelej c'u lok ri ranima'. Chanim
xwalijic. Xtakan c'u ri Jesús chque chi
chquiya che ri cutijo. 56 Xquicajmaj wa'
ru tat u nan. Ri Jesús xeupixbaj chi c'o
mäquibij wi wa' ri xbantajic.

9

Ri Jesús queutak bi ri cablajuj u tijoxelab chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xukuje' che cunanic

1 Ri Jesús xeusiq'uij ri cablajuj u tijoxelab
ruc'. Xuya chque chi cäc'oji qui takanic
pa qui wi' conojel ri itzelalaj tak espíritus
rech quequesaj bi chque ri winak. Xukuje'
xuya chque chi quequicunaj ri yawabib.
2 Xeutak bic chutzijoxic ru Lok' Pixab ri
Dios chrij ru takanic ri Dios pa qui wi'
ri winak. Xeutak bi xukuje' che qui cu-
naxic ri yawabib. 3 Xubij ri Jesús chque:
C'o mic'am bic che ri be. Mic'am bi i
ch'imiy, i chim, i wa, o ri i rajil. Xa
jun iwatz'iak chijujunal quic'am bic, —
cächa chque. 4 Apachique ja ri quixoc
wi, chixcanaj can chila' c'ä quitakej chi
na bi jumul ri i be. 5 We c'o jun tinimit
ri man quixc'ulax tä wi, chixel bi chila',
chitota' can ri ulew ri c'o chque ri iwakan
chuk'alajisaxic chquij ri winak re ri tinimit
ri' chi man utz tä ri cäca'no, c'o qui mac, —
xcha chque.
6 Xebe' c'ut, xebe' pa tak conojel ri alaj
tak tinimit. Xquitzijoj ri Utzalaj Tzij re
ri Evangelio, xukuje' xca'n cunanic pa tak
conojel ri tinimit.

Cäcämisax ri Juan Kasal Ja'

7 Ri nim takanel Herodes xretamaj rono-
jel ri tajin cuban ri Jesús. Man curik taj jas
cubano rumal chi e c'o jujun cäquibij chrij
ri Jesús: Xc'astaj lok ri tat Juan Kasal Ja'
chquixol ri cäminakib, —quecha'. 8 Xukuje'
e c'o jule' chic cäquibij chrij ri Jesús: Ri Elías,
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer u
c'utum rib chkawäch, —quecha'. Cäquibij
c'u jujun winak chic: Jun chic chque ri ojer
tak k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios
xc'astaj lok chquixol ri cäminakib, —xecha
ri'. 9 Xubij c'u ri tat Herodes: In xintakan
che resaxic u jolom ri tat Juan. ¿Jachin ta c'u
lo ri' ri je' tak wa' nu tom chrij? —xcha'.
Cutzucuj c'u rilic u wäch ri Jesús.

Ri Jesús cuya qui wa job mil winak

10 Aretak xetzelej lok ri u tako'n ri Jesús,
xquibij che ri Are' ronojel ri qui banom.
Ri Jesús xeuc'am bic, xebe' c'u qui tuquiel
wi pa jun tinimit, Betsaida u bi'. 11 Aretak
xquetamaj ri winak chi xel bi ri Jesús, xe-
teri bi chrij. Xeuc'ulaj c'u ri Jesús, xeutz-
ijobej chrij ru takanic ri Dios pa qui wi'
winak, xukuje' xeucunaj ri yawabib.
12 Kajem c'u cuban ri k'ij, xekeb ri ca-
blajuj u tijoxelab ruc' ri Jesús, xquibij che:
Chetaka la bi ri winak rech quebe' pa tak ri
tinimit, xukuje' cho tak ri cachoch ri winak
ri e c'o chunakaj ri tinimit, che rokxanexic
quib churikic ri cäquitijo. Uj c'o c'u waral pa
tak juyub ri cätz'inowic, —xecha che.
13 Xubij ri Jesús chque: Chiya ix ri
cäquitijo, —xcha chque.
Xquibij c'u ru tijoxelab che: Man c'o tä
c'o kuc' xane xa job caxlan wa cuc' quieb
cär. ¿A cuje' ta c'u lo chulok'ic ri qui wa
conojel we winak ri'? —xecha che.
14 Craj c'u e c'o job mil achijab. Xubij ri
Jesús chque ru tijoxelab: Chibij chque ri
winak chi quecu'bi pa tak mulaj re niq'uiaj
tak ciento, —xcha chque.
15 Je' xca'no, xecu'bi c'u conojel ri winak.
16 Ri Jesús xeuc'am ri job wa cuc' ri
quieb cär, xca'y c'u chicaj, xeutewchij.
Te ri' xeupiro, xeuya chque ru tijoxelab
rech cäquijach wa' chquiwäch ri winak.
17 Conojel xewi'c, xenojic. Xquimulij c'u
ri ch'äkatak wa. Are cablajuj chicäch ri
xec'oltajic.

Ri tat Pedro cuk'alajisaj chi ri Jesús are ri Cristo

18 Pa jun k'ij ri Jesús tajin cuban orar.
E c'o ru tijoxelab ruc' pa qui tuquiel wi.
Ri Jesús xuchap u ta'ic chque, xubij: ¿Jas
cäquibij ri winak chi jachin ri' ri in? —xcha
chque.
19 Xech'awic, xquibij che: E c'o jujun
cäquibij chi lal ri' ri tat Juan Kasal Ja'. Jule'
chic cäquibij chi lal ri' ri Elías, k'alajisal re
ru Lok' Pixab ri Dios ojer. E c'o chi niq'uiaj
cäquibij chi lal jun chic chque ri ojer tak
k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri

xc'astaj lok chquixol ri cäminakib, —xecha che.
20 Xubij c'u ri Jesús chque: ¿Jas c'u quibij ix chi jachin ri in? —xcha chque.
Ri tat Pedro xch'awic, xubij: Lal ri' ri Cristo ri takom la lok rumal ri Dios, —xcha che.

Ri Jesús cutzijoj chi cäcäm na

21 Ri Jesús sibalaj xeupixbaj ru tijoxelab chi c'o mäquibij wi wa' chi are ri Cristo. 22 Xubij chque: Rajwaxic chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinrik na sibalaj c'äx, quinxutux na cumal ri nimak tak tata'ib, cumal ri qui nimakil sacerdotes aj Israel xukuje' cumal ri tijonelab re ri Pixab, —cächa'. Xukuje' rajwaxic chi quincämisax na. Te c'u ri' quinc'astaj chi c'u na churox k'ij chquixol ri cäminakib, —xcha chque.
23 Xubij c'u ri Jesús chque conojel: We c'o jun craj cäpe wuc' in, rajwaxic chi muban xa jas ru rayinic ri are'. Rajwaxic chi cutelej lok ru cruz ronojel k'ij, chpet wuc' in. 24 Apachin ta ne ri nim cril wi ru c'aslemal cho ru wächulew, cäsach na u wäch wa'. Apachin ta ne ri cuya na ru c'aslemal rumal wech in, cäc'oji na u c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, —cächa chque. 25 ¿Jas lo ri utzil curik jun winak we cärechbej conojel ri jastak ajuwächulew, cuya c'u ri ranima' che tojbal que, cäsach c'u u wäch we winak ri'? —cächa chque. 26 Apachique winak ri xa cäq'uix chwe in, xukuje' che ri nu tzij, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinq'uix na xukuje' che ri winak ri' aretak quintzelej lok ruc' nimalaj chuk'ab jas ru petic jun nim takanel. Cänimarisax na nu k'ij pa ri k'ij ri' junam jas ru nimarisaxic u k'ij ri nu Tat xukuje' ri lok'alaj tak ángeles, —cächa'. 27 Are kas tzij ri quinbij in chiwe chi e c'o jujun chque ri e c'o waral chnuwäch ri man quecäm tä na c'ä cäquil na ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, —xcha chque.

Cäq'uextaj ru ca'yebal ri Jesús

28 Craj xque' wajxakib k'ij u bim chi can wa' ri Jesús, te c'u ri' xeuc'am bi ri tat Pedro, ri tat Juan xukuje' ri tat Jacobo, xepaki c'u puwi' ri juyub chubanic orar. 29 Aretak tajin cuban orar, xq'uextaj ru ca'yebal ri Jesús. Sibalaj xjuluw ri ratz'iak, sibalaj sakloloj xubano je' jas ri sak tew. 30 Tzcajmabal chic, e c'o c'u quieb achijab xetac'tobic, tajin quetzijon ruc' ri Jesús, e are ri mam Moisés rachi'l ri mam Elías. 31 Sibalaj je'l ru juluwem qui wäch. Cäquitzijobej c'u ri Jesús chrij ri relic bic cho ru wächulew, are la' ru cämical ri curik na pa Jerusalén. 32 Pune ri tat Pedro xukuje' ri e c'o ruc' sibalaj c'äx qui waram, man xewar taj. Xquilo chi sibalaj je'l ru juluwem ru wäch ri Jesús xukuje' ri qui wäch ri quieb achijab ri e c'o ruc'. 33 Elem cäca'n bi ri achijab, xubij ri tat Pedro che ri Jesús: Kajtij, ¡sibalaj utz chi uj cujc'oji na waral! Ka'na oxib cäbal, jun che la, jun che ri ka mam Moisés, xukuje' jun che ri ka mam Elías, —xcha che.
Je' xubij wa' ri tat Pedro rumal chi man curik taj jas cubij. 34 Je' tajin cubij wa' aretak xkaj jun sutz' chquij, xech'uktaj c'ut. Xquixej quib ri tijoxelab aretak ri sutz' xeuch'uku. 35 Xch'aw c'u lok jun chupam ri sutz', xubij: ¡Are lok'alaj nu C'ojol wa'! Chitatabej ri cubij, —xcha'.
36 Aretak xtäni ri ch'awem, xcanaj can ri Jesús u tuquiel. Man xech'aw tä chi c'u ru tijoxelab. Xukuje' pa tak ri k'ij ri' man xquitzijoj tä che jachin jun winak ri xquilo.

Ri Jesús cärutzirisaj jun ala ri c'o jun itzelalaj espíritu che

37 Chucab k'ij aretak xekaj lok puwi' ri juyub, e c'o q'uia winak ri xebel lok churikic ri Jesús. 38 C'o c'u jun achi cuc' ri winak, co xch'awic, xubij: Kajtij, bana la tok'ob chwe, —xcha'. Chilampe la ri nu c'ojol xa jun chi ala ri c'o wuc'. 39 Amak'el cächap rumal jun itzelalaj espíritu. Curak u chi' ri ala. Ri itzelalaj espíritu cubak'atila', cupuluwisaj u pu chi', xukuje' cutota', —cächa'. Tzman craj taj quel che ri ala, —xcha ri tata'. 40 Xeinbochi'j ri tijoxelab la che resaxic ri itzelalaj espíritu, man xecowin tä c'u che, —xcha'.
41 Xch'aw ri Jesús, xubij: ¡Ay, winak! Man alak nimanelab tak winak taj, tzman cäcojon tä alak, —xcha chque. ¿A are caj alak chi xak quinc'oji in uc' alak ronojel k'ij che to'ic alak? Xque' q'uia ri k'ij nu cuyum

ri mac alak, —xcha chque. Xubij c'u che ri achi: C'ama la lok ri c'ojol la, —xcha che.

42 Aretak tajin käkeb ri ala ruc' ri Jesús, ri itzelalaj espíritu xuq'uiäk pulew, xubak'atila'. Ri Jesús xuyaj ri itzelalaj espíritu, xrutzirisaj ri ala. Xujach bic che ru tat. 43 Conojel ri winak xquicajmaj ri nimalaj u chuk'ab ri Dios.

Ri Jesús cutzijoj chi na jumul chi cäcämic

Ri winak sibalaj tajin cäquicajmaj ri xubano, xch'aw chi ri Jesús, xubij chque ru tijoxelab: 44 Chicojo retal wa' ri quinbij chiwe, —cächa chque. ¡Ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinjach na bi pa qui k'ab ri winak! —xcha'.

45 Man xquich'ob tä c'u ru tijoxelab jas ri xubij chque. Man xyi' tä chque chi cäquich'ob we tzij ri'. Xquixej c'u quib chuta'ic che jas quel cubij wa' ri xubij chque.

Ri tijoxelab cäquichomala quib chrij jachin chque are nim na u banic

46 Te c'u ri' ri tijoxelab xquichap u chomalaxic quib chrij jachin chque are ri nim na u banic chquixol. 47 Aretak ri Jesús xretamaj ri xquichomaj pa canima', xuc'am apan jun ac'al, xutac'aba ruc'. 48 Xubij c'u ri Jesús chque: Apachin jun winak ri kas cäc'amow we ac'al ri' rumal wech in, in ri' quinuc'amo xukuje'. Apachin c'u ri quinc'amow in, cuc'am ri' xukuje' ri xintakow lok. Apachin c'u chiwe ri man nim tä u banic, tzare wa' ri nim na quinwil in, —xcha chque.

Apachin jun winak ri man cuban tä u c'ulel chke, are ri' cujuto' na

49 Xubij c'u ri tat Juan che ri Jesús: Kajtij, kilom jun ri queresaj itzelalaj tak espíritus pa ri bi' la. Xkak'il c'u canok rumal chi man are tä jun kuc', —xcha che.

50 Xubij ri Jesús che: ¡Mik'ila chic! —xcha'. Apachin jun winak ri man cuban tä u c'ulel chke, cujuto' na ri', —xcha chque.

Ri Jesús queuyaj ri tat Jacobo, ri tat Juan

51 Xketet c'u lok ri k'ij re ru c'amic bi ri Jesús chicaj, xujiquiba c'u ri ranima' che ru binem pa ri tinimit Jerusalén. 52 Ri Jesús xeutak bi u tako'n rech quenabej bi chuwäch pa ri be. Xebe' c'ut, xeopan pa jun alaj tinimit re Samaria, xquitzucuj jawije' ri cäwar wi ri Are', xukuje' ri cäwi' wi chila'. 53 Ri winak ajchila' man xquic'ulaj tä c'ut, rumal chi xquilo chi benam re ri Jesús pa Jerusalén. 54 Aretak ri tijoxelab, ri tat Jacobo, ri tat Juan xquil wa' jas ri xquiban ri ajtinimit, xquibij: Kajaw, ¿a caj la chi cujtakan chukasaxic k'ak' chicaj rech cäq'uis qui wäch we winak ri', je' jas xuban ri Elías, ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer? —xecha che.

55 Xutzolk'omij rib ri Jesús, xeuyajo, xubij chque: ¿A xa man quich'ob taj chi are ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios ri cätakan pi wi'? Man are tä c'u ru rayinic ri Are' chi je' quiban wa'. 56 Ri in c'ut, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, man xinpe tä chusachic qui wäch ri winak, xane che qui to'ic, —xcha chque.

Xebe' c'u pa jun alaj tinimit chic.

Ri Jesús queupixbaj oxib winak ri cäcaj queboc che u tijoxelab ri Are'

57 E benak c'u pa ri be, c'o jun achi xubij che ri Jesús: Kajaw, quine' uc' la apawije' ta ne ri que' wi la, —xcha che.

58 Xubij ri Jesús che: Ri yac e c'o tak ri qui jul, xukuje' e c'o ri qui soc ri chicop ajuwocaj. Are c'u ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, man c'o tä jawije' quinwar wi, —xcha'.

59 Xubij ri Jesús che ri jun chic: Sa'j wuc', —xcha che.

Xubij ri are': Kajaw, ya la chwe chi nabe quine'c, quinmuk na can ri nu tat aretak cäcämic, —xcha che.

60 Xch'aw chi ri Jesús, xubij che: Cheaya can ri cäminakib pa ri qui mac chequimuku ri qui cäminak. Ri at c'ut, jatzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, —xcha ri Jesús che.

61 Jun achi chic xubij: Kajaw, quine' na uc' la, —cächa'. Nabe c'ut ya la chwe chi quine'c, queinch'abej na can ri ajuwowachoch, —xcha che.

62 Xubij ri Jesús che: Jun winak ri cuchap u banic taji'n, we cusak'orij ru chac, man cuq'uis taj, man c'o tä u patän wa'. Xukuje' jun winak ri craj coc che tijoxel we, ri xa cuban quieb ranima', man c'o tä c'u u patän

wa' che ri Dios pa ru takanic pa qui wi' ri winak, —xcha chque.

10

Oxc'al lajuj u tijoxelab ri Jesús quetak bic

1 Te c'u ri' ri Jesús xeucha' oxc'al lajuj u tijoxelab chic. Pa cacabil xeutak bic rech quenabej bi chuwäch. Xebe' c'u pa ronojel tinimit, xukuje' jawije' chi' ri rajwaxic que' wi na ri Jesús. 2 Xubij ri Jesús chque: Kas nim ri jach', xa c'u e quieb oxib ri ajchaquib. Chibochi'j ba' ri Rajaw ri jach' chi cheutaka bi ajchaquib pa ru jach', —cächa chque. 3 ¡Jix ba'! Quixintak bic je' ta ne chi ri ix, ix alaj tak chij chquixol ri utiw. 4 Miwuc'aj bi i borxa che ri i rajil. Mic'am bi ri i chim, mic'am c'u bi ri i xajäb. Mixtaq'ui che tzij pa tak ri be rech man quixbeytaj taj. 5 Apachique ja ri quixoc wi, chibij nabe: Chuxlan ba' canima' ri winak ri e c'o pa we ja ri', —quixcha chque. 6 We c'o jachin jun winak cho ri ja ri' ri kas craj chi cuxlan ranima', cuc'amowaj na wa' ri i tzij re tewchibal, cuxlan c'u na ranima'. Are c'u we man c'olic, man cäcanaj tä can ri tewchibal pa qui wi' ri winak re ri ja ri'. 7 Chixcanaj can pa ri jun ja ri'. Xak mixbin chi' tak ja. Quitij na ri cäyi' chiwäch, rumal chi ya'tal che ri ajchac chi cuc'am ri tojbal re ru chac, —cächa chque. 8 Apachique tinimit ri quixopan wi, we quixquic'ulaj, chitija ri cäquiya chiwäch. 9 Chicunaj ri yawabib ri e c'olic, chibij c'u chque: "Nakaj ix c'o wi che ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak," —quixcha chque. 10 Apachique tinimit ri quixopan wi, ri man quixquic'ulaj tä wi ri winak, chibij can wa' chque aretak quixel bic: 11 "Xukuje' ne ri ulew re ri tinimit alak ri nac'al chque ri kakan, cäkatota' na can che k'alajisabal chij alak chi man utz tä ri cäban alak. Chich'obo ba' chi nakaj chech alak c'o wi ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak," —quixcha chque. 12 Quinbij c'u chiwe chi pa ri k'ij ri cäpetic, ri cuk'at na tzij ri Dios, cätan na ri' ri c'äjisabal u wäch ri tinimit Sodoma* chuwäch ri c'äjisabal u wäch ri tinimit ri', —xcha ri Jesús.

Waral cätzijox wi ri cäca'n ri winak ri man queniman taj

13 ¡C'äx iwe, winak re ri tinimit Corazín! ¡C'äx iwe, winak re ri tinimit Betsaida! We ta xeban ri cajmabal ri' pa ri tinimit Tiro, pa ri tinimit Sidón, jas ri xebantaj iwuc' ix, q'uextajinak ta chi na ri canima' ri winak jela', qui cojom ta chi catz'iak ri cuk'alajisaj chi quebisonic. Xukuje' c'o ta banom wi ri cuk'alajisaj chi are ri qui mac ri quebison che, —cächa'. 14 Rumal ri' cätan na ri c'äjisabal qui wäch ri winak aj Tiro, aj Sidón chuwäch ri c'äjisabal i wäch ix aretak käk'at na tzij pi wi'. 15 Ri ix c'ut, winak re ri tinimit Capernaum, ri sibalaj xinimarisaj iwib, c'ä pa ri k'ak' quixkasax wi na, —xcha chque.

16 Xch'aw chi ri Jesús, xubij: Apachique winak ri cutatabej ri i tzij ix, in ri' ri quinutatabej. Apachin ri man nim tä quixrilo, in ri' ri man nim tä quinril wi xukuje'. Apachin c'u ri man nim tä quinrilo, man nim tä käril wi ri' ri xintakow lok, —xcha chque ru tijoxelab.

Quetzelej lok ri oxc'al lajuj tijoxelab

17 Ruc' quicotem c'ut xetzelej lok ri oxc'al lajuj tijoxelab ruc' ri Jesús, xquibij: Kajaw, xukuje' ri itzelalaj tak espíritus queniman chke aretak käkacoj ri bi' la, —xecha che.

18 Xubij ri Jesús chque: Ri in xinwil ri xuban ri Satanás, aretak xtzak lok chicaj jas cuban ri caypa'. 19 Ri in nu yo'm ri i chuk'ab rech quixcowinic quitac'alej tak cumätz xukuje' tak ixterix. Nu yo'm xukuje' ri i chuk'ab chrij ronojel ri cuban ri ka C'ulel, rech quixch'acan na puwi', man c'o tä c'u jas jun c'äx ri cäcowin chubanic chiwe ix, —cächa'. 20 Mixquicot ba' rumal chi ri itzel tak espíritus queniman chiwe, xane are chixquicot na rumal chi e tz'ibam ri i bi' chicaj, —xcha chque.

Cäquicot ri ranima' ri Jesús

21 Kas pa ri hora ri' sibalaj xquicot ri Jesús rumal ri Lok'alaj Espíritu, xubij: Maltiox che la, Tat, lal Rajaw ri cajulew, chi xban la chi ri ajno'jab, xukuje' ri c'o quetambal man käquich'ob tä wa' we tzij ri'. Xane xec'ut la chquiwäch winak ri man c'o tä quetambal je' ta ne e are' alaj tak ac'alab.

* **10:12** Ri quieb tzij "Sodoma" y "Gomorra" queriktaj pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

Je', Tat, je ri' ri utzalaj rayinic la, —xcha ri Jesús che.

22 Xubij xukuje': Ronojel ri c'olic are jachom chwe in rumal ri nu Tat. Man c'o tä jun ri kas retam jachin ri' ri u C'ojol ri Dios. Xak xuwi ri ka Tat retam. Man c'o tä c'u jun ri kas retam jachin ri' ri Dios ka Tat, xane xak xuwi ri u C'ojol. Apachin c'u chuwäch ri craj ri u C'ojol ri Dios cuc'ut wi wa', xukuje' ri winak ri' retam jachin ri' ri Dios ka Tat, —xcha ri Jesús.

23 Ri Jesús xutzolk'omij rib cuc' ru tijoxelab, xubij chque pa qui tuquiel wi: Utz que ri winak ri cäquil ronojel wa' ri tajin quiwil ix, —cächa'. 24 Je' quinbij chiwe chi e c'o q'uia chque ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' nimak tak takanelab ri xquirayij ri rilic jas ri quiwil ix, man xquil tä c'ut. Xquirayij u tatabexic jas ri quitatabej ix, man xquita tä c'ut, —xcha ri Jesús chque.

Ri xban rumal ri utzalaj tata' aj Samaria

25 Xtaq'ui c'u ak'an jun tijonel re ri Pixab che resaxic u pu chi' ri Jesús, xuta' che, xubij: Ajtij, ¿jas c'u quinban in rech quinrik na ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic? —xcha che.

26 Xubij ri Jesús che: ¿Jas ri' ri tz'ibam pa ri Pixab? ¿Jas pu ri käsiq'uij la u wäch? —xcha'.

27 Xch'aw chi ri tijonel re ri Pixab, xubij: "Sibalaj chiwaj ri i Dios ri Iwajaw, chijiquiba ri i c'ux, chijiquiba ri iwanima' chrij, chicojo ri i chomanic, chitija c'u i chuk'ab chubanic wa'," —cächa'. "Chiwaj c'u ri iwach winak jas ri ix quiwaj iwib," —cächa ri Lok' Pixab, —xcha ri tata'.

28 Xubij ri Jesús che ri tata': Kas tzij ri bim la. Bana ba' la wa', c'o c'u na ri c'aslemal la, —xcha che.

29 Are c'u ri tata' craj cuk'alajisaj rib chi jicom ranima', xubij c'u che ri Jesús: ¿Jachin ri' ri wach winak? —xcha che.

30 Xch'aw chi ri Jesús, xubij che: Jun achi xel bi pa ri tinimit Jerusalén, benam c'u re pa ri tinimit Jericó. Xchap c'u cumal elak'omab pa ri be. Ri e are' xquesaj bi ri ratz'iak, xquich'ayo. Xebe' c'ut, xquiya canok. Xa c'u jubik' man xcäm ri achi, —cächa'. 31 Xkaj c'u bi jun chque ri sacerdotes aj Israel pa ri be ri'. Aretak xril ri achi, naj xoc'ow wi che. 32 Xopan xukuje' jun tata' Levita jawije' c'o wi ri achi. Aretak xril ri achi soctajinak, ri are' naj xoc'ow wi che xukuje'. 33 Benak c'u jun tata' aj Samaria pa ri be ri'. Aretak xril ri achi ri soctajinak pol pa ri be, xel ranima' che, xutok'obisaj u wäch. 34 Xkeb ruc' ri achi, xucoj cunabal chque ru soctajic, xupiso. Te ri' xuya ri achi chrij ru quiej, xuc'am bi pa jun ja warbal, xrilij c'u chila', —cächa'. 35 Chucab k'ij aretak xel bic ri tata' aj Samaria, xresaj lok ru rajil, xuya niq'uiaj che ri rajaw ri warbal, xubij che: "Bana ba' la tok'ob chwe, chilij la we achi ri'. Ronojel ri käsach na la chrij, quintoj na che la aretak quintzelej lok," —xcha che, —cächa ri Jesús. 36 Ri Jesús xuta' che ri tijonel, xubij: ¿Jas ri chomanic la? ¿Jachin chque ri oxib winak ri' are ri kas rach winak ri achi ri xchap cumal ri elak'omab? —xcha che.

37 Xch'aw chi ri tijonel re ri Pixab, xubij: Ri xutok'obisaj u wäch, are kas rach winak, —xcha'.

Xubij c'u ri Jesús che: Ri lal, bana ba' la junam jas ri xuban ri tata' aj Samaria, —xcha che.

Ri Jesús copan cho cachoch ri nan María, ri nan Marta

38 Xutakej ru be ri Jesús, e rachi'l c'u ru tijoxelab. Xeopan pa jun alaj tinimit. Jun ixok, Marta u bi', xeuc'ulaj cho rachoch. 39 Ri nan Marta c'o jun u chak', María u bi'. Xt'uyi c'u ri nan María chuwäch ri Jesús chutatabexic ri cubij. 40 Sibalaj latz' c'u u wäch ri nan Marta rumal rech ri q'uia u chac. Xopan ruc' ri Jesús, xubij che: Kajaw, ¿a xak quil la chi ri nu chak' quinuya can nu tuquiel chubanic ri chac? Bij ba la che chi chinuto', —xcha che.

41 Xch'aw ri Jesús, xubij che: Marta, Marta, sibalaj are cachomaj ri a chac. Tzbenak awanima' ruc'. 42 C'o c'u ri kas rajwaxic. Are c'u ri María are xucha' ri utz na, man quesax tä c'u wa' che, —xcha ri Jesús che.

11

Ri Jesús cuc'utu jas u banic orar

1 Ri Jesús tajin cuban orar pa jun c'olibal chic. Aretak xto'tajic, jun chque ru tijoxelab xubij che: Kajaw, chujitijoj la chubanic

orar, je' jas ri tat Juan xuc'ut chquiwäch ru
tijoxelab, —xcha che.
2 Xubij ri Jesús chque: Aretak quiban
orar, chibij:
Ka tat, ri lal c'o la pa ri caj,
chnimarisax ta na u k'ij ri bi' la.
Chtakan ta na la pa qui wi'
conojel winak.
Chban ta ba' ri rayibal la
cho ruwächulew,
jas ri cäban uc' la chila' chicaj.
3 Ya la ri ka wa ronojel k'ij.
4 Sacha la ri ka mac,
je' jas ri uj xukuje' käkasach
ri qui mac ri käca'n c'äx chke.
Mäya la chke chi cujtakchi'x che mac,
xane chujto' la cho ri Itzel,
—quixcha na, —xcha ri Jesús chque.
5 Xukuje' xubij ri Jesús chque: We c'o jun
chiwe ri c'o jun awachi'l, copan ta awuc'
pa niq'uiaj ak'ab, cubij chawe: "Wachi'l,
quinjal ta na oxib caxlan wa chawe. 6 Xa
c'o jun wachi'l chic petinak pa ri be, opan-
inak c'u wuc' cho wachoch. Man c'o tä
c'u jas quinya che," —cächa'. 7 Are c'u
ri at catch'aw ta lok, cabij che: "Maya
latz' chwe. Tz'aptal chi ri uchibe. Ri
walc'ual c'ut e k'oyol chi wuc' in. Man
quincowin taj quinwalijic chutzucuxic jas
quinya chawe," —catcha che. 8 Pune man
cawaj catwalij ri' chuya'ic ri wa che ru-
mal c'u rech chi are ri awachi'l ri cuta'
tok'ob chawe, kas catwalij na ri' rumal
chi ri awachi'l man cutänaba tä ru ta'ic
tok'ob, caya na ronojel ri rajwaxic che, —
cächa'. 9 Je ri' quinbij chiwe: Chita' ba',
c'o c'u käya'taj na chiwe. Chitzucuj na, c'o
na ri quiriko. Chixc'orc'otok, käjakataj na
ri uchija chiwäch. 10 Apachin c'u ri c'o
jas cuta', cuc'am c'u na wa'. Ri winak ri
c'o cutzucuj, c'o na ri curiko. Ri winak ri
käc'orc'otic, käjakataj na ri uchija chuwäch,
—xcha ri Jesús chque.
11 ¿A c'o lo jun chiwe ix, ri ix tata'ib, we
ta ri a c'ojol cuta' ru wa, ri at c'ut caya jun
abaj che? We ta cuta' jun u kär, ¿a caya lo
jun cumätz che chuq'uexwäch ri kär? 12 We
cuta' jun u sakmol, ¿a caya ne lo jun ixterix
che? ¡Man je' taj! —cächa'. 13 We ri ix ri
ix ajmaquib iwetam ri qui sipaxic utzalaj
tak jastak chque ri iwalc'ual, ¿a ma tä ne ri
i Tat ri c'o chila' chicaj cuya na ri Lok'alaj
Espíritu chque ri winak ri käquita' wa' che?
—xcha ri Jesús chque.

Käban tzijtal chrij ri Jesús chi c'o u chuk'ab rumal ri Beelzebú

14 Ri Jesús tajin käresaj bi jun itzelalaj
espíritu ri cuban memal. Aretak xel bi ri
itzelalaj espíritu, xcowinic xch'aw ri achi ri
mem nabe. Xquicajmaj c'u wa' ri winak.
15 E c'o jujun chque ri winak xquibij: Wa'
we achi ri' queresaj bi ri itzel tak espíritus
ruc' ru chuk'ab ri Beelzebú* ri qui nimal ri
itzel tak espíritus, —xecha'.
16 E c'o jule' chic ri xquicoj qui chuk'ab
che resaxic u pu chi' ri Jesús che rilic jas ri
cubano. Xquita' che chi cuban jun cajma-
bal c'utbal ajchicaj chquiwäch. 17 Ri Jesús
retam ri qui chomanic, xubij chque: Jun
tinimit ri u banom quieb, ri käch'ojin na ri
juch'ob chrij ri juch'ob chic, cuq'uis c'u na
rib ri tinimit ri'. Quewulix na conojel tak
ri ja pa ri ch'oj. Xukuje' jun achalaxic ri
u banom quieb, ri quech'ojinic, cusach c'u
na rib qui wäch. 18 Xukuje' we ri Satanás
käch'ojin chrij chbil rib, ¿jas c'u lo cuban ri'
chujekbaxic ri u takanic ri are'? —cächa ri
Jesús. Quinbij wa' rumal chi ri alak käbij
alak chi quinwesaj bi ri itzel tak espíritus
rumal ri Beelzebú. 19 We ri in quinwesaj
bi ri itzel tak espíritus ruc' ru chuk'ab ri
Beelzebú, ¿jachin c'u cuya ri qui chuk'ab ri
tijoxelab alak rech je' käca'n wa' xukuje'? Ri
e are' je' käquic'ut na chi sachinak ri alak.
20 We ri in quinwesaj bi ri itzel tak espíritus
ruc' ru chuk'ab ri Dios, quel cubij wa' chi
cämic ri' ri Dios u chaplem takanic waral,
—xcha ri Jesús chque.
21 We c'o jun achi ri sibalaj c'o u chuk'ab,
utz c'u cuban chuchajixic ri rachoch cuc'
ch'ojibal re ch'ich', man c'o tä ri käbanow
c'äx ri' chque ri jastak re. 22 We copan ne
jun ri c'o na u chuk'ab chuwäch ri achi ri',
käch'acan c'u puwi', queresaj c'u bi conojel
ru ch'ojibal tak ch'ich' ri xucu'bisaj wi u
c'ux chquij. Queujach na bi ri jastak ri
xeutokij chquiwäch ri rachi'l, —cächa'. (Je'

* **11:15** Ri tzij "Beelzebú" are jun chque ru bi' ri Satanás.

xinch'acan in puwi' ri Satanás,) —xcha ri Jesús chque.
23 Apachique winak ri man craj tä cubano jas ri quinbij, cuban u c'ulel ri' chwe. Apachin c'u ri man quinuto' tä che qui mulixic ri nu chij, wa' we winak ri' are junam ruc' jun winak ri xa queujabuj, —xcha chque.

Waral cätzijox wi ri cuban jun itzelalaj espíritu cätzelejic

24 Aretak jun itzelalaj espíritu quel bi che jun winak, xak cäwacatalob chi pa tak ri juyub ri quetz'inowic ri man c'o tä wi joron, cutzucuj c'u ri cuxlan wi. Man curik tä c'ut, xa je ri' cuchomaj: "Quintzelej na bi cho wachoch jawije' ri xinel wi lok," —cächa'. 25 Aretak copanic, curik c'u ri ranima' ri winak je' ta ne jun ja ri ya mesom chic, ri ya banom chi u banic wa'. 26 Que' c'ut, queuc'ama chi lok wukub itzelalaj tak espíritus ri e c'äx na chuwäch ri are'. Conojel queboquic, quejeki c'u chila'. Chuq'uisbal ri u bantajic ri winak ri' ri e c'o ri itzelalaj tak espíritus che, sibalaj cänimataj na chuwäch ri nabe u banic, —xcha chque.

Waral cätzijox wi jas ri' ri kas utzil

27 Ri Jesús tajin cutzijoj wa' we tzij ri', co xch'aw jun ixok chquixol ri winak, xubij: ¡Utz re ri chichu' ri xil wäch la rumal, ri xq'uiyisan la! —xcha ri'.
28 Xubij c'u ri Jesús: ¡Are utz na que ri winak ri quetow ru Tzij ri Dios, queniman c'u che! —xcha chque.

Ri lawalo tak winak cäquita' jun etal cajmabal che ri Jesús

29 Aretak ri winak xquimulij quib cho ri Jesús, xuchaplej qui tzijobexic, xubij chque: Xa e lawalo tak winak ri winak re ri k'ij junab ri'. Xak cäcaj chi quinban jun etal ri cajmabal chquiwäch. Man cäbantaj tä c'u na jun etal chquiwäch, xane xak xuwi ri etal re ri ka mam Jonás, k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. 30 Ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, in ri' ri etal chque ri winak re we k'ij junab ri', je' jas ri ka mam Jonás are xoc che jun etal chquiwäch ri winak ri xec'oji pa ri tinimit Nínive, —cächa'. 31 Ri chichu' ri xc'oji che nim takanel pa qui wi' conojel ri winak aj Seba cätaq'ui na cuc' ri winak re we k'ij junab ri' pa ri k'atän tzij ri cäpetic. Cäch'aw c'u na ri ixok ri' chiwij ix rumal chi xel lok ri are' pa ru tinimit ri sibalaj naj c'o wi, xopan c'u ruc' ri nim takanel Salomón ojer chutatabexic ri nojibal u tijonic. Chiwilampe ix chi c'o Jun† waral ri nim na u banic chuwäch ri nim takanel Salomón. 32 Ri winak c'ut aj Nínive, quetaq'ui na junam cuc' ri winak re we k'ij junab ri' pa ri k'atän tzij. Quech'aw c'u na ri winak aj Nínive chiwij ix rumal chi xquiq'uex canima', xquiq'uex c'u qui chomanic rumal ri xutzijoj ri ka mam Jonás chque. C'o c'u jun waral ri nim na u banic chuwäch ri ka mam Jonás, —xcha ri Jesús.

Waral käkil wi ri tijonic chrij ri sakil

33 Man c'o tä jun winak ri cutzij jun chäj, o jun candela, te c'u ri' cuch'uku, cuya wa' chuxe' jun chicäch. Xane cutzuc'uba wa' chicaj rech cuya sakil chquiwäch ri winak ri queboc pa ja, —cächa'. 34 Ri a wak'äch e are je' jas jun chäj ri cuya sakil chawe. We utz ri a wak'äch, k'alaj ri be chawäch. We man utz ri a wak'äch, man k'alaj tä ri be chawäch. 35 Chawila ba' chi ri sakil ri c'o awuc' man cäq'uextaj tä ri' pa k'ekumal. 36 We c'o ri sakil chawäch, man c'o tä ne jubik' ri k'ekumal, cawil ba' na ronojel pa sakil, je' jas ri cuban jun chäj, o jun candela chawäch, cätununic, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús queuyaj ri tata'ib fariseos xukuje' ri tijonelab re ri Pixab

37 Aretak ri Jesús xto'taj chubixic wa', xch'aw jun tata' fariseo, xubochi'j chi cäwi' ruc' cho ja. Xe' c'u ri Jesús, xoc bi pa ri ja, xt'uyi chi' ri mesa. 38 Ri fariseo xrilo chi aretak xoc ri Jesús che ri wi'm, man xuban tä ri cubij pa ri qui pixab ri fariseos, ri e nak'atal chubanic aretak cäban ri ch'ajow k'abaj. Ri fariseo jun wi xrilo. 39 Xubij ri Kajaw Jesús che: Ri alak fariseos, cäch'aj alak ri rij ri lak xukuje' ri rij ri vaso. Are c'u pa anima' alak c'o wi ri lawaloyil, c'o ri itzel rayinic alak, —cächa'. 40 ¡Con tak winak!

† **11:31** Ri Jun ri' are ri Jesús mismo.

¿A mat etam alak chi ri Dios ri xbanow ri rij jun winak are ri' ri xbanow ri ranima' xukuje'? 41 Bana ba' alak utzil rech quel na ri etzelal pa ri anima' alak. Je ri' ronojel cäcanaj na can ch'ajch'oj, —cächa'.

42 ¡C'äx ech alak, fariseos! Ri alak cäya alak ru lajujil ri k'ebun, ri ruda, xukuje' ronojel u wäch ichaj. Cäya c'u can alak ri u banic ri utzil, man kas tä c'u lok' ri Dios chuwäch alak. Are c'u wa' ri rajwaxic cäban na alak, man cäya tä c'u can alak ru banic ri jule' chic, —cächa'.

43 ¡C'äx ech alak, fariseos! Caj alak ri t'uyulibal quech nimak qui banic pa ri rachoch Dios, xukuje' caj alak chi nim quil wi alak, chi utz ch'abexic alak cäban pa tak ri be, —cächa'.

44 ¡C'äx ech alak, fariseos, xukuje' ri alak tijonelab re ri Pixab! Ri alak onojel alak xak quieb wäch alak. Ri alak junam alak cuc' ri mukubal ri man queilitaj taj. Quebin c'u ri winak pa qui wi' ri mukubal, man quetam taj chi c'o k'ayinak tak bak chupam, —xcha'.

45 Jun chque ri tijonelab re ri Pixab xch'awic, xubij che: Ajtij, aretak cäbij la wa', uj xukuje' cujyok' la, —xcha che.

46 Xubij c'u ri Jesús chque: ¡C'äx ech alak xukuje', alak tijonelab re ri Pixab! Rumal chi cäya alak q'uia tak pixab chque ri winak je' ta ne chi e nimak tak eka'n ri cäya alak chquij. C'äx c'u ri queka'xic cumal ri winak. Ri alak c'ut man c'o tä jas cäban alak che qui to'ic ri e are', —cächa'.

47 ¡C'äx ech alak! Queyac alak ri mukubal tak ja ri e mukum wi ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri xecämisax cumal ri mam alak. 48 Kas tzij chi ri alak, alak k'alajisal tak que ri xca'n ri mam alak, xukuje' junam wäch alak cuc' ri mam alak. E are' xecämisanic, ri alak c'ut queyac alak ri mukubal tak ja ri e mukum wi, —cächa'.

49 Rumal rech wa' cubij ri Dios ruc' ru nojibal: "Queintak na bic k'alajisal tak re ri Lok'alaj nu Pixab, xukuje' jule' tak nu tako'n chic. Ri winak c'ut quequicämisaj na jujun chque ri nu tako'n. Jujun c'ut cäca'n na c'äx chque," —xcha ri Dios, —cächa'. 50 U bim wa' ri Dios rech ri winak re tak we k'ij junab ri' cäc'äjisax qui wäch rumal ri qui cämisaxic conojel ri u k'alajisanelab ri Dios ri e cämisam tzpa ru banic ru wächulew petinak lok. 51 Are c'u tzje wa' ru cämisaxic ri tat Abel, xukuje' ru cämisaxic ri tat Zacarías ri xcäm chquixol ri ta'bal tok'ob ruc' ri lok'alaj c'olibal ri sibalaj äwas chi coc bi xa apachinok, ri c'o pa ri nimalaj rachoch ri Dios. Je' quinbij wa' che alak chi ri winak re we k'ij junab ri', e are wa' ri quequeklej na wa', —xcha'.

52 ¡C'äx ech alak, tijonelab re ri Pixab! Etam alak jas u rikic ronojel u wäch no'j. C'u'm c'u alak wa' we etamanic ri' chquiwäch ri jule' tak winak chic. Ri alak c'ut, man cäban tä alak jas u beyal ri etamanic ri', —xcha ri Jesús chque.

53 Elem c'u cuban bi ri Jesús, ri tijonelab re ri Pixab xukuje' ri fariseos sibalaj xpe coyowal che. Xquicoj qui chuk'ab. Xquichap u c'otic u chi' chquij q'uia tak tzij. 54 Xquic'ac'lebej c'u u ta'ic jun tzij pu chi' rech cäca'n tzijtal chrij.

12

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri cawächil

1 Xquimulij c'u quib sibalaj q'uia winak je ri' chi cäquitac'alela quib. Ri Jesús xeutzijobej ru tijoxelab nabe, xubij chque: Chichajij iwib chuwäch ri qui ch'amil ri tata'ib fariseos. Ri ch'äm ri quinbij chiwe man kas tä ch'äm wa', xane are ri qui no'j ri fariseos ri xak quieb qui wäch ri quinjunamaj ruc' ri ch'äm, —cächa'. 2 Man c'o tä c'u ri ch'uktalic ri mat cäk'alajin na. Man c'o tä c'u ri c'u'talic ri mat quetamataj na. 3 Ri i tzijom pa k'ekum, cätatabex na wa' pa sakil. Ri i jasjatem xukuje' ri quiban pa ri ja, cätzijox na wa' pa ri be, —xcha chque.

Waral cätzijox wi jachin chuwäch ri rajwaxic cäkaxej wi kib

4 Quinbij c'u chiwe ix, kachalal, chi mixej iwib chquiwäch ri quecämisan ri cuerpo, te c'u ri' man c'o tä chi ri quecowin chubanic chiwe. 5 Quinc'ut na in jachin chuwäch ri rajwaxic quixej wi iwib. Are chixej iwib ri' chuwäch ri jun ri cäcowinic quixuq'uiäk bi pa ri k'ak' aretak ix u cämisam chic. Je' quinbij chiwe, are chixej iwib chuwäch wa', —xcha chque.

6 ¿A mat quieb centavos queq'uiyix wi job chi'ch? Man c'o tä c'u jun chque we

alaj tak chicop ri' ri käsach pu jolom ri Dios.
7 Xukuje' retam ri Dios joropa' ri rismal i
wi' e c'olic. Mixej ba iwib. Más ix lok' na ix
chquiwäch q'uia tak chi'ch, —xcha ri Jesús
chque.

Ri Jesús cutzijoj jas käca'n ri winak ri cuk'alajisaj ri Are' chquiwäch niq'uiaj winak chic

8 Je' quinbij chiwe chi apachin ri cutzijoj
chquiwäch ri winak chi are wachi'l in, in
ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinbij
na chquiwäch ri ángeles re ri Dios chi wech
in we winak ri'. 9 Apachin c'u ri cubij
chquiwäch ri winak chi man retam tä nu
wäch in, quinbij c'u na in chquiwäch ri
ángeles re ri Dios chi man wetam tä u wäch
we winak ri', —kächa chque.
10 Apachique winak ri käyok'on chwe in,
in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, käsach
na u mac wa'. Apachin c'u ri cubij ri äwas
u bixic chrij ri Lok'alaj Espíritu re ri Dios,
man käsach tä na u mac ri', —kächa'.
11 Aretak quixquichap ri winak,
quixquic'am bi chquiwäch ri qui nimakil
ri winak re ri rachoch Dios o chquiwäch
ri k'atal tak tzij, xukuje' chquiwäch ri
niq'uiaj tak takanelab, mixej iwib che jas ri
rajwaxic quibij o jas quito'bej iwib. 12 Are
c'u ri Lok'alaj Espíritu cuya na chiwe pa we
hora ri' jas ri rajwaxic u bixic iwumal, —
xcha ri Jesús chque.

Waral kätzijox wi ri k'inomalaj achi ri cuchomaj ri man jicom taj

13 Jun chque ri winak xubij che ri Jesús:
Bij la che ri wachalal chi cuya we ri echbal,
—xcha ri'.
14 Xch'aw ri Jesús, xubij che: Tat, man in
cojom tä che k'atal tzij puwi' alak. Xukuje'
man in c'o tä che jachal echbal, —xcha che.
15 Xubij c'u chque conojel: Chilampe alak
chi kächajij ib alak chuwäch ru rayixic q'uia
u wäch jastak ajuwächulew. Pune e c'o q'uia
ri jastak re jun winak, man are tä ri' ri
käyo'w ru c'aslemal, —xcha chque.
16 Ri Jesús xucoj chi na jun c'utbal
chquiwäch, xubij: C'o jun achi ri sibalaj
k'inom. Sibalaj nim ru wächinic ri rulew
xuya'. 17 Kächoman c'u ri achi pa ranima',
cubij: "¿Jas quinban na? Man c'o tä chi
c'olibal jawije' quinya wi ri nu jal," —kächa
ri'. 18 Xuchomaj pa ranima', xubij: "Are
wa' ri quinban na. Queinyojij na ri nu
c'uja, queinyac na jujun chic más nimak.
Quinya na ri nu jal, xukuje' tak ri jastak we
chquipam wa'. 19 Te c'u ri' aretak quinto'taj
chubanic wa' quinbij na chwe chbil wib:
Tuxlanok, two'k, chabana a nimak'ij rumal
chi e q'uia ri jastak awe ri a c'olom. Cuban
na wa' che q'uia junab," —quincha na in,
—kächa ri Jesús. 20 Xubij c'u ri Dios che:
"¡Conalaj achi! Cämic chak'ab catcämic, quel
na rawanima'. ¿Jachin lo ajchak'el can ri
jastak ri a c'olom?" —xcha ri Dios che,
—kächa ri Jesús. 21 Je ri' ri cuc'ulmaj ri
winak ri cumulij k'inomal che chbil rib,
man k'inom tä c'u wa' cho ri Dios, —xcha ri
Jesús chque.

Ri Dios queuchajij ri ralc'ual

22 Xubij c'u ri Jesús chque ru tijoxelab:
Rumal ri' quinbij chiwe chi mixoc il che
ri i c'aslemal, jas ri quitijo, jas ri iwatz'iak
quicojo. 23 Nim c'u na u banic ri i c'aslemal
chuwäch ri wa. Nim na u banic ri i cuerpo
chuwäch ri atz'iak, —kächa'. 24 ¡Cheiwilampe
ri joj! Man käquitic tä abix, man c'o tä c'u
jach' käca'no. Man c'o tä jawije' quequic'ol
wi ri jastak que, man c'o tä c'u qui c'uja.
Are c'u ri Dios quetzukuwic. Ri ix c'ut más
ix lok' na chquiwäch ri chicop ajuwocaj, —
kächa'. 25 ¿Jachin ta c'u ne chiwe ix käcowinic
käc'asi na quieb oxib junab chic xak pa
re wi? Man c'o taj, —kächa'. 26 We man
quixcowin tä chubanic jun jasach ri nitz'
na, ¿jas che quixoc il chque ri jule' jastak
chic? —kächa'.
27 Chiwilampe ri cotz'ij, jas käca'no
queq'uiyic. Man quechacun taj, man c'o
tä c'u quiem käca'no. Pune ta ne je ri',
quinbij chiwe chi ri nim takanel Salomón
ojer ruc' ronojel ru k'inomal man je' tä
ratz'iak wa' xucojo jas jun chque we cotz'ij
ri'. 28 We ri Dios je' cuban wa' che catz'iak
ri k'ayes ri e c'o cämic pa juyub, chuwek
c'ut queyi' pa ri k'ak', ¿a mat kärilij ri'
ri Dios ri iwatz'iak ix? —kächa'. ¡Ay ri
ix, ix achijab ri xak jubik' quixcojonic!
29 ¡Mixoc ba' il che jas quitijo, mixej c'u iwib
rumal wa'! 30 Conojel we jastak ri' ronojel
k'ij kas käquitzucuj ri niq'uiaj winak chic
ajuwächulew. Ri i Tat c'ut retam jachique ri

cajwataj chiwe ix, —cächa'. 31 Chixchacun
ba' nabe chujiquiba'xic ru takanic ri Dios,
quirik c'u na xukuje' ri niq'uiaj jastak chic
ri e rajwaxic chiwe, —xcha ri Jesús chque.

C'o ba' i k'inomal chicaj

32 Pune ri ix man ix q'uia taj, mixej ba'
iwib. Rumal chi cäquicot ranima' ri ka
Tat chuya'ic chiwe chi quixc'oji na pa ru
takanic ri Dios. 33 Chiq'uiyij ri jastak iwe,
chisipaj ri rajil chque ri meba'ib. Je ri' cäyi'
na chiwe jun iwechbal pa ri caj ri man
cäk'elob taj. Cäyi' na xukuje' jun k'inomal
chicaj ri man c'o tä u q'uisic. Man copan tä
c'u elak'om chila', man cächicopir tä wa', —
cächa'. 34 Jun winak are amak'el cuchomaj
ri jastak re. We c'o ri iwech ix pa ri caj, are
quichomaj na ri c'o chicaj, man xuwi tä ri'
ri c'o cho ruwächulew, —xcha ri Jesús chque.

Chiweyej na ru petbal ri Jesucristo

35 Chisuc'umaj ba' iwib, chitzija c'u ri
i candela chuc'ulaxic ri Iwajaw. 36 Je'
quibano jas ri cäca'n ri patäninelab ri que-
eye'm u c'ulaxic ri qui patrón cätzelej lok
pa jun c'ulanem, rech aretak culic, cäch'aw
chi' ri porta, chanim cäquitor chuwäch.
37 Utz que ri patäninelab ri' ri queriktaj na
rumal ri qui patrón chi e c'aslic aretak
cätzelej lok. Kas tzij quinbij chiwe chi ri
qui patrón queut'uyuba' na chi' ri mesa,
cusuc'umaj na rib rech cuya que ri qui wa,
—cächa'. 38 Pune ta c'ä te' cul ri qui patrón
pa niq'uiaj ak'ab, pune sibalaj ak'ab, we
cärilo chi e c'aslic, utz que ri patäninelab ri',
—xcha'. 39 Chich'obo ba' wa' chi we ta jun
ajchak'el ja cäretamaj jachique hora copan
ri elak'om, cäc'asc'at na ri', man cuya' tä ri'
chi cocbex ri rachoch, —cächa'. 40 Chiwila
ba' chi ri ix, ix suc'umatal chic rumal chi
cätzelej na lok ri Ralc'ual ri Dios ri Kas
Winak pa ri hora ri man quichomaj taj, —
xcha ri Jesús chque.

Ri utzalaj patäninel ruc' ri patäninel ri man utz taj

41 Te ri' xubij ri tat Pedro che: Kajaw, ¿a
xtzijoj la wa' we c'utbal ri' xak xuwi chke
uj? ¿A mat chque conojel? —xcha che.
42 Xubij ri Kajaw Jesús: ¿Jachin lo ri jun
utzalaj patäninel ri sibalaj c'o u no'j? We
patäninel ri' are cäcoj na rumal ru patrón
pa qui wi' ri niq'uiaj patäninelab chic rech
cuya ri qui wa ronojel k'ij. 43 Utz re ri
patäninel ri' ri cäriktajic chi tajin cuban
ru chac aretak copan ru patrón, —cächa'.
44 Are kas tzij ri quinbij chiwe chi ri patrón
cucoj na ri patäninel ri' pa qui wi' conojel
ri jastak re. 45 Kachomaj ba' jas cuc'ulmaj
na we man utz tä cuban ri patäninel ri',
xane ri are' cuchomaj chi xa cäbeytaj ru
patrón, cuchaplej c'u ri u banic c'äx chque
ri niq'uiaj ajchaquib chic xukuje' chque ri
ajic'ab, xukuje' ne cuchaplej u banic ni-
mak'ij. Xa sibalaj cäwi'c, xukuje' cäk'abaric.
46 Xak te'talic c'ut cul ru patrón pa jun k'ij
ri man cuchomaj tä ri' ri patäninel, pa jun
hora ri man retam taj. Kas tzij chi sibalaj
cäc'äjisax na u wäch ri patäninel ri' rumal
chi man jicom tä ri ranima' chubanic rono-
jel ri xtakan wi ri rajaw, —cächa'.
47 Ri patäninel ri cuch'obo jas ru rayinic
ru patrón, te c'u ri' man cujiquiba tä c'u
rib, man cäniman tä c'u che, are c'u wa' we
winak ri' sibalaj cäc'äjisax na u wäch. 48 Ri
patäninel c'ut ri man cuch'ob tä ru rayinic
ru patrón, cuban c'ut jachique ri takal wi
u c'äjisaxic u wäch, cätan na ri' ri c'äjisabal u
wäch ri cäban na che. We jun winak cuya
rib pa c'olibal re ekle'n, nim wa' ri cäta'
na che cumal ri niq'uiaj winak chic. We
ri winak qui jiquibam wi canima' che jun
winak chic, q'uia c'u ri utzil cäquita' che we
winak ri', —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cutzijoj ri ch'oj ri cäpe cho ruwächulew rumal

49 Xinpe in rech quinya tijonic chque ri
winak ajuwächulew. We tijonic ri' are je' jas
ru t'ikic k'ak' cho tak ri juyub. Cwaj ta na
chi ya tajin cäc'at chi we k'ak' ri', —cächa
chque. 50 C'o na jun nimalaj c'äx ri rajwaxic
quinriko. Cwaj ta na chi xbantaj ta can ri
c'äx ri', xinto'taj ta c'u che, —cächa ri Jesús.
51 ¿A quichomaj ix chi in petinak rech xa
cäc'oji utzil chquixol ri winak ajuwächulew?
¡Man je' taj! Xane xinpe in chubanic ch'oj.
52 Tzcämic ri' cächap na bi u banic we ch'oj
ri'. Job winak ri e c'o pa jun ja cäquic'ulelaj
na quib, ri oxib chquij ri quieb, ri quieb
chic chquij ri oxib. 53 Cäbantaj na ch'oj,
jun tata' cuc'ulelaj na ru c'ojol, ru c'ojol
c'ut cuc'ulelaj na ru tat, xukuje' ri chichu'

cuc'ulelaj na ri ral ali, ri ali cuc'ulelaj na ru nan, xukuje' ne ri jun ali chic cuc'ulelaj na ri ralib chichu', ri ralib chichu' c'ut cuc'ulelaj na ri are', —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri k'ij junab ri'

54 Xubij c'u ri Jesús chque ri q'uialaj winak: We quiwil ri sutz' ri käpaki lok, chanim quibij: Craj käpe jäb, —quixcha'. Je' c'u käc'ulmatajic, —cächa'. 55 Aretak käxuli ri quiäkik', quibij: Käpe na ri sak'ij, —quixcha'. Je' käc'ulmatajic, —cächa'. 56 ¡Ri alak, xa quieb wäch alak! Cächob alak ri u wo ri caj xukuje' ruwächulew. ¿Jas che man cäch'ob tä alak jas u wäch wa' we k'ij junab ri'? —xcha chque.

Rajwaxic chi jun winak cärutzirisaj rib ruc' ru c'ulel

57 ¿Jas che man cächomaj tä alak jas ri' ri kas jicom, jas ri' ri man kas jicom taj? 58 Aretak que' alak cho ri k'atal tzij achi'l alak ri c'ulel alak, tija' ba' k'ij alak che rutzirisaxic ib alak pa ri be, rech man käc'am tä bi alak cho ri k'atal tzij. Are c'u ri k'atal tzij käjachow alak pu k'ab ri mayor. Ri mayor c'ut käyo'w can alak pa che'. 59 Kas tzij ri quinbij chi man quel tä na alak pa che' c'ä cätoj na alak ri q'uisbal centavo re ri multa, —xcha ri Jesús chque.

13

Rajwaxic u q'uexic ri ranima' jun rech man käsach tä u wäch

1 Pa ri k'ij ri' e c'o jujun winak chila' ri xquitzijobej ri Jesús chquij ri winak aj Galilea ri xeucämisaj ri tat Pilato, xuyuj c'u ri qui quiq'uel ruc' ri qui quiq'uel ri awaj ri xecämisax che qui sipaxic cho ri Dios. 2 Xch'aw chi ri Jesús, xubij chque: ¿A cächomaj alak chi ri winak aj Galilea xquirik wa' we nimalaj c'äx ri' xa rumal chi más e ajmaquib na chquiwäch ri niq'uiaj qui winakil chic? 3 Man je' ta wa', —cächa'. We ri alak man käq'uex tä ri anima' alak, xukuje' ri chomanic alak, käsach na wäch alak onojel alak xukuje', —xcha chque. 4 Xukuje' e c'o ri wajxak lajuj winak ri xecäm pa Siloé rumal jun nimalaj ja ri xtzak pa qui wi'. ¿A cächomaj alak chi más e lawalo na we winak ri' chquiwäch ri niq'uiaj winak chic ri e c'o pa Jerusalén? 5 Man je' taj, —cächa'. We ri alak man käq'uex tä anima' alak, xukuje' man käq'uex tä chomanic alak, käsach na wäch alak onojel alak xukuje', —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cutzijoj ri c'utbal chrij ri u che'al higos ri man cäwächin taj

6 Ri Jesús xutzijoj xukuje' we c'utbal ri' chuya'ic tijonic chque, xubij: Jun achi, c'o jun u che'al higos ruc', tictal c'ut pa ru ticbal uvas. Xe' c'u ri achi chutzucuxic ri u wäch ri che' ri', man c'o tä c'u xuriko. 7 Xubij che ri chajil ticbal uvas: "Chawil-ampe' chi xque' oxib junab quinpe chutzucuxic u wäch ri che' ri', man c'o tä c'u quinriko," —xcha', —cächa ri Jesús. "Chat'oyo ba'. Xak c'u lok' käc'oji waral pa ri wulew," —cächa'. 8 Xch'aw chi ri chajinel, xubij che: "Tat, ya la canok xak xuwi che we junab chic ri'. Quinc'ot na rij, quinmesaj na. 9 We ne cäwächin ne pa we jun junab chic ri', utz u banom. We c'u man cäwächin taj, käkat'oy na apanok," —xcha che ru patrón, —xcha ri Jesús chque.

Ri u cunaxic jun ixok ru k'usum rib pa ri k'ij re uxlanem

10 Pa jun k'ij re uxlanem ri Jesús tajin cuya tijonic pa jun chque ri rachoch Dios. 11 C'o c'u jun chichu' chila' ri wajxak lajuj junab yawab rumal jun itzelalaj espíritu. U k'usum rib käbinic, man käcowin tä chic chujicomisaxic rib. 12 Aretak ri Jesús xrilo, xusiq'uij ri chichu', xubij che: Nan, cunam chi la che ri yabil la, —xcha che.

13 Xuya ru k'ab puwi' ri chichu'. Chanim c'ut xcowinic xujicomisaj rib. Xunimarisaj c'u u k'ij ri Dios. 14 Ri qui nimal ri winak pa ri rachoch Dios sibalaj xpe royowal rumal chi ri Jesús xuban cunanic pa ri k'ij re uxlanem. Xubij ri achi chque ri winak: Xak xuwi wakib k'ij rajwaxic quixchacunic. Chixpet pa tak we k'ij ri' rech quixcunaxic, mixpe c'u pa ri k'ij re uxlanem, —xcha chque.

15 Xch'aw chi ri Jesús, xubij che: ¡Ri alak xak quieb wäch alak! Chjujunal alak käquir alak ri wacäx, ri burro pa ri recha'bal pa ri k'ij re uxlanem, käc'am c'u bi alak rech cutija u joron. 16 Wa' we ixok ri', rachalaxic ri ka mam Abraham, yututal c'u rumal ri

Satanás wajxak lajuj junab. ¿A mat rajwaxic u quiric wa' che we yabil ri' pa ri k'ij re uxlanem? —xcha che. ¡Je', je ri'!

17 Aretak ri Jesús xubij wa', conojel ri quec'ulelanic xeq'uixic. Are c'u conojel ri niq'uiaj winak chic sibalaj xequicotic cumal tak ri cajmabal ri tajin cuban ri Jesús. Sibalaj nim xequilo ri xuban ri Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chrij jun ija' re mostaza

18 Xubij c'u ri Jesús: ¿Jas ruc' junam wi ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak? ¿Jas ta ruc' quinjunamaj wi wa'? —cächa'. 19 Are je' jas jun ija' re mostaza. Jun winak cuc'am bi ri ija' ri', cutic pa rulew. Cäq'uiyic, cuban nim je' jas cuban jun che' cäq'uiyic. Ri chicop ajuwocaj cäca'n ri qui soc pa tak ri u k'ab ri che' ri', —xcha chque.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri ch'äm

20 Xubij ri Jesús xukuje': ¿Jas ta ruc' quinjunamaj wi ru takanic ri Dios? —cächa'. 21 Are je' jas ri ch'äm ri cuya jun chichu' ruc' oxib pajbal c'äj re caxlan wa, rech cäch'ämir ronojel ri k'or, —xcha chque.

Katij ba' ka chuk'ab rech cujoc bi pa ri uchija ri latz' u wäch

22 Benam re ri Jesús pa Jerusalén, xeusolij can ronojel tinimit, ri nimak xukuje' ri ch'utik, xuya c'u tijonic chila'. 23 C'o c'u jun ri xuta' che ri Jesús: Tat, ¿a xa e quieb oxib ri' ri winak ri cäquirik ri u tobanic ri Dios? —xcha che.

Xch'aw chi ri Jesús, xubij chque ri winak: 24 Cätij chuk'ab alak rech coc alak pa ri uchija ri sibalaj latz' u wäch. Je' quinbij chi e q'uia ri cäquitij na qui k'ij rech queboquic, man quecowin tä c'ut, —xcha chque. 25 Te c'u ri', aretak ri ajchak'el ja u tz'apim ri porta, ri alak ri xak tac'atoj alak cho ri ja, cäch'aw na alak chuchi' ri ja, cäbij na alak: "Kajaw, Kajaw, toro la ri porta chkawäch," —cächa na alak che. Cäch'aw c'u na lok ri ajchak'el ja, cubij na: "Ri in man quinch'ob tä wäch alak, xukuje' man wetam taj jawije' quel wi alak," —cächa ri'. 26 Cächaplej c'u na alak cäch'aw alak, cäbij alak che: "Uj wokinak ya' uc' la, xukuje' ri lal yo'm la tijonic pa tak ri be re ri ka tinimit," —cächa na alak. 27 Cubij na ri ajchak'el ja: "Xinbij chech alak chi ri in man wetam taj jawije' ri quel wi alak chi'. Chel bi alak, alak banal tak etzelal," —cächa na ri are'. 28 Are chi' c'ut cäban wi na alak ri ok'ej, xukuje' ri kuch'uch'em wareyaj rumal ri c'äx aretak quil alak chi ri ka mam Abraham, ri ka mam Isaac, ri ka mam Jacob, xukuje' conojel ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios e c'o chila' jawije' ri Dios cätakan wi. Ri alak c'ut, man c'o tä alak cuc' rumal chi esam chi alak apanok. 29 Queopan c'u na winak ajrelbal k'ij, aj u kajbal k'ij, xukuje' winak aj u wiquiäk'ab ri relbal k'ij, aj u mox relbal k'ij, quet'uyi na chi' ri mesa che wi'm jawije' cätakan wi ri Dios, —cächa'. 30 Jujun c'u chque ri winak ri man nim tä queil wi cämic sibalaj nim queil wi na pa ri k'ij ri'. Are c'u jujun chque ri winak ri sibalaj nim queil wi cämic, man nim tä chi na queil wi pa ri k'ij ri', —xcha ri Jesús.

Ri Jesús cärok'ej qui wäch ri winak re ri tinimit Jerusalén

31 Pa ri k'ij ri' xeopan niq'uiaj tata'ib fariseos ruc' ri Jesús, xquibij che: ¡Chel bi la waral! ¡Chanej la! Are ri k'atal tzij Herodes craj cucämisaj la, —xecha che.

32 Xubij c'u ri Jesús chque: Jebij alak che we subanel Herodes chi cämic xukuje' chuwek quinwesaj na itzel tak espíritus, xukuje' quincunanic. C'ä te' pa ri urox k'ij quinto'taj na che ri nu chac, —cächa', —cächa alak che. 33 Rajwaxic c'ut chi cämic, chuwek, cäbij quinban na u banic ri nu chac, —cächa'. ¿A cuya lo cäcämisax jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios pa jun tinimit chic, mat pa Jerusalén? Man je' taj, —xcha ri Jesús chque.

34 ¡Ay, winak aj Jerusalén! Are quecämisaj alak ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, queban alak che abaj ri quetak bi uc' alak. ¡Q'uia mul nu rayim ri mulixic alak jas cuban jun ati't äc' cumulij ri alaj tak ral chuxe' ru xic', man caj tä c'u alak! —cächa'. 35 Tampe alak, cäcanaj na can ri achoch alak, cäwonobax c'u na canok. Man quinil tä chi na alak c'ä copan na ri k'ij ri cäbij alak: "Nim ba' ru k'ij ri Jun ri u takom lok ri Kajaw Dios," —cächa na alak, —xcha ri Jesús chque.

14

Ri Jesús cucunaj jun achi ri c'o sipoj che

1 Pa jun k'ij re uxlanem xe' ri Jesús cho
rachoch jun chque ri qui nimal ri winak,
jun tata' fariseo. Jela' xe' wi che wi'm,
tajin c'u caluchi'x cumal ri niq'uiaj tata'ib
fariseos. 2 Jun achi c'ut ri c'o sipoj che c'o
chila' chuwäch ri Jesús. 3 Xch'aw ri Jesús,
xeuch'abej ri tijonelab re ri Pixab xukuje'
ri fariseos, xubij: ¿A takal u banic cunanic
pa jun k'ij re uxlanem? We ne man takal
taj, —xcha chque.
4 Man xech'aw tä c'u ri e are'. Ri Jesús
xuc'am bi ri yawab ruc', xucunaj, xutak
bic. 5 Xubij c'u chque ri tata'ib: We c'o ri
burro alak, ri wacäx alak, ri cätzak bi pa jun
c'ua' pa ri k'ij re uxlanem, ¿a mat quesaj
alak wa' chanim? —xcha chque. ¡Je', je ri'!
6 Man xquirik tä c'ut jas xquibij che.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ru banic nimal

7 Xril ri Jesús jas xca'n ri winak ri e ula'm,
chi ri e are' xquicha' ri t'uyulibal quech ri
nimak qui banic chi' ri mesa. Xucoj jun
c'utbal chuyi'c tijonic chque, xubij: 8 We
käsiq'uix alak che jun c'ulanem, mät'uyi wi
alak pa tak ri t'uyulibal quech ri nimak
qui banic. We ne käpe na jun winak ri
nim na u k'ij chuwäch alak ri xukuje' ula'm
rumal ri achi. 9 Craj käpe ri tata' ri xerulaj
alak ri xukuje' xrulaj ri jun winak chic,
cubij che alak: "Ya la ri t'uyulibal la che
we achi ri'," —kächa na. Ri alak c'ut, pune
sibalaj käq'uix alak, käk'ax na alak ri' pa ri
t'uyulibal ri man kas tä nim u banic, —kächa
ri Jesús chque. 10 Xane aretak cula'x alak,
tzucuj alak ri t'uyulibal ri man kas tä nim
u banic, t'uyul alak chila', rech we käpe ri
tata' ri xerulaj alak, cubij ta na ri' che alak:
"Wachi'l, c'o jun t'uyulibal ja le' ri utz na
che la," —kächa na ri'. Kas känimarisax na k'ij
alak chquiwäch conojel ri e c'o uc' alak chi'
ri mesa. 11 Ronojel winak ri cunimarisaj
rib, käkasax na u k'ij ri are'. Ri winak ri man
cunimarisaj tä rib, are c'u wa' känimarisax
na u k'ij, —xcha chque.
12 Xubij c'u ri Jesús che ri tata' ri xula'nic:
Aretak käban la jun ula'nem, we ne jun ni-
mak'ij, me'ulaj la xak xuwi ri achi'l la, man
xak xuwi tä ri achalal la, o ri c'ul tak ja la ri
e k'inomab. We je ri' craj ne je' käca'n na wa'
che la xukuje' chutojic u q'uexel ri xban la
chque. 13 Xane aretak käban la jun ula'nem,
che'ulaj la ri winak meba'ib, ri winak cu-
tucak quebinic, ri ch'ocojib xukuje' ri man
queca'y taj. 14 Utz c'u na ri e la rumal
chi man quecowin tä ri e are' chutojic u
q'uexel wa' che la. Käyi' c'u na u q'uexel
che la pa ri k'ij re ri qui c'astajic ri winak ri
jicom canima' chquixol ri käminakib, —xcha
ri Jesús che.

Ri Jesús cuya jun c'utbal chrij jun nimalaj wi'm

15 Xuta c'u wa' jun chque ri e t'uyul ruc' ri
Jesús chi' ri mesa, xubij che: Utz re ri coc na
che wi'm chila' jawije' ri kätakan wi ri Dios,
—xcha che.
16 Xch'aw chi ri Jesús, xubij che: Jumul
ri' jun achi xuban jun nimalaj ula'nem.
E q'uia c'u ri xeusiq'uij. 17 Pa ri hora re
ri wi'm ri achi xutak bic jun patänil re
chubixic chque ri e siq'uim: "Sa'j alak, ya
xutzir ronojel," —xcha chque. 18 Junam c'ut
xquichaplej resaxic quib conojel. Xubij ri
nabe winak che ri patäninel: "Nu lok'om
ch'äkap wulew," —kächa'. "Rajwaxic chi
quine' che rilic. Chabij che ri a patrón chi
chubana tok'ob chwe, chusacha nu mac,
man quine' taj," —xcha'. 19 Xubij jun winak
chic: "Nu lok'om job c'ulaj wacäx, quin-
wil na jas käca'no quechacunic," —kächa'.
"Chubana tok'ob chwe, chusacha nu mac,
man quine' taj," —kächa ri'. 20 Xubij ri jun
winak chic: "Man cuya' taj quine'c rumal
chi c'ä te' xinc'uli'c," —kächa'. 21 Xtzelej bi ri
patäninel, xutzijoj ronojel wa' che ri u pa-
trón. Xpe royowal ri u patrón, xubij c'u che
ri patänil re: "Jat chanim pa tak ri be, pa tak
ri c'ayibal re ri tinimit, cheatzucuj ri winak
meba'ib, ri winak cutucak, ri man que-
cowin taj queca'yic, xukuje' ri ch'ocojib,
cheac'ama c'u lok," —kächa che. 22 Te c'u ri'
xubij ri patäninel che ri u patrón: "Xbantaj
canok ri xtakan wi la. C'o c'u na c'olibal
chque niq'uiaj," —kächa che. 23 Xubij c'u ri
patrón che ru patäninel: "Jat naj pa tak ri
be, pa tak ri juyub, chacojo a chuk'ab rech
quepe ri winak, känoj c'u na ri wachoch.
24 Quinbij chiwe ix ri ya ix c'o chic chi man
c'o tä jun chque ri xewula'j nabe ri cutij

na jubik' re ri nu wi'm ri xinbano," —xcha chque.

C'o c'äx ri curik jun winak we que' ruc' ri Cristo

25 E q'uia winak c'ut e benak ruc' ri Jesús. Xutzolk'omij rib cuc', xubij chque: 26 We c'o jun ri kas craj cäc'oji wuc' in, nim c'u na queril ru tat u nan chnuwäch in, xukuje' ri rixokil, ri ralc'ual, ri ratz, ru chak', we c'u ne ri ranab, man cuya' taj coc che tijoxel we, —cächa'. Xukuje' ne we nim na cäril ru c'aslemal chbil rib chnuwäch in, man cuya' tä ri' coc che tijoxel we, —cächa ri Jesús. 27 Ri winak ri man cutelej tä ru cruz, te ri' cäpe wuc' in, man cuya' taj coc che tijoxel we, —xcha chque.

28 ¿A c'o jun chiwe ri craj cuyac jun nimalaj ja, ri mat nabe cät'uyi na chubanic rakan, cärajilaj ru rajil joropa' ri c'olic che rilic we cuban ri puak chuq'uisic u banic ri ja? —cächa'. 29 Je ri' cubano rech aretak cojom chic ri tac'alibal re ri ja, cäcowin c'u ri' chuq'uisic ri xuchaplej. We ta mat je ri' conojel ri winak ri queilowic cäquichap na u tze'xic u wäch, 30 craj ne cäquibij: "We achi ri' xuchaplej u yaquic jun nim ja, man xcowin tä c'ut chubanic ronojel," —quecha ne. 31 We c'u ne c'o jun nim takanel ri que' che ch'oj chrij ri nim takanel re jun tinimit chic, ¿a mat nabe cuta' u no'j che retamaxic we cuban na ri u soldados? Craj c'o xa lajuj mil u soldados. Ri jun nim takanel chic craj e c'o juwinak mil u soldados. Ri tata' ri c'o xa lajuj mil u soldados cuchomaj na we quecowin ri e are' che qui ch'aquic ri juwinak mil soldados ri quepe na chrij. 32 We ne man cäcowin tä che, aretak c'ä naj e c'o wi ru c'ulel che, queutak bi ru tako'n chutz'onoxic chi cutzir ruc', —cächa'. 33 Je c'u ri' apachin chiwe ix ri man cuya tä can ronojel ri rech are', man cuya' tä ri' coc che tijoxel we, —xcha ri Jesús chque.

Man c'o tä chi u patän ri atz'am we käsach u tzayil

34 Utz ri atz'am. Are c'u we man c'o chic ru tzayil ri atz'am, ¿jas lo ruc' cätzayix wi ri riquil? —cächa'. 35 Man c'o tä chi u patän. Man utz tä che ri ulew, man utz tä c'u chumesaxic. Ri winak xa cäquesaj na bi pa mes, —cächa'. Apachin ri cujiquiba ranima' che nu tatabexic, chutatabej, —xcha ri Jesús chque.

15

Ri Jesús cucoj che c'utbal jun chij ri xtzakic

1 Xenakajin c'u conojel ri tok'il tak alcabal xukuje' ri niq'uiaj ajmaquib ruc' ri Jesús chutatabexic. 2 Xewixwit c'u ri tata'ib fariseos xukuje' ri tijonelab re ri Pixab, xquibij: We achi ri' queuc'ulaj ri ajmaquib, cäwi' c'u cuc', —xecha'.

3 Ri Jesús xucoj we c'utbal ri' chuya'ic tijonic chque, xubij: 4 We c'o jun chech alak ri c'o jun ciento ru chij, cätzak c'u jun chque, queuya na can ri jumuch' belej lajuj pa tak ri juyub, que' c'u chutzucuxic ri xtzak canok c'ä curika na wa', —cächa'. 5 Aretak curiko, cuya na lok chrij u wi', cäquicotic. 6 Aretak copan chic cho ja, queusiq'uij na ri rachi'l xukuje' ru c'ul tak ja, cubij chque: "Chixquicot wuc', rumal chi xinrik ri nu chij ri xtzak na canok," —cächa na chque. 7 Je c'u ri' quinbij chiwe chi c'o na quicotemal chicaj rumal jun ajmac ri cuq'uex ranima', cuq'uex c'u u chomanic, chquiwäch ri jumuch' belej lajuj ri man cajwataj tä u q'uexic canima', —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cutzijoj ri puak ri xtzakic

8 We c'o jun ixok ri e c'o lajuj quetzales ruc', cätzak c'u jun quetzal, ri ixok cutzij na jun u candela, cumes na ri upaja, cärilij na u tzucuxic c'ä curik na ri puak. 9 Aretak curiko, queuch'abej na ri rach tak ixokib xukuje' ri u c'ul tak ja, cubij chque: "Chixquicot wuc', rumal chi xinrik ri nu puak ri xtzakic," —cächa na chque. 10 Je c'u ri' quinbij chiwe chi quequicot na ri ángeles re ri Dios aretak jun ajmac cuq'uex ranima', cuq'uex c'u u chomanic, —xcha ri Jesús chque.

Cätzak ru c'ojol jun tata'

11 Ri Jesús xukuje' xutzijoj wa' chque: Jun achi e c'o quieb u c'ojol. 12 Ri ch'ut u c'ojol xubij che ru tat: "Tat, ya la ri quinwechbej in re ri k'inomal la," —xcha che. Ri qui tat c'ut xujach ri jastak re chquiwäch ri quieb u c'ojol. 13 Xque' quieb oxib k'ij, ri

ch'ut u c'ojol xumulij bi conojel ri jastak re, xe' naj pa jun tinimit chic. Chila' c'ut xak xusachila wi il ri c'o ruc', xtzak pa mac, man utz tä chic ru c'aslemal. 14 Aretak ronojel u sachom chic, xpe jun nimalaj wi'jal pa ri tinimit ri'. Xurik c'äx ri ala, sibalaj xnumic. 15 Xe'c, xutzucuj u chac ruc' jun chque ri winak re ri tinimit ri'. Xyi' c'u u chac. Xtak bi ri ala rumal ri achi che qui yuk'uxic ri ak pa ri juyub. 16 Sibalaj xurayij u tijic re ri rij tak pru't ri cäquitij ri ak. Man c'o tä c'u jun winak ri c'o jas cuya che. 17 Xul c'u ri ala pa sak, xubij: "E c'o q'uia ri ajchaquib cho rachoch ri nu tat ri sibalaj c'o ri qui wa. Ri in c'ut quincäm waral rumal ri wi'jal. 18 Quinwalijic, quine' na ruc' ri nu tat, quinbij na che: Tat, ri in, in macuninak chuwäch ri Dios, xukuje' chuwäch la, tat. 19 Ri in, man ya'tal tä chwe chi cäban chi na la c'ojol la chwe. Bana ba' la chi quinoc che jun ajchac la," —quincha na che, —cächa'. 20 Xwalijic, xe' c'u ruc' ru tat.

Tajin cäbinic, nakaj chic c'o wi che ri rachoch. Ru tat xril apan chinaj. Xel ranima' ru tat che. Xutic anim, xe'c, xuk'aluj ri ala, xukuje' xutz'umaj. 21 Xubij c'u ru c'ojol che: "Tat, ri in, in macuninak chuwäch ri Dios, xukuje' chuwäch la, tat. Man ya'tal tä chic chwe in chi cäban la c'ojol la chwe," —xcha che ru tat. 22 Xubij c'u ru tat chque tak ri patänil re: "Chiwesaxtaj lok ri atz'iak ri más utz na, chicojo che, chicojo xukuje' jun mulk'ab che ru k'ab, xukuje' xajäb chque ri rakan. 23 Jic'ama lok xukuje' ri alaj ama' wacäx ri sibalaj chom, chipila ba'," —xcha chque. "¡Chujwok, kabana nimak'ij! 24 Rumal chi we nu c'ojol ri' je' ta ne chi xcämic, xc'astaj c'u lok jumul chic. Xtzak na, xriktaj c'ut," —xcha ri tata' chque. Xquichaplej c'u quicotem.

25 Ri u c'ojol nabeal ri tata' benak pa juyub. Tzelejem re cho ja, xnakajin c'u che ri rachoch, xuta ri k'ojom xukuje' ri xojowem. 26 Xusiq'uij c'u jun patänil re ru tat, xuta' che: "¿Jas wa' ri quinto?" —xcha che. 27 Xubij c'u ri patäninel che: "Ulinak ri chak' la. Ri tat la xtakan c'u chupilic ri alaj ama' wacäx ri sibalaj chom, rumal chi ulinak ri ala utz u wäch," —xcha che. 28 Te c'u ri' sibalaj xpe royowal ri nabeal, man xraj taj coc bic pa ri ja. Xel c'u lok ru tat chubochi'xic. 29 Ri nabeal xch'awic, xubij che ru tat: "Kas q'uia junab in patäninak che la. Ronojel k'ij nu nimam jas ri cäbij la chwe. Man c'o tä c'u jumul ri yo'm la xa ta ne jun alaj q'uisic' chwe in rech quinban nimak'ij cuc' ri wachi'l," —cächa'. 30 "Aretak xul we c'ojol la ri', ri xusachila ri jastak e la cuc' ixokib re be, xcämisaj la ri alaj ama' wacäx ri sibalaj chom chubanic nimak'ij che," —xcha che ru tat. 31 Xubij c'u ru tat che: "Nu c'ojol, ri at ronojel k'ij at c'o wuc' in, conojel c'u ri jastak we xukuje' awech at wa'. 32 Rajwaxic u banic nimak'ij, xukuje' cujquicotic rumal chi we a chak' ri' je' ta ne cäminak chic, xc'astaj c'u lok jumul chic. Xtzak na wa', xriktaj c'ut," —xcha che ru c'ojol, —xcha ri Jesús chque.

16

Ri Jesús cutzijoj ri tata' mayordomo ri man utz taj

1 Xukuje' xutzijoj wa' ri Jesús chque ru tijoxelab: C'o jun k'inom achi, ri c'o jun u mayordomo. Xbix c'u che ri k'inom chi ri u mayordomo tajin queuq'uis bi ri jastak re. 2 Ri k'inom achi xusiq'uij ri tata' mayordomo, xubij che: "¿Jas wa' ri nu tom chawij? Chabana cuenta che ri a patäninic chnuwäch. Man cuya' tä chi c'ut catc'oji wuc' che ri nu mayordomo," —xcha ri tata' che. 3 Xuchomaj c'u ri mayordomo pa ranima', xubij: "¿Jas ta c'u ne quinbano?" —cächa'. "Man craj tä chi ri nu patrón chi quinchacun na ruc'. Man c'o tä c'u nu chuk'ab chubanic taji'n. Quinq'uix c'ut che ri molonic," —cächa'. 4 "Quinchomaj na ri quinbano rech quinquic'ulaj na ri winak pa tak cachoch aretak quesax ri nu chac chwe," —xcha'. 5 Ri mayordomo xeusiq'uij ri rajc'asib ri rajaw chquijujunal. Xubij che ri nabe ajc'as: "¿Joropa' ri c'as la ruc' ri nu patrón?" —xcha che. 6 Xubij ri ajc'as che: "Are jun ciento toneles aceite nu c'as," —xcha'. Xubij c'u ri mayordomo che: "Waral c'o wi ru wujil ri c'as la. T'uyul ba la chanim ri', tz'ibaj la niq'uiaj ciento," —xcha che. 7 Te ri' xubij ri mayordomo che jun ajc'as chic: "Ri lal, ¿joropa ri' ri c'as la?" —xcha che. Xch'aw ri ajc'as, xubij che: "Wajxakib

quintales trico ri nu c'as," —xcha'. Xubij ri mayordomo che: "Waral c'o wi ru wujil ri c'as la. Tz'ibaj la wakib ruc' ri niq'uiaj," —xcha che. 8 Ri u patrón ri mayordomo xubij chi sibalaj c'o u no'j ri mayordomo ri man utz taj rumal chi xna'w chubanic ronojel wa'. Are c'u ri winak ajuwächulew, ri man e cojonelab taj, c'o na quetam chquij tak wa' we jastak ri' chquiwäch ri cojonelab ri c'o ri u sakil re ru Lok' Pixab ri Dios pa canima', —xcha ri Jesús.

9 Quinbij in chiwe: Chicojo ba' ri i rajil ri ajuwächulew rech e c'o na iwachi'l. Aretak käq'uis ri i rajil, quixc'ulax pa tak jekilibal ri man queq'uistaj tä ri', —xcha'.

10 Apachin jun winak ri jicom ranima' chubanic ri man nim tä u banic, xukuje' are jicom ranima' chubanic ri nim na u banic. Apachin ri man jicom tä ranima' chubanic ri man nim tä u banic, man jicom tä c'u ri' chubanic ri nim u banic, —cächa'. 11 We ri ix man jicom tä iwanima' ix chucojic ri k'inomal ajuwächulew, ¿jachin ta lo ri käyo'w ri kas k'inomal ajchicaj chiwe? Man c'o taj, —cächa'. 12 We ri ix man jicom tä iwanima' ix chrij ri rech jun winak chic, ¿jachin ta lo käyo'w chiwe ri kas iwe ix? Man c'o taj, —xcha'.

13 Xubij xukuje': Man c'o tä jun patäninel ri käcowin che qui patänixic quieb u patrón, —cächa'. Käretzelaj na u wäch ri jun, lok' c'u na käril na ri' ri jun chic. Utz cuban na che ri jun u patrón, man nim tä c'u käril wi ri jun chic, —cächa'. Man quixcowin taj quipatänij ri Dios we benak iwanima' ruc' ri puak, —xcha ri Jesús.

14 Xquita c'u ronojel wa' ri tata'ib fariseos ri sibalaj lok' käquil wi ri qui rajil. Xquetze'j c'u u wäch ri Jesús. 15 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri alak käk'alajisaj ib alak chquiwäch ri winak chi jicom anima' alak. Are c'u ri Dios retam jas c'o pa anima' alak, —cächa'. Ri sibalaj nim quil wi cumal ri winak, are xabibal wa' cho ri Dios, —xcha chque.

Waral kätzijox wi ri ojer Pixab xukuje' ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak

16 Xubij xukuje': Takal chque ri winak chi queniman che ri ojer Pixab rech ri ka mam Moisés xukuje' chque ri qui tijonic ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios c'ä mäja' xul ri tat Juan Kasal Ja'. Cämic c'ut ri xul ri tat Juan, xchaplex u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Conojel ri winak tajin käquitij qui chuk'ab rech queboquic.

17 Man c'äx tä ru sachic qui wäch ri cajulew chuwäch ri u sachic jun tzij re ru Lok' Pixab ri Dios rumal chi tzrajwaxic wi chi käbantaj na ronojel ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús cuya tijonic chrij ri tasow ib

18 Ronojel achi ri cujach bi ri rixokil, cuc'ama chi na jun ixok chic, cuban ri nimalaj mac ri äwas u banic cho ri Dios xukuje' chrij ri rixokil. Xukuje' ri achi ri cuc'am jun ixok ri jachom bic rumal ri rachajil cuban ri' ri nimalaj mac ri äwas u banic cho ri Dios xukuje' chrij ri nabe rixokil, —xcha ri Jesús.

Waral käkil wi ri xuban jun achi ri sibalaj k'inom che ri tat Lázaro ri meba'

19 Xc'oji jun achi ri sibalaj k'inom, ri cucoj je'lalaj tak atz'iak ri sibalaj pakalic. Ronojel k'ij c'ut xuban c'oc'alaj tak wi'm ri sibalaj nimak, —cächa'. 20 C'o c'u jun winak meba', tat Lázaro u bi', k'oyol chuchi' ri rachoch ri k'inom. C'o c'u q'uia ri itzel tak ch'a'c che. 21 Ri meba' curayij u tijic ri ch'äkatak wa ri quetzak chuxe' ru mesa ri k'inom. Quenakajin c'u ri tz'i' ruc' ri tat Lázaro, quequirik' ri u ch'a'c, —cächa'. 22 Xcäm c'u ri meba' tata'. Ri ángeles xquic'am bic, xquiya can ruc' ri ka mam Abraham. Xcäm xukuje' ri k'inom achi, xmuk c'ut, —cächa'. 23 C'o c'u ri k'inom pa ri c'olibal ri quebe' wi ri canima' ri winak aretak quecämic. Sibalaj c'äx tajin curiko. Xca'y apanok, xril ri ka mam Abraham chinaj, xukuje' chi ri tat Lázaro c'o ruc'. 24 Co xch'awic, xusiq'uij, xubij: "Tat Abraham," —cächa'. "Tok'obisaj la nu wäch, taka la lok ri tat Lázaro, curub c'u u k'ab pa joron rech käpetic, cuya jubik' chwe rech quinjororic. Xa quinel ch'uj pa we k'ak' ri'," —xcha'. 25 Xubij c'u ri ka mam Abraham: "Tat, chna'taj chawe chi xarik ri utzalaj tak jastak at pa ri a c'aslemal cho ruwächulew. Are c'u ri tat Lázaro, man c'o tä utzil xuriko. Cämic c'ut

are cu'bisam ranima' wuc' in waral, ri at c'ut, at c'o pa c'äxc'ol," —cächa che. 26 "Cojom c'u jun nimalaj siwan chkaxol rech ri cäcaj quek'ax bi awuc' man quecowin tä che. Ri ajchila' c'ut ri e c'o awuc', man quecowin taj quek'ax lok kuc'," —xcha che. 27 Xubij ri k'inom tata' che ri tat Abraham: "Quinbochi'n ba' che la, tat Abraham, chi cätak la bic ri tat Lázaro cho rachoch ri nu tat. 28 E c'o job ri wachalal chila'," —cächa'. "Cwaj chi ri tat Lázaro cutzijoj wa' we c'äxc'ol ri' chque rech man quepe tä waral ri sibalaj cäquirik wi c'äx," —xcha che. 29 Xubij c'u ri ka mam Abraham: "C'o ri tz'ibam can rumal ri ka mam Moisés, xukuje' ri tz'ibam cumal ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. C'o que ri wuj ri'. Chquitijoj quib chquij," —xcha che. 30 Xubij c'u ri k'inom: "¡Kas tzij, tat Abraham! Man quecojon tä c'u chque. We ta c'u c'o jun cäminak ri cäc'astajic, ri que' cuc', cäquiq'uex na ri' ri canima', cäquiq'uex ri qui chomanic," —xcha'. 31 Xubij ri mam Abraham che: "We man cäquinimaj tä ri ka mam Moisés xukuje' ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, man quecojon tä na ri' pune che jun winak ri cäc'astaj bi chquixol ri cäminakib," —xcha ri ka mam Abraham che, —xcha ri Jesús chque ri tata'ib fariseos.

17

Ri Jesús cubij chi käkachajij kib rech man cujtzak tä pa mac

1 Xubij ri Jesús chque ru tijoxelab: Tzc'o wi jachique ri cubano chi jun winak chic curik ri be ri man utz taj, cätakchi'x c'u che mac. ¡C'äx re ri winak ri' ri rumal rech cäbantaj wa'! —cächa'. 2 Are utz na we ta cäxim jun ca' re molino chukul ri winak ri', cäq'uiäk ta c'u bi pa ri mar, ¡utz c'u na ri' chuwäch ru banic chi jun chque we alaj tak ch'utik ri' curik ri be ri man utz taj! 3 Chiwila ba' iwib, —xcha chque.

Xubij c'ut: We cämacun ri awachalal, cuban jun c'äx chawe, chapixbaj wa'. We cuq'uex ranima', cuq'uex c'u u chomanic, chasacha ru mac, —cächa'. 4 We cämacun chawij wukub mul pa jun k'ij, cätzelej c'u awuc', cubij: "Man quinban tä chic," —cächa'. Rajwaxic c'ut chi ri at casach ru mac, —xcha ri Jesús chque.

Waral käkil wi ri cäcowin jun winak chubanic we kas tzij cäcojonic

5 Xquibij ri apóstoles che ri Kajaw Jesús: Bana ba' la chke chi sibalaj cujcojon na, —xecha che.

6 Xubij ri Kajaw Jesús chque: We ta quixcojonic xa ta ne jubik' je' jas ru nimal jun alaj ija' re mostaza, cuya' quibij na ri' che we che' sicómoro ri': "Chaboko' awib, chatica awib pa ri mar," —quixcha che. Cäniman c'u na wa' we che' ri' chiwe, —xcha chque.

Waral käkil wi ri qui banic ri quepatäninic

7 We c'o jun chiwe ri c'o jun patänil re ri cuban taji'n, we ne que' pa yuk', aretak c'ut cätzelej lok iwuc' cho ja, ¿jas quibano? ¿A c'o lo jun chiwe ri cubij na che ri ajchac: "Tasa'j chanim, chatt'uyul chi' ri mesa, chatwok"? —quixcha che, —cächa ri Jesús. 8 Man je' taj. Xane quibij ri' che ri patäninel: "Chabana ri quintijo. Chasuc'umaj awib, chaya ri nu wa rech quinwi'c. Te ri' cuya' catwi' at," —quixcha che, —cächa'. 9 ¿A c'o maltioxinic ri' che ri patäninel rumal chi xuban ri xtak wi? Man c'o taj, —cächa'. 10 Je ri' ri ix xukuje', aretak i banom chic ronojel ri ix takom wi, chibij na chbil iwib: "Ri uj, uj patäninelab ri man c'o tä ka patän, rumal chi xka'n xak xuwi ri' ri tzrajwaxic u banic," —quixcha na, —xcha ri Jesús.

Lajuj achijab ri c'o itzel ch'a'c chquij quecunax rumal ri Jesús

11 Benak c'u ri Jesús pa Jerusalén, oc'owem cuban chquixol ri Galilea ruc' ri Samaria. 12 Aretak xopan pa jun alaj tinimit, xriktaj ri Jesús cumal lajuj achijab ri c'o itzel tak ch'a'c chquij. Xetaq'ui c'u chinaj. 13 Co xech'awic, xquibij: ¡Tat Jesús! ¡Ajtij! ¡Tok'obisaj la ka wäch! —xecha che.

14 Xerilo, xubij chque: Jic'utu iwib chquiwäch ri tata'ib sacerdotes, —xcha chque.

Pa ri qui bic c'ut, are chi' xecunaxic. 15 Aretak jun chque xrilo chi cunam chic, xtzelejic, co xch'awic, xunimarisaj u k'ij ri Dios. 16 Xuxuc rib cho ri Jesús, sibalaj xmaltioxin che. Aj Samaria c'ut we achi ri'. 17 Xubij c'u ri Jesús: ¿A mat ne e lajuj ri xecunaxic? E c'u ri belejeb, ¿jawije' e c'o wi? —cächa'. 18 Xak xuwi wa' we achi ri' ri man

ka winakil taj xtzelej lok, cunimarisaj c'u u k'ij ri Dios, —xcha ri Jesús.
19 Xubij ri Jesús che: Chatwalijok, cuya' cate'c. At cunam chic rumal chi xatcojonic, —xcha che.

Ri Jesús cubij jas cuban ru takanic ri Dios cäpetic

20 Aretak ri tata'ib fariseos xquita' che ri Jesús jampa' cäpe ru takanic ri Dios cho ruwächulew, xubij ri Jesús chque: Ri u petic ru takanic ri Dios cho ruwächulew man quilitaj tä ri', —cächa chque. 21 Man cäbix tä na che: "Chawilampe', c'o chi ri'. Jawilampe', c'o chila'," —cächa'. Man je' taj rumal chi ya ulinak chi ri Dios iwuc' che takanic, —xcha chque.
22 Xubij c'u ri Jesús chque ru tijoxelab: Copan na ri k'ij ri sibalaj quirayij chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, c'o iwuc', man in c'o tä chic, —cächa'. 23 Ri winak cäquibij na chiwe: "Chiwilampe', c'o chi ri'. Jiwilampe', c'o chila'," —quecha na. Mixe' c'ut, mixteri bi cuc', —xcha ri Jesús chque. 24 Je' jas ri caypa' cusakirisaxtaj ronojel ri caj, k'alaj wa' chquiwäch conojel ri winak, je ri' xukuje' ri k'ij aretak ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinpetic, —cächa'. 25 Rajwaxic c'ut chi nabe sibalaj quinrik na c'äx, quetzelax na nu wäch cumal ri winak re we k'ij junab ri', —cächa'. 26 Jas ri xca'n ri winak ojer pa ru k'ij ri ka mam Noé, je ri' xukuje' cäbantaj na pa tak ri k'ij ri quintzelej lok, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. 27 Xewi' ri winak, xca'n nimak'ij, xec'uli'c, xquiya c'u ri calc'ual pa tak c'ulanem c'ä pa ri k'ij ri xoc bic ri ka mam Noé pa ri nimalaj barco. Xpe c'u ri nimalaj k'ekal jäb, xusach c'u qui wäch conojel, —cächa'. 28 Je ri' xukuje' jas ri xca'n ri winak ojer pa ru k'ij ri ka mam Lot, xewi' ri winak, xca'n nimak'ij, xelok'omanic, xeq'uiyinic, xetico'nic, xquiyac tak cachoch. 29 Pa ri k'ij ri xel bic ri ka mam Lot pa ri tinimit Sodoma, xkaj lok k'ak' ruc' k'ol chicaj, xusach c'u qui wäch conojel ri winak. 30 Je' cäban na wa' pa ri k'ij ri käk'alajin na jachin ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, —xcha chque.
31 Pa ri k'ij ri', ri winak ri c'o puwi' ri ja, moc chi bic che qui c'amic bi ri jastak re ri e c'o can chupam ri ja. Xukuje' ne ri c'o pa juyub mätzelej chi na cho ja, —cächa'. 32 Chna'taj ri rixokil ri mam Lot chiwe. 33 Ri cutzucuj u chajixic rib, cutzak na ronojel, cäcäm c'u na wa'. Apachin c'u ri cutzak ru c'aslemal, käto'taj na wa', —xcha chque.
34 Kas tzij quinbij chiwe chi pa ri ak'ab ri', quec'oji na quieb pa jun ch'at. Jun chque käc'am na bic, ri jun chic käyi' na canok. 35 Quec'oji na quieb ixokib ri tajin quequie'n junam. Jun chque käc'am na bic, ri jun chic käyi' na canok. 36 Quec'oji na quieb achijab cachi'l quib pa tak juyub. Jun chque käc'am na bic, ri jun chic käyi' na canok, —xcha ri Jesús chque.
37 Xquibij c'u che ri Jesús: ¿Jawije' käban wi wa', Kajaw? —xecha che.
Xch'aw chi ri Jesús, xubij: Ri käc'oji wi na ri qui bakil ri käminakib, chila' c'ut käquimulij wi na quib ri c'uch, —xcha chque.

18

Waral kätzijox wi ri chichu' malca'n ruc' ri k'atal tzij ri man jicom tä ranima'

1 Ri Jesús xutzijoj chi na jun c'utbal chuya'ic tijonic chque ru tijoxelab chuc'utic chquiwäch chi rajwaxic u banic orar amak'el ronojel k'ij, mäq'uistaj c'u qui c'ux. 2 Xubij c'u chque: Pa jun tinimit c'o wi jun k'atal tzij ri man cuxej tä rib cho ri Dios, man nim tä c'u queril wi ri winak. 3 Xukuje' c'o jun chichu' malca'n pa ri tinimit ri', ri amak'el copan ruc', cutz'onoj che: Chinto' la pu k'ab ri nu c'ulel, —cächa che. 4 Xque' q'uia ri k'ij ri k'atal tzij man craj taj cuto' ri chichu'. Te c'u ri' xchoman pa ranima', xubij: "Pune man quinxej tä wib cho ri Dios, man nim tä c'u quinwil wi jun winak, 5 quinto' na we chichu' malca'n ri' rumal chi sibalaj cuya latz' chwe. We man quinban k'atow tzij puwi' ruc' jicomal, cäpe na ri chichu' amak'el ronojel k'ij, sibalaj quinucos na," —xcha ri'.
6 Xubij c'u ri Kajaw Jesús: Chitatabej ba' jas ri xubij ri k'atal tzij ri man jicom tä ranima', —cächa'. 7 ¿A mat ri Dios cuban na k'atow tzij ruc' jicomal pa qui wi' ri winak ri xeucha' che qui to'ic, ri quebochi'n che chi pak'ij chi chak'ab? ¿A mat chanim queuto' na wa'? —cächa'. 8 Je', quinbij

chiwe chi chanim cätoban na chque, —cächa'. Aretak c'ut ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quintzelej na lok, ¿a queinrik ne lo winak ri kas quecojon chwe? —xcha chque.

Waral cätzijox wi ri tata' fariseo ruc' ri tok'il alcabal

9 Xutzijoj c'u we c'utbal rech tijonic ri' chque jujun winak ri quechoman chquij chbil quib chi sibalaj e utz na, ri cäquetzelaj c'u qui wäch ri jule' chic.

10 Xubij chque: E c'o quieb achijab. Jun chque are jun tata' fariseo. Ri jun chic are tok'il alcabal. Xeboc c'u bi pa ri nimalaj rachoch Dios rech cäca'n orar. 11 Tac'al c'u ri fariseo, xuban orar chbil rib, xubij: "O Dios, maltiox che la chi ri in man in tä junam cuc' ri niq'uiaj winak chic, ri elak'omab, ri winak ri man cäquibij tä jicomal tzij, ri cäca'n nimalaj mac, man in junam tä c'u ruc' we jun tok'il alcabal ri'. 12 Ri in quinban ayunar camul ronojel semana. Quinya c'u ru lajujil joropa' ri quinriko," —xcha ri tata' fariseo. 13 Are c'u ri tok'il alcabal, tac'al chinaj, man craj tä c'u cäca'y chicaj, xane cut'oc u wo u c'ux chuc'utic chi cäbisonic, cubij: "¡Ay, Dios! We ne cäpax c'ux la chwe in, in wa' sibalaj in ajmac," —xcha'. 14 Kas tzij quinbij chiwe chi we achi ri' xe' cho rachoch jicom chic ri ranima' cho ri Dios. Man je' tä c'u ri jun chic, ri tata' fariseo. Are c'u ri winak ri cunimarisaj rib cho ri Dios, käkasax na u k'ij. Apachin c'u ri cuban che chbil rib chi man nim tä u banic, cänimarisax na u k'ij wa', —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús queutewchij ri alaj tak ac'alab

15 Xec'am c'u bi ri ac'alab cho ri Jesús rech cuya ru k'ab pa qui wi'. Ru tijoxelab xquilo, xequiyaj ri winak. 16 Ri Jesús xeusiq'uij ru tijoxelab, xubij chque: Chiya chque ri ac'alab chi quepe wuc', meik'atej, —cächa'. Xak xuwi chque ri winak ri e je' jas ri ac'alab ri' käyi' wi chi cätakan ri Dios pa qui wi'. 17 Kas tzij ri quinbij chiwe chi ri winak ri man cäquina' tä pa canima' chi ri e are' je' ta ne ac'alab cho ri Dios, man cäquic'ulaj tä c'u ru takanic ri Dios, man käyi' tä chque chi queboquic, —xcha ri Jesús chque.

Jun ala sibalaj k'inom cätzijon ruc' ri Jesús

18 C'o c'u jun chque ri qui nimakil ri winak xuta' che ri Jesús, xubij: Utzalaj Ajtij, ¿jas quinban in rech quinrik ri c'aslemal ri man käq'uistaj taj? —xcha che.

19 Xubij c'u ri Jesús: ¿Jas che cabij utz chwe? Man c'o tä jun ri kas utz, xane xak xuwi ri Dios, —cächa ri'. 20 Awetam c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij: "Matcämisanic, maban ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil jun winak chic, maban elak', maban tzij chrij jun winak chic, nim cheawila wi ra tat, ra nan," —cächa ri Pixab, —xcha ri Jesús che.

21 Xubij ri achi che ri Jesús: Ronojel wa' nu nimam tzpa ri wac'alal, —xcha che.

22 Xuta wa' ri Jesús, xubij che: C'o na ri mäja' cabano. Jaq'uiyij conojel ri jastak awe, chaya ri rajil chque ri meba'ib. Cäc'oji c'u na ra k'inomal chila' chicaj, —cächa'. Te c'u ri' cuya' catteri wuc'. Jo' ba', —xcha che.

23 Aretak ri achi xuta wa', sibalaj xq'uextaj ru wäch pa bis, xc'äxc'ob ri ranima' rumal chi sibalaj nim ru k'inomal c'olic. 24 Ri Jesús xrilo chi sibalaj cäbisonic, xubij: ¡Sibalaj c'äx ri queboquic ri k'inomab ruc' ri Dios rech cätakan pa qui wi'! —cächa'. 25 Are man c'äx taj ri roc'owisaxic jun quiej camello* pa ri u julil jun t'isombal bak chuwäch ri roquic jun winak k'inom ruc' ri Dios rech cätakan puwi', —xcha chque.

26 Ri winak ri xetowic xquibij che ri Jesús: We je ri', ¿jachin ta c'u lo ri cäcowin churikic ru tobanic ri Dios? —xecha che.

27 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri man quecowin tä ri winak chubanic, are c'u wa' cäcowin ri Dios che, —xcha chque.

28 Xubij ri tat Pedro: Kajaw, chilampe la chi ri uj ka yo'm can ri jastak ke rech cujc'oji uc' la, —xcha ri'.

29 Ri Jesús xubij che: Kas tzij ri quinbij chiwe chi we c'o jun winak ri u yo'm can ri rachoch, ri rixokil, ri rachalal, ru tat, u nan, ri ralc'ual rech quinuto' chutzijoxic ru takanic ri Dios, 30 curik na q'uia chuwäch wa' pa tak we k'ij junab ri'. Curik c'u na

* **18:25** Ri camello are jun awaj ri cuya' cäquiejen jun chrij, más c'ut cäcoj che tak eka'n. Nim na ri' chuwäch jun quiej.

ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic pa tak ri junab ri quepe na, —xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj chi na jumul ru cämical

31 Ri Jesús xeuc'am bi ri cablajuj u tako'n pa qui tuquiel wi, xubij c'u chque: Cujpaki na bic, cuje' na pa ri tinimit Jerusalén. Ronojel c'u ri tz'ibam can cumal ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios chwij in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, cäbantaj na wa' chwe, —cächa'. 32 Quinquijach c'u na bic pa qui k'ab ri niq'uiaj winak chic. Cäquetz'bej na nu wäch, quinquiyok' na, xukuje' cäquichubaj na nu palaj. 33 Quinquirapuj na, te c'u ri' quinquicämisaj. Churox k'ij c'ut quinc'astaj na chquixol ri cäminakib, —xcha ri Jesús chque.

34 Ri tijoxelab man c'o tä c'u jun chque ri cuch'ob ri u tzij ri Jesús. Xban c'u chque chi man quek'alajin tä wa' we tzij ri' chquiwäch. Are c'u ri xbix chque man cuya' taj cäquich'obo.

Jun moy achi cäca'yic

35 Benam re ri Jesús, tajin cänakajin che ri tinimit Jericó. C'o c'u jun moy achi t'uyul chuchi' ri be ri tajin cämolonic. 36 Aretak xuto chi q'uia winak tajin queoc'owic, xuta' jas tajin cäbanic, xubij: ¿Jas ri'? —xcha'. 37 Xquibij che: Are ri tat Jesús aj Nazaret ri tajin coc'owic, —xecha che. 38 Co xch'aw ri moy achi, xubij: ¡Tat Jesús! —cächa'. ¡Lal ri' ralc'ual can ri ka mam David, tok'obisaj la nu wäch! —xcha che.

39 Ri winak ri e tac'atoj chuwäch xeyajon che, xquibij chi mäch'aw chic. Ri are' c'ut co na xurak u chi', xubij: ¡Tat, ri lal ralc'ual can† ri ka mam David, tok'obisaj la nu wäch! —xcha che.

40 Xtaq'ui c'u ri Jesús, xtakan chuc'amic lok ri tata' ruc'. Aretak ri moy achi c'o chi ruc' ri Jesús, xubij ri Are' che: 41 ¿Jas caj la chi quinban che la? —xcha che.

Xubij c'u ri moy achi: Tat, cwaj quinca'y chic, —xcha che.

42 Xubij c'u ri Jesús che: ¡Ca'y ba' la! —cächa che. Rumal chi cäcojon la, xcunataj la canok, —xcha che.

43 Chanim c'ut ri moy achi xca'yic, xteri bi chrij ri Jesús, cunimarisaj u k'ij ri Dios. Xukuje' conojel ri winak xquinimarisaj u k'ij ri Dios aretak xquilo ri xban che ri moy achi.

19

Ri Jesús curik rib ruc' ri tat Zaqueo

1 Opaninak chi c'u ri Jesús pa Jericó, oc'owem tajin cuban chupam ri tinimit. 2 C'o jun achi, Zaqueo u bi', jun chque ri qui nimakil ri tok'il tak alcabal. K'inom c'u wa' we achi ri'. 3 Xutzucuj rilic u wäch ri Jesús che retamaxic jachin ri'. Man cäcowin tä c'ut rumal chi e q'uia ri winak, xak c'u co'l rakan ri tat Zaqueo. 4 Xutic anim, xnabej bi chquiwäch ri winak, xpaki c'u puwi' jun che' sicómoro che rilic ri Jesús, rumal chi chila' coc'ow wi na ri are'. 5 Xopan c'u ri Jesús pa ri c'olibal ri', xca'y ak'an ajsic, xril ri tat Zaqueo, xubij che: Chanej la, kaj la lok. Rajwaxic chi cämic quincanaj can cho achoch la, —xcha che.

6 Te c'u ri' xkaj lok ri tat Zaqueo puwi' ri che'. Xuc'ulaj ri Jesús, sibalaj xquicotic. 7 Xilitaj c'u wa' cumal conojel ri winak, xewixwitic, xquibij: Ula'm ri tat Jesús rumal jun achi sibalaj ajmac, xe' c'u ruc', —xecha ri'. 8 Xtaq'ui c'u ri tat Zaqueo, xubij che ri Jesús: Tampe la ri quinbano. Pa niq'uiaj ri jastak we quinya na chque ri meba'ib. Xukuje' we c'o jas nu k'ipom chrij jun winak, quincajmulij na u tzelexic wa' che, —xcha'.

9 Xubij ri Jesús che: Cämic xrik la ru tobanic ri Dios, xukuje' ri winak ri e c'o cho achoch la, rumal chi cäk'alajinic chi lal ri' are kas rachalal ri ka mam Abraham, —cächa'. 10 Ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, in petinak che qui tzucuxic ri winak ri e tzakinak, xukuje' che qui to'ic, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús cutzijoj ri c'utbal chrij ri puak ri jachom chque ri patäninelab

11 Ri winak qui tatabem we tzij ri', ri Jesús xuchaplej u tzijoxic jun c'utbal chic re tijonic chque rumal chi quenakajin chic che ri tinimit Jerusalén. Xquichomaj ri winak chi ri Dios cuc'ut na rib chquiwäch chanim, cuchaplej c'u takanic pa qui wi'. 12 Xubij c'u ri Jesús chque: C'o jun achi, nim

† **18:39** Ri "Ralc'ual can ri ka mam David" quel cubij "To'l Ke", junam jas ri tzij "Cristo" o "Mesías".

u banic, ri xe' naj pa jun tinimit chic rech
coc che nim takanel pa qui wi' ri winak re
ri tinimit ri'. Cuchomaj ri tata' chi aretak
cätoʼtaj chila', cätzelej chi na lok cho ja. 13 Ri
achi c'ut xeusiq'uij lajuj chque ri patänil re,
xeuya juwinak quetzales chque chquijuju-
nal. Xubij c'u chque: "Chicojo wa' we puak
ri' rech c'o quich'ac na chrij. Chibana wa'
c'ä copan na ri k'ij ri quintzelej lok," —xcha
chque. 14 Are c'u ri winak re ri tinimit ri
que' wi, sibalaj cäquetzelaj u wäch, xequitak
c'u bi nimak tata'ib chrij chubixic: "Man
käkaj tä wa' we achi ri' che nim takanel pa
ka wi'," —xecha che. 15 Pune je ri' xoc c'u na
che nim takanel. Aretak xtzelej lok cho ja,
xtakanic chi quesiq'uix lok ri patäninel tak
re, ri xec'amow ri puak, rech cäretamaj na
jas ri qui ch'acom chquijujunal. 16 Xopan
c'u ri nabe patänil re ruc', xubij: "Tat, ri
rajil la xuch'ac chi lajuj mul je' jas ri xya
la chwe," —xcha'. 17 Xubij c'u ru patrón
che: "Utz a banom, utzalaj patänil we," —
cächa'. "Catincoj na che takanel pa qui wi'
lajuj tinimit rumal chi utz a banom at chrij
ri jun alaj chac," —xcha che. 18 Xopan c'u
rucab patänil re, xubij che: "Tat, ri rajil
la u ch'acom chi job mul je' jas ri yo'm la
chwe," —xcha che. 19 Xubij c'u ru patrón
che: "Ri at c'ut catcoj na che takanel pa
qui wi' job tinimit," —xcha che. 20 Xopan
chi c'u jun chic patänil re, xubij: "Tat, ri'
ri rajil la ri c'o wuc', nu c'olom c'u wa' pa
jun su't," —cächa'. 21 "Je' nu banom wa'
rumal chi quinxej wib chuwäch la. Ri lal
c'ut sibalaj c'a'n la. Cäc'am la ri man ech tä
la, käk'at c'u la ri man ticom tä la," —xcha
che. 22 Xubij c'u ri nim takanel che: "¡Ay,
patänil we ri sibalaj man utz taj! Quink'at
na tzij pa wi' ruc' ri tzij ri a bim chwe.
Awetam c'ut chi ri in sibalaj in c'a'n, chi
quinc'am ri man wech taj, quink'at c'u ri
man nu ticom taj," —cächa'. 23 "¿Jas che
man xaya tä ri nu rajil ruc' jun winak ri
cäyoʼw pa jalomal rech quintokʼij ruc' ral
aretak quinulic?" —xcha che. 24 Xubij c'u
chque ri e tac'atoj chunakaj: "Chiwesaj ri
puak ri c'o ruc', chiya che ri patänil we ri
c'o ri lajuj cientos quetzales ruc'," —xcha
chque. 25 Xquibij c'u che: "Tat, ya c'o
chic lajuj cientos quetzales ruc'," —xecha
che. 26 Xubij c'u chque: "Quinbij chiwe
chi ronojel jachin ri c'o c'o ruc', cäyataj na
más che. Apachin c'u ri man c'o tä c'o ruc',
quesax na che ri jubik' ri c'olic," —cächa
chque. 27 "Are c'u ri nu c'ulel, ri man xcaj
taj chi quintakan pa qui wi', chic'ama lok,
chicämisaj wa' chnuwäch," —xcha chque, —
xcha ri Jesús chque ri winak.

Coc ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

28 Aretak xbitaj wa' rumal ri Jesús, xn-
abej chquiwäch, xutakej ru be, xe' c'u pa
ri tinimit Jerusalén. 29 Nakaj chi c'u e c'o
wi che ri tinimit Betfagé, xukuje' ri tinimit
Betania chuwäch ri juyub u bi'am Ujuyubal
Olivos, xeutak bic quieb chque ru tijoxe-
lab. 30 Xubij c'u chque: Jix pa ri alaj tinimit
ri c'o apan chkawäch. Aretak ix opaninak
chi chila', quirika na jun burro yukulic, ri
man c'o tä jumul jun winak quiejeninak
chrij. Chiquira wa', chic'ama lok, —cächa
chque. 31 We c'o jun cuta' chiwe: ¿Jas che
quiquiro? —cächa ne. Je' quibij wa' che: Xa
cajwataj wa' che ri Kajaw Jesús, —quixcha
che, —xcha ri Jesús chque.

32 Xebe' c'u ri tijoxelab ri xeutak bic,
je' xequirika jas ri xubij ri Jesús chque.
33 Tajin cäquiquir ri burro aretak ri
ajchak'el xquita' chque, xquibij: ¿Jas che
tajin quiquir ri burro? —xecha chque.

34 Ri e are' xquibij: Xa cajwataj wa' che ri
Kajaw Jesús, —xecha chque.

35 Xquic'am c'u bic, xquiya c'u che ri
Jesús. Xquicoj ri qui k'u' chrij, xquiya c'u
ri Jesús chrij. 36 Quiejeninak ri Jesús, tajin
cäbinic. Xquilic' ri qui k'u' pa ri be. 37 Nakaj
chi c'u e c'o wi che ri Jerusalén, xeopan
pa ri xulanic re ri Ujuyubal Olivos. Cono-
jel ri q'uialaj tak u tijoxelab xquichaplej
quicotem, co xech'awic, xquinimarisaj u
k'ij ri Dios rumal conojel ri nimak tak ca-
jmabal ri quilom. 38 Cäquibij c'ut: ¡Tewchim
ba' ri Nim Takanel ri petinak pa ru bi' ri
Kajaw Dios! —quecha'. Cuxlan na kanima'
rumal ri Dios chicaj. ¡Chnimarisax ba' u k'ij
ri Dios ajchicaj! —xecha ri winak.

39 Jujun chque ri tata'ib fariseos ri e c'o
chquixol ri q'uialaj winak xquibij che ri
Jesús: Ajtij, cheyaja la ri tijoxelab la, —
xecha che.

40 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Kas tzij,
we ta mat quech'aw wa' we winak ri', are
co quech'aw na ri abaj, —xcha chque.
41 Aretak xenakajin che ri tinimit, ri
Jesús xok' pa qui wi' ri winak aj Jerusalén.
42 Xubij: Cwaj ta ne chi pa we k'ij ri'
quiwetamaj jachin ri' ri cäcowinic cuya
utzil chixol. C'u'tal c'u wa' cämic chiwäch,
—cächa'. 43 Quepe c'u na ri k'ij chiwij
aretak ri q'uialaj i c'ulel cäca'n na jun
c'otom chrij ri tinimit, cäquisutij na rij,
sibalaj c'u cäquilatz'obisaj na wa', —cächa'.
44 Quequiwulij na can ri iwachoch cho
ulew, quixquicämisaj na. Man cäcanaj tä
c'u na can jun abaj puwi' jun abaj chic, —
cächa'. Are c'u rumal wa' chi man iwetam
taj chi pa we k'ij ri' ri Dios xixusolij, —xcha
chque.

Ri Jesús cäresaj ri man utz taj pa ri nimalaj rachoch Dios

45 Xoc c'u bic ri Jesús pa ri nimalaj
rachoch Dios, xuchaplej quesaxic bic ri
ajc'ayib, xukuje' ri lok'omanelab. 46 Xubij
c'u chque: Tz'ibam c'ut pa ru Lok' Pixab
ri Dios: "Ri wachoch in are ja ri käban wi
orar," —cächa ri Tz'ibtalic. Ri alak c'ut,
cachoch elak'omab banom alak che, —xcha
ri Jesús chque.
47 Ronojel k'ij ri Jesús xuya tijonic pa
ri nimalaj rachoch Dios. Are c'u ri qui
nimakil sacerdotes, ri tijonelab re ri Pixab,
xukuje' ri qui nimakil ri winak re ri tinimit
xquitzucuj u cämisaxic. 48 Man xquirik tä
c'ut jas cäca'n che, rumal chi conojel ri
winak qui jiquibam canima' chutatabexic
ri cubij chque.

20

Cätzijox ru takanic ri Jesús

1 Pa jun k'ij ri Jesús tajin queutijoj ri
winak pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin
cutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
chque. Xeopan c'u ri qui nimakil tak sac-
erdotes cuc' ri tijonelab re ri Pixab xukuje'
ri qui nimakil ri winak. 2 Xquibij c'u che:
¿Jachin xtakow la chi ri lal käban la wa' we
ri'? ¿Jachin lo ri yo'winak takanic pa k'ab la
chi je' käban la wa'? —xecha che.
3 Xch'aw ri Jesús, xubij chque: Ri in
xukuje' c'o jas quinta' chech alak, —cächa'.
Bij alak chwe: 4 ¿Jachin xtakow ri tat Juan
chubanic kasna'? ¿A are ri Dios, o are ri
winak? ¿Jachin xyo'w che chi je' cuban wa'?
—xcha chque.
5 Xquitzijobela quib, xquibij: We käkabij
chi are ri Dios, ri are' cubij na chke chi
jas che man xkacoj tä wa', —quecha'. 6 We
c'u käkabij chi xa are ri winak, conojel ri
winak cujca'n na che abaj. Elinak c'u chi
sak chquiwäch ri winak chi ri tat Juan are
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, —xecha
ri'.
7 Xech'aw chic, xquibij che ri Jesús chi
man käquich'ob tä wa' chi jachin ri' ri xyo'w
che ri tat Juan chi cuban kasna'. 8 Xubij c'u
ri Jesús chque: Xukuje' ri in man quinbij tä
in chech alak jachin ri yo'winak chwe chi
in quinban wa' we ri', —xcha ri Jesús chque.

Waral cätzijox wi ri c'utbal chquij ri ajchaquib ri man e utz taj

9 Ri Jesús xuchaplej u tzijoxic wa' we
c'utbal ri' re tijonic chque ri winak: C'o jun
achi ri xuban jun ticbal uvas. Xticonijic,
xuya c'u can ri ulew pa kajomal chque
jujun tajinelab. Te c'u ri' xe' naj pa jun
tinimit chic, naj xsachic. 10 Xopan c'u ri
k'ij re ru yaquic ri wächinic, xutak bi jun
patänil re cuc' ri ajchaquib rech käquiya bi
niq'uiaj re ri u wäch ri ticbal uvas. Are
c'u ri ajchaquib xquich'ayo, xquitak bic,
man c'o tä xquiya bi che, —cächa'. 11 Xutak
c'u bi jun u patäninel chic. Xukuje' wa'
xquich'ayo, xquetzelaj u wäch, xquitak bic,
man c'o tä xquiya bi che, —cächa'. 12 Churox
mul xutak bic jun patänil re cuc'. Xquisoc
wa', xukuje' xquesaj bi pa ri ticbal uvas, —
cächa'.
13 Te c'u ri' xuchomaj ri rajaw ri ticbal
uvas, xubij: "¿Jas ta c'u lo quinbano?" —
cächa'. "Quintak na bic ri lok'alaj nu c'ojol.
Craj ne nim käquil wi ri are' aretak käquilo,"
—xcha ri'. 14 Ri ajchaquib, aretak xquilo,
xquich'abej quib, xquibij: "¡Chawilampe'!
Are wa' ri quechben na ronojel," —quecha'.
"Chixsa'j, kacämisaj ri achi rech käkechbej
na wa' we ulew ri'," —xecha ri'. 15 Xquesaj
c'u bi ru c'ojol ri ajchak'el ri ticbal uvas,
xquicämisaj c'ut, —xcha ri Jesús chque.

Te ri' xuta' ri Jesús chque, xubij: ¿Jas c'u
cuban na ri rajaw ri ticbal uvas chque? —
cächa ri'. 16 Cäpe na ri are', queucämisaj na ri
ajchaquib ri', cuya na ri rulew chque jule'
chic, —xcha ri Jesús chque.

Aretak xquita wa', xquibij ri winak: ¡Ay,
mäbantaj wa'! —xecha che.

17 Xca'y c'u ri Jesús chque, xubij: ¿Jas quel
cubij wa' ri tz'ibam canok pa ru Lok' Pixab
ri Dios? cubij:

Ri abaj ri man xcaj tä ri yacal tak ja,
we abaj ri'* are xcoj che tok'ebal
re ri ja,
—cächa ri Tz'ibtalic, —xcha ri Jesús.
18 Ronojel winak jachin ri cätzak puwi' ri
abaj ri', cäsoctaj na. We c'u cätzak we abaj
ri' chrij jun, cuc'äjij na, —xcha chque.

Waral cäkil wi we rajwaxic u tojic ri alcabal

19 Ri tijonelab re ri Pixab cuc' ri qui ni-
makil sacerdotes aj Israel xquichaplej u
tzucuxic jas cäca'n chuchapic ri Jesús pa
ri hora ri', xquixej c'u quib chquiwäch ri
winak. Xquich'ob c'ut chi ri c'utbal ri',
xtzijox wa' chquij ri e are'. 20 Xcaluchij ri
Jesús, xequitak bi winak chuyuxlexic. Ri
winak ri' xca'n che quib chi e utzalaj tak
winak rech cäquirik jun tzij pu chi' ri Jesús
rech cäquijach bi ri Are' pu k'ab ri k'atal
tzij, cäk'at c'u na tzij puwi'. 21 Rumal wa'
xquic'ot u chi' ri Jesús, xquibij: Ajtij, ketam
chi utz wa' ri cätzijon la xukuje' ruc' jicomal
cätijon la. Ketam c'ut chi man nim tä quil
la jun winak chuwäch jun chic. Xane cäc'ut
la ri kas u rayinic ri Dios, —quecha che.
22 ¿A rajwaxic cäkatoj alcabal che ri nimalaj
takanel aj Roma? We ne man rajwaxic taj,
—xecha che.

23 Xretamaxtaj c'u ri Jesús ri qui
chomanic, xubij chque: ¿Jas che cäta' alak
wa' chwe? 24 C'utu ba' alak jun puak
chnuwäch, —cächa chque. ¿Jachin c'u rech
we ca'yebal ri' xukuje' ri bi'aj ri' ri c'o
chuwäch ri puak? —xcha ri Jesús.

Xech'aw chi na ri winak, xquibij che: Are
rech ri César ri nimalaj takanel, —xecha
che.

25 Xubij c'u ri Jesús chque: Ya alak che ri
tat César ri rech ri César. Ya ba' alak che ri
Dios ri rech ri Dios, —xcha chque.

26 Man c'o tä c'u jun tzij xecowin churikic
pu chi' ri Jesús ri xkaj ta wi pa qui k'ab
chquiwäch ri winak. Xane xquicajmaj ri
xubij ri Jesús chque, man xech'aw tä c'u
chic.

Waral cätzijox wi jubik' chrij ri c'astajibal chquixol ri cäminakib

27 Xeopan c'u jujun chque ri tata'ib sa-
duceos, ri cäquibij chi man quec'astaj tä chi
na ri cäminakib. Ri tata'ib ri' xquic'ot u chi'
ri Jesús.

28 Xquibij che: Ajtij, tz'ibam can chke
rumal ri ka mam Moisés chi we cäcäm jun
achi, c'o c'u can rixokil, man e c'o tä c'u can
ralc'ual chrij are', rajwaxic chi ri rachalal
ri cäminak cäc'uli ruc' ri ixok malca'n ri'
rech quec'oji can ralc'ual ruc'. Ri ac'alab
ri quil qui wäch je' ta ne e rech ri cäminak,
—quecha'. 29 Xquibij c'ut: E c'o wukub
achijab cachalal quib. Ri nabeal xc'uli'c,
xcäm c'ut, man xc'oji tä can ralc'ual ruc'
ri rixokil. 30 Ri ucab xc'uli ruc' ri rixnam
malca'n, xukuje' xcäm bic, man xc'oji tä
can ralc'ual ruc'. 31 Ri urox xukuje' xc'uli
ruc' ri malca'n. Je c'u ri' xca'n ri wukub
achijab chquijujunal, xecämic, man xec'oji
tä can calc'ual. 32 Q'uisbal c'ut xcäm ri
ixok, —quecha'. 33 Aretak c'ut quec'astaj
chi ri cäminakib, ¿jachin lo chque ri wukub
achijab ri' cäc'oji na che rachajil ri chichu'?
Xoc c'u che quixokil ri wukub, —xecha che
ri Jesús.

34 Xch'aw chi ri Jesús, xubij chque: Ri
winak ajuwächulew quec'uli'c, cäquiya ri
calc'ual pa c'ulanem. 35 Ri winak ri
ya'tal chque chi quec'astaj bic chquixol ri
cäminakib, xukuje' chi cäc'oji qui c'aslemal
ri man cäq'uis taj, man quec'uli tä chic, man
queyi' tä c'u che c'ulanem, —cächa'. 36 E
junam chic jas ri ángeles. Man quecowin tä
chic quecämic. E are c'u ralc'ual ri Dios wa',
ri e c'astajinak chic chquixol ri cäminakib,
—cächa'. 37 Ri ka mam Moisés xutzijoj chi
ri cäminakib quec'astaj na, —cächa'. Are
wa' ri cuk'alajisaj ri tzij ri xutz'ibaj chrij ri
q'uix ri cäc'atic. Chila' c'ut cubij wi xukuje'

* **20:17** We abaj ri' ri xubij ri Jesús are ri Jesús mismo.

chi ri Kajaw Dios are ri u Dios ri ka mam Abraham, u Dios ri ka mam Isaac, u Dios ri ka mam Jacob, —cächa'. 38 Ri Dios c'ut, man are tä Dios quech cäminakib, xane quech ri winak ri e c'asc'oj. Ri e c'aslic, e c'asc'oj c'u wa' rumal ri Dios, —xcha ri Jesús chque.

39 Xech'aw chi na jujun chque ri tijonelab re ri Pixab, xquibij: Ajtij, kas utz ri bim la, —xecha che.

40 Man xquichajij tä chi c'u anima' chuc'otic u chi' ri Jesús jumul chic.

Cätzijox chi jachin ri' ru Tat ri Cristo

41 Xubij c'u ri Jesús chque: ¿Jas che cäbixic chi ri Cristo are ralc'ual can ri ka mam David? 42 Are c'u ri ka mam David cubij pa ri wuj Salmos:

Xubij ri Kajaw Dios che ri Wajaw:
"Chatt'uyul pa nu wiquiäk'ab
43 c'ä quinya na chawe chi catch'acanic,
cattakan c'u na pa qui wi'
ri cäca'n qui c'ulel chawe,"
—cächa'. 44 We ri ka mam David cubij Wajaw che, ¿jas ta c'u che cäbij alak chi are xa ralc'ual can ri ka mam David? —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús queutzujuj ri tijonelab re ri Pixab

45 Conojel ri winak xetowic aretak xubij wa' chque ru tijoxelab. 46 Je wa' xubij: Chichajij iwib chquiwäch ri tijonelab re ri Pixab. Käkaj chquiwäch quebinicat pa chärchäk tak catz'iak. Xukuje' je'l käquilo, nim c'u queil wi ri käyi' rutzil qui wäch pa tak ri c'ayibal. Käquitzucuj c'u ri t'uyulibal ri nim qui banic pa tak ri rachoch Dios, xukuje' ri t'uyulibal ri nim queil wi pa tak ula'nem, —cächa chque. 47 Xukuje' käquitokij tak ri cachoch ri ixokib malca'nib. Te ri' käquiyuk rakan ri qui tzij aretak käca'n orar rech man k'alaj tä ri etzelal ri käca'no. Kas nim na ri c'äx käquirik na ri tijonelab re ri Pixab aretak käk'at tzij pa qui wi', —xcha ri Jesús.

21

Waral käkil wi ri cusipaj jun malca'n ixok ri sibalaj meba'

1 Pa ri nimalaj rachoch Dios ri Jesús xeril ri k'inomab ri tajin käquiya ri qui rajil pa ri c'olibal ri käyi' wi ri cuchuj. 2 Xril xukuje' jun chichu' malca'n ri sibalaj meba'. Xeuya c'u quieb puak ri man nim tä rajil pa ri c'olibal cuchuj, craj ne xa jun centavo rajil ri quieb puak ri'. 3 Xubij c'u ri Jesús: Kas tzij ri quinbij chiwe chi we meba'laj chichu' malca'n ri', are nim na wa' ri xuya ri are' chquiwäch conojel ri jule' winak ri qui yo'm que. 4 Ri jule' winak chic qui yo'm jubik' che ri q'uia ri c'o cuc'. Are c'u we chichu' malca'n ri', pune sibalaj meba', u yo'm ronojel ri tzukubal re, —xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj chi käwulix na ri nimalaj rachoch Dios

5 E c'o c'u jujun chque ri winak tajin quetzijon chrij ri nimalaj rachoch Dios chi wiktal cuc' je'lalaj taj abaj, xukuje' cuc' lok'alaj tak sipanic. Xubij c'u ri Jesús: 6 Copan na ri k'ij ri man käcanaj tä na can jun abaj puwi' jun abaj chic re we ja ri' ri quiwilo. Conojel quewulix na, —xcha chque.

Queilitaj na q'uia tak etal c'ä mäjok ri q'uisbal re ronojel

7 Xquita' c'u che ri Jesús, xquibij: Kajtij, ¿jampa' käbantaj na wa'? ¿A c'o etal ri cuk'alajisaj chkawäch chi are k'ij ri' ri käban na ri xbij la chke? —xecha che.

8 Xubij ri Jesús: Chichajij iwib rech mixsubtajic. E q'uia ri quepe na ri käquicoj na ri nu bi', käquibij: "In ri' ri Cristo," —quecha na. Xukuje' käquibij: "Ketetinak chi lok ri k'ij," —quecha ri', —cächa ri Jesús. Mixe' c'u cuc' ri e are', —cächa ri Jesús chque. 9 Aretak quita u tzijol nimalaj ch'oj xukuje' chi käquiwalijisaj quib ri winak chquij k'atal tak tzij, mixej iwib. Rajwaxic chi nabe käbantaj na wa' we ri', —cächa chque. C'ä mäjok ri q'uisbal re we k'ij junab ri', —xcha ri Jesús.

10 Te ri' xubij chi ri Jesús chque: Quech'ojin na ri winak, ri juch'ob winak cuc' ri juch'ob chic. Xukuje' käch'ojin na jun tinimit ruc' jun tinimit chic, —cächa'. 11 Käpe na nimalaj wi'jal pa tak jujun tinimit. Pa tak niq'uiaj tinimit chic quepe na lawalo tak yabil. Quepe c'u na nimak tak käbrakan. Queilitaj na xibibalalaj tak jastak xukuje' nimalaj tak etal chicaj, —xcha chque.

12 Nabe c'ut chquiwäch wa' we jastak ri' quixquichap na ri winak, quixquijach na pa qui k'ab ri qui nimakil ri winak, xukuje'

quixquicoj na pa che'. Quixquic'am na bi chquiwäch nimak tak tata'ib ri quetakan pa qui wi' ri winak, xukuje' chquiwäch k'atal tak tzij rumal wech in, —xcha chque. 13 Are k'ij wa' rech quinik'alajisaj na in chquiwäch, —cächa'. 14 C'ol ba' pa iwanima' chi michomaj na bic jas ri' ri quibij na chuto'ic iwib. 15 Ri in quinya na chiwe ri rajwaxic u tzijoxic, xukuje' quinya ri i no'j. Ri i c'ulel man cäquirik tä chi na jas cäquibij chiwe, man quech'acan tä pi wi', —cächa'. 16 Cäban na tzijtal chiwij cumal ri i tat, i nan, ri iwachalal, ri iwachi'l rech quixjach bic. Quecämisax na jujun chiwe. 17 Conojel cäquetzelaj na i wäch xa rumal wech in, —cächa'. 18 Man cäsach tä c'u na u wäch jun chiwe. 19 We quich'ij wa', quixto'taj na, c'o na ri i c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, —xcha ri Jesús chque.

20 Aretak quiwil ri tinimit Jerusalén sutim rij cumal soldados, chich'obo' chi cäsach na u wäch ri tinimit chanim. 21 Pa ri k'ij ri' ri winak ri e c'o pa Judea cheanimaj bi pa tak ri juyub. Ri e c'o pa ri tinimit, chebel bic. Ri e c'o pa tak ri juyub, meboc chi bi pa ri tinimit, —cächa'. 22 Are c'u wa' ri k'ij ri cätoj na u q'uexel ri qui mac ri winak aj Jerusalén cho ri Dios. Cäbantaj na ronojel ri tz'ibam chrij we tinimit ri', —cächa'. 23 ¡Tok'ob c'u qui wäch ri ixokib ri yawab tak winak chic, xukuje' ri e c'o alaj tak cal ri c'ä tajin quetu'nic pa ri k'ij ri'! Cäc'oji c'u na nimalaj c'äxc'ol cho ruwächulew. Are cäpe na ri nimalaj royowal ri Dios pa qui wi' ri winak re ri tinimit ri', —cächa'. 24 E q'uia ri quecämisax na cuc' tak ch'ich'. Quechap c'u niq'uiaj, quec'am c'u na bi naj pa tak ronojel tinimit. Ri tinimit Jerusalén cäban na pa tak akan cumal ri winak ri man e aj Israel taj, c'ä cätz'akat na ri k'ij ri yo'm chque we winak ri' chi je' cäca'n wa', —xcha ri Jesús chque.

Waral cäkil wi jas ru petic ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak

25 Quec'oji na etal ajsic chrij ri k'ij, chrij ri ic', chquij tak ri ch'imil. Sibalaj c'äx cäquirik na ri winak ri e c'o cho ruwächulew. Man cäquirik tä chic jas cäca'no, xane sibalaj cäquixej na quib rumal ri nimalaj rok'ebal ri cuban ruwoja' re ri mar, —cächa'. 26 Cäbirbit na ri canima' ri winak rumal ri xibriquil xukuje' rumal ru chomaxic wa' ri cäbantaj na cho ruwächulew. Queyicopisax na ri u chuk'ab ri caj, —xcha'. 27 Te c'u ri' quilitaj na chi quinpetic, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, pa jun sutz' ruc' nimalaj nu chuk'ab, cänimarisax c'u na nu k'ij, —cächa'. 28 Aretak quechap qui banic wa' we ri' ri nu bim chiwe, chiwilampe', chixca'y chicaj. Cäketet chi c'u lok ri k'ij ri quixutor na ri Dios, —xcha chque.

29 Xutzijoj c'u jun c'utbal chic re tijonic chque, xubij: Chiwilampe ri u che'al higos, xukuje' ronojel u wäch che'. 30 Aretak quiwilo chi quetux ri qui xak, quich'ob pa iwe wi chi ketetinak chi lok ri k'alaj. 31 Je ri' xukuje' ri ix aretak quiwilo chi cäbantaj wa' ri nu tzijom chiwe, chich'obo' chi xak jubik' craj chi cäpe ri Dios che takanic pa qui wi' ri winak, —xcha chque.

32 Kas tzij quinbij chiwe chi man coc'ow tä na we k'ij junab ri' c'ä cäbantaj na ronojel. 33 Cäsach c'u na u wäch ri caj, xukuje' ruwächulew, are c'u ri nu tzij ri nu bim chiwe, quebantaj na wa', —xcha ri Jesús chque.

34 Chichajij ba' iwib rech man que' tä iwanima' cuc' tak nimak'ij, k'abaric, rech man que' tä ne cuc' niq'uiaj jastak chic ajuwächulew pune are ri i chac, pune are ri qui tzukic iwalc'ual. Te'talic c'ut cäpe na ri k'ij ri' chiwij jas jun awanel. 35 Je' u petic wa' ri k'ij ri' pa qui wi' conojel winak ri e c'o cho ruwächulew, —cächa'. 36 Chiwila ba' iwib amak'el ronojel k'ij jas ri quibano, chibana orar amak'el che ri Dios rech cäyi' na chiwe chi quixresaj na chuwäch ronojel wa' ri cäpe na cho ruwächulew. Chibana wa' rech cuya' quixtaq'ui na chnuwäch in pa utzil, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, —xcha ri Jesús chque.

37 Ri Jesús xuya tijonic ronojel k'ij pa ri nimalaj rachoch Dios. Chak'ab c'ut xel bic, xcanaj can pa ri juyub ri cojom Ujuyubal Olivos che ru bi'. 38 Sibalaj ak'ab cäquimulij quib ri winak chuwäch ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios chutatabexic ru tzij.

22

Cätzucux u chapic ri Jesús

1 Xketet chic ri nimak'ij re ri caxlan wa
ri man cäyi' tä ch'äm ruc'. "Pascua" u bi' ri
nimak'ij ri'. 2 Ri qui nimakil ri sacerdotes aj
Israel, xukuje' ri tijonelab re ri Pixab tajin
cäquitzucuj jas cäca'n chucämisaxic ri Jesús.
Cäquixej c'u quib chquiwäch ri winak.
3 Xoc c'u ri Satanás pa ranima' ri tat
Judas ri xukuje' cäcoj Iscariote che ru bi'.
Are jun chque ri cablajuj apóstoles. 4 Xe'
ri tat Judas, xeutzijobej c'u ri qui nimakil
sacerdotes, xukuje' ri qui nimakil soldados
rech cärilo jas cuban na chujachic ri Jesús
pa qui k'ab. 5 Xequicot c'ut, xquiya qui tzij
chi cäquiya na puak che ri tat Judas chutojic
wa'. 6 Xuchi'j c'u ri tat Judas u jachic ri Jesús
aretak man e c'o tä q'uia winak.

Cäban u banic ri wi'm re ri Kajaw

7 Xopan c'u ri nimak'ij re ri caxlan wa
ri man cäyi' tä ch'äm ruc'. Pa ri k'ij ri'
rajwaxic u cämisaxic ri alaj chij re ri Pascua
rech cäquitijo. 8 Ri Jesús xeutak bi ri tat
Pedro, ri tat Juan, xubij chque: Jibana u
banic ri wi'm re ri Pascua rech cäkatijo.
9 Xquita' c'u che ri Jesús, xquibij: ¿Jawije'
caj wi la chi cäka'n wi ri wi'm? —xecha che.
10 Xubij ri Jesús chque: Aretak quixopan
pa ri tinimit, quirika na jun achi ruc'am
jun k'ebal joron. Chiterenej bic c'ä
quixopan na pa ri ja ri coc wi. 11 Chibij che
ri rajaw ja: "Cuta' ri Kajtij che la: ¿Jawije'
c'o wi ri cuarto ri quintij wi ri wi'm re ri
Pascua cuc' ri nu tijoxelab?" —quixcha che.
12 Cuc'ut na chiwäch jun nimalaj cuarto
suc'umatal chic pa ri cawik ja. Chibana
u banic ri wi'm re ri Pascua chila', —xcha
chque.
13 Xebe' c'ut, xequirika ronojel je' jas ri u
bim bi ri Jesús chque. Xquichap u banic ri
wi'm re ri Pascua.
14 Aretak xopan ri hora, xt'uyi ri Jesús
chi' ri mesa. E c'o ri cablajuj apóstoles ruc'.
15 Xubij chque: Sibalaj nu rayim u tijic wa'
we wi'm ri' re ri Pascua iwuc' c'ä mäja'
quinrik c'äx. 16 Quinbij c'u chiwe chi man
c'o tä chi na jumul ri quintij na wa' c'ä
cäbantaj na wa' pa ru takanic ri Dios, —xcha
chque.
17 Xuc'am c'u ri vaso, xumaltioxij wa' che
ri Dios, xubij chque ru tijoxelab: Chic'ama
wa'. Chijacha wa' chiwäch, chitija ba'.
18 Quinbij c'u chiwe chi man quintij tä chi
na we ri u wa'l uvas c'ä cäpe na ri Dios che
takanic pa qui wi' ri winak, —xcha chque.
19 Aretak ri Jesús xuc'am ri wa, xumal-
tioxij wa' che ri Dios. Xupiro, xuya chque
ru tijoxelab, xubij: Are je' jas ri nu cuerpo
ri cäjach na rumal iwech ix. Chitija wa' che
natabal we, —xcha'.
20 Aretak e wokinak chic, xuc'am xukuje'
ri vaso junam jas ri xuban che ri wa, xubij:
Ri c'o chupam we vaso quinjunamaj ruc' ri
nu quiq'uel ri cäturuwisax na rumal iwech
ix. Cäban c'u na ri c'ac' trato rumal we nu
quiq'uel ri', —cächa ri Jesús chque.
21 ¡Chiwilampe'! Ri jachal we tajin cäwi'
wuc' chi' we mesa ri'. 22 Kas tzij quincäm
na in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak,
je' jas u beyal ru chomanic ri Dios. ¡C'äx c'u
re ri achi ri quinjachowic! —xcha chque.
23 Te ri' xquichap u c'otic qui chi' chbil
quib chrij jachin chque ri cäbanow na wa'.

Waral cätzijox wi ri qui chomanic ri cablajuj chrij jachin chque ri nim na u banic

24 Te c'u ri' ri tijoxelab xquichaplej u
chomalaxic quib chrij jachin chque ri nim
na u banic. 25 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri
k'atal tak tzij quetakan wa' pa qui wi' ri
winak. Ri e c'o pa qui wi' ri winak cäbix
"Banal tak Utzil" chque. 26 Man je' tä c'u wa'
ri ix. Xane ri nabeal chiwe are je' ta ne ri
más ac'al. Are c'u ri nim u banic chixol are
junam jas ri patänil iwe. 27 ¿Jachin c'u ri nim
na u banic? ¿A are ri cät'uyi chi' ri mesa, o
are ri patänil iwe? ¿A mat are ri cät'uyi chi'
ri mesa? Are c'u ri in, in c'o iwuc' je' jas ri
patänil iwe, —xcha chque.
28 Ri ix c'ut, ronojel k'ij xixc'oji wuc' in.
I rikom c'äx junam wuc' in. 29 Rumal wa'
quinya na chiwe chi quixtakan na je' jas
ri xuya ri Dios ri nu Tat chwe in chi ri
in quintakanic. 30 Quinban na wa' rech
quixwi' wuc' in chi' ri nu mesa pa ri nu
takanic in. Ri ix c'ut cäyi' na chiwe chi
quik'at na tzij pa qui wi' ri winak re ri
cablajuj juch'ob winak re ri tinimit Israel,
—xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj apanok chi ri tat Pedro cubij na chi man retam tä u wäch

31 Xukuje' xubij ri Kajaw Jesús: Simón, Simón, chawila' chi ix iwonojel ix u tz'onom ri Satanás rech quixutakchi'j che mac che rilic we kas tzij quich'ij wa'. Junam cuban na ri are' chiwe jas ri cuban jun winak cuseysa' ri trico rech cätzak na canok ri man utz taj, —cächa'. 32 In bochi'm c'u ri Dios pa wi' at rech catcojon na, rech man cattzak taj. Ri at c'ut, aretak caq'uex awanima', catzelej awib, queato' ba' ri awachalal, —xcha che.

33 Xubij ri Simón Pedro che: Kajaw, nu jiquibam ri wanima' in chi quine' uc' la, pune ba' pa che', pune ba' quincäm uc' la, —xcha che.

34 Xubij ri Jesús che: Pedro, kas tzij quinbij chawe chi c'ä mäjok cätzintzirikin ri ama' äc' cämic, cabij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch, —xcha che.

Cäketet c'u ri hora ri curik c'äx ri Jesús

35 Xubij ri Jesús chque conojel: Aretak xixintak bic, man c'o tä i bolsa re puak, man c'o tä i chim, man xic'am tä bic i xajäb. ¿A c'o lo jas xajwataj chiwe? —xcha chque.

Man c'o taj, —xecha che.

36 Xubij c'u chque: Cämic c'ut, apachin ri c'o u bolsa re puak, chuc'ama bic, xukuje' chuc'ama bi ru chim. We man c'o tä u machete, chuq'uiyij ru k'u' chulok'ic jun re, —cächa chque. 37 Quinbij c'u chiwe chi tzrajwaxic wi chi cäbantaj ri tz'ibam chwij pa ru Lok' Pixab ri Dios, —cächa'. Are wa' ri cubij: "Xbix che chi are jun chque ri itzel tak winak," —cächa'. Ronojel c'u ri tz'ibtal chwij, rajwaxic chi cäbantaj na wa', —xcha ri Jesús chque.

38 Xquibij ru tijoxelab che: Kajaw, ¡chilampe la! E c'o quieb machetes waral, —xecha che.

Ruc' wa', —xcha chque.

Ri Jesús cuban orar pa Getsemaní

39 Xel bi ri Jesús, xe' pa ri Ujuyubal Olivos je' jas ru nak'atisam wi rib. Xukuje' ru tijoxelab xeteri bi chrij. 40 Aretak xeopan jela', xubij chque ru tijoxelab: Chibana orar rech man quixtzak taj aretak quixtakchi'x che mac, —xcha chque.

41 Ri Jesús c'ut xutas apan rib chque. Je' xec'ol wi apanok jas ru najil jun abaj ri cusirirej apan jun. Xxuqui'c, xuban orar. 42 Xubij: Tat, we caj la, bana ba' la chi man rajwaxic taj chi quinrik we nimalaj c'äx ri cäpetic, —cächa'. Mäban c'u la ri nu rayibal in, xane ri rayibal la, —xcha ri Kajaw Jesús.

43 Xuc'ut c'u rib jun ángel ajchicaj chuwäch ri xyo'w u chuk'ab. 44 Ri Jesús, rumal chi sibalaj nim ri c'äx ri tajin cuno', sibalaj xucoj u chuk'ab chubanic orar. Sibalaj xubok ja' je' ta ne chi are nimak tak tz'uj re quic' ri cäkaj cho rulew.

45 Aretak xto'taj ri Jesús chubanic orar, xe' cuc' ru tijoxelab. Xeurika'. Tajin quewar rumal ri qui bis. 46 Xubij ri Jesús chque: ¿Jas che quixwaric? Chixwalijok, chibana orar rech man quixtzak taj aretak quixtakchi'x che mac, —xcha chque.

Waral cäkil wi ru chapic ri Jesús

47 Tajin cätzijon ri Jesús aretak xeopan q'uia winak. Ri tat Judas, jun chque ri cablajuj u tijoxelab ri Jesús u c'amom ri qui be. Xnakajin ri tat Judas che ri Jesús chutz'umaxic. 48 Xubij c'u ri Jesús che: Judas, —cächa'. ¿A quinatz'umaj che nu jachic bic? ¿A je' caban chwe in, in ri' ri Ralc'ual Dios ri Kas Winak? —xcha ri Jesús che.

49 Ri e sutininak rij ri Jesús, aretak xquil ri xuc'ulmaj, xquibij che: Kajaw, ¿a quekach'ay na che machete? —xecha che.

50 Jun chque ri tijoxelab xusoc jun achi ri patänil re ri qui nimal sacerdotes aj Israel, xresaj c'u ru xiquin re u wiquiäk'ab. 51 Xch'aw chi ri Jesús, xubij: Ruc' wa', —xcha'. Chiya can ri ch'oj, —xcha chque.

Xuchap c'u cok ru xiquin ri achi, xucunaj. 52 Te ri' xch'aw ri Jesús jumul chic, xubij chque ri qui nimakil sacerdotes, xukuje' chque ri qui nimakil soldados ri chajinelab re ri nimalaj rachoch Dios, xukuje' chque ri qui nimakil ri winak, e are' c'u tak wa' ri e petinak chrij chuchapic: Je' ta ne chrij jun elak'om ri elinak wi lok alak cuc' machetes, cuc' che', —cächa'. 53 In c'o c'u uc' alak ronojel k'ij pa ri nimalaj rachoch Dios, man xinchap tä alak. Are c'u hora wa' ri yo'm chech alak chi cäban alak wa'. Ri chuk'ab alak are re ri Itzel wa' ri cätakan pa ri k'ekum, —xcha ri Jesús chque.

Ri tat Pedro cubij chi man retam tä u wäch ri Jesús

54 Xquichap c'u ri Jesús, xquic'am bi cho
rachoch ri qui nimal sacerdotes aj Israel.
Ri tat Pedro u terenem chinaj. 55 Aretak
xquinuc' k'ak' pu niq'uiajal ruwoja, cono-
jel xquimulij quib chrij, xet'uyi'c. Xukuje'
ri tat Pedro xt'uyi chquixol. 56 Te ri' jun ali
ajic' xril ri tat Pedro t'uyul chrij ri k'ak'. Co
xca'y che, xubij: Ri achi ri' are jun ruc' ri
Jesús xukuje', —xcha ri ali.
57 Ri tat Pedro xresaj rib chupam, xubij:
Man je' taj, ali, —xcha'. Man wetam tä u
wäch, —xcha ri'.
58 Man naj tä chi c'ut, c'o jun chic xilow
ri tat Pedro, xubij che: Ri at xukuje', at jun
chque ri e c'o ruc' ri tat Jesús, —xcha che.
Xubij ri tat Pedro: Man in tä ri', tat, —
xcha che.
59 Craj oc'owinak jun hora chic, c'o chi
jun xujiquiba u bixic, xubij: Kas tzij ri are'
jun ruc' rumal chi are aj Galilea, —xcha'.
60 Xubij c'u ri tat Pedro: Tat, man
quinch'ob taj jas ri cäbij la, —xcha che.
C'ä tajin cätzijon ri tat Pedro aretak xtz-
intzirikin jun ama' äc'. 61 Te ri' xutzolk'omij
rib ri Kajaw Jesús, xca'y che ri tat Pedro.
Xna'taj c'u ri tzij ri u bim ri Kajaw Jesús che:
“C'ä mäjok cätzintzirikin ri ama' äc', cabij na
at oxmul chi man awetam tä nu wäch,” —
xcha ri Jesús. 62 Xel c'u apan ri tat Pedro
chrij ri ja, xuq'uis rib che ok'ej.

Cäquetz'bej u wäch ri Jesús

63 Ri achijab c'ut, ri e chajininak ri Jesús,
cäquetz'bej u wäch, xukuje' cäquich'ayo.
64 Xquich'uk ru wak'äch, xquibij c'u che:
¡Chach'obo'! ¿Jachin ri' ri xatch'ayowic? —
xecha che.
65 Q'uia ri mälom tak tzij ri xquibij che,
sibalaj xquiyok'o.

Cäc'am bi ri Jesús chquiwäch ri qui nimakil ri winak

66 Aretak xsakiric, xquimulij quib ri qui
nimakil ri winak aj Israel, ri qui nimakil
sacerdotes aj Israel, xukuje' ri tijonelab
re ri Pixab. Xc'am bi ri Jesús chquiwäch.
67 Xquibij c'u che: ¿A lal ri' ri Cristo? Bij ba'
la chke, —xecha che.
Xch'aw chi ri Jesús, xubij chque: Pune ta
ne quinbij chech alak, man cäcoj tä alak ri
nu tzij, —cächa'. 68 We ta c'u c'o jas quinta'
chech alak, man cäbij tä alak chwe jas ri
quinta' chech alak. Man quintzokopij tä
bi alak, —cächa'. 69 Tzcämic ri', in ri' ri
Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quint'uyi
na pu wiquiäk'ab ri Dios ri sibalaj c'o u
chuk'ab, —xcha chque.
70 Chanim c'ut xquita' che, xquibij cono-
jel: ¿A lal ne lo ri' ru C'ojol ri Dios? —xecha
che.
Xch'aw chi ri Jesús, xubij chque: Je ri' jas
ri cäbij alak chwe chi in ri', —xcha chque.
71 Xquibij c'ut: ¿A cajwataj ta c'u lo jun
k'alajisanel chic chkawäch? ¡Man rajwaxic
taj! Ri uj c'ut, uj xujtow pu chi' jas ri cubij
chbil rib, —xecha ri tata'ib.

23

Ri Jesús c'o cho ri k'atal tzij Pilato

1 Te c'u ri' xewalij conojel ri winak ri
xquimulij quib. Xquic'am bi ri Jesús cho ri
k'atal tzij Pilato. 2 Xquichaplej u banic tzij
chrij ri Jesús, xquibij: Ka rikom chi we achi
ri' tajin cusach qui c'ux ri winak, xukuje'
xujutijoj chi man rajwaxic taj käkaya alca-
bal che ri tat César. Cubij c'u chbil rib chi ri
are', are ri Cristo, jun nim takanel.
3 Xuta' c'u ri tat Pilato che: ¿A at ri' ri
cattakan pa qui wi' ri winak aj Israel? —
xcha ri'.
Xch'aw ri Jesús, xubij: Je ri' jas ri cäbij la,
—xcha che.
4 Xubij c'u ri tat Pilato chque ri qui ni-
makil sacerdotes, xukuje' chque ri niq'uiaj
winak chic: Man c'o tä mac quinrik chrij
we achi ri', —xcha chque.
5 Co c'ut xquijiquiba u bixic wa' cono-
jel, xquibij: Xa cusach qui c'ux ri winak,
cuya tijonic pa ronojel tinimit rech Judea.
Xuchaplej lok tijonic pa Galilea, u takem u
banic wa', xul waral pa Jerusalén, —xecha
che.

Ri Jesús cäc'am bi cho ri nim takanel Herodes

6 Aretak ri tat Pilato xuta wa', xuta' we
ri achi ri' are aj Galilea. 7 Aretak xretamaj
chi jela' quel wi lok ri Jesús jawije' cätakan
wi ri tat Herodes, xutak bi ri Jesús cho ri
are'. Ri tat Herodes c'o apan pa Jerusalén
pa tak ri k'ij ri'. 8 Aretak ri tat Herodes
xril ri Jesús, sibalaj xquicotic. Xque' c'u
q'uia k'ij u rayim rilic u wäch. Craj ta c'u
na käril jun cajmabal rumal ri Jesús, rumal

chi q'uia tak tzijobelil u tom chrij. 9 Ri tat Herodes sibalaj xuc'ot u chi' ri Jesús. Man c'o tä c'u jas xubij ri Jesús che. 10 Ri qui nimakil sacerdotes aj Israel xukuje' ri tijonelab re ri Pixab sibalaj xquitzucuj jas cäca'n chubanic tzij chrij. 11 Are c'u ri tat Herodes xukuje' ru soldados xquetzelaj u wäch ri Jesús. Xquetz'bej c'u u wäch xukuje'. Xquicoj jun je'lalaj atz'iak che je' jas ri cucoj jun nim takanel. Te ri' ri tat Herodes xutak chi bi ri Jesús ruc' ri tat Pilato. 12 Xutzir c'u ri qui ch'oj ri tat Herodes ruc' ri tat Pilato pa we k'ij ri'. Xjunamataj c'u qui wäch. Xebux cachi'l quib.

Käk'at tzij puwi' ri Jesús chi cäcämisaxic

13 Te ri' ri tat Pilato xeusiq'uij ri qui nimakil sacerdotes, ri qui nimakil ri winak, xukuje' conojel ri winak rech cäquimulij quib chuwäch. 14 Xubij c'u chque: Ri ix, i c'amom lok ri achi ri' chnuwäch. Xibij chi xa cusach qui c'ux ri winak. Aretak xinc'ot u chi' chiwäch, man c'o tä mac xinrik chrij we achi ri' jas ri quibij ix. 15 Xukuje' ri tat Herodes man xurik tä mac chrij. U takom chi c'u lok kuc'. Chiwilampe' chi man c'o tä jas u banom we achi ri' ri takal u cämisaxic. 16 Quinc'äjisaj ba' u wäch. Te c'u ri' quintzokopij bic, —xcha chque.

17 Ri k'atal tzij, jas ri qui nak'atisam wi ri winak, ronojel nimak'ij rajwaxic cutzokopij bi jun ajpache'. 18 Conojel ri winak juntir xquirak qui chi', xquibij: ¡Chesaj la bi wa'! ¡Tzokopij ba' la ri tat Barrabás chke! —xecha che.

19 Are c'u ri tat Barrabás c'o pa che' rumal chi u cämisam jun winak, xukuje' xeumulij ri winak re ri tinimit rech cäquiyac quib chrij ri k'atal tzij. 20 Ri tat Pilato xeuch'abej ri winak jumul chic. Are c'u ri are' craj cutzokopij ri Jesús. 21 Ri winak xquirak qui chi' jumul chic, xquibij: ¡Chripok! ¡Chripok! —xecha'.

22 Churox mul xubij chque: ¿Jas etzelal u banom wa' we achi ri'? Man c'o tä jun mac nu rikom chrij rech cäcämisaxic. Quinc'äjisaj ba' u wäch, quintzokopij c'u bic, —xcha chque.

23 Ri winak c'ut xquicoj qui chuk'ab junam cuc' ri qui nimakil sacerdotes aj Israel. Sibalaj xquirak qui chi' chubixic chi cärip ri Jesús. Xecowinic, xech'acan che ri tat Pilato. Xyi' c'u chque jas ri xquirayij. 24 Te c'u ri' ri tat Pilato xuk'at tzij chi cäbantaj na jas ri xquita' che. 25 Xutzokopij c'u ri tata' ri xquita', are ri ajpache', ri achi cämisanel ri xeumulij ri winak re ri tinimit rech cäquiyac quib chrij ri k'atal tzij. Are c'u ri Jesús xujach pa qui k'ab.

Cärip ri Jesús cho ri cruz, cäcämisaxic

26 Aretak tajin cäc'am bi ri Jesús churipic, xquichap apan jun achi aj Cirene, Simón u bi', ri petinak pa juyub. Xquiya c'u ri cruz chrij rech cutelej bic, cuterenej bi ri Jesús.

27 Xeteri c'u bic q'uialaj winak, xukuje' jujun tak ixokib ri cäquiq'uis quib che ok'ej, cäcok'ej u wäch ri Jesús. 28 Xutzolk'omij rib ri Jesús, xerilo, xubij c'u chque: Ixokib aj Jerusalén, —cächa'. Mok'ej chi alak nu wäch in, are c'u chok'ej ib alak, xukuje' cheok'ej alak qui wäch ri al alak, —cächa chque. 29 Copan c'u na ri k'ij aretak cäbixic: "Utz que ri chuchuib ri man quealc'ualan taj, ri man quecowin tä che alc'ualanic. Utz que ri chuchuib ri man c'o tä cal ri quetu'nic," —cächa na. 30 Pa ri k'ij ri' cäquibij na ri winak chque ri nimak tak juyub: "Chixtzak lok pa ka wi'," —quecha na ri'. Xukuje' cäquibij chque ri juyub: "Chujich'uku," —quecha na chque. 31 We cäban wa' we c'äx ri' aretak räx ri che', ¿jas ta ne ri cäca'n na aretak chaki'j chic ri che'? —xcha chque.

32 Xukuje' xequic'am bi ruc' ri Jesús quieb banal tak etzelal rech quecämisaxic. 33 Aretak xeopan pa ri c'olibal ri cojom U Bakil Jolomaj che ru bi', chila' xquirip wi ri Jesús, xukuje' ri quieb banal tak etzelal junam ruc', jun pu wiquiäk'ab, ri jun chic pu moxk'ab ri Jesús. 34 Xubij c'u ri Jesús: Tat, sacha la qui mac. Xa man cäquich'ob tä ri' jas ri tajin cäca'no, —xcha'.

Ri soldados c'ut xquesaj qui suerte chrij ri ratz'iak ri Jesús, xquijach c'u wa' chquiwäch. 35 E tac'atoj c'u ri winak, tajin queca'y che ri Jesús. Ri qui nimakil ri winak xquetz'bej u wäch, xquibij: Xuto' ri jule' winak chic. We kas tzij are ri Cristo ri cha'tal rumal ri Dios, chuto' ba' rib, —xecha'.

36 Xukuje' ri soldados xquetz'bej u wäch. Xekeb ruc' ri Jesús, xquiya ch'äm vino

chuwäch. 37 Xquibij che: ¡We at ri' ri cattakan pa qui wi' ri winak aj Israel chato' ba' awib! —xecha che.
38 Cojom c'u jun tz'ibtalic puwi' ri cruz ri xrip wi ri Jesús. Are tz'ibam wa' pa qui ch'abal ri winak aj Israel, ri winak latinos, xukuje' ri winak griegos, cubij: ARE NIM TAKANEL PA QUI WI' RI WINAK AJ ISRAEL, —cächa'.
39 Jun chque ri banal tak etzelal, ri e tzäyebam ruc', xuyok'o, xubij: We kas tzij lal ri' ri Cristo, chto' ib la. Chujto' la uj xukuje', —xcha ri'.
40 Xch'aw ri jun achi chic, xuyaj ri rachi'l. Xubij che: ¿A mat caxej awib at cho ri Dios, at c'ut junam tajin carik c'äx ruc'? 41 Ri uj takal chke chi je' cäban wa' chke. Tajin cäkatoj u q'uexel ri ka'nom. Are c'u wa' we achi ri', man c'o tä etzelal u banom, —xcha che ri rachi'l.
42 Xubij che ri Jesús: Tat, chinnataj che la aretak cächaplej la takanic, —xcha che.
43 Xch'aw ri Jesús, xubij: Kas tzij ri quinbij chawe chi cämic ri' catc'oji na wuc' in pa ri je'lalaj c'olibal "paraíso" u bi', —xcha che.

Cäcäm ri Jesús

44 Craj pa ri cablajuj hora xk'ekumar ruwächulew c'ä pa ri urox hora re benak k'ij. 45 Xatin c'u ri k'ij, xukuje' xjisjob ri tasbal u pam ri nimalaj rachoch Dios. 46 Te ri' xurakakej u chi' ri Jesús, co xch'awic, xubij: ¡Tat! —xcha'. Quinjach ri wanima' pa k'ab la, —xcha'.
U bim wa', xel ranima'.
47 Aretak ri qui nimal soldados xril ri xbantajic, xunimarisaj u k'ij ri Dios, xubij: Kas utzalaj achi wa' we achi ri', —xcha'.
48 Conojel ri winak xquimulij quib che rilic. Aretak xquil ri xbantajic, xetzelejic, sibalaj quebisonic, quebok'ic. 49 Conojel ri etamaninak u wäch ri Jesús, xukuje' ri ixokib ri tereninak u lok pa Galilea xecanaj can chinaj che rilic ri xban che.

Cämuk ri Jesús

50 Te ri' xopan jun achi, José u bi'. Are jun chque ri qui nimakil ri winak, utzalaj achi c'u wa' ri jicom ranima'. 51 Ri are' are aj Arimatea, jun tinimit re Judea. Are jun achi ri cu'l na u c'ux che reyexic ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Man xuc'ul tä c'u re ri are' ri ca'nom ri niq'uiaj qui nimakil ri winak chic. 52 Xopan c'u ri are' cho ri tat Pilato chuta'ic chi käyi' ru cuerpo ri Jesús che. 53 Aretak xukajsaj, xubolk'otij pa jun manta. Xuya c'u pa jun mukubal ri mäja' c'o jun winak yo'm chupam. Ri mukubal ri' are jun pec c'otom cok cho ri abaj. 54 We k'ij ri' are ri víspera wa' re ri Pascua. Xak jubik' craj chi cächaplex ri k'ij re uxlanem.
55 Ri ixokib ri xeteri lok ruc' ri Jesús pa Galilea, xquiterenej bic, xquil ri mukubal. Xquilo jas ri xban can chuya'ic ri cäminak chupam. 56 Aretak xetzelej bi cho ja, xca'n u banic c'oc'alaj tak cunabal. Xeuxlan c'u pa ri k'ij re uxlanem, je' jas ri cubij ri Pixab.

24

Cäc'astaj bi ri Jesús chquixol ri cäminakib

1 Pa ri nabe k'ij re ri semana, sibalaj ak'ab xebe' ri ixokib, xeopan c'u chuchi' ri mukubal. Xquic'am bi ri c'oc'alaj tak cunabal ri ca'nom. 2 Xquirik ri abaj wolkotim chi apan jela' chuchi' ri mukubal. 3 Xeboc bic, man xquirik tä c'u ru cuerpo ri Kajaw Jesús. 4 Xquixej c'u quib, man xquirik taj jas cäca'no rumal ri xbantajic. Xak te'talic c'ut xetaq'ui quieb achijab chquinakaj, ri sibalaj cäjuluw ri catz'iak. 5 Xquixej c'u quib ri ixokib, xquipachba quib pulew. Xquibij c'u ri achijab chque: ¿Jas che quitzucuj ri c'aslic chquixol ri cäminakib? 6 Man c'o tä waral, xc'astaj bi ri', —quecha chque. Chna'taj chiwe jas ri xutzijoj can ri Jesús chiwe aretak c'ä c'o ri Are' pa Galilea, —quecha'. 7 Je' xubij wa' chiwe: "Rajwaxic chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, quinjach na pa qui k'ab ajmaquib, quinrip na cho ri cruz, quinc'astaj c'u na bi chquixol ri cäminakib churox k'ij," —xcha ri', —xecha chque ri ixokib.
8 Te c'u ri' xna'taj ru tzij ri Jesús chque ri ixokib. 9 Aretak tzelejem lok que, qui petic pa ri mukubal, xquitzijoj chque ri tijoxelab, xukuje' chque ri niq'uiaj cachi'l chic ronojel ri xquic'ulmaj. 10 Ri xquitzijoj ri tzij ri' chque ri apóstoles, ru tako'n ri Jesús, e are' ri nan María Magdalena, ri nan Juana, ri nan María ru nan ri Jacobo, xukuje' ri jule' ixokib chic. 11 Ri apóstoles

man xquicoj tä ri qui tzij ri ixokib. Xel chquiwäch chi xak con tak tzij ri käquibij.
12 Pune ta ne je ri', ri tat Pedro xwalij bic. Xutic anim, xe' chuchi' ri mukubal. Xpachi'c, xca'y cok chupam. Xuwi ri manta xrilo. Xucajmaj c'u ri xc'ulmatajic.

Ri xc'ulmataj pa ri be ri que' pa ri tinimit Emaús

13 Pa we k'ij ri' e benak pa ri be quieb chque ri tijoxelab. Benam que pa jun alaj tinimit, Emaús u bi'. Craj julajuj kilómetros u xol ruc' ri tinimit Jerusalén. 14 Käquitzijobela quib chrij ri xbantaj pa Jerusalén. 15 Tajin c'u käquich'abej quib, käquic'otola tak qui chi' aretak ri Jesús xurik bi rib cuc', xerachi'laj bi junam. 16 Xban c'ut chi man xquich'ob tä u wäch. 17 Xubij c'u chque: ¿Jas ri quitzijobela chbil tak iwib pa we be ri'? —cächa'. ¿Jas che quixbisonic? —xcha chque.
18 Jun chque ri achijab, Cleofas u bi', xch'awic, xubij che: ¿A xak lal jun oc'owel pa Jerusalén? Craj ne xak xuwi ri lal man etam tä la ri xbantaj jela' pa tak ri k'ij ri', —xcha che.
19 Xubij c'u chque: ¿Jas ri' ri xbanic? —xcha ri Jesús chque.

Xquibij che: Are ri xban che ri Jesús aj Nazaret. We achi ri' are jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, ri sibalaj c'o u chuk'ab ru tzij ri xukuje' cuban cajmabal. Nim c'u u banic cho ri Dios, xukuje' chquiwäch ri winak, —quecha che. 20 Xjach c'u bic, xk'at tzij puwi' chi käcämisaxic ri Are' cumal ri qui nimakil sacerdotes aj Israel, xukuje' cumal ri qui nimakil ri ka winak uj. ¡Xquirip c'u cho ri cruz! —quecha'. 21 Are c'u ri uj xkachomaj chi are wa' ri cutor na ri ka tinimit Israel. Ya xque' oxib k'ij cämic ri xban wa', —quecha che. 22 Xkacajmaj c'ut jas ri xquitzijoj jujun tak ixokib chkaxol. Ak'ab xebe' chuchi' ru mukubal ri Jesús. 23 Man xquirik tä chi c'u ru cuerpo, —quecha'. Aretak xetzelej bic, xquitzijoj chke chi xequil ángeles ri xquibij chi xc'astaj bi ri Jesús, —quecha'. 24 Te ri' xebe' jujun chque ri kachi'l chuchi' ri mukubal, je' xquilo jas ri xquibij ri ixokib. Man xquil tä chi u wäch ri Jesús, —xecha che.
25 Te ri' xubij ri Jesús chque: ¡Ay, con tak achijab! ¡Man quixcojon tä che ri qui tzijom can ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios! 26 ¿A mat iwetam ix chi rajwaxic chi ri Cristo curik wa' we c'äx ri' c'ä mäjok cänimarisax u k'ij? —xcha chque.
27 Xuchaplej c'u u k'alajisaxic chquiwäch ri u tzij ri mam Moisés xukuje' ri qui tzij ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios jas ri qui tz'ibam can chrij ri Cristo.
28 Xenakajin c'u che ri alaj tinimit jawije' e benam wi que. Ri Jesús xubano chi je' ta ne chi naj ri que' wi na, man xtaq'ui taj. 29 Ri tijoxelab xquicoj qui chuk'ab rech käcanaj can cuc', xquibij che: Canaj can la kuc'. Kajem c'u cuban ri k'ij, coc c'u na ri ak'ab, —xecha che.

Xoc c'u bi ri Jesús, xcanaj can cuc'. 30 Aretak xt'uyi cuc' chi' ri mesa, xuc'am ri wa. Xutewchij, xupiro, xuya chque. 31 Te c'u ri' xyi' chque chi xecowinic xquich'ob u wäch. Xak te'talic c'ut xsach ri Jesús chquiwäch. 32 Xquibila c'u ri jun che ri jun chic: ¿A mat c'o jas xkana' pa kanima' aretak xujuch'abej pa ri be, aretak xuk'alajisaj ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chkawäch? —xecha'.
33 Pa ri hora ri' xewalijic, xetzelej bi pa Jerusalén. Xequirika ri julajuj tijoxelab qui mulim quib xukuje' ri niq'uiaj cachi'l chic. 34 Xquibij c'u chque: Kas tzij xc'astaj ri Kajaw Jesús, u c'utum c'u rib chuwäch ri tat Simón, —xecha chque.
35 Te ri' xquitzijoj ri xquic'ulmaj pa ri be, xukuje' xquitzijoj jas xquetamabej u wäch ri Jesús aretak xupir ri wa.

Ri Jesús cuc'ut rib chquiwäch ru tijoxelab

36 Aretak tajin käquitzijobela quib chrij ri xquic'ulmaj, xuc'ut rib ri Jesús chquiwäch, xtaq'ui c'u chquixol. Xubij chque: Chuxlan ba' ri iwanima', —xcha chque.
37 ¡Sibalaj c'u xquixej quib! Xquichomaj chi are jun xibinel ri tajin käquilo. 38 Xubij c'u ri Jesús chque: ¿Jas che quixbirbit pa iwanima', cuban c'u quieb i c'ux? —cächa'. 39 Chiwila ri wakan xukuje' ri nu k'ab chi kas in ri' ri Jesús. Chinina', chiniwila', —cächa'. Jun xibinel man c'o tä u tijal, man c'o tä c'u u bakil je' jas ri wech in ri quica'yej, —xcha chque.

40 Aretak xubij wa' xuc'ut ru k'ab xukuje' ri rakan chquiwäch. 41 Cäcaj cäquicojo, cäcaj man cäquicoj taj rumal chi quicajmam quib. Jubik' quequicotic, jubik' c'u cäquixej quib. Xubij c'u ri Jesús chque: ¿A c'o waral jas quintijo? —xcha chque.
42 Xquiya c'u jun ch'äkap bolom cär che. 43 Xuc'amo, xutij chquiwäch. 44 Xubij c'u chque: Aretak ri in xinc'oji iwuc', xintzijoj chiwe chi rajwaxic quebantaj conojel ri tz'ibam chwij pa ru Pixab ri ka mam Moisés, xukuje' ri tz'ibam cumal ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' pa tak ri salmos, —xcha ri Jesús chque.
45 Te c'u ri' xuya chque chi xquich'ob na ri Tz'ibtalic. 46 Xubij chque: Je' tz'ibam wa' chi curik na c'äx ri Cristo, cäc'astaj c'u na bi chquixol ri cäminakib churox k'ij, —cächa'. 47 Xukuje' tz'ibam chi rajwaxic u tzijoxic ru Tzij ri Dios chque conojel tinimit pa ri u bi' ri Cristo chubixic chque chi rajwaxic cäquiq'uex canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic ri winak rech quesachtaj na ri qui mac. Are cächapletaj na bi u tzijoxic wa' pa ri tinimit Jerusalén, —cächa chque. 48 Ri ix c'ut, ix k'alajisanelab chrij ronojel wa' we ri'. 49 Quintaka na lok pi wi' jas ri xubij ri Dios ri nu Tat chi cuya na chiwe. Chixcanaj ba' can pa ri tinimit Jerusalén c'ä cäyi' na chiwe ri i chuk'ab ajchicaj.

Ri Jesús cäc'am bi chicaj

50 Te c'u ri' ri Jesús xeuc'am bi apan chrij ri tinimit Betania. Chila' xuwalijisaj ru k'ab, xeutewchij. 51 Aretak tajin queutewchij, xel bi chquiwäch, xc'am bi chicaj. 52 Xnimarisax na u k'ij cumal chila'. Te ri' xetzelej lok pa Jerusalén, sibalaj c'u quequicotic. 53 Amak'el ronojel k'ij e c'o pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin cäquiya c'u u k'ij ri Dios. Amén.

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IBAJ RI SAN JUAN

Ri Cristo, ri Lok'alaj u Tzij ri Dios, c'o wi ri Are' petinak lok

1 Aretak mäjok cäban ri cajulew, ri Cristo,
ri cäbix “u Tzij ri Dios” che, ya c'o chic ri
Are'. Ri Are' ri cäbix “u Tzij ri Dios” che
c'o chic ruc' ri Dios, are c'u kas Dios wa'.
2 Ri Are' c'ut c'o ruc' ri Dios ojer tzaretak
xchaptaj lok u banic ronojel. 3 Rumal ri
Are' ri Dios xuban ronojel ri c'olic. Man
c'o tä c'u jas ri c'olic ri mat xban rumal ri
Are'. 4 Ruc' ri Are' c'o wi ri kas c'aslemal
ri man c'o tä u q'uisic. We c'aslemal ri'
are wa' ri kas sakil chque conojel ri winak
cho ruwächulew. 5 Ri sakil ri' cäjuluw pa
ri k'ekum, man cäcowin tä c'u ri k'ekum
chusachic u wäch.
6 C'o jun tata' ri xtak lok rumal ri Dios.
Ri tata' ri' are Juan* u bi'. 7 Xpe c'u ri are'
chuk'alajisaxic ri sakil chquiwäch ri winak
rech conojel quecojon ta che ri sakil rumal
ri u tzij ri are'. 8 Ri tat Juan man are tä ri
sakil, xane xa takom lok rech cuk'alajisaj
ri kas tzij chrij ri sakil. 9 Ri kas sakil c'ut,
ri cäjuluw pa qui wi' conojel ri winak, tajin
cäpe cho ruwächulew.
10 Ri Jun ri cäbix “u Tzij ri Dios” che c'o
chic cho ruwächulew. Pune c'u rumal ri Are'
ri Dios xuban ruwächulew, ri winak c'ut ri
e c'o cho ruwächulew man kas xquich'ob tä
u wäch. 11 Xopan pa ru tinimit, ru winakil
c'ut man xquic'ulaj taj. 12 Pune je ri' e c'o
c'u jujun ri utz u c'ulaxic xca'no, xecojon
che ri Are'. E are c'u tak wa' ri xyi' chque
chi queboc che ralc'ual ri Dios. 13 Ri xe-
cojonic, ri xeboc che ralc'ual ri Dios, man
je' tä xban che calc'ualaxic jas ri calc'ual ri
winak ri xak quil qui wäch rumal chi je wa'
xquichomaj ri qui nan qui tat, o rumal ru
rayibal jun winak. Xane ri Dios are ri kas
qui Tat ri e are'.
14 Ri Jun ri cäbix “u Tzij ri Dios” che
xuban winak, xc'oji c'u chkaxol waral cho
ruwächulew. Lok' xeril wi conojel winak,
xubij c'u ri kas tzij chque. Xkil ri quelic,
k'alaj chi kas are ru C'ojol ri ka Tat ri sibalaj
nim u k'ij, ri xuwi wa' u C'ojol c'olic. 15 Ri
tat Juan xuk'alajisaj ri kas tzij chrij ri Are',
xubij: Are wa' ri xinbij, chi ri Jun chic
ri cäpe na, are nim na u k'ij chnuwäch in
rumal chi ri Are' c'o chic aretak ri in mäja'
quil nu wäch, —xcha'.
16 Konojel ka c'amom ke ri nimalaj u
k'inomal, ka rikom c'u tewchibal k'ij chi
k'ij. 17 Ri ka mam Moisés xutz'ibaj can ri
Pixab ri xuya ri Dios che. Are c'u ri Jesu-
cristo xuc'ut can chkawäch chi kas cujraj
ri Dios, xuk'alajisaj ri kas tzij chkawäch.
18 Man c'o tä wi jun winak ilowinak u wäch
ri Dios. Xane xak xuwi ru C'ojol ri Dios ri c'o
ruc' ri ka Tat, ri xak xuwi wa' u C'ojol c'olic,
are ri Are' xulk'alajisan chkawäch ru banic
ri Dios.

Ri Juan Kasal Ja' cuk'alajisaj ri kas tzij chrij ri Jesucristo

19 Ri winak aj Israel pa Jerusalén xe-
quitak bi sacerdotes xukuje' levitas† ruc' ri
tat Juan chuta'ic che jachin ri are'. 20 Ri are'
kas xuk'alajisaj chquiwäch chi sakil, xubij:
Ri in, man in tä ri Cristo, —xcha chque.
21 Xquita' chi c'u jumul che, xquibij:
¿Jachin c'u ri lal? ¿A lal ri' ri ka mam Elías ri
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios? —xecha
che.
Ri tat Juan xubij: Man in tä ri', —xcha
chque.
Jumul chic xquita' che, xquibij: ¿A man
lal c'u ri' ri k'alajisal u Tzij ri Dios ri cäbixic
chi cäpe na? —xecha che.
Ri are' xch'awic, xubij: Man in tä ri', —
xcha chque.
22 Xquibij c'u che: ¿Jachin c'u ri lal? Ra-
jwaxic chi cuje'c, c'o jas ri que'kabij chque
ri xujtakow lok. ¿Jas ri cäbij la chke chij ib
la? —xecha che.
23 Ri tat Juan xch'awic, xubij: In ri' ri jun
ri co cäch'aw pa tak ri juyub ri cätz'inowic,
cubij: “Chibana u banic ri nim be ri cäbin
wi ri Kajaw, chibana jicom che,” —cächa'.

* **1:6** Ri Juan ri' man are tä ri Juan ri xutz'ibaj we Evangelio, xane are ri Juan Kasal Ja' ri cäbix waral. † **1:19** Ri levitas e are' aj re ri achalaxic sacerdotal re Leví ri xetob chque ri sacerdotes pa ri nimalaj rachoch Dios.

Je' jas ri xubij lok ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, —xcha chque.

24 Ri achijab ri' ri xeopan ruc' ri tat Juan chuch'abexic, e are' qui tako'n ri tata'ib fariseos‡ wa'. 25 Xquita' c'u che ri tat Juan: We ri lal, man lal tä ri' ri Cristo, man lal tä ri' ri ka mam Elías, man lal tä c'u ri' ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, ¿jas che cäban la kasna'? —xecha che.

26 Ri tat Juan xubij chque: Ri in quinban kasna' ruc' joron. C'o c'u Jun chxol alak ri man etam tä alak u wäch ri Are'. 27 Are c'u wa' ri Jun ri teren lok chwij, pune nim c'u na u banic chnuwäch in. Man takal tä c'u chwe in quinquir ru c'amal u xajäb, —xcha chque.

28 Ronojel wa' we ri' xc'ulmataj pa Betábara ri c'o chrelbal k'ij che ri nima' Jordán jawije' ri tajin cuban wi kasna' ri tat Juan.

Ri Jesús are ri Jun ri cäcämisax na cho ri Dios je' ta ne jun alaj chij

29 Chucab k'ij ri tat Juan xril ri Jesús tajin cänakajin lok ruc', xubij: ¡Chilampe alak! —cächa'. Are wa' ri Jun ri cäcämisax na cho ri Dios je' ta ne jun alaj chij che resaxic bi ri qui mac ri winak ri e c'o cho ruwächulew, —cächa'. 30 Chrij c'u ri Are' xintzijon wi aretak xinbij: Cäpe chi na Jun ri nim na u banic chnuwäch in. Je ri', rumal chi ri Are' ya c'o chic mäjok quil nu wäch in. 31 Ri in xukuje' man wetam tä u wäch nabe, tajin c'u quinban qui kasna' ri winak rech conojel ri winak aj Israel cäquetamaj u wäch, —xcha ri tat Juan.

32 Xukuje' xubij ri tat Juan: Xinwil ri Lok'alaj Espíritu xkaj lok chicaj je' u banic jun palomäx, xcanaj c'u can puwi' ri Jesús. 33 Ri in nabe man wetam taj jachin ri Are', ri Dios c'ut ri xintakowic chi quinban kasna' ruc' joron, are xubij chwe: "Jachin ri cawilo chi cäkaj ri Lok'alaj Espíritu puwi', cäcanajic, are ri' ri Jun ri cuban na kasna' ruc' ri Lok'alaj Espíritu," —xcha chwe. 34 Ri in wilom ri xuc'ulmaj, quink'alajisaj c'ut jas ri xinwilo chi are wa' ru C'ojol ri Dios, —xcha ri tat Juan chque ri winak.

Waral quekil wi ri nabe tak u tijoxelab ri Jesús

35 Chucab k'ij ri tat Juan c'o chila' jumul chic e rachi'l quieb chque ru tijoxelab. 36 Aretak ri tat Juan xrilo chi tajin coc'ow ri Jesús, xubij: ¡Chiwilampe'! —cächa'. Are wa' ri Jun ri cäcämisax na cho ri Dios je' ta ne jun alaj chij, —xcha chque.

37 Ri quieb u tijoxelab ri tat Juan, aretak xquita ri xubij, xebe' ruc' ri Jesús. 38 Ri Jesús xca'y can chrij, xrilo chi terenem ri Are' cumal ri quieb tijoxelab, xubij chque: ¿Jas tajin quitzucuj? —xcha'.

Ri e are' xquibij che: Ajtij, ¿jawije' jekel wi la? —xecha che.

39 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: ¡Chixsajmpe'! Jo' ba', quiwila c'u na, —xcha ri' chque.

Xebe' c'u ruc' ri Are', xquil na jawije' ri jekel wi. Chila' c'ut xecanaj wi can pa ri k'ij ri', rumal chi craj are ucaj hora ri' re ri benak k'ij.

40 Jun c'u chque ri quieb achijab ri xquita ri xubij ri tat Juan, ri xebe' ruc' ri Jesús, are ri tat Andrés ri ratz ri tat Simón Pedro. 41 Xe' ri tat Andrés chanim chutzucuxic ri tat Simón ru chak', xubij c'u che: Xkarik ri Mesías, —xcha che. (Ri tzij ri' quel cubij "Cristo".)§

42 Te c'u ri' ri tat Andrés xuc'am bi ri tat Simón ruc' ri Jesús. Ri Jesús c'ut, aretak xrilo, xubij che: At ri' ri tat Simón ru c'ojol ri Jonás. Cefas chic cäbix na chawe (ri quel cubij Pedro),* —xcha che.

Ri Jesús queusiq'uij ri tat Felipe rachi'l ri tat Natanael rech quebe' ruc'

43 Chucab k'ij chic ri Jesús xuchomaj chi que' pa Galilea. Xurik c'u ri tat Felipe, xubij che: Tasa'j wuc', —xcha che.

44 Ri tat Felipe jela' cäpe wi pa ri tinimit Betsaida ri qui tinimit ri tat Andrés, ri tat Pedro. 45 Ri tat Felipe xe' chutzucuxic ri tat Natanael, xubij che: Xkil u wäch ri achi ri c'o xutz'ibaj ri ka mam Moisés chrij pa tak

‡ **1:24** Ri tata'ib fariseos e are' winak wa' aj Israel ri sibalaj xquikatej u nimaxic ru Pixab ri Moisés. Xca'n c'u nimal, xquichomaj c'ut chi e utz na chquiwäch conojel ri winak. Q'uia qui nak'atisam wi quib ri man kas tä are ri cubij ru Tzij ri Dios. § **1:41** Ri tzij "Cristo" o "Mesías" quel cubij "cha'tal rumal ri Dios". * **1:42** Ri quieb tzij ri', "Cefas" pa ri ch'abal arameo, rachi'l ri jun chic, "Pedro" pa griego, quel cäquibij "abaj".

ri wuj re ri Pixab, xukuje' ri c'o xquitz'ibaj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios chrij pa ri qui wuj. Are wa' ri Jesús ru c'ojol ri tat José aj Nazaret, —xcha che.

46 Ri tat Natanael xubij che: ¿A c'o pu lo jun winak nim u banic ri cäpe pa Nazaret? —xcha che.

Ri tat Felipe xubij che: Tasa'j ba', cawil c'u na at, —xcha che.

47 Ri Jesús, aretak xrilo chi petinak ri tat Natanael, xubij: Xpe jun achi ri kas aj Israel, ri man c'o tä subunic pa ranima', —xcha'.

48 Te ri' ri tat Natanael xuta' che ri Jesús: ¿Jas xban la che retamaxic nu wäch? —xcha che.

Ri Jesús xubij che: Xatinwilo aretak mäja' catsiq'uix rumal ri tat Felipe, aretak at c'o chuxe' ri jun u che'al higos, —xcha che.

49 Ri tat Natanael xubij che: Ajtij, lal ri' ri u C'ojol ri Dios, ri Nim Takanel pa qui wi' ri winak aj Israel, —xcha che.

50 Ri Jesús xch'awic, xubij che: E ri at, ¿a cacoj wa' xa rumal chi xinbij chawe chi xatinwilo aretak ri at c'o chuxe' ru che'al higos? Cawil c'u na nimak tak cajmabal chuwäch wa' we ri', —xcha che.

51 Xukuje' xubij ri Jesús: Kas tzij ri quinbij chiwe chi quiwil na ri caj jaktalic. Quiwil c'u na ri ángeles rech ri Dios quepaki'c, quexuli pa nu wi' in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak,† —xcha ri Jesús chque.

2

Cäban jun c'ulanem pa ri tinimit Caná re Galilea

1 Churox k'ij xban jun c'ulanem pa ri tinimit Caná re Galilea. Ru nan ri Jesús c'o pa ri c'ulanem. 2 Xukuje' ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab xesiq'uix pa ri c'ulanem. 3 Xq'uis c'u ri vino. Xpe ru nan ri Jesús, xubij che ri Are': Man c'o tä chi vino, —xcha che.

4 Ri Jesús c'ut xch'awic, xubij che: Nan, ¿jas che cabij wa' chwe in? Mäja' curik ri k'ij chwe, —xcha che ru nan.

5 Xubij c'u ru nan chque ri tajin quecojow ri vino: Chibana ronojel ri cubij na chiwe, —xcha chque.

6 C'o c'u wakib nimak tak k'ebal re abaj chila', c'olibal joron ri käquicoj ri winak aj Israel che ch'ajbal quib aretak käquesaj ri äwas chquij. Chquijujunal ri k'ebal käquich'ij jumuch' o cien litros joron. 7 Ri Jesús xubij chque ri tajin quepatänin chque ri winak: Nojisaj alak we k'ebal ri' che joron, —xcha chque.

Xquichap c'u qui nojisaxic ri nimak tak k'ebal c'ä xenoj na. 8 Xubij c'u ri Jesús chque: Chesaj alak bi jubik', c'ama bi alak che ri c'amal be pa ri nimak'ij, —xcha chque.

Je' c'u xca'no. 9 Aretak ri c'amal be pa ri nimak'ij xuna' ri joron ri q'uextajinak chi pa vino, man retam tä c'ut jawije' xe'c'am wi. Xak xuwi ri patäninelab c'o quetam chic che ri vino jawije' quesam wi bic. Ri c'amal be xusiq'uij ri ala (ri novio). 10 Xubij c'u che: Conojel ri winak are käquicoj nabe ri utzalaj vino. Aretak c'ut e nojinak chi ri ula', te c'u ri' coc ri vino ri man kas tä pakal rajil. Are c'u ri at a c'olom can ri utzalaj vino rech c'ä te' coc wa' q'uisbal, —xcha che.

11 Ri xuban ri Jesús pa Caná re Galilea, are wa' ri nabe cajmabal etal. Ruc' wa' xuc'utu chi sibalaj nim u k'ij ri Are'. Xecojon c'u ru tijoxelab che.

12 Te c'u ri' xel bi chila', xe' pa ri tinimit Capernaum, rachi'l ru nan, ru tijoxelab, xukuje' tak ru chak'. Xecanaj c'u na can quieb oxib k'ij chila'.

Ri Jesús queresaj bi ri ajc'ayib pa ri nimalaj rachoch Dios

13 Xa jubik' craj man curik ri Pascua,* jun chque ri qui nimak'ij ri winak aj Israel. Rumal ri' ri Jesús xe' pa ri tinimit Jerusalén. 14 Chila' pa ri nimalaj rachoch Dios xeurik ajc'ay tak wacäx, ajc'ay tak chij, xukuje' ajc'ay tak palomäx. Xukuje' xeurik ri q'uexel tak qui rajil ri winak t'uyut'oj pa tak ri qui tem. 15 Ri Jesús aretak xeril wa', xuban u banic jun colob che u ch'ayibal, xuchaplej quesaxic bi conojel ri winak ri' pa ri nimalaj rachoch Dios, junam cuc' ri qui chij, ri qui wacäx. Xujabuj ri qui rajil

† **1:51** Ri Jesús xucoj we bi'aj ri' chbil rib chuc'utic chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ibax ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios chi are ri To'l Ke ri cäpetic. * **2:13** "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

ri q'uexel tak puak, xupakchij apan ri qui
mesa. 16 Xubij chque ri ajc'ay tak palomäx:
¡Chesaj bi alak ronojel wa' waral! Mäban
alak jun c'ayibal che ri rachoch ri nu Tat,
—xcha chque.
17 Are c'u ru tijoxelab, xna'taj chque ru
Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, ri cubij: "Je'
ta ne tajin cäc'at ri wanima' rumal ri u
lok'al ri achoch la," —cächa'.
18 Te ri' ri winak aj Israel xquita' che
ri Jesús: ¿Jas etal cäc'ut la chkawäch rech
käkilo chi c'o takanic pa k'ab la chubanic
ronojel wa'? —xecha che.
19 Xch'aw ri Jesús, xubij chque: We ta ri
alak cäwulij alak ri nimalaj rachoch Dios
ri', xa oxib k'ij quinsachi na chuyaquic wa'
jumul chic, —xcha chque.
20 Xquibij c'u ri winak aj Israel che: Cawinak wakib junab xbeytaj u banic wa' we
nimalaj rachoch Dios ri', te c'u ri' cäbij la chi
xa choxib k'ij cäyac ta chi la jumul, —xecha
che.
21 Are c'u ri nimalaj rachoch Dios ri xubij
ri Jesús, are ru cuerpo ri Are'. 22 Rumal
ri' aretak xc'astaj ri Jesús chquixol ri
cäminakib, xna'taj wa' we tzij ri' ri xubij
ri Jesús chque ru tijoxelab, xquicoj c'ut ri
cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic,
xukuje' xecojon che ru tzij ri Jesús.

Ri Jesús retam ri c'o pa tak ri canima' conojel winak

23 Aretak ri Jesús xc'oji pa Jerusalén pa ri
nimak'ij re ri Pascua, e q'uia xecojon che
aretak xquil ri cajmabal tak etal ri xubano.
24 Ri Jesús c'ut man xcu'bi tä u c'ux chquij
rumal chi ri Are' retam ri c'o pa canima'
conojel winak. 25 Man rajwaxic taj chi c'o
jachin jun cäbin che ri cäquichomaj ri winak
rumal chi ri Are' retam ri c'o pa tak ri
canima'.

3

Ri Jesús cätzijon ruc' ri tat Nicodemo

1 C'o jun tata' fariseo, Nicodemo u bi'. Ri
tata' ri' nim u banic chquixol ri winak aj
Israel. 2 Ri tat Nicodemo xopan ruc' ri Jesús
chak'ab chuch'abexic, xubij che: Ajtij, —
xcha che. Ketam chi are ri Dios takowinak
la lok che ka tijoxic rumal chi man c'o
tä jun cäcowin chuc'utic ri u chuk'ab cuc'
cajmabal tak etal jas ri tajin cäban la we ta
mat c'o ri Dios ruc', —xcha che ri Jesús.
3 Te ri' ri Jesús xubij che: Kas tzij quinbij
che la chi we jun winak man quil chi na
u wäch jumul chic, man cuya' taj que'rila'
jawije' ri cätakan wi ri Dios, —xcha che.
4 Ri tat Nicodemo xuta' che, xubij: ¿Jas ta
c'u lo cuban jun achi ri ri'j chic rech quil chi
na u wäch jumul chic? ¿A cäcowin ta c'u lo
coc ri are' jumul chic chupam ru nan rech
quil chi na u wäch chucamul? —xcha che.
5 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Kas tzij
quinbij che la chi ri winak ri man quil
tä na u wäch ruc' joron, xukuje' ruc' ri
Lok'alaj Espíritu, man cuya' taj copan chila'
jawije' ri cätakan wi ri Dios, —cächa che. 6 Ri
winak ri calc'ualax cumal ru nan u tat, xak
winak ri'. Are c'u ri winak ri calc'ualax
rumal ri Lok'alaj Espíritu, ralc'ual ri Dios
ri'. 7 Mäcajmaj ba' la chi quinbij che la:
"Rajwaxic chi quil chi na u wäch jun winak
jumul chic," —cächa che. 8 Je' jas ri quiäkik'
xa apawije' cäjich'ich' wi, cätataj ru jininem,
man k'alaj tä c'ut jawije' ri cäpe wi, o jawije'
ri que' wi. Are c'u je ri' ri winak ri quil
u wäch rumal ri Lok'alaj Espíritu, —xcha ri
Jesús che.
9 Ri tat Nicodemo xuta' chi jumul che ri
Jesús, xubij: ¿Jas c'u ru banic wa'? —xcha
che.
10 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Ri lal, lal
jun nimalaj ajtij pa Israel. ¿A mat cäch'ob
la wa' ri tajin quinbij? —cächa che. 11 Kas
tzij quinbij che la, chi ri uj käkabij ri ketam,
käkak'alajisaj c'u ri kilom. Are c'u ri alak
man cäcoj tä alak ri käkabij chech alak.
12 We man cäcoj alak ri quinbij chrij ri
cäc'ulmataj waral cho ruwächulew, ¿a are ta
c'u lo cäcoj alak ri' we quintzijon chrij ri
cäc'ulmataj pa ri caj? —cächa che.
13 Man c'o tä jun winak pakalinak bi
chila' chicaj, xane xak xuwi ri kajinak lok
chicaj. Are c'u ri in, in ri' ri Ralc'ual ri
Dios ri Kas Winak, —cächa ri Jesús. 14 Jas
ri xbantaj pa ri juyub ri cätz'inowic aretak
ri ka mam Moisés xuyac ri jun cumätz re
ch'ich' bronce puwi' jun che' chquiwäch ri
winak, je c'u ri' cäban na chwe in, in ri'
ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. Quinyac
na in chquiwäch ri winak. 15 Je ri' rech
apachin ri cäcojon chwe in man cäsach tä u

wäch, xane curik ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, —xcha ri Jesús che ri tat Nicodemo.

Waral käkil wi ri nimalaj rutzil ranima' ri Dios chque conojel winak

16 Ri Dios c'ut sibalaj queraj ri winak cho ruwächulew chi xusipaj lok ru C'ojol ri xak xuwi wa' u C'ojol c'olic, rech apachin ri käcojon che ri Are' man käsach tä u wäch, xane curik ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. 17 Ri Dios man xutak tä lok ru C'ojol cho ruwächulew chuk'atic tzij pa qui wi' ri winak chi c'äjisaxic qui wäch, xane che qui to'ic.
18 Jachin ri käcojon che ru C'ojol ri Dios, man käk'at tä tzij puwi' chi käc'äjisax u wäch. Jachin c'u ri man käcojon tä che, ya k'atom chi tzij puwi' chi käc'äjisax u wäch rumal chi man käcojon tä che ru C'ojol ri Dios ri xak xuwi u C'ojol wa' c'olic. 19 Ri man quecojon taj k'atom chi tzij pa qui wi' chi käc'äjisax qui wäch rumal chi aretak ri sakil xpe cho ruwächulew, ri winak are utz xquil wi ri k'ekum rumal chi man utz taj ri tajin käca'no. 20 Conojel ri käca'n etzelal käquetzelaj u wäch ri sakil. Man käcaj tä c'u quekeb cho ri sakil rumal chi man käcaj taj chi käk'alajin ri etzelal ri tajin käca'no. 21 Jachin c'u tak ri käca'n ri kas tzij, quekeb ri' cho ri sakil rech käk'alajinic chi ronojel ri tajin käca'no are wa' ri craj ri Dios.

Ri Juan Kasal Ja' käch'aw chi jumul chrij ri Jesús

22 Te c'u ri' ri Jesús xel bi chila', xe' pa Judea junam cuc' ru tijoxelab. Naj c'ut xcanaj na chila' cuc' ri e are', xuban c'u kasna'. 23 Ri tat Juan xukuje' tajin cuban kasna' pa Enón, chunakaj ri Salim, jawije' c'o wi q'uia joron. Xeopan ri winak ruc', xuban c'u qui kasna'. 24 Mäja' c'u coc ri tat Juan pa che' aretak xbantaj wa'.
25 Te ri' xchaptaj jun ch'oj chquixol ru tijoxelab ri tat Juan cuc' jujun aj Israel chrij ri resaxic ri äwas chquij. 26 Xe'quibij c'u che ri tat Juan: Ajtij, chilampe la chi ri Jun ri xc'oji uc' la chrelbal k'ij che ri nima' Jordán, ri Jun ri xk'alajisaj la chkawäch, ri Are' tajin cuban kasna' cämic, conojel c'u ri winak tajin quebe' ruc', —xecha che.
27 Ri tat Juan xubij chque: Man c'o tä jun winak c'o jas käcowin chubanic, we man yo'm che rumal ri Dios. 28 Ri ix, kas xita ri' jas ri xinbij, chi man in taj ri Cristo, xane xa in takom lok nabe chuwäch ri Are'. 29 Pa jun c'ulanem, ri c'amowinak bi ri ali are ri ala. Are c'u ri rachi'l ri ala ri c'o chila' cutatabej ri ala kätzijonic, käquicot c'u ruc' aretak cuto. Je c'u ri' ri in cämic sibalaj quinquicotic. 30 Ri Are' rajwaxic are känimar na u k'ij, are c'u ri in, rajwaxic chi nojim man nim tä chic quinil wi, —xcha ri tat Juan chque ru tijoxelab.

C'o Jun ri käpe chila' chicaj

31 Ri Jun ri käpe chila' chicaj are c'o pa qui wi' conojel. Are c'u ri jun ri xak ajuwächulew, xuwi cutzijoj ri käbantaj waral cho ruwächulew. Are c'u ri Jun ri käpe chila' chicaj are c'o pa qui wi' conojel. 32 Ri Are' c'ut, are cutzijoj ri rilom, ri u tom. Man c'o tä c'u jun cucojo jas ri cubij. 33 Jachin c'u ri cucojo, ruc' wa' cujiquiba u bixic chi ri Dios cubij ri kas tzij. 34 Ri Jun ri takom lok rumal ri Dios, cutzijoj ru Tzij ri Dios, rumal chi ri Dios man xak tä jubik' ri Espíritu rech Are' u yo'm che. 35 Ri Dios ka Tat lok' ru C'ojol chuwäch, u yo'm c'u ronojel pu k'ab. 36 Jachin ri käcojon che ru C'ojol ri Dios c'o u c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. Jachin c'u ri man craj taj käcojon che ru C'ojol ri Dios, man c'o tä u c'aslemal ri', xane ri nimalaj royowal ri Dios käpe na puwi', käc'äjisax c'u na u wäch.

4

Ri Jesús kätzijon ruc' jun ixok aj Samaria

1 Ri tata'ib fariseos xquetamaj chi ri Jesús e q'uia na ru tijoxelab ri Are', xukuje' e q'uia na ri xban qui kasna' rumal ri Are' chuwäch ri xban qui kasna' rumal ri tat Juan. 2 Kas tzij c'ut, man are tä ri Jesús ri xbanow ri kasna', xane e are ru tijoxelab xebanowic. 3 Aretak ri Jesús xuta wa', ri tajin käbixic, xel bi pa Judea, xtzelej chic pa Galilea.
4 Pa ru tzelejic c'ut rajwaxic chi coc'ow pa tak ri juyub re Samaria. 5 Xopan c'u pa jun tinimit re Samaria, Sicar u bi', chunakaj ri ulew ri u yo'm ri Jacob che rechbal ri José ru c'ojol. 6 Chila' c'ut c'o wi ri c'ua' ri käbix “ru c'ua' ri Jacob” che. Ri Jesús cosinak chic che ri binem, xt'uyi chuchi'

ri c'ua'. Xa c'u jubik' man curik ri niq'uiaj k'ij. 7 E benak c'u ru tijoxelab pa ri tinimit chulok'ic ri cäquitijo, 8 aretak xopan jun ixok aj Samaria chuchi' ri c'ua' chuc'amic u joron. Ri Jesús xubij che: Ya la jubik' nu joron, —xcha che.

9 Man cäquich'abej tä c'u quib ri winak aj Israel cuc' ri winak aj Samaria, rumal ri' ri ixok xubij che ri Jesús: ¿Jas che ri lal cäta' la joron la chwe in? Ri lal c'ut, lal aj Israel. Ri in, in aj Samaria, —xcha che. 10 Ri Jesús xch'awic, xubij che: We ta etam la jas ri cusipaj ri Dios, xukuje' we ta etam la jachin ri in ri tajin quinta' nu joron che la, ri lal kas tzij cäta' la joron la ri' chwe in, quinya c'u na c'aslic joron che la, —xcha che.

11 Ri ixok xubij che: Tat, man c'o tä ne jas cäcoj la che resaxic ri joron, sibalaj naj c'ut kajinak ri c'ua'. ¿Jawije' ta c'u ne que'c'ama wi la ri c'aslic joron ri cäya la chwe? —cächa che. 12 Ri Jacob ri ka mam ojer are yo'winak can wa' we c'ua' ri' chke, ri xresaj wi u joron ri are', ri ralc'ual, xukuje' ri xresaj wi qui joron ri rawaj. ¿A lal ta c'ut ri nim na banic la chuwäch ri are'? —xcha ri ixok che ri Jesús.

13 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Conojel ri cäquitij que we joron ri' cächaki'j chi na qui chi' jumul chic. 14 Jachin c'u ri cutij re ri joron ri quinya in, man c'o tä chi na jumul cächaki'j chi u chi'. Je ri', rumal chi ri joron ri quinya in che cäbulbut na pa ranima' je' jas jun u q'uiyibal ja' ri cuya c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, —xcha che.

15 Ri ixok xubij che: Tat, ya la we ri joron ri' rech man cächaki'j tä chi nu chi', rech man rajwaxic tä chi quinpe chi waral chuc'amic nu joron, —xcha che.

16 Ri Jesús xubij che: Oj ba' la, jesiq'uij la lok ri achajil la, cäpe chi c'u na la waral, —xcha che.

17 Ri ixok xch'awic, xubij: Man c'o tä wachajil, —xcha che.

Xubij c'u ri Jesús che: Tzij ri cäbij la chi man c'o tä achajil la. 18 E job c'u ne ri achajil la e c'olinak. Are c'u ri jun ri c'o uc' la cämic, man are tä kas achajil la. Kas tzij ba' ri bim la, —xcha ri Jesús che ri ixok.

19 Aretak xuta ri ixok wa', xubij che ri Jesús: Tat, quinwilo chi lal jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. 20 Ri ka mam uj ojer, ri uj aj Samaria, xquik'ijilaj ri Dios waral pa we juyub ri'. Are c'u ri alak, ri alak aj Israel, cäbij alak chi pa ri tinimit Jerusalén rajwaxic cäk'ijilax wi ri Dios, —xcha che.

21 Ri Jesús xch'awic, xubij: Nan, cojo ba' la ri quinbij chi copan na ri k'ij aretak ri alak cäk'ijilaj na alak ri ka Tat, man rajwaxic tä c'u na chi cäpe alak waral pa we juyub ri' o chi que' alak pa Jerusalén chuk'ijilaxic ri ka Tat, —xcha che. 22 Ri alak, alak aj Samaria man kas etam alak jachin ri cäk'ijilaj alak. Are c'u ri uj ketam jachin ri käkak'ijilaj, rumal chi ru tobanic ri Dios cäpetic cumal ri winak aj Israel. 23 Curik c'u na ri k'ij, are cämic c'ut, aretak ri winak ri kas tzij cäquik'ijilaj ri ka Tat, kas cäquik'ijilaj na ri Are' ruc' ru takanic ri Lok'alaj Espíritu pa canima'. Ri ka Tat c'ut, craj chi je' cäban wa' cumal ri winak ri quek'ijilan che. 24 Ri Dios are Espíritu, jachin c'u tak ri quek'ijilan che, rajwaxic kas tzij cäquik'ijilaj na ruc' ru takanic ri Lok'alaj Espíritu pa canima'.

25 Ri ixok xubij che: Ri in wetam chi cäpe na ri Mesías ri xukuje' cäbix Cristo che. Aretak cäpe ri Are', cuk'alajisaj na ronojel chkawäch, —xcha che.

26 Ri Jesús xubij che: In ri', ri tajin quintzijon uc' la, —xcha che.

27 Kas je' tajin cubij wa' ri Jesús aretak xeopan ru tijoxelab. Xquicajmaj c'ut chi tajin cätzijon ruc' jun ixok. Man c'o tä c'u jun xucoch'o xuta' che ri Jesús jas ri craj ri ixok o jas ri tajin cubij che. 28 Ri ixok c'ut xuya can ru k'ebal, xe' pa ri tinimit, xubij chque ri winak: 29 Chixsajmpe', jiliwila c'u jun achi ri u bim chwe ronojel ri nu banom. ¿A mat are wa' ri Cristo? —xcha chque ri winak.

30 Xebel c'u bi ri winak pa ri tinimit, xebe' jela' jawije' c'o wi ri Jesús. 31 Are c'u ri tijoxelab tajin cäquibij che ri Jesús: Ajtij, wok ba' la, —xecha che.

32 Ri Jesús c'ut xubij chque: Ri in c'o ri nu wa ri quintijo ri man iwetam tä ix jasach, —xcha chque.

33 Ri tijoxelab xquichaplej u ta'ic chbil tak quib, xquibij: ¿A xa ta c'u lo c'o jachin xc'amow lok ri cutijo? —xecha'.

34 Ri Jesús xubij chque: Ri nu wa are ru
banic ru rayibal ri Jun ri xintakow lok, ru
q'uisic c'ut ru chaplem lok u banic. 35 Ri
ix quibij: “Craj na quiejeb ic' ri cosecha.”
Ri in c'ut quinbij chiwe: Chica'yej tak ri
tico'n, e chaki'j chi c'ut, e utz chic che
ri cosecha. 36 Ri cächacun pa ri cosecha,
käyi' na ri tojbal re. Are c'u ri cosecha ri
cuyaco are re c'aslemal wa' ri man c'o tä
u q'uisic, rech ri quetico'nijic, xukuje' ri
queyacowic, junam quequicotic. 37 Kas tzij
c'ut ri käbixic: “Jun winak kätico'nijic, are c'u
jun winak chic ri käyacowic,” —kächa'. 38 Ri
in xixintak bic rech quiyac u wäch ri tico'n
ri man xirik tä c'äx chutiquic. Jule' winak
chic ri xechacunic, are c'u ri ix xak xuwi
quixquicot chuyaquic u wäch ri qui tico'n,
—xcha chque ru tijoxelab.

39 E q'uia c'u chque ri winak pa ri alaj
tinimit ri' re Samaria ri xecojon che ri Jesús
rumal ri xuban ri ixok, xujiquiba c'u u
bixic chque: “U bim chwe ronojel ri nu
banom,” —xcha ri'. 40 Je ri' chi aretak
xeopan ri winak aj Samaria ruc' ri Jesús,
xquibochi'j chi käcanaj na can cuc'. Xcanaj
c'u na can quieb k'ij cuc'. 41 E q'uia c'u na
ri xecojonic aretak xquita ri tzij ri xubij
ri Jesús. 42 Xquibij c'u che ri ixok: Cämic
käkacojo, man xuwi tä rumal ri xabij at
chke, xane rumal chi ka tom uj ri cubij.
Ketam c'ut chi kas tzij are wa' ri Cristo ri
To'l Que ri winak cho ruwächulew, —xecha
che.

Ri Jesús cucunaj ru c'ojol jun tata' ri nim u banic

43 Churox k'ij ri Jesús xel bi pa Samaria,
xutakej ru be, xe' pa Galilea. 44 Je ri', rumal
chi jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios
man nim tä quil wi ri are' pa ri kas u tinimit
je' jas ri xubij ri Jesús. 45 Aretak xopan pa
Galilea ri winak chila' utz u c'ulaxic xca'no.
Ri e are' c'ut e petinak pa ri nimak'ij Pascua
ri käban pa ri tinimit Jerusalén, quilom c'u
ronojel ri u banom ri Are' chila' pa ri ni-
mak'ij.

46 Te ri' ri Jesús xe' chi jumul pa ri tinimit
Caná pa Galilea jawije' ri xuq'uex wi ri
joron pa vino. C'o c'u jun tata' chila' ri
nim u banic pa ri tinimit Capernaum. Jun
to'l re ri nim takanel wa'. Yawab c'u ri u
c'ojol. 47 Aretak ri tata' ri' xuto chi ri Jesús
xpe pa Judea, xopan c'u pa Galilea, xe' ri
are' che rilic. Xuta' tok'ob che chi que' cho
rachoch chucunaxic ri u c'ojol, ri xa jubik'
man cäcämic. 48 Ri Jesús c'ut xubij che: Ri
alak man käcojon tä alak we ta mat quil alak
cajmabal, xukuje' etal, —xcha ri Jesús.

49 Xubij c'u ri tata' ri nim u banic che: Tat,
sa'j la chanim cho wachoch mäja' c'u cäcäm
ri nu c'ojol, —xcha che.

50 Xubij c'u ri Jesús che: ¡Oj la cho ja,
käc'asi c'u na ri c'ojol la! —xcha che.

Xucoj c'u ri tata' ri xbix che rumal ri
Jesús, xe' c'ut. 51 Aretak xa jubik' man
copan ri tata' cho rachoch, xepe ri patänil
tak re chuc'ulaxic, xquibij c'u che: ¡C'asal ri
c'ojol la! —xecha che.

52 Ri tata' xuta' chque jas hora xuchap
rutziric ri u c'ojol. Ri e are' xquibij che:
Iwir pa ri nabe hora re ri benak k'ij xel ri
k'ak' chrij, —xecha che.

53 Ru tat ri ala xuch'obo chi pa ri hora ri'
xubij ri Jesús che: “Ri c'ojol la käc'asi na,” —
xcha ri Jesús. Xcojon c'u ri tata' che ri Jesús,
xukuje' conojel ri e c'o pa rachoch.

54 Are wa' ri ucab cajmabal etal ri xuban
ri Jesús aretak xtzelej lok pa Judea, xopan
c'u pa Galilea.

5

Ri Jesús cucunaj jun achi pa Betesda ri cäminak u cuerpo

1 Te c'u ri' ri winak aj Israel xca'n jun qui
nimak'ij chic pa Jerusalén. Ri Jesús c'ut xe'
chi na jumul jela'. 2 Pa ri tinimit Jerusalén
chunakaj ri uchibe ri käbix “Uchibe ri Que-
boc wi Chij” che, c'o jun atinibal ri käbix
Betesda che ru bi' pa ri ch'abal hebreo. E
c'o job rakan ja chrij. 3 Pa tak ri rakan ja
ri' e k'oyok'oj q'uia yawabib. E c'o moyab,
ch'ocojib, xukuje' winak ri käminak qui
cuerpo. Tajin käqueyej chi käslab ri joron.
4 Jun tak pa' c'ut käkaj lok jun ángel pa ri
atinibal, cuslabisaj c'u ri joron. Jachin ri
nabe käkaj pa ri joron aretak käslabtaj can
rumal ri ángel käcunataj che apachique u
wäch yabil ri c'o che. 5 C'o c'u jun achi chila'
ri xque' juwinak lajuj ruc' wajxakib junab
yawab. 6 Aretak ri Jesús xrilo k'oyol cho ri
ulew, xukuje' xretamaj chi q'uia junab chic

yawab, xuta' che: ¿A caj la cutzir la? —xcha che.
7 Ri yawab xch'awic, xubij che: Tat, man c'o tä jun quinkasan pa ri atinibal aretak käslab ri joron. Amak'el aretak cwaj quinkajic, jun chic käkaj bi nabe chnuwäch in, —xcha che.
8 Ri Jesús xubij che: ¡Walij ba' la, yaca la bi ri soc la, bin ya' la! —xcha ri Jesús che.
9 Chanim xutzir ri achi. Xuyac bi ru soc, xuchaplej binem. Are c'u k'ij re uxlanem aretak xbantaj wa'. 10 Ri winak aj Israel xquibij che ri achi ri xutziric: Cämic c'ut are k'ij re uxlanem. Man ya'tal taj cawekaj bi ra soc, —xecha che.
11 Ri achi xch'awic, xubij chque: Ri jun ri xincunanic xubij chwe: "¡Yaca la bi ri soc la, bin ya' la!" —xcha ri' chwe, —xcha ri achi chque ri winak.
12 Ri e are' xquita' che, xquibij: ¿Jachin ri' ri xbin chawe: "¡Yaca la bi ri soc la, bin ya' la!"? —xecha che.
13 Are c'u ri achi man xuch'ob tä chi u wäch jachin ri xcunanic rumal chi ri Jesús xsach chquixol ri q'uialaj winak ri e c'o chila'. 14 Te ri' ri Jesús xurik ri achi pa ri nimalaj rachoch Dios, xubij che: ¡Chilampe la! —xcha'. Cämic ri lal utz chic. Mämacun chi ba' la, mäpe chi ne jun c'äx chic chij la ri más nim na, —xcha ri Jesús che.
15 Xe' c'u ri achi, xubij chque ri winak aj Israel chi ri xcunanic are ri Jesús. 16 Rumal ri' ri winak aj Israel xquitzucuj u chapic ri Jesús rech käquicämisaj, rumal chi cuban tak wa' we ri' pa ri k'ij re uxlanem. 17 Xubij c'u ri Jesús chque: Ri nu Tat amak'el chacuninak petinak lok. Rajwaxic c'ut chi ri in xukuje' quinchacunic, —xcha chque.
18 Rumal ri' ri winak aj Israel xa sibalaj xpe na coyowal, xcaj xquicämisaj ri Jesús rumal chi man nim tä xril wi ri cubij ri Pixab chrij ri k'ij re uxlanem. Man xuwi tä c'u ri', xane xukuje' xujunamaj rib ruc' ri Dios aretak xubij chi ri Dios Are ru Tat.

Ru C'ojol ri Dios c'o takanic pu k'ab

19 Te ri' ri Jesús xubij chque: Kas tzij quinbij chech alak chi ri u C'ojol ri Dios man käcowin taj c'o jas cubano xak pa re wi. Xuwi cubano jachique ri cärilo chi cuban ri u Tat. Ronojel ri cuban ri u Tat, cuban c'u ri u C'ojol xukuje'. 20 Ri ka Tat sibalaj lok' ri u C'ojol chuwäch, cuc'ut c'u chuwäch jachique ri cuban ri Are'. Cuc'ut c'u na nimak tak cajmabal chuwäch ru C'ojol, ri sibalaj käcajmaj na alak. 21 Je' jas ri ka Tat queuc'astajisaj ri cäminakib, cuya c'u qui c'aslemal, je ri' xukuje' ri u C'ojol cuya c'aslemal chque jachin tak ri craj cuya wi. 22 Ri ka Tat man cuk'at tä tzij puwi' jachin jun, xane u yo'm ronojel u wäch takanic pu k'ab ru C'ojol rech ri Are' käk'atow tzij. 23 Je ri' rech conojel ri winak käquiya u k'ij ri u C'ojol ri Dios junam jas ri käca'n chuya'ic u k'ij ri ka Tat. Jachin ri man cuya tä u k'ij ri u C'ojol ri Dios, man cuya tä ri' u k'ij ri ka Tat ri xutak lok ri Are'.
24 Kas tzij quinbij chech alak chi jachin ri cutatabej ri nu tzij, käcojon c'u che ri Dios ri xintakow lok, curik na ri' ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. Man käk'at tä c'u tzij puwi' chi käc'äjisax u wäch rumal chi elinak chic pa ri cämical re ri ojer c'aslemal, c'o chic ri kas u c'aslemal. 25 Kas tzij quinbij chech alak chi käpe na ri k'ij, cämic c'ut ri k'ij ri' aretak ri cäminakib käquita na chi quinch'awic, in ri' ri u C'ojol ri Dios. Jachin tak ri käquinimaj ri quinbij quec'asi na. 26 Ri ka Tat c'o cuinem pu k'ab pa re wi chuya'ic c'aslemal, xukuje' u yo'm pa nu k'ab in, in ri' ri u C'ojol, chi quincowinic quinya c'aslemal. 27 Xukuje' u yo'm takanic pa nu k'ab rech quink'at tzij rumal chi ri in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. 28 Mäcajmaj alak wa' rumal chi copan na ri k'ij aretak conojel ri cäminakib käquita na chi quinch'awic. 29 Quebel na lok pa tak ri mukubal. Ri ca'nom ri utzil quec'astajic rech käc'oji na qui c'aslemal. Are c'u ri ca'nom ri man utz taj quec'astajic rech käk'at na tzij pa qui wi' chi käc'äjisax na qui wäch.

C'o ri käc'utuwic chi c'o takanic pu k'ab ri Jesús

30 Ri in man c'o tä jas quincowin chubanic xak pa we wi. Ri in quink'at tzij xa jas ri quintak wi. Jicom c'u quinban in chuk'atic tzij. Man are tä c'u quinban xa jas ri cwaj in, xane are quinban jas ri craj ri nu Tat ri xintakow lok. 31 We ri in quink'alajisaj ri kas tzij chwij chbil wib, man c'o tä u patän ri' ri quinbij. 32 C'o

c'u Jun chic ri c'o jas cuk'alajisaj chwij, wetam c'ut chi ri cubij ri Are' chwij are kas tzij. 33 Ri alak xtak alak u ta'ic che ri tat Juan. Ri xubij c'u ri are' chech alak are kas tzij. 34 Ri in c'ut man are tä cu'l nu c'ux chrij ri cuk'alajisaj jun winak chwij. Xuwi quinbij wa' rech ri alak cärik na alak ru tobanic ri Dios. 35 Ri tat Juan are junam ruc' jun chäj o jun candela ri cäc'atic, ri cäjuluwic. Ri alak c'ut xquicot alak quieb oxib k'ij ruc' ri sakil ri'. 36 C'o c'u na ri cäc'utuwic chi kas tzij ri quinbij. Are utz na wa' chuwäch ri xuk'alajisaj ri tat Juan chwij. Ri tajin quinbano, are wa' ri xinutak ri nu Tat chubanic. Are c'u wa' ri cäc'utuwic chi kas tzij are ri nu Tat ri in takowinak lok. 37 Xukuje' ri nu Tat ri xintakow lok cuk'alajisaj ri kas tzij chwij, pune ta ne ri alak man tom tä alak ri Are' cäch'awic, man ilom tä c'u alak u wäch. 38 Man kajinak tä c'u ru Tzij ri Dios pa anima' alak rumal chi man cäcojon tä alak che ri Jun ri takom lok rumal ri ka Tat. 39 Ri alak na'l cäsiq'uij alak u wäch ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic rumal chi cächomaj alak chi chila' cärik wi alak ri cäyo'w ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic ri cuk'alajisaj ri kas tzij chwij in. 40 Pune je ri', ri alak man caj tä alak cäpe alak wuc' rech cärik alak we c'aslemal ri' ri man c'o tä u q'uisic.

41 Ri in man cwaj taj chi cäyi' nu k'ij cumal ri winak. 42 Wetam c'u in ri anima' alak, wetam chi man caj tä alak ri Dios. 43 Ri in, in petinak chuq'uexwäch ri nu Tat. Ri alak c'ut man xinc'ulaj tä alak. Are c'u we ta cäpe jachin jun chic xak pa re wi, ¡are ri are' cäc'ulaj na alak! 44 ¿A cäcowin lo alak ri' cäcojon alak chwe we xa cätzucuj alak u ya'ic k'ij alak chbil tak ib alak, man are tä cätzucuj alak chi cäyi' k'ij alak rumal ri Dios ri xak xuwi Dios wa' c'olic? 45 Mächomaj alak chi ri in quinchap u bixic ri man utz taj chij alak cho ri nu Tat. Ri cäbin na wa' chij alak are ri ka mam Moisés, ri cu'bam c'ux alak chrij. 46 We ta ri alak kas xcojon alak che ri xubij ri ka mam Moisés, cäcojon ta c'u alak ri' chwe in rumal chi ri ka mam Moisés c'o ri u tz'ibam chwij in. 47 We c'u man xcojon alak che ri xutz'ibaj ri are', ¿jas ta c'u lo cäban alak chucojic ri quinbij in? —xcha ri Jesús chque.

6

Ri Jesús cuya qui wa job mil winak

1 Te c'u ri' ri Jesús xk'ax ch'äkäp che ri mar ri cäbix "Mar re Galilea" che, ri xukuje' cäcoj "Mar re Tiberias" che ru bi'. 2 E q'uia winak c'ut xeteri bi chrij ri Jesús rumal chi quilom ri cajmabal tak etal ri xubano aretak xeucunaj tak ri yawabib. 3 Te ri' xpaki ri Jesús puwi' jun juyub, chila' c'ut xt'uyi wi junam cuc' ru tijoxelab. 4 Xa c'u jubik' craj man curik ri nimak'ij ri cäbix "Pascua" che, jun chque ri qui nimak'ij ri winak aj Israel. 5 Aretak ri Jesús xeril ri q'uialaj winak ri e benak ruc', xubij che ri tat Felipe: ¿Jawije' ta ne quekalok' wi ri wa ri cäkaya chque ri q'uialaj winak ri'? —xcha che.

6 Xubij wa' ri Jesús xa rech cärilo jas cubij ri tat Felipe. Kas retam c'u ri Are' jas ri cuban na. 7 Xch'aw c'u ri tat Felipe, xubij: Quieb cientos quetzales caxlan wa man cuban tä ri' rech c'o ju tak bik' que conojel chquijujunal, —xcha che.

8 Are c'u ri tat Andrés, ratz ri tat Simón Pedro, jun chque ru tijoxelab ri Jesús, xubij che: 9 Waral c'o wi jun ala ruc'am job caxlan wa re cebada ruc' quieb cär. ¿Jas ta c'u lo u patän wa' che qui tzukic ri q'uialaj winak ri e c'olic? —xcha che.

10 Xubij c'u ri Jesús chque ru tijoxelab: Chibij chque conojel ri winak chi quet'uyi'c, —xcha chque.

Sibalaj q'uia c'u ri räx k'ayes c'o cho ri juyub ri', xet'uyi c'ut. Craj e c'o job mil achijab. 11 Te ri' ri Jesús xeuc'am ri caxlan wa. Aretak xetewchitaj wa' rumal, xeuya chque ru tijoxelab, ri tijoxelab chic xequijach wa' chquiwäch conojel ri winak ri e t'uyut'oj. Xukuje' je' xuban chque ri cär, xeuya chque jampa' ri xcaj. 12 Aretak e nojinak chic, ri Jesús xubij chque ru tijoxelab: Cheiyaca ri ch'äkatak ri xecanaj canok rech man xak tä quebe' pa mes, —xcha chque.

13 Xequiyac c'ut, xequinojisaj cablajuj chicäch cuc' ri ch'äkatak ri xecanaj can chque ri job caxlan wa re cebada. 14 Ri winak, aretak xquil we cajmabal etal ri' ri xuban ri Jesús, xquibij: Kas tzij are wa' ri

k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri cäbixic chi cäpe na cho ruwächulew, —xecha ri'.

15 Ri Jesús c'ut xrilo chi cäcaj cäquicoj qui chuk'ab chuc'amic bic rech cäquicoj che nim takanel pa qui wi', rumal c'u ri' xa xel bi chquiwäch, xe' chi jumul puwi' ri juyub rech cäc'oji chila' u tuquiel.

Ri Jesús cäbin puwi' ri ja'

16 Aretak chak'ab chic, ru tijoxelab ri Jesús xekaj bi chuchi' ri mar. 17 Xeboc c'u pa jun barco, xquichaplej binem puwi' ri mar rech quek'ax pa Capernaum. Sibalaj k'ekum chic, ri Jesús c'ut mäja' cätzelej lok pa ri juyub. 18 Xak te'talic xpe jun nimalaj quiäkik'. Xewalij c'u nimak tak uwoja' puwi' ri mar rumal. 19 Aretak qui binibem chi job o wakib kilómetros, xquil ri Jesús petinak tajin cäbin puwi' ri ja'. Nakaj chic c'o wi che ri barco, xquixej c'u quib che. 20 Are c'u ri Jesús xubij chque: ¡In ri', mixej ba' iwib! —xcha ri' chque.

21 Te ri' ri e are' xequicotic, xquibij che ri Jesús chi cäpaki cuc' pa ri barco. Chanim c'ut xeopan pa ri tinimit jawije' ri benam wi que.

Ri winak cäquitzucuj ri Jesús

22 Chucab k'ij ri winak ri xecanaj can ch'äkäp che ri mar xquilo chi ri tijoxelab xebe' pa ri jun barco ri xuwi barco wa' c'o chila', man xe' tä c'u ri Jesús cuc'. 23 Xurika c'ut chi xeopan niq'uiaj barcos chic ri qui petic pa ri tinimit Tiberias. Xeopan chila' chunakaj ri uwosak jawije' ri winak xquitij wi ri caxlan wa aretak xmaltioxitaj wa' rumal ri Kajaw Jesús. 24 Je ri' chi ri winak aretak xquilo chi man c'o tä chi ri Jesús chila', xukuje' chi man e c'o tä chi ru tijoxelab, xeboc pa tak ri barcos, xebe' c'u pa ri tinimit Capernaum chutzucuxic ri Jesús.

Waral cäkil wi chi ri Jesús, are ri Are' ri wa ri cuya ri kas c'aslemal

25 Aretak ri winak xeopan ch'äkäp che ri mar, xquirik ri Jesús, xquita' c'u che, xquibij: Ajtij, ¿jampa' xul la waral? —xecha che.

26 Xubij c'u ri Jesús chque: Kas tzij ri quinbij chech alak chi ri alak quintzucuj alak xa rumal chi xwi' alak, xnoj c'u alak. Man quintzucuj tä alak rumal chi cäch'ob alak u beyal ri cajmabal tak etal ri quinbano. 27 Moc il alak chutzucuxic ri wa ri xa cäsach u wäch, xane are rajwaxic chi coc il alak chutzucuxic ri wa ri man cäsach tä u wäch, ri cuya chech alak ri kas c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. Are wa' ri wa ri quinya na in chech alak, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. Rumal wa' u c'utum ri Dios ka Tat chi ruc' Are' in petinak wi, —xcha ri Jesús chque.

28 Te ri' ri winak xquita' che ri Jesús, xquibij: ¿Jas c'u ri' ri rajwaxic käka'no rech cujcowinic käka'no jachique ri craj ri Dios? —xecha che.

29 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri craj ri Dios chi käban alak are la' chi käcojon alak che ri Jun ri u takom lok, —xcha chque.

30 Xquita' chi che ri Jesús, xquibij che: ¿Jas u wäch etal käban la chkawäch rech käkilo, cujcojon c'u che la? ¿Jas ri käcowin la chubanic? —quecha che. 31 Ri ka nan ka tat ojer xquitij ri maná pa ri juyub ri cätz'inowic, je' jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Ri Dios xuya chutijic ri qui wa ri xpe chila' chicaj," —xecha che ri Jesús.

32 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Kas tzij ri quinbij chech alak chi man are tä ri ka mam Moisés ri xyo'w ri wa chque ri käpe chila' chicaj, xane are ri nu Tat ri käyo'w ri kas wa ri käpe chila' chicaj. 33 Ri wa ri cuya ri Dios are wa' ri kajinak lok chicaj, ri cuya ri kas c'aslemal chque conojel winak, —xcha ri Jesús chque.

34 Xquibij c'u che ri Jesús: Tat, ya la ke ri wa ri' amak'el ronojel k'ij, —xecha che.

35 Ri Jesús xubij chque: In ri' ri wa ri cuya ri kas c'aslemal. Jachin ri käpe wuc', man c'o tä jumul ri känum chic. Jachin ri käcojon chwe man c'o tä jumul ri kächaki'j chi u chi'. 36 Nu bim chi c'u chech alak chi ri alak man käcojon tä alak chwe pune ilom alak nu wäch. 37 Conojel ri queyi' chwe rumal ri nu tat quepe na wuc' in. Apachin c'u ri quepe wuc' man queintzelejisaj tä bic. 38 Ri in c'ut man xinpe tä chila' chicaj xa chubanic jachique ri cwaj in, xane chubanic ru rayibal ri xintakow lok. 39 Ri u rayibal ri nu Tat ri xintakow lok are la' chi man c'o tä jun chque ri xeuya chwe ri quintzako, xane chi queinc'astajisaj na

chquixol ri cäminakib pa ri q'uisbal k'ij. 40 Ri
u rayibal ri xintakow lok are la' chi conojel
ri cäquil nu wäch in, in ri' ri u C'ojol ri Dios,
quecojon c'u chwe, cäquirik ri c'aslemal ri
man c'o tä u q'uisic. Queinc'astajisaj c'u na
in chquixol ri cäminakib pa ri q'uisbal k'ij,
—xcha ri Jesús chque.
41 Ri winak aj Israel, aretak xquita wa'
we tzij ri', xquichap u bixic c'äx tak tzij chrij
ri Jesús rumal ri xubij: "In ri' ri wa ri cäpe
chila' chicaj," —xcha chque. 42 Xquibij c'ut:
¿A mat are wa' ri Jesús ru c'ojol ri tat José?
Ri uj ketam qui wäch ru nan u tat. ¿Jas lo wa'
ri cubij chi petinak chila' chicaj? —xecha
ri'.
43 Are c'u ri Jesús xubij chque: ¡Tanal alak
che ri yok'onic! —cächa'. 44 Man c'o tä
jun ri cuya' cäpe wuc' in we ta mat cäc'am
lok rumal ri nu Tat ri xintakow lok. Ri in
c'ut quinc'astajisaj na chquixol ri cäminakib
pa ri q'uisbal k'ij, —cächa'. 45 Cubij pa tak
ri wuj ri xquitz'ibaj ri k'alajisal tak re ru
Lok' Pixab ojer: "Ri Dios cuya na tijonic
chque conojel," —cächa ri'. Rumal ri' cono-
jel ri cäquitatabej ri cubij ri ka Tat, c'o c'u ri
cäquetamaj na ruc', quepe na ri e are' wuc'
in, —cächa chque.
46 Are kas tzij chi man c'o tä jun winak
ilowinak u wäch ri ka Tat. Ri Jun ri ilow-
inak u wäch are xak xuwi ri petinak ruc'
ri Dios, —cächa'. 47 Kas tzij ri quinbij chech
alak chi jachin ri cäcojon chwe in c'o na ru
c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. 48 In ri'
ri wa ri kas cuya c'aslemal, —cächa chque.
49 Ri nan tat alak ojer xquitij ri wa ri
cäbix "maná"* che pa ri juyub ri cätz'inowic,
conojel c'ut xecämic. 50 Are c'u ri in tajin
quintzijoj chech alak jas ri' ri kas wa ri
petinak chila' chicaj. Jachin c'u ri cutij re
we wa ri', man cäcäm tä ri', —cächa'. 51 In c'u
ri' ri c'aslic wa, ri kajinak lok chicaj. Jachin
ri cutij re we wa ri',† cäc'asi na pa tak ri k'ij
ri junab ri quepetic. Ri wa ri quinya in are
ri nu cuerpo. Quinya wa' rech c'o ri qui
c'aslemal conojel winak cho ruwächulew,‡
—xcha ri Jesús chque.
52 Ri winak aj Israel xquichaplej u tzi-
jobexic quib chquixol, xquibij: ¿Jas ta c'u lo
cuban we achi ri' chuya'ic ru tijal chke pa
tijic? —xecha'.
53 Ri Jesús xubij chque: Kas tzij ri quinbij
chech alak chi we ri alak man cätij tä alak
ri nu cuerpo, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas
Winak, man cätij tä alak ri nu quiq'uel, te
c'u ri' man cäc'oji tä na ri c'aslemal alak ri'.
54 Jachin ri cutij ri nu cuerpo xukuje' cutij
ri nu quiq'uel, c'o c'u u c'aslemal ri man
c'o tä u q'uisic. Ri in c'ut quinc'astajisaj
na chquixol ri cäminakib pa ri q'uisbal k'ij.
55 Ri nu cuerpo c'ut are ri kas wa, ri nu
quiq'uel are kas je' jas ri vino ri cätijowic.
56 Jachin ri cutij ri nu cuerpo, xukuje' cutij
ri nu quiq'uel kas cäc'oji ri are' wuc' in, ri in
xukuje' kas quinc'oji ruc' are'. 57 Ri nu Tat ri
xintakow lok c'o u c'aslemal. Ri in xukuje'
in c'asal rumal ri Are'. Je ri' xukuje' jachin
ri cutzuk rib chwe in, cäc'asi na wumal in.
58 Are tajin quintzijon chrij ri wa ri petinak
chila' chicaj. We wa ri' man junam tä ruc' ri
maná ri xquitij ri nan tat alak ojer, xecäm
c'u ri e are'. Are c'u ri cutij re we wa ri'
cäc'asi na pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic,
—xcha ri Jesús chque ri winak aj Israel.
59 Ri Jesús xubij wa' we tzij ri' chque ri
winak ri qui mulim quib pa ri rachoch Dios
pa Capernaum che qui tijoxic.

Ri Jesús cäch'aw chrij ri tzij ri cuya c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic

60 Aretak xquita wa' we tijonic ri', e q'uia
chque ri winak ri e c'o ruc' xquibij: Sibalaj
c'äx wa' ri tzij ri xubij. ¿Jachin ta lo ri
cäcowinic cutatabej? —xecha'.
61 Ri Jesús c'ut xretamaj chi c'äx tajin
quech'aw chrij rumal ri tzij ri xubij, xuta'
c'u chque: ¿A tzel cäta alak ri xinbij? —
xcha chque. 62 ¿Jas c'u ri cäc'ulmataj ri'
we ta quinil alak in, in ri' ri Ralc'ual ri
Dios ri Kas Winak, quintzelejic quinpaki
c'u chicaj jawije' ri in c'o wi nabe? 63 Ri
Lok'alaj Espíritu are ri cäyo'w ri c'aslemal.
Ri cuerpo xak u tuquiel man c'o tä u patän.
Ri tzij c'ut ri nu bim chech alak e are' kas
tzij ri quepe ruc' ri Dios, xukuje' cäquiya
c'aslemal. 64 E c'o c'u jujun chech alak ri
man quecojon taj, —xcha chque.

* **6:49** "Maná": Chawila' ri versículo 31 pa we capítulo. † **6:51** a Quel cubij chi cäcojon che ri Jesús (6:48). ‡ **6:51** b Quel cubij wa' chi cuya rib pa cämisaxic cho ri Dios che qui q'uexwäch ri winak.

Kas c'u retam ri Jesús petinak lok jachin
tak ri man quecojon tä che, xukuje' jachin
ri' ri cäjachow na. 65 Xubij c'ut: Rumal ri' nu
bim chech alak chi man c'o tä jun ri cuya'
cäpe wuc' in we ta mat cäc'am lok rumal ri
nu Tat.
66 Tzare chi' c'ut e q'uia chque ri e c'o
ruc' ri Jesús xquiya canok, man xec'oji tä
c'u ruc'. 67 Te ri' ri Jesús xuta' chque ri
cablajuj u tijoxelab, xubij: ¿A quiwaj ix
xukuje' quixe' cuc'? —xcha chque.
68 Xch'aw c'u ri tat Simón Pedro, xubij:
Kajaw, ¿jachin chi ruc' cuje' wi? Ri tzij la e
are tzij ri cäquiya c'aslemal ri man c'o tä u
q'uisic. 69 Ri uj, uj cojoninak che la, ketam
chi lal ri' ri Cristo, ru C'ojol ri c'aslic Dios,
—xcha che.
70 Ri Jesús xch'awic, xubij: ¿A mat ix ca-
blajuj xixincha' rech quixc'oji wuc'? Pune
je ri' jun chiwe are c'o ri Itzel pa ranima',
—xcha chque.
71 Ri Jesús aretak xubij wa' are tajin
cäch'aw chrij ri Judas Iscariote ru c'ojol ri
tat Simón. Je ri', rumal chi ri tat Judas are ri
cäjachow na, pune are jun chque ri cablajuj
u tijoxelab.

7

Waral cäkil wi chi ru chak' ri Jesús nabe man xecojon tä che

1 Te c'u ri' ri Jesús xubinibej ri Galilea.
Man craj taj cäc'oji pa Judea rumal chi ri
winak aj Israel cäcaj cäquicämisaj. 2 Xa c'u
jubik' craj man curik ri nimak'ij que ri
Cäbal,* jun chque ri qui nimak'ij ri winak aj
Israel. 3 Ru chak' ri Jesús xquibij che: Mat
canaj waral. Jat pa Judea rech xukuje' ra
tijoxelab ri e c'o chila' cäquil na ri cajmabal
ri cabano. 4 We jun winak craj chi kas que-
tamax u wäch, man cuban tä ri' chic'uyal ri
cubano. We ri at caban tak ri cajmabal ri',
chabana wa' chquiwäch conojel ri winak,
—xecha che.
5 K'alaj c'ut chi ru chak' ri Jesús xa man
xecojon tä che. 6 Te ri' xubij ri Jesús
chque: Ri in mäja' curik ri k'ij chwe, are
c'u ri ix apachique k'ij utz chiwe cuya'
quixe'c. 7 Ri winak ajuwächulew man
quecowin taj cäquetzelaj i wäch ix. Are
c'u ri in cäquetzelaj nu wäch rumal chi
quink'alajisaj chquiwäch chi man utz tä ri
cäca'no. 8 Ri ix c'ut, jix pa ri nimak'ij. Ri in
man quine' taj, rumal chi mäja' curik ri k'ij
chwe.
9 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' chque,
xcanaj ri Are' pa Galilea.

Ri Jesús copan pa ri nimak'ij que ri Cäbal

10 Aretak c'ut e benak chi ru chak' ri Jesús
pa ri nimak'ij, ri Are' xukuje' xe' na pa ri ni-
mak'ij, pune man xuc'ut tä rib chquiwäch
ri winak. Xane xak chic'uyal xe' ri Are'.
11 Ri winak aj Israel xquitij u tzucuxic pa ri
nimak'ij, xquibij: ¿Jawije' c'o wi ri achi ri'?
—xecha'.
12 Chquixol c'u ri winak, q'uia ri cäbix
chrij ri Jesús. Jujun cäquibij: "Are jun
utzalaj achi," —quecha'. Niq'uiaj chic
cäquibij: "Man are tä utzalaj achi, rumal chi
queusub ri winak," —quecha'.
13 Man c'o tä c'u jun ri cucoch'o cäresaj
u tzijol ri Jesús rumal chi cäquixej quib
chquiwäch ri qui nimakil ri winak aj Israel.
14 Niq'uiajirinak chi c'u ri nimak'ij are-
tak ri Jesús xoc bi pa ri nimalaj rachoch
Dios, xuchaplej c'u qui tijoxic ri winak.
15 Are c'u ri winak aj Israel sibalaj tajin
cäquicajmaj wa', xquibij: ¿Jas lo wa' chi
sibalaj q'uia retam we achi ri', man c'o tä
c'u jawije' u tijom wi rib? —xecha'.
16 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri ti-
jonic ri quinya man wech tä in, xane rech
ri Jun ri xintakow lok. 17 We c'o jun kas
curayij u banic ri craj ri Dios, cäretamaj na
we ri nu tijonic kas cäpe ruc' ri Dios, o xak
pa we wi quintzijonic. 18 Ri winak ri xak pa
re wi cätzijonic, xa are craj ri' chi cänimarisax
u k'ij cumal ri winak. Jachin c'u ri craj chi
are cänimarisax u k'ij ri xtakow lok, cubij ri'
ri kas tzij, man are tä jun banal tzij, —xcha
chque.
19 ¿A mat kas tzij chi ri ka mam Moisés
xuya ri Pixab chech alak? Pune je ri', man
c'o tä c'u jun chech alak ri cunimaj ri Pixab
ri'. ¿Jas che caj alak quincämisaj alak? —
xcha chque.

* **7:2** "Nimak'ij que ri Cäbal": Chawila' ri tzij "Cäbal" pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

20 Ri winak xech'awic, xquibij: ¡Xa c'o
jun itzel espíritu chawe! ¿Jachin lo ri craj
catcämisanic? —xecha che.
21 Ri Jesús xubij chque: Xa ruc' jun ca-
jmabal ri xinban pa ri k'ij re uxlanem, ri
alak sibalaj cäcajman alak che. 22 Ri ka mam
Moisés xunak'atajisaj alak chucojic retal
ri ojer trato.† Pune ta ne man are tä ri
are' xchapow lok u banic wa', xane are qui
tijonic can ri nan tat alak ojer. Ri alak c'ut
cäcoj alak retal ri ojer trato che jun alaj ala
pune pa ri k'ij re uxlanem. 23 We c'u ri
alak rumal ri u nimaxic ri Pixab ri xutz'ibaj
ri ka mam Moisés cäcoj alak retal ri ojer
trato che ri ala pune pa ri k'ij re uxlanem,
¿jas c'u che xpe oyowal alak chwe in aretak
xincunaj ronojel ru cuerpo jun achi pa ri
k'ij re uxlanem? —cächa'. 24 C'o jas mäbij
alak chrij ri winak we utz cäpetic o man utz
tä cäpetic. Aretak c'o jas cäbij alak chrij jun
winak chic, kas chomaj na alak jas ri cäban
alak, bana c'u alak wa' ruc' jicomal.

Ri Jesús cubij jawije' chi' petinak wi ri Are'

25 Te c'u ri' jujun chque ri winak aj
Jerusalén xquichapla u ta'ic, xquibij:
¿A mat are wa' we achi ri' ri tajin
cätzucuxic rech cäcämisaxic? —quecha'.
26 Chiwilampe', cätzijon cuc' ri winak, man
c'o tä c'u jun c'o jas cubij che. ¿A xa ta c'u
lo kas cäquicoj ri k'atal tak tzij chi we achi
ri' are ri Cristo? —quecha'. 27 Ri uj c'ut
ketam jawije' petinak wi wa' we achi ri'.
Aretak c'ut cäpe ri' ri Cristo, man c'o tä jun
ri' etamaninak jawije' cäpe wi, —xecha ri
winak.
28 Aretak ri Jesús, ri tajin cuya tijonic
pa ri nimalaj rachoch Dios, xuta wa' co
xch'awic, xubij: Cäbij alak chi etam alak
nu wäch, xukuje' chi etam alak jawije' chi'
quinpe wi. Man in petinak tä c'ut xak pa
we wi, xane in takom lok rumal ri Jun ri
kas jicom ranima'. Ri alak c'ut man etam tä
alak u wäch. 29 Ri in wetam u wäch rumal
chi in petinak ruc', xukuje' are ri Are' in
takowinak lok, —xcha chque.
30 Xcaj c'ut xquic'am bi pa che', man c'o tä
c'u jun xchapowic rumal chi mäja' curik ru
k'ij. 31 E q'uia c'ut xecojon che, xquibij c'ut:
Aretak cäpe ri Cristo, ¿a cuban ta c'u lo más
cajmabal tak etal chic chuwäch ri u banom
we achi ri'? —xecha'.

Ri tata'ib fariseos cäquitak u c'amic bi ri Jesús pa che'

32 Ri tata'ib fariseos xquita ri cäquibij ri
winak chrij ri Jesús. Xa je ri' ri e are'
cuc' ri qui nimakil sacerdotes‡ xequitak bi
jujun chajinelab re ri nimalaj rachoch Dios
chuc'amic bi ri Jesús pa che'. 33 Te ri' xubij
ri Jesús: Xak quieb oxib k'ij chic quinc'oji
na uc' alak, te c'u ri' quintzelej na ruc' ri
xintakow lok. 34 Ri alak quintzucuj na alak,
man quinrik tä chi c'u alak rumal chi man
cäcowin tä alak copan alak chila' jawije' ri
quinec'ol wi in, —xcha chque.
35 Ri qui nimakil ri winak aj Israel c'ut,
xquichaplej u ta'ic chbil tak quib, xquibij:
¿Jawije' ta c'u que' wi wa' we achi ri' chi man
cujcowin tä uj quekarika'? ¿A xa ta c'u lo
que' cuc' ri winak aj Israel ri e jabuninak
chquixol ri winak aj Grecia che qui tijoxic
ri winak aj Grecia? 36 ¿Jas quel cubij wa' ri
xubij chke: "Quintzucuj na alak, man quin-
rik tä chi c'u alak rumal chi man cäcowin
tä alak copan alak chila' jawije' ri quinec'ol
wi"? —xcha ri', —xecha'.

Ri Kajaw Jesús cubij chi Are je' ta ne joron ri cuya c'aslemal

37 Pa ri q'uisbal k'ij re ri nimak'ij, ri k'ij
ri sibalaj nim na u banic, ri Jesús xtaq'ui
ak'anok chquixol ri winak, co xch'awic,
xubij: We c'o jun cächaki'j u chi', chpet wuc',
chutija u joron. 38 Je' jas ri cubij ru Lok'
Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: Jachin ri cäcojon
chwe, cäq'uiy na lok pa ranima' joron ri
cuya ri kas c'aslemal, —cächa', —xcha ri
Jesús chque ri winak.
39 Ri Jesús c'ut, are tajin cäch'aw chrij ri
Lok'alaj Espíritu ri cäquic'am na ri winak ri
quecojon che ri Are'. Mäja' c'u cäyi' lok ri
Lok'alaj Espíritu rumal chi mäja' cätzelej ri
Jesús chila' chicaj rech cänimarisax u k'ij.

Ri winak jalajoj ri cäquichomaj chrij ri Jesús

† **7:22** "Circuncisión": Chawila' Hechos 7:8, nota. ‡ **7:32** "Sacerdote aj Israel": Chawila' ri San Lucas 1:8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

40 Jujun chque ri winak, aretak xquita ri
xubij ri Jesús, xquibij: Kas tzij we achi ri'
are wa' ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios
ri cäbixic chi cäpe na, —xecha'.
41 Niq'uiaj chic xquibij: Are wa' ri Cristo,
—xecha'.
Niq'uiaj chi c'ut xquibij: ¿A xa ta c'u lo
pa Galilea cäpe wi ri Cristo? 42 Ru Lok'
Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij chi ri Cristo
rajwaxic chquixol ri rachalaxic ri ka mam
David ri nim takanel cäpe wi na. Pa Belén
c'ut cäpe wi na, ri tinimit ri xc'oji wi ri ka
mam David, —xecha'.
43 Je c'u ri' ri winak xquitasala quib ru-
mal rech ri Jesús. 44 E c'o jujun ri xcaj
xquic'am bi pa che', man c'o tä c'u jun
xchapowic.

Ri k'atal tak tzij man quecojon tä che ri Jesús

45 Xetzelej c'u ri chajinelab re ri nimalaj
rachoch Dios, xeopan chila' jawije' e c'o wi
ri tata'ib fariseos xukuje' ri qui nimakil ri
sacerdotes. Ri e are' c'ut xquita' chque: ¿Jas
che man xic'am tä lok ri Jesús? —xecha'.
46 Ri chajinelab xech'awic, xquibij: ¡Man
c'o tä jun achi ka tom je' cätzijonic jas ri
cätzijon ri achi ri'! —xecha'.
47 Are c'u ri tata'ib fariseos xquibij
chque: Ri ix xukuje' xa xiya iwib pa
subic. 48 ¿A c'o pu lo jun chque ri ka
nimakil ri cojoninak che, o jun ne chque
ri tata'ib fariseos? ¡Man c'o taj! —xecha'.
49 Xquiq'uiäk itzel tzij pa qui wi', xquibij:
¡We winak ri' man quetam tä ri Pixab! —
xecha chque.
50 Are c'u ri tat Nicodemo ri xopan ruc'
ri Jesús chak'ab, are jun chque ri tata'ib
fariseos. Xubij c'u chque: 51 Ri ka Pixab
cubij chi man cuya' taj käkak'at tzij puwi'
jun winak chi käc'äjisax u wäch we ta mat
nabe käkata na jas ri cubij che retamaxic jas
ri u banom, —xcha chque.
52 Te ri' xech'aw ri e are', xquibij che ri
tat Nicodemo: E c'u ri lal, ¿a lal aj Galilea
xukuje'? —xecha che. Na'l siq'uij la ru Lok'
Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, quil c'u na la chi
man c'o tä jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri
Dios ri petinak pa Galilea, —xecha che.
53 Chquijujunal c'ut xebe' cho tak ca-
choch.

8

Waral käkil wi ri ixok ri xuban ri nimalaj mac chrij ri rachajil

1 Are c'u ri Jesús xe' pa ri nimalaj juyub ri
cäbix "Olivos" che. 2 Aretak xsakir chucab
k'ij, ri Jesús xtzelej lok, xe' pa ri nimalaj
rachoch Dios. Conojel ri winak xquimulij
quib ruc'. Ri Are' c'ut xt'uyi'c, xuchaplej
qui tijoxic. 3 Te ri' ri tijonelab re ri Pixab
xukuje' ri tata'ib fariseos xquic'am lok jun
ixok ri xquiriko tajin cuban ri nimalaj mac
ri äwas u banic chrij ri rachajil. Xquiya c'u
chquixol ri winak ri e c'o chila'. 4 Xquibij
c'u che ri Jesús: Ajtij, we ixok ri' xriktajic
tajin cuban ri nimalaj mac ri äwas u banic
chrij ri rachajil. 5 Ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka
mam Moisés cubij chi rajwaxic käkacämisaj
chabaj jun ixok ri je' cuban wa'. E ri lal, ¿jas
c'u cäbij la? —xecha che.
6 Xquibij wa' che xak rech käkaj pa qui
k'ab, je c'u ri' quecowinic käquibij chi c'o u
mac ri Jesús. Are c'u ri Jesús xa xpachi'c,
xuchaplej tz'ibanic cho ri ulew ruc' ri u
wi' u k'ab. 7 Xquitakej c'u u c'otic u chi' ri
Jesús. Xa je ri' ri Are' xujicomaj rib, xubij
c'u chque: Apachin chech alak ri man c'o
tä u mac, chuq'uiäka ri nabe abaj chrij we
ixok ri', —xcha chque.
8 Xpachi chi jumul ri Jesús, xutakej
tz'ibanic cho ri ulew. 9 Aretak c'ut xquita ri
xubij ri Jesús, xquina' quib pa canima' chi
c'o qui mac. Chquijujunal c'ut xquichap
elem bic. Nabe xebel bi ri ri'jab. Aretak
conojel e elinak chi bic, xak xuwi chi ri
Jesús c'o canok ruc' ri ixok ri canajinak
can chila'. 10 Te ri' ri Jesús xujicomaj rib.
Man c'o tä c'u jun xrilo, xane xak xuwi ri
ixok. Ri Are' xubij che: Nan, ¿jawije' e c'o
wi ri käquibij chi c'o mac la? ¿A mat c'o
jun xcanaj can chuk'atic tzij puwi' la chi
käc'äjisax wäch la? —xcha che.
11 Ri ixok xubij che ri Jesús: Man c'o tä
jun, Tat, —xcha che.
Are c'u ri Jesús xubij che: Ri in xukuje'
man quink'at tä tzij puwi' la chi käc'äjisax
wäch la. ¡Oj ba' la chanim, mämacun chi c'u
la! —xcha che.

Ri Jesús are je' jas jun candela ri cuya sakil chque ri winak cho ruwächulew

12 Xtzijon chi jumul ri Jesús cuc' ri winak,
xubij chque: In ri', ri in quinya sakil
chque ri winak cho ruwächulew. Jachin ri
käpe wuc', käc'oji na ri sakil ruc' ri cuya
c'aslemal, man käbin tä chi c'u pa ri k'ekum,
—xcha chque.
13 Te ri' ri tata'ib fariseos xquibij che ri
Jesús: Ri lal xak tuquiel la tajin käk'alajisaj la
ri utz chij ib la. Rumal ri' ri tajin käk'alajisaj
la man c'o tä u patän, —xecha che.
14 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri tajin
quink'alajisaj chwij in, kas tzij c'o u patän,
pune xak nu tuquiel quink'alajisaj ri utz
chwij chbil wib. Wetam c'ut jawije' ri in
petinak wi, xukuje' jawije' ri quine' wi. Ri
alak c'ut man etam tä alak jawije' ri quinpe
wi, man etam tä c'u alak jawije' ri quine'
wi. 15 Ri alak je' käk'atow tzij alak jas ri
quek'atow tzij ri winak ajuwächulew. Ri
in c'ut man quink'at tä tzij puwi' jachin
jun. 16 We c'u quink'at tzij, jicom quin-
ban chuk'atic tzij. Je ri', rumal chi man
xak tä nu tuquiel quink'at tzij, xane ri
nu Tat ri xintakow lok Are cuk'at tzij ju-
nam wuc'. 17 Pa ri Pixab alak tz'ibtal wi
chi aretak quieb winak junam ri käquibij
chrij ri xquilo o chrij ri xquito, rajwaxic
ri' käcojic chi kas tzij ri käquibij. 18 Ri in
c'ut quink'alajisaj ri kas tzij chwij chbil
wib, xukuje' ri nu Tat ri xintakow lok
cuk'alajisaj ri kas tzij chwij, —xcha ri Jesús
chque.
19 Te ri' ri tata'ib fariseos xquita' che ri
Jesús: ¿Jawije' c'o wi ri tat la? —xecha che.
Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ri alak
man kas tä etam alak nu wäch, xukuje' man
etam tä alak u wäch ri nu Tat. We ta kas
etam alak nu wäch in, etam ta alak u wäch
ri' ri nu Tat xukuje', —xcha chque.
20 Ri Jesús xubij wa' we tzij ri' aretak tajin
cuya tijonic pa ri nimalaj rachoch Dios
chunakaj ri c'olibal re tak ri cuchuj. Man
c'o tä c'u jun xc'amow bi pa che' rumal chi
mäja' curik ru k'ij.

Ri Jesús cubij chi ri Are' are ajchila' chicaj

21 Ri Jesús xch'aw chi jumul, xubij chque:
Ri in quine'c. Ri alak c'ut quintzucuj na
alak. Pa ri mac alak c'ut käcäm wi alak,
rumal chi man käcowin tä alak que' alak
chila' jawije' ri quine' wi, —xcha chque.
22 Te ri' ri winak aj Israel xquibij: ¿A xa ta
lo cucämisaj rib, rumal c'u ri' cubij chi man
cujcowin taj cuje' chila' jawije' ri que' wi?
—xecha ri e are'.
23 Te ri' xubij ri Jesús chque: Ri alak,
xak alak ajwaral, are c'u ri in chila' chicaj
quinpe wi. Ri alak, xak alak ajuwächulew.
Are c'u ri in man in ajuwächulew taj.
24 Rumal ri' xinbij chech alak chi pa ri mac
alak käcäm wi alak. Rumal chi we man
käcoj tä alak chi in ri' ri tajin quinbij, pa ri
mac alak käcäm wi na alak, —xcha chque.
25 Te ri' xquita' che ri Jesús, xquibij:
¿Jachin c'u ri lal? —xecha che.
Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ojer ri'
nu bim chech alak jachin ri in, —xcha
chque. 26 Q'uia ri cwaj quinbij chech alak
chrij ri tajin quinwilo chuk'atic tzij chrij ri
käban alak. Are c'u ri xintakow lok cubij
ri kas tzij. Ri in c'ut, jachique ri nu tom
chuchi' ri Are', are wa' ri quinbij chque ri
winak ajuwächulew, —xcha chque.
27 Ri e are' c'ut man xquich'ob taj chi ri
Jesús are tajin käch'aw chrij ri ka Tat chila'
chicaj. 28 Rumal ri' xubij chque: Aretak ri
in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak,
quinyac na chicaj umal alak chquiwäch
ri winak, quetamaj c'u na alak chi In Ri'.
Man c'o tä c'u jas quinbano xak pa we wi,
xane xak xuwi quinbij ri u c'utum ri ka
Tat chnuwäch, —xcha chque. 29 Are c'u ri
xintakow lok c'o wuc' in. Ri nu Tat man in
u yo'm tä can nu tuquiel rumal chi amak'el
ronojel k'ij are quinban ri utz käril wi ri
Are', —xcha chque ri winak aj Israel.
30 Aretak ri Jesús xubij wa' we tzij ri', e
q'uia xecojon che ri Are'.

Ru C'ojol ri Dios cujresaj pu k'ab ri Itzel

31 Xubij c'u ri Jesús chque ri winak aj
Israel ri xecojon che: We ri alak kätakej alak
u banic ri nu bim chech alak, kas tzij alak
nu tijoxelab, —xcha chque. 32 Quetamaj c'u
na alak ri kas tzij, ri kas tzij c'ut cubano chi
tzokopital chi alak, —xcha chque.
33 Ri winak aj Israel xech'awic, xquibij:
Ri uj are ka mam ri Abraham ojer, man uj
cojom tä c'u xak che patänil re jun winak.
¿Jas lo wa' chi käbij la chke chi cujtzokopitaj
na? —xecha che.
34 Ri Jesús xubij chque: Kas tzij quinbij
chech alak chi conojel ri quemacunic e

cojom ri' che patänil tak re ri mac. 35 Jun ri
cojom che patäninel man are tä kas ajpaja.
Are c'u ri u c'ojol ri rajaw ja kas ajpaja ri'
amak'el ronojel k'ij. 36 Je c'u ri', we ri in,
in u C'ojol ri Dios quintzokopin chech alak,
kas tzij ri' chi tzokopital chi alak, —xcha
chque. 37 Ri in wetam chi ri mam alak are
ri Abraham ojer. Caj c'u alak quincämisaj
alak rumal chi man cäcoj tä alak ri quinbij
chech alak. 38 Ri in are quinbij ri u c'utum
ri nu Tat chnuwäch. Are c'u ri alak are
cäban alak jachique ri bim chech alak ru-
mal ri tat alak, —xcha ri Jesús chque.
39 Ri e are' xech'awic, xquibij: Ri ka tat uj
are ri ka mam Abraham ojer, —xecha'.
Ri Jesús xubij chque: We ta kas tzij are
tat alak ri ka mam Abraham, are ta cäban
alak ri' jas ri xuban ri are'. 40 Pune nu bim
ri kas tzij chech alak ri u c'utum ri Dios
chnuwäch, ri alak caj alak quincämisaj alak.
Ri ka mam Abraham man c'o tä jumul ri je'
xuban wa'. 41 Ri alak c'ut je' cäban alak jas
ri cuban ri tat alak, —xcha ri Jesús chque.
Ri e are' c'ut xquibij che: Ri uj, man uj
alc'ualaxelab taj ri mat k'alaj u wäch ka tat.
Ri ka Tat xa jun c'olic, are c'u ri Dios, —
xecha'.
42 Ri Jesús c'ut xubij chque: We ta kas
tzij chi ri Dios are Tat alak, quinaj ta alak
ri' rumal chi ri in ruc' ri Dios in petinak
wi, waral c'ut in c'o wi. Man in petinak taj
xak pa we wi, xane are ri Dios xintakow
lok. 43 ¿Jas che ri alak man cäcowin tä alak
chuch'obic ri quinbij? Xa rumal chi man
caj tä alak cätatabej alak ri nu tzij. 44 Ri
tat alak are ri Itzel. Ri alak, alak rech ri
are', are c'u caj alak cäban alak jachique ri
craj ri are'. Ri Itzel are jun cämisanel ojer
lok. Ri are' man cuban tä ri kas tzij, man
cubij tä c'u ri kas tzij. Aretak cuban tzij,
are cubij ri u banic ri are'. Are jun banal
tzij, qui tat c'ut ri banal tak tzij. 45 Ri in c'ut
quinbij ri kas tzij, rumal c'u ri' ri alak man
cäcoj tä alak ri nu tzij. 46 ¿Jachin chech alak
cäcowinic cuk'alajisaj chi kas tzij c'o mac nu
banom? We c'u quinbij ri kas tzij, ¿jas c'u
che man cäcoj tä alak ri quinbij? 47 Apachin
ri rech ri Dios cutatabej ri' ru Tzij ri Dios.
Are c'u ri alak man alak tä rech ri Dios.
Rumal ri' man caj tä alak cätatabej alak ru
Tzij ri Dios, —xcha ri Jesús chque ri winak
aj Israel.

Waral cäkil wi chi ri Cristo c'o chic mäjok cäc'oji ri Abraham

48 Ri winak aj Israel xquibij che ri Jesús:
Kas tzij ri xkabij aretak xkabij chi ri lal,
xa lal aj Samaria,* xukuje' chi ri lal c'o jun
itzel espíritu che la, —xecha che ri Jesús.
49 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Man
c'o tä jun itzel espíritu chwe. Ri tajin quin-
bano, xa tajin quinya u k'ij ri nu Tat, are c'u
ri alak xa quesaj alak nu q'uixbal. 50 Ri in
c'ut man cwaj taj chi cäyi' nu k'ij, pune ta ne
c'o Jun ri craj chi cäyi' nu k'ij, cuk'at c'u na
tzij ri Are' pa qui wi' ri cäquetzelaj nu wäch.
51 Kas tzij quinbij chech alak chi jachin ri
cunimaj ri quinbij, man cäcäm tä na ri are',
—xcha chque.
52 Te ri' ri winak aj Israel xech'awic,
xquibij: Cämic kas xel chi sak chkawäch
chi xa c'o jun itzel espíritu che la, —xecha
che ri Jesús. Ri ka mam Abraham, xukuje'
conojel ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri
Dios xecämic, te c'u ri' cäbij la: "Jachin ri
cunimaj ri quinbij man cäcäm taj," —cächa
la. 53 ¿A lal ta c'ut nim na ri k'ij la chuwäch ri
ka mam Abraham? Ri are' xcämic, xukuje'
xecäm ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri
Dios. ¿Jachin ta c'u ri lal ri cäban che ib la?
—xecha che.
54 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: We ta
xak in quinya nu k'ij chbil wib, man c'o tä
u patän ri'. Are c'u ri cäyo'w nu k'ij are ri
nu Tat, ri cäbij alak chi are Dios alak. 55 Ri
alak c'ut man etamam tä alak u wäch. Ri
in kas tzij wetam u wäch. We ta quinbij chi
man wetam tä u wäch, in banal tzij ta ri' je'
jas ri alak. Ri in c'ut kas tzij wetam u wäch,
quinnimaj c'ut ri cubij. 56 Ri Abraham ri
mam alak xquicotic aretak xuto chi käril na
ri nu k'ij. Xril c'ut, kas c'u xquicotic, —xcha
chque.
57 Ri winak aj Israel xquibij che ri Jesús:
Mäja' ne niq'uiaj ciento junab la, te c'u ri'
cäbij la chi xil la u wäch ri ka mam Abra-
ham, —xecha che.

* **8:48** Ri winak aj Israel sibalaj xquetzelaj qui wäch ri winak aj Samaria. Ri u bixic ri tzij ri', "xa lal aj Samaria", che jun winak are junam ruc' ru q'uiäkic itzel tzij puwi'.

58 Ri Jesús xch'awic, xubij: Kas tzij quinbij chech alak chi ri in, in c'o chic ojer, c'ä mäjok cäc'oji ri Abraham, —xcha chque ri winak aj Israel.

59 Xepe c'u ri winak aj Israel, xquic'am abaj rech cäquiq'uiäk chrij ri Jesús. Ri Are' c'ut, xuc'u' rib chquiwäch, xel lok pa ri nimalaj rachoch Dios, xoc'ow chquixol ri winak, xe'c.

9

Ri Jesús cucunaj jun achi ri moy tzaretak xil u wäch

1 Ri Jesús benak pa ri be aretak xril jun achi ri moy tzaretak xil u wäch. 2 Ru tijoxelab xquita' che ri Jesús: Ajtij, —xecha che. ¿Jas che moy we achi ri' tzaretak xil u wäch? ¿A xa rumal ri qui mac ru nan u tat o xa rumal ru mac ri are'? —xecha che.

3 Ri Jesús xubij chque: Man rumal tä rech ru mac ri are', man rumal tä c'u rech ri qui mac ru nan u tat, xane rech rumal ri are' käk'alajin ri käcowin ri Dios chubanic, —xcha chque. 4 Chanim ri' ri c'o na ri k'ij, rajwaxic chi quinban na ri xintak chubanic rumal ri xintakow lok. Coc c'u na ri ak'ab aretak man c'o tä chi jun käcowinic kächacunic. 5 Pa tak we k'ij ri' aretak in c'o cho ruwächulew, ri in quinya sakil chque ri winak ajuwächulew, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

6 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús, xutzak u chub pulew, xuban jubik' xok'ol ruc' ru chub, xubil c'u chrij tak ru wak'äch ri moy. 7 Te c'u ri' xubij che: ¡Oj la! Ch'aja la ri wäch la pa ri atinibal ri käbix "Siloé" che. (We bi'aj ri' quel cubij "Takom".)

Ri moy achi xe'c, xuch'aj ru wäch. Aretak xtzelej lok, xcowinic xca'y chic. 8 Are c'u ri u c'ul tak ja, xukuje' ri winak ri quetamam u wäch chi moy nabe, xquibij: ¿A mat are wa' we achi ri' ri cät'uyi chi' tak ri be chuta'ic u limosna? —xecha'.

9 Jujun xquibij: Je', are wa', —xecha'.

Niq'uiaj chic xquibij: Man are taj. Xak c'u junam quel ruc', —xecha'.

Are c'u ri achi ri moy can nabe xubij: Je', in ri', —xcha chque ri winak.

10 Te ri' ri winak xquita' che ri achi: ¿Jas lo wa' chi catcowin chic catca'yic? —xecha che.

11 Ri are' xch'awic, xubij chque: Ri achi ri Jesús u bi' xuban jubik' xok'ol, xubil chrij tak ri nu wak'äch, te c'u ri' xubij chwe: "Oj la chi' ri atinibal ri käbix "Siloé" che, ch'aja la ri wäch la chila'," —xcha chwe. Xine' c'ut. Aretak xch'ajtaj ri nu wäch, xincowinic xinca'yic, —xcha chque.

12 Te ri' ri winak xquibij: ¿Jawije' c'o wi ri achi ri'? —xecha che.

Ri are' xubij chque: Man wetam taj, —xcha chque.

Ri tata'ib fariseos käquic'ot u chi' ri moy achi ri xutziric

13 Te ri' xquic'am bi ri achi ri moy can nabe, xequiya chquiwäch ri tata'ib fariseos. 14 Are c'u jun k'ij re uxlanem aretak ri Jesús xuban ri jubik' xok'ol, xucunaj ri achi ri moy. 15 Ri tata'ib fariseos xukuje' xquita' che ri achi chi jas lo wa' chi käcowin chic käca'yic. Ri are' xubij chque: Xubil xok'ol chrij tak ri nu wak'äch, te c'u ri' xinch'aj ri nu wäch. Quinca'y chi c'u cämic, —xcha chque.

16 Te ri' jujun chque ri tata'ib fariseos xquibij: Ri achi ri xbanow wa' we cunanic ri' man rech tä ri Dios, rumal chi man nim tä käril wi ri k'ij re uxlanem, —xecha'.

Niq'uiaj chi c'ut xquibij: ¿Jas ta c'u lo wa' chi käcowinic cuban tak we cajmabal etal ri' we ta kas tzij ajmac? —xecha'.

Je ri' chi man xjunamataj tä ri qui chomanic, xquitasala c'u quib. 17 Xquita' chi c'u jumul che ri achi ri moy can nabe: E ri at, ¿jas cabij at chrij ri achi ri xcunan ra wak'äch? —xecha che.

Ri are' c'ut xubij: Ri in quinbij chi are jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, —xcha chque.

18 Are c'u ri winak aj Israel man xquicoj taj chi ri achi ri' are wa' ri moy can nabe, cämic c'ut käca'y chic. C'ä te' xquicojo aretak xesiq'uix na lok ru nan u tat ri achi ri xcunatajic. 19 Xquita' c'u chque: ¿A are wa' ri alc'ual alak ri käbij alak chi moy xil u wäch? ¿Jas lo wa' chi cämic käcowin chic käca'yic? —xecha chque.

20 Ru nan u tat xech'awic, xquibij: Ketam chi are wa' ri kalc'ual ri moy xil u

wäch. 21 Man ketam tä c'ut jas wa' chi cämic cäcowin chic cäca'yic, man ketam tä c'u jachin ri xcunan ru wak'äch. Ta' alak che ri are'. Achi chi ya', cubij c'u na chech alak jas wa' chi cäcowin chic cäca'yic, —xecha chque.

22 Je wa' xquibij ru nan u tat rumal chi xa xquixej quib chquiwäch ri winak aj Israel. Ri e are' c'ut qui chomam chic junam chi jachin ri cucojo chi ri Jesús are ri Cristo cäquesaj na bi pa ri rachoch Dios. 23 Rumal ri' ru nan u tat ri achi ri xcunax ru wak'äch xquibij: "Ta' alak che ri are'. Achi chi ya'," —xecha ri'.

24 Te c'u ri' ri winak aj Israel xquisiq'uij chi jumul ri achi ri moy can nabe, xquibij che: Chabij ba' ri kas tzij chke chuwäch ri Dios. Ri uj ketam chi ri achi ri' are jun ajmac, —xecha che.

25 Ri achi xch'awic, xubij chque: Ri in man wetam taj we are jun ajmac o man are taj, xuwi wetam chi nabe canok in moy, cämic c'ut quinca'y chic, —xcha chque.

26 Xquita' chi c'u jumul che: ¿Jas xuban chawe? ¿Jas xuban chucunaxic ri a wak'äch? —xecha che.

27 Xch'aw ri achi, xubij chque: Xinbij chech alak, ri alak c'ut xa man cäta tä alak. ¿Jas che caj alak chi quinbij wa' jumul chic? ¿A xa caj alak coc alak che u tijoxel? —xcha chque.

28 Te ri' ri e are' xquitze'j u wäch, xquibij c'u che: Ri at, at jun ruc' we achi ri', are c'u ri uj, uj jun ruc' ri ka mam Moisés. 29 Ri uj ketam chi ri Dios xch'aw ruc' ri ka mam Moisés. Are c'u we achi ri' man ketam taj jawije' ri cäpe wi, —xecha che.

30 Ri achi c'ut xch'awic, xubij chque: ¡Co'l ta ne ri'! Ri alak man etam tä alak jawije' cäpe wi, ri in c'ut xucunaj ri nu wak'äch. 31 Kas ketam chi ri Dios man cuta tä ri qui tz'onobal tok'ob ri ajmaquib, xuwi cuta ri qui tz'onobal tok'ob ri winak ri quek'ijilan che, ri cäca'n ru rayibal. 32 Man c'o tä jumul ka tom cäbixic chi c'o jun cäcowin chucunaxic ru wak'äch jun achi ri moy xil u wäch. 33 We ta ri achi ri' mat ruc' ri Dios petinak wi, mat c'o jas cäcowin ri' chubanic, —xcha chque.

34 Te ri' xquibij che: Ri at, xa at ajmac xil a wäch. ¿A are cawaj cujatijoj? —xecha che. Xquesaj c'u bic pa ri rachoch Dios.

E c'o ri queca'yic ri e moy chuwäch ri Dios

35 Ri Jesús xretamaj chi xesax bic ri achi ri moy can nabe. Aretak ri Jesús xuriko, xubij che: ¿A cäcojon la che ru C'ojol ri Dios? —xcha che.

36 Ri achi xubij che: Tat, bij la chwe jachin ri' rech ri in quincojon che, —xcha che.

37 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Ilom chi la u wäch wa'. In ri', ri tajin quintzijon uc' la, —xcha che.

38 Te c'u ri' ri achi xxuqui chuwäch ri Jesús, xubij che: Quincojon che la, Kajaw, —xcha che.

39 Xubij c'u ri Jesús: Ri in, in petinak cho ruwächulew chuk'atic tzij, rech ri moyab cäjaktaj ri qui wak'äch, xukuje' rech ri queca'yic quecanaj moy, —xcha'.

40 Te ri' jujun chque ri tata'ib fariseos ri e c'o chila' ruc' ri Are', aretak xquita ri xubij ri Jesús, xquibij che: ¿A uj moy ta c'u lo uj xukuje'? —xecha che.

41 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: We ta alak moy, mat c'o mac alak ri'. Rumal c'u rech chi cäbij alak chi cäca'y alak, c'o mac alak, —xcha ri Jesús chque.

10

Waral cäkil wi ri c'utbal chrij ri qui corral chij

1 Kas tzij quinbij chech alak chi jachin ri man coc tä bi chuchi' ri qui corral ri chij, xane xa cutzucuj jawije' cunim wi bi rib, ri achi ri' xa jun elak'om, jun t'orinel. 2 Are c'u ri coc bi chuchi' ri corral are ajyuk' ri', ri chajil que ri chij. 3 Ri chajil u chi' ri corral cujak ri' chuwäch rech coquic. Ri chij c'ut cäquich'ob u wäch aretak cäch'awic. Ri ajyuk' queusiq'uij ru chij chquijujunal ruc' ri qui bi', queresaj c'u bi pa ri corral. 4 Aretak e resam chi bic conojel ri chij pa ri corral, cänabej bi chquiwäch, are c'u ri chij queteri bi chrij rumal chi cäquich'ob u wäch aretak cäch'awic. 5 Man queteri tä c'u chrij jun winak ri man quetam tä u wäch, xane xa queanimaj chuwäch rumal chi man cäquich'ob taj aretak cäch'aw jun winak ri man quetam tä u wäch, —xcha ri Jesús chque ri winak aj Israel.

6 Ri Jesús xucoj wa' we c'utbal ri' chquiwäch, ri e are' c'ut man xquich'ob taj jas ri xraj xubij chque.

Waral cäkil wi chi ri Jesús are ri Utzalaj Ajyuk'

7 Te ri' ri Jesús xubij chi jumul chque: Kas tzij quinbij chech alak. Ri in, in ru chi' ri corral ri queboc wi bi ri chij. 8 Conojel ri nabe xebul chnuwäch in, e elak'omab ri', e t'orinelab. Ri chij c'ut man xquitatabej taj ri xquibij. 9 Ri in, in ru chi' ri corral. Jachin ri wumal in coc pa ri corral curik ru tobanic ri Dios. Ri winak ri' junam ruc' jun chij ri coc pa ri corral, te c'u ri' quel bic, curik utzalaj echa'.

10 Ri elak'om xuwi petinak rech querelak'aj bi ri chij, queucämisaj, cusach qui wäch. Ri in c'ut in petinak chuya'ic qui c'aslemal, rech c'o qui c'aslemal ri kas utz na. 11 In ri' ri utzalaj ajyuk'. Ri utzalaj ajyuk' cuya ru c'aslemal pa cämical rumal quech ri chij. 12 Are c'u ri ajyuk' ri xuwi cuchomaj ri tojbal re, aretak cärilo cäpe ri utiw, queuya can ri chij, canimajic. Je ri' cubano rumal chi man are tä kas cajyuk' ri chij, xukuje' ri chij man e rech tä ri are'. Cäpe c'u ri utiw queuchap ri chij, queujabuj. 13 Ri achi ri' canimajic rumal chi xuwi cuchomaj ri tojbal re. Man querilij tä ri chij.

14 In ri' ri utzalaj ajyuk', wetam qui wäch ri nu chij, xukuje' ri e are' quetam nu wäch in. 15 Je' jas ri nu Tat retam nu wäch in, ri in xukuje' wetam u wäch ri nu Tat. Quinya c'u ri nu c'aslemal pa cämical rumal quech ri chij. 16 Xukuje' e c'o chi niq'uiaj nu chij ri man e c'o tä pa we corral ri'. Rajwaxic c'ut queinc'ama na lok xukuje'. Ri chij ri' cäquinimaj na ri quinbij. Xa c'u jumulaj chij cäc'oji na, xukuje' xa jun ri cajyuk'.

17 Ri ka Tat quinraj in rumal chi quinya ri nu c'aslemal pa cämical, quinc'astaj chi c'u na rech cäc'oji chic ri nu c'aslemal. 18 Man c'o tä jun quesan ri nu c'aslemal chwe, xane ri in pa wanima' cäpe wi quinya ri nu c'aslemal. Pa nu k'ab c'o wi ru ya'ic ri nu c'aslemal, xukuje' pa nu k'ab c'o wi ru c'amic jumul chic. Are wa' ri xintak wi rumal ri nu Tat, —xcha ri Jesús.

19 Aretak ri winak aj Israel xquita wa' we tzij ri', xquichapla u tasic quib jumul chic. 20 E q'uia chque xquibij: ¿Jas che cätatabej alak ri cubij? We achi ri' c'o jun itzel espíritu che, xukuje' ch'ujarinak wa', —xecha'.

21 Niq'uiaj chi c'ut xquibij: Man c'o tä jun winak ri c'o jun itzel espíritu che ri je' cätzijon wa' we ri'. ¿A cäcowin pu lo jun itzel espíritu cujak ri qui wak'äch ri moyab? —xecha'. ¡Man cuya' taj! —xecha ri'.

Ri winak aj Israel man quecojon tä che ri Jesús

22 Pa tak ri k'ij ri' xurik ri k'alaj. Are chi' tajin cäban ri nimak'ij pa ri tinimit Jerusalén, natabal re ri k'ij ri xq'uis u yaquic ri nimalaj rachoch Dios, xjach c'u pu k'ab ri Dios. 23 Ri Jesús tajin cäwacat pa ri nimalaj rachoch Dios, pa ri rakan ja re Salomón. 24 Xepe c'u ri winak aj Israel xquimulij quib chrij, xquibij che: ¿C'ä jampa' cujya la pa sak? We lal ri' ri Cristo, bij ba' la ri kas tzij cämic, —xecha che.

25 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: Ya nu bim chic. Ri alak c'ut man cäcoj tä alak ri xinbij. Ronojel ri u takom ri nu Tat chwe chi quinbano, are cäc'utuw na ruc' sakil. 26 Ri alak c'ut man cäcojon tä alak rumal chi ri alak man jun tä cuc' ri nu chij, jas ri xinbij chech alak nabe. 27 Ri nu chij quetam nu wäch aretak quinch'awic. Ri in xukuje' wetam qui wäch, queteri c'u chwij. 28 Ri in quinya c'aslemal chque ri man c'o tä u q'uisic. Man cäsach tä qui wäch, man c'o tä c'u jachin queesan pa nu k'ab. 29 Ri nu Tat, ri nim na u k'ij chquiwäch conojel, are ri xeyo'w chwe. Man c'o tä c'u jachin jun queesan pu k'ab ri Are'. 30 Ri in, xukuje' ri nu Tat, xa uj jun, —xcha chque.

31 Te ri' ri winak aj Israel jumul chic xquic'am abaj rech cäquiq'uiäk chrij ri Jesús. 32 Ri Jesús xubij chque: Q'uia u wäch utzil nu banom chuwäch alak rumal ru chuk'ab ri nu Tat. ¿Rumal c'u jachique chque we utzil ri nu banom quinq'uiäk alak chabaj? —xcha chque.

33 Ri winak aj Israel xech'awic, xquibij: Man cäkaq'uiäk tä la chabaj rumal jun chque ri utzil ri banom la, xane rumal chi bim la ri äwas u bixic chrij ri Dios. Ri lal xak

lal jun achi, banom c'u ib la chi lal Dios, —xecha che.
34 Ri Jesús c'ut xubij chque: Pa ri Pixab alak tz'ibtal wi ri xubij ri Dios: “Ri ix, ix dioses,” —cächa', —xcha ri Are'. 35 Ketam chi ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, man cuya' taj cäsach u wäch. Ri Dios xubij “dios” chque ri winak ri xecojon che ru Lok' Pixab. 36 We ri Dios xinucha' in, te c'u ri' xinutak lok cho we uwächulew, ¿jas lo wa' ri cäbij alak chi nu bim ri äwas u bixic chrij ri Dios rumal chi xinbij chi in u C'ojol ri Dios? 37 We man quinbano jachique ri cuban ri nu Tat, ri alak man rajwaxic taj cäcojon alak chwe. 38 We c'u quinbano, pune ba' man cäcojon tä alak chwe, cojon ba' alak che ri quinbano rech je ri' kas quetamaj alak, xukuje' cäcoj alak chi ri ka Tat c'o pa wanima' in, xukuje' ri in, in c'o pa ranima' ri ka Tat.
39 Jumul chic are ta xcaj xquic'am bi pa che'. Ri Jesús c'ut xresaj rib pa qui k'ab.
40 Te ri' ri Jesús xe' jumul chic ch'äkäp che ri nima' Jordán chrelbal k'ij jawije' ri xuban wi kasna' ri tat Juan nabe, xcanaj c'u chila'. 41 E q'uia winak c'ut xebe' che rilic, xquibij c'ut: Kas tzij ri tat Juan, pune man xuban tä cajmabal tak etal, ronojel ri xubij chrij we achi ri' are kas tzij, —xecha'.
42 E q'uia winak c'ut xecojon che ri Jesús chila'.

11

Waral cäkil wi ru cämical ri tat Lázaro

1 C'o jun achi yawab, Lázaro u bi', ri cäpe pa ri tinimit Betania, ri tinimit ri e jekel wi ri nan María xukuje' ri nan Marta ri ratz. 2 We nan María ri', ri ranab ri tat Lázaro ri yawab, are wa' ri xk'ijow ri c'oc'alaj aceite chrij ri rakan ri Kajaw Jesús, ri xusu' c'u ruc' ru wi'. 3 We quieb ixokib ri' ri cachalal quib, xquitak u bixic che ri Jesús: Kajaw, ri Lázaro ri sibalaj utz la ruc', yawab ri are', —xecha bic.
4 Aretak xuta ri Jesús wa', xubij: Ri cämical ri cuc'am lok we yabil ri' man are tä q'uisbal re ru c'aslemal, xane xa rech käk'alajinic chi nim u k'ij ri Dios, xukuje' rech rumal we yabil ri' käc'utunic chi nim u k'ij ru C'ojol ri Dios, —xcha'.
5 Ri Jesús, pune sibalaj lok' ri nan Marta chuwäch, xukuje' ru chak', xukuje' ri tat Lázaro, 6 aretak xbix che chi yawab ri tat Lázaro, xcanaj na can quieb k'ij chila' jawije' ri c'o wi. 7 Te c'u ri' xubij chque ru tijoxelab: Jo' chi jumul pa Judea, —xcha chque.
8 Xquibij c'u ru tijoxelab che: Ajtij, mäja' naj ri' ri winak aj Israel ri e c'o chila' xcaj xquicämisaj la che abaj. ¿Te ri' are caj la que' chi la jumul jela'? —xecha che.
9 Ri Jesús xubij chque: ¿A mat cablajuj hora u pam ri jun k'ij? We jun winak cäbin pak'ij, man cätzak taj, rumal chi cäril ru sakil ri k'ij ri käca'y puwi' ruwächulew. 10 We c'u ri winak chak'ab cäbinic, cätzakic, rumal chi man c'o tä ri sakil pa ru be, —xcha chque.
11 Te c'u ri' xubij chi ri Jesús chque: Ri tat Lázaro, ri sibalaj uj utz ruc', xwaric, quine' c'ut quinc'asuj na, —xcha chque.
12 Te ri' ri tijoxelab xquibij che ri Jesús: Kajaw, we cäwaric quel cubij wa' chi cutzir na, —xecha che.
13 Ri Jesús c'ut are tajin cubij chi ri tat Lázaro xcämic. Are c'u ri tijoxelab xquichomaj e are' chi are tajin cubij ri waram ri cuban jun winak. 14 Te ri' xubij ri Jesús chque chi sakil: Ri tat Lázaro ya xcämic, —xcha'. 15 Ri in quinquicotic chi man in c'o tä chila'. Are c'u utz na wa' chiwe ix rech quixcojonic. Jo' ba' jekila', —xcha chque.
16 Are c'u ri tat Tomás ri “Gemelo” cuchixic, xubij chque ri niq'uiaj tijoxelab chic ri e rachi'l: Jo' uj xukuje' rech cujecäm ruc', —xcha chque.

Ri Jesús queuc'astajisaj ri cäminakib, cuya qui c'aslemal

17 Aretak xopan ri Jesús, te' xuto chi xque' quiejeb k'ij mukutal chi ri tat Lázaro. 18 Ri alaj tinimit Betania nakaj c'o wi che ri tinimit Jerusalén. Craj c'o niq'uiaj legua u najal. 19 E q'uia c'u chque ri winak aj Israel e opaninak cho rachoch ri nan Marta, ri nan María, chucu'bisaxic qui c'ux rumal ru cämical ri qui xibal. 20 Aretak ri nan Marta xretamaj chi opanem cuban ri Jesús, xe' chuc'ulaxic, are c'u ri nan María xcanaj can cho ja. 21 Ri nan Marta xubij che ri Jesús: Kajaw, we ta c'o la waral, mat xcäm ri nu

xibal, —xcha che. 22 Wetam c'ut chi ronojel
ri cäta' la che ri Dios, ri Are' cuya na wa' che
la, —xcha che.
23 Ri Jesús xubij che: Ri a xibal cäc'astaj na
chquixol ri cäminakib, —xcha che.
24 Ri nan Marta xubij che ri Jesús: Je',
wetam chi cäc'astaj na chquixol ri cäminakib
pa ri q'uisbal k'ij, —xcha che.
25 Te ri' xubij ri Jesús che: Ri in, in ri'
quinc'astajisaj ri cäminakib xukuje' quinya
qui c'aslemal. Jachin ri cäcojon chwe in,
pune cäcämic, cäc'asi chi c'u na. 26 Conojel
c'u ri c'ä e c'aslic ri quecojon chwe, man
quecäm tä wi. ¿A cacoj wa'? —xcha che ri
nan Marta.
27 Ri nan Marta xubij che: Je', Wajaw, ri
in quincojo chi lal ri' ri Cristo, ru C'ojol ri
Dios, ri ulinak la waral cho ri uwächulew, —
xcha che.

Ri Jesús cok' chuchi' ri mukubal ri c'o wi ri tat Lázaro

28 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri
nan Marta, xe'c, xusiq'uij lok ri nan María
ru chak'. Xak chc'uyal xubij che: Ri Ajtij c'o
waral, catusiq'uij, —xcha che.
29 Ri nan María, xuwi xuto ri xbix che,
chanim c'u xwalijic, xe' chuch'abexic ri
Jesús. 30 Mäja' c'u kas copan ri Jesús pa ri
tinimit. C'ä c'o chila' jawije' ri xc'ulax wi
rumal ri nan Marta. 31 Ri winak aj Israel,
ri e c'o cuc' pa ja chucu'bisaxic qui c'ux,
aretak xquilo chi aninak xwalij bi ri nan
María, xebe' ri e are' ruc'. Xquichomaj chi
jela' que' chuchi' ri mukubal che ok'ej.
32 Aretak c'ut xopan ri nan María ruc' ri
Jesús, xxuqui chuwäch, xubij che: Wajaw,
we ta c'o la waral, mat xcäm ri nu xibal, —
xcha che.
33 Ri Jesús, aretak xrilo chi xuchap ok'ej
ri nan María, xukuje' ri winak aj Israel ri
e petinak ruc', sibalaj xbisonic, c'äx xuna'
pa ranima'. 34 Xuta' c'u chque: ¿Jawije' ri
mukutal wi? —xcha chque.
Ri e are' xquibij che: Kajaw, sa'jmpe la,
je'ila la, —xecha che.
35 Ri Jesús c'ut xok'ic. 36 Xquibij c'u ri
winak aj Israel: Chiwilampe' chi sibalaj
lok' chuwäch, —xecha'.
37 Jujun c'u chque xquibij: We achi ri' ri
xjakow ru wak'äch ri moy, ¿a mat xcowin
ta wa' chubanic jun tok'ob che ri tat Lázaro
rech mat xcämic? —xecha'.

Cäc'astaj ri tat Lázaro chquixol ri cäminakib

38 Ri Jesús, jumul chic sibalaj c'äx tajin
cuna' pa ranima', xnakajin chuchi' ri jul
ri mukutal wi ri tat Lázaro. Are jun pec,
cojom c'u jun abaj che tz'apibal re ru chi'.
39 Ri Jesús xubij: Chesaj alak ri abaj, —xcha
chque ri winak.
Are c'u ri nan Marta, ri ranab can ri
cäminak, xubij che ri Jesús: Kajaw, c'o chi
ruxlab ri' rumal chi xque' quiejeb k'ij wa'
cäminak chic, —xcha che.
40 Xubij c'u ri Jesús che: ¿A mat nu bim
chawe chi we catcojonic cawil na u ni-
marisaxic u k'ij ri Dios? —xcha che.
41 Te ri' xquesaj ri abaj. Ri Jesús xca'y
chicaj, xuban orar, xubij: Tat, quinmal-
tioxij che la chi xintatabej la. 42 Wetam chi
amak'el ronojel k'ij quintatabej la. Xa c'u
rumal quech we winak ri' ri e c'o waral,
quinbij wa' rech cäquicojo chi are ri lal in
takowinak la lok, —xcha'.
43 Aretak xbitaj wa' rumal, co xch'awic,
xubij: ¡Lázaro, chatel lok! —xcha'.
44 Xel c'u lok ri cäminak, botz'om ri rakan
u k'ab ruc' tak atz'iak. Ru palaj pistal ruc'
jun su't. Ri Jesús xubij chque ri winak:
Solo' alak, tzokopij alak bic, —xcha chque.

Cäquitzijobela quib ri winak aj Israel jas cäca'n chucämisaxic ri Jesús

45 Ruc' wa' ri xbantajic, e q'uia chque ri
winak aj Israel ri e opaninak chucu'bisaxic
u c'ux ri nan María, xecojon che ri Jesús.
Xquil c'u ri cajmabal ri xubano. 46 E c'o
c'u jujun chque xebe' cuc' ri tata'ib fariseos
chubixic chque ri u banom ri Jesús. 47 Are
c'u ri tata'ib fariseos, xukuje' ri qui nimakil
ri sacerdotes xe'quimulij quib cuc' ri qui
nimakil ri winak, xquibij: ¿Jas cäka'no? We
achi ri' tajin cuban q'uia cajmabal tak etal,
—quecha'. 48 We cäkaya can xak chi je ri',
conojel ri winak quecojon na che ri Are'.
Quepe c'u na ri k'atal tak tzij aj Roma,
cäquiwulij na ri nimalaj rachoch Dios ri
cäkamulij wi kib, cäquisach na u wäch ri ka
tinimit, —xecha'.
49 Are c'u ri tat Caifás, ri qui nimal ri
sacerdotes pa ri junab ri', xubij chque: Ri
ix, xa man c'o tä iwetam, —cächa'. 50 ¿A mat

quich'obo chi are utz na chke uj chi cäcäm xa jun achi che qui q'uexwäch ri winak, chuwäch ri cäsach u wäch ronojel ri tinimit? —xcha chque.

51 Man xak tä c'u pa ru chomanic ri tat Caifás xpe wi wa' we tzij ri' ri xubij, xane rumal chi are qui nimal ri sacerdotes pa ri junab ri' ri Dios xyo'w wa' pa ranima' chi cubij chi ri Jesús cäcäm na rumal quech ri winak aj Israel. 52 Man xuwi tä c'u rumal quech ri winak aj Israel cäcäm na ri Jesús, xane che qui mulixic conojel ri ralc'ual ri Dios ri e jabuninak cho ronojel ruwächulew. 53 Xa je ri' ri qui nimakil ri winak aj Israel tzpa ri k'ij ri' xquichap u chomaxic jas cäca'n chucämisaxic ri Jesús.

54 Rumal ri' ri Jesús ya man xuc'ut tä chi rib chquiwäch ri winak aj Israel. Xel bi pa Judea, xe' jela' chunakaj ri juyub ri cätz'inowic, pa jun tinimit Efraín u bi'. Chila' xc'oji wi cuc' ru tijoxelab.

55 Xa c'u jubik' craj man curik ri Pascua, jun chque ri qui nimak'ij ri winak aj Israel. E q'uia winak c'ut pa tak ri niq'uiaj tak tinimit chic xebe' pa ri tinimit Jerusalén, mäjok ri Pascua, chuch'ajic quib che resaxic ri äwas chquij. 56 Tajin c'u cäquitzucuj ri Jesús. Aretak e c'o pa ri nimalaj rachoch Dios cäquitala u tzijol chbil tak quib, cäquibij: ¿Jas cäbij alak? ¿A cäpe ri' pa we nimak'ij o man cäpe taj? —quecha'.

57 Ri tata'ib fariseos, xukuje' ri qui nimakil ri sacerdotes, qui yo'm takanic chi we c'o jun winak retam jawije' c'o wi ri Jesús, chubij wa' chque rech quecowinic quequichapa lok.

12

Jun ixok cuk'ij c'oc'alaj cunabal chrij ri rakan ri Jesús

1 Wakib k'ij craj na che ri nimak'ij Pascua aretak ri Jesús xe' pa Betania, ri tinimit ri jekel wi ri tat Lázaro ri xc'astajisax rumal ri Jesús chquixol ri cäminakib. 2 Chila' c'ut xca'n u banic jun wi'm re benak k'ij chuya'ic u k'ij ri Jesús. Ri nan Marta tajin cucoj ri wa puwi' ri mesa, are c'u ri tat Lázaro jun ri are' t'uyul chi' ri mesa ruc' ri Jesús. 3 Te ri' xpe ri nan María ruc'am niq'uiaj litro c'oc'alaj cunabal re kas nardo.* Sibalaj c'u pakal rajil wa' we cunabal ri'. Xuk'ij chrij ri rakan ri Jesús, te c'u ri' xusu' ruc' ru wi'. Ronojel c'u ru pam ri ja xnoj che ru c'oc'al ri cunabal. 4 Te ri' jun chque ru tijoxelab ri Jesús, ri jun ri cäjachow na, ri Judas Iscariote ru c'ojol ri tat Simón, xubij: 5 ¿Jas che man xq'uiyix ta wa' we c'oc'alaj cunabal ri' che oxib cientos quetzales, xyi' ta c'u ri puak chque ri meba'ib? —xcha'.

6 Man kas tzij tä c'ut chi ri tat Judas xa cutok'obisaj qui wäch ri meba'ib chi je' xubij wa', xane rumal chi are jun elak'om. Pu k'ab c'u ri are' c'o wi ri c'olibal puak. Xa je ri' xcowinic xrelak'aj ri puak ri c'o ruc'. 7 Te ri' xubij ri Jesús che: ¡Maban wa' che ri ixok! U c'olom c'u bi ri c'oc'alaj cunabal ri' c'ä mäjok quinmukic. 8 Amak'el c'ut e c'o ri meba'ib iwuc', are c'u ri in man in c'o tä iwuc' amak'el ronojel k'ij, —xcha chque.

Cäquitzijobela quib ri qui nimakil ri winak aj Israel jas cäca'n chucämisaxic ri tat Lázaro

9 E q'uia c'u chque ri winak aj Israel xquito chi ri Jesús c'o pa ri alaj tinimit Betania, xebe' c'u jela' man xuwi tä che rilic ri Jesús, xane xukuje' che rilic ri tat Lázaro ri xc'astajisax rumal ri Jesús chquixol ri cäminakib. 10 Are c'u ri qui nimakil sacerdotes xjunamataj ri qui chomanic chucämisaxic ri tat Lázaro xukuje'. 11 Rumal c'u rech ri are' e q'uia chque ri winak aj Israel tajin cäquitas quib chquij ri qui nimakil sacerdotes rech quecojon che ri Jesús.

Coc ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

12 E q'uia winak e benak pa ri tinimit Jerusalén che ri nimak'ij Pascua. Chucab k'ij xquito chi ri Jesús copan na pa ri tinimit. 13 Te ri' xquijol u xak tak palmas, xquic'am bic, xebe' c'u chuc'ulaxic ri Jesús. Co xech'awic, xquibij: ¡Chnimarisax u k'ij ri Dios! ¡Utz re ri petinak pa ru bi' ri Kajaw Dios! ¡Tewchital ba' ri nim takanel pa qui wi' ri winak aj Israel! —xecha'.

14 Ri Jesús xurik jun burro, xquiejen c'u chrij, jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

* **12:3** "Nardo": Ru bi' jun k'ayes ri xcoj chubanic jun c'oc'alaj cunabal ri sibalaj pakal rajil.

15 Mixej iwib, winak aj Sión.
¡Chiwilampe'! Petinak ri Jun
ri cätakan na pi wi',
quiejeninak chrij jun burro,
—cächa'.
16 Pa tak ri k'ij ri' ru tijoxelab ri Jesús
man xquich'ob tä ri tajin cäbantajic. Te c'u
ri' aretak xnimarisax u k'ij ri Jesús, xna'taj
chque chi ronojel wa' ri quilom are tz'ibtal
lok chrij ri Are', ronojel c'ut bantajinak.
17 Ri winak ri e c'o ruc' ri Jesús aretak
xusiq'uij lok ri tat Lázaro pa ri mukubal,
xuc'astajisaj c'u chquixol ri cäminakib,
xquitzijoj wa' ri xquilo. 18 Rumal ri' ri
winak xebel lok chuc'ulaxic ri Jesús, rumal
chi xquetamaj we cajmabal etal ri' ri
xubano. 19 Are c'u ri tata'ib fariseos xquibij
chbil tak quib: Quil ba' alak chi man c'o
tä jas cujcowin chubanic. ¡Chilampe alak!
Conojel ri winak quebe' ruc', —xecha'.

Jujun winak aj Grecia quetzucun che ri Jesús

20 Chquixol ri winak ri e benak pa ri
tinimit Jerusalén che k'ijilanic pa ri ni-
mak'ij, e c'o jujun winak aj Grecia. 21 We
winak ri' xeopan ruc' ri tat Felipe ri aj Bet-
saida re Galilea, xquibochi'j, xquibij che:
Tat, käkaj käkil u wäch ri Jesús, —xecha che.
22 Ri tat Felipe xe'c, xubij che ri tat An-
drés. Te c'u ri' ri quieb chic xebe'c, xe'quibij
che ri Jesús. 23 Te ri' ri Jesús xubij chque:
Xurik ri k'ij ri cänimarisax nu k'ij in, in ri'
ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. 24 Kas
tzij quinbij chiwe, chi we man käkaj ri jun
u wak'äch trico pa ri ulew rech käk'ayic,
tajin wi ri' xak jun u wak'äch trico. We
c'u käk'ayic, cätux na ri', cuya c'u na q'uia
u wäch. 25 Apachin ta ne ri lok' käril wi ru
c'aslemal, käcäm na wa' ri winak ri', cutzak
na ronojel. Apachin c'u ri man lok' taj käril
wi ru c'aslemal cho we uwächulew, cuto' na
u wi' ri', curik c'u na ri c'aslemal ri man c'o
tä u q'uisic. 26 We c'o jun ri craj käpatänin
chwe, chpet wuc'. Jawije' c'u ri quinc'oji
wi, chila' xukuje' käc'oji wi na ri patänil we.
We c'o jun ri käpatänin chwe, käyi' na u k'ij
rumal ri nu Tat, —xcha chque.

Ri Jesús cutzijoj chi käcäm na

27 Sibalaj c'äx quinna' pa wanima' cämic.
¿Jas ta c'u lo ri quinbij na? ¿A quinbij ta c'ut:
"Tat, chinto' la chuwäch ri käpe na pa nu wi'
cämic"? Are c'u wa' nu patän in petinak, —
xcha ri Jesús. 28 Tat, nimarisaj ba' la u k'ij ri
bi' la, —xcha'.
Te c'u ri' c'o Jun ri xch'aw lok chicaj ri
xubij: Nu nimarisam u k'ij, quinnimarisaj
c'u na u k'ij jumul chic, —xcha'.
29 Are c'u ri winak ri e c'o chila' ri tajin
quetatabenic xquibij chi are jun quiäkulja
ri xtatajic. Niq'uiaj chic xquibij: Are jun
ángel ri xch'aw ruc', —xecha'.
30 Te ri' ri Jesús xubij chque: Man rumal
tä wech in xtatajic chi c'o Jun ri xch'aw
lok chicaj, xane rumal iwech ix. 31 Cämic
wa' ri k'ij ri käk'at tzij puwi' we uwächulew
ri'. Cämic ri k'ij ri käpakchix apan ri jun ri
cätakan puwi' we uwächulew. 32 Aretak c'ut
ri in quinwalijisax chicaj, conojel queca'y
na chwe, sibalaj käquicajmaj c'u na nu wäch,
—xcha ri Jesús chque.
33 Xubij wa' we tzij ri' chuk'alajisaxic jas
u wäch cämical curik na. 34 Xech'aw c'u ri
winak, xquibij che: Ri uj ka tom u siq'uixic
pa tak ri ka wuj re ri Pixab chi ri Cristo
käc'asi na pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.
¿Jas c'u che käbij la chi ri Ralc'ual ri Dios ri
Kas Winak käwalijisax na chicaj? ¿Jachin chi
c'u ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak? —
xecha che.
35 Te ri' ri Jesús xubij chque: Cämic ri' c'ä
c'o na ri sakil iwuc', xa c'u quieb oxib k'ij
chic c'olic. Chixbin ba' chanim ri c'ä c'o ri
sakil iwuc', rech man quixcanaj tä can pa
k'ekum. Jachin c'u ri käbin pa k'ekum, man
cuch'ob tä ri' jawije' ri que' wi. 36 Chixcojon
che ri sakil cämic, ri c'ä c'o na ri sakil iwuc'.
Je ri' rech ri ix, ix winak chic rech ri sakil,
—xcha ri Jesús chque.
Xuwi xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús,
xe' ri Are', xuc'u' rib chquiwäch.

Ri winak aj Israel man quecojon tä che ri Jesús

37 Ri Jesús, pune xuban q'uia cajmabal
tak etal chquiwäch ri winak aj Israel, ri e
are' man xecojon tä che. 38 Rajwaxic c'ut
chi käbantaj na wa' jas ri u tz'ibam can ri ka
mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri
Dios ri cubij:
Kajaw Dios, ¿jachin ta lo ri cojoninak
che ru Lok' Pixab ri Dios ri ka bim?
¿Jachin ta lo chuwäch u c'utum wi

ri Kajaw Dios ru chuk'ab?
—cächa ri'. 39 Rumal ri' man xecowin taj
xecojonic, rumal chi xukuje' xutz'ibaj can
ri ka mam Isaías:
40 Ri Dios xuban moy chque, xukuje'
xubano chi xeabajir ri canima',
rech man cäquil tä ruc' ri qui wak'äch,
man cäquich'ob tä ruc' ri qui chomabal,
man quetzelej tä c'u wuc' in
rech quecunatajic, —cächa ri Dios,
—cächa'. 41 Ri ka mam Isaías xubij wa' we
tzij ri' rumal chi ri are' xrilo xnimarisax u
k'ij ri Jesús, xch'aw c'u chrij.

42 Pune je ri', e q'uia chque ri winak
aj Israel xecojon na che ri Jesús, xukuje'
ne jujun chque ri nimak qui banic. Man
xquik'alajisaj tä c'u quib chquiwäch ri
winak rumal chi xquixej quib chquiwäch
ri tata'ib fariseos, rech man queesax tä bi
pa ri rachoch Dios. 43 Ri e are' c'ut are utz
xquil na chi cäyi' qui k'ij cumal ri winak
chuwäch ri cäyi' qui k'ij rumal ri Dios.

Ru tzij ri Jesús are käk'atow na tzij pa qui wi' ri winak

44 Ri Jesús sibalaj co xch'awic, xubij:
Jachin ri cäcojon chwe in, man xuwi tä
chwe in cäcojon wi, xane xukuje' cäcojon ri'
che ri ka Tat ri xintakow lok. 45 Jachin c'u
ri quinril in, käril ri' xukuje' ri xintakow
lok. 46 In ri' ri quinya sakil, in petinak
cho ruwächulew rech jachin tak ri quecojon
chwe, man quecanaj tä can pa ri k'ekum.
47 Jachin c'u ri cuta ri nu tzij, te c'u ri' man
cunimaj taj, man in tä ri' ri quink'atow tzij
puwi' chi käc'äjisax u wäch. Je ri', rumal chi
ri in man in petinak tä chuk'atic tzij pa qui
wi' ri winak ajuwächulew, xane in petinak
che qui to'ic. 48 Jachin ri xa käretzelaj nu
wäch, man cunimaj tä c'u ri nu tzij, c'o ri
käk'atow na tzij puwi' chi käc'äjisax u wäch.
Ri tzij ri nu bim e are ri' ri quek'atow na tzij
puwi' pa ri q'uisbal k'ij. 49 Man xak tä c'u pa
we wi in quinch'awic. Ri ka Tat ri xintakow
lok, are ri Are' u bim chwe jachique ri quin-
bij xukuje' jachique ri quinc'utu. 50 Wetam
c'ut chi ru takanic ri nu Tat are re c'aslemal
ri man c'o tä u q'uisic. Xa je ri', ri quinbij,
are quinbij jas ri in takom wi rumal ri ka
Tat.

13

Ri Jesús cuch'aj ri cakan ru tijoxelab

1 Xa c'u jun k'ij chic craj che ri nimak'ij,
Pascua u bi'. Retam chi c'u ri Jesús chi
xurik ri k'ij ri cuya na can ruwächulew,
cätzelej c'u ruc' ru Tat. Ri Are' amak'el
ronojel k'ij sibalaj lok' xeril wi ru tijoxelab
cho ruwächulew. Pa ri k'ij ri' tajin cuc'ut
chquiwäch chi sibalaj lok' querilo, chi man
c'o tä u q'uisic ri qui lok'al chuwäch.
2 Tajin cäca'n ri wi'm re benak k'ij. Ri Itzel
c'ut u yo'm chi pa ranima' ri tat Judas Is-
cariote ru c'ojol ri tat Simón chi pa ri ak'ab
ri' cujach na ri Jesús. 3 Retam c'u ri Jesús
chi ronojel takanic yo'm pu k'ab rumal ru
Tat. Retam chi ruc' ri Dios petinak wi ri
Are', xukuje' chi ruc' ri Dios cätzelej wi.
4 Xwalij c'u ri Jesús chi' ri mesa, xresaj ru
k'u', xuc'am jun toalla, xuxim c'u wa' xe' ru
pam. 5 Te ri' xuya joron pa jun palangana,
xuchap u ch'ajic cakan ru tijoxelab, xusu'
c'u ruc' ri toalla ri ximital xe' ru pam.
6 Aretak craj cuch'aj rakan ri tat Pedro, ri
are' xubij che ri Jesús: Wajaw, ¿a cäch'aj c'u
la ri wakan in? —xcha che.
7 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Cämic ri'
man cach'ob taj jas ri tajin quinbano, c'ä te'
ba' pa jun k'ij chic cach'ob na, —xcha che.
8 Are c'u ri tat Pedro xubij che: Ri in, man
c'o tä jumul quinya che la chi cäch'aj la ri
wakan in, —xcha che.
Ri Jesús xubij che: We man quinch'aj tä ri
awakan, man cuya' taj catc'oji wuc', —xcha
che.
9 Ri tat Simón Pedro xubij che: Wajaw,
man xuwi tä ba' ri wakan, xane ch'aja la ri
nu k'ab xukuje' ri nu jolom, —xcha che.
10 Are c'u ri Jesús xubij che: Jachin ri te'
xto'taj che ri atinem man rajwaxic tä chic
cuch'aj rib, xane xak xuwi chi ri rakan,
rumal chi ronojel ru cuerpo ch'ajch'oj chic.
Ri ix, ix ch'ajch'oj chic, pune man iwonojel
taj, —xcha che.
11 Ri Jesús ya retam chic jachin ri
käjachow na. Rumal ri' xubij: "Man
iwonojel tä ri ix, ix ch'ajch'oj," —xcha
chque.
12 Aretak ri Jesús xto'taj chuch'ajic ri
cakan ru tijoxelab, xuc'am ru k'u', xucoj

chrij, xt'uyi chi c'u jumul chi' ri mesa. Xubij c'u chque: ¿A quich'obo jas quel cubij wa' ri xinban chiwe? —xcha chque. 13 Ri ix quibij Kajtij, xukuje' Kajaw, —quixcha chwe. Kas tzij ri quibij, rumal chi in c'u ri'. 14 We in, ri in Iwajtij, ri in Iwajaw nu ch'ajom ri iwakan, ri ix xukuje' rajwaxic ba' quich'aj ri iwakan chbil tak iwib. 15 Ri in nu yo'm jun c'utbal chiwäch rech ri ix xukuje' je' quibano jas ri nu banom in chiwe. 16 Kas tzij quinbij chiwe chi man c'o tä jun patäninel ri nim na u banic chuwäch ru patrón, xukuje' man c'o tä jun tako'n ri nim na u banic chuwäch ri takowinak bic. 17 We quich'ob wa' we ri', quitakej c'u u banic, utz c'u iwe ri', —xcha chque.

18 Ri tajin quinbij chanim, man quinbij tä wa' chiwij iwonojel ri ix. Ri in wetam jachin tak ri e cha'tal wumal. Rajwaxic c'ut je' cäbantaj na jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Ri jun ri cäwi' junam wuc' u banom u c'ulel chwe," —cächa ri'. 19 Quinbij wa' chiwe chanim c'ä mäja' cäbantajic, rech aretak cäbantaj wa', ri ix quicojo chi In Ri'. 20 Kas tzij quinbij chiwe, chi jachin ri cuc'ulaj ri quintak bic, in ri' quinuc'ulaj. Jachin c'u ri quinuc'ulaj in, cuc'ulaj ri' ri xintakow lok, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

Ri Jesús cubij chi cäjach na rumal ri tat Judas

21 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús, sibalaj xuna' c'äx pa ranima'. Kas chi sakil xubij chquiwäch ru tijoxelab: Kas tzij quinbij chiwe chi jun chiwe are quinjachow na, —xcha chque.

22 Te ri' ri tijoxelab xquichap u ca'yexic quib ri jun ruc' ri jun chic, man xquich'ob tä c'u jachin ri tajin cubij ri Jesús. 23 Jun chque ru tijoxelab ri Jesús, ri jun ri sibalaj lok' chuwäch* tajin cäwi' chuxcut chi' ri mesa. 24 Ri tat Simón Pedro xubij che rare' pa memal chi cuta' che ri Jesús jachin ri tajin cubij. 25 Te ri' ri are' xkeb ruc' ri Jesús, xuta' che: Wajaw, ¿jachin ri' ri cäbij la? —xcha che.

26 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij che: Quinrub na jun ch'äkap caxlan wa. Jachin c'u che ri quinya wi wa', are ri are', —xcha che.

Xurub c'u ri ch'äkap caxlan wa, xuya che ri tat Judas Iscariote, u c'ojol ri tat Simón. 27 Xuwi xc'amtaj ri ch'äkap caxlan wa rumal ri tat Judas, xoc ri Satanás pa ranima'. Xubij c'u ri Jesús che: Ri cachomaj cabano, chabana wa' chanim, —xcha che.

28 Man c'o tä c'u jun chque ri tajin quewi' chi' ri mesa ri xuch'obo jas che ri Jesús xubij wa' we tzij ri' che. 29 Quetam c'ut chi ri tat Judas pu k'ab c'o wi ri c'olibal puak, rumal ri' jujun xquichomaj chi ri Jesús are tajin cubij che chi culok' ri rajwaxic chque che ri nimak'ij o cuya jubik' puak che qui to'ic ri meba'ib. 30 Xuwi c'u xc'amtaj ri ch'äkap caxlan wa rumal ri tat Judas, xel bi ri are'. Chak'ab chi c'u ri'.

Ri c'ac' takanic ri xuya ri Jesús

31 Aretak elinak chi bi ri tat Judas, xubij ri Jesús: Cämic cäk'alajin na chi kas nim nu k'ij in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak. Rumal c'u wech in cänimarisax na u k'ij ri Dios. 32 We rumal wech in, in ri' ri Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak, cänimarisax na u k'ij ri Dios, xukuje' ri Dios cunimarisaj na nu k'ij in. Chanim c'ut cuban na wa'. 33 Ix ri', ix je' ta ne alaj tak walc'ual, man naj tä chic in c'o iwuc'. Ri ix quinitzucuj na. Jas c'u ri xinbij chque ri winak aj Israel, je' xukuje' quinbij chiwe ix: Man quixcowin taj quixe' chila' jawije' ri quine' wi in. 34 Quinya c'u can we c'ac' takanic ri' chiwe: Chiwaj iwib chbil tak iwib. Je' jas ri in quixwaj, je' ba' chibana ix, chiwaj iwib chbil tak iwib. 35 We quiwaj iwib chbil tak iwib, conojel ri winak cäquetamaj na chi ri ix, ix nu tijoxelab, —xcha ri Jesús chque.

Ri Jesús cutzijoj apanok chi ri tat Pedro cubij na chi man retam tä u wäch

36 Ri tat Simón Pedro xuta' che ri Jesús: Kajaw, ¿jawije' que' wi la? —xcha che.

Ri Jesús xch'awic, xubij che: Jawije' ri quine' wi, ri at man catcowin taj cate' wuc' cämic. C'ä te c'u ri' cate' na wuc', —xcha che.

* **13:23** Pa ri wuj ri' ri xtz'ibax rumal ri San Juan, aretak ri Juan cäch'aw chrij chbil rib, amak'el cubij chi are "ri tijoxel ri sibalaj lok' quil wi rumal ri Jesús" o "ri sibalaj lok' chuwäch".

37 Xubij c'u ri tat Pedro che: Wajaw, ¿jas
che man quincowin taj quine' uc' la cämic?
Ri in quinya nu tzij chi quincäm rumal ech
la, —xcha che.
38 Ri Jesús xch'awic, xubij che: ¿A kas tzij
caya a tzij chi catcäm rumal wech in? —
xcha che. Kas tzij quinbij chawe chi cabij
na oxmul chi man awetam tä nu wäch
mäjok cok' ri ama' äc', —xcha che.

14

Waral cäkil wi chi ri Jesús are je' jas jun be ri copan ruc' ri ka Tat chila' chicaj

1 Xak mäk'oxow iwanima'. Chicu'ba i c'ux
chrij ri Dios, xukuje' chicu'ba i c'ux chwij
in. 2 Cho rachoch ri nu Tat c'o q'uia ri je'l
tak ja ri cuya' quixc'oji wi. We ta mat je ri',
nu bim ta ri' chiwe. Quine' ba', quinbana u
banic jun ja ri cuya' quixc'oji wi. 3 Aretak
in benak chic, bantajinak chi u banic ri ja
ri quixc'oji wi, quinpe chi na che i c'amic
bi wuc' rech ri ix quixec'ol chila' jawije' ri
in c'o wi. 4 Ri ix iwetam jawije' ri quine' wi,
xukuje' iwetam ri be ri copan chila', —xcha
ri Jesús chque ru tijoxelab.
5 Ri tat Tomás xubij che: Kajaw, man
ketam taj jawije' ri que' wi la. ¿Jas ta c'u
käka'n che retamaxic ri be? —xcha che.
6 Ri Jesús xch'awic, xubij che: In ri'
quinc'ut ri be, ri in quinc'ut ri kas tzij,
xukuje' ri in quinya na ri c'aslemal.* Xak
xuwi rumal wech in jun winak cäcowinic
copan ruc' ri ka Tat. 7 We ta ri ix kas iwetam
nu wäch, iwetam ta u wäch ri' ri nu Tat
xukuje'. Iwetam chi c'u u wäch ri' cämic
rumal chi amak'el tajin quiwil u wäch ri
Are', —xcha che ri tat Tomás.
8 Te ri' xubij ri tat Felipe che: Kajaw,
c'utu ba' la ri ka Tat chkawäch, xuwi wa'
rajwaxic chke, —xcha che.
9 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Felipe, ojer
chi ri' in c'o iwuc', ¿te c'u ri' man awetam
tä nu wäch? Jachin ri rilom nu wäch in,
rilom u wäch ri' ri nu Tat. ¿Jas che cata'
chwe chi quinc'ut ri ka Tat chiwäch? 10 ¿A
mat quicojo chi ri in, in c'o ruc' ri ka Tat,
xukuje' chi ri ka Tat c'o wuc' in? Ri tzij ri
quinbij chiwe man xak tä in quinbinic. Ri
ka Tat ri käjeki wuc' in, are ri Are' ri cäbanow
ri chac. 11 Chicojo' chi ri in, in c'o ruc' ri
ka Tat, xukuje' chi ri ka Tat, Are c'o wuc'
in. We man je ri', chixcojon ba' chwe rumal
ri quinbano. 12 Kas tzij quinbij chiwe, chi
jachin ri cäcojon chwe, cuban na re xukuje'
ri cajmabal ri quinban in. Nimak tak ca-
jmabal c'ut chuwäch wa' cuban na rumal
chi ri in quine'c jawije' ri c'o wi ri ka Tat.
13 Ronojel c'u ri quita' che ri ka Tat pa ri
nu bi', ri in quinban na rech ri in u C'ojol
ri Dios quink'alajisaj chi nim na u k'ij ri ka
Tat. 14 Ri in quinban na apachique ri quita'
chwe pa ri nu bi'.

Ri Jesús cubij chi cutak na lok ri Lok'alaj Espíritu

15 We ri ix kas quiniwaj, quinimaj na ri' ri
nu takanic. 16 Ri in c'ut quinbochi'j na ri nu
Tat chi cutak lok Jun ri quixuto', ri cuwali-
jisaj na iwanima', rech cäc'oji iwuc' amak'el
ronojel k'ij. 17 Are wa' ri Lok'alaj Espíritu ri
cubij ri kas tzij. Ri winak ajuwächulew man
quecowin taj cäquic'amo rumal chi man
quilom tä u wäch, xukuje' man quetam tä u
wäch. Are c'u ri ix iwetam u wäch rumal chi
ri Are' c'o iwuc', käjeki c'u na pa ri iwanima'
amak'el ronojel k'ij. 18 Man quixinya tä
canok xak i tuquiel. Quintzelej na lok rech
quinc'oji iwuc'. 19 Xak quieb oxib k'ij chic,
ri winak man cäquil tä chi na nu wäch. Are
c'u ri ix, ix quiwil na nu wäch. Ri ix c'ut
quixc'asi na rumal chi ri in, in c'aslic. 20 Pa
ri k'ij ri' ri ix quiwetamaj na chi ri in, in c'o
ruc' ri nu Tat, xukuje' chi ri ix, ix c'o wuc'
in. Quiwetamaj na chi ri in, in c'o iwuc'
ix. 21 Jachin ri retam ri nu takanic xukuje'
cunimaj wa', cuc'ut ri' chi kas tzij quinraj.
Lok' c'ut quil wi na rumal ri nu Tat jachin
ri quinraj. Ri in xukuje' lok' quinwil wi,
quinc'ut c'u na wib chuwäch.
22 Ri tat Judas (man are tä ri Judas Iscar-
iote) xuta' che ri Jesús, xubij: Kajaw, ¿jas
lo wa' chi chkawäch uj käc'ut wi ib la, man
chquiwäch tä c'u ri winak ajuwächulew? —
xcha che.
23 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Jachin
ri quinraj cunimaj ri' ri quinbij. Lok' c'ut
quil wi na ri are' rumal ri nu Tat. Ri nu
Tat, xukuje' ri in cujpe na, cujjeki' na ruc'.
24 Jachin ri man quinraj taj man cunimaj

* **14:6** Ri tzij pa griego are wa': "In ri' ri be, in ri' ri kas tzij, in ri' ri c'aslemal".

tä ri' ri quinbij. Ri tzij ri tajin quitatabej man are tä nu tzij in, xane u tzij ri nu Tat ri xintakow lok.
25 Tajin quinbij ronojel wa' we tzij ri' chiwe che tak ri k'ij ri' ri c'ä in c'o iwuc'.
26 Are c'u ri Lok'alaj Espíritu ri cutak na lok ri nu Tat pa ri nu bi' rech quixuto', rech cucu'bisaj i c'ux, ri Are' c'ut cuc'ut na ronojel chiwäch. Cuna'taj c'u na chiwäch ronojel ri nu bim chiwe.
27 Ruc' utzil quixinya canok. Quinya chiwe chi cuxlan ri iwanima', man junam tä c'u wa' ruc' ri käquiya ri winak ajuwächulew. Mäk'oxow ba' iwanima', mixej c'u iwib.
28 Ri ix xito aretak xinbij chi quine'c, quinpe chi c'u na jumul chic rech quinc'oji iwuc'. We ta kas tzij quiniwaj, xixquicot ta ri' aretak xinbij chi quine' ruc' ri nu Tat. Je ri', rumal chi ri nu Tat are nim na u k'ij chnuwäch in.
29 Quinbij apan wa' we ri' chiwe c'ä mäja' käbantajic, rech aretak käbantaj wa', quixcojon na.
30 Man c'o tä chi q'uia tzij quinbij chiwe. Käpe c'u ri jun ri c'o u takanic puwi' we uwächulew. Man käcowin tä c'u ri are' kätakan pa nu wi' in.
31 Rajwaxic wi chi je' käbantaj na wa', rech ri winak käquetamaj chi lok' ri nu Tat chnuwäch, quinban c'ut jas ri in u takom wi. ¡Chixwalijok! Chujel bi waral, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

15

Waral käkil wi ri c'utbal chrij ri juwi' uvas

1 In ri' ri juwi' uvas, ri kas utzalaj tico'n. Ri nu Tat c'ut, Are ri ajchac ri queilow ri juwi' tak uvas.
2 Conojel ri alaj tak u k'ab ri juwi' uvas ri man käquiya tä qui wäch que'resaj na apanok. Are c'u ri käquiya qui wäch querilo queuban qui banic rech sibalaj quewächin na.
3 Ri ix ch'ajch'oj chi ri iwanima' rumal ri tijonic ri nu yo'm chiwe.
4 Chibana ba' xa jun wuc' in, jas ri in nu banom xa jun iwuc' ix. Je' jas jun alaj u k'ab ri juwi' uvas man käcowin taj cuya u wäch xak u tuquiel we man tikil che ri rakan, je ri' xukuje' ri ix, ix je' jas jun tico'n ri man käwächin taj we man quiban xa jun wuc' in.
5 In ri' ri juwi' uvas. Are c'u ri ix, ix ri alaj tak u k'ab ri juwi' uvas. Jachin ri cuban xa jun wuc' in, quinban c'u xa jun in ruc' ri are', are ri' sibalaj käwächin na. Man c'o tä c'u jas quixcowin ix chubanic we man in c'o in iwuc'.
6 Jachin ri man cuban tä xa jun wuc' in, käq'uiäk na apanok, kächaki'j c'u na je' jas ru k'ab tak ri che' ri quemolic, queporox pa k'ak'.
7 We ri ix xa ix jun wuc' in, man käsach tä c'u ri nu tijonic chiwe, cuya' quita' jachique ri quiwaj, käya'taj c'u na wa' chiwe.
8 Ri nu Tat känimarisax na u k'ij aretak ri ix je' quiban wa' jas juwi' uvas ri sibalaj käwächinic. Je wa' ri' kas tzij quixoc che nu tijoxelab.
9 Ri in quixwaj ix jas ri nu Tat quinraj in. Chitakej ba' quiwaj iwib jas ri nu banom in chiwe.
10 We quinimaj ri nu takanic, quitakej na ri' quiwaj iwib jas ri nu banom in chiwe je' jas ri in quinnimaj ru takanic ri nu Tat, ri Are' c'ut tajin wi lok' quinrilo.
11 Je' quintzijoj wa' chiwe rech quixquicot wuc', je c'u ri' kas käquicot na ri iwanima'.
12 Ri nu takanic are wa': Chiwaj iwib chbil tak iwib, je' jas ri in quixwaj ix.
13 Ri rutzil ranima' jun winak ri más nim ri cuya' käc'oji pa ranima' are la' chi cuya ri' ru c'aslemal che qui q'uexwäch ri e utz ruc'.
14 Ri ix kas ix utz wuc' in we quibano jas ri quixintak wi.
15 Ya man quinbij tä patänil tak we chiwe, rumal chi ri patäninel man retam tä ri' jas ri cuban ru patrón. Xane quinbij chiwe chi kas ix utz wuc' in rumal chi nu c'utum chiwäch ronojel ri u bim ri nu Tat chwe.
16 Ri ix man xinicha' tä in, xane in ri' ri xixincha' ix. Xinya c'u pi k'ab chi je' quibano jas juwi' uvas ri sibalaj käwächinic. Ri wächinic ri quiya man käsach tä u wäch. Je c'u ri' ri nu Tat cuya na chiwe jachique ri quita' che pa ri nu bi'.
17 Are ba' wa' ri quixintak wi: Chiwaj iwib chbil tak iwib ri jun ruc' ri jun chic, —xcha chque.

Ri winak ajuwächulew käquetzelaj u wäch ri Jesús xukuje' ri e rech ri Are'

18 We ri winak ajuwächulew käquetzelaj i wäch, chiwetamaj chi in ri' xquetzelaj nu wäch nabe.
19 We ta ri ix, ix rech ruwächulew, ri winak ajuwächulew quixcaj ta ri', je' jas ri e are' sibalaj quecaj ri cachi'l. Ri in c'ut xixincha' chquixol ri winak ajuwächulew, rumal c'u ri' ri winak ajuwächulew käquetzelaj i wäch rumal chi

man ix jun tä chi cuc'. 20 Chna'taj ba' chiwe jas ri xinbij chiwe: “Man c'o tä jun patäninel ri nim na u banic chuwäch ru patrón.” We ri in cäban c'äx chwe cumal ri winak, ri ix xukuje' cäban na c'äx chiwe cumal. We c'u qui nimam ri nu tijonic in, xukuje' cäquinimaj na ri i tijonic ix. 21 Ronojel wa' we c'äx ri' cäban na chiwe cumal ri winak rumal wech in, rumal chi man quetam tä u wäch ri xintakow lok.

22 Mat c'o qui mac we winak ri' we ta mat xinpe che qui tzijobexic. Cämic c'ut man cuya' taj cäquibij chi man c'o tä qui mac. 23 Jachin c'u tak ri cäquetzelaj nu wäch in, cäquetzelaj u wäch ri' ri nu Tat xukuje'. 24 Mat c'o qui mac ri' we ta mat c'o ri nu banom chquixol ri man c'o tä chi jun banowinak. Ri e are' c'ut quilom ronojel ri nu banom. Pune je ri' cäquetzelaj nu wäch in, xukuje' cäquetzelaj u wäch ri nu Tat. 25 Rajwaxic c'ut chi je' cäbantaj na wa' rumal chi kas je' quel na jas ri tz'ibtal can pa ri qui Pixab: “Xquetzelaj nu wäch, man c'o tä c'u mac xinban chquij,” —cächa'.

26 Aretak c'ut cäpe ri Jun ri cätoban chiwe, ri cuwalijisaj iwanima', ri Lok'alaj Espíritu ri cubij ri kas tzij, ri quintak na lok aretak in c'o chi ruc' ri ka Tat, ri Are' cuk'alajisaj na ri kas tzij chwij. 27 Ri ix xukuje' quik'alajisaj na ri kas tzij chwij, rumal chi ri ix c'olinak wuc' petinak lok, —xcha ri Jesús chque ru tijoxelab.

16

1 Quinbij wa' we tzij ri' chiwe rech man cuban tä quieb i c'ux, quixtzak c'ut. 2 Quixesax c'u na lok pa tak ri rachoch Dios. Je ri' chi copan na ri k'ij aretak apachin ri quixcämisanic cuchomaj na chi tajin cäpatänin che ri Dios. 3 Je' cäca'n na wa' rumal chi man c'o tä jumul ri kas xquetamaj u wäch ri nu Tat, man c'o tä c'u jumul ri xquetamaj nu wäch in. 4 Quinbij apan ronojel wa' chiwe, rech aretak curik ri k'ij ri', cäna'taj chiwe chi ri in nu bim chi wa' chiwe, —xcha ri Jesús.

Waral cäkil wi ri cuban ri Lok'alaj Espíritu

Man xinbij tä wa' chiwe petinak lok rumal chi ri in, in c'o iwuc'. 5 Cämic c'ut quine'c rech quinec'ol ruc' ri Jun ri xintakow lok. Man c'o tä c'u jun chiwe cuta' chwe jawije' ri quine' wi. 6 Xa c'u xixbisonic rumal chi xinbij wa' we tzij ri' chiwe. 7 Quinbij c'u ri kas tzij chiwe: Are utz na chiwe ix chi quine'c. We ta c'u man quine'c, man cäpe tä ri' ri Jun ri cäc'oji iwuc' che i to'ic, ri cuwalijisaj iwanima'. We c'u quine'c, quintak na lok. 8 Aretak cäpe ri Are' cuya na pa canima' ri winak chi cäquich'obo chi c'o qui mac, chi rajwaxic cäca'n ri jicomal pa ri qui c'aslemal, xukuje' chi ri Dios cuk'at na tzij pa qui wi'. 9 C'o qui mac rumal chi man quecojon tä chwe. 10 Cäquetamaj c'u na chi rajwaxic u banic ri jicomal pa ri qui c'aslemal rumal chi ri in quine' ruc' ri nu Tat, ri ix c'ut man quiwil tä chi na nu wäch. 11 Cäquetamaj na chi ri Dios cuk'at na tzij pa qui wi' rumal chi ri jun ri cätakan puwi' ruwächulew k'atom chi tzij puwi' chi cäc'äjisax u wäch.

12 Q'uia na ri cwaj quinbij chiwe, man quixcowin tä c'u chuch'obic wa' cämic. 13 Aretak c'ut cäpe ri Lok'alaj Espíritu ri cubij ri kas tzij, cuc'ut na ronojel ri kas tzij chiwäch. Man xak tä c'u pa re wi cäch'awic, xane are cubij ronojel ri cuto, cuc'ut c'u na chiwäch jas ri cäbantaj na. 14 Ri Are' cunimarisaj na nu k'ij in rumal chi cuc'am na ri wech in, cuc'ut c'u na wa' chiwäch ix. 15 Ronojel ri c'o ruc' ri nu Tat are wech in xukuje'. Rumal ri' xinbij chi ri Lok'alaj Espíritu cuc'am na ri wech in, cuc'ut c'u na wa' chiwäch ix.

Ri bis cujala na pa quicotem

16 Xak jubik' chic, te c'u ri' ri ix man quiwil tä chi na nu wäch. C'ä te c'u ri' quiwil chi na jumul nu wäch pa quieb oxib k'ij, rumal chi quine'c rech quinec'ol chila' jawije' ri c'o wi ri ka Tat, —xcha chque ru tijoxelab.

17 Te ri' jujun chque ru tijoxelab xquitala chbil tak quib, xquibij: ¿Jas quel cubij wa'? Cubij chke chi xak jubik' chic, te c'u ri' man cäkil tä chi u wäch. C'ä te c'u cäkil chi na u wäch jumul chic pa quieb oxib k'ij rumal chi que' jela' jawije' ri c'o wi ri ka Tat. 18 ¿Jas lo wa' ri craj cubij chi “xak jubik' chic”? Man cäkach'ob taj jas ri tajin cubij, —xecha'.

19 Ri Jesús xuch'obo chi c'o jas ri cäcaj
cäquita' che, xubij c'u chque: Ri in xinbij
chiwe chi xak jubik' chic, te c'u ri' man
quiwil tä chi nu wäch. C'ä te c'u quiwil chi
na jumul nu wäch pa quieb oxib k'ij. ¿A are
wa' ri tajin quitala chixol chbil tak iwib?
20 Kas tzij quinbij chiwe chi ri ix quixok' na,
quixbison na, are c'u ri winak ajuwächulew
quequicot na. Pune c'u je ri', chi ri ix
quixbison na, ri i bis cujala na pa quicotem.
21 Aretak cäpe ri k'ij ri quil na u wäch ri ral
jun ixok, cäbisonic rumal chi xurik ri k'ij re
ri k'oxom. Aretak c'ut rilom chi u wäch ri
ral, man cäna'taj tä chi ri k'oxom che rumal
ri quicotemal ri cuna' chi ilom u wäch jun
alaj ac'al cho ruwächulew. 22 Je c'u ri' ri ix,
cämic quixbisonic. Ri in c'ut quinwil chi na
i wäch jumul chic, te c'u ri' cäquicot c'u na ri
iwanima'. Are jun quicotemal wa' ri man
c'o tä jun cäcowinic quesan chiwe.

23 Pa ri k'ij ri' man c'o tä chi jas quita' na
chwe. Kas tzij quinbij chiwe chi ri ka Tat
cuya na chiwe ronojel ri quita' che pa ri nu
bi'. 24 C'ä we cämic ri' ri ix man c'o tä jas ri
i tom pa ri nu bi'. Chita' ba', cäya'taj c'u na
chiwe rech kas cäquicot ri iwanima', —xcha
chque.

Ri Jesucristo ch'acaninak na puwi' ruwächulew

25 Nu bim wa' we tzij ri' chiwe cuc' tak
c'utbal. Curik c'u na ri k'ij aretak man
quintzijon tä chi iwuc' cuc' tak c'utbal.
Xane chi sakil chic quintzijon na iwuc'
chrij ri ka Tat. 26 Pa ri k'ij ri' c'o ri quita'
na che ri Are' pa ri nu bi'. Man quinbij tä
c'u chiwe chi quinbochi'j ri nu Tat pi wi'.
27 Je ri', rumal chi ri ix, ix lok' chuwäch ri
nu Tat. Ix lok' chuwäch rumal chi ri in,
in lok' chiwäch ix, quicoj c'ut chi ruc' ri
Dios in petinak wi. 28 Xinel lok ruc' ri ka
Tat rech quinpe waral cho we uwächulew,
cämic chi c'ut tajin quinya can ruwächulew
rech quintzelej ruc' ri ka Tat, —xcha ri Jesús
chque.

29 Te ri' xquibij ru tijoxelab ri Jesús:
Cämic kas chi sakil tajin cätzijon la, man
tajin tä cäcoj la c'utbal. 30 Cämic ketam chic
chi etam la ronojel. Man rajwaxic taj chi
c'o jun c'o jas cuta' che la. Rumal ri' käkacojo
chi ruc' ri Dios petinak wi la, —xecha che.

31 Ri Jesús xch'awic, xubij chque: ¿A
tzij ri' chi cämic kas quixcojonic? —cächa'.
32 Petinak c'u ri k'ij, cämic c'u ri' aretak ri
ix quixjabun na. Chijujunal quitzucuj na
jawije' quixe' wi, quiniya c'u na can nu
tuquiel. Man quincanaj tä c'u na can nu
tuquiel rumal chi ri ka Tat are c'o wuc'.
33 Quinbij wa' we tzij ri' chiwe rech cuxlan
ri iwanima' rumal chi xa ix jun wuc'. Cho
ruwächulew quirik na c'äx. ¡Mixej ba' iwib!
Ri in c'ut, in ch'acaninak puwi' ruwächulew.

17

Ri Jesús cuban orar pa qui wi' ru tijoxelab

1 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri
Jesús, xca'y chicaj, xubij: Tat, xurik ri
k'ij. Nimarisaj ba' la u k'ij ri C'ojol la,
rech xukuje' ri C'ojol la cunimarisaj ri k'ij
la. 2 Yo'm c'u la takanic pu k'ab ri C'ojol
la pa qui wi' conojel winak rech cuya ri
c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic chque ri
xeya la che. 3 Ri c'aslemal ri man c'o tä
u q'uisic are wa' chi cäquetamaj wäch la
chi xuwi ri lal, lal kas Dios, xukuje' chi
cäquetamaj u wäch ri Jesucristo ri xtak la
lok.

4 Ri in, nu nimarisam k'ij la waral cho
ruwächulew xukuje' nu q'uisom u banic
ri xintak la chubanic. 5 Cämic c'ut, Tat,
ya la chwe chi cänimarisax nu k'ij uc' la
jas ri nu banom nabe aretak mäjok xban
ruwächulew.

6 Ri winak ri xecha' la chquixol ri winak
cho ruwächulew rech queya la chwe, nu
bim chque jachin ri lal. E ech la wa', xeya
c'u la chwe. Ri e are' c'ut qui nimam ri tzij
la. 7 Cämic ri e are' quetam chi ronojel ri
xya la chwe uc' la petinak wi. 8 Nu yo'm
c'u ri tzij la chque ri xya la chwe, xquicoj
c'u pa canima'. Xquich'obo chi kas tzij uc'
la in petinak wi, xukuje' xquicojo chi ri lal
xintakow la lok.

9 Quinbochi'n che la pa qui wi'. Man
quinbochi'n tä che la pa qui wi' ri winak
ajuwächulew, xane pa qui wi' ri winak ri
xeya la chwe, rumal chi e ech la wa'.
10 Ronojel ri wech in ech la wa', are c'u
ri ech la wech in wa'. Cumal c'u ri e are'
käk'alajinic chi sibalaj nim na nu k'ij.

11 Ri in man quincanaj tä chic cho
ruwächulew. Ri e are' c'ut quecanaj na

can cho ruwächulew. Ri in quine'c rech quinc'oji uc' la. Lok'alaj ka Tat, chechajij ba' la ruc' ri chuk'ab la ri winak ri xeya la chwe, rech kas cäca'n xa jun, jas ri in, ri lal xa uj jun. 12 Aretak xinc'oji cuc' ri e are' waral cho we uwächulew, xeinchajij xukuje' xeinto' ruc' ri chuk'ab la conojel ri xeya la chwe. Man c'o tä jun chque ri xsachic, xane xak xuwi ri jun ri yo'm chrij chi cäsachic rech je' cäbantajic jas ri cubij ri Lok' Pixab la ri Tz'ibtalic.

13 Cämic c'ut quine' chila' jawije' ri c'o wi la. Che c'u we chanim ri' ri in c'o na cho ruwächulew, quinbij can wa' we tzij ri' chque rech ri e are' kas cäquina' pa canima' ri quicotemal ri quinna' in pa ri wanima'. 14 Nu yo'm ri tzij la chque. Quetzelax c'u qui wäch ri e are' cumal ri winak ajuwächulew, rumal chi ri e are' man e rech tä ruwächulew je' jas ri in man in rech tä ruwächulew. 15 Man quinta' tä che la chi queesaj la bi cho ruwächulew, xane quinbochi'n che la chi queto' la chuwäch ri Itzel. 16 Je' jas ri in man in rech tä ruwächulew, ri e are' xukuje' man e rech tä ruwächulew. 17 Chetasa la chrij ronojel u wäch mac ruc' ri kas tzij rech cäquijach quib pa k'ab la. Ri Lok' Pixab la are ri kas tzij. 18 Jas ri lal xintak la lok chquixol ri winak ajuwächulew, ri in xukuje' queintak na bi ri e are' chquixol ri winak ajuwächulew. 19 Rumal c'u quech ri e are' ri in quinjach wib pa k'ab la, rech ri e are' xukuje' cäquijach quib pa k'ab la rumal ri kas tzij, cäquitas c'u quib chrij ronojel u wäch mac.

20 Man quinbochi'n tä c'u che la xak xuwi pa qui wi' ri e are', xane xukuje' pa qui wi' ri c'ä te' quecojon na chwe, aretak cäquita ri tzij ri cäquitzijoj na ri e are'. 21 Quinbochi'n che la chi conojel ri e are' kas cäca'n na xa jun, chi kas cäca'n ta na xa jun junam kuc' uj, Tat, je' jas ri lal c'o la wuc' in, xukuje' ri in, in c'o uc' la. Kas tzij ta ba' cäca'n xa jun rech ri winak ajuwächulew cäquicojo chi lal xintakow la lok. 22 Ri in nu nimarisam qui k'ij jas ri u nimarisaxic nu k'ij in banom la, rech xa e jun, je' jas ri lal ri in xa uj jun. 23 Ri in, in c'o cuc', ri lal c'ut c'o la wuc' in, rech ri e are' kas cäca'n na xa e jun, rech je ri' ri winak ajuwächulew cäquich'obo chi lal xintakow la lok, xukuje' chi e lok' chuwäch la jas ri in, in lok' chuwäch la.

24 Tat, lal xeyo'w la chwe, cwaj c'ut chi quec'ol na wuc' in jawije' ri quinc'oji wi na in rech cäquilo chi yo'm la chwe chi sibalaj nim nu k'ij in. Ojer c'ut in lok' chuwäch la tzaretak mäjok cäban ruwächulew. 25 Tat, lal ri jicom anima' la, ri winak ajuwächulew man kas quetam tä wäch la, ri in c'ut wetam wäch la. Ri winak c'ut ri e yo'm la chwe quetam chi lal ri' xintakow la lok. 26 Nu bim chque jachin ri lal, quintakej c'u na u bixic wa' chque, rech jas ri nu lok'al in chuwäch la, je' qui lok'al ri e are' chuwäch la. Je ri' rech ri in kas quinc'oji na cuc', —xcha ri Jesús che ri ka Tat.

18

Cächap ri Jesús cumal ri winak

1 Aretak xbitaj we tzij ri' rumal ri Jesús, xel bi ri Are'. Junam cuc' ru tijoxelab xe' ri Are' ch'äkäp che ri binel ja', Cedrón u bi'. Chila' c'o wi jun ch'äkap ulew ri e tictal wi ri che', chila' c'ut xoc wi ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab. 2 Ri tat Judas ri tajin cäjachow ri Jesús xukuje' retam are' ri ch'äkap ulew ri' rumal chi ri Jesús q'uia mul c'olinak chila' cuc' ru tijoxelab. 3 Je ri' ri tat Judas xopan chila' e rachi'l jumulaj soldados, xukuje' jujun chajinelab re ri nimalaj rachoch Dios ri e takom bi cumal ri qui nimakil ri sacerdotes xukuje' ri tata'ib fariseos. We winak ri' cuc'am qui machetes, cuc'am qui lámpara, cuc'am c'u qui chäj. 4 Retam chi c'u ri Jesús ronojel ri cäban na che. Rumal ri' xel apan chquiwäch ri winak, xuta' chque: ¿Jachin ri cätzucuj alak? —xcha chque.

5 Ri e are' xech'awic, xquibij che: Ri Jesús ri aj Nazaret, —xecha'.

Ri Jesús xubij: In ri', —xcha chque.

Ri tat Judas ri tajin cäjachowic c'o chila' chquixol. 6 Aretak ri Jesús xubij: “In ri'”, pac'alic xebe'c, xetzak c'u pulew. 7 Te ri' ri Jesús xuta' chi jumul chque: ¿Jachin ri cätzucuj alak? —xcha chque.

Xquibij c'u ri e are': Ri Jesús ri aj Nazaret, —xecha'.

8 Te ri' xubij ri Jesús chque: Nu bim chi chech alak chi in ri', —cächa chque. We are

ri in ri quintzucuj alak, ya alak chque we niq'uiaj ri' chi quebe'c, —xcha chque.

9 Je' xubij wa' ri Jesús rech je' cäbantajic jas ri xubij ri Are': "Ri xeuya ri nu Tat chwe, man c'o tä jun chque xsachic," —xcha'. 10 Te ri' ri tat Simón Pedro ri c'o ru machete xuc'amo, xuk'at c'u apan ru xiquin ri tat Malco ri patänil re ri qui nimal sacerdotes. 11 Xubij c'u ri Jesús che ri tat Pedro: Chaya chi jumul ri a machete pa ri c'olibal re. We ri nu Tat cuban chwe chi quintij ri c'a ri c'o pa ri vaso, ¿a mat rajwaxic wi chi cäpe wa' we c'äx ri' chwij? —xcha che.

Copan ri Jesús chuwäch ri qui nimal sacerdotes

12 Xepe c'u ri jumulaj soldados cachi'l ri qui nimal ri e are', xukuje' ri chajinelab re ri nimalaj rachoch Dios ri aj Israel, xquichap ri Jesús, xquiyutu. 13 Te ri' xquic'am bi cho rachoch ri tat Anás. Ri tat Anás are u ji' ri tat Caifás ri qui nimal sacerdotes pa ri junab ri'. 14 Are ri tat Caifás wa' ri u bim can nabe chque ri winak aj Israel chi are utz na chque ri e are' chi cäcäm xa jun achi che qui q'uexwäch conojel ri winak.

Ri tat Pedro cubij chi man retam tä u wäch ri Jesús

15 Ri tat Simón Pedro, rachi'l jun tijoxel chic, e benak ruc' ri Jesús. Ri jun tijoxel chic ri' etamtal u wäch rumal ri qui nimal sacerdotes, rumal c'u ri' xoc bi ri are' ruc' ri Jesús pa ri uwoja rech ri rachoch ri qui nimal sacerdotes. 16 Are c'u ri tat Pedro xcanaj can chrij ri ja chi' ri uchibe. Xa je ri' xel lok ri tijoxel ri etamtal u wäch rumal ri qui nimal sacerdotes, xch'aw ruc' ri chajil uchibe, xrocsaj c'u bi ri tat Pedro. 17 Ri chajil uchibe xuta' che ri tat Pedro, xubij: ¿A mat lal jun chque ru tijoxelab we achi ri'? —xcha che.

Ri tat Pedro xch'awic, xubij: No, man in jun tä chque, —xcha che.

18 Sibalaj c'äx tew tajin cubano. Rumal ri' ri patäninelab xukuje' ri chajinelab qui nuc'um jun k'ak'. E tac'atoj c'u chila', tajin cäquimik' quib. Ri tat Pedro xukuje' c'o cuc', tajin c'u cumik' rib chrij ri k'ak'.

Ri qui nimal sacerdotes cuc'ot u chi' ri Jesús

19 Ri qui nimal sacerdotes xuchap u ta'ic che ri Jesús jachin tak ru tijoxelab, xukuje' jas ri tajin cuc'ut chquiwäch ri winak. 20 Ri Jesús xubij che: Ri in, in tzijoninak chquiwäch conojel ri winak chi sakil. Amak'el nu yo'm tijonic pa tak ri rachoch Dios xukuje' pa ri nimalaj rachoch Dios jawije' ri cäquimulij wi quib conojel ri winak aj Israel. Je ri' chi man c'o tä jun tzij nu bim xak chi c'uyal, —cächa che. 21 ¿Jas che cätа' la chwe in? Ta' la chque ri winak ri qui tom ri nu tzij, chquibij c'ut jas chrij in tzijoninak wi. Ri e are' quetam jas ri nu bim, —xcha che.

22 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri Jesús, jun chque ri chajinelab rech ri nimalaj rachoch Dios ri c'o chila' xuya jun k'ab chupalaj ri Jesús, te c'u ri' xubij che: ¿A je' u ch'abexic wa' ri qui nimal sacerdotes cabano? —xcha che.

23 Ri Jesús xch'awic, xubij che: We c'o jun tzij xinbij ri man utz taj, bij la chwe jachique ri tzij ri man utz taj. We c'u utz ri xinbij, ¿jas che quinch'ay la? —xcha che.

24 Yutum c'u ri Jesús, xpe ri tat Anás, xutak bi ruc' ri tat Caifás, ri qui nimal ri sacerdotes.

Ri tat Pedro cubij jumul chic chi man retam tä u wäch ri Jesús

25 Are c'u ri tat Pedro tac'alic tajin cumik' na rib chrij ri k'ak'. Xquita' c'u che, xquibij: ¿A mat at jun chque ru tijoxelab we achi ri'? —xecha che.

Ri tat Pedro c'ut xresaj rib chupam, xubij: ¡No, man in jun tä chque! —xcha chque.

26 Te ri' xta' che rumal jun chque ri patänil tak re ri qui nimal sacerdotes, ri alaxic ruc' ri achi ri xk'at apan u xiquin rumal ri tat Pedro, xubij che: ¿A mat xinwilo chi at c'o ruc' ri Are' pa ri ch'äkap ulew ri e tictal wi ri che'? —xcha che.

27 Ri tat Pedro xresaj chi jumul rib chupam, tzare chi' c'ut xok' ri ama' äc'.

Ri Jesús c'o chuwäch ri tat Pilato

28 Te c'u ri' xquic'am bi ri Jesús cho rachoch ri tat Caifás, xebe' cho ri nimalaj ja re ri nim k'atal tzij. Xak jubik' chic craj man käsakiric, ri winak aj Israel c'ut man xeboc tä pa ri nimalaj ja rech man cäca'n tä ri äwas u banic. We je ri' man cuya' tä ri'

cäquitij ri wi'm rech ri Pascua. 29 Rumal ri' ri tat Pilato xel lok che qui tzijobexic, xubij chque: ¿Jas u mac we achi ri' ri quibij ix? —xcha chque.

30 Ri e are' xech'awic, xquibij: We ta mat are jun banal etzelal mat xkajach wa' pa k'ab la, —xecha che.

31 Xubij c'u ri tat Pilato chque: Chic'ama bi ix, chik'ata tzij puwi'. Chibana' jas ri cubij ri i pixab ix, —xcha chque.

Ri winak aj Israel xech'awic, xquibij: Ri uj, ri uj aj Israel, man ya'tal tä chke chi cäkacämisaj jun winak, —xecha che.

32 Je ri' xbantajic jas ru bim can ri Jesús chrij ri cäban na che chucämisaxic. 33 Ri tat Pilato xoc chi bi jumul pa ri nimalaj ja, xusiq'uij ri Jesús, te c'u ri' xuta' che: ¿A at ri' ri cattakan pa qui wi' ri winak aj Israel? —xcha che.

34 Ri Jesús xubij che: ¿A xak lal cäbin la wa' o niq'uiaj chic xebin che la chwij in? —xcha che.

35 Ri tat Pilato xch'awic, xubij: ¿A in pu lo jun aj Israel? Ri awinakil at, xukuje' ri qui nimakil ri sacerdotes e are tak wa' ri xatjachow pa nu k'ab. ¿Jas c'u ri a banom? —xcha che.

36 Te ri' xch'aw ri Jesús, xubij che: Ri nu takanic man rech tä we uwächulew ri'. We ta rech ruwächulew, ri nu tijoxelab xech'ojin ta ri' rech mat xinjach pa qui k'ab ri winak aj Israel. Ri nu takanic c'ut man ajwaral taj, —xcha che.

37 Xubij c'u ri tat Pilato che: Je ri' chi ri at, ¿a at nim takanel? —xcha che.

Ri Jesús xch'awic, xubij: In nim takanel, jas ri cäbij la, —xcha che. Ri in xil nu wäch waral cho ruwächulew chubixic jas ri' ri kas tzij. Conojel c'u ri queniman che ri kas tzij cäquitatabej ri quinbij, —xcha che.

38 Ri tat Pilato xubij che: ¿Jas c'u ri' ri kas tzij? —xcha che.

Cäk'at tzij puwi' ri Jesús chi cäcämisax na

Xuwi xta'taj wa' che ri Jesús rumal ri tat Pilato, ri are' xel chi lok jumul che qui tzijobexic ri winak aj Israel, xubij chque: Ri in, man c'o tä jun mac quinrik chrij we achi ri', —cächa chque. 39 Ri ix c'ut ix nak'atalic chi quinban tok'ob chiwe, quintzokopij bi jun ajpache' pa ri nimak'ij re ri Pascua. ¿A quiwaj chi quintzokopij bi ri tata' ri' ri c'o u takanic pi wi' ix, ix winak aj Israel? —xcha chque.

40 Te ri' conojel co xech'awic, xquibij: ¡Mätzokopij la bi ri are'! ¡Are tzokopij la bi ri Barrabás! —xecha'.

Are' c'u jun elak'om wa' ri Barrabás.

19

1 Te ri' ri tat Pilato xuc'am bi ri Jesús, xtakan c'u chuch'ayic. 2 Ri soldados xquicoj jun corona re quemom q'uix chujolom ri Jesús, xquicoj c'u jun atz'iak morada chrij. 3 Te c'u ri' xekeb ruc', xquibij c'ut: Lal ri' ri cätakan la pa qui wi' ri winak aj Israel, ¡chnimarisax k'ij la! —xecha che.

Xquich'ay c'u chupalaj.

4 Ri tat Pilato xel lok jumul chic, xubij c'u chque ri winak: Chiwilampe', quinwesaj lok we achi ri' chiwäch rech quiwetamaj chi man c'o tä jubik' mac quinrik in chrij, —xcha chque.

5 Xel c'u lok ri Jesús, cojom c'u ri corona re quemom q'uix chujolom, cojom xukuje' ri atz'iak morada chrij. Te c'u ri' xubij ri tat Pilato chque: ¡Waral c'o wi ri achi! —xcha chque.

6 Aretak ri qui nimakil sacerdotes, xukuje' ri chajinelab re ri nimalaj rachoch Dios xquilo, co xech'awic, xquibij: ¡Chripok! ¡Chripok! —xecha'.

Ri tat Pilato xubij chque: ¡Chic'ama bi ix, chiripa'! Ri in man c'o tä jubik' mac quinrik in chrij, —xcha chque.

7 Ri winak aj Israel xech'awic, xquibij: Ri uj c'o jun ka pixab, ri ka pixab c'ut cubij chi rajwaxic cäcämisaxic rumal chi xuban che rib chi are u C'ojol ri Dios, —xecha'.

8 Ri tat Pilato, aretak xuta wa' ri xquibij, sibalaj xuxej na rib. 9 Xoc chi bi jumul pa ri nimalaj ja, xuta' che ri Jesús: ¿Jawije' ri catpe wi? —xcha che.

Are c'u ri Jesús man xch'aw taj, man c'o tä c'u jas xubij che.

10 Xubij c'u ri tat Pilato che: ¿Jas che man quinach'abej taj? ¿A mat awetam chi c'o takanic pa nu k'ab che a ripic cho ri cruz o che a tzokopixic bic? —xcha che.

11 Ri Jesús xch'awic, xubij che: Man c'o tä jubik' takanic la pa nu wi' we ta mat yo'm che la rumal ri Dios. Rumal ri', jachin

ri xinjachow pa k'ab la nim na u mac ri' chuwäch la, —xcha che.

12 Tzare chi' c'ut ri tat Pilato xutzucuj jas xubano rech cutzokopij bi ri Jesús. Are c'u ri winak aj Israel co xech'awic, xquibij: ¡We cätzokopij la bic, man utz tä anima' la ri' ruc' ri nimalaj takanel! ¡Jachin ri cuban che rib chi are nim takanel, u c'ulel ri' ri nimalaj takanel! —xecha che.

13 Ri tat Pilato aretak xuta ri xquibij, xtakan che resaxic lok ri Jesús. Ri are' c'ut xt'uyi cho ri k'atbal tzij pa ri c'olibal ri cäbix "Gabata" che pa hebreo, ri quel cubij "Lajom Abaj". 14 Xa c'u chuwek chic ri nimak'ij Pascua. Craj are ri niq'uiaj k'ij. Ri tat Pilato c'ut xubij chque ri winak aj Israel: ¡Waral c'o wi ri tata' ri c'o u takanic pi wi'! —xcha chque.

15 Ri e are' c'ut co xech'awic, xquibij: ¡Chcämisaxok! ¡Chcämisaxok! ¡Chripok! —xecha'.

Ri tat Pilato xubij chque: ¿A quinrip ta c'u cho ri cruz ri tata' ri c'o u takanic pi wi? —xcha chque.

Are c'u ri qui nimakil ri sacerdotes xech'awic, xquibij che: Ri uj man c'o tä chi jun achi chic ri cätakan pa ka wi', xane xak xuwi ri nimalaj takanel, —xecha'.

16 Ri tat Pilato xuwi xuta wa', xujach bi ri Jesús pa qui k'ab rech käquirip cho ri cruz. Xquic'am c'u bic.

Cärip ri Jesús cho ri cruz chucämisaxic

17 Xel c'u bi ri Jesús, xuc'am bi ru cruz, xe' pa ri juyub ri cäbix U Bakil Jolomaj che. (Pa ri ch'abal hebreo are cäbix Gólgota che.) 18 Chila' xquirip wi cho ri cruz junam cuc' quieb achijab chic, jujun pa tak u xcut. Ri Jesús xcanaj pa qui niq'uiajal. 19 Ri tat Pilato xtakan chucojic jun tz'ibtalic puwi' ri cruz ri cubij: JESÚS AJ NAZARET RI NIM TAKANEL PA QUI WI' RI WINAK AJ ISRAEL. 20 E q'uia chque ri winak aj Israel xquisiq'uij u wäch ri tz'ibtalic ri' rumal chi ri juyub ri xrip wi ri Jesús nakaj c'o wi che ri tinimit Jerusalén. Ri tz'ibtalic, tz'ibtal wa' pa ri hebreo, griego, xukuje' pa ri latín. 21 Rumal ri' ri qui nimakil sacerdotes quech ri winak aj Israel xquibij che ri tat Pilato: Mätz'ibaj la: "Ri Nim Takanel quech ri winak aj Israel." Xane tz'ibaj la: "Ri cubij che rib chi are Nim Takanel quech ri winak aj Israel," —xecha che.

22 Are c'u ri tat Pilato xch'awic, xubij chque: Ri xintz'ibaj, xak je wa' cäcanajic, —xcha chque.

23 Te ri', aretak xeto'taj ri soldados churipic ri Jesús cho ri cruz, xquic'am ri ratz'iak, xca'n c'u quiejeb che, jujun que ri jujun soldados. Xukuje' xquic'am ri camixa'. Man t'isom tä c'u wa', xane xa jun u banom, quemom petinak ajsic c'ä iquim. 24 Ri soldados xquibij chbil tak quib: Man käkarak'atij taj. Chkesaj suerte chrij rech käkilo jachin käch'acowic, —xecha'.

Je ri' xbantajic jas ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij: "Xquijach ri watz'iak chquiwäch, xquesaj suerte chrij," —cächa'. Are wa' ri xca'n ri soldados.

25 Chunakaj ri cruz ri ripom wi ri Jesús c'o ru nan, c'o ru chak' ru nan, c'o ri nan María ri rixokil ri tat Cleofas, xukuje' c'o ri nan María ri aj Magdala. 26 Aretak ri Jesús xril ru nan xukuje' ri tijoxel ri sibalaj lok' chuwäch tac'al chuxcut, xubij che ru nan: Nan, chabana awal che we achi ri', —xcha che.

27 Te c'u ri' xubij che ru tijoxel: Chabana a nan che ri nu nan, —xcha che.

Tzare chi' c'ut ri tijoxel ri' xuc'am bi ru nan ri Jesús cho rachoch.

Cäcäm ri Jesús

28 Te c'u ri' rumal chi ri Jesús retam chi ronojel ri tz'ibtal chrij bantajinak chic, xukuje' rech kas cäbantajic jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios, xubij: Cächaki'j nu chi', —xcha'.

29 C'o c'u apan jun lak nojinak che ch'äm vino. Xquirub c'u jun estropajo chupam ri vino ri', xquiya puwi' jun aj, te c'u ri' xquiya ak'an chuchi' ri Jesús. 30 Ri Jesús xutij ri ch'äm vino, te c'u ri' xubij: Ronojel xbantajic, —xcha'.

Xupachba c'u ru jolom, xel ranima'.

Jun chque ri soldados cujak ru c'alc'ax ri Jesús ruc' ru lanza

31 Xa c'u chuwek chic ri nimak'ij Pascua. Man käcaj tä c'u ri winak aj Israel chi ri qui cuerpo ri winak quecanaj can cho tak ri cruz pa ri k'ij re uxlanem. Ri k'ij re uxlanem ri' are jun k'ij wa' nim u banic.

Rumal ri' xquita' che ri tat Pilato chi cätakan chuk'ajisaxic ri cakan ri e ripil cho tak ri cruz, xukuje' chi käkasax ri qui cuerpo cho ri cruz. 32 Te ri' xebe' ri soldados, xquik'ajisaj ri rakan ri nabe xukuje' ri jun chic ri e ripom ruc' ri Jesús. 33 Aretak c'ut xekeb ruc' ri Jesús, xquilo chi cäminak chic, xa je ri' man xquik'ajisaj tä ri rakan ri Are'.
34 Pune je ri' jun chque ri soldados xujak ru c'alc'ax ri Jesús ruc' jun lanza, chanim c'ut xel lok quic' xukuje' joron. 35 Ri cäbin wa' we tzij ri', are jun ri kas xrilo, kas tzij c'u ri cubij. Ri are' cubij ri kas tzij ri retam rech ri ix xukuje' quixcojonic. 36 Je c'u xc'ulmataj wa' rech cäbantajic jas ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij: "Man c'o tä jun bak xquik'ajisaj che," —cächa'. 37 Cubij xukuje' ru Lok' Pixab ri Dios pa jun u xak chic: "Cäquil na ri xquisoco," —cächa'.

Cämuk ru cuerpo ri Jesús

38 Te c'u ri' xpe ri tat José ri quel pa ri tinimit Arimatea, xuta' che ri tat Pilato chi cäyi' che chi cukasaj ru cuerpo ri Jesús. Ri tat José are jun u tijoxel ri Jesús, xa c'u chi c'uyal rumal chi cuxej rib chquiwäch ri winak aj Israel. Xyi' c'u che rumal ri tat Pilato. Xa je ri' xe' ri tat José, xukasaj ru cuerpo ri Jesús, xuc'am c'u bi pa mukic. 39 Xpe xukuje' ri tat Nicodemo ri nabe canok xopan ruc' ri Jesús chak'ab chutzijobexic. Ri are' ruc'am jun cunabal, are mirra ri yujtal ruc' áloes, ri käpajan cien libras. 40 Je ri' ri tat José rachi'l ri tat Nicodemo xquic'am bi ru cuerpo ri Jesús, xquipis c'u pa tak manta re lino ri yo'm ri c'oc'alaj tak cunabal chrij. Je' xca'n che jas ri e nak'atal wi ri winak aj Israel che qui mukic ri cäminakib. 41 Pa ri juyub ri xrip wi ri Jesús cho ri cruz, c'o jun ch'äkap ulew ri e tictal wi ri che'. Pa ri ulew ri' c'o jun c'ac' mukubal ri mäja' yo'm jun cäminak chupam. 42 Chupam c'ut xquiya wi ru cuerpo ri Jesús, rumal chi ri mukubal ri' nakaj c'o wi, xukuje' rumal chi xa jubik' craj man cächaptaj ri k'ij re uxlanem chque ri winak aj Israel.

20

Cäc'astaj ri Jesús chquixol ri cäminakib

1 Pa ri nabe k'ij re ri semana, sibalaj ak'ab, k'ekum na, ri nan María ri aj Magdala xe' chuchi' ri mukubal. Xril c'ut chi esam chi apan ri abaj ri tz'apibem u chi' ri mukubal. 2 Xa je ri' xutic anim, xe'c, xurika ri tat Simón Pedro, xukuje' ri jun tijoxel chic ri sibalaj lok' chuwäch ri Jesús, xubij chque: Ri Kajaw Jesús xesax bi pa ri mukubal, xc'am bic, man ketam tä c'ut jawije' ri xyi' wi, —xcha chque.
3 Te ri' ri tat Pedro rachi'l ri jun tijoxel chic xebel bic, xebe' chuchi' ri mukubal. 4 Ri quieb xquitic anim, junam e benak. Are c'u ri jun chic sibalaj xutic na anim chuwäch ri tat Pedro. Ri are' xopan nabe chi' ri mukubal. 5 Man xoc tä c'u pa ri mukubal, xane xak xuwi xpachi cok che rilic. Te' xrilo chi e c'o can ri manta chila'. 6 Te c'u ri' xopan chi ri tat Simón Pedro, ri teren lok chrij. Ri are' c'ut xoc bi pa ri mukubal. Xukuje' xeril ri manta ri e c'o can chila'. 7 Xukuje' xrilo chi ri manta ri xpispex u jolom ri Jesús man junam taj c'o cuc' ri niq'uiaj manta chic, xane botom wa', yo'm c'u apan jela'. 8 Te c'u ri' xoc chi bi ri jun tijoxel chic ri xopan nabe chuchi' ri mukubal. Xrilo ri bantajinak, xcojon c'u ri are'. 9 Mäja' c'u käquich'obo jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chi are rajwaxic chi ri Jesús käc'astaj na chquixol ri cäminakib. 10 Te ri' xetzelej we quieb tijoxelab ri' cho cachoch.

Ri Jesús cuc'ut rib cho ri nan María ri aj Magdala

11 Are c'u ri nan María xcanaj can chuchi' ri mukubal, tajin cok'ic. C'ä tajin cok'ic aretak xpachi'c rech käca'y cok chupam ri mukubal. 12 Te' xrilo chi e c'o quieb ángeles, ri e t'uyut'oj jawije' ri xyi' wi ru cuerpo ri Jesús, sakloloj c'u ri catz'iak. Ri jun t'uyul pu jolom, ri jun chi c'ut t'uyul pa rakan. 13 Ri ángeles xquita' che ri nan María, xquibij: Nan, ¿jas che tajin cok' la? —xecha che.
Ri nan María xubij chque: Rumal chi xquic'am bi ri Wajaw Jesús, man wetam tä c'ut jawije' ri xyi' wi, —xcha chque.
14 Te' xbitaj wa' rumal, aretak xca'y chrij, xrilo chi c'o ri Jesús chila'. Man xuch'ob tä c'ut chi are ri Jesús.

15 Xpe c'u ri Jesús, xuta' che, xubij: Nan,
¿jas che tajin catok'ic? ¿Jachin c'u ri tajin
catzucuj? —xcha che.
Ri nan María xuchomaj chi are ri cha-
jinel re ri ulew ri', xubij che: Tat, we lal
xc'amow la bic, bij la chwe jawije' ri xya wi
la rech ri in quinc'am bic, —xcha che.
16 Te ri' xubij ri Jesús che: ¡María! —xcha
che.
Ri are' xca'y chrij, te c'u ri' xubij che pa
hebreo: ¡Raboni! —xcha che. Ri tzij ri' quel
cubij "Ajtij".
17 Ri Jesús xubij che: Minachapo rumal
chi c'ä mäja' quinpaki chila' jawije' ri c'o wi
ri nu Tat, —xcha'. Jat ba', jabij c'u chque ri
wachalal chi quinpaki chila' jawije' c'o wi
ri nu Tat, ri xukuje' ri i Tat ix, ri nu Dios c'ut,
ri xukuje' are ri i Dios ix, —xcha che.
18 Te ri' xe' ri nan María ri aj Magdala,
xubij c'u chque ri tijoxelab chi ri are' xril
u wäch ri Kajaw Jesús, xukuje' chi ri Jesús
xubij wa' we tzij ri' che.

Ri Jesús cuc'ut rib chquiwäch ru tijoxelab

19 Kas pa ri k'ij ri', ri nabe k'ij re ri sem-
ana, chak'ab chic qui mulim quib ri tijoxe-
lab. Qui tz'apim c'u ri u chi' tak ja rumal chi
xquixej quib chquiwäch ri winak aj Israel.
Xoc bi ri Jesús, xtaq'ui c'u chquixol. Xuya
rutzil qui wäch, xubij chque: Chuxlan ba'
ri iwanima', —xcha chque.
20 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal,
xuc'ut ru k'ab chquiwäch xukuje' ru
c'alc'ax. Ri tijoxelab xequicotic aretak
xquil u wäch ri Kajaw Jesús. 21 Te c'u ri' ri
Jesús xubij chi jumul chque: Chuxlan ba' ri
iwanima', —xcha'. Je' jas ri nu Tat xinutak
lok in, je ri' ri in xukuje' quixintak bi ix,
—xcha chque.
22 Te c'u ri' xuya ri ruxlab pa qui wi',
xubij: Chic'ama ri Lok'alaj Espíritu, —xcha
chque. 23 Jachin tak ri quisach ri qui mac,
käsachtaj na ri qui mac. Jachin tak ri man
quisach tä ri qui mac, man käsachtaj tä na
ri qui mac, —xcha chque.

Ri tat Tomás käril ri Kajaw Jesús c'astajinak chi chquixol ri käminakib

24 Ri tat Tomás, jun chque ri cablajuj u
tijoxelab ri Jesús ri käbix Gemelo che, man
c'o tä ri are' aretak xopan ri Jesús. 25 Te c'u
ri' ri niq'uiaj tijoxelab chic xquibij che ri tat
Tomás: Xkil u wäch ri Kajaw Jesús, —xecha
che.
Are c'u ri tat Tomás xubij chque: We man
quinwil ri soctajinak ri xuban ri clawux pu
k'ab, te c'u ri' quinnim ru wi' nu k'ab pa
tak ri jul, xukuje' quinnim ri nu k'ab pa ru
c'alc'ax, man quincoj taj, —xcha chque.
26 Oc'owinak chi wajxakib k'ij. Ri tijox-
elab qui mulim quib jumul chic pa jun ja,
c'o chi c'u ri tat Tomás cuc' ri e are'. Te
ri', pune e tz'apil ru chi' tak ja, ri Jesús xoc
bic, xtaq'ui c'u chquixol. Xuya rutzil qui
wäch, xubij: Chuxlan ba' ri iwanima', —
xcha chque.
27 Te c'u ri' xubij che ri tat Tomás: Chaw-
ilampe ri nu k'ab, chanima c'u bi ru wi' a
k'ab waral. Chayuku ra k'ab, chanima c'u
bi pa ri nu c'alc'ax. Muban chi quieb a c'ux,
xane chatcojon chwe, —xcha che.
28 Te ri' xch'aw ri tat Tomás, xubij che:
¡Wajaw, nu Dios! —xcha che.
29 Ri Jesús xubij che: Tomás, ri at cämic
xatcojon chwe rumal chi xawil nu wäch.
Utz c'u que ri quecojon chwe pune man
käquil nu wäch, —xcha che.

Waral käkil wi ru patän we wuj ri' xtz'ibaxic

30 Q'uia c'u cajmabal tak etal xuban na
ri Jesús chquiwäch ru tijoxelab ri man
xetz'ibax tä pa we wuj ri'. 31 Xetz'ibax c'u
wa' ri c'o waral rech ri ix quicojo chi ri Jesús
are ri Cristo, ru C'ojol ri Dios, rech aretak
quixcojon che ri Are', quirik na ri c'aslemal
ri man c'o tä u q'uisic, —xcha chque.

21

Ri Jesús cuc'ut rib chquiwäch wukub chque ru tijoxelab

1 Te c'u ri' ri Jesús xuc'ut rib jumul
chic chquiwäch ru tijoxelab chi' ri mar
re Tiberias.* Je wa' xuban chuc'utic rib:
2 Conojel wa' junam e c'olic. Ri tat Simón
Pedro, ri tat Tomás ri käbix Gemelo che, ri
tat Natanael ri aj Caná re Galilea, ri quieb
u c'ojol ri tat Zebedeo, xukuje' quieb chic
chque ru tijoxelab ri Jesús. 3 Ri tat Simón

* **21:1** Xukuje' käbix "mar re Galilea" che we mar ri'.

Pedro xubij chque: Quine' chuchapic cär, —xcha chque.

Ri e are' xquibij che: Ri uj xukuje' cuje' awuc', —xecha che.

Xebe' c'ut, xeboc pa jun barco, man c'o tä c'u cär xquichap pa ronojel ri jun ak'ab ri'. 4 Aretak tajin cäpe ru sakiric, ri Jesús xuc'ut rib chquiwäch chi' ri mar, are c'u ru tijoxelab man xquich'ob taj chi are ri Are'. 5 Te ri' xubij chque: ¡Ix achijab! ¿A mat c'o ri i chapom? —xcha chque.

Ri e are' xech'awic, xquibij: Man c'o taj, —xecha'.

6 Te ri' xubij ri Jesús chque: Chiq'uiäka ri c'at pa ru wiquiäk'ab ri barco, c'o c'u na ri quichapo, —xcha ri' chque.

Je' c'u xca'no. Te ri' man xecowin tä chi c'u che resaxic lok ri c'at chapäbal cär pa ri ja' rumal chi sibalaj xnoj ri c'at che tak cär. 7 Te ri' ri tijoxel ri sibalaj lok' chuwäch ri Jesús xubij che ri tat Pedro: ¡Are ri Kajaw Jesús! —xcha che.

Xuwi xuta wa' ri tat Simón Pedro chi are ri Kajaw Jesús, xucoj ri ratz'iak rumal chi resam wa'. Xuq'uiäk c'u bi rib pa ri ja'. 8 Ri niq'uiaj tijoxelab chic xeopan chi' ri ulew chupam ri barco, qui jururem ri c'at nojinak che tak cär. Xa c'u cien metros xec'oji wi che ru chi' ri ulew. 9 Aretak xebel pa ri barco, te' xquilo c'o jun k'ak' nuc'um, c'o c'u jun cär pa ri rachak k'ak', xukuje' e c'o jujun caxlan wa. 10 Ri Jesús xubij chque: Cheic'ama lok jujun chque ri cär ri c'ä te' xechaptaj iwumal, —xcha chque.

11 Xpaki c'u ri tat Simón Pedro pa ri barco, xresaj c'u lok ri jun c'at chapäbal cär nojinak che tak cär. Xujururej c'u lok wa' chi' ri ulew. ¡Nojinak c'u ri c'at! E c'o jun ciento ruc' cawinak oxlajuj nimak tak cär chupam. Pune sibalaj e q'uia ri cär, ri c'at man xt'okopin taj. 12 Te ri' xubij ri Jesús chque: Chixsa'j, chixwok ba', —xcha chque.

Man c'o tä c'u jun chque ru tijoxelab xuchajij anima' xuta' che jachin ri Are' rumal chi conojel quetam chi are ri Kajaw Jesús. 13 Te c'u ri' ri Jesús xkeb cuc', xuc'am c'u ri caxlan wa, xuya chque. Je' xukuje' xuban ruc' ri cär.

14 Are urox mul wa' ri xuc'ut rib ri Jesús chquiwäch ru tijoxelab aretak ya c'astajinak chic chquixol ri cäminakib.

Ri Jesús cätzijon ruc' ri tat Simón Pedro

15 Aretak xtijtaj ri qui wa re ak'abil, ri Jesús xuta' che ri tat Simón Pedro, xubij che: Simón, u c'ojol ri tat Jonás, ¿a kas lok' na quinawil in chquiwäch conojel tak wa'? —xcha che.

Ri tat Pedro xch'awic, xubij: Je', je ri', Wajaw. Etam ya' la chi cwaj la, —xcha che.

Ri Jesús xubij che: Cheayuk'uj ba' ri alaj tak nu chij, —xcha che.

16 Chucamul chic xuta' che: Simón, u c'ojol ri tat Jonás, ¿a kas lok' na quinawilo? —xcha che.

Ri tat Pedro xch'awic, xubij che: Je', Wajaw. Etam ya' la chi cwaj la, —xcha che.

Ri Jesús xubij che: Cheayuk'uj ba' ri nu chij, —xcha che.

17 Churox mul chic xuta' che: Simón, u c'ojol ri tat Jonás, ¿a kas quinawaj? —xcha che.

Ri tat Pedro xbisonic rumal chi xuta' che churox mul we kas lok' chuwäch, xubij c'u che: Wajaw, etam la ronojel. Etam ya' la chi kas cwaj la, —xcha che.

Ri Jesús xubij che: Cheayuk'uj ba' ri nu chij, —xcha che. 18 Kas tzij quinbij chawe, chi aretak at ala na, ri at xacoj ri awatz'iak, xate'c jawije' ri xawaj xate' wi. Aretak c'ut catrijobic, cayuk na ri a k'ab, jun chi c'ut cäcojow na ri awatz'iak chawij, catuc'am c'u na bi chila' jawije' ri man cawaj tä wi, —xcha che.

19 Ri Jesús xubij wa' we tzij ri' chubixic che jas u wäch cämical ri curik na ri tat Pedro, cunimarisaj c'u na u k'ij ri Dios. Te c'u ri' xubij che: ¡Tasa'j wuc'! —xcha che.

Waral käkil wi ri tijoxel ri sibalaj lok' quil wi rumal ri Jesús

20 Aretak xca'y ri tat Pedro chrij, xrilo chi teren ri tijoxel chquij ri sibalaj lok' chuwäch ri Jesús, ri xt'uyi chuxcut ri Jesús chi' ri mesa aretak xca'n ri q'uisbal wi'm re benak k'ij, ri xuta' che ri Jesús, xubij: "Wajaw, ¿jachin ri' ri käjachow na la?" —xcha ri'. 21 Aretak ri tat Pedro xrilo, xubij che ri Jesús: Kajaw, wa' we jun ri', ¿jas ri cuc'ulmaj na ri are'? —xcha che.

22 Ri Jesús xch'awic, xubij che: We ri in
cwaj chi cäc'asi na ri are' c'ä quintzelej na
lok, ¿jas awe at che? Ri at tasa'j wuc', —xcha
che.
23 Xel c'u u tzijol wa' chquixol ri kachalal
chi ri tijoxel ri' man cäcäm taj. Man xubij
tä c'u ri Jesús che chi man cäcäm taj, xane
xubij: "We cwaj chi cäc'asi na ri are' c'ä
quintzelej na lok, ¿jas awe at che?" —xcha
ri Jesús che ri tat Pedro.
24 Are c'u wa' ri tijoxel ri xuk'alajisaj chi
kas tzij wa' ri xutz'ibaj canok. Ketam c'ut
chi cubij ri kas tzij.
25 Sibalaj q'uia chi c'u na ri xuban ri
Jesús. We ta quetz'ibax wa' chquijuju-
nal, quinchomaj chi man cubana tä rono-
jel ruwächulew che c'olibal que ri wuj ri
quetz'ibax na. Amén.

RI WUJ RI CÄTZIJOX WI RI QUI BANOM RI APÓSTOLES

Ri Jesús cubij chi cäqueyej na ru petbal ri Lok'alaj Espíritu

1 Lok'alaj tat Teófilo: Pa ri nabe nu wuj* ri xintz'ibaj che la, xintzijon chrij ronojel ri xuban ri Jesús, xukuje' chrij ronojel ri xuc'ut canok chquiwäch ri winak aretak xuchaplej u patänixic ri Dios waral chkaxol. 2 Pa ri nabe nu wuj xintzijon chrij nimalaj ronojel ri xuban ri Are' c'ä xc'am na bi chicaj. Aretak mäja' que' chicaj, xuya takanic, xeupixbaj can ri apóstoles† ri xeucha'. Rumal ri Lok'alaj Espíritu ri c'o ruc', xubij can chque jas ri rajwaxic cäca'no. 3 Xurik c'äx ri Jesús, xcämisaxic, te c'u ri' xuc'ut rib chquiwäch ri apóstoles chwinakil rech k'alaj chi c'astajinak chic chquixol ri cäminakib. Q'uia ri xuban chquiwäch rech cäquicojo chi kas tzij c'asal chic ri Are'. Cawinak k'ij ri' xuc'ut na rib chquiwäch amak'el. Xukuje' xtzijon cuc' chrij ri cuban na ri Dios aretak cätakan pa qui wi' ri winak.

4 Aretak ri Jesús c'ä c'o cuc' ri apóstoles, xubij chque chi mebel bic pa ri tinimit Jerusalén chanim, xane chi queye'nic. Je wa' xubij: Chiweyej na chi cäyataj chiwe ri bim lok rumal ri nu Tat, jas ri xinbij chiwe, —xcha chque. 5 Kas tzij, ri tat Juan xuban qui kasna' ri winak ruc' ja', are c'u ri ix xa pa quieb oxib k'ij cäban na i kasna' ruc' ri Lok'alaj Espíritu, —xcha chque.

Cäpaki ri Jesús chicaj chquiwäch ri apóstoles

6 Are c'u ri apóstoles qui mulim quib ruc' ri Jesús, xquita' c'u che ri Are', xquibij: Kajaw, ¿a mat xopan ri k'ij ri cäya la chque ri ka winakil chi quetakan chi na jumul puwi' ri ka tinimit Israel rech man cäquitakej tä takanic ri niq'uiaj winak chic pa ka wi'? —xecha che.

7 Xch'aw c'u ri Jesús, xubij chque: Ri k'ij, ri ajilabal, man ya'tal tä chiwe ix chi quiwetamaj, xane xak xuwi pu k'ab ri ka Tat c'o wi ronojel wa'. 8 Aretak c'ut cäpe ri Lok'alaj Espíritu pi wi', cäc'oji na i chuk'ab. Te c'u ri' quixe'c, quitzijoj na jas ri i wilom chi xinban che qui to'ic ri winak, jas ri xinc'ulmaj aretak xincämisaxic, xukuje' aretak xinc'astaj chquixol ri cäminakib. Ronojel wa' quitzijoj na pa Jerusalén, pa tak conojel ri tinimit re Judea, re Samaria, xukuje' c'ä pa tak ri qui tinimit ri winak ri sibalaj naj e c'o wi cho ruwächulew, —xcha chque.

9 Aretak ri Jesús xto'taj chubixic wa' we tzij ri' chque ri apóstoles, xyac bi chicaj chquiwäch. Ri e are' tajin queca'y che aretak xpaki chicaj, xch'uktaj c'u rumal jun sutz', man xecowin tä chic xquilo. 10 Ri e are' tajin queca'y chicaj che ri Jesús, xak c'u te'talic xquic'ut quib quieb achijab pa qui xcut ri sibalaj sak ri catz'iak.‡ 11 We achijab ri' xech'awic, xquibij chque ri apóstoles: Tata'ib, alak ri' ri aj Galilea, ¿jas che xak c'o alak chi', tajin cäca'y alak chicaj? —quecha chque. We Jesús ri' ri xyac bi chxol alak, xpaki chicaj, cäpe chi na ri Are' jumul chic. Je c'u wa' ru petic jas ri xubano, xe' chicaj, —xecha ri achijab chque ri apóstoles.

Cächa' ri tat Matías chuq'uexel ri apóstol Judas

12 Te c'u ri' xekaj lok ri apóstoles cho ri juyub ri xec'oji wi, ri cäbix Ujuyubal Olivos che. Xetzelejic, xebe' pa ri tinimit Jerusalén. Nakaj c'o wi ri juyub ri' che ri Jerusalén, man naj tä c'u ri cäbinibaxic, xuwi ri ya'talic chi cäbin jun pa ri k'ij re uxlanem (craj are jun kilómetro wa'). 13 Aretak xeopan pa ri tinimit, xepaki pa ru cawik ja re ri ja ri e jekel wi. Ri e c'olic e are' ri tat Pedro, ri tat Jacobo, ri tat Juan, ri tat Andrés, ri tat Felipe, ri tat Tomás, ri tat Bartolomé, ri tat Mateo, ri tat Jacobo u c'ojol ri tat Alfeo, ri tat Simón ri cäbix "U Nimal Tinimit" che, rachi'l ri tat Judas, rachalal ri tat Jacobo. 14 Conojel wa' we apóstoles

* **1:1** Ri "nabe nu wuj" ri cubij waral are RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IBAJ RI SAN LUCAS (San Lucas 1:1-4). † **1:2** Ri tzij "apóstol" quel cubij "takom". E cablajuj u tako'n ri Jesús ri e cha'tal rumal. Jun "apóstol" rajwaxic ri' chi cäcowin chuk'alajisaxic chi xc'astaj ri Jesús chquixol ri cäminakib (Hechos 1:21-26). ‡ **1:10** Ri "quieb achijab" ri', e are' ángeles wa' ri e takom lok rumal ri Dios.

ri' junam ri qui chomanic xquimulij quib amak'el rech cäca'n orar junam cuc' jujun ixokib cojonelab, cachi'l ri nan María ru nan ri Jesús, xukuje' tak ri rachalal.

15 Pa tak ri k'ij ri' qui mulim quib ri cojonelab. Craj e are' jun ciento ruc' juwinak ri' ri qui mulim quib. Xwalij c'u ri tat Pedro, xtaq'ui chquiwäch ri kachalal che qui ch'abexic, xubij chque: 16 Kachalal, tzrajwaxic wi chi cäbantajic jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, ri xubij lok ri Lok'alaj Espíritu chuchi' ri ka mam David ojer, —cächa'. Ri ka mam David xch'aw chrij ri Judas ri xc'amow qui be ri jumulaj winak ri xechapow ri Kajaw Jesús. 17 Ri Judas jun ri are' chkaxol nabe, xyi' che chi cächacun junam kuc'. 18 Are c'u ri are' xulok' jun rulew ruc' ri puak, ri tojbal re ri etzelal ri xubano. Ch'iquilic xkajic, xtzak pulew, xrak'atin ru pam, xel lok juntir ri rixco'l, —cächa'. 19 Xel c'u u tzijol wa' ri xuc'ulmaj ri Judas chquixol conojel ri winak pa ri tinimit Jerusalén. Xa je ri' ri winak xquicoj ri tzij Acéldama che ru bi' ri ulew ri'. Ri tzij ri' pa ri qui ch'abal ri winak quel cubij Ulew re Quic'. 20 Tz'ibtal c'u pa ri wuj Salmos, cubij:

Chtoli' can u pam ri rachoch, chwonobax canok,
mat c'o chi na jun cäc'oji chupam, —cächa'.

Xukuje' cubij:

Ri rekle'n ri are', chyo'k che jun winak chic, —cächa',
—xcha ri tat Pedro chque.

21 E c'o c'u achijab chkaxol ri xujcachi'laj amak'el aretak xc'oji ri Kajaw Jesús kuc'. 22 Tzaretak ri xban u kasna' ri Jesús rumal ri tat Juan, c'ä aretak xc'am bi ri Are' chicaj chkaxol, e c'olinak we achijab ri' kuc'. Tzrajwaxic c'ut chi jun chque ri e are' coc kuc' chutzijoxic chi kas tzij xc'astaj bi ri Kajaw Jesús chquixol ri cäminakib, —xcha ri tat Pedro chque.

23 Xquichomaj c'u quij quieb achijab: E are' ri tat José ri cäbix Barsabás che, ri xukuje' cäbix Justo che, rachi'l ri tat Matías. 24 Xca'n orar, xquibij: Kajaw, etam la ri canima' conojel ri winak, c'utu ba' la chkawäch jachin chque we quieb achijab ri' are cha'tal umal la, 25 rech coc ri' che apóstol, cuc'am c'u ri ekle'n ri xuya can ri Judas aretak xkaj pa mac, xe' c'u chila' jawije' ri ya'tal wi che, —xecha che ri Dios.

26 Xquesaj c'u suerte che rilic jachin ri cäcanajic. Are c'u ri suerte xkaj chrij ri tat Matías. Xoc c'u ri are' cuc' ri julajuj apóstoles.

2

Ri Lok'alaj Espíritu cäkaj pa qui wi' ri kachalal cojonelab

1 Aretak xurik ri nimak'ij ri cäbix Pentecostés* che, conojel ri cojonelab junam qui wäch qui mulim quib pa jun ja. 2 Xak te'talic xquita jun nimalaj jininem ri xpe chicaj, je' jas jun nimalaj quiäkik' ri xjinin pa ronojel ri ja jawije' ri e t'uyul wi ri cojonelab. 3 Te ri' c'o ri xquilo, je' ta ne jas jujun u xak k'ak' ri xkaj pa qui jolom chquijujunal. 4 Je ri' ri Lok'alaj Espíritu xuchap canima' conojel, xquichaplej ch'awem pa jule' tak ch'abal chic ri xeuya ri Lok'alaj Espíritu chque.

5 Pa tak ri k'ij ri' e jekel pa ri tinimit Jerusalén achijab aj Israel ri queniman che ri Dios, ri e petinak pa conojel tak ri tinimit cho ruwächulew. 6 Aretak xquita wa' jas ri xquic'ulmaj ri cojonelab, xquimulij quib q'uia winak. Man xquirik taj jas cäca'no rumal chi chquijujunal ri winak xquito chi ri cojonelab quech'aw pa ri jalajoj tak qui ch'abal ri e are'. 7 Xquixej c'u quib, sibalaj xquicajmaj ri tajin cäbanic. Xquitzijobela quib, xquibij: ¡Chiwilampe'! ¿A mat aj Galilea conojel wa' we winak ri' ri tajin quech'awic? 8 ¿Jas lo u banic wa' chi quech'aw pa ri ka ch'abal uj ri ketamam lok tzpa ri ka ch'utinal? —quecha ri'. 9 Q'uia u wäch ri tinimit ri uj petinak wi. Chkaxol uj, ri uj c'o waral, e c'o winak ri aj Partia, aj Media, aj Elam, aj Mesopotamia, aj Judea, aj Capadocia, aj Ponto, aj Asia. 10 Xukuje' e c'o kuc' ri aj Frigia, aj Panfilia, aj Egipto. E c'o c'u niq'uiaj chic ri ajchila' pa África, ri e petinak jela' chrij

* **2:1** Ri winak aj Israel c'o jun qui nimak'ij, Pentecostés u bi'. Are ri k'ij ri que'to'taj che ru molixic ri cebada (jun grano ri je' quelic jas ri trigo). Cäban u banic wa' aretak oc'owinak 50 k'ij ri nimak'ij Pascua.

ri tinimit Cirene. E c'o xukuje' winak aj
Roma chkaxol. Jujun chque ri e are' e kas
aj Israel, ri kas winak aj Israel ri qui nan
qui tat. Jujun chic c'ut xa e oquinak cuc'
ri aj Israel winak, junam ri qui chomanic
chrij ri Dios. 11 Xukuje' e c'o winak aj Creta,
xukuje' aj Arabia, —quecha'. Konojel c'ut
quekato chi cäquitzijoj tzpa ri ka ch'abal
uj chkajujunal ri nimak tak cajmabal ri u
banom ri Dios, —xecha'.
12 Sibalaj qui cajmam quib conojel ri
winak, man xquirik tä c'u jas cäca'no.
Xquitzijobela quib, xquitala chbil tak quib,
xquibij: ¿Jas lo u banic wa'? —xecha'.
13 E c'o jujun ri xa xquitze'j qui wäch ri
cojonelab, xquibij c'ut: ¡Wa' we winak ri' xa
e k'abarelab! —xecha ri'.

Ri apóstol Pedro cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque ri winak

14 Te c'u ri' ri tat Pedro, junam cuc'
ri julajuj apóstoles chic, xwalijic, xtaq'ui
chquiwäch ri winak che qui ch'abexic. Co
xch'awic, xubij c'u chque conojel ri e c'olic:
Tata'ib, alak aj Judea, xukuje' onojel alak
ri jekel alak waral pa Jerusalén, tatabej na
alak ri quinbij, chetamaj alak wa', —cächa
chque. 15 Konojel ri uj ri ka mulim kib
waral, man uj k'abarelab taj jas ri cächomaj
alak. C'ä te ne u belej hora rech ri ak'abil
chanim ri'. 16 Xane ri tajin quil alak cämic
ri' are wa' ru bim lok ri ka mam Joel ri
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. Are c'u
wa' ri xubij:
17 Ri Dios cubij: Pa ri q'uisbal tak k'ij
quintak na bi ri Lok'alaj Espíritu wech in
pa qui wi' conojel winak, —cächa'.
Ri i c'ojol xukuje' ri i mia'l
cäquik'alajisaj na ri tzij
ri quinya chque.
Ri alabom ri e c'o chixol
c'o ri cäquil na ri quinc'ut chquiwäch,
ri tata'ib c'ut ri c'o chi ri qui junab
c'o ri cäquil na pa ri cachic', —cächa'.
18 Xukuje' pa tak ri k'ij ri' quintak na bi
ri Espíritu wech in pa qui wi'
ri patänil tak we, chi achijab chi ixokib,
cäquik'alajisaj c'u na ri tzij
ri quinya chque, —cächa'.
19 Quinban tak na cajmabal cho ri caj
xukuje' cho ruwächulew.
Ri quinbano e are' etal wa' chiwe.
Xak apawije' quilitaj wi na ri quic',
ri k'ak', xukuje' nimak tak sib
je' jas ri sutz', —cächa'.
20 Ri k'ij cäk'ekumar na,
ri ic' cäquiäkar na je' jas ri quic',
cäc'ulmataj c'u wa' c'ä mäjok curika na
ri nimalaj u k'ij ri Kajaw Dios.
Ri k'ij ri' kas tzij sibalaj nim u banic.
21 Conojel c'u ri cäquita' na tok'ob
che ri Kajaw Dios, cäquirik na
ru tobanic ri Are', —cächa',
—xcha ri apóstol Pedro chque ri winak.
22 Xutakej tzij ri tat Pedro, xubij: Tata'ib,
alak aj Israel, tatabej na alak ri quinbij,
—cächa chque. Ri alak, etam alak chi ri
Jesús aj Nazaret are wa' ri achi ri xyi' u
k'ij rumal ri Dios chuc'utic chi are ri Are'
takowinak lok. K'alaj wa' chuwäch alak
cumal tak conojel ri cajmabal ri xubano, ri
nimak tak c'utbal, xukuje' ri etal ri xeuban
ri Dios chxol alak rumal ri Are', —cächa'.
23 Pune ta ne je ri', aretak xjach ri Jesús pa
k'ab alak, xchap alak, xya alak pa qui k'ab
itzel tak achijab chucämisaxic, xquirip c'u
cho ri cruz. Je' xban alak wa' che rumal
chi je wa' ru chomam lok ri Dios chrij ojer,
—cächa ri tat Pedro chque. 24 Pune c'u
je wa' ri xbantajic, xpe ri Dios, xresaj pu
k'ab ri cämical, xuc'astajisaj chi na ri Jesús
chquixol ri cäminakib, rumal chi man c'o tä
jas cäcowin ri cämical chubanic che. 25 Kas
ojer c'ut ch'awinak lok ri ka mam David
chrij ri Kajaw Jesús, xubij:
Ri in amak'el quinwil ri Kajaw c'o wuc'.
C'o pa nu wiquiäk'ab rech man c'o tä
jas ri cäcowin jun chubanic chwe
chi quinxej wib, —cächa'.
26 Rumal ri' sibalaj cäquicot ri wanima',
amak'el quintzijoj tzij
re quicotemal,
cu'l c'u nu c'ux chrij ri Dios
chi man c'o tä jun kas c'äxc'ol
quinriko, cuxlan c'u ri wanima'.
27 Man quinya tä la can chquixol
ri cäminakib,
man cäya tä la chi cäk'ay
ri nu cuerpo in,
in ri' ri lok'alaj patänil e la.
28 C'utum la ri be chnuwäch ri cäc'aman
bi pa ri kas c'aslemal,

c'o c'u na nimalaj nu quicotemal
aretak ri in c'o chi uc' la, —cächa',
—xcha ri tat Pedro.
29 Kachalal, ri alak aj Israel, tampe alak
ri quinbij: K'alaj ri' chi ri ka mam David
xcäm ri' ri are', xmuktajic. Ri jul ri xmuk
wi xak are c'o waral kuc' uj cämic, —cächa'.
30 Ketam c'ut chi ri ka mam David are jun
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, ri are
c'ut xucoj ri tzij ri xubij ri Dios che ruc'
juramento, chi jun chque ri rachalaxic ri
quil na u wäch pa tak ri k'ij ri quepe na, are
ri Cristo† ri cäyi' na takanic pu k'ab. Coc
che Nim Takanel je' jas ri ka mam David.
31 Ri ka mam David je' ta ne chi ojer tajin
cäril lok ri cuc'ulmaj ri Cristo, xch'aw chrij
ru c'astajibal. Xubij c'ut chi man cäcanaj
tä can chquixol ri cäminakib, man cäk'ay tä
na ru cuerpo, —cächa'. 32 Are c'u wa' we
Jesús ri' ri xc'astajisax rumal ri Dios, ri uj
konojel kas xkilo chi xc'astaj wa' chquixol
ri cäminakib. 33 Xwalijisax rumal ri Dios,
xnimarisax u k'ij aretak xut'uyuba pa ru
wiquiäk'ab. Aretak c'ut u c'amom chic pu
k'ab ru Tat ri Lok'alaj Espíritu ri xuchi'j
canok, xutak lok pa ka wi', are c'u wa'
ronojel ri tajin quil alak, ri tajin cäta alak,
—cächa'. 34 Pune c'u man xpaki ri ka mam
David chicaj, jas ri xuban ri Kajaw Jesús,
tzare c'ut xbinic:
Xubij ri Kajaw ri ka Dios che ri Wajaw:
“Chatt'uyul pa ri nu wiquiäk'ab,
35 c'ä quinya na chawe chi catch'acanic,
cattakan pa qui wi' conojel
ri cäca'n qui c'ulel chawe,” —cächa ri
Dios,
—xcha ri ka mam David.
36 Kas rajwaxic chi conojel ri winak aj Is-
rael chquetamaj chi we Jesús ri' ri xcämisaj
alak cho ri cruz, are wa' xcha'ic, xban
Cristo che rumal ri Dios, xoc c'u che Rajaw
ronojel, —xcha ri tat Pedro chque.
37 Aretak ri winak xquita wa' we tzij ri',
sibalaj c'äx xquina' pa canima', xquita' c'u
che ri tat Pedro xukuje' chque ri niq'uiaj
apóstoles chic, xquibij: Kachalal, ¿jas ra-
jwaxic käka'no? —xecha chque.
38 Ri tat Pedro xubij chque: Chq'uexa
ri anima' alak, xukuje' ri chomanic alak.
Rajwaxic chi käban kasna' alak chjujunal
alak pa ru bi' ri Jesucristo, xa je ri' käsach
mac alak rumal ri Dios, ri Are' c'ut cusipaj
ri Lok'alaj Espíritu chech alak. 39 Are chech
alak ri Dios xuchi'j wi wa', chque ri alc'ual
alak, xukuje' chque ri winak ri naj e c'o wi,
chque c'u conojel ri quesiq'uix na rumal ri
Dios ri Kajaw rech quec'oji na ruc', —xcha
chque.
40 Ri tat Pedro q'uia xubij chque. Cuc' tak
wa' we tzij ri' xeuch'abej, xeupixbaj, xubij
chque: Chto' ib alak, ya' alak can ri itzel tak
winak re we k'ij junab ri', ri man jicom tä ri
qui c'aslemal, —xcha ri tat Pedro chque.
41 Conojel c'u ri xquic'am pa canima' ru
Lok' Pixab ri Dios ri xutzijoj ri tat Pedro,
xban c'u qui kasna'. Craj e oxib mil ri' ri xe-
boc cuc' ri cojonelab pa ri k'ij ri'. 42 Conojel
c'u ri xecojonic, xquitakej u banic jas ri
xquic'ut ri apóstoles chquiwäch, xquimulij
quib ruc' quicotemal, junam xca'n orar,
junam c'ut xquitij ri qui wa.

Waral käkil wi jas ri qui c'aslemal ri nabe tak cojonelab

43 Sibalaj xquixej quib conojel ri winak,
rumal chi q'uia u wäch cajmabal xukuje'
tak etal xeban cumal ri apóstoles. 44 Conojel
ri e cojoninak che ri Cristo xa jun qui
chomanic, xquijachala ri jastak que chbil
tak quib. 45 Xquiq'uiyij ri culew, xukuje'
ri jastak que. Are c'u ri rajil xquijachala
chquiwäch ri c'o qui rajwaxic. 46 Ronojel
k'ij xquimulij quib pa ri nimalaj rachoch
Dios, xukuje' xquimulij quib cho tak
cachoch ri cojonelab, xquijach ri wa
chquiwäch conojel. Junam c'ut xewi'c,
xequicotic, man c'o tä jun cuna' pa ranima'
chi nim u banic. 47 Xquiya c'u u k'ij ri Dios,
nim xe'il wi cumal conojel ri winak. Ri Dios
xubano chi ronojel k'ij e c'o niq'uiaj winak
chic ri käquirik ru tobanic ri Are'. Xeuya c'u
ri winak ri' cuc' ri kachalal cojonelab.

3

C'o jun achi ri man käcowin taj käbinic, käcunax cumal ri apóstoles

1 Jun k'ij xepaki'c, xebe' ri tat Pedro
rachi'l ri tat Juan pa ri nimalaj rachoch
Dios pa ri u rox hora re ri benak k'ij, ri hora

† **2:30** Ri tzij “Cristo” o “Mesías” quel cubij “cha'tal rumal ri Dios”.

ri cäban ri oración. 2 Chila' c'ut c'o jun achi
ri man xcowin taj xbinic rumal ri c'äx ri c'o
che ri rakan tzpa tak ri k'ij ri xil u wäch. Xyi'
c'u wa' chuchi' ri nimalaj rachoch Dios chi'
ri uchibe ri cojom Sibalaj Je'lic che ru bi'.
Je' c'u xban wa' che ri achi ronojel k'ij rech
cuta' u limosna chque ri winak ri queboc
bi pa ri nimalaj rachoch Dios. 3 Aretak ri
achi xeril ri quieb apóstoles, ri tat Pedro,
ri tat Juan oquem que pa ri rachoch Dios,
xuta' jun u limosna chque. 4 Ri e are' c'ut co
xeca'y che, xubij c'u ri tat Pedro: Chatca'y
chke, —xcha che.

5 Ri achi co xca'y chque, xuchomaj are'
chi c'o jas käyi' can che cumal. 6 Are c'u
ri tat Pedro xubij che: Man c'o tä nu rajil,
man c'o tä sak puak, man c'o tä k'än puak.
Are c'u ri c'o wuc' quinya na chawe. Rumal
ri Jesucristo aj Nazaret, pa ru bi' ri Are',
chatwalijok, chatbinok, —xcha che.

7 Ri tat Pedro xuchap che ru wiquiäk'ab,
xuyaco. Chanim c'ut xecowir ri rakan ri
achi, xukuje' ru kul tak rakan. 8 Xa je ri'
ri achi ri u banom c'äx ri rakan xuq'uiäk
rib, xtaq'uic, xuchaplej binem. Xoc c'u
bi junam cuc' ri apóstoles pa ri nimalaj
rachoch Dios, xbinic, xuq'uiäk rib, xuya u
k'ij ri Dios. 9 Conojel c'u ri winak xquilo
chi tajin cäbinic, xukuje' chi tajin cuya u
k'ij ri Dios. 10 Sibalaj c'u xquicajmaj wa'
ri xuc'ulmaj ri achi, man xquirik tä c'ut
jas käca'no rumal chi xquetamaj u wäch ri
achi chi are ri cät'uyi ronojel k'ij chuta'ic u
limosna chuwäch ri nimalaj rachoch Dios
pa ri porta ri cojom Sibalaj Je'lic che ru bi'.

Ri apóstol Pedro cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chuwäch ri nimalaj rachoch Dios

11 Ri achi ri u banom c'äx ri rakan nabe,
ri xcunatajic, ri are' man xutzokopij tä ri
tat Pedro, ri tat Juan. Conojel c'u ri winak
sibalaj qui cajmam quib, xquitij anim,
xquimulij quib chquij ri quieb apóstoles pa
ri rakan ja ru bi' Rakan Ja re Salomón ri
e c'o wi ri e are'. 12 Aretak ri tat Pedro
xrilo chi xquimulij quib ri winak, xubij
chque: Kachalal, alak aj Israel, ¿jas che
käcajmaj alak wa' ri xbantajic? ¿Jas che
co cujca'yej alak? ¿A xa kächomaj alak chi
ruc' ri ka chuk'ab uj o xa rumal chi sibalaj
uj nimanelab che ri Dios xka'no chi käbin
we achi ri'? 13 Man je' tä ri', xane are ru
Dios ri ka mam Abraham, ri ka mam Isaac,
xukuje' ri ka mam Jacob, are Dios wa' xa
xunimarisaj u k'ij ri Jesús, ri lok'alaj u C'ojol
ri xjach alak pa qui k'ab ri k'atal tak tzij.
Aretak ri tat Pilato xuchomaj u tzokopixic
bic, ri alak man xaj tä alak. 14 Man xaj tä
alak chi kätzokopix ri lok'alaj u C'ojol ri Dios
ri kas jicom ranima', xane xbij alak chi are
utz kätzokopix jun kämisanel chuq'uexwäch
ri Are'. 15 Xak je ri' xcämisaj alak ri Jesús,
ri jun ri käyo'w ri kas c'aslemal chque ri
winak. Ri Dios c'ut xuc'astajisaj ri Are'
chquixol ri käminakib. Ri uj c'ut xkilo chi
kas tzij xc'astajic. 16 Rumal c'u ri cojonic
che ru bi' ri Jesús xutzir we achi ri' ri quil
alak, ri etam alak u wäch. Ri cojonic ri' che
ri Jesús, are wa' xbanowic chi xutzir canok
we achi ri' chuwäch onojel alak, —kächa ri
tat Pedro.

17 Wetam c'u in, kachalal, chi ri alak,
xukuje' ri c'amal tak be alak, xcämisaj alak
ri Jesús rumal chi man kas käch'ob alak ri
tajin käban alak. 18 Ri Dios c'ut xuya' chi je
wa' xbanic, rech je' quel wi ri u bim lok ri
Are' cumal conojel ri ojer tak k'alajisal re
ru Lok' Pixab, chi ri Cristo ri cha'tal rumal
ri Dios curik na c'äx. 19 Rumal ri' chq'uexa
anima' alak, tzelej ba' alak ruc' ri Dios rech
quesachtaj ri mac alak, —kächa'. We je'
käban alak wa', ri Dios cubano chi quepe na
k'ij re jororemal rech cuxlan anima' alak.
20 Xukuje' cutak na lok ri Jesús ri ojer ri'
cha'talic rech coc che Cristo che to'ic alak.
21 Che we chanim ri' rajwaxic chi ri Jesu-
cristo käc'oji na can pa ri caj c'ä cutzirisax
c'u na ronojel rumal ri Dios, käban na u
banic ronojel wa' jas ri u banom nabe, je'
jas ri xubij lok ri Dios chquichi' ri lok'alaj
tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ojer, —kächa
ri tat Pedro. 22 Rumal ri' ri ka mam Moisés
xubij chque ri ka nan ka tat ojer: "Ri Kajaw
ri ka Dios cucha' na jun chque ri i winakil,
cutak c'u na rech coc che k'alajisal re ru
Lok' Pixab, je' jas ri xinutak in. Rajwaxic
c'ut chi quinimaj ronojel ri cubij chiwe,"
—kächa'. 23 "Apachin c'u ri man cuta tä ri
cubij ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri',
quesax na bi pa ri tinimit Israel, käsachisax
c'u na u wäch," —xcha ri ka mam Moisés, —
kächa ri tat Pedro.

24 Conojel c'u ri k'alajisal re ru Lok' Pixab
ri Dios, cächapletaj lok ruc' ri ka mam
Samuel, xukuje' ri c'ä te xepe chic, conojel
wa' ri xek'alajisanic, xquiya lok u bixic wa'
ri tajin cäc'ulmataj cämic, —cächa'. 25 Ronojel
ri xuchi'j lok ri Dios cumal tak ri k'alajisal
re ru Lok' Pixab ri Are', ech alak wa'. Ri
Dios c'ut xuban jun trato cuc' ri ka mam
ojer chubanic utzil chech alak, aretak xu-
bij che ri ka mam Abraham: "Conojel ri
winak cho ruwächulew quetewchitaj c'u
na cumal ri awachalaxic ri quil na qui
wäch," —xcha ri Dios. 26 Aretak ri Dios
xuc'astajisaj ru C'ojol chquixol ri cäminakib,
nabe xutak bi uc' alak, alak ri' ri winak aj
Israel, rech cätewchix na alak, rumal chi ri
Are' cubano chi chjujunal alak cätas ib alak
chrij ri etzelal, —xcha ri tat Pedro chque.

4

Ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan xec'am bic chquiwäch ri k'atal tak tzij

1 Ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan c'ä tajin
cäquitzijobej ri winak aretak xepe ri sac-
erdotes aj Israel,* cachi'l ri qui nimakil
ri chajil tak re ri nimalaj rachoch Dios,
xukuje' ri tata'ib saduceos,† xeopan c'u
cuc'. 2 Sibalaj yactajinak coyowal, rumal
chi ri tat Pedro, ri tat Juan tajin quequiti-
joj ri winak, cäquibij chi kas tzij quec'astaj
chi na ri cäminakib. Cäquibij c'ut chi are
c'utbal wa' chque conojel chi xc'astaj ri
Jesús chquixol ri cäminakib. 3 Xequichapo,
xequic'am bic, xequicoj c'u pa che' c'ä chu-
cab k'ij, rumal chi ya na'tam chic. 4 E q'uia
chque ri xquita ru Lok' Pixab ri Dios ri xe-
cojonic. We queajilax xak xuwi ri achijab,
craj e job mil ri e are'.

5 Chucab k'ij c'ut xquimulij quib pa
Jerusalén ri c'amal tak qui be ri winak aj
Israel, ri qui nimakil ri winak, xukuje' ri
tijonelab re ri Pixab. 6 Xquirik quib cuc'
ri tat Anás rachi'l ri tat Caifás, ri kas qui
nimakil sacerdotes. E c'o ri tat Juan, ri
tat Alejandro, xukuje' conojel ri cachalal ri
qui nimakil sacerdotes. 7 Xquitac'aba c'u
ri tat Pedro, ri tat Juan chquiwäch, xquic'ot
qui chi', xquibij chque: ¿Jachin ri yo'winak
pa i k'ab chi quiban ri tajin cäkilo? ¿Jas u bi'
ri quicojo rech quixcowinic quiban wa'? —
xecha chque.

8 Ri tat Pedro, kajinak ri Lok'alaj Espíritu
puwi', xubij chque: Tata'ib, alak ri c'amal
tak qui be ri winak, alak ri' ri qui nimakil
ri winak aj Israel, 9 cämic cäc'ot alak ka
chi' rumal ri utzil ri xbantaj che jun achi
yawab che retamaxic jas ri xban chucu-
naxic. 10 Chetamaj ba' alak xukuje' conojel
ri winak aj Israel chi rumal ri Jesucristo
aj Nazaret, pa ru bi' ri Are', xcunataj wa'
we achi ri' ri c'o chuwäch alak. Ri Jesús
ri xcämisaj alak cho ri cruz, ri xc'astajisax
rumal ri Dios chquixol ri cäminakib, are ri
Are' xcunan we achi ri'. 11 We Jesús ri' are
wa' ri abaj ri man xaj tä alak, alak ri' ri
yacal tak ja, are abaj wa' xcoj che tok'ebal
re ri ja.‡ 12 Man cäriktaj tä ru tobanic ri Dios
ruc' jachin jun winak, xane xak xuwi ruc' ri
Jesús. Je ri', rumal chi ri Dios man u yo'm
tä chke ru bi' jachin jun chic cho ronojel
ruwächulew, ri ya'tal che chi rumal ri are'
cuya' cäkarik na ru tobanic ri Dios, —xcha'.

13 Aretak ri k'atal tak tzij xquilo chi
ri tat Pedro, ri tat Juan man cäquixej tä
quib quech'awic, xukuje' xquilo chi xak
e winak ri man c'o tä ri q'uia quetamam
chrij wuj, sibalaj xquicajmaj wa'. Te c'u ri'
xquich'obo chi e are' tak wa' jujun chque
ri xerachi'laj ri Jesús. 14 Xukuje' xquilo
chi c'o ri achi ri xcunatajic tac'al cuc' ri
apóstoles, xa je ri' man xquirik tä chic jas
cäquibij. 15 Xquibij c'u chque ri apóstoles chi
quebel bi chquiwäch, are c'u ri e are' xe-
canajic, xquitzijobela c'u quib. 16 Xquibij:
¿Jas cäka'n chque we achijab ri'? Kas tzij
c'ut etamtal chic cumal conojel ri winak
pa ri tinimit Jerusalén ri cajmabal etal ri
ca'nom. Man cuya' tä c'ut cäkabij chi man
kas tzij taj. 17 Je ba' ka'na wa', rech man
cäbin tä más u tzijol ri xbantajic. Chekax-
ibij rech man quetzijon tä chic chuwek
cäbij chrij ri Jesús che jachin jun, —xecha'.

18 Xequisiq'uij c'ut, xetakan chque chi
man c'o tä chi jumul cäquitzijoj chic ri Jesús,

* **4:1** a "Sacerdote aj Israel": Chawila' ri San Lucas 1:8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.
† **4:1** b Ri tata'ib "saduceos" e are' winak wa' aj Israel ri nim qui banic ri man cäquicoj c'ut chi kas tzij quec'astaj na ri cäminakib. ‡ **4:11** We abaj ri' are ri Jesús mismo.

man cäquiya tä chi c'u tijonic pa ru bi' chque ri winak. 19 Xech'aw c'u ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan, xquibij: Kas chomaj alak ri', ¿a are utz lo cäril ri Dios chi are cujniman chech alak chuq'uexwäch ri käkanimaj ri Are'? 20 Ri uj c'ut man cujcowin taj ri mat käkabij chi na ri kilom xukuje' ri ka tom, —xecha chque.

21 Ri k'atal tak tzij xcaj xequixibij ri apóstoles, q'uia ri xquibij chque, xequitzokopij c'u bic. Man xquirik taj jas käca'n chuc'äjisaxic qui wäch, rumal chi conojel ri winak tajin cäquiya u k'ij ri Dios rumal ri xbantajic. 22 Ri achi ri xbantaj wi ri cajmabal cunanic c'o chi na cawinak u junab ruc' u wi'.

Ri cojonelab käquita' che ri Dios chi käyi' qui chuk'ab, xukuje' chi man käquixej tä quib

23 Aretak ri tat Pedro, ri tat Juan e tzokopital chic, xebe' cuc' ri niq'uiaj cojonelab chic, xquitzijoj ronojel ri xbix chque cumal ri qui nimakil ri sacerdotes xukuje' conojel ri qui nimakil ri winak. 24 Aretak xquita wa', junam xca'n orar, xquibij che ri Dios: Nimalaj Kajaw, lal ri' ri kas Dios ri xbanow ri caj, ri ulew, ri mar. Ronojel ri c'olic, xbantaj c'u wa' umal la. 25 Tzojer c'ut bim la lok rumal ri Lok'alaj Espíritu chuchi' ri ka mam David ri patänil e la, xbij la:

¿Jas lo wa' chi ri winak cho ruwächulew yactajinak coyowal, xak quetontiric, käca'n c'u nimal?
¿Jas che wa' chi ri winak käquichomaj u banic ch'oj ri man c'o tä u beyal?

26 Ri nimak tak takanelab cho ri uwächulew junam xquiwalijisaj quib,
ri qui nimakil ri winak xquimulij quib
rech käquiyac quib chrij ri Kajaw Dios, xukuje' chrij ri Cristo ri cha'tal rumal ri Dios,
—xcha la, —quecha ri cojonelab.

27 Xquitakej oración, xquibij: Kas c'u tzij wi xquirik quib ri nim takanel Herodes ruc' ri tat Poncio Pilato waral ri' pa we tinimit junam cuc' ri niq'uiaj winak chic cachi'l ri winak aj Israel, xquimulij c'u quib chrij ri lok'alaj C'ojol la, ri Jesús, ri cha'tal umal la. 28 Je' xca'n wa' rech je' käbantajic jas ri chomam la lok chi rajwaxic käbanic. 29 Kajaw, chilampe la cämic ri' chi q'uia ri tajin käquibij we winak ri' chkij. Ya la chke uj, ri uj patänil tak e la, chi cujcowinic käkatzijoj ri Lok' Pixab la, man c'o tä käkaxej wi kib. 30 Xukuje' käkata' che la chi käc'oji ke ri chuk'ab la chubanic cunanic chque ri yawabib, xukuje' che qui banic ri cajmabal tak etal, xukuje' nimak tak c'utbal pa ru bi' ri lok'alaj C'ojol la, ri Jesús, —xecha che ri Dios.

31 Aretak xeto'taj chubanic orar, ri ja ri e c'o wi xslabisaxic, conojel c'ut xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi', man xquixej tä quib xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios.

Conojel ri jastak que ri cojonelab are quech conojel wa'

32 Ri q'uia winak ri e cojoninak che ri Cristo, xa jun qui chomanic conojel, käquina' pa canima' chi xa e jun. Man c'o tä jun cubij chi xak xuwi rech are' ri c'o ruc', xane conojel ri jastak que, are quech conojel wa'. 33 Ri apóstoles ruc' nimalaj chuk'ab xquitakej u tzijoxic chi kas tzij xc'astaj ri Kajaw Jesús chquixol ri käminakib. Ri Dios c'ut cuya nimalaj tak tewchibal pa qui wi' conojel ri cojonelab. 34 Xa je ri' man c'o tä jun chquixol ri c'o u rajwaxic, rumal chi conojel ri c'o culew o ri c'o cachoch xquiq'uiyij wa'. Are c'u ri rajil xquic'am bi cuc' ri apóstoles. 35 Käquiya wa' we puak ri' pa qui k'ab, ri e are' c'ut käquijach wa' chquiwäch ri c'o qui rajwaxic. 36 Xak je ri', c'o jun tata', jun chque ri levitas, José u bi', ri xil u wäch pa Chipre, jun ch'äkap ulew wa' ri c'o pa ri mar. Ri tata' ri' xukuje' käbix Bernabé che cumal ri apóstoles. Quel cubij wa' chi are jun ri cucu'bisaj qui c'ux ri winak. 37 We achi ri' c'o jun ch'äkap rulew xuq'uiyij, xuc'am c'u bi ri rajil, xujach pa qui k'ab ri apóstoles.

5

Ri tat Ananías rachi'l ri nan Safira ri rixokil käca'n jun mac re subunic cho ri Dios

1 C'o c'u jun achi chic u bi' Ananías, ri rixokil are Safira u bi'. Junam xquichomaj u q'uiyixic jun ch'äkap culew. 2 Ri achi xresaj can jubik' che ri puak ri rajil ri ulew, retam c'u wa' ri rixokil. Je ri' xa niq'uiaj ri puak xuc'am bic, xujach pa qui k'ab ri apóstoles, je' ta ne chi are tz'akat ri puak ri

xyi' cumal. 3 Xpe c'u ri tat Pedro, xubij che
ri tat Ananías: Ananías, ¿jas che xya la che
ri Satanás chi coc pa ri anima' la, xban la
tzij che ri Lok'alaj Espíritu ruc' ri subunic ri
xban la, xesaj c'u la can niq'uiaj che ri rajil
ri ulew ri xq'uiyij la? 4 ¿A mat ech la ri ulew
aretak mäjok cäq'uiyij la? Aretak xq'uiyij la
ri ulew, ¿a mat ech la ri puak? —cächa'. ¿Jas
c'u che xchomaj la wa' pa anima' la? Man
are tä chque ri winak ri xban wi la tzij ruc'
ri subunic, xane are che ri Dios ri xban wi
la, —xcha ri tat Pedro che.
5 Aretak ri tat Ananías xuta wa' we tzij ri',
xtzak pulew, xcämic. Conojel c'u ri xetow
ri xbantajic sibalaj xquixej quib. 6 Xepe c'u
ri alabom, xquipis ru cuerpo pa jun payu',
xquic'am bic, xe'quimuku canok.
7 Craj oc'owinak chi oxib horas xopan ri
rixokil ri tat Ananías. Man retam tä c'ut jas
ri xbantajic. 8 Xubij c'u ri tat Pedro che: Bij
la chwe, ¿a je' puak wa' ri xbij alak chi xyi'
che ri ulew ri xq'uiyij alak? —cächa'.
Xubij c'u ri ixok: Je', jela' ri puak, —xcha
che ri tat Pedro.
9 Ri tat Pedro xubij che ri ixok: ¿Jas
che xchomaj alak junam chi cäcowin alak
chubanic ri subunic che ri Lok'alaj Espíritu
rech ri Kajaw? —cächa'. Chilampe la, xak
chi' ri porta chic e c'o wi ri alabom ri
xe'quimuku can ri achajil la, cäc'am na bi la
xukuje' cumal ri e are', —xcha ri tat Pedro
che.
10 Chanim xtzak ri nan Safira pulew
chuwäch ri tat Pedro, xcämic. Aretak xeboc
bi ri alabom, c'ä te xquilo cäminak ri nan
Safira. Xquic'am c'u bic, xe'quimuku can
chuxcut ri rachajil. 11 Conojel ri kachalal
cojonelab, xukuje' conojel ri xquita wa' ri
xbantajic, sibalaj xquixej quib.

Ri apóstoles cäca'n q'uia u wäch tak cajmabal

12 Sibalaj c'u q'uia u wäch tak cajmabal,
xukuje' nimak tak c'utbal tajin quebantaj
chquixol ri winak cumal ri apóstoles. Cono-
jel ri cojonelab c'ut tajin cäquimulij quib
amak'el pa ri rakan ja re ri nimalaj rachoch
Dios, ri cäbix Rakan Ja re Salomón che.
13 Man c'o tä jun chque ri niq'uiaj winak
chic cucoch'o coc cuc' ri cojonelab, pune
sibalaj nim que'il wi cumal ri winak re
ri tinimit. 14 E q'uia c'u ri xecojon che ri
Kajaw Jesús, chi achijab chi ixokib, je ri' chi
sibalaj xeq'uiar ri cojonelab. 15 Xa cumal
ri cajmabal ri tajin cäca'n ri apóstoles, ri
winak xequesaj lok ri qui yawab pa tak
ri be, xequiya pa tak ch'at, cho tak pop
rech aretak coc'ow ri tat Pedro chquixcut,
xuwi ta ne ru nanoch' cäkaj pa qui wi'
rech queutziric. 16 Xukuje' ne ri winak ri
quebel pa tak ri tinimit ri e c'o chunakaj
ri Jerusalén, xquic'am lok ri qui yawab
cachi'l ri tajin cäquirik c'äx cumal ri itzelalaj
tak espíritus ri e c'o chque. Conojel c'ut
xecunatajic.

Ri tat Pedro, ri tat Juan queocsax pa che'

17 Are c'u ri qui nimal sacerdotes, xukuje'
conojel ri rachi'l, ri winak ri cäbix sa-
duceos chque, sibalaj c'äx cäquina' chquij
ri apóstoles rumal chi sibalaj nim que'il wi
cumal ri winak. 18 Xequichapo, xequicoj
pa che' jawije' e c'o wi ronojel u wäch
ajpache'. 19 Xpe c'u jun ángel ri xtak lok
rumal ri Kajaw Dios, chak'ab c'ut xujak ri
porta rech ri che', xeresaj lok, xubij chque:
20 Jix pa ri nimalaj rachoch Dios, chixtac'al
chila' che qui tzijobexic ri winak chrij wa'
we c'ac' c'aslemal ri', —xcha ri ángel chque.
21 Xquita ri xbix chque rumal ri ángel.
Je c'u ri' chucab k'ij xeboc pa ri nimalaj
rachoch Dios, xquichap c'u qui tijoxic ri
winak.
E c'o ri apóstoles chila' aretak ri qui nimal
sacerdotes cuc' ri rachi'l xequisiq'uij cono-
jel ri qui nimakil ri winak aj Israel xukuje'
conojel ri nimak tak tata'ib rech cäquimulij
quib. E are' tak wa' xetakan bi che qui
c'amic lok ri apóstoles pa che'. 22 Aretak
c'ut xeopan ri tako'n pa che', man xequirik
tä c'u ri apóstoles. Xetzelejic, xequiya u
bixic wa'. 23 Je wa' xquibij: Aretak ri uj
xujopanic xkilo chi ri che' utz banom che u
tz'apixic, xukuje' chi ri chajinelab e c'o chi'
tak ri porta. Aretak c'ut xkajako, c'ä te xkilo
chi man c'o tä jun chupam, —xecha chque.
24 Aretak xquita wa' we tzij ri', ri kas
qui nimal sacerdotes, xukuje' ri c'amal
qui be ri chajil tak re ri nimalaj rachoch
Dios, xukuje' ri qui nimakil ri sacerdotes
xquita'la chbil tak quib, xquibij: ¿Jas ta lo ri
cäc'ulmataj chi na? —xecha'. 25 Chanim c'ut
xopan jun achi, xubij chque: Ri achijab ri

xcoj alak pa che', chanim e c'o pa ri nimalaj rachoch Dios, tajin quequitijoj ri winak, —xcha chque.

26 Chanim ri c'amal qui be ri chajil tak re ri nimalaj rachoch Dios, xe' che quilic ri apóstoles, xeuc'am c'u bi ri chajinelab che rachi'l. Xeuc'am lok ri tat Pedro, ri tat Juan ruc' utzil, man c'o tä c'u jas xuban chque rumal chi cuxej rib chquiwäch ri winak, we ne ri are' cäban che abaj cumal. 27 Aretak xec'amtaj lok, xequiya chquiwäch ri qui nimakil ri winak ri qui mulim quib. Xpe ri qui nimal sacerdotes, xuc'ot qui chi', xubij: 28 ¿A mat xkabij chiwe ruc' pixbenic chi man queitijoj tä chic ri winak chrij ri Jesús? ¡Chiwilampe ri i banom! Cämic c'ut i jabum ri i tijonic pa ronojel we tinimit Jerusalén. Xukuje' quibij chi uj ri uj ajchak' mac che ru cämical we achi ri' ri Jesús, —xcha chque.

29 Ri tat Pedro, xukuje' ri niq'uiaj apóstoles chic xech'awic, xquibij che: Tzrajwaxic wi are käkanimaj ri cubij ri Dios nabe chuwäch ri käquibij ri winak. 30 Ri qui Dios ri ka mam ojer xuc'astajisaj ri Jesús ri xcämisaj alak, ri xrip alak cho ri cruz. 31 Tzare wa' we Dios ri' xunimarisaj u k'ij ri Jesús, xut'uyuba pa ru wiquiäk'ab, xucoj che C'amal Be chque ri winak, xukuje' xucoj che To'l Que. Je' xuban wa' rech ri winak aj Israel käquiq'uex canima', käquiq'uex qui chomanic, käquirik c'u ri sachbal qui mac. 32 Ri uj xkilo chi xc'astaj ri Jesús, rumal ri' ri Dios uj u cojom che k'alajisal tak re chquiwäch ri winak junam ruc' ri Lok'alaj Espíritu ri u yo'm ri Dios chque ri queniman che, —xecha chque.

33 Ri qui nimakil ri winak, aretak xquita wa' sibalaj xpe coyowal. Are käcaj quequicämisaj ri apóstoles. 34 C'o c'u jun tata' chquixol ri qui nimakil ri winak, Gamaliel u bi', are tijonel re ri Pixab, jun fariseo.* Nim quil wi ri are' cumal ri winak. Ri are' xtaq'ui ak'anok, xubij chi que'esax na bi jun rat ri apóstoles. 35 Te c'u ri' xubij chque ri qui nimakil ri winak: Kachalal, alak aj Israel, kas chomaj na alak jas ri cäban alak chque we achijab ri'. 36 Chna'taj chech alak chi xque' quieb oxib junab wa', xwalij jun achi, Teudas u bi', ri xuban che rib chi nim u banic. E quiejeb ciento achijab ri xeboc ruc'. Xcämisax c'u ri are', xa je ri' conojel ri e c'o ruc' xejabunic, xq'uis c'u u wäch juntir. 37 Bantajinak chi wa', xwalij chi jun tata', Judas u bi', aj Galilea, aretak tajin cäban ri censo, queajilax c'u ri winak. E q'uia c'ut ri xeboc ruc'. Xcämisax c'u ri are' xukuje'. Xa je ri' conojel ri e c'o ruc' xejabunic. 38 Rumal ri' quinbij chech alak chi are utz na we käya can alak we achijab ri', mänim ib alak cuc'. We ri tajin käquitzijoj o ri tajin käca'no are quech ri winak, käsach na u wäch wa'. 39 We c'u ne rech ri Dios, man käcowin tä alak käsach alak u wäch. Chilampe alak chi mäyac ne ib alak chrij ri Dios, mäch'ojin alak ruc' ri Are', —xcha chque.

40 Conojel ri qui nimakil ri winak xquinimaj ri xubij ri tat Gamaliel. Xequisiq'uij c'u ri apóstoles, xequich'ayo, xequirapuj. Te c'u ri' xquiya takanic chque chi man c'o tä chi jumul käquitzijobej ri winak pa ru bi' ri Jesús. Te c'u ri' xequitzokopij bic. 41 Ri apóstoles c'ut xebel bi chquiwäch ri qui nimakil ri winak, xequicotic rumal chi ri Dios xuya chque chi käquirik q'uixbalalaj c'äxc'ol rumal ri Jesús. 42 Man xquitanaba tä c'u u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesucristo ronojel k'ij. Xequitijoj c'u ri winak pa ri nimalaj rachoch Dios, xukuje' cho tak ja.

6

*Ri apóstoles quequicha' wukub diáconos**

1 Pa tak ri k'ij ri' sibalaj xeq'uiar ri cojonelab. Are c'u ri cojonelab ri quech'aw pa griego xquichap u yaquic tzij chquij ri cojonelab ri quech'aw pa hebreo. Ri winak ri quech'aw pa griego käquibij chi ri malca'nib ri e c'o cuc' man junam tä cäban che quilic aretak käjach ri wa. 2 Are c'u ri apóstoles xequimulij conojel ri cojonelab, xquibij c'u chque: Uj ri', ri uj apóstoles, man utz taj chi mat käkatakej u tzijoxic ru

* **5:34** Ri tata'ib "fariseos" e are' winak wa' aj Israel ri sibalaj xquitakej u nimaxic ru Pixab ri Moisés. Xca'n c'u nimal, xquichomaj c'ut chi e utz na chquiwäch conojel ri winak. Q'uia qui nak'atisam wi quib ri man kas tä are ri cubij ru Tzij ri Dios. * **6:** Título: Ri diáconos e are' wa' c'o quekle'n che qui to'ic ri niq'uiaj cojonelab chic (1 Timoteo 3:8-13).

Lok' Pixab ri Dios mac rech uj cujjachow ri wa. 3 Kachalal, tzucuj ba' alak wukub achijab chxol alak. We achijab ri' rajwaxic chi utz ri qui c'aslemal, k'alaj chi cätakan ri Lok'alaj Espíritu pa canima', c'o quetambal, käkaya c'u pa qui k'ab ru jachic ri wa. 4 Are c'u ri uj käkatakej u banic orar, xukuje' käkatakej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, —xecha ri apóstoles chque ri cojonelab.

5 Conojel c'ut utz xquita ri xquibij ri apóstoles. Xquicha' c'u ri tat Esteban. Ri are' are jun tata' ri sibalaj cäcojon che ri Dios, xukuje' k'alaj chi ri Lok'alaj Espíritu cätakan pa ranima'. Xukuje' xquicha' ri tat Felipe, ri tat Prócoro, ri tat Nicanor, ri tat Timón, ri tat Parmenas, xukuje' ri tat Nicolás ri aj Antioquía ri ojer oquinak cuc' ri winak aj Israel, junam ru chomanic chrij ri Dios. 6 Te c'u ri' xequiya we achijab ri' chquiwäch ri apóstoles. Ri e are' c'ut xquiya qui k'ab pa qui wi', xca'n orar.

7 Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios xjabun u wäch, sibalaj xeq'uiar ri cojonelab pa ri tinimit Jerusalén. Xukuje' sibalaj e q'uia chque ri sacerdotes aj Israel xeniman che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

Ri tat Esteban cächapic, cäc'am bic, käyi' c'u chquiwäch ri qui nimakil ri winak

8 Sibalaj nim c'u ru tok'ob ri Dios c'o puwi' ri tat Esteban, xukuje' yo'm nimalaj u chuk'ab rech cuban nimak tak etal chquixol ri winak, xukuje' nimak tak cajmabal. 9 Xewalij c'u jujun achijab ri quepe pa jun rachoch Dios ri cojom "Quech Tzokopim Achijab" che ru bi', xquichap c'u tzij ruc' ri tat Esteban. Xepe chi c'u niq'uiaj achijab chic chrij. E c'o ri aj Cirene, aj Alejandría, aj Cilicia, xukuje' niq'uiaj chic ri e petinak pa tak ri tinimit re Asia. 10 Man xecowin tä c'ut xquik'atej u wäch ru tzij ri tat Esteban, rumal chi ri are' c'o u no'j, cäch'aw c'u ruc' ri etamanic ri yo'm che rumal ri Lok'alaj Espíritu. 11 Xequitoj c'u jujun achijab rech käquibij chi kas tzij qui tom ri tat Esteban cubij ri äwas u bixic chrij ri ka mam Moisés xukuje' chrij ri Dios. 12 Je ri' xca'no, xquicojola qui c'ux ri winak xukuje' ri nimak tak tata'ib cachi'l ri tijonelab re ri Pixab rech käpe coyowal chrij ri tat Esteban. Xquimajij c'u ri tat Esteban, xquichapo, xquic'am bi chquiwäch ri qui nimakil ri winak. 13 Xukuje' xequitzucuj achijab rech käquibij ri man kas tzij taj chrij ri tat Esteban. We winak ri' käquibij: We achi ri' man käcos tä chubixic ri äwas u bixic chrij we lok'alaj rachoch Dios ri' ri kech uj, xukuje' chrij ru Pixab ri ka mam Moisés. 14 Ka tom c'ut ri are' cubij chi we Jesús ri' ri aj Nazaret cusach na u wäch we nimalaj rachoch Dios ri', xukuje' cuq'uex na ronojel ri uj u nak'atajisam wi can ri ka mam Moisés, —xecha ri'.

15 Te c'u ri' ri qui nimakil ri winak xukuje' conojel ri e t'uyul pa ri k'atbal tzij, aretak xeca'y che ri tat Esteban, xquilo chi ru palaj are je' jas ru palaj jun ángel.

7

Ri tat Esteban cuk'alajisaj ru Lok' Pixab ri Dios chquiwäch ri qui nimakil ri winak

1 Xpe ri qui nimal sacerdotes, xuta' c'u che ri tat Esteban, xubij: ¿A kas tzij wa' ri tajin käbix chawij? —xcha che.

2 Xch'aw c'u ri tat Esteban, xubij chque conojel: Lok'alaj tak kachalal, alak c'amal tak ka be, tampe alak ri quinbij, —cächa'. Ri ka Dios, ri sibalaj nim u k'ij, xuc'ut rib chuwäch ri ka mam Abraham ojer aretak c'o pa tak ri juyub re Mesopotamia, c'ä mäjok käk'ax are' pa ri tinimit Harán. 3 Xubij che: "Chaya can ra tinimit, xukuje' conojel ri awachalaxic, rech cate' pa ri ulew ri quinc'ut na chawäch," —xcha che. 4 Xel c'u bi ri ka mam Abraham pa ri qui tinimit ri winak aj Caldea, xe'c, xc'oji pa Harán. Te c'u ri', aretak käminak chi ru tat, xc'am lok rumal ri Dios waral pa we tinimit ri c'o wi alak cämic. 5 Man xyi' tä c'u ch'äkap ulew che rechbal ri ka mam Abraham pa we tinimit ri' rumal ri Dios, man c'o tä c'u ne jun alaj ch'äkap ri cuya' käc'oji wi. Xubij c'u ri Dios che chi käpe na ri k'ij aretak ri are' cärechbej na ri ulew, käcanaj can wa' we ulew ri' chque ri ralc'ual aretak käcäm ri are', pune ta ne mäja' c'o ralc'ual ri ka mam Abraham pa tak ri k'ij ri'. 6 Xukuje' xubij ri Dios che chi ri ralc'ual ri quil na qui wäch quec'oji na pa jun tinimit chic, ri man qui tinimit taj. Quec'oji na pa qui k'ab ri winak jela', quepatänin na chque.

Are quiejeb ciento junab cäquirik na c'äx chila', —xcha ri Dios. 7 Xukuje' xubij ri Dios che: "Ri in quink'at na tzij pa qui wi' ri niq'uiaj winak chic ri quecojow na che patänil tak que. Quebel c'u na lok chila', quinquipatänij na waral ri'," —xcha ri Dios che. 8 Xukuje' xuban jun trato ri Dios ruc' ri ka mam Abraham. Che retal ri trato xtakan ri Dios chi käk'at ru cuerpo jun achi o jun ala.* Rumal ri' ri ka mam Abraham, aretak ilom chi u wäch ri alaj a Isaac ru c'ojol, chuwajxak k'ij xucoj ri etal che ru cuerpo. Xukuje' je' xuban ri tat Isaac che ri a Jacob ru c'ojol, ri tat Jacob xukuje' xucoj ri retal ri trato chque ru c'ojol ri are', xk'at ri qui cuerpo. Ri cablajuj u c'ojol ri tat Jacob e are wa' ri ojer tak qui mam conojel ri winak aj Israel cämic, —cächa'.

9 Ri ralc'ual ri tat Jacob, ri ka mam ojer, c'äx xquina' che ri a José ri qui chak',† xquiq'uiyij c'ut rech cäc'am bi pa Egipto. Ri Dios c'ut, c'o ri Are' ruc' ri a José. 10 Xuto' c'ut pa conojel tak ri c'äxc'ol ri xuriko. Xuya u no'j, xuya che chi utz quil wi rumal ri Faraón ri nim takanel puwi' ri Egipto. Aretak achi chic ri a José, ri Faraón xucoj ri are' che k'atal tzij puwi' ronojel ri Egipto, xukuje' xucoj ri are' che takanel puwi' ri rachoch. Ronojel c'ut xuya pu k'ab, —cächa'.

11 Xpe c'u wi'jal xukuje' nimalaj c'äxc'ol puwi' ronojel ri Egipto, xukuje' puwi' ronojel ri Canaán. Ri ka nan ka tat ojer man c'o tä chi ri cäquitijo. 12 Are c'u ri tat Jacob, aretak xuto chi c'o trico pa Egipto, xeutak bi ri u c'ojol jela'. Ri cablajuj u c'ojol ri tat Jacob, e are c'u wa' ri ka mam ojer. Are c'u nabe mul wa' ri xebe' pa Egipto. 13 Chucamul chic ri xebe'c, are chi' ri tat José xuc'ut rib chquiwäch ri rachalal, xretamaj c'u ri nim takanel, ri Faraón, jachin tak ri rachalaxic ri tat José. 14 Xtakan c'u ri tat José chuc'amic ri Jacob ru tat, xukuje' conojel ri niq'uiaj rachalaxic. E oxc'al olajuj winak c'u wa' chconojel. 15 Je' u k'axic wa' ri tat Jacob pa Egipto junam cuc' ri rachalaxic, chila' c'ut xcäm wi. Xukuje' chila' xecäm wi ri cablajuj u c'ojol, ri ojer tak ka mam. 16 Xc'am c'u lok ri qui cuerpo pa Siquem rech quemuk pa ri mukubal ri xulok' ri ka mam Abraham chque ru c'ojol ri tat Hamor aj Siquem ruc' ru rajil ri are', —cächa'.

17 Aretak c'ut xa jubik' craj man copan ri k'ij ri cäbantajic jas ru bim ri Dios ruc' juramento che ri ka mam Abraham, ri tinimit Israel xnimaric, sibalaj xeq'uiar c'u ri ka winakil pa Egipto. 18 Are chi' c'ut xoc chi na jun takanel chic puwi' ri Egipto ri man retam tä u wäch ri tat José. 19 We nim takanel ri' xna'w che qui subic ri ka winakil, xuban c'u etzelal chque ri ka nan ka tat ojer. Xuban c'äx chque, xeutako rech quequiwonoba can ri alaj tak calc'ual ri te' xil qui wäch rech xak quecämic. 20 Pa tak c'u ri k'ij ri' xil u wäch ri alaj a Moisés. Are sibalaj utz xil wi rumal ri Dios. Ru nan u tat xecowinic xquiq'uiyisaj na oxib ic' cho cachoch. 21 Aretak c'ut xajwatajic chi xquiya canok, xriktaj rumal ru mia'l ri Faraón ri takanel puwi' ri Egipto, xuc'am bi cho rachoch, xuq'uiyisaj, xuban ralbal che. 22 Je ri' ri a Moisés xc'ut ronojel u wäch etambal re Egipto chuwäch, xukuje' ronojel u wäch no'j. Rumal wa' ri a Moisés xc'oji nimalaj u no'j. Nim chi c'u u k'ij ri are'. Xk'alajin c'u wa' aretak xch'awic, xukuje' pa ronojel ri xubano, —cächa'.

23 Aretak tz'akat chic cawinak u junab, xpe pa ranima' ri qui solixic ru winakil, ri winak aj Israel. 24 Chila' xril jun chque ru winakil ri tajin cäban c'äx che rumal jun aj Egipto. Xe' c'ut, xuto', xucämisaj c'u ri aj Egipto chutojic u q'uexel ri c'äx ri xuban che ri aj Israel. 25 Xuchomaj c'u ri tat Moisés chi ru winakil cäquich'ob na chi ri Dios cucoj na ri are' che qui tzokopixic. Ri e are' c'ut man xquich'ob tä wa'. 26 Chucab k'ij chic ri tat Moisés xeurik quieb winak aj Israel ri tajin quech'ojinic, craj c'ut cujach qui wäch, cuya utzil chquixol, xubij chque: "Ri alak achalal ib alak. ¿Jas che c'äx cäban alak chbil tak ib alak?" —xcha chque. 27 Are c'u ri jun ri tajin cuban c'äx che ri rachi'l, xupakchij apan ri tat Moisés jela', xubij che: "¿Jachin xatcojow che takanel

* **7:8** Ri u cojic ri etal ri' che ru cuerpo jun ala o jun achi are wa' cäbix "circuncisión" che, retal ri trato ri xuban ri Dios ruc' ri Abraham ri ojer qui mam ri winak aj Israel. † **7:9** Ri a José ri qui chak' ru c'ojol ri Jacob, are xukuje' jun chque ri ojer qui mam ri winak aj Israel cämic.

xukuje' che k'atal tzij pa ka wi'? 28 ¿A
cawaj quinacämisaj jas ri xaban che ri jun
aj Egipto iwir?" —xcha che. 29 Aretak ri
tat Moisés xuta wa' we tzij ri', xanimaj bic,
xel bi pa Egipto, xe' pa Madián. Xc'oji c'u
chquixol winak ri man u winakil taj. Chila'
c'ut xc'uli'c. Xil qui wäch quieb u c'ojol, —
cächa'.

30 Oc'owinak chi c'u cawinak junab,
xuc'ut rib jun ángel chuwäch pa ri juyub ri
cätz'inowic, nakaj che ri nim juyub, Sinaí
u bi'. Ri ángel c'o pa ri k'ak' rech ri juwi'
q'uix ri tajin cäc'atic. 31 Sibalaj c'u xucajmaj
wa' ri tat Moisés aretak xrilo. Aretak xkeb
ruc' rech kas cärilo, xuto chi xch'aw lok ri
Kajaw Dios, xubij: 32 "In ri' ri qui Dios ri
a mam ojer, ru Dios ri a mam Abraham,
ru Dios ri a mam Isaac, ru Dios ri a mam
Jacob," —xcha'. Are c'u ri tat Moisés xuxej
rib, xbirbitic, man xucoch' tä chic xrilo.
33 Xubij c'u ri Kajaw Dios che: "Chewesaj
ra xajäb, rumal chi ri ch'äkap ulew ri at
c'o wi are lok'alaj ulew wa'. 34 Kas tzij
wilom ri c'äx ri tajin käquirik ri nu winak
pa Egipto. Nu tom ri cok'ej ri winak, rumal
c'u ri' in kajinak lok che qui to'ic, rech
quetzokopitajic. ¡Tasa'jmpe'! Catintak na
bi pa Egipto," —xcha ri Kajaw Dios che, —
cächa ri tat Esteban.

35 Are ri tat Moisés xetzelax u wäch
cumal ri winak aj Israel. Xquibij che:
"¿Jachin xatcojow pa ka wi' che takanel,
xukuje' che k'atal tzij?" —xecha che. Pune
je ri', are ri are' ri xutak bi ri Dios che
takanel pa qui wi' xukuje' che to'l que. Je'
xuban ri Dios rumal ri ángel ri xuc'ut rib
chuwäch pa ri juwi' q'uix. 36 Ri tat Moisés
are ri are' ri xeresaj lok ri ka nan ka tat ojer
pa Egipto. Xuban nimak tak c'utbal xukuje'
tak cajmabal pa Egipto, pa ri Quiäk Mar,
xukuje' pa tak ri juyub ri cätz'inowic. Caw-
inak junab c'ut xuban wa'. 37 Are wa' ri tat
Moisés ri xubij chque ri winak aj Israel: "Ri
Dios cucha' na jun chque ri i winakil, cutak
c'u na rech coc che k'alajisal re ru Lok'
Pixab, je' jas ri xinutak in. Rajwaxic c'ut
chi quinimaj ronojel ri cubij chiwe," —xcha
chque. 38 Tzare c'u ri' ri tat Moisés ri xc'oji
chquixol ri winak aj Israel ri qui mulim
quib pa ri juyub ri cätz'inowic, xukuje' xc'oji
ri are' ruc' ri ángel ri xch'aw ruc' puwi' ri
nim juyub, Sinaí u bi',‡ xukuje' cuc' ri ka
nan ka tat ojer. Xukuje' xuta ri tzij ri cuya
ri kas c'aslemal, xuc'am c'ut, xuya lok wa'
chke uj, —cächa ri tat Esteban chque.

39 Ri ka mam ojer c'ut, man xcaj taj
xeniman che, xane xa xquetzelaj u wäch.
Xquipakchij ri ka mam Moisés, xquirayij
pa canima' ri qui tzelejic jumul chic
pa Egipto. 40 Xquibij che ri tat Aarón:
"Cheabana jujun ka tiox ri quenabej na
chkawäch, rumal chi man ketam taj jas
xuc'ulmaj we tat Moisés ri xujesan lok
pa Egipto," —xecha che. 41 Xca'n c'u jun
qui tiox ri je' käpe jun alaj ama' wacäx,
xequicämisaj tak awaj, xequisipaj c'u
cho ri qui tiox ri xca'no. Xca'n c'u jun
nimak'ij, xequicot ruc' ri jun tiox ri xak
e are' xebanowic. 42 Rumal ri' ri Dios
xutas rib chquij, xeutzokopij canok rech
quequik'ijilaj ri k'ij, ri ic', ri ch'imil, je' jas
ri cäbix pa ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru
Lok' Pixab ri Dios:

Winak aj Israel, pa tak ri cawinak junab ri
xixc'oji pa ri juyub ri cätz'inowic, ¿a
xeicämisaj lo awaj che quisipaxic wa'
chnuwäch in?
43 Man je' taj xibano, xane are xeik'ijilaj
niq'uiaj tak dioses. Are xitelej ri
rachoch ri dios, Moloc u bi' (are
jun carpa wa' ri rachoch ri qui dios
Moloc),
xukuje' ru ca'yebal ru ch'imil ri i dios,
Renfán u bi'.
Xak e tiox ri' ri ix xixbanowic rech
queik'ijilaj.
Xa rumal wa' quixinwesaj na bi pa ri i
tinimit ix, quixintak c'u na bi pa jun
tinimit chic ri naj c'o wi, c'ä jela'
ch'äkäp che ri tinimit Babilonia,
—xcha ri Dios chque.

44 Ri ka nan ka tat ojer, aretak xquib-
inibej ri juyub ri cätz'inowic, c'o ri rachoch
Dios cuc'.§ Are wa' ri banom ruc' manta,
ri c'o wi ri tz'alam tak abaj re ri Pixab. Je'
c'u u banic wa' jas ri xubij ri Dios che ri
ka mam Moisés, aretak xubij che chi cuban
jun rachoch Dios ri je' u banic jas ri c'utum

‡ **7:38** Ri nim juyub Sinaí are xukuje' cäcoj juyub Horeb che ru bi'. § **7:44** Chawila' ri tzij "rachoch Dios" pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

chuwäch. 45 Ri ka nan ka tat ojer xquechbej
wa' we rachoch Dios ri' pa qui k'ab ri qui
nan qui tat ri e are'. Aretak c'ut ri winak
ri' rachi'l ri tat Josué xeboquic, xec'oji pa
ri culew ri niq'uiaj winak chic ri esam bi
chquiwäch rumal ri Dios, xquic'am bi ri
rachoch Dios cuc'. Xek'ijilan c'u chupam
c'ä pa ru k'ijol ri ka mam David ojer. 46 Ri
nim takanel David nim xil wi rumal ri
Dios, je ri' chi xurik nimalaj utzil pa ru
c'aslemal. Rumal ri' are u rayinic cuyac jun
kas rachoch ri Dios. Are Dios wa' ru Dios ri
ka mam Jacob ojer xukuje'. 47 Are c'u ri tat
Salomón ru c'ojol ri tat David xyacow wa'
we ja ri' che ri Dios aretak xoc che takanel.
48 Pune ri Nimalaj Dios aj Chicaj man cäc'oji
tä pa jun ja ri xa banom cumal winak, jas ri
xubij ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios:
49 Ri caj are nu t'uyulibal
ri quintakan wi puwi' ronojel,
are c'u ri ulew je' ta ne ruxlanibal
ri wakan.
¿Jas c'u u wäch ri ja
ri quiwaj quiyac chwe?
—cächa ri Kajaw Dios,
¿o jawije' c'o wi ri uxlanibal
ri quinuxlan wi?
50 ¿A mat are ri in ri xinbanow
ronojel ri c'olic?
—xcha ri Dios, —xcha ri tat Esteban.
51 Ri tat Esteban xutakej u bixic chque
ri qui nimakil ri winak: Ri alak sibalaj
abajarinak ri anima' alak. Ri anima' alak
man queniman tä che ri Dios, man coc tä
c'u ru tzij pa jolom alak. Alak xak junam
cuc' ri man e cojonelab taj. Ri alak amak'el
käk'atej alak u wäch ri Lok'alaj Espíritu. Ju-
nam alak cuc' ri mam alak ojer, —cächa'.
52 ¿A c'o lo jun chque ri k'alajisal tak re
ru Lok' Pixab ri Dios ri mat xban c'äx che
cumal ri mam alak ojer? Man c'o tä jun,
xane xequicämisaj ri xeyo'w lok u bixic chi
käpe na ri Cristo ri Jicomalaj Patänil re ri
Dios.* Are c'u wa' ri xjach alak pa qui k'ab
ri winak, xcämisaj alak. 53 Ru Pixab ri Dios
ri xyi' nabe canok cumal ri ángeles che ri
ka mam Moisés, are Pixab wa' ri xyi' chech
alak. Pune je ri', ri xuban ri Dios rech
käyataj ri Pixab pa k'ab alak, man känimaj tä
alak wa', —xcha ri tat Esteban chque.

Cäcämisax ri tat Esteban cumal ri winak

54 Ri winak, aretak xquita wa' we tzij
ri', sibalaj xpe coyowal che ri tat Esteban,
xquimut'ut'ej ri qui ware chrij chuc'utic
ri nimalaj coyowal. 55 Are c'u ri are' ka-
jinak ri Lok'alaj Espíritu puwi', xca'y chi-
caj, xril c'u ri je'lalaj u juluwem ri Dios,
xukuje' xril ri Jesús, tac'al pa ru wiquiäk'ab
ri Dios. 56 Xubij c'ut: ¡Chilampe alak! —xcha'.
Quinwil ri caj jaktalic, xukuje' quinwil ri
Ralc'ual ri Dios ri Kas Winak† c'o pa ru
wiquiäk'ab ri Dios, —xcha chque.
57 Ri nimak tak tata'ib xquitz'apij ri qui
xiquin, sibalaj co xquirakakej qui chi'.
Xak jun xquiyo' xebe' chrij ri tat Esteban.
58 Xquesaj bi chrij ri tinimit, xquiq'uiäk c'u
che abaj. Ri achijab c'ut ri xebanow tzij
chrij ri are' xquiya can ri catz'iak ruc' jun
achi, Saulo u bi'. 59 Aretak tajin käquiq'uiäk
che abaj, ri tat Esteban xuban orar, xuta'
tok'ob che ri Kajaw Jesús, xubij: Kajaw
Jesús, c'ama la ri wanima', —xcha'.
60 Te c'u ri' xxuqui'c, co xurak u chi',
xubij: Tat, mäya la wa' we mac ri' chquij,
—xcha ri tat Esteban.
Xuwi xbitaj wa' rumal, xel ranima'.

8

Ri tat Saulo cuban c'äx chque ri cojonelab

1 Ri tat Saulo utz xrilo chi xcämisax ri tat
Esteban.
Kas c'u pa ri k'ij ri xcäm ri are' xchaptaj
u banic nimalaj c'äx chque ri kachalal co-
jonelab pa ri tinimit Jerusalén. Conojel c'ut
xejabux bic. E c'o xebe' pa tak ri tinimit
re Judea, e c'o niq'uiaj chic xebe' pa tak
ri tinimit re Samaria. Xuwi ri apóstoles
xecanaj canok. 2 Xepe c'u jujun achijab ri
kas queniman che ri Dios, xquic'am bi ri
tat Esteban, xe'quimuku canok. Sibalaj xe-
bok' c'u chrij. 3 Are c'u ri tat Saulo xutakej
u banic c'äx chque ri kachalal cojonelab.
Xoc cho tak ja, xeucharchatej bi achijab,
ixokib, xeucoj c'u pa che'.

* **7:52** Ri Jicomalaj Patänil re ri Dios are ri Cristo, ri To'l Ke, ri xquibij lok ri ojer tak k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios.
† **7:56** Ri Jesús xucoj we bi'aj ri' chbil rib chuc'utic chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ibax ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios chi käpetic.

Cätzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa Samaria

4 Are c'u ri cojonelab ri xebel bi pa ri
tinimit Jerusalén, xquitzijoj ri Utzalaj Tzij
re ri Evangelio apawije' chi' ri xebe' wi.
5 Ri tat Felipe xe' pa jun tinimit re Samaria,
chila' c'ut xuchaplej qui tzijobexic ri winak
chrij ri Cristo. 6 Ri winak xquimulij quib
chrij ri tat Felipe. Sibalaj xquitatabej ri tzij
ri xubij. Xukuje' xquil ri cajmabal tak etal
ri tajin cubano. 7 E q'uia c'u ri winak ri e c'o
itzelalaj tak espíritus chque. Xeutzir c'u wa'
we winak ri'. Ri itzelalaj tak espíritus, are-
tak xebel chque ri winak, xquirak qui chi',
xebe'c. E q'uia c'u ri cäminak qui cuerpo ri
xecunatajic, xukuje' e q'uia ri u banom c'äx
ri cakan, ri man xecowin taj xebinic. Ri e
are' xukuje' xecunatajic. 8 Je ri' chi conojel
ri winak pa ri tinimit ri' sibalaj xequicotic.
9 C'o c'u jun tata' pa ri tinimit ri', Simón
u bi', ri nabe canok xuban ri itzinic, xesub
ri winak aj Samaria rumal. Xuban che
rib chi ri are' sibalaj nim u banic pa ri
tinimit. 10 Conojel c'u ri winak chi ac'alab
chi ri'jab sibalaj xquitatabej ri cubij ri achi
ri', xquibij: We achi ri' are c'o ri nimalaj u
chuk'ab ri Dios ruc', —xecha'. Ri Nimalaj u
Chuk'ab ri Dios, —xuchix che ri are'.
11 Ojer chi c'u ri' e subum lok ri winak
rumal ri itzinic ri tajin cubano. Rumal c'u
ri' sibalaj xquicoj ri xubij. 12 Aretak c'ut ri
winak xquinimaj ri Utzalaj Tzij re ri Evan-
gelio ri xutzijoj ri tat Felipe chque chrij ru
takanic ri Dios, xukuje' chrij ri Jesucristo,
xa je ri' e q'uia chque xban qui kasna',
chi achijab chi ixokib. 13 Xukuje' ne ri tat
Simón xcojonic, xban u kasna', xuchaplej
c'u rachi'laxic ri tat Felipe. Sibalaj xu-
cajmaj ri nimak tak cajmabal, xukuje' ri
nimak tak etal ri xebantajic.
14 Aretak ri apóstoles ri e c'o pa ri tinimit
Jerusalén xquito chi ri winak pa Samaria
xquinimaj ru Lok' Pixab ri Dios, xequitak
bi ri tat Pedro rachi'l ri tat Juan jela'.
15 Aretak xeopanic, xca'n orar pa qui wi' ri
cojonelab aj Samaria rech käkaj ri Lok'alaj
Espíritu pa qui wi'. 16 Je ri', rumal chi man
c'o tä jun chque kajinak ri Lok'alaj Espíritu
puwi'. Xuwi banom qui kasna' pa ru bi' ri
Kajaw Jesús. 17 Te ri' ri tat Pedro, ri tat Juan
xquiya ri qui k'ab pa qui wi' ri cojonelab,
xkaj c'u ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi'.
18 Ri tat Simón xrilo chi aretak ri apóstoles
xquiya ri qui k'ab pa qui wi' ri cojonelab,
xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi', xpe c'u
ri are', xuchi'j puak chque. 19 Xubij: Ya
alak we chuk'ab ri' chwe in xukuje', rech
apachin ri quinya ri nu k'ab puwi' käkaj ri
Lok'alaj Espíritu puwi', —xcha chque.
20 Xubij c'u ri tat Pedro che: Utz na we
ta ri rajil la käsach u wäch wa' uc' la, rumal
chi kächomaj la chi ri cusipaj ri Dios cuya'
kälok' wa' ruc' puak. 21 Man c'o tä e la
kuc' pa we chac ri', man ya'tal tä c'u wa'
che la, rumal chi man jicom tä ri anima' la
chuwäch ri Dios. 22 Ya la can wa' we etzelal
ri' ri chomam la. Bochi'j ba' la ri Dios, ta'
la tok'ob che chi käsachtaj ri mac la, are c'u
ri' ri itzel chomanic ri xq'uiy pa anima' la.
23 K'alaj c'ut chi c'o ri c'äx ri t'uyul pa ri
anima' la. Are wa' ru xera' ri etzelal. Je' ta
ne chi ri lal chaptajinak la rumal we etzelal
ri', —xcha ri tat Pedro che ri tat Simón.
24 Xch'aw c'u ri tat Simón, xubij che ri
tat Pedro: Bana ba' alak orar pa nu wi'
chuwäch ri Kajaw Dios, rech man quinrik
tä ne jubik' ri c'äx ri xbij la chwe, —xcha
che.
25 Aretak ri quieb apóstoles xeto'taj chu-
bixic ru banom ri Dios pa ri qui c'aslemal,
xukuje' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios,
xetzelej bi pa Jerusalén. Xquitzijoj can ri
Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa tak ri alaj tak
tinimit re Samaria ri xeoc'ow wi.

Ri tat Felipe cätzijon ruc' jun achi nim u banic aj Etiopía

26 Te c'u ri' jun ángel xuch'abej ri tat Fe-
lipe, xubij che: Chatwalij ba', jat pa ru mox
ri relbal k'ij pa ri be ri quel bi pa ri tinimit
Jerusalén, käxuli pa Gaza, —xcha che.
We be ri' are wa' ri käk'atan pa ri juyub
ri cätz'inowic. 27 Xwalij c'u bi ri tat Felipe,
xe'c. Xurik c'u jun tata' aj Etiopía pa ri be.
Are jun tata' eunuco,* —cuchixic. We achi
ri' sibalaj nim u banic, are quilow ronojel
ri jastak re ri chichu' ri käcoj Candace che
ru bi'. Ri ixok ri' are ri nim takanel pa

* **8:27** Ri eunuco are jun achi ri xtas chquij ri niq'uiaj achijab rech cuban na jun chac ri sibalaj nim u banic.

qui wi' conojel ri aj Etiopía. Ri tata' ri' u petic pa ri tinimit Jerusalén ri xuk'ijilaj wi ri Dios. 28 Tzelejem c'u re pa ru tinimit, t'uyul pa ru carreta,† tajin cusiq'uij ri wuj ri xutz'ibaj ri ka mam Isaías, k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. 29 Ri Espíritu rech ri Dios xubij che ri tat Felipe: Chatkeb ruc' we jun carreta ri', chawachi'laj bic, —xcha che.

30 Aretak xkeb ri tat Felipe, xuto chi ri tata' tajin cusiq'uij ri wuj ri u tz'ibam ri ka mam Isaías, xuta' c'u che: ¿A cäch'ob la jas quel cubij ri tajin käsiq'uij la? —xcha che.

31 Ri tata' xubij che: ¿Jas ta quinban in chuch'obic wa' we man c'o jachin ri cäbin chwe jas quel cubij ri tajin quinsiq'uij? —xcha che.

Xubij c'u che ri tat Felipe chi käpaki lok pa ri carreta, cät'uyi bi ruc' are'.

32 Jawije' ri tajin cusiq'uij wi ri tata' pa ru Lok' Pixab ri Dios, je wa' cubij:

Je' jas ri cäban che jun chij
ri cäc'am bi pa pilic,
je' xban che ri are'.
Je' jas jun alaj chij
ri man curak tä u chi'
aretak käsocax ri rismal,
je' xuban ri are', man c'o tä
jas xubij.
33 Xkasax u k'ij ri are'. Pune man c'o tä
u mac, xk'at tzij puwi'.
Man jicom tä c'ut ri xban che,
man c'o tä c'u jun ri xto'wic.
¿Jachin ta c'u ri cäcowin che
qui tzijoxic jas qui banic ri winak
ri xil ta ne qui wäch rumal ri are'?
Man c'o tä jun, rumal chi xesax bi
pa ri tinimit, xc'am c'u bic
pa cämisaxic,
—cächa ru Lok' Pixab ri Dios ri tajin cusiq'uij ri tata'.

34 Xubij ri tata' ri nim u banic che ri tat Felipe: Bana ba' la tok'ob, bij la chwe, ¿jachin chrij tajin cäch'aw ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios? ¿A are ri are' ri tajin cäch'aw chrij chbil rib, o are jun chic ri cubij? —cächa che.

35 Xch'aw c'u ri tat Felipe. Ruc' we tzij ri' ri tajin cusiq'uij ri aj Etiopía, xuchaplej u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Jesús. 36 E benak pa ri be, oc'owem cäca'n chuchi' jun ja', ri tata' aj Etiopía xubij che ri tat Felipe: C'o joron waral, ¿a mat cuya' cäban nu kasna' chi'? —xcha ri'.

37 Ri tat Felipe xubij che: We kas tzij cäcojon la, cuya' cäban ri kasna' la, —xcha che.

Xch'aw c'u ri are', xubij: Quincojo chi ri Jesucristo are ru C'ojol ri Dios, —xcha'.

38 Xtakan c'u chutac'baxic ri carreta. Ri quieb xekaj pa ri ja', xban c'u u kasna' ri tata' rumal ri tat Felipe. 39 Aretak xebel lok pa ri ja', ri Espíritu rech ri Kajaw Dios xuc'am bi ri tat Felipe. Ri tata' ri nim u banic aj Etiopía man xril tä chi u wäch. Xutakej c'u ru be ri are', sibalaj xquicot ranima'. 40 Are c'u ri tat Felipe te' cärilo chi c'o ri are' pa ri tinimit Azoto. Xel bic jela', benam re pa ri tinimit Cesarea. Pa ronojel tinimit ri xoc'ow wi xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak c'ä xopan na pa Cesarea.

9

Waral käkil wi ru q'uexic ru c'aslemal ri tat Saulo

1 Are c'u ri tat Saulo sibalaj royowal chquij ri winak ri e cojoninak che ri Kajaw Jesús. Ri are' craj queucämisaj. ¡Xeuxibij c'ut! Rumal ri' xe' ri are', xtzijon ruc' ri qui nimal sacerdotes ri c'o pa ri tinimit Jerusalén. 2 Xuta' che chi cuya bi jujun tak wuj che, ri cubij wi chi yo'm takanic pu k'ab rech coc pa tak ri rachoch Dios pa ri tinimit Damasco. Je ri' rech queutzucuj ri queniman che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, chi achijab chi ixokib, che qui chapic rech queuc'am lok che cocsaxic pa che' pa ri tinimit Jerusalén. 3 Benak c'u pa ri be, c'o ri are' chunakaj ri tinimit Damasco, xak te'talic c'ut xtunun jun nimalaj sakil chrij ri xpe chicaj. 4 Xtzak c'u pulew, te' xuto chi c'o jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij: Saulo, Saulo, ¿jas che tajin caban we nimalaj c'äx ri' chwe? —xcha ri'.

5 Ri tat Saulo xubij: ¿Jachin ri lal, Tat? —xcha che.

† **8:28** Ri carreta ri' are jas jun carruaje ri käjic' cumal ri quiej, quec'oji c'u ri winak chupam che ri binem.

Ri Jun ri xch'awic xubij: ¡In ri' ri Jesús! Ri c'äx ri tajin cabano, are chwe In ri tajin caban wi wa'. Xak je ri' ri at tajin carik c'äx jas ri cuban ri wacäx ri cucoj akan che ri jun che' t'ist'ic u wi', —xcha che.

6 Ri tat Saulo xuxej rib, xbirbitic, xubij: Tat, ¿jas caj la chi quinbano? —xcha'.

Xubij c'u ri Kajaw Jesús che: Chatwalijok, jat pa ri tinimit, cäbix c'u na chawe jas ri rajwaxic cabano, —xcha che.

7 Ri achijab ri e benak pa ri be ruc' ri tat Saulo sibalaj xquixej quib rumal chi xquita ri ch'abal, man c'o tä c'u jachin xquilo. 8 Xwalij c'u ri tat Saulo, xujak ru wak'äch, man xcowin tä c'ut xca'yic. Rumal ri' xa xyukex bi che ru k'ab, xc'am bi pa ri tinimit Damasco. 9 Chila' c'ut xc'oji wi oxib k'ij, man xcowin taj xca'yic. Man c'o tä c'u jas xutijo.

10 C'o c'u jun cojonel pa ri tinimit Damasco, Ananías u bi'. Xuc'ut rib ri Kajaw Jesús chuwäch, xubij che: ¡Ananías! —xcha che.

Ri are' xch'awic, xubij: In c'olic ri', Wajaw, —xcha che.

11 Ri Kajaw Jesús xubij che: Chatwalij ba', jat pa ri jun be ri cäbix "Jicom" che. Aretak catopan pa rachoch ri tat Judas, chata' che we c'o ri jun achi chila' aj Tarso, Saulo u bi'. Chanim ri' tajin cuban orar. 12 C'o ri xuc'ut ri Dios chuwäch. Xril jun achi, Ananías u bi', ri xoc bi ruc', xuya ru k'ab puwi' rech cäcowinic cäca'y jumul chic, —xcha ri Kajaw Jesús che.

13 Xch'aw c'u ri tat Ananías, xubij: Kajaw, e q'uia ri qui bim chwe chrij we achi ri' chi u banom q'uia u wäch c'äx chque ri winak pa ri tinimit Jerusalén ri e cojoninak che la. 14 Ulinak c'u waral, yo'm lok takanic pu k'ab cumal ri qui nimakil sacerdotes che qui chapic bi conojel ri cäquicoj ri bi' la aretak cäca'n orar, —xcha che.

15 Xubij c'u ri Kajaw Jesús che: ¡Jat ba'! Are rumal chi we achi ri' cha'tal wumal rech cutzijoj ri Utzalaj Tzij chwij In chque ri winak re ri niq'uiaj tak tinimit chic, chque ri quetakan pa qui wi', xukuje' chque ri winak aj Israel. 16 Quinc'ut c'u na chuwäch jas ri nimalaj c'äx ri rajwaxic curik na ri are' rumal wech in, —xcha ri Kajaw Jesús che ri tat Ananías.

17 Xe' c'u ri tat Ananías. Xoc bi pa ri ja ri c'o wi ri tat Saulo, xuya ru k'ab puwi', xubij c'u che: Wachalal Saulo, ri Kajaw Jesús, ri xuc'ut rib chuwäch la pa ri be ri petinak wi la, xinutak lok uc' la rech cäcowin la cäca'y chi na la, xukuje' rech käkaj ri Lok'alaj Espíritu puwi' la, —xcha che.

18 Chanim c'ut xetzak lok je' ta ne jujun solot pu wak'äch ri tat Saulo. Je ri' xcowinic xca'y jumul chic ri are'. Xwalij c'ut, xban u kasna'. 19 Te c'u ri' xwi'c, xpe chi jumul ru chuk'ab. Xc'oji c'u na quieb oxib k'ij cuc' ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Damasco.

Ri tat Saulo cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Damasco

20 Te c'u ri' ri tat Saulo xuchaplej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios pa tak ri rachoch Dios, cubij c'u chque ri winak chi ri Jesús are ri u C'ojol ri Dios. 21 Conojel c'u ri xquita ru tzij sibalaj xquicajmaj wa', xquibij: ¿A mat are wa' ri achi ri cuban c'äx chque ri winak pa Jerusalén ri cäquicoj ru bi' ri Jesús aretak cäca'n orar? ¿A mat are ulinak waral che qui chapic bic, che qui jachic pa qui k'ab ri qui nimakil sacerdotes? —xecha ri'.

22 Are c'u ri tat Saulo ruc' nimalaj chuk'ab xch'awic, xuk'alajisaj c'ut chi ri Jesús kas tzij Are ri Cristo, ri To'l Ke, je ri' chi ri winak aj Israel ri e c'o pa ri tinimit Damasco man xquirik tä chic jas cäca'no.

Ri tat Saulo xa jubik' craj chi cäcämisax cumal ri winak aj Israel pa ri tinimit Damasco

23 Oc'owinak chi c'u q'uialaj tak k'ij, ri winak aj Israel xquichomaj jas cäca'n chucämisaxic ri tat Saulo. 24 Ri are' c'ut xretamaj jas ri qui chomam u banic chucämisaxic. Pak'ij chi chak'ab ri e are' xquiyuxlej ri tat Saulo chuchi' tak ri porta re ri tinimit chucämisaxic. 25 Are c'u ri cojonelab xquic'am ri tat Saulo, xquiya pa jun nim chicäch. Chak'ab xquikasaj bi chrij ri tapya ri c'o chrij ri tinimit. Je' ri xca'n chuto'ic ri tat Saulo.

Ri tat Saulo copan pa ri tinimit Jerusalén

26 Aretak xopan ri tat Saulo pa ri tinimit Jerusalén, xraj xc'oji cuc' ri cojonelab. Conojel c'ut xquixej quib che ri are' rumal chi man xquicoj taj chi are jun kas cojonel. 27 Xpe c'u ri tat Bernabé, xuc'am

bi ri tat Saulo chquiwäch ri apóstoles rech käquetamaj u wäch. Xutzijoj c'u chque jas xuban ri tat Saulo, xril ri Kajaw Jesús pa ri be, xukuje' chi xch'aw ri Kajaw Jesús ruc'. Xubij c'u chque chi ri tat Saulo man xuxej tä rib che qui tzijobexic ri winak chrij ri Cristo pa ri tinimit Damasco. 28 Je ri' ri tat Saulo xcanaj can cuc' ri cojonelab pa ri tinimit Jerusalén, xerachi'laj jawije' ri xebe' wi. 29 Man xuxej tä rib che qui tzijobexic ri winak chrij ri Cristo. Xuchap tzij cuc' ri winak aj Israel ri quech'aw pa griego. Are c'u ri e are' xa xquitzucuj jas käca'n na chucämisaxic. 30 Aretak xquetamaj wa' ri kachalal, xquic'am bi ri tat Saulo pa ri tinimit Cesarea, xquitak c'u bi pa ri tinimit Tarso.

31 Xak je ri' conojel ri kachalal cojonelab ri e c'o pa Judea, pa Galilea, xukuje' pa Samaria, xuxlan ri canima'. Tajin quecowiric, c'o c'u na qui chuk'ab. Xquixej quib chuwäch ri Dios, xeniman c'u che. Are ri Lok'alaj Espíritu ri tajin käbanowic chi sibalaj queq'uiaric, chi käc'oji na qui chuk'ab.

Waral käkil wi ri u cunaxic ri tat Eneas

32 Pa jun k'ij ri tat Pedro tajin queusolij ri kachalal, xukuje' xe' che quilic ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Lida. 33 Chila' xurik wi jun achi, Eneas u bi'. We achi ri' wajxakib junab chic c'o pa ch'at, käminak c'u ru cuerpo. 34 Ri tat Pedro xubij che: Tat Eneas, ri Jesucristo catcunanic. Chatwalijok, chabana can u banic ra ch'at, —xcha che.

Chanim c'ut xwalijic. 35 Aretak c'ut ri winak ri e c'o pa ri tinimit Lida, xukuje' ri e c'o pa ri tak'aj re Sarón ri c'o wi ri Lida, xquilo chi ri tat Eneas xwalijic, xquiya can ri ojer qui c'aslemal. Rumal ri xbantajic xecojon che ri Kajaw Jesús.

Waral kätzijox wi jun chichu' cojonel ri xcämic, xc'astaj c'ut

36 Pa tak ri k'ij ri' c'o jun chichu' cojonel pa ri tinimit Jope, Tabita u bi', ri käbix Dorcas che pa ri ch'abal griego. We chichu' ri' amak'el xuban ronojel u wäch utzil chque ri winak, xeuto' c'u ri c'o qui rajwaxic. 37 Pa tak ri k'ij ri' xyawaj ri nan Dorcas, xcämic. Aretak xch'ajtaj ru cuerpo, xyi' pa ru cawik ja. 38 Nakaj c'ut c'o wi ri tinimit Jope che ri tinimit Lida ri c'o wi ri tat Pedro. Ri cojonelab xquito chi ri tat Pedro c'o pa Lida, xequitak bi quieb achijab chubixic che: Bana ba' la jun tok'ob, sa'j la kuc' chanim, —xecha bic.

39 Ri tat Pedro xuban c'u u banic rib, xe' cuc' ri achijab. Aretak xeopanic, xquic'am bi ri tat Pedro pa ri cawik ja ri c'o wi ri käminak. Xepe c'u conojel ri malca'nib ixokib, xemuli chrij ri tat Pedro, tajin quebok'ic, xquic'ut tak ri camixa' xukuje' niq'uiaj atz'iak chic ri xuban ri nan Dorcas aretak c'aslic. 40 Ri tat Pedro xubij chque chi quebel na bi conojel, te c'u ri' xxuqui'c, xuban orar. Xca'y c'u che ri chichu' ri käminak, xubij: Nan Dorcas, walij ba' la, —xcha che.

Ri nan Dorcas xca'yic, aretak c'ut xril ri tat Pedro, xwalijic, xcu'bic. 41 Ri tat Pedro xuchap che ru k'ab, xuyaco. Xeusiq'uij ri malca'nib ixokib, xukuje' conojel ri niq'uiaj cojonelab chic. C'asal chic xuya chquiwäch rech käquilo. 42 Xel c'u u tzijol wa' pa ronojel ri tinimit Jope. E q'uia c'ut xecojon che ri Kajaw Jesús. 43 Naj c'ut xc'oji na ri tat Pedro pa ri tinimit Jope cho rachoch jun tata' josk'il tz'um, Simón u bi'.

10

Ri tat Pedro que' cho rachoch jun tata', Cornelio u bi', ri man aj Israel taj

1 C'o c'u jun tata', Cornelio u bi', pa ri tinimit Cesarea. Ri tata' ri' are jun qui nimal soldados ri c'o cien achijab pu k'ab. Ri soldados ri' käbix “Aj Italiano” chque. 2 Ri are' xk'ijilan che ri Dios, junam cuc' conojel ri e c'o pa rachoch. Xniman che ri Dios, xuxej rib chuwäch. Q'uia ri u banom che qui to'ic ri meba'ib winak aj Israel, amak'el c'ut xuban orar chuwäch ri Dios. 3 Pa jun k'ij, craj pa ri rox hora re ri benak k'ij, c'o ri xuc'ut ri Dios chuwäch ri tat Cornelio. Are jun ángel ri takom lok rumal ri ka Tat. Kas xrilo xoc bi ri ángel ruc', te c'u ri' ri ángel xubij che: ¡Tat Cornelio! —xcha che.

4 Ri are' sibalaj xuxej rib, co xca'y che ri ángel, xuta' che: ¿Jas caj la, tat? —xcha che.

Are c'u ri ángel xubij che: Ri Dios retam jas a banom, chi sibalaj caban orar chuwäch, xukuje' rilom ri utzil ri caban

chque ri winak. Man sachinak tä wa' che ri Are'. 5 Cheataka bi jujun achijab pa ri tinimit Jope chusiq'uixic lok jun tata', Simón u bi', ri xukuje' cäbix Pedro che, —cächa'. 6 Ri are' c'o pa rachoch jun tata' ri xukuje' cäcoj Simón che ru bi'. We tata' ri' are josk'il tz'um, ri c'o rachoch chuchi' ri mar, —cächa'. Ri tat Pedro cubij c'u na chawe jas ri rajwaxic cabano, —xcha ri ángel che ri tat Cornelio.

7 Aretak benak chi ri ángel ri xtzijon ruc' ri tat Cornelio, ri are' xeusiq'uij quieb chque ri patänil tak re, xukuje' jun soldado ri sibalaj cu'l u c'ux ri tat Cornelio chrij rumal kas tzij cäcojon ri soldado ri' che ri Dios. 8 Xutzijoj chque ronojel ri xrilo, te c'u ri' xeutak bi pa ri tinimit Jope.

9 Chucab k'ij e benak ri achijab pa ri be, nakaj chic e c'o wi che ri tinimit Jope. Ri tat Pedro c'ut xpaki puwi' ri ja ri c'o wi chubanic orar,* craj are ri u cablajuj hora chic. 10 Sibalaj cänum chi ri tat Pedro, craj cäwi'c, mäja' c'u cutzir ru wa re pak'ij. Ri Dios xuban che ri tat Pedro chi xsachi'c, c'o c'u ri xuc'ut ri Dios chuwäch. 11 Xril ri caj tajin cäjakjobic, te c'u ri' xrilo chi tajin cäkaj lok cho ruwächulew jun liq'uilic manta ri sibalaj nim, ri ximital chque ri quiejeb u tza'm. 12 E c'o c'u ronojel u wäch awaj chupam ri manta. E c'o chicop ri cajcaj cakan, xukuje' e c'o chicop ri cäquijuruj quib, xukuje' niq'uiaj chicop ri querapapic. 13 Xuta c'u Jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij che: Chatwalijok, Pedro, chacämisaj apachique chicop, chatwok, —xcha che.

14 Xch'aw c'u ri tat Pedro, xubij che: ¡No, Wajaw! Man c'o tä c'u jumul nu tijom ri man ya'tal tä u tijic, ri äwas chwe quintijo, —xcha che.

15 Xch'aw jumul chic ri Jun ri xch'aw nabe, xubij che ri tat Pedro: Ri cubij ri Dios chi ya'tal u tijic, mabij at che chi äwas u tijic wa', —xcha che.

16 Oxmul c'ut xbantaj wa'. Te c'u ri' ri manta xpaki chi jumul chicaj. 17 Ri tat Pedro tajin cuchomaj jas quel cubij wa' ri xrilo aretak ri achijab ri e takom bi rumal ri tat Cornelio xeopan chi' ri uchibe chuta'ic we chila' ri rachoch ri tat Simón. 18 Co xech'awic chuta'ic we chila' jekel wi jun tata', Simón u bi', ri xukuje' cäbix Pedro che. 19 Tajin cächoman c'u na ri tat Pedro chrij ri xuc'ut ri Dios chuwäch aretak ri Lok'alaj Espíritu xubij che: Chawilampe', e c'o oxib achijab tajin catquitzucuj. 20 Chatwalij ba', chatkaj c'u na bic. Jat cuc', muban c'u quieb a c'ux. Are ri in xinyo'w takanic chque chi quepe che a ch'abexic, —xcha ri Lok'alaj Espíritu che ri tat Pedro.

21 Xkaj c'u lok ri tat Pedro, xopan chila' jawije' e c'o wi ri achijab ri e takom bi rumal ri tat Cornelio, xubij chque: In ri' ri quintzucuj alak. ¿Jas tajquil alak wuc'? —xcha chque.

22 Ri e are' xech'awic, xquibij: Uj takom lok rumal ri tat Cornelio, ri qui nimal jun ciento soldados. Are jun tata' ri jicom ranima', ri cäniman che ri Dios. Ri are' sibalaj nim quil wi, xukuje' sibalaj lok' chquiwäch conojel ri winak aj Israel. Xbix c'u che rumal jun ángel ri xtak lok rumal ri Dios, chi cutak siq'uixic la rech que' la cho rachoch, cuta c'u na ri tzij ri cäbij la, —xecha che.

23 Xeocsax c'u pa ja rumal ri tat Pedro, xecanaj chila' che ri jun ak'ab. Chucab k'ij xewalijic, xe' c'u ri tat Pedro cuc' ri tata'ib. E rachi'l jujun kachalal aj Jope.

24 Chucab k'ij xeopan pa ri tinimit Cesarea. Eyeninak c'u ri tat Cornelio chque junam cuc' jujun chque ri rachalaxic, xukuje' ri winak ri sibalaj e utz ruc' ri are'. 25 Aretak xopan ri tat Pedro, xel lok ri tat Cornelio chuc'ulaxic, xxuqui c'u chuwäch chuk'ijilaxic. 26 Xpe c'u ri tat Pedro, xuyaco, xubij che: ¡Walij la, tat Cornelio! Ri in, xak in achi jas ri lal, —xcha che.

27 Tajin quetzijonic, xeboc apan chi' ja. Xoc c'u bi ri tat Pedro, te' xrilo q'uia winak qui mulim quib. 28 Xubij ri tat Pedro chque ri winak: Ri alak etam alak chi man ya'tal tä che jun aj Israel cärachi'laj o coc pa rachoch jun winak ri man aj Israel taj. Ri Dios c'ut xuc'ut chnuwäch chi man cuya' taj quinbij chi are äwas ri quinc'oji ruc' jun winak ri man aj Israel o quinbij chi man ch'ajch'oj tä ri ranima' ri are' cho ri Dios. 29 Rumal ri' aretak xtakan alak che

* **10:9** Pa tak ri k'ij ri' are li'lic qui wi' ri cachoch ri winak. Chila' xeuxlan wi, xukuje' xechacunic.

nu siq'uixic, man c'o tä jas xincoj pa nu tzij, xinpe chanim. Cwaj c'ut quinwetamaj jas che xtakan alak che nu siq'uixic, —xcha ri tat Pedro chque ri winak.

30 Xch'aw c'u ri tat Cornelio, xubij: Xque' ne lo quiejeb k'ij, je' tak hora ri' tajin quinban ri ayuno. Pa ri u rox hora re ri benak k'ij in c'o pa ja, tajin quinban orar. Xak c'u te'talic xtac'atob jun achi chnuwäch ri sibalaj käjuluw ri ratz'iak. 31 Xubij c'u chwe: "Tat Cornelio, ri oración ri xabano xtataj rumal ri Dios, ri utzil ri tajin caban chque ri winak ri c'o qui rajwaxic sibalaj utz käril wi ri Dios. 32 Chattakan ba' chusiq'uixic lok ri tat Simón ri xukuje' käbix Pedro che, ri c'o pa rachoch jun tata', Simón u bi', ri c'o pa ri tinimit Jope. We tata' ri' are josk'il tz'um ri c'o rachoch chi' ri mar. Aretak käpetic cubij na chawe jas ri rajwaxic cabano," —xcha chwe. 33 Rumal ri' chanim xintakan che siq'uixic la, c'amow c'ut chi xpe la. Che c'u we chanim konojel ka mulim kib chuwäch ri Dios. Käkaj c'ut käkatatabej ronojel ri takom la rumal ri Dios chubixic chke, —xcha ri tat Cornelio che ri tat Pedro.

Ri tat Pedro cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios cho rachoch ri tat Cornelio

34 Xuchaplej c'u tzijonem ri tat Pedro, je wa' xubij: Cämic kas xinwetamaj chi ri Dios xak junam queril conojel ri winak. 35 Xa apachique tinimit ri quepe wi, ri Dios utz queril ri winak ri käquixej quib chuwäch, ri queniman c'u che, ri käca'n ronojel u wäch utzil. 36 Ri Dios xch'aw cuc' ri winak aj Israel rech cuya u bixic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque. Ri Evangelio ri' cubano chi queutzir ri winak ruc' ri Dios, cuxlan c'u ri canima'. Xuban wa' rumal ri Jesucristo, ri Kajaw nimalaj konojel. 37 Ri alak kas etam alak ri xbantaj pa ronojel ri Judea, xchaptaj bi pa Galilea aretak ri tat Juan xutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque ri winak, xuban c'u qui kasna'. 38 Etam alak chi ri Dios xuya u chuk'ab ri Jesús aj Nazaret rumal ri Lok'alaj Espíritu, xbin c'u pa tak ri tinimit, xuban ronojel u wäch utzil chque ri winak, xeucunaj conojel ri qui rikom c'äx pu k'ab ri Itzel. Je' xuban wa' rumal chi ri Dios are ri Are' c'o ruc'. 39 Ri uj c'ut kas xkil wa' ronojel ri xuban ri Jesús pa tak ri juyub re Judea xukuje' pa ri tinimit Jerusalén. Te c'u ri' xcämisaxic, xrip cho ri cruz. 40 Ri Dios c'ut xuc'astajisaj churox k'ij chquixol ri käminakib, xubano chi xuc'ut rib chkawäch uj. 41 Man xuc'ut tä c'u rib chquiwäch conojel ri winak, xane xuwi chkawäch uj, ri ojer ri' uj cha'tal rumal ri Dios rech käkak'alajisaj ru Tzij. Uj c'u ri' ri junam xujwi' ruc' ri Jesús aretak c'astajinak chic chquixol ri käminakib. 42 Xujutak c'ut rech käkatzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque ri winak, xukuje' rech käkak'alajisaj chi are wa' ri Jesús ri xocsax rumal ri Dios che K'atal Tzij pa qui wi' ri e c'asc'oj, xukuje' pa qui wi' ri käminakib. 43 Xukuje' conojel ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer qui bim lok chi conojel ri quecojon che ri Jesús, rumal ri Are' käsachtaj na ri qui mac, —xcha chque.

Käkaj c'u ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi' ri winak ri man aj Israel taj

44 C'ä tajin cätzijon ri tat Pedro aretak xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi' conojel ri tajin käquitatabej ru Lok' Pixab ri Dios. 45 Are c'u ri cojonelab aj Israel ri e petinak ruc' ri tat Pedro, sibalaj xquicajmaj chi xukuje' xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj. 46 Xquita c'ut chi quech'aw pa jule' tak ch'abal chic, xukuje' käquiya u k'ij ri Dios. 47 Xubij c'u ri tat Pedro: ¿A c'o ne lo jun ri cuya' cubij chi man cuya' taj käban qui kasna' we winak ri', ri qui c'amom ri Lok'alaj Espíritu, jas ri ka c'amom uj? Man c'o taj, —xcha chque.

48 Xtakan c'u ri tat Pedro chi käban qui kasna' pa ru bi' ri Kajaw Jesús. Ri cojonelab c'ut xquibochi'j ri tat Pedro chi käcanaj na can quieb oxib k'ij chic cuc'.

11

Ri tat Pedro cutzijoj ronojel wa' chque ri cojonelab pa ri tinimit Jerusalén

1 Xquita c'u ri apóstoles, xukuje' ri cojonelab ri e c'o pa Judea, chi ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj xquic'amowaj ru Lok' Pixab ri Dios. 2 Aretak xtzelej ri tat Pedro pa Jerusalén, ri cojonelab aj Israel ri xak käquichomaj ri retal ri ojer trato, xquichap yok'onic chrij ri are'. 3 Xquita' c'u che: ¿Jas che xoc la cuc'

ri winak ri man aj Israel taj, te c'u ri' xwi' la cuc'? —xecha che.
4 Are c'u ri tat Pedro xuchap u tzijoxic ronojel ri xbantajic, xubij chque: 5 Pa jun k'ij in c'o pa ri tinimit Jope. Aretak tajin quinban orar, c'o ri xuc'ut ri Dios chnuwäch. Xinwil jun nimalaj manta ri tajin käkaj lok chicaj, chapom che ri quiejeb u tza'm, kajem cubano jawije' ri in c'o wi. 6 Aretak kas xinca'y che, te ri' xinwilo e c'o awaj cajcaj cakan chupam, nimak tak awaj, chicop ri käquijuruj quib, xukuje' chicop ri c'o qui xic'. 7 C'o c'u Jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij chwe: "Chatwalijok, Pedro, chacämisaj apachique chicop, chatwok," —xcha chwe. 8 Ri in c'ut xinbij: "¡No, Wajaw! Man c'o tä jumul nu tijom ri man ya'tal tä u tijic, ri äwas chwe quintijo," —xincha che. 9 Xinuch'abej chi jumul, xubij: "Ri cubij ri Dios chi ya'tal u tijic, mabij c'u che chi äwas u tijic wa'," —xcha chwe. 10 Oxmul wa' xuc'ut rib chnuwäch, te c'u ri' ri manta ri e c'o wi ri awaj xpaki chi jumul chicaj. 11 Che we chanim ri' xeopan oxib achijab che nu tzucuxic, ri qui petic pa ri tinimit Cesarea. Xeboc c'u pa ri ja jawije' ri in c'o wi. 12 Ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios xubij chwe chi muban quieb nu c'ux quine' cuc'. Xebe' we wakib kachalal ri' wuc'. Konojel c'ut xujoc bi pa rachoch jun tata'. 13 Ri tata' ri' xutzijoj chke chi xril jun ángel ri xtaq'ui chuwäch pa ri ja, ri xubij che: "Cheataka bi jujun achijab pa ri tinimit Jope chusiq'uixic lok jun tata', Simón u bi', ri xukuje' käbix Pedro che. 14 Ri are' cubij na chawe jas ri rajwaxic cabano rech carik ru tobanic ri Dios, ri at xukuje' conojel ri awachalaxic," —xcha che. 15 Aretak c'ut tajin quink'alajisaj ru Lok' Pixab ri Dios chquiwäch ri winak ri qui mulim quib chila', xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi', je' jas ri xkaj pa ka wi' uj nabe. 16 Xna'taj c'u chwe ri tzij ri xubij ri Kajaw Jesús: "Ri tat Juan kas tzij xuban kasna' ruc' ja', ri ix c'ut käban na i kasna' ruc' ri Lok'alaj Espíritu," —xcha'. 17 Je c'u ri', we ri Dios xusipaj chque ri e are' je' jas ri xusipaj chke uj ri uj cojoninak che ri Kajaw Jesucristo, ¿jas ta ne nu banic in chi quink'atej ri cuban ri Dios? —xcha ri tat Pedro chque.
18 Aretak ri kachalal cojonelab aj Jerusalén xquita ri xubij ri apóstol Pedro, man c'o tä chi jas xquibij, xquiya c'u u k'ij ri Dios, xquibij: ¡Xukuje' ba' ri niq'uiaj winak chic xyi' chque rumal ri Dios chi käquiq'uex canima', käquiq'uex c'u qui chomanic rech käquirik que ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic! —xecha ri'.

Waral kätzijox wi ri ropanic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa ri tinimit Antioquía

19 Conojel c'u ri cojonelab xeanimaj chuwäch ri c'äxc'ol ri xwalij chquij pa Jerusalén pa ru k'ijol ri tat Esteban. E c'o ri xebe' pa Fenicia, pa Chipre, xukuje' pa ri tinimit Antioquía. Chila' c'ut xak xuwi chque ri winak aj Israel xquitzijoj wi ru Lok' Pixab ri Dios. Man xquitzijoj tä wa' chque ri niq'uiaj winak chic. 20 E c'o c'u jujun cojonelab aj Chipre, aj Cirene ri xeopan pa Antioquía, e are c'u tak wa' xquitzijoj ri Evangelio rech ri Kajaw Jesús chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj. 21 Xyi' c'u qui chuk'ab rumal ri Dios, je ri' chi e q'uia xecojonic, xquiya can ri ojer qui c'aslemal, xquic'amowaj ri Kajaw Jesús pa canima'.
22 Aretak c'ut xopan u tzijol wa' cuc' ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Jerusalén, xquitak c'u bi ri tat Bernabé pa ri tinimit Antioquía. 23 Aretak xopan ri tat Bernabé, xrilo c'u chi conojel qui rikom ru tok'ob ri Dios, sibalaj xquicot ri are'. Xeupixbaj c'u conojel chi käquitakej ri cojonic chrij ri Kajaw Jesús, jicom c'u ri canima'. 24 Ri tat Bernabé are jun utzalaj tata', yo'm u chuk'ab rumal ri Lok'alaj Espíritu, xukuje' sibalaj nim ru cojonic. Xa je ri' e q'uia ri xecojon che ri Kajaw Jesús rumal ri are'.
25 Te c'u ri' xe' ri tat Bernabé pa ri tinimit Tarso chutzucuxic ri tat Saulo. Aretak xuriko, xuc'am bi pa ri tinimit Antioquía. 26 Jun junab c'ut xec'oji chila' cuc' ri kachalal cojonelab, xe'quitijoj q'uia winak. Are pa ri tinimit Antioquía ri xcoj wi Cristianos* che qui bi' ri cojonelab nabe mul.

* **11:26** Ri tzij "Cristiano" quel cubij chi are käcojon jun che ri Jesucristo, cutakej c'u ru tijonic ri Are' xukuje' ronojel ru Lok' Pixab ri Dios.

27 Pa tak c'u ri k'ij ri' e c'o jujun k'alajisal
tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri xebel bi
pa ri tinimit Jerusalén, xebe' pa ri tinimit
Antioquía. 28 Jun chque ri e are', are Agabo
u bi'. Xtaq'ui c'u ak'an chquixol ri kachalal.
Xyi' che rumal ri Lok'alaj Espíritu chi cuya
u bixic chi käpe na jun nimalaj wi'jal pa
ronojel ri ulew ri e c'o wi winak. Xuban c'u
ri nimalaj wi'jal ri' aretak c'o ri tat Claudio
César che nimalaj takanel puwi' ri Roma.
29 Are c'u ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit
Antioquía xquichomaj u mulixic jujun tak
quetzal rech käquitak bi chque ri cojonelab
ri e c'o pa Judea che qui to'ic. Xquiya c'ut
jampa' ri xecowin chuya'ic. 30 Xquimulij
c'u ri cuchuj, xquijach bi pa qui k'ab ri
tat Bernabé, ri tat Saulo rech käquic'am bi
chque ri c'amal tak qui be ri cojonelab aj
Judea.

12

Waral käkil wi ru cämisaxic ri apóstol Jacobo xukuje' ri roquic ri apóstol Pedro pa che'

1 Pa tak c'u ri k'ij ri' ri tat Herodes ri nim
takanel xuchap u banic c'äx chque jujun
chque ri kachalal cojonelab. 2 Xutak c'u
u cämisaxic ri tat Jacobo ratz ri tat Juan
ruc' machete. 3 Aretak xrilo chi xkaj wa'
ri xubano chquiwäch ri winak aj Israel,
xtakan chuchapic ri tat Pedro. Xc'ulmataj
wa' aretak tajin ri nimak'ij re ri caxlan
wa ri man co tä ch'äm ruc'.* 4 Aretak u
chapom chic, ri tat Herodes xucoj pa che',
xujach pa qui k'ab quiejeb mulaj soldados
rech käquichajij. E cajcaj ri soldados e c'o
pa ri jujun mulaj. Are c'u u chomanic ri
tat Herodes cuya ri tat Pedro chquiwäch
ri winak aretak oc'owinak chi ri nimak'ij.
5 Xa je ri' xchajix ri tat Pedro cumal ri
soldados pa ri che'. Are c'u ri kachalal
cojonelab ruc' chuk'ab xquitakej u banic
orar puwi' ri tat Pedro.

Ri Dios käresaj lok ri tat Pedro pa che'

6 Aretak ri tat Herodes xraj xresaj lok
rech cuya chquiwäch ri winak, pa ri ak'ab
ri' ri tat Pedro warinak chquixol quieb sol-
dados, ximom ruc' quieb ximibal re ch'ich'.
E c'o chi c'u niq'uiaj soldados chic qui cha-
jim ru chi' ri che'. 7 Xak te'talic xtac'atob
jun ángel takom rumal ri Dios chuxcut ri
tat Pedro, te c'u ri' xuban sak che ru pam
ronojel ri che', je' ta ne chi xetzij quieb oxib
chäj. Ri ángel xuchap ri tat Pedro pu toloc',
xuc'asuj, xubij che: ¡Chatwalijok chanim! —
xcha che.

Chanim xet'okopin ri ximibal re ch'ich' ri
cojom che ru k'ab. 8 Xubij c'u ri ángel che:
Chacojo ri awatz'iak, chaxima ri a xajäb, —
xcha che.

Ri tat Pedro je' xubano. Te c'u ri' ri ángel
xubij chi che: ¡Chacojo ra k'u'! ¡Jo' ba'!
Chinaterenej, —xcha che.

9 Xel c'u bic, xteri bi ri tat Pedro chrij
ri ángel. Man cuch'ob tä c'ut we kas tzij
chi are jun ángel ri tajin cärilo. Cuchomaj
ri are' chi xa achic' wa' ri tajin cubano.
10 Xeoc'ow chquiwäch ri nabe tak cha-
jinelab, chquiwäch ri ucab xukuje'. Aretak
xeopan ruc' ri porta re ch'ich' ri c'o chi'
ri be, xujak c'u rib u tuquiel. Xebel bic,
xquik'axaj jun be, xyi' c'u can ri tat Pedro u
tuquiel rumal ri ángel. 11 Are c'u ri tat Pedro
xul pa sak, xubij: Cämic quinch'obo chi kas
tzij ri Kajaw Dios u takom lok jun ángel rech
ri Are' che wesaxic pu k'ab ri tat Herodes,
xukuje' pa qui k'ab ri winak aj Israel ri e
eyeninak rech käca'n c'äx chwe, —xcha'.

12 Je' tajin cuchomaj wa', xe' cho rachoch
ri nan María ru nan ri tat Juan ri xukuje'
käbix Marcos che. Chila' c'ut e c'o wi
q'uia cojonelab ri junam tajin käca'n orar.
13 Aretak ri tat Pedro xch'aw chi' ri porta
re uchibe, xel lok jun ali u bi' Rode che
rilic. 14 Aretak c'ut xuch'ob ru ch'abal ri
tat Pedro, xa rumal ri nimalaj u quicotemal
xsach che chi rajwaxic u jakic na ri uchibe.
Man xujak tä c'ut, xane aninak xe' chubixic
chque ri e c'o pa ja chi ri tat Pedro c'o
chi' ri be. 15 Ri e are' c'ut xquibij che: ¡Xa
xatch'ujar ri'! —xecha'.

Are c'u ri ali xujiquiba u bixic chque chi
kas tzij are ri tat Pedro. Xquibij c'ut: ¡Man
are taj! Xane are wa' ri ángel ri chajil re, —
xecha'.

16 Are c'u ri tat Pedro xutakej tzijonem
chi' ri be. Aretak xquijak ri porta re ri

* **12:3** Ri caxlan wa ri man c'o tä ch'äm ruc' are ri xquitij ri winak aj Israel pa ri ak'ab ri xebel lok pa Egipto. Xban nimak'ij che rumal chi are natabal re ri k'ij ri xetzokopix rumal ri Dios.

uchibe, te' xquilo chi kas are', xquixej c'u quib. 17 Xubij c'u chque ruc' ru k'ab chi mech'aw chic. Te ri' xubij chque jas xuban ri Dios che resaxic lok pa che'. Xubij c'u chque chi cäquibij wa' che ri tat Jacobo xukuje' chque ri niq'uiaj kachalal chic.

Te c'u ri' xel bic, xe' pa jun c'olibal chic.

18 Aretak c'ut xsakiric, conojel ri soldados xetontiric rumal chi man quetam taj jas xuban ri tat Pedro. 19 Are c'u ri tat Herodes xtakan chutzucuxic, man xurik tä c'ut. Are xuya wa' chquij ri chajinelab, xutak c'u qui cämisaxic. Te c'u ri' ri tat Herodes xel bi pa Judea, xe' pa ri tinimit Cesarea, chila' c'ut xcanaj wi.

Waral cätzijox wi jas xuban ri tat Herodes, xcämic

20 Sibalaj xpe royowal ri nim takanel Herodes chque ri winak ri e c'o pa ri tinimit Tiro, xukuje' ri e c'o pa ri tinimit Sidón. Xa je ri' xquichomaj conojel ri winak re tak ri tinimit ri' xebe' ruc' ri tat Herodes. Xecowin c'ut xca'n utz ruc' ri tat Blasto, jun tata' ri nim u banic, patänil re ri tat Herodes ri cätakan puwi' ri rachoch ri are'. Rumal ri tat Blasto xquibij che ri tat Herodes chi cutzir cuc'. Conojel c'u ri winak ri e c'o pa ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón xquesaj ri tzukubal que pa rulew ri tat Herodes. 21 C'o c'u jun k'ij ri tat Herodes xeusiq'uij conojel. Ri are' xucoj ri je'lalaj ratz'iak ri nim quilic, xt'uyi pa ru t'uyulibal ri cät'uyi wi aretak cuya takanic, te c'u ri' xuya jun tzijonem chquiwäch. 22 Ri winak c'ut xquichap u rakic qui chi', xquibij: ¡Are jun dios wa' ri tajin cäch'awic, man are tä jun achi! —xecha'.

23 Chanim c'ut xpe jun ángel rech ri Dios, xusoc ri tat Herodes rumal chi man xuya tä u k'ij ri Dios. Xtij c'u cumal ixjut, xcämic.

24 Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios xjabunic, pa ronojel tinimit c'ut cätzijox wi.

25 Ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo xbantaj can ri qui chac pa Jerusalén, xetzelej pa Antioquía, xquic'am c'u bi ri a Juan cuc', ri xukuje' cäbix Marcos che.

13

Ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo cäquichap qui binem chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios

1 E c'o c'u k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios chquixol ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Antioquía, xukuje' e c'o tijonelab. E are' ri tat Bernabé, ri tat Simón ri xukuje' cäbix Negro che, ri tat Lucio ri aj Cirene, ri tat Manaén ri junam xq'uiyisax ruc' ri tat Herodes ri nim k'atal tzij re Galilea, xukuje' c'o ri tat Saulo. 2 Pa jun k'ij tajin quek'ijilan che ri Kajaw Dios, xukuje' tajin cäca'n ayunar, xch'aw c'u ri Lok'alaj Espíritu, xubij: Chitasa ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo chubanic ri chac ri e nu siq'uim wi, —xcha chque.

3 Aretak xeto'taj che ri ayuno, xca'n orar, xquiya ri qui k'ab pa qui wi', te c'u ri' xequitak bic.

Ri tat Bernabé, ri tat Saulo cäquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa Chipre

4 Xetak c'u bi ri tat Bernabé, ri tat Saulo rumal ri Lok'alaj Espíritu, xa je ri' xebe' pa ri tinimit Seleucia, quelic chi bi chila' pa barco, xek'ax pa Chipre, jun ch'äkap ulew wa' ri c'o pa ri mar. 5 Aretak xeopan pa ri tinimit Salamina ri c'o chi' ri mar, xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. Cachi'l c'u ri a Juan ri xukuje' cäbix Marcos che, cätoban ri are' cuc' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios. 6 Xquibinibej c'u ronojel ri ch'äkap ulew ri', xeopan pa ri tinimit Pafos. Chila' xquirik wi jun ajk'ij aj Israel, ri Barjesús u bi'. Ri are' cuban che rib chi k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, man kas tzij tä c'u ri cubij. 7 Ri ajk'ij ri' c'o ruc' ri nim k'atal tzij, Sergio Paulo u bi', jun tata' wa' ri sibalaj c'o u no'j. Xtakan c'u ri are' chusiq'uixic ri tat Bernabé rachi'l ri tat Saulo, rumal chi craj cuta ru Lok' Pixab ri Dios. 8 Are c'u ri ajk'ij ri cäbix Elimas che pa ri ch'abal griego, xuk'atej qui wäch ri tat Bernabé, ri tat Saulo. Man craj tä ri are' chi cäcojon ri nim k'atal tzij. 9 Are c'u ri tat Saulo ri xukuje' cäbix Pablo che, kajinak ri Lok'alaj Espíritu puwi', co xca'y che ri ajk'ij. 10 Te c'u ri' xubij che: ¡Lal ri' jun nimalaj banal tzij, lal banal etzelal,

lal ralc'ual ri Itzel, are c'ulel la ru banic ronojel u wäch utzil! ¿Jas che man cätäni tä la chujech'bexic ri jicomalaj u beyal ri kas u Tzij ri Dios? 11 Cheyej ba' na la, ¡ri Dios cuc'äjisaj na wäch la! Che quieb oxib k'ij man käca'y tä chi na la, man quil tä chi na la ru sakil ri k'ij, —xcha che.

¡Chanim c'ut xmoyiric! Xak cämalal chic pa tak u xcut, cutzucuj jachin käyuken bic rumal chi man käca'y tä chic. 12 Aretak c'ut ri nim k'atal tzij xril ri xbantajic, xcojon c'u ri are'. Sibalaj cucajmaj ri tijonic chrij ri Kajaw Jesús.

Ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé queopan pa ri tinimit Antioquía re Pisidia

13 Xebel c'u bi pa ri tinimit Pafos, ri tat Pablo xukuje' tak ri rachi'l xeopan pa ri tinimit Perge ri c'o pa Panfilia. Xcanaj c'u can ri a Juan (ri xukuje' cucoj Marcos che ru bi'), xtzelej can pa Jerusalén. 14 Xebel chi bi ri e are' pa Perge, xeopan pa ri tinimit Antioquía re Pisidia. Pa jun k'ij c'ut re uxlanem, xeboc pa ri rachoch Dios ri käquimulij wi quib ri winak aj Israel, xet'uyi c'ut. 15 Aretak xsiq'uitaj chupam tak ri wuj re ru Pixab ri Moisés, xukuje' chupam tak ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, ri tata'ib c'amal tak qui be ri winak xequisiq'uij ri tat Pablo, ri tat Bernabé, xquibij chque: Kachalal, we c'o jas caj alak käbij alak che qui pixbexic ri winak, cuya' käch'aw alak, —xecha chque.

16 Xwalij c'u ri tat Pablo, xuc'ut ruc' ru k'ab chi mech'aw ri winak, te c'u ri' xubij chque: Alak tata'ib aj Israel, xukuje' ri alak ri nim quil wi alak ri Dios, ¡tampe alak! —kächa'. 17 Ru Dios ri tinimit Israel xeucha' ri ka mam ojer, cumal c'u ri e are' xuban jun nimalaj tinimit, pune xa cokxa'nim quib pa Egipto. Ri Dios c'ut xucoj ri nimalaj u chuk'ab che quesaxic lok chila'. 18 Ri Dios cawinak junab xucoch' u wäch che ri qui c'aslemal ri winak aj Israel pa ri juyub ri kätz'inowic. 19 Xusach qui wäch wukub tinimit ri e c'o pa Canaán, xujach c'u ri culew ri winak ri' chque ri ka mam ojer. 20 Te c'u ri' quiejeb ciento junab ruc' cawinak lajuj chic xk'at tzij pa qui wi' cumal k'atal tak tzij. Ri ka mam Samuel c'ut, jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, are q'uisbal que ri k'atal tak tzij ri'. 21 Xquita' c'u ri winak che ri Dios chi cucoj jun nim takanel ri kätakan pa qui wi'. Xucoj c'u ri tat Saúl ru c'ojol ri tat Cis che nim takanel pa qui wi'. Ri tata' ri' are re ri rachalaxic ri ka mam Benjamín ojer. Cawinak junab c'ut xtakan ri are' pa qui wi'. 22 Te c'u ri' ri Dios xresaj ri tat Saúl che takanel, xucoj chi ri ka mam David che takanel pa qui wi'. Chrij c'u wa' xubij wi: "Nu rikom ri a David ru c'ojol ri tat Isaí. Käquicot c'u ri wanima' rumal wa' we achi ri'. Cuban c'u na ri are' ronojel ri cwaj," —xcha ri Dios. 23 Ri Jesús c'ut are jun chque ri rachalaxic ri ka mam David, are c'u wa' ri xwalijisax rumal ri Dios rech queuto' ri winak aj Israel, je' jas ri xuchi'j lok ojer. 24 Mäjok c'u cul ri Jesús, ri tat Juan xutzijoj chque conojel ri winak aj Israel chi rajwaxic käquiq'uex qui chomanic, käquiqu'ex canima', käban c'u qui kasna'. 25 Aretak c'ut xa co'l man copan ru cämical ri tat Juan, xubij ri are' chque ri winak: "¿Jachin ri in quichomaj ix? Man in tä ri' ri Cristo, ri To'l Ke ri tajin queyej alak. C'ä te käpe na ri Are'. Sibalaj nim u k'ij, man takal tä c'u chwe quinquir u c'amal ru xajäb," —xcha chque, —kächa ri tat Pablo.

26 Je c'u ri', kachalal, ri alak rachalaxic ri ka mam Abraham, xukuje' alak ri käpe alak pa niq'uiaj tak tinimit chic ri nim quil wi alak ri Dios: Ru Lok' Pixab ri Dios ri cutzijoj ru tobanic ri Are' are xtzijox chke nimalaj konojel ri uj. 27 Conojel c'u ri winak pa ri tinimit Jerusalén, xukuje' ri c'amal tak qui be, man xquetamaj taj jachin ri' ri Jesús. Man xquicoj tä c'u pa cuenta ri tzij ri tz'ibtal can cumal ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri käsiq'uix pa ri rachoch Dios pa tak ri k'ij re uxlanem. Ri e are' xquicämisaj ri Jesús, je' c'u xel wi jas ri qui bim can ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. 28 Pune man c'o tä jas xquirik chrij ri Jesús ri takal wi käcämisaxic, ri e are' c'ut xquibij che ri tat Pilato chi cutak u cämisaxic. 29 Aretak bantajinak cumal ronojel ri tz'ibtal ojer chrij ri Jesús, xquikasaj cho ri cruz, xquic'am bi pa mukic. 30 Ri Dios c'ut xuc'astajisaj ri Jesús chquixol ri cäminakib. 31 Pa tak ri k'ij ri' q'uia mul xuc'ut rib ri Jesús chquiwäch

ri tijoxelab ri xebe' ruc' aretak xel bi pa Galilea, xe' pa ri tinimit Jerusalén. Cämic c'ut are ri e are' ri tajin cäquitzijoj chque ri winak chrij ri Jesús jas ri u banom, —cächa chque.

32 Xak je ri' ri uj xukuje' cäkatzijoj chech alak ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio: Are wa' ri xuchi'j ri Dios chque ri ka mam ojer, 33 ri ya u yo'm chic chke uj konojel, ri uj cachalaxic can ri ojer tak winak. Je wa' xubano aretak xuc'astajisaj ri Jesús chquixol ri cäminakib. Je' xc'ulmatajic jas ri tz'ibtal pa ri ucab salmo, cubij: "Cämic ri' at nu yo'm chquiwäch ri winak rech cäquetamaj chi at ri' ri kas nu C'ojol," —cächa'. 34 Ri Dios c'ut xubij chi cuc'astajisaj na chquixol ri cäminakib rech man käk'ay tä ru cuerpo. Je ri' cubij ru Lok' Pixab ri Dios jawije' ri tz'ibtal wi: "Quintok'obisaj na i wäch jas ri xinchi'j che ri i mam David," —cächa'. 35 Rumal ri' cubij pa jun salmo chic: "Mäya la che ri Lok'alaj Patänil ech la chi käk'ay ru cuerpo," —cächa ri'. 36 Kas tzij c'ut ri ka mam David xeupatänij ri winak ri e c'o pa tak ri k'ij ri c'asal ri are'. Xeupatänij je' jas ri xtakan wi ri Dios. Xcäm c'ut, xmuk cuc' ru mam, are c'u ru cuerpo xk'ayic. 37 Are c'u ri Jesús ri xuc'astajisaj ri Dios chquixol ri cäminakib, man xk'ay tä ru cuerpo. 38 Chetamaj ba' alak, kachalal, chi rumal ri Jesús cätzijox ri sachbal mac chech alak. 39 Rumal ri Jesús conojel ri quecojonic käsachtaj ri qui mac, ri qui mac ri man cuya' taj käsachic rumal ru Pixab ri Moisés. 40 Chila ba' ib alak, mäkaj ne chij alak ri xquitz'ibaj can pa ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij:

41 Chiwilampe ix ri xa quitze'j u wäch
ri kas tzij, chixcajmanok,
chsach ba' i wäch.
Je ri', rumal chi ri in quinban na
nimak tak cajmabal pa tak ri i k'ijol
ri man quicoj tä c'u na
we ta c'o jun winak cutzijoj wa' chiwe,
—cächa', —xcha ri tat Pablo chque.

42 Aretak ri tat Pablo, ri tat Bernabé xebel lok pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, xepe ri winak, xquita' tok'ob chque chi quetzelej chi jumul chila' wukubix pa ri k'ij re uxlanem, rech cäquitzijoj na ru Lok' Pixab ri Dios. 43 Aretak xeto'taj ri winak che ri mulin ib, e q'uia chque ri winak aj Israel, xukuje' ri niq'uiaj winak chic ri quek'ijilan che ri Dios, xebe' cuc' ri tat Pablo, ri tat Bernabé. Ri e are' c'ut xequipixbaj chi cäquitakej ri cojonic chrij ri Dios, ru banom tok'ob chque nimalaj conojel.

44 Wukubix chic, aretak xurika ri k'ij re uxlanem, conojel ri winak pa ri tinimit xquimulij quib chutatabexic ru Tzij ri Dios. 45 Ri winak aj Israel, aretak xquil ri q'uialaj winak, c'äx xquina' pa canima', xquitze'j u wäch ri tat Pablo, xquic'ulelaj u wäch ru tzij. 46 Are c'u ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé co xech'awic, man xquixej tä quib, xquibij: Chech alak, ri winak aj Israel, rajwaxic cätzijox wi nabe ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Rumal c'u chi man käc'amowaj tä alak, cäna' ib alak chi man takal tä chech alak ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, rumal ri' cämic cuje' cuc' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj. 47 Rumal chi je' uj u takom wi ri Kajaw Dios, xubij c'ut:

At nu cojom rech caya sakil
chque conojel ri winak
cho ruwächulew,
chi rumal awech at cuya' käquirik na
ru tobanic ri Dios, nimalaj conojel
ri winak c'ä chuq'uisbal ruwächulew,
—xcha ri Dios, —xecha chque ri winak.

48 Ri niq'uiaj winak chic, aretak xquita wa' we tzij ri', sibalaj xequicotic. ¡Xquichap u bixic chi ru Lok' Pixab ri Kajaw Dios are sibalaj utz! Conojel c'u ri e siq'uim churikic ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic xecojon che ri Cristo. 49 Je ri' xtzijox ru Lok' Pixab ri Dios pa conojel tak ri tinimit re ri c'olibal ri'. 50 Are c'u ri winak aj Israel xquicoj qui c'ux jujun ixokib ri quek'ijilan che ri Dios, ri nimak qui banic, xukuje' xquicoj qui c'ux ri tata'ib ri nimak qui banic ri e c'o pa ri tinimit. Je wa' xca'no rech käquiyac quib chquij ri tat Pablo, ri tat Bernabé. Xequesaj c'u na bi pa ri qui tinimit. 51 Ri tat Pablo, ri tat Bernabé xquitota' can ri ulew che ri cakan chquiwäch ri winak chuk'alajisaxic chi man utz taj ri qui banom, c'o qui mac.

Te c'u ri' xebe' pa ri tinimit Iconio. 52 Are c'u ri cojonelab chila' pa ri tinimit Antioquía sibalaj xequicotic, k'alaj c'ut chi ri Lok'alaj Espíritu tajin cätakan pa canima'.

14

Ri tat Pablo, ri tat Bernabé queopan pa ri tinimit Iconio

1 Aretak xeopan pa ri tinimit Iconio, ri tat Pablo, ri tat Bernabé xeboc pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. Ru Lok' Pixab ri Dios ri xquitzijoj xubano chi e q'uia chque ri winak aj Israel xecojonic, xukuje' e q'uia chque ri niq'uiaj winak chic. 2 Are c'u ri winak aj Israel ri man quecojon tä che ru Lok' Pixab ri Dios xquicoj qui c'ux ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, rech cäquetzelaj qui wäch ri cojonelab. 3 Rumal ri' ri tat Pablo, ri tat Bernabé naj xec'oji na chila'. Man xquixej tä quib chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, cu'l c'u qui c'ux chrij ri Kajaw Jesús. Are ri Kajaw Jesús xuc'ut chquiwäch ri winak chi are ri Are' yo'winak ri tzij ri' chque. Are tzij wa' ri tajin cäquitzijoj ri apóstoles chrij ru tok'ob ri Dios. Xuya c'u qui chuk'ab rech cäca'n nimak tak etal, xukuje' nimak tak cajmabal chquiwäch ri winak. 4 Are c'u ri winak ri e c'o pa ri tinimit xuban quieb qui c'ux chquij ri apóstoles. Niq'uiaj xquicoj quib cuc' ri winak aj Israel, niq'uiaj chic xquicoj quib cuc' ri apóstoles. 5 Te c'u ri' ri winak aj Israel cuc' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj xjunamataj qui tzij cuc' ri c'amal tak qui be, xewalij c'u chquij ri apóstoles che qui c'ulelaxic, chi cäquitze'j qui wäch, quequiban c'u che abaj. 6 Aretak c'ut ri tat Pablo, ri tat Bernabé xquetamaj wa', xeanimaj bic, xebe' pa Listra, pa Derbe. E are' tinimit wa' ri e c'o pa Licaonia. Xukuje' xebe' pa tak ri c'olibal chquij tak we tinimit ri'. 7 Chila' c'ut xukuje' xquitzijoj wi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

Ri tat Pablo cäban che abaj pa ri tinimit Listra

8 C'o c'u jun achi pa Listra ri man cäcowin taj cäbinic. Xa t'uyul kajok chila'. Ri achi ri' man c'o tä jumul bininak rumal chi c'äx u banom ri rakan tzpa tak ri k'ij ri xil u wäch. 9 We achi ri' u tatabem ri tajin cutzijoj ri tat Pablo. Ri tat Pablo c'ut co xca'y che, xrilo chi c'o u cojonic rech cutziric. 10 Co c'u xuch'abej, xubij che: ¡Chatwalijok, chattac'alok! —xcha che. Ri achi c'ut xak jun xuya', xtaq'uic, xuchap binem. 11 Aretak ri winak xquil ri xuban ri tat Pablo, xquirak qui chi', xquibij pa ri qui ch'abal ri aj Licaonia: ¡E are' ri ka dios wa' ri je' quepe winak ri e ulinak kuc'! —xecha'.

12 Xquibij chi ri tat Bernabé are ri qui dios u bi' Júpiter, are c'u ri tat Pablo are ri qui dios u bi' Mercurio, rumal chi are ri are' ri sibalaj cätzijonic. 13 Ri sacerdote ri cäpatänin pa ri rachoch ri qui dios Júpiter ri c'o chuchi' ri tinimit, xeuc'am lok ama'ib tak wacäx, xukuje' wikobal re cotz'ij. Ri sacerdote ri' junam cuc' ri winak, e are' ta xcaj xequik'ijilaj ri apóstoles, xukuje' xequicämisaj ta ri wacäx chuya'ic chquiwäch. 14 Aretak c'ut ri quieb apóstoles, ri tat Bernabé rachi'l ri tat Pablo, xquil ri tajin cäca'no, xquijis ri catz'iak chquij. (Ri xca'n ri apóstoles, are cuc'ut chquiwäch ri winak chi sibalaj äwas ri tajin cäca'no.) Xquinim quib chquixol ri winak, xquirak qui chi', xquibij: 15 ¡Tata'ib! ¿Jas che je' tajin cäban alak wa'? Ri uj xak uj winak je' jas ri alak. Ri uj c'ut, uj petinak chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chech alak, rech cäya can alak u banic wa' ri nak'atal wi alak ri man c'o tä qui patän, rech cäcojon alak che ri c'aslic Dios. Are Dios wa' ri banowinak ri caj, ri ulew, ri mar, xukuje' conojel ri jastak ri e c'o cho ri caj, ri e c'o cho ri ulew, xukuje' ri e c'o pa ri mar. 16 Pa ri ojer tak k'ij ri Dios xuya chque ri winak chi cäca'no jachique ri cäcaj. 17 Amak'el c'ut xuc'ut chquiwäch ri winak jachin ri' ri Are' ruc' ri u banic utzil chque. Are ri Are' cäyo'w ri jäb, cubano chi sibalaj cäwächin ri ka tico'n, cuya ronojel ri cäkatijo, cuya c'u quicotemal pa kanima', —xecha chque.

18 Pune je' xquibij wa' ri apóstoles, xajwataj chi xquicoj qui chuk'ab chuk'atexic chi ri winak mat xequicämisaj ri wacäx chuya'ic chquiwäch che qui k'ijilaxic.

19 Xeopan c'u jujun winak aj Israel ri e petinak pa ri tinimit Antioquía, xukuje' pa ri tinimit Iconio ri xquicoj qui c'ux ri winak, xca'n c'u ri tat Pablo che abaj.

Xquichomaj c'ut chi ya cäminak chic, xquichararej bic, xequiya c'u can chutza'm ja. 20 Aretak c'ut xquimulij quib ri cojonelab chrij ri tat Pablo, ri are' xwalijic, xoc chi na bic pa ri tinimit. Chucab k'ij, rachi'l ri tat Bernabé, xe' pa ri tinimit Derbe.

21 Aretak xeto'taj chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio pa ri tinimit Derbe ri xecojon wi q'uia winak, xetzelej chi jumul pa Listra, pa Iconio, xukuje' pa Antioquía. 22 Pa tak we tinimit ri' xquiya c'u anima' chque ri cojonelab, xequipixbaj c'ut chi cäquitakej ri cojonic che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Xukuje' xquibij chque chi rajwaxic cujoc'ow na pa tak q'uia u wäch c'äxc'ol c'ä mäjok cujopan ruc' ri Dios rech cätakan ri Are' pa ka wi'. 23 Xequicoj c'u c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab pa ronojel tinimit. Xca'n orar, xca'n ri ayuno, te c'u ri' xequijach pu k'ab ri Kajaw Dios ri e cojoninak che.

Ri tat Pablo rachi'l ri tat Bernabé quetzelej bic pa ri tinimit Antioquía re Siria

24 Pa ri qui tzelejic, xeoc'ow pa Pisidia, xeopan c'u pa Panfilia. 25 Xquitzijoj na ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Perge, te c'u ri' xek'ax pa Atalia. 26 Quelic chila' xquiya bi quib pa ri barco, xebe' pa Antioquía. Are tinimit wa' ri xejach wi pu k'ab ri Dios rech cuban tok'ob chque che qui to'ic chubanic ri chac ri c'ä te xq'uis cumal. 27 Aretak xeopan pa Antioquía, xequimulij ri kachalal cojonelab. Xquitzijoj c'u chque ri nimak tak cajmabal ru banom ri Dios cuc', xquitzijoj xukuje' jas xuban ri Dios chuya'ic chque ri niq'uiaj winak chic ri man aj Israel taj chi ri e are' xukuje' quecojonic. 28 Naj c'ut xec'oji na ri tat Pablo, ri tat Bernabé chila' cuc' ri cojonelab.

15

Ri cojonelab xquimulij quib pa ri tinimit Jerusalén

1 Pa tak ri k'ij ri' xeopan jujun achijab pa ri tinimit Antioquía ri e petinak pa Judea. Xquichap c'u qui tijoxic ri cojonelab chila', xquibij c'u chque chi we cäcaj cäquirik ru tobanic ri Dios rajwaxic cäcoj ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo ri alabom, xukuje' ri achijab, je' jas ri takaninak wi ri ka mam Moisés.* 2 Are c'u ri tat Pablo, ri tat Bernabé xequic'ulelaj ri achijab ri'. Je ri' xchomaxic chi utz na quebe' ri tat Pablo, ri tat Bernabé pa ri tinimit Jerusalén cachi'l niq'uiaj cojonelab chic rech cäquichomaj wa' cuc' ri apóstoles, xukuje' cuc' tak ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab pa ri tinimit ri'.

3 Ri kachalal cojonelab aj Antioquía xequitak bi ri tat Pablo, ri tat Bernabé cachi'l ri niq'uiaj cojonelab chic. Benam que pa Jerusalén, xeoc'ow pa Fenicia, pa Samaria, cäquitzijoj c'u chque ri cojonelab chi ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj tajin cäquiya can ri ojer qui c'aslemal, tajin cäquipatänij ri Dios. Ri cojonelab pa tak ri c'olibal ri' sibalaj xequicotic aretak xquita u bixic wa'.

4 Aretak ri tat Pablo, ri tat Bernabé xeopan pa Jerusalén, utz qui c'ulaxic xban cumal ri kachalal cojonelab, ri apóstoles, xukuje' ri c'amal tak qui be ri cojonelab. Xquitzijoj c'ut ronojel ru banom ri Dios cuc'. 5 E c'o c'u jujun tata'ib fariseos ri e cojoninak chic che ri Cristo, xetaq'ui ak'anok, xquibij: Rajwaxic cäcoj ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo ri achijab, ri alabom ri man e aj Israel taj, cäbix c'u chque chi rajwaxic cäquitakej u banic jas ri cubij ru Pixab ri ka mam Moisés, —xecha'.

6 Xquimulij c'u quib ri apóstoles xukuje' ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab chuchomaxic rij we tijonic ri'. 7 Naj c'ut xquichomala quib, te c'u ri' xwalij ak'an ri tat Pedro, xubij chque: Kachalal, etam alak chi xque' quieb oxib junab wa', ri Dios xinucha' in chxol alak chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, rech ri e are' xukuje' cäquita ri Evangelio, quecojonic. 8 Ri Dios c'ut, ri retam ri c'o pa tak canima' ri winak, xuk'alajisaj chi queuc'amowaj ri e are' xukuje', aretak xuya ri Lok'alaj Espíritu chque, je' jas ri u yo'm chke uj. 9 Ri Dios man jalan tä xeril wi ri e are' ruc' ri uj, xane junam xuban chke. Xuch'aj c'u

* **15:1** Ri retal ri ojer trato are ri "circuncisión" (Hechos 7:8).

ri canima' ri e are' xukuje', aretak xecojon
che ri Cristo. 10 Ri alak c'ut, ¿jas che cuban
quieb c'ux alak chrij ru banom ri Dios, käya
c'u alak jun eka'n chquij we cojonelab ri',
jun eka'n chi ri ka mam ojer man xecowin
tä che rekaxic, junam kuc' ri uj? 11 Ri uj c'ut
käkacojo chi käkarik ru tobanic ri Dios rumal
ru tok'ob ri Kajaw Jesucristo, xak junam jas
ri käca'n ri niq'uiaj winak chic ri man e aj
Israel taj, —xcha ri tat Pedro chque.
12 Xa je ri' conojel ri winak man c'o tä
jas xquibij. Are xquitatabej na ri qui tzij ri
tat Bernabé, ri tat Pablo. Xquitzijoj c'ut ri
nimak tak etal, xukuje' nimak tak cajma-
bal ru banom ri Dios chquixol ri niq'uiaj
winak chic ri man e aj Israel taj rumal
quech ri e are'. 13 Aretak xeto'taj ri e are'
che ri qui tzij, xch'aw chi ri tat Jacobo,
xubij: Kachalal, tampe alak ri quinbij:
14 Ri kachalal Simón Pedro u bim chke ri
xuban ri Dios aretak nabe mul xutok'obisaj
qui wäch ri niq'uiaj winak chic ri man
e aj Israel taj, xeucha' c'u jumulaj winak
chquixol ri e rech ri Are'. 15 Are c'u wa' je'
jas ri xquitz'ibaj can ri k'alajisal tak re ru
Lok' Pixab ri Dios ojer ri cubij:
16 Aretak käbantaj na wa', quintzelej
lok, quintoban na chiwe,
quincoj chi na jun nim takanel pi wi',
je' jas ri i mam David,
—cubij ri Kajaw Dios.
Ri Are' cuban na u banic ronojel,
cuban chi na utzil chiwe.
17 Je ri' quinbano rech conojel
ri niq'uiaj winak chic käquitzucuj
ri Kajaw Dios,
conojel qui wäch winak cho ruwächulew
ri käquina'taj ri nu bi',
käquita' ri nu tobanic.
18 Are wa' ri cubij ri Kajaw Dios
ri u yo'm lok u bixic ronojel wa'
we tzij ri', ri u bim canok
pa tak ri ojer tak k'ij,
—xcha ri'.
19 Ri tat Jacobo xutakej tzijonem, xubij:
Rumal ri' ri in quinchomaj chi man cuya'
taj käkabij chque ri niq'uiaj winak chic ri
man e aj Israel taj, ri tajin käquiya can ri
ojer qui c'aslemal rech queniman che ri
Dios, chi rajwaxic käcoj ri retal ri ojer trato
che ri qui cuerpo. 20 Xuwi käkatz'ibaj bi jun
wuj, käkatak c'u bi chque. Käkabij bic chi
mäquitij chi ri ti'j ri yo'm chquiwäch tak
tiox ri xa e banom cumal winak, chi man
käca'n taj jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik
quib, man c'o tä qui pixab. Käkabij c'ut chi
man käquitij tä chi u ti'jol awaj ri xa jitz'am
wa' chucämisaxic, xukuje' chi man käquitij
tä quic'. 21 Tzojer c'u lok wa' e c'o winak
pa ronojel tinimit ri käquitzijoj ri Pixab ri
xutz'ibaj can ri ka mam Moisés. (Ronojel
wa' ri käkatz'ibaj bi pa we carta, are tz'ibtal
pa ru Pixab ri Moisés.) We Pixab ri' käsiq'uix
pa tak ri rachoch Dios ri käquimulij wi quib
ri winak aj Israel pa tak ri k'ij re uxlanem,
—xcha ri tat Jacobo chque.

22 Xquichomaj c'u ri apóstoles, xukuje'
ri c'amal tak qui be ri cojonelab, xukuje'
conojel ri kachalal cojonelab chi que-
quicha' jujun achijab rech quequitak bi
pa ri tinimit Antioquía junam ruc' ri tat
Pablo, ri tat Bernabé. Xquicha' c'u ri tat
Judas ri xukuje' käbix Barsabás che, xukuje'
ri tat Silas, ri nim qui banic chquixol ri
cojonelab. 23 Xquiya c'u bi we wuj ri' pa qui
k'ab, cubij:

"Uj, ri uj apóstoles, xukuje' ri uj ri c'amal
tak qui be ri cojonelab, xukuje' ri uj, uj ri'
ri cojonelab ri c'o pa ri tinimit Jerusalén,
ri uj konojel käkaya apan rutzil wäch alak,
kachalal, alak ri' ri man aj Israel taj, ri
c'o alak pa ri tinimit Antioquía, pa Siria,
xukuje' pa Cilicia. 24 Ka tom chi e c'o jujun
ri elinak bi chkaxol ri e opaninak uc' alak,
ri man uj taj uj takowinak bic. Qui cojom
c'ux alak ruc' ri qui tzij, qui c'äxc'obisam
anima' alak, je ri' chi xuban quieb c'ux
alak. Qui bim chech alak chi rajwaxic
käcoj alak ri retal ri ojer trato, chi käk'at
ru cuerpo jun achi o jun ala, xukuje' chi
käban alak jas ri cubij ru Pixab ri Moisés.
25 Rumal ri' xkachomaj, xjunamataj c'u ri
ka chomanic chi quekatzucuj jujun achijab
chkaxol rech quekatak bi uc' alak junam
cuc' ri lok'alaj tak kachalal, ri tat Bernabé,
ri tat Pablo. 26 Ri kachalal Pablo, ri kacha-
lal Bernabé qui yo'm ri qui c'aslemal chu-
patänixic ri Kajaw Jesucristo, xak c'u co'l
man xecäm tä rumal. 27 Xak je ri' käkatak bi
ri kachalal Judas, xukuje' ri kachalal Silas,
rech käquibij na chech alak ri xchomaxic.

28 Ri Lok'alaj Espíritu, xukuje' ri uj, utz xkilo
chi man c'o tä chi jun eka'n käkaya chij
alak, xane xuwi we takanic ri' ri rajwaxic:
29 Are wa' chi mätij chi alak ri ti'j ri yo'm
chquiwäch tak tiox ri xa e banom cumal
winak, chi man käca'n tä alak jas ri käca'n
ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui
pixab, chi man kätij tä alak ri u ti'jol jun
awaj ri xa jitz'am wa' chucämisaxic, xukuje'
chi man kätij tä chi alak ri quic'. We känimaj
alak wa', utz ri' ri käban alak. Ri Dios ba'
kächajin alak. Ch'abej chi alak," —kächa ri'
chupam ri wuj.
30 Ri achijab ri xetak bic, xebe'c.
Xquitakej bi ri qui be, xebe' pa Antioquía.
Aretak xeopanic xequimulij ri kachalal
cojonelab, xquijach c'u ri wuj pa qui k'ab.
31 Aretak xsiq'uix u wäch ri wuj chquiwäch,
sibalaj xequicot ri kachalal, rumal chi
sibalaj xucu'bisaj qui c'ux. 32 Ri tat Judas
xukuje' ri tat Silas, xukuje' e k'alajisal re ru
Lok' Pixab ri Dios. Xquicu'bisaj c'u qui c'ux
ri cojonelab, xukuje' xquiya anima' chque
cuc' tak ri tzij ri xquibij. Naj c'ut xetzijonic.
33 Xec'oji c'u na quieb oxib k'ij chila', te c'u
ri' xejach bi ruc' utzil cumal ri kachalal
cojonelab. Xetzelej c'u cuc' ri kachalal ri
e c'o pa Jerusalén ri e takowinak bic. 34 Are
c'u ri tat Silas xuchomaj chi käcanaj can pa
Antioquía. Je' c'ut xubano. 35 Xukuje' ri tat
Pablo rachi'l ri tat Bernabé xecanaj can pa
Antioquía. Junam cuc' q'uia kachalal chic,
xquitakej qui tijoxic ri cojonelab, xukuje'
xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios.

Ri tat Pablo cuchap ri ucab u binem chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

36 Oc'owinak chi quieb oxib k'ij aretak ri
tat Pablo xubij che ri tat Bernabé: Jekasolij
jumul chic ri kachalal pa tak ri tinimit
jawije' ka tzijom wi ru Lok' Pixab ri Kajaw
Jesús, che quilic jas ri ca'nom, —xcha che.
37 Are c'u ri tat Bernabé are craj cuc'am
bi ri a Juan cuc', ri xukuje' käbix Marcos
che. 38 Are c'u ri tat Pablo man utz taj
xrilo, rumal chi are wa' ri xutas can rib
chquij ri e are' pa Panfilia. Man xutakej
tä ri chac cuc' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri
Dios. 39 Ri tat Pablo, ri tat Bernabé naj
xquichomala quib, man xjunamataj tä c'u
ri qui chomanic. Xa je ri' xquitas quib.
Ri tat Bernabé xuc'am bi ri a Marcos che
rachi'l, xe' pa Chipre. 40 Are c'u ri tat Pablo,
are xucha' ri tat Silas che rachi'l. Xejach c'u
bi pu k'ab ri Dios cumal ri cojonelab rech
cuban tok'ob chque che qui to'ic chubanic
ri chac. 41 Xoc'ow ri are' pa Siria, pa
Cilicia, xuya c'u anima' chque ri kachalal
cojonelab.

16

Ri tat Pablo, ri tat Silas queachi'lax rumal ri a Timoteo

1 Ri tat Pablo, ri tat Silas xeopan pa tak ri
tinimit Derbe ruc' ri tinimit Listra. Chila'
c'ut xquirik wi jun ala cojonel, Timoteo u
bi', ral jun ixok cojonel aj Israel, are c'u ru
tat are aj Grecia. 2 Ri kachalal ri e c'o pa
ri tinimit Listra, xukuje' pa Iconio, xquibij
chi ri a Timoteo sibalaj utz ru c'aslemal.
3 Ri tat Pablo xubij che ri a Timoteo chi que'
ruc', nabe c'ut xucoj na ri retal ri ojer trato
che ru cuerpo rech man käpe tä coyowal ri
winak aj Israel ri e c'o pa tak ri tinimit ri'.*
Conojel c'ut quetam chi ru tat ri a Timoteo
are aj Grecia. 4 Pa conojel tak ri tinimit
ri xeoc'ow wi xquiya u bixic chque ri co-
jonelab ri xchomax pa Jerusalén cumal ri
apóstoles, xukuje' cumal ri c'amal tak qui
be ri cojonelab. 5 Je ri' ri kachalal cojonelab
xquijiquiba canima' chrij ri Dios, xnimar
na ri qui cojonic. Ronojel k'ij c'ut tajin
queq'uiaric.

Jun achi aj Macedonia cuc'ut rib chuwäch ri tat Pablo

6 Ri tat Pablo, ri rachi'l xquitakej ri qui
be, xek'ax pa Frigia, xukuje' pa Galacia.
Opaninak c'ut pa Asia, man xyi' tä chque
rumal ri Lok'alaj Espíritu chi käquitzijoj ru
Lok' Pixab ri Dios chila'. 7 Aretak xeopan
pa ri c'ulbat re Misia, xquichomaj chi
quebe' pa Bitinia, man xyi' tä c'u wa' chque
rumal ri Lok'alaj Espíritu re ri Jesús. 8 Xak
c'u xeoc'ow pa Misia, xebe' pa ri tinimit
Troas ri c'o chi' ri mar. 9 Chila' c'ut c'o ri
xuc'ut ri Dios chuwäch ri tat Pablo chak'ab
pa ri rachic'. Are jun achi aj Macedonia ri

* **16:3** We ta mat käcoj ri retal ri ojer trato che ru cuerpo ri a Timoteo, ri winak aj Israel man käquiya tä che chi coc cuc' rumal chi quetam chi ru tat ri a Timoteo, man are tä jun aj Israel.

tac'al chuwäch, cuta' c'u tok'ob che ri tat Pablo, cubij: “Choc'ow la pa Macedonia, chujto' ba' la,” —xcha che. 10 Aretak ri tat Pablo xril wa' we achi ri', chanim xujwalijic, xuje' pa Macedonia. Xketamaj chi kas tzij chi ri Dios tajin cujusiq'uij chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak ri e c'o chila'.

Ri tat Pablo, ri tat Silas queopan pa ri tinimit Filipos

11 Kelic bi pa ri tinimit Troas, xujoc pa jun barco, jicom xuje'c c'ä xujopan pa ri ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar, Samotracia u bi'. Chucab k'ij chic xujk'ax pa ri tinimit Neápolis. 12 Kelic chi bi chila' xuje' pa Filipos, ri nabe tinimit re Macedonia. Jun tinimit wa' ri qui mulim wi quib winak ri e petinak pa ri tinimit Roma xukuje' niq'uiaj tinimit chic. Quieb oxib k'ij xujc'oji na chila'. 13 Pa jun k'ij re uxlanem xujel bi chrij ri tinimit, xuje' chuchi' ri nima' ri e nak'atal wi ri winak cäca'n orar. Xujt'uyi chila', xkatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri ixokib ri qui mulim quib jela'. 14 Jun chque ri ixokib ri e c'o chila', are Lidia u bi', ri cäpe pa ri tinimit Tiatira. Cuq'uiyij jun u wäch atz'iak morada cäca'yic. Pakal rajil wa'. We ixok ri' cäk'ijilan che ri Dios. U tatabem c'u ri tajin cubij ri tat Pablo, xak je ri' xkaj ru Tzij ri Dios pa ranima', je ri' chi sibalaj craj cutatabej ru Lok' Pixab ri Dios. 15 Xban c'u u kasna' ri are' xukuje' conojel ri e c'o pa rachoch. Te c'u ri' xujubochi'j, xubij chke: We ilom alak chi kas tzij in cojoninak che ri Kajaw Jesús, jo' cho ja wuc', cäcanaj can alak cho wachoch, —xcha chke.

Sibalaj c'ut xucoj u chuk'ab chke rech cujcanaj can cho rachoch.

16 C'o jumul, benam ke chubanic orar, xkarik jun ali ri c'o jun itzel espíritu re ch'obonic che. We ali ri' are jun ajic', cuch'ac c'u nim puak rumal ri ch'obonic ri cubano. Are c'u ri puak cuya chque ru patrón. 17 We ali ri' xteri bi chkij ri tat Pablo xukuje' ri uj. Co xurak u chi', xubij: We achijab ri' cäquipatänij ri Dios ri c'o chicaj, are c'u cäquitzijoj chiwe jas rajwaxic quibano rech quirik na ru tobanic ri Dios, —xcha ri'.

18 Q'uia k'ij c'ut je' xuban wa'. Xa je ri' xq'uistaj u c'ux ri tat Pablo ruc', xca'y c'u chrij, xubij che ri itzel espíritu ri c'o che ri ali: Quintakan chawe pa ru bi' ri Jesucristo chi catel che we ali ri', —xcha che.

Chanim c'ut xel ri itzel espíritu che ri ali.

19 Aretak c'ut xquil ru patrón ri ali chi man quecowin tä chic cäquich'ac puak chrij ri ali, xquichap ri tat Pablo xukuje' ri tat Silas. Xequic'am bi pa ri c'ayibal chquiwäch ri tata'ib ri c'o takanic pa qui k'ab. 20 Xequiya chquiwäch ri k'atal tak tzij, xquibij: We achijab ri' ri aj Israel, tajin cäca'n c'äx che ri ka tinimit, je ri' chi cäsach qui c'ux ri winak. 21 Cujquitijoj chubanic ri man uj nak'atal tä wi. Ri qui tijonic man cuya' taj cäkac'amo rumal chi ri uj, uj aj Roma, —xecha'.

22 Xquiyac c'u quib ri winak chquij ri tat Pablo, ri tat Silas. Ri k'atal tak tzij xetakan che resaxic ri catz'iak xukuje' chi quech'ay cuc' tak che'. 23 Aretak xech'aytaj q'uia mul, xecocsaj pa che'. Xbix c'u che ri chajinel re ri che' chi utz cuban che qui chajixic. 24 Ri chajinel, aretak xya'taj we takanic ri' che, chanim xeucoj bi c'ä chupam ri che'. Te c'u ri' xucoj cojbal akanaj che cakan.

25 Pa niq'uiaj ak'ab c'ut, ri tat Pablo, ri tat Silas tajin cäca'n orar, xukuje' tajin quebixon che ri Dios. Are c'u ri niq'uiaj ajpache' chic tajin cäquitatabej. 26 Xak c'u te'talic xpe jun nimalaj cäbrakan ri xuslabisaj ru tac'alibal ri che'. Chanim xejaktaj conojel ri porta, ri ximibal re ch'ich' ri ximibem que conojel ri ajpache' xet'okopinic. 27 Ri chajinel re ri che' xc'astajic. Aretak xrilo chi e jaktal chi ri porta, xuc'am ru machete, xraj xucämisaj rib. Xuchomaj ri are' chi xeanimaj bi conojel ri ajpache'. 28 Are c'u ri tat Pablo co xurak u chi', xubij che: Mäban c'äx che ib la, uj konojel ri uj, uj c'o waral, —xcha che.

29 Ri chajinel re ri che' xuta' jun chäj, aninak xoc bic pa ri che'. Xbirbitic, xxuqui chquiwäch ri tat Pablo, ri tat Silas. 30 Te c'u ri' xeresaj lok chrij ri che', xubij chque: Tata'ib, ¿jas rajwaxic quinbano rech quinto' wib? —xcha chque.

31 Ri tat Pablo, ri tat Silas xquibij che:
Chcojon la che ri Kajaw Jesucristo, cärik
c'u na la ru tobanic ri Dios, ri lal xukuje'
conojel ri e c'o pa ri achoch la, —xecha che.
32 Xquitzijoj c'u ru Lok' Pixab ri Dios che,
xukuje' chque conojel ri e c'o pa rachoch.
33 Tzpa ri ak'ab ri' ri chajinel re ri che'
xuch'aj ri soctajinak che ri tat Pablo, ri tat
Silas. Xban c'u u kasna' ri are' xukuje' xban
qui kasna' conojel ri e c'o pa rachoch. 34 Te
c'u ri' xeuc'am bi ri tat Pablo, ri tat Silas
cho rachoch, xuya ri qui wa. Ri chajinel
re ri che' sibalaj xquicotic, xukuje' xquicot
canima' conojel ri e c'o pa rachoch rumal
chi xecojon che ri Dios.
35 Aretak xsakiric ri k'atal tak tzij xe-
quitak bi jujun mayorib chubixic che ri
chajinel chi queutzokopij bi ri tat Pablo, ri
tat Silas. 36 Ri chajinel re ri che' xubij che
ri tat Pablo: Ri k'atal tak tzij xquitak lok u
bixic chwe chi cuya' quintzokopin bi chech
alak. Chel ba' bi alak, oj alak ruc' utzil, —
xcha chque.
37 Are c'u ri tat Pablo xubij chque ri may-
orib: Ri alak xujch'ay alak chquiwäch ri
winak, man xil tä na alak we c'o ka mac o
man c'o taj. Te c'u ri' xujcoj alak pa che', ri
uj c'ut, uj jun cuc' ri winak aj Roma. Cämic
c'ut chc'uyal cujesaj bi alak. Man utz taj je'
cäban alak wa', xane are chepet na ri k'atal
tak tzij che kesaxic bic, —xcha ri tat Pablo
chque ri mayorib.
38 Ri mayorib xequiya u bixic wa' we
tzij ri' chque ri k'atal tak tzij. Xquixej c'u
quib aretak xquito chi ri tat Pablo, ri tat
Silas e jun cuc' ri winak aj Roma. 39 Xepe
c'u ri k'atal tak tzij, xquita' sachbal qui
mac chque ri tat Pablo rachi'l ri tat Silas,
xequesaj c'u bic. Te c'u ri' xquita' tok'ob
chque chi quebel bi pa ri tinimit. 40 Aretak
xebel bi pa che', xebe' cho rachoch ri nan
Lidia. Xuwi xequich'abej can ri kachalal,
xquicu'bisaj can qui c'ux, te c'u ri' xebel bi
chila'.

17

Ri winak pa ri tinimit Tesalónica cäquiyac quib chrij ri tat Pablo

1 Ri tat Pablo, ri tat Silas xquitakej ri qui
be, xeoc'ow pa Anfípolis xukuje' pa Apolo-
nia, xeopan c'u pa ri tinimit Tesalónica ri c'o
wi jun rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri
winak aj Israel. 2 Ri tat Pablo, jas ri nak'atal
wi, xoc bi pa ri rachoch Dios ri'. Oxib
semana c'ut xtzijon cuc' ri winak, xqui-
chomala quib chrij ru Lok' Pixab ri Dios
ri Tz'ibtalic pa tak ri k'ij re uxlanem. 3 Ri
tat Pablo xuk'alajisaj chquiwäch ri cubij
ri Tz'ibtalic ri', chi ri Cristo tzrajwaxic wi
curik c'äx, cäcämisaxic, chi aretak cäminak
chic cäc'astaj na chquixol ri cäminakib. Xu-
bij c'u chque: We Jesús ri' ri quintzijoj
chech alak, are wa' ri Cristo, ri To'l Ke, —
xcha chque.
4 E c'o c'u jujun chque ri winak aj Israel
xecojonic, xeboc c'u cuc' ri tat Pablo, ri
tat Silas. Xukuje' e q'uia chque ri winak
aj Grecia ri quek'ijilan che ri Dios, xe-
cojonic, cachi'l q'uia ixokib ri nimak qui
banic. 5 Are c'u ri winak aj Israel ri man
xecojon taj, xquina' c'äx pa canima', xpe
coyowal. Xequimulij jujun itzel tak achijab
ri xak quewacatic, xca'n c'u jun comon
rech cäquiyac ch'oj, xquisach qui c'ux ri
winak pa ri tinimit. Xeboc pa rachoch ri
tat Jasón che quesaxic ri tat Pablo, ri tat
Silas, rech quequijach pa qui k'ab ri winak.
6 Man xequirik tä c'u chila'. Xa je ri' are
xquicharchatej bi ri tat Jasón, xukuje' jujun
cojonelab chic, xequiya c'u chquiwäch ri
k'atal tak tzij re ri tinimit. Xquirak qui chi',
xquibij: We achijab ri' ri qui sachom qui
c'ux ri winak cho ronojel ruwächulew, e uli-
nak chic waral. 7 Xec'ulax c'u rumal ri tat
Jasón cho rachoch. Conojel wa' we winak
ri' cäquic'ulelaj u wäch ru pixab ri César, ri
nimalaj takanel puwi' ri Roma. Cäquibij c'ut
chi c'o jun nim takanel chic, Jesús u bi', —
quecha', —xecha ri winak chque ri k'atal
tak tzij.
8 Aretak xquita wa', ri winak xukuje' ri
k'atal tak tzij xebel ch'uj. 9 Are c'u ri tat
Jasón xukuje' ri e c'o ruc' xquiya ri puak ri
rajwaxic u tojic rech quetzokopixic. Xa je
ri' xequitzokopij bic.

Ri tat Pablo, ri tat Silas queopan pa ri tinimit Berea

10 Aretak chak'ab chic, ri cojonelab pa ri
tinimit Tesalónica xequitak bi ri tat Pablo,
ri tat Silas pa ri tinimit Berea. Xuwi
c'u xeopanic, xeboc pa ri rachoch Dios ri
käquimulij wi quib ri winak aj Israel. 11 Are
c'u ri winak aj Israel ri e c'o pa Berea, are
utz na xetow tzij chquiwäch ri winak aj
Israel ri e c'o pa Tesalónica. Xcaj xquita ru
Lok' Pixab ri Dios ri xtzijox chque. Ronojel
k'ij c'ut xquisiq'uij ru Lok' Pixab ri Dios ri
Tz'ibtalic che rilic we kas tzij ri cubij ri tat
Pablo. 12 E q'uia c'u chque ri winak aj Israel
ri e c'o pa ri tinimit Berea xecojonic. Y
e q'uia chque ri winak aj Grecia ri nimak
qui banic ri xukuje' xecojonic, chi ixokib
chi achijab. 13 Aretak c'ut xquetamaj wa'
ri winak aj Israel ri e c'o pa Tesalónica, chi
tajin cätzijox ru Lok' Pixab ri Dios pa Berea
rumal ri tat Pablo, xebe' jela', xquisach c'u
qui c'ux ri winak. 14 Chanim c'ut ri kachalal
xquitak bi ri tat Pablo rech que' pa ri tak'aj
chi' ri mar. Ri tat Silas rachi'l ri a Timoteo
xecanaj can ri e are' pa ri tinimit Berea.
15 Ri e benak ruc' ri tat Pablo, xcachi'laj
c'u na bic c'ä pa ri tinimit Atenas. Xetzelej
c'u chanim, xquibij ri u bim ri tat Pablo
chque. Are wa' chi käquibij che ri tat Silas,
ri a Timoteo chi käquicowij bic rech käquirik
quib pa ri tinimit Atenas.

Ri tat Pablo c'o pa ri tinimit Atenas

16 Aretak ri tat Pablo tajin queye'n chque
ri tat Silas, ri a Timoteo pa Atenas, sibalaj
xbisonic rumal chi xrilo chi q'uia qui wäch
tak tiox ri xa e banom cumal winak e
c'o pa ri tinimit. 17 Xak je ri' ri tat
Pablo xuk'alajisaj ri cubij ru Lok' Pixab
ri Dios chquiwäch ri winak aj Israel pa ri
rachoch Dios ri käquimulij wi quib. Sibalaj
xquichomala quib, xukuje' cuc' ri niq'uiaj
winak chic ri e c'o chila' ri quek'ijilan che
ri Dios. Je' xukuje' xuban ronojel k'ij cuc'
ri winak pa ri c'ayibal. 18 Jujun chque
ri achijab ri e c'o chila' xa qui yo'm quib
che retamaxic ri qui tijonic ri winak ri
käbix Epicúreos chque, xukuje' ri jule' chic
ri käbix Estoicos chque. Ri e are' xquichap
tzij ruc' ri tat Pablo. Jujun xquibij: ¿Jas lo
wa' ri cubij we achi ri'? Sibalaj käch'awic
pune man c'o tä retam, —xecha'.

Jujun chic xquibij: Je' ta ne chi are u tzijol
wa' jule' tak dios chic, —xecha'.

Je' xquibij rumal chi ri tat Pablo xutz-
ijoj chque ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
chrij ri Jesús, xukuje' jas xubano xc'astaj
bi chquixol ri käminakib. 19 Xquic'am c'u
bi ri tat Pablo pa ri Areópago, ri e nak'atal
wi käquimulij quib che chomanic, xquita'
c'u che, xquibij: ¿A cuya' käketamaj uj jas
wa' we c'ac' tijonic ri' ri tajin cätzijoj la?
20 Are c'u cätzijoj la jule' tak tzij chke ri man
ketam taj, käkaj c'ut käketamaj jas quel cubij
ronojel wa' ri tajin cätzijoj la, —xecha che.

21 Je' xquibij wa' rumal chi ri winak aj
Atenas, xukuje' ri winak re niq'uiaj tinimit
chic ri e c'o chila', xuwi xquitzucuj u taic
jun c'ac' tzij, xukuje' u bixic jun chic ri
xquita jawije' chi'.

22 Ri tat Pablo xtaq'ui ak'anok chquiwäch
pa ri Areópago, xubij chque ri winak:
Tata'ib aj Atenas, quinwilo chi sibalaj
käk'ijilan alak chque tak dios. 23 Je ri', ru-
mal chi aretak tajin quinbinic, xinoc'ow
chquiwäch tak ri c'olibal ri käk'ijilan wi
alak, xinrik c'u jun ta'bal tok'ob ri tz'ibtal
wi we tzij ri' chuwäch: "Che ri Dios ri man
etamtal tä u wäch," —kächa ri'. We Dios ri' ri
käk'ijilaj alak, ri man etam tä alak u wäch,
are ri Are' ri quintzijoj in chech alak, —
kächa chque.

24 Ri Dios ri banowinak ruwächulew,
xukuje' ronojel ri c'o chuwäch, are wa' Ra-
jaw ri cajulew. Man käc'oji tä ri Are' pa
jun ja ri xa banom cumal winak. 25 Man
rajwaxic tä u to'ic cumal ri winak, man
c'o tä c'u jas jun rajwaxic che. Are c'ut
yo'winak ri ka c'aslemal nimalaj konojel, u
yo'm ri cuxlab conojel ri c'o qui c'aslemal.
Xukuje' u yo'm juntir ri cajwataj chke, —
kächa'.

26 Chrij xa jun winak ri Dios xeresaj wi
conojel qui wäch winak rech quec'oji cho
ronojel ruwächulew. Xukuje' xuchomaj ja-
nipa' junab ri quec'asi'c, xukuje' jawije'
ri quejeki wi, u c'utum c'u ronojel wa'
chquiwäch. 27 Je' u banom wa' rech quet-
zucun che, pune xa käquimalma' u rikic. Kas
tzij c'ut man naj taj c'o wi ri Dios chke chka-
jujunal. 28 Rumal c'u ri Dios uj c'aslic, uj
c'olic, cujxulic, cujpakic. Xquibij c'u jujun

chque ri achijab ri e c'o uc' alak ri quebanow tak ri bix: “Konojel ri uj, uj ralc'ual ri Dios,” —xecha ri'. 29 We uj ralc'ual ri Dios, mäkachomaj ba' chi ri Dios are junam cuc' ri tiox re k'än puak, re sak puak, re abaj, ri xa e banom cumal winak ri xak e are' e chomaninak wa'. 30 Ojer canok ri Dios xak xucuy ri qui mac ri winak rumal chi man xquich'ob taj jas ri tajin cäca'no. Are c'u ri cämic cuya u bixic chque conojel ri winak pa ronojel tinimit chi cäquiq'uex canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic. 31 Je ri', rumal chi ri Dios u chomam jun k'ij aretak cuk'at na tzij pa qui wi' conojel ri winak cho ruwächulew, jicom c'ut cuban na chque. Cuban c'u na wa' rumal ri Achi ri cha'tal rumal. Xuk'alajisaj c'u wa' chkawäch konojel aretak xuc'astajisaj wa' we Achi ri' chquixol ri cäminakib, —xcha ri tat Pablo chque.

32 Aretak ri winak xquito chi ri tat Pablo cutzijoj chi quec'astaj na ri cäminakib, jujun xa xquitze'j u wäch, niq'uiaj chic xquibij: Käkaj käkata chi na jumul ri xbitaj umal la pa jun k'ij chic, —xecha che.

33 Xel c'u bi ri tat Pablo chquixol. 34 E c'o c'u jujun winak ri xecojonic, xebe' c'u ruc' ri tat Pablo. Chquixol ri xecojonic c'o wi ri tat Dionisio. Are jun cuc' ri tata'ib ri cäquimulij quib pa ri Areópago. Xukuje' c'o jun ixok, Dámaris u bi'. E c'o chi c'u niq'uiaj chic ri xecojonic.

18

Ri tat Pablo que' pa ri tinimit Corinto

1 Xel chi c'u bi ri tat Pablo pa ri tinimit Atenas, xe' pa ri tinimit Corinto. 2 Chila' c'ut xurik jun achi aj Israel, Aquila u bi', ri käpe pa Ponto. Ri tat Aquila rachi'l ri nan Priscila, ri rixokil, te' quieb oxib k'ij e elinak lok pa Italia, rumal chi ri tat Claudio César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, xtakan chque conojel ri winak aj Israel chi quebel bi pa ri tinimit Roma. Xopan c'u ri tat Pablo cuc' che qui ch'abexic. 3 Junam c'u ru chac ri tat Pablo cuc' ri qui chac ri e are', xa je ri' xcanaj can na cuc'. Junam c'ut xechacunic, rumal chi ri qui chac ri tat Aquila, ri nan Priscila are qui banic carpa. 4 Ronojel k'ij c'ut re uxlanem xe' ri tat Pablo pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. Ruc' chuk'ab c'ut xutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque conojel ri e c'o chila'. E c'o winak aj Israel xukuje' winak ri man aj Israel taj ri xquicojo chi kas tzij ri cubij ri tat Pablo chque.

5 Aretak c'ut xeopan ri tat Silas rachi'l ri a Timoteo pa ri tinimit Corinto, quelic lok pa Macedonia, ri tat Pablo kas xuya ru k'ij, xutij c'u u chuk'ab chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios. Xuk'alajisaj c'u chquiwäch ri winak aj Israel chi kas tzij ri Jesús are wa' ri Cristo ri queye'm. 6 Are c'u ri e are' xa xquic'ulelaj u wäch ru tzij ri tat Pablo, xquibij tak tzij ri man utz taj chrij. Ri tat Pablo xutota' ri ratz'iak chquiwäch chuc'utic chi quel bic, te c'u ri' xubij chque: Alak ajchak' mac we käsach wäch alak. Ri in man c'o tä nu mac chech alak. Tzcämic ri' quine' cuc' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios chque, —xcha ri tat Pablo.

7 Xel c'u bi ri tat Pablo pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, xe' cho rachoch jun tata' ri man aj Israel taj, Justo u bi', ri käk'ijilan che ri Dios. Ri are' xa chuxcut ri rachoch Dios quel wi. 8 Ri tat Crispo, ri c'amal qui be ri winak pa ri rachoch Dios ri', xcojon ri are' che ri Kajaw Jesucristo, junam cuc' conojel ri e c'o pa rachoch. Xukuje' q'uia chque ri niq'uiaj winak chic aj Corinto, aretak xquita ru Lok' Pixab ri Dios, xecojonic, xban c'u qui kasna'. 9 Xch'aw c'u ri Kajaw Jesucristo ruc' ri tat Pablo chak'ab pa jun achic', xubij che: ¡Maxej ba' awib! Chatakej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, maya can u banic wa'. 10 In c'ut, in c'o awuc', man c'o tä c'u jun winak ri käcowinic catuchapo, cuban c'äx chawe rumal chi e q'uia winak ri quecojon na chwe waral pa we tinimit ri', —xcha ri Jesús che ri tat Pablo.

11 Xa je ri' ri tat Pablo xcanaj na can jun junab ruc' niq'uiaj pa ri tinimit Corinto. Xeutijoj c'u ri winak che ru Lok' Pixab ri Dios.

12 Pa tak ri k'ij ri kätakan ri nim k'atal tzij Galión puwi' ri Acaya, ri winak aj Israel xquiyac quib chrij ri tat Pablo, xquic'am c'u bi pa ri k'atbal tzij. 13 Xquibij c'u che ri k'atal tzij: We achi ri' tajin cubij chque

ri winak chi rajwaxic u k'ijilaxic ri Dios, ri man je' tä c'u u banic jas ri cubij ri ka pixab, —xecha che.
14 Xa jubik' man xch'aw tä ri tat Pablo aretak ri tat Galión xubij chque ri winak aj Israel: We ta are jun c'äx o jun nimalaj mac ri xuban we achi ri', ri in quintatabej na jas ri cäbij alak, alak aj Israel. 15 Xa ba' chquij tak tzij cäch'ojin wi alak, xa chquij tak winak, xa c'u chrij ri pixab alak. Chila ba' alak jas cäban alak che. Man cwaj taj quink'at tzij puwi' wa' we tajin cäbij alak ri', —xcha ri tat Galión chque ri winak aj Israel.
16 Xeresaj c'u bi pa ri k'atbal tzij. 17 Xepe c'u conojel ri winak aj Grecia, xquichap ri tat Sóstenes, ri c'amal qui be ri winak pa ri rachoch Dios, chila' c'ut sibalaj xquich'ay wi chuwäch ri nim k'atal tzij. Man xoc tä c'u il ri tat Galión pune je wa' xca'no.

Ri tat Pablo cätzelej pa ri tinimit Antioquía, te c'u ri' cuchaplej ru rox u binem chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios

18 Q'uia k'ij c'ut xc'oji na ri tat Pablo pa ri tinimit Corinto. Te c'u ri' xeuya can ri kachalal, xuya bi rib pa barco, xe' pa Siria, rachi'l ri nan Priscila, xukuje' ri tat Aquila. C'o pa ri tinimit Cencrea. Mäjok quel bi pa ri barco, ri are' xresaj ronojel ru wi'. Retal c'u wa' chi c'o ri xuchi'j che ri Dios ri tzrajwaxic cuban na. 19 Aretak xeopan pa ri tinimit Éfeso, ri tat Pablo xeuya can ri nan Priscila, ri tat Aquila, xe' ri are' pa ri rachoch Dios, xuchap c'u tzij cuc' ri winak aj Israel ri käquimulij wi quib chila'. 20 Ri e are' xquibochi'j ri tat Pablo chi käcanaj can na cuc' quieb oxib k'ij. Are c'u ri are' man xraj taj. 21 Xeuya c'u canok, xubij can chque: Rajwaxic quinc'oji na pa ri tinimit Jerusalén che roc'owisaxic ri nimak'ij ri käpetic. Quintzelej chi c'u na lok che ilic alak we are u rayinic ri Dios, —xcha can chque.

Xoc c'u bi pa jun barco, xel bi pa ri tinimit Éfeso. 22 Aretak xopan pa ri tinimit Cesarea, xe' pa Jerusalén, xuch'abej can ri kachalal cojonelab ri e c'o chila'. Te c'u ri' xe' pa ri tinimit Antioquía. 23 Xc'oji c'u na quieb oxib k'ij pa Antioquía, te c'u ri' xel bic, xeusolij tak ri tinimit re Galacia, re Frigia, xuya can anima' chque conojel ri cojonelab.

Ri tat Apolos cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Éfeso

24 Pa tak ri k'ij ri' xopan jun tata' aj Israel pa ri tinimit Éfeso. Ri tata' ri' Apolos u bi'. Ri are' jela' quel pa ri tinimit Alejandría. Sibalaj cäna'wic cäch'awic, xukuje' sibalaj retam ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic. 25 Ri are' c'ut yo'm tijonic che chrij ri Kajaw Jesucristo chi rajwaxic ri cojonic che. Ruc' ronojel ranima' cätzijonic, jicom c'u cuban chutzijoxic jas ri xuban ri Jesús, pune ta ne xak xuwi retam ri kasna' ri xuban ri tat Juan.* 26 Ri tat Apolos xuchaplej u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios pa ri rachoch Dios, man cuxej tä rib. Aretak c'ut xquitatabej ri nan Priscila, ri tat Aquila, xquic'am bi pa u tuquiel wi, xquik'alajisaj c'u chuwäch jas ri kas tzij chrij ru beyal ri cojonic chrij ri Dios. 27 Aretak ri tat Apolos xuchomaj chi que' pa Acaya, ri cojonelab xetoban bi che, xquitz'ibaj bi jun wuj chque ri cojonelab ri e c'o pa Acaya rech utz u c'ulaxic käca'no. Aretak xopan ri tat Apolos pa Acaya, sibalaj xeuto' ri winak ri e cojoninak chic rumal ru tok'ob ri Dios pa qui wi'. 28 Ruc' nimalaj chuk'ab ri tat Apolos xuk'alajisaj chquiwäch conojel ri winak chi man kas tzij taj ri käquibij ri winak aj Israel. Ri e are' man jubik' taj xecowin che ri tat Apolos, rumal chi xuc'ut chquiwäch ri winak jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, chi ri Jesús are wa' ri Cristo ri queye'm.

19

Ri tat Pablo copan pa ri tinimit Éfeso

1 Aretak ri tat Apolos c'o pa ri tinimit Corinto, ri tat Pablo xoc'ow pa tak ri alaj tak tinimit ri e c'o puwi' tak ri juyub, xopan c'u pa ri tinimit Éfeso. Chila' xeurik wi jujun cojonelab. 2 Xuta' c'u chque we cojonelab ri', xubij: ¿A xkaj ri Lok'alaj Espíritu puwi' alak aretak xcojon alak? —xcha chque.

* **18:25** We tzij ri', "xuwi retam ri kasna' ri xuban ri tat Juan", are quieb oxib ri quel cubij. Waral c'ut are craj cubij chi mäja' retam jun jas cuban ri Lok'alaj Espíritu, coc pa ranima' jun aretak käcojon che ri Kajaw Jesús (Hechos 19:1-6).

Ri e are' xech'awic, xquibij che: Man jubik' taj ka tom u tzijol wa' chi c'o jun Lok'alaj Espíritu, —xecha che.

3 Ri tat Pablo xuta' chque, xubij: ¿Jas c'u u wäch kasna' ri banom chech alak? —xcha chque.

Ri e are' xech'awic, xquibij che: Are ri kasna' ri xuban ri tat Juan, —xecha che.

4 Ri tat Pablo xubij chque: Kas tzij ri tat Juan xuban qui kasna' ri winak ri xquiq'uex canima', xquiq'uex c'u qui chomanic. Xubij c'u chque ri winak chi rajwaxic quecojon na che ri Jun chic ri cäpetic, are c'u ri Jesús wa', ri Cristo, —xcha ri tat Pablo chque.

5 Aretak xquita ri xubij, xban qui kasna' pa ru bi' ri Kajaw Jesús. 6 Aretak ri tat Pablo xuya u k'ab pa qui wi', xkaj ri Lok'alaj Espíritu pa qui wi', xech'aw pa jule' tak ch'abal chic, xquitzijoj c'u ri tzij ri xeyi' chque rumal ri Dios. 7 Craj e cablajuj achijab wa' chconojel.

8 Ri tat Pablo, oxib ic' xutakej opanem pa ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, ri xutzijoj wi ru Lok' Pixab ri Dios, man cuxej tä c'u rib. Xucoj u chuk'ab che qui tzijobexic ri winak chrij ru takanic ri Dios, xukuje' chuc'utic chquiwäch chi are kas tzij ri tajin cubij chque. 9 E c'o c'u jujun ri man xquita tä ri xubij rumal chi xa abajarinak ri canima'. Man xcaj taj xecojonic, xane xa c'äx xech'aw chrij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chquiwäch conojel ri winak. Xutas c'u rib ri tat Pablo chquij we winak ri', xeuc'am bi ri cojonelab pa jun escuela rech jun tata', Tiranno u bi'. Chila' c'ut xeutijoj wi ronojel k'ij. 10 Quieb junab je' xutakej u banic wa'. Je ri' chi conojel ri e c'o pa Asia, winak aj Israel xukuje' winak ri man e aj Israel taj, xquita ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri Kajaw Jesucristo. 11 Ri Dios c'ut xuban nimak tak cajmabal rumal ri tat Pablo. 12 Je ri' chi ri su't, ri atz'iak ri cojom rumal ri tat Pablo, xequiya chquij ri qui cuerpo ri yawabib, xecunatajic, xukuje' e c'o yawabib ri xebel itzel tak espíritus chque.

13 E c'o c'u jujun winak aj Israel ri xak xebinic, xequesaj itzel tak espíritus chque ri winak. Ri e are' xcaj xquicoj ru bi' ri Kajaw Jesús chubanic wa', xquibij c'u chque ri itzel tak espíritus: Pa ru bi' ri Jesús ri cutzijoj ri tat Pablo, cujtakan chiwe chi quixel bic, —xecha chque.

14 Jujun ri xebanow wa' e are' ri wukub u c'ojol jun tata', Esceva u bi'. Ri tata' ri' are jun aj Israel, jun chque ri qui nimal sacerdotes. 15 Aretak c'ut je' xca'no, ri itzel espíritu xubij chque: Wetam u wäch ri Jesús, xukuje' wetam jachin ri' ri tat Pablo, are c'u ri ix, ¿jachin c'u ri ix? —xcha chque.

16 Ri achi c'ut ri c'o ri itzel espíritu che, ruc' nimalaj chuk'ab xuq'uiäk rib chquij. Xcowin c'u che qui ch'aquic conojel. Co xeuchapo, xuban q'uia u wäch c'äx chque, je ri' chi man c'o tä chi catz'iak chquij. Soctajinak chic xebel bi pa ri ja, xeanimaj c'u bic. 17 Xquetamaj c'u wa' conojel ri winak ri e c'o pa ri tinimit Éfeso, winak aj Israel, xukuje' winak ri man aj Israel taj, je ri' chi xquixej quib conojel. Are c'u xquinimarisaj na u k'ij ri Kajaw Jesús.

18 Xukuje' e q'uia chque ri winak ri xecojonic, xepetic, xquik'alajisaj jachique ri man utz taj ri ca'nom nabe. 19 Xukuje' e q'uia chque ri winak ri nabe canok cäca'n ri itzinic, xquic'am lok ri qui wuj ri xquicojo, xequiporoj c'u chquiwäch conojel ri winak. Aretak xcajilaj ri rajil tak ri wuj, xquilo chi are cawinak lajuj mil quetzales chronojel. 20 Rumal conojel tak wa' we cajmabal ri', xel u tzijol ru Lok' Pixab ri Dios pa ronojel tinimit, e q'uia c'u ri winak ri xecojonic.

21 Te c'u ri' ri tat Pablo xuchomaj chi utz la' we que' che qui solixic tak ri tinimit re Macedonia, re Acaya, cutakej c'u ru be, copan pa ri tinimit Jerusalén. Xubij c'ut chi aretak cäto'taj pa Jerusalén, rajwaxic xukuje' chi que' pa ri tinimit Roma. 22 Xeutak c'u bi ri a Timoteo rachi'l ri tat Erasto, quieb chque ri quetoban ruc', rech quebe' pa Macedonia. Are c'u ri are' xc'oji na can quieb oxib k'ij pa Asia.

Ri winak cäquiyac quib chrij ri tat Pablo pa ri tinimit Éfeso

23 Pa tak ri k'ij ri' xchaptaj jun ch'oj chquixol ri winak pa ri tinimit Éfeso rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. 24 Are xchaptaj wa' rumal jun tata', Demetrio u

bi'. We tata' ri' are jun ch'ayal ch'ich' ri cuban alaj tak ja re sak puak ri cäquesaj u wäch ri rachoch ri qui dios ri winak aj Éfeso, Diana u bi'. Cäquich'ac c'u nim puak ri achijab ri quechacun ruc'. 25 Ri tat Demetrio xeumulij c'u ri ajchaquib, xukuje' niq'uiaj achijab chic ri junam qui chac ruc', xubij chque: Etam alak chi nim jubik' ri tajin cäkach'ac chrij we chac ri'. 26 Quil ba' alak xukuje' cäta alak chi we achi ri', Pablo u bi', cubij chi ri tiox ri xa e banom cumal winak man e dios tä ri'. Man xuwi tä c'u ri winak pa Éfeso u cojom qui c'ux, xane xukuje' ne ri winak pa tak conojel ri tinimit ri e c'o pa Asia. 27 We ne man nim tä chi quil wi ri rachoch ri nimalaj dios Diana, cäsach c'u u wäch ri ka c'ay, are sibalaj c'äx wa'. Je ri' man cäyi' tä chi u k'ij we nimalaj dios ri' ri cäk'ijilax cumal conojel ri winak aj Asia, xukuje' cumal conojel ri winak cho ruwächulew, —xcha chque.

28 Aretak xquita wa' we tzij ri', sibalaj xpe coyowal, xquirak qui chi', xquibij: ¡Nim u k'ij ri Diana ri qui dios ri aj Éfeso! —xecha'.

29 Conojel c'u ri winak pa ri tinimit xa xsach qui c'ux. Xak jun xquiyo', xebe' chquij ri tat Gayo, ri tat Aristarco. Quieb tata'ib wa' aj Macedonia e rachi'l ri tat Pablo. Xequicharchatej c'u bi pa ri c'olibal ri e nak'atal wi ri winak cäquimulij wi quib. 30 Ri tat Pablo, are ta xraj xoc bi cuc' rech queutzijobej ri winak, are c'u ri cojonelab xquik'atej. 31 Xukuje' jujun tata'ib ri c'o qui takanic pa ri k'atbal tzij re Asia, ri e utz ruc' ri tat Pablo, xquitak u bixic che chi moc bi jela' chquixol ri winak. 32 Ri winak ri qui mulim quib xak xquirak qui chi', jun wi ri xquibij ri niq'uiaj, jun chi wi ri xquibij ri niq'uiaj chic, rumal chi xak xebel ch'uj. E q'uia chque ri man quetam taj jas che qui mulim quib. 33 C'o c'u jun achi aj Israel chila', Alejandro u bi'. Xesax c'u lok ri tata' ri' chquixol ri winak. Are ri ch'iquimim lok cumal ri winak aj Israel. E c'o c'u jujun xquibij che jas ri tajin cäbanic. Ri tat Alejandro xuyac ru k'ab chubixic chque chi mech'aw chic. Are c'u craj cäquitzijobej ri winak che qui to'ic ri quieb tata'ib. 34 Aretak c'ut xquich'ob ri winak chi ri are jun achi aj Israel, conojel xquirak qui chi', xquibij: ¡Nim u k'ij ri Diana, ri qui dios ri aj Éfeso! —xecha ri'.

35 Xpe c'u ri ajtz'ib re ri tinimit. Aretak xcowinic xubano chi ri winak cäquitatabej ri cubij, xubij chque: Alak ri', alak tata'ib aj Éfeso, conojel ri winak quetam chi we tinimit Éfeso c'o rekle'n chuchajixic ri rachoch ri nimalaj ka dios Diana, xukuje' ri abaj, ru wächbal ri are' ri xtzak lok chicaj. 36 Ketam c'ut chi man c'o tä jun ri mat retam wa'. ¡Xak jun c'ol wi alak! C'o jas mäban alak ri mat cächomaj na alak ruc' utzil. 37 We achijab ri' ri c'amom alak lok, man c'o tä jas jun äwas ri ca'nom, man e yok'oninak tä c'u che ri ka dios ri Diana. 38 We ri tat Demetrio xukuje' ri quechacun ruc' quetam chi c'o jun c'äx ri u banom jun chque ri achijab ri', are qui patän ri k'atal tak tzij xukuje' ri k'atbal tak tzij ri e c'olic. Chila' je'quibij wi chquijujunal chubixic jachique ri c'o pa canima'. 39 We are jun chi wi ri caj alak, cuya' cäbij alak wa' aretak cäkamulij kib rech cäkachomaj wa' chnojimal. 40 Xibibal c'u wa' we cäbix chke chi xa cäkayac kib chquij ri quetakan pa ka wi' xa rumal ri xbantaj waral cämic. Man c'o tä c'u jas cuya' cäkabij chque we cäta' chke jas u banic ri ch'oj ri' ri xbanic, —xcha'.

41 Xuwi xbitaj wa' rumal ri ajtz'ib re ri tinimit, xubij chque ri winak: ¡Xujto'taj ba'! —cächa'. Oj alak cho ja, —xcha chque ri winak.

20

Ri Pablo que' pa Macedonia xukuje' pa Grecia

1 Aretak xtäni wa' we ch'oj ri', ri tat Pablo xeusiq'uij ri cojonelab rech queupixbaj, cucu'bisaj qui c'ux. Te c'u ri' xeuch'abej canok, xe' c'u pa Macedonia. 2 Xeuch'abej c'u ri kachalal ri e c'o pa tak ri tinimit ri xoc'ow wi. Xak je ri' sibalaj xuya anima' chque ri cojonelab. Te c'u ri' xopan ri are' pa Grecia. 3 Oxib ic' xc'oji na chila'. Xak jubik' man xoc tä ri are' pa barco rech que' pa Siria aretak xuto chi ri winak aj Israel tajin cäquichomaj u banic c'äx che. Rumal wa' xuchomaj chi utz na cätzelej chrakan, coc'ow

chi na jumul pa Macedonia. 4 Xachi'lax c'u bi rumal ri tat Sópater aj Berea, ri tat Aristarco, ri tat Segundo aj Tesalónica, ri tat Gayo aj Derbe, ri a Timoteo, xukuje' niq'uiaj cojonelab aj Asia, ri tat Tíquico, xukuje' ri tat Trófimo. 5 We kachalal ri' xenabejic, xujqueyej c'u pa ri tinimit Troas. 6 Are c'u ri uj, aretak xoc'ow ri nimak'ij re ri caxlan wa ri man käyi' tä ch'äm ruc', xujel bi pa ri tinimit Filipos pa barco. Oc'owinak chi c'u job k'ij, xekarika pa ri tinimit Troas. Wukub k'ij c'ut xujcanaj na can chila'.

Waral cubij wi ri xuban ri tat Pablo pa ri tinimit Troas

7 Pa ri nabe k'ij re ri semana xkamulij kib rech cujwi' junam, käkatij c'u ri wa natabal re ru cämical ri Kajaw Jesús. Are c'u ri tat Pablo xeutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chque ri cojonelab. Rajwaxic c'ut chi ri tat Pablo quel bi chila' chucab k'ij. Rumal ri' naj xtzijon na c'ä xurik na ri niq'uiaj ak'ab. 8 Are pa ri u rox wik ja ka mulim wi kib. Chila' c'ut e c'o q'uia chäj tzijtalic. 9 C'o c'u jun ala, Eutico u bi', t'uyul pa ri wenta'n. Ri ala sibalaj c'äx u waram, xtzak c'u lok pulew tzpa ru rox wik ja, cäminak chic xyaquic. 10 Xkaj c'u lok ri tat Pablo, xjupi' puwi' ri ala, xulak'puj, te c'u ri' xubij chque ri kachalal: Mäxej ib alak, kachalal, are c'asal chic ri ala, —xcha chque.

11 Ri tat Pablo xpaki chi jumul pa ri ja, xupir ri wa, junam xwi' ri are' cuc' ri cojonelab. Xutakej c'u tzijonem c'ä xsakir na. Te c'u ri' xel bi chila'. 12 Are c'u ri ala c'asal chic xquic'am bic. Conojel c'ut sibalaj quequicot chic.

Ri tat Pablo quel bi pa ri tinimit Troas, copan c'u pa ri tinimit Mileto

13 Ri uj xujnabejic, xuje' pa barco, xujopan pa ri tinimit Asón. Jela' xuje' wi rech käkarik ri tat Pablo, xoc c'u bi kuc' pa ri barco chila'. Je ri' xka'no rumal chi ri tat Pablo xuchomaj chi que' chrakan pa Asón. 14 Aretak xkarik kib ruc' ri tat Pablo, xoc ri are' kuc' pa ri barco. Junam chic xuje' pa ri tinimit Mitilene. 15 Pa barco xujel chi na bi chila', xkatakej c'u ri ka be. Chucab k'ij c'ut xujopan chuwäch ri Quío. Che ri jun k'ij chic xujopan pa ri tinimit Samos chi' ri mar. Xujuxlan c'u pa ri tinimit Trogilio, te c'u ri', chucab k'ij, xujopan pa ri tinimit Mileto. 16 Je ri' xka'no rumal chi ri tat Pablo xuchomaj chi man coc'ow tä pa ri tinimit Éfeso rech man käbeytaj tä pa Asia. Are c'u craj copan chanim pa ri tinimit Jerusalén we käcowinic rech käroc'owisaj ri nimak'ij re Pentecostés chila'.

Ri tat Pablo kätzijon cuc' ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab aj Éfeso

17 Aretak uj c'o chi pa ri tinimit Mileto, ri tat Pablo xtakan che qui siq'uixic ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Éfeso. 18 Aretak xeopanic, xubij chque: Kachalal, etam alak jas ri nu c'aslemal kas pa ri nabe k'ij ri xinul uc' alak waral pa Asia. 19 Ronojel k'ij ri xinc'oji uc' alak xinpatänij ri Kajaw Jesús, man xinnimarisaj tä wib. Ruc' tak ok'ej xinban ri nu chac uc' alak, xukuje' xinrik q'uia u wäch c'äxc'ol ri xepe chwij rumal ronojel ri xca'n ri winak aj Israel chwe. 20 Pune je ri', man xinya tä can u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios chech alak, xukuje' ronojel u wäch tijonic ri cajwataj chech alak rech kärik alak ri utzil. Xane xintzijoj wa' chuwäch alak cho tak ri achoch alak, xukuje' chquiwäch conojel ri niq'uiaj winak. 21 Xinbij chque ri winak aj Israel, xukuje' ri niq'uiaj winak chic chi rajwaxic käquiq'uex canima', käquiq'uex c'u qui chomanic cho ri Dios, xukuje' käquiya can ri qui mac, quecojon c'u che ri Kajaw Jesucristo. 22 Cämic c'ut quine' pa ri tinimit Jerusalén. Rajwaxic c'ut quinniman che ri Lok'alaj Espíritu ri takowinak wa' chwe. Man wetam tä c'ut jas ri käban na chwe chila'. 23 Xuwi wetam jas ri u bim ri Lok'alaj Espíritu chwe pa tak conojel ri tinimit ri quine' wi, chi quinocsax na pa che', sibalaj quinrik na c'äx. 24 Man c'o tä c'u jun chque we c'äxc'ol ri' ri quinoc il rumal. Xukuje' ne ri nu c'aslemal man are tä kas nim quinwil wi. Are cwaj quinq'uis ri nu chac ri nu takem rech quinopan pa ri q'uisbal re ri nu c'aslemal ruc' quicotem. Cwaj c'ut quinq'uis u banic ri yo'm pa nu k'ab rumal ri Kajaw Jesús. Are wa' ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak, quinbij chque chi ri Dios sibalaj curayij cutok'obisaj na qui wäch nimalaj conojel, —cächa ri tat Pablo.

25 Cämic c'ut kas wetam chi man c'o tä
jun chech alak, ri nu tzijom ri Utzalaj Tzij
re ri Evangelio che chrij ru takanic ri Dios,
ri cäril chi na jumul nu wäch. 26 Rumal ri'
quinbij chech alak pa we k'ij cämic chi ri
in man c'o tä nu mac che jachin jun chech
alak we cäsach u wäch. 27 Je ri', rumal
chi xinya u bixic chech alak ronojel ri u
chomam ri Dios pa ka wi'. Man c'o tä jas
jun u wäch tijonic ri mat xinya chech alak.
28 Chajij ba' ib alak, chechajij c'u alak ri
kachalal cojonelab. Cojom c'u alak che
c'amal tak qui be rech quechajij alak cono-
jel ri kachalal ri e cojoninak che ri Kajaw
Jesús. Xcäm c'u ri Are' cho ri cruz, xuya
c'u ru quiq'uel rech cäquirik ru tobanic ri
Dios. 29 Wetam c'ut chi aretak in elinak chi
bi uc' alak, quepe na achijab ri cäca'n na
c'äx chque ri kachalal cojonelab, je' ta ne
e c'a'nalaj tak utiw wa' ri quequitij tak ri
chij. 30 Quec'oji c'u na jujun achijab, banal
tak tzij, xol alak, ri quequitijoj ri winak che
ri man kas tzij taj chuq'uexwäch ri kas tzij
rech quebe' ri cojonelab cuc'. 31 ¡Chila ba'
alak wa', chc'asc'at alak! Chna'taj chech
alak chi oxib junab, chi pak'ij chi chak'ab,
man xintäni tä che pixbexic alak chjujunal
alak ruc' tak ok'ej, —cächa chque.

32 Are c'u ri cämic, kachalal, quinjach can
alak pu k'ab ri Dios rech man cäsach tä
chech alak ru Lok' Pixab ri Dios ri cuc'ut
chkawäch chi sibalaj nim ru tok'ob ri Are'
pa ka wi'. We tzij ri' cäcowinic cubano
chi cäc'oji chuk'ab alak, xukuje' cubano
chi cärik alak ri echbal alak junam cuc'
conojel ri e rech ri Dios. 33 Man are tä
sak puak, man are tä k'än puak, man are
tä atz'iak rech jachin chech alak nu rayim
u wäch. 34 Kas etam alak chi xincha-
cun chuch'aquic ronojel ri xajwataj chwe,
xukuje' ri xajwataj chque ri e c'o wuc'. 35 Pa
ronojel ri nu tijonic nu c'utum chuwäch
alak chi rajwaxic cujchacunic chuch'aquic
ri cajwataj chke, rech xukuje' cujcowinic
quekato' ri c'o qui rajwaxic. Xinna'taj
chech alak ru tzij ri Kajaw Jesús ri cubij:
“Are utz na re ri winak ri c'o cusipaj che jun
chic chuwäch ri jun ri xak xuwi cuc'amo,”
—cächa', —xcha ri tat Pablo chque.

36 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri
tat Pablo, xxuqui'c, xuban orar junam cuc'
conojel. 37 Conojel c'ut xebok'ic, xquiq'uiäk
quib chukul ri tat Pablo, xquitz'umaj.
38 Sibalaj xebisonic rumal ri xubij chque
chi man c'o tä chi jumul ri cäquil na u wäch.
Xcachi'laj c'u bic, xequijacha can chi' ri
mar jawije' c'o wi ri barco.

21

Ri tat Pablo que' pa ri tinimit Jerusalén

1 Aretak xekaya can ri kachalal, xujoc pa
ri barco, jicom xuje' pa Cos. Chucab k'ij
chic xujk'ax pa Rodas, te c'u ri' xuje' pa ri
tinimit Pátara. 2 Xkarik c'u jun barco pa
Pátara ri que' pa Fenicia, xujoc c'u chupam,
xkatakej c'u ri ka be. 3 Aretak xujk'ax pa ri
mar, xkil apan ri Chipre, xkaya c'u can pa ri
ka mox, xkatakej ri ka be, xujopan pa Siria.
Xujoc'ow c'u na pa ri tinimit Tiro rumal chi
ri barco xuya na can eka'n chila'. 4 Xekarik
jujun cojonelab chila', xa je ri' xujcanaj
can wukub k'ij cuc'. C'o c'u ri xk'alajisax
chquiwäch ri cojonelab rumal ri Lok'alaj
Espíritu rech cäquibij che ri tat Pablo chi me'
pa ri tinimit Jerusalén. 5 Aretak xtz'akat ri
wukub k'ij cuc' ri cojonelab, xujel bi pa ri
tinimit Tiro. Conojel ri cojonelab, ri achi-
jab cachi'l ri quixokil, xukuje' ri calc'ual
xuje'quijacha canok. Aretak xujopan chi'
ri mar xujxuqui'c, xka'n orar. 6 Te c'u ri'
xkajach kib. Xekach'abej can ri kachalal, te
ri' xujoc pa ri barco, are c'u ri e are' xetzelej
can cho cachoch.

7 Ri uj xkatakej ri ka be pa ri mar, ke-
lic lok pa ri tinimit Tiro, xujopan pa ri
tinimit Tolemaida. Xkayala rutzil qui wäch
ri kachalal ri e c'o chila', xujcanaj c'u na
jun k'ij cuc'. 8 Chucab k'ij chic xujel bi pa
Tolemaida, ri tat Pablo xukuje' ri uj, ri uj
rachi'l, xuje' pa ri tinimit Cesarea. Chila'
c'ut xuje' cho rachoch ri tat Felipe, tzijol re
ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Ri are' c'ut
are jun chque ri wukub diáconos ri xecha'
nabe pa Jerusalén.* 9 Ri tat Felipe, e c'o
quiejeb u mia'l ri man e c'ulan taj. We
alitomab ri' tajin cäquik'alajisaj ri tzij ri yo'm
chque rumal ri Dios. 10 Ya xque' quieb
oxib k'ij ri uj c'o chila', aretak xopan jun
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ri petinak

* **21:8** Ri “wukub diáconos”: Chawila' wa' pa Hechos 6:1-6.

pa Judea, Agabo u bi'. 11 Ri are' xopan che
ka ch'abexic, xuc'am c'u ru pas ri tat Pablo,
xuxim ri rakan xukuje' ru k'ab chbil rib,
xubij: Ri Lok'alaj Espíritu cubij chi aretak
copan ri ajchak'el we pas ri' pa ri tinimit
Jerusalén, je wa' cäca'n na ri winak aj Israel
chuyutic. Te ri' cäquijach na pa qui k'ab ri
niq'uiaj winak chic, ri man e aj Israel taj, —
xcha ri tat Agabo.

12 Aretak xkata wa' we tzij ri', ri uj
xukuje' ri winak aj Cesarea ri e c'o kuc'
xkabochi'j ri tat Pablo chi man que' tä ri' pa
Jerusalén. 13 Are c'u ri tat Pablo xch'awic,
xubij chke: ¿Jas che cok' alak, cäya alak
nimalaj bis che ri wanima'? Ri in nu
yo'm wib, man xuwi taj chi quinyutic, xane
xukuje' chi quincämisax chila' pa ri tinimit
Jerusalén rumal rech ri Kajaw Jesús, —xcha
chque.

14 Rumal c'u chi man xujcowin taj
xkak'atej, xak xkaya can chi je ri', xkabij
c'ut: ¡Chubana ba' ru rayinic ri Dios puwi'
la! —xujcha che.

15 Oc'owinak c'u quieb oxib k'ij, xka'n
c'u u banic ri jastak ke. Te c'u ri' xuje' pa
ri tinimit Jerusalén. 16 Xujcachi'laj c'u bi
jujun cojonelab aj Cesarea. Jun chque ri
cojonelab are jun tata' aj Chipre, Mnasón u
bi'. Tzojer lok we tata' ri' are cojonel. Ruc'
c'u ri are' ka chomam cujcanaj wi canok.

Ri tat Pablo copan cho rachoch ri tat Jacobo

17 Aretak xujopan pa ri tinimit Jerusalén,
xujquic'ulaj ri kachalal, sibalaj xequicot
kuc'. 18 Chucab k'ij xe' ri tat Pablo kuc',
xuje' c'u chuch'abexic ri tat Jacobo. Qui
mulim c'u quib conojel ri c'amal tak qui
be ri kachalal cojonelab chila'. 19 Ri tat
Pablo xuya rutzil qui wäch conojel, te c'u
ri' xutzijoj na ronojel jas ru banom ri Dios
chquixol ri niq'uiaj winak chic ri man e
aj Israel taj rumal ri chac ru banom cuc'.
20 Aretak ri e are' xquita ri xubij, xquiya u
k'ij ri Dios. Xquibij c'u che ri tat Pablo: Je',
kachalal. Pune ta ne je ri', e q'uia mil winak
aj Israel ri e cojoninak. Ri e are' c'ut cäquibij
chi tzrajwaxic wi käkatakej u banic ri cubij
ru Pixab ri Moisés, —quecha'. 21 Bim c'u
chque we winak ri' chi ri lal tajin quetijoj la
conojel ri winak aj Israel ri e c'o chquixol ri
niq'uiaj winak chic chi ya man rajwaxic tä
chic queniman che ri xtakan wi ri ka mam
Moisés. Xukuje' cäquibij chi cäbij la chque
chi man rajwaxic taj coc ri retal ri ojer trato
che ri qui cuerpo ri qui c'ojol, xukuje' chi
man rajwaxic tä cäca'no jas ri uj nak'atal
wi. 22 ¿Jas ta c'u lo käka'no? Cäquimulij c'u na
quib ri winak aretak cäquito chi lal ulinak.
23 Are utz na we cäban la ri käkabij che la: E
c'o kuc' uj quiejeb achijab ri cäca'n na jas ri
xquichi'j u banic cho ri Dios. 24 Chec'ama
bi la we achijab ri' uc' la, aretak cäquesaj ri
äwas chquij ri e are', bana la ri e la junam
cuc'. Chya la ri puak ri rajwaxic chque rech
quecowinic cäquisocaj na ri qui wi'. Je ri'
conojel cäquil na chi man kas tzij tä ri' ri
cäbix chij la, xane ri lal xukuje' cänimaj la
ri cubij ru Pixab ri Moisés. 25 Are c'u ri
winak ri man e aj Israel taj ri e cojoninak,
c'o wuj ka tz'ibam bi chque, ka bim bic chi
man queboc tä il, xane xak xuwi rajwaxic
chi man cäquitij tä ri ti'j ri yo'm chquiwäch
tak tiox ri xa e banom cumal winak, chi
man cäquitij tä quic', chi man cäquitij tä ri
qui ti'jol awaj ri e jitz'am che qui cämisaxic,
xukuje' chi man cäca'n tä que jas ri cäca'n
ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui
pixab, —xecha che ri tat Pablo.

Cäquiyac quib ri winak chrij ri tat Pablo, cächap cumal, cäch'ayic

26 Xpe c'u ri tat Pablo, xeuc'am bi ri
quiejeb achijab ruc'. Chucab k'ij xresaj ri
äwas chrij junam cuc', te c'u ri' xoc pa ri ni-
malaj rachoch Dios chubixic chque janipa'
k'ij craj na che resaxic ri äwas chquij, are-
tak chquijujunal cäquiya ri rajwaxic käsipax
cho ri Dios.

27 Aretak c'ut xa jubik' craj chi cätz'akat
ri wukub k'ij, e c'o jujun winak aj Israel ri
e petinak pa Asia ri xquil ri tat Pablo c'o
pa ri nimalaj rachoch Dios. Xequimulij ri
winak, xquisach qui c'ux, xak jun xquiyo'
xebe' chrij ri are'. 28 Xquirak qui chi',
xquibij: ¡Tata'ib aj Israel! ¡Chujto' alak! Are
achi wa' ri cäbin pa conojel tak ri tinimit.
Cuya tijonic chque ri winak, cubij ri man
utz taj chquij ri ka winakil, chrij ru Pixab
ri Moisés, xukuje' chrij we lok'alaj ja ri'. E
u c'amom c'u bi jujun winak aj Grecia ri
man e ka winakil taj pa ri nimalaj rachoch

Dios, u banom ri äwas u banic pa we lok'alaj c'olibal ri', —xecha'.

29 Je' xquibij wa' rumal chi quilom ri tat Pablo c'o pa ri tinimit Jerusalén, rachi'l ri tat Trófimo aj Éfeso. Xquichomaj c'ut chi xuc'am bi ri are' pa ri nimalaj rachoch Dios.

30 Conojel ri winak pa ri tinimit Jerusalén xebel ch'uj. Aninak xquimulij quib, xquichap ri tat Pablo, xquicharchatej lok chupam ri nimalaj rachoch Dios, xequitz'apij c'u can ri porta. 31 Tajin cäquitzucuj jas cäca'no chucämisaxic aretak xyi' u bixic che ri tata', ri qui nimal ri soldados aj Roma, chi conojel ri winak pa ri tinimit Jerusalén tajin quebel ch'uj, sachinak c'u qui c'ux. 32 Ri nim takanel ri' xeumulij jujun u soldados, xukuje' jujun chque ri qui nimal tak ri soldados, sibalaj aninak xebe' jela' jawije' e c'o wi ri winak. Aretak ri winak xquil ri nim takanel e rachi'l ru soldados, xquitanaba' u ch'ayic ri tat Pablo. 33 Xpe c'u ri tata' ri' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xe'c, xuchap ri tat Pablo. Te c'u ri' xtakan chuyutic ruc' quieb ximibal re ch'ich'. Xuta' c'u chque ri winak jachin ri tat Pablo, xukuje' jas ru mac. 34 Are c'u ri winak cäquirak qui chi', jun wi ri cäquibij ri niq'uiaj, jun chi wi ri cäquibij ri niq'uiaj chic. Ri tata' man xcowin tä chuch'obic jas ri xc'ulmatajic rumal chi ri winak xak cäquirak qui chi'. Je ri' xtakan chuc'amic bi ri tat Pablo pa ri ja ri e jekel wi ri soldados. 35 Aretak xeopan cho ri gradas rech ri ja, ri soldados ri qui c'amom bi ri tat Pablo xajwataj na xquitelej, xquipakaba', rumal chi conojel ri winak sibalaj quech'iquimij quib. 36 Conojel c'u ri winak ri e teren chquij cäquirak qui chi', cäquibij: ¡Chcämisaxok! —quecha'.

Ri tat Pablo queuch'abej ri winak chuto'ic rib

37 Aretak tajin cäc'am bi ri tat Pablo chupam ri ja ri e jekel wi ri soldados, ri are' xuta' che ri tata' ri cätakan pa qui wi', xubij che: ¿A cuya' quintzijon jun rat uc' la? —xcha che.

Ri tata' xuta' che, xubij: ¿A awetam catch'aw pa ch'abal griego? —cächa'. 38 ¿A mat at ri' ri jun achi aj Egipto, ri xque' quieb oxib k'ij wa' xuyac rib chrij ri k'atbal tzij, te c'u ri' xeumulij quiejeb mil achijab cämisanelab, xeuc'am c'u bi pa ri juyub ri cätz'inowic? —xcha che.

39 Xubij c'u ri tat Pablo che: Ri in, in jun chque ri winak aj Israel, xil c'u nu wäch pa Tarso, jun tinimit wa' re Cilicia ri nim u banic. Jela' c'ut quinel wi. Quinta' jun tok'ob che la chi cäya la chwe chi queinch'abej ri winak, —xcha ri tat Pablo che.

40 Ri tata' xuya' che chi cäch'awic. Ri tat Pablo xtaq'ui puwi' tak ri gradas, xuyac ru k'ab chquiwäch ri winak chubixic chque chi mech'aw chic. Aretak xetäni ri winak, ri tat Pablo xeuch'abej pa ri ch'abal hebreo, xubij:

22

1 Lok'alaj tak kachalal, alak c'amal tak ka be, tampe alak ri quinbij chuwäch alak chuto'ic wib, —cächa chque ri winak.

2 Aretak ri winak xquito chi ri tat Pablo queuch'abej pa ch'abal hebreo, xak jun xec'oji wi, xquitatabej na ri cubij. Cubij c'u ri tat Pablo chque: 3 Ri in, in winakil alak, in aj Israel. Xil nu wäch pa Tarso, tinimit wa' re Cilicia. Waral c'ut pa Jerusalén xinq'uiy wi. Kas utz nu tijoxic xban rumal ri nim tata' Gamaliel che ri qui pixab ri ka mam ojer. Amak'el ronojel k'ij xintij nu chuk'ab chupatänixic ri Dios, jas ri cäban alak, onojel alak cämic. 4 Nabe canok ri in xinban na c'äx chque conojel ri e cojoninak che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xintzucuj c'u qui cämisaxic. Xeinchap achijab, ixokib, xeincoj c'u pa che'. 5 Ri qui nimal sacerdotes xukuje' conojel ri qui nimakil ri winak quecowinic cäquik'alajisaj chi are ri kas tzij. Ri e are' xquiya bi jujun tak wuj chwe, tz'ibam wa' chque ri kachalal aj Israel ri e c'o pa ri tinimit Damasco. Xak je ri' xine' pa Damasco che qui tzucuxic ri cojonelab rech queinchapo, queinc'am lok waral pa Jerusalén, chuc'äjisaxic qui wäch, —xcha ri tat Pablo chque.

Ri tat Pablo cutzijoj jas xubano aretak xcojon che ri Cristo

6 Benam c'u we pa ri be, opanem quinban pa ri tinimit Damasco, kas pa ri niq'uiaj k'ij, xak te'talic c'ut xtunun jun

nimalaj sakil chwij ri xpe chicaj. 7 Xintzak
pulew, te c'u ri' xinto c'o Jun ri xch'aw lok
chicaj ri xubij chwe: “Saulo, Saulo, ¿jas che
caban we nimalaj c'äx ri' chwe?” —xcha'.
8 Ri in c'ut xinbij che: “¿Jachin ri lal, Tat?”
—xincha che. Ri Are' xubij chwe: “In ri'
ri Jesús aj Nazaret. Ri c'äx ri tajin cabano,
are chwe In tajin caban wi wa',” —xcha'.
9 Ri e c'o wuc' xquil ri sakil, sibalaj c'u
xquixej quib. Man xquita tä c'u ru ch'abal
ri Jun ri tajin cäch'aw wuc'. 10 Ri in c'ut
xinbij: “Tat, ¿jas caj la chi quinbano?” —
xincha che. Xubij c'u ri Kajaw Jesús chwe:
“Chatwalijok, chatakej ri a be pa ri tinimit
Damasco. Chila' c'ut cäbix wi na chawe jas
ri rajwaxic cabano,” —xcha chwe. 11 Man
xincowin tä c'ut xinca'yic rumal ri sakil, ri
sibalaj cäjuluwic. Rumal ri' xa xinyukex bi
che ri nu k'ab cumal ri wachi'l, xinquic'am
bi pa Damasco, —cächa'.

12 C'o c'u jun tata' chila', Ananías u bi'.
Ri are' sibalaj cäcojon che ri Dios, cunimaj
c'u ru Pixab ri Moisés. Conojel ri winak aj
Israel ri e c'o chila' pa Damasco cäquibij chi
sibalaj utz we tata' ri'. 13 We tata' ri' xopan
che nu ch'abexic, xubij c'u chwe: “Wacha-
lal Saulo, chca'y chi na la jumul chic,”
—xcha chwe. Chanim c'ut xutzir ri nu
wak'äch, xincowinic xinca'yic, xinwil c'u ri
tata'. 14 Xubij c'u ri tata' chwe: “Cha'tal
la rumal ri qui Dios ri ka mam ojer rech
quetamaj la jas ru rayinic, xukuje' rech
quetamaj la u wäch ri Jicomalaj Patänil re ri
Dios, xukuje' rech cäta la ri kas u ch'abal ri
Are'. 15 Coc c'u na la che k'alajisal re ri Are'
chquiwäch ri winak, cätzijoj na la ronojel
ri tom la, xukuje' ri ilom la. 16 ¿Jas ta ne ri
queyej na la? ¡Jo' ba'! Walij la, chban kasna'
la, cu'ba c'ux la chrij ri Kajaw Jesús, ta' la
tok'ob che rech cäsachtaj ri mac la, cuban
c'u ch'ajch'oj ri anima' la,” —xcha chwe, —
xcha ri apóstol Pablo.

Ri tat Pablo cutzijoj ri xubano aretak xtak bi chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios chque ri winak ri man e aj Israel taj

17 Ri tat Pablo xutakej tzijonem, cu-
bij: Aretak xintzelej lok pa we tinimit
Jerusalén, xine' c'u pa ri nimalaj rachoch
Dios. Tajin quinban orar chila', c'o c'u
ri xuc'ut ri Dios chnuwäch. 18 Xinwil ri
Kajaw Jesús, xubij c'u chwe: “Chacowij,
chatel bi chanim waral pa Jerusalén, rumal
chi ri winak ri e c'o waral man cäquicoj tä
na ri cabij chwij in,” —xcha chwe. 19 Ri
in c'ut xinbij che: “Kajaw, ri e are' que-
tam chi nabe canok ri in xine' pa tak ri
rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak
aj Israel, xeinchap conojel ri quecojon che
la, xeincoj pa che', xukuje' xeinch'ayo.
20 Aretak c'ut tajin cäquicämisaj ri tat Este-
ban ri patänil e la, ri cäk'alajisan chij la, ri
in, in c'o cuc'. Sibalaj utz c'ut xinwilo chi
cäcämisaxic, xinchajij c'u ri qui k'u' ri tajin
quecämisan che,” —xincha che. 21 Ri Kajaw
Jesús xubij chwe: “Jat, rumal chi rajwaxic
catintak bi naj cuc' ri niq'uiaj winak chic ri
man e aj Israel taj,” —xcha ri Are' chwe, —
xcha ri tat Pablo chque ri winak.

Ri tat Pablo c'o pu k'ab ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados

22 Xuwi chi c'u wa' we tzij ri' xquita ri
winak chuchi' ri tat Pablo, xquichap c'u u
rakic qui chi', xquibij: ¡Chcämisax we achi
ri'! ¡Man ya'tal tä che chi cäc'asi na! —xecha
ri winak.

23 Xquitakej c'u u rakic qui chi', xquirokij
ri qui k'u' cho ri ulew, xquijopij ulew chi-
caj. (Je' xka'no chuc'utic chi sibalaj nim
ri coyowal, man cäkaj tä c'u chquiwäch ri
tajin cubij ri tat Pablo.) 24 Ri tata' ri cätakan
pa qui wi' ri soldados xuya takanic chi coc-
sax ri tat Pablo pa ri ja ri e jekel wi ri solda-
dos, xukuje' xuya takanic chi co cäch'ayic,
te c'u ri' cäc'ot u chi' rech cubij jas che ri
winak cäquirak qui chi' chrij. 25 Aretak c'ut
yutum chic ri are' rech cäquich'ayo, xubij
ri tat Pablo che ri qui nimal soldados ri
tac'al chila' che quilic: ¿A ya'tal chech alak
cäch'ay alak jun achi ri jun cuc' ri winak aj
Roma* we ta mat k'atom tzij puwi' nabe?
—xcha che.

26 Aretak ri tata' ri' xuta ri xubij ri tat
Pablo, xe'c, xubij che ri tata' ri cätakan pa
qui wi' ri soldados: ¿Jas ta c'u lo ri tajin
cäban la che we achi ri'? Ri are' are jun cuc'
ri winak aj Roma, —xcha che.

* **22:25** Ri tat Pablo are jun aj Roma rumal chi xil u wäch pa ri tinimit Tarso, ri quetakan wi ri winak aj Roma. Are xukuje' jun aj Israel rumal chi ru tat, ru nan e are' aj Israel.

27 Ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados xe' ruc' ri tat Pablo, xuta' che, xubij: ¿A kas tzij chi at jun cuc' ri winak aj Roma? —xcha che.

Ri tat Pablo xubij: Je', kas tzij, —xcha che.

28 Ri nim takanel xubij che ri tat Pablo: Ri in xintoj nimalaj puak rech quinoc che jun chque ri winak aj Roma, —xcha che.

Ri tat Pablo xch'awic, xubij: Ri in, in jun chque rumal chi je' nu banic wa' xil nu wäch, —xcha che.

29 Chanim ri soldados ri xa jubik' man xquich'ay ri tat Pablo xebel ruc', xquiya canok. Are c'u ri nim tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, aretak xretamaj chi ri tat Pablo are jun cuc' ri winak aj Roma, sibalaj xuxej rib chi xtakan chuyutic rech cäch'ayic.

Ri tat Pablo cäyi' chquiwäch ri qui nimakil ri winak aj Israel

30 Ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados xraj xretamaj jas ri kas u mac ri tat Pablo ri tajin cäquibij ri winak aj Israel chrij. Xak je ri' chucab k'ij xresaj ri ximibal re ch'ich' che ri tat Pablo, te c'u ri' xtakan che qui mulixic ri qui nimakil ri sacerdotes aj Israel, xukuje' conojel ri qui nimakil ri winak. Xresaj c'u lok ri tat Pablo, xutac'aba chquiwäch.

23

1 Ri tat Pablo co xca'y chque ri qui nimakil ri winak, xubij: Kachalal, ri in quinna' pa ri wanima' chi man c'o tä etzelal nu banom pa ri nu c'aslemal cho ri Dios petinak lok, —xcha chque.

2 Are c'u ri tat Ananías, ri qui nimal sacerdotes, xuya takanic chque ri winak ri e c'o chuxcut ri tat Pablo chi cäquich'ay pu chi' ruc' ri qui k'ab. 3 Ri tat Pablo xch'awic, xubij che ri tat Ananías: ¡Kas tzij are ri Dios cäch'ayow na la! ¡Ri lal xak quieb wäch la! Ri lal t'uyul la chila' rech cäk'at la tzij je' jas ri cubij ri Pixab. ¿Jas lo wa' ri cäban la, cätakan c'u la che nu ch'ayic? ¿A mat cäniman la che ri cubij ri Pixab? —xcha che.

4 Ri achijab ri e c'o chunakaj ri tat Pablo xquibij che: ¿A je' cabano chuch'abexic ri qui nimal sacerdotes rech ri Dios? —xecha che.

5 Ri tat Pablo xubij: Kachalal, man wetam taj chi are ri qui nimal sacerdotes. Cubij c'u pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Mabij ri man utz taj chrij ri jun ri cätakan puwi' ra tinimit,” —cächa', —xcha chque.

6 Ri tat Pablo xrilo chi jujun chque ri qui nimakil ri winak ri e c'olic, e are' jun cuc' ri tata'ib saduceos, ri niq'uiaj chic e are' jun cuc' ri tata'ib fariseos. Rumal ri' co xch'awic, xubij chquiwäch ri qui nimakil ri winak: Kachalal, ri in, in fariseo, in u c'ojol jun fariseo. Tajin c'u cäk'at tzij pa nu wi' rumal chi quincojo chi quec'astaj na ri cäminakib, cu'l c'u nu c'ux chrij wa', —xcha chque.

7 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, ri tata'ib fariseos, ri tata'ib saduceos xquichap u chomalaxic quib, xech'ojinic. Je ri' chi ri winak ri qui mulim quib xuban quieb qui chomanic, xquitasala quib. 8 Je' xca'n wa' rumal chi ri tata'ib saduceos man cäquicoj taj chi quec'astaj na ri cäminakib, man cäquicoj taj chi e c'o ángeles, chi e c'o espíritus. Je wa' ri qui tijonic ri e are'. Are c'u ri tata'ib fariseos cäquicojo chi quec'astaj na ri cäminakib, xukuje' chi e c'o ángeles, chi e c'o espíritus. Je ri' ri qui tijonic ri e are'. 9 Conojel c'ut, co na xquirak qui chi'. Xewalij c'u jujun chque ri tijonelab re ri Pixab ri e jun cuc' ri tata'ib fariseos, xquibij: We achi ri' man c'o tä jun mac u banom. We ne jun espíritu, we ne jun ángel xuch'abej, mäkak'atej ne u wäch ri cuban ri Dios, —xecha'.

10 Sibalaj c'u nim ri ch'oj chquixol ri tata'ib. Rumal ri' ri tata' ri qui nimal soldados aj Roma xuxej rib we ne cäban ch'äkatak che ri tat Pablo cumal ri e are'. Xa je ri' xtakan chque ru soldados chi quebe'c, cäquesaj bi ri tat Pablo chquixol rech cäquic'am bi jumul chic pa ri ja ri e jekel wi ri soldados.

11 Chucab ak'ab xuc'ut rib ri Kajaw Jesús chuwäch ri tat Pablo, xubij che: ¡Pablo, chachajij anima'! Rumal ri a banom, rumal chi a k'alajisam waral pa ri tinimit Jerusalén jachin ri in, jas c'u ri nu banom, xukuje' are je' rajwaxic caban na che nu k'alajisaxic pa ri tinimit Roma, —xcha che.

Ri winak cäquichomaj jas cäca'n chucämisaxic ri tat Pablo

12 Chucab k'ij chi c'ut jujun chque ri winak aj Israel xjunamataj qui tzij chi cäquicämisaj ri tat Pablo. Xca'n juramento chi cäpe na c'äx pa qui wi' we man cäca'no jas ri xquichomaj, chi man c'o tä jas cäquitij na we ta mat nabe cäquicämisaj ri tat Pablo. 13 E c'o na más chquiwäch cawinak achijab ri xca'n wa' we juramento ri'. 14 Xebe' c'u wa' cuc' ri qui nimakil ri sacerdotes xukuje' cuc' ri niq'uiaj tata'ib chic, ri qui nimakil ri winak aj Israel, xquibij c'u chque: Ri uj xka'n juramento chi cäpe na c'äx pa ka wi' we man cäka'no jas ri xkachomaj, chi man c'o tä jas cäkatij na we ta mat nabe cäkacämisaj na ri tat Pablo. 15 Ri alak c'ut, xukuje' ri niq'uiaj qui nimakil ri winak, bij alak che ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados chi cuc'am lok ri tat Pablo chuwäch alak chuwek, bij alak chi xa cäc'ot alak u chi' che retamaxic jas ri kas xubano. Are c'u ri uj, c'ä mäjok cäpe ri are', cujc'oji na apan chuyuxlexic rech cäkacämisaj, —xecha chque.

16 Are c'u jun ala, ri ral ri ranab ri tat Pablo, xuta wa', jas ri xquichomaj u banic, xe' c'u ri are' pa ri ja ri e jekel wi ri soldados, xubij wa' che ri tat Pablo. 17 Xa je ri' ri tat Pablo xusiq'uij jun chque ri tata'ib ri qui nimal ri soldados, xubij che: C'ama la bi we ala ri' chuwäch ri tata' ri cätakan pa qui wi' conojel ri soldados, c'o c'u ri craj cubij che, —xcha che.

18 Ri qui nimal ri soldados xuc'am bi ri ala chuwäch ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xubij che: Ri tat Pablo ri ajpache' xinusiq'uij, te c'u ri' xuta' tok'ob chwe chi quinc'am lok we ala ri' chuwäch la, c'o c'u ri craj cubij che la, —xcha che.

19 Ri tata', ri nim takanel, xuc'am bi ri ala pu tuquiel wi, xuta' c'u che: ¿Jas ri cawaj cabij chwe? —xcha che.

20 Te ri' ri ala xubij che: Ri qui nimakil ri winak aj Israel xjunamataj qui tzij chi cäquibij che la chi cäc'am la bi ri tat Pablo chquiwäch ri qui nimakil ri winak chuwek, cäquibij c'u na chi xa cäquic'ot u chi' che retamaxic jas ri kas xubano. 21 Mäcoj ba' la ri cäquibij, rumal chi e c'o na más chquiwäch cawinak achijab ri e yuxleninak ri tat Pablo. Ri e are' ca'nom juramento chi cäpe na c'äx pa qui wi' we ta mat cäca'no jas ri qui chomam, chi man c'o tä jas cäquitijo we ta mat nabe cäquicämisaj na ri tat Pablo. Ri e are' c'ut chanim ri' e c'o chic, xak queye'm chi cäya la chque jas ri cäquibij, —xcha che.

22 Ri tata' c'ut ri cätakan pa qui wi' ri soldados xubij che ri ala chi quel bic, xubij c'u che chi c'o jun mubij wi chi xubij wa' che.

Ri tat Pablo cätak bi chuwäch ri tat Félix ri k'atal tzij

23 Te c'u ri' ri nim tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados xeusiq'uij quieb chque ri tata'ib qui nimakil soldados, xuya c'u takanic chque chi quequimulij quieb cientos soldados chcakan, oxc'al lajuj chic ri quequiejenic, xukuje' quieb cientos ri quequic'am bi qui lanzas. Rajwaxic c'ut cäca'n u banic ri jastak que, xak quec'oji na chila' pa ri u belej hora chak'ab, rech quebel bic, quebe' pa ri tinimit Cesarea. 24 Xukuje' xuya takanic chi quequicha' jujun quiej, cäban u banic jun rech c'o cuquiejej bi ri tat Pablo, rech cäquic'am bic, man c'o tä jas jun c'äx curiko, xane utz u wäch copan ruc' ri k'atal tzij ri tat Félix. 25 Te c'u ri' ri tata' ri cätakan pa qui wi' conojel ri soldados xutz'ibaj bi jun wuj, xuya bi chque. Je wa' xubij ri wuj:

26 "In wa', ri in Claudio Lisias. Quintak bi rutzil wäch la, tat Félix, lal ri' ri nimalaj k'atal tzij. 27 We achi ri' xchap na cumal ri winak aj Israel, xak c'u jubik' man xquicämisaj. Aretak c'ut xinwetamaj in chi are jun aj Roma, xeinsiq'uij ri nu soldados, xeintak c'u che resaxic pa qui k'ab ri winak aj Israel. 28 Xwaj c'ut xinwetamaj jas ri mac xubano, ri cäquibij chrij. Rumal ri' xinc'am bi chquiwäch ri qui nimakil ri winak aj Israel. 29 Xinwetamaj c'ut chi ru mac are wa' chi man cuban taj jas ri cubij ri qui pixab ri e are'. Man ya'tal tä c'ut chi cäcämisaxic, man ya'tal taj chi coc pa che' rumal wa'. 30 Xinta c'ut chi xjunamataj qui tzij ri winak aj Israel, qui chomam chi c'ut jas cäca'n chucämisaxic we achi ri'. Xa rumal ri' xintak bic uc' la, xinbij c'u bi

chque ri winak ri cäquibij chrij chi c'o u mac, chi rajwaxic cäquik'alajisaj chuwäch la jas ri mac u banom ri cäquibij chrij. Xuwi ba' wa' ri xinbij che la. ¡Ch'abej chi la!" —xcha bi pa ri wuj.

31 Ri soldados xquinimaj ri takanic ri xyi' chque, xquic'am c'u bi ri tat Pablo, xebe' chak'ab pa ri tinimit Antípatris. 32 Chucab k'ij chic ri soldados ri e benak chcakan xetzelej lok jawije' c'o wi ri ja ri e jekel wi. Are c'u ri soldados ri e benak chrij quiej xquitakej ri qui be ruc' ri tat Pablo. 33 Aretak c'ut xeopan pa ri tinimit Cesarea, xquiya ri wuj che ri nim k'atal tzij, xukuje' xquiya ri tat Pablo chuwäch, xquijach c'u pu k'ab. 34 Ri k'atal tzij xusiq'uij ri wuj, te c'u ri' xuta' che ri tat Pablo jawije' quel wi ri are'. Aretak xretamaj chi are aj Cilicia, 35 xubij che: Quinta na ri tzij la aretak quepe ri winak ri cäquibij ri mac chij la, —xcha che.

Xeutak c'u soldados chuchajixic ri tat Pablo pa ri nim ja ri sibalaj je'lic, rachoch ri tat Herodes.

24

Ri tat Pablo cuto' rib chuwäch ri tat Félix, ri nim k'atal tzij, rumal ri cäquibij ri winak aj Israel chrij

1 Xque' job k'ij ri tat Pablo c'o pa ri tinimit Cesarea aretak xopan ri tat Ananías ri qui nimal sacerdotes, e rachi'l jujun chque ri nimak tak tata'ib aj Israel, xukuje' jun cojol tzij ri xukuje' cäch'aw pa qui wi' ri winak. Ri tata' ri', Tértulo u bi'. Xeboc c'u bi chuwäch ri nim k'atal tzij chubixic ri mac chrij ri tat Pablo. 2 Aretak xc'am lok ri tat Pablo, ri tat Tértulo xuchap u bixic tzij chrij chuwäch ri nim k'atal tzij, je c'u ri' xubij che ri tat Félix: ¡Chäjin la, tat Félix, lal ka nan, lal ka tat! Sibalaj maltiox che la chi rumal ech la c'o nimalaj utzil pa we ka tinimit, man c'o tä c'u je wa' je ri'. Rumal c'u ri nimalaj no'j la, sibalaj utz banom la chuk'atic tzij puwi' ronojel. 3 Ronojel ri banom la cäkil pa tak conojel ri tinimit, sibalaj cäkamaltioxij wa' che la, tat Félix. 4 Man cäkaj tä c'ut cäkaya nimalaj latz' che la. Xuwi cäkaj cäkabochi'j la rech cäban la tok'ob, cujtatabej na la jun rat. 5 We achi ri', xketamaj chi jawije' chi' ri copan wi, xak c'äx cuban chquixol ri winak, je' jas jun nimalaj yabil. Pa ronojel ruwächulew cuyac ch'oj chquixol ri winak aj Israel, je ri' chi xak cäquitasala quib. Ri are' c'ut are jun c'amal qui be ri jule' winak ri qui takem ru tijonic ri Jesús aj Nazaret ri cäbix Nazarenos chque. 6 Xukuje' xuban ri äwas u banic pa ri nimalaj rachoch Dios. Ri uj c'ut xkachapo. Are ta xkaj xkak'at tzij puwi', jas ri cubij ri ka pixab. 7 Are c'u ri tata', Lisias u bi', ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xunim rib ri are'. Ruc' nimalaj chuk'ab xresaj ri tat Pablo pa ka k'ab. 8 Xubij c'ut chi ri winak ri cäquibij chrij ri tat Pablo chi c'o u mac, rajwaxic queopan uc' la. Ri lal c'ut cuya' cäc'ot la u chi', cäta' la che, rech quetamaj la chi kas tzij wa' ronojel ri tajin cäkabij chrij, —xcha che ri tat Félix.

9 Xukuje' ri winak aj Israel ri e c'o ruc' ri tat Tértulo xquibij chi ronojel wa' are kas tzij. 10 Ri nim k'atal tzij xuc'ut ruc' ru k'ab chi cuya' cäch'aw ri tat Pablo. Ri are' c'ut xubij: Wetam chi q'uia junab chic c'o la che k'atal tzij pa qui wi' we winak ri', rumal ri' cäquicot wanima' quinbij quieb oxib tzij chuwäch la chuto'ic wib. 11 Cäcowin c'u la quetamaj la chi c'ä te' cablajuj k'ij wa' in opaninak pa ri tinimit Jerusalén chuk'ijilaxic ri Dios. 12 Man c'o tä c'u ch'oj nu banom, man tajin tä quinchomala tzij ruc' jachin jun aretak xinquirik pa ri nimalaj rachoch Dios. Man tajin tä quinsach qui c'ux ri winak pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel, o jawije' chi' ri xinquirik wi pa ri tinimit. 13 Wa' we winak ri' man quecowin taj cäquic'ut chuwäch la chi kas tzij ri tajin cäquibij chwij. 14 Quink'alajisaj c'u chuwäch la, chi ri in are tajin quinpatänij ri qui Dios ri ka nan ka tat ojer. Je' tajin quinbano jas ri cubij ru tzij ri Jesús ri kas C'amal ka Be,* ri cäquibij ri winak aj Israel chi are' jule' tijonic wa' ri man kas tzij taj. Quincoj in xukuje' ronojel ri tz'ibtal pa tak ri wuj re ru Pixab ri Moisés, xukuje' ri tz'ibtal pa tak ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. 15 Jas ri e are', je' c'u ri

* **24:14** "C'amal ka Be": Ri mero tzij pa griego are "ri Be".

in. Cu'l nu c'ux chrij ri Dios chi quec'astaj na conojel ri cäminakib ri ca'nom utzil pa ri qui c'aslemal, xukuje' ri ca'nom etzelal. 16 Rumal ri' amak'el ronojel k'ij quincoj nu chuk'ab rech man c'o tä etzelal quinna' pa ri wanima' chuwäch ri Dios, o chquiwäch ri winak, —cächa ri tat Pablo.

17 Oc'owinak chi quieb oxib junab ri in bininak pa tak niq'uiaj tinimit chic, te c'u ri' xintzelej lok jumul chic pa ri nu tinimit, xine' pa Jerusalén chuya'ic ri puak, tobanic chque ri meba'ib chila', xukuje' chuya'ic sipanic cho ri Dios. 18 Tajin c'u quinya ri nu sipanic pa ri nimalaj rachoch Dios, wesam chi ri äwas chwij, aretak xinquirik jujun winak aj Israel ri quepe pa Asia. Xa quieb oxib ri winak c'olic, man c'o tä c'u c'äx tajin quinban cuc'. 19 Ri winak ri quepe pa Asia, ri xinquirik pa ri nimalaj rachoch Dios, e are wa' ri rajwaxic quepe chuwäch la, cäquibij c'ut jas u wäch ri mac nu banom, we kas tzij c'o c'äx pa qui c'ux chwij. 20 We man je ri', chquibij ba' ri winak ri e c'o waral chanim, we c'o jas jun mac xquirik chwij aretak xinoc chquiwäch ri qui nimakil ri winak aj Israel. 21 We c'u ne are nu mac ri tajin cäquibij chi aretak in c'o chquixol, co xinch'awic, xinbij: "Cämic tajin käk'at alak tzij pa nu wi' rumal chi quincojo chi quec'astaj na ri cäminakib," —xincha', —xcha ri tat Pablo che ri tat Félix.

22 Ri tat Félix, aretak xuta ri xubij ri tat Pablo, kas c'o retam chic chquij ri winak ri qui takem ru tijonic ri Jesús ri kas C'amal qui Be. Xuya na can ru chomaxic wa' pa jun k'ij chic, xubij c'u chque ri winak: Aretak käpe ri tat Lisias, ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, te c'u ri' kas quinwetamaj na jas u banic ronojel wa', —xcha chque.

23 Xtakan c'u ri tat Félix che ri qui nimal soldados, chajil re ri tat Pablo chi cutakej u chajixic. Xukuje' xubij che chi cuya che ri tat Pablo chi cuya' queopan ri e utz ruc' chuch'abexic, xukuje' chuya'ic ri rajwaxic che, man queuk'atej tä ri e are'.

24 Oc'owinak chi quieb oxib k'ij, xopan chi jumul ri tat Félix rachi'l ri nan Drusila ri rixokil. Ri are' are jun aj Israel. Xtakan c'u chusiq'uixic ri tat Pablo rech cätzijon cuc' chrij ri cojonic che ri Jesucristo. 25 Aretak c'ut ri tat Pablo xuchap u tzijoxic chi rajwaxic cuban jicom jun che ru c'aslemal, man cuban tä jun xak jas ri craj ri are', xukuje' xutzijoj chi ri Dios cuk'at na tzij pa qui wi' ri winak pa ri q'uisbal k'ij, xuxej rib ri tat Félix, xubij c'u che ri tat Pablo: Xak je' na la', cuya' cate'c. Aretak c'ut cäbantaj ri jastak we, quintakan chi na jumul che a siq'uixic, —xcha che.

26 Are c'u craj ri tat Félix chi ri tat Pablo cuya puak che rech cutzokopij bic. Rumal ri' amak'el cätakan chusiq'uixic rech cätzijon ruc'. 27 E oc'owinak chi c'u quieb junab, xak je ri' ri xca'no. Te c'u ri' xq'uextaj ri tat Félix che nim k'atal tzij. Are xcanaj can ri tat Porcio Festo chuq'uexel. Are c'u ri tat Félix, are craj cuban canok jachique ri käkaj chquiwäch ri winak aj Israel. Rumal ri' xuya na can ri tat Pablo pa che'.

25

Ri tat Pablo coc chuwäch ri tat Festo ri nim k'atal tzij ri te' xoquic

1 Xque' oxib k'ij ri oquinak ri tat Festo che nim k'atal tzij. Te c'u ri' xel bic pa ri tinimit Cesarea, xe' c'u pa Jerusalén. 2 Chila' c'ut ri qui nimakil sacerdotes xukuje' ri winak aj Israel ri más nimak na qui banic xeboc chuwäch ri tat Festo chubixic jas u wäch mac ri xuban ri tat Pablo, jas ri tajin cäquibij chrij. 3 Xquibochi'j ri tat Festo, xquita' c'u tok'ob che chi cätakan chuc'amic lok ri tat Pablo pa ri tinimit Jerusalén. Ri winak aj Israel xjunamataj qui tzij, xquichomaj chi cäquicämisaj na ri tat Pablo pa ri be. 4 Xpe c'u ri tat Festo, xubij chque chi ri tat Pablo c'o pa che' jela' pa ri tinimit Cesarea. Xubij c'u chque chi cätzelej na ri are' jela' pa quieb oxib k'ij. 5 Xukuje' xubij chque: Jachin tak ri c'o chxol alak, ri c'o takanic pa qui k'ab, rajwaxic quebe' wuc' pa Cesarea. We c'u c'o u mac ri achi ri', cuya' cäbij alak wa' chwe jela', —xcha ri tat Festo chque.

6 Xa c'u wajxakib k'ij, we c'u ne lajuj k'ij, xc'oji ri tat Festo pa ri tinimit Jerusalén, te c'u ri' xtzelej pa ri tinimit Cesarea. Chucab k'ij xt'uyi pa ru t'uyulibal pa ri k'atbal tzij, te c'u ri' xtakan chusiq'uixic ri tat Pablo. 7 Aretak xopan ri tat Pablo chuwäch ri tat

Festo, xepe ri winak aj Israel ri e petinak pa Jerusalén, xquimulij quib chrij ri are'. Q'uia u wäch c'äx ri xquibij chi u banom, man xecowin tä c'ut xquic'utu chi kas tzij ri xquibij chrij. 8 Are c'u ri tat Pablo xubij we tzij ri' chuto'ic rib: Ri in man c'o tä jubik' mac nu banom. Man in macuninak tä chrij ri qui pixab ri winak aj Israel, chrij ta ne ri nimalaj rachoch Dios, o chrij ri César ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, —xcha che ri tat Festo.

9 Are c'u ri tat Festo, are craj cubano jachique ri käkaj chquiwäch ri winak aj Israel, xa rumal ri' xuta' che ri tat Pablo, xubij: ¿A cawaj cate' pa ri tinimit Jerusalén rech chila' quink'at wi tzij pa wi'? —xcha che.

10 Xch'aw c'u ri tat Pablo, xubij che: Chuwäch ru k'atbal tzij ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, in c'o wi. Are waral rajwaxic käk'at wi tzij pa nu wi'. Kas etam c'u la chi man c'o tä jun c'äx nu banom chquij ri winak aj Israel. 11 We c'u ne nu banom jun c'äx, we ne nu banom jun mac ri takal wi chi quincämisaxic, man quinwesaj tä wib chupam, cuya' quincämisaxic. We c'u man c'o jas ri nu banom ri käquibij chwij, man c'o tä jun ya'tal che chi quinujach pa qui k'ab. Quinta' ba' chi ri César, ri nimalaj takanel, chi ri are' käk'atow tzij pa nu wi', —xcha ri tat Pablo.

12 Xtzijon c'u ri tat Festo cuc' ri ya'l tak u no'j ri quetoban ruc', xubij che ri tat Pablo: Xabij chi are ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, käk'atow na tzij pa wi'. Cate' ba' na ruc' ri nimalaj takanel ri', —xcha che.

Ri tat Pablo coc chuwäch ri nim takanel Agripa

13 Oc'owinak chi quieb oxib k'ij, ri nim takanel Agripa rachi'l ri nan Berenice xebe' pa ri tinimit Cesarea chuch'abexic ri tat Festo. 14 Q'uia k'ij xec'oji na chila', are c'u ri tat Festo xubij che ri tat Agripa jas ri xban che ri tat Pablo. Je wa' xubij che: C'o jun achi waral ri yo'm can pa che' rumal ri tat Félix aretak xel bic. 15 Aretak xinc'oji pa ri tinimit Jerusalén, xepe ri qui nimakil sacerdotes, xukuje' ri qui nimakil ri winak aj Israel, xquibij chi c'o mac u banom we achi ri'. Xquibij chwe chi quink'at na tzij puwi' chi käc'äjisax u wäch we achi ri'. 16 Xinbij c'u chque ri e are' chi ri k'atbal tzij re Roma, man u yo'm tä takanic chi käcämisax jun winak we man nabe copan na chquiwäch ri käquibij chrij chi c'o u mac rech cuto' rib chuwäch ri käbix chrij. 17 Rumal ri' aretak xepe ri e are' junam wuc' waral, man xinbeytaj taj, xane chanim chucab k'ij xint'uyi pa ri t'uyulibal pa ri k'atbal tzij, te c'u ri' xintakan chusiq'uixic ri achi ri'. 18 Aretak c'ut xepe ri winak ri käquibij chi c'o u mac xubano, man c'o tä jun etzelal ri xquibij chrij junam ruc' ri tajin quinchomaj in. 19 Xane xak xuwi xquibij chi ri tat Pablo man cuban tä ronojel ri e nak'atal wi ri winak aj Israel, ri e cojoninak wi che, xukuje' xquibij chi cutzijoj ru banic jun achi, Jesús u bi', ri xcämic, cubij c'u ri are' chi c'asal chic. 20 Man quinrik tä c'u in jas quinbano, rumal c'u ri' xinta' che ri tat Pablo we craj que' ri are' pa ri tinimit Jerusalén, rech chila' käk'at wi tzij puwi'. 21 Are c'u ri are' xubij chi rajwaxic käk'at tzij puwi' rumal ri tat Augusto César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma. Rumal ri' xintakan chuchajixic na pa che' c'ä quintak na bi ruc' ri nimalaj takanel, —xcha'.

22 Xubij c'u ri tat Agripa che ri tat Festo: Ri in xukuje' cwaj quinta ru tzij ri achi ri', —xcha'.

Ri tat Festo xubij che: Chuwek käta na la jas ri cubij we achi ri', —xcha che ri nim takanel Agripa.

23 Chucab k'ij, aretak xeopan ri tat Agripa rachi'l ri nan Berenice, sibalaj nimak ca'nom che quib, ruc' nimal xeboc bi pa ri nimalaj ja ri käquimulij wi quib ri winak, cachi'l ri tata'ib ri quetakan pa qui wi' ri soldados, xukuje' cachi'l ri tata'ib ri nimak qui banic pa ri tinimit. Xtakan c'u ri tat Festo ri nim k'atal tzij chusiq'uixic lok ri tat Pablo. 24 Te c'u ri' xubij ri tat Festo: Nim takanel Agripa, xukuje' alak onojel alak ri e c'o kuc' waral, c'o we achi ri' chuwäch alak, chrij c'u wa' ri xquirak wi qui chi' q'uia ri winak aj Israel pa Jerusalén, xukuje' waral pa Cesarea. Käquibij chi c'o mac u banom we achi ri', chi rumal c'u ri' rajwaxic käcämisaxic, —quecha ri'. 25 Ri in c'ut quinwilo chi man c'o tä jun mac u banom ri takal ta wi käcämisaxic. Ri are' c'ut u bim chi rajwaxic käk'at tzij puwi' rumal

ri tat Augusto César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma. Rumal ri' nu chomam chi quintak na bi ruc' are'. 26 Man c'o tä c'u jas ri quincowinic quintz'ibaj bi che ri nimalaj takanel ri cätakan pa nu wi'. Rumal ri' xinc'am lok ri achi chuwäch alak, más na chuwäch la, nim takanel Agripa, rech cäc'ot na u chi'. Je ri' c'o ri quincowinic quintz'ibaj bic. 27 Quinchomaj c'ut chi xak lok' quintak bi jun ajpache' we man quinbij bic jas ri mac u banom, —xcha chque.

26

Ri tat Pablo cuto' rib chuwäch ri tat Agripa ri nim takanel

1 Ri tat Agripa xubij che ri tat Pablo: Cuya' catch'awic chuto'ic awib, —xcha che.

Ri tat Pablo xuyac ru k'ab, te c'u ri' xuchap ch'awem, xubij: 2 Nim takanel Agripa, sibalaj cäquicot wanima' chi cuya' quinch'aw chuwäch la cämic chuto'ic wib chuwäch ronojel ri cäquibij ri winak aj Israel chwij. 3 Wetam c'ut chi kas etam la ronojel ri uj nak'atal wi, uj ri winak aj Israel, xukuje' jachique tak ri tzij cujch'ojin chrij. Rumal ri' quinta' jun tok'ob che la chi cächajij la paciencia wuc' che nu tatabexic, —xcha ri tat Pablo che ri nim takanel Agripa.

Ri tat Pablo cutzijoj ru c'aslemal nabe aretak mäjok cäcojonic

4 Xutakej tzijonem ri tat Pablo, xubij: Conojel ri winak aj Israel quetam ri nu banom pa ri nu c'aslemal chquixol petinak lok, rumal chi cuc' ri e are' xil wi nu wäch. Pa ri nu tinimit c'ut xinq'uiyisax wi, xukuje' pa ri tinimit Jerusalén. 5 Ri e are' xukuje' quetam wa', quecowinic cäquik'alajisaj wa' we cächaj, chi ri in tzojer lok in jun cuc' ri winak fariseos. E are' c'u wa' ri winak aj Israel ri sibalaj cäquicoj na qui chuk'ab chubanic ri cubij ru Pixab ri Moisés. 6 Cämic c'ut tajin cäk'at tzij pa nu wi' rumal chi cu'l nu c'ux chrij ri xuchi'j can ri Dios chque ri ka mam ojer, chi queuc'astajisaj na ri cäminakib. 7 Are c'u wa' ri queye'm ri winak aj Israel ri e c'o che ri qui mam ojer ri cablajuj u c'ojol ri tat Jacob, chi je' cäbantaj na. Rumal ri' quek'ijilan che ri Dios. Chi pak'ij chi chak'ab quepatänin che. Tat Agripa, are c'u rumal rech wa' chi cu'l nu c'ux chi quec'astaj na ri cäminakib, xa c'u rumal ri' c'o ri cäquibij ri winak aj Israel chwij cämic. 8 ¿A mat cäcoj alak chi ri Dios queuc'astajisaj ri cäminakib? —cächa ri tat Pablo chque.

Ri tat Pablo cutzijoj jas xubano chubanic c'äx chque ri winak cojonelab nabe

9 Ri in, in xukuje' nabe xinchomaj in chi rajwaxic quinban q'uia u wäch c'äx chque ri winak ri qui takem ru tijonic ri Jesús aj Nazaret. 10 Je c'u ri' xinban in pa ri tinimit Jerusalén. E q'uia chque ri cojonelab xeincoj pa che' rumal ri takanic ri xyi' pa nu k'ab cumal ri qui nimakil sacerdotes chi je' quinban wa'. Aretak c'ut tajin quecämisax ri cojonelab, ri in sibalaj utz xinwilo. 11 Q'uia mul xinc'äjisaj qui wäch ri cojonelab pa tak ri rachoch Dios ri cäquimulij wi quib ri winak aj Israel. Je wa' xinbano rech cäquiya can ri qui cojonic. Sibalaj c'u xyactaj woyowal chquij, je' ta ne chi xinch'ujaric. Xine'c, xinban c'äx chque c'ä pa tak ri niq'uiaj tinimit chic, —cächa'.

Ri Pablo cutzijoj jas xubano aretak xcojonic

12 Ri in benak pa ri be, benam we chubanic c'äx chque ri cojonelab pa ri tinimit Damasco. Ri in takom bic, xukuje' yo'm bi takanic pa nu k'ab cumal ri qui nimakil sacerdotes. 13 Nim takanel Agripa, are kas pa ru niq'uiaj k'ij ri', uj c'o pa ri be aretak xak te'talic xinwil jun sakil ri xpe chicaj, ri sibalaj cäjuluw na chuwäch ri k'ij, xtunun c'u chkij, ri in xukuje' conojel ri e benak wuc'. 14 Ri uj konojel c'ut xujtzak cho ri ulew, te c'u ri' xinta jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij chwe pa ch'abal hebreo: "Saulo, Saulo, ¿jas che tajin caban we nimalaj c'äx ri' chwe?" —cächa'. "Ri at c'ut tajin carik c'äx, jas ri cuban ri wacäx ri cucoj akan che ri jun che' ri t'ist'ic u wi'," —xcha chwe. 15 Ri in c'ut xinbij: "¿Jachin ri lal, Tat?" —xincha che. Ri Are' xubij chwe: "In ri' ri Jesús ri tajin caban wa' we c'äx ri' chwe," —cächa ri'. 16 "¡Chatwalij ba'! Nu c'utum c'u wib chawäch rech catoc che patänil we, xukuje' rech catoc che k'alajisal re ri awilom cämic

chi are ri In, in awilom. Xukuje' cak'alajisaj ri quinc'ut na chawäch. 17 Catinto' na pa qui k'ab ri a winakil, ri aj Israel, xukuje' pa qui k'ab ri niq'uiaj winak chic ri catintak wi bi cämic. 18 Catintak bi cuc' rech cabano chi ri e are' kas queca'yic, rech quebel bi pa ri k'ekum re ri mac, quek'ax na pa ri sakil rech ri kas tzij, xukuje' rech man cäquitakej tä c'olem pu k'ab ri Satanás, xane quek'ax na pu k'ab ri Dios, quecojon c'u chwe In. Xak je ri' cäquirik na ri sachbal qui mac, xukuje' quec'oji na junam cuc' ri e rech ri Dios," —xcha ri Jesús chwe, —cächa ri tat Pablo.

Ri tat Pablo cunimaj ri xc'ut chuwäch rumal ri Dios

19 Tat Agripa, nim takanel, rumal ri' ri in xinnimaj ri xuc'ut ri Dios chnuwäch, man xinban tä c'u negar. 20 Xane xinchap u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios nabe pa ri tinimit Damasco, te c'u ri' pa ri tinimit Jerusalén, pa ronojel ri Judea, xukuje' chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj. Xink'alajisaj chquiwäch chi rajwaxic cäquiq'uex canima', cäquiq'uex qui chomanic, queniman c'u che ri Dios. Xukuje' xinbij chque chi rajwaxic cäca'n ronojel u wäch utzil rech k'alaj chi q'uextajinak ri canima', q'uextajinak c'u ri qui chomanic. 21 Xa c'u rumal wa' ri winak aj Israel xinquichapa lok pa ri nimalaj rachoch Dios, are ta xcaj xinquicämisaj. 22 Rumal c'u ru tobanic ri Dios nu takem u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Are' cämic. Nu tzijom ru Lok' Pixab ri Dios chque nimalaj conojel ri winak, chque ri man nim tä queil wi, xukuje' chque ri nimak qui banic. Man c'o tä jun tzij ri nu bim ri mat je' jas ri qui bim can ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' jas ru bim can ri ka mam Moisés chi cäbantaj na. 23 Are je' chi ri Cristo curik c'äx, cäcämisax c'u na. Te c'u ri' are ri Are' ri nabe chquiwäch conojel ri quec'astaj na chquixol ri cäminakib rech cutzijoj na chi sak ri kas tzij chrij ru tobanic ri Dios chque ri ka winakil, xukuje' chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, —xcha ri tat Pablo chque.

Ri tat Pablo cucoj u chuk'ab che ri nim takanel Agripa rech cäcojonic

24 Ri tat Pablo tajin cubij tak we tzij ri' chuto'ic rib aretak ri tat Festo co xurak u chi', xubij: ¡Pablo, xak at elinak ch'uj! Rumal ri qui siq'uixic q'uia tak wuj, catijoj c'u awib chquij, xatch'ujaric, —xcha che.

25 Ri tat Pablo xch'awic, xubij: Man in ch'ujarinak taj jas ri cächomaj la, tat Festo. Ri tajin quinbij are kas tzij. Ruc' utzalaj nu chomanic tajin quinbij ronojel wa'. 26 Waral c'o wi we nim takanel Agripa. Kas retam ri are' ronojel wa' ri tajin quinbij, rumal c'u ri' man quinxej tä wib quintzijon chuwäch ri are'. Quincojo chi ronojel wa' retam ri are', rumal chi ri tajin quinbij man banom tä wa' chi c'uyal. 27 ¿A mat cäcoj la, tat Agripa, lal ri' ri nim takanel, ri xquibij can ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios? ¡Kas wetam chi cäcoj la! —xcha che.

28 Ri tat Agripa xubij che ri tat Pablo: Xa jubik' man catcowinic caban chanim chi ri in quincojon na che ri Cristo, —xcha che.

29 Ri tat Pablo xubij: We chanim, we na'tam, are ri nu rayinic chi man xuwi tä ri lal, xane xukuje' conojel ri tajin cäquitatabej ri nu tzij cämic, cäca'n ta c'u na jas ri nu banom in. Man cwaj tä c'ut chi are cuc' we ximibal re ch'ich' ri', —xcha chque.

30 Xuwi xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, xwalij ri nim takanel, xukuje' ri nim k'atal tzij rachi'l ri nan Berenice, xukuje' conojel ri e t'uyul chila'. 31 Xebe' chuchomaxic rij wa' pa qui tuquiel wi. Xquitzijobela quib, xquibij: We achi ri', man c'o tä jun mac u banom ri takal wi cäcämisaxic, o chi cäc'oji ri are' pa che', —xecha'.

32 Xpe ri tat Agripa, xubij che ri tat Festo: We achi ri', xkatzokopij ta bi wa' we ta mat xubij chi cäk'at tzij puwi' rumal ri César, ri nimalaj takanel puwi' ri Roma, —xcha ri tat Agripa che ri tat Festo.

27

Ri tat Pablo cätak bi pa ri tinimit Roma

1 Aretak xchomatajic chi cujtak bi pa Italia ri c'o wi ri nimalaj tinimit Roma, ri tat Pablo cuc' niq'uiaj chic ajpache' xejach bi pu k'ab jun qui nimal ri soldados, ri c'o pa qui wi' cien achijab. Julio u bi' ri tata' ri'. We tata' ri' are ri cätakan pa qui wi' ri

soldados ri cäbix chque: “Rech ri Nimalaj Takanel Augusto”, —cuchixic. 2 Xujoc bi pa jun barco pa Adramitio, jun tinimit ri c'o chi' ri mar. We barco ri' benam re pa tak ri tinimit re Asia. Kachi'l c'u ri tat Aristarco ri quel pa ri tinimit Tesalónica, jun tinimit wa' re Macedonia. 3 Chucab k'ij xujopan pa ri tinimit Sidón ri c'o chi' ri mar. Ri tat Julio sibalaj utz xuban ruc' ri tat Pablo, xuya che chi que' che qui ch'abexic ri e utz ruc' rech cäyi' ri cajwataj che. 4 Xujel chi bi pa ri tinimit Sidón, xkatakej ri ka be puwi' ri mar, xkaya can ri Chipre pa ri ka mox, rumal chi ri quiäkik' xa chkawäch cäpe wi. 5 Xujk'ax pa ri mar chuwäch ri tak'aj re Cilicia, xukuje' re Panfilia, xujopan c'u pa Mira, jun tinimit wa' re Licia.

6 Ri tat Julio, ri qui nimal ri soldados, xurik jun barco chila' aj Alejandría ri benam re pa Italia, xujroquisaj chupam rech cäkatakej ri ka be. 7 Q'uia k'ij ri' xak nojimal ri ka binem pa ri barco, xa ruc' tak c'äx xujopan chuwäch ri tinimit Gnido. Rumal c'u rech chi cujuk'atej ri quiäkik', xa je ri' xujoc'ow chuwäch ri Salmón, xujoc'ow chrij ri Creta, jun ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar. 8 Xkatakej ri ka be chuchi' ri tak'aj, ruc' tak c'äx xujopan pa ri alaj tinimit ri cäbix Buenos Puertos che, chunakaj c'u wa' c'o wi ri tinimit Lasea.

9 Q'uia k'ij chic uj beytajinak. Sibalaj xibibal chi c'ut ri binem pa ri mar rumal chi cuchap ri k'alaj (oc'owinak chi c'u ri ayuno).* Xa je ri' ri tat Pablo xuchap qui pixbexic ri achijab. 10 Xubij chque: Tata'ib, quinwilo chi we binem ri' sibalaj xibibal, man xuwi taj cuban na c'äx ri barco, xane xukuje' ri eka'n ri c'o chupam, xukuje' ne ri uj, we ne cujcäm na, —xcha chque.

11 Are c'u ri tata', ri qui nimal ri soldados, are' xunimaj ri cubij ri tata' ri cäbinisan ri barco, xukuje' ri ajchak'el ri barco. Man xucoj tä pa cuenta ri xubij ri tat Pablo. 12 Are c'u ri tinimit ri e c'o wi man utz tä wa' rech cäcoc'owisaj ri k'alaj chila', rumal ri' ri más achijab xquichomaj chi are utz na chi quebel bi chila', quebe' pa ri tinimit Fenice, we quecowinic. Are jun tinimit wa' pa Creta ri c'o chi' ri mar, chusiq'uel ru wiquiäk'ab u kajbal ri k'ij, xukuje' chusiq'uel ru mox u kajbal ri k'ij. Je ri' xcaj xca'no rech chila' cäcoc'owisaj wi ri k'alaj.

Xwalij jun nimalaj k'ekal jäb puwi' ri mar, sibalaj nim c'u ri quiäkik' ri c'o chupam

13 Xpe c'u jubik' quiäkik' pa ru mox ri relbal k'ij, ri man kas nim u chuk'ab, rumal ri' xquichomaj chi quecowinic cäquitakej ri qui be. Xebel c'u bic, xquitakej ri qui be puwi' ri mar chunakaj ri tak'aj re Creta. 14 Man naj tä más uj benak pa ri mar aretak xak te'talic xpe jun nimalaj quiäkik', ri cäbix Nordeste che, ri petinak pa Creta, xuchap c'u u slabisaxic ri barco. 15 Rumal chi man xujcowin taj xujbin chkawäch rumal ri quiäkik', xa je ri' xak xkaya che ri quiäkik' chi cujc'am bi rumal. 16 Xujoc'ow chrij jun alaj ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar, Clauda u bi', ri man c'o tä wi más quiäkik'. Ruc' tak c'äx xujcowin chuyaquic ri alaj barco ri ka chererem bic che to'bal kib. 17 Aretak c'o chi ri alaj barco chupam ri nim barco, xquixim ri nim barco ruc' colob chrij rech man cäjak'in taj. Cäquixej c'u quib we ne cunim rib ri nim barco pa ri senyäb ri cäbix Sirte che, rumal c'u ri' xquikasaj ri manta ri c'o puwi' ri barco.† 18 Chucab k'ij, rumal chi sibalaj nim u chuk'ab ri quiäkik' chupam ri k'ekal jäb, xquichap resaxic ri eka'n pa ri barco, xquiq'uiäk bi pa ri mar. 19 Churox k'ij chic xekaq'uiäk bi ri chacubal tak jastak rech ri barco pa ri ja'. 20 Q'uia k'ij chic man xkil tä chi u wäch ri k'ij o ri ch'imil, ka rikom c'u c'äx rumal ri nimalaj k'ekal jäb. Xkachomaj c'ut chi cujcäm na, man cu'l tä chi ka c'ux chi cujc'asi'c.

21 Xque' c'u q'uia ri k'ij man c'o tä ka wa xkatijo, rumal ri' ri tat Pablo xtaq'ui ak'an chkaxol, xubij: Tata'ib, sibalaj utz na we ta xta alak ri xinbij, mat xujel lok pa Creta, rech mat xkarik wa' we c'äx ri', we tzakic ri'. 22 Cämic c'ut chajij alak anima', man c'o tä jun chech alak ri cäcäm na, xane xuwi ri

* **27:9** Ri tzij “ayuno”, aretak cäcoj chi', quel cubij ri nimak'ij ri cäban cumal ri winak aj Israel rech cäna'taj chque ri sachbal qui mac ojer rumal ri Dios. † **27:17** Ri nim manta ri' ri c'o pa ri barco, aretak cäyac ak'an wa' rech curik ri quiäkik', are c'u ri quiäkik' cuc'am bi wa' jas ri cuban che jun barrilete. Cäch'iquimix ri barco rumal ri quiäkik' ri curik ri manta ri ximital che (Hechos 27:40).

barco käyojyob na, käsach c'u u wäch. 23 Mier c'ut chak'ab xuc'ut rib jun ángel chnuwäch ri takom lok rumal ri Dios ri in ajchak'el, xukuje' ri quink'ijilan che. 24 Xubij c'u ri ángel chwe: "Pablo, maxej awib, rajwaxic catopan na ruc' ri César ri nimalaj takanel puwi' ri Roma. Rumal c'u awech at ri Dios queuto' na chuwäch ri cämical conojel ri e benak awuc' pa ri barco," —xcha chwe. 25 Rumal ri', tata'ib, chajij alak anima'. Ri in nu cu'bisam nu c'ux chrij ri Dios, quincoj c'u na chi kas tzij. Je' cäbantaj na jas ri xbix chwe rumal ri ángel. 26 Käkato' c'u na kib pa jun ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar aretak ri quiäkik' cujuya can chila', —xcha chque.

27 Pa jun ak'ab c'ut, chucab semana re ri ka binem pa ri mar Adria, xuje' je ri', xuje' je wa' rumal ri quiäkik'. Are niq'uiaj ak'ab ri', aretak ri achijab ri e c'amowinak bi ri barco xquilo chi cujnakajin chic che ri ulew. 28 Xquetaj ru najal ru pam ri mar, xquilo chi are juwinak waklajuj metros kajinak. Xujbin chi apan jubik', te c'u ri' xquetaj chi jumul, xquil c'ut chi are juwinak wukub metros. 29 Käquixej c'u quib we ne käjeki ri barco cho tak ri abaj, rumal ri' xquikasaj bi quiejeb nimak tak ch'ich' ri käbix anclas chque chrij ri barco.‡ Conojel are käcaj chi käsakir chanim, rumal chi sibalaj käquixej quib. 30 Ri achijab ri e c'amowinak bi ri barco xquichomaj quebel bi pa ri barco chuto'ic quib. Rumal ri' xquichap u kasaxic ri alaj barco pa ri mar, je' ta ne chi quequikasaj ri niq'uiaj anclas chic chuwäch ri nim barco. ¡Man je' tä c'u ri' ri tajin käca'no! 31 Are c'u ri tat Pablo xubij che ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, xukuje' chque ri soldados: We ri achijab ri e c'amowinak bi ri barco man quecanaj tä can chupam ri barco, man käcowin tä alak käto' ib alak, —xcha chque.

32 Xepe c'u ri soldados, xequikupij tak ri colob ri ximibem re ri alaj barco, xquitzokopij c'u bi pa ri mar.

33 Aretak xsakiric ri tat Pablo xubij chque conojel chi utz we c'o jas käquitijo, xubij c'u chque: Ya xque' quieb semanas wa' man warinak tä alak, man c'o tä jas tijom alak. 34 Quinta' tok'ob chech alak chi käwi' alak. Are rajwaxic wa' rech c'o chuk'ab alak chuto'ic ib alak. Man c'o tä c'u ne jun u wi' jun chech alak ri käsach na u wäch, —xcha chque.

35 Aretak xbitaj wa' rumal ri tat Pablo, xuc'am ri wa, xumaltioxij wa' che ri Dios chquiwäch conojel, te c'u ri' xupiro, xuchaplej c'u wi'm. 36 Te c'u ri' conojel xquichajij anima', xewi' c'ut. 37 Ri uj, uj quieb cientos ruc' oxc'al waklajuj chkonojel ri uj c'o pa ri barco. 38 Te c'u ri', aretak quelem chic, xquesaj ri trico pa ri barco, xquiq'uiäk c'u can pa ri mar rech man al tä más ri barco.

Käkaj ri barco chuxe' ri ja'

39 Aretak xsakiric man xquich'ob tä u bi' ri ulew ri xquil apanok, xquil c'u apan jun u k'ab mar ri oquinak bi chupam ri ulew, senyäb u chi'. Xquichomaj resaxic bi ri barco jela' pa ri ulew we quecowinic. 40 Xquikupij ri colob ri ximibem que ri anclas, xquiya can pa ri mar, xukuje' xequiquir tak ri pala ri quetob chubinisaxic ri barco. Xquiyac ak'an ri manta ri c'o chuwäch ri barco rech curik ri quiäkik', xquikebsaj c'u ri barco chunakaj ri senyäb chi' ri mar. 41 Are c'u ri barco xopan jela' jawije' e c'o wi quieb binel ja', xch'api ri barco pa ri jutanaj senyäb. Ru tza'm ri barco co xunim rib pa ri senyäb, are c'u ri rij ri barco xuchap u banic ch'äkatak rumal ru chuk'ab ru woja' ri cuban sibalaj c'äx che. 42 Ri soldados xquichomaj qui cämisaxic ri ajpache', rech man c'o tä jun cämu'xanic, canimaj bic. 43 Are c'u ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados, are craj cuto' can ri tat Pablo, rumal ri' man xraj taj chi je' xca'no jas ri xquichomaj ri soldados. Xtakan c'ut chi conojel ri achijab ri quecowinic quemu'xanic, chquiq'uiäka bi quib nabe pa ri mar rech quebel bi cho ri ulew. 44 Xtakanic chi ri niq'uiaj chic quebe' chrij tak tz'alam, chrij u ch'äkapil tak barco. Je ri' xca'n conojel, xebel bi cho ri ulew, man xecäm taj.

‡ **27:29** Ri nimak tak ch'ich' ri käbix anclas chque, e c'o colob ri ximital chque. Ri qui patän ri ch'ich' ri' are chi käca'no chi ri barco cätaq'ui pa ri ja', man c'o tä que' wi.

28

Waral cätzijox wi ri xuban ri tat Pablo pa Malta, jun ch'äkap ulew ri c'o pa ri mar

1 Aretak konojel utz ka wäch uj c'o chi cho
rulew, xketamaj chi ri ch'äkap ulew ri' ri
c'o pa ri mar, are Malta u bi'. 2 Ri winak ri
e c'o chila' sibalaj utz ka ch'abexic xca'no.
Xca'n jun k'ak', te c'u ri' xujquisiq'uij kono-
jel rech käkamik' kib rumal chi nim ri tew
c'olic, xukuje' tajin käkaj ri jäb. 3 Xpe ri
tat Pablo, xuc'am apan quieb oxib chaki'j
si', tajin c'u cuya pa ri k'ak' aretak xel
lok chquixol ri si' jun cumätz. Xanimaj
lok cho ri k'ak', xtzuyi' c'u che ru k'ab ri
tat Pablo. 4 Aretak ri winak ajchila' xquil
ri cumätz tzayal che ru k'ab ri tat Pablo,
xquibij chquibil tak quib: Wa' we achi ri'
are jun cämisanel, pune man xcäm tä can
pa ri mar, cämic c'ut cutoj na ri etzelal u
banom, cäcäm c'u na, —xecha'.
5 Are c'u ri tat Pablo xutota' ru k'ab, xkaj
c'u ri cumätz pa ri k'ak', are c'u ri are'
man c'o tä jas xubano. 6 Conojel ri winak
queye'm chi ri tat Pablo käsipojic, we ne
xak te'talic cätzakic, cäcäm c'ut. Naj ri' xak
xqueyej na jas cubano. Aretak c'ut xquilo
chi man c'o tä jas jun c'äx xuriko, xquiq'uex
qui chomanic, xquibij chi ri tat Pablo are
jun dios.
7 Chunakaj ri c'olibal ri' c'o ri rulew ri
tata' ri qui nimal ri winak ri e c'o chila' pa
ri tinimit ri'. Ri tata' ri', Publio u bi'. Are
c'u wa' sibalaj utz xuban che ka c'ulaxic
pa rachoch, oxib k'ij c'ut xujrilij ruc' utzil.
8 Yawab c'u ru tat ri tat Publio, c'o pa ch'at.
C'o k'ak' chrij, xukuje' sibalaj c'o pamaj che.
Xe' c'u ri tat Pablo che rilic, xuban orar
ruc'. Te c'u ri' xuya ru k'ab puwi', xucunaj
c'u ri tata'. 9 Rumal wa' we xbantajic ri',
xepe conojel ri yawabib ri e c'o chila' pa
ri tinimit ri', xecunataj c'ut. 10 Conojel
ri winak sibalaj nim xujquil wi, q'uia ri
xquisipaj chke. Te c'u ri', aretak xujel bi
chila' pa jun barco chic, ri winak xquiya bi
ronojel ri rajwaxic chke che ri ka binem.

Ri tat Pablo copan pa ri tinimit Roma

11 Oxib ic' xujc'oji na chila' pa Malta, te
c'u ri' xujoc pa jun barco aj Alejandría ri
xroc'owisaj ri k'alaj chila'. We barco ri' c'o
retal cojom che, are c'u ri qui wächbal ri qui
dios Cástor, ri qui dios Pólux. 12 Xujopan
c'u pa ri tinimit Siracusa ri c'o chi' ri mar.
Chila' xujcanaj wi na can oxib k'ij. 13 Xujel
chi bi chila', xkatakej c'u ri ka be pa ri
mar chunakaj ri tak'aj c'ä xujopan na pa
ri tinimit Regio. Che ri jun k'ij chic xpe
jun quiäkik' chkij pa ru mox ri relbal k'ij,
chucab k'ij c'ut xujopan pa ri tinimit Pute-
oli. 14 Chila' c'ut pa Puteoli xekarik wi jujun
kachalal cojonelab. Xquibij c'u chke chi
cujcanaj jun semana cuc'. Je' xka'no, te c'u
ri' xuje' pa ri tinimit Roma. 15 Ri kachalal
pa Roma qui tom chic chi cujopanic, xepe
che ka c'ulaxic pa be, xkarik c'u kib pa
ri alaj tinimit Foro de Apio, xukuje' jun
c'olibal ri cäbix Tres Tabernas che. Aretak
ri tat Pablo xeril ri kachalal, xuya maltiox-
inic che ri Dios, sibalaj xuchajij anima'.
16 Aretak xujopan pa ri tinimit Roma, ri tat
Julio ri tata' ri cätakan pa qui wi' ri soldados,
xeujach ri ajpache' pu k'ab ri tata' ri qui
nimal ri soldados ri e c'o chila'. Are c'u ri tat
Pablo xyi' che chi cäc'oji pa jun ja u tuquiel
wi, xchajix c'u rumal jun soldado.

Ri tat Pablo cutzijoj ru Lok' Pixab ri Dios pa ri tinimit Roma

17 Oxib k'ij chic c'o ri tat Pablo pa Roma
aretak xtakan che qui siq'uixic ri qui ni-
makil ri winak aj Israel ri e c'o pa Roma.
Aretak c'ut qui mulim chi quib, ri tat Pablo
xubij chque: Kachalal, ri in man c'o tä
jas jun c'äx xinban chque ri ka winakil
aj Israel, man c'o tä c'u nu bim chrij ri e
nak'atal wi ri ka mam ojer. Pune je ri' xi-
noquisax c'u pa che' pa ri tinimit Jerusalén,
te c'u ri' xinjach lok pa qui k'ab ri winak
aj Roma. 18 Aretak xquic'ot nu chi' ri e
are', are ta xcaj xinquitzokopij rumal chi
man c'o tä jas xquirik chwij ri ya'tal ta wi
quincämisaxic. 19 Are c'u ri winak aj Israel
man xcaj taj chi xintzokopixic. Rumal ri'
rajwaxic wi xinbij chi are ri César, ri ni-
malaj takanel puwi' ri Roma, käk'atow na
tzij pa nu wi'. Rumal wa' in c'o waral,
man are tä chi c'o qui mac ri nu winakil
ri quinbij chquij. 20 Rumal c'u ri' xintakan
che siq'uixic alak, rech quinwil wäch alak,
xukuje' rech quintzijon uc' alak. Rumal c'u
rech ri cu'lbal ka c'ux konojel uj ri uj aj

Israel, ri in, in ximital cuc' we ximibal ri' re ch'ich', —xcha ri tat Pablo chque.

21 Ri e are' c'ut xquibij: Man c'o tä jun wuj ri petinak pa Judea ka c'amom ri c'o jas cubij chij la. Xukuje' man c'o tä jun chque ri kachalal ri e petinak jela', ri e ulinak waral, ri u bim ta ri man utz taj chij la. 22 Käkaj c'ut käkato jas ri kächomaj la, rumal chi ketam chi pa ronojel tinimit c'äx quech'aw ri winak chrij we c'ac' tijonic ri', —xecha che ri tat Pablo.

23 Xquicha' c'u jun k'ij rech quetzelej ruc' ri tat Pablo. E q'uia c'ut xeopan ruc' pa ja jawije' ri jekel wi. Ri are' c'ut xtzijon cuc' chrij ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak. Xuwi xuchap ak'ab, are chak'ab chic are-tak xto'tajic. Xucoj u chuk'ab chque ri winak rech quecojon che ri Jesús. Xusiq'uij chquiwäch ri cubij chrij ri Jesús pa tak ri wuj re ru Pixab ri Moisés, xukuje' ri cubij chupam ri qui wuj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ojer. 24 Jujun xquic'amo jas ri xubij ri tat Pablo, xquicojo, jujun chic c'ut man xquicoj taj. 25 Man xjunamataj tä c'u ri qui chomanic conojel, xa je ri' nojim xquichaplej elem bic. Are c'u ri tat Pablo xubij chque: Kas tzij ri xubij ri Lok'alaj Espíritu chque ri ka mam ojer chuchi' ri ka mam Isaías ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. Je wa' xubij:

26 Jat, jabij chque we winak ri':
Ri ix, pune kas tzij quitatabej,
    man quich'ob tä ri' ri quito.
Pune kas tzij quixca'yic,
    man quixcowin tä chuch'obic ri qui-
      wilo.
27 Je ri', rumal chi ri canima'
    we winak ri' abajarinak chic.
Qui tz'apim ri qui xiquin,
qui ch'ukum c'u ri qui wak'äch
rech man queca'y taj,
man coc tä tzij pa qui jolom,
man käquich'ob tä c'ut.
Je ri' rech man käquitzelej tä quib
    wuc', queutziric, käsach ta c'u na
    ri qui mac,
—kächa', —xcha ri tat Pablo.

28 Chetamaj ba' alak chi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri queuto' ri winak, kätzijox na chque ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj. Ri e are' c'ut käquitatabej na, —xcha ri tat Pablo chque.

29 Aretak xbitaj wa' we tzij ri' rumal ri tat Pablo, conojel ri winak aj Israel xebel bic, sibalaj xquichomala quib chrij ri xubij ri tat Pablo chque.

30 Quieb junab c'ut xc'oji na ri tat Pablo pa Roma pa jun kajomal ja. Utz xuban che qui c'ulaxic conojel ri xeopan chuch'abexic. 31 Aretak xc'oji chila' man xuxej tä rib chutzijoxic ru takanic ri Dios pa qui wi' ri winak, xukuje' xeutijoj ri winak chrij ri Kajaw Jesucristo, man c'o tä c'u jun ri xyo'w latz' che.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ ROMA

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Roma

1 In wa', ri Pablo, in patänil re ri Jesucristo. Ri Dios xinusiq'uij, xinucha' rech quinoc che apóstol, jun chque ru tako'n ri Are', rech quintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.
2 Ojer c'ut xubij lok ri Dios wa' we Utzalaj Tzij ri' chupam ri Lok'alaj u Tzij ri Tz'ibtal cumal ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Are'. 3 Are c'u wa' ri Utzalaj Tzij chrij ri Kajaw Jesucristo ru C'ojol ri Dios, ri xil u wächwaral cho we uwächulew. Ri u mam c'ut, are ri nim takanel David ojer. 4 Ruc' nimalaj chuk'ab c'ut, aretak xc'astaj chquixol ri cäminakib, xk'alajisaxic chi are u C'ojol ri Dios rumal ri Lok'alaj Espíritu. 5 Rumal ri Jesucristo ri Dios xutok'obisaj ka wächwi, xuya chke chi cujoc che apóstoles,* u tako'n ri Are', rech e c'o winak ri quecojon che ri Are', ri xukuje' queniman che pa conojel tak ri tinimit cho ruwächulew. 6 Ri ix c'ut, ix jun chquixol ri winak ri' ri quecojonic ri e siq'uim rumal ri Dios rech queboc che rechbal ri Jesucristo.
7 Quintz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe ix, iwonojel ri ix cojonelab, ri ix c'o pa ri tinimit Roma. Sibalaj ix lok' chuwächwi Dios. Ix u siq'uim c'ut rech cäbanwi ch'ajch'oj che ri iwanima', quixk'ax c'u pu k'ab ri Are'. Are ta ba' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i wächwi, cuban c'ut chi cuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo craj copan cuc' ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Roma

8 Nabe quinya maltioxinic che ri nu Dios rumal iwech ix iwonojel pa ru bi' ri Jesucristo. Je ri' quinbano rumal chi pa conojel tak ri tinimit cätzijoxwi chi kas tzij ix cojoninak. 9 Are c'u ri Dios ri tajin quinpatänij ruc' ronojel wanima', tajin c'u quintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri u C'ojol. Retam c'u ri Are' chi kas tzij amak'el cäna'taj chwe quinban orar pi wi'. 10 Amak'el quinta' che ri Dios chi we are ru rayibal cuya chwe chi quinopan na iwuc' pa jun k'ij. 11 Are la' chi sibalaj cwaj quinwil i wächwi, cwaj c'ut quinya jun tobanic chiwe che ri i c'aslemal ruc' ri Dios, rech kas cäc'oji u chuk'ab ri i cojonic. 12 Are c'u cwaj chi cäkawalijisaj ri kanima' ri jun ruc' ri jun chic ruc' we cojonic ri' ri ix cojoninak wi ix. Are c'u wa' ri nu cojonic in xukuje'.
13 Kachalal, cwaj chi quiwetamaj chi q'uia mul nu rayim quinopan iwuc', man xyi' tä c'u chwe chi je' quinban wa'. Are cwaj quinbano chi jujun chiwe kas cäquijachwi na quib pu k'ab ri Cristo, je' jas ri nu banom cuc' ri winak ri man e aj Israel taj pa niq'uiaj tinimit chic. 14 Quinna' in chi je' ta ne c'o nu c'as cuc' conojel ri winak. Rajwaxic wi quintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak ri yo'm tijonic chque, xukuje' ri man yo'm tä tijonic chque, chque ri c'o quetam, xukuje' chque ri man c'o tä quetam. 15 Rumal ri' sibalaj cwaj in quintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe ix xukuje', ri ix c'o pa Roma.

Waral cäkil wi chi c'o u chuk'ab ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

16 Ri in man quinq'uix tä chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, rumal chi c'o ri nimalaj u chuk'ab ri Dios ruc' che qui to'ic conojel ri winak ri quecojonic, ri winak aj Israel nabe, te c'u ri' ri winak ri man e aj Israel taj. 17 Ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio cuk'alajisaj chkawächwi chi xak xuwi rumal ri cojonic che ri Cristo cuya' cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios. Je' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Ri winak ri jicom ri ranima' cho ri Dios, cäc'asi na ri' rumal ri cojonic," —cächa'.

Waral cäkil wi chi conojel ri winak c'o qui mac

18 K'alaj c'ut chi ri nimalaj royowal ri Dios cäpe ajchicaj pa qui wi' ri winak chuc'äjisaxic qui wächwi conojel ri cäca'n etzelal, ri man cäca'n tä ri jicomal. Rumal c'u ri etzelal ri cäca'no e q'uia winak ri man cäquetamaj tä ri Kas Tzij. 19 Ri e are'

* **1:5** "Apóstol": Chawila' ri San Mateo 10:2, nota.

kas c'o quetam chrij ri Dios rumal chi ri Are' u k'alajisam wa' chquiwäch. 20 Pune ri Dios man quilitaj taj, etamtal c'ut chi c'olic. K'alaj wa' cumal conojel ri jastak ri e u banom. Etamtal lok wa' tzaretak xban ruwächulew chi are Dios, chi ri nimalaj u chuk'ab man c'o tä u q'uisic. Rumal ri' ri winak man cuya' taj cäquibij chi man c'o tä qui mac. 21 Ri e are', pune quetam chi c'o ri Dios, man xquinimarisaj tä u k'ij jas ri ya'tal che ri Dios, man xemaltioxin tä c'u che. Xane xa xquijach quib chuchomaxic ri man c'o tä u patän. Jun wi ri qui chomanic, je' ta ne chi e sachinak pa ri k'ekum. Man xquich'ob tä chic jas tajin cäca'no. 22 Pune ta ne cäquibij chi c'o qui no'j, xak c'u e con tak winak wa'. 23 Man cäquinimarisaj tä u k'ij ri Dios ri man cäcäm taj, xane are cäquinimarisaj qui k'ij ri qui wächbal winak ri xa quecämic, xukuje' ri qui wächbal tak chicop ri c'o qui xic', ri qui wächbal tak cumätz, xukuje' ri niq'uiaj awaj chic.

24 Rumal ri' ri Dios xeujach chubanic ronojel ri itzel tak qui rayinic ri benak canima' cuc', ri äwas u banic cho ri Are' xukuje' chquiwäch ri winak. Xca'n c'u ri sibalaj q'uixbal u banic ri jun ruc' ri jun chic. 25 Je ri', rumal chi xquicoj ri man kas tzij taj chuq'uexwäch ri kas tzij chrij ri Dios. Are xequik'ijilaj, xequipatänij ronojel ri banom rumal ri Dios. Man are tä xquik'ijilaj ri Dios ri xbanow ronojel, ri xak xuwi che ri Are' ya'tal wi chi cänimarisax u k'ij. Amén.

26 Rumal ri' ri Dios xeujach chubanic ri q'uixbal u banic ri benak canima' ruc'. Xukuje' ne ri ixokib are cäca'n chi ri man takal tä u banic chuq'uexwäch ri kas takal u banic. 27 Xukuje' ri achijab man cäca'n tä chi ri takal u banic cuc' ixokib, xane xa cäca'n ri itzel tak qui rayinic ri jun ruc' ri jun chic. Cäca'n c'u ri q'uixbal u banic, achijab cuc' achijab. Tajin c'u cäc'äjisax qui wäch, are c'u wa' ri tojbal re ri etzelal ri cäca'no.

28 Rumal c'u rech chi man cäcaj taj cäquicoj ri Dios pa cuenta, ri Dios xeuya canok rech cäquichomaj ri man utz taj, rech cäca'n que ri man takal tä u banic. 29 Qui yo'm quib chubanic ronojel u wäch etzelal. Cäca'n ri man jicom taj, cäca'n c'u que jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Cäquirayij ri quech niq'uiaj winak chic, e banal tak etzelal. C'äx cäquina' chrij jun chic, quecämisanic, xak ch'oj cäcaj, quequisub ri winak, cäquiyac c'u tzij chquij. Xa tzel u banic ri qui c'aslemal. 30 Cäquibij ri man utz taj chquij niq'uiaj winak chic. Cäquetzelaj u wäch ri Dios, man c'o tä c'u qui q'uixbal. Cäca'n nimal, cäquinimarisaj quib, cäquichomaj u banic ri man utz taj, man queniman tä c'u chque ri qui nan qui tat. 31 Man coc tä tzij pa qui jolom, man cäca'n taj jas ri cäquibij chi cäca'no, man cäquitok'obisaj tä qui wäch niq'uiaj chic, man c'o tä sachbal mac cuc', man quel tä c'u qui c'ux chque ri winak. 32 Quetam c'ut ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios, chi ri winak ri quebanow tak we mac ri', are ya'tal chque chi quecämisaxic. Pune ta ne je ri', man xuwi taj cäca'n ri mac, xane je'l cäquilo chi ri niq'uiaj chic cäca'n que.

2

Waral cäkil wi chi ri Dios jicom ri ranima' chuk'atic tzij pa qui wi' ri winak

1 Rumal ri' man cuya' taj cabij chi man c'o tä a mac, at ri' ri cak'at tzij puwi' jun winak chic, apachin ta ne ri at. Je ri', rumal chi aretak cak'at tzij puwi' jun winak chic, xa tajin cak'at tzij pa wi' chbil awib chi cäc'äjisax a wäch at. Caban c'u awe ri man utz taj ri tajin cuban ri winak ri cak'at tzij puwi'. 2 Ketam c'ut chi ri Dios kas jicom cubano aretak cuk'at tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax qui wäch ri winak ri je' cäca'n wa'. 3 Ri at c'ut ri cak'at tzij pa qui wi' niq'uiaj winak chic, te c'u ri' caban at jas ri cäca'n ri e are', ¿a cachomaj chi ri Dios man cuk'at tä tzij pa wi' at chi cäc'äjisax a wäch? ¡Man je' taj! 4 Xa cawetzelaj u wäch ri nimalaj rutzil ri Dios. Awetam c'ut chi u chajim paciencia awuc', u coch'om c'u u wäch chawe. ¿A mat cach'obo chi ri Dios u banom utzil chawe rech ri at caq'uex rawanima' xukuje' ra chomanic? 5 Ri at c'ut abajarinak ri awanima', man a q'uexom tä wa', man a q'uexom tä c'u ra chomanic. Rumal ri' xa tajin caban más nim che ri c'äjisabal a wäch ri cäpe na chawij. Je' cäc'ulmataj wa' pa ri k'ij ri cuc'ut

rib ri Dios chuc'äjisaxic qui wäch ri winak,
cuk'at c'u na tzij pa qui wi' ruc' jicomal.
6 Cuya c'u na ri tojbal que ri winak chquijujunal je' jas ri takal chque rumal ri ca'nom.
7 Ri winak ri cäquitzucuj ri u nimarisaxic
qui k'ij rumal ri Dios, xukuje' ri u ya'ic qui
k'ij rumal, xukuje' ri jastak ri man cäsach
tä qui wäch, amak'el c'ut cäca'n ri utzil.
Chque ri e are' ri Dios cuya na ri c'aslemal
ri man c'o tä u q'uisic. 8 Are c'u ri winak
ri xak xuwi cäquichomaj ri quech ri e are',
ri man cäcaj taj cäquinimaj ri kas tzij, xane
are cäquitakej ri etzelal, ri Dios c'ut cuc'äjisaj
na qui wäch ruc' nimalaj oyowal. 9 Nimalaj
bis, c'äxc'ol quepe na pa qui wi' conojel ri
winak ri cäca'n etzelal. Cuchap na cuc' ri
winak aj Israel, te c'u ri' cäpe na pa qui wi'
ri winak ri man e aj Israel taj. 10 Are c'u ri
winak ri cäca'n ri utz, cänimarisax na qui k'ij
conojel, cäyi' na qui k'ij, cäban na chi cuxlan
ri canima' rumal ri Dios. Cuchap na wa'
cuc' ri winak aj Israel, te c'u ri' cuc' ri winak
ri man e aj Israel taj.

11 Je ri', rumal chi ri Dios junam queril wi
conojel ri winak. 12 Conojel ri quemacunic
ri man c'o tä que ri Pixab ri xutz'ibaj ri
ka mam Moisés, cäsach na qui wäch pune
man c'o tä ri Pixab ri' cuc'. Conojel c'u
ri quemacunic pune c'o ri Pixab cuc' ri
xutz'ibaj ri ka mam Moisés, käk'at na tzij
pa qui wi' rumal we Pixab ri'. 13 Ri xuwi
cäquitatabej ri Pixab, man e are tä ri' ri
jicom ri canima' cho ri Dios, xane ri cäca'no
jas ri cubij ri Pixab, e are ri' ri jicom ri
canima' cho ri Dios. 14 Aretak ri winak ri
man e aj Israel taj cäca'n jas ri cubij ri Pixab,
pune man c'o ri Pixab cuc', pa canima' c'ut
cäpe wi ri cäca'no. Ri e are' c'ut quebanow
ri qui pixab. 15 Rumal ri cäca'no k'alaj chi
tz'ibtal ri Pixab pa ri canima'. Ri cäquina' pa
canima' are käk'alajisanic chi kas tzij wa'. Ri
qui chomanic chquijujunal are käk'alajisan
na we utz o man utz taj ri tajin cäca'no.
16 Käk'alajin c'u na wa' pa ri k'ij aretak ri
Dios cuk'at na tzij rumal ri Jesucristo puwi'
ronojel ri man etamtal taj ri c'o pa canima'
ri winak, je' jas ri cubij ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio ri quintzijoj.

Waral käkil wi chi ri winak aj Israel cäca'n qui nimal che ri Pixab

17 Ri at c'ut cabij chi at aj Israel, are
cato'bej awib ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka
mam Moisés, caban a nimal che ri a Dios.
18 Ri at awetam jachique ru rayibal ri Dios,
ri Pixab c'ut cuc'ut chawäch jachique ri utz
na. 19 Cana' pa rawanima' chi kas awetam
cac'am qui be ri moyab, chi catcowinic
c'ut caya sakil chque ri e c'o pa k'ekum.
20 Cachomaj chi catcowinic queatijoj ri
man c'o tä quetam, xukuje' chi catcowinic
caya qui no'j ri man nimak tä qui banic
rumal chi pa ri Pixab cachomaj chi carik wi
ronojel u wäch etamanic xukuje' kas tzij.
21 We ri at queatijoj niq'uiaj chic, ¿jas che
man catijoj awib at? We ri at catzijoj ru
Lok' Pixab ri Dios chi man cuya' taj cäban
elak', ¿jas che caban elak' at? 22 We ri at
cabij chi man cuya' taj cuban jun ri mac
ri sibalaj äwas u banic ruc' ri rixokil o ri
rachajil jun winak chic, ¿jas che je' caban
at? We ri at cawetzelaj qui wäch ri tiox ri xa
e banom cumal winak, ¿jas che cawelak'aj
ri jastak ri e c'o pa tak cachoch ri tiox ri'?
23 Pune ri at caban a nimal che ri Pixab, ri at
c'ut man nim tä cawil wi ri Dios aretak man
canimaj tä ri cubij ri Pixab. 24 Rumal ri'
cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Ri
winak ri man e aj Israel taj cäquibij ri sibalaj
äwas u bixic chrij ri Dios xa rumal iwech ix
ri aj Israel," —cächa ri Tz'ibtal canok.

25 Ri retal ri ojer trato ri cäbix circuncisión che ri cojom che ra cuerpo,* kas tzij
c'o u patän wa' chawe we canimaj ri cubij
ri Pixab. We c'u man canimaj ri cubij ri
Pixab, man c'o tä u patän ri' ri retal ri ojer
trato ri cojom chawe. 26 We ri winak ri man
cojom tä ri retal ri ojer trato che, cunimaj
ri cätakan wi ri Pixab, ri winak ri' je' ta ne
cojom ri retal ri ojer trato che, pune man
cojom taj. 27 Ri winak ri man cojom tä ri
retal ri ojer trato che, ri cunimaj ri cubij
ri Pixab, are ri' käk'atow na tzij pa wi' at
ri man canimaj tä ri cubij ri Pixab, pune
c'o awe ri Pixab ri Tz'ibtalic, pune cojom ri
retal ri ojer trato che ra cuerpo. 28 Ri kas
winak aj Israel man are tä ri' ri xa chrij
quilitaj wi chi aj Israel. Ri cojom ri retal
ri ojer trato che man are tä ri' ri xa cäban

* **2:25** "Retal ri ojer trato": Chawila' Hechos 7:8.

chrij ru cuerpo. 29 Xane ri winak ri kas aj Israel are ri' ri aj Israel wi pa ranima'. Ri kas retal ri ojer trato are ri' ri banom pa ranima' ri winak, man rumal tä jun takanic ri tz'ibtalic, xane rumal ri u banom ri Lok'alaj Espíritu. Ri winak ri je' u banic wa', man cäyi' tä u k'ij cumal ri winak, xane rumal ri Dios.

3

1 We je ri', ¿jas ri utz na ri curik jun winak we are winak aj Israel? ¿A nim lo u patän ri u cojic ri retal ri ojer trato che ru cuerpo jun winak? 2 Kas tzij nim qui banic ri winak aj Israel, q'uia ri cuya' käkabij chquij rumal chi chque ri e are' xuya wi ri Dios ru Lok' Pixab nabe. 3 ¿Jas c'u cäbantaj na we c'o jujun chque ri winak aj Israel ri man jicom tä chi ri canima' chrij ri Dios? ¿A rumal lo ri' ri Dios man jicom tä chi ri ranima' ri Are'? 4 ¡Man je' tä ri'! Xane ri Dios cuban na ronojel ruc' kas tzij, pune conojel winak e are' banal tak tzij. Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Rumal ri tzij la k'alaj wi chi jicom
ri anima' la.
Aretak käk'at tzij puwi' la,
käk'alajin c'u na chi utz ri käban la,
—kächa ri Tz'ibtalic.

5 We ri ketzelal cuc'utu chi ri Dios kas cuban ri jicomal, ¿jas käkabij? ¿A xa lo man jicom tä ranima' ri Dios rumal chi cuc'äjisaj ka wäch? (Je' quinch'awic je' jas ri quech'aw ri winak.) 6 ¡Man je' tä ri'! We ta ri Dios man jicom tä ranima', ¿jas lo cuban ri Are' chuk'atic tzij pa qui wi' ri winak cho ruwächulew? ¡Man cuya' taj!

7 We c'u ri banow tzij ri quinbano cubano chi känimarisax u k'ij ru kas tzij ri Dios, ¿jas che käk'at tzij pa nu wi' chi ri in, in ajmac? 8 We je ri', ¿jas che man are tä käka'n ri man utz taj rech käpe ri utzil? Are c'u wa' ri käquibij jujun rumal ri etzelal ri c'o pa canima' chi are wa' ri quekatijoj ri winak che. Takal c'u wa' chque we winak ri' käk'at tzij pa qui wi' chi käc'äjisax qui wäch.

Waral käkil wi chi konojel c'o ka mac

9 ¿Jas c'u cujcanaj wi? ¿A uj ri uj aj Israel uj utz na chquiwäch ri niq'uiaj winak chic? ¡Man je' tä ri'! Ka k'alajisam c'ut chi ri winak aj Israel xukuje' ri winak ri man aj Israel taj, conojel e c'o pu k'ab ri mac. 10 Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij:

Man c'o tä jun winak ri kas utz,
man c'o tä wi jun.
11 Man c'o tä jun winak
ri kas craj cuch'ob ri kas utz,
man c'o tä jun ri cutzucuj ri Dios.
12 Conojel qui jalom qui be,
conojel benam que
jawije' ri xa käsach wi qui wäch.
Man c'o tä jun ri cuban ri kas utz,
man c'o tä wi jun.
13 Ru pa qui kul je' ta ne ru jul käminak
ri jaktalic.
Ruc' ri qui tzij quequisub ri winak.
Je' ta ne ri u tiabal cumätz
c'o pa qui chi'.
14 Xak xuwi ri yok'onic käca'no,
c'äx tak tzij quel pa qui chi'.
15 Käquitij anim chubanic ri kämisanic.
16 Ri käca'n pa ri qui c'aslemal
cusach can u wäch ronojel,
käquiya can bis pa canima' ri winak.
17 Man quetam taj jas käca'no
chuya'ic utzil chquixol ri winak.
18 Man quetamam tä c'ut chi rajwaxic
käquixej quib cho ri Dios,
—kächa ri Tz'ibtalic.

19 Ketam c'ut chi ronojel ri cubij ri ojer Pixab, cubij wa' chque ri e c'o pu k'ab we Pixab ri' rech man c'o tä jun c'o jas cubij, rech conojel ri winak cho ruwächulew käk'at na tzij pa qui wi' rumal ri Dios. 20 Man c'o tä c'u jun winak ri käjicomataj ranima' cho ri Dios rumal ru nimaxic ri cubij ri Pixab, rumal chi ri Pixab xuwi u patän wa' cuc'ut chkawäch chi ri uj, uj ajmaquib.

Xuwi rumal ri cojonic käkarik ru tobanic ri Dios

21 Cämic c'ut ri Dios u k'alajisam chkawäch jas ri cuban chujicomaxic ri kanima' chuwäch ri Are' man ruc' tä ri Pixab. K'alaj wa' chi kas tzij aretak cusiq'uij jun ri wuj re ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés xukuje' ri wuj ri xquitz'ibaj ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. 22 Käjicomataj c'u ri kanima' cho ri Dios rumal chi cujcojon che ri Jesucristo. Ri Dios c'ut cuban wa' chque conojel ri quecojonic,

man jalan tä wi cuban cuc' niq'uiaj chic.
23 Conojel winak e macuninak, naj c'u e
c'o wi che ri Dios ri craj queto'wic. 24 Xa
c'u rumal ri nimalaj u tok'ob cuban jicom
che ri canima' ri winak. Man c'o tä cäquitoj
che, rumal chi ri Cristo Jesús xeutoro. 25 Ri
Dios xucoj ri Cristo che sachbal qui mac
conojel ri winak rumal ru cämical cho ri
cruz. Cäquirik c'u ri sachbal qui mac we
quecojon che ri Cristo. Je' xbantaj wa' rech
k'alaj chi ri Dios are kas jicom ranima'.
Xril ri qui mac ri winak ri ca'nom canok,
man c'o tä c'u jas xuban chque rumal ri
nimalaj u paciencia. 26 Je' xbantaj wa'
xukuje' chuc'utic pa tak we k'ij cämic chi
ri Dios are kas jicom ranima', cutakej c'u u
banic ri jicomal aretak cuban jicom che ri
canima' conojel ri quecojon che ri Jesús.
27 ¿Jas c'u rumal cäca'n wi nimal ri winak?
¡Man c'o taj! ¿Jas che? Rumal chi we ta
ri winak quecowinic cäca'no jas ri cubij ri
Pixab, cuya' ri' cäquinimarisaj quib. Are c'u
ri winak ri cäcojonic man cuya' taj cuni-
marisaj rib. 28 Xkil ba' chi ri Dios cuban
jicom che ri ranima' ri winak ri cäcojonic,
man are tä cärilo we u banom ri cubij ri
Pixab o man u banom taj.
29 E ri Dios, ¿a xuwi lo qui Dios ri winak
aj Israel? ¿A mat xukuje' are qui Dios ri
winak ri man e aj Israel taj? Kas tzij chi
are xukuje' qui Dios ri winak ri man e aj
Israel taj. 30 Xa c'u jun ri Dios c'olic. Are
c'ut cäbanow jicom che ri canima' ri winak
aj Israel xukuje' ri winak ri man e aj Israel
taj ri quecojonic. Man cäril tä ri Are' we
cojom retal ri ojer trato che ri qui cuerpo o
man cojom taj. 31 ¿A cäkabij lo chi man c'o tä
chi u patän ri Pixab rumal chi xujcojonic?
¡Man je' tä ri'! Xane cäkabij chi c'o na u patän
ri Pixab.

4

Ri xuban ri ka mam Abraham are jun c'utbal chkawäch

1 ¿Jas c'u cäkabij chi xurik ri ka mam Abra-
ham ojer? 2 Kas tzij we ta rumal ri utzil ri
xuban ri ka mam Abraham xjicomataj ri
ranima' cho ri Dios, cuya' ri' cunimarisaj
rib. Man cuya' tä c'ut cunimarisaj rib cho
ri Dios. 3 ¿Jas pu cubij ru Lok' Pixab ri
Dios ri Tz'ibtalic? Cubij c'ut: "Ri Abraham
xcojon che ri Dios, rumal c'u ri' xk'alajisax
rumal ri Dios chi jicom ranima'," —cächa'.
4 ¡Kachomajmpe'! Jun winak ri cuban jun
chac, ri tojbal re ri käyi'c man are tä sipanic
ri' che, xane are c'asaj ruc'. 5 Are c'u ri
winak ri man c'o tä jas cubano, cäcojon c'u
che ri Dios ri cuc'amowaj ri ajmac, ri winak
ri' rumal ru cojonic käk'alajisax rumal ri
Dios chi kas jicom ranima'. 6 Tzare c'u ri
ka mam David xubij chi utz re ri winak ri
käk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima',
man rumal tä c'u ri utzil ri xuban ri winak
ri'. 7 Ri ka mam David je wa' xubij:

Utz que ri winak ri sachtajinak
rumal ri Dios ri etzelal ri ca'nom,
ri xril ri qui mac,
man c'o tä c'u c'äx xuban chque.

8 Utz re ri winak ri man c'o tä mac
käyi' chrij rumal ri Kajaw Dios,
—cächa'.

9 ¿A xak xuwi ta c'u lo utz que ri winak ri
cojom retal ri ojer trato che ri qui cuerpo?
¡Man je' taj! Xukuje' utz que ri man cojom
taj. Ka bim c'ut chi ri ka mam Abraham
xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima'
rumal chi xcojonic. 10 ¿Jampa' xk'alajisax
rumal ri Dios chi jicom ranima'? ¿A xuban
wa' aretak cojom chi ri retal ri ojer trato
che o aretak mäja' xcojic? Man c'ä te tä
xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima'
aretak cojom chi retal ri ojer trato che,
xane aretak mäja' cäcojic. 11 Te c'u ri' ri
ka mam Abraham xoc ri retal ri ojer trato
che ru cuerpo ri are'. Are c'u wa' retal
ri käc'utuwic chi k'alajisam chi rumal ri
Dios chi jicom ranima' rumal chi xcojonic.
Je ri' ri Abraham xoc che qui tat conojel
ri cojonelab ri man cojom tä ri retal ri
ojer trato che ri qui cuerpo. Je wa ri' ri
e are' xukuje' quek'alajisax rumal ri Dios
chi jicom canima'. 12 Kas tzij ri ka mam
Abraham are xoc che qui tat ri cojom retal
ri ojer trato che ri qui cuerpo, man xuwi
tä c'u rumal wa', xane xukuje' rumal chi
xecojonic junam jas ri ka mam Abraham
xcojonic aretak mäjok coc ri retal ri ojer
trato che ru cuerpo.

Ri xuchi'j lok ri Dios käkechbej na we cuj-cojonic

13 Ri Dios xuchi'j che ri ka mam Abraham xukuje' chque ri rachalaxic ri quil na qui wäch chi cäquechbej na ruwächulew, man rumal tä c'u rech chi xniman ri ka mam Abraham che ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés,* xane rumal chi xcojonic, xk'alajisax c'u rumal ri Dios chi jicom ranima'. 14 We ta xak xuwi ri queniman che ri Pixab cäquic'am na que ri echbal, man c'o tä ba' u patän ri' chi cujcojonic. Xukuje' ri xuchi'j lok ri Dios chi cuya na man c'o tä chi u patän ri'. 15 Je ri', rumal chi ri Dios cuc'äjisaj qui wäch ri man queniman tä che ri Pixab. Jawije' c'u ri man c'o tä wi pixab, man c'o tä mac ri' chrij ri pixab.

16 Rech ri xuchi'j ri Dios che ri ka mam Abraham kas cäquechbej na conojel ri rachalaxic ri quil na qui wäch, rajwaxic chi are jun sipanic ri cuya ri Dios chque ri quecojonic. Quel cubij chi ri xuchi'j ri Dios man xuwi tä chque ri queniman che ri Pixab, xane xukuje' chque conojel ri quecojonic jas ri xuban ri ka mam Abraham. Ri are' c'ut are xoc che ka tat uj konojel ri uj cojonelab chuwäch ri Dios, 17 ri xukuje' xcojon ri ka mam Abraham che. Je' jas ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios: "At nu cojom che qui tat q'uia u wäch winak", —cächa'. Ri Dios c'ut are cäyo'w qui c'aslemal ri cäminakib, xukuje' queuban ri jastak ri c'ä mäja' quec'oji'c.

18 Ri ka mam Abraham, pune man cäcowin tä chic cäc'oji ralc'ual, xucoj chi cäc'oji na jun u c'ojol. Xcu'bi c'u u c'ux chrij ri Dios, je ri' xoc che "qui tat q'uia u wäch winak", jas ri bim che rumal ri Dios: "Are je wa' qui q'uial ri awachalaxic ri quil na qui wäch," —xuchixic. 19 Ri ka mam Abraham man xuban tä quieb u c'ux, pune xa jubik' man cätz'akat tä cien u junab. Retam chi ri are' rachi'l ri Sara ri rixokil xak cämem chi que, e nimak tak winak chic, man quecowin tä chic cäc'oji calc'ual. 20 Man xuban tä quieb u c'ux chrij ri xbix che rumal ri Dios, xane xa sibalaj xcojonic, xcu'bi u c'ux, xuya c'u u k'ij ri Dios. 21 Xujiquiba u c'ux chi ri Dios cäcowin chubanic ronojel ri cubij. 22 Rumal ri' xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima', rumal chi xcojonic.

23 Man xak xuwi tä ri ka mam Abraham xtz'ibax chrij chi xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima'. 24 Ri uj xukuje' xtz'ibax chkij chi ri Dios cuk'alajisaj chi jicom kanima' rumal chi cujcojonic, konojel ri uj, uj cojoninak che ri Dios ri xc'astajisan ri Kajaw Jesús chquixol ri cäminakib. 25 Ri Kajaw Jesús xjach pa cämisaxic rumal rech ri ka mac, xc'astaj c'u chquixol ri cäminakib rech cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios.

5

Ri tewchibal ri xkariko aretak xjicomataj ri kanima' cho ri Dios

1 Cämic c'ut ri xjicomataj ri kanima' cho ri Dios rumal chi xujcojonic, c'o chi c'u utzil chkaxol ruc' Are' rumal ri Kajaw Jesucristo. 2 Rumal c'u ri Cristo xtok'obisax ka wäch rumal ri Dios rumal chi xujcojonic. Ri tok'ob ri xkariko man c'o tä quesan chke, rumal ri' cujquicotic, cu'l ka c'ux chi käkarik na ke uj ri u nimarisaxic u k'ij ri Dios. 3 Man xuwi tä wa' cujquicot wi, xane xukuje' cujquicot chupam ri c'äxc'ol, rumal chi ri c'äxc'ol cuban chke chi käkachajij paciencia. 4 Ri paciencia cuban chke chi utz cujel na cho ri Dios. Aretak utz chic uj c'olic, käcu'bi ka c'ux chrij ri Dios. 5 Aretak käcu'bi ka c'ux chrij ri Dios man c'o tä bis käkariko rumal chi ri rutzil ranima' ri Dios c'o pa kanima' rumal ri Lok'alaj Espíritu ri u yo'm chke.

6 Ri uj, aretak man xujcowin taj xkato' kib ka tuquiel wi, kas pa ru k'ijol xpe ri Cristo, xcäm c'u rumal kech uj ri uj ajmaquib. 7 Man c'o tä jun winak cuya u tzij käcämisax chuq'uexwäch jun winak chic, pune are jun winak ri kas jicom ranima'. Craj c'u ne c'o jun ri cuya u tzij käcämisax chuq'uexwäch jun winak ri sibalaj utz. 8 Ri Dios c'ut xuc'ut chkawäch chi sibalaj cujraj aretak ri Cristo xcäm rumal kech, pune c'u uj ajmaquib. 9 Cämic c'ut ri ya jicom chi kanima' cho ri Dios rumal ru cämical ri Cristo, kas cujuto' na ri Cristo chuwäch ri c'äjisabal wächaj ri käpe na chuq'uisbal. 10 Ri uj nabe canok aretak ka c'ulel na ri Dios, xujrutzirisaj ruc' Are' rumal ru cämical ru

* **4:13** C'ä mäja' c'o ri Pixab ri' aretak ri mam Abraham xil u wäch. Je ri', rumal chi ri mam Abraham are nabeal chuwäch ri mam Moisés.

C'ojol, rumal ri' cämic ri ya uj utz chi ruc' ri Dios, kas cäkarik wi na ru tobanic ri Dios rumal ru c'aslemal ri Cristo. 11 Man xuwi tä wa', xane xukuje' cujquicot ruc' ri Are' rumal ri Kajaw Jesucristo. Rumal c'u ri Cristo uj utz chi ruc' ri Dios.

Waral cätzijox wi ri Adán xukuje' ri Cristo

12 Je c'u ri', ri mac xoc cho we uwächulew xa rumal jun winak. Rumal c'u ri mac xpe ri cämical pa qui wi' conojel ri winak rumal chi conojel xemacunic. 13 Aretak mäjok cäpe ri Pixab, ri mac ya c'o chic cho ruwächulew. Man cäcoj tä c'u ri mac pa cuenta aretak man c'o tä pixab. 14 Pune je ri', xtakan c'u ri mac pa qui wi' ri winak ri xemacunic xchaptaj lok ruc' ri Adán c'ä xopan ru k'ij ri Moisés, pune man je' tä qui mac jas ru mac ri Adán ri man xunimaj tä ru Pixab ri Dios. Ri Adán c'ut are jun c'utbal chrij ri Cristo ri cäpe na.

15 Man cuya' taj cäjunamataj ri mac ri xuban ri Adán ruc' ri sipanic ri cuya ri Dios. Rumal c'u ri mac ri xuban xa jun winak e q'uia xecämic. Are c'u ri tobanic ri cusipaj ri Dios chke rumal ri nimalaj u tok'ob pa ka wi', sibalaj nim na u banic wa'. Xuya wa' chke rumal xa jun winak, ri Jesucristo, chubanic utzil chque q'uia winak. 16 Ri mac ri xuban xa jun winak man cuya' taj cäjunamataj wa' ruc' ri tobanic ri cusipaj ri Dios. Je ri', rumal chi ri mac ri xuban xa jun winak xubano chi käk'at tzij pa qui wi' ri winak chi käc'äjisax qui wäch. Are c'u ru tobanic ri Dios xpetic rech cäjicomataj ri canima' ri winak cho ri Dios, pune sibalaj q'uia ri qui mac ca'nom. 17 We ri cämical xc'oji u takanic pa qui wi' ri winak rumal ri mac ri xuban xa jun winak, sibalaj nim c'u na u banic wa' chi ri winak ri cäjicomataj canima' cho ri Dios rumal ru tok'ob quetakan na pa ri c'ac' qui c'aslemal rumal xa jun winak, ri Jesucristo.

18 Je' jas ru mac ri Adán xubano chi käk'at tzij pa qui wi' conojel ri winak chi käc'äjisax qui wäch, je c'u ri' xukuje' ri jicomal ri xuban ri Jesucristo cubano chi conojel ri winak käquirik na qui c'aslemal, man käk'at tä c'u tzij pa qui wi' chi käc'äjisax qui wäch. 19 Quel cubij chi rumal ri jun winak ri man xniman tä che ri Dios e q'uia winak xeboc che ajmaquib, je ri' xukuje', rumal ri Jun ri xniman che ri Dios e q'uia winak cäjicomataj ri canima' cho ri Dios.

20 Xpe c'u ri Pixab rech quel na ri mac chi sak. Aretak c'ut xnimar u wäch ri mac, ru tok'ob ri Dios xukuje' xnimar na u wäch wa'. 21 Je c'u ri' jas ri mac xcowinic xuc'am lok ri cämical pa qui wi' ri winak, je ri' xukuje' aretak ri uj cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios, ri nimalaj u tok'ob ri Are' käcowinic cuya ka c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic rumal ri Jesucristo ri Kajaw.

6

Waral käkil wi chi ri uj je' ta ne chi uj cäminak chuwäch ri mac. Uj c'asal chi c'ut rumal ri Cristo

1 ¿Jas c'u ri käkabij? ¿A käkatakej u banic ri mac rech ri Dios sibalaj cuc'ut na ri nimalaj u tok'ob? 2 ¡Man je' tä ri'! Ri uj, je' ta ne chi uj cäminak chuwäch ri mac. Man c'o tä chi u chuk'ab ri mac pa ka wi'. We je ri', ¿a cuya' ta c'u lo käkatakej u banic ri mac? 3 ¿A mat iwetam chi ri uj ri banom ka kasna' rech xa uj jun chic ruc' ri Jesucristo, je' ta ne ri junam xujcäm ruc' ri Are'? 4 Rumal ri kasna' je' ta ne junam xujmuk ruc' ri Cristo, je' ta ne xujcämic rech cujc'astajisaxic, käc'oji c'u jun c'ac' ka c'aslemal je' jas ru c'aslemal ri Cristo aretak xc'astaj chquixol ri cäminakib rumal ri nimalaj u chuk'ab ri ka Tat.

5 We c'u xka'n jun ruc' ri Cristo rumal ri cämical ri xuriko, je ri' xukuje' käka'n na jun ruc' Are' rumal chi xc'astaj chquixol ri cäminakib. 6 Ketam chi ri ojer ka c'aslemal xrip cho ri cruz junam ruc' ri Cristo, rech käsach u wäch ri u chuk'ab ri ka rayibal ajuwächulew ri man utz taj. Je ri' man uj c'o tä chi pu k'ab ri mac, man cujpatänin tä chi che ri mac je' ta ne che jun patrón. 7 Je ri', rumal chi ri winak ri cäminak chic, man chaptal tä chi ri' rumal ri mac. 8 We ri uj, uj cäminak chic junam ruc' ri Cristo, käcu'bi ka c'ux chi cujec'asal na ruc' ri Are'. 9 Je ri', rumal chi ketam chi ri Cristo c'astajinak chic chquixol ri cäminakib, man käcäm tä chi wi. Ri cämical man cätakan tä chi puwi'. 10 Ri Cristo aretak xcämic, xa jumul xcäm chusachic u wäch ri mac, man xak tä tajin wi käcämic. Aretak c'u xc'astajic, xc'asi

chunimarisaxic u k'ij ri Dios. 11 Je c'u ri' ri
ix, chichomaj chi ix cäminak chic chuwäch
ri mac. Man c'o tä chi u chuk'ab ri mac pi
wi'. Ix c'asal c'u cämic chunimarisaxic u k'ij
ri Dios junam ruc' ri Cristo Jesús ri Kajaw.
12 Rumal ri' miya ba' chi ri mac cutakej
takanic puwi' ri i cuerpo ri xa cäcämic,
mixutak c'u ne chunimaxic ri i rayibal ri
man utz taj. 13 Mijach ba' iwib pu k'ab ri
mac chubanic ri man utz taj. Xane chijacha
iwib pu k'ab ri Dios, je' ta ne chi xixcäm
na, ix c'astajinak chi c'ut. Chijacha iwib pu
k'ab ri Dios chubanic ri utzil. 14 Je ri', rumal
chi ri mac man cätakan tä chi pi wi'. Man ix
c'o tä chi c'u pu k'ab ri Pixab, xane ix c'o pu
k'ab ri Dios rumal ru tok'ob pa ka wi'.

Uj patänil tak re ri Dios chubanic ri utzil

15 ¿Jas c'u cujcanaj wi? ¿A cujmacunic
rumal chi man uj c'o tä chi pu k'ab ri
Pixab, xane pu k'ab ri Dios rumal ru tok'ob
pa ka wi'? ¡Man je' tä ri'! 16 Ri ix kas
iwetam chi we quijach iwib chupatänixic
jun patrón rech quixniman che, quixoc c'u
che patänil tak re ri patrón ri', tzrajwaxic
c'u wi chi quixniman che. Are je ri', we
are quixpatänin che ri mac je' ta ne are
jun i patrón ri cuc'am lok cämical pi wi', o
are quixniman che ri Dios rech cäjicomataj
ri iwanima' chuwäch ri Are', quiban c'u
na ri utzil. 17 Maltiox c'u che ri Dios chi
ri ix ri nabe canok xipatänij na ri mac,
cämic c'ut pa iwanima' xpe wi ru nimaxic
ri kas tzij re ri tijonic ri xijach iwib che
retamaxic. 18 Aretak xixel lok pu k'ab ri
mac ri ix chapowinak, ri ix xijach iwib chu-
patänixic ri Dios rech quiban ri jicom pa ri
i c'aslemal. 19 Quinbij wa' chiwe pa qui tzij
winak, rumal chi ri ix i tuquiel wi man kas
quixcowin tä chuch'obic wa' we chomanic
ri'. Man je' tä quibano jas ri xiban can nabe
aretak xijach iwib chupatänixic ri mac rech
quiban ri äwas u banic cho ri Dios xukuje'
ri etzelal. Xane che we cämic, chijacha
iwib pu k'ab ri Dios chubanic ri jicom pa
ri i c'aslemal rech quixc'oji chuwäch ri Are'
ch'ajch'oj ri iwanima'.
20 Ri ix nabe, aretak tajin quipatänij na ri
mac, man i yo'm tä iwib chubanic ri jicom
pa ri i c'aslemal. 21 ¿Jas c'u xich'ac che ri
xiban can nabe ri quiq'uix chi che cämic?
Xuwi c'u ri cämical xiriko. 22 Cämic c'u ri ix,
ix elinak chi pu k'ab ri mac, ix oquinak chi
che patänil tak re ri Dios. C'o c'u xich'ac wa'
che. Ri xich'aco are ru jachic iwib pu k'ab ri
Dios, chuq'uisbal c'ut quirik na ri c'aslemal
ri man c'o tä u q'uisic. 23 Ri tojbal ri cuya ri
mac are xak xuwi ri cämical, are c'u ri Dios
cusipaj ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic
rumal ri Cristo Jesús, ri Kajaw.

7

Ri c'ulanem are jun c'utbal chrij ri c'aslemal ruc' ri Cristo

1 Kachalal, ri ix ri iwetam ri Pixab
quich'obo chi ri Pixab xuwi c'o chuk'ab
pu k'ab puwi' jun winak aretak c'asal na.
2 Quincoj na jun c'utbal chiwäch: Ri ixok
ri c'ulanic rajwaxic chi cänim ri' che ri
pixab re ri c'ulanem aretak c'ä c'asal na
ri rachajil. We c'u cäcäm ri rachajil, c'ä te
ri' man rajwaxic tä chic cäniman che we
pixab ri'. 3 Rumal ri', we ri ixok cäc'uli ruc'
jun achi chic aretak c'asal na ri rachajil,
cuban ri nimalaj mac ri äwas u banic chrij
ri rachajil. We c'u cäcäm ri rachajil, man
rajwaxic tä chic cäniman che ri pixab re ru
c'ulanem. Pune cäc'uli ruc' jun achi chic,
man cuban tä ri' ri nimalaj mac ri äwas u
banic.
4 Je c'u ri' ri ix, kachalal, ri ix u tz'akatil
ru cuerpo ri Cristo, man c'o tä chic ri
Pixab pi wi' rumal chi ix je' ta ne ix c'ulan
chic ruc' ri Cristo. Ix rech chi ri Cristo ri
xc'astaj chquixol ri cäminakib. Je ri' rech ri
ka c'aslemal coc wa' chupatänixic ri Dios.
5 Nabe canok, aretak ri ka c'aslemal are
ru banic xak jas ri käkaj uj, ri itzel tak ka
rayinic xec'astaj rumal ri Pixab. Ri ri' c'ut
xa xujuc'am bi pa ri cämical. 6 Cämic c'ut uj
cäminak chic chuwäch ri Pixab ri xtakan pa
ka wi' nabe. Je ri' man c'o tä chi ri Pixab pa
ka wi'. Cämic käkapatänij ri Dios pa ri c'ac'
ka c'aslemal ri cuya ri Lok'alaj Espíritu. Ri
ojer Pixab ri tz'ibtalic man c'o tä chi pa ka
wi'.

Ri apóstol Pablo käch'aw chrij ri mac ri c'o pa ri ka c'aslemal

7 ¿Jas c'u ri käkabij? ¿A käkabij lo chi mac
ri' ri Pixab? ¡Man je' taj! Rumal c'u ri
cubij ri Pixab xinwetamaj jas ri' ri mac.
¡Kachomajmpe'! Mat xinwetamaj ri' chi ru

rayixic ri jastak que niq'uiaj winak chic are mac, we ta mat xubij ri Pixab: “Marayij u wäch ri jastak que niq'uiaj winak chic,” —cächa'. 8 Ri mac c'ut xnimar u wäch rumal ri takanic, xuc'asuj c'u pa ri wanima' ronojel u wäch itzel tak rayinic. Je ri', rumal chi we ta mat c'o ri Pixab, man k'alaj tä ri' chi c'o ri mac. 9 Ri in nabe canok aretak mäja' c'o wetam chrij ri Pixab xinchomaj chi kas utz ri tajin quinban pa ri nu c'aslemal. Aretak c'ut xpe ri takanic, xinch'ob jas ri cubij ri Pixab. Te ri' xc'astaj ri mac ri c'o pa wanima', are c'u ri in xinwetamaj chi in cäminak chuwäch ri Dios. 10 Je ri' ri takanic ri xpe chuya'ic c'aslemal, chwe in c'ut xa xuya cämical. 11 Rumal ri Pixab ri mac xucoj u chuk'ab chwe, xinusub c'ut. Xucoj ri takanic che nu cämisaxic.

12 Kas tzij c'ut, ri Pixab ruc' ri takanic man c'o tä qui mac, xane jicom xukuje' utz ri cäquibij. 13 ¿A are ta c'u lo ri u banic utzil ri xbanow chwe chi quincämic? ¡Man are taj! Xane are ri mac ri quincämisanic. Je ri' xubano rech käk'alajinic jas ri' ri mac. Are c'u xucoj ri utz chubanic wa'. Je ri' ri takanic xuk'alajisaj chi ri mac are sibalaj man utz taj.

14 Ketam chi ri Pixab ruc' ri Dios käpe wi, ri in c'ut xak in winak. In c'o pu k'ab ri mac. 15 Man quinch'ob tä c'ut jas ri tajin quinbano. Man are tä c'u quinban ri cwaj, xane ri tzel quinwilo are wa' ri tajin quinbano. 16 We c'u are quinban ri man cwaj taj quinbano, je ri' quinch'obo chi utz ri Pixab. 17 Rumal c'u ri' man in tä chi ri' ri tajin quinbanowic, xane are ri mac ri c'o pa ri wanima' ri tajin cuban wa'. 18 Ri in wetam chi man c'o tä jubik' ri utz pa ri wanima' rumal chi xak in winak ajuwächulew. C'o nu rayinic chubanic ri utz, xa c'u man quincowin tä quinban wa'. 19 Man quinban tä ri utz ri cwaj quinbano, xane are quintakej u banic ri man utz taj ri man cwaj taj quinbano. 20 We c'u are quinban ri man cwaj taj quinbano, man in tä chi ri' quinbanowic, xane are ri mac ri c'o pa wanima'.

21 Ri quinc'ulmaj c'ut are wa': Aretak cwaj quinban ri utz, xuwi ri etzelal cuc'ut rib chnuwäch. 22 Ri wanima' c'ut käquicot ruc' ru Pixab ri Dios. 23 Quinwil c'ut chi pa ri nu cuerpo c'o jun pixab ri xa cuc'ulelaj u wäch ri pixab ri c'o pa ri nu chomabal. Are c'u wa' ri pixab re ri mac ri c'o pa ri nu cuerpo, are wa' ri in chapowinak.

24 ¡C'äx wa' ri nu banic! ¿Jachin ta ri quinesan na pu k'ab wa' we cuerpo ri' ri xa quinuc'am bi pa ri cämical? 25 Xuwi ri Dios käcowin che nu to'ic rumal ri Kajaw Jesucristo. ¡Maltiox ba' che ri Dios! Rumal ri' ri in quinch'obo chi rajwaxic quinnimaj ru Pixab ri Dios, are c'u ri nu cuerpo cuya rib pu k'ab ri mac.

8

Waral käkil wi ri c'aslemal ri cuya ri Lok'alaj Espíritu

1 Cämic c'ut, ri winak ri xa e jun chic ruc' ri Cristo Jesús, man käk'at tä na tzij pa qui wi' chi käc'äjisax qui wäch. E are c'u tak wa' ri man käca'n tä ri qui rayibal ri man utz taj, xane are käca'no jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu. 2 Ri pixab c'ut ri rech ri Lok'alaj Espíritu ri cuya c'aslemal rumal ri Cristo Jesús, are xinesan pu k'ab ri pixab re ri mac xukuje' re ri cämical. 3 Ri Dios xubano jachique ri man xcowin tä chubanic ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés. Ri Pixab ri' man c'o tä u chuk'ab chuq'uexic ri qui c'aslemal ri winak. Ri Dios c'ut xutak lok ru C'ojol ri ya winak chic, xucoj c'u che sipanic chutojic ri ka mac. Xutak lok je' ta ne are xa jun winak ajmac. Je ri' ri Dios xuc'äjisaj u wäch ri mac rumal ru cämical ri Jesús. 4 Je' xuban wa' ri Dios rech ri uj cujcowin chubanic jas ri cätakan wi ri Pixab, man käka'n tä chi c'ut xa jas ri käkaj uj, xane are käka'no jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu.

5 Ri winak c'ut ri käca'no xak jas ri käcaj ri e are', are queboc il chubanic ri qui rayibal ajuwächulew. Are c'u ri käca'no jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu, are queboc il chubanic jas ri craj ri Are'. 6 Ri coc il jun chubanic ri ka rayibal ajuwächulew käc'aman bi wa' pa ri cämical. Are c'u ri coc il jun chubanic jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu cuban chi curik na c'aslemal, xukuje' cubano chi cuxlan ri ranima'. 7 Ri winak ri xa käquichomaj u banic ri qui rayibal ajuwächulew käca'n qui c'ulel che ri Dios rumal chi man quecowin

taj queniman che ru Pixab ri Dios, xukuje' man cäcaj taj. 8 Rumal ri' ri winak ri cäca'no xak jas ri cäcaj ri e are', man cuya' taj cäkaj ri qui c'aslemal chuwäch ri Dios.

9 Ri ix c'ut man benak tä iwanima' chubanic xak jas ri quiwaj ix, xane are quibano jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu, we kas c'o ri Espíritu rech ri Dios pa ri iwanima'. Jachin c'u ri man c'o tä ri Espíritu rech ri Cristo pa ranima', man rech tä ri Cristo ri'. 10 We ri Cristo c'o pa iwanima', pune ba' cäcäm na ri i cuerpo rumal ri mac, cäc'asi c'u ri iwespíritu rumal chi xjicomataj ri iwanima' cho ri Dios. 11 We pa ri iwanima' ix c'o wi ri Espíritu rech ri Dios ri xc'astajisan ri Jesús chquixol ri cäminakib, ri Dios are cäyo'w na c'ac' u c'aslemal ri i cuerpo ri xa cäcämic. Je' cuban wa' rumal ri Lok'alaj Espíritu rech ri Are' ri c'o pa iwanima'.

12 Je c'u ri', kachalal, c'o ri rajwaxic cäka'no, man are tä c'u ru banic xak jas ri cäkaj uj. 13 We c'u ri ix quiban xak jas ri quiwaj ix, quixcäm na. We c'u rumal ri Lok'alaj Espíritu quicämisaj ri i rayibal ri man utz taj, quixc'asi na.

14 Conojel c'u ri c'amom qui be rumal ri Espíritu rech ri Dios, e are wa' ralc'ual ri Dios. 15 Ri Espíritu ri yo'm chiwe rumal ri Dios man are tä jun espíritu ri xak ix u cojom che tak patäninelab ri xukuje' cuban chiwe chi quixej iwib, xane are ri Lok'alaj Espíritu ri xubano chi ix ralc'ual ri Dios. Ri Espíritu ri' cuya chke chi cäkabij: "¡Ka Tat!" che ri Dios. 16 Tzare c'u we Espíritu ri' cubij pa ri kanima' chi uj ralc'ual chi ri Dios. 17 Rumal chi uj ralc'ual ri Dios, ya'talic chi cäyi' ke ri echbal ri xuchi'j ri Dios, cäkac'am c'u na wa' junam ruc' ri Cristo. Je ri' we junam cäkarik c'äx ruc' ri Cristo, rech junam ruc' ri Are' cänimarisax na ka k'ij.

18 Ri in c'ut quinchomaj chi ri c'äx ri tajin cäkarik pa tak we k'ij cämic, man cäjunamataj tä wa' ruc' ri nimarisabal ka k'ij ri cäyi' na chke pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. 19 Ronojel c'u ri banom rumal ri Dios xak reye'm chi cäpe ri k'ij aretak quek'alajisax na jachin tak ri e ralc'ual ri Dios. 20 Je ri', rumal chi ronojel ri banom rumal ri Dios, xk'at tzij puwi' chi man c'o tä u patän. Man are tä c'u wa' ri u rayibal, xane are ri Dios xbanow che. Pune je ri', c'o jas ri cäreyej na. 21 Are la' chi cäpe na ri k'ij aretak ronojel ri banom rumal ri Dios cätzokopitaj na, man cäcanaj tä chi can pu k'ab ri cämical, cänimarisax c'u na u k'ij junam cuc' ri e ralc'ual ri Dios. 22 Cämic ri', ketam chi ronojel ri banom rumal ri Dios quel ch'uj, c'o pa k'oxom, je' jas ru k'oxom jun yawab ixok. 23 Man xuwi tä c'u ri banom rumal ri Dios quel ch'uj, xane ri uj xukuje' ri yo'm ri Lok'alaj Espíritu chke, ri nabe kechbal ri xuya ri Dios. Ri uj xukuje' cäk'oxow kanima', keye'm c'ut jampa' cujk'alajisax chi uj kas ralc'ual ri Dios, rech quel ri ka cuerpo pu k'ab ri cämical. 24 Xkarik ru tobanic ri Dios rumal chi c'o ri xcu'bi wi ka c'ux. We cäcu'bi u c'ux jun chrij ri tajin cäril chic, man cu'lbal c'ux tä ri'. Ri tajin cäril chic man rajwaxic tä ri' chi cäreyej na. 25 We c'u ri keye'm are ri mäja' cäkilo, rajwaxic chi ruc' paciencia cujeyen na che.

26 Ri uj man c'o tä ka chuk'ab. Tzare c'u ri Lok'alaj Espíritu cujto'wic. Man ketam taj cäka'n orar, man cäkach'ob tä c'ut jas ri rajwaxic cäkata' che ri Dios, tzare c'u ri Lok'alaj Espíritu cäbochi'n che ri Dios pa ka wi' ruc' ok'ej ri man cujcowin tä uj cäkabij ruc' ri ka tzij. 27 Are c'u ri Dios ri cäca'y pa tak kanima', ri Are' retam jas ri craj cubij ri Lok'alaj Espíritu, rumal chi ri Lok'alaj Espíritu cubochi'j ri Dios jas ru rayibal ri Are' pa qui wi' ri winak ri e rech.

Waral cäkil wi chi cujch'acan na puwi' ronojel

28 Ketam c'ut chi ri Dios cubano chi utz quel na ronojel ri cäpe pa qui wi' ri winak ri lok' cäquil wi ri Are'. E are c'u tak wa' ri winak ri e siq'uim rumal ri Are' jas ri u chomam lok. 29 Conojel c'u ri xetamax qui wäch rumal ri Dios ojer, e are tak wa' xeucha' rech quejunamataj na ruc' ru C'ojol. Je ri' xubano rech ru C'ojol coc che nabeal chquixol q'uia winak ri cachalal quib. 30 Ri xecha'taj rumal ri Dios ojer e are' tak wa' xeusiq'uij, ri xeusiq'uij e are' tak wa' ri xujicomaj canima', ri xujicomaj canima' c'ut, e are' tak wa' xunimarisaj qui k'ij junam ruc' ri Are'.

31 ¿Jas c'u ri käkabij chrij wa'? Käkabij
c'ut: We ri Dios are c'o pa ka wi', man
c'o tä jun ri cuya' cuyac rib chkij. 32 Ri
Dios man xuk'il tä rib chuya'ic ri u C'ojol,
xane xujach pa ri cämical rumal kech uj
nimalaj konojel. ¿A mat c'u cuya ri Are'
junam ruc' ri u C'ojol ronojel ri cajwataj
chke? ¡Je', je ri'! 33 ¿Jachin ta ri käcowinic
cumol ka mac uj, ri uj cha'tal rumal ri Dios?
Ri Dios c'ut u bim chkij chi jicom kanima'.
34 ¿Jachin ta lo ri cuya' cuk'at tzij pa ka wi'
chi käc'äjisax ka wäch? Are c'u ri Cristo
xcäm che ka q'uexwäch. Man xuwi tä wa',
xane xukuje' xc'astaj chquixol ri cäminakib.
T'uyul ri Are' cämic pa ru wiquiäk'ab ri
Dios, tajin c'u käbochi'n pa ka wi' cho ri
Dios. 35 ¿Jachin ta lo ri käcowinic cujtasow
chrij ri rutzil ranima' ri Cristo? ¡Man c'o
taj! Pune c'u käkarik ri c'äx, pune käpe ri
bis, pune c'o winak ri käquetzelaj ka wäch,
pune käkarik numic, pune man c'o tä chi
katz'iak ri käkajalbej, pune xa jubik' man
cujcämic, pune c'u cujcämisaxic, man c'o tä
ri käcowinic cujtasow chrij ri rutzil ranima'
ri Cristo. 36 Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri
Tz'ibtalic:

Rumal ech la uj c'o cho ri cämical
amak'el ronojel k'ij.
Je' käban chke jas ri käban
chque ri chij ri quec'am bi pa pilic,
—kächa'.

37 Pa ronojel c'u tak wa' ri c'äx ri
käkariko, cujch'acan na, rumal ru tobanic ri
Jun ri cujraj. 38 Rumal ri' nu jiquibam nu
c'ux chi man c'o tä jas ri käcowinic cujtasow
chrij ri rutzil ranima' ri Dios. Man are
tä ri cämical, man are tä ri c'aslemal, man
are tä ri ángeles, man are tä c'u niq'uiaj ri
c'o takanic pa qui k'ab, xukuje' ri c'o qui
chuk'ab ri man queilitaj taj. Man are tä ri
c'o pa tak ri k'ij cämic, o ri käc'oji na pa tak ri
k'ij ri quepetic. 39 Man c'o tä jas ri c'o chicaj,
man c'o tä jas ri c'o pulew, man c'o tä c'u
jun jasach chic ri banom rumal ri Dios ri
käcowinic cujutas chrij ri rutzil ranima' ri
Dios ri u c'utum chkawäch rumal ri Cristo
Jesús ri Kajaw.

9

Waral käkil wi chi ri winak aj Israel e cha'tal rumal ri Dios

1 Tajin quinbij ri kas tzij rumal chi in
cojoninak che ri Cristo. Man quinban tä c'u
tzij. Quinna' pa wanima' chi kas tzij ri tajin
quinbij rumal ri Lok'alaj Espíritu ri kätakan
pa wanima'. 2 Sibalaj quinbisonic, amak'el
c'ut käk'oxow ri wanima' rumal ri c'äx ri qui
rikom ri nu winakil. 3 Cwaj ta ne in, pune
ba' käpe c'äx pa nu wi' rumal ri Dios chi
quintastaj in chrij ri Cristo we rajwaxic che
qui to'ic ri nu winakil. 4 Ri e are' e aj Israel,
ri Dios c'ut xuban ralc'ual chque. Ri Dios ri
sibalaj nim u k'ij xc'oji cuc', xukuje' xeuban
tak tratos cuc'. Xuya ru Pixab chque rumal
ri Moisés, xubij c'u chque jas u banic ri
k'ijilanic pa ri nimalaj rachoch Dios. C'o
q'uia ri xuchi'j chque. 5 Conojel wa' we
winak ri' e calc'ual can ri ka mam aj Israel
ojer, chquixol c'u ri e are' xil wi u wäch
ri Cristo ri xc'oji cho ruwächulew. Ri Are'
are Dios ri kätakan puwi' ronojel. ¡Amak'el
ronojel k'ij c'ut chyo'k u k'ij! Amén.

6 Man xa tä c'u mat je' xel wi ri xuchi'j lok
ri Dios chque ri winak aj Israel, xane rumal
chi man conojel tä ri calc'ual can ri ojer ka
mam aj Israel kas e rech ri Israel ru tinimit
ri Dios. 7 Man conojel tä ri rachalaxic ri ka
mam Abraham ri xil qui wäch kas e ralc'ual
ri Dios. Xubij c'u ri Dios che: "Rumal
ri Isaac quec'oji na uwi' tak a mam," —
xuchixic. 8 Quel cubij wa' chi man conojel
taj e ralc'ual ri Dios, pune käquibij chi e
are' aj Israel. Xane jachin tak ri käquicoj pa
canima' ri xuchi'j lok ri Dios, e are wa' kas
e ralc'ual ri Dios rumal ri xubij ri Dios che
ri ka mam Abraham. 9 Ri xuchi'j ri Dios che
ri ka mam Abraham are wa', xubij c'u che:
"Pa ri k'ij ri' pa ri jun junab chic quintzelej
na lok. Are chi' c'ut ri Sara käril na u wäch
jun ral ala," —xcha che.

10 Man xuwi tä c'u wa'. Ri quieb ral ala
ri Rebeca xa jun ri qui tat, are ri Isaac
ri ka mam ojer. 11-13 Aretak mäjok quil
qui wäch we quieb ac'alab ri', mäjok käca'n
jun utzil o jun etzelal, ri Dios xubij che ri
Rebeca: "Ri nabeal coc na che patänil re ru
chak'," —xcha che. Junam wa' ruc' ri cubij
ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Lok'
xinwil wi ri Jacob, are c'u xinwetzelaj u
wäch ri Esaú," —kächa'. Je ri' xujiquiba u
bixic chi ri Dios kächomanic jachin ri craj

cucha'. Queusiq'uij jachin tak ri craj, man
rumal tä c'u ri quecowin chubanic.
14 ¿Jas c'u ri käkabij? ¿A käkabij chi ri
Dios man cuban tä ri jicomal? ¡Man je' taj!
15 Xubij c'u ri Dios che ri ka mam Moisés:
“Quel na nu c'ux che jachin ri cwaj quel
wi nu c'ux, quintok'obisaj c'u na u wäch
jachin ri cwaj quintok'obisaj u wäch,” —
xcha che. 16 Rumal ri' man are tä cächa' ri
jun ri sibalaj craj cächa'ic, o ri jun ri sibalaj
cucoj u chuk'ab, xane ri Dios are quilowic
jachin ri craj cutok'obisaj u wäch. 17 Cubij
ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chi ri
Dios xubij che ri tat Faraón ri nim takanel
puwi' ri Egipto: “Xatincoj che nim takanel
rech awumal at quinc'ut ri nu chuk'ab
chquiwäch ri winak, rech quetamax nu
wäch cho ronojel ruwächulew,” —xcha'. 18 Je
ri' ri Dios cutok'obisaj u wäch jachin ri craj
cutok'obisaj u wäch, xukuje' cucowirisaj ri
ranima' jachin ri craj je' jas ri xuban che ri
tat Faraón.
19 Jun chiwe cubij c'u chwe: “We je ri',
¿jas che ri Dios cubij chi are qui mac ri
winak? ¿Jachin ta c'u lo ri cäcowinic cuk'atej
u wäch ri Dios?” —cächa na. 20 E ri at, ¿jachin
lo ri at chi ri at cac'ulelaj u wäch ri Dios? ¿A
cubij lo ri bo'j che ri xbanowic: “¿Jas che
je' xban la wa' chwe?” —¿a cächa lo che?
¡Man je' taj! 21 ¿A mat are cäban re ri banal
bo'j jas ri craj cuban che ri ulew? We craj
cuban jun lak ri cäcoj pa tak nimak'ij, o we
craj cuban jun lak ri cäcoj ronojel k'ij, are
ri' cäban re.
22 Ri Dios c'ut xraj xuya jun c'utbal chrij
ri royowal xukuje' ru chuk'ab. Rumal ri'
xuchajij nimalaj paciencia cuc' ri winak ri
ya'tal chque chi cäc'äjisax qui wäch, ri xa
cäsach na qui wäch. 23 Je' xuban ri Dios wa'
rech kumal uj cuc'ut chquiwäch conojel
chi sibalaj nim u k'ij ri Are', kumal uj ri
winak ri xel u c'ux chke, ri uj ri cha'tal
rumal ojer lok rech cänimarisax ka k'ij ju-
nam ruc' ri Are'. 24 Ri Dios c'ut xujusiq'uij,
jujun chquixol ri winak aj Israel, jujun chic
chquixol ri winak ri man e aj Israel taj.
25 Je' jas ri cubij chupam ri wuj ri xutz'ibaj
ri Oseas, jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri
Dios:
Ri winak ri man aj nu tinimit taj,
quinbij na “nu tinimit” chque.
Ri winak ri nabe man lok' taj xeinwil
wi, quinbij na chque:
“¡Ix ri' ix nu lok'!”
—quincha na.
26 Jawije' ri xubij wi chque:
“Ri ix man ix nu tinimit taj”,
chila' cäbix wi na chque
chi e ralc'ual ri c'aslic Dios,
—cächa na chque. 27 Ri Isaías c'ut ri
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios xch'aw
chquij ri winak aj Israel, xubij: “Pune ta ne
ri qui q'uial ri winak aj Israel are junam
ruc' ru q'uial ri senyäb ri c'o chi' ri mar,
xak c'u e quieb oxib chque ri käquirik na
ru tobanic ri Dios. 28 Je ri', rumal chi ri
Dios cuban na chanim jas ri xubij, cuban
c'u na wa' pa qui wi' conojel ri winak ri e
c'o cho ruwächulew,” —xcha'. 29 Je' jas ri u
bim canok ri ka mam Isaías ojer:
We ta ri Nimalaj ka Dios ri c'o u takanic
puwi' ronojel mat xujuto' rech e c'o
can kalc'ual,
xsach ta ka wäch ri' jas ri tinimit Sodoma,
uj junam ta ri' ruc' ri tinimit Gomorra,
—xcha'.

Waral käkil wi chi xuwi rumal ri cojonic käjicomataj ri kanima' cho ri Dios

30 ¿Jas c'u ri käkabij chrij wa'? Käkabij
chi ri winak ri man e aj Israel taj, ri man
xquitzucuj taj chi xjicomataj ri canima' cho
ri Dios, e are' xjicomataj ri canima' cho ri
Dios rumal ri cojonic. 31 Are c'u ri winak aj
Israel ri xcu'bi qui c'ux chrij jun pixab rech
rumal ri pixab ri' käjicomataj ri canima' cho
ri Dios, man e cowininak tä c'ut chubanic
ri cubij ri pixab. 32 ¿Jas che? Rumal chi ri e
are' man xecojon taj. Xane xquichomaj chi
rumal ru banic ri cubij ri Pixab käjicomataj
ri canima' cho ri Dios. Rumal ri' xa xetzak
puwi' ri “abaj ri käquichak'ij quib ri winak
chrij.” 33 Are c'u wa' ri abaj ri cubij ru Lok'
Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Ri in quinya na pa ri nu tinimit Sión
Jun* ri je' jas jun abaj ri käquichak'ij
quib ri winak chrij, jun nimalaj abaj
wa'
ri xa quetzak rumal,
—cächa'.
Jachin ri käcojon che ri Are'

* **9:33** Ri Jun ri' ri “je' jas jun abaj” are ri Jesucristo.

man käk'oxow tä na ri ranima',
—kächa ri'.

10

1 Kachalal, ri kas quinrayij pa wanima' aretak quinban orar pa qui wi' ri winak aj Israel, are la' chi ri e are' käquirik ta na ru tobanic ri Dios. 2 Ri in quinbij ri wilom chquij ri winak aj Israel, chi ri e are' sibalaj käcaj quepatänin che ri Dios, xak xuwi chi man kas tä käquich'obo jas ri tajin käca'no. 3 Man quetam tä c'ut jas ri cuban ri Dios rech käjicomataj ri canima' ri winak cho ri Are'. Xane qui tzucum jas käca'n ri e are' pa que wi chujicomaxic ri canima' cho ri Dios. Man queniman tä c'u che ri takaninak wi ri Dios. 4 Ruc' ri Cristo c'ut käq'uis wi ronojel ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, rech conojel ri quecojon che ri Cristo käjicomataj ri canima' cho ri Dios.

5 Ri ka mam Moisés xch'aw chrij ri u jicomaxic ri ranima' jun winak cho ri Dios rumal ru banic ri cubij ri Pixab. Je wa' xutz'ibaj: "Ri winak ri cuban ronojel ri cubij ri Pixab, are u c'aslemal wa'," —xcha'. 6 Are c'u we rumal ri cojonic jun winak käjicomataj ri ranima' cho ri Dios, je wa' cubij: "Mabij pa rawanima': ¿Jachin käpaki chicaj?" We je' cabij wa', quel cubij chi cawaj cabano chi ri Cristo käkaj lok cho ri ulew. 7 "Mabij c'ut: ¿Jachin ri käkaj bi pa ri nimalaj jul ri sibalaj naj u pam?" We je' cabij wa', quel cubij chi cawaj cabano chi ri Cristo käpaki lok chquixol ri käminakib. 8 ¿Jas c'u ri cubij? "Ru Lok' Pixab ri Dios nakaj c'o wi chawe, c'o pa ra chi', c'o pa awanima'." We tzij ri' are wa' ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri cojonic che ri Cristo. Are c'u wa' ri käkatzijoj. 9 We cak'alajisaj chi ri Jesús are Kajaw, xukuje' cacoj pa ri awanima' chi ri Dios xuc'astajisaj ri Jesús chquixol ri käminakib, carik na ru tobanic ri Dios. 10 Pa ri kanima' cujcojon wi rech käjicomataj ri kanima' cho ri Dios, ruc' c'u ri ka chi' käkak'alajisaj chi cujcojon che ri Jesucristo rech käkarik ru tobanic ri Dios.

11 Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Apachin ri käcojon che ri Cristo man käk'oxow tä na ri ranima'," —kächa'. 12 Man c'o tä qui jalbem quib ri winak aj Israel cuc' ri winak ri man aj Israel taj. Tzare c'u ri Kajaw Dios are Cajaw conojel. Ri Are' c'ut cuya nimalaj tewchibal pa qui wi' conojel ri käquita' tok'ob che. 13 Je' jas ri cubij ri Tz'ibtalic: "Conojel ri käquita' tok'ob che ri Kajaw Jesús käquirik na ru tobanic ri Dios," —kächa'. 14 ¿A cuya' ta c'u ri' käquita' tok'ob che ri Kajaw Jesús we mäja' quecojon che ri Are'? ¿A cuya' ta c'u lo ri' quecojon che we man qui tom u tzijol ri Are'? ¿A cuya' ta c'u ri' käquita u tzijol we man c'o tä jachin ri kätzijon chque? 15 ¿A cuya' ta c'u ri' quebe' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios we ta mat e takom bic? Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "¡Sibalaj je'l ri copanic ri queyo'w ru Lok' Pixab ri Dios ri cuya uxlanem pa canima' ri winak, ri käquitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio!" —kächa'.

16 Man conojel tä c'ut käquitatabej ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Are c'u wa' ri cubij ri ka mam Isaías: "Kajaw, ¿jachin ri cojoninak che ru Lok' Pixab ri Dios ri ka tzijom?" —kächa'. 17 Je c'u ri' ri winak käcojonic aretak cuta ri tzij. Are c'u ri tzij ri cuto are ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri Cristo.

18 Quinbij c'ut: ¿A xa man xquita tä ru Lok' Pixab ri Dios? Qui tom, cubij ya' ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri qui ch'abal, elinak u tzijol
cho ronojel ruwächulew,
ri qui tzij opaninak c'ä chuq'uisbal
u tza'm ruwächulew,

—kächa'. 19 Quinbij chi c'u jumul: ¿A xa man c'o tä quetam chrij wa' ri winak aj Israel? ¡Quetam c'ut! Nabe c'ut xubij ri ka mam Moisés:

Quinyac na iwoyowal rech cuban c'äx ri iwanima'
chquij ri winak ri man are tä jun kas tinimit.
Quinban na chi käpe iwoyowal cumal ri winak
re jun tinimit ri man käcaj taj käquich'obo,

—xcha'. 20 Ri ka mam Isaías kas chi sakil xubij:

Xinriktaj cumal ri winak
ri man xinquitzucuj taj.
Xinc'ut wib chquiwäch winak
ri man in taj ri tajin quinquitzucuj,

—xcha'. 21 Cubij ri ka mam Isaías chquij ri winak aj Israel: “Ronojel ri jun k'ij xinlic' ri nu k'ab che qui siq'uixic ri winak re jun tinimit ri man queniman tä chwe, ri xa quinquic'ulelaj,” —cächa ri Dios.

11

Waral cäkil wi ri winak aj Israel ri xquirik ru tobanic ri Dios

1 Quinbij chi c'u che we chanim: Ri Dios c'ut, ¿a xa retzelam qui wäch ri winak rech ru tinimit Israel? ¡Man je' taj! Ri in c'ut, in aj Israel. Are nu mam ri Abraham. In ri', in re ri rachalaxic ri ka mam Benjamín ojer. 2 Ri Dios tzojer lok xequicha' ri winak rech ru tinimit Israel, man retzelam tä c'u qui wäch wa' cämic. ¿A mat cäna'taj chiwe jas cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chrij ri ka mam Elías? Ri are' aretak xuban orar, xch'aw chquij ri winak aj Israel, xubij: 3 “Kajaw Dios, qui cämisam ri k'alajisal tak re ri Lok' Pixab la, qui wulim c'u tak ri ta'bal tok'ob ri käk'ijilax wi la. Xuwi ri in chic in canajinak canok, are c'u cäcaj quinquicämisaj in xukuje',” —xcha'. 4 Ri Dios c'ut xubij che: “E nu tasom can wukub mil achijab ri man xexuqui tä chuwäch ri tiox Baal,” —xcha ri Dios. 5 Je c'u wa' ri cämic, e canajinak can quieb oxib chque ri aj Israel ri xeucha' can ri Dios rumal ri u tok'ob pa qui wi'. 6 We xa rumal ru tok'ob ri Dios xecha'tajic, man are tä rumal ri cäcowinic ri winak chubanic. We ta rumal ri cäcowin jun chubanic, ru tok'ob ri Dios man tok'ob tä c'u ri'.

7 ¿Jas c'ut? Ri xquitzucuj ri winak aj Israel, man xquirik taj. Are xerikow ri winak ri xecha' rumal ri Dios. Are c'u ri niq'uiaj winak chic xa xcowirisax ri canima'. 8 Jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Ri Dios xuban chque chi man cäquina' tä chic. Pune c'o qui xiquin, xuban chque chi man cäquita taj. Pune c'o qui wak'äch, xuban chque chi man queca'y taj. Je c'u wa' ca'nom pa tak we k'ij cämic,” —cächa'. 9 Ri ka mam David ojer xukuje' xubij:

Ri nimak tak wi'm ri cäca'no chuban
ta na chque chi are' chapäbal,
chi are' xukuje' c'ambal,
rech cäquichak'ij quib, quetzakic,
cäc'äjisax c'u qui wäch,
—cächa'.
10 Chemoyir ta na ri e are'
rech man queca'y tä chic, xukuje'
chumej ta rib ri quij,
mat chjicomataj chic,
—cächa'.

Waral cäquil wi chi e c'o winak ri man e aj Israel taj ri cäquirik na ru tobanic ri Dios

11 Quinbij c'ut: ¿A tzij lo chi ri winak aj Israel aretak xquichak'ij quib, xetzakic, man xewalij tä chic? ¿A xa xetzak canok? ¡Man je' taj! Xane aretak ri winak aj Israel man xeniman taj, ri niq'uiaj winak chic, ri man e aj Israel taj, xquirik ru tobanic ri Dios, rech ri winak aj Israel cäquicoj ta qui chuk'ab chubanic que jas ri xca'n ri niq'uiaj winak chic. 12 Rumal c'u ri qui mac ri winak aj Israel ri winak cho ruwächulew xquirik nimalaj utzil. Rumal ri qui tzakic ri e are' xquirik utzil ri winak ri man e aj Israel taj. E ta c'u lo aretak quetzelej chi lok jumul ri winak aj Israel, ¿a mat sibalaj nim na ri utzil ri cäriktajic? ¡Je', je ri'!

13 C'o c'u ri cwaj quinbij chiwe ix ri man ix aj Israel taj. Rumal chi in apóstol ri takom bi rumal ri Dios cuc' ri winak ri man e aj Israel taj, nim na quinwil wi ri nu chac. 14 Cwaj chi jujun chque ri nu winak in, ri e aj Israel, chquirayij ta u banic que jas ri i banom ix, rech cäquirik ru tobanic ri Dios. 15 We c'u aretak xetzelax qui wäch ri winak aj Israel rumal ri Dios, xc'oji utzil chquixol ri niq'uiaj winak chic ruc' ri Dios, ¿jas ri cäc'ulmataj na aretak ri winak aj Israel quec'amowax chi na jumul rumal ri Dios? Are je' ta ne jun cäminak wa' cäc'astaj chquixol ri cäminakib. 16 We ri nabe caxlan wa ri cäban che ri k'or are jachom cho ri Dios, ronojel ri k'or jachom ri' che ri Dios. We ru xera' ri che' jachom che ri Dios, xukuje' ru k'ab tak ri che' e jachom ri' che ri Dios.

17 Jujun c'u chque ri winak aj Israel e are' je' ta ne ri kas u k'ab ru che'al olivo. Pune je ri', xeesax c'u apanok. Ri at c'ut, at je' jas ru k'ab ru che'al olivo re juyub, xatcoj c'u che qui q'uexwäch ri xeesaxic. Catc'asi c'u na rumal ru xera' ri kas che', xukuje' rumal ru raxal. 18 Machomaj c'ut chi nim na a banic at chquiwäch ri kas u k'ab ri che'. We cachomaj chi nim na a banic,

chna'taj chawe chi man at taj ri tok'aninak ru xera' ri che', xane ru xera' ri che' are at tok'aninak at.
19 Craj ne cabij: “Xeesax c'u apan ru k'ab
ri che' rech quinnac' cok in che ru che'al
olivo,” —catcha'. 20 Kas tzij, xa c'u rumal
chi man xecojon taj xeesax apanok, are
c'u ri at xa rumal chi xatcojonic xatnac'
cok. Manimarisaj ba' awib, xane xa chaxej
awib cho ri Dios. 21 We ri Dios man xusach
tä qui mac ri winak aj Israel ri je' ta ne e kas
u k'ab ri che', ri at xukuje' man käsach tä na
a mac ri'. 22 Chawila ba' chi ri Dios sibalaj
utz na, xukuje' c'ut sibalaj c'a'n. Are c'a'n
chque ri winak ri xetzakic, utz c'u chawe
at. Rajwaxic c'ut chi ri at catakej ri rutzil
ranima', rech mäji' ri at xukuje' catresaj
na apanok. 23 Ri winak aj Israel c'ut, we
quecojon na ri e are', quetzelej na ruc' ri
Dios, quenac' chi na cok jumul chic che ri
che' rumal chi ri Dios käcowinic queunac'
chi na cok jumul chic. 24 Ri at c'ut ri man
at aj Israel taj, xa at je' ta ne u k'ab olivo re
juyub xatesax c'u apanok. Te c'u ri' xatnac'
che ru che'al ri kas olivo ri man are tä a
che'al at. We je ri' ri winak aj Israel ri je' ta
ne e u k'ab ri kas olivo, man c'äx taj quenac'
cok che ri kas qui che'al jumul chic.

Waral käkil wi chi ri winak aj Israel käquirik na ru tobanic ri Dios

25 Kachalal, cwaj in chi quiwetamaj ru
chomam lok ri Dios ojer ri man esam tä
chi sak, rech man quichomaj taj chi ri ix
nim na i banic. Are wa': Ri winak aj
Israel xcowir jubik' ri canima'. Ri Dios
c'ut je' xuban wa' chque rech käq'uis na
coquic conojel ri niq'uiaj winak chic ri man
e aj Israel taj ru chomam lok ri Are' ojer.
26 Aretak käbantaj wa', conojel ri winak aj
Israel käquirik na ru tobanic ri Dios. Cubij
c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Pa ri tinimit Sión quel wi na lok
ri Torol Que ri winak,
käresaj c'u na ri etzelal chquij
ri ralc'ual can ri ka mam Jacob,
—kächa'.
27 Are wa' ri trato ri quinban na cuc',
aretak ri in quinwesaj ri qui mac,
—xcha'.
28 Ri winak aj Israel, rumal chi man xe-
cojon tä che ri Utzalaj Tzij re ri Evange-
lio, ri Dios xuban u c'ulel chque. Je ri'
xya'taj chiwe ix chi quixcojonic. Ri Dios
c'ut queraj na ri winak aj Israel rumal chi
xeucha' ri qui mam ojer. 29 Je ri', rumal
chi ri Dios man käresaj tä chic ri cusipaj.
Aretak cusiq'uij jun winak, man cuq'uex tä
ru chomanic chrij. 30 Ri ix nabe canok man
xixniman tä che ri Dios. Cämic ri' rumal chi
man xeniman tä ri winak aj Israel, ri Dios
xutok'obisaj i wäch ix. 31 Je' xukuje' cämic ri
winak aj Israel man e nimaninak taj, xak
c'u rech ri Dios cutok'obisaj qui wäch jas
ri xuban chiwe ix, ri ix man aj Israel taj.
32 Ri Dios c'ut junam xuban chque conojel
winak chi man queniman taj, rech xukuje'
junam cutok'obisaj qui wäch nimalaj cono-
jel.
33 ¡Sibalaj cajmabal wa' ru bantajic ri
ka Dios! ¡Sibalaj nim na ru no'j, ri re-
tambal! Man cujcowin tä chuch'obic ru
chomanic, man cujcowin tä che retamaxic
ri cuchomaj u banic. 34 Je' jas ri cubij ru
Lok' Pixab ri Tz'ibtalic: “¿Jachin u ch'obom
ru chomanic ri Dios? ¿Jachin lo ri ya'tal che
chi cuya ru no'j ri Are'? ¡Man c'o tä jun!
35 ¿Jachin ri c'o jas xuya che ri Dios rech käyi'
rajil u q'uexel che? ¡Man c'o tä jun!” —kächa
ri Tz'ibtalic. 36 Ronojel c'ut ri c'olic käpe
ruc' ri Dios. Ri Are' c'ut xebanow conojel
rech c'o cupatänij che. ¡Chnimarisax ta ba' u
k'ij ri Dios amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri
quepetic! Amén.

12

Waral käkil wi ri c'aslemal ri jachom pu k'ab ri Dios

1 Je c'u ri', kachalal, rumal chi ri Dios
sibalaj quel u c'ux chke, quixinbochi'j chi
quijach iwib che ri Dios, je' jas jun sipanic
ri c'aslic, ri jachom cho ri Dios, ri utz käril
wi ri Are'. We sipanic ri' are wa' ri kas
k'ijilanic ri rajwaxic quiban cho ri Dios.
2 Miban chi iwe ix jas ri käca'n ri winak cho
ruwächulew. Xane chiq'uexa ri i chomabal
rech cuban c'ac' ri i c'aslemal. Je ri' kas
quiwetamaj na jas ru rayibal ri Dios. Are
c'u wa' ri kas utz, ri käkaj chuwäch, xukuje'
ri jicom cho ri Dios.

3 Rumal ri xsipax chwe rumal ri Dios
aretak xutok'obisaj nu wäch, c'o ri quin-
bij chiwe ix iwonojel: C'o jun chiwe mu-
chomaj chi nim u banic, xane rajwaxic
quichomaj iwib chnojimal jas u beyal ri
cojonic ri xuya ri Dios chiwe chijujunal.
4 Ri ka cuerpo e q'uia ru tz'akatil c'olic, man
conojel tä c'ut xa junam u wäch ri qui chac.
5 Je c'u ri' ri uj xukuje'. Pune uj q'uia, xa
uj jun cuerpo rumal ri Cristo. Konojel ka
nuc'um kib je' jas ru tz'akatil ri ka cuerpo.
6 Ri Dios u yo'm jalajoj tak cuinem chke,
xa jas ri xraj ri Are' xuya chke. Rajwaxic
ba' utz qui cojic tak we cuinem ri' käka'no.
We yo'm chke chi käcowinic käkak'alajisaj tzij
ri cuya ri Lok'alaj Espíritu, ka'na wa' ruc'
ri ka cojonic ri c'olic. 7 We yo'm chke
chi cupatänin chque niq'uiaj winak chic,
utz ka'na che qui patänixic. We yo'm che
jun chi käcowinic queutijoj niq'uiaj chic,
chutzaka u k'ij chubanic wa'. 8 We yo'm
che jun chi käcowinic cuwalijisaj canima'
niq'uiaj chic, chutzak u k'ij chubanic wa'.
We yo'm che jun chi käsipanic, muya xa
rumal chi c'o ri craj. We yo'm che jun
chi cuc'am qui be niq'uiaj chic, chuna' na
jas ri cubano. We c'u yo'm che jun chi
queuto' ri c'o qui rajwaxic, chubana wa'
ruc' quicotemal.

Waral käkil wi ri rajwaxic käca'n ri kachalal cojonelab pa ri qui c'aslemal

9 Kas chiwaj iwib ri jun ruc' ri jun chic,
man cuban tä c'u quieb i c'ux. Chiwetzelaj
u wäch ri man utz taj, chitakej c'u u banic ri
utz. 10 Rajwaxic chi quiwaj iwib ri jun ruc'
ri jun chic je' ta ne chi kas iwachalal iwib.
Chiya i k'ij chbil tak iwib, nim c'ut chiwila
wi iwib, ri jun ruc' ri jun chic.
11 Chicojo i chuk'ab pa ronojel, xak
mixsak'orinic. Chipatänij ri Kajaw Jesús
ruc' nimalaj quicotemal.
12 Chixquicot chrij ri cu'l wi i c'ux.
Chichajij paciencia pa tak ri c'äx ri quiriko.
Chibana orar amak'el ronojel k'ij.
13 Cheito' ri kachalal cojonelab pa tak ri
qui rajwaxic. Utz chibana che qui c'ulaxic
ri queopan iwuc'.
14 Chibochi'j ri Dios pa qui wi' ri
queyok'on chiwe. Chita' tok'ob pa qui wi',
mita' c'u pa qui wi' chi xa c'äx käquiriko.
15 Chixquicot cuc' ri quequicotic. Chixok'
c'ut cuc' ri quebok'ic.
16 Chixoc il chbil tak iwib ri jun che ri jun
chic. Miban i nimal, xane chiwachilaj iwib
cuc' ri man nimak tä qui banic. Michomaj
chi c'o na iwetambal ix chquiwäch niq'uiaj
chic.
17 Miya rajil u q'uexel ri c'äx ri käban
chiwe. Chicojo i chuk'ab chubanic ri utz
chquiwäch conojel ri winak. 18 Chibana
ronojel ri quixcowin chubanic rech
käc'oji utzil chixol cuc' conojel ri winak.
19 Lok'alaj tak kachalal, miyac iwib ix
chquij ri i c'ulel, xane chiya can che ri Dios
chi cuc'äjisaj qui wäch. Cubij ya' ru Lok'
Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “In quinc'äjisan
na qui wäch, quintoj na rajil u q'uexel ri
c'äx ri käban chiwe,” —kächa ri Kajaw Dios.
20 Xukuje' cubij: “We känum ri a c'ulel,
chaya u wa. We kächaki'j u chi', chaya
ba' ri cutijo. We je' caban wa', ri a c'ulel
sibalaj käq'uix na chawäch, cuna' c'ut chi
c'äx ri xuban chawe,” —kächa'. 21 Maya
che ri etzelal chi käch'acan pa wi', xane
are chatch'acan at puwi' ri etzelal rumal
ri utzil ri cabano.

13

1 Rajwaxic chi conojel käquiya quib pa
takic chque ri c'o qui takanic pa ri k'atbal
tzij. Man e c'o tä c'u k'atal tak tzij we ta
mat u yo'm ri Dios wa' chque. Conojel
ri k'atal tak tzij ri e c'olic are ri Dios e
cojowinak. 2 Rumal ri' jachin ri cuyac rib
chrij ri k'atbal tzij cuban u c'ulel ri' che ri
takaninak wi ri Dios. Ri je' käca'n wa' xa
käquitzucuj qui mac ri', käc'äjisax c'u na qui
wäch. 3 Je ri', rumal chi ri k'atal tak tzij
man e cojom taj rech ri winak ri käca'n utzil
käquixej quib, xane rech käquixej quib ri
winak ri käca'n etzelal. We cawaj chi man
caxej tä awib che ri k'atal tzij, chabana
ba' ri utz pa ri a c'aslemal. Ri k'atal tzij
c'ut cuya na a k'ij at. 4 Je ri', rumal chi
ri are' are patänil re ri Dios chubanic ri
utzil chawe. We c'u caban ri man utz taj,
rajwaxic chi caxej awib, rumal chi ri k'atal
tzij ya'tal che chi cuc'äjisaj a wäch. C'o c'u
ri are' chupatänixic ri Dios rech käc'äjisax
u wäch ri banal etzelal jas ri takal che.
5 Rumal ri' rajwaxic chi quiya iwib pa takic

chque ri k'atal tak tzij, man xak tä rumal chi quixej iwib chi cäc'äjisax i wäch, xane rumal chi quina' pa iwanima' chi rajwaxic je' quibano. 6 Xukuje' rumal wa' ri ix quitoj ri alcabal, rumal chi ri k'atal tak tzij e c'o chupatänixic ri Dios, qui yo'm c'u quib chubanic we chac ri'.

7 Chaya chque ri winak chquijujunal ri ya'tal chque. Chatojo ri alcabal che ri tok'il alcabal, chatojo c'u ri a wuj che jachin ri rajwaxic cätoj wi. Nim chawila wi jachin ri rajwaxic nim quil wi, chaya c'u u k'ij jachin ri rajwaxic cäyi' wi u k'ij. 8 We c'o a c'as ruc' jun winak, chatojo. Chc'oji c'u ri utzalaj ka c'as chi cäkaj kib ri jun ruc' ri jun chic. Jachin c'u ri queraj ri rach tak winak, u banom ri' jas ri cubij ri Pixab. 9 Ri Pixab c'ut cubij: "Mabana ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil o ri rachajil jun winak chic, matcämisanic, mabana ri elak', mabana tzij chrij jachin jun, marayij u wäch ri jastak re jun winak chic," —cächa ri'. We takanic ri' xukuje' conojel ri niq'uiaj tak takanic chic pa we quieb oxib tzij ri' e c'o wi: "Chawaj ri awach winak jas ri at cawaj awib,"* —cächa'. 10 Jachin ri queraj ri rach tak winak man cuban tä c'äx ri' chque. Ri queraj ri rach tak winak, kas cuban ri' jas ri cubij ri Pixab.

11 Tajin quinbij wa' rech kas quichomaj jas tak ri k'ij ri uj c'o wi cämic. Chich'obo ba' chi are tak k'ij wa' ri rajwaxic cujc'astajic, rumal chi xa jubik' craj chi cäpe ri k'ij pa ka wi' aretak cäkarik na ru tobanic ri Dios. Man je' tä wa' nabe aretak c'ä te' xujcojon che ru Lok' Pixab ri Dios. 12 Ya xe' wa' ri ak'ab, na'tam chic, xa jubik' c'u man cäsakiric. Maka'n chi ba' ri man utz taj ri queban pa ri k'ekum, xane ka'na ri utzil je' ta ne are to'bal kib wa' jas ri cäquicoj ri soldados, quech'ojin c'u pa ri sakil. 13 Utz ka'na pa ri ka c'aslemal jas ri takal u banic pak'ij. Mujk'abaric, mäkaya u wi' ri ka wi'm, mäka'n ke jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik kib, man c'o tä qui pixab, mäka'n xak jas ri cäkarayij ri xa q'uixbal u banic, mujch'ojinic, mäkarayij c'u ri jastak ri rech jun winak chic. 14 Mäka'n wa', xane kacojo ri Kajaw Jesucristo, je' ta ne chi are to'bal kib ri cucoj jun soldado pa ri ch'oj. Michomaj c'u u banic ri i rayibal ri man utz taj.

14

Cheito' ri kachalal, xak mik'at tzij pa qui wi'

1 We c'o jun kachalal ri mäja' c'o u chuk'ab ru cojonic, chic'ulaj. Xak c'u mixch'ojin ruc' we man junam ri u chomanic iwuc'. 2 Quinbij jun c'utbal: Kabij na chi e c'o jujun kachalal ri cäquichomaj chi ronojel cuya' cätijic, e c'o c'u jujun chic ri mäja' c'o u chuk'ab ri qui cojonic, ri xa ichaj cäquitijo. 3 Ri jun ri ronojel u wäch cutijo, tzel ba' märil wi ri jun chic ri xak k'alaj u wäch cutijo. Ri jun ri xak k'alaj u wäch cutijo, muk'at tzij puwi' ri jun ri ronojel u wäch cutijo. Je ri', rumal chi ri Dios u c'amowam wa' we winak ri'. 4 ¿Jachin lo ri at chi ri at cak'at tzij puwi' ri patänil re jun winak chic? We utz quel na ri cubano o man utz taj are ru patrón ri' quilowic. Utz c'u quel na ru chac rumal chi ri Dios cäcowinic cubano chi utz quelic.

5 Jun c'utbal chic: E c'o jujun kachalal ri nim cäquil wi jun k'ij chuwäch ri jun chic. E c'o c'u jujun kachalal ri xak e junam tak ri k'ij chquiwäch. Chkajujunal c'ut rajwaxic ketam jas ri kas ka chomanic. 6 Ri jun ri nim cäril wi jun k'ij, je' cuban wa' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios. Ri jun ri man nim tä cäril wi ri jun k'ij, xukuje' cuban wa' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios. Ri jun ri ronojel u wäch cutijo, cutij ri' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios rumal chi cumaltioxij wa' che ri Dios. Ri jun ri xak k'alaj u wäch cutijo, cuban ri' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios, xukuje' cämaltioxin ri' che ri Dios.

7 Man c'o tä jun chke ri c'asal xak chi je ri', man c'o tä c'u jun chke ri cäcäm xak chi je ri'. 8 We cujc'asi'c, cujc'asi ri' chupatänixic ri Kajaw Jesús, we c'u cujcämic c'o u patän wa' cho ri Kajaw Jesús. Je ri', we cujc'asi'c o we cujcämic, uj rech ri Kajaw Jesús. 9 Rumal c'u ri' ri Cristo xcämic, xc'astaj c'u chquixol ri cäminakib rech coc che Cajaw ri e c'aslic xukuje' ri e cäminak chic.

10 Ri at c'ut, ¿jachin lo ri at chi ri at cak'at tzij puwi' ri awachalal? ¿Jas che tzel cawil

* **13:9** San Mateo 19:18-19.

wi? ¡Konojel c'ut cujetac'al na chuwäch ri
Cristo rech cuk'at tzij pa ka wi'! 11 Cubij c'u
ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Cubij ri Kajwal Dios: Je' jas ri in
kas tzij chi in c'asal in, je' xukuje'
are kas tzij chi conojel ri winak
quexuqui na chnuwäch.
Conojel c'ut käquiya nu k'ij,
käquibij chquiwäch conojel
chi xuwi ri in, in Dios,
—cächa na ri Kajaw Dios. 12 Je c'u ri' konojel
ri uj chkajujunal käkabij na cho ri Dios jas ri
ka'nom.

C'o jas mabano ri cubano chi ri awachalal cätzak pa mac

13 Rumal ri', mäkak'at ba' tzij chbil tak
kib ri jun ruc' ri jun chic. Xane chicojo
i chuk'ab rech man c'o tä jas c'o pa ri i
c'aslemal ri cubano chi cätzak ri iwachalal
o cakaj ne pa mac. 14 Ri in wetam, rumal
chi in cojoninak che ri Kajaw Jesús, chi
man c'o tä jun jasach ri äwas pa re wi. We
c'u c'o jun cuchomaj chi äwas jun jasach,
che ri are ri' tzäwas wi. 15 We c'u rumal ri
catijo cuban c'äx ri ranima' ri awachalal,
man lok' tä cawil ri' ri awachalal. Maban
ba' chi jun winak chic käkaj pa mac xa
rumal chi ri at c'o jas cawaj catijo. Musach
chawe chi rumal rech ri are' xukuje' xcäm
ri Cristo. 16 C'o ba' jas mibano ri cuya chque
ri winak chi käquibij ri man utz taj chrij ri
utzil ri tajin quibano. 17 Je ri', rumal chi pa
ru takanic ri Dios man are tä nim u banic
ri' ri cutij jun, xane are ru banic ri jico-
mal pa ri ka c'aslemal, chi cuxlan kanima',
chi cujquicot c'u rumal ri Lok'alaj Espíritu.
18 Jachin ri je' cuban wa' chupatänixic ri
Cristo, käkaj ri' chuwäch ri Dios xukuje' utz
quil wi cumal ri winak.

19 Katakej ba' u banic ronojel ri cubano
chi cuxlan ri kanima'. Je ri' cujcowinic
käkato'la kib ri jun ruc' ri jun chic rech c'o
u chuk'ab ri ka cojonic. 20 Mäsach u wäch
ru banom ri Dios pa ranima' jun kachalal
xa rumal ri catijo. Kas tzij ronojel ri c'olic
ya'tal u tijic, are c'u man utz taj aretak
c'o jas cutij jun ri cubano chi niq'uiaj chic
quekaj pa mac. 21 Are utz na ri' man catij
tä ti'j, man catij tä vino, man c'o tä c'u jas
cabano ri cubano chi cätzak ri awachalal o
käkaj pa mac. C'o ba' jas mabano ri cubano
chi man c'o tä chi u chuk'ab ru cojonic ri
awachalal. 22 We cacojo chi utz ri tajin
caban cho ri Dios, at wi ri'. Utz re ri winak
ri utz käril wi ri tajin cubano, we man cuna'
tä c'äx pa ranima'. 23 Jachin c'u ri xak
cuban quieb u c'ux che ri cutijo, we äwas
o man äwas taj ru tijic, cämacun ri' aretak
cutijo. Ronojel c'u ri cuban jun, we cuban
quieb u c'ux che, are mac ri'.

15

Chabana ri käkaj chuwäch ri awachalal, man xuwi tä ri käkaj chawäch at

1 Ri uj, ri c'o chi u chuk'ab ri ka cojonic,
rajwaxic käkachajij paciencia cuc' ri kacha-
lal ri mäja' c'o u chuk'ab ri qui cojonic,
quekato' c'ut. Man are tä käkatzucuj xuwi ri
utz käkil wi uj. 2 Xane chkajujunal rajwaxic
käka'n ri käkaj chquiwäch ri kachalal pa
ronojel ri cuban utzil chque. Je ri' käka'no
jachique ri cuya u chuk'ab ri qui cojonic.
3 Are c'u ri Cristo man are tä xutzucuj ri
utz käril wi ri Are'. Xane je' xuc'ulmaj jas
ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
“Ri qui yok'onic ri winak ri queyok'on che
la, pa nu wi' in xkaj wi,” —cächa'. 4 Ronojel
ri xtz'ibax can ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios
ri Tz'ibtalic xtz'ibax canok che ka tijoxic
rech käcu'bi ka c'ux chrij ri Dios rumal ri pa-
ciencia, xukuje' rumal ri cu'lbal ka c'ux ri
cuc'ut ru Lok' Pixab ri Dios chkawäch. 5 Ri
Dios c'ut ri cuya ka chuk'ab rech käkach'ij ri
c'äx, cucu'bisaj c'u ka c'ux, are ta quixto'w
ix iwonojel rech quina' pa iwanima' chi xa
ix jun chic* jas ri xuc'ut can ri Cristo Jesús
chkawäch. 6 Je ri' rech iwonojel junam, je'
ta ne chi xa jun i ch'abal, quinimarisaj ta u
k'ij ri Dios, ru Tat ri Kajaw Jesucristo.

Ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio xtzijox chque ri winak ri man e aj Israel taj

7 Chic'amowaj ba' iwib, ri jun ruc' ri jun
chic chunimarisaxic u k'ij ri Dios, je' jas
ri xuban ri Cristo xujuc'amowaj uj. 8 Je'
quinbij chiwe rumal chi ri Cristo xpe che
qui patänixic ri winak aj Israel, rech je'
quelic jas ri xubij can ri Dios chque ri ka
mam ojer, xukuje' chuc'utic chi kas jicom
ranima' ri Dios chubanic ri cubij. 9 Xukuje'

* **15:5** Hechos 2:1.

ri Cristo xpetic rech ri niq'uiaj winak chic
ri man e aj Israel taj cäquiya u k'ij ri Dios
rumal chi xel u c'ux chque. Je' jas ri cubij
c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Rumal ri' quinnimarisaj na k'ij la chquixol
ri niq'uiaj winak ri man e aj Israel taj,
xukuje' quinbixoj na bix chuya'ic k'ij la,
—cächa'. 10 Xukuje' cubij ri Tz'ibtalic pa jun
u xak wuj chic:
Ix ri' ri xak ix winak
ri man aj Israel taj,
chixquicot na cuc' ri winak
ri e cha'tal rumal ri Dios,
—cächa'. 11 Pa jun u xak wuj chic cubij:
Ix ri', iwonojel ix ri xak ix winak,
ri man aj Israel taj,
chiya u k'ij ri Kajaw Dios.
Nimalaj iwonojel c'u ri ix,
ix winak ajuwächulew,
chiya u k'ij ri Dios,
—cächa'. 12 Ri Isaías, ri k'alajisal re ru Lok'
Pixab ri Dios, xukuje' xubij:
Cäwalij na jun chquixol
ri rachalaxic can ri ka mam Isaí,
ru tat ri ka mam David,
ri coc na che takanel pa qui wi'
conojel qui wäch winak.
Conojel c'ut cäcu'bi na
qui c'ux chrij ri Are',
—xcha'.
13 Are ta ba' ri Dios ri cäcu'bi na ka c'ux
chrij cuya ta nimalaj quicotemal chiwe,
cubano chi cuxlan ri iwanima' rumal chi ix
cojoninak che ri Cristo. Je ri' sibalaj cäcu'bi
na i c'ux chrij ri Dios rumal ru chuk'ab ri
Lok'alaj Espíritu.
14 Kachalal, ri in wetam chi ri ix sibalaj
c'o utzil pa iwanima', xukuje' sibalaj c'o
ronojel u wäch etambal iwuc'. Je ri' chi iwe-
tam quipixbela iwib chbil tak iwib. 15 Man
quinxej tä c'u wib quintz'ibaj bi we wuj
ri' chiwe. Cwaj chi man cäsach tä wa' pa i
jolom. Je wa' quinbano rumal chi ri Dios u
tok'obisam nu wäch, u yo'm c'u we chac ri'
pa nu k'ab. 16 Are ru patänixic ri Jesucristo
chquixol ri winak ri man e aj Israel taj. Ri
chac ri quinbano are ru tzijoxic ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio ri xuya ri Dios, rech
queinya cho ri Dios ri winak ri man e aj
Israel taj, jun sipanic ri cäc'amowax rumal
ri Are', tastal c'u wa' rumal ri Lok'alaj
Espíritu.
17 Rumal c'u rech in cojoninak che ri
Cristo Jesús, cäquicot ri wanima' chi tajin
quinpatänij ri Dios. 18 Man quincoch' tä
c'ut quintzijoj ri u Tzij ri Dios we man
are tä quintzijoj ru banom ri Cristo rumal
wech in rech ri winak ri man e aj Israel
taj queniman che ri Dios. Ronojel wa'
xbantajic rumal ru Tzij ri Dios ri xintzijoj
chque xukuje' rumal chi xquilo jas ri nu
chac ri xinban chquixol. 19 Xbantaj wa'
cuc' tak etal xukuje' cajmabal ri xebantajic
rumal ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu. Je
ri' xintz'akatisaj u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re
ri Evangelio chrij ri Cristo ri xinchap lok
pa ri tinimit Jerusalén, xintakej u tzijoxic
pa tak ri niq'uiaj tinimit chic, xinq'uis c'u
u tzijoxic pa Ilírico. 20 Je wa' nu banom,
nu cojom nu chuk'ab chutzijoxic ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio jawije' ri man c'o tä
jas qui tom chrij ri Cristo. Je ri' rech man
quinban tä jun chac ri chaplem chi can
cumal niq'uiaj chic. 21 Xane je' nu banom
jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Ri winak ri man c'o tä jumul
qui tom u tzijol ri Cristo
cäquita na.
Ri man c'o tä jumul c'o
jas qui tom chrij ri Are',
c'o ri cäquetamaj na,
—cächa'.

Ri apóstol Pablo cuchomaj que' che quilic ri kachalal cojonelab pa ri tinimit Roma

22 Xa rumal ri chac ri tajin quinbano
man in cowininak taj quine' che iwilic,
pune q'uia mul nu rayim ri benam iwuc'.
23 Are c'u ri cämic in to'tajinak chic che
ri nu chac pa tak we tinimit ri', cuya'
chic quine' iwuc'. Je ri', rumal chi q'uia
junab c'ut xak nu rayim quinopan iwuc'.
24 Quinchomaj quinoc'ow iwuc' che iwilic
aretak quine' pa España, quinquicot c'ut
che rilic i wäch. Quinweyej chi quinito' bic
rech quincowinic quintakej ri nu binem
pa España. 25 Are c'u ri' cämic quine' pa ri
tinimit Jerusalén chuc'amic bi jun tobanic
chque ri kachalal jela'. 26 Je ri', rumal
chi ri kachalal aj Macedonia, xukuje' ri aj
Acaya xpe pa canima' xquimulij jun cuchuj

chque ri kachalal meba'ib ri e c'o pa ri tinimit Jerusalén. 27 Xquichomaj chi takal u banic wa' rumal chi cäquina' pa canima' chi c'o qui c'as cuc' ri kachalal aj Jerusalén. Je ri', rumal chi ri cojonelab aj Israel qui yo'm ri tewchibal re ru Tzij ri Dios chque ri man e aj Israel taj. Utz c'ut we ri e are' quequito' ri cojonelab aj Israel che ri qui rajwaxic ruc' jachique ri c'o cuc'. 28 Aretak c'ut bantajinak chic ri nu tajquil, ya'tajinak chi can ri cuchuj chque ri kachalal pa ri tinimit Jerusalén, quine' na pa España, quinoc'ow c'u iwuc' che iwilic. 29 Kas wetam c'ut chi aretak quinopan iwuc', cäpe na ri nimalaj u tewchibal ri Cristo pa ka wi' junam iwuc'.

30 Kachalal, quixinbochi'j chi quinito' chupam ri chac ri tajin quintij nu chuk'ab chubanic, chibana orar pa nu wi' cho ri Dios. Quinbij wa' chiwe rumal rech ri Kajaw Jesucristo, xukuje' rumal chi ri Lok'alaj Espíritu cuya pa kanima' chi käkaj kib ri jun ruc' ri jun chic. 31 Chibana ba' orar cho ri Dios chi quinuto' pa qui k'ab ri winak ri e c'o pa Judea ri man quecojon tä che ri Are', xukuje' rech ri cuchuj ri quinc'am bi chque ri kachalal pa ri tinimit Jerusalén cäquic'am wa' ruc' quicotemal. 32 Chibana ba' orar xukuje' rech quinopan iwuc' ruc' quicotemal we are u rayibal ri Dios, quinuxlan c'u na quieb oxib k'ij aretak in c'o iwuc'. 33 Are ta ba' ri Dios, ri cubano chi cuxlan ri kanima' cäc'oji pi wi' nimalaj iwonojel. Amén.

16

Ri apóstol Pablo cuya rutzil qui wäch ri cojonelab

1 Cwaj chi quiwetamaj u wäch ri kachalal Febe. Ri are' are jun chichu' diaconisa ri tajin cätoban cuc' ri kachalal cojonelab ri e c'o pa Cencrea. 2 Cwaj c'ut chi aretak copan iwuc' quic'ulaj ruc' utzil pa ru bi' ri Kajaw Jesús. Je' u c'ulaxic quibano jas ri rajwaxic cäban amak'el che qui c'ulaxic ri kachalal cojonelab. Chito' che ru rajwaxic, rumal chi ri are' e q'uia e u to'm, xukuje' ne ri in, in u to'm.

3 Chiya rutzil u wäch ri Priscila xukuje' ri Aquila, ri e wach tak ajchac chupatänixic ri Cristo Jesús. 4 Ri e are' xa jubik' man xecämic rumal ri nu to'ic in. Rumal ri' quinmaltioxin chque, man xuwi tä ri in, xane xukuje' conojel ri kachalal cojonelab ri man e aj Israel taj. 5 Chiya rutzil qui wäch xukuje' ri kachalal cojonelab ri cäquimulij quib pa cachoch ri Priscila, ri Aquila. Chiya rutzil u wäch ri Epeneto, ri lok'alaj wachi'l, ri nabe cojonel che ri Cristo pa Acaya. 6 Chiya c'u rutzil u wäch ri María, ri sibalaj chacuninak che i to'ic. 7 Chiya rutzil qui wäch ri wach tak aj Israel, ri Andrónico ruc' ri Junias ri xukuje' e wach ajpache'. Ri e are' sibalaj etamtal qui wäch chquixol ri apóstoles, e are c'u nabe xecojon che ri Cristo chnuwäch in.

8 Chiya rutzil u wäch ri Amplias, ri lok'alaj wachi'l rumal ri Kajaw Jesús. 9 Chiya rutzil u wäch ri Urbano ri kachi'l pa ri chac chupatänixic ri Cristo Jesús. Chiya rutzil u wäch xukuje' ri Estaquis ri lok'alaj wachi'l. 10 Chiya rutzil u wäch ri Apeles ri q'uia mul u k'alajisam chi kas tzij cojoninak che ri Cristo. Xukuje' chiya rutzil qui wäch ri e c'o pa rachoch ri Aristóbulo. 11 Chiya rutzil u wäch ri Herodión ri wach aj Israel. Chiya rutzil qui wäch ri e c'o pa rachoch ri Narciso, ri e cojoninak che ri Kajaw Jesús. 12 Chiya rutzil qui wäch ri Trifena, xukuje' ri Trifosa. We quieb ixokib ri' quepatänin che ri Kajaw Jesús. Xukuje' chiya rutzil u wäch ri lok'alaj kachalal chichu' Pérsida, ri sibalaj chacuninak chupatänixic ri Kajaw Jesús. 13 Chiya rutzil u wäch ri Rufo, jun cojonel che ri Kajaw Jesús ri nim u banic chquiwäch ri kachalal cojonelab. Xukuje' ru nan chiya rutzil u wäch. We chichu' ri' are je' ta ne nu nan in. 14 Chiya rutzil u wäch ri Asíncrito, ri Flegonte, ri Hermas, ri Patrobas, ri Hermes xukuje' conojel ri kachalal ri e c'o cuc'. 15 Chiya c'u rutzil u wäch ri Filólogo, ri Julia, ri Nereo ruc' ri ranab, xukuje' ri Olimpas, xukuje' conojel ri kachalal cojonelab ri e c'o cuc'.

16 Chiyala' rutzil i wäch chbil tak iwib ri jun ruc' ri jun chic. Aretak je' quiban wa',

* **16:16** 1 Tesalonicenses 5:26.

chitz'umaj iwib chuwäch ri Dios chuc'utic chi kas quiwaj iwib.* Conojel ri kachalal cojonelab che ri Cristo cäquiya rutzil i wäch.
17 Kachalal, quixinbochi'j chi queiwil ri winak ri xak quequitasala tak ri cojonelab, ri cäca'no chi quetzakic. Man je' tä c'u wa' ri tijonic xiwetamaj. Chitasa ba' iwib chquij ri e je' tak wa'. 18 We winak ri' man are tä cäquipatänij ri Kajaw Jesucristo, xane xak cäcaj cäca'n ri itzel tak qui rayinic. Quequisub c'u tak ri winak ri man c'o tä quetam, cäquicoj c'u qui c'ux cuc' je'l tak tzij. 19 Conojel c'ut quetam chi ri ix sibalaj quixnimanic, rumal c'u ri' quinquicotic. Cwaj c'ut chi cäc'oji na i no'j chubanic ri utz, man are tä c'u quiwetamaj u banic ri man utz taj. 20 Ri Dios c'ut ri cubano chi cuxlan ri kanima', cuxak'lej na ri Satanás chanim xe' ri iwakan jas ri cäban che jun cumätz ri cätio'nic. Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cätok'obisan i wäch nimalaj iwonojel.
21 Cuya rutzil i wäch ri Timoteo ri junam cächacun wuc', xukuje' ri Lucio, ri Jasón, ri Sosípater ri wach tak aj Israel cäquiya rutzil i wäch.
22 In wa', ri Tercio, ri tajin quintz'ibaj bi we wuj ri',† quinya rutzil i wäch in xukuje' pa ru bi' ri Kajaw Jesús.
23 Cuya rutzil i wäch ri Gayo ri u yo'm nu c'olibal pa rachoch, jawije' ri cäquimulij wi quib ri kachalal cojonelab. Cäquiya rutzil i wäch ri Erasto ri c'olol puak re ri tinimit, xukuje' ri kachalal Cuarto cuya rutzil i wäch.
24 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cätok'obisan i wäch nimalaj iwonojel. Amén.

Ri apóstol Pablo cuya u k'ij ri Dios

25 Are c'u ri cämic, kaya ba' u k'ij ri Dios. Ri Are' cäcowinic cubano chi c'o na más u chuk'ab ri i cojonic jas ri cubij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri quintzijoj, xukuje' jas ri cubij ri tijonic ri nu yo'm chrij ri Jesucristo. Je wa' jas ru k'alajisam lok ri Dios chrij ru chomam lok, ri man etamtal tä can ojer tzaretak mäjok cäban ruwächulew. 26 Cämic c'ut esam chi sak ru chomanic pa ru Lok' Pixab ri Dios ri xquitz'ibaj can ri k'alajisal tak re ru Tzij ri Dios. Are c'u wa' ri xtakan wi ri Dios ri man c'o tä u q'uisic ru c'aslemal. Ri u chomam lok ri Dios ri man etamtal taj ojer esam wa' chi sak cämic chquiwäch conojel winak cho ruwächulew rech quecojon ta na, xukuje' quenimanic.
27 ¡Ri Dios ri xuwi wa' Dios c'olic, ri xukuje' c'o u no'j che ronojel, chnimarisax ba' u k'ij amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic rumal ri u banom ri Jesucristo! Amén.

† **16:22** Ri apóstol Pablo xucoj jun kachalal che tz'ibanel che qui tz'ibaxic ru wuj.

RI NABE CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ CORINTO

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Corinto

1 In wa', ri Pablo, in siq'uim rumal ri
Dios rech quinoc che apóstol, jun chque
ru tako'n ri Jesucristo. Je wa' nu banic
rumal chi are u rayibal ri Dios. Ri in,
wachi'l ri kachalal Sóstenes, 2 quintz'ibaj bi
wa' we wuj ri' chque ri kachalal cojonelab
che ri Dios ri e c'o pa ri tinimit Corinto,
ri e rech ri Dios rumal chi xa e jun ruc'
ri Cristo Jesús. Ri Dios e u siq'uim rech
käban ch'ajch'oj che ri canima', quek'ax c'u
pu k'ab ri Are' junam cuc' conojel ri käquibij
chi e cojoninak che ri Kajaw Jesucristo ri e
c'o pa ronojel tinimit. Ri Jesús are Cajaw
ri e are', xukuje' ri Kajaw uj. 3 Are ta ba'
ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo
cutok'obisaj i wäch, cubano chi cuxlan ri
iwanima'.

Ri apóstol Pablo cumaltioxij che ri Dios chi u tok'obisam qui wäch ri cojonelab aj Corinto

4 Ronojel k'ij quinya maltioxinic che ri
Dios rumal iwech, rumal chi sibalaj nim
ri tok'ob u yo'm ri Are' chiwe xa rumal ri
Cristo Jesús. 5 Rumal c'u rech chi xa ix jun
ruc' ri Cristo, ri Dios u yo'm chiwe ronojel
u wäch je'lalaj tak tewchibal ajchicaj. Ri
Are' xuya chiwe ronojel u wäch etamanic,
xukuje' xuya chiwe chi quixcowinic quitz-
ijoj wa' we etamanic ri'. 6 Rumal ri', ri ka
tzijom chiwe chrij ri Cristo, kas k'alaj wa'
pa ri i c'aslemal cämic. 7 Je ri' man c'o tä
jun u wäch tewchibal ajchicaj ri mat yo'm
chiwe rumal ri Dios, ix ri', ri ix eyeninak
che ri k'ij ri käpe na ri Kajaw Jesucristo,
cuc'ut c'u rib chkawäch. 8 Ri Are' cuban
na chi kas quijiquiba ri iwanima' pa ri i
cojonic c'ä käq'uis na ronojel, rech man c'o
tä mac käriktaj chiwij pa ri k'ij ri käpe na ri
Kajaw Jesucristo. 9 Ri Dios amak'el ronojel
k'ij cuban ri cuchi'j u banic. Are c'u ri Are'
xixsiq'uinic rech xa junam i wäch ruc' ri u
C'ojol Jesucristo ri Kajaw.

Waral käkasiq'uij wi ri pixbenic ri xuya ri apóstol Pablo chque ri cojonelab ri xak käquitasala quib

10 Kachalal, quixinbochi'j pa ru bi' ri
Kajaw Jesucristo chi quiban utzil chixol.
Chijunamaj ba' i wäch, xa c'u mitasala iwib.
Xane rajwaxic chi junam ix c'o wi, chi qui-
junamaj ri i chomanic, rech xa junam ri
i rayibal. 11 Kachalal, quinbij wa' chiwe
rumal chi jujun chque ri rachalaxic ri nan
Cloé qui bim chwe chi c'o ch'oj chixol. 12 Ri
cwaj quinbij chiwe, are la' chi ri ix chijuju-
nal jalan wi ri quibij. C'o jun ri cubij: "Ri
in, in c'o ruc' ri Pablo," —kächa ri'. Jun chic
cubij: "E ri in, in c'o ruc' ri Apolos," —kächa'.
Jun chic cubij: "In ri', in c'o ruc' ri Pedro,"
—kächa ba' ri jun. E c'u ri jun chic cubij: "¡Ri
in c'ut, in c'o ruc' ri Cristo!" —kächa ri jun
chic. 13 ¿A xa pu lo banom ch'äkatak che ri
Cristo? ¿A are lo ri in Pablo ri xinrip cho ri
cruz, xincäm c'u rumal iwech? ¡Man je' taj!
¿A xban ne lo i kasna' pa nu bi' in ri Pablo?
¡Man je' taj! 14 Xa maltiox che ri Dios chi
man c'o tä jun chiwe nu banom u kasna',
xane xak xuwi ri Crispo, xukuje' ri Gayo.
15 Xak je ri', man cuya' taj cubij jun chi xban
u kasna' pa nu bi' in. 16 Je', ya käna'taj chwe
chi xinban qui kasna' ri e c'o pa rachoch ri
Estéfanas, man känataj tä c'u chwe we c'o chi
na jun ri xinban u kasna'. 17 Man in takom
tä c'u rumal ri Cristo chubanic qui kasna' ri
winak, xane chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio chrij ri Jesucristo. Man xincoj tä
c'u je'lalaj tak tzij re nimak tak etambal xa
che qui ch'aquic ri winak. Je ri' rech man
quinban tä che ru cämical ri Cristo chi mat
c'o u patän.

Ruc' ri Cristo käriktaj ri nimalaj u chuk'ab ri Dios, xukuje' ru no'j

18 Ru Lok' Pixab ri Dios ri kätzijox chrij ru
cämical ri Cristo, are je' ta ne tzij wa' ri man
c'o tä qui patän chque ri winak ri käsach na
qui wäch. Chke uj c'ut ri ka rikom chi ru
tobanic ri Dios, wa' we Tzij ri' c'o ri nimalaj
u chuk'ab ri Dios ruc' che ka to'ic. 19 Cubij
c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Quinsach na u wäch ri qui no'j
ri ajno'jab,

quinwesaj c'u na apan ri quetambal
ri winak ri sibalaj c'o quetam,
—cächa ri'.
20 ¿A nim lo u banic ri c'o u no'j cämic?
E ri winak ri xa e oquinak che retamaxic
ronojel u wäch chomanic, ¿a c'o ne lo qui
patän ri'? ¡Man c'o taj! E c'o xukuje' ri
quetam u chomaxic q'uia u wäch etambal
chrij ri c'o cho ruwächulew. ¡Man kas tä
c'o u patän wa'! ¿A mat iwetam chi ri
Dios u banom chi man c'o tä u patän ri
etambal ri xa ajuwächulew? ¡Je', je ri'!
21 Are c'u ri Dios ri c'o u no'j retam jas ri tajin
cubano. Xubano chi ri winak ajuwächulew
man quecowin taj kas cäquetamaj u wäch ri
Are' xak ruc' ri quetambal. Xuchomaj c'u
ri Dios chi queto' na jachin tak ri quecojon
che ri Are' rumal ri Lok'alaj u Tzij ri cätzijox
chque, pune c'u we tzij ri' je' ta ne u tzij
jun winak ri man c'o tä retam chque ri jule'
winak chic.
22 Ri winak aj Israel are cäcaj cäquil ca-
jmabal tak etal ri cäban chquiwäch. Are
c'u ri winak aj Grecia xa cäquitzucuj nimalaj
etambal. 23 Ri uj c'ut are cäkatzijoj ri Cristo
ri xripic, xcämisax cho ri cruz. Ri winak
aj Israel xa tzel cäquita wa' we tzij ri'. Ri
niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj
cäquibij chi we tzij ri' are ru tzij jun ri man
c'o tä retam. 24 Chquiwäch c'u conojel ri e
siq'uital rumal ri Dios, we aj Israel o man
e aj Israel taj, rumal ri Cristo cäk'alajin na
ru chuk'ab ri Dios, xukuje' ru no'j ri Dios.
25 C'o c'u ri cuban ri Dios ri cäquichomaj ri
winak chi xa man c'o tä u patän. Pune je ri',
ri cuban ri Dios nim na u no'j wa' chuwäch
ri qui no'j winak. Xukuje' c'o ri cuban ri
Dios ri cäquichomaj ri winak chi are wa'
cäc'utuwic chi xa man c'o tä ri nimalaj u
chuk'ab ri Are'. Pune je' ri qui chomanic
ri winak, ri cuban ri Dios are nim na u
chuk'ab wa' chuwäch ri qui chuk'ab winak.
26 Kachalal, rajwaxic ba' quich'obo chi ri
Dios xixusiq'uij ix, pune man e q'uia tä
chiwe ri c'o iwetambal jas ri quetambal ri
niq'uiaj winak ajuwächulew, man ix q'uia
taj ri c'o takanic pa i k'ab, man ix q'uia tä
c'ut ri nimak i banic. 27 Xane ri man c'o
tä quetambal chquiwäch ri winak, e are
c'u wa' ri xeucha' ri Dios che resaxic qui
q'uixbal ri c'o qui no'j. Ri winak ri queil-
itajic chi xak tok'ob qui wäch, e are wa'
ri xeucha' ri Dios che resaxic qui q'uixbal
ri c'o takanic pa qui k'ab. 28 Xukuje' ri
man c'o tä qui patän chquiwäch ri winak, ri
etzelam qui wäch, ri man c'o tä qui banic,
e are wa' xeucha' ri Dios chusachic qui
wäch ri nimak qui banic cho ruwächulew.
29 Je ri' rech man c'o tä jun cunimarisaj
rib chuwäch ri Dios. 30 Tzare c'u ri Dios
u banom chiwe chi xa ix jun chic ruc' ri
Cristo Jesús. U banom chi rumal ri Cristo
c'o chi ri ka no'j, xukuje' chi rumal ri Are'
cäjicomataj ri kanima' chuwäch ri Dios, uj
jachom pu k'ab, ka rikom c'u ru tobanic.
31 Je ba' ri', rech kas je' quelic jas ri cubij ru
Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “We c'o jas ri
craj jun cuya u k'ij, are chuya u k'ij ri Kajaw
Jesús,” —cächa'.

2

Ri cäkatzijoj are chrij ri Cristo ri xrip cho ri cruz, xcämisax chila'

1 Kachalal, aretak xinopan iwuc'
chuk'alajisaxic ru Lok' Pixab ri Dios, man
xincoj tä tzij ri nimak qui banic, man xincoj
tä c'u tzij re nimak tak no'j. 2 Aretak xinc'oji
iwuc', man c'o tä chi jas ri xinchomaj u
tzijoxic chiwe, xane xak xuwi xinchomaj ri
Jesucristo ri xcämisax cho ri cruz. 3 Aretak
xinc'oji iwuc' man c'o tä nu chuk'ab, xane
sibalaj xinxej wib, xinbirbitic. 4 Aretak
xixintzijobej, xintzijoj ru Lok' Pixab ri Dios
chiwe, man xincoj tä tzij ri xak re qui no'j
winak che i ch'aquic, xane xixinch'ac ruc'
ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu. Are wa' ri
xc'utuwic chi ri tzij ri xinbij are rech ri
Dios. 5 Je ri' xinbano rech man cäcu'bi tä i
c'ux chrij ri quetambal ri winak, xane chrij
ru chuk'ab ri Dios.

Waral cäkil wi chi rumal ri Lok'alaj Espíritu c'o ri ketambal ri cäpe ruc' ri Dios

6 Pune je ri', cäkaya tijonic ruc' nojibal
chque ri cojonelab ri c'o na más quetam.
Are c'u we nojibal ri' man ajuwächulew taj,
man are tä c'u qui nojibal winak ri c'o qui
takanic puwi' ruwächulew, ri xa tajin cäsach
qui wäch. 7 Are cäkatzijoj ri nojibal ri cäpe
ruc' ri Dios, ri c'u'tal chquiwäch ri winak.
Are wa' ru chomam lok ri Dios tzaretak
mäja' cuban ruwächulew, rech ri uj cäkarik

ru tobanic ri man c'o tä u q'uisic. Man etamtal tä c'u wa' nabe pa ri ojer tak k'ij.
8 We etamanic ri' man c'o tä jun chque ri c'o qui takanic cho ruwächulew ri xquich'obo. We ta xquich'obo, mat xquirip ri' cho ri cruz ri Kajaw Jesús ri sibalaj nim u k'ij.
9 Are je' ri cubij pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri Dios c'o ri u banom u banic
ri c'olotal rech käyi'
chque ri lok' käquil wi ri Are'.

Man c'o tä jun ilowinak wa',
man c'o tä jun ri towinak u tzijol,

man c'o tä c'u jun u chomam ri',
—cächa ri'.
10 Ri Dios c'ut xuc'ut wa' chkawäch uj rumal ri Lok'alaj Espíritu. Je ri', rumal chi ri Lok'alaj Espíritu käcowinic käretamaj ronojel, xukuje' ne ri c'o pa ranima' ri Dios.

11 ¿A c'o pu lo jun chquixol ri winak ri cuch'obo jas ri c'o pa ranima' jun winak chic? ¡Man c'o taj! Xane xuwi ri espíritu rech ri are' retam ronojel wa'. Je c'u ri', xak xuwi ri Espíritu rech ri Dios retam ri c'o pa ranima' ri Dios.
12 Ri uj c'ut man are tä ka c'amom ri espíritu quech ri winak ajuwächulew, xane are ka c'amom ri Espíritu ri käpe ruc' ri Dios, rech käketamaj ronojel ru yo'm ri Dios chke rumal ri nimalaj u tok'ob.
13 Ru yo'm ri Dios chke man käkatzijoj tä wa' ruc' ri no'j ajuwächulew ri xa ka tijom kib che ruc' ri qui tzij winak, xane ruc' ri tzij ri c'utum chkawäch rumal ri Lok'alaj Espíritu. Je c'u ri' käkatzijoj ri kas tzij rech ri Dios chque ri c'o ri Lok'alaj Espíritu pa canima'.

14 Ri winak ri man c'o tä ri Lok'alaj Espíritu pa ranima' man cuc'amowaj tä ru Lok' Pixab ri Dios. Che ri are' xa man c'o tä u beyal wa' rumal chi man käcowin taj cuch'obo. Rajwaxic c'ut chi c'o ri Lok'alaj Espíritu pa ranima' chuch'obic wa'.
15 Are c'u ri winak ri c'o ri Lok'alaj Espíritu pa ranima' käcowin chuch'obic ronojel, jachique ri utz, jachique ri man utz taj. Ri are' c'ut man c'o tä jun käcowin chuch'obic jas ri kas c'o pa ranima' ri are'.
16 Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "¿Jachin lo etamaninak ru chomanic ri Kajaw Dios? ¿Jachin ta c'u lo ri käcowinic cuya u no'j ri Are'?" —cächa'. Pune ta ne je ri', ri uj c'o ru chomabal ri Cristo kuc'.

3

Ri uj konojel kachi'l kib käkapatänij ri Dios

1 Kachalal, ri in, aretak xinc'oji iwuc', man xincowin taj xixintzijobej je' jas ri winak ri c'o ri Lok'alaj Espíritu pa canima', xane xixintzijobej je' ta ne ix winak ri mäja' quixcojonic, je' ta ne chi ix ac'alab ri mäja' kas quich'ob ri cojonic che ri Cristo.
2 Man xinya tä tijonic chiwe ri man quich'ob taj, xane xixintijoj je' ta ne chi c'ä ix ac'alab ri käyi' ri tu' chiwe chuq'uexwäch ri kas wa, rumal chi je' ta ne ix ac'alab ri man xixcowin tä chutijic ri kas wa. Mäja' c'u ne quixcowin che cämic.
3 Je ri', rumal chi ri ix are quibano xak jas ri quiwaj je' ta ne ix winak ri mäja' quixcojonic. We ri ix c'äx quina' aretak curik utzil jun winak, aretak xak ch'oj quiwaj, quitasala tak iwib, ri ix je' ta ne ix winak ri mäja' quixcojonic. Je' quibano jas ri käca'n conojel ri winak ri man quecojon taj.
4 Aretak jun cubij: "Ri in, in c'o ruc' ri Pablo," —cächa'. Ri jun chic cubij: "Ri in, in c'o ruc' ri Apolos," —cächa ri'. Are je' ta ne ix winak ri mäja' quecojonic.

5 ¿Jas pu lo u banic ri Pablo? ¿Jas u banic ri Apolos? Ri uj xak uj patänil tak re ri Dios, rumal c'u ri ka tzij ri ix xixcojonic. Chkajujunal ri uj xka'no jas ri xuya ri Dios pa ka k'ab.
6 Ri in xintic ri ija' pa ri iwanima', ri Apolos xuja'j, are c'u ri Dios xq'uiyisanic.
7 Ri xticowic rachi'l ri xja'nic man are tä nim qui banic chuwäch ri Dios ri xq'uiyisanic.
8 Ri käticow ri ija' xukuje' ri käja'nic xak e junam chuwäch ri Dios. Chquijujunal c'ut käyi' na chque rumal ri Dios ri tojbal re ri ca'nom ruc' ri xjach pa qui k'ab.
9 Je ri', rumal chi ri uj, uj kachi'l kib chupam ri chac chupatänixic ri Dios. Are c'u ri ix, ix je' ta ne ulew ri kätic u wäch rumal ri Dios.

Xukuje' ri ix, ix junam ruc' jun ja ri tajin cuyac ri Dios.
10 Ri in, in je' jas jun yacal ja ri kas retam ru chac. Ri Dios xuya pa nu k'ab ri u cojic ru tac'alibal ri ja. C'o c'u jun chic ri culem ri xan puwi'. Chquijujunal c'u ri niq'uiaj chic rajwaxic chi kas

cäquil na jas u lemic cäca'no. 11 Man c'o
tä chi jun ri cuya' cucoj jun tac'alibal chic,
rumal chi ri ya cojom rumal ri Dios, tzare
ri Jesucristo. 12 E c'o c'u winak ri utz cäca'n
na chulemic puwi' we tac'alibal ri', je' ta
ne chi cäquicoj k'än puak, sak puak, xukuje'
je'lalaj tak abaj. E c'o chi niq'uiaj chic
ri je' ta ne che', q'uim, xukuje' patz'än ri
cäquicojo. 13 Curika c'u na jun k'ij aretak
cuk'at tzij ri Cristo, cäk'alajin c'u na jas u
wäch ri' ri xquilemo chquijujunal rumal
chi ri k'ij ri' cäpe na ruc' k'ak'. We k'ak' ri'
are cäk'alajisan na jas u wäch ri xca'n chqui-
jujunal. 14 We ru chac ri winak ri xuyac
puwi' ri tac'alibal man cäsach tä u wäch
rumal ri k'ak', cäyi' na ri tojbal re. 15 We
c'u ru chac ri winak cäsach u wäch rumal
ri k'ak', cutzak na ri' ronojel ri xubano. Ri
are' c'ut cuto' na rib jas jun winak ri xa
jubik' man xc'atic, xcowin c'ut xresaj rib pa
ri k'ak'.
16 ¿A mat iwetam chi ri ix, ix rachoch ri
Dios, xukuje' chi ri Espíritu rech ri Dios c'o
pa ri iwanima'? 17 We c'o jun cusach u wäch
ri rachoch ri Dios, xukuje' ri Dios cusach
na u wäch ri winak ri'. Je ri', rumal chi ri
rachoch ri Dios tastal wa' chrij ronojel u
wäch etzelal, ix c'u ri' we rachoch ri Dios ri'.
18 C'o ba' jun musub rib. We c'o jachin
jun ri cuchomaj chi retam ronojel ri eta-
manic ri quetam ri winak ajuwächulew,
chubana che rib chi man c'o tä retam, rech
je ri' kas cäc'oji na retambal. 19 Ri etambal
ri xak ajuwächulew, man c'o tä u patän wa'
cho ri Dios, cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios
ri Tz'ibtalic: “Ri Dios queuchap na ri c'o
quetambal, queukasaj na chupam ri c'äx
pune c'o ri qui no'j,” —cächa'. 20 Xukuje'
cubij: “Ri Dios retam chi man c'o tä u patän
ri qui chomanic ri c'o quetambal,” —cächa
ri'. 21 Rumal ri' c'o ba' jun munimarisaj rib
xa rumal rech jun winak. Ronojel c'u ri
c'olic are iwech ix: 22 Ri Pablo, ri Apolos, ri
Pedro, ruwächulew, ri c'aslemal, ri cämical,
ri k'ij cämic, ri k'ij ri quepe na, ronojel wa'
are iwech ix. 23 Ri ix c'ut, ix rech ri Cristo.
Ri Cristo c'ut Are rech ri Dios.

4

Ri apóstol Pablo cutzijoj ri chac ri cäca'n ri apóstoles

1 Chich'obo ba' chi ri uj, xak uj patänil tak
re ri Cristo. Yo'm c'u chke ru k'alajisaxic ru
chomam lok ri Dios ri man etamtal tä can
nabe. 2 Rajwaxic c'ut chi jachin ri yo'm jun
ekle'n pu k'ab, chuc'utu chi jicom ranima'.
3 Are c'u ri in man kas tä quinoc il we utz ri
quibij chwij o man utz taj. Pune quinc'am
bi pa k'atbal tzij, cäk'at tzij pa nu wi', man
quinoc tä il chbil wib. 4 Pune c'u quinna' pa
ri wanima' chi man c'o tä etzelal nu banom,
man ruc' tä ri' quinbij chi man c'o tä nu
mac. Ri Kajaw Jesús c'ut are cäk'atow na tzij
pa nu wi'. 5 Mik'at ba' tzij ix puwi' jachin
jun c'ä mäja' c'u curik ri k'ij. Chiweyej na
chi cäpe ri Kajaw Jesús, cäresaj c'u na chi
sak ri c'u'tal pa k'ekum. Cuk'alajisaj na ri
man etamtal taj ri c'o pa tak ri canima' ri
winak. Chquijujunal c'ut cäyi' na chque ru
nimarisaxic qui k'ij rumal ri Dios xa jas ri
takal chque.
6 Kachalal, quinbij wa' we tzij ri' chiwe
rech quirik utzil. Xincoj c'u wib in, xukuje'
ri Apolos che jun c'utbal chiwäch. Quinbij
wa' chiwe rech quiwetamaj iwe kuc' uj chi
man cuya' taj quiya u wi' ri i chomanic
chrij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic,
rech man c'o tä jun cunimarisaj rib che
jun chke uj, käretzelaj c'u u wäch ri jun
chic. 7 ¿Jachin pu ri cäbanow utz chawe
chquiwäch niq'uiaj winak chic? ¿Jas ri c'o
awuc' ri mat yo'm chawe rumal ri Dios?
We c'u are ri Dios ru yo'm wa' chawe, ¿jas
che canimarisaj awib je' ta ne ri xak a
tuquiel a rikom wa' ri c'o awuc'?
8 Ri ix quichomaj chi ronojel chic c'o
iwuc', je' ta ne chi ya ix k'inomab chic.
Quina' iwib chi ix nimak tak takanelab
chic. Are c'u ri uj xak uj yo'm can jela'
iwumal. Cwaj ta c'ut chi kas tzij ix nimak
tak takanelab rech ri uj xukuje' cujtakan
junam iwuc'. 9 Ri in quinchomaj chi ri uj,
ri uj apóstoles, ri Dios uj u yo'm can q'uisbal
chque conojel ri winak. Je' ta ne uj winak
ri k'atom tzij pa ka wi' chi cujcämisaxic.
Uj yo'm chi sak che ca'yibal rech conojel
ri winak ri e c'o cho ruwächulew, xukuje'
ri ángeles cujquilo. 10 Ri uj, chquiwäch ri
winak, man c'o tä ka patän xa rumal ru
patänixic ri Cristo. Are c'u ri ix quina' chi
c'o na i no'j chkawäch uj, c'o c'u ri kas
iwetam chrij ri Cristo. Ri uj man c'o tä

ka chuk'ab, are c'u ri ix quibano chi c'o na i chuk'ab chkawäch uj. Ri uj quetzelax ka wäch cumal ri winak, are c'u ri ix nim quixil wi. 11 Cämic ri' xak are tajin käkarik numic, cächaki'j ka chi', sibalaj rajwaxic katz'iak. Cujyok' c'u cumal ri winak, xak cujbinicatic je' ta ne man c'o tä kachoch. 12 Sibalaj käkacos kib che ri chac ri rajwaxic käka'no. Cujquiyok' ri winak, are c'u ri uj man käkatzelej tä u q'uexel ri qui tzij ruc' yok'onic, xane ruc' tak tzij re utzil. Aretak käca'n c'äx chke xak käkacuyu. 13 C'äx quech'aw ri winak chkij. Are c'u ri uj ruc' utzalaj tak tzij käkakasaj u wäch ri coyowal. Cämic xak are ca'nom chke chi ri uj je' ta ne uj mes, je' ta ne chi ri uj, uj winak ri sibalaj c'äx cujbantajic, man c'o tä ka patän.

14 Man quintz'ibaj tä wa' we tzij ri' chiwe che resaxic i q'uixbal, xane che i pixbexic, je' ta ne chi ri ix, ix lok'alaj tak walc'ual. 15 Pune e c'o lajuj mil winak ri quixquitijoj chrij ri Cristo, xa jun ri i tat c'olic. In c'ut je' ta ne ri i tat, rumal chi xixcojon che ri Kajaw Jesús aretak xintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe. 16 Rumal ri' quixinbochi'j chi quiban iwe jas ri quinban in.

17 Rumal wa' tajin quintak bi ri Timoteo iwuc'. Ri are', rumal ri Kajaw Jesús, je' ta ne lok'alaj nu c'ojol wa' ri jicom ranima'. Cuna'taj c'u na chiwe jas ri nu banom pa ri nu c'aslemal, in cojoninak che ri Cristo. Cuc'ut na chiwäch jas ri quinc'utu jawije' tak quine' wi chquixol ri kachalal cojonelab. 18 E c'o c'u jujun chiwe ri qui nimarisam quib, käquichomaj c'ut chi man c'o tä jumul quinopan iwuc'. 19 Quinweyej chi quinopan na iwuc' chanim, we je ri' craj ri Kajaw Jesús. Quinwil c'u na jas ri kas quecowin chubanic we banal tak nimal ri', man xuwi tä c'u quinta ri käquibij. 20 Je ri', rumal chi ru takanic ri Dios man xak tä ruc' tzij käk'alajinic, xane ruc' ru chuk'ab ri Dios. 21 ¿Jas c'u quiwaj? ¿A quiwaj chi yajanic quinbana' aretak quinopanic? ¿O a quiwaj chi aretak quinopanic lok' quixinwil wi, ruc' utzil c'ut quixinch'abej?

5

Waral käkil wi jas käban chuk'atic tzij puwi' jun cojonel ri käkaj pa mac

1 Elinak u tzijol chi c'o jun chiwe ri u banom rixokil che ru nanabal. Wa' we xbanic ri', are je' jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab. ¡Sibalaj äwas u banic wa'! Man käca'n tä ne ri' chquixol ri niq'uiaj winak chic ri man kas quetam tä u wäch ri Dios. 2 ¿Jas lo wa' chi ri ix quinimarisaj iwib? ¿A mat rajwaxic chi xa quixbisonic? ¡Je', je ri'! Rajwaxic ba' chi quiwesaj bi chixol ri achi ri xbanow we mac ri'. 3 Pune man in c'o tä iwuc' chwinakil, c'o c'u ri wanima' iwuc'. Nu k'atom chi tzij puwi' ri xbanow ri mac je' ta ne ri in c'o iwuc' chwinakil. 4 Aretak quimulij iwib pa ru bi' ri Kajaw Jesús, pune ta ne man in c'o tä iwuc' chwinakil, käc'oji c'u na ri wanima' iwuc', xukuje' käc'oji ru chuk'ab ri Kajaw Jesucristo. 5 Ri achi ri' rajwaxic käjach pu k'ab ri Satanás rech käsach u wäch ru cuerpo. Je ri' rech ri ranima' curik ru tobanic ri Dios pa ri k'ij ri käpe ri Kajaw Jesús.

6 Man utz taj chi quinimarisaj iwib che ri tajin quibano. ¿A mat iwetam ri tzij ri käbixic: "Ri jubik' ch'äm cuban ch'äm che ronojel ri k'or?" —kächa'. 7 Chiwesaj ba' apan ri ojer ch'äm ri käretzelaj i wäch, rech ix je' jas ri caxlan wa ri man käyi' tä ch'äm ruc', ri banom ruc' c'ac' k'or, ri kätijow pa ri nimak'ij Pascua* u bi'. Kas tzij c'ut je' i banic wa'. Je ri', rumal chi ri Cristo are xcämisax che sipanic cho ri Dios rumal kech, je' jas ri alaj chij ri käcämisax pa ri nimak'ij re ri Pascua. 8 Ka'na ba' ri nimak'ij re ri Pascua ruc' ri kas tzij, xukuje' ruc' jun kanima' ch'ajch'oj, jas ri caxlan wa ri man käyi' tä ch'äm ruc'. Mäka'n ri ka nimak'ij ruc' ru banic ronojel u wäch mac, ruc' ru banic etzelal. Junam c'u wa' ruc' ri ojer ch'äm.

9 Pa ri jun wuj chic ri xintz'ibaj bi chiwe xinbij chi mixe' chi cuc' ri niq'uiaj winak ri je' käca'no jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab. 10 Man quinbij taj chi mat quixch'aw chi chque ri winak ri je' käca'n wa' ri e c'o cho ruwächulew, ri käquitzucuj xak xuwi ri quech ri e are', ri elak'omab, o ri quequik'ijilaj tak tiox.

* **5:7** "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

We ta je ri', rajwaxic ri' chi quixel bi cho ruwächulew. 11 Xane xintz'ibaj bi wa' chiwe rech man quiwachi'laj tä chi ri winak ri käquibij chi e are' kachalal, käca'n c'u que jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab, o käquirayij q'uia u wäch jastak, o quequik'ijilaj tak tiox, o käquiyac tzijtal, o quek'abaric, o käca'n ri elak'. Jun ri je' u banic wa' man cuya' taj quiwachi'laj, man quixwi' tä c'u ruc' jun ri cubij chi are kachalal, cuban c'u we mac ri'. 12 Ri in man cuya' taj quink'at tzij pa qui wi' ri winak ajuwächulew. Are ri Dios ri käk'atow na tzij pa qui wi'. 13 Are c'u ri ix, rajwaxic quik'at tzij pa qui wi' ri kachalal cojonelab. Rumal ri' rajwaxic quiwesaj bi ri jun banal etzelal ri' ri c'o iwuc'.

6

Waral käkil wi chi man ya'tal tä chke chi cuje' chquiwäch ri k'atal tak tzij ri man e cojonelab taj aretak c'o ka ch'oj ruc' jun kachalal

1 Ri ix, aretak jun chiwe c'o u ch'oj ruc' jun kachalal chic, ¿jas che quic'am bi wa' chquiwäch ri k'atal tak tzij ri man e cojonelab taj? ¿Jas che man quic'am tä bi wa' chquiwäch ri winak ri e rech ri Dios? 2 ¿A mat iwetam chi ri winak ri e rech ri Dios käquik'at na tzij pa qui wi' ri winak ajuwächulew? We c'u ri ix quik'at na tzij pa qui wi' ri winak ri', ¿a mat takal chiwe quik'at tzij pa tak ri ch'oj ri' ri man nim tä qui banic? 3 ¿A mat iwetam chi käkak'at na tzij uj pa qui wi' ri ángeles? We je ri', ¿a mat c'u lo cujcowinic käkak'at tzij puwi' ri käc'ulmataj pa ri ka c'aslemal waral cho ruwächulew? ¡Je', kas tzij! 4 We c'o i ch'oj xa chrij ri käc'ulmataj waral pa ri i c'aslemal, ¿jas che quixe' chquiwäch ri k'atal tak tzij ri man e jun tä cuc' ri kachalal cojonelab? 5 Quinbij wa' chiwe rech quixq'uixic. ¿A xa man c'o tä jun chiwe ri c'o u no'j chuk'atic tzij pa jun ch'oj chquixol ri kachalal? 6 We ri kachalal c'o u ch'oj ruc' jun kachalal chic, ¿a rajwaxic lo ri' quebe' chquiwäch ri k'atal tak tzij ri man e cojonelab taj?

7 Kas tzij quinbij chiwe chi are jun nimalaj tzakic wa' chi c'o u ch'oj ri jun ruc' ri jun chic. ¿A mat are utz na we xak quicuyu ri c'äx ri käban chiwe? ¿A mat are utz na we xak quicuyu we quelak'ax ri jastak iwe? 8 Ri ix c'ut man je' tä wa' quibano. Man quiban tä ri jicomal, xane xa quiwelak'aj ri jastak quech tak ri kas iwachalal, ri cojonelab.

9 ¿A mat iwetam chi ri winak ri man jicom tä canima' man c'o tä que ri e are' cuc' ri winak ri kätakan ri Dios pa qui wi'? ¡Misub iwib! Ri winak ri je' käca'no jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab, ri winak ri quequik'ijilaj tak tiox, ri winak ri käca'n ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil o rachajil jun winak chic, ri achijab ri käca'n ixok che jun cach achi, 10 xukuje' ri elak'omab, ri winak ri käquirayij q'uia u wäch jastak, ri quek'abaric, ri queyok'onic, ri käca'n tak c'äx chubanic elak', man c'o tä que ri e are' cuc' ri winak ri kätakan ri Dios pa qui wi'. 11 Jujun chiwe je' i banic wa' nabe, kämic c'ut ch'ajch'oj chi ri iwanima', i jachom chi iwib pu k'ab ri Dios, banom chi jicom che ri iwanima' cho ri Dios rumal ri Kajaw Jesús, xukuje' rumal ri Espíritu rech ri ka Dios.

Waral käkil wi chi ri ajchak'el ri ka cuerpo are ri Dios

12 Craj ne cubij jun: "Jachique ri cwaj quinbano, cuya' quinban wa'," —kächa ne lo. Pune kas tzij, man ronojel tä c'ut curik utzil jun rumal. Jun winak cuya' cubano jachique ri craj, man ya'tal tä c'ut chi jun winak coc che patänil re ri cubano. 13 Kas tzij ri käbixic chi ri wa are wa' che ri ka pam, ri ka pam c'ut are che ri wa. Käsach c'u na qui wäch wa' we quieb ri' rumal ri Dios. Are c'u ri ka cuerpo man are tä u patän ri u banic jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab, xane ri u patän ri ka cuerpo are u patänixic ri Kajaw Jesús. Ri Kajaw Jesús c'ut rajwaxic ri Are' chuto'ic ri ka cuerpo. 14 Jas ri xuban ri Dios xuc'astajisaj ri Kajaw Jesús chquixol ri käminakib, je' cuban na chke uj, cujuc'astajisaj na uj ruc' ru chuk'ab.

15 ¿A mat iwetam chi ri i cuerpo quetoban chubanic tz'akat che ru cuerpo ri Cristo? ¿A quic'am lo ch'äkap che ru cuerpo ri Cristo chucojic wa' che u tz'akatil ru cuerpo jun ixok ri queuch'abej achijab? ¡Man cuya' tä ri'! 16 ¿A xa man quich'ob

taj chi jachin ri curik rib ruc' jun ixok ri queuch'abej tak achijab, are jun chi ri' ruc' ri ixok? Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Ri quieb xa e jun chic,” —cächa'. 17 Jachin c'u ri cuban xa jun ruc' ri Kajaw Jesús, xa jun chi ri espíritu ri' ruc'.

18 Chitasa ba' iwib chrij ri mac ri je' u banic jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Apachique jun mac chic ri cuban ri winak man cuban tä c'äx ri' che ru cuerpo. Are c'u ri winak ri cuban ri mac je' jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, cuban ri äwas ri' chrij ru cuerpo. 19 ¿A mat quich'obo chi ri i cuerpo are rachoch ri Lok'alaj Espíritu ri c'o pa ri iwanima', ri yo'm chiwe rumal ri Dios, chi ri ix man iwech tä iwib? 20 Pakal c'u ru lok'obem iwe rumal ri Dios. Rumal ri' rajwaxic chi quiya u k'ij ri Dios ruc' ri i cuerpo xukuje' ruc' ri espíritu iwech rumal chi e rech ri Dios wa'.

7

Ri apóstol Pablo queupixbaj ri cojonelab chrij ri c'ulanem

1 Are c'u che we chanim, quinbij bi chiwe ri xita' lok chwe chupam ri wuj ri xitz'ibaj lok. Kas tzij are utz we ri achi man cäc'uli taj. 2 Rech c'ut man quixtzak tä pa ri mac ri je' u banic jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, rajwaxic chi chquijujunal ri achijab c'o ri quixokil, xukuje' chquijujunal ri ixokib c'o ri cachajil. 3 Rajwaxic c'ut chi ri achi cuban ruc' ri rixokil jas ri rajwaxic u banic, xukuje' ri ixok cuban ruc' ri rachajil jas ri rajwaxic u banic. 4 Man ya'tal tä che ri ixok ru banic xa jas ri craj ri are' ruc' ru cuerpo, xane rajwaxic cuchomaj ri' ri ya'tal che ri rachajil. Xukuje' ri achi man ya'tal tä che ri are' ru banic xa jas ri craj ruc' ru cuerpo, xane rajwaxic cuchomaj ri' ri ya'tal che ri rixokil. 5 Mik'atej ba' i rayibal chbil iwib. Xuwi we junam quichomaj chi man quirik tä na iwib quieb oxib k'ij rumal ru jachic iwib chubanic orar. Te c'u ri' are utz we quirik chi iwib, muban ne ri Satanás chiwe chi quixkaj pa mac rumal chi man quich'ij tä chic ri mat quibano xa jas ri quiwaj ix.

6 Quinbij we tzij ri' chiwe xa rumal chi ya'talic quinbij wa'. Man are tä c'u jun takanic ri quinya chiwe. 7 Cwaj ta ne in chi conojel je' cäca'no jas ri in. Chquijujunal c'ut c'o wi ri sipam chque rumal ru tok'ob ri Dios. Ri jun, jun wi ri sipam che, ri jun chic jun chi wi ri sipam che ri are'.

8 Quinbij chque ri achijab ri man e c'ulan taj, xukuje' chque ri malca'nib ixokib chi utz we ta mat quixc'uli'c je' jas ri in. 9 We c'u man quich'ij tä chic ri mat quibano xa jas ri quiwaj ix, are utz na quixc'uli'c chuwäch ri xa quiq'uis iwib rumal ri i rayibal.

10 Are c'u ri e c'ulan chic, quinya we takanic ri' chque, man xak tä c'u in ri quinbinic, xane are ri Kajaw Jesús. Are chi ri ixok mujach can ri rachajil. 11 We c'u ri ixok cujach can ri rachajil, mäc'uli chic. We ta mat je ri', are utz na we xa cutzir ruc' ri rachajil. Je ri' xukuje' ri achi mujach can ri rixokil.

12 Cwaj c'ut quinbij jun nu chomanic in chque ri niq'uiaj chic, man are tä c'u u takanic ri Kajaw Jesús. We c'o jun kachalal ri c'o rixokil ri man cojonel taj, craj c'u ri ixok cäc'oji ruc', ri achi ri' man utz tä ri' we cujach can ri rixokil. 13 We c'o jun ixok cojonel ri c'o rachajil ri man cojonel taj, craj c'u ri achi cäc'oji ruc', ri ixok ri' man utz tä ri' we cujach can ri rachajil. 14 Je ri', rumal chi ri achi ri man cojonel taj jachom chi ri' pu k'ab ri Dios rumal chi c'ulan ruc' ri rixokil cojonel, xukuje' ri ixok ri man cojonel taj jachom chi ri' pu k'ab ri Dios rumal chi c'ulan ruc' ri rachajil cojonel. We ta mat je ri' ri iwalc'ual e je' ta ri' jas ri calc'ual ri man e cojonelab taj. Rumal c'u ri' ri iwalc'ual e jachom ri' pu k'ab ri Dios. 15 We c'u ri achi ri man cojonel taj craj cujach can ri rixokil, o ri ixok ri man cojonel taj craj cujach can ri rachajil, chquijacha ba' quib. Ri kachalal achi o ri kachalal ixok cuya' cubano jachique ri craj. Ri Dios c'ut xujusiq'uij rech c'o utzil chkaxol. 16 Ri at, ixok, ri at c'ulanic, ¿a mat awetam at chi awumal at ri awachajil cuya' curik ru tobanic ri Dios? Xukuje' ri at, achi, ri at c'ulanic, ¿a mat awetam chi awumal at ri awixokil cuya' curik ru tobanic ri Dios? ¡Je', je ri'!

17 Chijujunal c'ut je' chibana pa ri i c'aslemal jas ri sipam chiwe rumal ri Dios,

xukuje' jas ri i banic aretak xixsiq'uix rumal ri Dios. Are wa' ri takanic ri quinya chque conojel ri kachalal cojonelab. 18 We c'o jun chiwe ix ri käsiq'uix rumal ri Dios, ri cojom retal ri ojer trato che,* je' chcanajok. We c'o jun ri käsiq'uix rumal ri Dios ri man cojom tä retal ri ojer trato che, mäcoj wa' che. 19 We cojom retal ri ojer trato che ri ka cuerpo o man cojom taj, man are tä ri' ri nim u banic, xane are la' chi cujniman chque tak ru takanic ri Dios. 20 Chijujunal jas ri i banic aretak xixusiq'uij ri Dios, je' chixcanajok. 21 We at c'o pu k'ab jun patrón aretak xatsiq'uixic, matoc il rumal. We c'u käyi' chawe chi cawesaj awib pu k'ab ri a patrón, chabana wa'. 22 Je ri', rumal chi ri winak ri c'o pu k'ab jun patrón aretak xsiq'uix rumal ri Dios rech käcojon che, cämic are jun winak ri kas tzokopital chic, c'o chi pu k'ab ri Kajaw Jesús. Xukuje' ri winak ri man c'o tä pu k'ab jun u patrón aretak xsiq'uixic, cämic chic c'o chi pu k'ab jun patrón, are c'u ri Cristo. 23 Pakal xlok'bex iwe rumal ri Dios. Miya ba' iwib chi quixkaj pa qui k'ab niq'uiaj winak chic rech quetakan ri e are' pi wi' chuq'uexwäch ri Cristo. 24 Je ri', kachalal, chijujunal ba' jas ri i banic aretak xixusiq'uij ri Dios, je' chixcanaj wa' chuwäch ri Are'.

25 Are c'u ri mäja' quec'uli'c, man c'o tä jun takanic chque ri yo'm chwe rumal ri Kajaw Jesús. Cwaj c'ut quinbij ri quinchomaj in, in ri' jun winak ri käcu'bi qui c'ux ri niq'uiaj winak chwij rumal chi ri Kajaw Jesús xel u c'ux chwe. 26 In quinchomaj chi utz na chi ri achi xak je' chcanaj ri' jas ri u banic rumal rech ri c'äx tak k'ij ri tajin käkil cämic. 27 We c'o awixokil, matzucuj u jachic canok. We ta mat c'o awixokil, matzucuj chi c'ut. 28 We c'u catc'uli'c, man mac tä wa'. We jun k'apoj ali käc'uli'c, man mac tä c'u ri' ri cubano. Are c'u ri quec'uli'c käquirik na c'äx pa ri qui c'aslemal cho ruwächulew. Ri in c'ut cwaj quixinto' rech man quirik tä wa' we c'äx ri'.

29 Kachalal, ri cwaj quinbij chiwe are wa': Ri k'ij ri c'o chkawäch xak k'atatal k'ij chic. Rumal ri' ri achijab ri e c'ulan chic rajwaxic käca'no chi je' ta ne man c'o tä quixokil rech quecowinic quepatänin che ri Dios. 30 Ri quebisonic, rajwaxic käca'no chi je' ta ne quequicotic. Ri quequicotic rajwaxic käca'no chi je' ta ne quebisonic. Ri quelok'omic rajwaxic käca'no chi je' ta ne man kas quech taj ri qui lok'om. 31 Ri quechacun cuc' ri jastak rech ruwächulew, rajwaxic chi man xuwi tä käquichomaj wa' we jastak ri'. Je ri', rumal chi ruwächulew ri käkilo xa tajin käq'uis u wäch wa'.

32 Cwaj c'u in chi man c'o tä jas ri quixoc wi il. Ri achi ri man c'ulan taj are coc na il ri' che ru patänixic ri Kajaw Dios chubanic jachique ri utz käril wi ri Are'. 33 Are c'u ri achi ri c'ulan chic, are coc na il chque ri jastak rech ruwächulew chubanic jachique ri käkaj chuwäch ri rixokil. 34 Xukuje' ri ixok ri c'ulan chic ruc' ri man c'ulan taj, man junam tä ri qui c'aslemal. Ri man c'ulan taj are coc il chupatänixic ri Kajaw Dios, rumal chi u jachom rib pu k'ab ri Dios, ru cuerpo xukuje' ri espíritu rech ri are'. Are c'u ri ixok ri c'ulanic are coc il che ri jastak rech ruwächulew, chubanic jachique ri käkaj chuwäch ri rachajil.

35 Ronojel wa' quinbij chiwe rech utz quixelic. Man xa tä quincoj k'atebal iwe, xane rech quiban ri takal u banic pa ri i c'aslemal, kas quijach c'u iwib chupatänixic ri Kajaw Dios.

36 We c'o jun cuchomaj chi man utz taj xak kärijob ri k'apoj u mia'l, xane chi utz we käc'uli'c, chubana' jachique ri takal u banic. Man kämacun tä ri' we käc'uli'c. 37 We c'o jun chic ri man cuna' tä pa ranima' chi rajwaxic käc'uli ri u mia'l, cuya' cubano jachique ri craj. We cuchomaj chi kas utz chi ri k'apoj u mia'l man cuya tä c'u che c'ulanem, utz ri' ri cubano. 38 Je c'u ri' jachin ri cuya ri u mia'l che c'ulanem, are utz ri'. Jachin c'u ri man cuya tä ri u mia'l che c'ulanem, are utz na ri cubano.

39 Ri ixok ri c'ulanic c'o ri' pu k'ab ri rachajil rumal ri pixab we c'asal na ri are'. We c'u käcäm ri rachajil, c'ä te ri' cuya' käc'uli ruc' jachin ri craj ri are', xak xuwi c'ut we cojonel ri' che ri Kajaw Jesús. 40 Sibalaj utz c'u na re ri ixok ri' we man käc'uli tä chic. Are wa' ri quinchomaj

* **7:18** "Circuncisión": Chawila' Hechos 7:8, nota.

in, xukuje' chi are ri Espíritu rech ri Dios
käyo'w wa' pa wanima'.

8

Ri apóstol Pablo cätzijon chrij ri wa ri yo'm chquiwäch ri tiox ri xa e banom cumal winak

1 Che we chanim are quintzijon chi chrij
ri wa ri yo'm chquiwäch ri tiox ri xa e
banom cumal winak. Are kas tzij c'ut chi
konojel c'o ri ketam chrij wa'. Are c'u ri
ketambal cubano chi xa käkanimarisaj kib,
are c'u we käkaj kib käc'oji na u chuk'ab ri
ka cojonic. 2 We c'o jun winak cuchomaj
chi c'o ri retam, xa mäja' käretamaj ri' ri
rajwaxic käretamaj. 3 Jachin c'u ri lok' käril
wi ri Dios, etamtal u wäch ri' rumal ri Dios.
4 Are c'u ri u tijic ri wa ri yo'm chquiwäch
ri tiox ri xa e banom cumal winak, quinbij
chiwe chi jun tiox man kas c'o tä u banic
wa' cho ruwächulew. Ketam c'ut chi xa jun
kas Dios c'olic. 5 Pune ta ne e c'o jujun
ri käbix dios chque pa ri caj xukuje' cho
ruwächulew, pune ta c'u e q'uia ri dios ri' e
c'olic, xukuje' e q'uia ri c'o takanic pa qui
k'ab. 6 Chke uj xa jun Dios c'olic, are c'u
ri ka Tat. Ri Are', are xbanow conojel ri
jastak. Ri uj c'ut, uj c'olic xa chupatänixic
ri Are'. Xukuje' xa jun kas Kajaw c'olic, ri
Jesucristo. Rumal c'u ri Are' e c'o conojel ri
jastak, xukuje' ne ri uj.

7 Man conojel tä c'ut quetam wa'. E c'o
jujun cojonelab ri nabe canok e nak'atalic
quequik'ijilaj tak tiox. C'ä käquitij c'u ri
riquil ri yo'm chquiwäch tak tiox. Ri ri'
cubano chi käquina' pa canima' chi c'o äwas
ri ca'nom rumal chi mäja' c'o u chuk'ab ri
qui cojonic. 8 Kas tzij c'ut chi ri käkatijo man
are tä ri' ri käbanow chke chi utz cujilitaj
rumal ri Dios. We cujwi'c man cuban tä
chke chi uj utz na. We man cujwi' taj, man
cuban tä ri' chke chi man uj utz taj. 9 Kas
chiwila' chi mäkaj ne jun kachalal pa mac
ri mäja' c'o u chuk'ab ru cojonic xa rumal
chi cuya' quibano jachique ri quiwaj. 10 We
ne ri at ri awetam ronojel wa' ri xinbij,
catt'uyi chi' ri mesa pa rachoch jun tiox,
käpe c'u jun kachalal ri mäja' c'o u chuk'ab
ru cojonic, catril chila', cuya' cuna' ri are'
pa ranima' chi utz la' we cutij re ri wa
ri yo'm chquiwäch ri tiox ri xa e banom
cumal winak. 11 Je ri' ri at ri awetam rono-
jel wa' we ri' cabano chi cätzak ri kachalal
ri man c'o tä u chuk'ab ru cojonic ri xukuje'
rumal ri are' xcäm ri Cristo. 12 Je ri', aretak
ri ix quibano chi käquirik c'äx ri kachalal ri
man c'o tä u chuk'ab ri qui cojonic, pune
käquina' pa canima' chi tajin käban ri äwas
u banic, käca'n c'u que ri e are', are chrij
ri Cristo tajin quixmacun wi. 13 Rumal ri',
we ri quintijo cubano chi käkaj ri wachalal
pa mac, are utz na we man c'o tä jumul
quintij ti'j, rech man quinban taj chi cätzak
ri wachalal pa mac.

9

Waral käkil wi jas ri ya'tal che jun apóstol

1 Ri in, ya'tal chwe ri cuya' cuban
apachique cojonel, xukuje' pa nu k'ab c'o
wi ri takal u banic rumal jun apóstol. Ri
in wilom u wäch ri Kajaw Jesús. Ix c'ut
ix cojonelab chic rumal ri chac ri xinban
chupatänixic ri Kajaw Jesús. 2 Craj ne
niq'uiaj winak chic man käquicoj taj chi in
apóstol, jun chque ru tako'n ri Cristo. Are
c'u ri ix rajwaxic quich'obo chi in apóstol,
rumal chi ix, ix c'utbal re ri nu chac. Rumal
c'u wech in xixcojon che ri Kajaw Jesús.
3 Are wa' ri quinbij chquiwäch ri winak
ri tajin käquik'at tzij pa nu wi': 4 Ri in kas
ya'tal chwe chi quintijo jachique ri käyi'
chnuwäch. 5 Ya'tal c'u chwe in chi quinc'am
jun kachalal ixok che wixokil jas ri käca'n
ri niq'uiaj apóstoles chic, xukuje' tak ru
chak' ri Kajaw Jesús, xukuje' ri Pedro. 6 ¿A
quichomaj ix chi xak xuwi ri in xukuje'
ri Bernabé man ya'tal taj käkaya can ri ka
chac chutzijoxic ri Evangelio? 7 ¿A c'o lo jun
soldado ri tzare ri are' cätojowic ri cutijo?
¿A c'o lo jun winak cutic uva ri mat cutij
re ri qui wäch? ¿A c'o lo jun ajyuk' ri
mat cutij re ri qui leche ru chij? ¡Man c'o
taj! 8 Michomaj c'ut chi xak qui chomanic
winak ri tajin quinbij. Xane are je' cubij ru
Pixab ri Moisés. 9 Tz'ibtal c'u pa ri Pixab ri
xutz'ibaj ri ka mam Moisés, cubij: “Macoj
chim chutza'm ri wacäx ri tajin cuyak' ri
trico,” —kächa'. ¿A xa lo e lok' ri wacäx cho ri
Dios chi je' xubij wa'? ¡Man are taj! 10 Xane
xa jun c'utbal wa' chkawäch uj. Rumal c'u
kech uj xtz'ibax ri Pixab ri', rumal chi ri

winak ri cutajij ri ulew, xukuje' ri käyak'ow ri trico, ya'tal chque chi cu'l qui c'ux chi käyi' que ri k'atoj. 11 We ri uj xkatic ru Lok' Pixab ri Dios ri käpe chicaj pa tak ri iwanima', ¿a nim ta c'u lo u banic we käkac'am uj chiwe ri cajwataj chke? 12 We e c'o niq'uiaj chic ri käquic'am ri tzukubal que chiwe, ¿a mat ya'tal na chke uj chi je' käka'no? ¡Je', je ri'!

Pune c'u ya'tal wa' chke, man je' tä ka'nom wa', xane xa ka ch'ijom ronojel. Je ri' rech man käkak'atej tä u wäch ru tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri Cristo. 13 Ri ix iwetam chi ri quepatänin pa ri nimalaj rachoch Dios käquitij que ri wa ri c'o chila'. Are la' chi ri quepatänin cho ri ta'bal tok'ob jawije' ri käyi' wi ri sipanic käquic'am que ri käyi' che sipanic cho ri Dios. 14 Je c'u wa' ri takanic ru yo'm ri Kajaw Jesús, chi ri käquitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, che wa' we chac ri' käquesaj wi ri tzukubal quib. 15 Ri in c'ut pune ya'tal chwe, man c'o tä jas nu to'm chiwe, man nu tz'ibam tä we wuj ri' chiwe rech quichap u ya'ic chwe ri rajwaxic, xane are utz chwe in quincämic chuwäch ri quesax chwe ri quicotem ri quinna' pa ri wanima' rumal chi je wa' nu banom.

16 Man ya'tal tä chwe in quinban nimal rumal chi quintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio rumal chi in takom chutzijoxic wa'. ¡C'äx c'u we in we man quintzijoj tä ri'! 17 Rumal ri', we pa wanima' käpe wi chi je' quinbano, käyi' na ri' ri tojbal we. We c'u xa in takom chubanic wa', jun ekle'n c'u ri' ri yo'm pa nu k'ab rumal ri Dios. 18 Ri tojbal we are la' ri quicotemal ri quinna' pa ri wanima' chi aretak quintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, man c'o tä c'u rajil quinta' che jachin jun. Are la' chi man quintok'ij tä ri ya'tal chwe rumal ru tzijoxic ri Evangelio.

19 Je c'u ri', pune man c'o jun patrón ri kätakan pa nu wi', nu cojom c'u wib che qui patänixic conojel, rech e q'uia ri queinch'ac na rech quecojon na che ri Cristo. 20 Quinban che wib chi in aj Israel aretak in c'o chquixol ri winak aj Israel che qui ch'aquic ri e are'. Pune man in c'o pu k'ab ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, quinban c'ut chi in c'o pu k'ab rech queinch'ac ri e c'o pu k'ab ri Pixab. 21 Xukuje' quinbano chi man in c'o tä pu k'ab ru Pixab ri ka mam Moisés che qui ch'aquic ri winak ri man e c'o tä pu k'ab we Pixab ri'. Pune kas tzij in c'o pu k'ab ru Pixab ri Dios, quinniman c'u che ru Pixab ri Cristo. 22 Aretak in c'o chquixol ri man c'o tä u chuk'ab ri qui cojonic, quinban che wib chi man c'o tä u chuk'ab ri nu cojonic in che qui ch'aquic ri e are' xukuje'. Je ri' quinbano chi in junam cuc' chquijujunal ri winak, rech quincowinic quinbano chi jujun chque käquirik ru tobanic ri Dios. 23 Ronojel wa' quinbano rumal ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, rech quinrik we ri utzil ri cuc'am lok ri Utzalaj Tzij ri'.

24 Ri ix iwetam chi pa jun etz'enem re ticow anim, conojel käquitic anim, xa c'u jun ri käch'acanic, cuc'am ri tojbal. Chitica ba' anim ix rech quixch'acanic, quirik ri tojbal. 25 Ronojel ajdeporte käresaj ronojel ri cuya latz' che, man cuban tä c'u xa jas ri craj ri are'. Ri e are' c'ut käca'n wa' chuch'aquic jun tojbal ri xa jun corona ri banom ruc' u xak che' ri xa käsach u wäch. Are c'u ri uj käkacoj ka chuk'ab chuch'aquic jun tojbal ri man käsach tä u wäch. 26 Je c'u ri', ri in man in je' taj jas jun ajdeporte ri xak quieb u c'ux cutic anim. Man in je' taj jas jun ajdeporte ri man retam taj käch'ojinic, ri man ma'n tä ri u k'ab. 27 Xane quinya chi käban c'äx che ri nu cuerpo, quinch'ij c'ut. Xukuje' quintakan puwi' ri nu cuerpo rech ri in ri nu c'amom qui be q'uia winak, man c'ä te tä quilitajic chi man c'o tä chi nu banic, quinesax c'u apanok.

10

Ri apóstol Pablo queupixbaj ri cojonelab chi mequik'ijilaj tak ri tiox

1 Kachalal, cwaj in chi käna'taj chiwe chi conojel ri ka mam ojer xec'oji pa ri u mu'jal ri sutz' ri xuya ri Dios, conojel c'ut xek'ax pa ri "Quiäk Mar". 2 Je ri' conojel xban qui kasna' pa ri sutz' xukuje' pa ri mar chuc'utic chi e jun chic ruc' ri ka mam Moisés. 3 Conojel junam xquitij que ri wa ri xyi' rumal ri Dios. 4 Xukuje' conojel xquitij que ri joron ri xuya ri Dios ri xel

lok pa ri abaj ri xyi' pa ri qui be rumal ri Dios. Ri abaj ri' are u q'uexwäch ri Cristo ri xeachi'lan pa ri qui binem. 5 Pune je ri', e q'uia chque ri winak ri' ri man utz tä xeilitaj wi rumal ri Dios, rumal c'u ri' xecäm can pa ri juyub ri cätz'inowic.

6 Ronojel wa' xc'ulmatajic che jun c'utbal chkawäch uj, rech man käkarayij tä ri man utz taj jas ri xca'n ri e are'. 7 Rumal ri' meik'ijilaj tak tiox jas ri xca'n jujun chque ri e are', ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij: "Xecu'bi ri winak, xekaj che wi'm. Aretak c'ut xeto'taj che ri wi'm, xewalijic, xquichaplej c'u u banic nimak'ij," —kächa'. 8 Mäka'n c'u ke jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab. Je c'u wa' xca'n jujun chque ri e are'. Xa pa jun k'ij c'ut xecäm juwinak oxib mil winak. 9 Mäkayac ne royowal ri Dios jas ri xca'n jujun chque ri e are', xecäm c'ut rumal chi xetia' cumal ri cumätz. 10 Mibij c'äx tak tzij chrij ri Dios jas ri xca'n jujun chque ri e are', xecämisax c'u rumal ri ángel re ri cämical.

11 Ronojel wa' xquic'ulmaj ri ka mam ojer. Xtz'ibax c'u can wa' pa ru Lok' Pixab ri Dios che jun c'utbal chkawäch che ka pixbexic uj ri uj c'o cämic pa ri q'uisbal tak k'ij. 12 Rumal ri', jachin ri cuna' pa ranima' chi kas utz u banom pa ru c'aslemal, chrila' ba' chi mätzak pa ri mac. 13 Ri c'äxc'ol ri tajin quirik ix, xa junam wa' ruc' ri tajin käquirik conojel. Cuya' c'ut käcu'bi i c'ux chrij ri Dios chi ri Are' man cuya tä chiwe chi quirik na jun c'äx ri mat quixcowin chuch'ijic. Xane aretak käpe ri c'äx chiwij, ri Dios quixuto' na rech quixel chupam. Xa je ri' quixcowin chuch'ijic wa'.

14 Rumal c'u ri', lok'alaj tak kachalal, chitasa iwib chrij ru k'ijilaxic tak tiox ri xa e banom cumal winak. 15 Quintzijon iwuc' ix, ix winak c'ut ri käquich'obo. Ri ix quixcowinic quichomaj we utz o man utz taj ri tajin quinbij. 16 Aretak käkatij ke ri c'o chupam ri vaso ri tewchitalic ri käkayabej maltioxinic che ri Dios, are je' ta ne ru quiq'uel ri Cristo ri junam ka wäch tajin käkatijo. Aretak käkapir ri caxlan wa, käkatij c'u ke, are je' ta ne ru cuerpo ri Cristo ri junam ka wäch tajin käkatijo. 17 Rumal chi xa jun u banic ri caxlan wa ri c'olic, konojel ri uj, pune uj q'uia, xa uj jun cuerpo rumal chi käkatij ke ri jun u wäch caxlan wa.

18 Chichomajmpe' ri käca'n ri winak aj Israel: Ri käquitij que ri sipanic ri yo'm cho ri Dios, conojel ri' junam qui wäch käquitij que ri sipanic ri yo'm cho ri Dios. 19 Man quinbij tä chi ri tiox ri xa e banom cumal winak c'o qui banic, o ri ti'j ri käyi' chquiwäch ri tiox c'o ta na u banic chuwäch apachique u wäch ti'j. 20 Ri quinbij are la' chi aretak ri winak ri man quetam tä u wäch ri Dios käquiya ri qui sipanic chuwäch jun tiox, chquiwäch ri itzel tak espíritus käquiya wi wa', man chuwäch tä c'u ri Dios. Ri in c'ut man cwaj taj chi ri ix, ix jun cuc' ri itzel tak espíritus. 21 Man cuya' taj quitij iwe ri c'o chupam ri vaso ri cuban xa jun chke ruc' ri Kajaw Jesús, te c'u ri' quitij iwe ri c'o chupam ri qui vaso ri itzel tak espíritus. Man cuya' taj quitij iwe ri wa ri cuban xa jun chke ruc' ri Kajaw Jesús, te c'u ri' quitij iwe ri qui wa ri itzel tak espíritus. 22 ¿A are lo xa quiwaj quiyac royowal ri Kajaw Dios rumal ru k'ijilaxic jun tiox? ¿A c'o lo i chuk'ab ix chuwäch ri Are'? ¡Man c'o taj!

Waral käkil wi jachique ri ya'talic cuban ri cojonel

23 Kas tzij ri käbixic: "Jachique ri cwaj quinbano, cuya' quinbano," —quecha ri winak. Man ronojel tä c'ut curik utzil rumal. Jun winak cuya' cubano jachique ri craj, man ronojel tä c'ut cuya u chuk'ab ri ka cojonic. 24 Rajwaxic are käkatzucuj ri u banic utzil chque niq'uiaj chic, man xuwi tä ru banic utzil chke uj chbil kib.

25 Ronojel ri käq'uiyix pa ri c'ayibal cuya' quitijo, mita' c'u che jachin jun we yo'm chquiwäch ri tiox rech man c'o tä jun chiwe cuna' pa ranima' chi mac ri' ri tajin cubano. 26 Je ri', rumal chi ronojel ruwächulew, xukuje' ronojel ri c'o chuwäch rech ri Kajaw Dios wa'.

27 We c'u ne c'o jun ri man cojonel taj cubij chiwe chi quixwi' ruc', quiwaj c'ut quixe'c. Chitija ronojel ri cuya chiwäch, mita' c'u che we yo'm chquiwäch ri tiox rech man c'o tä jun chiwe cuna' pa ri ranima' chi mac ri' ri tajin cubano. 28 We c'u c'o jachin jun cubij chiwe: "Ri ti'j ri' yo'm wa'

chquiwäch ri tiox," —cächa', mitijo, rech man quiban tä c'äx che ri jun ri xbinic, xukuje' rech man c'o tä jun chiwe cuna' pa ri ranima' chi mac ri' ri tajin cubano. 29 Are tajin quinbij ri cuna' jun winak chic pa ranima', man are tä c'u ri cana' at pa ri awanima'.

Craj c'u ne c'o jun cubij: "¿Jas che cubij jun winak chic chi c'o ri man cuya' taj quinbano xa rumal rech ri cuna' ri are' pa ranima'? 30 We quinmaltioxij na che ri Dios jachique ri quintijo, ¿jas che cäbixic chi tajin quinban c'äx rumal rech ri quintijo?" —cächa ne lo. 31 Je ba' ri' jachique ri quibano, we quixwi'c, we c'o jas quitijo, chibana ronojel wa' chunimarisaxic u k'ij ri Dios. 32 Mibano chi quetzak niq'uiaj chic, we ne e are' ri winak aj Israel, we ne e are' niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj, o e are' ri kachalal cojonelab che ri Dios. 33 Ri in c'ut, quintij nu chuk'ab rech utz quinilitaj cumal conojel pa ronojel ri quinbano. Man xak xuwi tä quintzucuj chi cäban utzil chwe in, xane ri u banic utzil chque conojel rech e q'uia chque cäquirik na ru tobanic ri Dios.

11

1 Chibana ba' iwe ri quinban in pa ri nu c'aslemal, je' jas ri in quinban we ri cuban ri Cristo.

Ri apóstol Pablo queupixbaj ri ixokib chrij ri k'ijilanic

2 Sibalaj quinquicot iwuc', kachalal, rumal chi amak'el ronojel k'ij quinna'taj chiwe, quitakej c'u ri tijonic ri nu c'utum can chiwäch. 3 Cwaj c'ut quich'obo chi ri Cristo are c'amal u be ri achi je' jas ri cuban ri ka jolom c'o puwi' ri ka cuerpo. Ri achi c'ut are c'amal u be ri ixok, je' jas ri Dios are c'amal u be ri Cristo. 4 We ri achi cuch'uk ru jolom aretak cuban orar, o aretak cuk'alajisaj ri tzij ri yo'm che rumal ri Dios, xa q'uixbal ri' che ri Cristo ri achi ri'. 5 Are c'u we ri ixok man cuch'uk tä ru jolom aretak cuban orar o aretak cuk'alajisaj ri tzij ri yo'm che rumal ri Dios, xa q'uixbal ri' ri ixok ri' che ri jun ri cätakan puwi'. Xak junam ri' we ta cusocaj ru wi'. 6 We ri ixok man cuch'uk tä ru jolom, are utz na ri' cukupij ru wi'. We c'u q'uixbal ri' chi ri ixok cukupij ru wi' o cusocaj, are utz na cuch'uk ru jolom. 7 Are c'u ri achi man utz tä ri' we cuch'uk ru jolom, rumal chi are u wächbal ri Dios xukuje' rumal ri are' cäk'alajinic chi nim u k'ij ri Dios. Are c'u rumal ri ixok cäk'alajinic chi nim u k'ij ri achi. 8 Aretak c'ut ri Dios xuban ri achi, man xresaj tä ri are' che ri ixok, xane are ri ixok xesax che ri achi. 9 Ri ixok xbanic che rachi'l ri achi, man are tä c'u ri achi xbanic che rachi'l ri ixok. 10 Rumal c'u quech ri ángeles, ri ixok rajwaxic cäc'oji jun ch'ukbal u jolom. Etal c'u wa' chi c'o jun ri cätakan puwi'. 11 Pa ri ka c'aslemal uj, ri uj cojonelab che ri Cristo, ri achi man c'o tä u banic we man c'o tä ri ixok, xukuje' ri ixok man c'o tä u banic we man c'o tä ri achi. 12 Pune kas tzij chi ri ixok xesax che ri achi, xukuje' are kas tzij chi ri achi quil u wäch rumal ri ixok. Ronojel c'ut petinak wa' ruc' ri Dios.

13 Chichomaj ba' ix we takal che ri ixok chi man cuch'uk tä ru jolom aretak cuban orar cho ri Dios. 14 Ketam c'u wa' pa ke wi chi q'uixbal che ri achi we nimak ru wi'. 15 Are c'u ri ixok sibalaj käyi' u k'ij we nimak ru wi', yo'm c'u ri nimak u wi' che ri are' rumal ri Dios che ch'ukbal re ru jolom. 16 We c'u c'o jachin jun craj cäch'ojin chrij wa' we tijonic ri', chretamaj chi ri uj, xukuje' ri kachalal cojonelab che ri Dios, man c'o tä chi jun tijonic chic ri uj nak'atal wi.

Ri apóstol Pablo cubij chque ri cojonelab jachique ri man utz tä u banic chupam ri wi'm ri xuc'ut can ri Kajaw Jesús

17 Pa we wuj ri' ri quintz'ibaj chi bi chiwe, man quinbij taj chi sibalaj utz i banom. Aretak c'ut quimulij iwib man are tä chubanic utzil chbil tak iwib, xane xa c'äx quiriko. 18 Ri nabe are wa': Xbix chwe chi aretak quimulij iwib che tak ri i k'ijilanic, xa quitasala tak iwib. Ri in c'ut quincoj ne lo jubik' chi kas tzij je wa' quibano. 19 Kas c'u tzij ne lo chi rajwaxic quitasala tak iwib pa tak mulaj rech quek'alajinic jachin tak ri kas tzij e cojonelab. 20 Ri cäbantajic rumal ri tasow ib ri quibano, are la' chi aretak quimulij iwib che ri i wi'm, man are tä chic ri wi'm quibano ri xuc'ut can ri Kajaw Jesús. 21 Rumal chi aretak quixwi'c, chijujunal

quixnabej chutijic ri i wa. Niq'uiaj quecanaj can pa numic. Are c'u ri niq'uiaj chic käquiya u wi' c'ä quek'abar na pa ri wi'm. 22 ¿A xa lo man c'o tä iwachoch ri quixwi' wi? Aretak je' quiban wa', quiwetzelaj qui wäch ri kachalal cojonelab che ri Dios. Xa c'u quiwesaj qui q'uixbal ri man c'o tä qui wa. ¿Jas ta c'u lo quichomaj chi quinbij na chiwe? ¿A utz lo ri' xa quinya i k'ij rumal ri quibano? ¡Man utz taj!

Ri apóstol Pablo käch'aw chrij ri wi'm ri xuc'ut can ri Kajaw Jesús

23 Tzare c'u ri Kajaw Jesús xyo'w wa' we tijonic chwe ri xinya in chiwe: Chi pa ri ak'ab ri' ri xjach can ri Kajaw Jesús, xuc'am ri caxlan wa. 24 Aretak xmaltioxitaj rumal, xupiro, xuya c'u chquiwäch. Te c'u ri' xubij: "Chic'ama iwe, chitija'. Je' ta ne are nu cuerpo wa' ri käban na c'äx che rech quirik utzil rumal. Amak'el c'ut aretak quitijo chibana wa' che na'tabal we," —xcha'. 25 Xukuje' aretak xquelej xuc'am ri vaso, xubij: "We vaso ri' are c'utbal re ri c'ac' trato ri käjiquibax na rumal ri nu quiq'uel. Ronojel mul ri quitij ri c'o chupam ri vaso, chibana wa' che na'tabal we," —xcha ri Are'. 26 Je c'u ri', ronojel mul ri quitij we caxlan wa ri', xukuje' ronojel mul ri quitij ri c'o pa ri vaso, are ru cämical ri Kajaw Jesús tajin quitzijoj apanok c'ä käpe na ri Are' jumul chic.

Ri apóstol Pablo cubij ri rajwaxic u banic aretak käban ri wi'm ri xuc'ut can ri Kajaw Jesús

27 Je c'u ri', apachin ri cutij ri caxlan wa, xukuje' cutij ri c'o pa ri vaso, we man ch'ajch'oj tä ri ranima' cho ri Dios, cuban ri äwas ri' chrij ru cuerpo ri Kajaw Jesús, xukuje' chrij ru quiq'uel. 28 Rumal ri' chijujunal rajwaxic chiwila iwib jas i banom pa ri i c'aslemal, xukuje' jas ri c'o pa ri iwanima'. Te c'u ri' cuya' quitij ri caxlan wa, xukuje' ri c'o pa ri vaso. 29 We c'o jun cutij ri caxlan wa xukuje' ri c'o pa ri vaso, man cuchomaj tä c'u na chi are je' ta ne ru cuerpo ri Kajaw Jesús ri cutijo, xukuje' je' ta ne are u quiq'uel cutijo, xa cutzucuj ri' chi käk'at na tzij puwi' chi käc'äjisax na u wäch. 30 Rumal ri' e q'uia ri yawabib chixol, e q'uia c'u ri man c'o tä qui chuk'ab, xukuje' e c'o jujun ri ya xecämic. 31 We ta c'u kas käkachomaj na jas ri tajin käka'no, mat käk'at na tzij ri' pa ka wi' rumal ri Kajaw Dios. 32 Aretak c'ut käk'at tzij pa ka wi' rumal ri Kajaw Dios, cuc'äjisaj ka wäch ri' rech man käk'at tä tzij pa ka wi' chi käsachisax ka wäch junam cuc' ri winak ajuwächulew.

33 Rumal ri', kachalal, aretak quimulij iwib che ri wi'm, chiweyej na iwib rech junam quixwi'c. 34 We c'o jun cänumic, utz käwi' lok cho rachoch, rech man käc'äjisax tä i wäch rumal ri Dios rumal chi man utz tä ri quibano aretak quimulij iwib. Ri niq'uiaj chic ri cwaj chi käbanic, c'ä te' quinban u banic wa' aretak quinopan iwuc'.

12

Waral käkil wi jas ri' ri cusipaj ri Lok'alaj Espíritu chke chkajujunal

1 Kachalal, c'o ri cwaj chi quiwetamaj chrij tak ri cuinem ri cusipaj ri Lok'alaj Espíritu chke chkajujunal.

2 Ri ix kas iwetam chi aretak mäja' quixcojonic xak utz chiwe quixc'am bi je wa' je ri' cumal tak ri tiox ri man quech'aw taj ri xa e banom cumal winak. 3 Rumal ri' cwaj chi quiwetamaj chi man c'o tä jun ri cuya' cubij ri äwas u bixic chrij ri Jesús rumal ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios. Xukuje' man c'o tä jun ri cuya' cubij chi ri Jesús are ri Kajaw we ta mat rumal ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu.

4 C'o jalajoj tak cuinem ri cusipaj ri Lok'alaj Espíritu che jun winak, xa c'u jun ri Espíritu ri käyo'wic. 5 C'o jalajoj tak u wäch patäninic, xa c'u jun ri Kajaw Jesús ri käkapatänij. 6 Xukuje' c'o jalajoj u wäch qui banic tak ri chac, xa c'u jun ri Dios c'olic. Tzare c'u wa' ri käyo'w qui no'j ri winak chquijujunal chubanic wa' we chac ri'. 7 Ri Dios cuya chque ri cojonelab chquijujunal jas ri käc'utuwic chi c'o ri Lok'alaj Espíritu pa canima'. Yo'm c'u wa' chque rech conojel käquirik utzil. 8 Rumal ri Lok'alaj Espíritu jujun cojonelab sipam chque chi quech'aw ruc' no'j, jujun chi c'ut sipam chque rumal ri Espíritu ri' chi quech'aw ruc' nimalaj etambal. 9 Jujun chic sipam chque rumal ri Lok'alaj Espíritu chi sibalaj quecojon na,

jujun chi c'ut sipam chque chi quecowinic
che qui cunaxic ri yawabib. 10 Jujun
chic sipam chque chi quecowinic cäca'n
tak cajmabal, jujun chic sipam chque chi
käquik'alajisaj tzij ri yo'm chque rumal ri
Dios. Jujun chi c'ut sipam chque chi que-
cowinic käquich'obo jachique ri Espíritu ri
kas rech ri Dios, jachique c'ut ri man e
are' taj. Niq'uiaj chic sipam chque chi que-
cowinic quech'aw pa jalajoj tak ch'abal,
niq'uiaj chi c'ut sipam chque chi que-
cowinic käquik'alajisaj ri käbix pa ri jule'
tak ch'abal ri'. 11 Ronojel c'u wa' xa Jun
käbanowic, tzare ri Lok'alaj Espíritu. Are
c'u ri Are' ri käsipan chque ri cojonelab
chquijujunal ri jalajoj tak cuinem xa jas ri
craj cuya chque.

Waral käkil wi chi konojel ri uj cojonelab käkanuc' ru cuerpo ri Cristo

12 Ri Cristo are je' jas jun cuerpo ri q'uia
ru tz'akatil c'olic. Pune c'u q'uia ru tz'akatil
c'olic, käquinuc' xa jun cuerpo. 13 Konojel ri
uj, we aj Israel, we man aj Israel taj, we c'o
ka patrón, we man c'o tä ka patrón, aretak
xban ka kasna' xkanuc' xa jun cuerpo ru-
mal ri jun Espíritu. Konojel c'ut ka c'amom
ke che ri jun Espíritu ri'.

14 Ri ka cuerpo man xa tä jun u wäch,
xane q'uia ru tz'akatil c'olic. 15 We ta
käcowinic käch'aw ri kakan cubij: "Ri in man
in rech tä ri cuerpo rumal chi man in k'abaj
taj," —kächa ta ne. Man ruc' tä ri' mat rech
ri cuerpo. 16 We ta käcowinic käch'aw ri ka
xiquin cubij: "Ri in man in rech tä ri cuerpo
rumal chi man in wak'ächaj taj," —kächa ta
ne. Man ruc' tä ri' mat rech ri cuerpo. 17 We
ta ronojel ri ka cuerpo are wak'ächaj, ¿jas ta
käka'n ri' rech cujtatabenic? We ta ronojel
ri ka cuerpo are xiquinaj, ¿jas ta käka'n ri'
rech cujsikonic? 18 Ri Dios c'ut u cojom
ru tz'akatil ri ka cuerpo jawije' chi' ri xraj
xucoj wi. 19 We ta ronojel ri ka cuerpo xa
jun u wäch, ¿jas ta lo ri ka banic ri'? 20 Man
xa tä c'u jun u wäch ronojel ri ka cuerpo,
xane q'uia u tz'akatil c'olic. Pune je ri', xa
c'u jun ri ka cuerpo.

21 We ta käcowinic käch'aw ri ka wak'äch,
man cuya' taj cubij che ri ka k'ab: "Man at
rajwaxic tä chwe," —kächa ne. Xukuje' ri ka
jolom, we ta käcowinic käch'awic, man cuya'
taj cubij che ri kakan: "Man ix rajwaxic tä
chwe," —kächa ta ne. 22 Xane ru tz'akatil ri
ka cuerpo ri je' ta ne chi sibalaj man c'o tä
qui chuk'ab, e are wa' ri sibalaj rajwaxic na
chke. 23 Ru tz'akatil ri ka cuerpo ri man kas
tä nim quekil wi, are sibalaj utz käka'n na
che qui chajixic. Ru tz'akatil ri ka cuerpo
ri käkilo chi man kas tä e je'lic, are sibalaj
lok' na quekil wi pune quech'ukic. 24 Are
c'u ru tz'akatil ri ka cuerpo ri e je'lic, man
rajwaxic taj quech'ukic. Ri Dios c'ut je wa'
xuban che ri ka cuerpo, rech ru tz'akatil ri
ka cuerpo ri man kas tä nim quekil wi, are
nim na qui banic wa'. 25 Je ri' xuban ri Dios
chke rech man cutas tä rib ri ka cuerpo,
xane ru tz'akatil ri ka cuerpo quechacun
junam che qui to'ic quib ri jun ruc' ri jun
chic. 26 We jun u tz'akatil ri ka cuerpo curik
c'äx, conojel käquirik c'äx junam ruc'. We
jun u tz'akatil ri ka cuerpo nim quil wi, are
je' ta ne chi conojel quequicot ruc'.

27 Ix c'u ri' i nuc'um ru cuerpo ri Cristo
waral cho ruwächulew. Chijujunal ix, ix u
tz'akatil ru cuerpo ri Are'. 28 Ri Dios c'ut
u yo'm quekle'n jujun chque ri kachalal
cojonelab. Ri nabe e are' ri apóstoles, ri u
cab c'ut e are' ri käquik'alajisaj tzij ri yo'm
chque rumal ri Dios. Ri u rox e are' ri
käquiya tijonic, te c'u ri' ri winak ri käca'n
tak cajmabal, te c'u ri' ri quequicunaj
yawabib, xukuje' ri kas quetoban chque
niq'uiaj chic, ri c'amal tak be, xukuje' ri
sipam chque chi quecowinic quech'aw pa
jule' tak ch'abal chic. 29 ¿A conojel c'ut
e apóstoles? ¿A conojel käquik'alajisaj tzij
ri yo'm chque rumal ri Dios? ¿A conojel
käquiya tijonic? ¿A conojel käca'n tak cajma-
bal? 30 ¿A conojel sipam chque ri cuinem
chi quecunanic? ¿A conojel quech'aw pa
jule' tak ch'abal? ¿A conojel quecowin
chuk'alajisaxic ru bim pa jule' tak ch'abal?
¡Man je' tä ri'! 31 Chicojo ba' i chuk'ab che
qui rikic ri cuinem ri queusipaj ri Dios ri
kas e utz na. C'o c'u ri quinc'ut in chiwäch
ri nim na u banic chuwäch ronojel.

13

Waral käkil wi chi we käkaj kib are kas nim u banic wa' cho ri Dios

1 We ta ri in quincowinic quinch'aw pa ri jalajoj tak qui ch'abal ri winak cho ruwächulew, xukuje' pa ri qui ch'abal ri ángeles, te c'u ri' man queinwaj tä ri winak, in je' jas jun tambor ri cätanlajic. In je' jas jun campana ri xa cäch'arnajic. 2 We ta quink'alajisaj tzij ri yo'm chwe rumal ri Dios, we ta wetam ronojel ri man etamtal tä cumal ri niq'uiaj winak chic, xukuje' wetam ronojel u wäch no'j, we ta c'o nimalaj nu cojonic chi quincowinic queinslabisaj tak ri juyub, te c'u ri' man queinwaj tä ri winak, man kas c'o tä nu banic ri'. 3 We ta quinjach conojel ri jastak we chque ri meba'ib, we ta xukuje' quinjach ri nu cuerpo rech käporoxic xa rumal ri nu cojonic che ri Cristo, te c'u ri' man queinwaj tä ri winak, man kas c'o tä u patän ri' chwe.

4 Ri winak ri queraj niq'uiaj winak chic, cuchajij paciencia, cäch'awic, man c'äx tä cuna' chrij jun winak chic xa rumal ri jastak re, man cuna' tä rib chi nim u banic, man cuban tä c'u nimal. 5 Man cuban tä ri' ri man takal tä u banic, ri xa cuya c'äx chque niq'uiaj chic. Man cutzucuj tä xuwi ri utz che ri are', man xak tä ruc' jubik' käyactaj royowal, man cuc'ol tä c'u pa ranima' ri c'äx ri käban che. 6 Man käquicot tä ri' aretak käril ri etzelal käbanic, xane are käquicot ri' ruc' ru banic ri kas tzij. 7 Ronojel u wäch c'äx cuch'ijo, käcojon che ri Dios, cu'l u c'ux chrij, cuchajij c'u paciencia pa ronojel.

8 Ri rutzil kanima' chbil tak kib man käq'uis tä u wäch. Käpe c'u na ri k'ij aretak man c'o tä chi jun cuk'alajisaj tzij ri käyi' che rumal ri Dios, man c'o tä chi jun käch'aw pa jule' tak ch'abal chic, xukuje' ri etamanic xa käq'uis na u wäch wa'. 9 Ri ketam uj xa jubik' wa', xukuje' we käkak'alajisaj tzij ri käyi' chke rumal ri Dios, xa jubik' wa' cujcowin chuk'alajisaxic. 10 Aretak c'ut käpe ri k'ij ri käketamaj na ronojel, ri jubik' ri ketam uj käsach na u wäch wa'.

11 Ri in aretak in ac'al na, je' xinch'awic jas jun ac'al, je' ri nu chomanic jas jun ac'al, je' xukuje' nu no'j are no'j rech ac'al. Aretak c'ut in achi chic, xinya can ri' ri cuban jun ac'al. 12 Je c'u ri' cämic ri' je' ta ne ri xak pa jun espejo tajin cujca'y wi, xak jubik' k'alaj, man k'alaj tä ronojel chkawäch. Käpe c'u na ri k'ij aretak kas käkil na ronojel chi sak. Cämic ri' xak jubik' wetam, käpe c'u na ri k'ij aretak kas quinwetamaj na ronojel je' jas ri Dios retamam nu wäch in. 13 Je ba' ri' ri ka cojonic, ri cu'lbal ka c'ux, xukuje' ri rutzil kanima' chbil tak kib man c'o tä qui q'uisic wa'. Are c'u ri nim na u banic chque we oxib ri', are ri rutzil kanima' chbil tak kib.

14

Waral käkil wi jas ri' ri ch'awem pa jule' tak ch'abal chic

1 Chicojo ba' i chuk'ab rech quiwaj iwib, xukuje' chirayij chi ri Dios queuya na ri cuinem chiwe ri queusipaj ri Lok'alaj Espíritu. Are c'u sibalaj utz na chi käya'taj chiwe chi quik'alajisaj tzij ri yo'm rumal ri Dios. 2 Ri winak ri käch'aw pa jule' tak ch'abal chic, are ruc' ri Dios ri käch'aw wi, man cuc' tä ri winak, rumal chi man c'o tä jun käch'obow ri cubij. Are c'u ri Lok'alaj Espíritu ri' käyo'w ri tzij ri cubij, ri man etamtal tä cumal ri winak. 3 Are c'u ri jun ri cuk'alajisaj tzij ri yo'm che rumal ri Dios, cuc' ri winak ri' käch'aw wi. Ri are' cuya u chuk'ab ri qui cojonic, cuwalijisaj ri canima', cucu'bisaj c'u qui c'ux. 4 Ri winak ri käch'aw pa jule' tak ch'abal, xak u tuquiel ri' cuto' rib pa ru cojonic. Are c'u ri jun ri cuk'alajisaj tzij ri käyi' che rumal ri Dios, are cuya u chuk'ab ri qui cojonic ri kachalal cojonelab.

5 Cwaj ta ne in chi iwonojel sipam chiwe chi quixcowinic quixch'aw pa jule' tak ch'abal. Are c'u sibalaj cwaj chi iwonojel quixcowinic quik'alajisaj tzij ri käyi' chiwe rumal ri Dios. Je ri', rumal chi are nim na u banic wa' chuwäch ri käch'aw jun pa jule' tak ch'abal. Are utz c'u na ri' we c'o jun käk'alajisan pa ka ch'abal ri cubij pa jule' ch'abal rech cuya u chuk'ab ri qui cojonic ri kachalal cojonelab. 6 Rumal ri', kachalal, we quinopan in iwuc', te c'u ri' quixinch'abej pa jule' tak ch'abal, ¿a c'o lo cupatänij ri' chiwe ri quinbij? Man c'o tä ri' we man quinbij tä chiwe ri cubij ri Dios, we man quinbij tä jun tzij chiwe ri rajwaxic quiwetamaj. We man quink'alajisaj tä chiwäch ri tzij ri yo'm chwe rumal ri Dios,

we man quinya jun tijonic chiwe, man c'o tä cupatänij wa' chiwe.

7 Kesajmpe' ka no'j chquij tak ri k'ojom ri man e c'asal taj, we ne are ri su', we ne are jun arpa. We man c'o u beyal ri k'ojom ri quesax chupam, ¿a cäch'obtaj lo ri' jas u wäch bix? ¡Man cäch'obtaj tä ri'! 8 Aretak cok'sax ri trompeta che qui siq'uixic ri winak che ri ch'oj, we man c'o u beyal cäban che, ¿a c'o lo jun winak ri' cuyac rib che ri ch'oj? ¡Man c'o taj! 9 Je' c'u cäc'ulmataj wa' iwuc' ix. We man quicoj ri iwak' che qui bixic tzij ri quech'obtajic, ¿a cäch'obtaj lo ri' ri quibij? ¡Man cäch'obtaj taj! Xane xak pa ri quiäkik' ri' käsach wi ri i tzij. 10 Cho ruwächulew, kas tzij q'uia u wäch ri quech'aw wi ri winak, chquijujunal c'ut c'o ri quel cubij ri qui tzij. 11 We c'u ri in man quinch'ob tä ru ch'abal jachin ri tajin cätzijon wuc', man junam tä ri ka tinimit ri' ruc'. Jun wi ri' ru tinimit ri are', xukuje' jun wi ri' ri nu tinimit in. 12 Je c'u ri' we ri ix sibalaj quel i c'ux che tak ri cuinem ri queusipaj ri Lok'alaj Espíritu, chicojo ba' i chuk'ab rech käya'taj chiwe ri cuinem ri käquiya u chuk'ab ri qui cojonic ri kachalal cojonelab.

13 Rumal ri' jachin ri käch'aw pa jule' tak ch'abal chuta' che ri Dios chi käyi' ri cuinem che ri are' chuk'alajisaxic ri quel cubij ri tzij. 14 We ri in quinban orar pa jule' ch'abal, are ri wanima' ri' käch'aw ruc' ri Dios. Are c'u ri tzij ri tajin quinbij man cuch'ob tä nu jolom. 15 ¿Jas c'u ri rajwaxic quinbano? Rajwaxic quinban orar ruc' ri wanima' xukuje' quinban orar ruc' ri nu chomabal. Rajwaxic quinbixon ruc' ri wanima' xukuje' quinbixon ruc' ri nu chomabal. 16 We ri at tajin caya u k'ij ri Dios xak ruc' ri awanima', ri jun chic ri man c'o tä retam ri tajin cutatabej man käcowin tä ri' cuya maltioxinic junam awuc' rumal chi man cuch'ob tä ri cabij. 17 Pune ta ne kas utz tajin caban chuya'ic ri maltioxinic, are ru cojonic ri jun chic man curik tä chuk'ab. 18 Quinmaltioxij che ri Dios chi quincowin na quinch'aw pa jule' tak ch'abal chiwäch ix iwonojel. 19 Are c'u chquiwäch ri kachalal cojonelab, are utz na chwe quinbij quieb oxib tzij ri käch'obtajic rech qui tijoxic niq'uiaj chic, chuwäch ri quinbij lajuj mil tzij pa jun ch'abal ri man käch'obtaj taj.

20 Kachalal, mixchomanic je' jas ri quechoman ri ac'alab ri man c'o tä quetam. Are c'u chibana iwe jas ri käca'n ri ac'alab ri man quetam taj käca'n ri etzelal. Chixchoman c'ut jas ri ri'jab chubanic ri utzil. 21 Cubij c'u pa ru Lok' Pixab ri Tz'ibtalic: “Pa jule' tak ch'abal queinch'abej na we winak ri', queincoj c'u na winak ri man qui winakil taj che qui tzijobexic. Pune c'u je ri' man käquita tä wi ri quinbij, cubij ri Kajaw Dios,” —kächa'. 22 Je c'u ri' ri ch'awem pa jule' tak ch'abal are jun c'utbal chque ri man e cojonelab taj, man are tä ri' chque ri cojonelab. Are c'u ru k'alajisaxic tzij ri yo'm rumal ri Dios are jun c'utbal wa' chque ri cojonelab, man are tä ri' chque ri man e cojonelab taj. 23 Aretak qui mulim quib conojel ri kachalal cojonelab, we c'u conojel tajin quech'aw pa jule' tak ch'abal, queboc c'u bi jujun ri man c'o tä quetam, we ne jujun ri man e cojonelab taj, ¿a mat käquibij na ri e are' chi xa ix ch'ujarinak chic? ¡Je', je ri'! 24 We c'u conojel tajin käquik'alajisaj tzij ri yo'm chque rumal ri Dios, aretak coc bi jun ri man cojonel taj, we ne jun ri man c'o tä retam, cuch'ob rib ri' chi ajmac, cuna' ri' pa ranima' ri mac ru banom aretak cutatabej ri tajin käquibij conojel. 25 Je ri' ri c'o pa ranima' ri man quetam tä niq'uiaj winak chic quel na wa' chi sak. Käxuqui c'u na, käk'ijilan na che ri Dios, cubij c'u na chi kas tzij c'o ri Dios iwuc'.

Ronojel ri quibano, chibana pa cholajil, utz c'u u banic wa' quibano

26 Je c'u ri', kachalal, ri u beyal are je wa': Aretak quimulij iwib e c'o jujun chiwe ri käquibixoj salmos, niq'uiaj chic käquiya tijonic, e c'o c'u jujun käquik'alajisaj tzij ri yo'm chque rumal ri Dios. Jujun chic käquiya tzijonem pa jule' ch'abal, jujun chi c'ut käquik'alajisaj ri bim pa ri jule' ch'abal ri'. Ronojel ba' ri quibano, chibana wa' chuya'ic u chuk'ab ri qui cojonic ri kachalal cojonelab. 27 Aretak quixch'aw pa jule' tak ch'abal, ruc' quieb quech'awic, we ne oxib, xak xuwi ri'. Rajwaxic c'ut chijujunal quixch'awic, te c'u ri' rajwaxic chi

jun chic cuk'alajisaj ri quibij. 28 We c'u man c'o tä jun ri cäcowin chuk'alajisaxic ri tzij ri quibij pa jule' tak ch'abal, c'o jas mibij pa jule' tak ch'abal chquixol ri qui mulim quib, xane chijujunal chitzijobej iwib, xukuje' chixch'aw ruc' ri Dios. 29 Je ri' xukuje' ri cäquik'alajisaj tzij ri yo'm chque rumal ri Dios, xa quieb, we ne oxib quech'awic, are c'u ri niq'uiaj chic quitatabej we utz ri cäbixic. 30 We c'u c'o jas ri cuk'alajisaj ri Dios chuwäch jun chic ri t'uyulic, ri jun ri tajin cäch'awic rajwaxic ri' cutänaba ch'awem. 31 Je ri' iwonojel ix ri quik'alajisaj tzij ri yo'm chiwe rumal ri Dios, quixcowinic quixch'aw chijujunal rech conojel c'o cäquetamaj xukuje' cäwalijisax ri canima'. 32 Ri cäquik'alajisaj tzij ri yo'm chque rumal ri Dios rajwaxic chi quenimanic, man cäca'n tä c'u xa jas ri cäcaj ri e are'. 33 Je ri', rumal chi ri Dios are cuban ronojel pa ru cholajil, man xa tä cuban jech' che.

Chitakej u banic jas ri cäca'n ri kachalal cojonelab pa conojel tak ri tinimit. 34 Ri ixokib, mech'aw ri' pa ri k'ijilanic aretak cäquimulij quib ri kachalal cojonelab rumal chi man ya'tal tä chque. Rajwaxic quenimanic jas ri cätakan wi ru Pixab ri Dios. 35 Ri ixok we c'o jas craj cäretamaj, chuta' wa' che ri rachajil cho ja, rumal chi q'uixbal wa' chi cäch'aw jun ixok pa ri k'ijilanic.

36 Rajwaxic quich'obo chi ru Lok' Pixab ri Dios man iwuc' ix taj xchaptaj wi u tzijoxic, xukuje' man xak xuwi tä ri ix ri i c'amom wa'. 37 We c'o jun cuchomaj chi cäcowinic cuk'alajisaj tzij ri yo'm che rumal ri Dios, o cuchomaj chi are ri Lok'alaj Espíritu ri cäch'aw ruc' pa ranima', rajwaxic cuch'obo chi ri tajin quintz'ibaj bic chiwe are u takanic ri Kajaw Jesús. 38 We c'u man cuch'ob tä ri' chi are u takanic ri Kajaw Jesús, utz la' we man cätatabex tä ri cubij ri are'.

39 Je c'u ri', kachalal, chicojo i chuk'ab chuk'alajisaxic tzij ri yo'm chiwe rumal ri Dios, meik'atej c'u ri quech'aw pa jule' tak ch'abal chic. 40 Ronojel c'u ri quibano, chibana wa' pa cholajil, utz c'u u banic quibano.

15

Ri apóstol Pablo cujiquiba u bixic chi ri Cristo kas tzij xc'astaj chquixol ri cäminakib

1 Kachalal, che we chanim are cwaj chi cäna'taj chiwe ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri nu tzijom chiwe. Are c'u wa' ri tzij ri i c'amom pa ri iwanima', ri kas i takem u banic. 2 Xukuje' rumal we Tzij ri' ri ix i rikom ru tobanic ri Dios, we quitakej u banic ri nu tzijom chiwe, we man xak tä lok' ix cojoninak che rumal chi man kas tä xich'obo.

3 Ri nu yo'm chiwe are ri tijonic ri nim na u banic ri yo'm chwe in. Xinc'ut chiwäch chi ri Cristo xcämisax cho ri cruz rumal rech ri ka mac, jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic. 4 Xinbij chi xmuktajic, te c'u ri' xc'astaj churox k'ij chquixol ri cäminakib, jas ri xukuje' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic. 5 Xuc'ut c'u rib chuwäch ri Pedro, te c'u ri' chquiwäch conojel ri cablajuj apóstoles. 6 Te c'u ri' xuc'ut rib chquiwäch más na chquiwäch job cientos kachalal ri qui mulim quib. E q'uia c'u chque wa' e c'asal na cämic, pune niq'uiaj chi c'ut e cäminak chic. 7 Te c'u ri' xuc'ut rib chuwäch ri Jacobo, te c'u ri' chquiwäch conojel ri apóstoles.

8 Q'uisbal re, aretak u c'utum chi rib chquiwäch conojel ri niq'uiaj chic, xuc'ut rib chnuwäch in je' ta ne in jun ac'al ri jun chi wi rilic nu wäch xbanic. 9 Je ri', rumal chi ri in man nim tä nu banic chquixol ri apóstoles, man takal tä c'ut cäbix apóstol chwe rumal chi xinban c'äx chque ri kachalal cojonelab rech ri Dios. 10 Xa c'u rumal ru tok'ob ri Dios pa nu wi' je wa' nu banic. Man xak tä c'u lok' u tok'obisam nu wäch ri Dios, xane utz xelic rumal chi sibalaj in chacuninak na chquiwäch conojel. Man in tä c'ut nu tuquiel wi xinbanow ronojel wa', xane are ri Dios ru tok'obisam nu wäch are c'olinak wuc'. 11 Man c'o tä c'u we in che, we rumal ri nu tzij in ix cojoninak, we c'u ne rumal ri qui tzij ri niq'uiaj chic. Are wa' ru Lok' Pixab ri Dios ri cäkatzijoj, are c'u wa' ri ix cojoninak che.

Waral cäkil wi chi quec'astaj na ri cäminakib

12 We c'u ri cäkatzijoj are la' chi ri Cristo xc'astaj chquixol ri cäminakib, ¿jas che e c'o

jujun chiwe cäquibij chi man quec'astaj tä chi ri cäminakib? 13 We c'u man quec'astaj ri cäminakib, mat ba' xc'astaj ri' ri Cristo chquixol ri cäminakib. 14 We ta c'u mat xc'astaj ri Cristo chquixol ri cäminakib, mat ba' c'o u patän ri' ru Lok' Pixab ri Dios ri käkatzijoj, xukuje' mat c'o u patän ri' chi ix cojoninak che ri Cristo. 15 We ta kas tzij je ri', k'alaj ri' chi xak uj banal tak tzij chrij ri Dios, rumal chi ka bim chi ri Dios xuc'astajisaj ri Cristo chquixol ri cäminakib. We man kas tzij chi quec'astaj na ri cäminakib, man kas tzij tä ri' chi ri Dios xuc'astajisaj ri Cristo chquixol ri cäminakib. 16 We c'u man quec'astaj tä chi ri cäminakib, mat c'u xc'astaj ri' ri Cristo chquixol ri cäminakib. 17 We ta c'u mat xc'astaj ri Cristo chquixol ri cäminakib, man c'o tä u patän ri' chi ix cojoninak. C'ä ix sachinak ri' rumal ri i mac. 18 We ta c'u je ri', xukuje' quel cubij chi ri cojonelab che ri Cristo ri e cäminak chic, xukuje' xsach ta qui wäch ri'. 19 We ta xak xuwi pa ri ka c'aslemal cho ruwächulew c'o u patän chi käcu'bi ka c'ux chrij ri Cristo, uj ta ri' ri sibalaj bisobal ka wäch chquiwäch conojel ri winak.

20 Cämic c'ut ketam chi kas tzij xc'astaj ri Cristo chquixol ri cäminakib. Are c'utbal re wa' chi kas tzij quec'astaj na ri cäminakib. 21 Xa c'u rumal jun winak xpe ri cämical pa qui wi' conojel ri winak, je ri' xukuje' rumal jun winak quec'astaj na conojel ri cäminakib. 22 Rumal c'u ri Adán conojel ri winak quecämic, je ri' xukuje' conojel ri e rech ri Cristo käquirik na ri kas c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. 23 Ronojel c'u wa' käc'ulmataj na pa ru cholajil: Nabe xc'astaj ri Cristo chquixol ri cäminakib. Te c'u ri' ri e rech ri Cristo quec'astaj na aretak käpetic. 24 Aretak bantajinak chi wa', käpe na ru q'uisbal ronojel. Are chi' ri Cristo cusach na qui wäch ri c'o qui takanic, ri k'atal tak tzij, xukuje' ri niq'uiaj takanelab ajchicaj. Cujach c'u na ronojel u wäch takanic pu k'ab ri Dios ka Tat. 25 Tzrajwaxic c'ut chi kätakan na ri Cristo, c'ä käyi' na che rumal ri Dios chi käch'acanic, kas c'u kätakan pa qui wi' conojel ri käca'n qui c'ulel che. 26 Ri q'uisbal c'ulel ri käsach na u wäch, are ri cämical. 27 Ronojel c'ut u jachom ri Dios pu k'ab ri Cristo rech kätakan puwi'. Aretak cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chi ronojel jachom pu k'ab ri Cristo, k'alaj chi man coc tä ri Dios pa cuenta rumal chi are ri Are' ri xjachow ronojel pu k'ab. 28 Aretak ronojel jachom chi pu k'ab ri Cristo rech kätakan puwi', te c'u ri' ri Are' c'ut, ri u C'ojol ri Dios, cujach na rib pu k'ab ru Tat ri xjachow ronojel pu k'ab ri Are'. Je ri' ri Dios are ri Are' ri kätakan na puwi' ronojel ri c'olic.

29 We ta mat c'o ri c'astajibal chquixol ri cäminakib, ¿jas che e c'o jujun ri käban qui kasna' che qui q'uexwäch ri ya e cäminak chic? ¿Jas che je' käca'n wa'? We man quec'astaj tä chi ri cäminakib, ¿jas u patän wa' chi käban qui kasna' che qui q'uexwäch ri cäminakib? ¡Man c'o taj!

30 ¿Jas c'u che ri uj ronojel k'ij xa uj c'o cho ronojel u wäch c'äx? 31 Ri in ronojel k'ij xak in c'o cho ri cämical. Are kas tzij ri quinbij, kachalal, pune je ri' nim c'u ri quicotemal ri quinna' pa ri wanima' iwumal ix rumal chi ix cojoninak chic che ri Kajaw Jesucristo. 32 Ri in je wa' ri quinbij chi xintij nu chuk'ab cuc' ri winak aj Éfeso. Je' ta ne cuc' awaj aj pa tak juyub xinch'ojin wi. ¿Jas c'u xinch'ac che wa'? We kas tzij chi man quec'astaj tä chi ri cäminakib, kas tzij ta ri' ri käquibij ri winak: "Chujwok, katija' c'u jachique ri käkaj rumal chi chuwek cujcämic," —quecha ri'.

33 C'o jachin jun winak mixsubuwic. Je' jas ri cubij ri tzij: "Ri jun ri querachi'laj ri itzel tak winak, quetzeletaj na ri utzalaj u no'j cumal," —kächa'. 34 Chiq'uexa ri i chomanic, chibana c'u ri jicom pa ri i c'aslemal, mixmacunic. E c'o c'u jujun chiwe ri man kas quetam tä u wäch ri Dios. Quinbij wa' chiwe rech quixq'uixic.

Waral käkil wi jas qui banic ri cäminakib aretak quec'astajic

35 We c'u ne c'o jun cuta' chke, cubij: "¿Jas käbantaj na rech ri cäminakib quec'astajic? ¿Jas lo u banic ri' ri qui cuerpo?" —kächa ri'. 36 Jachin ri je' cuta' wa' xa con ri'. Rumal chi aretak jun ija' kätiquic, ri ija' ri' rajwaxic käk'ay ri rij rech kätuxic, käq'uiy c'u ri tico'n. 37 Ri cämuk can pa rulew man are tä ri tico'n ri q'uiyinak chi lok, xane xa are ri ija', we

are trico, o we ne are jun u wäch ija' chic
jas ri ixim. 38 Ri Dios c'ut cuban na che
ri ija' ri' jas ru banic ri craj, chquijujunal
c'ut queuq'uiyisaj jas ri craj cuban chque.
39 Man conojel tä ri cuerpos xak junam qui
wäch. Xane jun wi ri qui cuerpo ri winak,
jun wi ri que ri awaj, jun wi ri que ri cär,
xukuje' jun chi wi ri que ri chicop aju-
wocaj. 40 Je ri' xukuje' e c'o cuerpos ajchi-
caj, e c'o c'u cuerpos ajuwächulew. Jun chi
wi ri qui je'lal ri cuerpos ajchicaj, jun chi
wi c'ut ri qui je'lal ri cuerpos ajuwächulew.
41 Ru juluwem ri k'ij man junam tä ruc' ru
juluwem ri ic', xukuje' man junam tä ruc' ri
qui juluwem ri ch'imil. Chquixol ri ch'imil
c'ut jalajoj wi ri qui juluwem ri jun ruc' ri
jun chic. 42 Are c'u je wa' cäc'ulmataj na
aretak quec'astaj ri cäminakib. Cämuk can
jun cuerpo ri cäk'ayic, cäc'astaj c'u na jun
cuerpo ri man cäk'ay tä chic, ri man cäcäm
taj. 43 Cämuk can jun cuerpo ri tzel quili-
tajic, cäc'astaj c'u na jun cuerpo ri je'lic, ri
nim na u k'ij. Cämuk jun cuerpo ri man kas
c'o u chuk'ab, cäc'astaj c'u na jun cuerpo ri
kas c'o u chuk'ab. 44 Cämuk can jun cuerpo
ajuwächulew, cäc'astaj c'u na jun cuerpo
ajchicaj. We c'o ri' ri cuerpo ajuwächulew,
xukuje' c'o ri' ri cuerpo ajchicaj.

45 Je' jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios
ri Tz'ibtalic: "Ri nabe achi, ri Adán, xban
che chi are jun winak ri c'o u c'aslemal,"
—cächa'. Are c'u ri q'uisbal Adán are ri
Espíritu ri cuya c'aslemal. 46 Man are tä c'u
xpe ri ajchicaj nabe, xane are nabe xpe ri
ajuwächulew. Te c'u ri' xpe chi ri ajchicaj.
47 Ri nabe achi ri xban ruc' ulew are jun
ajuwächulew. Ri ucab achi, ri Kajaw Jesús,
pa ri caj xpe wi. 48 Ri cuerpos ajuwächulew,
e are je' jas ru cuerpo ri nabe winak ri xban
ruc' ulew. Are c'u ri cuerpos ajchicaj e are
je' jas ru cuerpo ri Jun ri xpe chicaj. 49 Ri
ka banic cämic are je' jas ri achi ri xban
ruc' ulew, copan c'u na ri k'ij aretak je'
cujbantaj na jas ri Jun ri ajchicaj.

50 Ri quel cubij ri tajin quinbij chiwe,
kachalal, are la' chi uj ruc' ri ka cuerpo ri'
ri xa re ti'j, re bak man cuya' taj cujopan
chila' chicaj jawije' ri cätakan wi ri Dios pa
ka wi'. Ri xa cäk'ayic man cuya' taj chi
mat c'o u q'uisic. 51 Cwaj c'ut chi quiwe-
tamaj ri man etamtal taj. Man konojel tä
ri uj cujcäm na, konojel c'ut cäq'uextaj na
ri ka banic. 52 Xa c'u pa jun rat cäc'ulmataj
wa', je' jas ri cuban jun winak cuyuba' u
wak'äch, aretak cäban ri q'uisbal trompeta.
Cätataj c'u na chi cok'sax ri trompeta. Te
c'u ri' quec'astaj na ri cäminakib rech man
quecäm tä chic. Are c'u ri uj, konojel
cäq'uextaj na ri ka banic. 53 Rajwaxic
c'ut chi we ka c'aslemal ri' ri xa cäq'uis u
wäch, are cäq'uextaj wa', cäc'oji c'u na ri
ka c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. We
ka cuerpo ri' ri xa cäcämic cäq'uextaj na
wa' rech cäc'oji na jun ka cuerpo ri man
cäcäm taj. 54 Aretak we ka c'aslemal ri'
ri xa cäq'uis u wäch are q'uextajinak chic,
cäc'oji c'u ri ka c'aslemal ri man c'o tä u
q'uisic. Aretak we cuerpo ri' ri xa cäcämic
q'uextajinak chic rech cäc'oji na jun cuerpo
ri man cäcäm taj, je' quel na wa' jas ri cubij
ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "¡Sachinak
u wäch ri cämical, tz'akat c'u ri ch'acanic!"
—cächa'. 55 "Ri at, cämical, ¡man ya'tal tä chic
chawe ru banic c'äx chke! Cämical, cabij
chi catcowinic catch'acan pa ka wi', man
catch'acan tä c'u na," —cächa ri'. 56 Ri cäyo'w
u chuk'ab ri cämical chubanic c'äx chke,
tzare ri mac. Are c'u ri cäyo'w u chuk'ab ri
mac tzare ri ojer Pixab. 57 Maltiox c'u che ri
Dios chi cuya chke chi cujch'acan na rumal
ri Kajaw Jesucristo.

58 Rumal c'u ri', lok'alaj tak kachalal,
chibana jicom che ri iwanima', chijiquiba
c'u i c'ux rech quitakej na u patänixic ri
Kajaw Jesús amak'el ronojel k'ij. Je ri',
rumal chi ri ix iwetam chi ri chac ri quiban
chupatänixic ri Kajaw Jesús, man xak tä lok'
quiban wa'.

16

Waral käkil wi jas käban chumulixic ri puak che qui to'ic ri kachalal cojonelab

1 Aretak quimulij ri puak che qui to'ic ri
kachalal cojonelab, chibana ix jas ri xinbij
chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa tak
ri tinimit re Galacia. 2 Pa tak ri nabe k'ij
rech ronojel semana chijujunal rajwaxic
quitas can jubik' che ri xich'aco. Jampa' ri
quixuto' wi ri Dios chutasic are ri' quic'ol
canok, rech aretak quinopan in iwuc' man

rajwaxic taj chi c'o puak cämulic. 3 Aretak
in c'o chi iwuc', queintak na bi pa Jerusalén
jachin tak ri e cha'tal chi iwumal. E are wa'
quec'amow na bi ri puak ri i mulim ruc'
ri wuj ri quinya bi pa qui k'ab. 4 We c'u
käkachomaj chi rajwaxic quine' in, quebe'
na junam wuc'.

Ri apóstol Pablo cuchomaj jas cubano aretak copan pa ri tinimit Corinto

5 Aretak quinopan iwuc' chila' pa Cor-
into, rajwaxic chi nabe quinoc'ow pa
Macedonia. Te c'u ri' quinopan iwuc' ix.
6 We ne quinc'oji na quieb oxib ic' iwuc',
we c'u ne quinc'oji na chila' ronojel ri
sak'ij. We je ri' quinbano, ri ix quixcowinic
quinito' che ri nu binem jawije' ri rajwaxic
quine' chi wi na. 7 Man cwaj tä c'ut chi
xak jun rat quinwil i wäch, xane are cwaj
quinc'oji na quieb oxib ic' iwuc', we are
wa' craj ri Dios. 8 Quincanaj c'u na pa ri
tinimit Éfeso c'ä curika na ri nimak'ij re
Pentecostés.* 9 Je ri' quinban na rumal
chi quinwilo chi yo'm chwe chi cuya'
quintzijoj ru Lok' Pixab ri Dios rech q'uia
quecojon na, pune c'u e q'uia xukuje' ri
käca'n qui c'ulel chwe.

10 We copan ri Timoteo iwuc', chito' pa
ronojel rech käquicot na iwuc', man c'o tä
c'u jas cubisoj. Je' chibana wa' che ru-
mal chi ri are' kächacun chutzijoxic ru Lok'
Pixab ri Dios je' jas ri quinban in. 11 C'o
jun chiwe märetzelaj u wäch. Xane chito'
rech käcowinic cutakej ru be ruc' utzil, rech
kätzelej chi na lok wuc' rumal chi ri in
weye'm ri are' junam cuc' ri niq'uiaj kacha-
lal chic.

12 Ri in sibalaj xinbochi'j ri kachalal Apo-
los chi que' ri are' junam cuc' ri niq'uiaj
kachalal che rilic jas i banom. Ri are' c'ut
man xraj taj xe' cämic. Que' c'u na ri are'
aretak käcowinic.

Ri apóstol Pablo cuya apan rutzil qui wäch ri cojonelab

13 Chc'astaj ba' ri i chomanic, chijiquiba
ri iwanima' rech quitakej ri cojonic chrij ri
Cristo. Mixej c'u iwib, xane chiwila' chi c'o
i chuk'ab. 14 Ronojel ri quibano, chibana
wa' rumal chi queiwaj conojel.

15 Kachalal, ri ix iwetam chi ri rachalaxic
ri Estéfanas, e are' ri nabe chque ri winak
chila' pa Acaya ri xecojon che ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio. Ri e are' c'ut qui
jachom quib che qui patänixic ri kachalal
cojonelab. 16 Cwaj c'ut chi ri ix queinimaj
ri winak ri je' käca'no jas ri e are', xukuje'
chi queinimaj conojel ri quetobanic, ri
quechacunic jas ri e are'. 17 Quinquicotic
rumal chi xepe ri Estéfanas, ri Fortunato,
xukuje' ri Acaico. Ri e are' xca'no jachique
ri man xixcowin tä ix chubanic rumal chi
man ix c'o tä waral. 18 Ri e are' xquiwali-
jisaj ri wanima' in xukuje' ri iwanima' ix.
Nim ba' cheiwila wi ri winak ri e je' jas ri e
are'.

19 Ri kachalal cojonelab ri e c'o pa tak ri
tinimit re Asia käquiya bi rutzil i wäch. Ri
Aquila ruc' ri Priscila, xukuje' ri cojonelab
ri käquimulij quib cho cachoch, käquiya bi
nimalaj rutzil i wäch pa ru bi' ri Kajaw
Jesús. 20 Conojel ri kachalal käquiya bi rutzil
i wäch. Chiya ba' rutzil i wäch ix chbil
tak iwib. Chitz'umaj iwib chuwäch ri Dios.
Retal c'u wa' chi kas quiwaj iwib.

21 In wa', ri Pablo, quintz'ibaj bi wa' we
rutzil i wäch ri' ruc' ri nu k'ab in.

22 Jachin ri man lok' tä käril wi ri Kajaw
Jesucristo, chpe ta na c'äx puwi' rumal ri
Dios. ¡Chpeta na la, Kajaw Jesús!

23 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo
kätok'obisan i wäch. 24 Pa ru bi' ri Kajaw
Jesús, quintak bi u bixic chiwe chi quixwaj
ix nimalaj iwonojel. Amén.

* **16:8** "Pentecostés": Chawila' Hechos 2:1, nota.

RI UCAB CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ CORINTO

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chic chque ri kachalal cojonelab aj Corinto

1 In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chque
ru tako'n ri Jesucristo. Je wa' nu banic
rumal chi are u rayibal ri Dios. Ri in,
wachi'l ri kachalal Timoteo, quintz'ibaj bi
wa' we wuj ri' chque ri kachalal cojonelab
che ri Dios ri e c'o pa ri tinimit Corinto,
xukuje' chque conojel ri e rech ri Dios ri e
c'o pa tak ri tinimit re Acaya. 2 Are ta ba'
ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo
cutok'obisaj i wäch, cubano chi cuxlan ri
iwanima'.

Ri apóstol Pablo cucu'bi u c'ux chrij ri Dios chupam ri c'äxc'ol

3 Kaya ba' u k'ij ri Dios ru Tat ri Ka-
jaw Jesucristo. Ri Are' are ka Tat ri quel
u c'ux chke, are ri ka Dios ri amak'el
cucu'bisaj ka c'ux. 4 Ri Dios cucu'bisaj ka
c'ux chupam ronojel ri c'äx ri käkariko rech
ri uj xukuje' cujcowinic käkacu'bisaj qui
c'ux ri tajin käquirik c'äx. Jas ru cu'bisaxic
ka c'ux uj u banom ri Dios, je' käka'n uj
chucu'bisaxic qui c'ux ri e are'. 5 Je' jas
ri uj sibalaj tajin käkarik ke ri c'äx ri xurik
ri Cristo, are c'u rumal ri Cristo xukuje'
sibalaj käcu'bisax na ka c'ux uj. 6 Rumal ri'
we ri uj käkarik c'äx, käkarik wa' rech ri ix
käcu'bisax i c'ux, xukuje' quirik ru tobanic
ri Dios. We c'u käcu'bisax ka c'ux rumal ri
Dios, je c'u ri' käban chke rech ri ix xukuje'
käcu'bisax i c'ux, quirik c'u na ru tobanic ri
Dios. Je ri' quixcowinic quich'ij ri c'äxc'ol
ruc' paciencia junam jas ri c'äxc'ol ri tajin
käkarik uj. 7 Sibalaj cu'l ka c'ux chiwij rumal
chi ketam chi jas ri ix tajin quirik iwe ri
c'äxc'ol, je ri' xukuje' quirik na iwe ri cu'lbal
c'ux ri cuya ri Dios.

8 Kachalal, käkaj chi quiwetamaj chi
sibalaj nim ri c'äx ri xkarik pa Asia. Sibalaj
nim c'ut ri c'äx ri xkariko chi man c'o
tä chi ka chuk'ab chuch'ijic wa'. Ri uj
man cu'l tä chi ka c'ux chi cujc'asi'c, xane
xkachomaj chi cujcäm wi na. 9 Xkana'
chi je' ta ne k'atom tzij chkij chi cu-
jcämisaxic. Xkac'ulmaj c'u wa' we c'äx ri'
rech käketamaj käcu'bi ka c'ux chrij ri Dios
ri queuc'astajisaj ri käminakib. Man käcu'bi
tä c'u ka c'ux chbil kib uj. 10 Ri Dios xujuto'
chuwäch ri c'äxalaj cämical, xukuje' cujuto'
na. Ka cu'bam ka c'ux chrij ri Are' chi
cutakej na ka to'ic. 11 Je wa' cuban na chke
we ri ix cujito' ruc' ri oración ri quiban pa
ka wi'. We e q'uia ri käca'n orar pa ka wi',
e q'uia ri' xukuje' ri quemaltioxin na che ri
Dios rumal ri nimak tak u tewchibal pa ka
wi'.

Ri apóstol Pablo cubij jas che man xe' tä chic pa ri tinimit Corinto

12 C'o ri sibalaj cuya quicotemal chke.
Are la' chi käkana' pa kanima' chi ch'ajch'oj
ri ka c'aslemal xukuje' chi kas utz ri ka
chomanic waral cho we uwächulew. Más
c'u na je' ri ka banic wa' chixol ix xukuje'.
Man xak tä c'u ruc' ri ka no'j uj je' ka'nom
wa', xane are ri Dios uj u to'm ruc' ri
nimalaj u tok'ob. 13 Ri ka tz'ibam bi
chiwe chupam tak ri ka wuj are xak xuwi
ri quixcowinic quisiq'uij, ri quixcowinic
quich'obo. Cu'l c'u nu c'ux chi kas quix-
cowinic quich'ob na ronojel ri ka tz'ibam
bic, 14 je' jas ri i ch'obom jubik' cämic, rech
pa ri k'ij ri käpe ri Kajaw Jesús, ri ix quix-
cowinic quixquicot na kumal uj, je' jas ri uj
cujquicot na iwumal ix.

15 Xcu'bi c'u nu c'ux chrij ronojel
wa', je ri' chi ri in nabe canok xin-
chomaj quinopan iwuc' ix, rech je ri' kas
quixquicotic rumal chi camul quinopan
iwuc'. 16 Xinchomaj chi quinopan iwuc'
aretak quine' pa Macedonia. Xinchomaj
c'ut chi aretak quintzelej lok pa Macedonia
quinopan chi na iwuc' jumul chic. Je ri'
ri ix xixcowin ta xinuto' rech quintakej
chi ri nu be, quine' pa Judea. 17 ¿A xa lo
man kas utz tä u chomaxic xinbano aretak
xinchomaj u banic wa'? ¿A quichomaj
ix chi xak quinban ri nu chomanic jas ri
cuban jun winak ajuwächulew ri cubij: “Je
ri' quinbano,” te c'u ri' cubij chic: “Man je'
taj”? —cächa ri'. 18 Ri Dios c'ut quilowic chi
ri uj man käkabij tä chiwe: “Je ri' käka'no,” te

c'u ri' käkabij chic: “Man je' taj,” —mujcha ne lo. 19 Je ri', rumal rech ri Cristo Jesús ru C'ojol ri Dios ri käkatzijoj uj chiwe, ri in, ri Silvano xukuje' ri Timoteo. Ri Are' c'ut man c'o tä jumul ri cubij: “Je',” te c'u ri' cubij chic: “Man je' taj,” —man kächa tä ri'. Ru Lok' Pixab ri Dios rumal ri Cristo amak'el ronojel k'ij are ri kas tzij. 20 Ronojel c'u ri u bim ri Dios, je' quel na rumal ri Cristo. Rumal ri' aretak käkaya u k'ij ri Dios käkabij: “¡Amén!” —cujcha', rumal ri Cristo Jesús. 21 Tzare c'u ri Dios ri xbanow chke chi ri ix xukuje' ri uj ka jiquibam ri kanima' chrij ri Cristo, xukuje' xujutaso rech käkajach kib pu k'ab ri Are'. 22 Xucoj ketal chi ri uj rech ri Are'. Ri Lok'alaj Espíritu c'ut ri xuya pa kanima', are c'utbal wa' chi kas tzij cuya na ronojel ri xuchi'j chke.

23 C'ä mäja' c'u quinopan iwuc' pa Corinto jas ri xinchomaj nabe. Are ri Dios ri quilowic, retam c'u ri Are' ri kas c'o pa wanima', chi xa rumal chi quintok'obisaj i wäch man xinopan taj. 24 Man xa tä c'u käkaj cujtakan pi wi' rech quicojo jachique ri käkaj uj. Kilom c'ut chi i jiquibam iwanima', kas ix cojoninak. Xane ri uj xa käkaj cujtoban iwuc' rech kas quixquicotic.

2

1 Rumal ri' xinchomaj in chi man quinopan tä iwuc' jumul chic ri xa ta bis quinya chiwe aretak quinopanic. 2 We c'u ri in quinya bis chiwe, ¿jachin ta chic ri cuya quicotemal chwe in? Xak xuwi ri ix ri' ri xa nu yo'm bis chiwe quixcowin chubanic wa'. 3 Rumal ri' xintz'ibaj bi ri jun wuj chic chiwe. Are la' chi man cwaj taj quine'c rech xa quinrika bis iwumal, xane rajwaxic quibano chi käquicot wanima'. Cu'l c'u nu c'ux chi aretak quinquicot na in, ri ix xukuje' quixquicot na wuc'. 4 Aretak c'ut xintz'ibaj bi ri jun wuj chic chiwe, sibalaj in oquinak il, sibalaj xinbisonic, tajin c'u quinok'ic. Man xintz'ibaj tä c'u bic rech xa quixbisonic, xane are cwaj chi quiwetamaj chi sibalaj quixwaj nimalaj iwonojel.

Ri apóstol Pablo cusach u mac ri jun ri banowinak c'äx chquixol ri cojonelab

5 We c'o jun chiwe u yo'm bis chwe, man xuwi tä chwe in ri' u yo'm wi, xane u yo'm jubik' ri' chiwe ix iwonojel. “Jubik',” —quincha'. Je' quinbij wa' rech man quinban tä sibalaj nim ri c'äx che ri ajmac. 6 Ri c'äjisabal u wäch ri achi ri' ri xiya che aretak ximulij iwib, xak ruc' ba' la'. 7 Cämic c'ut, xa chisacha u mac, chicu'bisaj c'u u c'ux. We ne man cuch'ij tä chic, cuya c'u can ronojel rumal ri nimalaj u bis. 8 Rumal ri' quixinbochi'j chi quic'ut chi jumul ri utzil iwanima' che ri are' jas ri i banom petinak lok. 9 Xa c'u rumal wa' xintz'ibaj bi ri nabe wuj chiwe chrij wa'. Je ri' xinbano che rilic, xukuje' che retamaxic we ri ix kas tzij quinimaj ronojel ri quinbij chiwe. 10 Jachin c'u ri quisach u mac ix, che apachique mac ru banom, ri in xukuje' quinsach u mac. We c'o jun nu sachom u mac, nu sachom u mac ri' chuwäch ri Cristo rumal chi quintok'obisaj i wäch ix, we kas tzij c'o mac ri rajwaxic quinsacho. 11 Je' ka'na wa' rech ri Satanás man cujuch'ac taj. Kas ketam c'ut jas ri tajin cuchomaj u banic ri are'.

Ri apóstol Pablo xbisonic aretak xopan pa ri tinimit Troas rumal chi man xurik tä ri Tito

12 Aretak xinopan pa ri tinimit Troas chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo, xyi' chwe chi cuya' quintzijoj na ru Lok' Pixab ri Dios chila'. 13 Pune je ri', sibalaj xinoc il rumal chi man xinrik tä ri kachalal Tito. Rumal ri' xinel bi cuc' ri kachalal cojonelab chila', xine' c'u pa Macedonia.

Waral käkil wi chi cujch'acan na rumal ri Cristo

14 Maltiox ba' che ri Dios ri cuya chke chi amak'el ronojel k'ij cujch'acan na rumal ri Cristo Jesús. Rumal c'u kech uj quel u tzijol ru Lok' Pixab ri Are' je' jas jun c'oc'alaj cunabal ri käjabun ri ruxlab. 15 Je ri', rumal chi ri uj je' ka banic jas u c'oc'al ri incienso ri käyi' che sipanic cho ri Dios rumal ri Cristo. Käjabun c'u ri ruxlab chquixol ri winak ri käquirik ru tobanic ri Dios, xukuje' chquixol ri winak ri xa käsach na qui wäch. 16 Chque ri winak ri xa käsach na qui wäch we incienso ri' are je' jas ri ruxlab jun cunabal ri

cäcämisanic. Chque c'u ri winak ri cäquirik ru tobanic ri Dios are je' jas ri ruxlab jun c'oc'alaj cunabal ri cuya c'aslemal. ¿Jachin ta c'u lo ri kas cäcowin chubanic wa' we chac ri' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios? 17 Ri uj man xa tä ch'acoj tajin cäka'n chrij ru Lok' Pixab ri Dios, jas ri cäca'n q'uia winak, cäquiyuj c'ut ruc' ri man kas tzij taj. Xane ruc' ri jicomal kanima' cäkatzijoj ri kas tzij chuwäch ri Dios rumal chi uj u tako'n ri Are', uj patänil tak re ri Cristo.

3

Ri uj are cäkatzijoj ri c'ac' trato ri xuban ri Dios kuc' uj

1 Aretak je' cäkabij wa', ¿a quichomaj ix chi xa tajin cäkachaplej chi jumul u ya'ic ka k'ij chbil kib? ¿A rajwaxic ne lo cäkaya jujun tak wuj chiwe ri cubij wi chi uj utz? ¿A rajwaxic chi cäkata' bi jujun tak ka wuj chiwe ri cubij wi chi uj utz, junam jas ri cäca'n jujun winak chic? 2 Man je' tä ri', rumal chi xak xuwi ix ri' ri ix ri wuj ri cajwataj chke. Ix je' ta ne jun wuj ri tz'ibtal pa tak ri kanima'. Conojel c'u ri winak quecowinic cäquetamaj wa', cäquisiq'uij c'u u wäch. 3 Ri ix, ix je' jas jun wuj ri tz'ibam rumal ri Cristo ri jachom kumal uj. We wuj ri' man tz'ibam tä u wäch ruc' tinta, xane ruc' ri Lok'alaj Espíritu rech ri c'aslic Dios. Man e are tä tz'ib ri xa cho tz'alam tak abaj e tz'ibam wi, xane pa tak ri canima' winak.

4 Cu'l c'u ka c'ux chrij ri Dios rumal ri Cristo chi kas tzij wa' ri cäkabij. 5 Man xak tä c'u uj pa ke wi cujcowin chubanic ri cäka'no, xane ronojel ri cujcowin chubanic, are ri Dios ri cäyo'w chke chi cujcowinic chubanic wa'. 6 Tzare c'u ri Dios xyo'w chke chi cujcowinic cujpatänin che ri Are' ruc' jun c'ac' trato. Man are tä ru nimaxic jun takanic ri xa tz'ibtalic, xane jun c'aslemal wa' ri cuya ri Lok'alaj Espíritu chke. Ri Pixab ri Tz'ibtalic cuk'at tzij puwi' jun chi cäcämisaxic. Are c'u ri Lok'alaj Espíritu cuya c'aslemal.

7 We Pixab ri' ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, xtz'ibax wa' cho tz'alam tak abaj. Xpe c'u ruc' ri je'lalaj u juluwem ri Dios ri sibalaj c'o u chuk'ab, je ri' chi ri winak aj Israel man xecowin tä chic xeca'y chupalaj ri ka mam Moisés, rumal chi sibalaj cäjuluw ru palaj. Pune je ri', nojim c'ut xtäni wa' we juluwem ri'. We ri Pixab ri' ri cuk'at tzij puwi' jun chi cäcämisaxic, sibalaj nim u k'ij wa' xpetic, 8 ¿a mat c'u sibalaj nim chi na u k'ij wa' ru Lok' Pixab ri Dios ri cuya ri Lok'alaj Espíritu chke? ¡Je', je ri'! 9 Quel cubij wa': We ri Pixab ri xa xuc'am lok cämical pa ka wi' sibalaj xnimar u k'ij, ¿a mat sibalaj nim chi na u k'ij wa' ru Lok' Pixab ri Dios ri cubij chi cuya' cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios? 10 Je ri', rumal chi ri Pixab ri sibalaj xnimar u k'ij nabe, cämic man nim tä chi u k'ij wa'. Are sibalaj nim chi na u k'ij we jun chic ri' chuwäch ri jun ri c'o nabe. 11 We c'u sibalaj xnimar u k'ij ri ojer trato ri xa quieb oxib k'ij xuban u patän, sibalaj nim chi ba' na u k'ij wa' ri c'ac' trato ri man cäq'uis tä na u wäch.

12 Rumal c'u rech chi chrij wa' cu'l wi ka c'ux, xa je ri' man cäkaxej tä kib cujch'awic. 13 Man je' taj cäka'no jas ri xuban ri ka mam Moisés ri xucoj jun ch'ukbal u palaj rech ri winak aj Israel man cäquil taj aretak cätäni ri juluwem ri sibalaj cätunun chupalaj, ri juluwem ri xa tajin cäsach u wäch. 14 Are c'u ri winak aj Israel man xquich'ob taj. Mäja' c'u cäquich'ob wa' cämic. Rumal ri' aretak cäquisiq'uij ri ojer trato, ri ch'ukbal ri xucoj ri ka mam Moisés are banowinak chque chi man cäquich'ob taj, man esam tä c'u ri ch'ukbal ri' chquiwäch. Xuwi c'u rumal ri Cristo are quesax na wa'. 15 C'ä pa we k'ij cämic ri', aretak cäquisiq'uij tak ri wuj ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, je' ta ne c'o jun ch'ukbal ri cuban jech' che ri qui chomanic. 16 Aretak c'ut jun winak cätzelej ruc' ri Kajaw Jesús, are je' ta ne quesax ri ch'ukbal ri', cul c'u ru chomanic pa sak. 17 Ri Kajaw Jesús c'ut, are ri Espíritu. Jachin c'u ri c'o ri Lok'alaj Espíritu rech ri Kajaw Jesús pa ranima' man c'o tä chi ri' pu k'ab ri ojer Pixab. 18 Rumal c'u ri' konojel ri uj man ch'uktal tä chi ri ka palaj, xane uj je' jas jun espejo ri käk'alajin wi ri je'lalaj u juluwem ri Kajaw Jesús. Je ri' ri uj nojim je' tajin cujel na jas ri Cristo, rumal chi ronojel k'ij käk'alajin na jubik' chic che ri je'lalaj u juluwem pa ri ka c'aslemal. Are wa' ri cuban ri Lok'alaj Espíritu re ri Kajaw Dios.

4

1 Man käq'uistaj tä ba' ka c'ux rumal chi ri
Dios u yo'm pa ka k'ab chi käkatzijoj ru Lok'
Pixab ri Are' chrij ri c'ac' trato rumal chi xel
u c'ux chke. 2 Ketzelam u wäch ri q'uixbal
u banic xukuje' ri xa käban chi c'uyal. Man
quekasub tä ri winak, man käkaq'uex tä
ru Lok' Pixab ri Dios, xane xuwi käkabij
ri kas tzij. Je ri' käka'no rech conojel ri
winak cuya' käquina' na pa canima' chi utz
ri käka'n cho ri Dios. 3 We c'u ri Utzalaj Tzij
re ri Evangelio ri käkatzijoj are ch'uktalic,
xak xuwi chquiwäch ri winak ri xa käsach
na qui wäch are ch'uktal wi. 4 Rumal chi
man quecojon taj, ri dios re we uwächulew
ri'* are banowinak chque chi sachinak ri
qui chomabal, je' ta ne chi man quecowin
taj queca'yic. Je ri' u banom chque rech
man käquil tä ri sakil re ri Utzalaj Tzij re
ri Evangelio chrij ri Cristo ri sibalaj nim u
k'ij. Are c'u ri Cristo, are ri kas u wächbal
ri Dios. 5 Aretak käkatzijoj ru Tzij ri Dios,
man uj taj käkatzijoj kib, xane are käkatzijoj
ri Jesucristo chi are Kajaw. Are c'u ri uj
xuwi käkak'alajisaj kib chi uj patänil tak iwe
rumal chi lok' käkil wi ri Jesús. 6 Ri Dios c'ut
ri xtakanic chi kätunun ri sakil pa ri k'ekum,
are c'u wa' ri xubano chi kätunun ru sakil
ri Are' pa tak ri kanima' rech ruc' we sakil
ri' käketamaj chi sibalaj känimarisax u k'ij ri
Dios. K'alaj wa' chupalaj ri Jesucristo.

Chujcojon che ri Dios pa ronojel

7 We k'inomal ri' ajchicaj c'o pa ri ka
cuerpo ri je' ta ne e bo'j banom ruc' ulew. Je
ri' rech k'alaj chi we nimalaj chuk'ab ri' ri
c'o kuc', ruc' ri Dios käpe wi, man kech tä c'u
uj. 8 Pune käkarik c'äx je wa' je ri', amak'el
cujel chupam. Pune sibalaj cujoc il, man
käq'uistaj tä can ka c'ux. 9 Pune käban c'äx
chke cumal ri winak, man uj wonobam tä
canok. Pune cujkasax cho rulew, cujsoctaj
c'ut, man käsach tä ka wäch. 10 Apawije'
ta ne ri cuje' wi c'o ri retal ru cämical ri
Jesús che ri ka cuerpo, are wa' ri c'äx ri
tajin käkariko. Je ri' rech xukuje' k'alaj ru
c'aslemal ri Jesús pa tak ri ka c'aslemal uj.
11 Ri uj ri c'ä uj c'asal na, ronojel k'ij uj
c'o cho ri cämical rumal rech ri Jesús, rech
ru c'aslemal ri Jesús käk'alajin pa tak ri ka
cuerpo uj ri xa käsach qui wäch. 12 Ri uj,
rumal ru tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, xa
jubik' man käpe ri cämical pa ka wi'. Are c'u
ri ix xa tajin quirik na ri c'aslemal.

13 Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cu-
bij: "Xincojon che ri Dios. Rumal c'u
ri' xintzijonic," —kächa'. Ri uj xukuje' je'
käka'no. Cujcojon che ri Dios, rumal c'u
ri' cujtzijonic. 14 Ketam c'ut chi ri Dios
ri xuc'astajisaj ri Kajaw Jesús chquixol ri
cäminakib, ri uj xukuje' cujuc'astajisaj na
chquixol ri cäminakib junam ruc' ri Jesús.
Cujuc'am c'u na bi chuwäch ri Are' junam
iwuc' ix. 15 Ronojel wa' xbantajic chubanic
utzil chiwe. Je ri' rech we e q'uia ri käquirik
ri nimalaj u tok'ob ri Dios, e q'uia xukuje'
ri käquiya na maltioxinic che ri Are' rech
känimarisax c'u na u k'ij ri Dios.

16 Rumal ri' man käq'uistaj tä ka c'ux.
Pune we ka cuerpo ri' xa tajin kärijobic, ri
kanima' c'ut tajin cuban na c'ac' ronojel
k'ij. 17 Ri c'äxc'ol ri käkarik pa we c'aslemal
ri' man nim tä wa', xane xa re quieb oxib
k'ij. Cuya c'u chke chi käkarik na ke ri
nimarisabal u k'ij ri Dios ri man c'o tä u
q'uisic, ri sibalaj nim na chuwäch ri c'äxc'ol.
18 Mäcu'bi ba' ka c'ux chquij ri jastak ri
queilitajic, xane are cu'l ka c'ux chquij ri
man queilitaj taj, rumal chi ri jastak ri
queilitajic xa käsach qui wäch, are c'u ri
man queilitaj taj man c'o tä qui q'uisic.

5

1 Ketam c'ut chi we käsach u wäch ri
ka cuerpo ri je' jas jun ja ri man naj taj
cuch'ijo, c'o chi na jun kachoch ri u banom
u banic ri Dios pa ri caj ri man käsach tä
u wäch. Are jun ja ri man xa tä banom
cumal winak. 2 Kas tzij ri uj, ri c'ä uj c'o
na pa ri ka cuerpo ri', cujel ch'uj rumal chi
are sibalaj käkaj cujk'ax pa ri kachoch ri
c'o chila' chicaj. 3 Ri kachoch jela' are jun
c'ac' cuerpo wa' ri je' ta ne jun atz'iak ri
cujuch'uk na rech man cujch'ani tä canok.
4 Ri uj, ri c'ä uj c'asal na pa we ka cuerpo ri
je' ta ne jun ja, cujel ch'uj, käkana' c'u c'äx
pa kanima'. Man are tä chi käkaj chi käsach
u wäch ri ka cuerpo ajuwächulew, xane are
käkaj jun ka cuerpo chic ri cujuch'uku je'

* **4:4** "Ri dios re we uwächulew ri'" quel cubij ri Itzel, ri Satanás.

jas jun c'ac' atz'iak rech ri ka cuerpo ri xa
cäsach u wäch cäqu'extaj na wa' rumal ri jun
c'aslemal chic ri man c'o tä u q'uisic. 5 Are
c'u ri Dios xbanow chke chi je' ka banic wa'.
U yo'm c'u ri Lok'alaj Espíritu pa kanima'.
Are c'utbal wa' chi kas tzij cuya na ronojel
ri xuchi'j chke.
6 Rumal ri' amak'el ronojel k'ij cäcu'bi ka
c'ux chrij ri Dios. Ketam chi ri uj, ri c'ä uj c'o
pa we cuerpo ri', je' ta ne man uj c'o tä cho
kachoch rumal chi mäja' uj c'o ruc' ri Kajaw
Jesús. 7 Ri cäka'n ronojel k'ij, cäka'n wa' ruc'
cojonic. Man are tä cäcu'bi ka c'ux chrij ri
cäkilo. 8 Sibalaj cäcu'bi c'u ka c'ux chrij ri
Dios. Cäkaj ta ne chi mat uj c'o chi waral
pa we ka cuerpo ri' rech cuya' cujec'ol cho
ja ruc' ri Kajaw Jesús. 9 Rumal ri' are cäkaj
cäka'n ronojel k'ij jachique ri utz cäril wi ri
Kajaw Jesús, we uj c'o waral pa ri ka cuerpo
o man uj c'o tä chi waral. 10 Konojel c'ut
rajwaxic cujetac'al na chuwäch ri Cristo
rech cuk'at tzij pa ka wi'. Chkajujunal c'ut
cäkac'am na ri tojbal re ri xka'n pa ri ka
c'aslemal waral cho we uwächulew, we are
utz o man utz tä ri' ri xka'no.

Waral cäkil wi chi ru Lok' Pixab ri Dios ri cäkatzijoj cuya utzil chquixol ri winak ruc' ri Dios

11 Rumal c'u ri' ri uj ri ketam chi rajwaxic
cäkaxej kib cho ri Dios, cäkacoj ka chuk'ab
rech cäquicoj ri winak chi kas tzij ri cäkabij.
Ri Dios c'ut retam jas ri ka banic. Cwaj ta
na chi ri ix xukuje' quina' pa iwanima' chi
utz ka banic. 12 Man xa tä tajin cäkaya ka
k'ij chbil kib jumul chic, xane tajin cäkaya
chiwe ix chi c'o jas che cuya' cäcu'bi i c'ux
chkij pa ronojel. Je ri' rech c'o ri quibij
chuto'ic iwib chquiwäch ri cäca'n nimal xa
rumal ri qui banic ri winak, man rumal
tä ri c'o pa ri canima'. 13 We quichomaj
ix chi xa cujel ch'uj chupam ri cäka'no, are
chuya'ic u k'ij ri Dios ri'. We c'u quichomaj
chi man cujel tä ch'uj, utz ri ka chomanic,
are chubanic utzil ri' chiwe ix. 14 Are
c'u ri rutzil ranima' ri Cristo cätakan pa
kanima'. Ketam c'ut chi xa jun ri xcäm
che ka q'uexwäch konojel. Rumal ri' are
je' ta ne chi ri uj konojel xujcämic aretak
xcäm ri Are' rumal kech. 15 Ri Cristo xcäm
rumal quech conojel ri winak, rech ri e
c'aslic man cäca'n tä chic xa jas ri cäcaj
ri e are', xane are cäca'no jas ri craj ri
Cristo ri xcämic, ri xukuje' xc'astaj chquixol
ri cäminakib rumal quech. 16 Rumal ri'
ri ka chomanic uj cämic chquij ri winak
man junam tä chi ruc' ri qui chomanic ri
winak ajuwächulew. Pune nabe canok je'
ka chomanic wa' chrij ri Cristo jas ri qui
chomanic ri winak ajuwächulew, man je' tä
chi c'u ka chomanic wa' chrij ri Are' cämic.
17 Je c'u ri' ri winak ri xa jun chic ruc' ri
Cristo, je' ta ne chi xil na u wäch jumul chic.
Jun chi wi ru c'aslemal. Ri ojer u c'aslemal
xsach u wäch, cämic c'ut ronojel are c'ac'
chic.
18 Ronojel wa' are ri Dios cäbanowic,
ri xuya utzil chkaxol ruc' Are' rumal ri
Cristo. Xuya c'u pa ka k'ab ru tzijoxic
chi cuya' queutzir ri winak ruc' ri Are'.
19 Quel cubij chi rumal ri Cristo ri Dios tajin
querutzirisaj conojel ri winak ruc' ri Are'
rech man cucoj tä chi pa cuenta ri qui mac.
Xuya c'u pa ka k'ab uj ru tzijoxic ru Lok'
Pixab chque ri winak rech queutzir ruc' ri
Dios. 20 Rumal ri' uj petinak, uj u tako'n ri
Cristo, je' ta ne chi are ri Dios tajin cäbochi'n
chiwe rumal kech uj. Quixkabochi'j ba'
rumal ri Cristo: ¡Chixutzir ruc' ri Dios! —
cujcha'. 21 Ri Cristo man c'o tä jun mac
xubano. Xa c'u rumal kech uj xban che
rumal ri Dios chi je' ta ne ajmac, rech ri
uj rumal chi xa uj jun chic ruc' ri Cristo
cäjicomataj na ri kanima' cho ri Dios.

6

1 Je c'u ri' ri ix ri junam quixchacun kuc'
chupatänixic ri Dios, quixkabochi'j chi nim
chiwila wi ri tok'ob ri xuban ri Dios chiwe,
miwetzelaj c'u u wäch wa'. 2 Cubij c'u ri
Are' pa ru Lok' Pixab ri Tz'ibtalic:

Xinto aretak xaban orar pa jun k'ij
ri kas utz chubanic wa'.
Pa ri k'ij ri xac'am ri nu tobanic
xinto ri xabij, xatinto' c'ut,

—cächa'. Cämic c'ut are wa' ri utzalaj k'ij ri',
cämic c'u ri' ri k'ij ri quixcowinic quirik ru
tobanic ri Dios.
3 C'o ba' jas mäka'no ri xa cubano chi
jun chic cätzakic, rech man cäbix tä ri man
utz taj chrij ri cäka'no chupatänixic ri Dios.
4 Xane cäkaj cäkak'alajisaj kib pa ronojel chi

uj patänil tak re ri Dios. K'alaj wa' aretak sibalaj käkachajij paciencia chuch'ijic ri c'äx, ri meba'il, xukuje' q'uia u wäch c'äxc'ol. 5 Uj ch'ayom, xukuje' uj cojom pa che'. Qui walijisam quib ri winak chkij, xukuje' ka'nom c'äx tak chac. Q'uia mul elinak ka waram, xukuje' ka rikom numic. 6 Xukuje' ka k'alajisam chi uj patänil re ri Dios rumal chi ch'ajch'oj ri ka c'aslemal, rumal chi ketam ri kas tzij, c'o ka paciencia, käka'n utzil, xukuje' rumal chi c'o ri Lok'alaj Espíritu pa kanima', kas c'u quekaj nimalaj conojel. 7 Xukuje' k'alaj wa' aretak käkatzijoj ri kas tzij, c'o c'u ru chuk'ab ri Dios pa kanima'. Ri kanima' ri jicom ru yo'm ri Dios chke are wa' käkacoj pa ri ch'oj ruc' ri Itzel, xukuje' che ka to'ic kib. 8 C'o jutak mul ri käyi' ka k'ij, c'o c'u jutak mul ri xa tzel cujil wi. C'o jutak mul ri utz ka tzijoxic käbanic, c'o c'u jutak mul ri xa cujyok'ic. Xukuje' c'o jutak mul ri käbix chke chi xa uj banal tak tzij, c'o c'u jutak mul ri käbix chke chi käkabij ri kas tzij. 9 C'o jutak mul ri käbix chke chi man etamtal tä ka wäch, pune kas tzij etamtal ka wäch. C'o jutak mul ri cujopan cho ri cämical, xak c'u are uj c'asal na. Pune käc'äjisax ka wäch, man uj cämisam tä c'ut. 10 Pune c'o ri cuya bis chke, cujquicot amak'el ronojel k'ij. Pune uj meba', e q'uia c'ut ri e k'inomarinak kumal. Pune are je' ta ne chi man c'o tä ri jastak ke, ronojel c'ut tz'akat u wäch c'o kuc'.

11 Kachalal aj Corinto, ka bim ronojel chiwe chi sakil. Kas ka k'alajisam chiwäch ix ronojel ri c'o pa kanima'. 12 Ri uj man c'o tä chi jas ri mat ka bim chiwe ri c'o pa kanima'. Ix c'u ri' c'o na jas ri man i bim tä chke ri c'o pa iwanima'. 13 Quixinbochi'j, je' jas ri cuban jun tata' chque ri ralc'ual. Chik'alajisaj chnuwäch ri kas c'o pa ri iwanima' je' jas ri xinban in iwuc' ix.

Ri apóstol Pablo cubij chi uj ri' ri nimalaj rachoch ri Dios

14 Miban iwachi'l chque winak ri man e cojonelab taj, mixc'uli c'u cuc'. We je ri' quibano, man junam tä i wäch ri' quixc'oji'c. ¿A cärachi'laj lo rib ri jicomal ruc' ri etzelal? ¿A rachi'l lo rib ri sakil ruc' ri k'ekumal? ¡Man je' tä ri'! 15 ¿A käjunamataj lo u wäch ri Cristo ruc' ri Satanás? ¿A käjunamataj lo u wäch ri cojonel ruc' ri man cojonel taj? ¡Man je' taj! 16 ¿A cuya' lo cuc'ulaj rib ri nimalaj rachoch Dios cuc' ri tiox ri xa e banom cumal winak? ¡Man cuya' taj! Ix c'u ri' ri ix nimalaj rachoch ri c'aslic Dios, je' jas ri xubij ri Are':

Quinc'oji na cuc', quinwacat c'u na
chquixol.
Quinoc na che ri qui Dios,
ri e are' c'ut queboc na che ri nu winak in,
—cächa'.
17 Rumal ri' xukuje' cubij ri Kajaw Dios:
Chixel cuc' we winak ri',
chitasa c'u iwib chquij.
C'o jas michapo ri äwas u chapic chiwe,
quixinc'ulaj c'u na.
18 Quinoc c'u na che ri i Tat,
ri ix c'ut quixoc na che tak
ri nu c'ojol, nu mia'l,
—cächa ri Kajaw Dios ri c'o ronojel u wäch chuk'ab ruc'.

7

1 Je c'u ri', lok'alaj tak kachalal, are wa' ri cuchi'j ri Dios chke. Rumal ri' rajwaxic käkatas kib chrij ronojel äwas ri cutz'iloj ri ka cuerpo, xukuje' ri kanima'. Kas kajacha ri ka c'aslemal pu k'ab ri Dios, nim kila wi ri Are', kaxej c'u kib chuwäch.

Ri apóstol Pablo käquicot cumal ri cojonelab aj Corinto

2 ¡Kas chujc'ol ba' pa iwanima'! Man c'o tä ya' jun ri ka'nom c'äx che, man c'o tä jun ri mat ka'nom ri utz ruc', man c'o tä c'u jun ri ka subum. 3 Man quinbij tä wa' chiwe chubixic chi c'o i mac. Nu bim c'u chiwe nabe canok chi ix c'äx pa wanima'. We cujc'asi'c, junam cujc'asi'c, we c'u cujcämic, junam cujcämic. 4 Käcu'bi nu c'ux chiwij. Sibalaj quinquicot iwumal. Chupam ronojel ri c'äx ri käkariko xa sibalaj käwalijisax ri wanima', nim c'u ri quicotemal quinna' iwumal.

5 Tzaretak xujopan pa Macedonia man c'o tä jubik' uxlanem ka rikom, xane ka rikom c'äx pa ronojel. C'äxc'ol je ri', c'äxc'ol je wa', xukuje' xpe ch'oj cuc' niq'uiaj chic. Xak c'u ka xe'm kib. 6 Are c'u ri ka Dios ri cuwalijisaj canima' ri quebisonic, xuwalijisaj ri kanima' uj rumal ri ropanic ri Tito.

7 Man xuwi tä c'u rumal ri ropanic ri are', xane xukuje' rumal chi ri ix iwalijisam ri ranima' ri are'. Ri are' xutzijoj chke chi sibalaj quiwaj quiwil ka wächʼ. Xukuje' xubij chke chi sibalaj quixbisonic, chi sibalaj quixoc il wumal in. Rumal c'u ri' sibalaj xinquicot na.

8 Pune c'u ri wuj ri xintz'ibaj bic xuya bis chiwe, man quinbison tä c'u in cämic chi xintz'ibaj wa' chiwe. We c'u xinbison jubik', man naj tä ri', rumal chi xinwilo chi man naj taj xixbison ix rumal ri wuj. 9 Cämic c'ut quinquicotic, man rumal tä rech chi xinya bis chiwe, xane rumal chi ri bis ri xina' xubano chi xiq'uex ri i chomanic, xiq'uex c'u ri iwanima'. Ri ix xich'ij ri bis, je ri' chi utz xilitaj wa' cho ri Dios. Je ri' man xa tä are jun c'äx ri xka'n uj chiwe. 10 Ri bis ri cuch'ij jun ri utz quilitaj cho ri Dios cubano chi jun winak cuq'uex ru chomanic, cuq'uex ri ranima', curik c'u ru tobanic ri Dios. Man cuya' tä c'u käkabisoj wa'. Are c'u ri bis ri cuya ruwächulew xa cuc'am lok ri cämical. 11 Ri ix xich'ij ri bis je ri' chi utz xilitaj wa' cho ri Dios. ¡Chiwilampe c'ut ri xuc'am lok wa' pa ri i c'aslemal! Xubano chi xichomaj rij ri xbanic, xik'alajisaj c'ut jas ri i banom. Xubano chi xpe iwoyowal che ri ajmac, xukuje' xixej iwib. Xubano chi quiwaj quiwil nu wächʼ. Xiya c'u i tzij chuc'äjisaxic u wächʼ ri xbanow ri mac. Pa ronojel wa' xik'alajisaj chi man c'o tä i mac ix che ronojel ri xbantajic. 12 Je c'u ri', aretak xintz'ibaj bi ri wuj chiwe, man kas tä are tajin quinchomaj ri winak ri xmacunic, man are tä c'u ri xurik c'äx rumal, xane are cwaj chi kas quiwetamaj chuwäch ri Dios chi sibalaj quixoc il chke. 13 Rumal ri' cu'l ka c'ux cämic.

Man xuwi tä wa' ri cu'l wi ka c'ux, xane sibalaj cujquicot na aretak käkilo chi nim ri quicotemal ri c'o pa ranima' ri Tito. Ri ix iwonojel sibalaj xito' rech man c'o tä bis xuna' aretak xc'oji iwuc'. 14 Man xak tä c'u lok' ri xinbij che ri Tito chi sibalaj quinquicot iwumal. Xane ronojel ri ka bim chiwe ix are kas tzij, je' c'ut xukuje' ri xkabij chiwij che ri Tito are kas tzij. Are la' chi sibalaj cujquicot iwumal. 15 Más ix lok' c'u na chuwäch ri Tito aretak känaʼtaj che chi iwonojel ix xibano jas ri xixutak wi, xukuje' chi nim xiwil wi aretak xopan iwuc', xic'ulaj, man xiban tä c'u nimal chuwächʼ. 16 Sibalaj quinquicot na rumal chi cuya' kas käcuʼbi nu c'ux chiwij.

8

Chiya ri cajwataj chque ri kachalal meba'ib

1 Cämic c'ut, kachalal, käkaj käkabij chiwe jas u banom ri nimalaj u tok'ob ri Dios pa qui wi' ri kachalal cojonelab pa tak ri tinimit re Macedonia. 2 Ri e are', pune sibalaj qui rikom c'äx, sibalaj c'ut xeboc il rumal, nim ri quicotemal c'o pa canima'. Pune sibalaj e meba', qui yo'm q'uia sipanic ri xpe pa canima' je' ta ne e k'inomab. 3 Quinbij ri xinwilo, chi ronojel ri xecowin chuya'ic, are pa canima' xpe wi. Man xuwi tä c'u xquiya jampa' ri xecowin che, xane xquicoj qui chuk'ab chuya'ic jubik' chic. 4 Sibalaj xujquibochi'j chi käkaya chque chi ri e are' xukuje' quetob chque ri kachalal ri c'o qui rajwaxic. 5 ¡Nim na ri xca'no chuwächʼ ri xkachomaj uj chi quecowin che! Nabe xquijach quib pu k'ab ri Kajaw Dios, te c'u ri' xquijach quib chke uj chunimaxic ri xkabij chque junam jas ru rayibal ri Dios. 6 Rumal ri' xkata' tok'ob che ri Tito chi cutakej u banic ru chaplem lok, are ru mulixic chixol ri tobanic ri käpe pa iwanima'. 7 Ri ix c'ut nim ri i banom pa ronojel: sibalaj quixcojonic, sibalaj quixna'wic queitijoj ri winak, sibalaj c'o iwetambal, sibalaj quixoc il che ronojel, xukuje' sibalaj cujiwaj. Rumal ri' rajwaxic ba' xukuje' chi nim chibana che qui to'ic ri kachalal ri c'o qui rajwaxic.

8 Man are tä jun takanic wa' ri tajin quinya chiwe. Xuwi cwaj chi quiwetamaj ri tajin käcaʼn niq'uiaj cojonelab chic ri sibalaj käcaj quetobanic rech käk'alajinic we kas tzij queiwaj ix ri kachalal. 9 Iwetam chi c'u ix ri nimalaj tok'ob ri xuban ri Kajaw Jesucristo chiwe. Ri Are' k'inom, xuban c'u meba' che rib chubanic utzil chiwe, rech rumal ru meba'il ri Are' ri ix quixk'inomaric.

10 Chubanic utzil chiwe quinya ri nu
chomanic chrij ronojel wa'. Ri ix jun-
abir utz xibano xichap lok u banic we
utzil ri'. Man xak tä c'u xichap u banic
wa', xane ruc' nimalaj quicotemal xiban
wa'. 11 Cämic c'ut chitakej u banic wa' c'ä
quiq'uis na u wäch ruc' nimalaj quicotemal
jas ri i banom petinak lok. Chiya ba' jas
ri quixcowin che, jas ri c'o iwuc'. 12 We
jun winak kas c'o ru rayibal chuya'ic ri
tobanic, ri Dios cuc'amowaj ri' ri sipanic
joropa' ri c'o ruc'. Ri Are' man cuta' tä ri
man c'o tä ruc' jun.

13 Man are tä cwaj chi xa ix quixcanaj can
pa meba'il rumal ri qui to'ic niq'uiaj chic.
14 Ri cwaj in are la' chi junam ri jastak iwe
c'olic. Cämic ri ix c'o ri jastak iwe che qui
to'ic niq'uiaj chic chupam ri qui rajwaxic.
Cäpe c'u na ri k'ij aretak c'o na ri i rajwaxic
ix. Ri e are' c'ut quixquito' na ix aretak c'o i
rajwaxic. Je ri' junam ri tewchibal quiriko.
15 Are je wa' jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios
ri Tz'ibtalic: "Ri jun ri q'uia xuriko, man
xoc'ow tä u wi' ri xcanaj ruc'. E c'u ri jun ri
man q'uia taj xuriko, xak are xubana che,"
—cächa'.

Waral käkil wi jachin tak ri xetak bi che rachi'l ri Tito

16 Maltiox che ri Dios rumal chi xuya pa
ranima' ri Tito chi sibalaj coc il chiwe jas
ri quinban in. 17 Ri are c'ut xunimaj jas ri
xintak wi. Rumal chi ri are' xukuje' sibalaj
coc il chiwe, are craj käril chi na i wäch.
Rumal ri' cämic pa ranima' käpe wi ri que'c,
copan na iwuc'.

18 Junam ruc' ri Tito tajin käkatak bi
jun kachalal chic. Ri kachalal ri' sibalaj
utz quech'aw conojel ri kachalal cojonelab
chrij rumal chi sibalaj utz u banom chutzi-
joxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. 19 Man
xuwi tä wa', xane xukuje' are ri are' ri
xquicha' ri kachalal cojonelab che kachi'l
pa ri ka binem che ka to'ic pa we chac ri'
ri tajin käka'no chunimarisaxic u k'ij ri Dios
xukuje' chuc'utic chi sibalaj quixquicot
chubanic ri utzil. Wa' we chac ri' are ru
ya'ic ri käpe pa ranima' jun che qui to'ic ri
c'o qui rajwaxic. 20 Je ri' tajin käka'no rech
man c'o tä jun cubij tzij chkij rumal rech
we nimalaj sipanic ri' ri tajin käkamulij.
21 Tajin käkacoj ka chuk'ab chubanic ri kas
takal u banic, man xuwi tä chuwäch ri Dios,
xane xukuje' chquiwäch ri winak.

22 Cuc' ri e are' tajin käkatak bi jun kacha-
lal chic ri kilom chi sibalaj coc il chubanic
ronojel. Cämic c'ut sibalaj käquicotic rumal
chi kas käcu'bi u c'ux chiwij. 23 We c'o
jachin jun c'o jas cuta' chrij ri Tito, chibij
che chi are wachi'l ri junam kächacun wuc'
che i patänixic ix. We c'o jun c'o jas cuta'
chquij tak ri niq'uiaj kachalal chic, chibij
che chi ri e are' e takowinak bi ri kachalal
cojonelab, xukuje' chi käquinimarisaj u k'ij
ri Cristo. 24 Rumal ri', chic'utu ba' chi kas
tzij queiwaj ri e are'. Je ri' rech käquetamaj
conojel ri kachalal cojonelab. Xukuje' rech
quetam chi man xak tä lok' käkabij chi cu-
jquicot uj iwuc'.

9

Ri cojonelab aj Corinto quetob chque ri kachalal ri c'o qui rajwaxic

1 Chrij c'u ri puak ri cämulix che qui to'ic
ri kachalal cojonelab, kas tzij chi man ra-
jwaxic tä chi c'o na ri quintz'ibaj bi chiwe.
2 Je ri', rumal chi wetam chic chi c'o ri
utzalaj i rayinic che qui to'ic. Amak'el
c'ut quinquicot chubixic wa' chque ri co-
jonelab aj Macedonia chi ri ix, ri ix aj
Acaya, sibalaj quiwaj quixtobanic. Junabir
c'ut i chaplem lok u banic wa'. E q'uia
c'ut chque ri aj Macedonia ri sibalaj xy-
actaj canima' rumal ri nimalaj quicotemal
ri c'o pa iwanima' ix. 3 Pune je ri', e
nu takom c'u bi ri kachalal ri' iwuc' rech
kas je' quelic jas ri utz ri nu bim chiwij
chrij we tobanic ri'. Quel cubij chi kas
tzij quiban u banic iwib che qui to'ic ri
kachalal jas ri nu bim canok. 4 We ne e
c'o jujun aj Macedonia quebe' wuc' in, te
c'u ri' aretak cujopanic mäja' quimulij we
tobanic ri'. We je ri', xa quel na ka q'uixbal
uj ri' rumal chi sibalaj ka cu'bam ka c'ux
chiwij. E ta c'u lo ri ix, ¿a mat quel na i
q'uixbal ri'? 5 Rumal ri' tzrajwaxic wi xinta'
tok'ob chque ri kachalal chi queopan iwuc'
nabe rech quixquito' chumulixic apan ri
sipanic ri i bim chi quiya petinak lok. Je
ri' ri sipanic ri quimulij c'o chic aretak cu-
jopanic, k'alaj c'ut chi xpe pa ri iwanima',
man xa tä käkatok'ij na chiwe.

6 Chna'taj wa' chiwe: Jachin ri man nim
taj cutico, man nim tä ri' ri cuyaco. Jachin
c'u ri nim cutico, nim na ri' ri cuyaco.
7 Chijujunal ba' chiya jampa' ri cäpe pa
iwanima', man ruc' tä bis, man xa tä
cätok'ix chiwe, rumal chi ri Dios lok' cäril
wi jachin ri cuya ruc' quicotemal. 8 Ri
Dios cäcowinic cuya ronojel u wäch nimak
tak tewchibal chiwe rech je ri' amak'el
c'o ronojel ri cajwataj chiwe, xukuje'
rech sibalaj c'o na iwe ronojel ri rajwaxic
chubanic ronojel u wäch utzil. 9 Ru Lok'
Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij:

U yo'm q'uia u wäch tobanic
chque ri meba'ib.

Ri utzil ri cubano man c'o tä u q'uisic,
—cächa'. 10 Ri Dios ri cuya ri ija' ri
cätiquic, ri cuya ronojel u wäch ri cätijic,
cuya na ronojel ri cajwataj chiwe che tak
ri i tico'n, xukuje' queuq'uiyisaj na rech
sibalaj quewächinic. Je ri' rech quixcowinic
quiban ronojel u wäch utzil. 11 Je ri' ri ix
c'o na ronojel u wäch k'inomal iwuc' rech
quixcowinic quisipaj ri cäpe pa iwanima'.
Rumal c'u kech uj ri cujc'amow bi ri puak,
ri kachalal ri cäquic'am na ri sipanic ri
quitak bic sibalaj cäquiya na maltioxinic
che ri Dios. 12 Je ri', rumal chi aretak cäkaya
we tobanic ri' chque ri kachalal man xuwi
taj cäkaya ri rajwaxic chque, xane rumal
wa' tajin cäka'no chi ri e are' sibalaj cäquiya
na maltioxinic che ri Dios. 13 Ri e are'
cäquiya na u k'ij ri Dios. We tobanic ri'
cuc'ut chquiwäch ri e are' chi ri ix sibalaj
quixniman che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
ri cätzijox chrij ri Cristo. Xukuje'
cäquinimarisaj na u k'ij ri Dios rumal ri tobanic
ri xpe pa iwanima' chque ri e are',
xukuje' chque conojel. 14 Cäca'n c'u na orar
pi wi', sibalaj lok' c'ut quixquil na rumal
chi k'alaj ri nimalaj u tok'ob ri Dios ri i
rikom. 15 Kamaltioxij ba' che ri Dios ri u
sipam chke, ri sibalaj lok', ri man c'o tä je'
wi, ri man käkarik tä tzij chumaltioxixic.

10

Ri apóstol Pablo cubij chi yo'm takanic pu k'ab rumal ri Kajaw Dios

1 In wa', ri Pablo, quixinbochi'j rumal
ri nimalaj u tok'ob ri Cristo, xukuje' rumal
ri nimalaj rutzil ranima'. Cäbixic chi
aretak in c'o iwuc' sibalaj man quinban
tä nimal. Cäbix c'ut chi aretak man in c'o
tä iwuc' co quixinch'abej bi pa tak ri nu
wuj ri quintz'ibaj bi chiwe. 2 Quixinbochi'j
ba' chi aretak quinopan iwuc', micoj i
chuk'ab chwe rech c'äx quinch'aw chque
jujun chiwe ix ri cäquibij chi man utz tä ri
cäka'n pa ri ka c'aslemal. Cäquibij chi xa are
cäka'no jas ri cäca'n ri winak ajuwächulew.
Quinya c'u nu tzij in chi quintac'aba wib
chquiwäch wa' we winak ri'. 3 Kas tzij chi
ri uj xak uj winak. Man cujch'ojin tä c'ut
jas ri winak ajuwächulew. 4 Je ri', rumal chi
aretak cujch'ojinic man je' tä cujch'ojinic
jas ri quech'ojin ri winak, xane are käkacoj
ri chuk'ab ri u yo'm ri Dios chke chusachic
u wäch apachique ri cäquicoj ri winak che
qui to'ic quib. 5 Je ri' cujcowinic käkasach u
wäch apachique tzijtal ri cäquiyac ri winak
chkij, xukuje' apachique u wäch k'atebal ri
ruc' nimal cäquicojo rech ri winak man kas
tä cäquetamaj u wäch ri Dios. Käkachap na
ronojel ri qui chomanic ri winak, käkaya c'u
pu k'ab ri Cristo rech queniman che ri Are'.
6 Aretak c'ut ri ix iwetam chic jas ri' ri kas
cojonic, käkaya ka tzij chuc'äjisaxic qui wäch
ri man queniman taj.

7 Ri ix are queiwil ri winak jas ri qui
bantajic. We c'o jun cuna' pa ranima' chi
kas rech ri Cristo, kas cuchomaj ba' chi jas
ri are' rech ri Cristo ri uj xukuje' uj rech
ri Cristo. 8 Pune ba' quinya jubik' u wi' ri
takanic ri c'o pa ka k'ab, man quinq'uix
taj. Yo'm c'u we takanic ri' pa ka k'ab
rumal ri Kajaw Dios rech cäc'oji u chuk'ab
ri i cojonic. Man are tä c'u chusachic i
wäch. 9 Man cwaj taj chi quichomaj chi xa
quixinxibij cumal tak ri nu wuj. 10 Cäbixic
chi sibalaj c'äx quinch'aw chiwe pa tak ri
nu wuj, chi sibalaj c'äx cätak ri tzij ri c'o
chupam. Cäbix c'ut chi aretak in c'o iwuc'
man c'o tä nu chuk'ab, xukuje' ri nu tzij xa
tzel cätatajic. 11 Jachin c'u ri cäbin wa' we
tzij ri' rajwaxic käretamaj chi jas ri cujch'aw
pa tak ri ka wuj ri ka takom bi chiwe aretak
naj uj c'o wi, je ri' xukuje' cujch'aw na
aretak uj c'o iwuc' chwinakil.

12 Man cucoch' tä kanima' käkajunamaj
kib cuc' jujun ri xa käquiya qui k'ij chbil
quib o käka'n ke jas ri käca'n ri e are'. We
winak ri' xa qui conil käca'no aretak xak e
are' quebinic chi utz ri tajin käca'no, aretak
käquijunamaj quib ri jun ruc' ri jun chic.
13 Ri uj man käka'n tä nimal che jachique
ri man ya'tal tä chke. Ri Dios are käc'utuw
na chkawäch jawije' rajwaxic cujtäni wi
chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Are'. Are c'u
yo'winak chke chi cujopan iwuc' ix pa Cor-
into. 14 Rumal ri' man xujel tä chrij ri ya'tal
chke. Are ta je ri', we ta mat uj ri' ri uj
c'olinak chic iwuc'. Are c'u ri uj ri xujopan
iwuc' nabe chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio chrij ri Cristo. 15 Man käka'n tä
nimal che ri chac ri ca'nom niq'uiaj chic,
ri je' ta ne ri uj, uj banowinak wa'. Xane
käkayej chi ri ix quixcojon na más. Rumal
chi we je ri' quibano, cujcowinic cujchacun
na más chixol. Man cujel tä c'u chrij ri
ya'tal wi chke. 16 Te c'u ri' käkachomaj cujel
chi na apan rech käkatzijoj na ri Utzalaj Tzij
re ri Evangelio pa tak ri niq'uiaj tinimit
chic ri e c'o apan jela' chiwe ix. Man käka'n
tä c'u nimal che ri chac ri u banom jun chic.
17 Jachin ri kas craj cunimarisaj rib, are
chunimarisaj rib rumal ri u banom ri Ka-
jaw Dios. 18 Je ri', rumal chi ri winak ri utz
quilitaj wi man are tä ri' ri utz käch'aw chrij
chbil rib, xane are ri käyi' u k'ij rumal ri
Dios.

11

Ri apóstol Pablo käch'aw chquij ri jule' winak ri käca'n che quib chi e apóstoles

1 ¡Cwaj ta ne in chi quinicuy na jubik',
pune ba' je' quinch'awic jas jun conalaj
winak! Chibana ba' tok'ob, chinicuyu ba'.
2 Sibalaj quinna' c'äx pa wanima' chiwe.
Are c'u ri Dios yo'winak wa' we c'äx ri' pa
wanima'. Je ri', rumal chi ri ix, ix nu yo'm
chi che c'ulanem ruc' ri Cristo. Are c'u
cwaj quixintac'aba chuwäch ri Are' je' jas
jun k'apoj ali ri xuwi ruc' Are' käc'uli wi.
3 Quinxej c'u wib we ne je' quibano jas ri
xuban ri Eva ri xsub rumal ri cumätz ruc'
ri itzel u no'j. We ne ruc' jubik' quiya iwib
pa subic, man ruc' tä c'u ri i chomanic,
man ruc' tä ronojel iwanima' quixpatänin
che ri Cristo. 4 Ri ix c'ut sibalaj utz quiban
che qui c'ulaxic ri winak ri käquitzijoj jun
Jesús chic ri man junam tä ruc' ri käkatzijoj
uj chiwe. Xukuje' sibalaj utz u c'amic jun
espíritu chic quibano ri man junam tä ruc'
ri i c'amowam chic. Xukuje' quixcojon che
jun evangelio chic ri man junam tä ruc' ri
Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru tobanic
ri Dios ri ka tzijom uj chiwe. 5 Quinchomaj
c'ut chi man are tä nim na qui banic
chnuwäch in we jule' apóstoles ri' ri man
kas e apóstoles, ri ix teren chquij. 6 Pune
ba' ri in man kas tä ruc' utzil quinch'awic,
ri wetamanic c'ut man je' tä ri'. Ka c'utum
c'u wa' chiwäch ix amak'el pa ronojel ri
ka'nom.

7 ¿A xa ta c'u lo man utz tä xinbano are-
tak xintzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
chiwe, man c'o tä jas xintok'ij chiwe? ¡Man
je' taj! Xinkasaj c'u nu k'ij in chbil wib
chubanic utzil chiwe, rech känimar i k'ij
ix. 8 Xinc'am puak chque niq'uiaj kachalal
cojonelab chic aretak xintoj cumal rech
quincoj wa' che i patänixic ix. 9 Aretak
xinc'oji iwuc', man c'o tä latz' xinya che
jachin jun chiwe aretak c'o nu rajwaxic. Ri
xajwataj chwe are c'u xeyo'w ri kachalal
ri xepe pa Macedonia. Je ri' xinchajij wib
rech man c'o tä latz' xinya chiwe. Je' c'u
quintakej na u banic wa'. 10 Kas jiquil ri
wanima', je' jas ri kas tzij chrij Cristo ri
wetamam, chi pa tak ri tinimit re ri Acaya
man c'o tä jun ri käcowinic quesan na chwe
ri quicotemal ri' ri quinna' pa ri wanima'.
11 ¿Jas che je' quinbij wa'? ¿A xa lo man
quixwaj taj? ¡Man je' tä ri'! Ri Dios retam
chi sibalaj quixwaj.

12 Ri tajin quinbano, quintakej c'u na u
banic wa', rech man quinya tä chque ri
niq'uiaj winak chic ri te' xinbij chiwe chi
käca'n que jas ri käka'n uj. Je ri' rech man c'o
tä käca'n wi nimal, rech man quequicot tä
na jas ri cujquicot wi uj. 13 E are' c'u tak wa'
ri xak käquibij chi e apóstoles, winak ri xak
quequisub niq'uiaj chic, ri käca'n che quib
chi e apóstoles, chi e are' u tako'n ri Cristo.
14 Man cajmabal tä c'u wa', rumal chi ri
Satanás cuban che rib chi are jun ángel re
sakil. 15 Rumal ri' man cajmabal tä ri' chi ri
patänil tak re ri Satanás xukuje' käca'n che
quib chi e banal tak utzil. Aretak c'ut käpe

ri q'uisbal re ri qui c'aslemal we winak ri', ri tojbal re ri cäca'no are coc na chquij.

Ri apóstol Pablo cutzijoj ri c'äx ri u rikom rumal ru patänixic ri Dios

16 Jumul chic quinbij chiwe: C'o jun mu-
chomaj chi xa in elinak ch'uj. We c'u je wa'
quichomaj, chiya ba' chwe chi quinch'aw
iwuc' je' jas jun ch'uj achi, rech ri in cuya'
quinnimarisaj jubik' wib. 17 Ri tajin quin-
bij chanim ri' man are tä ri Dios in takow-
inak chubixic, xane ruc' nu ch'ujlal tajin
quinbij wa', je' ta ne chi kas tzij xa tajin
quinnimarisaj wib. 18 Rumal chi e q'uia
ri cäquinimarisaj quib che ri jastak rech
ruwächulew, ri in xukuje' quinnimarisaj na
wib. 19 Rumal chi ri ix sibalaj c'o ri i no'j,
utz c'u quiban che qui c'ulaxic ri winak
ri xa e ch'uj. 20 Ri ix sibalaj utz quiban
che qui c'ulaxic ri winak ri quixquitak che
qui patänixic, ri xak cäquich'ac puak chi-
wij, ri quesubun chiwe ruc' nimal rech
cäca'n que chiwe, ri tzel quixquil wi, ri
xukuje' quixquich'ay chipalaj. 21 Pune ba'
quinq'uixic, quinbij chi ri uj man c'o tä ri
ka c'a'nal chubanic wa'.

Apachique c'u ri man cäquixej tä wi quib
ri e are' che, ri in xukuje' man quinxej tä
wib che. Xa ba' quinch'aw jas jun ch'uj.
22 ¿A hebreos ri e are'? Ri in xukuje' in
hebreo. ¿A e winak aj Israel ri e are'? Ri in
xukuje' in aj Israel. ¿A are ri Abraham qui
mam ri e are'? Ri in xukuje' are nu mam ri
Abraham. 23 ¿A e patänil tak re ri Cristo ri
e are'? Ri in sibalaj quinpatänij na ri Cristo
chquiwäch ri e are', pune ba' je' quinch'aw
jas jun ch'uj aretak je' quinbij wa'. Nim na
ri chac nu banom chquiwäch ri e are', q'uia
mul c'ut nu rikom ch'ayic chquiwäch ri e
are', q'uia mul in cojom pa che' chquiwäch
ri e are', q'uia mul c'ut tzucum nu cämisaxic
cumal ri winak. 24 Job mul xintij ri juwinak
belejlajuj ch'ayic cumal ri winak aj Israel.
25 Oxmul in ch'ayom ruc' che' cumal ri
romanos, jumul c'ut xinban chabaj. Oxmul
xkaj ri barco ri in benak wi chuxe' ri ja'.
Jumul ri' xinc'oji jun k'ij ruc' jun ak'ab
puwi' ri nimalaj uwoja' re ri mar. 26 Q'uia
mul nu banom binem. Xa jubik' c'ut man in
cäminak pa tak nimak tak ja', xa jubik' man
in cäminak cumal tak elak'omab, cumal ri
nu winakil in o cumal estranjerab. Xa
jubik' man in cäminak pa tak tinimit, pa tak
juyub, pa ri mar, xukuje' cumal ri winak
ri xak cäquibij chi e kachalal. 27 Sibalaj
nu rikom c'äx pa tak chac ri cuya nimalaj
cosic, q'uia mul c'ut elinak nu waram. Nu
rikom numic, xukuje' chaki'j chi'. Q'uia
mul man c'o tä nu wa. Nu rikom c'äx rumal
ri tew, man xuban tä c'u ri watz'iak.

28 Man xuwi tä c'u wa' ri c'äx ri nu rikom,
xane ronojel k'ij sibalaj quinoc il chque tak
conojel ri kachalal cojonelab. 29 We c'o
jachin jun ri man c'o tä u chuk'ab, quinna'
wa' pa wanima' chi je' ta ne in ri' man c'o
tä nu chuk'ab. We c'o jachin jun ri xban
che chi cätzakic xa rumal ri cuban jun chic,
ri in quinq'uixic, xukuje' cäpe woyowal.
30 We rajwaxic quinnimarisaj wib, quin-
nimarisaj na wib rumal ri cäc'utuwic chi
man c'o tä nu chuk'ab. 31 Ri Dios, ru Tat
ri Kajaw Jesucristo, ri takal che chi cäyi'
u k'ij amak'el ronojel k'ij pa tak ri k'ij ri
junab ri quepetic, ri Are' retam chi kas tzij
ri quinbij. 32 Aretak xinc'oji pa ri tinimit
Damasco, ri k'atal tzij ri cäpatänin che ri
tat Aretas ri nim takanel xeucoj chajinelab
chi' ri u chi' tak be re ri tinimit Damasco
che nu c'amic bi pa che'. 33 Xinkasax c'u
bi pa jun chicäch ruc' jun colob pa jun
wentana ri c'o pa ri tapya ri c'o chrij ri
tinimit. Xa je ri' man xinkaj tä pa qui k'ab.

12

Ri apóstol Pablo cutzijoj ri c'utum chuwäch rumal ri Dios

1 Man c'o tä cuch'ac jun we cunimarisaj
rib. Pune je ri', rajwaxic wi chi quintzijon
chrij ri xuc'ut ri Kajaw Jesús chnuwäch,
ri xk'alajisax rumal. 2 Wetam u wäch jun
achi* ri cojonel che ri Cristo, xque' cajlajuj
junab wa' xc'am bi c'ä pa ri urox caj. Man
wetam tä c'ut we xc'am bi chwinakil o
man chwinakil taj. Xuwi ri Dios retam.
3 Wetam c'ut chi ri achi ri' xc'am bi chicaj.
We chwinakil xc'am bic o man chwinakil
taj, man wetam tä wa'. Xuwi ri Dios re-
tam. 4 Xc'am c'u bi we achi ri' pa ri je'lalaj
c'olibal "paraíso" u bi', jawije' xeuta wi tzij
ri man etamtal taj, ri man ya'tal tä che

* **12:2** Ri achi ri' are ri Pablo mismo.

jun winak cubij. 5 Ri in quincowinic quinnimarisaj wib che jun achi jas ri achi ri', ri in c'ut man quinnimarisaj tä wib, xane xak xuwi quinnimarisaj wib che ronojel ri cäc'utuwic chi man c'o tä nu chuk'ab. 6 Pune ta c'u ri in cwaj quinnimarisaj wib, man xa tä c'u jun conil ri' rumal chi xuwi are tajin quinbij ri kas tzij. Man quinban tä c'ut rech man c'o tä jun cuchomaj chi sibalaj nim na nu banic chuwäch ri cärilo quinbano o ri cuto chi quinbij.

7 Rech man quinnimarisaj tä wib che ri xuk'alajisaj ri Dios chnuwäch, ri sibalaj e cajmabal wa', xya'taj jun c'äxalaj yabil chwe ri je' ta ne jun q'uix ri ch'iquil che ri nu cuerpo. Jun yabil wa', ru takom lok ri Satanás chubanic c'äx chwe. 8 Oxmul nu bochi'm ri Dios. Xinta' che chi cäresaj wa' we c'äx ri' pa ri nu cuerpo. 9 U bim c'u ri Dios chwe: "Ri nu tok'ob ri c'o pa wi' xuwi wa' ri rajwaxic chawe. Kas k'alaj c'u na ri nu chuk'ab aretak ri winak man c'o tä u chuk'ab ri are'," —xcha chwe. Rumal ri' quinquicotic chi man c'o tä nu chuk'ab, rech käk'alajin ru chuk'ab ri Cristo pa ri nu c'aslemal. 10 Rumal ri' quinquicotic chi man c'o tä nu chuk'ab, quinquicotic pune quinyok'ic, pune man c'o ri cajwataj chwe, pune käban c'äx chwe cumal ri winak, pune quinrik c'äxc'ol rumal ru patänixic ri Cristo. Je ri', rumal chi aretak man c'o tä nu chuk'ab are chi' quinna' chi kas c'o nu chuk'ab.

Ri apóstol Pablo sibalaj coc il chque ri kachalal cojonelab aj Corinto

11 Je' xinbantaj jun ch'uj aretak xinnimarisaj wib chbil wib. Ix c'ut xinitakchi'j chi je' quinbano. Are c'u ix ri' ri rajwaxic quinimarisaj nu k'ij. Man are tä c'u nim na qui banic chnuwäch in ri jule' tak apóstoles ri' ri i terenem ix, pune ba' man nim tä nu banic in chiwäch ix. 12 Ri chac ri xinban iwuc' ruc' nimalaj paciencia, are xbantaj wa' cuc' nimak tak c'utbal, etal, xukuje' cajmabal ri xc'utuwic chi kas tzij in apóstol. 13 Man are tä c'u nim na xeinwil wi ri niq'uiaj tak kachalal cojonelab chic chiwäch ix. ¿A xa c'äx quina' ix chwe rumal chi man xinta' tä ri nu rajwaxic chiwe? We c'u are je ri', xa ba' chisacha nu mac che ri c'äx ri xinban chiwe.

14 Cämic c'ut nu banom chi u banic wib rech quinopan iwuc' churoxmul. Man quinya tä c'u latz' chiwe. Man are tä c'u quintzucuj ri c'o iwuc', xane ix ri' ri quintzucuj. Are c'u ri nan tat ri rajwaxic käquich'ac puak che qui tzukic ri calc'ual, man are tä ri alc'ualaxelab ri rajwaxic käquich'ac puak che ri qui nan qui tat. 15 Ri in ruc' quicotemal quinsach na ri c'o wuc'. Quinya c'u nu tzij, quinrik na in apachique u wäch c'äx chubanic utzil chiwe. Pune ba' quinwilo chi aretak sibalaj quixwaj na, ri ix man kas tä quiniwaj in.

16 E c'o c'u jujun ri pune käquich'obo chi man xinya tä latz' chiwe, käquibij chi xa xixinsubu rech quixkaj pa nu k'ab. 17 ¿A xa ta c'u xixinsub rumal jun chque ri xeintak bi iwuc'? ¡Man je' taj! 18 Xinta' tok'ob che ri Tito chi copan na iwuc', xukuje' xintak bi ri jun kachalal chic ruc'. ¿A xa ta c'u xixusub ri Tito? ¿A mat kas tzij chi junam ka no'j ri uj quieb, xukuje' junam ri kanima'? ¡Je', je ri'!

19 We ne ri ix quichomaj chi xa tajin käkato' kib chiwäch. ¡Man je' tä c'u ri'! Xane chuwäch ri Dios tajin cujtzijon wi pa ru bi' ri Cristo. Lok'alaj tak kachalal, ronojel c'u wa' ri käka'no, käka'n wa' rech ri ix käc'oji u chuk'ab ri i cojonic. 20 Quinoc il chiwe chi aretak quinopan iwuc' quinriko chi man je' tä i banom jas ri cwaj in, xukuje' chi ri in man je' tä nu banic in jas ri quiwaj ix. Quinoc il chiwe chi quinrik ne chi c'o ch'oj chixol, chi c'äx quina' chbil tak iwib, chi c'o iwoyowal, chi quinrik ne chi xuwi quitzucuj ri utz chiwe ix, man quitzucuj tä c'u ri utz chque niq'uiaj chic, chi quiyac tzijtal, chi quibij tzij chbil tak iwib, chi quiban i nimal, chi i tuquim c'u iwib. 21 Quinoc il chiwe chi aretak quinopan chi jumul iwuc', ri nu Dios käresaj nu q'uixbal rumal iwech, quinok' c'u ri' rumal chi e q'uia chiwe ri tzojer lok e macuninak, man qui yo'm tä c'u can u banic ronojel u wäch mac ri äwas u banic cho ri Dios xukuje' chquiwäch ri winak, xane xak are käca'n na jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab, käca'n c'u que ronojel u wäch etzelal jachique ri utz käquil wi.

13

Ri apóstol Pablo queupixbaj ri cojonelab, cuya c'u bi rutzil qui wäch

1 Are ba' urox mul wa' ri quinopan iwuc'.
Ronojel ri cächomax rij rajwaxic cächomax
wa' ruc' ri qui tzij quieb o we ne oxib
kachalal ri käquik'alajisaj ri xbanic (je' jas
ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic).
2 Chque ri e macuninak can nabe, xukuje'
chque conojel, cämic ri naj in c'o wi, quinbij
chi na jumul ri pixab ri xinya chiwe aretak
xinopan iwuc' chucamul, chi we quinopan
chi jumul iwuc' man quintok'obisaj tä na
i wäch. 3 Te c'u ri' quiwil na ri tajin
quitzucuj, chi ri Cristo, are cäch'aw iwuc'
rumal wech in. Ri Cristo c'ut man are tä
jun winak ri man c'o tä u chuk'ab aretak
cäch'aw iwuc', xane ri Are' cuc'ut na ru
chuk'ab chixol. 4 Pune kas tzij chi ri Cristo
xcämisax cho ri cruz je' ta ne chi man c'o
tä u chuk'ab, c'asal ri Are' cämic rumal ru
chuk'ab ri Dios. Ri uj xukuje', pune ta ne
man c'o tä ka chuk'ab junam jas ru banic
ri Cristo, uj c'asal c'ut junam ruc' ri Are'
rumal ru chuk'ab ri Dios rech cujcowinic
cujpatänin chiwe ix.

5 Chichomaj ba' pa ri iwanima' we kas ix
cojoninak che ri Cristo. Kas china' iwib jas
ri i banic. ¿A mat quich'obo chi ri Jesucristo
c'o pa ri iwanima', o we ne xak quibij chi
ix cojoninak? 6 Cwaj c'ut chi quiwetamaj
chi ri uj man xak tä käkabij chi uj cojoninak.
7 Käka'n c'u orar pi wi' cho ri Dios rech ri
ix man quiban tä ri man utz taj. Man are
tä c'u käkaj cujilitajic chi ri uj c'o ka no'j,
xane xak are käkaj chi ri ix quiban ri kas
utz, pune käbixic chi xa man c'o tä ka no'j uj.
8 Man c'o tä c'u jas cujcowinic käka'n chrij
ri kas tzij, xane xuwi are käkato' u wi' ri
kas tzij. 9 Rumal ri' ri uj cujquicotic aretak
man c'o tä ka chuk'ab, rech ri ix käc'oji i
chuk'ab. Käkatakej c'u u banic orar pi wi'
rech kas je' quixel na jas ri craj ri Dios.
10 Quintz'ibaj c'u bi we wuj ri' chiwe mäjok
quinopan iwuc', rech aretak quinopanic
man rajwaxic taj quinyajan chiwe aretak
quincoj ri takanic ri c'o pa nu k'ab. Are
takanic wa' ru yo'm ri Kajaw Dios chwe
chuya'ic u chuk'ab ri i cojonic, man are tä
chusachic i wäch ix.

11 ¡Ch'abej chic, kachalal! Chuq'uisbal
ronojel quinbij chiwe chi chicojo i chuk'ab
rech kas je' quixel na jas ri craj ri Dios,
chicu'bisala i c'ux, xa jun chixchomanok,
c'ol utzil chixol. We je ri' quibano, ri Dios
ri cuya uxlanem che ri iwanima', ri xukuje'
sibalaj quixraj, käc'oji na iwuc'. 12 Chiyala
rutzil i wäch chijujunal. Chitz'umaj iwib
chuwäch ri Dios chuc'utic chi quiwaj iwib.
13 Conojel ri kachalal cojonelab käquiya bi
rutzil i wäch.

14 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cu-
tok'obisaj i wäch. Chc'ol ta na ri rutzil
ranima' ri Dios iwuc', chcu'bisax ta c'u i
c'ux iwonojel rumal ri Lok'alaj Espíritu ri
c'o iwuc' amak'el ronojel k'ij. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ GALACIA

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Galacia

1 In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun
chque ru tako'n ri Jesucristo. Man in cojom
tä cumal winak, man in takom tä cumal
winak, xane rumal ri Jesucristo, xukuje'
rumal ri Dios ka Tat ri xc'astajisan ri Je-
sucristo chquixol ri cäminakib. 2 Ri in,
wachi'l conojel ri kachalal ri e c'o wuc',
quintz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe ix, ix
ri' ri kachalal cojonelab ri ix c'o pa tak ri
tinimit re Galacia. 3 Are ta ba' ri Dios ka Tat,
xukuje' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i
wäch, cubano chi cuxlan ri iwanima'. 4 Ri
Kajaw Jesucristo xujach rib rech cäcämisax
rumal kech chutojic ri ka mac, che ka toric
pu k'ab we uwächulew ri' re etzelal. Je'
xuban wa' rumal chi are wa' u rayibal ri
Dios ka Tat. 5 ¡Chnimarisax ta ba' u k'ij ri Dios
cämic, xukuje' pa tak ri k'ij ri junab ri quepe
na! Amén.

Rajwaxic chi xa jun u wäch ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio cätzijoxic

6 Sibalaj quincajmaj wa' chi chanim tajin
quiya can ri Dios, ri xixusiq'uij rumal
ri tok'ob ri xuban Cristo chke, tajin c'u
quitakej u tzijoxic jun “evangelio” chic ri
jun chi wi. 7 Man quinbij taj chi kas tzij
c'o chi jun kas “evangelio” chic, xane xa
e c'o jujun ri quixquisacho. E are' cäcaj
cäquiq'uex ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
chrij ri Cristo. 8 Pune ta ne jun chke uj, we
ne jun ángel ri käpe chicaj ri cutzijoj chiwe
jun evangelio chic ri man junam tä ruc' ri
Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri ka tzijom uj
chiwe, käk'at ta na tzij puwi' rumal ri Dios
chi käc'äjisax u wäch ri are'. 9 Jas ri ka bim
nabe, xukuje' cämic quinbij chi jumul: We
c'o jun cutzijoj jun evangelio chic chiwe
ri man junam tä ruc' ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio ri ix cojoninak wi, käk'at na tzij
puwi' rumal ri Dios chi käc'äjisax u wäch ri
are'.
10 ¿A are lo cwaj chi utz quinil wi cumal
ri winak chi je' quinbij wa? ¡Man are taj!
Ri cwaj in are la' chi utz quinil wi rumal ri
Dios. ¡We ta kas tzij wa' chi are cwaj chi nim
quinil wi cumal ri winak, man in tä ba' jun
kas patänil re ri Cristo!

Ri apóstol Pablo cutzijoj ri xubano aretak xoc che apóstol

11 Chiwetamaj ba', kachalal, chi ri Utza-
laj Tzij re ri Evangelio ri quintzijoj chiwe,
man are tä qui chomanic winak. 12 Man
xa tä jun winak xyo'w wa' chwe, man xa tä
xintijox che rumal jachin jun, xane are ri
Jesucristo xk'alajisan wa' chnuwäch.
13 Ri ix i tom jas je' ri xinban pa ri nu
c'aslemal nabe canok, aretak xintakej na ri
e cojoninak wi ri winak aj Israel. Iwetam
chi sibalaj xinban c'äx chque ri winak ri
e rech ri Dios, e are c'u wa' ri kachalal
cojonelab. Are ta xwaj xinsach qui wäch.
14 Aretak xintakej na ri e cojoninak wi ri
winak aj Israel, ri in c'o na más nu no'j
chrij wa' we cojonic ri' chquiwäch q'uia
chque ri nu winakil ri junam qui junab
wuc' pa tak ri k'ij ri'. Je ri', rumal chi
sibalaj xincoj nu chuk'ab in chubanic ri
qui nak'atisam wi quib ri nu mam ojer.
15 Are c'u ri Dios xinucha' tzaretak mäjok
quil nu wäch, xinusiq'uij chupatänixic ru-
mal chi xutok'obisaj nu wäch. 16 Aretak
xuchomaj chi utz je' cubano, xubano chi
quinwetamaj u wäch ri u C'ojol pa wan-
ima', rech quintzijoj ru Lok' Pixab chrij ru
tobanic ri Are' chque ri niq'uiaj winak chic
ri man e aj Israel taj. Aretak je' xbantaj
wa', man xinta' tä u no'j jachin jun winak
chic. 17 Man xine' tä pa Jerusalén chuta'ic
qui no'j ri xeboc che tak apóstoles nabe
chnuwäch in, xane chanim xine' pa Arabia,
te c'u ri' xintzelej chi jumul pa ri tinimit
Damasco.
18 Oc'owinak chi oxib junab, te c'u ri'
xine' pa ri tinimit Jerusalén. Are chi' xin-
wetamaj u wäch ri Pedro, olajuj k'ij c'ut
xinc'oji na ruc' ri are'. 19 Man c'o tä c'u
jun apóstol chic xinwil u wäch chila', xane
xuwi ri Jacobo ru chak' ri Kajaw Jesús.*

* **1:19** Ri Jacobo ri' are c'amal qui be ri kachalal cojonelab pa Jerusalén.

20 Quinjiquiba' u bixic cho ri Dios chi ri
tajin quintz'ibaj bi chiwe are ri kas tzij.
21 Aretak xinel bi pa Jerusalén, xine' pa
tak ri juyub re Siria xukuje' re Cilicia.
22 Man etamtal tä c'u nu wäch cumal ri
kachalal cojonelab che ri Cristo ri e c'o pa
tak ri tinimit re Judea pa tak ri k'ij ri'.
23 Ri e
are' xuwi qui tom u tzijol: "Ri achi ri xuban
c'äx chke nabe, cämic cutzijoj ru Lok' Pixab
ri Dios chrij ri cojonic ri xraj xusach u wäch
nabe," —xecha ri'.
24 Xquiya c'u u k'ij ri Dios
rumal wech in.

2

Ri apóstol Pablo cäc'ulax cumal ri niq'uiaj apóstoles chic

1 Oc'owinak chi cajlajuj junab, te c'u
ri' xine' chi jumul pa ri tinimit Jerusalén,
wachi'l ri Bernabé. Xukuje' xinc'am bi
ri Tito wuc'.
2 Xine' pa Jerusalén rumal
chi ri Dios xuc'ut chnuwäch chi rajwaxic
quine' jela'. Chila' pa Jerusalén xeintzi-
jobej ri c'amal tak qui be ri cojonelab pa
qui tuquiel wi, xinc'ut c'u ri Utzalaj Tzij
re ri Evangelio chquiwäch jas ri quintzijoj
in chque ri niq'uiaj winak chic ri man e
aj Israel taj. Je wa' xinbano rech cäquilo
chi man xak tä lok' ri chac nu banom o
ri quinban na chutzijoxic ru Lok' Pixab ri
Dios.
3 ¡Utz ba' xquita ri xinbij! Che ri
Tito ri c'o wuc' man xquicoj tä qui chuk'ab
chubixic chi rajwaxic coc retal ri ojer trato
che ru cuerpo, pune ri are' man aj Israel
taj.
4 E c'o c'u jujun ri cäca'n che quib chi
e cojonelab ri xak chc'uyal xeboc chkaxol.
Are ta xcaj chi xoc retal ri ojer trato che ri
Tito. Ri e are' xeboc chkaxol xak che rilic
jas cäka'n uj, ri uj tzokopital chi rumal ri
Cristo pu k'ab ri ojer Pixab. Are c'u cäcaj chi
cujk'ax chi jumul pu k'ab wa'.
5 Man jubik'
tä xkaya kib pa subic chque, rech ri ix cuya'
quitakej ri Kas Tzij re ri Evangelio.
6 Ri tata'ib c'amal tak qui be ri cojonelab
ri e c'o pa Jerusalén, man c'o tä jun tijonic
chic ri xquiya chwe in. Ri e are', pune
nimak qui banic, man c'o tä we in chque.
Ri Dios c'ut xak junam queril wi conojel
ri winak.
7 Man c'o tä jun tijonic chic
ri xquiya chwe, xane xquich'obo chi kas
tzij yo'm pa nu k'ab ru tzijoxic ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio chque ri niq'uiaj winak
chic ri man e aj Israel taj, je' jas ri Pedro
yo'm pu k'ab ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio chque ri winak aj Israel.
8 Are
c'u ri Dios ri xtakow bi ri Pedro rech coc
che apóstol chquixol ri winak aj Israel, are
ri Are' xintakow bi in xukuje' rech quinoc
che apóstol chquixol ri niq'uiaj winak chic
ri man e aj Israel taj.
9 Ri Jacobo, ri Pedro, ri Juan, ri qui
nimakil ri kachalal cojonelab, aretak
xquich'obo chi kas tzij ri Dios u yo'm wa' pa
nu k'ab we chac ri' ri nim u banic, xquichap
ri ka k'ab, ri in wachi'l ri Bernabé, chuc'utic
chi cujcaj, xukuje' chuc'utic chi utz cäquilo
chi ri uj käkatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri
Evangelio chque ri niq'uiaj winak chic
ri man e aj Israel taj. Are c'u ri e are'
cäquitzijoj na wa' we Evangelio ri' chque
ri winak aj Israel.
10 Xuwi xquibij chi
rajwaxic quena'taj ri meba'ib chke. Are
c'u wa' xukuje' ri nu cojom nu chuk'ab
chubanic.

Ri apóstol Pablo cuyaj ri apóstol Pedro pa ri tinimit Antioquía

11 Aretak c'ut xopan ri Pedro pa Antio-
quía, xajwataj na chi xinyaj chquiwäch
conojel rumal chi kas tzij man utz tä ri
tajin cubano.
12 Ri are' cäwi' cuc' ri niq'uiaj
winak chic ri man e aj Israel taj. Aretak
xeopan jujun winak aj Israel ri e takom
bi rumal ri Jacobo, ri apóstol Pedro xutas
rib chquij ri niq'uiaj winak, man xwi' tä
chi cuc'. Je' xubano rumal chi xuxej rib
chquiwäch ri winak aj Israel ri e nak'atalic
chi coc retal ri ojer trato che ri qui cuerpo.*
13 Xukuje' ri niq'uiaj cojonelab chic aj Is-
rael xca'n que ri xuban ri Pedro, xak quieb
chi qui wäch xca'no. Xukuje' ne ri Bern-
abé xuta ri xquibij, xuban re ri xca'n ri e
are'.
14 Aretak c'ut xinwilo chi ri Pedro cuc'
ri niq'uiaj cojonelab chic man kas tä utz
cäca'no, chi man je' tä cäca'no jas ri cubij ri
Kas Tzij re ri Evangelio, xinbij che ri Pedro
chquiwäch conojel ri e c'olic: "We ri at, at
ri' kas at jun winak aj Israel, caban awe jas
ri cäca'n ri niq'uiaj winak chic ri man e aj
Israel taj, ri man je' taj jas ri cäca'n ri winak

* **2:12** "Circuncisión": Chawila' ri Hechos 7:8, nota.

aj Israel, ¿jas che cacoj a chuk'ab chubixic chque ri niq'uiaj winak chic chi cäca'n que jas ri e nak'atal wi ri winak aj Israel?" —xincha che.

Waral cäkil wi chi ri winak aj Israel cäquirik na ru tobanic ri Dios rumal ri cojonic je' jas ri niq'uiaj winak chic

15 Ri uj, uj winak aj Israel rumal chi je' ka banic wa' xil ka wäch. Ri uj, pune ta ne uj ajmaquib, man uj ajmaquib taj je' jas ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj ri quepe pa niq'uiaj tinimit chic. 16 Pune ta ne je ri', ketam chi jun winak man jicom tä ri ranima' ri' cho ri Dios rumal ru banic ri cubij ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, xane xuwi cäjicomataj ri ranima' rumal chi cäcojon che ri Jesucristo. Rumal ri' ri uj xukuje' uj cojoninak che ri Jesucristo rech cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios xa rumal chi uj cojoninak che ri Cristo, man rumal tä ru banic ri cubij ri Pixab. Man c'o tä c'u jun winak ri cäjicomataj ri ranima' cho ri Dios rumal ru banic ri cubij ri Pixab.

17 We c'u aretak cäkaj chi cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios rumal ri Cristo, quel c'u chi sak chi ri uj, uj ajmaquib, ¿a quel cubij lo ri' chi ri Cristo are cäbanow ajmaquib chke? ¡Man je' tä c'u ri'! 18 We c'u ri in quinyac chi lok jumul ri tijonic ri xinsach u wäch, queintijoj chi jumul ri winak che, mac ri' ri quinbano. 19 Ri in c'ut, je' ta ne in cäminak chic chuwäch ri u Pixab ri Moisés. ¡Tzare ri Pixab xincämisanic! Je' xinc'ulmaj rech kas quinc'asi na chupatänixic ri Dios. 20 Je' ta ne in cäminak chic, in ripil cho ri cruz junam ruc' ri Cristo. We je ri', man in tä chic in c'aslic, xane are ri Cristo c'asal chi pa ri wanima'. Ri nu c'aslemal cämic cho we uwächulew, are wa' ri c'aslemal ri xinriko rumal chi xincojon che ri Cristo ru C'ojol ri Dios, ri xinraj, ri xujach rib pa ri cämical rumal wech. 21 Ri in sibalaj nim quinwil wi chi ri Dios xutok'obisaj ka wäch. Kas tzij man cwaj taj quinwetzelaj wa'. We ta cuya' cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios rumal ru banic ri cubij ri Pixab, xak ta ba' lok' ri' xcämisax ri Cristo.

3

Xuwi rumal chi cujcojonic c'o ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios pa kanima'

1 Ri ix, ix aj Galacia, ¡sibalaj man quita tä tzij! ¿Jachin lo ri xuban subunic chiwe, ri xixsubuwic rech man quinimaj tä ri Kas Tzij? Aretak xkatzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chiwe, kas utz xka'n chuk'alajisaxic wa' chiwäch jas ri xuban ri Jesucristo, jas ri xcämisax ri Are' cho ri cruz. 2 Xuwi ba' cwaj chi quibij chwe: ¿A c'o ri Lok'alaj Espíritu pa iwanima' rumal ru banic ri cubij ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés? ¡Man je' tä ri'! ¿A mat rumal chi xicoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xito? ¡Je', je ri'! 3 ¿A are c'u quichomaj u q'uisic xak ruc' ri i chuk'ab ix ri xichaplej u banic ruc' ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu? ¡Sibalaj ba' man coc tä tzij ri' pa i jolom! 4 ¿A xak lok' i ch'ijom q'uia c'äxc'ol pa ri i c'aslemal? Cwaj ba' chi kas tzij c'o u patän wa' chiwe. 5 Aretak ri Dios cuya ri Lok'alaj Espíritu chiwe xukuje' cuban tak cajmabal chixol, ¿jas che je' cuban wa'? Man cuban tä ri' xa rumal chi quibano jas ri cubij ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, xane rumal chi quita ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xukuje' quicojo.

6 Ri ka mam Abraham xcojon che ri Dios, rumal c'u ri' xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima' ri are'. 7 Kas rajwaxic ba' chi quiwetamaj chi ri kas ralc'ual ri ka mam Abraham, e are' wa' conojel ri quecojonic. 8 Chupam ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic u bim lok ri Dios ojer chi cuban na jicom che ri canima' ri niq'uiaj winak chic ri man e aj Israel taj we quecojonic. Rumal ri' xuya u bixic we utzalaj tzij ri' che ri ka mam Abraham: "Ronojel qui wäch winak ri e c'o cho ruwächulew quetewchitaj na rumal awech," —xcha che. 9 Ri ka mam Abraham xcojonic, xurik c'u ru tewchibal ri Dios. Xak je ri' conojel ri quecojonic quetewchitaj na junam jas ri xban che ri are'.

10 Conojel ri qui jiquibam qui c'ux chrij ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, cäk'at na tzij wa' pa qui wi' rumal ri Dios chi cäc'äjisax qui wäch. Tz'ibtal c'u pa ru Lok' Pixab ri Dios, cubij: "Jachin ri man cuban tä ronojel ri tz'ibtal chupam ri wuj re ri Pixab amak'el ronojel k'ij, cäc'äjisax na u wäch wa'," —cächa'. 11 Kas elinak c'u chi sak chi man c'o tä jun winak ri

cäjicomataj ri ranima' cho ri Dios rumal ru banic ri cubij ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés. Cubij c'u pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Ri winak ri jicom ranima' cho ri Dios curik na ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic rumal chi cäcojonic,” —cächa ri'. 12 Are c'u ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés man cubij taj chi rajwaxic cäcojon jun, xane cubij: “Jachin ri cunimaj ronojel we Pixab ri' cäc'oji na ri' ru c'aslemal rumal wa',” —cächa'.

13 Ri Cristo xujutoro, xujuto' rech man cuya' taj käk'at tzij pa ka wi' chi cäc'äjisax ka wäch xa rumal rech ri Pixab. Ri Are' xurik wa' we c'äx ri' rumal kech uj. Tz'ibtal c'u pa ru Lok' Pixab ri Dios, cubij: “Cäc'äjisax na u wäch ronojel winak ri cäxecbax cho jun che',” —cächa'. 14 Je ri' xuban ri Dios rech rumal ri Cristo Jesús cäya'taj chque ri winak ri man aj Israel taj ri tewchibal ri xuchi'j ri Dios che ri ka mam Abraham. Je ri' rech konojel ri cujcojonic cäc'oji pa kanima' ri Lok'alaj Espíritu ri xuchi'j ri Dios.

Waral käkil wi ru jalbem rib ri Pixab ruc' ri tewchibal ri xuchi'j ri Dios

15 Kachalal, kesajmpe ka no'j chrij ri cäca'n ri winak: Aretak jun winak cuban jun trato o jun testamento,* cutz'ibaj can ru bi' chupam, man c'o tä c'u jun winak chic ri cäcowinic cäturuwic, o cuya u wi'. 16 Je c'u ri' ri Dios xubij chi cutewchij na ri ka mam Abraham xukuje' jun rachalaxic ri quil na u wäch pa tak ri k'ij ri quepe na. Man cubij tä ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Queutewchij na xukuje' ri rachalaxic ri quil na qui wäch,” je' tä ne e q'uia ri tajin cubij, xane cubij: “Jun rachalaxic ri quil na u wäch,” ri quel cubij wa' chi are “xa jun”. Are c'u ri Cristo wa'. 17 Ri cwaj quinbij are wa': Ri Dios xuban jun trato ruc' ri ka mam Abraham, xujiquiba c'u u bixic wa'. Rumal wa' ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés ri c'ä te xpe wa' oc'owinak chi quiejeb cientos ruc' juwinak lajuj junab, man cäcowin tä chusachic u wäch wa' we trato ri'. Man cäcowin tä c'u wa' cubano chi mat c'o chi u patän ri xuchi'j lok ri Dios. 18 We ta je ri' ri cuya ri Dios chke, Are cuya wa' xa rumal chi cujniman che ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, man xa tä ba' are rumal chi ri Dios xuchi'j lok wa'. Ri Dios c'ut xa rumal chi xuchi'j wa' che ri ka mam Abraham, Are xusipaj wa' che.

19 We je ri', ¿jas c'u u patän ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés? Are xyi' wa' chuc'utic ri qui mac ri winak. Xuwi c'u c'o xupatänij wa' c'ä xpe na ri Cristo ri rachalaxic ri ka mam Abraham ri xbixic chi quil na u wäch rumal chi che ri Are' xyi' wi ri xuchi'j ri Dios. Ri Dios c'ut xtakan chuya'ic ri Pixab cumal ri ángeles pu k'ab jun ri käch'aw pa qui wi' ri winak ruc' ri Are'. Are wa' ri ka mam Moisés. 20 Aretak ri Dios c'o ri xuchi'j che ri ka mam Abraham, xak xuwi che ri are' xubij wi wa'. Man c'o tä jun k'axal tzij xucojo, man c'o tä jun ángel, man c'o tä c'u jun winak.†

Waral käkil wi ru patän ri Pixab ri xtz'ibax rumal ri ka mam Moisés

21 ¿A quel lo cubij wa' chi ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés cuc'ulelaj ri xuchi'j lok ri Dios? ¡Man je' tä ri'! We ta ri Pixab ri xyi'c cäcowinic cuya c'aslemal, te c'u ri' kas cäjicomataj na ri' ri kanima' cho ri Dios rumal ru banic ri cubij ri Pixab. 22 Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij chi conojel ri e c'o cho ruwächulew je' ta ne e tz'aptal pa che' xa rumal ri qui mac. (Quel cubij wa' chi e c'o pu k'ab ri qui mac.) Je ri' rech ri winak ri quecojon che ri Jesucristo cuya' käyi' na chque ronojel ri xuchi'j ri Dios xa rumal ri qui cojonic.

23 Aretak mäja' käpe ri Jun ri cujcojon na che, je' ta ne chi uj tz'aptal pa che' rumal ri Pixab, keye'm c'ut chi käpe ri Are', cuc'ut rib chkawäch. 24 Je ri' ri Pixab are chajil ke petinak lok chuc'amic ka be c'ä xpe na ri Cristo, rech aretak cujcojon che ri Are' cäjicomataj na ri kanima' cho ri Dios. 25 Cämic c'ut rumal chi petinak ri Jun ri cujcojon na che, ya man uj c'o tä chi pu k'ab ri Pixab ri chajil ke ri xuc'am ka be.

26 Iwonojel c'ut, ix ralc'ual ri Dios rumal chi ix cojoninak che ri Cristo Jesús. 27 Iwonojel ri ix banom i kasna' rech xa

* **3:15** Pa ru Lok' Pixab ri Dios xak e junam ri quieb tzij “trato” ruc' “testamento”. † **3:20** Quel cubij wa' chi nim na u banic ri xuchi'j ri Dios che ri mam Abraham chuwäch ri Pixab ri xutz'ibaj ri mam Moisés.

ix jun chic ruc' ri Cristo, ch'uktal c'u iwij
rumal ri Are' je' jas ri quibano quich'uk
iwib ruc' ri i k'u'. 28 Man nim tä u banic
cämic we jun winak are aj Israel, o are jun u
wäch winak chic, we cächacunic, c'o pu k'ab
jun u patrón o we ne man c'o tä u patrón.
Man nim tä u banic we are achi o are ixok,
rumal chi iwonojel xa ix jun chic ruc' ri
Cristo Jesús. 29 We ri ix, ix rech ri Cristo,
kas tzij ba' ri' ix rachalaxic can ri ka mam
Abraham, quiwechbej c'u na ru bim ri Dios
chi cuya na.

4

1 Ri cwaj quinbij are wa': Aretak ri
ralc'ual jun winak c'ä ac'al na, cäyi' c'u can
rechbal, xak junam ri' ruc' jun chque ri
patäninelab ri e c'o pa ri ja, pune c'u are
rajaw conojel ri jastak. 2 We ac'al ri', e c'o
winak ri quechajinic, ri xukuje' queilow ri
jastak re ri are' c'ä quel na pa qui k'ab ri
chajil tak re pa ri k'ij ru bim can ru tat ri
ac'al. 3 Je c'u ri' ri uj xukuje'. Aretak je' ta
ne uj ac'alab, uj c'o pu k'ab ri qui takanic
ri winak ajuwächulew, jas ri xquichomaj ri
e are'. 4 Aretak c'ut xopan ri k'ij, ri Dios
xutak lok ru C'ojol ri xil u wäch rumal jun
ixok. Are ri Are' jun aj Israel xq'uiyic,
xunimaj c'u ri qui Pixab ri winak ri'. 5 Je ri'
xubano rech ri uj, ri uj c'o pu k'ab ri Pixab
ri', cujtzokopitajic, cujoc c'u che ralc'ual ri
Dios.

6 Chuc'utic c'ut chi ix ralc'ual chi ri Dios,
ri Are' xutak lok ri Espíritu rech ri u C'ojol
pa ri iwanima'. Ri Lok'alaj Espíritu co curak
u chi', cubij: "¡Abba!" ri quel cubij: "¡Nu
Tat!" —cächa'. 7 Rumal c'u ri' ri ix, ix ralc'ual
chi ri Dios, man xak tä ix patäninel chic.
Rumal chi ix ralc'ual ri Dios, ri Are' cuya na
ri iwechbal rumal ri Cristo.

Ri apóstol Pablo coc il chque ri cojonelab

8 Ri ix nabe canok aretak man kas tä
iwetam u wäch ri Dios, xa i cojom iwib che
qui patänixic tak tiox ri man kas e dios taj.
9 Are c'u ri cämic kas iwetam chi u wäch
ri Dios, o ri jicom na u bixic are chi ri ix
kas etamtal chi i wäch rumal ri Dios. ¿Jas
c'u che quiwaj quixtzelej chi jumul ruc' ri
ojer tak i chomanic ri man c'o tä qui patän,
ri man c'o tä cäch'ac chquij? ¿Jas c'u che
quiwaj quiya chi jumul iwib chunimaxic ri
ojer tak i chomanic, je' ta ne chi ix patänil
tak que? 10 Ri ix xak are quiban nimak'ij,
quichajij jujun tak k'ij, jujun tak ic', jujun
tak ajilabal, xukuje' jujun tak junab. (Qui-
chomaj chi are wa' cubano chi ix utz quixil
wi rumal ri Dios.) 11 Quinxej wib we ne
xak lok' in chacuninak chixol chutzijoxic
ru Lok' Pixab ri Dios.

12 Kachalal, quixinbochi'j chi quiban iwe
jas ri nu banom in, miya c'u iwib pu k'ab
ri Pixab. Ri in xukuje' nu banom we jas ri
ix (ri man ix aj Israel taj, man ix c'o tä c'u
pu k'ab ri Pixab). Ri ix, man c'o tä jumul
i banom c'äx chwe. 13 Ri ix c'ut iwetam chi
xa rumal jun yabil xincanaj iwuc', xintzijoj
ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe nabe
mul. 14 Sibalaj c'äx c'u ri yabil ri xinriko.
Man ruc' tä c'u ri' chi c'o c'äx chwe xiwetze-
laj ta nu wäch, xinipakchij ta apanok. Xane
xinic'ulaj je' ta ne in jun ángel rech ri Dios,
je' ta ne chi in, in ri' ri Jesucristo. 15 ¿Jas
xibano chi man c'o tä chic ri quicotemal
ri xina' nabe? Cuya' quinbij chi kas tzij
xinwilo jas ri rutzil iwanima' chwe aretak
xinc'oji iwuc'. We ta xixcowinic xiwesaj ta
ri' ri i wak'äch, xiya ta ri' chwe che nu to'ic.
16 ¿A xa ta c'u xinban nu c'ulel chiwe rumal
chi xinbij ri kas tzij?

17 E c'o jule' winak ri je' ta ne sibalaj
quixcaj, man utzil tä c'ut ri cäcaj chiwe.
Are cäcaj quixquitas chkij, rech ri ix que'
iwanima' cuc' ri e are'. 18 Utz c'ut aretak e
c'o ri cäcaj cäca'n utzil chiwe ruc' ri rutzil
canima', man xuwi tä c'u aretak in c'o
iwuc', xane rajwaxic wa' amak'el. 19 Ix,
ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual, jumul chic
quinna' c'äx iwumal, je' jas ri c'äx ri curik
jun yawab ixok. Quintakej c'u na u ch'ijic
ri c'äx ri' rech je' quixel na jas ri Cristo, kas
cätakan c'u na ri Are' pa iwanima'. 20 Cwaj
ta na chi in c'o iwuc' chanim ri' rech jun chi
wi ri i ch'abexic cuya' quinbano. ¡Sibalaj c'u
quinoc il rumal ri tajin quibano!

Ri quieb u trato ri Dios quejunamax cuc' ri nan Sara rachi'l ri nan Agar ojer

21 Chibijmpe chwe, ix ri quiwaj quixc'oji
pu k'ab ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam
Moisés, ¿a mat c'o jumul ri xoc pa i jolom
jas ri cubij ri Pixab ri'? 22 Tz'ibtal chupam
chi ri ka mam Abraham xec'oji quieb u
c'ojol, jun ruc' ri ajic', ri ixok ri u cojom

che patänil re, ri jun chic ruc' ri kas rixokil ri man xak tä patänil re. 23 Ri ral ala ri ajic' xil u wäch ri are' je' jas ri quil u wäch apachique ac'al. Are c'u ri ral ala ri kas rixokil ri ka mam Abraham xil u wäch ri are' rech je' quelic jas ri xuchi'j lok ri Dios. 24 Are c'u jun c'utbal wa' chkawäch uj cämic. We quieb ixokib ri' quinjunamaj cuc' quieb trato. Ri nan Agar, ri ajic', quinjunamaj ruc' ri trato ri xuban ri Dios ruc' ri ka mam Moisés puwi' ri nim juyub, Sinaí u bi'. Ri winak ri quil qui wäch chupam we trato ri', je' ta ne chi xa e cojom che patäninelab jas ri nan Agar. 25 Ri nan Agar quinjunamaj ruc' ri ojer trato ri xbantaj chila' puwi' ri nim juyub Sinaí ri c'o pa Arabia. Ri winak ri e c'o pu k'ab wa' we trato ri', e are je' jas ri ca'nom ri winak aj Jerusalén cämic. Ri e are' cachi'l ri calc'ual je' ta ne e cojom che patäninelab rumal chi e c'o pu k'ab ru Pixab ri Moisés. 26 Are c'u ri uj, uj ri' rech ri c'ac' Jerusalén ajchicaj, man uj c'o tä chi pu k'ab ri ojer Pixab ri'. Are c'u ri kas ka tinimit wa'. 27 Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Chatquicotok, nan, at ri'
ri man catalc'ualan taj,
ri man c'o tä awal.
Sibalaj chatquicotok, co carak a chi'
rumal ri a quicotemal,
pune man c'o tä jumul a rikom
ri c'äx ri curik jun yawab ixok.
Je ri', rumal chi queq'uiar na
ri ral ri ixok ri xjach canok
chuwäch ri ixok ri c'o rachajil,
—cächa ri tz'ibtal canok.

28 Je c'u ri', kachalal, je' jas ri ka mam Isaac ri xuchi'j ri Dios chi quil na u wäch, je ri' ri uj, uj ri' ri ralc'ual ri Dios rumal ri xuchi'j ri Are'. 29 Je' jas ri xc'ulmataj ojer, ri ala ri xil u wäch je' jas ri quil u wäch apachique ac'al cuban c'äx che ri jun ri xil u wäch rumal ru chuk'ab ri Espíritu rech ri Dios. Are c'u je wa' tajin cäc'ulmataj cämic. 30 ¿Jas c'u cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic? Cubij: "Chawesaj bi ri ajic' ri cojom che patäninel rachi'l ri ral, rumal chi ri ral ri ixok ajic' ri' man cäyi' tä rechbal junam ruc' ri ral ri ixok ri kas c'o rachajil," —cächa'. 31 Je ri', kachalal, man uj je' taj jas ri ral ri ixok ajic' ri xak cojom che patäninel, xane uj junam jas ri ral ri kas rixokil ri ka mam Abraham ri man xak tä patänil re.

5

Miya chi iwib jumul pu k'ab ri ojer Pixab re ri ka mam Moisés

1 Man uj c'o tä chi pu k'ab ri ojer Pixab. Ri Cristo c'ut Are xujesan pu k'ab wa'. Chitakej ba' ri u banom ri Jesucristo chiwe. Chiwila ba' chi miya chi iwib jumul chic pu k'ab ri ojer Pixab je' ta ne chi xak ix cojom chic che patäninelab.

2 ¡Chitampe ri quinbij! In wa', ri Pablo, quintzijon iwuc'. Quinbij chiwe chi we ri ix quiya iwib chi coc retal ri ojer trato che ri i cuerpo jas ri käca'n ri winak aj Israel, man c'o tä u patän ri' chi ix cojoninak che ri Cristo. 3 Jumul chic cwaj quinbij chque conojel ri achijab, chi we käquiya quib chi coc ri retal ri ojer trato chque, tzrajwaxic wi ri' käca'n ronojel ri cubij ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés. 4 Ix ri quicojo chi rumal ru banic ri cubij ri Pixab käjicomataj ri iwanima' cho ri Dios, i tasom chi iwib chrij ri Cristo. I yo'm can ri nimalaj u tok'ob ri Dios. 5 Ri uj c'ut, rumal ri Lok'alaj Espíritu ka cu'bam ka c'ux chi ri Dios cuban na jicom che ri kanima' rumal chi uj cojoninak che ri Cristo. 6 We c'u xa uj jun chic ruc' ri Cristo Jesús, man c'o tä u patän ri' we käcoj ri retal ri ojer trato che ri ka cuerpo o we man käcoj tä ri'. Ri c'o u patän are la' chi uj cojoninak che ri Cristo. Are c'u wa' käbanow chke chi kas quekaj conojel ri winak.

7 Ri ix utz i banom petinak lok. ¿Jachin lo ri xcojow i c'ux rech man quinimaj tä chi ri kas tzij? 8 Man are tä ri Dios ri xbanow wa' rumal chi are ri Are' ri xixusiq'uij rech quixc'oji ruc'. 9 Iwetam c'ut chi "xa ruc' jubik' ch'äm käch'ämirisax juntir ri k'or re caxlan wa, käwalij c'u u wäch," —cächa'. (Je ri' xukuje' ri jubik' tijonic ri man utz taj käretzelaj na u wäch ronojel ri utzalaj tijonic.) 10 Ri in c'ut cu'l nu c'ux chrij ri Kajaw Jesús, chi ri ix man quiq'uex tä ri i chomanic. Are käc'äjisax c'u na u wäch rumal ri Dios jachin ri' ri tajin cubano chi käsach i c'ux, apachin ta ne ri are'.

11 Ri in, kachalal, we ta xak are tajin
quintakej u tzijoxic chi rajwaxic coc ri retal
ri ojer trato che ri qui cuerpo ri achijab,
mat cätzucux u banic c'äx chwe in cumal ri
winak aj Israel. We ta je ri', mat tzel cäquita
ri winak ri' ri u tzijoxic ru cämical ri Cristo
cho ri cruz. 12 Jachin c'u tak ri cäquicoj qui
chuk'ab chiwe rech coc ri retal ri ojer trato
che ri i cuerpo, banom ta wi chi cäquik'at
apan ri qui cuerpo ri e are'.
13 Ri ix c'ut, kachalal, ix siq'uim rech
quixtzokopitaj pu k'ab ri ojer Pixab. We je
ri', xuwi ba' michomaj chi cuya' quiban ri
xak i rayibal ix, xane chito'la iwib rumal
chi quiwaj iwib. 14 Je ri', rumal chi ronojel
ri cubij ri Pixab cuban tz'akat wa' rumal
we takanic ri': "Chawaj ri awach winak
jas ri at cawaj awib," —cächa'. 15 We c'u
je' quibano jas ri cäca'n ri tz'i' xa cäquipak'
quib, chiwila ba' iwib chi miq'uis ne iwib
pa tak ri ch'oj.

Ri ka rayibal ri man utz taj cuc'ulelaj u wäch ri Lok'alaj Espíritu

16 Ri cwaj quinbij in chiwe, are wa':
Chiya che ri Lok'alaj Espíritu chi cätakan ri
Are' pa ri iwanima' rech man quiban tä ri
i rayibal ri man utz taj. 17 Ri ka rayibal
ri man utz taj cuc'ulelaj u wäch ri Lok'alaj
Espíritu rech ri Dios. Ri Lok'alaj Espíritu
c'ut cuc'ulelaj u wäch ri ka rayibal ri man
utz taj. We quieb ri' cäquic'ulelaj quib. Ru-
mal ri' ri ix man quixcowin taj quibano
jachique ri quiwaj. 18 We c'u are ri Lok'alaj
Espíritu cätakan pa ri iwanima', man ix c'o
tä ri' pu k'ab ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam
Moisés.
19 K'alaj ri cäca'n ri winak ri qui ja-
chom quib chubanic xak jas ri qui ray-
ibal ri e are'. Je' cäca'no jas ri cäca'n ri
tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui
pixab. Cäca'n c'u ri etzelal ri sibalaj äwas
u banic cho ri Dios xukuje' chquiwäch
ri winak. Cäca'n c'u ronojel u wäch ri
man utz taj ri cäquirayij, ri xa q'uixbal u
banic. 20 Man xuwi tä wa', xane cäquik'ijilaj
tak tiox, xukuje' cäca'n itzinic. Cäca'n
qui c'ulel chbil tak quib, amak'el c'ut
cäquiyac tak ch'oj. C'äx cäquina' chquij
niq'uiaj winak chic, chanim cäpe coyowal.
Xuwi cäquitzucuj ri quech ri e are', man
cäquichomaj tä ri quech niq'uiaj chic. Man
curik tä rib ri qui chomanic, xane xak
cäquitasala quib chbil tak quib. 21 Xukuje'
cäquirayij ri quech niq'uiaj winak chic,
quecämisanic, quek'abaric, cäquiya u wi' ri
cäquitijo. Xukuje' c'o niq'uiaj chic ri junam
ruc' wa' ri cäca'no. Quinbij chi c'u apan
chiwe jas ri nu bim can nabe, chi ri que-
banow wa' we ri' man queopan tä na ruc'
ri Dios rech cätakan ri Are' pa qui wi'.
22 Are c'u ri Lok'alaj Espíritu cubano chi
käkaj kib, chi kas cujquicotic, chi cuxlan
na ri kanima', chi käkachajij paciencia, chi
cujch'awic, käka'n utzil chque niq'uiaj, chi
utz ri ka c'aslemal, chi jicom ri kanima',
man xak tä quieb ka chomanic. 23 Ri
Lok'alaj Espíritu xukuje' cubano chi man
käkanimarisaj tä kib, chi man käka'n tä xa
jas ri käkaj uj. Man c'o tä c'u jun pixab ri
cubij chi man cuya' taj queban wa' we ri'.
24 Ri e rech ri Cristo, je' ta ne qui ripom
cho ri cruz ronojel ri qui rayinic ri man utz
taj, ronojel ri man utz taj ri craj ri canima'.
25 We yo'm ri ka c'aslemal rumal ri Lok'alaj
Espíritu, kaya ba' chi ri Are' cätakan pa ka
wi' pa ronojel ri käka'no.
26 Man cuya' taj käkanimarisaj kib, ru-
mal chi we je ri' käka'no, xa käkayac koy-
owal chbil tak kib. Mäkana' c'u c'äx chrij
jun cojonel chic aretak curik utzil pa ru
c'aslemal.

6

Rajwaxic käkato'la kib ri jun ruc' ri jun chic

1 Kachalal, we c'o jun cojonel käriktaj pa
mac, ix ri' ri kas cätakan ri Lok'alaj Espíritu
pa ri iwanima', rajwaxic quito' wa' we
cojonel ri' ruc' jun utzalaj iwanima' rech
cuban chi na ri kas utz pa ru c'aslemal.
Aretak quiban wa', are minimarisaj ba'
iwib, xane china' pa iwanima' chi man nim
tä i banic. Chiwila c'u iwib chijujunal chi
mixkaj ne ix pa mac xukuje'. 2 Chito'la iwib
ri jun ruc' ri jun chic je' jas ri cuban jun
winak cuto' ri rachi'l che ri reka'n. We je'
quiban ix, quinimaj ri' ru Pixab ri Cristo.
3 We c'o jun cuchomaj chi kas nim u
banic, ketam chi man kas tzij tä c'u ri'. Ri
winak ri' xa tajin cusub rib. 4 Rumal ri'

rajwaxic chi chiwila iwib chijujunal jas ri i banom pa ri i c'aslemal. We i banom ri kas utz, te c'u ri' cäcu'bi na i c'ux rumal ri i banom ix. Man are tä quiwilo jas ri ca'nom niq'uiaj chic. 5 Chijujunal c'ut rajwaxic quich'okobej ronojel ri cäpe na pa ri i c'aslemal.

6 Ri tajin cätijox che ru Lok' Pixab ri Dios, rajwaxic ri' cuya jubik' re jas ri c'o ruc', cuban c'u ronojel u wäch utzil che ri tajin cuya ri tijonic.

7 ¡Misub iwib! Ri Dios man cuya tä chque ri winak chi xa cäquetz'bej u wäch ri Are'. Ronojel c'u ri cutic jun winak, cäyac na ru wäch wa' rumal. 8 We jun winak xa are cuban ri etzelal ri c'o pa ri ranima', are je' ta ne ri tajin cutic jun itzel tico'n ri man utz tä u wäch, cuyac c'u na ri' jun cosecha re cämical. We c'u jun winak are cubano jachique ri craj ri Espíritu rech ri Dios, are je' ta ne chi tajin cutic jun utzalaj tico'n ri'. Ri Lok'alaj Espíritu cubano chi cuyac na jun cosecha ri man cäsach tä u wäch, are wa' ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. 9 Mujcos ba' chubanic ri utzil. Curik c'u na jun k'ij ri cäkayac na ru wäch ri ka'nom we man cäq'uistaj tä ka c'ux ruc', cäkaya c'u can u banic wa'. 10 Rumal ri', joropa' mul ri cujcowinic, ka'na utzil chque conojel winak, más c'u na chque ri kach tak cojonelab.

Ri apóstol Pablo cuya ri q'uisbal u pixbenic, xukuje' cuya rutzil qui wäch ri cojonelab

11 Chiwilampe ri nimak tak tz'ib ri quinbano aretak quincoj ri nu k'ab in chutz'ibaxic wa' we tzij ri' chiwe. 12 Conojel ri cäquicoj qui chuk'ab chiwe rech coc ri retal ri ojer trato che ri i cuerpo, cäca'n wa' xa rumal chi are cäcaj chi utz queil wi cumal ri winak, rech man c'o tä jun c'äx cäban chque pune cäquitzijoj ru cämical ri Cristo cho ri cruz. 13 Xukuje' ne ri winak ri cojom ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo, man quecowin taj cäca'n ronojel ri cubij ri Pixab. Are xa cäcaj chi coc ri retal ri ojer trato chiwe rech cäquinimarisaj quib chiwij chubixic chi xecowinic xca'no chi xixniman che ri cäquibij. 14 Are c'u ri in, man cwaj taj quinnimarisaj wib xak pa we wi, xane xuwi rumal ru cämical ri Kajaw Jesucristo. Rumal c'u ru cämical ri Are' cho ri cruz, je' ta ne cäminak chi ruwächulew chwe in, xukuje' ri in, je' ta ne in cäminak chic chuwäch ruwächulew. 15 We kas tzij xa uj jun chic ruc' ri Cristo Jesús, pune cojom retal ri ojer trato che ri ka cuerpo o man cojom taj, man are tä ri' ri nim u banic, xane ri kas nim u banic are we banom c'ac' tak winak chke rumal ri Dios. 16 Conojel ba' ri cäca'no jas ri cubij we takanic ri', chuban ta ri Dios chque chi cuxlan ri canima', xukuje' chi quel ta u c'ux chque ri e are', xukuje' chque conojel ri kas e rech ri Are'.

17 Xuwi chi ba' wa' we cämic, are c'u ri chuwek cäbij man cwaj tä chic chi c'o jun cuya latz' chwe, o cuban jun u wäch c'äx chwe, rumal chi ri yuc ri e c'o che ri nu cuerpo kas cäquic'utu chi in patänil re ri Kajaw Jesús.

18 Kachalal, are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cätok'obisan na i wäch ix nimalaj iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ ÉFESO

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Éfeso

1 In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chque
ru tako'n ri Jesucristo. Je wa' nu banic
rumal chi are u rayibal ri Dios. Quintz'ibaj
bi wa' we wuj ri' chque ri winak ri e rech ri
Dios, ri e c'o pa ri tinimit Éfeso, ri cojonelab
ri kas jicom ri canima', ri xa e jun ruc' ri
Cristo Jesús. 2 Are ta ba' ri Dios ka Tat
xukuje' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i
wäch, cubano chi cuxlan ri iwanima'.

Ri Dios uj u tewchim rumal chi xa uj jun ruc' ri Cristo

3 Kaya ba' u k'ij ri Dios, ru Tat ri Kajaw
Jesucristo, rumal chi uj u tewchim. U
banom q'uia u wäch tok'ob chke rumal chi
xa uj jun ruc' ri Cristo. U yo'm chke ronojel
u wäch utzil ri käpe chila' chicaj. 4 Tzojer
lok uj cha'tal rumal ri Dios, uj ri uj c'o pu
k'ab ri Cristo, c'ä mäjok cäban ruwächulew
rumal. Xujucha' rech ch'ajch'oj ri kanima'
chuwäch ri Are', rech man c'o tä etzelal pa
ri ka c'aslemal. 5 Xa c'u rumal chi uj lok'
chuwäch, rumal ri' xuchomaj lok ojer chi
cujucoj che ralc'ual rumal ri Jesucristo. Pa
ranima' c'ut xpe wi chi je' cubano, rumal
chi are ru rayinic. 6 Rumal c'u ri' cämic
käkaya u k'ij ri Dios rumal ru tok'ob ri
sibalaj nim u k'ij ri xuban chke. Rumal c'u
we nimalaj tok'ob ri', ri uj, xa uj jun chic
ruc' ri lok'alaj u C'ojol. 7 ¡Ri Dios sibalaj
nim ri tok'ob ri xuban chke aretak xujutoro, xujutzokopij pu k'ab ri Itzel! Are c'u
xa rumal ru cämical ru C'ojol chi ri Dios
xcowinic xusach ri ka mac. 8 Sibalaj man
c'o tä c'u je' ri tok'ob ri xuban ri Dios chke,
xuya c'u ronojel u wäch ketambal, xukuje'
xuya ri ka no'j. 9 Xuk'alajisaj chkawäch jas
ri c'o pa ranima' ojer, ri u chomam lok pa
re wi, ri man c'o tä jun retam nabe. 10 U
chomam lok chi aretak copan ri k'ij, cuban
na ri xuchi'j lok. Are la' chi cuban na xa jun
che ronojel, are ronojel ri c'o chila' chicaj
xukuje' ri c'o cho ruwächulew, cuya c'u na
pu k'ab ri Cristo rech cätakan ri Are' puwi'.
11 Tzojer lok uj cha'tal rumal ri Dios, uj
ri uj c'o pu k'ab ri Cristo rech käkarik ke ri
echbal junam ruc' ri Are'. Are ri u chomam
lok chi cuya na chke. Je wa' xuban ri Dios
ri cuban ronojel. Are je' jas ru chomam
petinak lok, ri utz cärilo. 12 Je ri' xuban
ri Are' rech ri uj, ri xkajiquiba ri kanima'
chrij ri Cristo nabe, käkaya na u k'ij ri Dios
rech sibalaj cänimarisax na u k'ij. 13 Ri ix
xukuje', aretak xita ri Kas Tzij, ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio ri xtzijox chiwe rech
rumal wa' quirik na ru tobanic ri Dios,
xixcojon che ri Cristo. Are chi' xcoj iwetal
chi ix rech ri Dios ruc' ri Lok'alaj Espíritu
ri xuchi'j lok nabe. 14 Aretak ri Lok'alaj
Espíritu cätakan pa ranima' jun cojonel, are
c'utbal chi kas tzij cuya na ri Dios ronojel
ri xuchi'j chque ri winak ri e rech ri Are'
aretak kas cätz'akat qui toric. Je ri' rech
käkaya na u k'ij ri Dios, rumal chi sibalaj
nim u k'ij ri Are'.

Ri apóstol Pablo cuta' che ri Dios chi cuya quetambal ri cojonelab

15 Ri in xinta u tzijol chi sibalaj quixco-
jon che ri Kajaw Jesús, xukuje' chi sibalaj
queiwaj conojel ri winak ri e rech ri Dios.
16 Rumal c'u ri', aretak xinta wa', xin-
takej u ya'ic maltioxinic che ri Dios iwu-
mal. Amak'el ronojel k'ij quixna'taj chwe,
quinban c'u orar pi wi'. 17 Je ri' quin-
bano rech ru Dios ri Kajaw Jesucristo, ri
ka Tat ri sibalaj nim u k'ij, cuban ta na
chiwe chi ri Lok'alaj Espíritu cuya na ri
i no'j, xukuje' cuk'alajisaj ri Dios chiwäch
rech kas quiwetamaj na u wäch ri Are'.
18 Quinta' che ri Dios chi cuya na sakil pa
ri i chomabal rech kas quiwetamaj jas ri'
ri quicu'ba wi i c'ux ri xixusiq'uij wi. Je'
quinta' che rech quiwetamaj chi sibalaj
nim, sibalaj je'lic ri käquechbej na cono-
jel ri winak ri e rech ri Are'. 19 Xukuje'
quinta' wa' che ri Dios rech quiwetamaj chi
sibalaj nim ru chuk'ab ri Are', man c'o tä
c'u käjunamataj wi wa'. Are wa' ri chuk'ab
ri u yo'm chke uj ri uj cojoninak che. ¡Wa'
we ri' are ri nimalaj u chuk'ab ri kas ca-
jmabal! 20 Kas are c'u wa' ri chuk'ab ri

xuc'ut ri Are' aretak xuc'astajisaj ri Cristo chquixol ri cäminakib, xut'uyuba c'u pa ru wiquiäk'ab chila' chicaj.* 21 Are ri Cristo, ri xyi' che chi cätakan pa qui wi' conojel ri c'o takanic pa qui k'ab, pune ta ne e ángeles. Xukuje' xyi' che chi cätakan pa qui wi' conojel ri takanelab ri sibalaj c'o qui chuk'ab, ri k'atal tak tzij, ri c'amal tak qui be ri winak, xukuje' puwi' ronojel u wäch takanic, man xuwi tä pa tak we k'ij ri', xane pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. 22 Ri Dios xubano chi ri Cristo cätakan puwi' nimalaj ronojel ri c'olic, xukuje' xucoj ri Are' pa qui wi' ri kachalal cojonelab che Cajaw ri e are', junam jas ri ka jolom c'o puwi' ri ka cuerpo. 23 Conojel ri kachalal cojonelab e are' quenuc'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew. Je ri' chi cumal ri cojonelab ri Cristo kas tz'akat chic. Ri Are' c'ut kas cuban tz'akat che ronojel ri c'olic.

2

Xa rumal ru tok'ob ri Dios c'o ri tobanic chke

1 Ri ix nabe canok je' ta ne ix cäminak rumal ri iwetzelal, rumal ri i mac. Xpe c'u ri Dios, xuya ri kas c'aslemal chiwe junam ruc' ri Cristo. 2 Nabe canok xiban iwe ri mac jas ri käca'n ri winak cho ruwächulew, xiban c'u u rayibal ri jun ri käbin pa ri sutz' mayul, ri c'o u takanic pa qui wi' ri itzel tak espíritus. Are wa' ri Itzel ri xa cuban u rayibal pa canima' ri winak ri man queniman tä che ri Dios. 3 Konojel ri uj xukuje' je' xka'n wa' nabe canok, xka'no jachique ri xkaj, xkanimaj ronojel ri xraj ri kanima' rech käka'n ri man utz taj, xukuje' xka'n apachique ri xkachomaj u banic. Rumal ri' nabe canok are ya'tal chke uj chi käpe ri nimalaj royowal ri Dios pa ka wi', käc'äjisax na ka wäch jas ri ya'tal chque ri niq'uiaj winak chic. 4 Are c'u ri Dios, rumal ri nimalaj rutzil ranima', sibalaj xel u c'ux chke. 5 Sibalaj lok' xujrilo, pune ta ne nabe canok ri uj je' ta ne uj cäminakib chuwäch ri Dios rumal ri ka mac. Xuya chke ri kas c'aslemal junam ruc' ri Cristo. Xa rumal ri nimalaj u tok'ob ri Dios ka rikom ru tobanic ri Are'. 6 Man xuwi tä c'u wa' ru banom ri Dios chke, xane xukuje' xujuc'astajisaj junam ruc' ri Cristo Jesús, xukuje' xuya chke chi cujtakan junam ruc' Are' chila' chicaj. 7 Je ri' xuban chke rech pa tak ri k'ij ri quepe na cuya' cuc'utu chi sibalaj nim ru tok'ob pa ka wi'. Cuban c'u na ronojel wa' ruc' ri nimalaj rutzil ranima' ri xuc'ut chkawäch rumal ri Cristo Jesús. 8 Xa rumal ru tok'ob ri Dios ix to'tajinak, rumal chi xixcojon che ri Cristo. Man rumal tä ri utzil ri i banom ix, xane xa u sipam ri Dios wa' chiwe. 9 Man are tä rumal ri utzil ri quibano chi ri Dios xuban tok'ob chiwe. Je ri' rech man c'o tä jun ri cuya' cunimarisaj rib. 10 Ri Dios c'ut, Are xujbanowic. Rumal ri Cristo Jesús xuban c'ac' che ri ka c'aslemal rech käka'n ronojel u wäch utzil. Ojer c'u wa' xuchomaj lok chi je' käka'no.

Rumal ru cämical ri Cristo c'o utzil chkaxol

11 Chna'taj ba' chiwe jas ri i banic nabe. Ri ix man ix aj Israel taj, rumal c'u ri' ri winak aj Israel ri cojom ri retal ri ojer trato chque käquibij chbil quib: "Uj wa', uj rech ri circuncisión," —quecha'.* Käquibij c'u chiwe chi ri ix man ix jun tä cuc', man cojom tä ri retal ri ojer trato chiwe, —quecha ri'. 12 Nabe canok man ix cojoninak tä che ri Cristo. Man ix jun tä cuc' ri winak aj Israel. Man c'o tä iwetam chrij ri xuchi'j ri Dios chque ri winak ri e cha'tal rumal ri Are', man c'o tä c'u iwe che ri xubij ri Dios pa tak ri ojer tak tratos ri xuban cuc'. Man na'tal tä ri Dios chiwe, man c'o tä ri cu'l wi i c'ux waral cho we uwächulew. 13 Cämic c'ut ri ix xa ix jun ruc' ri Cristo Jesús, ix ri nabe naj ix c'o wi che ri Dios. Banom chiwe chi nakaj chic ix c'o wi che ri Are' cämic xa rumal ru cämical ri Cristo. 14 Ri Cristo Are käyo'w utzil chkaxol. Xuban xa jun tinimit chque ri quieb tinimit, ri winak aj Israel cachi'l ri winak ri man e aj Israel taj. Xresaj ri k'atebal ri tasowinak qui xo'l, je' ta ne jun tapya. 15 Aretak xuya rib pa cämical cho ri cruz are chi' xusach u wäch ri cujc'ulelanic. Ri cujc'ulelanic are ri qui Pixab ri winak aj Israel ri cujutak chubanic q'uia jastak.

* **1:20** Ri cät'uyi jun pu wiquiäk'ab jun nim takanel, we are ri Dios o jachin jun ri c'o takanic pu k'ab, quel cubij chi ri jun ri t'uyul pu wiquiäk'ab, are käyi' nim takanic pu k'ab ri are' xukuje'. * **2:11** Che retamaxic jubik' na chrij ri circuncisión, chawila' Hechos 7:8, nota.

Ri Are' c'ut xuya utzil chquixol ri quieb tinimit. Xuban xa jun tinimit chque, jun c'ac' tinimit ri xa jun ruc' ri Cristo Jesús. 16 Rumal ru cämical cho ri cruz xerutzirisaj ri quieb tinimit ruc' ri Dios, xuban chque chi xa e jun chic, xusach c'u u wäch ri ch'oj chquixol.

17 Xpe c'u ri Cristo, xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri cubano chi c'o utzil, cuban c'ut chi cuxlan ri canima' conojel. Xutzijoj wa' chiwe ix ri man ix aj Israel taj ri naj xixc'oji wi che ri Dios nabe, xukuje' xutzijoj wa' chque ri winak aj Israel ri más nakaj xec'oji wi che. 18 Rumal c'u ri Cristo ri uj nimalaj konojel, we uj aj Israel o man uj aj Israel taj, junam cuya' cujoc cho ri Dios ka Tat xa rumal ri Espíritu rech ri Are'. 19 Rumal ri', ri ix ri man ix aj Israel taj, cämic ix ajtinimit chic, man xak tä ix aj que niq'uiaj tinimit, man ix estranjerab tä chic, xane ix ajtinimit junam cuc' conojel ri e rech ri Dios. Ri ix, nimalaj iwonojel ri ix, ix achalaxic chic rech ri Dios. 20 Ix je' jas jun ja. Ix yacom puwi' ri tac'alibal ri xquicoj ri apóstoles xukuje' ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. Ri abaj ri xcoj rumal ri Dios che tok'ebal re ri esquina rech ri ja, are ri Jesucristo. Are wa' we abaj ri' sibalaj nim u banic. 21 Puwi' c'u wa' we tac'alibal ri', ri Cristo, tajin cäyac wi wa' we ja ri' rumal ri Dios. Utz c'u u banic tajin cäban che qui nutic ru tz'akatil. Rumal ri Cristo conojel ri cojonelab, je' ta ne e xan, tajin cäquinuc' quib chubanic jun nimalaj ja ri tastalic rech chila' cuya' cäk'ijilax wi ri Kajaw Jesús. 22 Ri ix xukuje', ri xa ix jun ruc' ri Cristo, tajin quinuc' iwib cuc' ri niq'uiaj cojonelab chic chubanic jun ja jawije' cäjeki wi na ri Dios rumal ri Lok'alaj Espíritu rech ri Are'.

3

Ri apóstol Pablo cutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak ri man e aj Israel taj

1 Xa rumal wa', ri in Pablo, chanim ri' in c'o pa che' xa rumal chi xintzijoj ri Utzalaj Tzij chrij ri Cristo Jesús chiwe ix, ri man ix aj Israel taj. Tajin c'u quinban orar pi wi' cho ri Dios. 2 Ri ix iwetam chi wa' chi ri Dios xel u c'ux chwe, xutok'obisaj nu wäch, xuya c'u pa nu k'ab rutzijoxic ru Lok' Pixab chiwe. 3 Ri Dios xuc'ut chnuwäch ri u chomam lok, ri man etamtal tä nabe. Nu tz'ibam chi c'u wa' chiwe ruc' quieb oxib tzij. 4 Aretak quisiq'uij u wäch ri xintz'ibaj chiwe, quiwetamaj na ri' jas ru chomanic ri Dios chrij ri Cristo ri man etamtal tä nabe, ri te' xk'alajisax chnuwäch. 5 Are c'u wa', ri man xyi' tä can retamaxic wa' chque ri winak ojer, cämic c'ut k'alajisam chic rumal ri Dios chquiwäch ri lok'alaj tak apóstoles, ri u tako'n ri Are', xukuje' chquiwäch ri lok'alaj tak k'alajisal tak re ru Lok' Pixab rumal ri Espíritu rech ri Dios. 6 Are c'u wa' ri man etamtal taj nabe: Rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ri winak ri man e aj Israel taj junam cäquechbej que ri cuya ri Dios chque ri winak aj Israel. Xukuje' xa e jun chi cuc', cäquic'am c'u na que ri xuchi'j ri Dios rumal ri Cristo Jesús.

7 Pune man takal tä chwe, xel u c'ux ri Dios chwe. Rumal ri nimalaj u tok'ob ri Are', xuya pa nu k'ab chi quinpatänin che, quintzijoj ru Lok' Pixab ri Are'. Je ri' ri xuban chwe rumal ri nimalaj u chuk'ab. 8 Ri in kas man nim tä nu banic chuwäch apachique cojonel ri man nim tä u k'ij chquixol conojel ri winak ri e cha'tal rumal ri Dios. Pune ta ne je ri', ri Dios xutok'obisaj nu wäch, xuya chwe chi quintzijoj chque ri winak ri man e aj Israel taj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri cubij ri nimak tak utzil ri sibalaj cajmabal na ri queriktaj na ruc' ri Cristo. 9 Yo'm c'u chwe chi quink'alajisaj chquiwäch conojel ri winak ru chomam lok ri Dios ri banowinak conojel ri jastak. Man etamtal tä c'u wa' nabe pa ri ojer tak k'ij. 10 Je ri' xbantajic rech cämic cumal ri kachalal cojonelab quetamax ri q'uia u wäch u no'j, u chomabal ri Dios. Rumal ri' conojel ri c'o takanic pa qui k'ab pune ta ne e ángeles, xukuje' conojel ri k'atal tak tzij ri c'o qui takanic chicaj cäquetamaj na wa'. 11 Petinak lok ri Dios xuchomaj wa' rech je' cäban na ri' rumal ri Cristo Jesús ri Kajaw. 12 Rumal chi xa uj jun ruc' ri Cristo cuya' cujoc cho ri Dios, man cäkaxej tä kib, cu'l c'u ka c'ux chi je ri' rumal chi uj cojoninak che ri Are'. 13 Rumal ri' quinbij chiwe chi mixbison rumal ri c'äx ri tajin

quinrik rumal iwech. Are tajin quinrik wa' xa rech ri ix quirik utzil, rumal chi cänimar na i k'ij rumal.

Waral ri apóstol Pablo cuc'ut chkawäch nimalaj konojel chi sibalaj uj lok' cho ri Dios

14 Rumal c'u ri' quinxuqui chubanic orar chuwäch ru Tat ri Kajaw Jesucristo. 15 Chrij c'u ri ka Tat esam wi qui bi' conojel ri e c'o pa ri caj, xukuje' ronojel achalaxic ri c'o cho ruwächulew. 16 Quinta' che ri Dios chi ruc' ri q'uialaj u wäch tewchibal ri c'o ruc' ri Are' ri quenimarisan u k'ij, cuya ta na ri nimalaj i chuk'ab, cuwalijisaj ta c'u na ri iwanima' rumal ri Lok'alaj Espíritu. 17 Je ri' rech kas käjeki na ri Cristo pa tak ri iwanima' rumal chi quixcojon che, rech ri ix kas jicom ri iwanima' quiwaj iwib nimalaj iwonojel, quitakej c'u na u banic wa'. 18 We je ri' quibano, kas quixcowin na quich'obo junam cuc' conojel ri cojonelab chi ri Cristo sibalaj cujraj, chi sibalaj nim ri rutzil ranima' ri Are'. Man c'o tä je' wi, rumal chi sibalaj je'lic. Man c'o tä jun chic ri junam ruc', man cuya' taj käch'obtaj wa' kumal uj ri xa uj winak. 19 Cwaj ta ba' chi kas quiwetamaj ri rutzil ranima' ri Cristo ri sibalaj nim na wa' chuwäch ronojel ri cujcowinic käkachomaj. Je ri' rech are ri Dios ri kas cätakan pa ri iwanima', man c'o tä chi jun chic.

20 Chnimarisax ta ba' u k'ij ri Dios ri c'o nimalaj u chuk'ab chubanic ronojel ri käkata' che. Man xuwi tä c'u wa' ri käkata' che käcowin ri Are' chubanic, xane xukuje' käcowin ri Are' chubanic más na chuwäch ri cujcowin uj käkachomaj. Rumal ri nimalaj u chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu ri c'o pa ri kanima' cuban na ronojel wa'. 21 ¡Chnimarisax ta ba' u k'ij ri Dios cumal ri kachalal cojonelab amak'el ronojel k'ij, kumal uj nimalaj konojel ri ya uj jun ruc' ri Cristo Jesús, man xak xuwi tä cämic, xane xukuje' pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na! Amén.

4

Ri Lok'alaj Espíritu cuban xa jun chke

1 Rumal wa' in c'o pa che' rumal chi tajin quintzijoj ri Utzalaj Tzij chrij ri Kajaw Jesús. Quixinbochi'j chi quiban ri utzil ri takal u banic pa ri i c'aslemal jas ri rajwaxic käca'n ri winak ri e siq'uim rumal ri Dios je' jas ri ix. 2 Minimarisaj iwib, xane quixch'awic, utz c'u iwanima' cuc' conojel. Chichajij paciencia, chisacha c'u i mac chbil tak iwib. Chic'utu' chi quiwaj iwib ruc' ru to'ic ri jun ruc' ri jun chic. 3 Chicojo i chuk'ab rech c'o utzil chixol, rech xa ix jun chic rumal ru tobanic ri Lok'alaj Espíritu. 4 Xa uj jun nimalaj konojel, xa c'u jun ri Lok'alaj Espíritu. Je ri' xukuje' are xa jun ri käcu'bi ka c'ux chrij, ri uj siq'uim wi rumal ri Dios. 5 Xa jun ri Kajaw c'olic, xa c'u jun ri cujcojon che, xukuje' xa jun ri ka kasna'. 6 Xa jun ri ka Dios c'olic, are c'u ka Tat nimalaj konojel. Ronojel c'o pu k'ab ri Are'. Cujucoj c'u chubanic ronojel ri craj ri Are', xukuje' ri Are' c'o pa kanima' nimalaj konojel.

7 Yo'm chke rumal ri Cristo jas ri cujcowin chubanic. Are je' jas ri u chomam ri Are' pa ka wi' uj chkajujunal. 8 Rumal ri' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Aretak xpaki chicaj, xeuc'am bi
ruc' Are' ri xeutoro,
xeuya c'u can sipanic
chque ri winak waral,
—cächa'.

9 ¿Jas quel cubij wa' chi xpaki chicaj? Quel cubij chi nabe xkaj bi c'ä chuxe' ri ulew ri sibalaj naj kajinak. 10 Ri xkaj bi xe' ri ulew, are wa' ri xpaki bi sibalaj chicaj, más jela' puwi' ronojel ri caj chuc'utic chquiwäch conojel chi ri Are', man c'o tä c'olibal ri mat käriktaj wi. 11 Tzare c'ut xyo'w ri qui chac ri cojonelab chquijujunal. Jujun xeucoj che apóstoles, jujun chic xeucoj che k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, jujun chic xuya chque chi käquitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Niq'uiaj chic xeucoj che c'amal tak qui be ri cojonelab, jujun chi c'ut xeucoj che ajtijab. 12 Je ri' xuban chque ri cojonelab rech e c'o ri quepatänin che ri Dios ruc' ri quecowin chubanic. E are wa' ri quebanow ri chac che qui q'uiyisaxic ri cojonelab ri quenuc'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew. 13 Je ri' rech nimalaj konojel käjunamataj ka wäch rumal ri ka cojonic, kas käketamaj c'u na u wäch ri Cristo ru

C'ojol ri Dios. Kas cätz'akat na ri ka chomabal, utz quel na ri ka c'aslemal cho ri Dios, rech cujel ta na junam ruc' ri Cristo. 14 Man uj je' tä chic jas ri ac'alab ri man xak tä jun quec'oji wi, quebe' je wa' je ri'. Man käkaj tä ri' chi xak cujc'am bi jawije' chi' cumal niq'uiaj winak ri quec'utuw jule' tak tijonic chic ri xak quech achijab. We winak ri' xak käca'n subunic, c'o ri itzel tak qui no'j, käquitzucuj jas käca'no chi ri winak käquicoj ri qui tijonic ri man kas tzij taj. 15 Chuq'uexwäch wa' are rajwaxic chi käkatzijoj ri kas tzij, käkaj kib nimalaj konojel. Jas ri ac'alab queq'uiyic, je' rajwaxic käka'n uj pa ronojel. Cätz'akat c'u na ri ka chomabal cho ri Dios, rech cujel ta na jas ri Cristo ri xa uj jun ruc'. Are c'u ri Are' cätakan pa ka wi' je' jas ri ka jolom c'o puwi' ri ka cuerpo. 16 Rumal ri Cristo utz käca'n conojel ru tz'akatil ru cuerpo che qui rikic quib. Conojel käquito'la quib, käca'n c'u ri qui chac chquijujunal. Je ri' chquijujunal ru tz'akatil ri cuerpo queq'uiyic, conojel käcaj quib, käquito'la quib. (E are wa' ri kachalal cojonelab ri quenuc'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew.)

Waral käkil wi ri c'ac' c'aslemal ri cuya ri Cristo chque ri cojonelab

17 Pa ru bi' ri Kajaw Jesús are quinbij wa' chiwe, quixinpixbaj c'ut chi miban chi iwe jas ri käca'n ri niq'uiaj winak chic ri man e cojoninak tä che ri Dios. Ri e are' xa käquichomaj u banic ri man c'o tä u patän. 18 Jun wi ri qui chomabal, je' ta ne chi e sachinak pa ri k'ekum. Man c'o tä c'u que ri c'aslemal ri cuya ri Dios rumal chi man c'o tä quetam. Abajarinak ri canima', man coc tä c'u tzij pa qui jolom. 19 We winak ri' man c'o tä chi qui q'uixbal chquipalaj, qui jachom quib chubanic ronojel u wäch etzelal, jachique ri utz käquil wi. Ruc' sac'ajil xekaj chubanic ronojel u wäch mac, pune äwas u banic wa' cho ri Dios, xukuje' chquiwäch ri winak. 20 Ri ix c'ut man je' tä wa' ri xiwetamaj ruc' ri Cristo. 21 We kas xita ri xbix chiwe chrij ri Are', iwetam c'u ri kas tijonic. Are wa' ri tijonic chrij ri kas tzij ri käriktaj xak xuwi ruc' ri Cristo. 22 Miban chi ba' jas ri xiban can ojer. Chiya can ri ojer i c'aslemal, ronojel ri man utz taj ri ix nak'atal wi nabe aretak ix sachinak rumal ru banic ri itzel tak i rayinic. 23 Chiya ba' chi käban c'ac' che ri iwanima', xukuje' ri i chomabal. 24 Chiq'uexa ri i c'aslemal je' ta ne ri quicoj jun c'ac' atz'iak. Are wa' ri c'ac' i c'aslemal ri yo'm chiwe rumal ri Dios rumal chi are u rayibal ri Are'. Jun c'aslemal wa' ri kas jicom, xukuje' ch'ajch'oj.

25 Chiya ba' can u banic ri banow tzij, chibij ri kas tzij chbil tak iwib rumal chi ri uj nimalaj konojel, uj cojonelab ri cujnuc'uw ru cuerpo ri Cristo, cämic c'ut xa uj jun chic.

26 We käpe iwoyowal, miya' chi cuban chiwe chi quixmacunic. Choc'ow ri iwoyowal chanim, c'ä mäja' que' ri k'ij. 27 Miya che ri Itzel chi c'o jas ri käcowin chubanic chiwe.

28 Quinbij chque ri käca'n ri elak' chi mäquiban chi wa', xane chquitzucuj qui chac. Chquicojo ri qui k'ab, ri quetambal chubanic jun chac rech käquich'ac ri käquitijo, xukuje' rech c'o ri käquiya chque ri c'o qui rajwaxic.

29 Mibij tzij ri man utz taj, xane chicojo ri tzij ri utz cätatajic, ri quetob chque jachin tak ri quetowic, xukuje' cuya utzil pa ri qui c'aslemal. 30 Miya bis che ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios. Are c'u ri Lok'alaj Espíritu, are ri c'utbal chi ri ix kas tzij ix rech ri Dios, chi cätz'akat c'u na ri k'ij aretak quixtor na rumal ri Are'.

31 Chiwesaj ronojel ri c'äx ri c'o pa tak ri iwanima', ronojel ri oyowal, ri c'a'nal, ri yajanic, ri yok'onic, xukuje' ronojel u wäch etzelal. 32 Xane chich'abej iwib ruc' utzil, chel i c'ux chbil tak iwib, chusachala rib i mac chbil tak iwib, jas ri Dios xusach i mac ix rumal ri Cristo.

5

Ri apóstol Pablo cubij jas ri rajwaxic pa ri qui c'aslemal ri cojonelab

1 Rumal chi ri ix, ix ralc'ual ri Dios, ix lok' chuwäch, rajwaxic chi quitij i chuk'ab chubanic iwe jas ri cuban ri Are'. 2 Chiwaj ba' iwib jas ri Cristo cujraj uj, xujach c'u rib pa ri cämical che ka q'uexwäch, jas jun alaj chij ri käcämisax cho ri Dios che sipanic, ri sibalaj je'l cuna' wi ri Are', jas ri ruxlab ri c'oc'alaj cunabal ri käporox chuwäch.

3 Miban iwe jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak
cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Miban
apachique u wäch mac ri äwas u banic cho
ri Dios, o chquiwäch ri winak, mirayij q'uia
u wäch jastak ajuwächulew. Moc wa' we
chomanic ri' pa ri i jolom. Man takal tä
wa' chiwe rumal chi ri ix, ix ralc'ual ri Dios.
4 Micoj itzel tak tzij ri q'uixbal qui bixic,
mibij tzij ri man c'o tä qui patän, o ri tzij
ri man utz taj ri yacbal tze'. Man ya'tal tä
c'u wa' chiwe, xane are utz na ri quibij tzij
re maltioxinic che ri Dios. 5 Iwetam c'ut chi
conojel ri je' cäca'no jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak
cäquirik kib, man c'o tä qui pixab, conojel
ri cäca'n ri etzelal ri xa cuban tz'il che ri
qui c'aslemal, xukuje' conojel ri cäquirayij
q'uia u wäch jastak ajuwächulew ri e junam
cuc' ri jule' winak chic ri quek'ijilaj ri tiox
ri xa e banom cumal winak, wa' we winak
ri' man cuya' taj queopan ruc' ri Dios rech
cätakan ri Cristo, ri Dios pa qui wi'. 6 C'o ba'
jun mixsubuwic ruc' tak tzij ri man c'o tä
qui patän. Rumal c'u wa' cäpe na ri nimalaj
royowal ri Dios pa qui wi' ri winak ri man
queniman tä che, cäc'äjisax c'u na qui wäch
ri e are'. 7 Miban ba' iwe jas ri cäca'n wa' we
winak ri'.

8 Nabe canok jun wi ri i chomabal, je'
ta ne chi ix sachinak pa ri k'ekum. Cämic
chi c'ut ix rech ri Kajaw Jesús. Rumal wa'
i q'uexom ri i chomanic, quixcowin chic
quixca'yic. Je' ta ne chi xsakiric, ix c'o
chi pa ri sakil. Chibana ba' jas ri takal u
banic cumal ri winak ri e c'o chic pa ri
sakil. 9 Je' jas ri k'ij cuya ri sakil, cuban sak
che ronojel, xukuje' ri ranima' jun winak
ri ya q'uexom chic, cuban ri' ri utzil, ri
jicomal, ri kas tzij. 10 Chicojo i chuk'ab che
retamaxic jachique ri utz käril wi ri Kajaw
Jesús. 11 Miban iwe ri man c'o tä u patän,
jas ri cäca'n ri winak ri je' ta ne e sachinak
pa ri k'ekum, ri jun wi ri qui chomabal.
Cheipixbaj c'u ri winak ri je' cäca'n wa',
chik'alajisaj chquiwäch chi man utz taj ri
tajin cäca'no. 12 Q'uixbal c'u u bixic chi sak
ri cäca'n we winak ri' chic'uyal. 13 Aretak
c'ut quesax chi sak ronojel, kas käk'alajin na
wa'. Je ri', rumal chi ri sakil cuk'alajisaj na
ronojel. 14 Rumal ri' cäbixic:

At ri' ri je' ta ne catwaric, chatc'astajok,
chatwalij chquixol ri winak
ri je' ta ne e cäminakib
rumal ri qui mac,
ri Cristo c'ut cuya na sakil chawe,
—cächa'.

15 Rumal ri' kas chiwila na jas ri quibano.
Miban iwe jas ri cäca'n ri winak ri man
c'o tä quetam, xane kas quichomaj na jas
quibano, je' jas ri cäca'n ri ajno'jab. 16 Xak
mitzak ri i k'ij, rumal chi c'äx tak k'ij chic
uj c'olic. 17 Man xak tä ix con, mäsach c'u
ri i chomanic, xane kas chitzucuj u ch'obic
jas ru rayibal ri Dios. 18 Mixk'abaric rumal
chi xak quixuc'am bi wa' pa ri c'äx. Xane
chiya che ri Lok'alaj Espíritu chi cätakan pa
ri iwanima'. 19 Chitzijobela iwib ruc' tak
tzij ri e c'o pa tak ri salmos, ri e c'o pa tak
himnos, ri cäquiya u k'ij ri Dios, xukuje' ruc'
tak ronojel u wäch tak bix ri cuya ri Dios
chiwe. ¡Chixbixon che ri Dios! Chiya ba'
u k'ij ri Kajaw Jesús pa tak ri iwanima'.
20 Amak'el chimaltioxij ronojel che ri Dios
ka Tat pa ru bi' ri Kajaw Jesucristo.

Waral käkil wi jas ri rajwaxic pa ri qui c'aslemal ri cojonelab pa tak ri cachoch

21 Chixniman chbil tak iwib rumal chi
nim quiwil wi ri Cristo.

22 Ri ixokib ri e c'ulan chic cheniman
ba' chque ri cachajil, junam jas ri cäca'no,
queniman che ri Kajaw Jesús. 23 Je ri',
rumal chi ri achi are c'amal u be ri ixok,
je' jas ri ka jolom c'o puwi' ri ka cuerpo,
cuc'am c'u ri ka be. Ri Cristo are c'o pa
qui wi' conojel ri cojonelab ri quenuc'uw
ru cuerpo waral cho we uwächulew. Are
To'l Ke nimalaj konojel ri uj cojonelab ri
cujnuc'uw ru cuerpo. 24 Je' jas ri kachalal
cojonelab queniman che ri Cristo, je ri'
xukuje' ri ixokib ri e c'ulan chic rajwaxic
queniman chque ri cachajil pa ronojel.

25 Ri achijab ri e c'ulan chic lok' chquila
wi ri quixokil je' jas ri Cristo lok' queril wi
ri kachalal cojonelab, xujach c'u rib pa ri
cämical rumal quech. 26 Je ri' xubano rech
cuban ch'ajch'oj che ri qui c'aslemal, queu-
tas c'ut rech queuya pu k'ab ri Dios. Je'
ta ne ruc' joron xeuch'aj wi aretak xuban
sak che ri qui c'aslemal ruc' ru Lok' Pixab
ri Dios. 27 Je ri' rech queuya ri kachalal
cojonelab chuwäch ri Are' chbil tak quib,

sibalaj je'l na quebelic, ch'ajch'oj ri canima', man c'o tä qui mac, man c'o tä jas jun u wäch etzelal, xane sibalaj je'l ri qui c'aslemal. 28 Je c'u wa' ri rajwaxic cäca'n ri achijab ri e c'ulanic, lok' cäquil ri quixokil, jas ri cuban jun winak lok' cäril rib. Jachin ri lok' cäril wi ri rixokil, lok' c'u cäril rib ri are' chbil rib. 29 Man c'o tä c'u jun winak ri tzel cäril wi ru cuerpo, xane cutzuku, cärilij. Je c'u wa' cuban ri Cristo chque ri kachalal cojonelab. 30 Je ri', rumal chi ri uj cujnuc'uw ru cuerpo ri Are' waral cho we uwächulew. Je' ta ne uj u ti'jal, uj u bakil. 31 Jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Rumal wa' jun achi queuya can ru nan u tat, cätuni c'u ruc' ri rixokil. Ri quieb ri' xa e jun chic," —cächa'. 32 Ri tajin quinbij sibalaj nim u banic wa'. Man c'o tä jun etamaninak wa' nabe. Are c'u ri quinbij, are quinbij chrij ri Cristo xukuje' ri kachalal cojonelab. 33 Xukuje' quel cubij wa' chi chijujunal ix rajwaxic lok' chiwila wi ri iwixokil jas ri quiban che iwib. Xukuje' ba' ri ixok nim chrila wi ri rachajil.

6

1 Ri ix, ac'alab, chixniman chque ri i nan i tat rumal chi ix cojoninak che ri Kajaw Jesús. Takal c'u wa' chi je' quibano. 2 Ri nabe takanic ri cubij ri Dios chi c'o cuya chke we käkanimaj are wa': "Nim cheawila wi ra nan a tat, 3 rech carik utzil, xukuje' naj catc'asi na cho we uwächulew," —cächa ri' pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic.

4 Xukuje' ri ix, nan tat, xak miyac coyowal ri iwalc'ual, xane cheipixbaj lok pa ri qui nuch'al, chic'utu utzalaj no'j chquiwäch rech quecojon che ri Kajaw Jesús.

5 Ri ix, ajchaquib, chixniman chque ri i patrón waral cho we uwächulew. Nim cheiwila wi junam jas ri quibano, quixej iwib cho ri Dios. Muban quieb ri iwanima' chubanic ri i chac, xane chibana' jas ri quiban chupatänixic ri Cristo.

6 Man xuwi tä utz quiban che qui patänixic aretak quixquilo rech utz quixquil wi, xane chich'obo' chi ix patänil re ri Cristo. Chibana ru rayibal ri Dios ri käpe pa iwanima'. 7 Cheipatänij c'u ri i patrón ruc' quicotemal, man xak tä quiq'ueyo. Chibana wa' je' ta ne are quipatänij ri Kajaw Jesús, man are tä ri winak. 8 Iwetam c'ut chi ri Kajaw Jesús cuya na ru q'uexel ri utzil ri cuban jun winak, we ri are' cuban ru chac, c'o pu k'ab jun patrón, o cächacun jawije' ri craj wi, ruc' apachinok.

9 Ri ix xukuje', ri ix patrón, chibana ri utz cuc' ri patänil tak iwe. Xak miban c'äx chque. Chna'taj chiwe chi ri Cajaw ri e are' xukuje' Are ri Iwajaw ix. C'o chila' chicaj, cätakan c'u pa ka wi' uj nimalaj konojel. Ri Are' c'ut junam queril wi conojel ri winak.

Waral käkil wi ronojel ri cuya ri Dios chke, ri käkacoj pa ri ch'oj chrij ri Itzel

10 Cämic, kachalal, are chitzucuj ri i chuk'ab ruc' ri Kajaw Jesús rech c'o iwe ri nimalaj u chuk'ab ri Are'. 11 Chicojo ri to'bal iwib ri cuya ri Dios, junam jas ri quicoj jun atz'iak, rech man quixtzak tä rumal ri subunic ri cuban ri Itzel chiwe. 12 Man uj c'o tä che ch'oj chquij winak, xane are chquij itzel tak espíritus ajuwocaj ri quebin pa ri sutz' mayul, ri c'o takanic pa qui k'ab. E are' ri nimak tak k'atal tak tzij, ri nimak tak takanelab, ri quetakan puwi' ruwächulew. E are' itzel tak espíritus wa' ri tajin quetakan pa tak we k'ij ri' re k'ekum. 13 Rumal ri' chic'ama ba' ronojel ri to'bal iwib ri cuya ri Dios cämic, jas ri cuban jun soldado cucoj ri atz'iak re ch'ich' chuto'ic rib pa ri ch'oj. Je ri' rech quixcowinic quito' iwib chuwäch ri ka c'ulel pa ri c'äxalaj tak k'ij aretak käpe ri ch'oj. Je wa ri', aretak coc'ow ronojel co quixjeki na canok. 14 ¡Co ba' chixjekelok! Chicojo ri Kas Tzij je' ta ne chi are ri pas ri ximibal i pam. Chibana ri jicomal pa ri i c'aslemal je' ta ne jun to'bal uwo i c'ux wa' quicojo. 15 Chibana ba' u banic iwib chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri cuya utzil, je' ta ne jun chic u wäch i xajäb ri quicojo. 16 Rajwaxic ba' xukuje' chi sibalaj quixcojonic, rumal chi are wa' je' ta ne jun nimalaj perepic ch'ich' ri to'bal iwib ri quiwuc'aj. Ruc' wa' quixcowinic quichup na ronojel ri q'uiäkbal ri quenicowic ri cuq'uiäk ri Itzel chiwij. 17 Ru tobanic ri Dios are wa' chicojo

che to'bal i jolom. Ru Lok' Pixab ri Dios are chicojo je' ta ne are jun espada (machete) ri cuya ri Lok'alaj Espíritu chiwe. 18 Chibana ronojel wa' ruc' oración. Chita' ru tobanic ri Dios, chibochi'j c'u ri Dios amak'el ronojel k'ij, junam jas ri u c'amic i be ri cuban ri Lok'alaj Espíritu. Rech quixcowin chubanic wa', chixc'asc'atok, mixej ba' iwib. Chitakej c'u u banic oración. Chibana orar pa qui wi' ri winak ri e rech ri Dios, ri cojonelab. 19 Chibana orar pa nu wi' in xukuje', rech aretak quinch'awic ri Dios cuya ru tzij pa ri wanima', man quinxej tä c'u wib quink'alajisaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri man etamtal tä can nabe. 20 In takom rumal ri Dios, in petinak chuq'uexel ri Are' rech quintzijoj ri Evangelio, pune ta ne in c'o pa che' cämic ri' xa rumal wa'. Chibana ba' orar rech man quinxej tä wib quintzijoj wa' we tzij ri' jas ri rajwaxic quinbano.

Ri apóstol Pablo cuya apan rutzil qui wäch ri cojonelab

21 Ronojel ri nu banom xukuje' ri tajin quinbano, are ri kachalal Tíquico cubij na wa' chiwe. Ri are', are jun lok'alaj kachalal, utz cuban chupatänixic ri Kajaw Jesús pa ru chac ri Are'. 22 Rumal ri' tajin quintak bi ri are' iwuc' rech cuk'alajisaj na ronojel chiwe. Je ri' kas quiwetamaj jas ri ka'nom uj waral, cäwalijisax ta c'u na ri iwanima' ix rumal wa'.

23 Are ta ba' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo cäyo'w uxlanem che ri canima' ri kachalal, cubano chi cäcaj quib, chi kas tzij quecojonic. 24 Are ta ba' ri Dios cätok'obisan qui wäch conojel ri kas cäcaj ri Kajaw Jesucristo ruc' ri rutzil ranima' ri man cäq'uextaj taj, are la' chi sibalaj lok' cujril wi ri Are'. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ FILIPOS

Ri apóstol Pablo c'o pa che', cuchap u tz'ibaxic bi jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Filipos

1 In wa', ri Pablo, wachi'l ri Timoteo, uj patänil tak re ri Jesucristo. Käkatz'ibaj bi wa' we wuj ri' chque conojel ri kachalal ri e rech ri Dios ri e c'o pa ri tinimit Filipos, ri xa e jun ruc' ri Cristo Jesús. Käkatz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe ix iwonojel junam cuc' ri c'amal tak i be, ri obispos* xukuje' ri diáconos.† 2 Are ta ba' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i wäch, cubano chi cuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo cuban orar pa qui wi' ri cojonelab

3 Amak'el aretak quixna'taj chwe, quinya maltioxinic che ri Dios. 4 Aretak quinban orar, amak'el quinbochi'j ri Dios pi wi' ix nimalaj iwonojel ruc' quicotemal. 5 Je ri' quinbano rumal chi ri ix, ix chacuninak wuc' chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio tzpa ri k'ij ri xinchap u banic wa' c'ä xopan na we cämic ri'. 6 Kas wetam in chi ri Dios ri xuchap u banic we kas utzil ri' pa ri iwanima' cutakej na u banic wa' c'ä copan na ri k'ij ri cätzelej lok ri Kajaw Jesucristo. 7 Ya'talic chi je wa' ri nu chomanic chiwij rumal chi sibalaj ix lok' chnuwäch in, xukuje' rumal chi junam tajin käkacochij ronojel u wäch u tok'ob ri Dios pa ka wi'. Je ri' pune ta ne in c'o pa che', pune ta ne in c'o chquiwäch ri k'atal tak tzij chuk'alajisaxic chi ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio are ri kas tzij. 8 Cho ri Dios c'o wi wa' chi sibalaj quixwaj nimalaj iwonojel, je' jas ri Jesucristo cujraj uj. 9 Aretak quinban orar pi wi' quinta' che ri Dios chi sibalaj quiwaj na más iwib, xukuje' chi käc'oji na nimalaj i no'j, nimalaj iwetambal, rech quixna'w chubanic ronojel. 10 Je ri' ri quinta' che ri Dios rech quixcowin chucha'ic jachique ri utz na u banic cho ri Dios. We je ri' quibano, utz na ri i c'aslemal, ch'ajch'oj ri', man c'o tä etzelal chupam. Aretak c'ut käpe ri Cristo, man c'o tä mac ri' käriktaj na chiwij. 11 We je ri' quibano, ri Jesucristo cuban na chi ri i c'aslemal are je' ta ne jun utzalaj jach' ri sibalaj q'uia chomak tak jal queyac na chrij. Je ri' ri i c'aslemal we c'o q'uia u wäch utzil i banom. Känimarisax ba' u k'ij ri Dios, käyi' c'u na u k'ij iwumal.

Ri nu c'aslemal are quincoj na chupatänixic ri Cristo

12 Kachalal, cwaj chi quiwetamaj chi ri c'äx ri nu rikom in, kas tobaninak wa' chuk'alajisaxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chquiwäch ri niq'uiaj winak chic. 13 Je ri', rumal chi conojel ri soldados re ri nimalaj k'atbal tzij, xukuje' ri niq'uiaj winak chic ri e c'o waral quetam chi in c'o pa che' xa rumal chi quinpatänin che ri Cristo. 14 Rumal c'u rech wa' xa jubik' man conojel ri kachalal qui jiquibam qui c'ux chrij ri Kajaw Jesús rech man käquixej tä chi quib, xane käquicoj qui chuk'ab chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios.

15 Kas tzij e c'o jujun ri käquitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo xa rumal chi c'äx käquina' chwe, käcaj käquinimarisaj quib chnuwäch. Xa ch'oj käcaj ri e are'. Jule' chic käca'n wa' ruc' utzalaj qui chomanic. 16 E c'o jujun chic ri käquitzijoj ri Utzalaj Tzij chrij ri Cristo xa rumal chi qui tasom quib chkij, xa c'u c'o ri käcaj ri e are' chbil tak quib, man utz tä c'u ri qui chomanic. Xak are käcaj chi quinrik chi na niq'uiaj bis chic waral pa che'. 17 Are c'u ri jule' kachalal chic sibalaj quincaj, käquitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio rumal chi quetam chi ri in, in c'o waral pa che' chuk'alajisaxic chi ri Evangelio are ri kas tzij. 18 ¿Jas ta c'u ne ri käbanic? Ri in quinbij: Utz la' chi cätzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo chquiwäch ri winak, —quincha'. We utz ri qui chomanic, we man utz taj, ¡quinquicot c'u rumal wa', chi cätzijox ri Evangelio!

* **1:1** a "Obispo": Chawila' ri Tito 1:7, nota. † **1:1** b "Diácono": Chawila' ri 1 Timoteo 3:8, nota.

Xukuje' sibalaj quintakej na quicotemal.
19 Je ri', rumal chi wetam in chi utz quinel
na pa ronojel, xukuje' chi quintzokopix
na. Je ri', rumal chi tajin quiban orar
pa nu wi', xukuje' rumal chi ri Lok'alaj
Espíritu rech ri Kajaw Jesús quinuto' na
pa ronojel. 20 Je ri', rech cäbantaj ri quin-
weyej, ri kas nu rayinic. Are la' chi man
quinq'uix tä che ri Cristo, xane chi quintz-
ijoj ru banic ri Are' waral junam jas ri nu
banom amak'el, man quinxej tä wib. Je
ri' cwaj quinbano rech cänimarisax na u k'ij
ri Cristo wumal in. Je ri' we ri Dios cuya
na ri nu c'aslemal, we c'u ne xa quincämic.
21 Ri nu c'aslemal cämic, are quincoj che
ru patänixic ri Jesucristo. We quincämic,
man c'äx tä ri' rumal chi xa utzil quinriko.
22 We c'u c'o na ri nu c'aslemal waral cho
we uwächulew, are utz ri' rech quincoj wa'
che ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evange-
lio. Man wetam taj jachique ri utz na u
cha'ic, we are ri quincämic, we c'u ne are ri
quinc'asi'c. 23 C'äx chwe ru cha'ic jachique
ri utz na. Cwaj quinc'oji na iwuc', xukuje'
cwaj quincämic, quinel cho ruwächulew
rech quinec'ol ruc' ri Cristo. ¡Are sibalaj
utz na quinwil wa'! 24 Pune ta ne je ri',
are utz na chiwe ix we c'o na nu c'aslemal
waral, quincanaj c'u na iwuc'. 25 Wetam in
chi kas tzij quincanaj na canok, quinc'oji
na iwuc' cho we uwächulew che i to'ic rech
quitakej na ri i cojonic che ri Cristo, xukuje'
rech quixquicot na rumal wa'. 26 Aretak
quinopan na iwuc' jumul chic, cuya' quini-
marisaj na u k'ij ri Cristo Jesús rumal wech
in.

27 Chiwila ba' iwib rech ri i c'aslemal
ronojel k'ij kas cuk'alajisaj chi i cojom ri
Utzalaj Tzij re ri Evangelio, rech ya'talic chi
cäbix chiwe chi ix cojoninak che ri Cristo.
Je ri', we quinopan na iwuc' jela' che iwilic,
we ne naj in c'o wi chiwe, cwaj quinta u
tzijol chi jicom ri iwanima' chrij ri Cristo,
man cuban tä quieb i c'ux, man c'o tä c'u
ch'oj chixol. Cwaj quinta u tzijol chi ri
ix junam tajin quixchacunic chutzijoxic ri
Kas Tzij re ri Evangelio. 28 Xukuje' cwaj chi
man quixej tä iwib chquiwäch ri winak ri
käca'n qui c'ulel chiwe. Je ri' quik'alajisaj
chquiwäch ri e are' chi xa käsach na qui
wäch. We je ri' quibano, man quixej tä
iwib, are etal wa' chiwe rumal ri Dios
chi quirik na ru tobanic ri Are'. 29 Ya'tal
c'u chiwe ix rumal ri Cristo chi quixco-
jon che ri Are', quixpatänin che. Man
xuwi tä c'u wa', xane xukuje' chi quirik
c'äx rumal rech ri Are'. 30 Ri ix, ri in,
junam tajin cujchacunic, tajin cujch'ojin
ruc' ri Itzel. Iwilom ix petinak lok jas ri
nu banom, nu tijom nu chuk'ab quincha-
cunic, quinch'ojinic. Cämic c'ut tajin qui-
tatabej u tzijol chi c'ä tajin quinrik c'äx pa
we ch'oj ri' ri in c'o wi.

2

Ri Cristo man nim tä xril rib, nimarisam c'u u k'ij rumal ri Dios

1 Je c'u ri' iwetamam ba' jas ri cuban ri
Cristo cuwalijisaj ri iwanima', cucu'bisaj
i c'ux, rumal chi ix lok' chuwäch. Iwe-
tam xukuje' chi ri Lok'alaj Espíritu rech
ri Cristo c'o pi wi'. We kas iwetamam
chi kas käpax u c'ux ri Cristo chiwe, cu-
tok'obisaj i wäch, 2 chibana ba' chi sibalaj
quinquicotic. Chiwaj ba' iwib. Chixchacun
junam rech man c'o tä ch'oj chixol, rech
quina' pa ri iwanima' chi xa ix jun, xa jun
ri i chomanic. Xa je ri' quiya quicotemal
chwe. 3 Mitzucuj xak xuwi ri iwe ix, mi-
nimarisaj ba' iwib. Nim c'u cheiwila wi ri
niq'uiaj chic. Chibana ix chi man nim taj
quiwil wi iwib. 4 C'o jun chiwe mutzucuj
xak xuwi ri utz che ri are', xane are chutzu-
cuj u banic utzil chque ri niq'uiaj chic.

5 Chc'ol ta iwuc' ri chomanic ri xc'oji
ruc' ri Kajaw Jesucristo. 6 Ri Are' man
xuchomaj tä u banic che rib chi junam ruc'
ri Dios, pune je' kas tzij chi ri Are' junam
ruc'. 7 Xane xuya can ri kas u banic, xil u
wäch junam jas jun winak ajwaral, xoc che
patänil que ri winak ajuwächulew. 8 Aretak
kas winak chi ri Are', ri Jesús man nim tä
xril rib. Xniman che ri Dios ru Tat pa rono-
jel, xurik c'u ri q'uixbal cämical cho ri cruz
je' ta ne chi are jun banal etzelal. 9 Rumal
wa' ri Dios xuya che ri Jesús chi nim na
u k'ij chquiwäch conojel, xukuje' xuya che
chi nim quil wi na ru bi' ri Are' chuwäch
ri qui bi' conojel. 10 Je' xubano rech are-
tak käquito chi käbix ru bi' ri Jesús, conojel
quexuqui'c, conojel ri e c'o chila' chicaj,

conojel ri e c'o cho ruwächulew, xukuje' conojel ri e c'o chuxe' rulew. 11 Je ri' rech conojel cäquich'obo, cäquibij chi ri Jesucristo are ri Kajaw, je ri' c'ut cänimarisax na u k'ij ri Dios ka Tat.

Ri quecojon che ri Cristo cäquiya sakil cho we uwächulew

12 Je ri', lok'alaj tak kachalal, jas ri i banom amak'el aretak in c'o iwuc', chixniman chwe pa ronojel, pune naj in c'o wi chiwe cämic. Chibana ba' ri cuk'alajisaj chi kas tzij i rikom ru tobanic ri Dios. Je' chibana wa', nim chiwila wi ri Dios, chixej iwib chuwäch. ¡Minimarisaj ba' iwib! 13 Je ri', rumal chi are ri Dios ri tajin cuya ri lok'alaj u rayibal pa ri iwanima'. Tajin cubano chi quiwaj quiban utzil, quixuto' c'u na rech quixcowin chubanic jas ri u chomam lok.

14 Chibana ronojel ruc' utzil, man ruc' tä ch'oj, man ruc' tä oyowal. 15 Je ri' rech ri winak man xa tä ne jubik' mac cäquirik chiwij. We je ri' quibano, k'alaj chquiwäch chi kas tzij ix ralc'ual ri Dios ri quiban utzil chquixol ri winak ri cäca'n etzelal, ri man queniman tä che ri Dios. We quiban ronojel ruc' utzil, quiya na sakil chque ri winak jas ri ch'imil ri quejuluw chak'ab pa ri k'ekum. 16 Je wa ri' quic'ut na chquiwäch ri winak ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri cuya qui c'aslemal. We je' quibano, quincowinic quinquicot na in iwumal pa ri k'ij ri cäpe na ri Kajaw Jesucristo. Je ri' quinwetamaj na chi man xak tä lok' xinchacun iwuc', man xak tä c'u lok' xinya ri tijonic re ri evangelio chiwe. 17 Pune quincämisaxic, cäturuwisax ne ri nu quiq'uel cho ri Dios, quinquicot na. Quinquicot iwuc' ix iwonojel we ri nu c'aslemal cäcoj na chubanic tz'akat che ri patäninic ri tajin quiban ix cho ri Dios je' ta ne chi are jun sipanic ri quiya che rumal chi quixcojonic. 18 Cwaj c'ut chi xukuje' quixquicot ix wuc' in we ri Dios cuya chwe chi je ri' nu cämisaxic cäbanic.

Waral cäkil wi jas ri qui banic ri Timoteo rachi'l ri Epafrodito

19 We are ru rayinic ri Kajaw Jesús, cwaj quintak bi ri Timoteo iwuc' cämic ri'. Quinquicot c'u na aretak ri are' cutzijoj chwe ronojel ri i banom jela'. 20 Cwaj quintak bi ri Timoteo rumal chi man c'o tä chi jun ri junam u chomanic wuc' in, ri kas coc il chiwe. 21 Conojel ri niq'uiaj chic xak xuwi cäquitzucuj ri quech ri e are', man cäquichomaj tä ri' ru rayinic ri Kajaw Jesucristo. 22 Iwetam c'ut ri utzalaj chac ri u banom ri Timoteo. Ri are' chacuninak wuc' in chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Kas cächacun ri are' wuc' jas ri cuban ri u c'ojol jun tata' cätob che ru tat. 23 Rumal wa' cwaj quintak bi ri are' iwuc' aretak quinwetamaj jas ri cäbantaj na wuc' in waral pa ri che'. 24 Nu jiquibam c'u nu c'ux chrij ri Kajaw Jesús chi cuya chwe chi kas quine' in, quinopan iwuc' jela'. Craj xa quieb oxib k'ij chic quinban in waral.

25 Quinchomaj in chi xukuje' rajwaxic quintak bi ri kachalal Epafrodito iwuc'. Are ri are' cächacun wuc' jas jun wachi'l pa ri ch'oj, ri xitak lok rech cätob wuc' chupam ri nu rajwaxic. 26 Ri are' c'ut sibalaj cäbison chiwe, craj cäril i wäch ix iwonojel. Coc il chiwe rumal chi xito chi xyawajic. 27 Tzij ri' chi sibalaj xyawajic, xak jubik' xraj man xcämic. Ri Dios c'ut xel u c'ux che, xutok'obisaj u wäch. Xel u c'ux ri Dios chwe in xukuje', rech man rajwaxic taj quinrik niq'uiaj bis chic ruc' ri c'äx ri nu rikom in waral. 28 Rumal wa' cwaj quintak bi ri Epafrodito iwuc', rech quixquicot na che rilic u wäch jumul chic. Quinuto' wa' che ri nu bis in xukuje' aretak ri in wetam chi quixquicot chic. 29 Chic'amowaj ri are' ruc' nimalaj quicotemal pa ru bi' ri Kajaw Jesús. Nim chiwila wi ri are', xukuje' conojel ri kachalal ri cuban junam jas ri cuban ri are'. 30 Je ri', rumal chi xa jubik' xraj man xcäm ri Epafrodito. Xurik c'äx chupatänixic ri Cristo. Xuya ranima' churikic c'äx chuya'ic ri tobanic chwe ri man xixcowin tä ix chubanic.

3

Waral cäkil wi jas ri' ri kas utzil, ri kas jicomal

1 Cämic c'ut, wachalal, chixquicot rumal ri Kajaw Jesús. Man quincos tä in chubixic wa' chiwe jumul chic, jas ri nu tz'ibam, rumal chi xak are utz chiwe ru tatabexic wa'. 2 Chichajij iwib chquiwäch ri lawalo tak winak, ri je' quepe “ch'uj tz'i'”, ri cäcaj cäquisoc ri kachalal, cäquicoj ri retal ri ojer

trato che ri qui cuerpo. (Are wa' ri cäbix
“circuncisión” che.)* 3 Uj ri' ka banom
ri kas “circuncisión”, rumal chi cujk'ijilan
che ri Dios pa kanima' ruc' ri chuk'ab ri
käyi' chke rumal ri Lok'alaj Espíritu. Uj ri'
cujquicotic rumal chi uj rech ri Cristo, man
käcu'bi tä ka c'ux chrij ri käka'n uj pa ri ka
c'aslemal. 4 We c'o jun ri kas takal che
chi käcu'bi u c'ux chrij ri u banom pa ru
c'aslemal, in ri' ri winak ri takal chwe. Man
c'o tä jun winak chic ri más u banom tz'akat
che ri ojer Pixab chnuwäch in. 5 Aretak
xil nu wäch, chuwajxak k'ij xcoj ri retal ri
ojer trato che ri nu cuerpo. In kas winak
aj Israel re ri juch'ob winak ri xc'oji ri ka
mam Benjamín che qui nimal pa ojer tak
k'ij. In ri' jun kas hebreo rumal chi ri nu
tat, nu nan e are' hebreos. Xintijox chrij ri
qui Pixab ri winak aj Israel je' jas ri käca'n
ri tata'ib fariseos. 6 Xinya ri wanima' che
ri tijonic chrij ri Pixab, je ri' chi sibalaj c'äx
xinban nabe chque ri kachalal cojonelab.
Xinniman che ronojel ri Pixab, man c'o tä
jun ri cuya' cubij chi man xinniman taj.
7 Ronojel c'u wa' ri xinbano, man utz tä chic
quinwil cämic, rumal chi lok' na quinwil
ri Cristo chuwäch ronojel wa'. 8 Je wa'
quinwil ronojel ri nu banom, conojel ri
jastak we xukuje', chi man c'o tä chi c'u
qui patän chnuwäch rumal chi kas xinwe-
tamaj u wäch ri Kajaw Jesucristo. Rumal
ri Cristo nu tzakom can ronojel. Quinwil
in chi xa mes chic ri jastak we ri xec'oji
nabe, xukuje' ronojel ri ojer nu c'aslemal.
Je ri' ri nu chomanic rumal chi ri Cristo
Are wech in, lok' c'u na quinwil wi ri Are'
chuwäch ronojel. 9 Cwaj quinc'oji junam
ruc' ri Cristo. Man cwaj taj chi cäbix chwe
chi in utz, chi jicom ri wanima' xa rumal
ri nu banom in, o rumal chi nu nimam
ri Pixab. Xane cwaj ri kas utzil, ri kas
jicomal ri cuya ri Dios chwe rumal chi
quincojon che ri Kajaw Jesucristo. Are ri
Dios ri cubij na chi in utz, chi jicom ri
wanima' rumal chi quincojon che. 10 Ri
cwaj in cämic, are chi kas tzij quinwetamaj
na u wäch ri Cristo, xukuje' chi käc'oji na
ri nu chuk'ab junam jas ri xucoj ri Dios
aretak xuc'astajisaj ri Jesucristo chquixol
ri cäminakib. Cwaj quinrik c'äx junam ruc'
ri Cristo. Cwaj chi junam ri wanima' in
ruc' ri ranima' ri Cristo aretak xcäm ri Are'
rumal wech. 11 Cu'l nu c'ux chi quinc'astaj
na bi chquixol ri cäminakib, jas ri xuban ri
Cristo.

Kacojo ka chuk'ab churikic ri yo'm chkawäch rumal ri Cristo

12 Man quinbij taj chi ya nu rikom chi
ronojel, chi ya in tz'akat chic, chi man c'o
tä chi ri rajwaxic chwe. C'o ri craj na chwe.
Quintakej c'u na u ternexic ri Cristo rumal
chi cu'l nu c'ux chi je' quinel na jas ri utza-
laj achi ri xuchomaj ri Cristo Jesús aretak
xinuto' pu k'ab ri Itzel. 13 Kachalal, man
quinbij taj chi ya nu banom chic ronojel
ri craj ri Dios chwe. Ri quinban cämic are
ru sachic can ronojel wa' ri ya xoc'owic,
quintij nu chuk'ab chubanic ri c'ä c'o na
chnuwäch, ri mäja' quinbano. 14 Je' quin-
bano, quintij nu chuk'ab rech quinrika ri
c'ä c'o na chnuwäch, quinch'acanic. Ri
Dios cusipaj na chwe ri käyi' chque ri
quech'acanic, ri c'aslemal pa ri caj ri man
c'o tä u q'uisic. Are la' ri käyi' chke uj, ri uj
rech ri Cristo Jesús.

15 Konojel ri uj, ri uj cojonelab ri c'o chi
ri ka no'j ri yo'm rumal ri Cristo, rajwaxic
chi je' käkachomaj wa'. We jun chi wi ri i
chomanic ix, ri Dios cuban na chiwe chi
käk'alajin na ri kas tzij chiwäch. 16 We c'o
q'uia ri ketam, we c'u ne xa jubik' ri ka
no'j, tzrajwaxic wi chi cujniman che ri Dios
pa ronojel jas ri u c'utum chkawäch, ri ya
ketam chic.

17 Kachalal, chibana' jas ri quinban in.
Chitakej u banic xak xuwi ri käca'n ri winak
ri je' käca'no jas ri käka'n uj, jas ri ka c'utum
chiwäch. 18 Jas ri nu bim chiwe q'uia mul,
quinbij chi na jumul cämic, rumal c'u wa'
sibalaj quinbisonic quinbij chi e c'o q'uia
winak ri xa käca'n qui c'ulel che ri Cristo,
tzel c'ut käquil wi ri Utzalaj Tzij re ri Evan-
gelio ri cutzijoj wi ru cämical ri Cristo cho ri
cruz. 19 Chuq'uisbal ronojel käsach na qui
wäch wa' we winak ri'. Nim c'u käquil wi ri
itzel qui rayinic, käquicoj wa' che ri qui dios.
Käquinimarisaj quib rumal ri q'uixbal ri qui
banom, je'l c'u käquilo. Käquichomaj xak

* **3:2** Che retamaxic jubik' na chrij ri circuncisión, chawila' Hechos 7:8, nota.

xuwi ri ajuwächulew. 20 Ri uj c'ut, jela' pa ri caj c'o wi ri kas ka tinimit. Rumal wa' tajin cujeyen che ri To'l Ke, ri Kajaw Jesucristo, ri cäpe na pa ri caj. 21 Ri Jesucristo cuq'uex na ri ka cuerpo ri cäkarik wi c'äx amak'el. Cuban na che ri ka cuerpo chi sibalaj je'l na quelic junam jas ri rech ri Are'. Je' cuban na ruc' ri nimalaj u chuk'ab ri yo'm che rech cätakan na pa qui wi' conojel, c'o c'u ri cajulew pu k'ab.

4

Chixquicot amak'el ronojel k'ij rumal ri Kajaw Jesús

1 Je ri', lok'alaj tak wachalal, ri sibalaj cwaj quinwil i wäch, chijiquiba i c'ux chrij ri Kajaw Jesús. Sibalaj quinquicot iwumal. Ix ri' ri tojbal re ri nu chac. Mäsach chiwe chi sibalaj ix lok' chnuwäch.

2 Quinbochi'n che ri nan Evodia xukuje' che ri nan Síntique chi xak jun e c'ol wi pa ri qui chomanic, man c'o tä c'u ch'oj chquixol, rumal chi e cachalal quib rumal ri Kajaw Jesús. 3 Xukuje' quinta' tok'ob chawe, wach ajchac, rumal chi jicom ri awanima' pa ronojel, chi cattob chque we kachalal ixokib ri'. Xechacun wuc', xinquito' chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio junam ruc' ri Clemente, xukuje' ri niq'uiaj chic ri xechacun wuc'. Tz'ibam c'u ri qui bi' pa ri wuj re c'aslemal rumal ri Dios.

4 Chixquicot amak'el ronojel k'ij rumal ri Kajaw Jesús. Quinbij chi na wa' jumul chic chiwe: ¡Chixquicotok! —quincha'. 5 Chibana' chi conojel quetam chi quixch'awic, chi lok' queiwil wi conojel ri winak. Mäsach pa iwanima' chi xa jubik' man cäpe ri Kajaw Jesús.

6 Mixej ba' iwib chuwäch apachique ri cäpetic. Xane xa chibana orar, chibij ronojel wa' che ri Dios. Chixbochi'n che ri Dios amak'el ruc' maltioxinic. 7 We je' quibano, ri Dios cuban na chi cuxlan ri iwanima'. Je ri' chi ri winak cäquicajmaj na wa' chi man quixej tä iwib. Ri uxlanem ri' ri cuya ri Dios chiwe cuchajij na ri iwanima' xukuje' ri i chomanic, rumal chi cäcu'bi na i c'ux chrij ri Cristo Jesús.

Chichomaj ba' xak xuwi ri kas utz

8 Kachalal, chuq'uisbalil ronojel cwaj quinbij chiwe chi pa ronojel ri quichomaj, chixchoman chrij ri kas tzij, xukuje' chrij ri kas utzil. Chixchoman chrij ri kas jicom, xukuje' chrij ri man äwas tä u banic. Chixchoman na chrij ri je'lic xukuje' chrij ri utz cäquita wi ri winak, ri utz u banic, ri nim quil wi cumal.

9 Chibana ri nu c'utum chiwäch, ri nu bim chiwe chi rajwaxic quibano. Chibana ronojel ri i tom pa nu chi', xukuje' ri iwilom chi quinbano. We quiban ronojel wa' ri ka Dios ri cubano chi cuxlan ri iwanima' cäc'oji na iwuc'.

Waral cäkil wi ri xquiya ri Filipenses chuto'ic ri apóstol Pablo

10 Sibalaj quinquicot rumal ri Kajaw Jesús chi ya xixchoman chi na jumul chic chwij. Man quinbij taj chi xa xinsach chiwe. Wetam chi xa man xixcowin tä che nu to'ic, pune xixoc il wumal. 11 Man are tä rumal chi c'o rajwaxic chwe chi quinbij wa' chiwe. Quincowinic quinquicot ruc' ri jubik' ri c'o wuc'. 12 Wetam in ri meba'il, ri xak jubik' c'olic. Wetam xukuje' ri k'inomal, ri c'o q'uia jastak we. Ri in wetamam ronojel u wäch c'aslemal, we are c'o ri nu wa, we ne are la' chi quinnumic, man c'o tä nu wa. Xinwetamaj jas quinbano we c'o q'uia ri jastak we, xukuje' we c'o meba'il, c'o c'u ri cajwataj chwe. 13 Quincowin chuch'ijic ronojel rumal ri Cristo ri cuya nu chuk'ab. 14 Pune je ri', utz i banom che nu to'ic pa ri c'äx ri nu rikom.

15 Je' jas ri iwetam ix, ri ix aj Filipos, xak xuwi ri ix c'o ri xitak bi chwe chumaltioxixic ri tobanic ri xinya chiwe. Man c'o tä xquiya ri niq'uiaj cojonelab chic. Are wa' ri xiban chwe aretak xinchap u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, xine' pa ri tinimit Macedonia. 16 Xukuje' aretak in c'o pa ri tinimit Tesalónica, c'o ri xitak bi che nu to'ic. Man xak xuwi tä jumul xitak bi ri rajwaxic chwe. 17 Ri in c'ut man xa tä quintzucuj ri käsipax chwe, xane quintzucuj ru banic utzil chiwe, rech c'o na ri cutz'ibaj ri Dios pa ri i cuenta chicaj. 18 Nu cochim ba' ronojel. Man kas tä rajwaxic ronojel wa' ri xitak lok chwe rumal ri Epafrodito. Tzij ri' chi q'uia wa' ri xiya

ix chwe. Quinna' in chi je' ta ne are jun
c'oc'alaj cunabal sipam cho ri Dios. Wetam
chi ri Dios sibalaj je'l cäril wa'. 19 Ri Kajaw
Dios c'ut cuya na ronojel ri rajwaxic chiwe,
rumal chi q'uia ri je'lalaj u k'inomal c'olic
rumal ri Cristo Jesús. 20 ¡Chnimarisax ta ba'
u k'ij ri Dios ka Tat cämic, xukuje' pa tak ri
k'ij ri junab ri quepe na! Amén.

Q'uisbal re ri carta

21 Chiya rutzil qui wäch conojel ri queco-
jon che ri Kajaw Jesucristo, ri e rech ri Dios.
Ri kachalal ri e c'o wuc' in waral cäquitak bi
rutzil i wäch ix nimalaj iwonojel. 22 Conojel
ri niq'uiaj cojonelab chic ri e c'o waral, ri
e rech ri Dios, xukuje' cäquitak bi rutzil i
wäch, más na ri e c'o pa rachoch ri César, ri
nimalaj takanel.

23 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cätewchin
chiwe, cutok'obisaj ta na i wäch ix nimalaj
iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ COLOSAS

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Colosas

1 In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chque
ru tako'n ri Jesucristo. Je wa' nu banic
rumal chi are u rayibal ri Dios. 2 Ri in,
wachi'l ri kachalal Timoteo, quintz'ibaj bi
wa' we wuj ri' chque ri winak ri jicom
canima', ri e rech ri Dios, ri kachalal rumal
ri Cristo ri e c'o pa ri tinimit Colosas. Are
ta ba' ri Dios ka Tat cutok'obisaj i wäch,
cubano chi cuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo cuban orar pa qui wi' ri cojonelab

3 Amak'el aretak käka'n orar pi wi', käkaya
maltioxinic che ri Dios ru Tat ri Kajaw
Jesucristo. 4 Je ri' käka'no rumal chi ka tom
u tzijol chi kas ix cojoninak che ri Cristo
Jesús, xukuje' chi kas queiwaj conojel ri e
rech ri Dios. 5 Je' quiban wa' rumal chi cu'l
i c'ux chi c'o ri c'olotal chiwe chila' chicaj.
Are xcu'bi i c'ux chrij wa' aretak xita ri kas
tzij. Are wa' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
ri xtzijox chiwe. 6 We Utzalaj Tzij ri' re
ri Evangelio tajin cubano jas ri cuban jun
che' käq'uiyic, ri cuya u wäch pa ronojel
ruwächulew je' jas ri xbantaj na iwuc' ix,
tzpa ri k'ij ri xita u tzijol wa', xiwetamaj c'ut
chi kas tzij ri Dios cutok'obisaj qui wäch
conojel. 7 Are c'u wa' ri xuc'ut ri lok'alaj
kachalal Epafras chiwäch. Ri are', are jun
kach ajchac ri c'o kuc', jun patänil re ri
Cristo ri kas jicom ranima'. 8 Ri are' u yo'm
u tzijol chke chi kas quiwaj iwib rumal ri
Lok'alaj Espíritu.

9 Rumal ri' ri uj, tzpa ri k'ij ri xkata
u tzijol ri tajin quibano, man cujtäni tä
chubanic orar pi wi'. Käkata' che ri Dios chi
cuk'alajisaj ru rayibal chiwäch, chi cuya
ronojel u wäch no'j chiwe, xukuje' ronojel
u wäch etamanic ri cuya ri Lok'alaj Espíritu.
10 Je ri' rech je' quiban na pa ri i c'aslemal
jas ri takal u banic cumal ri e cojoninak
che ri Kajaw Jesús, xukuje' rech amak'el
quiban na ri utz käril wi ri Are' pa ronojel,
chi quiban na ronojel u wäch utzil, rech
xukuje' käc'oji na más ri iwetambal chrij ri
Dios. 11 Käkata' che ri Dios chi cuya na iwe
ru chuk'ab ri Are', ri sibalaj nim u k'ij. Je
ri' rech ruc' paciencia quich'ij na ronojel
u wäch c'äx ri käpe pi wi', quixquicotic,
12 xukuje' quixmaltioxin ta na che ri Dios
rumal chi u yo'm chke chi käkac'am ke ri
cuya na chque conojel ri e rech ri Are' ri
e c'o pa ri sakil re ru takanic. 13 Ri Dios
xujuto' pu k'ab ri Satanás ri kätakan pa ri
k'ekum, xujuk'axaj c'u jawije' ri kätakan wi
ri lok'alaj u C'ojol. 14 Rumal c'u ru kämical
ru C'ojol xujutoro, xusach c'u ronojel ri ka
mac.

Ru kämical ri Cristo cubano chi cuya' queutzir ri winak ruc' ri Dios

15 Ru C'ojol ri Dios ri xpe waral cho we
uwächulew, are je' u banic wa' jas ri Dios
ri man quilitaj taj. Ri Are', c'ä mäjok käban
ronojel ri c'olic, nabe c'o ri Are'. 16 Rumal
c'u ri Are' ri Dios xuban ronojel ri c'o chi-
caj xukuje' ronojel ri c'o cho ruwächulew.
Xban c'u ronojel ri quilitajic, xukuje' ri
man quilitaj taj. Conojel ri c'o takanic
pa qui k'ab, pune ta ne e ángeles, ronojel
u wäch takanic ri nim u banic, conojel
ri k'atal tak tzij, nimalaj conojel ri xyi'
chque chi c'o qui takanic, conojel tak wa'
xeban rumal ri Cristo. Xeban c'u wa' che
ri Are' rech känimarisax u k'ij. 17 Ri Cristo,
tzc'o wi ri Are' c'ä mäjok käban ronojel ri
c'olic. Rumal c'u ri Are' ronojel ri xbanic
c'o qui c'olibal, c'o qui cholajil. 18 Xukuje'
ri Cristo are Cajaw conojel ri kachalal co-
jonelab ri quenuc'uw ru cuerpo waral cho
we uwächulew, junam jas ri cuban ri ka
jolom c'o puwi' ri ka cuerpo. Are ri Are'
käyo'w ri ka c'aslemal. Are c'u wa' ri nabe
chquixol conojel ri käminakib ri xec'astajic,
rech nim na u k'ij ri Are' pa ronojel. 19 Are
c'u wa' ru rayibal ri Dios ri xuchomaj ri
Are', chi are xak junam ri Cristo ruc' ri Are'
pa ronojel. 20 Xukuje' xuchomaj ri Dios chi
rumal ri Cristo kärutzirisaj ta na ronojel ri
c'olic, ronojel ri c'o cho ruwächulew, xukuje'
ronojel ri c'o chicaj. Ri Dios c'ut xrutzirisaj
ronojel ri c'olic ruc' ri Are' rumal ru kämical
ri Cristo cho ri cruz.

21 Ri ix nabe canok i xutum can ri Dios,
i banom c'u i c'ulel che pa ri iwanima'
rumal ri man utz taj ri xiban na, xukuje' ri
xichomaj. Cämic c'ut ri Dios ix rutzirisam
chic ruc' ri Are'. 22 Xixrutzirisaj ruc' ri Are'
rumal ri cämical ri xurik ri Cristo cho ri
cruz waral cho we uwächulew. Je' xuban
wa' ri Cristo rech quixuya chuwäch ri Dios,
ch'ajch'oj ri i c'aslemal, man c'o tä chi etze-
lal quibano, man c'o tä c'u i mac chuwäch
ri Are'. 23 Rajwaxic c'ut chi kas tzij quix-
cojonic. Ri ix je' jas jun ja ri utz banom
chuyaquic, ri man käslabtaj taj, ri co jekelic.
Man quiya tä c'u can ri cu'l wi i c'ux. Are c'u
wa' ri Tzij ri xito aretak xtzijox ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio chiwe. Are c'u wa' we
Tzij ri' ri tajin cätzijox cämic cho ronojel
ruwächulew. In wa', ri Pablo, in jun chque
ri quetoban chutzijoxic wa' we Utzalaj Tzij
ri'.

Käyi' che ri apóstol Pablo chi käpatänin chque ri kachalal cojonelab

24 Cämic c'ut quinquicotic rumal ri c'äx
ri tajin quinriko rumal iwech. Xak je ri' ri
in quintoban chubanic tz'akat che ri c'äx ri
rajwaxic käquirik na ri kachalal cojonelab
ri quenuc'uw ru cuerpo ri Cristo waral cho
we uwächulew. 25 Ri in, in jun chque ri e
cojom che patänil tak que ri kachalal co-
jonelab. Are ri Dios ri xyo'w wa' pa nu k'ab,
ru banic wa' we chac ri' che i patänixic ix,
rech kas tz'akat quinban chuk'alajisaxic ru
Lok' Pixab ri Dios chiwäch. 26 Are c'u wa' ri
man etamtal tä can nabe, ri man u yo'm tä
retamaxic ri Dios pa tak ri k'ij ri junab ri e
oc'owinak, aretak e c'asal ri ojer tak winak.
Cämic c'ut k'alajisam chi wa' chquiwäch ri e
rech ri Dios, e are' conojel ri quecojon che.
27 Utz c'u xril wi ri Dios chi chquiwäch ri e
rech ri Are' cuk'alajisaj wi ri man etamtal
tä can nabe, ri sibalaj nim u k'ij, ri xukuje'
sibalaj je'lic. Are c'u wa' ru chomam lok
chi cuya na chque conojel winak, ri winak
aj Israel xukuje' ri winak ri man e aj Israel
taj. Ri man etamtal taj are wa' chi ri Cristo
käc'oji na pa ri iwanima'. Tzare c'u wa' ri
je'lalaj cu'lbal i c'ux ri sibalaj nim u k'ij.

28 Ri uj käkatzijoj ri Utzalaj Tzij chrij
ri Cristo. Quekapixbaj conojel winak,
xukuje' quekatijoj rech kas käquich'obo,
rech kas tz'akat ri qui chomanic ri co-
jonelab ri xa e jun chic ruc' ri Cristo.
29 Rumal c'u ri' quinchacunic, quintij nu
k'ij, quincoj ronojel ri nu chuk'ab ri yo'm
chwe rumal ri Cristo.

2

1 Cwaj c'ut chi quiwetamaj chi sibalaj
quintij nu k'ij rumal iwech, sibalaj quinoc
il chiwe, xukuje' chque ri e c'o pa ri tinimit
Laodicea, xukuje' chque conojel ri mäja'
quetam nu wäch. 2 Je ri' quinbano rech ri
e are' käwalijisax ri canima', xukuje' rech
käcaj quib nimalaj conojel, xa e jun chic ri
e are'. Are quinban wa' rech kas käquich'ob
na ri cuban ri Dios, je ri' chi kas käcu'bi
qui c'ux chrij ri Are'. Are más utz na
wa' chuwäch apachique k'inomal ri c'olic.
Quintij nu k'ij rech kas käquetamaj u wäch
ri Cristo. Are c'u wa' ri man etamtal tä
can nabe, ri mäja' käk'alajisax rumal ri Dios.
3 Ruc' c'u ri Are' sibalaj c'o wi ronojel u
wäch etamanic xukuje' ronojel u wäch no'j
ri sibalaj je'lic. 4 Quinbij wa' chiwe rech
man c'o tä jun käcowin che i subic ruc'
je'lalaj tak tzij ri xak käquibij chiwe rech
quixkaj pa qui k'ab. 5 Pune ta ne man in c'o
iwuc' chwinakil, ri ix c'ut ix c'o pa wanima'
je' ta ne kas tzij in c'o iwuc'. Quinquicotic
aretak quinwilo chi utz quibano, quiban
ronojel pa cholajil, chi kas tzij ix cojoninak
che ri Cristo, man i tasom tä c'u iwib chrij
ri Are'.

6 Je c'u ri', jas ri xibano, xic'amowaj ri
Jesucristo che Iwajaw, xa jun chixc'ol ruc'
ri Are'. 7 Je' chibana' jas jun che' ri co tiquil
pa ri ulew, man c'o tä jas quixslabisanic.
Rajwaxic chi kas quixcojon che ri Kajaw
Jesús jas ri c'utum chiwäch. Je' chibana
wa', xukuje' sibalaj chiya maltioxinic che ri
Dios amak'el ronojel k'ij.

Waral käkil wi chi ri Cristo cuban c'ac' che ri ka c'aslemal

8 Chiwila iwib mixkaj pa qui k'ab ri
winak ri käcaj quixquisub ruc' ri je'lalaj tak
qui tzij chquij ri qui nak'atisam wi quib ri e
are', ruc' c'u ri qui chomanic ri man c'o tä u
patän chrij ri cajulew. Man are tä ru tijonic
ri Cristo, xane are ri qui tijonic winak, ri
xak ajuwächulew wa'.

9 Ronojel c'u ru banic ri Dios cäriktaj wa' ruc' ri Cristo ri xil u wächulew, rumal chi ri Cristo, are kas Dios. 10 Ri ix c'ut c'o ri Dios pa ri iwanima' rumal chi xa ix jun ruc' ri Cristo. Ri Are' c'ut cätakan pa qui wi' conojel ri c'o qui takanic, pa qui wi' conojel ri ángeles, xukuje' cätakan pa qui wi' conojel ri nimak qui banic ri yo'm chque chi c'o takanic pa qui k'ab. 11 Xukuje' rumal chi xa ix jun ruc' ri Cristo, cojom ri retal ri c'ac' trato pa tak ri iwanima'. Man are tä c'u wa' ri cäban che ru cuerpo jun winak, xane are wa' ri xuban ri Cristo aretak xixuto' pa ri ojer i c'aslemal, ri c'aslemal rech etzelal. Je ri' xubano rech man quiban tä chic ri man utz taj ri craj ri iwanima'. 12 Aretak xban i kasna', je' ta ne ri xixmuk junam ruc' ri Cristo, xukuje' junam xixc'astaj ruc'. Je ri', rumal chi xixcojon che ri nimalaj u chuk'ab ri Dios ri xc'astajisan ri Cristo chquixol ri cäminakib. 13 Ri ix nabe canok je' ta ne ri ix cäminak rumal ri i mac, xukuje' rumal chi ri ix man ix aj Israel taj, man i nimam tä c'u ri ojer Pixab.* Xpe c'u ri Dios, xuya ri kas i c'aslemal junam ruc' ri Cristo, xusach ronojel ri i mac. 14 Ri Dios xusach ri nimalaj ka c'as ri c'o chkij, ri u k'atom tzij pa ka wi' chi cäc'äjisax ka wäch, rachi'l c'u ri pixab ri cujutak chubanic q'uia jastak. Xresaj chkij, xusach u wäch wa' rumal ru cämical ri Cristo cho ri cruz. 15 Ri Cristo, aretak xcäm cho ri cruz, xch'acan ri Are' puwi' ri jun ri cäbin pa ri sutz' mayul, xukuje' pa qui wi' conojel ri nimak qui banic, ri c'o qui takanic. Xresaj ri qui chuk'ab, xukasaj qui k'ij chquiwäch conojel, xekaj c'u pu k'ab ri Cristo.

Rajwaxic chi ri cojonelab cäquitzucuj ri utzil ri cäpe chicaj chuq'uexwäch ri jastak ajuwächulew

16 C'o ba' jun mucoj jun pixab chrij ri quitijo, o chrij apachique u wäch nimak'ij. Muban wa' chrij ri nimak'ij rech ri c'ac' ic'. Muban c'u wa' chrij ri k'ij re uxlanem. 17 Conojel tak wa' e are' xa jujun c'utbal re ri kas cäpe na, jas ri u nanoch' jun winak ri cäsachic. Ri kas xuc'ut lok, ri kas quilitajic, are c'u wa' ri Cristo. 18 Chiwila ba' chi mämaj ri tojbal iwe cumal ri winak ri cäca'n che quib chi man cäca'n tä nimal. Xak are subunic wa'. Are winak wa' ri xukuje' quequik'ijilaj tak ri ángeles. We winak ri' xak cäquinim quib chupam ri man quetam taj, chupam ri man cäk'alajin taj. Cäca'n c'u nimal xa rumal ri q'uia u wäch qui chomanic ri e are'. 19 We winak ri' qui tasom quib chrij ri Cristo. Ri Cristo cätakan pa ka wi' je' jas ri cuban ri ka jolom c'o puwi' ri ka cuerpo. Are ri Are' ri cäyo'w qui chuk'ab ri kachalal cojonelab ri quenuc'uw ru cuerpo waral cho we uwächulew, are c'u ri Are' ri xukuje' queq'uiyisanic. Je ri' chquijujunal ru tz'akatil ru cuerpo queq'uiyic, utz cäca'n conojel che qui rikic quib, je' jas ru chomam ri Dios pa qui wi'.

20 Ri ix, ix cäminak chic junam ruc' ri Cristo. Quel cubij wa' chi man junam tä chic ri i no'j jas ri qui no'j ri niq'uiaj winak chic ri xak ajuwächulew. ¿Jas c'u che quiban na ri cäca'n ri niq'uiaj winak chic ajuwächulew je' ta ne chi ri ix c'ä ix jun cuc' ri e are'? ¿Jas che quinimaj na ri qui pixab ri e are' ri man utz taj? 21 Ri winak ri' cäquibij: "¡Michap wa'!" —quecha'. "¡Mitij wa', miwuc'aj wa' pa i k'ab!" —quecha ri'. 22 Ronojel wa' we pixab ri' xa are qui takanic, qui tijonic ri winak chquij jastak ri xa cäsach na qui wäch. 23 Kas tzij c'ut, je' ta ne chi nim u banic wa' we cänimax ri cäquibij, xa rumal chi quek'ijilan chque tak ri ángeles. Cäca'n che quib chi man cäca'n tä nimal, man kas tzij tä c'ut. Xukuje' cäca'n c'äx che ri qui cuerpo. Are c'u ri qui tijonic man cäcowin tä che resaxic ri itzel tak qui rayinic ri winak.

3

1 Ri ix, ix c'astajinak chic chquixol ri cäminakib junam ruc' ri Cristo. (Quel cubij wa' chi banom c'ac' che ri i c'aslemal rumal ri Are'.) We je ri', rajwaxic chi quitzucuj ri utzil ri cäpe chila' chicaj ri t'uyul wi ri Cristo pa ru wiquiäk'ab ri Dios.* 2 Chichomaj apan ri c'o chila' chicaj, man xak xuwi tä c'u ri c'o cho ruwächulew. 3 Ri

* **2:13** Ri mero tzij waral are "...man cojom tä ri retal ri ojer trato che ri i cuerpo". Chawila' Hechos 7:8, nota. * **3:1** "Pa ru wiquiäk'ab": Chawila' ri Efesios 1:20, nota.

ix, ix cäminak junam ruc' ri Cristo. (Quel cubij wa' chi ri i c'aslemal cämic man junam tä ruc' ri ojer i c'aslemal.) Ri i c'aslemal cämic c'olotal ruc' ri Cristo pu k'ab ri Dios. 4 C'o ri kas ka c'aslemal rumal ri Cristo ri c'o pa kanima'. Aretak c'ut cäpe chi ri Are', are chi' ri quilitaj na i wäch ruc' ri Are', cänimarisax c'u na i k'ij junam ruc'.

Waral cäkil wi ru jalbem rib ri ojer ka c'aslemal ruc' ri c'ac' ka c'aslemal

5 Chisacha ba' u wäch ronojel ri man utz taj rech ruwächulew ri c'o pa ri iwanima'. Miban iwe jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Miban ri etzelal ri sibalaj äwas u banic cho ri Dios, me' c'u iwanima' chubanic ri man utz taj, ri itzel tak i rayinic. Mirayij q'uia u wäch jastak ri xak rech ruwächulew rumal chi junam wa' ruc' ri qui k'ijilaxic tak tiox ri xa e banom cumal winak. 6 Rumal c'u wa' cäpe na ri nimalaj royowal ri Dios pa qui wi' ri winak ri man queniman tä che. 7 Ri ix c'ut nabe canok xiban conojel tak wa' we mac ri' pa ri ojer i c'aslemal. 8 Are c'u ri cämic chiya can u banic ronojel wa' we ri'. Xak mäpe iwoyowal, me' iwanima' chubanic ri man utz taj, ri itzel tak i rayinic, miban c'u ri etzelal. Mixyok'onic, mibij ri itzel tak tzij ri q'uixbal qui bixic. 9 Miban tzij chixol, ri jun ruc' ri jun chic, rumal chi i yo'm can ri ojer i c'aslemal, xukuje' ronojel ri man utz taj ri xiban nabe. 10 Cämic ri' are jun chi wi ri i c'aslemal, je' ta ne i cojom jun c'ac' atz'iak. Tajin cuban na c'ac' wa' we i c'aslemal ri' ronojel k'ij rumal ri Dios ri tajin cuq'uex ri i no'j, tajin cuq'uex ri iwanima' rech quixel na junam ruc' ri Are'. Je ri' kas quiwetamaj na u wäch ri Dios pa ri iwanima'. 11 Man nim tä u banic cämic we aj Israel jun winak o we man aj Israel taj, we cojom retal ri ojer trato che jun o we man cojom taj. Man nim tä u banic we estranjer jun winak o we man estranjer taj, we c'o retam jun o we man c'o tä retam, we cuban ri u chac c'o pu k'ab jun u patrón o we ne man c'o tä u patrón. Ri kas nim u banic cämic, are ri Cristo. Rajwaxic chi ri Cristo nim na u banic ri Are' chuwäch ronojel, cätakan c'u ri Are' pa kanima' nimalaj konojel.

12 Ri ix, ix u lok' ri Dios, ix cha'tal c'u rumal, rech ix rech ri Are'. Rumal ri' chibana ronojel u wäch utzil pa ri i c'aslemal. Chitok'obisaj qui wäch niq'uiaj winak chic, chibana utzil cuc' conojel. Miban nimal, xane rajwaxic quixch'awic. Micoj i c'a'nal, xane chichajij paciencia. 13 We ruc' jubik' c'o c'äx ri cuban jun che ri jun chic, chicuyu wa', xukuje' chita' ri sachbal i mac we c'o jun chiwe c'o jas c'o pa ranima' chrij jun chic. Jas xuban ri Cristo chiwe xusach ri i mac, je' chibana ix xukuje'. 14 Man xuwi tä wa', xane rajwaxic sibalaj quiwaj iwib. Are c'u wa' ri kas cäbanow chiwe chi xa ix jun. Cuban c'u tz'akat che ronojel. 15 Ri utzil ri cuya ri Dios chixol, are chtakan wa' pa ri iwanima'. Are c'u wa' ri ix siq'uim wi rumal ri Dios rech xa ix jun chic, ix ri quinuc' ru cuerpo ri Cristo waral cho we uwächulew. Chiya ba' maltioxinic pa ronojel.

16 Chiya che ru Lok' Pixab ri Cristo chi kas cäjeki pa ri iwanima', chtakan c'u wa' pa ronojel ri quibano. Chitijola iwib ruc' ronojel u wäch utzalaj no'j, chiwalijisaj c'u ri iwanima' chbil tak iwib. Chibixoj salmos, himnos, xukuje' ronojel u wäch bix ri cuya ri Lok'alaj Espíritu chiwe. Chibixoj wa' che ri Dios ruc' ri maltioxinic ri cäpe pa ri iwanima'. 17 Ronojel ri quibano, ronojel c'u ri quibij, chibana wa' pa ru bi' ri Kajaw Jesús. Rumal c'u ri Are' chiya ba' maltioxinic che ri Dios ka Tat.

Ri apóstol Pablo cubij jas ri rajwaxic pa ri qui c'aslemal ri cojonelab

18 Ri ix ixokib, ri ix c'ulan chic, chixniman chque ri iwachajil rumal chi are rajwaxic chi je' quiban ix, ri ix cojoninak che ri Kajaw Jesús. 19 Ri ix achijab, ri ix c'ulan chic, lok' cheiwila ri iwixokil, xak mäq'uistaj i c'ux cuc'. 20 Ri ix alabom, alitomab, chixniman chque ri i nan i tat pa ronojel, utz c'u cäril wa' ri Kajaw Jesús aretak je' quibano. 21 Ri ix, tat nan, xak miyac coyowal ri iwalc'ual rech man quebison taj. 22 Ri ix ajchaquib, chixniman chque ri i patrón waral cho we uwächulew pa ronojel. Man xuwi tä utz quiban che qui patänixic aretak quixquilo rech utz quixquil wi, xane chibana ri cäpe

pa ri iwanima', muban quieb i c'ux. Je ri' chiban na rumal chi quixej iwib cho ri Dios. 23 Ronojel ri quibano, chibana wa' ruc' quicotemal je' ta ne are tajin quipatänij ri Kajaw Jesús, man are tä c'u ri winak. 24 Iwetam c'ut chi ri Kajaw Jesús cuya na chiwe chi quiwechbej ru tobanic ri Are' che tojbal iwe, rumal chi are ri Cristo ri kas i Patrón ri tajin quipatänij. 25 Jachin c'u ri cuban ri man utz taj, cuc'am na ri rajil u q'uexel ri man utz taj ri cubano, rumal chi ri Dios junam queril wi conojel ri winak.

4

1 Ri ix xukuje' ri ix patrón, chibana ri takal u banic, ri jicomal cuc' ri patänil tak iwe. Chna'taj chiwe chi ri ix xukuje' c'o jun i Patrón ri c'o chila' chicaj.

2 Amak'el ronojel k'ij chibana orar, chixoc il chubanic wa', chiya c'u maltioxinic che ri Dios. 3 Aretak quiban orar, chibana orar pa ka wi' uj xukuje', rech ri Dios cuya na chke chi cuya' käkatzijoj ru Lok' Pixab ri Are'. Je ri' cujcowinic käkaya u bixic ri xuban ri Cristo ri man etamtal tä can nabe. Rumal c'u rech ru tzijoxic wa' in c'o pa che'. 4 Chibana orar rech kas utz quinban chuk'alajisaxic wa' we tzij ri' jas ri takal u banic wumal.

5 Kas chiwila na jas ri quiban cuc' ri man e cojonelab taj, xak mitzak ri i k'ij. 6 Utz chixtzijon cuc' ri winak, chibij ri kas c'o u patän chque. Kas chichomaj na ri' ri quibij aretak c'o jas ri käquita' ri winak chiwe.

Ri apóstol Pablo cuya bi rutzil qui wäch ri kachalal

7 Ronojel ri nu banom cubij na ri lok'alaj kachalal Tíquico chiwe. Ri are' are jun kachalal ri jicom ranima' ri cätoban wuc' chupatänixic ri Kajaw Jesús. 8 Nu takom c'u bi iwuc' chubixic chiwe jas ri ka'nom uj waral, xukuje' rech cuwalijisaj na ri iwanima' ix. 9 Xukuje' nu takom bi ri Onésimo junam ruc'. Ri are' are jun lok'alaj kachalal ri jicom ranima', xukuje' are jun wa' iwuc'. Käquitzijoj c'u na chiwe ronojel ri tajin käc'ulmataj waral.

10 Ri Aristarco, ri wach ajpache', rachi'l ri Marcos ru primo ri Bernabé, käquiya bi rutzil i wäch. Ri in, ya nu bim chic chiwe chrij ri Marcos, chi we copan iwuc' rajwaxic quic'ulaj ruc' utzil. 11 Xukuje' ri Jesús, ri käbix Justo che, cuya bi rutzil i wäch. Xuwi c'u tak wa' chquixol ri winak aj Israel ri e cojoninak che ri Kajaw Jesús tajin quinquito' chutzijoxic ru takanic ri Dios, sibalaj c'u qui cu'bisam nu c'ux. 12 Ri Epafras cuya bi rutzil i wäch. Are' patänil re ri Cristo, xukuje' are jun wa' iwuc'. Ri are' amak'el cuban orar pi wi', cubochi'j ri Dios rech kas jicom ri iwanima' quixcojonic, kas c'u quijach iwib chubanic ru rayibal ri Dios. 13 Kas tzij wilom in chi ri Epafras sibalaj coc il chiwe, xukuje' chque ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Laodicea, cachi'l ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Hierápolis. 14 Ri Lucas ri lok'alaj cunanel xukuje' cuya bi rutzil i wäch, rachi'l ri Demas.

15 Chibana tok'ob, chiya rutzil qui wäch ri kachalal ri e c'o pa ri tinimit Laodicea, xukuje' ri Ninfas cuc' conojel ri kachalal cojonelab ri käquimulij quib cho rachoch. 16 Aretak käsiq'uitaj u wäch wa' we wuj ri' chiwäch ix, chitaka bi cuc' ri kachalal cojonelab aj Laodicea rech käsiq'uix u wäch wa' chquiwäch ri e are' chila' xukuje'. Are c'u ri wuj ri qui c'amom ri cojonelab aj Laodicea, ri käquitak na bi iwuc', ri ix quisiq'uij na u wäch wa' we wuj ri' xukuje'. 17 Chibij wa' we tzij ri' che ri Arquipo: "Chawila' chi kas utz caban chubanic ri chac ri xyi' chawe chupatänixic ri Kajaw Jesús," —chixcho'k che.

18 In wa', ri Pablo, quintz'ibaj bi wa' we rutzil i wäch ri' ruc' ri nu k'ab in. Chna'taj chiwe chi ri in, in c'o pa che'. Are ta ba' ri Dios cätok'obisan i wäch. Amén.

RI NABE CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ TESALÓNICA

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Tesalónica

1 In wa', ri Pablo, wachi'l ri Silvano ruc' ri Timoteo, tajin quintz'ibaj bi we wuj ri' chiwe ix, kachalal, ix ri' ri cojonelab ri c'o pa ri tinimit Tesalónica, ri xa ix jun ruc' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo. Are ta ba' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i wäch, cubano chi cuxlan ri iwanima'.

Waral käkil wi chi ri cojonelab aj Tesalónica kas tzij xecojonic

2 Amak'el aretak cujxuqui'c quixna'taj chke käka'n orar pi wi', käkaya maltioxinic che ri Dios rumal iwech ix iwonojel. 3 Je' käka'n wa' rumal chi amak'el käna'taj chke chuwäch ri Dios ka Tat chi kas tzij ix cojoninak che ri Cristo. K'alaj wa' rumal ri chac ri tajin quibano. Käna'taj chke xukuje' ri rutzil iwanima' chque nimalaj conojel. K'alaj wa' rumal chi i yo'm iwib chupatänixic ri Dios. Xukuje' käna'taj chke chi man elinak tä ri cu'lbal i c'ux chrij ri Kajaw Jesucristo pune c'äx quiriko. 4 Ketam c'ut, kachalal, chi quixraj ri Dios, xukuje' chi ix cha'tal rumal. 5 Aretak xkatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe, man xuwi tä ri uj xujtzijonic, xane xukuje' are ri Lok'alaj Espíritu xuc'ut ru chuk'ab chiwäch rumal ri ka tzij. Kas ketam chi ri käkatzijoj are ri kas tzij. Ri ix iwetam chi aretak xujc'oji iwuc', man are tä xkatzucuj jachique ri utz chke uj, xane are xkatzucuj jachique ri utz chiwe ix.

6 Ri ix c'ut xibano jas ri xka'n uj, xukuje' jas ri xuban ri Kajaw Jesucristo. Xukuje', pune sibalaj xirik c'äx aretak xixcojonic, xic'amowaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ruc' ri quicotemal ri xuya ri Lok'alaj Espíritu pa ri iwanima'. 7 Je ri' xic'ut chquiwäch conojel ri cojonelab aj Macedonia, xukuje' ri cojonelab aj Acaya, jas ri rajwaxic käca'n ri e are'. 8 Chila' c'ut xchapletaj wi bi u tzijoxic ru Lok' Pixab ri Kajaw Dios iwumal, man xuwi tä chque ri aj Macedonia, ri aj Acaya, xane xukuje' chque ri winak pa ronojel tinimit. Xukuje' conojel qui tom u tzijol chi xixcojon che ri Dios. Je ri' chi ri uj man c'o tä chic jas rajwaxic käkabij. 9 Xane ri winak ri qui tom u tzijol chi xixcojonic, käquitzijoj jas ri xiban che ka c'ulaxic aretak xujopan iwuc'. Käquitzijoj jas ri xibano, xiya can ri jule' tak dios chic ri banom cumal winak, xixcojon che ri Dios ka Tat. Xichaplej c'u u patänixic ri kas Dios ri c'aslic. 10 Xukuje' käquitzijoj chi sibalaj cu'l i c'ux che reyexic ri Jesús, ri kätzelej lok pa ri caj. Are c'u wa' ru C'ojol ri Dios ri xc'astajisax bi chquixol ri käminakib rumal ri Dios. Are Jesús wa' ri cujto'w chuwäch ri nimalaj royowal ri Dios ri käpe na pa qui wi' ri winak.

2

Ri apóstol Pablo cuna'taj chque ri cojonelab aj Tesalónica jas ri xuban che qui patänixic

1 Ri ix, kachalal, kas iwetam chi man xak tä lok' xujc'oji iwuc', xane nim xixkato' wi. 2 Pune c'u xkarik c'äx aretak uj c'o pa ri tinimit Filipos, xukuje' xujyok'ic, je' jas ri iwetam ix, ri Dios xuya ka chuk'ab rech man käkaxej tä kib chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe, pune e c'o ri sibalaj quec'ulelan chke, ri käquik'atej ka wäch. 3 Je ri', rumal chi kas jicom ri käkatzijoj, man c'o tä etzelal chupam, man xkatzijoj tä c'u jastak che qui subic ri winak. 4 Ri Dios c'ut kas utz xril na ri kanima', rumal ri' xuya pa ka k'ab ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, je' jas ri käkatzijoj. Man c'o tä käkesaj che, man käkaya tä c'u u wi'. Man are tä käkatzijoj jachique ri utz käquita wi ri winak, xane jachique ri käkaj chuwäch ri Dios ri käca'y pa kanima'. 5 Ri ix iwetam chi man ruc' tä je'lalaj tak tzij xixkach'aco, man xkatzucuj taj jas xkabij chiwe rech käkach'ac puak chiwij. Chuwäch ri Dios c'o wi chi man je' tä wa' xka'no. 6 Man ka tzucum taj

chi käyi' ka k'ij cumal ri winak, we are iwumal ix, o are rumal jachin jun chic, pune takal chke chi c'o jas käkata' chiwe. We je ri' käka'no, rajwaxic chi quinimaj ri käkabij rumal chi uj apóstoles, uj takom rumal ri Cristo. 7 Man je' tä c'u wa' xkachomaj, xane je' xka'n chiwe jas ri cuban jun chichu' che qui chajixic ri ral, sibalaj uj utz iwuc'. 8 Sibalaj nim na ri rutzil kanima' chiwe chi man xuwi tä ru Lok' Pixab ri Dios xkaj xkaya chiwe, xane xukuje', we ta rajwaxic, xkaya ta ri ka c'aslemal rumal chi sibalaj ix lok' chkawäch. 9 Kachalal, ¿a mat känaʼtaj ri' chiwe chi aretak xujc'oji iwuc', xujchacunic, sibalaj xujcosic? Xujchacunic chi pak'ij chi chak'ab chuch'aquic ri ka wa rech man käkaya tä latz' che jachin jun chiwe. Je' xka'n wa' aretak xkatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio rech ri Dios chila' iwuc'.

10 Ri ix kas xiwilo, xukuje' ri Dios kas xrilo chi xka'n ri jicomal iwuc', man c'o tä etzelal xriktaj chkij, ch'ajch'oj ri ka c'aslemal aretak xujc'oji chila' iwuc' ix ri ix cojonelab. 11 Kas iwetam c'ut chi ka walijisam iwanima' chijujunal, ka cu'bisam i c'ux, xukuje' ka yo'm pixbenic chiwe. Je' xka'n chiwe jas ri cuban jun tata' chque ri ralc'ual. 12 Xixkabochi'j chi je' quibano jas ri ya'tal chque ri e rech ri Dios ri xixusiq'uij rech quixc'oji ruc', cätakan c'u ri Are' pi wi', xukuje' rech cuya ri je'lalaj juluwem chiwe.

13 Ri uj man cujtäni tä chuya'ic maltioxinic che ri Dios rumal chi aretak xitatabej ru Lok' Pixab ri Dios ri xkatzijoj chiwe, kas xic'amowaj, xicoj pa kas tzij, man xichomaj taj chi xak u tzij jun achi, xane are ru Lok' Pixab ri Dios. Tzij c'u ri' chi are ru Lok' Pixab ri Dios ri käcowin chuq'uexic ri i c'aslemal ix ri ix cojonelab. 14 Ri c'äx ri xic'ulmaj ix, kachalal, are je' jas ri xquic'ulmaj ri e cojoninak che ri Dios ri e c'o pa Judea ri xa e jun ruc' ri Cristo Jesús. Xban c'äx chiwe cumal ri iwinakil, je' xban chiwe jas ri xban chque ri cojonelab aj Judea cumal ri qui winakil aj Israel. 15 E are c'u wa' ri winak aj Israel ri xecämisan ri Kajaw Jesús, jas ri xca'n chque ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios ri xetak bi cuc' nabe. Are c'u ri uj xukuje' xujquesaj lok. We winak ri' man käca'n tä ri käkaj chuwäch ri Dios, xane käca'n qui c'ulel chque conojel winak. 16 Aretak ri uj käkaj käkatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri man e aj Israel taj, rech ri e are' xukuje' käquirik ru tobanic ri Dios, ri winak aj Israel xa käquik'atej ka wäch. Je ri' qui banom, qui nimarisam ri qui mac cho ri Dios. Cämic c'ut petinak chic ri nimalaj royowal ri Dios pa qui wi' conojel.

Waral käkil wi chi ri apóstol Pablo craj queusolij chi na jumul chic ri cojonelab aj Tesalónica

17 Kachalal, pune xque' quieb oxib k'ij ri uj elinak lok iwuc', pune ta ne man käkil tä i wäch, man ix sachinak tä chke, ix c'o pa kanima'. Sibalaj käkaj käkil i wäch jumul chic. 18 Rumal ri' xkatzucuj jas xka'no rech cujopan iwuc' che iwilic. In wa', ri Pablo, q'uia mul xintzucuj jas quinbano rech cujopan iwuc'. Are c'u ri Satanás xujuk'atej. 19 ¿Jas c'u chrij cu'l wi ka c'ux, cujquicotic? ¿Jas ri' ri cubano chi käcu'bisax ka c'ux, cuya quicotemal chke? Ix ri', kachalal, rumal chi jicom ri iwanima' cho ri Dios. Are ri ix ri quixbanowic chi cujquicot na cho ri Kajaw Jesús aretak käpetic rumal chi xujch'acanic. 20 Are je' iwumal ix chi käcu'bisax ka c'ux, cujquicotic.

3

1 Rumal c'u rech chi man xkach'ij tä chi na ri mat ketam jas i banom, xkachomaj cujcanaj can ka tuquiel pa ri tinimit Atenas. 2 Je' xka'n wa', xkatak c'u bi ri kachalal Timoteo iwuc'. Ri Timoteo are jun utzalaj patänil re ri Dios ri chacuninak kuc' chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo. Xkatak c'u bi iwuc' rech cuwalijisaj ri iwanima', quixupixbaj rech c'o na más u chuk'ab ri i cojonic. 3 Je ri' rech man c'o tä jun chiwe cuban quieb u c'ux cumal tak we c'äxc'ol ri'. Ri ix c'ut iwetam chi tzrajwaxic wi chi käkarik c'äx. 4 Je ri', rumal chi xkabij wa' chiwe aretak xujc'oji iwuc', chi käkarik na ri c'äxc'ol. Je ri' kas ya' iwetam ri xkac'ulmaj uj konojel. 5 Ri in man xinch'ij tä chi na ri mat quinwetamaj jas i banom. Rumal ri' xintak bi ri Timoteo chuta'ic u tzijol jas u banom ri i cojonic. Xinxej wib chi we ne ruc' jubik' xixch'actaj

rumal ri Itzel, xak ba' lok' ri' ri ka chac ri xka'n iwuc'.
6 Cämic c'ut tzelejeninak lok ri Timoteo pa Tesalónica, xuya ri utzalaj tzij chke chrij ri i cojonic, xukuje' chi sibalaj quiwaj iwib, utz iwanima' chque conojel. Cutzijoj chke chi amak'el cujna'taj chiwe, utz i chomanic chkij, xukuje' chi sibalaj quiwaj quiwil ka wäch. Je' ri ke uj xukuje', sibalaj käkaj käkil i wäch. 7 Xa je ri', kachalal, chupam ronojel ri ka rajwaxic, xukuje' ri c'äxc'ol ri tajin käkariko, käcu'bi ka c'ux rumal iwech, aretak käkato chi kas tzij ix cojoninak che ri Cristo, jicom ri iwanima'. 8 Xkana' uj chi je' ta ne xuban c'ac' ri ka c'aslemal, man c'o tä chi jas käkabisoj, rumal chi kas i jiquibam i c'ux chrij ri Kajaw Jesús. 9 Rumal c'u ri', sibalaj nim ri maltioxinic käkaya che ri Dios rumal iwech ix, rumal ri nimalaj quicotemal ri käkana' pa kanima' chuwäch ri Dios. 10 Xuwi ba' käka'n orar pi wi' chi pak'ij chi chak'ab, man cujk'iytaj taj. Käkata' che ri Dios chi cuya chke chi käkil i wäch. Je ri' käkaya na chiwe ri c'ä craj na che ri i cojonic.
11 Are ta ba' ri Dios ka Tat junam ruc' ri Kajaw Jesucristo kätob chke, cuc'am ka be rech cujcowinic cujopan iwuc'. 12 Ri Kajaw Dios chuban ta ba' chiwe chi käq'uiy na ri rutzil iwanima', chuya ta na chiwe chi sibalaj quiwaj iwib chbil tak iwib, xukuje' queiwaj conojel ri niq'uiaj winak, je' jas ri uj xukuje' sibalaj quixkaj. 13 Xukuje' chubana chiwe chi sibalaj jicom iwanima' rech man c'o tä mac käriktaj chiwij, ch'ajch'oj ri i c'aslemal chuwäch ri Dios ka Tat aretak käpe ri Kajaw Jesucristo e rachi'l conojel ri e rech ri Are'.

4

Waral käkil wi jas u wäch ri c'aslemal ri käkaj chuwäch ri Dios

1 Je c'u ri', kachalal, quixkabochi'j, quixkapixbaj rumal ri Kajaw Jesús chi quitakej u banic pa ri i c'aslemal jas ri xkac'ut can chiwäch, je' jas ri tajin quiban cämic. Rumal chi are wa' ri käkaj chuwäch ri Dios, käkata' chiwe chi känimar u banic wa' iwumal.
2 Iwetam chi c'ut ri tijonic ri ka yo'm chiwe, ri xujtak chuya'ic rumal ri Kajaw Jesús. 3 Are c'u wa' ri craj ri Dios: chi quitas iwib chrij ronojel u wäch etzelal, ch'ajch'oj c'u ri i c'aslemal, chi man quiban tä iwe xa jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä qui pixab. 4 Xane ri Dios craj chi ri ix, ri ix achijab chijujunal utz chibana chucha'ic jun iwixokil, quixc'oji ruc', nim chiwila wi, je' jas ri takal chiwe ix, ix c'ut rech ri Dios. 5 Mibana xa jas ri quiwaj ix ruc' ri itzel i rayinic jas ri käca'n ri niq'uiaj winak chic ri man e cojoninak tä che ri Dios. 6 C'o ba' jun muban c'äx, man cusub tä jun kachalal, man cusub tä c'u na jun winak chic che wa' we ri' ri nu bim chiwe, rumal chi ri Dios sibalaj cuc'äjisaj na u wäch jachin ri je' cuban wa'. ¡Chiwilampe'! Ka bim chi c'u wa' chiwe, ka k'alajisam chi wa' chiwäch. 7 Man uj u siq'uim tä c'u ri Dios rech käkatz'iloj ri ka c'aslemal, xane rech käkatas kib chrij ronojel u wäch etzelal, käkajach kib pu k'ab ri Are'. 8 Je c'u ri' jachin ri käretzelaj u wäch we tijonic ri', man käretzelaj tä u wäch jun winak, xane are käretzelaj u wäch ri Dios ri u yo'm ru Lok'alaj Espíritu pa kanima'.
9 Man rajwaxic tä c'ut quintz'ibaj jun wuj chiwe, kachalal, chubixic chi rajwaxic sibalaj quiwaj iwib, rumal chi are ri Dios u c'utum wa' chiwäch chi rajwaxic quiwaj iwib chbil tak iwib. 10 Xukuje' ketam chi amak'el queiwaj conojel ri kachalal ri e c'o pa ronojel ri Macedonia. Quixkabochi'j c'ut, kachalal, chi sibalaj quiwaj ta na más iwib. 11 Chibana xukuje' chi käjoror ri i c'aslemal, chibana tak ri i rajwaxic chijujunal, xak minim iwib pa tak ri quech niq'uiaj chic. Chixchacun ruc' ri i k'ab, chito' ba' iwib, je' jas ri takanic ri ka yo'm chiwe. 12 Je ri' rech ri man e cojonelab taj utz käquil wi ri i c'aslemal, nim quixquilo, xukuje' rech c'o ronojel ri cajwataj chiwe.

Waral käkil wi ri käc'ulmataj na aretak käpe ri Kajaw Jesucristo

13 Man käkaj tä c'ut, kachalal, chi mat quiwetamaj ri käquic'ulmaj na ri käminakib, rech man je' tä ri i bis jas ri qui bis ri niq'uiaj winak chic ri man c'o tä cu'l wi qui c'ux. 14 Rumal chi käkacojo chi ri Jesús xcämic xukuje' xc'astaj bi chquixol ri käminakib, käkacoj ri' chi pa ri c'astajibal

quech ri cäminakib, aretak cäpe ri Jesús,
queuc'am na lok junam ruc' ri canima' ri
winak ri e cojoninak che, xecämic.
15 Rumal ri' cäkaya wa' we tijonic ri'
chiwe, ri yo'm chke rumal ri Kajaw Jesús,
chi ri uj ri c'ä uj c'asal na, ri c'ä uj canajinak
waral aretak cäpe ri Are', man cujnabej tä
c'u na chquiwäch ri kachalal ri e cäminak
chic. 16 Tzare c'u ri Kajaw Jesús cäkaj
na lok chicaj, cätataj jun ri co cäch'awic,
cuya takanic, je' jas ri cäch'aw jun arcángel,
xukuje' cätataj na ru ch'abal ri trompeta re
ri Dios. Are c'u ri e cojoninak che ri Cristo,
ri e cäminak chic, e are' quec'astaj na bic
nabe. 17 C'ä te ri' ri uj ri c'ä uj c'aslic, ri
uj canajinak canok, cujyac na, cujc'am na
bic junam cuc' ri e are' pa ri sutz' churikic
ri Kajaw Jesús chila' chicaj. Cujc'oji c'u
na ruc' ri Kajaw Jesucristo amak'el ronojel
k'ij. 18 Chiwalijisaj ba' iwanima' chbil tak
iwib ruc' we tzij ri' ri nu bim chiwe.

5

1 Are c'u ri k'ij, kachalal, ri ajilabal ri
cäbantaj na ronojel wa', man rajwaxic taj
chi quintz'ibaj bi chiwe. 2 Je ri', rumal
chi ri ix kas quich'obo chi man c'o tä jun
retam ri k'ij ri cäpe ri Kajaw Jesús, xane
je' cäc'ulmataj wa' jas ri cuban jun elak'om
coc pa jun ja chak'ab, man cuna' tä jun.
3 Aretak ri winak cäquibij: "Ronojel xak
cäjoror chic, man c'o tä chi je wa' je ri'," —
quecha ri'. Are chi' c'ut cäpe na ri nimalaj
c'äx pa qui wi' ri xak c'ä te' cäpetic, jas
ri k'oxom ri cuna' jun yawab ixok aretak
cäril u wäch ri ral. Man quecowin tä c'u ri
winak cäquito' quib. 4 Are c'u ri ix, kachalal,
man ix c'o tä pa ri k'ekum ri e sachinak
wi ri man queniman tä che ri Dios. Ri k'ij
ri cäpe ri Kajaw Jesús man je' taj cuban
ri' chiwe jas ri cuban jun elak'om ri man
quina' taj coc pa ja, rumal chi ri ix tajin
quiweyej ru petbal ri Jesús. 5 Iwonojel ix
c'o pa ri sakilal, ix rech ri pak'ij, je' jas ri
uj xukuje'. Man uj rech tä ri chak'ab, man
uj sachinak tä c'u pa ri k'ekum. 6 Rumal
ri' mäka'n ba' jas ri cäca'n ri niq'uiaj winak
chic, je' ta ne chi xa e warinak, xane
chujc'asc'atok. Mäka'n xak jas ri cäkaj uj,
xane nabe kas cäkachomaj na ri cäka'no.
7 Ri quewaric, chak'ab ri' quewaric. Ri
quek'abaric, chak'ab ri' quek'abaric. 8 Are
c'u ri uj, ri uj rech ri pak'ij, mäka'n xak jas
ri cäkaj uj, xane nabe kas utz u chomaxic
na ri cäka'no. Rajwaxic chi cäkacoj na ri
cojonic xukuje' ri rutzil kanima', je' jas
jun atz'iak re ch'ich' ri cucoj jun soldado
chuto'ic rib pa ri ch'oj. Xukuje' rajwaxic chi
cäcu'bi ka c'ux chi cäkarik na ru tobanic ri
Dios, je' ta ne chi are jun casco ri cucoj jun
soldado che to'bal u jolom. 9 Ri Dios c'ut
man xujucha' taj rech xa cuc'äjisaj ka wäch,
xane rech cujcojon che ri Kajaw Jesucristo,
cäkarik na ru tobanic ri Are'. 10 Ri Jesucristo
xcäm rumal kech, rech amak'el cujc'asi na
junam ruc' Are'. We c'ä uj c'aslic aretak
cäpetic, we ne uj cäminak chic, xak junam.
11 Rumal ri' chiwalijisaj iwanima' chbil tak
iwib, xukuje' chito'la iwib ri jun ruc' ri jun
chic jas ri tajin quibano.

Ri apóstol Pablo queupixbaj ri kachalal cojonelab

12 Kachalal, cäkabij na chiwe chi
nim queiwil wi ri quechacun iwuc', ri
quec'amow i be, xukuje' cäquiya i no'j ri
yo'm chque ri e are' rumal ri Kajaw Dios.
13 Je', kachalal, sibalaj nim cheiwila wi,
lok' cheiwila xukuje', rumal ri utzil ri tajin
cäca'no. Chc'ol ba' utzil chixol iwonojel, ri
jun ruc' ri jun chic.
14 Kachalal, xukuje' quixkabochi'j chi
cheipixbaj ri man cäcaj taj quechacunic,
chiwalijisaj ri canima' ri xak quebisonic,
ri cäquixej quib, cheitok'aj ri man c'o tä
chi qui chuk'ab, chichajij paciencia cuc'
conojel.
15 Chichajij iwib, c'o jun muya c'äx che
rajil u q'uexel jun c'äx ri banom che, xane
amak'el chitakej u banic ri utzil chbil tak
iwib, xukuje' chque conojel winak.
16 Amak'el chixquicotok. 17 Mitänaba u
banic orar. 18 Chiya maltioxinic che ri Dios
pa ronojel, rumal chi are wa' ri craj ri Dios
chi je' quiban ix, ri ix cojoninak che ri
Cristo Jesús.
19 Mik'atej u wäch ri Lok'alaj Espíritu che
ri craj cuban iwuc'. 20 Miwetzelaj u wäch
ri tzij ri cuya ri Lok'alaj Espíritu chque ri
kachalal ri quek'alajisan chiwäch. 21 Na'l
quiban che rilic ronojel, jachique ri utz, ri

kas tzij, jachique ri man utz taj. Chitakej
ba' ri utz. 22 Chitasa iwib chrij ronojel u
wäch etzelal.
23 Tzare ta ba' ri Dios, ri xuwi ri Are'
cäcowinic cuya utzil chquixol ri winak,
cuban ch'ajch'oj che ri i c'aslemal pa rono-
jel, cuchajij ta na ri iwespíritu, ri iwanima',
xukuje' ri i cuerpo, rech man c'o tä etzelal
cäriktaj chiwij aretak cäpe ri Kajaw Jesu-
cristo. 24 Ri Dios c'ut ri xixusiq'uij, jicom ri
ranima', kas cuban na jas ru bim chiwe.

Ri apóstol Pablo cutak bi rutzil qui wäch ri kachalal, xukuje' cuta' u tewchibal ri Dios pa qui wi'

25 Kachalal, chibana orar pa ka wi'.
26 Chiya rutzil qui wäch conojel ri kacha-
lal je wa'. Chitz'umaj iwib chbil tak iwib
chuwäch ri Dios. Retal c'u wa' chi kas lok'
quiwil iwib.
27 Quinbij chiwe chuwäch ri Kajaw Jesús
chi quisiq'uij u wäch we wuj ri' chquiwäch
conojel ri kachalal cojonelab.
28 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo
cätok'obisan i wäch. Amén.

RI UCAB CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ TESALÓNICA

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chic chque ri kachalal cojonelab aj Tesalónica

1 In wa', ri Pablo, wachi'l ri Silvano ruc' ri Timoteo, tajin quintz'ibaj bi we wuj ri' chiwe ix, kachalal, ix ri' ri cojonelab ri c'o pa ri tinimit Tesalónica, ri xa ix jun ruc' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo. 2 Are ta ba' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i wäch, cuban c'ut chi cuxlan ri iwanima'.

Waral käkil wi chi ri Dios cuk'at na tzij pa qui wi' ri ajmaquib aretak käpe ri Cristo

3 Kachalal, rajwaxic ba' chi amak'el cujmaltioxin che ri Dios rumal iwech. Ya'talic chi je' käka'n wa' rumal chi kas tzij tajin käq'uiy ri i cojonic, xukuje' rumal chi ri ix chijujunal sibalaj lok' na quiwil wi iwib nimalaj iwonojel, ronojel k'ij c'ut tajin cänimar ri rutzil iwanima' chbil tak iwib. 4 Je ri' chi ri uj sibalaj cujquicotic, käkatzijoj ri i banic jawije' ri queriktaj wi ri e cojoninak che ri Dios. Cujquicot chubixic jas ri tajin quibano, quich'ij ri c'äx ri käban chiwe cumal niq'uiaj winak chic, xukuje' quich'ij ri bis ri quiriko. Käkatzijoj c'ut chi sibalaj c'o ri i cojonic che ri Dios, jicom c'u iwanima' pa ronojel ri quic'ulmaj. 5 Ronojel wa' we c'äx ri' ri tajin quiriko cuc'ut chkawäch chi jicom cuban ri Dios chuk'atic tzij. Je ri', rech takal chiwe quixc'oji ruc' ri Dios, cätakan c'u ri Are' pi wi'. Rumal c'u rech wa' tajin quirik c'äx.

6 We winak ri' ri tajin quebanow c'äx chiwe, takal c'ut chi käc'äjisax na qui wäch wa' rumal ri Dios. Cuban c'u na ri Are' chi käquirik c'äx chuq'uexel ri xca'n chiwe. 7 Are c'u ri ix ri i rikom c'äx, cuban na ri Dios chi cuxlan ri iwanima' junam jas ri cuban chke uj. Aretak cuc'ut na rib ri Kajaw Jesús, sutim rij ruc' u xak k'ak' käkaj lok chicaj, e rachi'l ri ángeles rech Are' ri sibalaj c'o qui chuk'ab. 8 Aretak käpetic, cuya na ri tojbal que ri winak ri man xecojon tä che ri Dios, ri man xeniman tä che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Kajaw Jesucristo. 9 We winak ri' käquitoj na ru q'uexel ri qui mac, käsach na qui wäch, sibalaj nim ri c'äx ri käquiriko, man c'o tä c'u u q'uisic. Quesax bi ri e are' chuwäch ri Kajaw Jesús, naj queyi' wi na che ri Are'. Xukuje' naj quec'oji wi che ri je'lalaj juluwem rech ri nimalaj u chuk'ab ri Jesús. 10 Je' käquic'ulmaj na wa' pa ri k'ij ri käpe ri Jesús rech cänimarisax u k'ij cumal ri e rech ri Are', xukuje' käcajmax na u wäch cumal ri e cojoninak che, käyi' c'u u k'ij. Ri ix xukuje', rumal chi ix cojoninak che ri tzij ri ka k'alajisam chiwäch, quixc'oji na cuc' ri niq'uiaj cojonelab.

11 Xa c'u rumal wa' amak'el käka'n orar pi wi', käkata' che ri ka Dios chi cubano chi kas takal chiwe chi ix siq'uim rumal ri Are'. Xukuje' käkata' che ri Dios chi ru chuk'ab cuya ta na chiwe chi quixcowinic quiban ronojel u wäch utzil ri i chomam u banic, xukuje' ronojel utzalaj chac ri tajin quibano rumal chi kas quixcojon che ri Dios. 12 Je ri', rech rumal iwech ix käyi' na u k'ij ri Kajaw Jesucristo, xukuje' ri ix käyi' na i k'ij rumal ri Are'. Je' käban na wa' chiwe rumal chi tok'obisam i wäch rumal ri ka Dios, rumal ri Kajaw Jesucristo.

2

Waral käkil wi ri cuban ri itzelalaj achi ri cuyac rib chrij ri Dios

1 Kachalal, käkaj käkabij chiwe ri käc'ulmataj na aretak curik ru petbal ri Kajaw Jesucristo, aretak käpe che ka mulixic bi ruc'. 2 Quixkabochi'j chi mat ruc' jubik' quiq'uex i chomanic, cuban quieb i c'ux, quixej iwib rumal jun winak ri cubij chi käch'aw ri Lok'alaj Espíritu pa ranima', c'o c'u jas cubij chiwe, o rumal ri quito chi cätzijoxic, o rumal jun wuj ri je' ta ne uj ri uj takowinak bic, ri cubij chi ri k'ij ri käpe ri Kajaw Jesús petinak chic pa ka wi'. 3 C'o ba' jachin jun winak mubano chi quixsubtajic. Nabe c'ut chuwäch ru petbal ri Jesús käquiyac na quib ri winak chrij ri Dios, cuc'ut na rib ri achi ri banal etzelal ri cuban u c'ulel che ri Dios. We achi ri' k'atom tzij puwi' chi käsach na u wäch. 4 Ri

achi ri' cuyac na rib, cuban na c'ulel che ronojel ri cäna'tabex wi ri Dios, o cäk'ijilax wi. Cäcu'bi na pa ri nimalaj rachoch Dios, je' ta ne chi are Dios. Cuban na chbil rib chi are Dios.

5 ¿A mat cäna'taj chiwe chi aretak xinc'oji iwuc' xinbij wa' chiwe? 6 Cämic c'ut iwetam jas ri' ri k'ateninak, je ri' chi man kas u c'utum tä rib we itzelalaj achi cämic ri'. C'ä te c'u ri' kas cuc'ut na rib ri banal etzelal aretak curik ru k'ijol. 7 K'alaj chi c'ut chi ri itzelalaj u chomanic ri itzel ri c'u'talic tajin cächacun chic pa tak ri canima' ri winak cämic. Xuwi reye'm chi quesax ri k'ateninak rech kas cuc'ut rib. 8 Aretak c'ut esam chic ri k'ateninak, cuc'ut na rib ri achi ri banal etzelal ri cuyac na rib chrij ri Dios. Cäcämisax na rumal ri Kajaw Jesús ruc' ri ruxlab, cäsachisax na u wäch ruc' ru c'utic rib ri Jesús aretak cäpetic. 9 We achi ri', are ri Satanás cätakow na lok. Cäpe na ruc' nimalaj chuk'ab, cuban na nimak tak c'utbal, xukuje' cajmabal. Man kas tzij tä c'ut ri cubano. 10 Cucoj na ronojel u wäch itzel tak subunic che qui subic ri winak ri cäsach na qui wäch. Cäsach na qui wäch rumal chi man xcaj tä ri kas tzij, man xquic'amowaj tä c'u wa' rech cäquirik ru tobanic ri Dios. 11 Rumal ri' ri Dios cuya na chque chi quesubtaj rumal ri man kas tzij taj, chi ri e are' quecojon chque ri banow tzij. 12 Je ri' rech cäk'at na tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax na qui wäch conojel ri man e cojoninak tä che ri kas tzij, xane are benak canima' ruc' ru banic ri etzelal.

Waral cäbix wi chque ri kachalal chi e cha'talic rech cäquirik ru tobanic ri Dios

13 Kachalal, ri ix sibalaj quixraj ri Kajaw Jesucristo. Ri uj c'ut cäkana' pa kanima' chi rajwaxic cäkaya maltioxinic amak'el che ri Dios rumal iwech, rumal chi tzojer lok ix c'o chquixol ri xecha' nabe rumal ri Dios rech quirik ru tobanic. Quirik c'u ru tobanic ri Dios rumal ri Lok'alaj Espíritu ri xuban ch'ajch'oj che ri iwanima', xukuje' rumal chi xixcojon che ri kas tzij. 14 Ri Dios c'ut xixusiq'uij rech quirik ru tobanic ri Are' rumal ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xkatzijoj chiwe, rech quixc'oji junam ruc' ri Kajaw Jesucristo aretak cänimarisax u k'ij ri Are', quirik c'u na iwe ix we nimarisabal k'ij ri'.

15 Rumal ri', kachalal, jicom chibana' chitakej ri tijonic ri ka c'utum chiwe petinak lok. Are wa' ri ka tzijom chiwe, xukuje' ri ka tz'ibam bi pa tak wuj. 16 Tzare ta ba' ri Kajaw Jesucristo, junam ruc' ri Dios ka Tat, ru c'utum ri rutzil ranima' chke, quixuto' pa ronojel. Ri Are' xukuje' xuya cu'lbal ka c'ux ri man c'o tä u q'uisic, xuya xukuje' chke chi cäcu'bi ka c'ux chrij ri Jesús rumal ri tok'ob ri cuban pa ka wi'. 17 Tzare ta ba' ri Are' chuwalijisaj ri iwanima', xukuje' chubana ta na jicom chiwe, rech xa utz ronojel ri quibij, xukuje' ronojel ri quibano.

3

Ri apóstol Pablo cuta' chque ri kachalal chi cäca'n orar puwi' ri are'

1 Je c'u ri', kachalal, chibana orar pa ka wi' rech ru Lok' Pixab ri Dios aninak cäjabun u wäch pa ronojel tinimit, cäyi' c'u u k'ij cumal ri winak jas ri xc'ulmataj iwuc' ix. 2 Xukuje' chibana orar pa ka wi' chi ri Dios cujuto' pa qui k'ab ri itzel tak winak, ri e banal tak etzelal, rumal chi man conojel taj quecojon che ru Lok' Pixab ri Dios.

3 Ri Dios c'ut, kas jicom ranima'. Cuban na chiwe chi c'o na i chuk'ab rech kas jicom ri iwanima' ix xukuje'. Quixuchajij na chuwäch ri Itzel. 4 Cäcu'bi c'u ka c'ux chrij ri Kajaw Jesús chi tajin quiban ri xixkatak wi, xukuje' amak'el quitakej na u banic wa'. 5 Are ta ba' ri Kajaw Jesús cäyo'w pa ri iwanima' chi queiwaj conojel, je' jas ri Dios queraj conojel ri winak. Xukuje' chuya ta chiwe chi quich'ij ronojel ri cäpe chiwij, chi c'o iwe ri paciencia ri c'o ruc' ri Cristo.

Waral cäkil wi chi rajwaxic cujchacunic chuch'aquic ri cäkatijo

6 Cäkaya c'u takanic chiwe, kachalal, rumal ri Kajaw Jesucristo, chi quitas iwib chrij apachin jun kachalal ri cubano xa jachique ri craj, man cächacun taj, ri man cunimaj tä ri tijonic ri ka yo'm chiwe petinak lok. 7 Ri ix iwetam chic jas ri rajwaxic quibano rech quiban iwe jas ri xka'n uj aretak xujc'oji iwuc'. Aretak xujc'oji iwuc' man are tä xka'no xa jachique ri xkaj,

xane xujchacunic. 8 Man xkabij tä che
jachin jun chi chusipaj ri ka wa, xane
xkatojo. Sibalaj xkatij ka chuk'ab che ri
ka chac, xujcosic. Chi pak'ij chi chak'ab
xujchacunic rech man käkaya tä latz' che
jachin jun chiwe. 9 Pune ta ne ya'tal
chke käkata' ri ka wa chiwe, man je' taj
xka'no, xane xujchacunic rech quiwesaj
i no'j chkij, quiban c'u iwe jas ri xka'n
uj. 10 Xukuje' xkabij wa' chiwe aretak
xujc'oji iwuc': “Jachin jun ri man craj taj
kächacunic, mäyi' che chi käwi'c,” —xujcha
chiwe. 11 Ka tom c'u u tzijol chi e c'o jujun
chiwe ri tajin käca'no xa jachique ri käcaj,
ri man c'o tä jubik' chac käca'no, xane xa
quebe' je wa' je ri', käquinim quib pa tak ri
tajin käca'n ri niq'uiaj winak chic. 12 Are
c'u tak wa' käkabij chque ri cojonelab ri je'
käca'no, quekapixbaj rumal ri Kajaw Jesu-
cristo chi chechacunok, mäca'n chic ri c'äx
chquixol ri winak rech käjoror na ronojel,
chquich'aca que ri käquitijo.
13 Ri ix c'ut, kachalal, mixk'iytaj
chubanic ronojel u wäch utzil. 14 We c'o
jachin jun ri man cunimaj tä ri xkabij
pa we wuj ri', chicojo retal jachinok,
miwachi'laj chic rech käq'uixic. 15 Miban
c'u i c'ulel che, xane chipixbaj je' jas ri
quiban che jun iwachalal.

Ri apóstol Pablo cuta' ru tewchibal ri Dios pa qui wi' ri kachalal

16 Tzare ta ba' ri Kajaw ri xuwi ri Are'
käcowinic cuya utzil chquixol ri winak,
chuya ta chiwe chi amak'el c'o utzil iwuc'
ix, xukuje' chi cuxlan ri iwanima' pa rono-
jel. Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo c'o iwuc'
ix nimalaj iwonojel.
17 In wa', ri Pablo, quintz'ibaj bi wa',
quintak c'u bi rutzil i wäch. Chiwilampe'
chi are wa' ri nu tz'ib. Je wa' ri quinban
chutz'ibaxic ri nu bi' pa tak conojel ri nu
wuj ri quintak bic. 18 Are ta ba' ri Kajaw
Jesucristo kätok'obisan i wäch ix nimalaj
iwonojel. Amén.

RI NABE CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHE RI TIMOTEO

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta che ri kachalal Timoteo

1 In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chque
ru tako'n ri Jesucristo. Je wa' nu banic
rumal chi je ri' ru takanic ri Dios ri To'l
Ke, xukuje' ri Kajaw Jesucristo ri cu'l wi ka
c'ux. 2 Ri at, Timoteo, quintz'ibaj bi we wuj
ri' chawe, je' ta ne chi kas at nu c'ojol rumal
chi rumal ri nu tzij xatcojonic. Are ta ri
Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo quel
u c'ux chawe, cutok'obisaj a wäch, cubano
chi cuxlan rawanima'.

Mac'ulaj jule' tak tijonic chic

3 Quinna'taj chawe jas ri xinbij aretak
xine' pa Macedonia. Xinbij chawe chi cat-
canaj can pa ri tinimit Éfeso. Xinya we
takanic ri' chawe chi cabij chque ri jule'
winak, ri tajin cäquiya tijonic ri man tzij taj
chque ri cojonelab, chi mäquiya chic we ti-
jonic ri'. 4 Chabij chque chi mäquitzijoj chic
ri xak puc, xukuje' ri tzijobelil ri cätzijox
chquij ri ka nan ka tat ojer. Ronojel wa'
cuc'am lok ch'oj. Man c'o tä c'u qui patän
wa' we ri', man cujquito' tä chuch'obic ru
chomanic ri Dios ri xuwi quetamax rumal
ri cojonic che ri Cristo.

5 Ru patän we takanic ri' ri quinya
chawe, are wa' chi ri uj, ri uj cojonelab
kas quekaj conojel. Rajwaxic chi cäq'uiy
lok wa' pa kanima' ri ch'ajch'oj, ri cäkana'
wi chi man c'o tä etzelal ka'nom, ri k'alaj
wi chi kas tzij cujcojonic. 6 E c'o c'u jujun
ri xquisach ru beyal we takanic ri', xetzak
c'ut. Xquijach quib chubixic tzij chbil tak
quib ri man c'o tä qui patän. 7 Ri winak
ri' cäcaj queboc che ajtijab, quequitijoj ri
winak chrij ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam
Moisés. Man cäquich'ob tä c'ut ri tzij ri
cäquibij, man cäquich'ob tä c'u ri cäquic'utu.
Xak cäquibij chi are ri kas tzij.

8 Tzij la' chi utz ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka
mam Moisés. Rajwaxic c'ut chi cäcojic jas
ri kas ya'tal wi. 9 Etamtal wa' chi ri Pixab
man xyi' tä chque ri winak ri tajin cäca'n ri
utzil, xane chque ri man cäquiya tä quib pa
takic, chque ri man queniman taj, chque
ri man quecojon tä che ri Dios, chque ri
ajmaquib, chque ri man nim tä cäquil wi ri
Dios, ri man c'o tä äwas chquiwäch, chque ri
quequicämisaj qui nan qui tat, chque rono-
jel qui wäch cämisanelab. 10 Xukuje' ri Pixab
xyi' chque ri winak ri xak cäquirik quib
jas ri cäca'n ri tz'i', man c'o tä qui pixab.
Are c'u xyi' ri Pixab chque ri cäca'n ixok
che jun cach achi, xukuje' chque ri ixokib
ri cäca'n achi che jun cach ixok, chque ri
quequelak'aj tak winak, chque ri banal
tak tzij, xukuje' chque ri cäca'n juramento,
man kas tzij tä c'ut ri cäquibij, rech cäca'n
c'äx che jun winak chic. Are c'u ri Pixab
xyi' chque conojel winak ri cäquic'ulelaj u
wäch ri utzalaj tijonic ri man c'o tä etzelal
chupam. 11 We utzalaj tijonic ri' cäriktaj
chupam ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri
sibalaj nim u k'ij. Ri ka Dios ri ya'tal che chi
cänimarisax u k'ij, are ri Are' yo'winak wa'
pa nu k'ab rech quintzijoj chque ri winak.

Ri apóstol Pablo cumaltioxij che ri Dios chi xel u c'ux che, xucoj chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

12 Quinmaltioxin che ri Kajaw Jesucristo
ri u yo'm nu chuk'ab, rumal chi nim xrilo
chi jicom ri wanima', xinucoj che patänil re
chutzijoxic ru Lok' Pixab. 13 Je wa' xuban
chwe pune ri in nabe xinyok'on che ri
Jesús, xintze'j u wäch, xinban c'äx chque ri
e cojoninak che. Ri Dios c'ut xel u c'ux chwe
rumal chi aretak xinban wa' c'ä mäja' quin-
cojon che ri Cristo, man quinch'ob tä c'ut
chi man utz taj ri quinbano. 14 Sibalaj nim
c'u ri' ri tok'ob ri xincochij che ri Kajaw
Jesús. Xuya nu cojonic, xuya pa wanima'
chi quinwaj ri Dios, xukuje' chi quewaj ri
winak xa rumal ri Cristo Jesús.

15 Ri quinbij chanim are kas tzij. Ra-
jwaxic c'ut chi conojel winak cäquicoj wa':
chi ri Cristo Jesús xpe cho we uwächulew
che qui to'ic ri ajmaquib. Ri in c'ut,
sibalaj in ajmac na chquiwäch conojel.
16 Pune je' nu banic wa', xel u c'ux ri
Dios chwe, xutok'obisaj nu wäch rech ri
Jesucristo cuc'ut na jas modo cuchajij ni-
malaj paciencia wuc' in, in ri nabe aj-
mac chquiwäch conojel. Je ri' quinc'oji

che c'utbal chquiwäch ri mäja' quecojonic, käquetamaj na chi ri Cristo cutok'obisaj qui wäch ri winak. Käcu'bi c'u na qui c'ux chi käquirik na ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic we quecojonic. 17 Rumal ri' kaya ba' u k'ij ri Jun ri kätakan pa ka wi', ri man käq'uextaj taj, ri man käcäm taj, ri man quilitaj tä u wäch, ri xuwi wa' Dios c'olic. C'o c'u u no'j che ronojel. Kanimarisaj ba' u k'ij amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Amén.

18 Ri at, Timoteo, je' ta ne chi at nu c'ojol. Quinya wa' we takanic ri' chawe. Chatija a k'ij pa ri chac chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' chupatänixic pa ronojel. Je' chabana' jas ri xquik'alajisaj lok ri kachalal chawij rumal ri Lok'alaj Espíritu. 19 Chatakej ri cojonic, rajwaxic chi cana' pa rawanima' chi man c'o tä etzelal a banom. E c'o c'u jujun ri man xeniman taj aretak xch'aw ri Dios pa ri canima', rumal ri' xetzakic, man quecojon tä chic. 20 Kesajmpe' ka no'j chrij ri xuc'ulmaj ri Himeneo xukuje' ri Alejandro, ri xeinjach pu k'ab ri Satanás rech käquetamaj chi man utz tä ri' ri käquibij ri äwas u bixic chrij ri Dios.

2

Waral käyi' tijonic chrij ri rajwaxic käka'no aretak käka'n orar

1 Nabe cwaj quinbij chawe chi caya we tijonic ri' chque ri cojonelab: Rajwaxic u banic orar pa qui wi' conojel ri winak. Rajwaxic käta' tok'ob pa qui wi', xukuje' käbochi'x ri Dios pa qui wi'. Xukuje' rajwaxic u banic maltioxinic che ri Dios aretak käbantaj orar. 2 Rajwaxic u banic orar pa qui wi' ri k'atal tak tzij, pa qui wi' conojel ri c'o qui takanic pa ka wi', rech man c'o tä ch'oj, utz ri ka c'aslemal. Je ri' rech käkapatänij ri Dios, xukuje' nim käkil wi kib pa ronojel. 3 Sibalaj utz c'u u banic wa', xukuje' käkaj wa' chuwäch ri Dios ri To'l Ke. 4 Are c'u craj ri Dios chi conojel ri winak käquirik ru tobanic, xukuje' käquetamaj jas ri' ri kas tzij. 5 Xa jun ri Dios c'olic, xukuje' xa Jun ri käch'aw pa ka wi' ruc' ri Dios. Are ri Jesucristo ri xuban kach winak. 6 Ri Jesucristo xuya rib pa cämisaxic chutojic ri ka mac, rech ri uj nimalaj konojel cujel pu k'ab ri Itzel. Pa ri kas u k'ijol c'ut, ri Dios xuc'ut wa' chquiwäch conojel winak chi kas tzij craj queuto'. 7 Rumal wa' xinocsax che apóstol, jun chque ru tako'n ri Jesucristo, rech quintzijoj we sakalaj tzij ri' chrij ri kas tzij, chrij ri cojonic. Je ri' queintijoj ri man e aj Israel taj, rech quecojon ri e are'. Ri in, in cojoninak che ri Cristo, kas tzij ri quinbij, man xak tä c'u quinban tzij.

8 Cwaj chi ri achijab pa ronojel tinimit käca'n orar, achijab ri kas jicom ri canima' che ri Dios. Are achijab wa' ri cuya' käquiyac ri qui k'ab cho ri Dios, man c'o tä ch'oj, man c'o tä oyowal, man c'o tä c'u jun c'äx chic pa canima'. 9 Xukuje' cwaj chi ri ixokib käquicoj atz'iak ri kas takal chque, utz u cojic käca'no, man käca'n tä nimal ruc'. Rajwaxic utz u banic ri qui wi' käca'no jas ri kas takalic. Man xak tä käquiwik quib ruc' k'än puak, ruc' chachal ri pakal rajil, o ruc' atz'iak ri sibalaj pakalic. 10 Ri ixok cojonel man cuwik tä rib xa cuc' tak jastak, xane ruc' ru banic ri utzil. Are wa' ri rajwaxic käca'n ri ixokib ri qui jachom quib pu k'ab ri Dios. 11 Rajwaxic chi ri ixokib käquitatabej ri tijonic ri tajin kätzijoxic, xak jun chec'ol wi, chquiya quib pa nimanic. 12 Ri in man quinya tä che jun ixok chi queutijoj achijab, chi kätakan pa qui wi', xane rajwaxic xak jun quec'oji wi ri ixokib. 13 Are c'u rumal chi nabe xban ri Adán rumal ri Dios, c'ä te ri' xban chi ri Eva. 14 Xukuje' man are tä ri Adán ri xsub rumal ri Itzel, xane are ri Eva. Aretak xsubic xkaj pa ri mac. 15 Ri ixokib cojonelab käquirik c'u na ru tobanic ri Dios, we utz käca'n che qui q'uiyisaxic ri cal, we käquitakej ri cojonic, we quecaj ri winak, we utz ri qui c'aslemal, man c'o tä etzelal käca'no, xukuje' we utz quechomanic.

3

Waral käbixic jas ri c'aslemal ri rajwaxic che jun ri coc che obispo

1 Kas tzij wa': jachin jun ri craj coc che obispo,* utzalaj patäninic ri' ri craj cubano. 2 Rajwaxic c'ut chi we cojonel ri' utz ru

* **3:1** Ri tzij "obispo" quel cubij "pastor" o apachin jun ri käyi' che chi cuchajij ri jumulaj cojonelab.

c'aslemal rech man cuya' taj käyac tzijtal chrij. Rajwaxic xa jun ri rixokil, muya u wi' ri cutijo, o apachique ri cubano, xane utz ri cächomanic, man cuban taj xa jas ri craj ri are', xukuje' nim quil wi cumal ri winak. Rajwaxic utz cuban che qui c'ulaxic ri winak ri queopan cho rachoch. Rajwaxic käna'w che qui tijoxic ri winak che ru Lok' Pixab ri Dios. 3 Mäk'abaric, mäch'ojinic, man curayij tä u ch'aquic puak ri q'uixbal u c'amic, xane rajwaxic utz cuc' ri winak, man cuyac tä ch'oj, xukuje' man lok' tä käril wi ri puak. 4 Rajwaxic querilij conojel ri e c'o pa rachoch, queupixbaj ri ralc'ual rech quenimanic, nim quequil wi ri winak. 5 We jun cojonel man retam taj querilij conojel ri e c'o pa rachoch ¿a käcowin lo ri' cuc'am qui be ri e cojoninak che ri Dios? Man käcowin taj. 6 Man cuya' taj jun c'ac' cojonel coc che obispo, rech man cunimarisaj tä rib. We je ri', käk'at na tzij ri' puwi' chi que' pa ri k'ak' jas ri xban che ri Itzel. 7 Jun obispo rajwaxic utz cuban pa ru c'aslemal chquixol ri winak ri man e cojonelab taj, rech man c'o tä yok'bal re. Je ri' man quel tä u q'uixbal, man käkaj tä c'u pa ru chapäbal ri Itzel.

Waral käkil wi jas ri c'aslemal ri rajwaxic che jun ri coc che diácono

8 Ri diáconos† xukuje', rajwaxic man xak tä quexi'ninic, rech nim que'il wi, käquibij ri kas tzij, man quek'abar taj, man käquirayij tä c'u u ch'aquic puak ri q'uixbal u c'amic. 9 Rajwaxic kas jicom ri canima' chrij ri kas tzij re ri Evangelio ri uj cojoninak wi, ri k'alajisam chkawäch. Xukuje' rajwaxic käquina' pa canima' chi man c'o tä etzelal ri ca'nom. 10 Nabe rajwaxic que'il na we utz ri qui c'aslemal. We c'u man c'o tä jas käriktaj chquij, cuya' ri' queboc che diáconos. 11 Xukuje' ri diaconisas rajwaxic man xak tä quexi'ninic, rech nim que'il wi, man e yacal tä tzijtal, mäquiya u wi' ri käquitijo, o apachique ri käca'no, jicom c'u ri canima' pa ronojel. 12 Ri coc che diácono rajwaxic xa jun ri rixokil. Xukuje' rajwaxic chi utz cuban che quilixic conojel ri e c'o pa rachoch, queupixbaj ri ralc'ual rech quenimanic. 13 Ri diáconos ri utz quepatäninic, nim que'il wi ri'. Man xuwi taj nim que'il wi, xane xukuje' man käquixej tä quib chutzijoxic ri qui cojonic chrij ri Cristo Jesús.

Nim u banic ri uj cojoninak che

14 Timoteo, cu'l nu c'ux chi xak pa quieb oxib k'ij quinopan na awuc'. We c'u ne ruc' jubik' quinbeytajic, quintz'ibaj bi we tzij ri' chawe nabe. 15 Je wa' xinchomaj rech awetam chic jas ri utz cuban jun cojonel chquixol ri kachalal. E are wa' ri winak rech ri c'aslic Dios. We winak ri' e are wa' ri käquijekeba', xukuje' käquito' u wi' ri kas tzij. 16 Kas k'alaj wa' chi nim u banic ri kas tzij re ri Evangelio ri uj cojoninak wi, jas ri cubij we tzij ri':

Ri Dios xul cho we uwächulew
je' jas jun winak,
xk'alajisax rumal ri Lok'alaj Espíritu
chi jicom ru c'aslemal,
xilitaj c'u ri Are' cumal ri ángeles.
Xtzijox wa' chque ri winak,
xecojon ri winak che cho ruwächulew,
xc'am chi na bic pa ri caj,
xnimarisax u k'ij,
—cächa'.

4

E c'o cojonelab ri käquitas na quib chrij ri kas cojonic

1 Ri Lok'alaj Espíritu kas chi sakil cubij chi pa ri q'uisbal tak k'ij jujun cojonelab käquitas na quib chrij ri kas cojonic. Que' na canima' ruc' ri itzel no'j ri quesubtaj rumal. Ronojel wa' xak are' qui tijonic itzel tak espíritus. 2 Käquitatabej na ri qui tijonic achijab ri e banal tak tzij, ri xak käquesaj qui wäch ri quetzijon ru Lok' Pixab ri Dios. We winak ri' man käquina' tä chic pa canima' ri etzelal ri käca'no, je' ta ne chi abajarinak chi ri canima'. 3 Käquibij na chque ri winak chi man cuya' taj quec'uli'c, käquibij na xukuje' chi e c'o jujun tak u wäch ri käkatijo ri äwas u tijic, pune ri Dios u q'uiyisam ronojel wa' rech käkatijo. Ri uj, ri uj cojonelab, ri ketam ri kas tzij cuya' käkatij wa' ruc' maltioxinic. 4 Je ri', rumal chi utz ronojel ru q'uiyisam ri Dios, man cuya' tä c'ut käketzelaj u wäch,

† **3:8** Ri diáconos (xukuje' ri diaconisas, 3:11) e are' ri c'o quekle'n che qui to'ic ri niq'uiaj cojonelab.

xane rajwaxic käkac'amo, käkamaltioxij wa' che ri Dios. 5 Cätewchitaj c'u wa' rumal ru Tzij ri Dios, xukuje' rumal ri oración ri käka'no. Je ri' ri käkatijo man äwas taj.

Waral käkil wi jas u banic jun utzalaj patänil re ri Jesucristo

6 Ri at, Timoteo, we cac'ut wa' we nu bim chawe chquiwäch ri kachalal, at jun utzalaj patänil re ri Jesucristo. Käc'oji c'u na a chuk'ab rumal ru Lok' Pixab ri Dios ri at cojoninak wi, rumal ri utzalaj tijonic ri a takem. 7 Me' awanima' cuc' tak ri puc ri man c'o tä qui patän ri käquitzijoj ri winak. Are chacojo a chuk'ab chupatänixic ri Dios. 8 Ru cojic ka chuk'ab ruc' ri ka cuerpo xak jubik' cujuto' wi. Are c'u ru patänixic ri Dios cujuto' na pa ronojel. C'o utzil käkarik rumal wa' pa we c'aslemal ri' cho ruwächulew, xukuje' pa ri c'aslemal ri käpe na. 9 Kas tzij wa' ri quinbij, rajwaxic c'ut chi conojel winak käquicojo. 10 Xa rumal wa' sibalaj käkatij ka k'ij cujchacunic, käkarik yok'bal ke, rumal chi cu'l ka c'ux chrij ri c'aslic Dios, ri To'l Que conojel winak. Jachin c'u tak ri quecojon che, e are' ri kas käquirik ru tobanic.

11 Chac'utu ba' ri nu bim chawe chquiwäch ri kachalal cojonelab. Chabij chque chi chquetamaj. 12 Metzelax a wäch cumal ri winak rumal chi at ac'al na. Rech man quetzelax tä a wäch, chac'utu jun utzalaj c'aslemal chquiwäch ri cojonelab, rech käquito chi utz catch'awic, käquilo chi utz ri caban pa ronojel, queawaj ri winak, utz awanima' chque conojel, k'alaj chi kas tzij at cojoninak che ri Cristo, utz ra c'aslemal. 13 Chasiq'uij apan ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chquiwäch ri kachalal c'ä quinopan na iwuc'. Cheapixbaj, cheatijoj. 14 Nim chawila wi ri cuinem ri xsipax chawe rumal ri Dios aretak ri Lok'alaj Espíritu xch'aw pa canima' ri c'amal tak qui be ri cojonelab. Xquik'alajisaj c'u wa' aretak xquiya ri qui k'ab pa wi'. Chacojo wa' we cuinem ri', maya c'u canok.

15 Chacojo a chuk'ab chubanic ri nu bim chawe. Chatija a k'ij chubanic wa' rech conojel käquilo chi utz na ri tajin cabano. 16 Chachajij awib. Xukuje' kas cawil na jas u wäch tijonic ri caya'. Chatakej u banic ronojel wa', jicom rawanima'. We je' caban wa', cato' na awib at xukuje' ri quetataben ri a tzij.

5

Jas qui ch'abexic ri kachalal rajwaxic käka'no

1 Mayaj jun tata' ri nim winak chic, xane chapixbaj je' ta ne chi are ra tat. Cheapixbaj ri alabom je' ta ne chi e are' ra chak'. 2 Ri chuchuib cheapixbaj je' ta ne chi are ra nan ri capixbaj. Ri alitomab cheapixbaj je' ta ne chi e are' ra wanab, utz ra chomanic chquij.

3 Nim cheawila wi ri malca'nib ixokib, chabana c'u tok'ob chque ri kas c'o qui rajwaxic. 4 Are c'u ri malca'n ixok ri e c'o ral, xukuje' we ne e c'o u wi' tak u mam, nabe ri' rajwaxic chi ri ac'alab nim quequil wi ri qui nan xukuje' ri cati't. Ri alc'ualaxelab rajwaxic käquetamaj u tojic u q'uexel chque ri qui nan qui tat ri utzil ri xban chque aretak xeq'uiyisaxic, rumal chi utz käril wi ri Dios wa', xukuje' käkaj wa' chuwäch. 5 Are c'u ri ixok ri kas tzij malca'n, ri canajinak can u tuquiel, ri man c'o tä käch'aw u c'ux che, cu'l c'u u c'ux wa' chrij ri Dios. Cuban orar ri', cuta' ru tobanic ri Dios pa ru c'aslemal ronojel k'ij chi pak'ij chi chak'ab. 6 Are c'u ri malca'n ixok ri cujach rib chubanic xak jachique ri utz käril wi, pune c'aslic, chuwäch c'u ri Dios are jas jun käminak, rumal chi man c'o tä chic ru rayinic chupatänixic ri Dios. 7 Cheataka we kachalal ri' chunimaxic wa' we nu bim chawe rech man c'o tä tzij käbix chquij chi kas tzij c'o ri man utz taj ri käca'no. 8 We c'u c'o jun cojonel ri man coc tä il che qui to'ic ri rachalaxic, o ri ralc'ual, man kas tzij tä ri' chi cojonel. Nim na ru mac ri' chuwäch jun ri man c'o tä jumul ri cojoninak.

9 Xuwi ri malca'n ixok ri c'o chi oxc'al u junab, ri xa jun ri rachajil c'olinak, xuwi ri' cuya' cätz'ibax u bi' pa ri wuj ri tz'ibtal wi qui bi' ri malca'nib. 10 Rajwaxic chi we chichu' ri' etamtalic chi u banom utzil, utz qui q'uiyisaxic ri ral u banom, utz u banom che qui c'ulaxic ri queopan cho rachoch, u ch'ajom cakan ri e rech ri Dios, e are wa' ri cojonelab. Xukuje' u banom tok'ob chque

ri cäquirik c'äx, u banom c'u ronojel u wäch utzil.
11 Are c'u ri malca'nib ixokib ri c'ä e ac'alab na, matz'ibaj ri qui bi' pa ri wuj ri tz'ibtal wi qui bi' ri malca'nib rumal chi aretak quetakchi'x rumal ri qui rayinic, cäquitas quib chrij ri Cristo, man cäquinimaj tä chic, cäcaj quec'uli chi na jumul chic.
12 Quemacun c'u ri' rumal chi man xca'n taj jas ri xquichi'j u banic, xquiya c'u can ri qui cojonic.
13 Man xuwi tä wa' cäca'n ri malca'nib ixokib ri c'ä e ac'alab na, xane xukuje' xak quesak'orinic, xak quewacatalob chi tak ja. Man xuwi taj quesak'orinic, xane xukuje' cäquiyac tak tzijtal, cäquinim quib pa ronojel, cäquibij tak tzij ri man ya'tal tä qui bixic.
14 Rumal ri' cwaj chi ri malca'nib ixokib ri c'ä e ac'alab na quec'uli chi na jumul chic, quequiq'uiyisaj cal, cäquilij ri cachoch, rech ri winak ri cujquic'ulelaj man cäquirik taj jas cäquibij chkij.
15 E c'o c'u jujun malca'nib ri qui tasom chi quib chrij ri Cristo, xebe' ruc' ri Satanás.
16 We c'o jun cojonel, we achi we ixok, ri e c'o malca'nib ixokib chquixol ri rachalaxic, rajwaxic cuya ri cajwataj chque, man cuya tä wa' chquij ri niq'uiaj cojonelab chic, rech ri kachalal cojonelab quecowinic quequito' ri malca'nib ixokib ri kas tzij c'o rajwaxic chque.
17 Ri c'amal tak qui be ri cojonelab ri utz cäca'n chuc'amic qui be ri kachalal, takal ri' chque chi sibalaj nim que'il wi. Are c'u más nim que'il wi na ri cäquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios, cäquiya tijonic chque ri kachalal.
18 Je ri', rumal chi cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Macoj chim chutza'm ri wacäx aretak tajin cuyak' ri trico,” —cächa ri'. Xukuje' cubij: “Takal che ri ajchac chi cätojic,” —cächa'.
19 Matatabej ri tzij ri cäbix chrij jun c'amal qui be ri cojonelab we man e c'o quieb, we man e c'o oxib ri quek'alajisanic chi c'o jas ri man utz taj ri xubano.
20 Are c'u ri cäquitakej macunic, cheayaja' chquiwäch conojel ri cojonelab, rech xukuje' ri niq'uiaj chic cäquina' quib.
21 Chuwäch ri Dios, chuwäch ri Kajaw Jesucristo, xukuje' chquiwäch ri ángeles rech ri Dios ri e cha'talic, catinpixbaj chi catakej ri nu bim chawe. Aretak caban wa', junam cheawila wi ri winak, c'o jun más lok' mawil wi.
22 Aretak caya ra k'ab puwi' jun ri coc che c'amal qui be ri cojonelab, maban wa' xak ruc' aninakil. Maban ne awe ri mac ri cuban jun chic. Chachajij awib, matkaj pa mac.
23 Xuwi joron matijo, xane xukuje' chatija jubik' vino, rumal rech ri a pam ri amak'el cayawajij.
24 E c'o jujun ri kas k'alaj chic ri qui mac c'ä mäjok quebe' pa k'atbal tzij. E c'o jujun chic ri man k'alaj tä ri qui mac chanim, xane c'ä te käk'alajin wa'.
25 Je c'u wa' ru banic ri utzil. K'alaj wa' chanim chquiwäch conojel. Pune ta ne man k'alaj chanim ri utzil ri cäka'no, kas copan na ri k'ij ri käk'alajinic.

6

1 Conojel ri patäninelab cojonelab, rajwaxic nim quequil wi ri qui patrón rech man cäbix tä ri äwas chrij ri Dios, o chrij ri ka tijonic.
2 We e cojonelab ri qui patrón ri patäninelab, man rumal tä ri' chi e kachalal mat nim quequil wi. Xane rajwaxic utz na cäca'n che qui patänixic rumal chi ri quequipatänij e cojonelab, e lok'alaj tak kachalal. Chac'utu we tijonic ri' chquiwäch ri cojonelab, chabij chque chi cäquinimaj wa'.

Waral käkil wi jas u rikic ri kas k'inomal

3 We c'o jachin jun queutijoj ri cojonelab che jun tijonic chic ri man junam tä ruc' ri utzalaj u tzij ri Kajaw Jesucristo, ri tijonic ri uj cojoninak wi, ri cuc'ut chkawäch chi rajwaxic cujniman che ri Dios,
4 ri winak ri' xa nimal ri' cubano, man c'o tä retam. C'amaninak che we winak ri' amak'el c'o jas cucoj pu tzij, xukuje' käch'ojin chquij tak tzij. Rumal c'u wa' ri cojonelab cäquirayij jastak ri man quech taj, quech'ojinic, cäquibij tzij ri äwas u bixic chbil tak quib, xak quieb qui c'ux chic cäquich'abela quib.
5 Ri winak ri' xak ch'oj cäquilij cuc' winak ri c'o itzel tak qui chomanic, ri man quetam tä chi ri kas tzij. Cäquichomaj chi ri winak quecojonic xak rech cäquich'ac puak. Timoteo, chatasa awib chquij ri winak ri je' qui no'j wa'.
6 Kas tzij c'ut, ri cojonic are jun nimalaj k'inomal

che ri winak ri cäquicot ruc' jampa' ri c'o ruc'. 7 Man c'o tä jas kuc'am lok aretak xujul cho we uwächulew, man c'o tä c'u jas käkac'am bic aretak cujcämic. 8 Xuwi ta c'u ne we c'o ka wa, we c'o katz'iak, chujquicot ruc' wa'. 9 Are c'u ri cäcaj quek'inomaric, quetakchi'x na pa ri mac. Quekaj pa ru chapäbal ri Itzel. Cäquichaplej qui rayixic jastak ri man c'o tä qui patän, ri xa queuya pa c'äx, cäretzelaj u wäch ri qui c'aslemal, cusach c'u qui wäch. 10 Are c'u ri winak ri que' canima' ruc' ri puak cäq'uiy na ronojel u wäch etzelal pa ri qui c'aslemal. E c'o c'u jujun ri xquirayij u wäch ri puak, xa je ri' xquiya can ri qui cojonic, xquiya c'u quib pa c'äxc'ol.

Chacojo a chuk'ab pa ri cojonic

11 Ri at c'ut, Timoteo, at rech ri Dios. Chatasa awib chquij we itzel tak no'j ri'. Are chatakej jun c'aslemal ri jicom. Chapatänij ri Dios, chatcojon che, cheawaj conojel ri winak, chc'ol a paciencia, maya c'olibal che ri c'a'nal. 12 Chacojo a chuk'ab pa ri ch'oj chrij ri Itzel rech k'alaj chi a takem ri cojonic. Chac'utu' chi a rikom chic jun a c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. Are c'u wa' ri xatsiq'uix wi rumal ri Dios. Utz c'u xaban chuk'alajisaxic ri kas tzij ri at cojoninak che chquiwäch q'uia winak ri xquita ra tzij. 13 Cämic c'ut, chuwäch ri Dios ri q'uiyisaninak conojel ri jastak, xukuje' chuwäch ri Kajaw Jesucristo ri utz xuban chuk'alajisaxic ri kas tzij chuwäch ri Poncio Pilato, quinya we pixbenic ri' chawe. 14 Chanimaj ba' ri catintak wi, c'o jubik' maq'uex che, rech man cuyuj tä rib ruc' ri man utz taj, xukuje' rech man c'o tä jas käriktaj chawij ri catyaj wi. Je wa' catakej u banic c'ä käpe na ri Kajaw Jesucristo. 15 Ru petbal ri Jesús käbantaj na rumal ri Dios aretak copan ri kas u k'ijol. Ri ka Dios, ri ya'tal che chi känimarisax u k'ij, xak xuwi ri Are' c'o u chuk'ab che takanic pa qui wi' conojel. Are K'atal Tzij pa qui wi' ri k'atal tak tzij, xukuje' are Cajaw conojel ri quetakan pa qui wi' ri winak. 16 Xak xuwi ri Are' ri ka Dios man käcäm taj, jekel c'ut pa sakil jawije' ri man cuya' taj copan wi jun winak. Man c'o tä jun winak ri ilowinak u wäch, man käcowinic tä c'u käril u wäch. Chnimarisax ba' u k'ij, amak'el c'ut chtakan ri Are' puwi' ronojel pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Amén.

17 Ri winak ri e k'inomab pa tak we k'ij ri', chabij chque chi mäca'n nimal, xukuje' mäcu'bi qui c'ux chrij ri k'inomal ri xa käsach na u wäch. Xane are käcu'bi qui c'ux chrij ri c'aslic Dios, ri käyo'w ronojel ri jastak ri cajwataj chke rech cujquicot na cuc'. Man xa tä jubik' cuya', xane q'uia. 18 Chabij chque ri k'inomab chi käca'n ronojel u wäch utzil. Chabij chque chi jas ru q'uiyal ri jastak que, are ta c'u je' u q'uiyal ri tok'ob ri käca'no. Chesipanok, chequijacha jutak bik' ri jastak que chquiwäch ri c'o rajwaxic chque. 19 Je ri' tajin käquimulij jun qui k'inomal pa ri caj ri man käsach tä u wäch, rech käquirik que ri kas c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic che tak ri k'ij ri quepe na. We k'inomal ri' are je' jas jun ja ri co jekelic.

Käyi' ri q'uisbal tak pixbenic che ri Timoteo

20 Ri at, Timoteo, chac'olo', chachajij ri okxanim pa ra k'ab at rumal ri Dios. Matatabej tak ri puc, ri tzijobelil ri man c'o tä käch'ac che, man canim tä c'u awib pa tak ch'oj chrij tijonic ri käbix che chi are kas etamanic, man kas tzij tä c'ut. 21 E c'o c'u jujun ri xe' canima' ruc' we etamanic ri', qui yo'm c'u can ri kas cojonic.

Are ta ba' ri Dios kätok'obisan a wäch at, Timoteo. Amén.

RI UCAB CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHE RI TIMOTEO

Ri apóstol Pablo c'o pa che' aretak xutz'ibaj bi we carta ri' che ri kachalal Timoteo

1 In wa', ri Pablo, in apóstol. In jun chque
ru tako'n ri Jesucristo. Je wa' nu banic ru-
mal chi are u rayinic ri Dios chi quintzijoj
ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, ri xuchi'j
lok chke. Ri c'aslemal ri' käkarik na rumal
chi xa uj jun ruc' ri Cristo Jesús. 2 Lok'alaj
Timoteo, quintz'ibaj bi we wuj ri' chawe,
je' ta ne chi at nu c'ojol. Are ta ba' ri Dios
ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo quel u
c'ux chawe, cutok'obisaj a wäch, cubano
chi cuxlan rawanima'.

Rajwaxic u tzijoxic ri nimalaj tok'ob ru banom ri Jesucristo

3 Ri in quinya maltioxinic che ri Dios
ri tajin quinpatänij jas ri xca'n ri ka nan
ka tat ojer, quinna' pa wanima' chi man
c'o tä etzelal nu banom. Amak'el aretak
catna'taj chwe, wachalal, chi pak'ij chi
chak'ab quinban orar pa wi' ruc' maltiox-
inic. 4 Aretak cäna'taj chwe ri ok'ej ri xa-
bano, aretak xatinya can a tuquiel, sibalaj
quinrayij quinwil a wäch rech cäquicot chi
na más ri wanima'. 5 Cäna'taj chwe chi kas
tzij at cojoninak, man cuban tä c'u quieb
a c'ux. Je ri' ri qui cojonic ri nan Loida ri
awati't, xukuje' ri Eunice ra nan ri xecojon
nabe chawäch at. Tzij la' in quincojo chi je'
cabano jas ri xca'n ri e are', xecojonic, je'
caban at xukuje', catcojonic.

6 Rumal wa' ri in cwaj quinna'taj chawe
chi rajwaxic cac'asuj ri cuinem ri sipam
chawe rumal ri Dios aretak xinya ri nu
k'ab pa wi'. 7 Je' quinbij wa' chawe rumal
chi ri Espíritu ri u yo'm ri Dios chke man
cuban taj chi cuxej rib ri kanima'. Xane
ri Espíritu ru yo'm chke cuya u chuk'ab
ri kanima', cubano chi käkaj kib, xukuje'
cubano chi utz ri cujchomanic, man käka'n
taj xa jas ri käkaj uj. 8 Rumal wa' matq'uix
ba' chutzijoxic ronojel ri utzil ru banom ri
Kajaw Jesús pa ri ka c'aslemal. Matq'uix
chwe in xukuje' chi in c'o pa che' rumal
chi tajin quintzijoj ri utzalaj tzij chrij ri
Kajaw Jesús. Chach'ija ba' awe ri c'äxc'ol ri
cäriktaj rumal ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re
ri Evangelio. Chabana wa' ruc' ri chuk'ab
ri yo'm chawe rumal ri Dios. 9 Ri Dios are
xujto'wic xukuje' xujusiq'uij rech cujc'oji
ruc' ri Are', utz c'u ri ka c'aslemal chuwäch.
Je' u banom ri Dios wa' chke, man rumal
tä ri utzil ri ka'nom, xane rumal chi u
chomam ri Are' chi cutok'obisaj ka wäch.
Je ri' ru chomanic ri Dios pa ka wi' pa
ri ojer tak k'ij, aretak mäjok käbantaj ri
cajulew rumal, chi cutok'obisaj ka wäch
rumal ri Cristo Jesús. 10 Cämic c'ut c'utum
chkawäch chi ri Dios cuban tok'ob rumal
ru petic ri Cristo Jesús ri To'l Ke. Ri Cristo
xresaj u chuk'ab ri cämical, xuk'alajisaj
c'u chkawäch ri c'aslemal ri man c'o tä u
q'uisic. Je' xuban wa' rumal ri Utzalaj Tzij
re ri Evangelio.

11 Are ri Dios xincojow chutzijoxic we
Utzalaj Tzij ri' rech ri Evangelio, xukuje'
xinucoj che apóstol, jun chque ru tako'n ri
Jesucristo, rech quinya we tijonic ri' chque
ri niq'uiaj winak chic. 12 Tzrumal wa' tajin
quinrik ronojel wa' we c'äx ri'. Jicom c'ut
ri wanima' chrij ri Dios, man quinq'uix
taj rumal chi ri in wetam jachin che in
cojoninak wi. Kas tzij c'ut wetam chi c'o
u chuk'ab ri Dios chuchajixic ri okxan ru
yo'm chwe, xukuje' ri okxan ri xinjach in
pu k'ab ri Are' c'ä copan na ri k'ij aretak
cätzelej lok ri Jesús.

13 Ri at, Timoteo, aretak caya tijonic,
chatzijoj ri utzalaj tijonic ri man c'o tä
etzelal chupam, junam jas ri a tatabem
wumal. Chac'utu pa ra c'aslemal chi kas
at cojoninak che ri Evangelio, lok' chawila
wi ri Dios, xukuje' conojel winak rumal chi
xa uj jun ruc' ri Cristo Jesús. 14 Ruc' ru
chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu ru yo'm ri Dios
pa kanima', chachajij c'u ri okxan ri nim u
banic, ri yo'm chawe rumal ri Dios.

15 Je' jas ri awetam, in wonobam canok
cumal conojel ri cojonelab ri e c'o pa tak
ri tinimit re Asia. Ri Figelo xukuje' ri
Hermógenes e are' jujun chque ri xca'n
wa' chwe. 16 Are ta ba' ri Kajaw Jesús
chetewchun na ri e c'o pa rachoch ri

Onesíforo, chutok'obisaj ta na qui wäch rumal chi q'uialaj mul ri are' u banom utzil chwe, u yo'm jororemal che ri wanima'. Man xq'uix tä c'u chwe chi ri in, in c'o pa che', in ximom ruc' ximibal re ch'ich'. 17 Xane aretak ri are' xul pa ri tinimit Roma, xel ch'uj che nu tzucuxic, c'ä xinurik na. 18 Ri at awetam chi sibalaj xujuto' pa ri tinimit Éfeso. Chuya ta ba' ri Kajaw Jesús che ri Onesíforo chi quel u c'ux ri Dios che, chutok'obisaj ta na u wäch pa ri k'ij ri cuk'at tzij.

2

Chabana' jas ri cuban jun utzalaj soldado rech ri Jesucristo

1 Ri at c'ut, Timoteo, at je' ta ne nu c'ojol. Rumal wa' quinbij chawe: Chacojo ri chuk'ab ri yo'm chawe rumal ru tok'ob ri Dios ri xarik ruc' ri Cristo Jesús. 2 Ri tijonic ri a tom aretak quintzijon chquiwäch q'uialaj winak, chaya wa' pa qui k'ab achijab cojonelab ri jicom canima', ri quecowin che qui tijoxic niq'uiaj chic.

3 Timoteo, chach'ija awe ri c'äxc'ol junam wuc' in jas ri rajwaxic cuban jun utzalaj soldado rech ri Jesucristo. 4 Man c'o tä jun utzalaj soldado cunim rib chubanic jas ri cäca'n ri niq'uiaj winak chic ri man e soldados taj we kas tzij craj cuban ru rayinic ri qui nimal soldados ri cätakan puwi'. 5 Je ri' xukuje' ri jun ajdeporte. Man cuch'ac tä ri' ri premio we man cubano jas ri cätakan wi ri c'amal be rech ri deporte. 6 Xukuje' ri jun ajchac pa juyub ri sibalaj cutij u k'ij che ru chac, che ri are' ya'tal wi chi cuyac nimalaj cosecha chquiwäch conojel ri niq'uiaj chic. 7 Chatchoman ba' chrij ri tajin quinbij chawe. Are c'u ri Kajaw Jesucristo cuya na utzalaj a chomanic chuch'obic ronojel.

8 Amak'el chna'taj ri Jesucristo chawe. (Ri nim takanel David are u mam ri Are' ojer.) Ri Jesucristo xc'astaj chquixol ri cäminakib. Are wa' ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri quintzijoj in. 9 Rumal ru tzijoxic ri Evangelio nu rikom c'äx. In ximom ruc' ximibal re ch'ich'. Je' qui banom chwe jas jun banal etzelal. Pune in ximom in, in tz'aptalic, are ru Lok' Pixab ri Dios man tz'aptal taj, quel u tzijol pa ronojel tinimit. 10 Rumal c'u wa' quinch'ij ronojel u wäch c'äx xa rumal quech ri e cha'tal rumal ri Dios, rech xukuje' ri e are' käquirik ru tobanic ri Dios, ri käquiriko we xa e jun ruc' ri Cristo Jesús. Käquirik c'u na ri je'lalaj juluwem rachi'l ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic.

11 Kas tzij we tzij ri' ri quebixoxic:
We ri uj je' ta ne uj käminak junam
ruc' ri Cristo, man uj c'o tä c'u
pa ri ojer ka c'aslemal, käkarik na
ri utzalaj ka c'aslemal ruc' ri Are'.
12 We käkach'ij ri c'äx ri petinak chkij,
cujtakan na ruc' ri Are'.
We käkabij chi ri uj, man uj cojoninak
tä che ri Cristo, xukuje' cubij na ri Are'
chi kas tzij man uj cojoninak tä che.
13 Pune ta ne man jicom ri kanima', are
kas tzij chi jicom ri ranima' ri Jesús,
rumal chi ri Are' man cuya' taj
chi mat cubij rib chi kas tzij
Are ri Dios.

Chabana' chi utz ra chac cho ri Dios

14 Timoteo, c'o ri rajwaxic cana'taj chque ri kachalal cojonelab. Cheapixbaj cho ri Dios chi mech'ojin chquij tak tzij, chquij tak tijonic, chquij ri qui chomanic ri winak rumal chi we ch'oj ri' man c'o tä käch'ac che, xane xa quetzak ri kachalal rumal. 15 Chacojo a chuk'ab rech utz quel ra chac cho ri Dios. Chabana jun utzalaj ajchac chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ri man c'o tä jas catq'uix wi rumal chi jicom caban chuc'utic ri kas tzij chrij ru Lok' Pixab ri Dios. 16 Mabij awe ri q'uialaj tak tzij ri man c'o tä qui patän, ri man e rech tä ri Dios. Chabij chque ri cojonelab chi mäquibij que wa' rumal chi we je' käca'no, man queniman tä chi che ru Lok' Pixab ri Dios, xane quetzak na. 17 We quequicoj ri tzij ri man e utz taj che qui tijoxic niq'uiaj chic, man utz tä c'u ri'. Xa queq'uiyar wa' chquixol ri cojonelab je' jas jun c'äxalaj yabil ri sibalaj cusipaj rib, jas ri cuban ri itzel tak ch'a'c ri man queutzir taj. Jujun chque ri winak ri tajin käquic'ut ri itzel tak tzij ri', e are' ri Himeneo rachi'l ri Fileto. 18 We tata'ib ri', e tzakinak, qui yo'm can ri kas tzij rech ru Lok' Pixab ri Dios, käquibij chi

ya xc'ulmataj ri qui c'astajibal ri cäminakib. Rumal c'u wa' jujun chque ri cojonelab tajin cuban quieb qui c'ux, jun chi wi ri qui chomanic. 19 Pune c'u cäc'ulmataj wa', ri Dios u banom chi ri cojonelab e je' ta ne jun tac'alibal o jun cimiento ri sibalaj co c'olic, ri man c'o tä jun ri cäcowinic cuslabisaj. Ketam chi ru banom ri Dios are kas tzij, rumal wa' u cojom we t'ikbal ri' chrij ri cimiento. Are wa' we tzij ri': "Ri Kajaw Dios cuch'ob qui wäch ri winak ri e rech ri Are'," —cächa ri'. C'o jun chic ri cubij: "Ronojel winak ri cubij chi cojoninak che ri Kajaw Dios, chuya can u banic ri etzelal," —cächa'.

20 Pa jun nimalaj ja e c'o q'uia jastak ri c'o qui patän che ri ajchak'el ja. E c'o jastak ri e banom re k'än puak xukuje' ri e banom re sak puak. E c'o c'u niq'uiaj chic ri e banom xa ruc' che', xukuje' ri e banom xa ruc' ulew. Ri jastak ri nimak na qui k'ij e tasom wa' rumal ri ajchak'el ja rech quecoj xak xuwi pa tak nimak'ij. Are c'u ri niq'uiaj chic ri man nimak tä más qui k'ij, e are wa' ri quecoj ronojel k'ij. 21 We c'o jun winak craj chi nim quil wi rumal ri Dios rech c'o u patän chque conojel ri utzalaj tak chac ri cuban ri ka Tat, ri winak ri' rajwaxic chi ch'ajch'oj ri ranima', man cuban tä ri etzelal. Je ri' c'o u patän chubanic apachique u wäch utzil.

22 Ri at, Timoteo, chaya ba' can ri man utz taj ri cäcaj cäca'n ri alabom, ri alitomab ri mäja' cäc'oji qui chomanic. Ri at c'ut, chatakej u banic ri utz pa ra c'aslemal cho ri Dios. Chatcojon che ri Dios, cheawaj ri winak, chabana ri utzil cuc' conojel. Match'ojin cuc' rech cuxlan rawanima'. Chabana wa' junam cuc' conojel ri cojonelab ri tajin cäquita' tok'ob che ri Kajaw Jesús, ch'ajch'oj c'u ri canima'. 23 Maya c'olibal chque tak ri tzij, ri chomanic ri man c'o tä qui patän, cuc' winak ri man coc tä tzij pa qui jolom. Awetam c'ut chi ru banic wa' cuwalijisaj ch'oj. 24 Ri patänil re ri Kajaw Jesús, man ya'tal tä che chi cäch'ojinic, xane rajwaxic cäch'awic, cuban utzil chque conojel ri winak. Xukuje' rajwaxic cäna'w che qui tijoxic, cuchajij paciencia cuc'. 25 Rajwaxic chi ri are' man cunimarisaj tä rib aretak cusuc'uba' ri qui chomanic ri xa quec'ulelanic. Craj ne ri Dios cuya pa canima' chi cäquich'ob ri kas tzij, cäquiq'uex c'u na ri qui chomanic. 26 We je ri' cäca'no, quebul na pa sak, cäquich'ob na. Quebel na chupam ri chapäbal ru cojom ri Itzel chque. Are wa' ri diablo ri e u chapom, u banom c'u chque chi are cäca'n ronojel jas ri craj ri are'.

3

Waral käkil wi jas ri qui banic ri winak pa ri q'uisbal tak k'ij

1 Timoteo, chach'obo wa' xukuje', chi pa ri q'uisbal tak k'ij quepe na k'ij ri sibalaj cäquirik c'äx ri winak. 2 Ri winak xa cäcaj na quib chbil quib, man quel tä qui c'ux chque ri cach winak. Más lok' na cäquil wi ri puak, xukuje' ri k'inomal. Cäca'n nimal, nim cäquina' quib pa canima'. Cäquitze'j u wäch ri Dios, xukuje' cäquitze'j qui wäch ri winak. We itzel tak winak ri' man queniman tä chic chque ri qui tat qui nan, man c'o tä ne jubik' ri maltioxinic pa canima'. Man nim tä cäquil wi ri Dios, man nim tä c'u cäquil wi ri takaninak ri Are'. 3 Tzare wa' ri qui banic ri winak pa we q'uisbal tak k'ij ri'. Man quel tä na qui c'ux, man cäquitok'obisaj tä u wäch jachin jun, xane xak xuwi cäca'no jas ri cäcaj ri e are'. Cäquiyac tzijtal, man quecowin taj cäquik'il quib che ri itzel tak rayinic ri c'o pa canima'. Sibalaj e c'a'n, xukuje' tzel cäquil wi ronojel u wäch utzil, quec'ulelan na che. 4 Cäca'n na c'äx chque tak ri cachi'l, quequijach na can pa qui k'ab ri qui c'ulel. Man cäquichomaj tä na jas ri tajin cäca'no, xa cäca'n ri cäcaj ri e are'. Sibalaj cäquinimarisaj na quib, cäquichomaj chi xuwi ri e are' c'o quetambal. Que' na canima' cuc' ri jastak rech ri uwächulew. Are c'u ri Dios, man cäcaj taj. 5 We winak ri' cäquesaj na qui wäch ri kas e cojonelab che ri Cristo. Xak chquichi' cäca'no chi e cojonelab. Tzpa ri canima' c'ut cäquibij wi chi man c'o tä u patän ri cojonic, man c'o tä c'u u chuk'ab. Chatasa ba' awib chquij we winak ri', matc'oji cuc'.

6 Quinbij wa' chawe rumal chi jujun chque we winak ri' queboc na pa tak ja che subunic, quecowin c'u na che qui subic ri ixokib ri man e jicom taj, ri c'äx canima'

rumal chi q'uia ri qui mac. Tzare c'u ri itzel tak qui rayinic c'amowinak qui be. 7 We ixokib ri' ronojel k'ij käquitzucuj qui no'j chucu'bisaxic qui c'ux, rumal c'u wa' xa käquitatabej ri qui tzij apachinok. Man quecowin tä c'u jubik' käquetamaj na ri kas tzij. 8 We winak ri' ri xinbij, ri e are' je' käca'no jas ri xca'n ri ajk'ijab ri Janes rachi'l ri Jambres ri xquik'atej u wäch ri ka mam Moisés. Je ri' xukuje' we winak ri' käquik'atej na u wäch ri kas tzij rumal chi sachinak ri qui no'j, ri qui chomanic. Man c'o tä c'u qui patän we winak ri', rumal chi man jicom tä chi ri canima' chrij ri Dios, man c'o tä qui cojonic. 9 Man utz tä c'ut quel wi ri käca'no rumal chi conojel ri winak käquetamaj na chi xa e conab, man c'o tä käquich'obo. Je' käquic'ulmaj na jas ri xquic'ulmaj ri tata'ib ri xquik'atej u wäch ri ka mam Moisés.

Ri apóstol Pablo cuya ri q'uisbal u pixbenic che ri Timoteo

10 Ri at c'ut, Timoteo, kas a takem u banic ri nu c'utum chawäch, xukuje' ronojel jas ri nu banom pa ri nu c'aslemal. Awetam ri nu chomanic, xukuje' jas ri nu cojonic. Awetamam ri nu banic, chi quinchajij paciencia cuc' ri winak, xukuje' chi lok' quewilo. Awetam xukuje' chi jicom ri wanima' chuch'ijic ronojel u wäch c'äx. 11 We c'äx ri' are ri nu rikom cumal ri winak, xukuje' c'o chi niq'uiaj c'äxc'ol chic nu rikom in. Awetam ronojel ri c'äx ri xinrik pa ri tinimit Antioquía, ri xinrik pa ri tinimit Iconio, xukuje' ri xinrik pa ri tinimit Listra. Xinch'ij na ronojel we nimalaj c'äx ri' ri xca'n ri winak chwe. Ri Kajaw Jesús c'ut xinresaj pa qui k'ab conojel. 12 Kas tzij ba' chi conojel winak ri e cojoninak che ri Cristo Jesús, conojel ri kas käcaj käca'n ru rayinic, queniman che, käban na c'äx chque ri e are' xukuje'. 13 Are c'u ri itzel tak winak ri quequisub ri niq'uiaj winak chic, quebux na más lawalo, xa quenimataj na pa ri etzelal. Käca'n na más ri subunic chque ri winak, quesubtaj c'u na ri e are' xukuje'.

14 Ri at c'ut, Timoteo, chatakej ri utzalaj tijonic ri awetamam, ri kas tzij at cojoninak che. Tzawetam c'ut jachin tak ri' ri xquiya we tijonic ri' chawe. 15 Xukuje' käna'taj chawe chi c'ä at nu'ch na aretak tajin cawetamaj ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic. Are c'u wa' ri c'ä tajin cawetamaj cämic, ri käcowin chuc'utic chawäch jas modo ri winak käquirik ru tobanic ri Dios aretak quecojon che ri Cristo Jesús. 16 Ronojel ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic, yo'm wa' chke uj, ri uj winak, rumal ri Dios. Ru Lok' Pixab ri Dios cujutijoj che ri kas tzij, cuc'ut chkawäch ri ka mac, cujusuc'uba' che ri tajin käka'no, xukuje' cuya ka no'j chubanic ri jicom pa ri ka c'aslemal rech utz käka'no. 17 Je ri' rech c'o ronojel ri rajwaxic chque ri winak ri quepatänin che ri Dios, rech käc'oji na qui no'j chubanic ronojel u wäch utzil.

4

1 Timoteo, ri in catinpixbaj cho ri Dios, xukuje' cho ri Cristo Jesús ri cuk'at na tzij pa qui wi' conojel winak, ri e c'asc'oj xukuje' ri e käminak, aretak kätzelej lok, kätakan c'u na pa ka wi' nimalaj konojel. 2 Chatzijoj ba' ru Lok' Pixab ri Dios. Apawije' ta ne ri rajwaxic kätzijox wi, jatzijoj ba' chila'. We are jun utzalaj k'ij chubanic tzijonem, we ne man are tä jun utzalaj k'ij, chatzijoj wa'. Chac'utu chquiwäch ri winak chi kas tzij ri cabij, chatyajon chque we man utz ri käca'no. Cheatijoj conojel, chachajij paciencia cuc'. Matcos ba' chubanic ronojel wa'. 3 Chabana wa' rumal chi käpe na ri k'ij aretak ri winak man käcaj tä chic käquita ri utzalaj tijonic ri man c'o tä etzelal chupam, xane quequitzucuj na q'uia achijab ri quetijox cumal. We achijab ri' käquiya na tijonic ri utz käquita ri winak, xa jas ri käkaj chquiwäch, jas u beyal ri qui rayinic. 4 Käquiya c'u na can ri kas tzij. Are käquitzucuj na u tatabexic ri qui tzij ri achijab ri xak quepucanic. 5 Ri at c'ut, Timoteo, chachajij ba' awib, kas chachomaj na jas ri cabano, chach'ija na ri c'äxc'ol. Chatzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque conojel winak, utz chabana chupatänixic ri Dios, xukuje' chabana utzil chque conojel winak.

6 Ri in c'ut, Timoteo, xa jubik' man käpe tä ri k'ij ri quincämic. Je' jas ri nu banom petinak lok, amak'el tajin quinya ri nu

c'aslemal rumal quech niq'uiaj winak chic.
7 Jas ri cuban jun utzalaj ajdeporte, je' nu
banom in xukuje'. Nu tijom nu chuk'ab pa
ri chac chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios,
in opaninak c'u pa ri q'uisbal re ri nu
c'aslemal. Man xintzak taj, xane xinchajij
wib pa ri nu cojonic. 8 Cämic c'ut xuwi
weye'm ri tojbal ri c'olom chwe. Are ri kas
jicomalil, ri kas utzil ri cäyi' na chwe rumal
ri Kajaw Jesucristo, ri nimalaj K'atal Tzij
ri jicom cuban na chuk'atic tzij pa qui wi'
conojel winak. Are ri Are' cäyo'w na we
tojbal ri' chwe pa ri k'ij ri cuk'at tzij. We
tojbal ri' cäyi' na man xuwi tä chwe in, xane
xukuje' chque conojel ri kas cojonelab, ru-
mal chi sibalaj cäquirayij ru petbal ri Jesús,
sibalaj lok' c'u wa' chquiwäch.

C'o na ri rajwaxic cubij ri apóstol Pablo che ri Timoteo

9 Timoteo, chacowij, chatpet wuc'
chanim. 10 Ri Demas xinuya canok xa
rumal chi más utz na cäril wi ri are' ri jastak
rech ri uwächulew, xe' c'u pa ri tinimit
Tesalónica. Ri Crescente, benak ri are' pa
Galacia. Are c'u ri Tito benak ri are' pa
Dalmacia. 11 Xak xuwi ri Lucas c'o wuc'
in cämic. Chatzucuj ri Marcos jawije' c'o
wi, chac'ama lok che awachi'l rumal chi
ri are' cäcowin che nu to'ic pa ronojel.
12 Are c'u ri Tíquico, nu takom bi pa ri
tinimit Éfeso. 13 Aretak catpetic, chabana
tok'ob, chac'ama lok ri nu k'u' ri xinya can
pa ri tinimit Troas cho rachoch ri Carpo.
Cheac'ama lok ri nu wuj, más na ri ojer
tak tz'um ri tz'ibtal qui wäch, ri sibalaj nim
que'il wi.

14 Ri tat Alejandro ri ch'ayal ch'ich',
sibalaj q'uia u wäch c'äx u banom chwe,
nim c'u ri tzijtal u yacom chwij. Ri Kajaw
Dios c'ut, are cäyo'w na che ri are' ri rajil u
q'uexel ri c'äx u banom chwe. 15 Ri at c'ut,
chachajij awib chuwäch we tata' ri', rumal
chi ri are' sibalaj u c'ulelam u wäch ru Lok'
Pixab ri Dios ri ka tzijom.

16 Aretak xinsiq'uix pa k'atal tzij che ri
nabe mul, xa nu tuquiel xinto' wib. Man
c'o tä jun winak chic ri xc'oji wuc' che nu
to'ic, xane conojel xinquiya canok. Cwaj
c'ut chi ri Dios mat cuya wa' we mac ri'
chquij. 17 Are c'u ri Kajaw Jesús xc'oji wuc'
che nu to'ic. Are ri Are' xyo'w ri nu chuk'ab
rech quincowinic quintzijoj na ronojel ri
Utzalaj Tzij re ri Evangelio je ri' chi cäquita
wa' conojel ri niq'uiaj winak chic ri man
e are tä aj Israel. Je wa' xuban ri Dios
che nu to'ic pa qui k'ab ri nu c'ulel, je'
ta ne chi xinresaj pu chi' jun nimalaj coj.
18 Ri Kajaw Jesús quinresaj na pa ronojel
u wäch c'äx ri cäpe chwij, quinuchajij na
rech quinopan jawije' ri cätakan wi ri Are'
pa ri caj. ¡Chnimarisax ta ba' u k'ij ri Kajaw
Jesucristo amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri
quepe na! Amén.

Ri apóstol Pablo cutak bi rutzil qui wäch jujun chque ri cojonelab, xukuje' cuta' ri q'uisbal tewchibal pa qui wi'

19 Chaya rutzil qui wäch ri Aquila ruc' ri
Prisca,* xukuje' conojel ri e c'o pa rachoch
ri Onesíforo. 20 Ri Erasto xcanaj can pa ri
tinimit Corinto. Are c'u ri Trófimo, xinya
can ri are' pa ri tinimit Mileto rumal chi
yawab ri are'. 21 Chacowij lok, Timoteo,
rech catul waral c'ä mäja' quepe ri k'ij ri
sibalaj c'o ri tew. Ri Eubulo, ri Pudente, ri
Lino, ri Claudia xukuje' conojel ri niq'uiaj
kachalal chic cäquitak bi rutzil a wäch.

22 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo c'o pa
wi', cana' ta c'u wa' pa rawanima' ru c'olem
awuc'. Are ta ba' ri Dios cutok'obisaj i wäch,
cätewchin chiwe ix iwonojel. Amén.

* **4:19** Ri bi'aj "Prisca" quel cubij "Priscila" (Hechos 18:2, 18).

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHE RI TITO

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta che ri kachalal Tito

1 In wa', ri Pablo, in patänil re ri Dios.
Xukuje' in apóstol, jun chque ru tako'n ri
Jesucristo. Ri Are' xintakowic rech quin-
toban chque ri winak ri e cha'tal rumal ri
Dios rech quecojonic. Je ri' xukuje' rech
käquetamaj na ri kas u banic ri cojonic che
ri Cristo, xukuje' rech quecowin che re-
tamaxic jas ri kas u k'ijilaxic ri ka Dios.
2 We käquetamaj ri kas cojonic, käcu'bi na
qui c'ux chi ya c'o chic qui c'aslemal ri man
c'o tä u q'uisic. Ri Dios ri man cuban tä
tzij xuchi'j lok we c'aslemal ri' c'ä mäja'
cuchap u banic ri cajulew ojer. 3 Cämic c'ut,
are wa' ri kas k'ij ri xuchomaj ri Dios chi
cuc'ut na ru Lok' Pixab chkawäch. Are c'u
ri Dios ri To'l Ke, are yo'winak wa' pa nu
k'ab. In u takom c'u chutzijoxic we tzij ri'.
4 Quintz'ibaj bi we wuj ri' chawe, Tito, je' ta
ne chi kas at nu c'ojol rumal chi ri uj junam
uj cojoninak che ri Kajaw Jesucristo. Are
ta ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo
ri To'l Ke, cutok'obisaj a wäch, cubano chi
cuxlan rawanima'.

Ri cuban ri Tito pa ri Creta

5 Ri in xatinya can pa Creta rech caq'uis u
banic ri c'ä craj na, caban u banic ronojel,
xukuje' rech queacoj na c'amal tak qui be ri
cojonelab pa conojel tak ri tinimit, junam
jas ri takanic ri nu yo'm chawe. 6 We jun
craj coc che c'amal qui be ri cojonelab,
tzrajwaxic ri' chi man cäriktaj tä etzelal
chrij, xukuje' chi xa jun ri rixokil c'olic.
Rajwaxic chi conojel ri ralc'ual e cojonelab,
queniman chque ri quetakan pa qui wi',
xukuje' man c'o tä tzij cäbix chquij chi kas
tzij c'o ri man utz taj ri käca'no. 7 Apachin
jun ri coc che obispo,* tzrajwaxic wi chi
jicom ru c'aslemal, man c'o tä etzelal
cubano, rumal chi yo'm pu k'ab ri rilic,
xukuje' ru banic ri cätakan wi ri Dios. Muni-
marisaj rib, muban c'a'nal, mäk'abaric, man
cutzucuj tä u banic ch'oj, man curayij tä c'u
u ch'aquic puak ri q'uixbal u c'amic. 8 Xane
rajwaxic chi käch'awic, utz cuban che qui
c'ulaxic ri winak ri queopan ruc', amak'el
curayij u banic utzil. Xukuje' rajwaxic chi
utz u chomanic, jicom ri ranima', xukuje'
utz u c'aslemal cho ri Dios. Rajwaxic chi
cuchajij paciencia, man cuban taj xa jas
ri craj ri are'. 9 Rajwaxic chi kas jicom
ranima' ri are' chrij ru Lok' Pixab ri Dios
junam jas ri c'utum chuwäch, rech ri are'
käcowinic cuwalijisaj ri canima' ri kachalal,
queupixbaj ruc' ri utzalaj tijonic ri man c'o
tä etzelal chupam, xukuje' rajwaxic käna'w
chuc'utic chi are ri kas tzij ri tajin cuc'ut
chquiwäch ri winak ri xa quec'ulelanic.

10 Je wa' quinbij rumal chi e q'uia ri
man queniman taj, más c'u na chquixol
ri cojonelab aj Israel, ri quetok'in che qui
banic jastak ri man c'o tä qui patän. Q'uia
ri käquibij, quesubtaj c'u ri winak cumal.
11 We winak ri' rajwaxic cätz'apix u pa qui
chi' rumal chi tajin quequituquij ri ka nan
ka tat cachi'l ri calc'ual ruc' tijonic ri man
takal taj. Xa käca'n wa' rech käquich'ac puak
ri q'uixbal u c'amic.

12 C'o jun chque ri winak aj Creta, jun
achi ri käbix che chi are k'alajisanel, ri xubij
chquij ru winakil aj Creta: "Ri e are' xak
käca'n tzij, e itzel tak winak, e jik'ab, xukuje'
e sak'orib," —xcha ri'. 13 Ri xubij ri achi ri'
are ri kas tzij. Rumal wa' rajwaxic chi co
queapixbaj, cheayaja' rech kas tzij queco-
jonic, jicom ri canima', 14 rech man käquicoj
tä ri qui pucanic ri winak aj Israel ri xak
pa qui jolom quepe wi, xukuje' rech man
queniman tä che ri qui takanic ri winak ri
qui yo'm can ri kas tzij re ru Lok' Pixab ri
Dios.

15 Kas utz ronojel chque ri winak ri
käquichomaj xak xuwi ri utzil. Are c'u ri
winak ri man utz tä ri käquichomaj, ri man
e cojonelab taj, man c'o tä jubik' ri kas utz
chque ri e are'. Rumal chi man utz tä ri
käquichomaj, man utz tä c'u ri käquina' pa
canima'. 16 We winak ri' käquibij chi c'o
nimalaj quetambal chrij ri Dios. Are c'u
rumal ri qui c'aslemal, xukuje' ronojel ri
käca'no, k'alaj chi man käquibij tä ri kas tzij.

* **1:7** "Obispo": Chawila' ri 1 Timoteo 3:1.

Etzeltajinak ri qui c'aslemal chuwäch ri Dios. Man e nimanelab taj, man quecowin tä c'ut cäca'n ri utzil.

2

Rajwaxic ri utzalaj tijonic ri man c'o tä etzelal chupam

1 Ri at c'ut, Tito, ronojel ri catzijoj, rajwaxic je' jas ri c'o chupam ri utzalaj tijonic ri man c'o tä etzelal chupam. 2 Cheatijoj ri achijab ri ya c'o chi qui junab chi mäquiya u wi' ri cäquitijo, o apachique ri cäca'no, chi man xak tä quexi'ninic, rech nim que'il wi, xukuje' utz ri quechomanic, man cäca'n taj xa jas ri cäcaj ri e are'. Rajwaxic chi jicom ri canima' pa ronojel, chi e are' utzalaj tak cojonelab, quecaj ri winak, xukuje' nim ri qui paciencia chuch'ijic ronojel ri cäpe pa qui wi'. 3 Xukuje' cheatijoj ri ixokib ri ya c'o chi qui junab chi rajwaxic utz ri qui c'aslemal cho ri Dios, chi mäquiyac tzijtal, mek'abaric, xane rajwaxic cäquic'ut ri utzalaj no'j chquiwäch ri niq'uiaj chic. 4 Rajwaxic cäquic'ut chquiwäch ri ac'al tak ixokib chi quecaj ri cachajil, xukuje' quecaj tak ri cal. 5 Ri ixokib ri c'o chi qui junab rajwaxic cäquiya qui no'j ri ac'al tak ixokib rech utz ri quechomanic, man cäca'n taj xa jas ri cäcaj ri e are', ch'ajch'oj c'u ri canima', utz cäca'n che rilixic ri cachoch, cäca'n utzil chque conojel, xukuje' queniman chque ri cachajil. Je ri' rech ri niq'uiaj winak chic, pune cäquibij tzij ri man utz taj chrij ru Lok' Pixab ri Dios, k'alaj chi man tzij tä ri' ri cäquibij.

6 Cheapixbaj ri alabom xukuje', rech utz ri qui chomanic, man cäca'n tä c'u xa jas ri cäcaj ri e are'. 7 Chac'utu jun utzalaj no'j chquiwäch ri kachalal pa ronojel ri cabano. Aretak queatijoj, xak xuwi utzalaj tijonic cac'ut chquiwäch, xak matxi'ninic. 8 Cheatzijobej ruc' utzalaj tak tzij rech man c'o tä jun catyajowic. Je ri' quel na u q'uixbal apachin ri craj catuc'ulelaj, rumal chi man cäriktaj tä ri man utz tä u bixic chquij ri cojonelab.

9 Cheapixbaj ri patäninelab chi cäquinimaj ronojel ri quetak wi, mec'ulelanic, xane utz quech'awic, rech utz que'il wi rumal ri qui patrón. 10 Man cuya' taj cäca'n elak', xane rajwaxic chi kas jicom ri canima' pa ronojel. Rumal c'u ri utzalaj qui c'aslemal cäk'alajin chquiwäch ri winak chi kas tzij je'l na u nimaxic ru Lok' Pixab ri Dios ri To'l Ke.

11 Ri Dios u c'utum chi cujraj, u banom c'u tok'ob chke che ka to'ic nimalaj konojel ri uj winak. 12 Rumal chi ri Dios xutok'obisaj ka wäch, je ri' xketamaj chi rajwaxic cäkaya can ri ojer c'aslemal ri xujc'oji wi aretak man xujniman tä che ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' cäkaya can ri itzel tak ka rayinic. Je ri' cujcowinic cäka'no jachique ri utz, ri jicom, man cäka'n tä xa jas ri cäkaj uj, xane cujpatänin che ri Dios pa ri ka c'aslemal waral cho we uwächulew. 13 Cujeyen c'u che ri je'lalaj k'ij ri cu'l wi ka c'ux, ri bim can chke, aretak cäpe ri nimalaj ka Dios, ri Jesucristo, ri xukuje' are To'l Ke. Cänimarisax c'u na u k'ij aretak cäpetic. 14 Ri Kajaw Jesús xuya rib rech cäcämisax rumal kech che kesaxic chupam ri etzelal, xukuje' rech cuban kas ch'ajch'oj che ri kanima', cujoc c'u na che u winakil ri Dios, amak'el c'ut cäkatij ka k'ij chubanic ronojel u wäch utzil.

15 Are wa' ri rajwaxic queatijoj ri cojonelab che, xukuje' rajwaxic cawalijisaj ri canima'. Cheapixbaj rech k'alaj ri man utz taj ri cäca'no. Chac'utu' chi c'o a takanic pa qui wi' rech man c'o tä c'u jun ri mat nim catril wi.

3

Waral cäkil wi ri rajwaxic pa ri qui c'aslemal ri cojonelab

1 Chana'taj chque ri cojonelab chi cäquiya quib pa takic chque ri k'atal tak tzij, xukuje' chque conojel ri winak ri yo'm pa qui k'ab chi quetakan pa qui wi'. Chenimanok. Rajwaxic xukuje' chi amak'el c'o pa canima' ri rayinic chubanic ronojel u wäch utzil. 2 Chabij chque chi mäquiyac tzijtal chrij apachin jun winak. Rajwaxic chi quech'awic, man cäquitzucuj tä ch'oj, xane utz canima' chque conojel ri winak, cäquitok'obisaj c'u qui wäch.

3 Je ri' quinbij rumal chi ri uj nimalaj konojel, nabe canok ri uj xukuje' man xujniman tä che ri Dios, man xoc tä tzij pa ka jolom, jech' ri ka chomanic, man utz tä ri ka c'aslemal. Xka'n ronojel u wäch ri man utz taj ri xkarayij, xa jas ri xkaj chkawäch.

Aretak c'ä mäja' uj cojonelab, xka'n ri etzelal, xkarayij jastak ri man kech taj. Tzel na xekil niq'uiaj winak chic, xukuje' tzel xujquil uj ri e are'. 4 Are c'u ri Dios ri To'l Ke, xuc'ut ri rutzil chkawäch, xukuje' xuc'ut chkawäch chi sibalaj cujraj nimalaj konojel ri uj winak. 5 Je ri' ri Are' xujuto'. Man xuban tä c'u wa' rumal chi jicom ka'nom chubanic jujun tak utzil, xane xak xuwi rumal chi xel u c'ux chke. Xuch'aj ri kanima', xresaj ri etzelal, xuban c'ac' che ri ka c'aslemal rumal ri Lok'alaj Espíritu, je' ta ne chi xil chi na ka wäch jumul chic. 6 Ri Dios u yo'm ri Lok'alaj Espíritu pa kanima' rumal ri Jesucristo ri To'l Ke. Sibalaj nim c'u ri utzil ka rikom rumal. 7 Je ri' xubano, xutok'obisaj ka wäch rech cäjicomataj na ri ka c'aslemal cho ri Dios, cujutzir c'u na ruc', rech cäkechbej na ke ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. Are wa' ri keye'm.

8 Ri quinbij are wa' ri kas tzij. Cwaj c'ut chi co queapixbaj ri winak ruc' we tzij ri' ri quinbij chawe, rech ri winak ri quecojon che ri Dios cäquitij na qui k'ij chubanic ronojel u wäch utzil. Ri utzil ri cäca'n ri kachalal, e utz na, c'o qui patän chque conojel ri winak. 9 Chaya can ri mox tak chomanic, xukuje' ri puc ri cätzijox chquij ri ka nan ka tat ojer. Chabij chque ri kachalal chi mech'ojin chrij ru Pixab ri Moisés. Wa' we ri' man c'o tä qui beyal, man c'o tä c'u qui patän.

10 We c'o jun ri tajin cucoj qui c'ux ri kachalal rech cäquitasala quib, chayaja', chabij che chucamul oxmul chi mubana wa'. We c'u man coc ri tzij pu jolom, man cäniman tä chawe, chawesaj bi ri winak ri'. 11 Aretak jun winak je' cuban wa' awetam chi kas tzij sachinak ri are'. Ri etzelal ri tajin cubano, are cäc'utuwic chi are jun ajmac ri sachinak.

Ri apóstol Pablo cuya ri q'uisbal pixbenic che ri Tito

12 Aretak quintak bi ri Artemas o ri Tíquico awuc', chatzucuj jas cabano rech catopan che wilic pa ri tinimit Nicópolis, rumal chi nu chomam quincanaj can chila' pa tak ri k'ij ri sibalaj c'o tew. 13 Chabana ronojel ri catcowin che chuto'ic ri Zenas ri cojol tzij, xukuje' chuto'ic ri Apolos. Chaya ronojel ri rajwaxic chque rech cäquitakej ri qui be, xukuje' rech c'o ronojel ri cajwataj na chque. 14 Cheapixbaj ri kachalal chi chquetamaj u banic ronojel u wäch utzil, xukuje' rech cäquetamaj qui to'ic niq'uiaj kachalal chic, rech c'o u patän ri qui c'aslemal, man xak tä lok' quec'oji'c.

Ri apóstol Pablo cutak bi rutzil qui wäch ri cojonelab, xukuje' cuta' tewchibal pa qui wi'

15 Conojel ri e c'o wuc' waral cäquitak bi rutzil a wäch. Chaya rutzil qui wäch conojel ri lok'alaj tak kachi'l cojonelab. Are ta ba' ri Dios cätok'obisan i wäch ix iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHE RI FILEMÓN

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta che ri kachalal Filemón

1 In wa', ri Pablo, in c'o pa che' rumal chi
tajin quintzijoj ri utzalaj tzij chrij ri Cristo
Jesús. Lok'alaj Filemón, kach ajchac chutzi-
joxic ru Lok' Pixab ri Dios, quintz'ibaj bi we
wuj ri' chawe, wachi'l ri kachalal Timoteo.
2 Xukuje' quintz'ibaj bi we wuj ri' chque
ri kachalal cojonelab ri cäquimulij quib cho
awachoch, che ri kachalal chichu' ri nan
Apia, xukuje' che ri Arquipo ri jun kuc' pa
ri chac chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios.
3 Are ta ba' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw
Jesucristo cutok'obisaj na i wäch, cubano
chi cuxlan iwanima'.

Ri apóstol Pablo cäch'aw chrij ru c'aslemal ri Filemón

4 Ri at, Filemón, amak'el aretak quinx-
uqui'c, catna'taj chwe quinban orar pa wi',
quinya maltioxinic che ri ka Dios. 5 Je ri'
quinbano rumal chi nu tom u tzijol chi kas
tzij at cojoninak che ri Cristo Jesús, xukuje'
chi sibalaj cawaj ri Are', man xuwi tä c'u
ri Are', xane xukuje' queawaj ri e rech ri
Dios. E are wa' ri e cojoninak che ri Cristo
Jesús. 6 Aretak quinban orar, quinta' che ri
Dios chi ri e cojoninak che ri Jesús rumal
ri a cojonic man xuwi tä cäquirik na que
ri tewchibal ru yo'm ri Cristo Jesús pa ri
ka c'aslemal, xane xukuje' kas cäquich'ob
na más jas ri' ri utzil ri yo'm chke uj ri
uj cojonelab. 7 Lok'alaj wachalal, sibalaj
quinquicotic, sibalaj walijisam ri wanima'
rumal ri rutzil awanima' at chque conojel,
xukuje' rumal chi a yo'm jororemal che ri
canima' ri cojonelab.

Ri apóstol Pablo cuta' tok'ob che ri Filemón puwi' ri Onésimo

8 Ri in, pune in apóstol, jun chque ru
tako'n ri Jesucristo, pune c'o takanic pa nu
k'ab che a takic che jachique ri rajwaxic
cabano, 9 xa c'u jun tok'ob quinta' chawe
rumal ri rutzil wanima' chawe. In wa',
ri Pablo, in nim winak chic, cämic c'ut
in c'o pa che' rumal ru tzijoxic ri Cristo
Jesús. 10 Quinta' jun tok'ob chawe puwi' ri
Onésimo. Ri Onésimo je' ta ne chi are kas nu
c'ojol. Je ri', rumal chi ri are' xcojon che ri
Cristo waral pa che' rumal ri xintzijoj che.
11 Nabe canok ri Onésimo xc'oji che
patänil awe, man c'o tä c'u jas ri kas xatuto'
wi. Cämic chi c'ut sibalaj nim cätob wi, man
xuwi tä chawe at, xane xukuje' chwe in.
12 Quintak chi bi jumul awuc'. Chac'ulaj ba'
je' ta ne chi are ri in quinac'ulaj rumal chi
que' wanima' ruc'. 13 Ri in c'ut, are ta cwaj
chi cäcanaj can na wuc', rech quinupatänij
na che a q'uexwäch waral pa ri che' jawije'
in tz'aptal wi rumal ru tzijoxic ri Utzalaj
Tzij re ri Evangelio. 14 Man cwaj tä c'ut
quinbij chi rajwaxic quinato' we ta mat ju-
nam ra chomanic wuc'. Je ri' rech ri tok'ob
ri caban chwe, man xak tä at tok'le'm che,
xane caban na ri tok'ob ri cäpe pa rawan-
ima'. 15 Craj ne ri Onésimo xatuya na canok
quieb oxib k'ij rech aretak cätzelej chi na
bic, cäjeki na awuc' amak'el, man quel tä
chi na bic. 16 Man cäc'oji tä chi na awuc' xa
jas jun patäninel, xane cäc'oji awuc' rech c'o
na ri catuto' wi chuwäch jun patäninel. Je'
cuban na jas jun lok'alaj kachalal cojonel.
Ri in, sibalaj lok' ri Onésimo chnuwäch, ri
at c'ut xukuje' rajwaxic sibalaj lok' cawil
wi. Man xak tä jun winak ri Onésimo, xane
xukuje' jun kas kachalal rumal chi junam
uj cojoninak che ri Kajaw Jesucristo.
17 Je c'u ri', ri at awetam ya' chi in
awachi'l. Rumal ri' chac'ulaj ba' ri Onésimo,
je' ta ne chi are ri in quinac'ulaj. 18 We c'o
jun c'äx u banom chawe, we ne c'o u c'as
awuc', chatok'ij chwe in. Ri in quintoj na
wa'. 19 In wa', ri Pablo, quintz'ibaj bi we
wuj ri' chawe. Chawilampe' chi are wa'
ri nu tz'ib. In quintojowic. Xukuje' cuya'
quinna'taj chawe, chi ri at xukuje' c'o a c'as
pa nu k'ab. Ri a c'as are ra c'aslemal ruc'
ri Dios, rumal chi xintzijoj ru Lok' Pixab
ri Dios chawe, xatcojonic. 20 Je', wachalal,
chabana we tok'ob ri' chwe, at cojoninak
c'u che ri Kajaw Jesucristo. Chaya jorore-
mal che ri wanima', at wachalal ya' rumal
ri Cristo.
21 Quintz'ibaj bi we wuj ri' chawe, wetam
c'ut chi catnimanic. Wetam chi nim na ri

tok'ob cabano chuwäch ri nu bim chawe.
22 Xukuje' quinbij apanok: Chabana tok'ob,
chabana u banic jun c'olibal ri quinc'oji
wi. Cu'l nu c'ux chrij ri Dios chi rumal ri
oración ri quiban pa nu wi', ri Are' cuya na
chiwe chi quinopan chi na iwuc'.

Ri apóstol Pablo cuya rutzil qui wäch ri kachalal, cuta' tewchibal pa qui wi'

23 Cutak bi rutzil a wäch ri Epafras, ri
wach ajpache' rumal chi tajin cutzijoj ri
Utzalaj Tzij chrij ri Cristo Jesús. 24 Xukuje'
ri Marcos, ri Aristarco, ri Demas, ri Lucas
cäquitak bi rutzil a wäch. E are tak wa'
quetob chwe chutzijoxic ru Lok' Pixab ri
Dios.
25 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo
cätok'obisan i wäch ix iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XTZ'IBAX CHQUE RI WINAK HEBREOS

Ri Dios uj u tzijobem petinak lok rumal ri u C'ojol

1 Ri Dios q'uia mul xeutzijobej ri ka mam
ojer, q'uia xuban che qui tzijobexic cumal
ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab. 2 Cämic c'ut
pa we q'uisbal tak k'ij ri' ri uj c'olic, uj u
tzijobem uj rumal ri u C'ojol. Rumal c'u ri
Are' ri Dios xuban we uwächulew, ri caj, ri
k'ij, ri ic', ri ch'imil, pu k'ab c'u ri u C'ojol
xujach wi ronojel wa'. 3 Che ri Cristo käkil
wi ri nimalaj u k'ij ri Dios. Ri Are' c'ut kas je'
u banic jas ri Dios. Are u c'aninak ronojel
ri c'olic ruc' ru Tzij ri c'o u chuk'ab. Aretak
u ch'ajom chic ri kanima' che ronojel ri
ka mac rumal ru quiq'uel, xt'uyi c'u pa ru
wiquiäk'ab ri Dios chila' chicaj.

Ri u C'ojol ri Dios nim na u k'ij chquiwäch ri ángeles

4 Ri u C'ojol ri Dios xnimar na u k'ij
chquiwäch ri ángeles rumal chi c'o ri xrech-
bej ri nim na u banic chquiwäch ri e are'.
Are la' chi käbix "u C'ojol ri Dios" che. 5 Man
c'o tä c'u jumul ri xubij ri Dios che jun ángel:
Ri at, at ri', at nu C'ojol.
Cämic xinoc che ra Tat,
—man xcha tä che. Man c'o tä c'u jumul ri
xubij chrij jun ángel:
Ri in quinoc na che ru Tat,
ri are' c'ut coc na che nu C'ojol,
—man xcha tä che jun ángel. 6 Aretak
c'ut xutak lok ri nabeal u C'ojol cho we
uwächulew, xubij:
Chk'ijilax ta ri Are' cumal conojel
ri ángeles rech ri Dios,
—xcha ri'. 7 Xubij c'u ri Dios chquij ri
ángeles:
Ri Dios cuban chque ri ángeles rech
chi je' ta ne e quiäkik'.
Cuban chque we patänil tak re
chi e je' ta ne u xak k'ak',
—xcha ri'. 8 Are c'u chrij ri u C'ojol cubij:
Nimalaj Dios, ri takanic la
man c'o tä u q'uisic
pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.
Ri takanic la are jun takanic
ri kas jicom.
9 Lok' quil wi la ri jicomal,
etzelam c'u la u wäch ri etzelal.
Rumal c'u ri' ri Dios, ri Dios la,
xuya nimalaj quicotemal pa anima' la,
quicotemal c'ut ri nim na
chuwäch ri quicotemal ri xyi'
chque ri achi'l la,
—cächa ri Dios. 10 Xukuje' cubij ri Dios:
Ri lal, Kajaw, tzaretak
xchaptaj lok ronojel,
xban la u banic we uwächulew,
xjekba la canok.
Ruc' ri k'ab la xban la ri caj.
11 Ronojel wa' xa käsach na u wäch.
Are c'u ri lal, man c'o tä q'uisic la.
Ronojel wa' xa käk'elob na
jas ri cuban jun atz'iak.
12 Xa käbus na la wa' je' jas jun atz'iak,
käjal na la apanok jas ri käban
che jun camixa'.
Are c'u ri lal xak je' wi la.
Ri c'aslemal la man c'o tä u q'uisic,
—cächa ri'. 13 Man c'o tä c'u jumul ri xubij ri
Dios che jun chque ri ángeles:
Chatt'uyul pa ri nu wiquiäk'ab,
c'ä quinya na chawe chi catch'acanic,
cattakan c'u na pa qui wi' ri käca'n
qui c'ulel chawe,
—man xcha tä che. 14 Conojel ri ángeles e
are' espíritus ri e c'o chupatänixic ri Dios, ri
e takom lok che qui to'ic ri käquirik na ru
tobanic ri Dios.

2

Kila ba' chi mäkatzak ru tobanic ri Dios ri craj cuya chke

1 Rumal c'u ri', sibalaj rajwaxic cujoc il
chunimaxic ru Lok' Pixab ri Dios ri ka tom
rech man käkatas tä kib chrij wa'. 2 Ru
Lok' Pixab ri Dios ri xtzijox nabe canok
cumal ri ángeles xk'alajinic chi are ri Kas
Tzij. Conojel c'u ri xemacunic, ri man
xeniman tä wa', xc'äjisax qui wäch jas ri
takal chque. 3 E c'u ri uj, ¿a cujto'taj lo ri'
we ta mat cujoc il chutzucuxic ri nimalaj u
tobanic ri Dios? ¡Man je' taj! Are c'u xtzijox
wa' rumal ri Kajaw Dios nabe. Te c'u ri'
xjiquiba' u bixic chi are ri Kas Tzij cumal ri

xetowic, xquitzijoj chi c'u wa' chke uj. 4 Ri
Dios xukuje' xujiquiba' chi kas tzij ri tajin
cäquitzijoj. Je' xuban wa' ruc' nimak tak
c'utbal, etal, xukuje' q'uialaj tak cajmabal
ri xuban chquiwäch. Xukuje' xuban wa'
rumal ri Lok'alaj Espíritu ri xuya jalajoj tak
cuinem chke chkajujunal jas ri xraj ri Are'.

Ri Jesucristo xjunamataj cuc' ri rachalal

5 Ri Dios man xuya tä chque ri ángeles chi
quetakan puwi' ri c'ac' uwächulew ri cäc'oji
na, ruwächulew ri tajin cäkatzijoj. 6 Xane pa
jun u xak wuj re ru Lok' Pixab ri Dios ri
Tz'ibtalic c'o jun ri xuk'alajisaj, xubij:
Kajaw Dios, ¿jas u banic jun winak
chi ri lal coc la il che ri are'?
¿Jas lo u banic ri winak
ri xa cäcämic chi cächajin la che?
—cächa'.
7 Xa quieb oxib k'ij xkasaj la
u k'ij ri are' chquiwäch ri ángeles.
Pune ta ne je ri', xya chi na la u k'ij,
nim xil wi la.
Xya c'u la takanic pu k'ab puwi' ronojel
ri banom la.
8 Xya la takanic pu k'ab
puwi' nimalaj ronojel ri c'olic,
—xcha ri'.

Je c'u ri', aretak ri Dios xuya chque ri
winak chi quetakan puwi' ronojel, man c'o
tä ri xutas canok ri mat quetakan puwi'.
Pune c'u je ri', cäkilo chi c'ä e c'o na jastak
ri mäja' quetakan ri winak pa qui wi' cämic.
9 Cäkil c'u ri Jesús ri xkasax u k'ij chquiwäch
ri ángeles quieb oxib k'ij rumal ri Dios. Je
ri' rech cäcämisax ri Are' rumal kech uj
konojel. Te c'u ri' xyi' u k'ij, nim xil wi
rumal chi xurik ri cämical. Je c'u wa' ri u
rayibal ri Dios che rumal chi ri Dios sibalaj
xutok'obisaj ka wäch.

10 Ronojel ri c'olic are xban rumal ri Dios,
xukuje' chuya'ic u k'ij ri Are' c'o ronojel
ri c'olic. Ri Dios c'ut craj chi conojel ri
ralc'ual cänimarisax qui k'ij junam ruc' ri
Are'. Rumal wa' xurik c'äx ri Cristo ri To'l
Que conojel ri winak, rech kas je' quel ri
Are' jas ri craj ri Dios. 11 Je ri', rumal chi ri
Jun ri cubano chi ri ralc'ual ri Dios cäquijach
quib pu k'ab ri Are', xukuje' ri qui jachom
quib, xa jun ri qui Tat c'olic. Rumal ri' ri
u C'ojol ri Dios man cäq'uix tä ri' chubixic
"¡Kachalal!" chque. 12 Je wa' cubij ri Are' pa
ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Quintzijon na chij la
chque tak ri wachalal,
quinbixoj c'u himnos chuya'ic k'ij la
chquiwäch conojel ri qui mulim quib,
—cächa'. 13 Xukuje' cubij ri Are':
Ri in quinjiquiba' na ri wanima'
chrij ri Dios,
—cächa'. Cubij xukuje':
Waral in c'o wi cuc' ri alc'ualaxelab
ri xuya ri Dios chwe,
—cächa ri Are'.

14 Uj ri' ri ralc'ual ri Dios, konojel ri uj, uj
winak. Je ri' xukuje' xuban ri Jesús. Ri Are'
xil u wäch jas jun winak, junam cäca'yic.
Ri Are' xoc che winak rech cuya' cäcämic.
Je' xbanic rech cäcowin ri Are' chusachic u
wäch ri Itzel ri c'o takanic pu k'ab che ri
cämisanic. 15 Je ri' xeutzokopij conojel ri je'
ta ne e chaptalic xa rumal chi pa ronojel ri
qui c'aslemal qui xem quib cho ri cämical.
16 Kas tzij c'ut chi ri Cristo man xpe tä che
qui to'ic ri ángeles, xane che qui to'ic ri
winak ri c'o ri ka mam Abraham che ri qui
mam ojer. 17 Rumal ri' ri Cristo xjunamataj
cuc' ri rachalal pa ronojel. Je ri' rech quel
u c'ux chque ri winak. Cuya' c'ut coc che
qui nimal sacerdotes ri kas jicom ranima'
cho ri Dios rech cäsachtaj qui mac ri winak
rumal chi xuya rib che jun sipanic cho ri
Dios. 18 Ri Are' c'ut xurik c'äx, xtakchi'x
chubanic ri mac. Je ri' cäcowin che qui to'ic
ri winak ri quetakchi'x chubanic ri mac.

3

Ri Jesús are nim na u banic chuwäch ri ka mam Moisés

1 Je c'u ri', kachalal, ix ri' ix rech ri Dios,
ix jun chquixol ri e siq'uim rumal ri Dios.
Kas chixchoman ba' chrij ri Cristo Jesús
ri kas apóstol, ri kas qui nimal sacerdotes
re ri cojonic ri cäkatzijoj. 2 Ri Cristo Jesús,
Are' kas jicom ranima' cho ri Dios, ri xco-
jow che we patäninic ri'. Je' c'u xuban
ri ka mam Moisés xukuje', are' kas jicom
ranima' xpatänin cho ri Dios chquixol ri
alc'ualaxelab rech ri Dios. 3 Ya'tal c'u che
ri Jesús chi cänimarisax na u k'ij chuwäch ri
ka mam Moisés je' jas jun yacal ja ya'talic
chi cäyi' na u k'ij chuwäch ri ja ri xuyaco.

4 Ronojel ja rajwaxic cäban na rumal jun winak. Are c'u ri banowinak ronojel ri c'olic are ri Dios. 5 Kas tzij c'ut, ri ka mam Moisés kas jicom ranima' xpatänin che ri Dios pa ronojel chquixol ri alc'ualaxelab rech ri Dios. Ri patäninic ri xubano are u k'alajisaxic ri cuban na ri Dios. 6 Are c'u ri Cristo kas jicom ranima' je' jas jun alc'ualaxel ri kas c'o u takanic pa qui wi' ri rachalaxic ri Dios. Uj c'u ri' ri achalaxic ri' rech ri Dios, we käkatakej ri cojonic che ri Cristo, man cuban tä c'u quieb ka c'ux c'ä cäq'uis na ronojel. Je ri' we kas cujquicot amak'el ruc' ri cu'l wi ka c'ux.

Waral cäkil wi chi cäquirik na uxlanem ru winakil ri Dios

7 Rumal c'u ri' je' jas ri cubij ri Lok'alaj Espíritu chupam ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Cämic, we quita ri cubij ri Dios,
8 miban ba' che ri iwanima'
    chi xa cabajaric
    jas ri xca'n ri winak
ri xquiwalijisaj quib chrij ri Dios,
    xquiyac c'u royowal ri Are'
    pa ri juyub ri cätz'inowic.
9 Chila', pa ri juyub ri cätz'inowic
    ri i nan tat ojer xa xquiyac woyowal,
pune cawinak junab
    xquil ronojel tak ri xinbano,
    xukuje' tak ri cajmabal,
—cächa ri Dios.
10 Rumal ri' xyactaj woyowal chquij
    ri winak ri',
xinbij c'ut: “We winak ri'
    xak cuban quieb qui c'ux,
man cäcaj tä c'ut queniman
    chque tak ri nu takanic,”
—xincha pa wanima'.
11 Rumal ri' xyactaj woyowal chquij,
    xinban c'u juramento, xinbij:
“We winak ri' man käquirik tä na
    que ri uxlanem wuc' in,”
—xincha ri'.

12 Chichajij ba' iwib, kachalal, c'o jun chiwe mäq'uiy etzelal pa ranima', ri xa cutas can rib chrij ri c'aslic Dios, ri mat cäcojon chi che ri Are'. 13 Xane chiwalijisaj ri iwanima' chbil tak iwib ronojel k'ij, cämic ri' ri c'ä c'o na ri k'ij. Je ri' rech c'o jun chiwe mäsubtaj rumal ri mac, cuwalijisaj ta c'u rib chrij ri Dios. 14 We käkatakej ri ka cojonic chrij ri cu'l wi ka c'ux petinak lok, c'ä cäq'uis na ronojel, käkarik na ke ronojel u wäch tewchibal junam ruc' ri Cristo.

15 Je ri' cubij ru Lok' Pixab ri Dios:

Cämic ri' we quita ri cubij ri Dios,
miban ba' chi ri iwanima'
    xa cabajaric
    je' jas ri xca'n ri winak
    ri xquiwalijisaj quib chrij ri Dios,
—cächa ri'. 16 ¿Jachin c'u tak ri' ri winak ri xquita ru ch'abal ri Dios, te c'u ri' xa xquiwalijisaj quib chrij? E are' conojel ri winak ri xebel lok pa Egipto ri xc'am qui be rumal ri ka mam Moisés. 17 ¿Jachin tak chquij xyactaj wi royowal ri Dios cawinak junab? Chquij conojel ri xemacunic. Xecäm c'u can ri e are' pa ri juyub ri cätz'inowic. 18 ¿Jachin tak chquij xuban wi juramento ri Dios chi man käquirik tä na que ri uxlanem ruc'? Chquij ri winak ri man xeniman taj. 19 Käkilo chi man xecowin taj xquirik que ri uxlanem rumal chi man xecojon taj.

4

1 Cämic c'ut, ri tajin cäbix chke rumal ri Dios chi käkarik ke ri uxlanem ruc', kila ba' kib c'o ne jun chiwe mel canok ri mat curik re ri uxlanem ri'. 2 Are xukuje' xtzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke uj je' jas ri xtzijox chque ri e are'. Man c'o tä c'u xupatänij ri Tzij ri xtzijox chque, rumal chi aretak xquito, man xecojon taj. 3 Ri uj c'ut, ri uj cojoninak, uj ri' ri käkarik na ke ri uxlanem ruc' ri Dios, jas ri u bim ri Are':

Xa je ri' xyactaj woyowal chquij,
    xinban juramento, xinbij:
We winak ri' man käquirik tä na que
    ri uxlanem wuc' in,
—xcha'. Je' xubij ri Dios wa' pune ta ne xq'uis na ru chac ri xubano tzaretak xbantaj we uwächulew. 4 Pa jun u xak ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic käbix wi chrij ri uwuk k'ij:

Ri Dios xuxlan che ronojel ru chac
    pa ri uwuk k'ij,
—cächa'. 5 Jumul chic cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

We winak ri' man käquirik tä na que
    ri uxlanem wuc' in,

—cächa'. 6 E c'o c'u jujun ri mäja' cäquirik
que we uxlanem ri'. Ri niq'uiaj, ri nabe
xtzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque,
man xquirik tä que ri uxlanem rumal
chi man xeniman taj. 7 Rumal c'u ri' ri
Dios xuch'ic jun k'ij chic, cämic c'u ri'. Ri
Dios cujutzijobej rumal ri xubij ri ka mam
David pa jun u xak ru Lok' Pixab ri Dios ri
Tz'ibtalic ri ya xkabij. Are wa' ri xubij ri
Dios oc'owinak chi q'uia junab:
We quita ri cubij ri Dios cämic,
miban ba' chi ri iwanima'
xa cabajaric,
—cächa'. 8 We ta ri ka mam Josué xuya ta
ri kas uxlanem chque ri winak aj Israel,
mat xch'aw ri Dios ri' chrij jun k'ij chic
re uxlanem. 9 Cämic c'ut c'o na can jun
je'lalaj uxlanem chic chque ru winakil ri
Dios. 10 Jachin c'u ri curik re ri uxlanem
ri cuya ri Dios, cuxlan ri' che ronojel ru
chac, je' jas ri Dios xuxlan ojer che ronojel
ru chac ri Are'. 11 Kacojo ba' ka chuk'ab
rech käkarik na ke we uxlanem ri', c'o ne
jun chke muban re jas ri xca'n ri niq'uiaj ri
man xecojon taj.

12 Ru Lok' Pixab ri Dios are c'aslic,
xukuje' c'o u chuk'ab. Are je' ta ne jun
espada ri sibalaj käsocon na chuwäch
apachique espada ri quieb u pu chi'.
Käjuch'uch'ic copan pa ri ranima' ri winak,
curika ri respíritu, copan pa ri bak, que' pu
c'ux ri winak. Käresaj lok chisak ronojel
ri c'o pa ru chomabal, ri c'o pa ranima'
ri winak. 13 Man c'o tä c'u jun jasach ri
c'olic ri cuya' käc'u'taj chuwäch ri Dios.
Xane ronojel ri c'olic are käk'alajinic, sak c'u
chuwäch ri Dios ri käkajach wi na ka cuenta.

Waral käkil wi chi ri Jesús are ri qui nimal sacerdotes ri sibalaj nim u k'ij

14 Katakej ba' ri ka cojonic, rumal chi ri
Jesús, ru C'ojol ri Dios, are ka sacerdote.
Are c'u qui nimal sacerdotes wa' ri sibalaj
nim u k'ij ri xopan chuwäch ri Dios chila'
chicaj. 15 Ri nimalaj ka sacerdote käcowinic
quel u c'ux chke uj ri man c'o tä ka chuk'ab,
rumal chi ri Are' xtakchi'x che ronojel u
wäch mac jas ri käban chke uj, man xkaj tä
c'u pa mac. 16 Rumal ri' mäkaxej ba' kib,
chujkeb chuwäch ri je'lalaj u t'uyulibal ri
Dios ri cutok'obisaj qui wäch conojel. Je ri'
rech quel u c'ux chke, cutok'obisaj ka wäch
uj, cujuto' pa ri k'ij ri c'o ka rajwaxic.

5

1 Ronojel qui nimal sacerdotes* are
cha'tal chquixol ri winak. Cojom c'u ri
are' che qui q'uexwäch ri winak chuwäch ri
Dios, xukuje' che qui ya'ic sipanic, che qui
cämisaxic awaj cho ri Dios rech käsachtaj ri
qui mac ri winak. 2 Ri sacerdote c'ut are
jun winak ri cuya' kätakchi'x che mac rech
ri are' käcowinic cutok'obisaj qui wäch ri
winak ri man c'o tä quetam, ri qui sachom
ri qui be. 3 Rumal chi xa winak, rajwaxic
queucämisaj awaj cho ri Dios rech käsachtaj
ru mac ri are' junam jas ri cubano rech
käsachtaj qui mac ri winak.

4 Man c'o tä c'u jun ri käcowinic cucoj
rib che qui nimal sacerdotes xak pa re
wi, xane are ri Dios käsiq'uinic, cuya c'u ri
rekle'n ri' ri nim u k'ij jas ri xuban che ri ka
mam Aarón. 5 Je c'u ri' ri Cristo, ri Are' man
xa tä xucoj rib che qui nimal sacerdotes,
xane are ri Dios xyo'w ri rekle'n ri' ri nim
u k'ij, je' jas ri xubij che:
Ri at ri', at nu C'ojol,
cämic xinoc che ra Tat,
—xuchixic. 6 Xukuje' pa jun u xak ru Lok'
Pixab ri Dios chic, cubij:
Ri at ri', at sacerdote
ri man c'o tä awelic,
je' jas ru banic ri Melquisedec,
—cächa'. 7 Ri Cristo aretak xc'asi waral cho
we uwächulew, ri Are' co xch'awic, xuban
orar, xel c'u u wa'l u wäch aretak xuta'
tok'ob che ri Dios ri käcowin chuto'ic cho
ri cämical. Ri Dios c'ut xutatabej ri xubij
ri Cristo rumal chi xujach rib pu k'ab ri
Are'. 8 Je c'u ri' ri Cristo, pune Are u C'ojol
ri Dios, rumal c'u ri c'äx ri xuriko xretamaj
ri nimanic. 9 Je ri' kas xujach rib chubanic
ronojel ru rayibal ri Dios. Rumal c'u ri Are'
xpe ri tobanic ri man c'o tä u q'uisic ri cuya
ri Dios chque conojel ri queniman che.
10 Xocsax c'u rumal ri Dios che qui nimal
sacerdotes, jas ru banic ri Melquisedec.

* **5:1** "Sacerdote aj Israel": Chawila' ri San Lucas 1:8, xukuje' ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

Waral cäkil wi ri c'äx ri curik jun winak we cuya can ri cojonic

11 Sibalaj c'o na ri cäkaj cäkabij chrij wa' ri tajin cäkatzijoj. C'äx c'u u k'alajisaxic wa' chiwe, rumal chi ri ix man quiwaj taj quich'obo. 12 Ri ix ya ojer chic ix cojoninak, rajwaxic c'ut chi ix chic queitijoj niq'uiaj chic. Man je' tä c'u ri'. Xane xa rajwaxic i tijoxic chi na ix che ri nabe tak tijonic ri man c'äx tä u ch'obic rech ru Lok' Pixab ri Dios. Xa man c'o tä i chuk'ab, je' ta ne chi c'ä ix ac'alab na, rajwaxic c'u na ri tu' chiwe chuq'uexwäch ri wa. 13 Conojel ri xak leche cäquitijo, e je' ta ne ac'alab ri c'ä quetu'n na. Mäja' quecowin ri' cäquich'obo jas ri' ri u banic ri jicomal pa ri qui c'aslemal. 14 Are c'u ri wa are chque ri ya e ri'jab chic, ri quecowin chic quechomanic, ri quecowin chic cäquich'obo jachique ri utz, jachique ri man utz taj.

6

1 Je c'u ri', kaya ba' can ri nabe tak tijonic chrij ri Cristo rech cäkatakej q'uiyem, cätz'akat c'u ri ka chomabal. Mäkatzijoj chic jas ri xkatzijoj can nabe, chi rajwaxic cäquiq'uex canima' ri winak, cäquiq'uex c'u qui chomanic rech cäquiya can u banic ri etzelal ri cäc'aman bi pa ri cämical. Mäkatzijoj chic xak xuwi ri cojonic chrij ri Dios. 2 Mäkatzijoj chic xak xuwi ri tijonic chrij ri kasna', o chrij ru ya'ic k'abaj pa qui jolom ri cojonelab, chrij ri qui c'astajic ri cäminakib, xukuje' chrij ri k'atow tzij, tojbal ri man c'o tä u q'uisic ri cuya ri Dios chque ri winak. 3 Katakej ba' q'uiyem pa ri cojonic ruc' ru tobanic ri Dios pa ka wi'.

4 Je ri', rumal chi ri winak ri e c'o chi pa ri sakil rech ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, man cuya' tä chic quetzelej chquij we quetzak chi na pa mac, rumal chi qui c'amowam chic ri tewchibal ri cuya ri Dios, c'o chic ri Lok'alaj Espíritu. 5 Ri winak ri' xukuje' qui c'amowam ri je'lalaj u Lok' Pixab ri Dios, xukuje' ru chuk'ab ru takanic ri Dios pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. 6 We winak ri', we quetzakic, man cuya' tä chic cäbix chque chi cäquiq'uex chic ri canima', cäquiq'uex c'u qui chomanic, rumal chi ri e are' ruc' ri tajin cäca'n pa ri qui c'aslemal xa tajin cäquirip chi jumul ri u C'ojol ri Dios, xa tajin cäquesaj u q'uixbal chquiwäch conojel ri winak. 7 E junam wa' ruc' ri ulew ri cubik' ri jäb ri cäkaj amak'el. We ri ulew ri' cuya utzalaj tico'n ri quewächinic chque ri quetajinic, c'o ru tewchibal ri Dios puwi'. 8 We c'u xa q'uix queq'uiy chuwäch xukuje' k'ayes, man c'o tä u patän ri'. Cäpe na c'äx puwi' rumal ri Dios, chuq'uisbal c'ut cäporox na.

Waral cäkil wi jas ri' ri cäcu'bi wi ka c'ux chrij

9 Lok'alaj tak kachalal, pune c'u je' cujtzijon wa', kas ketam chi ri ix quirik na ri nimalaj u tewchibal ri Dios rumal chi i rikom chic ru tobanic ri Are'. 10 Je ri', rumal chi ri Dios kas cuban ri jicomal. Man cäsach tä na pu jolom ri i banom, ri rutzil iwanima' ri i c'utum che ri Are' aretak quiya tobanic chque ri kachalal cojonelab, are c'u wa' ri tajin quiban na cämic. 11 Cäkaj c'ut chi chijujunal quitakej u banic wa' ruc' quicotemal ri cäpe pa iwanima' c'ä quiq'uis na u banic ronojel, rech kas je' quel wi na ri iweye'm. 12 Man cäkaj taj chi quixsak'orinic, xane chi quiban iwe jas ri xca'n ri niq'uiaj ri rumal chi xecojonic xukuje' xquichajij paciencia xquechbej ri echbal ri xuchi'j ri Dios chque.

13 Aretak ri Dios xuchi'j che ri ka mam Abraham chi cutewchij na, xucoj rib ri Are' che u juramento rumal chi man c'o tä chi jun ri nim na u k'ij chuwäch ri Are'. 14 Xubij c'u che ri ka mam Abraham: “Kas tzij sibalaj catintewchij na, quinban na chi e q'uia ri awachalaxic ri quil na qui wäch pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic,” —xcha'. 15 Ri ka mam Abraham xuchajij paciencia, xreyej na. Je ri' xuc'amo jas ri xchi'x che rumal ri Dios. 16 Ri winak, aretak cäca'n juramento, cäquicoj ru bi' jun ri nim na u banic chquiwäch ri e are' chubanic ri qui juramento. Aretak cäquijiquiba qui tzij ruc' juramento, man c'o tä chi jas chrij quech'ojin wi. 17 Rumal ri' ri Dios xujiquiba u bixic ri xuchi'j ruc' juramento. Je ri', rumal chi xraj xuk'alajisaj chquiwäch ri queechben na ri xuchi'j chi ri Are' man cuq'uex tä ru chomanic, xane kas cuban na jas ri xubij. 18 Je c'u ri' e c'o quieb ri man cuya' taj queq'uexic, ri xuchi'j ri Dios,

xukuje' ri u juramento. Cumal c'u wa' ri Dios man cuya' taj ri mat cuban ri xubij. Cumal c'u wa' xukuje' ri Dios kas xucu'bisaj ka c'ux uj ri ka tzucum ru tobanic. Ka jiquibam c'u ka c'ux chrij ri xuchi'j ri Dios chke, chrij c'u ri u yo'm chkawäch. 19 We cu'lbal ka c'ux ri' kas cuchap ri kanima', je' jas ri cuban ri jun nimalaj ch'ich' ri cäbix ancla* che ri cuchap ri jun barco. Ri uj xukuje' c'o jun ka ancla ri co ximital chrij ri tasbal u pam ri Lok'alaj C'olibal rech ri nimalaj rachoch Dios ri c'o chila' chicaj. 20 Chila' xoc wi ri Jesús che ka q'uexwäch chupaquic jun be chkawäch. Je ri' ri Jesús xoc che ka nimal sacerdotes ri man c'o tä relic jas ru banic ri Melquisedec.

7

Waral cäkil wi chi ri Jesús are sacerdote jas ru banic ri Melquisedec

1 We Melquisedec ri' are wa' ri xc'oji che nim takanel pa ri tinimit Salem,* xukuje' are sacerdote rech ri nimalaj ka Dios aj Chicaj. Aretak ri ka mam Abraham xtzelej lok pa ri ch'oj ri xeuch'ac wi ri nimak tak takanelab, ri Melquisedec xel lok chuc'ulaxic, xutewchij c'ut. 2 Xuya c'u ri ka mam Abraham che ri Melquisedec ru lajujil ronojel ri xutokij lok pa ri ch'oj. Ri bi'aj Melquisedec nabe quel cubij "nim takanel ri jicom ranima'". Xukuje' quel cubij "nim takanel ri cuya utzil chquixol ri winak", rumal chi are nim takanel puwi' ri Salem. Ri Salem quel cubij "ri cuya utzil chquixol ri winak". 3 Man c'o tä cäbixic chquij ru nan u tat ri Melquisedec, o chquij tak ru mam. Man c'o tä cäbix chrij jampa' xil u wäch, xukuje' jampa' xcämic. Je ri' are jun c'utbal chrij ru C'ojol ri Dios. Are jun sacerdote wa' ri man c'o tä relic.

4 K'alaj ba' chi ri Melquisedec are jun takanel ri nim u banic, rumal chi ri ka mam Abraham xuya che ru lajujil ronojel ri xutokij lok chque ri nimak tak takanelab pa ri ch'oj. 5 Cubij ru Pixab ri Moisés chi ri rachalaxic ri Leví ri queboc che tak sacerdotes yo'm takanic pa qui k'ab rech cäquitok'ij ru lajujil ronojel chque ri winak, pune ri winak e are' cachalal, pune ri e are' xukuje' e rachalaxic ri ka mam Abraham. 6 Ri Melquisedec, pune man rachalaxic tä ri Leví, xutok'ij c'u ru lajujil ronojel che ri ka mam Abraham, ru c'amom ri xuchi'j ri Dios. Xak je ri' ri Melquisedec xutewchij ri ka mam Abraham. 7 Man c'o tä c'u jun ri mat cucojo chi ri jun ri cätewchinic are nim na u k'ij chuwäch ri jun ri cätewchixic. 8 Conojel ri quec'amow ri lajujil waral chkaxol uj e winak wa' ri xa quecämic. Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic man cubij tä chi ri Melquisedec xcämic. 9 Cuya' käkabij chi ri Leví xukuje' ri rachalaxic ri are' ri queboc che sacerdotes, ri cäquitok'ij ru lajujil ronojel chque ri winak cämic, je' ta ne chi ri e are' xukuje' xquiya ri' ru lajujil ronojel che ri Melquisedec aretak xuya re ri ka mam Abraham. 10 Je ri', rumal chi ri ka mam Abraham je' ta ne e ruc'am na pa ru cuerpo ri rachalaxic ri mäja' xil qui wäch aretak ri Melquisedec xel bic chuc'ulaxic ri are'.

11 Ri winak aj Israel xyi' ri Pixab chque cumal ri sacerdotes aj Leví ri e rachalaxic can ri ka mam Aarón. We ta ri sacerdotes ri' ruc' ri Pixab kas xecowinic xca'n utz che ri qui c'aslemal ri winak cho ri Dios, mat rajwaxic ri' chi xwalij jun sacerdote chic jas ru banic ri Melquisedec, ri mat junam ruc' ri ka mam Aarón. 12 Are c'u we cäq'uextaj ri sacerdote, rajwaxic ri' xukuje' cäq'uextaj ri Pixab. 13 Are c'u ri Kajaw Jesús, ri cäch'aw ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chrij, ri Are' are aj re jun tinimit chic re Israel. Man c'o tä c'u jumul oquinak jun re ri tinimit ri' che sacerdote. 14 Kas k'alaj c'ut chi ri Kajaw Jesús are aj Judá, are c'u ri ka mam Moisés, aretak xch'aw chquij ri sacerdotes, man c'o tä jas xubij chquij ri winak aj Judá.

15 Kas k'alaj c'u wa' rumal chi ri c'ac' sacerdote ri xwalijic are je' jas ru banic ri Melquisedec. 16 Man xoc tä c'u wa' che sacerdote rumal ri qui pixab winak ri cubij jachin tak ri rachalaxic, xane rumal ru chuk'ab jun c'aslemal ajchicaj ri man käsach tä u wäch. 17 Are c'u wa' ri xch'aw ri Dios chrij aretak xubij:

At ri', at sacerdote
ri man c'o tä awelic

* **6:19** "Ancla": Chawila' Hechos 27:29, nota.
* **7:1** Ri tinimit Salem are ri tinimit Jerusalén ojer.

je' jas ru banic ri Melquisedec,
—cächa'. 18 Je c'u ri' ri ojer takanic xak
xyi' canok rumal chi man c'o tä u chuk'ab,
xukuje' man cäcowin tä ri' che qui to'ic
ri winak. 19 Ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka
mam Moisés man xcowin taj xuban utz
che ru c'aslemal ri winak cho ri Dios.
Chuq'uexwäch ri Pixab c'o ri kas utz na ri
cäcu'bi ka c'ux chrij. Rumal c'u wa' cuya'
cujkeb ruc' ri Dios.
20 Ri Dios c'ut xuban ronojel wa' ruc'
juramento. 21 Ri niq'uiaj sacerdotes chic
man ruc' tä juramento xecojic. Are c'u ruc'
juramento xoc ri Jesús che sacerdote. Cubij
c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:
Ri Kajaw Dios xuban juramento,
man cuq'uex tä c'u ru chomanic:
"At ri', at sacerdote
ri man c'o tä awelic
je' jas ru banic ri Melquisedec,"
—cächa'. 22 Rumal ri' ri Jesús are jun cojol
tzij ri kas cujiquiba ri jun trato, ri utz na
chuwäch ri nabe. 23 Ri niq'uiaj sacerdotes
chic xeq'uiaric. Rumal chi xa xecämic man
xecowin taj xquitakej u banic ri qui chac.
24 Are c'u ri Jesús man cäcäm taj. Rumal
ri' man c'o tä relic che sacerdote. Man coc
tä jun chic che u q'uexel. 25 Rumal c'u ri'
ronojel k'ij cäcowinic queuto' ri winak ri
queopan ruc' ri Dios rumal ri Are'. Je ri',
rumal chi man cäq'uis tä ru c'aslemal, xane
c'o ronojel k'ij chuta'ic tok'ob che ri Dios pa
qui wi'.
26 Je c'u ri' ri Jesús are wa' ri qui nimal
sacerdotes ri kas rajwaxic chke. Ri Are'
tastal chrij ronojel u wäch etzelal, man
c'o tä c'u jubik' ru mac. Man u banom
tä etzelal, man xuban tä re ri cäca'n ri
ajmaquib. Xc'am bi sibalaj chicaj, nim c'u
na u k'ij chuwäch ronojel ri u banom ri
Dios. 27 Ri Are' man je' taj jas ri niq'uiaj
tak qui nimal sacerdotes chic ri ronojel k'ij
quequicämisaj awaj che qui sipaxic cho ri
Dios. Cäca'n wa' rech cäsach ri qui mac
ri e are' nabe, te c'u ri' rech cäsach ri qui
mac ri winak. Ri Jesús c'ut xa jumul ri'
xuya jun sipanic cho ri Dios aretak xujach
rib pa ri cämical. 28 Ri Pixab ri xutz'ibaj ri
ka mam Moisés cucoj tak achijab ri xa e
ajmaquib che qui nimal sacerdotes. Are
c'u ri juramento ri xuban ri Dios aretak
c'o chi ri Pixab, are xucoj ru C'ojol ri Dios
che qui nimal sacerdotes. Are qui nimal
sacerdotes wa' ri jicom ranima', ri man c'o
tä u mac, ri c'o ronojel k'ij.

8

Waral cäkil wi chi ri Jesús are cojol tzij ri xuban jun c'ac' trato

1 Are c'u ri nim na u banic che ri tajin
cäkabij, are wa': Ri Jesucristo, ri qui nimal
sacerdotes ri c'o pa ka wi' uj, t'uyul ri Are'
pa ru wiquiäk'ab ri Dios chila' chicaj. 2 Are
sacerdote wa' ri cäpatänin pa ri kas Lok'alaj
Ja ri xban rumal ri Kajaw Dios, man cumal
tä ri winak. 3 Ronojel qui nimal sacerdotes
are cojom chuya'ic sipanic xukuje' che qui
cämisaxic awaj ri quesipax cho ri Dios, ru-
mal c'u ri' ri Jesucristo rajwaxic chi ri Are'
xukuje' c'o jas cuya che sipanic cho ri Dios.
4 We ta ri Cristo xak are c'o waral cho we
uwächulew, mat oquinak ri' che sacerdote
rumal chi c'ä e c'o na sacerdotes ri cäquiya
sipanic cho ri Dios jas ri cätakan wi ri Pixab
ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés. 5 We sac-
erdotes ri', aretak quepatäninic quequicoj
jastak ri e c'utbal chquij ri jastak ri kas e c'o
chila' chicaj. Ketam chi xa e c'utbal, rumal
chi ri Dios xubij che ri ka mam Moisés are-
tak xuchomaj u yaquic ri rachoch Dios:*
"Kas chawila', je' caban na che ronojel jas
ri xinc'ut chawäch pa ri nimalaj juyub,"†
—xcha che. 6 Are c'u ri ka sacerdote uj ri
cojom che qui nimal sacerdotes, are utz na
ri patäninic ri cubano rumal chi are cojol
tzij ri xuban ri jun c'ac' trato ri utz na
chuwäch ri nabe, rumal chi cuchi'j wi ri
Dios nimak tak tewchibal ri kas e utz na.
7 We ta kas utz xel ri nabe trato, mat ra-
jwaxic ri' xban chi jun trato chic. 8 Ri Dios
c'ut xrilo chi man utz tä ri qui c'aslemal ri
winak aj Israel, je' jas ri xubij pa ru Lok'
Pixab ri Tz'ibtalic:
Ri Kajaw Dios cubij: Cäpe na ri k'ij
aretak quinban na jun c'ac' trato
cuc' ri winak aj Israel,
cuc' ri winak aj Judá,
—cächa ri Kajaw Dios.

* **8:5** a Chawila' ri tzij "Rachoch Dios" pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento. † **8:5** b Ri nimalaj juyub ri' are ri cäbix "juyub Sinaí" che.

9 Man junam tä c'u ri' ruc' ri trato
ri xinban cuc' ri qui mam ojer
pa ri k'ij ri xinc'am qui be
rech queinwesaj lok
pa ri nim tinimit Egipto.
Man xca'n tä c'ut
jas ri cubij ri trato ri xinban cuc',
rumal c'u ri' xeinya canok,
cubij ri Kajaw Dios,
—cächa ri'.
10 Ri trato ri quinban na
cuc' ri winak aj Israel
pa tak ri k'ij ri quepetic
are wa', cubij ri Kajaw Dios:
Quinya na ri nu Pixab
pa tak ri qui chomabal,
quintz'ibaj c'u na wa'
pa tak ri canima'.
Quinoc chi na che qui Dios,
are c'u ri e are' queboc na
che ri nu winak in.
11 Man c'o tä na jun winak rajwaxic
cuya tijonic che jun winak chic.
Man cuya tä tijonic che ri rachi'l,
man cuya tä c'u tijonic che ri rachalal
rech kas cäretamaj u wäch ri Dios
rumal chi conojel winak
cäquetamaj na nu wäch,
chi ac'alab, chi ri'jab.
12 Quincuy na ri etzelal ri ca'nom,
man c'o tä c'u jubik' ri qui mac
ri cäna'taj chi na chwe,
—cächa ri Kajaw Dios. 13 Aretak cubij ri Dios chi c'o chi jun c'ac' trato, quel cubij chi ri nabe trato ya xoc'owic, man c'o tä chi u patän. Ri ojer trato ri ya xoc'owic, käsach na u wäch chanim.

9

Waral cäkil wi ru jalbem rib ri Lok'alaj Ja ri c'o chicaj ruc' ri rachoch Dios ri c'o cho we uwächulew

1 Ri nabe trato c'o ri u takanic ri cubij jas ri rajwaxic chubanic tak ri k'ijilanic. Are c'u jun k'ijilanic ri xa chupam jun rachoch Dios waral cho we uwächulew cäban wi. 2 Ri rachoch Dios ri' are je wa' u banic: Pa ri nabe u tas ri cäbix Lok'alaj C'olibal che, chila' c'o wi ri tac'alibal cantela re k'än puak xukuje' ri mesa ri c'o wi ri wa ri yo'm cho ri Dios. 3 Ri ucab u tas ri rachoch Dios are ri c'o chrij ri tasbal u pam, are c'u wa' ri cäbix che: C'olibal ri Sibalaj Lok' na, —cuchixic. 4 Chila' c'o wi ri ta'bal tok'ob re k'än puak ri käporox wi ri incienso, xukuje' ri caxa ri ch'ukum rij che k'än puak, ri c'olotal wi ri trato. Chupam ri caxa ri' c'o jun xaro re k'än puak ri c'o maná* chupam, c'o c'u ru ch'imiy ri ka mam Aarón ri xtuxic, xukuje' e c'o ri tz'alam tak abaj chupam ri xetz'ibax wi ri takanic re ri trato. 5 Puwi' ri caxa e c'o quieb ángeles ri cäbix querubines chque ri cäquiq'uexwächij ru c'olem ri Dios. E are c'u wa' qui lic'om ri qui xic' puwi' ri tz'apibal u wi' ri caxa ri cäban wi ri sachbal mac. Man cujcowin tä c'ut käkatzijoj chi na más chrij ronojel wa' che we chanim ri'.

6 Je ri' e banom ri jastak pa ri rachoch Dios. Ri sacerdotes c'ut ronojel k'ij queboc pa ri nabe u tas ri rachoch Dios chubanic ronojel ri cajwataj che ri k'ijilanic. 7 Are c'u pa ri ucab u tas ri rachoch Dios xuwi coc ri qui nimal sacerdotes xa jumul che ri jun junab. Aretak coquic rajwaxic cuc'am bi quic' quech awaj rech cuya cho ri Dios che sipanic che sachbal u mac ri are' xukuje' che sachbal qui mac ri winak aj Israel. 8 Ruc' wa' we ri' ri Lok'alaj Espíritu cuk'alajisaj chkawäch chi aretak tajin käcoj ri nabe u tas ri rachoch Dios che ri k'ijilanic, mäja' c'o ri ocbal chque ri winak rech queopan pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na. 9 Ronojel c'u wa' xa are jun c'utbal chkawäch uj cämic. Ri sipanic c'ut, xukuje' tak ri awaj ri quecämisax che qui ya'ic cho ri Dios, man quecowin taj käca'no chi ri winak ri quek'ijilanic chila' utz käquina' pa canima' cho ri Dios. 10 Je ri', rumal chi ronojel wa' xa e are jastak ri quetijowic, je' jas ri wa, xukuje' jujun jastak ri e nak'atal wi ri winak ri käca'no che resaxic ri äwas chquij, are c'u xak e takanic wa' ri xuwi c'o käquipatänij c'ä käq'uex na ronojel rumal ri Dios.

11 Cämic c'ut ya xul ri Cristo. Are qui nimal sacerdotes wa' ri cuya chke chi quekarik nimak tak tewchibal cämic ri'. Käpatänin c'u chupam ri kas Lok'alaj Ja ri utz na, ri kas je'lic, ri man xa tä banom

* **9:4** "Maná": Are ri wa ajchicaj tzukubal que ri winak aj Israel aretak xebin pa tak ri juyub ri quetz'inowic.

cumal winak, ri man rech tä c'ut we uwächulew ri'. 12 Xa jumul xoc ri Cristo pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na chutojic ri ka mac. Man are tä chuya'ic qui quiq'uel tak q'uisic', qui quiq'uel alaj tak wacäx cho ri Dios, xane tzare ru quiq'uel ri Are'. Ruc' wa' xubano chi xkarik ru tobanic ri Dios ri man c'o tä u q'uisic. 13 Kas tzij c'ut chi ri qui quiq'uel tak ri ama'ib wacäx, ri qui quiq'uel tak ri q'uisic', ru chajil ri alaj ati't wacäx ri käporox puwi' ri ta'bal tok'ob, ri kächicox pa qui wi' ri winak ri c'o ri äwas chquij, kas käcowin wa' che resaxic ri äwas chrij ri qui cuerpo. 14 We je ri', ¿a mat c'u sibalaj c'o na u chuk'ab ru quiq'uel ri Cristo? ¡Je', je ri'! Ri Cristo, rumal ri Lok'alaj Espíritu ri man käcäm taj, xujach rib ri Are' cho ri Dios che jun sipanic ch'ajch'oj. Ru quiq'uel käresaj ri etzelal pa kanima'. Te c'u ri' man käka'n tä chic ri uj nak'atal wi nabe ri man c'o tä u patän. Je ri' utz käkana' pa kanima' cho ri Dios, rech cujcowinic käkapatänij ri c'aslic Dios.

15 Rumal ri' ri Jesucristo are cojol tzij re ri c'ac' trato. Ri Cristo xcämisaxic rech quesachtaj ri mac ri xca'n ri winak pa ru k'ijol ri nabe trato, xukuje' rech ri e siq'uim rumal ri Dios käquirik na ri echbal ri man c'o tä u q'uisic ri xuchi'j lok ri Dios chque. 16 Je ri', rumal chi we käban jun wuj ri käc'utuw ru rayibal jun winak, rajwaxic ri' käk'alajisaxic chi kas käminak chic ri winak ri xbanow canok ri wuj ri' rech kas c'o u patän.† 17 Ri wuj ri' xuwi c'o u patän aretak käminak chic ri xbanowic. We c'ä c'asal na ri jun ri xbanow ri wuj, man c'o tä u patän ri'. 18 Rumal ri' aretak xban ri nabe trato, xecämisax na jujun awaj, xtix c'u ri qui quiq'uel. 19 Ri ka mam Moisés xubij conojel tak ri takanic re ri Pixab chque conojel ri winak aj Israel. Te c'u ri' xuc'am jun ch'äkap rismal chij ri banom quiäk che, xukuje' jun u k'ab che', hisopo u bi', xurub pa ri qui quiq'uel ri alaj tak wacäx xukuje' ri qui quiq'uel ri q'uisic', yuja'm c'u joron ruc', xuchicoj puwi' ri wuj re ri Pixab xukuje' pa qui wi' ri winak. 20 Te c'u ri' xubij chque: "Are wa' ri quic' ri cujiquiba ri trato ri xuban ri Dios iwuc'," —xcha chque. 21 Xukuje' ri ka mam Moisés xuchicoj quic' chrij ri rachoch Dios, xukuje' chquij conojel ri jastak ri xecoj pa ri k'ijilanic. 22 Je' jas ri cubij ri Pixab: Are rajwaxic chi ruc' quic' quesax ri äwas chrij ronojel. Man käsachtaj tä ri' ri mac ri banom cumal ri winak, we man kätix tä ri quic'.

Waral käkil wi chi ru cämical ri Cristo käresaj ri ka mac

23 Rajwaxic c'ut chi xtix ri qui quiq'uel tak ri awaj ri xesipax cho ri Dios che resaxic ri äwas chquij ri jastak ri' ri xa e c'utbal chquij ri jastak ri e c'o chila' chicaj. Are c'u ri jastak ri e c'o chila' chicaj, rajwaxic chi c'o ri utz na chuwäch ri qui quiq'uel ri awaj ri käsipax cho ri Dios chubanic kas ch'ajch'oj chque. 24 Ri Cristo man xoc tä chupam ri rachoch Dios ri xa banom cumal winak, ri xa jun c'utbal ri' chrij ri kas rachoch Dios chicaj, xane kas chila' pa ri caj xoc wi ri Are'. Chila' c'ut c'o wi cämic cho ri Dios chuta'ic tok'ob pa ka wi'. 25 Ri qui nimal sacerdotes aj Israel rajwaxic chi coc ronojel junab pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na chujachic quic' ri man rech tä ri are' cho ri Dios. Are c'u ri Cristo man cujach tä rib q'uia mul che sipanic cho ri Dios. 26 We ta je ri', are q'uia mul ta na chi ri Cristo käminak petinak lok tzaretak xbantaj ruwächulew. Man je' taj xubano, xane cämic, ri tajin quepe ri q'uisbal tak k'ij pa ka wi', ri Cristo xpetic. Ri Are' xa jumul ri' xujach rib che sipanic cho ri Dios che resaxic ri ka mac. 27 Rajwaxic chi conojel winak xa jumul quecäm na cho we uwächulew, te c'u ri' käk'at na tzij pa qui wi' rumal ri Dios. 28 Je c'u ri' xukuje' ri Cristo xa jumul xcämisaxic che resaxic ri qui mac ri winak. Käpe chi c'u na jumul chic che qui to'ic conojel ri tajin queye'n che. Man käpe tä chi c'u che resaxic ri qui mac ri winak.

10

1 Ri Pixab c'ut ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés man are tä jun kas c'utbal que ri utzalaj tak tewchibal ri quepe na. Man are tä c'u wa' ri kas quilitaj na. Ri Pixab man käcowin taj cuban utz che ri qui c'aslemal ri winak ri queboc cho ri Dios rumal ri qui cämisaxic awaj che qui sipaxic cho ri Dios

† **9:16** Are jun u wäch "pacto" o "trato" wa'.

ronojel junab. 2 We ta ri Pixab cäcowinic
cuban utz che ri qui c'aslemal ri winak cho
ri Dios, mat rajwaxic cutakej qui cämisaxic
awaj che qui sipaxic cho ri Dios. We ta je ri',
aretak sachtajinak chi ri qui mac ri winak
ri quejachow ri awaj cho ri Dios, cäquina'
ta na ri' pa canima' chi man c'o tä chi qui
mac. 3 ¡Man je' tä c'u ri'! Xane ri awaj ri
quecämisax cho ri Dios xa e na'tabal re ri
qui mac ri winak ronojel junab. 4 Je ri',
rumal chi ri qui quiq'uel tak ri ama' wacäx,
ri qui quiq'uel tak ri q'uisic' man cäcowin tä
wi cäresaj ri mac.

5 Rumal ri' ri Cristo, aretak xpe cho we
uwächulew, xubij che ri Dios:

Man caj tä la awaj
ri quecämisax chuwäch la,
man caj tä c'u la sipanic quech awaj,
xane xa xban la u banic
jun nu cuerpo (rech quincämisax
chuwäch la).
6 Ri sipanic quech awaj ri queporoxic,
ri awaj ri quecämisax chuwäch la
che resaxic ri mac,
man utz taj quil wi la,
—xcha ri'.
7 Te ri' xinbij: “In c'olic ri', nu Dios.
In petinak chubanic ri rayibal la,
je' jas ri tz'ibtal chwij
chupam ri wuj re ri Pixab,”
—xcha ri'. 8 Nabe cubij chi ri Dios man
käkaj tä c'u chuwäch ri sipanic quech tak
awaj, man craj tä c'u ri awaj ri queporox
chuwäch, ri quejach che resaxic ri mac,
pune c'u takaninak ri Pixab chi je wa'
cäbanic. 9 Te c'u ri' cubij: “In c'olic ri', nu
Dios, in petinak chubanic ri rayibal la,” —
cächa'. Quel cubij wa' chi ri Dios xresaj ri
sipanic quech awaj, xucoj c'u ru cämical ri
Cristo che sipanic chuq'uexwäch wa'. 10 Ri
Dios xujutas chrij ronojel u wäch etzelal
rumal chi ri Cristo xuban ru rayibal ri Are'
aretak xa jumul xujach rib che sipanic cho
ri Are'.

11 Ronojel sacerdote aj Israel coc che
patäninic ronojel k'ij. Q'uia mul c'ut xak
tajin wi queucämisaj awaj che qui sipaxic
cho ri Dios, pune we ri' man quecowin
taj quequesaj ri mac. 12 Are c'u ri Jesu-
cristo xa jumul xujach jun sipanic cho ri
Dios ri xak xuwi wa' rajwaxic che resaxic
ri mac pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.
Te c'u ri' xt'uyi pa ru wiquiäk'ab ri Dios.
13 Xak reye'm chic chila' chi käyi' che chi
cäch'acanic, cätakan c'u pa qui wi' conojel ri
cäca'n qui c'ulel che. 14 Je ri', rumal chi ruc'
ri jun sipanic ri xyi' cho ri Dios xubano chi
man c'o tä chi jas rajwaxic chque ri winak
ri tajin quesax chrij ronojel u wäch etzelal.
15 Ri Lok'alaj Espíritu cujiquiba u bixic wa'
chke.* Nabe c'ut cubij:

16 Ri trato ri quinban na cuc'
pa tak ri k'ij ri quepe na
are wa', cubij ri Kajaw Dios:
Quinya na ri nu pixab
pa tak ri canima',
quintz'ibaj na wa'
pa tak ri qui chomabal,
—cächa'. 17 Te ri' cubij:
Man c'o tä jubik' ri qui mac
ri cäna'taj chi na chwe.
Je ri' xukuje' ri etzelal ri ca'nom,
—cächa'. 18 Je c'u ri', aretak e sachtajinak chi
conojel tak ri ka mac, man rajwaxic tä chi
ri' queyi' niq'uiaj sipanic chic cho ri Dios
che resaxic ri mac.

Rajwaxic chi cujoc cho ri Dios

19 Rumal ri', kachalal, mäkaxej ba' kib.
Cämic c'ut cuya' cujoc pa ri C'olibal ri
Sibalaj Lok' na rumal ru quiq'uel ri Jesu-
cristo. 20 Käkac'am bi ri c'ac' be, ri be ri cu-
juc'am bi pa ri c'aslemal. Are wa' ri xujak
chkawäch aretak xjisjob ri tasbal u pam ri
rachoch Dios. Are quel cubij wa' chi rumal
ru cuerpo ri Jesús cuya' cujoquic. 21 Ri
Jesús are nimalaj ka sacerdote ri cätakan
puwi' ri rachoch Dios. 22 Rumal ri' rajwaxic
cujoc cho ri Dios ruc' jicomalaj kanima'
ri man c'o tä wi etzelal. Kas c'u cujcojon
che, man cuban tä quieb ka c'ux. Ri Are'
c'ut u banom ch'ajch'oj che ri kanima' rech
man käkana' taj chi c'o ka mac, ch'ajom chi
c'ut ri ka cuerpo ruc' sak joron. 23 Katakej
ba' ri ka cojonic chrij ri cu'l wi ka c'ux,
mäkaq'uexo, rumal chi ri Dios kas cuban
na ri xuchi'j chke. 24 Xukuje' rajwaxic

* **10:15** Are ri Lok'alaj Espíritu ri xuya ru Tzij ri Dios che tak ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios ojer.

käkatzucuj u to'ic kib ri jun ruc' ri jun chic rech lok' käkil kib, käka'n c'u ri utzil chque conojel. 25 Mäkaya ba' can ru mulixic kib, jas ri käca'n jujun ri xa c'amaninak chque, xane kawalijisaj ri kanima' chbil tak kib, más na cämic rumal chi ketam chi nakaj chic c'o wi ri k'ij ri käpe ri Kajaw Jesús.

26 We käkatzucuj u banic ri mac aretak ya ketam chi ri kas tzij, man c'o tä chi jun sipanic chic ri cuya' käyi' cho ri Dios che resaxic ri ka mac. 27 Xane xuwi käkayej ri xibibalalaj k'ij aretak käk'at tzij pa qui wi' ri winak, xukuje' ri nimalaj k'ak' ri queuporoj na ri käca'n qui c'ulel che ri Dios. 28 Ri winak ri man cunimaj tä ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, ri e c'o c'u quieb o we ne oxib ri quek'alajisanic chi kas c'o u mac, käk'at na tzij puwi' ri winak ri' chi käcämisaxic. Man kätok'obisax tä c'u na u wäch. 29 We je ri', ¿a mat quichomaj ix chi sibalaj takalic käc'äjisax na qui wäch wa' jachin tak ri xa käquetzelaj u wäch ru C'ojol ri Dios, tzel c'u käquil wi ru quiq'uel, xukuje' käquiyok' ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios ri cutok'obisaj qui wäch? ¡Je', je ri'! Ri quic' ri' are wa' ri cujiquiba ri c'ac' trato, ruc' c'u wa' quetastaj ri winak chrij ronojel u wäch etzelal. 30 Ketam c'ut chi ri Kajaw Dios u bim: "In quinyo'w na ri c'äjisabal wächaj, in quintojow na ri rajil u q'uexel ri c'äx ri xbanic," —xcha'. Xukuje' cubij pa ru Lok' Pixab: "Ri Kajaw Dios cuk'at na tzij pa qui wi' ri winak ri e rech ri Are'," —kächa'. 31 ¡Sibalaj c'äx c'ut we jun winak cuyac royowal ri c'aslic Dios, käkaj c'u pu k'ab ri Are'!

32 Chena'taj ba' chiwe ri ojer tak k'ij aretak c'ä mäja' naj xixcojon che ru Tzij ri Dios, ri je' ta ne jun sakil wa' pa ri i c'aslemal. Ruc' c'u nimalaj paciencia xich'ij ri nimalaj c'äx ri xpe pi wi'. 33 Jujun c'u chiwe xixyok'ic, xban c'u c'äx chiwe chquiwäch conojel ri winak. Jujun chic chiwe xeito' ri tajin käquirik c'äx. Rumal c'u ri' xirik iwe ri c'äx ri xquirik ri e are'. 34 Ri ix xitok'obisaj qui wäch ri xec'oji pa tak che'. Pune c'u xmaj ri jastak iwe, ruc' quicotemal xicuyu rumal chi iwetam chi c'o jun iwechbal ri utz na chila' chicaj ri man c'o tä u q'uisic. 35 Mixbison ba', xane chicu'ba i c'ux chrij ri Dios rumal chi we je ri' quibano, nim na ri tojbal ri käya'taj na chiwe. 36 Ri ix rajwaxic quichajij paciencia chubanic ru rayibal ri Dios, xukuje' churikic ri xuchi'j ri Are' chi cuya na chiwe. 37 Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij:

Xa jubik' craj chi
käpe na ri Jun ri rajwaxic käpetic,
    man käbeytaj tä c'u na,
—kächa'.
38 Ri winak ri jicom ranima'
    cho ri Dios käc'asi na
    rumal chi käcojonic.
We c'u kätzelej chrij,
    man käquicot tä ri wanima' ruc',
—kächa'. 39 Are c'u ri uj man uj jun tä cuc' ri niq'uiaj ri xa quetzelej chquij, käsach c'u qui wäch, xane ri uj, uj jun cuc' ri quecojonic. Je ri' käkarik ru tobanic ri Dios, cujc'asi c'u na.

11

Waral käkil wi jas ri' ri cojonic

1 Ri cojonic are ri u jiquibaxic ka c'ux chi kas tzij käya'taj na chke jas ri keye'm. Xukuje', pune man käkil tä u wäch ri keye'm, käkacoj pa kanima' chi kas c'olic. 2 Ri ka mam ojer kas xecojonic. Rumal ri' ri Dios utz xril wi ri qui c'aslemal.

3 Rumal ri cojonic ketam chi ri Dios ruc' ru tzij xuban ri uwächulew, ri caj, ri k'ij, ri ic', xukuje' ri ch'imil. Je ri' chi ri man queilitaj taj, are xbambex que conojel ri quekil cämic.

4 Rumal ri cojonic ri ka mam Abel xuya jun sipanic cho ri Dios ri utz na chuwäch ri sipanic ri xuya ri Caín. Rumal ri' xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima' ri ka mam Abel, xuc'amowaj c'u ru sipanic. Je ri', pune cäminak chic ri ka mam Abel, je' ta ne chi tajin kätzijon na cämic rumal chi xcojonic.

5 Rumal ri cojonic ri ka mam Enoc xc'am bi chicaj, man xril tä c'u u wäch ri cämical. Man xriktaj tä chic rumal chi xc'am bi rumal ri Dios. Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij chi aretak mäjok käc'am bi ri ka mam Enoc, ri Dios xquicot ruc' ru c'aslemal ri are'. 6 We man kas cujcojonic, ri ka c'aslemal man käkaj tä ri' cho ri Dios. Je ri', rumal chi jachin ri craj coc cho ri Dios rajwaxic ri' cucojo chi kas c'olic, xukuje'

chi ri Are' cuban ri utzil chque ri quetzucun che.
7 Rumal ri cojonic ri ka mam Noé xniman che ri Dios aretak xbix che chi c'o jas ri cäc'ulmataj na pune c'u mäja' quilitajic. Xkaj c'u chubanic ri arca che qui to'ic ri e c'o pa rachoch chuwäch ri c'äx ri cäpe na. Rumal ru cojonic xuk'at tzij pa qui wi' ri niq'uiaj winak chic chi cäc'äjisax qui wäch. Xk'alajisax c'u rumal ri Dios chi jicom ranima' rumal chi xcojonic.
8 Rumal ri cojonic ri ka mam Abraham xnimanic aretak xsiq'uix rumal ri Dios, xe' c'u pa ri ulew ri xyi' che rumal ri Dios che rechbal. Xe'c, xel bi pa ru tinimit, man retam tä c'ut jawije' chi' copan wi. 9 Rumal chi kas xcojon ri ka mam Abraham, xc'oji chila' pa ri ulew ri' ri xchi'x che rumal ri Dios, je' ta ne chi are jun estranjer winak. Xak pa tak carpa xc'oji wi. Je' c'u xuban ri ka mam Isaac, ri ka mam Jacob ri xukuje' xchi'x chque rumal ri Dios jas ri xubij che ri ka mam Abraham. 10 Je ri', rumal chi ri ka mam Abraham xcu'bi u c'ux chi copan na pa ri jun tinimit ri man cäsach tä u wäch, ri xuchomaj u banic ri Dios, ri xukuje' Are' xyacowic.
11 Rumal ri cojonic ri ka mam Sara, pune ri are' man c'o tä ral quec'oji'c, xyi' c'u u chuk'ab rumal ri Dios rech cäc'oji ral pune nim winak chic. Je ri' xril u wäch jun ral ala, rumal chi xucojo chi ri Dios cubano jas ri xubij che. 12 Je ri' ri ka mam Abraham, pune xa jubik' man cäcämic, e q'uia c'u ri rachalaxic ri xil na qui wäch, ri je' qui q'uial jas ri ch'imil ri e c'o chicaj, je' jas ri senyäb ri c'o chuchi' ri mar ri man c'o tä jun cäcowin che cajilaxic.
13 Conojel wa' we winak ri' xecämic. Man xquirik tä c'u bic jas ri xuchi'j ri Dios chque. Rumal c'u rech chi kas xecojonic, je' ta ne chi tajin cäquil apan wa' chi naj, xquicojo chi c'olic, xequicot c'u chuchomaxic ri xchi'x chque. Xquik'alajisaj c'ut chi ri e are' xak e estranjerab, xak e oc'owel cho we uwächulew. 14 Ri winak ri cäquibij chi xak e oc'owel cho we uwächulew, kas k'alaj wa' chi xa tajin cäquitzucuj na ri kas qui tinimit. 15 We ta are tajin cäquichomaj apan ri ulew ri xebel wi lok, xecowin ta ri' xetzelej jela'. 16 Man je' tä c'ut, xane ri e are' cäcaj jun qui tinimit ri utz na, are c'u wa' ri tinimit ri c'o chila' chicaj. Rumal ri' ri Dios man cäq'uix taj aretak cäbix che chi are qui Dios ri winak ri', rumal chi u banom u banic jun tinimit ri cuya na chque.
17 Rumal ri cojonic ri ka mam Abraham xuc'am bi ri Isaac ru c'ojol chuya'ic che sipanic cho ri Dios aretak ri Dios xuta' wa' che. Pune xak xuwi wa' u c'ojol c'olic man xuban tä quieb u c'ux chuya'ic ri are' che sipanic, pune ta ne ri Dios xuchi'j che: 18 "Rumal ri a c'ojol, ri Isaac, quil na qui wäch ri awachalaxic," —xcha ri' che. 19 Ri ka mam Abraham kas xucojo chi ri Dios cäcowinic queuc'astajisaj ri cäminakib. Chuwäch ri are' c'ut, je' ta ne xcäm na ru c'ojol, te c'u ri' xc'astaj chic chquixol ri cäminakib, xc'oji chi na ruc'.
20 Rumal ri cojonic ri ka mam Isaac xuchi'j che ri a Jacob xukuje' che ri a Esaú chi quetewchix na pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. 21 Rumal ri cojonic ri ka mam Jacob aretak xa jubik' man cäcämic, xuchi'j chque ri u c'ojol ri a José chquijujunal chi quetewchix na pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Xuk'ijilaj ri Dios xutok'aj c'u rib che ru tza'm ru ch'imiy. 22 Rumal ri cojonic ri ka mam José aretak xa jubik' man cäcämic, xubij canok chi cäpe na ri k'ij aretak quebel na bi ri winak aj Israel pa Egipto. Xukuje' xubij canok jas ri cäban na che ru bakil.
23 Rumal ri cojonic ri a Moisés, aretak xil u wäch, oxib ic' xc'u' na cumal ru nan u tat. Je ri', rumal chi xquilo chi are jun ac'al je'lic. Man xquixej tä c'u quib, xane man xquinimaj tä ri takanic ri xuya ri nim takanel chi rajwaxic cäquicämisaj ri ac'al. 24 Rumal ri cojonic ri a Moisés aretak nim ala chic, man xraj taj xuban u nan che ru mia'l ri nim takanel pa Egipto. 25 Xane ri are' más je'l na xril ru rikic c'äx cuc' ri winak ri e rech ri Dios chuq'uexwäch ri cäquicot na quieb oxib k'ij chubanic ri mac ri je'l cäquil wi ri niq'uiaj winak chic. 26 Are xuban u k'inomal che ri c'äxc'ol ri xuriko rumal ru patänixic ri Cristo, chuq'uexwäch ri qui k'inomal ri winak aj Egipto. Je ri', rumal chi tajin cuchomaj apan ri tojbal ri cäyi' na che rumal ri Dios. 27 Rumal ri

cojonic ri ka mam Moisés xel bi pa Egipto. Man xuxej tä rib chuwäch ri royowal ri nim takanel, man xuban tä c'u quieb u c'ux rumal chi je' ta ne tajin käril apan ri Dios ri man quilitaj taj.

28 Rumal ri cojonic ri ka mam Moisés xuchap lok u banic ri nimak'ij Pascua,* aretak xtakanic chi cächicox quic' chuchi' tak ri ja. Je' xca'n ri winak aj Israel wa' rech ri ángel re ri cämical man queucämisaj tä ri nabeal tak qui c'ojol. 29 Rumal ri cojonic xek'ax ri winak aj Israel pa ri nimalaj ja' rech ri Quiäk Mar, je' ta ne chi pa chaki'j ulew xek'ax wi. Aretak c'ut ri winak aj Egipto je' xcaj xek'axic, xejik' can ri e are' pa ri mar.

30 Rumal ri cojonic xetzak ri pimak tak tapya ri e c'o chrij ri tinimit Jericó, aretak e bininak chi wukub k'ij ri winak aj Israel chrij. 31 Rumal ri cojonic ri Rahab ri ixok ri queuch'abej achijab man xcäm tä junam cuc' ri winak ri man xeniman tä che ri Dios, rumal chi utz xuban che qui c'ulaxic ri achijab aj Israel ri e takom bi che rilic ri tinimit.

32 ¿Jas chi c'u ri quinbij na? Xa c'u man cuban tä ri k'ij chutzijoxic ri' ri xuban ri ka mam Gedeón, ri ka mam Barac, ri ka mam Sansón, ri ka mam Jefté, ri ka mam David, ri ka mam Samuel xukuje' ri xca'n ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. 33 Rumal ri cojonic ri e are' xequich'ac tak tinimit, utz xca'n chuk'atic tzij, xya'taj c'u chque ri tobanic ri xuchi'j ri Dios. Xquitz'apij c'u u pa qui chi' tak ri coj. 34 Xquichup nimak tak k'ak', xa jubik' c'u man xecämisax tä cumal winak ri c'o espada pa qui k'ab. Ri man c'o tä qui chuk'ab xyi' ri qui chuk'ab. Te c'u ri' sibalaj xech'acan pa ri ch'oj, xequich'ac c'u ri soldados ri e takom bic cumal ri qui c'ulel. 35 E c'o c'u ixokib ri xquil chi na qui wäch ri qui cäminakib rumal chi xec'astaj chi na chquixol ri cäminakib.

Niq'uiaj winak chic xban c'äx chque, xecämisaxic, man xquic'am tä c'u ri torbal que. Je ri' xca'no rech cäquirik jun c'aslemal ri utz na aretak quec'astaj na chquixol ri cäminakib. 36 Niq'uiaj chic xesax qui q'uixbal, xech'ay c'ut. Man xuwi tä wa', xane xukuje' xeyut ruc' tikom tak ch'ich', xeocsax c'u pa che'. 37 Xecämisax chabaj, xek'at che sierra, xban quieb chque, xban c'u q'uia u wäch c'äx chque che rilic we kas e cojonelab, xukuje' e c'o ri xecämisax ruc' machete. Xexulic, xepakic. Xa qui tz'umal chij xukuje' qui tz'umal q'uisic' xquicoj che catz'iak. E meba', xyac qui bis, xetzelax c'u qui wäch cumal ri winak. 38 Ri winak re ri uwächulew man takal tä chque chi quec'oji we winak ri' cuc'. Xebe' c'u je wa', xebe' je ri' pa tak ri juyub ri quetz'inowic, pa tak ri c'ache'laj. Xak pa tak pec, xak pa tak ri jul ri e c'o pa tak ri ulew xec'oji wi. 39 Conojel wa' we winak ri', pune xilitajic chi utz xca'n pa ri qui c'aslemal rumal ri qui cojonic, man xquirik tä c'u bic ri xuchi'j ri Dios chque. 40 Je ri', rumal chi ri Dios xuchomaj jun tewchibal ri nim na chke uj, rech man xuwi tä ri e are' käkarik ri utzil ri u chomam ri Are', xane ri uj xukuje' junam cuc'.

12

Waral käkil wi chi rajwaxic cujchoman chrij ri Jesús je' ta ne chi tajin käkil u wäch

1 Rumal c'u rech chi ri uj sutim kij cumal q'uialaj winak ri qui k'alajisam ri qui cojonic, kaya ba' apan jela' ri cuya latz' chke, xukuje' ri mac ri cujuk'atej. Kachajij paciencia pa ri ka binem ri c'o na chkawäch. 2 Chujchoman chrij ri Jesús ri käyo'w chke chi cujcojonic, cuban c'ut chi kas je' quel na. Ri Are' xuch'ij ri cämical cho ri cruz, man nim tä xril wi wa', pune xel u q'uixbal. Je ri', rumal chi retam chi aretak coc'ow ri c'äx, curik na nimalaj quicotemal. Xt'uyi c'u pa ru wiquiäk'ab ri Dios chila' chicaj.

3 Chixchoman ba' chrij wa' ri c'utbal ri xuya can ri Jesús. Ri Are' xurik nimalaj c'äx pa qui k'ab ri ajmaquib. Je ri' chixchomanok rech man quixcos tä ix, man quixbison taj, cuban ta c'u quieb i c'ux. 4 Ri ix c'ut man ix opaninak tä cho ri cämical pa ri ch'oj ri tajin quiban chrij ri mac. 5 ¿A sachinak pa i jolom ri pixbenic ri u yo'm ri Dios chiwe rumal chi ix ralc'ual ri Are'?

* **11:28** "Pascua": Chawila' ri San Mateo 26:2, nota.

Je wa' cubij pa ru Lok' Pixab ri Dios ri
Tz'ibtalic:
Walc'ual, c'äx mana'
aretak cäc'äjisax a wäch
rumal ri Kajaw Dios.
Xa c'u che a tijoxic wa'.
Matbisonic aretak catuyajo.
6 Je ri', rumal chi ri Kajaw Dios
cuc'äjisaj u wäch
jachin ri lok' käril wi,
cuyaj c'u na jachin ri cuc'am
che ralc'ual,
—cächa'. 7 Chich'ija ba' ix aretak ri Dios
cuc'äjisaj i wäch, rumal chi are c'utbal chi
ri Are' u banom ralc'ual chiwe. Je ri', ru-
mal chi man c'o tä jun alc'ualaxel ri mat
cäc'äjisax u wäch rumal ru tat. 8 Are c'u
we ri Dios man cuc'äjisaj tä i wäch, je' jas ri
cuban chque conojel ri ralc'ual, xa man kas
ix alc'ualaxel tä ri', xane xa man k'alaj tä u
wäch ri' jachin ri i tat. 9 Nabe canok, aretak
uj ac'alab na, ri ka nan ka tat waral cho we
uwächulew xquic'äjisaj ka wäch. Nim c'ut
xekil wi. ¿A mat utz na ri' we ta käkaya
kib pa nimaxic che ri ka Tat ri c'o chila'
chicaj rech c'o ri ka c'aslemal? ¡Je', je ri'!
10 Ri ka nan ka tat waral cho ruwächulew
xquic'äjisaj ka wäch quieb oxib junab jas
ri utz xquil wi ri e are' rech utz cujel pa
we c'aslemal ri' ri xa käq'uisic. Are c'u ri
Dios cuc'äjisaj ka wäch rech kas utz cujelic,
che ka tasic chrij ri etzelal, je' jas ri Are'
tastal chrij ronojel u wäch etzelal. 11 Kas
tzij c'ut chi aretak cäc'äjisax ka wäch man
c'o tä jumul ri' ri xa ta cujquicotic, xane
xa c'äx käkana'. Pune je ri', we c'u rumal
chi cäc'äjisax ka wäch käketamaj u banic ri
jicomal pa ri ka c'aslemal, käka'n na ronojel
u wäch utzil ri', cuxlan c'u na ri kanima'.

Waral käkil wi ri c'äx ri curik jun we käretzelaj u wäch ru tok'ob ri Dios

12 Je c'u ri', mixbison ba', muban quieb
i c'ux je' ta ne chi xa cosinak ri i k'ab,
siquirinak c'u ri iwakan. 13 Are chitzucuj
ri be ri jicom rech chila' quixbin wi. Je
ri' rech ri jun ri cuban quieb u c'ux, ri
xak käbisonic, käquicot na, junam jas ri jun
winak ri u banom c'äx ri rakan cutzir na,
man cuban tä chi c'äx.

14 Chicojo i chuk'ab rech c'o utzil chixol
nimalaj iwonojel. Chitasa iwib chrij rono-
jel u wäch etzelal, rumal chi we man
ch'ajch'oj ru c'aslemal jun cho ri Dios, man
käril tä ri' u wäch ri Kajaw Jesús. 15 Chiwila
iwib rech c'o ne jun chiwe ri mat curik
ri nimalaj u tok'ob ri Dios. C'o ne jun
chiwe mubano je' jas jun itzel tico'n ri cuya
latz', ri cuban c'äx chque conojel ri niq'uiaj
tico'n chic. 16 C'o ba' jun chiwe je' mubano
xa jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib,
man c'o tä qui pixab, o cuban na ri äwas u
banic, jas ri xuban ri Esaú ri xa rumal jun
riquil xuc'ayij ri tewchibal ri ya'tal che ri
nabeal ala. 17 Iwetam c'u ix chi te ri' aretak
ri Esaú xraj xtewchixic, man xcowin tä
chi ru tat xutewchij. Pune sibalaj xok' ri
Esaú, man xurik tä chi ri are' jas xuban
chuq'uexic ri xbantaj rumal.

18 Ri ix man ix opaninak taj cho ri juyub
Sinaí u bi' ri kas c'o wi, ri sibalaj känicowic,
ri c'o wi k'ekum, k'ekmuj, xukuje' nimalaj
k'ekal jäb, jawije' ri xeopan ri winak aj
Israel ojer. 19 Ri ix man i tom tä ru ch'abal
ri trompeta, man i tom tä c'u ru ch'abal
ri Dios ri xch'aw lok puwi' ri juyub cuc' ri
winak. Ri xetow ru ch'abal ri Dios xquita'
tok'ob chi mech'abex chic. 20 Je ri', rumal
chi sibalaj xquixej quib aretak xquita ri
takanic ri cubij: "Jachin ri käpaki lok, pune
ta ne xa jun awaj, we käpaki lok puwi' we
juyub ri', käcämisax na chabaj o käjut na che
lanza," —cächa'. 21 ¡Sibalaj xibibal ri xilitajic!
Je ri' chi ri ka mam Moisés xubij: "Quin-
birbitic rumal chi sibalaj quinxej wib," —
xcha'.

22 Ri ix c'ut ix opaninak cho ri nimalaj
juyub Sión, cho ru tinimit ri c'aslic Dios,
ri Jerusalén ri c'o chila' chicaj, jawije' e c'o
wi q'uia mil ángeles. 23 We ángeles ri' qui
mulim quib chuk'ijilaxic ri Dios. Ix opan-
inak c'u ix cuc' ri ralc'ual ri Dios ri tz'ibtal
ri qui bi' chila' chicaj. Ri ix opaninak cho ri
Dios ri K'atal Tzij ri c'o pa qui wi' conojel.
I mulim c'u iwib cuc' ri canima' ri utzalaj
tak winak ri banom utz che ri qui c'aslemal
rumal ri Dios. 24 Ri ix c'ut, ix opaninak ruc'
ri Jesús ri cojol tzij ri xuban ri c'ac' trato.
Are cu'l i c'ux chrij ru quiq'uel ri xuchicoj ri
Are'. Are quiq'uel wa' ri cuk'alajisaj ri utz
na chuwäch ri cuk'alajisaj ru quiq'uel ri ka

mam Abel.
25 Chiwila ba' iwib, miwetzelaj u wäch
ri Jun ri tajin cäch'awic, xane chitatabej.
Man c'o tä jun chque ri winak aj Israel
ri xcowinic xuto' rib aretak xquetzelaj u
wäch ri Dios ri xeupixbaj waral cho we
uwächulew rumal ri ka mam Moisés. We
je ri', ¿a cujcowin ne lo uj cäkato' kib we
cäketzelaj u wäch ri Jun ri cujupixbaj lok
chila' chicaj? ¡Man cujcowin taj! 26 Ru
ch'abal ri Dios ri xtataj pa ri ojer tak
k'ij xuyacya' ruwächulew. Cämic c'ut cu-
bij ri Dios: "Jumul chic man xuwi tä chi
ruwächulew quinyacya', xane xukuje' ri
caj," —cächa'. 27 Aretak cubij "jumul chic",
quel cubij wa' chi ri Dios cusach na qui
wäch ri jastak ri e u banom ri cuya' ques-
labic, cäcanaj c'u na canok ri man cuya' taj
käslabisaxic. 28 Ru takanic ri Dios ri cäpe na
pa ka wi', man c'o tä jun cäcowinic quel-
sanic. Rumal ri', kaya ba' maltioxinic che ri
Dios, kak'ijilaj c'ut. Kaxej ba' kib chuwäch,
nim c'u kila wi. Are c'u wa' ri käkaj chuwäch
ri Are'. 29 Je ri', rumal chi ri ka Dios are je'
jas jun k'ak' ri cusach u wäch ronojel.

13

Waral käkil wi ri rajwaxic käka'n uj, ri uj cojonelab, rech käquicot ranima' ri Dios

1 Kachalal, chitakej u banic ri tajin
quibano, quiwaj iwib ri jun ruc' ri jun chic
rumal chi iwachalal iwib. 2 Mäsach ba' pa
i jolom ru banic utzil chque ri winak ri
queopan cho iwachoch. E c'o c'u jujun
ri rumal ri u banic ri utzil ri', xequic'ulaj
ángeles cho ri cachoch, man xquich'ob tä
c'ut.
3 Chena'taj chiwe ri e c'o pa tak che', je'
ta ne chi ri ix xukuje' ix c'o pa che' junam
cuc'. Chichomaj qui wäch ri tajin käban c'äx
chque, je' ta ne chi ix ri' ri tajin quirik c'äx
junam jas ri e are'.
4 Nim chiwila wi ri c'ulanem nimalaj
iwonojel. Ri ixok me' chi ruc' jun achi chic,
ri achi c'ut me' chi ruc' jun ixok chic. Ri
Dios c'ut cuk'at na tzij pa qui wi' jachin
tak ri je' käca'no jas ri käca'n ri tz'i' ri xak
käquirik quib, man c'o tä qui pixab, xukuje'
cuk'at na tzij pa qui wi' ri käca'n ri nimalaj
mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil o ri
rachajil jun winak chic.
5 Mirayij u wäch ri puak, xane chixquicot
ruc' jampa' ri c'o iwuc' rumal chi ri Dios u
bim: "Man catinya tä canok. Man catin-
wonoba tä c'u canok," —xcha'. 6 Je ri' man
rajwaxic taj käkaxej kib, cuya' c'ut käkabij:

Ri Kajaw Dios are' quinto'wic,
man quinxej tä c'u wib
chuwäch ri käcowin jun winak
cubano chubanic c'äx chwe,
—cujcha na.

7 Chena'taj chiwe ri c'amal tak i be ojer,
ri xquitzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chiwe.
Chixchoman chrij ronojel ri utzil ri qui
banom petinak lok pa ri qui c'aslemal. Jas
ri xca'n ri e are' xecojonic, je' c'u chibana
ix.
8 Ri Jesucristo xak je' u wäch. Are c'o
ojer, are c'o cämic, are käc'oji na pa tak
ri k'ij ri junab ri quepe na. 9 Xak mix-
subtaj cumal winak ri käquic'ut jule' tak
tijonic chic ri jalan chi wi. Are utz na
we käkajiquiba ri kanima' chrij ri nimalaj u
tok'ob ri Dios, man chrij tak tä ri takanic ri
xuwi käquibij jas u wäch ri kätijic. We jalajoj
tak takanic ri' man c'o tä kätob wi chque ri
tajin käquinimaj wa'.
10 Ri uj c'o jun ka sipanic ri jalan chi
wi ri yo'm cho ri Dios ri man ya'tal taj
käquitij que ri sacerdotes ri quepatänin pa
ri rachoch Dios. 11 Ri qui nimal sacerdotes
aj Israel cuc'am bi ri qui quiq'uel ri awaj
pa ri C'olibal ri Sibalaj Lok' na, cuya c'u
wa' che sipanic cho ri Dios che resaxic
ri mac. Are c'u ri qui cuerpo ri awaj ri'
queporox chrij ri tinimit. 12 Je c'u ri' xuban
ri Jesús. Ri Are' xcämisax chrij ri tinimit
chubanic ch'ajch'oj che ri canima' ri winak
cho ri Dios ruc' ru quiq'uel ri Are'. 13 Chujel
ba' apan ruc' ri Jesús chrij ri tinimit rech
käkarik ke uj ri q'uixbal ri xurik ri Are'.
14 Waral c'ut cho we uwächulew man c'o
tä jun ka tinimit ri man käsach tä u wäch,
xane are keye'm ri ka tinimit ri käc'oji na.
15 Rumal ri' rajwaxic ba' kaya u k'ij ri Dios
amak'el rumal ri Jesucristo. Ri ya'bal u k'ij
ri Dios ri käkaya', are wa' sipanic ri rajwaxic
käkaya cho ri Are'. ¡Kaya ba' u k'ij ruc' ri tzij
ri käpe pa kanima'! 16 Xukuje' mäsach pa i
jolom ru banic ronojel u wäch utzil, xukuje'
ri qui to'ic niq'uiaj chic ruc' jampa' ri c'o

iwuc'. Are c'u tak wa' ri sipanic ri käkaj cho ri Dios.
17 Chixniman chque ri c'amal tak i be, chiya iwib pa takic chque. Je ri', rumal chi ri e are' queboc il che ri iwanima', quetam c'ut chi käquijach na cuenta cho ri Dios. Chibana wa' rech ri e are' quechacun ruc' quicotemal, man c'o tä c'äx käquina' pa canima' chiwij. We man je ri', ri ix xukuje' man c'o tä quich'ac na.
18 Chibana orar pa ka wi'. Ri uj c'ut kas ketam chi man c'o tä c'äx käkana' pa kanima'. Je ri', rumal chi käkaj käka'n ri utz pa ronojel ri käka'no. 19 Sibalaj quinta' tok'ob chiwe chi quiban orar pa nu wi', rech ri Dios cuya chwe chi quinopan chi na iwuc' jumul chic chanim.

Ri xtz'iban we wuj ri' cuya rutzil qui wäch ri cojonelab, cuta' ru tewchibal ri Dios pa qui wi'

20 Ri Dios ri cubano chi cuxlan ri kanima' xuc'astajisaj ri Kajaw Jesucristo chquixol ri käminakib. Ri Jesucristo are ri nimalaj Ajyuk' ri queuchajij ru chij. Xujiquiba c'u ri trato ri man c'o tä u q'uisic ruc' ru quiq'uel. 21 Are ta ri Dios cuya chiwe ronojel ri rajwaxic chubanic ri utz pa ri i c'aslemal rech quixcowinic quiban ru rayibal. Chuban ta c'u na pa ri ka c'aslemal rumal ri Jesucristo jachique ri cubano chi käquicot ri ranima' ri Are'. ¡Chnimarisax ta ba' u k'ij ri Cristo cämic, xukuje' pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic! Amén.
22 Kachalal, quinbochi'n chiwe chi quichajij paciencia chutatabexic we pixbenic ri', xak c'u quieb oxib tzij nu tz'ibam bi chiwe pa we carta. 23 Cwaj chi quiwetamaj chi ri kachalal Timoteo ya xel lok pa che'. We käpe chanim, que' na wuc' aretak quine' che iwilic.
24 Chiya rutzil qui wäch conojel ri c'amal tak i be, xukuje' conojel ri kachalal cojonelab. Ri kachalal aj Italia käquiya bi rutzil i wäch.
25 Are ta ba' ri Dios kätok'obisan i wäch nimalaj iwonojel. Amén.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SANTIAGO

Ri Santiago cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri cojonelab ri e jabuninak cho ronojel ruwächulew

1 In wa', ri Santiago, in patänil re ri Dios xukuje' ri Kajaw Jesucristo. Quinya bi rutzil qui wäch ri cojonelab ri e rech ri tinimit Israel, ri e jabuninak cho ronojel ruwächulew.

Waral käkasiq'uij wi jubik' chrij ri c'äxc'ol ri käkarik na, xukuje' jas käka'no rech c'o ri ka no'j ri käpe ruc' ri Dios

2 Ri ix, wachalal, rajwaxic chi xa sibalaj quixquicotic aretak quepe q'uia u wäch c'äxc'ol chiwij. 3 Iwetam chi c'ut chi aretak käpe c'äxc'ol chiwij che rilic we kas tzij ix cojoninak che ri Dios, xa quiwetamaj na jas quibano rech kas jicom ri iwanima' chuch'ijic ronojel. 4 Chicojo ba' i chuk'ab rech kas tzij quiwetamaj jas quibano rech kas jicom ri iwanima' chuch'ijic ronojel ri käpe pi wi'. Xa je ri' kas kätz'akat na ri i chomabal, utz quiban na pa ronojel, man c'o tä chi c'u jas ri cajwataj chiwe chuwäch ri Dios.

5 We c'o jun chiwe ri cuna' chi c'o ri craj na che ri u no'j, chuta' wa' che ri Dios. Are c'u ri Dios cuya na ri rajwaxic che. Man xa tä jubik' cuya ri Are', xane cuya chque conojel jas ri qui rajwaxic. Ri Are' man c'o tä cubij, man käpe tä royowal. 6 Rajwaxic c'ut chi aretak cuta' ru no'j che ri Dios, cucojo chi kas käya'taj na che, man cuban tä c'u quieb u c'ux. Ri winak ri cuban quieb u c'ux junam ri' ruc' jun nimalaj uwoja' ri käpe puwi' ri mar, ri käc'am bi je wa' je ri' rumal ri quiäkik'. 7 Ri winak ri je' u banic wa', muchomaj chi c'o jas käyi' che rumal ri Dios. 8 Man c'o tä jas käyi' ri' che rumal chi xa quieb u c'ux, man käcowin tä c'u ri' chubanic jicom che ru c'aslemal.

Waral käkil wi ru jalbem rib ru c'aslemal ri kachalal meba' ruc' ri kachalal k'inom

9 Ri kachalal ri man nim tä u banic rajwaxic ri' käquicotic aretak känimarisax na u k'ij rumal ri Dios. 10 Xukuje' ri kachalal ri k'inom rajwaxic ri' käquicotic aretak käkasax u k'ij rumal ri Dios, rumal chi ri k'inom xa je' jas ru cotz'ijal ri k'ayes, man naj tä c'ut cuch'ijo. Are je ri' ru c'aslemal cho we uwächulew. 11 Aretak quel lok ri k'ij, käpe ru chuk'ab, sibalaj cuban k'ak', kächaki'jar c'u ri k'ayes. Käpulpub ru cotz'ijal, käsach c'u u wäch ru je'lal. Je wa' cuc'ulmaj na ri k'inom. Xak te'talic käcäm na ri are' aretak tajin cuban ronojel u wäch chac chumulixic ru k'inomal.

Ri cojonel curik c'äx, xukuje' kätakchi'x che mac

12 Utz re ri winak ri jicom ranima' chuch'ijic ri c'äx. Je ri', rumal chi ri winak ri', aretak quilitajic chi je wa' cubano chuch'ijic ri c'äx, käyi' c'u na ri tojbal re. Are c'u wa' ri kas c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic ru bim ri Dios chi cuya na chque ri winak ri lok' käquil wi ri Are'. 13 Aretak jun winak cuna' pa ranima' chi kätakchi'x chubanic ri man utz taj, muchomaj ri' chi are ri Dios tajin kätakchi'nic. Ri Dios man c'o tä jumul cutakchi'j jun winak chubanic ri etzelal, man kätakchi'x tä c'u ri Are' chubanic wa'. 14 Xane ri winak kätakchi'x che mac aretak känimän che ri itzel tak u rayinic. Xak je ri', ri winak käkaj na pa mac. 15 Ri itzel tak u rayinic ri winak are ri' ri kätakchi'n chubanic ri mac. Aretak ri winak cutakej u banic ri mac, chuq'uisbal curik na ri cämical.

16 Lok'alaj tak wachalal, ¡misub iwib! 17 Ronojel ri kas utzil ri käkariko, ronojel c'u ri man c'o tä etzelal ruc' käpe chila' chicaj. Käpe ri' ruc' ri Dios ri banowinak ronojel u wäch sakil. U banom c'u ri k'ij, ri ic', xukuje' ri ch'imil. Man je' tä ri Are' jas ri k'ij, ri ic', ri ch'imil, man cujuya tä c'u pa ri k'ekum. Xak je' wi ri Dios, man käq'uextaj tä c'u ri Are'. 18 Ri Dios xuya ri kas ka c'aslemal, xuban c'ac' tak winak chke rumal ru Lok' Pixab ri cubij ri Kas Tzij. Jas ri quiban che ri ija', quicha' chquixol ri jal, ri nabe tak u wäch ri abix, are c'u je' xuban ri Dios chke uj. Xujucha' chquixol conojel ri u banom ri Are' rumal chi are wa' ru rayibal.

Waral käkil wi jas ri' ri kas cojonic ri craj ri Dios

19 Lok'alaj tak kachalal, chna'taj wa' chiwe. Chijujunal ba' rajwaxic chi kas ix sac'aj chutatabexic na ri cäquibij niq'uiaj chic. Man chanim taj quixch'awic, xane utz quiban chuchomaxic ri quibij. Man xak tä chanim cäpe ri iwoyowal. 20 Ri winak ri xak cäpe royowal, man cuban tä ri' ri kas jicom, ri kas utz ri craj ri Dios. 21 Chiya ba' can ronojel u wäch etzelal rumal chi äwas u banic wa' cho ri Dios xukuje' chquiwäch ri winak. Chiya can xukuje' ronojel u wäch ri sibalaj itzel u banic. Miban nimal, xane chixnimanok. Chic'amowaj c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri u ticom ri Are' pa ri iwanima'. Are c'u wa' ri cäcowinic cubano chi quirik ru tobanic ri Dios, man cäsach tä c'u u wäch ri iwanima'.

22 Rajwaxic c'ut chi kas quibano jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios. Man xuwi taj quitatabej. We xak xuwi quitatabej, man quiban tä c'u ri cubij, xak tajin quisub iwib ri'. 23 Jachin ri xak xuwi cutatabej ru Lok' Pixab ri Dios, man cunimaj tä c'u ri cubij, junam ri' ruc' jun winak ri na'l cuca'yej rib pa jun espejo, cäril na jas ri kas u banic ri u wäch. 24 Xuwi cärilo jas u banic ri are', te c'u ri' que'c, cäsach c'u pu jolom jas ri xrilo, jas ri kas u banic ri are'. 25 Ru Lok' Pixab ri Dios are jas jun espejo. Jachin jun ri cutakej cäca'y chupam, cusiq'uij, man cäsach tä c'u pu jolom ri cubij ri Lok' Pixab ri' ri kas tz'akat, ri xujresaj pa ri mac ri xujc'oji wi nabe. Xane kas cunimaj wa', cuban c'ut jas ri cubij. Utz re ri winak ri', cätewchix na rumal ri Dios pa ronojel ri cubano.

26 We c'o jun cuchomaj chi are utzalaj cojonel, man retam tä c'ut cujic' ri rak', wa' we winak ri' xak tajin cusub rib. Ri cojoninak wi ri are', man c'o tä c'u u patän wa' che. 27 Ri kas cojonic ri ch'ajch'oj chuwäch ri Dios ka Tat, ri man c'o tä etzelal ruc', are ru banic utzil chque ri menorib xukuje' chque ri malca'nib ri tajin cäquirik c'äx, queriktaj c'u pa bis. Xukuje' are ru chajixic rib jun chquiwäch ri itzel tak jastak ajuwächulew.

2

Rajwaxic chi man nim taj käkil wi jun winak chuwäch ri jun chic

1 Wachalal, ix ri ix cojoninak che ri Kajaw Jesucristo ri sibalaj nim u k'ij, man cuya' taj ri mat junam queiwil wi ri winak. 2 Ka'na che chi coc bi chixol jun achi ri k'inom, u cojom c'u jun u mulk'ab re k'än puak, xukuje' u cojom jun je'lalaj ratz'iak ri pakal rajil. Xukuje' coc bi jun achi chic ri meba' ri k'el ri ratz'iak u cojom. 3 ¿Jas lo quel ri' we are nim quiwil wi ri achi ru cojom jun je'lalaj ratz'iak, quibij c'u che: "T'uyul la waral pa we utzalaj tem," —quixcha che, are c'u ri meba', quibij che: "Xak chattac'al na at chila', o chatt'uyul kaj waral cho ri ulew?" —quixcha che. 4 We je' quiban wa', man junam tä ri' quiwil wi iwib, xane jun ri' ri más nim quiwil wi, are c'u ri jun chic xa quiwetzelaj u wäch. Ix je' ta ne k'atal tak tzij ri je' quiban wa' xa rumal ri itzel i chomanic.

5 Lok'alaj tak wachalal, chitampe wa': Ri meba'ib cho we uwächulew, e cha'tal rumal ri Dios rech kas quecojon na che ri Are', xukuje' rech käyi' na chque ri echbal ru bim ri Dios chi cuya chque ri lok' käquil wi ri Are'. Are wa' chi queopan ruc' ri Dios rech cätakan ri Are' pa qui wi'. 6 Are c'u ri ix xa quiwetzelaj qui wäch ri meba'ib, quiwesaj qui q'uixbal. ¿A mat pu e are' ri k'inomab ri quetakan pi wi', quebanow c'äx chiwe, quixquic'am c'u bi chquiwäch ri k'atal tak tzij? ¡Je', je ri'! 7 ¿A mat pu are ri e are' ri cäquibij ri äwas u bixic chrij ri lok'alaj u bi' ri Cristo ri cojom chiwij chuc'utic chi ix rech ri Are'? ¡Je', je ri'!

8 We kas quibano jas ri cubij ri Pixab ri nim na u banic pa ru takanic ri Dios, jas ri cubij ri Lok' Pixab ri Tz'ibtalic: "Chiwaj ri iwach winak jas ri ix quiwaj iwib," —cächa', are utz ri' ri quibano. 9 We c'u c'o jun ri más nim quiwil wi, are c'u ri jun chic quiwetzelaj na u wäch, mac ri' ri quibano. Ru Pixab ri Dios cubij chi kas tzij ix macuninak chuwäch ri Are'. 10 Jachin jun ri cubij chi u nimam ronojel ri cätakan wi ri Pixab, te c'u ri' cutzak jun chque ru takanic, quel ri' chi man kas tzij tä ri cubij. Man u nimam tä ri' ri Pixab rumal chi ri Pixab xa jun ruc'am rib. 11 Are ri Dios c'ut ri u bim: "Maban ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil o ri rachajil jun winak chic," —cächa'. Xukuje' u bim: "Matoc che

cämisanel," —cächa ri'. Je ri', pune ta ne jun winak man cuban tä ri nimalaj mac ri äwas u banic, cucämisaj ta c'u jun rach winak, mac ri' ri u banom. Man u nimam tä ri' ru Pixab ri Dios. 12 Chiwila ba' iwib jas ri quibij, xukuje' jas ri quiban na pa ri i c'aslemal amak'el ronojel k'ij. Iwetam c'ut chi käk'at na tzij pa ka wi' junam jas ri cubij ru Pixab ri Cristo ri xujresaj pa ri mac ri xujc'oji wi nabe. 13 Jachin tak ri man xquitok'obisaj tä qui wäch niq'uiaj winak chic, man cätok'obisax tä na qui wäch ri e are' rumal ri Dios aretak käk'at na tzij pa ka wi'. Are c'u ri xquitok'obisaj qui wäch niq'uiaj winak chic, cätok'obisax na qui wäch ri e are' rumal ri Dios. Utz c'u quebel na pa ri k'ij ri käk'at na tzij pa ka wi' uj konojel.

Ri utzil ri käka'no cuc'utu chi kas tzij uj cojoninak che ri Jesús

14 Wachalal, ¿jas lo u patän wa' we jun cubij chi cojoninak che ri Cristo, te c'u ri' man c'o tä utzil cubano? ¡Man c'o taj! ¿A u rikom lo ri' ri kas cojonic ri cubano chi curik na ru tobanic ri Dios? ¡Man je' tä ri'! 15 Ka'na che chi c'o jun kachalal achi o jun kachalal ixok ri sibalaj rajwaxic ri ratz'iak, man c'o tä chi c'u ri cutij che ri jun k'ij. 16 Käpe ta c'u jun chiwe, cubij che: "¡Nojim cate'c, are ta c'u ri Dios catto'wic! ¡Chamik'isaj ba' awib, chatwok!" —cächa ri' che. We c'u man cuya tä bic jachique ri cajwataj che, ¿a c'o lo u patän wa' ri cubij bi che? ¡Man c'o taj! 17 Je c'u ri' xukuje' ri cojonic. We ta ri winak man cuc'ut tä ruc' ri utzil ri cubano chi kas cojoninak, ri cojonic ri' man are tä kas cojonic, rumal chi man c'o tä utzil cubano. ¡Man c'o tä c'u u patän ri'! ¡Je' ta ne chi xa cäminak wa'!

18 Craj c'u ne c'o jun cubij: "Ri at c'ut cabij at chi at cojoninak, are c'u ri in, xuwi quinban ri utzil," —cächa'. We catcowinic, chac'utu chnuwäch chi at cojonel, pune man caban ri utzil. Ri in c'ut, quinc'ut na chawäch chi in cojonel ruc' ri utzil ri quinbano. 19 Ri at sibalaj c'o a cojonic, cacojo chi xa jun ri Dios, utz c'u ri' ri cabano. Xukuje' c'u ne ri itzel tak espíritus käquicoj wa', quebirbitic rumal chi käquixej quib chuwäch ri Are'. 20 ¡Xak at con! ¿A mat cach'obo chi ri winak ri cubij chi käcojonic, man cuban tä c'u ri utzil, man are tä ri' ri kas cojonic? ¡Man c'o tä c'u jubik' u patän we cojonic ri'! ¡Je' ta ne chi xa cäminak wa'! 21 ¡Kilampe ri ka mam Abraham ojer! Ri Dios xuk'alajisaj chi kas jicom ri ranima' rumal ri xubano, xuya c'u ru c'ojol rech käcämisax che sipanic cho ri Dios. 22 ¿A mat cawilo chi ri ka mam Abraham xk'alajinic chi kas käcojonic ruc' ri xubano? Rumal ri xuban ri are' kas xuban tz'akat ru cojonic. 23 Je' xbantajic jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic ri cubij: "Ri ka mam Abraham xcojon che ri Dios. Rumal c'u ru cojonic xilitaj rumal ri Dios chi kas jicom ri ranima'," —cächa'. Xbix c'u chrij ri ka mam Abraham chi sibalaj utz ri are' ruc' ri Dios.

24 ¿A quich'obo? Ri Dios cärilo chi jicom ranima' jun winak rumal ri cubano, man xuwi tä rumal chi käcojonic. 25 Je' xbantaj wa' ruc' ri Rahab xukuje', ri ixok ri queuch'abej achijab. Ri Dios c'ut xuk'alajisaj chi jicom ranima' ri are' rumal ri utzil ri xubano aretak xeuc'ulaj ri achijab aj Israel ri e takom bic, xuya chque chi quewi'c, quewar chila'. Te c'u ri' xeuto' churikic jun be chic rech queanimaj bi chquiwäch ri qui c'ulel. 26 Je' jas ri cuerpo ri elinak chi ranima', cäminak ri'. Je ri' xukuje' ri cojonic. We ta ri winak man cuc'ut tä ruc' ri utzil ri cubano chi kas cojoninak, man c'o tä u patän we cojonic ri'. ¡Je' ta ne chi xa cäminak wa'!

3

Ri winak ri kas cojoninak che ri Cristo käcowinic cujic' ri rak'

1 Wachalal, mec'oji q'uia chiwe ri xak käquicoj quib che qui tijoxic ri kachalal. Iwetam c'ut chi c'äx na ri k'atow tzij pa ka wi' uj ri käkaya tijonic chuwäch ri k'atow tzij pa qui wi' niq'uiaj chic. 2 Ri uj konojel cujmacunic. Q'uia mul cujsach che ri käka'no. We c'u c'o jun ri man c'o tä jubik' käsach wi che ri cubij, are jun winak ri' ri kas tz'akat ru chomanic. Käcowin ri' chuk'ilic rib che ronojel ri craj ri ranima'. 3 Ri uj cujcowin che qui jiq'uic ri quiej ruc' jun alaj jic'bal ri käkacoj pa qui chi'. Pune ta ne sibalaj c'o qui chuk'ab, cujquinimaj c'u na ri'. 4 Kesajmpe ka no'j xukuje' chquij

ri nimak tak barcos. Pune sibalaj c'o u chuk'ab ri quiäkik' ri cäch'icminic, ri achi ri c'amowinak bic cäcowinic cuc'am u be ri barco ruc' ri alaj u timón jawije' chi' ri craj que' wi.* 5 Je c'u ri' xukuje' ri kak'. Ri kak', pune are xa jun alaj ti'j ri sibalaj ch'utin ri c'o pa ka chi', q'uia c'u ri cäcowin chubanic. ¡Sibalaj nim ri c'ache'laj ri cäcowin jun alaj k'ak' chuporoxic! 6 Ri kak' junam ruc' jun u xak k'ak'. Je' ta ne ri uwächulew ruc' ronojel ri etzelal ri c'o chupam c'o pa ka cuerpo, cutz'iloj c'u ronojel. Ri kak' je' ta ne tzijtal wa' rumal ri k'ak' rech ri infierno. Ronojel k'ij c'ut cuban nimalaj c'äx che ri ka c'aslemal, je' ta ne chi cujc'atic. 7 Ri winak cäcowinic cäresaj ri u c'a'nal apachique u wäch chicop cho ruwächulew, je' c'u u banom wa'. Cäcowin ri are' chubanic wa' chque tak awaj aj pa tak juyub, chque ri chicop ajuwocaj, chque ri cumätz, xukuje' chque ronojel qui wäch chicop ri e c'o pa tak ri nimalaj ja' rech ri mar, pa tak ri nima'. 8 Man c'o tä c'u jun winak cäcowinic cujic' ri rak', cäresaj ru c'a'nal. Ri kak' are sibalaj itzel wa' ri man cuya' taj kas cäjiq'uic. Are je' ta ne chi sibalaj c'o u veneno ri cäcowinic cäcämisanic. 9 Ruc' ri kak' cäkaya u k'ij ri Kajaw Dios ri ka Tat. Ruc' ri kak' xukuje' quekayok' ri winak ri e banom rumal ri Dios ri xak jubik' man e junam tä ruc'. 10 Jun winak ruc' ru chi' cuya u k'ij jun, xukuje' cäyok'onic. Wachalal, ¡man ya'tal tä wa' chi je' cäka'no, man utz tä c'u ri'! 11 ¿A quel lo lok utzalaj joron xukuje' c'alaj joron xa pa jun u q'uiyibal ja'? ¡Man je' taj! 12 Wachalal, ¿a cuya lo alanxäx jun u che'al oj? ¿A cuya lo oj jun u c'amal quinak'?† ¡Man je' taj! Je c'u ri' man cuya' taj quel lok joron ri tza, xukuje' joron ri kas utz xa pa jun u q'uiyibal ja'.

Waral cäkil wi jas ri' ri utzalaj no'j ri cäpe ruc' ri Dios

13 We c'o jachin jun chixol ri sibalaj c'o retam xukuje' c'o u no'j, chuc'utu ba wa' ruc' ri utzalaj u c'aslemal, ruc' c'u ri utzil ri cubano ri man c'o tä nimal ruc', xane kas rajwaxic cucoj ri utzalaj u no'j chuc'utic wa'. 14 We c'u ne c'äx quina' chrij jun winak chic pa ri iwanima', c'o c'u c'äx pa i c'ux chrij, we pa ronojel ri quibano quiban wa' xak rech utz quixil wi, man cuya' tä ri' quiban nimal che ri iwetam. We je ri' quibano, xak quiban tzij ri', man quibij tä c'u ri kas tzij. 15 Wa' we nojibal ri' man are tä ri Dios cäyo'wic, xane xak ajuwächulew. Cäpe wa' xak pa ri qui chomanic ri winak, are c'u ri Itzel ri cäyo'wic. 16 We c'äx quina' chbil tak iwib, we ri quibano, quiban wa' xak rech utz quixil wi, are wa' ri cubano chi c'o ch'oj chixol, xukuje' chi c'o ronojel u wäch etzelal chixol. 17 Are c'u ri no'j ri cäpe chila' chicaj ruc' ri Dios, ri kas nabe ri cubano, are cuban ch'ajch'oj che ri ka c'aslemal. Cuya utzil ri' chkaxol, cubano chi cujch'awic, chi utz cujchomanic. Xukuje' cubano chi uj nimanelab, chi cäkatok'obisaj qui wäch niq'uiaj chic, cäka'n c'u ri utzil. Cubano chi junam quekil wi conojel, man xak tä quieb ka wäch. 18 Ri winak ri cuxlan qui c'ux, ri c'o utzil pa canima', cäquitic na ri' ri utzil chquixol niq'uiaj winak chic, cäquiyac c'u na jun cosech rech utzil pa tak ri canima' ri e are', xukuje' pa ri qui c'aslemal.

4

We sibalaj lok' cäkil wi ri jastak rech ri uwächulew, xa cäka'n ka c'ulel ri' che ri Dios

1 ¿Jas che xak amak'el quixch'ojinic? ¿Jas che quiban i c'ulel chbil tak iwib? ¿A mat cäpe wa' rumal ri itzel tak rayinic ri cäquicoj qui chuk'ab pa tak ri iwanima'? ¡Je', rumal wa'! 2 Ri ix c'o ri quiwaj, rumal c'ut chi man quirik taj, quixcämisanic. Ri ix c'o ri quirayij, rumal c'ut chi man cäya'taj tä chiwe, quixel ch'uj, xak quixch'ojinic. Man quirik taj jas ri quiwaj rumal chi man quita' tä wa' che ri Dios. 3 We c'u quita' wa' che ri Dios, ri Are' man cuya tä chiwe, rumal chi man kas utz ri iwanima' chuta'ic ri quita' che. Are c'u quiwaj chi cäyi' chiwe ri xak quicoj chupam jachique ri quiwaj. 4 ¡Ri ix, ix winak ri man jicom

* **3:4** Je ri' jas ri cuban jun alaj timón ruc' jun nim camión. † **3:12** Pa ri versículo ri' ka tz'ibam frutas aj Guatemala che qui q'uexwäch ri frutas ri man queriktaj tä waral. Ri mero tzij e are' "higuera", "aceitunas", "planta de uva", e "higos".

tä iwanima'! ¿A mat quich'obo chi we que' iwanima' cuc' ri jastak rech ri uwächulew, are quiban i c'ulel ri' che ri Dios? Apachin ri cujach rib chubanic ronojel ri käca'n ri winak ajuwächulew, cuban u c'ulel ri' che ri Dios. 5 Man xak tä c'u lok' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Ri Lok'alaj Espíritu ru yo'm ri Dios pa kanima' sibalaj coc il chke, sibalaj cujraj," —cächa'. 6 Ri Dios c'ut sibalaj cujuto' na ruc' ri nimalaj u tok'ob je' jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Tz'ibtalic: "Ri Dios cuk'atej qui wäch ri winak ri xa käquinimarisaj quib. Are c'u ri man nim tä käquil wi quib, queuto' na ri Are', cutok'obisaj qui wäch," —cächa'. 7 Minimarisaj ba' iwib, xane chixniman che ri Dios. Co ba' quixjekelok, chik'atej u wäch ri Itzel, canimaj c'u na bi ri are' chiwäch. 8 Chixkeb ruc' ri Dios, ri Are' c'ut käkeb na iwuc' ix. Ri ix ajmaquib, chiya ba' can u banic ri man utz taj, je' ta ne ri quich'aj ri i k'ab rumal ri tz'il ri i chapom. Ri ix ri xak quieb cuban ri i chomanic ix, quiwaj quiban ri käca'n ri winak ajuwächulew, xukuje' quiwaj quiban ri craj ri Dios. Rajwaxic ba' quiban ch'ajch'oj che ri iwanima'. 9 Rajwaxic chi sibalaj quixbisonic, quirak i chi' che ok'ej, quel c'u na u wa'l i wäch rumal rech ri mac ri i banom. Chiq'uexa ri i tze' pa ok'ej, chiq'uexa c'u ri i quicotemal pa bis. 10 China' iwib chi man nim tä i banic chuwäch ri Dios. Ri Are' c'ut cuya na i k'ij.

Man utz taj käkak'at tzij pa qui wi' ri kachalal chubanic c'äx chque

11 Kachalal, mibij c'äx tak tzij chbil tak iwib. Jachin ri cuk'at tzij puwi' jun rachalal, cubij ri man utz taj chrij chubanic c'äx che, wa' we winak ri' xa c'äx cubij ri' chrij ru Pixab ri Dios, xa c'u tajin cucoj rib ri' che k'atal tzij. We ri at je' caban wa' ruc' ri Pixab, man canimaj tä c'ut jas ri cätakan wi, at ri' xa tajin cacoj awib che k'atal tzij, cabij c'u ri man utz taj chrij ru Pixab ri Dios. 12 Xa jun ri Dios c'olic ri yo'winak ri Pixab, xuwi c'u ri Are' are kas K'atal Tzij pa ka wi'. Xuwi ri Are' käcowinic cujuto', käcowin c'ut chusachic ka wäch. Are c'u ri at, ¿jachin lo ri at chi ri at cak'at tzij puwi' ri awach winak?

Man xak tä kech uj ru bixic jas ri käka'n na chuwek käbij

13 Chitampe ri quinbij, ix ri' ri je' quibij wa': "Cämic o chuwek cuje' na jela' pa ri tinimit ri'. Cujcanaj c'u na can jun junab chila' chubanic ri c'ayij, käkach'ac c'u na ka rajil," —quixcha na. 14 ¡Man iwetam tä c'ut jas ri quic'ulmaj na chuwek! ¿Jas pu u banic ri ka c'aslemal? Ri ka c'aslemal are junam ruc' ri jubik' sutz' ri xak jun rat käk'alajinic, chanim c'ut käsachic. 15 Ri quibij, rajwaxic are je wa': "We craj ri Dios, we cuya na ka c'aslemal, käka'n na ri', käka'n na la'," —quixcha na. 16 Are c'u ri ix ruc' nimal quixch'awic, xak quinimarisaj iwib. Man utz tä ri' ri quibano, quinimarisaj iwib. 17 Jachin ri retam chi utz u banic ri utzil jas ri xinbij, te c'u ri' man cuban taj, we winak ri' kas c'o u mac.

5

Ri Santiago cuya u bixic ri c'äx ri käquirik na ri k'inomab

1 ¡Ri ix k'inomab, chitampe wa'! Chixok'ok, chiraka i chi' rumal ri nimalaj c'äx ri käpe na pi wi'. 2 Ri i k'inomal ri c'o cämic ri xak i c'olom, je' ta ne k'ayinak chi wa'. Ri je'lalaj tak iwatz'iak, xak chicopirinak chi wa' xukuje'. 3 Ri k'än puak, ri sak puak ri i c'olom, xak u chulum chi rib. Ronojel c'u wa' cuk'alajisaj na chiwij ri c'äx ri i banom. Käsach na i wäch ix rumal ronojel wa', je' ta ne jun k'ak' wa' ri cuporoj ri i cuerpo. ¿Jas che xak i mulim q'uia k'inomal che tak we k'ij ri'? ¡Iwetam chi are ri q'uisbal tak k'ij wa'! 4 ¡Chitampe'! Ri ajchaquib ri xeyacow ri i cosech käcok'ej ri qui rajil ri iwelak'am can chque. Quel cubij wa' chi man i yo'm tä ri tojbal que. Opaninak c'u ri cok'ej chuwäch ri Kajaw Dios ri c'o u takanic puwi' ronojel. ¡Ri Are' c'ut u tom ri qui tzij! 5 Waral cho we uwächulew xak i nimarisam iwib cuc' tak ri q'uialaj tak jastak iwe. I tzokopim iwib chubanic ronojel ri quiwaj, xak rech quixquicot ix. Xukuje' i chomarisam iwib je' ta ne ix wacäx, xa c'u jubik' man copan ri k'ij ri quixc'am bi pa cämisaxic rech quixpilic. 6 Ri ix i k'atom tzij pa qui wi' ri winak ri man c'o tä qui mac rech käc'äjisax qui wäch, i cämisam c'u wa'. Ri e are'

c'ut man c'o tä jas ri ca'nom chiwe, man käquik'atej tä i wäch.

Rajwaxic quichajij paciencia xukuje' quitakej u banic orar

7 Kachalal, chichajij ba' paciencia c'ä
käpe na ri Kajaw Jesús. Chibana iwe jas ri
cuban ri ticol abix, ruc' paciencia quereyej
na ri nabe tak jäb xukuje' ri q'uisbal tak jäb
rech käq'uiy ru tico'n, cuyac c'u na jun utza-
laj cosech. 8 Je wa' xukuje' rajwaxic quiban
ix, quichajij paciencia. Chiwalijisaj ba' ri
iwanima' rumal chi man naj tä chic c'o wi
ri k'ij ri käpe ri Kajaw Jesús. 9 Wachalal, xak
mixch'ojinic, ri jun ruc' ri jun chic, rech
man käk'at tä tzij pi wi'. Ri Dios c'ut, ri
nimalaj K'atal Tzij, ya mero cuchaplej u
k'atic tzij pa qui wi' ri winak. Je' ta ne chi ya
tac'al chic chi' ri ja. 10 Kachalal, chiwesaj i
no'j chquij ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab
ri Dios ri xec'oji ojer. Ri e are' kas xc'oji
qui paciencia chuch'ijic ri c'äx ri xquiriko.
E takom c'u rumal ri Kajaw Dios, xech'aw
pa ru bi' ri Are'. 11 Ri uj ketam chi sibalaj
utz que ri xquich'ij ri c'äx. Ri ix i tom chi ri
tat Job sibalaj xuchajij paciencia chuch'ijic
ri nimalaj c'äx ri xuriko. Xukuje' iwetam
jas ri xuban ri Kajaw Dios chuto'ic aretak
xto'taj chupam ronojel ri nimalaj c'äx ri
xuriko. Ri Kajaw Dios sibalaj quel u c'ux
chke, xukuje' cutok'obisaj ka wäch.

12 Ri nim na u banic chque tak we tijonic
ri', wachalal, are wa': Man xak tä amak'el
quicoj juramento pa tak ri i tzij. Man quicoj
tä ru bi' ri Dios, o ruwächulew, man quicoj tä
c'u jun u wäch juramento chic. We quibij:
“¡Je'!” —quixcha na, man xak tä quieb i c'ux
quibij wa'. Xukuje' we quibij: “¡Man je' taj!”
—quixcha', man xak tä quieb i c'ux quibij
rech man käk'at tä tzij pi wi' chi käc'äjisax
na i wäch rumal ri Dios.

13 We c'o jun chiwe ri käriktaj pa c'äxc'ol,
chubana orar. We c'o jun chiwe ri
käquicotic, chbixonok, chuya u k'ij ri Dios.
14 We c'o jun chiwe ri käyawajic, cheusiq'uij
ri c'amal tak qui be ri kachalal cojonelab
rech käca'n orar puwi'. Käquicoj c'u na
jubik' aceite puwi' ri yawab pa ru bi' ri
Kajaw Jesús. 15 We aretak käca'n orar
ri c'amal tak qui be ri cojonelab puwi'
ri yawab, kas käquicojo chi käcunatajic,
käcunataj na ri', käwalijisax c'u na ri are'
rumal ri Kajaw Dios. We macuninak ri
yawab, käsachtaj na u mac rumal ri Dios.
16 Rumal ri' rajwaxic chi quik'alajisaj jas
u wäch mac ri i banom chbil tak iwib. Te
c'u ri' chibana orar pi wi' chbil tak iwib
rech quixcunatajic. Ri oración ri cuban
jun winak ri kas jicom ranima', sibalaj c'o
na u chuk'ab wa' chubanic utzil. 17 Ri ka
mam Elías, ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri
Dios ojer, are xak jun winak je' jas ri uj. C'o
jumul ri xuban orar, xuta' che ri Dios chi
man käkaj tä na ri jäb. Oxib junab c'ut ruc'
niq'uiaj man c'o tä jäb xkajic. 18 Aretak c'ut
xuban orar jumul chic, xuta' che ri Dios chi
käkaj ri jäb. Xkaj c'u ri jäb, ri tico'n c'ut xuya
jun utzalaj cosech.

19 Wachalal, ka'na che chi jun chiwe cu-
tas rib chrij ri Kas Tzij, c'o c'u jun chic ri cu-
tij u chuk'ab che rech kätzelej chi na jumul.
20 Chiwetamaj ba' chi jachin ri käcowinic
cubano chi jun ajmac cuya can ru be ri
man utz taj, are jun winak ri' ri xresaj ri
ranima' jun ajmac pu k'ab ri kämical. Ri
je' cuban wa' cubano chi käsachtaj na ri
q'uialaj u mac ri winak ri'.

RI NABE CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PEDRO

Ri apóstol Pedro cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri cojonelab ri e jabuninak cho ruwächulew

1 In wa', ri Pedro, in apóstol. In jun chque
ru tako'n ri Jesucristo. Quintz'ibaj bi wa'
we wuj ri' chiwe ix, ix ri' ri ix jabuninak
cho ruwächulew, ri ix ri c'o pa Ponto, pa
Galacia, pa Capadocia, pa Asia, xukuje' ri ix
ri c'o pa Bitinia. 2 Ix ri', ri ix cha'tal rumal
ri Dios ka Tat rumal chi je wa' ru chomam
ri Are' petinak lok. Ri ix siq'uim rumal ri
Lok'alaj Espíritu rech cuban ch'ajch'oj che
ri iwanima' ruc' ri u quiq'uel ri Jesucristo
rech quixoc chunimaxic ri Are'. Are ta ba'
ri Dios sibalaj cutok'obisaj i wäch, cubano
chi kas cuxlan ri iwanima'.

Waral käkil wi jas ri cu'l wi ka c'ux pa ri ka c'aslemal waral cho we uwächulew

3 Kaya ba' u k'ij ri Dios ru Tat ri Ka-
jaw Jesucristo rumal chi sibalaj xel u c'ux
chke, xuban c'ac' che ri ka c'aslemal ru-
mal chi xc'astajisax ri Jesucristo chquixol
ri käminakib. Are c'u wa' ri cu'l wi ka c'ux
pa we c'aslemal ri'. 4 Je' xuban wa' chke
rech käkechbej ri nimalaj utzil ri man cuya'
taj käsach u wäch, ri man kätz'ilob taj, man
je' tä cubano jas ri cuban ri cotz'ij ri xa
kächaki'jic. Ronojel wa' are c'olotal chke
chila' chicaj rumal ri Dios. 5 Rumal chi
ri ix kas ix cojoninak che ri Dios, ri Are'
quixuchajij na ruc' ri nimalaj u chuk'ab
rech quirik na ru tobanic ri u chomam lok
chi cuk'alajisaj na pa ri q'uisbal tak k'ij.

6 Rumal c'u wa' ri ix kas quixquicotic,
pune ta ne rajwaxic chi quirik na c'äx cämic
ri', quixoc'ow c'u na pa jalajoj u wäch tak
c'äxc'ol. Xak c'u k'atetal k'ij quirik wa' we
c'äx ri'. 7 Tajin quirik wa' we c'äx ri' rech
käk'alajinic chi kas tzij ix cojoninak. Jas
ri käban che ri k'än puak käyi' pa ri k'ak'
che rilic we kas utz, je c'u ri' ri ix. We
quixcowinic quich'ij ri c'äx, k'alaj ri' chi kas
tzij ix cojoninak. Más lok' c'u wa' ri i cojonic
chuwäch ri k'än puak ri xa käsach u wäch.
Utz c'u quixil na chi kas ix cojoninak, käyi'
na i k'ij, nim quixil wi na aretak käpe ri
Jesucristo, cuc'ut na rib chkawäch.

8 Ri ix quiwaj ri Jesucristo, pune man
iwilom tä u wäch. Cämic c'u ri' ri ix i
cu'bam i c'ux chrij, kas quixquicot c'u na
ruc' nimalaj quicotemal ri man c'o tä je
wi, ri man quirik taj jas quiban chubixic.
9 Je ri', rumal chi i rikom ru tobanic ri
Dios. Are c'u wa' ri tajin quic'amo rumal
chi quixcojonic.

10 Ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios
ojer, xech'aw lok chrij ri nimalaj tok'ob ri
cuban na ri Are' chiwe. Ri e are' sibalaj
xquitzucuj retamaxic wa', xquitzucuj c'u
u ch'obic jas ri cuban na ri Dios che i
to'ic. 11 Xquitala u tzijol jachin ri käpe
na xukuje' jampa' käpetic. Xk'alajisax c'u
wa' chquiwäch rumal ri Espíritu rech ri
Cristo ri c'o pa canima'. Tzare c'u wa'
xukuje' ri xyo'w lok u bixic ri c'äxc'ol ri
curik na ri Cristo, xukuje' xubij lok chi
känimarisax na u k'ij aretak oc'owinak chi
ronojel. 12 Xk'alajisax c'u chquiwäch rumal
ri Dios chi ri tajin käquiya u bixic man are
tä chque ri e are', xane chke uj cämic. Are
c'u wa' ri tzijom chiwe ix cumal ri winak
ri xquitzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
ruc' ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu ri takom
lok chicaj. Are sibalaj käcaj ta na ri ángeles
käquetamaj ronojel wa'.

Ri Dios cujusiq'uij rech käkatas kib chrij ri etzelal

13 Rumal ri' rajwaxic chi kas utz chix-
chomanok, chichomaj na jas ri quibano,
chicojo c'u ri utzalaj i chomabal. Kas
chicu'ba i c'ux chrij ri nimalaj tok'ob ri
cuya na ri Dios chiwe aretak käpe na
ri Jesucristo, cuc'ut c'u na rib chkawäch.
14 Chixnimanok, miban chi c'ut ri xa i ray-
ibal ix ri xiban can nabe aretak mäja' kas
quiwetamaj u wäch ri Dios. 15 Xane jas ri
Dios ri xixusiq'uij Are' tastal chrij ronojel
u wäch etzelal, je' chibana ix xukuje' pa
ronojel ri i c'aslemal, chijacha c'u iwib pu
k'ab ri Dios. 16 Cubij c'u ru Lok' Pixab
ri Dios ri Tz'ibtalic: "Chijacha iwib pa nu
k'ab, chitasa iwib chrij ronojel u wäch et-
zelal, rumal chi ri in, in tastal chrij ronojel
u wäch etzelal," —kächa ri tz'ibtal canok.

17 We quibij “ka Tat” che ri Dios ri junam cuban chuk'atic tzij pa qui wi' ri winak rumal ri qui banom chquijujunal, rajwaxic ba' chi nim quiwil wi ri Are', chixej c'u iwib chuwäch amak'el ronojel k'ij pa ri i c'aslemal waral cho we uwächulew. 18 Iwetam c'ut chi ri Dios xixutoro, xixresaj chupam ri c'aslemal ri man utz taj, ri man c'o tä u patän, ri c'aslemal ri xic'am can chque ri i nan i tat ojer. Iwetam xukuje' chi man are tä ri k'än puak, man are tä c'u ri sak puak ri xa käsach qui wäch cuya' käyi' wa' che rajil we tobanic ri' ri xiriko. 19 Xane ri xtorbex iwe are ri lok'alaj u quiq'uel ri Cristo ri xyi' che sipanic cho ri Dios je' jas ru quiq'uel jun alaj chij ri kas utz na, ri man c'o tä u yab. 20 Ri Cristo cha'tal chi ri Are' rumal ri Dios tzaretak mäja' cuban ruwächulew. K'alajisam c'u wa' pa tak we q'uisbal tak k'ij ri' rech cuban utzil chiwe. 21 Rumal c'u ri Cristo ri ix quixcojon che ri Dios ri xc'astajisan ri Are' chquixol ri käminakib, xunimarisaj c'u u k'ij. Rumal c'u ri' ri ix quixcojon che ri Dios, chrij c'u ri Are' käcu'bi wi i c'ux.

22 Rumal ri nimanic che ri Kas Tzij i ch'ajom ri iwanima' rumal ri Lok'alaj Espíritu rech kas tzij quiwaj iwib chbil tak iwib nimalaj iwonojel. Kas rajwaxic ba' quiwaj iwib chbil tak iwib. Chijiquiba ri iwanima', chitija c'u i chuk'ab chubanic wa'. 23 Yo'm c'u jun c'ac' i c'aslemal je' ta ne chi xil chi na i wäch jumul chic. Are je' i banic wa' man cumal tä c'u ri i nan i tat ri xa quecämic, xane rumal ru Lok' Pixab ri Dios ri kas c'aslic, ri man käsach tä u wäch pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. 24 Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Conojel ri winak e je' jas ri k'ayes,
ri qui je'lal c'ut are junam ruc'
ru cotz'ijal ri k'ayes.
Ri k'ayes cuban chaki'j,
ru cotz'ijal xa käpulpubic.
25 Are c'u ru Lok' Pixab ri Dios
käc'oji na amak'el,
man käsach tä u wäch wa',

—kächa ri tz'ibtal canok. Ri Tzij ri' are ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xtzijox chiwe.

2

1 Rumal c'u ri' chiya ba' can u banic ronojel u wäch etzelal, mixsubun chic, miban xak quieb i wäch, c'äx mina' chquij niq'uiaj winak chic aretak käquirik utzil, man quiyac tä c'u tzij. 2 Chibana' jas ri cuban jun alaj ac'al ri te' quil u wäch, cutzucuj ru tu' ru nan. Rajwaxic chi sibalaj que' iwanima' ruc' ru Lok' Pixab ri Dios ri je' ta ne kas leche ri man c'o tä yujtal ruc', rech rumal wa' quixq'uiyic, quirik c'u na ru tobanic ri Dios. 3 Je' chibana wa' we kas xich'obo chi kas tzij sibalaj utz ri Kajaw Jesús.

Waral käkil wi chi ri Cristo are junam jas jun nimalaj abaj ri käcoj che tok'ebal re ri ja

4 ¡Chixsa'j ruc' ri Kajaw Jesús! Pune c'asal ri Are', are junam ruc' jun cowilaj abaj. (Are utz na ri' we käcoj wa' che tok'ebal re jun nim ja.) Kas tzij c'ut, ri Are' etzelam u wäch cumal ri winak. Chuwäch c'u ri Dios are ri abaj ri más utz na, ri nim na u k'ij, cha'tal c'u rumal ri ka Tat. 5 Ri ix xukuje', pune ix c'aslic, je' ta ne ix abaj. Chiya ba' che ri Dios chi quixucoj chuyaquic jun lok'alaj ja ri käk'ijilax wi ri Are'. Ri ix c'ut, ix juch'ob sacerdotes ri i jachom iwib pu k'ab ri Dios, ix tastal c'u chrij ronojel u wäch etzelal. Rumal c'u ri Jesucristo, ri ix quiya sipanic cho ri Dios xa jas ri käkaj chuwäch ri Are', ri cuc'amowaj, jas ri cuya ri Lok'alaj Espíritu pa ri iwanima'. 6 Rumal ri' xukuje' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

¡Chiwilampe'! C'o Jun ri quinya pa ri Sión,
je' ta ne chi quincha' jun abaj ri sibalaj
nim u k'ij,
quincoj c'u ri Are' che tok'ebal re ri ja.
Jachin c'u ri käcojon che, man käbison tä ri',
xane käquicot na ranima',

—kächa ri tz'ibtal canok. 7 Sibalaj lok' c'u na ri Are' chiwäch ix, ri ix cojoninak che. Are c'u ri man quecojon taj, je' käbantaj na jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri abaj ri man xcaj tä ri yacal tak ja,
are abaj wa' xcoj che tok'ebal re ri ja,

—kächa'. 8 Xukuje' je' käbantaj na jas ri cubij:

Are jun abaj ri käquichak'ij wi quib,
jun nimalaj abaj ri xa quetzak rumal,

—kächa ri' ri tz'ibtal canok. Quetzak c'u ri winak we man queniman tä che ru Lok' Pixab ri Dios. Je' c'u u chomam lok ri Dios wa' chquij.

Waral käkil wi jachin tak ri e rech ri Dios

9 Ri ix c'ut, ix juch'ob winak ri cha'talic,
ix juch'ob sacerdotes ri quixpatänin che ri
Nim Takanel, ix winak ri i jachom iwib pu
k'ab ri Dios, i tasom iwib chrij ronojel u
wäch etzelal, ix c'u ri' ri u tinimit ri Dios. Je
wa' i banic rech quitzijoj ri nimak tak ca-
jmabal ri tajin cuban ri Dios ri xixusiq'uij
rech quixel pa ri k'ekum ri ix sachinak wi,
quixk'ax c'u pa ri sakil ri sibalaj cajmabal
ri cuya ri Dios. 10 Ri ix nabe canok man kas
ix tä jun tinimit, are c'u ri cämic ix ri' ri u
tinimit ri Dios. Nabe canok man c'o tä jun
ri quel u c'ux chiwe. Cämic c'ut sibalaj quel
u c'ux ri Dios chiwe.

Chicojo ri i c'aslemal chupatänixic ri Dios

11 Lok'alaj tak kachalal, quintzijon iwuc'
rumal chi ri ix, ix winak ri naj ix c'o wi che
ri i tinimit. Quixinbochi'j chi man quiban
tä chi ri man utz taj ri craj ri iwanima', ri
itzel tak i rayinic ri quech'ojin chiwij rech
quixtzak na pa mac. 12 Chibana ri kas utz
pa ri i c'aslemal chquixol ri winak ri mäja'
kas quetam u wäch ri Dios. Je ri', pune ri e
are' cämic quixquiyok'o, cäquibij chiwij chi
ix banal tak etzelal, cäquinimarisaj c'u na u
k'ij ri Dios rumal ri utzil ri quibano aretak
cäpe ri Are', cuc'ut c'u ri nimalaj u chuk'ab
pa qui wi' ri winak.

13 Chiya ba' iwib pa takic chque ri winak
ri yo'm pa qui k'ab chi quetakan pi wi' ix
rech nim cäquil wi ri Kajaw Jesús. Je' c'u
quiban wa' che ri nimalaj takanel, ri tata'
ri más c'o na takanic pu k'ab chquiwäch
conojel. 14 Je ri' quiban ix xukuje' chque ri
winak, ri u tako'n ri k'atal tzij, ri e takom
bi chuc'äjisaxic qui wäch ri banal tak etze-
lal, xukuje' chuya'ic qui k'ij ri cäca'n utzil.
15 Are c'u u rayibal ri Dios chi quiban ri
utzil rech quik'atej u wäch ri conalaj tak
qui tzij ri winak ri man c'o tä quetam. Je
ri' man cäquirik tä chic jas cäquibij chiwij.

16 Ri ix, ix winak ri ix tzokopital chi pu
k'ab ri Itzel, man rumal tä c'u rech chi
ix tzokopitalic quiban ta ri man utz taj,
xane chibana' jas ri cuban jun ri cojom
che patänil re jun winak chic, chipatänij ri
Dios. 17 Nim cheiwila wi conojel. Cheiwaj
conojel ri kachalal cojonelab. Nim quiwil
wi ri Dios, chixej c'u iwib chuwäch. Nim
chiwila wi ri nimalaj takanel xukuje'.

Ri Cristo, ruc' ri c'äx ri xuriko, xuc'ut can chkawäch jas ri utz cäka'no

18 Ix ri', ri ix cojom che patäninelab, chiya
iwib pa takic chque ri i patrón, nim c'ut
cheiwila wi. Man xuwi tä chque ri utz qui
chomanic, ri quech'awic, xane je' xukuje'
chibana chque ri e c'a'n. 19 Utz c'u na ri' we
jun cuch'ij c'äx, pune man takal tä che chi
curiko, we ri are' cuna' pa ranima' cho ri
Dios chi man c'o tä etzelal u banom. 20 We
c'u rumal ri u banic ri man utz taj cäc'äjisax
i wäch ix, ¿a nim c'u lo u banic wa' chi
quich'ij ri c'äx ruc' paciencia? ¡Man je' taj!
We c'u ne quirik c'äx xa rumal ru banic
utzil, quich'ij c'u wa' ruc' paciencia, are utz
quil na wa' rumal ri Dios. 21 Are c'u wa' ri ix
siq'uim wi rumal ri Dios rumal chi ri Cristo
xurik c'äx rumal kech uj, xuya c'u can jun
utzalaj c'utbal chiwäch rech quiban iwe jas
ri xuban ri Are'. 22 Ri Cristo man c'o tä mac
xubano, man xuban tä c'u tzij che qui subic
ri winak. 23 Ri Are' aretak xyok'ic, man
xutzelej tä u q'uexel ri qui tzij ri winak ruc'
yok'onic. Aretak xban c'äx che cumal ri
winak, man xubij taj chi cäpe na c'äx chquij
ri e are', xane xuya can ronojel pu k'ab
ri Dios ri jicom cuban chuk'atic tzij. 24 Ri
Cristo xuc'am bi ri ka mac pa ri u cuerpo
aretak xrip cho ri cruz rech ri uj, je' ta ne
uj cäminak chi ruc' Are', man cäkatakej tä
chi macunic, xane cäkachap u banic ri kas
jicom, ri kas utz. Xsoctaj c'u ri Cristo rech
ri ix quixutziric, quirik na ri c'aslemal ri
kas utz. 25 Ri ix nabe canok ix sachinak,
je' ta ne ix chij ri i jabum iwib. Cämic c'ut
ix tzelejinak chi lok ruc' ri Cristo. Ri Are'
quixuchajij junam jas jun ajyuk' queucha-
jij ru chij. Cuchajij c'u na ri iwanima'.

3

Waral cäkil wi jas ri rajwaxic pa ri qui c'aslemal ri e c'ulan chic

1 Ri ix ixokib, ri ix c'ulan chic, chixni-
man chque ri iwachajil. Je ri' we ne e c'o
jujun chque ri iwachajil ri man cäquicoj tä
ru Lok' Pixab ri Dios, quecojon ta c'u ne
rumal ri utzalaj i c'aslemal ix, ri ix ixokib,
pune ta ne man cätzijox tä ru Lok' Pixab ri
Dios chque. 2 Are c'u ri ix quixquilo chi
ch'ajch'oj ri iwanima', nim quiwil ri Dios,
quixej c'u iwib chuwäch. 3 Ri ix ixokib

rajwaxic quicoj atz'iak ri kas takal chiwe,
rajwaxic c'ut chi utz u banic ri i wi' quibano
jas ri kas takalic. Man xuwi tä quiwik iwib
ruc' k'än puak, ruc' chachal ri pakal rajil,
man ruc' tä c'u atz'iak ri sibalaj pakalic.
4 Xane ri kas wikobal iwib are ri c'o pa ri
iwanima'. Ri kas je'lal ri man käsach tä
u wäch are ri utzalaj iwanima' ri sibalaj
käjororic. We wikobal ri' are sibalaj lok' na
wa' chuwäch ri Dios. 5 Je' c'u wikobal wa'
xquicoj ri ixokib ojer ri xquijach quib pu
k'ab ri Dios. Ri e are' xcu'bi qui c'ux chrij
ri Dios, xukuje' xeniman chque ri cachajil.
6 Je' jas ri nan Sara ojer xniman che ri ka
mam Abraham, xubij c'u che: "At wajaw,"
—xcha che. Ri ix, ix je' jas ri nan Sara we
quiban ri utzil, man c'o tä c'u jas quixej wi
iwib.
7 Ri ix xukuje', ri ix achijab, ri ix c'ulan
chic, rajwaxic kas quichomaj na jas quiban
cuc' ri iwixokil. Nim cheiwila wi, man xak
xuwi tä rumal chi ri ixokib man junam tä
qui chuk'ab iwuc' ix, xane rumal chi ri e
are' xukuje' käquechbej na ri c'aslemal ri
cuya ri Dios chiwe ix rumal ri nimalaj u
tok'ob. Je' chibana wa' rech ri Dios cuto
aretak quiban orar.

Utz que ri käquirik c'äx xa rumal ri u banic ri utzil

8 Más c'u na, china' pa iwanima' chi
xa ix jun, ri ix nimalaj iwonojel. Chel i
c'ux chbil tak iwib, chiwaj iwib junam jas
ri käca'n ri winak ri kas e cachalal quib.
Minimarisaj iwib, xane chich'abela iwib
ruc' utzil. 9 Mitzelej u q'uexel ri c'äx ri
käban chiwe, man quixyok'on tä c'u chque
ri winak ri quixquiyok'o. Xane jas ri Dios
ri quixtewchinic, chixtewchin ix xukuje'
chque ri quebanow c'äx chiwe. Iwetam
c'ut chi ix u siq'uim ri Dios rech quirik
tewchibal. 10 Je ri' ri cubij ru Lok' Pixab ri
Dios ri Tz'ibtalic:

Jachin ri craj jun utzalaj c'aslemal,
    käquicot na amak'el ronojel k'ij,
chujic'a ba' ri rak',
    mubij ri c'äx u bixic,
xane chutz'apij ru pu chi'
    rech man cuban tä tzij,
—kächa'.
11 Chutasa rib chrij ri etzelal,
    chubana c'u ri kas utz.
Chutzucuj ru banic utzil chquixol ri winak,
    kas c'u cutakej u banic wa'.
12 Je ri', rumal chi ri Kajaw Dios
    queuchajij ri winak ri jicom canima',
xukuje' cuto aretak käca'n orar,
    cutatabej ri käquibij che.
Are c'u ri Dios cuban u c'ulel chque ri banal
    tak etzelal,
—kächa ri' ri tz'ibtal canok.

13 ¿Jachin ta c'u ne cuban c'äx chiwe we ri
ix kas quitakej u banic ri utzil? ¡Craj man
c'o taj! 14 Pune ba' rumal ru banic ri utzil
quirik c'äx, utz c'u iwe ri'. Rumal ri' mixej
iwib chquiwäch ri quebanow c'äx chiwe,
mixoc il cumal. 15 Xane nim chiwila wi ri
Cristo ri Iwajaw pa tak ri iwanima'. Jachin
tak ri quetow chiwe jas che quicu'ba i c'ux
chrij ri Cristo, ruc' utzil chibij wa' chque.
Nim chiwila wi ri Dios, chixej ba' iwib
chuwäch, minimarisaj c'u iwib. 16 Chibana
utz pa ronojel rech quina' pa ri iwanima'
chi man c'o tä etzelal i banom. Je ri' ri
winak ri queyok'on chiwe, ri käquibij chi
ix banal tak etzelal, ri xa käquitze'j i wäch
rumal chi ri ix cojoninak che ri Cristo,
xa quel na qui q'uixbal rumal ri käquibij.
17 We je ri' craj ri Dios chiwe, are utz na
quirik c'äx rumal ri u banic utzil chuwäch
ri quirik c'äx xa rumal ru banic etzelal.

18 Are je wa' rumal chi ri Cristo xukuje'
xurik c'äx. Rumal ri ka mac xcäm ri Are' xa
jumul rech man c'o tä chi rajwaxic. Ri Are'
man c'o tä u mac, xane xurik c'äx rumal
kech uj, ri uj itzel tak winak, che kocsaxic
ruc' ri Dios. Kas tzij xcäm ru cuerpo, are
c'u ri ranima' man xcäm tä wa'. 19 Xe' c'u
chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio
chque ri anima'aj ri e tz'apitz'oj. 20 E are
tak wa' ri anima'aj quech ri winak ri man
xeniman tä che ri Dios ojer pa ru k'ijol ri
ka mam Noé. Ri Dios xuchajij paciencia,
xereyej chi käquiq'uex canima', käquiq'uex
qui chomanic aretak ri ka mam Noé tajin
cuban ri nimalaj barco ri käbix "arca" che.
Man e q'uia tä c'ut ri xquirik ru tobanic ri
Dios, xane xa e wajxakib wa' ri man xejik'
tä pa ri ja'. 21 Ri nimalaj k'ekal jäb ri xuban
pa ri u k'ijol ri ka mam Noé, are c'utbal
chrij ri ja' re ri kasna' cämic ri käc'utuwic
chi ka rikom chi ru tobanic ri Dios. Ri ja'
ri' man käresaj tä c'u ru tz'ilol ri ka cuerpo,

xane cubano chi cäkata' che ri Dios chi ri Are' cuban chke chi utz cäkana' pa kanima' chuwäch. Are wa' cubano chi cäkarik ru tobanic ri Dios rumal chi xc'astajisax ri Jesucristo chquixol ri cäminakib. 22 Aretak xc'astaj bic, ri Are' xpaki chicaj, xt'uyi c'u pa ru wiquiäk'ab ri Dios. Conojel ri ángeles, xukuje' conojel ri nimak tak k'atal tak tzij ajuwocaj, conojel c'u ri c'o takanic pa qui k'ab rajwaxic queniman na che.

4

Chkajujunal, jas ri u sipam ri Dios chke, rajwaxic cäkacoj wa' che qui to'ic niq'uiaj chic

1 Je c'u ri', kachalal, we ri Cristo xurik c'äx, ri ix xukuje' rajwaxic chi je' i chomanic wa', chi quirik na c'äx. Jachin c'u ri kas u rikom c'äx, man cutakej tä chi macunic ri'. 2 Ronojel c'u ri k'ij ri cäc'asi na cho ruwächulew, man cucoj tä chi ru c'aslemal chubanic xak jas ri craj ri are', xane chubanic ru rayibal ri Dios. 3 Chubana c'u ri' chiwe ri xiban can pa ri ojer tak k'ij. Are c'u xiban ri qui rayinic ri winak ri man e cojoninak tä che ri Dios. Pa tak ri k'ij ri' xiban ronojel u wäch etzelal, xa jachique ri utz xiwil wi, pune äwas u banic wa' cho ri Dios, xukuje' chquiwäch ri winak. Xiban ri itzel tak i rayinic, xiban nimalaj k'abaric, xiban nimak tak wi'm ri xixwojco'r wi, sibalaj xiya c'u u wi' ru tijic ri ja'. Xukuje' xeik'ijilaj jujun tak tiox ri sibalaj tzel quebelic, ri man takal tä chiwe chi je' quibano. 4 Ri winak c'ut ri man e cojoninak taj, jun wi cäquilo chi ri ix ya man quirik tä chi iwib cuc' chubanic ri cäca'n ri e are' pa ri itzelalaj qui c'aslemal ri sibalaj man utz tä u banic. Xa rumal ri' cäquetzelaj i wäch, quixquiyok'o. 5 We winak ri' cäquijach c'u na qui cuenta chuwäch ri Jun ri cäpe na chuk'atic tzij pa qui wi' ri e c'asc'oj, xukuje' pa qui wi' ri cäminakib. 6 Xa rumal wa' xukuje' xtzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri cäminakib, rech pune xec'asi waral cho ruwächulew, xk'at c'u tzij pa qui wi' junam jas ri cäban chque conojel ri winak, ri canima' c'ut curik na ri kas c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic, junam jas ru c'aslemal ri Dios.

7 Xa jubik' craj chi man copan ri k'ij ri cujto'tajic, ri cäq'uis na ronojel. Miban xak jas ri quiwaj ix, xane chichomaj ba' jas ri quibano. Kas chixoc il chubanic orar. 8 Man xuwi tä c'u wa', xane xukuje' sibalaj chiwaj iwib chbil tak iwib rumal chi we je ri' quibano, quiwaj iwib, quisachala na ri i mac chbil tak iwib pune sibalaj q'uia ri i mac. 9 Utz chibana che qui c'ulaxic ri queopan cho tak iwachoch. C'o ba' jas mibij pa iwanima' chquij. 10 Chijujunal, jas ru sipam ri Dios chiwe, chicojo wa' che qui to'ic ri kachalal. Utz chibana chucojic ri jalajoj tak tewchibal ru sipam ri Dios chiwe rumal ri nimalaj u tok'ob. 11 Jachin ri cätzijonic, chutzijoj jas ri cubij ri Dios pa ru Lok' Pixab ri Are'. Jachin ri coc che qui to'ic niq'uiaj chic, chubana wa' ruc' ri chuk'ab ri yo'm che rumal ri Dios. Ronojel ri quibano, chibana wa' chuya'ic u k'ij ri Dios rumal ri Jesucristo. Chnimarisax ba' u k'ij ri Are', chc'ol ta ba' u takanic amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Amén.

Utz ke we cäkarik c'äx rumal chi uj cojoninak che ri Cristo

12 Lok'alaj tak kachalal, micajmaj iwib aretak cäpe ri nimalaj c'äx pi wi' je' ta ne chi jun wi ri tajin quic'ulmaj. 13 Xane chixquicotok aretak quirik iwe ri c'äx junam jas ri xurik ri Cristo. Je ri' rech sibalaj quixquicot na aretak cäpe ri Are', cäk'alajin ri je'lalaj u juluwem, cänimarisax c'u na u k'ij. 14 We xa rumal ri Cristo quetzelax na i wäch, quixyok'ic, utz c'u iwe ix. Je ri', rumal chi ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios kajinak pi wi'. Kas tzij chi ri Cristo cäyok' cumal ri winak, are c'u ri ix xa quiya u k'ij ri Are'. 15 Man utz tä ri' we c'o jun chiwe curik c'äx rumal chi ri are' cäcämisanic, rumal chi cuban elak', rumal chi cuxalk'atij ri pixab, o rumal chi cunim rib chupam ri quech niq'uiaj winak chic. 16 We c'u c'o jun curik c'äx xa rumal chi cojoninak che ri Cristo, cäbix “Cristiano” che, mäq'uix ri' ri are', xane chuya u k'ij ri Dios rumal wa'.

17 Xurik c'u ri k'ij ri cächapletaj ru k'atic tzij pa ka wi' uj, kachalal, uj ri' ri uj rech ri Dios. We c'u ru k'atic tzij cächapletaj nabe pa ka wi' uj, ¿jas lo ri cäquirik na ri winak ri man queniman tä che ri Utzalaj Tzij ri

tzijom lok rumal ri Dios? 18 We ruc' c'äx ri
winak ri jicom canima' cho ri Dios cäquirik
ru tobanic ri Are', ¿jas lo ri cäquirik na ri
winak ri man quecojon tä che ri Dios, ri xak
e ajmaquib? 19 We c'u e c'o ri tajin cäquirik
c'äx rumal chi je wa' craj ri Dios, chquitakej
ba' u banic ri utzil, xa chquiya c'u na quib
pu k'ab ri Dios ri xebanowic. Ri Are' c'ut
jicom ranima', kas cuban na ri cubij.

5

Ri apóstol Pedro queupixbaj ri cojonelab

1 Queinpixbaj conojel ri c'amal tak qui
be ri kachalal cojonelab ri ix c'o wi. Ri in
xukuje' in c'amal be junam cuc', xukuje'
kas xinwil in ri c'äxc'ol ri xurik ri Cristo. Ri
in, je' jas ri e are' junam quinrik na we ri
u nimarisaxic u k'ij ri Cristo ri cäk'alajinic
aretak cäpetic. 2 Cheichajij ri kachalal co-
jonelab ri e yo'm pa i k'ab, junam jas ri
cuban jun utzalaj ajyuk' che qui chajixic
ru chij. Chibana wa' ruc' jun utzalaj iwan-
ima', xa jas ri craj ri Dios, man xak tä rumal
chi ix takom chubanic wa'. Man queicha-
jij tä c'u ri e are' xak xuwi rech quich'ac
puak, xane chibana wa' rumal chi are ri
kas quiwaj quibano. 3 Miban iwe chque ri
queichajij, xa quixtakan pa qui wi', xane
chicojo i chuk'ab rech ri i c'aslemal are jun
utzalaj c'utbal chquiwäch. 4 Je ri', aretak
cäpe ri nimalaj Kajyuk', ri Kajaw Jesús, ri
ix quic'am na jun je'lalaj tojbal iwe ri man
junam tä ruc' ri corona re u xak che', re
cotz'ij ri xa cächaki'jic.

5 Xukuje' ri ix, alabom, chinimaj ri qui
takanic ri c'amal tak i be. Chiyala iwib
pa takic chbil tak iwib nimalaj iwonojel,
minimarisaj c'u iwib. Cubij c'u ru Lok'
Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri Dios cuc'ulelaj qui wäch ri winak
ri cäca'n nimal,
queuto' c'u ri man cäquinimarisaj tä quib
ruc' ri nimalaj u tok'ob ri Are',
—cächa ri tz'ibtal canok. 6 Kas china' pa
iwanima' chi man nim tä i banic, chiya
c'u iwib pu k'ab ri ka Dios ri c'o nimalaj u
chuk'ab rech ri Are' cunimarisaj na i k'ij ix
aretak curik ri k'ij. 7 Ronojel ri xak quixoc
wi il, chiya can wa' pu k'ab ri Dios. Ri Are
c'ut quel u c'ux chiwe, quixuto' c'u na.

8 ¡Chc'ol ba' i no'j, chixc'asc'atok! Je'
chibana wa' rumal chi ri i c'ulel ri Itzel,
are je' jas jun coj ri curak u chi', ri
sibalaj cätio'nic, ri cutzucuj jachin ri cutijo.
9 ¡Chik'atej u wäch ri Itzel, kas chixcojonok!
Iwetam c'ut chi ri c'äxc'ol ri tajin quirik ix,
je' xukuje' tajin cäquirik conojel ri kachalal
cho ronojel ruwächulew. 10 Aretak c'ut i
rikom chi quieb oxib k'ij c'äxc'ol, ri Dios ri
sibalaj cutok'obisaj ka wäch, ri xujusiq'uij
rech cänimarisax ka k'ij junam ruc' ri Jesu-
cristo, cubano chi quijiquiba na ri iwan-
ima' chrij, cuban na tz'akat chiwe. Cuya
na ri i chuk'ab, xukuje' cubano chi kas co
quixjeki na pa ri i cojonic. 11 Chnimarisax
ba' u k'ij ri Are', chc'ol c'u u takanic amak'el
pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Amén.

Ri apóstol Pedro cuya rutzil qui wäch ri kachalal

12 Nu tz'ibam bi we quieb oxib tzij ri'
chiwe ruc' ru tobanic ri kachalal Silvano,
ri wilom chi kas jicom ri ranima'. Ruc' c'u
we wuj ri' quixinpixbaj, quink'alajisaj c'u
chiwäch chi kas tzij ri ix i rikom ri nimalaj
u tok'ob ri Dios. ¡Chijiquiba ba' i c'ux chrij
wa'!

13 Ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri
tinimit Babilonia, ri e cha'tal rumal ri Dios
junam iwuc' ix, cäquiya bi rutzil i wäch.
Xukuje' ri kachalal Marcos, ri je' ta ne nu
c'ojol, cuya bi rutzil i wäch. 14 Chitz'umaj
iwib chbil tak iwib aretak quiyala rutzil
i wäch. Je ri' quibano chuc'utic chi kas
quiwaj iwib chbil tak iwib.

Chuxlan ta ba' ri iwanima' nimalaj
iwonojel ri ix, ix rech ri Jesucristo. Amén.

RI UCAB CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PEDRO

Ri apóstol Pedro cuchap u tz'ibaxic ri ucab u carta chque ri kachalal cojonelab

1 In wa', ri Simón Pedro, in patänil re ri
Jesucristo, xukuje' in apóstol, jun chque ru
tako'n ri Are'. Quintz'ibaj bi wa' we wuj
ri' chiwe ix iwonojel ri i rikom ri cojonic ri
sibalaj lok' na ri ka rikom uj. Je ri', rumal
chi ri ka Dios Jesucristo ri To'l Ke are jicom
ranima' kuc'. 2 Are ta ba' ri Dios sibalaj
cutok'obisaj i wäch, xukuje' cuban ta na
chi sibalaj cuxlan ri iwanima' rumal chi
iwetam u wäch ri Dios, iwetam c'u u wäch
ri Kajaw Jesús.

Waral käkil wi ri rajwaxic pa ru c'aslemal ri cojonel

3 Ri Dios ruc' ri nimalaj u chuk'ab u
sipam chke ronojel ri rajwaxic pa ri ka
c'aslemal, xukuje' ri rajwaxic chke rech
cujcowinic käkatakej u patänixic ri Are'.
Je ri' xubano aretak xuya chke chi kas
käketamaj u wäch ri Jesús. Are ri Are' ri
xujusiq'uij rech c'o jubik' ke ri kas rutzil
ri Are', xukuje' ri nimalaj u k'ij ri Are'.
4 Ruc' ronojel wa' we ri' u yo'm chke chi
käkarik na conojel ri nimak tak u tewchibal
ri sibalaj lok' na ri xuchi'j canok, rech
ri uj cujcowinic cujel chupam ri itzelalaj
c'aslemal ajuwächulew ri xa cusachisaj u
wäch ronojel. Are c'äx na wa' we c'aslemal
ri' rumal ri itzel tak qui rayibal ri winak. Je
ri' xuban chke rech cuya' käkarik ke ri kas
c'aslemal ri c'o ruc' ri Dios. 5 Rumal wa'
rajwaxic chi ri ix quicoj i chuk'ab rech man
xuwi tä quixcojonic, xane xukuje' quiban
ri kas utzil pa ri i c'aslemal. Ruc' ri kas
utzil ri quibano rajwaxic xukuje' chi käc'oji
na ri utzalaj iwetambal. 6 Ruc' ri utzalaj
iwetambal rajwaxic xukuje' chi quiwilo
chi man quiban tä xak xuwi jas ri quiwaj
ix chiwe chbil tak iwib. Rajwaxic xukuje'
chi quichajij paciencia chuch'ijic ronojel ri
käpe pi wi'. Ruc' we paciencia ri' rajwaxic
xukuje' chi kas quixpatänin che ri Dios.
7 Man ruc' tä c'u ri' chi quixpatänin che
ri Dios, xane rajwaxic xukuje' chi quiwaj
iwib nimalaj iwonojel ri ix ri iwachalal
iwib rumal ri Cristo. Man ruc' tä c'u wa' chi
quiwaj iwib, xane rajwaxic xukuje' chi lok'
quiwil conojel winak.

8 We c'u quicoj i chuk'ab rech c'o ronojel
wa' pa ri i c'aslemal amak'el ronojel k'ij,
kas c'o u patän ri' ri i c'aslemal, man xak
tä c'u lok' ri' iwetam u wäch ri Kajaw Jesu-
cristo. 9 Apachin c'u ri man c'o tä ronojel
wa' pa ru c'aslemal, je' ta ne moy ri are',
man käcowin tä c'ut käca'yic. Sachinak chic
pa u jolom chi ch'ajtajinak chi ri ranima'
che tak ru mac ri xuban can pa ru c'aslemal
ojer. 10 Rumal ri', kachalal, chicojo na i
chuk'ab pa ronojel rech kas iwetam chi
ix jun cuc' ri e cha'tal rumal ri Dios, ri
e siq'uim rumal ri Are' rech quec'oji ruc'.
We je' quiban wa', man quixtzak tä chic
pa mac. 11 Je ri' kas käya'taj na chiwe chi
quixopan na ruc' ri Kajaw Jesucristo ri
To'l Ke rech kätakan ri Are' pi wi'. Aretak
cuchap takanic ri Kajaw Jesús, man c'o tä
u q'uisic wa' we takanic ri'.

12 Rumal c'u ri' quintakej na u na'taxic
chiwe ronojel wa', ri ya nu bim chic, pune
ta ne ri ix iwetam chi wa', kas c'u tajin
quitakej ri kas tzij ri c'utum chiwäch. 13 Ri
in quinchomaj chi takal chwe chi quinwal-
ijisaj ri iwanima' ruc' we pixbenic ri' ri
quinna'taj chiwe chuwek käbij ri in c'asal
na. 14 Wetam c'ut chi xa jubik' craj chi
quincämic, je' jas ri c'utum chnuwäch ru-
mal ri Kajaw Jesucristo. 15 Sibalaj c'ut
quincoj na nu chuk'ab rech aretak in
käminak chic, c'o ri käc'oji na can iwuc' ri
käna'tan na chiwe ronojel wa' we tzij ri'.

Waral käkil wi chi e c'o ri xeilow ri Cristo c'aslic, chi kas nim u k'ij

16 Man xak tä c'u molom tak tzij re sub-
unic ri pa qui jolom winak quepe wi ri ka
tzijom chiwe chuc'utic chi kas tzij käpe chi
na jumul ri Kajaw Jesucristo ruc' nimalaj u
chuk'ab. ¡Are ri uj, uj ri' ri xujilowic! Are
ruc' ri ka wak'äch uj ri xkil ri Kajaw Jesús
chi sibalaj je'l ri Are', sibalaj nim u k'ij. 17 Ri
uj, uj c'o jela' ruc' ri Are' aretak xnimarisax
u k'ij rumal ri Dios ka Tat, aretak ri Dios
xuya u k'ij, xch'aw lok chicaj, xubij: "¡Are
lok'alaj nu C'ojol wa'! Sibalaj käquicot ri
wanima' rumal," —xcha ri Jun ri sibalaj

nim u k'ij. 18 Ri uj, uj ri' kas xkata ri Jun ri
xch'aw lok chicaj aretak junam uj c'o ruc'
ri Kajaw Jesús puwi' ri lok'alaj juyub.
19 Xukuje' ri qui tzij ri k'alajisal tak re
ru Lok' Pixab ri Dios ri xquitz'ibaj can ojer
c'o can kuc' uj. We tzij ri' man käq'uextaj
taj. Sibalaj utz we quixoc il chutatabexic
we tzij ri', rumal chi are je' jas jun chäj,
jun candela ri cätununic, ri käjuluw jawije'
ri sibalaj k'ekum wi c'ä käsakir na, quel c'u
na lok ri nimalaj ch'imil re ri u sakiribal
ri cätunun na chiwäch. Ri u k'alajisaxic ri
Kajaw Jesús pa ri iwanima' are je' jas ri
cuban ri nimalaj ch'imil ri'. 20 Rajwaxic
c'ut quiwetamaj chi man c'o tä jun tzij re
ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic ri käcowin
jun winak xak pa re wi cuk'alajisaj ri quel
cubij. 21 Je ri', rumal chi ri xek'alajisan ru
Lok' Pixab ri Dios ojer man xquibij taj xak
jas ri xcaj ri e are'. Xane ri Dios xyo'w ri tzij,
ri chomanic chque rumal rech chi xqui-
jach quib pu k'ab ri Are'. Are c'u ri Lok'alaj
Espíritu xtakan pa canima', xuc'am qui be.

2

Waral käkil wi chi e c'o winak ri käquic'ut ri man kas tzij taj

1 Xec'oji c'u banal tak tzij chquixol ri
winak aj Israel ojer ri xquibij chi kas
e k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios.
Xukuje' quec'oji na winak ri e banal tak tzij
chixol ix ri käquic'ut na ri man kas tzij taj.
Ri e are' chc'uyal quequitijoj na ri winak
che ri xak qui chomanic ri e are' ri man kas
tzij taj. Xa c'u käsachisax qui wäch ri winak
rumal wa' we tijonic ri'. Je ri', rumal chi ri e
are' man quecojon tä che ri Kajaw Jesús ri
xcäm cho ri cruz che qui to'ic. Rumal wa'
xak te'talic käpe na c'äx pa qui wi', käsach
c'u na qui wäch. 2 Pune ta ne je ri', e q'uia
ri käquitakej u banic ri käca'n ri e are' pa ri
itzelalaj qui c'aslemal ri sibalaj man utz tä
u banic. Rumal c'u quech ri e are' ri winak
käquibij na ri äwas u bixic chrij ri Utzalaj Tzij
re ri Evangelio, ri kas be ri copan ruc' ri
Dios. 3 Xa rumal ru rayixic q'uia u wäch
jastak, ri banal tak tzij ri' quixquisub na
ruc' tijonic ri man kas tzij taj che resaxic
ri c'o iwuc'. Kas ya'talic chi käsach na qui
wäch we winak ri' ri ojer c'ut k'atom lok tzij
pa qui wi' chi käc'äjisax na qui wäch.
4 Ri Dios man xusach tä qui mac ri ángeles
ri xemacunic, xane xeuq'uiäk bi pa ri jul
jawije' käc'äjisax wi qui wäch. Chila' c'ut
e tz'aptal wi cämic pa ri k'ekum. Sibalaj
utz u banom che quichapic, c'ä copan na ri
nimalaj k'ij aretak käk'at na tzij pa qui wi'.
5 Ri Dios man xusach tä qui mac ri winak
ri xec'oji can ojer cho we uwächulew, xane
xutak lok ri nimalaj k'ekal jäb pa qui wi'
ri banal tak etzelal ri'. Xuwi xuto' can ri
ka mam Noé ri xutzijoj chi rajwaxic chi ri
winak käca'n jicom che ri qui c'aslemal cho
ri Dios. Xuwi ri are' rachi'l wukub winak
chic xeto' rumal ri Dios rech man quecäm
taj. 6 Ri Dios xukuje' xuk'at tzij chi käc'äjisax
qui wäch ri winak ri e c'o pa tak ri tinimit
Sodoma, ri tinimit Gomorra.* Xusach qui
wäch we tinimit ri' ruc' ri k'ak' c'ä xechajir
na. Wa' we xbantajic ri' are jun c'utbal
chquiwäch conojel ri itzel tak winak ri c'ä
te' xepetic, xukuje' chquiwäch ri quec'oji
na chi kas tzij käpe na ri k'ij aretak käk'at
na tzij pa qui wi'. 7 Xuto' c'u can ri ka mam
Lot, jun utzalaj tata' wa' ri sibalaj xbisonic
rumal ri tajin käca'n ri itzel tak winak pa
ri itzelalaj qui c'aslemal. 8 We utzalaj tata'
ri' ri xc'oji chquixol ri itzelalaj tak winak
sibalaj xbisonic. Ronojel k'ij c'ut xuna' c'äx
pa ri ranima' rumal ri etzelal ri xuto, ri
xukuje' xrilo chi tajin käca'n ri winak. 9 Ri
Kajaw Dios retam jas cuban che qui to'ic ri
winak ri qui jachom quib pu k'ab ri Are'.
Queuto' cho ri c'äx ri käquirik na pa ri qui
c'aslemal, xukuje' aretak quetakchi'x che
mac. Are c'u ri itzel tak winak xa e u c'olom
apanok, cuc'äjisaj c'u na qui wäch pa ri k'ij
ri käpe na aretak käk'at tzij pa qui wi'.
10 Ri Dios sibalaj cuc'äjisaj c'u na qui wäch
ri winak ri xa käquitakej u banic ri qui ray-
ibal ri sibalaj man utz taj, ri xa käquetz'bej
u wäch ri Are', käquetzelaj c'u u wäch ru
Pixab. We winak ri' man käquixej tä quib
cho ri Dios. Man queniman taj, xane xa
käquinimarisaj quib. Man käquixej tä c'u quib
chubixic ri äwas u bixic chquij ri kas nimak
qui k'ij ri c'o takanic pa qui k'ab. 11 Ri
ángeles ri c'o na qui chuk'ab chquiwäch we

* **2:6** Chawila' ri Sodoma y ri Gomorra pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

itzel tak winak ri', ri xukuje' c'o takanic pa qui k'ab, man c'o tä ne jun chque ri e are' ri cäquicoch'o cäquibij c'äx tak tzij cho ri Kajaw Dios chquij ri nimak qui k'ij chuk'atic tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax na qui wäch.

12 Are c'u we achijab ri' cäquibij tzij ri äwas u bixic chrij ri man cäquich'ob taj. E je' ta ne awaj aj pa tak juyub, rumal chi man c'o tä qui chomabal. Chapic quij we awaj ri', cämisaxic quij, are c'u wa' qui patän e c'olic. Je' c'u u sachic na qui wäch we itzel tak winak ri' junam jas ri awaj. 13 Cäquirik na c'äx, tojbal re ri c'äx ri qui banom chque niq'uiaj winak chic. Quequicot ri e are' aretak quecowinic cäca'n ri itzelalaj tak qui rayibal chquiwäch conojel winak. We winak ri' xak e esal tak q'uixbal chixol pa tak ri i nimak'ij aretak quewi' iwuc' rumal ri cäca'no ri cäkaj chquiwäch. Quequicot c'u na chubanic ri itzel tak qui rayibal ri xa quesubtaj ri winak rumal.

14 Amak'el aretak cäquil jun ixok, cäquirayij u wäch. Man quecos tä chubanic ri mac. Quequisub ri winak ri man kas tä qui jiquibam ri canima' chrij ri Dios, xukuje' c'amaninak chque ru rayixic q'uia u wäch jastak. E winak wa' ri k'atom tzij pa qui wi' rumal ri Dios chi cäc'äjisax na qui wäch. 15 E sachinak rumal chi qui yo'm can ri kas be ri jicom. Xukuje', xak rech cäquirik puak, cäca'n ri etzelal je' jas ri xuban ri tat Balaam ru c'ojol ri tat Beor ojer. 16 Jun bur c'ut ri man cäch'aw taj xyajow ri tat Balaam rumal ri mac ri tajin cubano. Xch'aw c'u ri bur jas ri cäch'aw jun winak, xuk'atej u wäch ri conil ri craj cuban ri tat Balaam ri je' ta ne ch'ujarinak chic.

17 We achijab ri' e junam ruc' jun c'ua' ri ya chaki'j chic, man c'o tä joron chupam, xukuje' e junam cuc' ri sutz' ri quec'am bi jawije' chi' rumal ri quiäkik'. K'atom c'u tzij pa qui wi' rumal ri Dios chi quebe' na pa ri kas k'ekum ri man coc tä wi jubik' ri sakil, jawije' ri man c'o tä chi quelic wi lok. 18 Je ri', rumal chi ruc' nimal cäquibij tak tzij ri man c'o tä qui patän. Ruc' ru banic ri itzel tak qui rayinic, ri etzelal ri cäca'n pa ri qui c'aslemal, cäquicoj qui c'ux ri winak. Quequisub na ri winak ri kas qui tasom chi quib chquij ri niq'uiaj winak ri e sachinak. 19 Cäquibij chque ri winak chi cuya' cäca'n xa jas ri cäcaj cäca'no, man rajwaxic tä c'ut queniman chic che ri Pixab. Je' cäquibij pune ta ne ri e are' tajin queniman chque ri itzel tak qui rayinic ri cätakan pa canima'. Ri e are' c'ut, je' ta ne e cojom che patäninelab. Apachique ri ch'acaninak puwi' jun winak, wa' we winak ri' are patänil re ri ch'acaninak puwi'. 20 Ri winak ri xquito' quib, ri ya e elinak chic chupam ri etzelal re ri uwächulew rumal ri retamaxic u wäch ri Kajaw Jesucristo ri To'l Ke, ri xquetamaj u wäch pa canima', te c'u ri' quetzelej chi chupam ri etzelal, quech'actaj c'u rumal, ri q'uisbal re ri qui c'aslemal we winak ri' sibalaj c'äx na chuwäch ri nabe. 21 Are c'u utz na chque we ta mat xquetamaj jas ri kas u beyal ri cäjicomataj ri canima' ri winak cho ri Dios chuwäch ri ca'nom ri e are' cämic. Are la' chi xquetamaj ri kas be, te c'u ri' xetzelej chi jumul chquij. Xquitas c'u quib chrij ri Lok'alaj Tzij, ru Lok' Pixab ri Dios ri yo'm chque. 22 Je' xbantaj pa ri qui c'aslemal ri kas tzij ri cäbixic: “Ri tz'i' cätzelej chutijic ri cuxabaj. Are c'u ri ak ri ch'ajtajinak chic, cuwolkotij rib jumul chic pa ri xok'ol,” — cächa ri'.

3

Waral cäkil wi chi kas tzij cäpe chi na jumul ri Kajaw Jesús

1 Lok'alaj tak kachalal, are wa' we wuj ri' ri ucab wuj ri nu tz'ibam bi chiwe. Pa tak ri quieb wuj ri' nu tijom nu chuk'ab chubanic chi kas utz quixchomanic. Rumal ri' quixinpixbaj, quintakej c'u u na'taxic chiwe ronojel ri ya nu bim chic. 2 Chna'taj ri tzij chiwe ri bim can ojer cumal ri lok'alaj tak k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' ru takanic ri Kajaw Jesús ri To'l Ke ri c'utum can chiwäch kumal uj, ri uj apóstoles ru tako'n ri Are'.

3 Nabe c'ut kas rajwaxic chiwetamaj chi pa ri q'uisbal tak k'ij quepe na winak ri xa cäquitze'j qui wäch conojel ri quek'ijilan che ri Dios, xukuje' ronojel ri kas utz, ri kas lok' cho ri Dios. We winak ri' are xa cäquitakej na u banic ri itzel tak qui rayibal. 4 Cäquitze'j na i wäch, cäquita' na chiwe, cäquibij: “¿A mat xubij can ri Cristo chi

cäpetic? We je ri', ¿jawije' chi' c'o wi ri Are' cämic?" —quecha na. "Ri ka nan tat ojer e cäminak chi ri'. Ronojel c'u ri c'olic are xak je wi petinak lok tzaretak ri xban u banic ruwächulew," —quecha na ri e are'. 5 Kas tzij chi ri e are' xa man cäcaj taj cäquetamaj chi ojer ri' xbantaj ri caj xukuje' ri ulew rumal ru takanic ri Dios. C'o ri chaki'j ulew ri xel lok pa ri ja', xukuje' c'o ri ulew ri xcanaj can pa ri ja'. 6 Xukuje' are rumal ri ja' re ri k'ekal jäb chi xsach qui wäch ri winak ojer cho ruwächulew. 7 Are c'u ri caj xukuje' ri ulew ri e c'o cämic, are rumal ru takanic ri Dios e c'olom wa' rech xa queporoxic. Queporox c'u na rumal ri k'ak' pa ri k'ij ri cäk'at na tzij rumal ri Dios, aretak käsachisax na qui wäch ri itzel tak winak ri man quecojon tä che ri Dios.

8 Man xuwi tä c'u wa', lok'alaj tak kachalal, xane rajwaxic chi man käsach tä pi jolom chi chuwäch ri Dios ri jun k'ij are junam jas ri jun mil junab, ri jun mil junab c'ut are junam jas ri jun k'ij chuwäch ri Are'. 9 Ri Dios man xa tä cäbeytaj chubanic ri cuchi'j, je' jas ri käquichomaj jujun winak, xane xa u chajim paciencia kuc' uj nimalaj konojel. Man craj tä ri Are' chi c'o jun käsach u wäch, xane are craj chi conojel käquiq'uex canima', käquiq'uex c'u ri qui chomanic.

10 Man c'o tä c'u jun retam ri kas k'ij ri käpe na ri Kajaw Jesús, xane je' käc'ulmataj na wa' jas ri cuban jun elak'om coc pa jun ja chak'ab, ri man cuna' tä jun. Pa ri k'ij ri' käsach u wäch ri caj, käjinin c'u na jas ru jininem jun nimalaj käbrakan käpetic. Ronojel c'u ri c'o chicaj, ri k'ij, ri ic', ri ch'imil, ronojel ri c'olic queporox na, käsach c'u qui wäch rumal ri k'ak'. Ruwächulew, xukuje' ronojel ri c'o cho ruwächulew queporox na, käsach c'u na qui wäch.

11 We c'u ronojel ri c'olic je' u sachic u wäch wa' käban na, ¡sibalaj ba' rajwaxic chi quijach iwib pu k'ab ri Dios, quitas iwib chrij ronojel etzelal, quipatänij c'u ri Dios pa ri i c'aslemal cämic! 12 Chixoc ba' il che reyexic ru k'ij ri Dios,* chibana c'u ri quixcowin che chubanic chi käpe chanim. Pa ri k'ij ri' käporox na ri caj, käsach c'u na u wäch wa' rumal ri k'ak'. Ronojel ri c'o chila' cho ri caj quenicow na ri', queja'r c'u na wa'. 13 Are c'u ri uj, ri uj keye'm rilic ri c'ac' caj, ri c'ac' uwächulew jas ru bim can ri Dios chke. Chila' c'ut käc'oji wi na xak xuwi ri utzil, ri jicomal.

14 Je c'u ri', lok'alaj tak kachalal, ri ix ri tajin quiweyej chi ronojel wa' käbantaj na, chicojo ba' i chuk'ab rech c'o utzil chixol ix ruc' ri Dios, ch'ajch'oj ri iwanima', man c'o tä c'u i mac cho ri Dios aretak copan ri k'ij. 15 Chich'obo ba' chi ri Dios u chajim paciencia kuc' xa rumal chi craj chi konojel käkarik na ru tobanic ri Are'. Je' xukuje' ri lok'alaj kachalal Pablo u tz'ibam bi wa' chiwe ruc' ri no'j ri yo'm che rumal ri Dios. 16 Pa conojel tak ri wuj ri u tz'ibam are tzijoninak chrij ronojel wa' ri nu bim chiwe. Kas tzij chi e c'o jujun chque ru tzij ri c'äx qui ch'obic. Are c'u ri winak ri man c'o tä quetam, xukuje' ri cojonelab ri xa quieb canima' quecojonic, e are' käquijechba' ri käquibij we wuj ri', junam jas ri käca'n che ri niq'uiaj chic re ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic. Aretak je' käca'n wa', xa c'äx tajin käquic'am lok pa qui wi', käsach c'u na qui wäch.

17 Are c'u ri ix, lok'alaj tak kachalal, rumal chi iwetam chi ronojel wa', chichajij ba' iwib. Mixch'actaj ne rumal ri qui subunic ri banal tak etzelal, miya c'u can ri kas tzij ri i takem, ri ix cojoninak wi, je' ta ne chi quixtzak bi pa jun siwan. 18 Xane are kas chiwetamaj na u wäch ri Kajaw Jesucristo, ri To'l Ke, käc'oji c'u na i chuk'ab rumal ri nimalaj u tok'ob ru yo'm chiwe. ¡Chnimarisax ta ba' u k'ij ri Are' cämic xukuje' pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na, ri man c'o tä qui q'uisic! Amén.

* **3:12** "Ru k'ij ri Dios": Are ri k'ij ri käban na ri q'uisbal k'atanic pa qui wi' ri winak rumal ri Dios.

RI NABE CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN JUAN

Ri apóstol Juan cäch'aw chrij ri Jun ri cäcowin chuya'ic ri kas c'aslemal

1 Cäkatz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe chrij
ri Jun* ri cäyo'w ri Tzij ri cäcowin chuya'ic
ri kas c'aslemal. Ri Are' ya c'o chic are-
tak mäjok cäban ri cajulew. Ka tatabem
ri xubij, kilom c'u ri Are' chwinakil. Kas
ka ca'yem ri Are', kas c'u ka chapom ruc'
ri ka k'ab. 2 Ri uj kilom ri Jun ri cäyo'w
wa' we c'aslemal ri'. Ri Are' xuc'ut rib
chkaxol. Ka k'alajisam c'u wa', xukuje' ka
tzijom wa' chiwe chi ruc' Are' c'o wi we
c'aslemal ri' ri man c'o tä u q'uisic. Ri
cäyo'w we c'aslemal ri', ruc' ri ka Tat c'o
wi ri Are' nabe, xuluc'utu c'u rib chkawäch
uj. 3 Cäkatzijoj c'u chiwe jachique ri kilom,
jachique ri ka tom, rech ri ix xa ix jun chic
kuc' uj, je' jas ri uj kas tzij xa uj jun ruc'
ri Dios ka Tat, xukuje' ruc' ri Jesucristo ru
C'ojol. 4 Cäkatz'ibaj bi wa' we tzij ri' chiwe
rech kas cäquicot ri iwanima'.

Ri Dios are cäyo'w ri kas sakil

5 Are wa' ru Lok' Pixab ri Dios ri xuc'ut
ri Jesucristo chkawäch, ri cäkatzijoj uj chiwe
ix: Je' jas ri k'ij cuya sakil pa ka wi', je ri' ri
Dios cuya ri sakil re ri Kas Tzij pa kanima'.
Ruc' Are' man c'o tä jubik' ri k'ekum ri
cubano chi cäsach ri winak. 6 Rumal ri' we
cäkabij chi xa uj jun ruc' ri Dios, te c'u ri' jun
wi ri ka chomabal je' ta ne chi uj sachinak
pa ri k'ekum, xak uj banal tak tzij ri', man
cäka'n tä ri' jas ri cäkabij. 7 We k'alaj pa ri
ka c'aslemal chi cujbin pa ri sakil, je' jas
ri Dios c'o pa ri sakil, xa uj jun ri' nimalaj
konojel ri cäkanimaj ri Kas Tzij. Are c'u
ru quiq'uel ri Jesucristo ru C'ojol ri Dios
cuch'aj ri kanima', cäresaj ronojel ri ka mac.
8 We cäkabij chi man c'o tä ka mac, xa
cäkasub kib ri', man kas tzij tä ri' chi uj
cojonelab. 9 We c'u cäkabij cho ri Dios chi ri
uj, uj ajmaquib, xukuje' cäkabij jas u wäch
mac ka'nom, cuya' cäkacojo chi kas jicom ri
cuban na ri Dios kuc'. Cusach c'u ri ka mac,
cuch'aj ri kanima', cäresaj ronojel u wäch
etzelal pa ri ka c'aslemal. 10 We c'u cäkabij
chi man c'o tä mac ka'nom, cäka'n ri' chi
ri Dios xak Are jun banal tzij, man kas ka
cojom tä ri' ru Lok' Pixab ri Are'.

2

Ri Cristo are cäch'aw pa ka wi' ruc' ri Dios

1 Ix ri', ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual,
quintz'ibaj bi wa' we tzij ri' chiwe che i
pixbexic rech man quixmacun taj. We
c'u c'o jun chiwe ri cämacunic, c'o Jun ri
cäch'aw pa ka wi' ruc' ri Dios ka Tat. Are ri
Jesucristo, ri jicom ranima' pa ronojel. 2 Ri
Jesucristo are ri xcämisax rumal kech rech
cäsachtaj ri ka mac, man xuwi tä c'u ri ka
mac uj, xane xukuje' ri qui mac conojel ri
winak cho ruwächulew.
3 K'alaj ri' chi kas tzij ketam u wäch ri
Dios, we cäkanimaj ru Pixab ri Are'. 4 We
c'u ne c'o jun cubij: "Kas wetam u wäch
ri Dios," —cächa ri', man cunimaj tä c'u ru
Pixab, are banal tzij wa', man c'o tä c'u ri
kas tzij pa ranima'. 5 Jachin c'u ri cunimaj
ru Pixab, tzij ri' chi kas craj ri Dios. Xak je
ri' cujcowinic cäketamaj na chi xa uj jun ruc'
ri Are'. 6 Jachin ri cubij chi xa jun ri are' ruc'
ri Dios, rajwaxic ri' chi je' ru c'aslemal jas
ru c'aslemal ri Jesucristo.

Ri c'ac' takanic ri u yo'm can ri Cristo

7 Kachalal, man c'ac' tä wa' we takanic ri'
ri tajin quintz'ibaj bi chiwe, xane are wa' ri
xyi' chiwe petinak lok. We ojer takanic ri'
tzare wa' ru Lok' Pixab ri Dios ri ya i tom
chic. 8 Pune i tom chi wa' ri quintz'ibaj bi
chiwe, are je' ta ne c'ac' wa' we Pixab ri' ru-
mal chi kas bantajinak wa' pa ru c'aslemal
ri Cristo, xukuje' pa ri i c'aslemal ix. Tajin
coc'ow ri k'ekum ri cubano chi cäsach ri
winak. Je' ta ne chi xsakiric, cäk'alajin chi
lok ri sakil re ri kas tzij.
9 Jachin ri cubij chi cäbin pa ri sakil re ri
kas tzij, cäretzelaj c'u u wäch ri rachalal, c'ä
sachinak wa' we winak ri' je' ta ne chi cäbin
pa ri k'ekum. 10 Ri winak ri craj ri rachalal
c'o ri' pa ri sakil re ri kas tzij. Man c'o tä c'u
jas c'o pa ranima' ri cäcowin chubanic chi
jun chic cätzak pa ri mac. 11 Are c'u ri jun ri
cäretzelaj u wäch ri rachalal je' ta ne chi c'o
ri' pa ri k'ekum, xukuje' pa ri k'ekum cäbin

* **1:1** Ri Jun ri cubij waral Are ri Jesucristo.

wi. Man cuch'ob tä ri' jawije' que' wi rumal
chi man cäril tä ru be rumal ri k'ekum.
12 Ix ri', ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual,
quintz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe rumal
chi ri Dios u sachom ri i mac rumal ri
Jesucristo. 13 Nan tat, quintz'ibaj bi wa' we
wuj ri' chiwe rumal chi kas iwetam u wäch
ri Cristo. Are ri Jun ri c'olinak lok tzaretak
xchaptaj lok ronojel. Quintz'ibaj bi wa' we
wuj ri' chiwe ix, ri c'ä ix ac'al na rumal chi
ix ch'acaninak pa ri ch'oj chrij ri Itzel.

Nu tz'ibam bi wa' we wuj ri' chiwe ix,
ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual, rumal chi
kas iwetam u wäch ri ka Tat ri c'o chila'
chicaj. 14 Nan tat, ri ya c'o chi i junab,
nu tz'ibam bi wa' we wuj ri' chiwe rumal
chi kas iwetamam u wäch ri Cristo. Are
wa' ri Jun ri c'olinak lok tzaretak xchaptaj
lok ronojel. Nu tz'ibam wa' we wuj ri'
chiwe ix, ri c'ä ix ac'al na, rumal chi c'o i
chuk'ab ri cuya ri Dios, i cojom c'u ru Tzij
ri Are' pa ri iwanima', xukuje' rumal chi ix
ch'acaninak pa ri ch'oj chrij ri Itzel.

15 Me' iwanima' ruc' ruwächulew, cuc' ri
jastak ri e c'o cho ruwächulew. Jachin ri
que' ranima' ruc' ruwächulew, man kas craj
tä ri' ri Dios ka Tat. 16 Ronojel c'u ri xak
ajuwächulew man ruc' tä ri Dios ka Tat
käpe wi, xane xak ajwaral wa'. Ri itzel tak
u rayinic jun winak, ri qui rayixic q'uia
qui wäch jastak ri utz käril wi jun, xukuje'
ru banic nimal cuc' ri jastak ajuwächulew,
ronojel wa' xak ajuwächulew wa'. Man ruc'
tä ri Dios käpe wi. 17 Ri uwächulew xa tajin
käsach u wäch wa', xukuje' conojel ri jastak
ri utz käquil wi ri winak. Jachin c'u ri cuban
ru rayibal ri Dios, ri are' c'o na u c'aslemal
ri man c'o tä u q'uisic.

Quepe na winak ri käca'n qui c'ulel che ri Cristo

18 Ix ri', ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual,
uj c'o chic pa ri q'uisbal tak k'ij. Ri ix i
tom chi käpe na jun ri cuban u c'ulel che ri
Cristo. Cämic c'ut qui c'utum chi quib q'uia
ri käca'n qui c'ulel che ri Cristo, rumal c'u ri'
ketam chi uj c'o chic pa ri q'uisbal tak k'ij.
19 We winak ri' kuc' uj xebel wi bic, man kas
ajkuc' tä c'u wa'. We ta kas tzij e ajkuc' mat
xebel bi ri' chkaxol. Xebel c'u bic rech kas
käk'alajinic chi man jun tä chque are ajkuc'.
20 Ri ix c'ut, ri Cristo u yo'm ri Lok'alaj
Espíritu pa ri iwanima'. Rumal c'u wa'
iwonojel ri ix quich'obo jachique ri kas tzij.
21 Quintz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe rumal
chi iwetam ri kas tzij ri cubij ru Tzij ri Dios,
man rumal tä chi mat iwetam, xane rumal
chi iwetam chi man käriktaj tä jun banal tzij
ri cubij ri kas tzij.

22 ¿Jachin c'u ri banal tzij? Are ri' ri cubij
chi ri Jesús man are tä ri Cristo, ri To'l Ke.
Are wa' ri cuban u c'ulel che ri Cristo. Man
käcojon tä che ri Dios ka Tat, man käcojon
tä c'u che ri Cristo ru C'ojol. 23 Jachin ri
man käcojon tä che ru C'ojol ri Dios, man
käcojon tä ri' che ri ka Tat. Jachin c'u ri
cuk'alajisaj rib chi cojoninak che ru C'ojol
ri Dios, cojoninak ri' che ri ka Tat Dios
xukuje'.

24 Chic'olo ba' ix pa ri iwanima' ri Tzij ri
i tom petinak lok. We ri Tzij ri' ri i tom
petinak lok käc'oji can pa ri iwanima', kas
quixcanaj na can xa jun ruc' ri Dios ka Tat
xukuje' ruc' ru C'ojol. 25 Ri xuchi'j ri Cristo
chi cuya chke, are ri c'aslemal ri man c'o tä
u q'uisic.

26 Tajin quintz'ibaj bi wa' we tzij ri' chiwe
chquij ri winak ri käcaj quixquisubu. 27 Ri
ix c'ut pa ri iwanima' c'o wi ri Lok'alaj
Espíritu ri xuya ri Jesucristo chiwe. Je ri'
man rajwaxic taj chi c'o jun chic ri cuc'ut
wa' we tzij ri' chiwäch, rumal chi tzare ri
Lok'alaj Espíritu cuc'ut na ronojel chiwäch.
Ri tijonic ri cuya ri Are' chiwe tzare kas tzij
rumal chi ri Lok'alaj Espíritu man käcowin
taj cuban tzij. Chitakej ba' u banic jas ri i
banom ix, ri xa ix jun ruc' ri Cristo. Are wa'
ri tijonic ru yo'm ri Lok'alaj Espíritu chiwe.

28 Je c'u ri', ix ri', ri ix je' ta ne alaj tak
walc'ual, chitakej u banic jas ri i banom ix,
xa ix jun ruc' ri Cristo, rech käcu'bi i c'ux
chrij ri Are', man quixq'uix tä c'u chuwäch
aretak käpetic. 29 Ri ix iwetam chi ri Je-
sucristo jicom ranima'. We je ri' xukuje'
iwetam ri' chi jachin ri cuban ri kas utz,
jicom c'u ri ranima', are ri' ralc'ual ri Dios.

3

Waral käkil wi ri käretamaj jun we kas ralc'ual ri Dios

1 ¡Chiwilampe'! Ri Dios ka Tat sibalaj cujraj
je ri' chi u yo'm chke chi cäbix ralc'ual ri
Dios chke. Are c'u kas tzij wa'. Rumal ri'
ri winak ajuwächulew man cäquich'ob taj jas
ka banic rumal chi man kas quetam tä u
wäch ri Dios. 2 Lok'alaj tak kachalal, ya uj
ralc'ual ri Dios, mäja' c'u k'alaj jas ri cujel
na. Ketam c'ut chi aretak cäpe ri Jesucristo,
cuk'alajisaj c'u rib chkawäch, cujjunamataj
na ruc' ri Are' rumal chi cäkil na u wäch
ri Jesús jas ri kas u banic. 3 Jachin c'u ri
cu'l u c'ux chrij ri Cristo chi je wa' quel na
aretak cäpe ri Are', cuban na ch'ajch'oj che
ri ranima', je' jas ri Jesucristo kas ch'ajch'oj
ranima' ri Are'.

4 Jachin c'u ri cämacunic, man cäniman tä
ri' che ru Lok' Pixab ri Dios, are ajchak'
mac ri' rumal chi ri mac are ru xalk'atixic
ri Pixab. 5 Ri ix iwetam chi ri Jesucristo
xpe waral cho we uwächulew che resaxic
ri ka mac. Ri Are' c'ut, man c'o tä jubik' u
mac. 6 Apachin c'u ri xa jun ruc' ri Cristo,
man cutakej tä macunic ri'. Apachin jun
ri cutakej macunic, man cojoninak tä ri'
che ri Cristo, man kas retam tä u wäch ri
Are'. 7 ¡Ix ri', ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual,
chiwila' chi c'o jun mixsubuwic! Jachin
c'u ri cuban ri kas jicom, ri kas utz pa ru
c'aslemal, kas jicom ranima' ri winak ri',
je' jas ri Cristo, are jicom ranima' ri Are'.
8 Jachin c'u ri cutakej cämacunic, ralc'ual ri
Itzel wa'. Macuninak c'u ri Itzel petinak
lok. Xa c'u rumal wa' xpe ri Cristo ru C'ojol
ri Dios cho we uwächulew chusachic u wäch
ru banom ri Itzel.

9 Ri kas ralc'ual ri Dios man cutakej tä ri'
ru banic ri mac rumal chi yo'm u c'aslemal
rumal ri Dios. Man cäcowin tä ri' cutakej u
banic ri mac, rumal chi kas tzij are ralc'ual
ri Dios. 10 K'alaj ri' jachin tak e ralc'ual ri
Dios, jachin c'u tak e ralc'ual ri Itzel. Ri
winak ri man cuban tä ri kas utzil, ri man
craj tä ri rachalal, man ralc'ual tä ri Dios ri'.

Rajwaxic cäkaj kib ri jun ruc' ri jun chic

11 Are c'u wa' ru Lok' Pixab ri Dios ri i tom
petinak lok, chi cäkaj kib ri jun ruc' ri jun
chic. 12 Je' mäka'no jas ri xuban ri a Caín.
Rumal chi are ralc'ual ri Itzel, xucämisaj
ru chak'. ¿Jas c'u che xucämisaj? Je ri'
xubano rumal chi are ri a Caín tajin cuban
ri etzelal, are c'u ru chak' tajin cuban ri
utzil.

13 Kachalal, micajmaj wa' we quetzelax
i wäch cumal ri winak ajuwächulew. 14 Ri
uj ketam chi uj elinak chic pa ri cämical re
ri ojer ka c'aslemal, uj c'o chi c'u pa ri kas
c'aslemal ri cuya ri Dios. K'alaj wa' rumal
chi kas tzij quekaj ri kachalal. Jachin c'u ri
man craj tä ri rachalal c'ä c'o ri' pa ri ojer u
c'aslemal, je' ta ne cäminak ri'. 15 Apachin
ri cäretzelaj u wäch ri rachalal, are jun
cämisanel ri' cho ri Dios. Ri ix c'ut iwetam
chi man c'o tä jun cämisanel c'o ri c'aslemal
ri man c'o tä u q'uisic pa ranima'. 16 Ri
uj ketam ri' jas u banic aretak jun winak
kas craj jun winak chic, rumal chi ri Cristo
sibalaj xujraj, xuya c'u rib pa cämical rumal
kech uj. Je ri' ri uj xukuje' rajwaxic käkaya
kib pa cämical rumal quech ri kachalal.
17 Je c'u ri', jachin ri c'o ri cajwataj che
ru c'aslemal waral cho we uwächulew, cäril
c'u ri rachalal chi c'o u rajwaxic, te c'u ri'
man cuya tä jubik' re ri rajwaxic che, ¿a
tzij lo ri' chi kas craj ri Dios ruc' ronojel
ranima'? ¡Man kas tzij tä ri'! 18 ¡Ix ri', ri ix
je' ta ne alaj tak walc'ual, mekaj ri kachalal
xak chkachi'! Xane rajwaxic käkac'ut ruc'
ru banic utzil chi kas tzij quekaj ri kachalal.

Mäkaxej kib cujoc chuwäch ri Dios

19 Je ri' cuya' käketamaj chi ri uj kas tzij
ri käkatzijoj, xukuje' chi ri uj, uj rech ri
Kas Tzij, man rajwaxic tä c'ut käkaxej kib
cujoc chuwäch ri Dios: 20 We käkana' pa
kanima' chi c'o mac ri ka'nom, man ra-
jwaxic taj käkaxej kib rumal chi ri Dios
c'o na u chuk'ab chuwäch ri kanima', re-
tam c'u ronojel ri ka chomanic, ronojel ri
käka'no. 21 Je ri', lok'alaj tak kachalal, we
käkana' pa ri kanima' chi man c'o tä mac ri
ka'nom, man rajwaxic tä ri' käkaxej kib cu-
joc chuwäch ri Dios. 22 Ri Are' c'ut cuya na
chke apachique ri käkaj käkata' che, rumal
chi tajin quekanimaj ru takanic, xukuje'
tajin käka'no jachique ri utz käril wi ri Are'.
23 Are c'u wa' ru takanic ri Dios, chi cu-
jcojon che ri Jesucristo ru C'ojol, xukuje'
chi käkaj kib ri jun ruc' ri jun chic jas ri uj
u takom wi. 24 Jachin tak ri käquinimaj ri
kätakan wi ri Are', xa e jun ri' ruc' ri Dios,
xukuje' ri Dios kas c'o pa canima' ri e are'.

Rumal c'u ri Lok'alaj Espíritu ru yo'm chke,
ketam chi ri Are' c'o pa ri kanima'.

4

Rajwaxic cäketamaj jachique ri Espíritu rech ri Dios xukuje' jachique ri espíritu ri cuban u c'ulel che ri Cristo

1 Lok'alaj tak kachalal, micoj ri qui tzij
conojel ri winak ri cäquibij chi ri espíritu
ri c'o cuc' yo'm chque rumal ri Dios, xane
chiwila na we ri espíritu ri c'o cuc' kas rech
ri Dios o man rech taj. Je ri', rumal chi
tajin queq'uiar cho ruwächulew ri banal tak
tzij ri cäquibij chi kas e k'alajisal tak re ru
Lok' Pixab ri Dios. 2 Are c'u wa' quiwe-
tamabej re jachin ri kas tzij c'o ri Espíritu
rech ri Dios ruc'. Jachin ri cucojo, xukuje'
ri cuk'alajisaj chi ri Jesucristo kas tzij xpe
waral cho ruwächulew chwinakil, are ri' ri
c'o ri Espíritu rech ri Dios ruc'. 3 Jachin
c'u ri man cäcojon taj, man cuk'alajisaj tä
c'ut chi kas tzij xpe ri Jesús waral cho we
uwächulew chwinakil, man are tä ri Espíritu
rech ri Dios ri c'o ruc' ri winak ri', xane are
ri espíritu ri cuban u c'ulel che ri Cristo. I
tom c'ut chi cäpe na wa' we espíritu ri', c'o
chi c'u cämic cho ruwächulew.
4 Ix ri', ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual, ri ix,
ix rech ri Dios. Ix ch'acaninak c'u pa qui wi'
we winak ri' ri xak e banal tak tzij rumal
chi ri Lok'alaj Espíritu ri c'o pa ri iwan-
ima' c'o na u chuk'ab chuwäch ri espíritu
ri c'o pa canima' ri winak ajuwächulew.
5 We winak ri' e ajuwächulew, rumal c'u ri'
xuwi cäquitzijoj ri qui chomanic ri winak
ajuwächulew. Ri winak c'ut ajuwächulew
utz cäquita ri cäquibij. 6 Ri uj, uj rech ri Dios.
Apachique winak ri kas retam u wäch ri
Dios cuta ri' ri ka tzij. Jachin c'u ri man rech
tä ri Dios man cuta tä ri'. Je ri' cujcowinic
cäketamaj jachin ri c'o ri Espíritu pa ranima'
ri cubij ri Kas Tzij, cäketamaj c'ut jachin ri
c'o ri espíritu pa ranima' ri cuban subunic.

Waral cäkil wi chi ri Dios cujraj nimalaj konojel

7 Lok'alaj tak kachalal, rajwaxic chi cäkaj
kib ri jun ruc' ri jun chic, rumal chi ri Dios
cujraj. Jachin ri craj ri rachalal, ralc'ual
ri Dios ri', xukuje' kas retam u wäch ri' ri
Dios. 8 Jachin c'u ri man craj tä ri rachalal,
man kas retam tä u wäch ri Dios ri'. Je ri',
rumal chi ri Dios cujraj nimalaj konojel.
9 Ri Dios xuc'ut chkawäch chi cujraj aretak
xutak lok ru C'ojol, ri xa jun c'olic, cho
ruwächulew rech rumal ri Are' c'o ri ka
c'aslemal. 10 Je ri' cuya' cäkilo chi kas tzij
cujraj ri Dios. Man are tä chi ri uj cäkaj ri
Dios, xane chi ri Are' cujraj uj, xutak c'u
lok ri u C'ojol rech cäcämisax ri Are' rumal
kech, rech cäsachtaj ri ka mac.

11 Lok'alaj tak kachalal, we je wa' u
banom ri Dios chke rumal chi sibalaj cu-
jraj, ri uj xukuje' rajwaxic cäkaj kib ri jun
ruc' ri jun chic. 12 Man c'o tä jun winak
ilowinak u wäch ri Dios. We c'u ri uj
cäkaj kib ri jun ruc' ri jun chic, ri Dios
kas c'o ri' pa kanima'. Kas cuban c'u na
tz'akat ri rutzil ranima' ri Dios pa ri ka
c'aslemal. 13 K'alaj chi xa uj jun ruc' ri Dios,
xukuje' chi ri Are' kas c'o pa kanima' uj
rumal chi u yo'm chke ri Lok'alaj Espíritu
rech ri Are'. 14 Ri uj c'ut kilom, xukuje'
cäkak'alajisaj chi ri Dios ka Tat xutak lok ru
C'ojol rech coc che To'l Que ri winak ri e
c'o cho ruwächulew. 15 Apachin ri cucojo,
xukuje' cuk'alajisaj chi ri Jesús are ru C'ojol
ri Dios, we winak ri' xa jun ri' ruc' ri Dios.
Xukuje' ri Dios kas c'o pa ranima' ri are'.

16 Je ri' ri uj ketamam, xukuje' ka cojom
chi kas cujraj ri Dios. Ri Dios queraj conojel
ri winak. Jachin c'u ri amak'el queraj ri
winak, xa jun ri' ruc' ri Dios, xukuje' ri
Dios kas c'o ri' pa ranima'. 17 Je ri' kas
cuban na tz'akat ri rutzil ranima' ri Dios
pa ri kanima' uj, man c'o tä c'u jas cäkaxej
wi kib pa ri k'ij ri cäk'at na tzij pa qui wi'
ri winak. Jas c'u ri u banic ri Jesucristo
waral cho we uwächulew, are je' ri ka banic
uj xukuje'. 18 We ketam chi ri Dios cujraj,
man cäkaxej tä kib ri'. Xane ri rutzil ranima'
ri Dios cubano chi man cäkaxej tä kib. We
jun cuxej rib, curik c'äx je' ta ne chi tajin
cuc'äjisaj u wäch ri' chbil rib. Xak je ri', we
jun cuxej rib man kas craj tä ri' ri Dios.

19 Ri uj cäkaj ri Dios rumal chi ri Are'
xujraj uj nabe. 20 We c'o jun cubij: “Ri in
cwaj ri Dios,” —cächa ri', te c'u ri' cäretzelaj
u wäch ri rachalal, are jun banal tzij ri'. We
jun man craj tä ri rachalal ri rilom u wäch,
man cäcowin tä ri' craj ri Dios ri man rilom

tä u wächˌ 21 Ri Are' u yo'm we Pixab ri' chke ri cubij: Jachin ri craj ri Dios, rajwaxic ri' xukuje' chi craj ri rachalal, —cächa'.

5

We cujcojonic, cujch'acan na puwi' ronojel ri man utz taj re ruwächulew

1 Jachin ri cucojo chi ri Jesús are ri Cristo ri To'l Ke, ralc'ual ri Dios ri'. Jachin ri lok' ri qui tat jujun ac'alab chuwäch, xukuje' e lok' ri' chuwäch ri ralc'ual ri tata'. 2 Aretak käkaj ri Dios, xukuje' käkanimaj ru Pixab, käketamaj c'u ri' chi quekaj ri ralc'ual ri Dios. 3 We jun winak craj ri Dios, quel cubij wa' chi cunimaj ru Lok' Pixab ri Are'. Ru takanic ri Dios c'ut, man c'äx tä qui nimaxic. 4 Jachin c'u ri kas ralc'ual ri Dios cäch'acan na puwi' ronojel ri man utz taj rech ruwächulew. We kas cujcojon che ri Dios, cujcowinic cujch'acan na puwi' ronojel ri man utz taj ajuwächulew. 5 Xak xuwi ri jun ri cucojo chi ri Jesús are u C'ojol ri Dios, cäcowinic cäch'acan na puwi' ronojel ri man utz taj re ruwächulew.

Ri Lok'alaj Espíritu cuk'alajisaj chi ri Jesús are u C'ojol ri Dios

6 Ri Jesucristo xpe cho ruwächulew, xk'alajin c'u wa' chi are u C'ojol ri Dios aretak xban u kasna', xukuje' aretak xcämisaxic, xel c'u u quiq'uel. Man xuwi taj xk'alajin wa' aretak xban u kasna', xane rumal ri joron re ri kasna' xukuje' rumal ru quiq'uel ri xelic aretak xcämisaxic. Ri Lok'alaj Espíritu are xk'alajisan wa' rumal chi ri Lok'alaj Espíritu xak xuwi cubij ri kas tzij. 7 E oxib ri e c'o pa ri caj ri cäquik'alajisaj ri kas tzij: ri ka Tat, ri u Tzij, xukuje' ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios. We oxib ri' xa jun ri cäquik'alajisaj. 8 Xukuje' oxib ri e c'o cho ruwächulew ri cäquik'alajisaj ri kas tzij: ri Lok'alaj Espíritu rech ri Dios, ri joron re ri kasna', xukuje' ru quiq'uel ri Cristo. We oxib ri' junam ri qui k'alajisanic. 9 Ri uj käkacoj ri qui tzij ri winak chrij ri xquilo, xukuje' chrij ri xquito. Nim c'u na u banic ri xuk'alajisaj ri Dios chrij ri Cristo ru C'ojol. 10 Jachin ri cäcojon che ru C'ojol ri Dios, u cojom ri' pa ranima' jas ri xubij ri Dios chrij ri Cristo ri u C'ojol. Jachin c'u ri man cäcojon tä che ri Dios u banom ri' chi ri Dios xak Are' banal tzij rumal chi man u cojom tä ri xuk'alajisaj ri Dios chrij ri Cristo ru C'ojol. 11 Are wa' ri xuk'alajisaj ri Dios, chi ri Are' u yo'm ka c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. We c'aslemal ri' käkarik na wa' ruc' ri u C'ojol ri Are'. 12 Jachin ri c'o ru C'ojol ri Dios pa ranima' c'o u c'aslemal ri'. Jachin c'u ri man c'o tä ru C'ojol ri Dios pa ranima' man c'o tä u c'aslemal ri'.

Are wa' ri q'uisbal re ri carta jawije' ri apóstol cuya wi jujun tak pixbenic chic

13 Nu tz'ibam bi wa' we wuj ri' chiwe, ix ri' ri ix cojoninak che ru C'ojol ri Dios, rech kas quiwetamaj chi c'o na i c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic.

14 Cu'l c'u ka c'ux chrij ri Dios chi apachique ri käkaj käkata' che, cutatabej na wa' ri käkabij che, we are u rayibal ri Are'. 15 We ketam chi ri Dios cujuto aretak käka'n orar, ketam ri' chi cuya chke ri käkata' che.

16 We c'o jun käril ri rachalal käkaj pa jun mac ri man käc'aman tä bi pa ri cämical, rajwaxic ri' cuban orar puwi'. Je ri' ri Dios cuya na u c'aslemal ri kachalal. Are wa' ri käban chque ri quekaj pa ri mac ri man käc'aman tä bi pa ri cämical. C'o c'u mac ri käc'aman bi pa ri cämical, man quinbij tä c'ut chi quiban orar rech käsachtaj wa' we mac ri'. 17 Ronojel u wäch etzelal, are mac ri'. C'o c'u mac ri man käc'aman tä bi pa ri cämical.

18 Ketam chi jun kas ralc'ual ri Dios man cutakej tä macunic, rumal chi ru C'ojol ri Dios are kächajin che, man käcowin tä ri Itzel chubanic c'äx che.

19 Ri uj ketam chi uj rech ri Dios, conojel c'u ri winak ajuwächulew e c'o pu k'ab ri Itzel.

20 Ketam c'ut chi ri u C'ojol ri Dios petinak cho ruwächulew, u yo'm c'u ri ka no'j rech käketamaj u wäch ri kas Dios. Ri uj, xa uj jun ruc' ri Dios. Quel cubij wa' chi xa uj jun ruc' ri Jesucristo ru C'ojol. Are c'u wa' ri kas Dios, cuya c'u ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. 21 Ix ri', ri ix je' ta ne alaj tak walc'ual, ¡chitasa iwib chquij tak ri dioses ri man kas e Dios taj! Amén.

RI UCAB CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN JUAN

Ri apóstol Juan cäch'aw chrij ri Kas Tzij re ru Lok' Pixab ri Dios

1 In wa', in c'amal qui be ri cojonelab, ri
ya in nim winak chic. Quintz'ibaj bi wa' we
wuj ri' chawe at, wachalal, at ri' ri kachalal
chichu' ri cha'tal rumal ri Dios, xukuje'
chque tak ri awal at. Kas tzij sibalaj ix lok'
chnuwäch, man xuwi tä c'u chnuwäch in,
xane xukuje' chquiwäch conojel ri quetam
ri Kas Tzij. 2 Sibalaj quixwaj rumal rech ri
Jun ri käyo'w ri Kas Tzij ri c'o pa kanima'
uj nimalaj konojel. Käc'oji c'u na wa' pa
kanima' uj amak'el ronojel k'ij. 3 Are ta ri
Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo ru
C'ojol ri Are' quel u c'ux chiwe, cutok'obisaj
i wäch, cuban c'ut chi cuxlan ri iwanima'
rumal chi i takem ri Kas Tzij, amak'el c'ut
quiwaj iwib.

4 Sibalaj käquicot wanima' rumal chi nu
rikom jujun chque ri awal ri tajin käquitakej
ri Kas Tzij re ru Lok' Pixab ri Dios, ju-
nam jas ri takanic ri yo'm chke rumal ri
Are'. 5 Cämic ri', wachalal, catinbochi'j chi
nimalaj konojel käkaj kib chbil tak kib, ri
jun ruc' ri jun chic. Wa' we takanic ri' ri
quintz'ibaj bi chawe, man c'ac' tä ri'. Xane
are wa' ri yo'm lok chke uj nabe canok.
6 Wa' we takanic ri' chi käkaj kib, are wa'
quel cubij chi rajwaxic chi cujniman che
ri Dios pa ronojel ri kätakan wi ri Are'. Ru
takanic ri Are', jas ri i tom petinak lok, are
chi käkaj kib chbil tak kib ri jun ruc' ri jun
chic.

Waral käkil wi jas ri qui banic ri winak ri quequisub niq'uiaj winak chic

7 E q'uia chi c'ut ri winak ri quesubunic
ri e c'o cho ruwächulew, ri man käquicoj
taj chi ri Jesucristo xpe waral cho we
uwächulew chwinakil, ri man käquik'alajisaj
tä wa'. Jachin jun winak ri je' u banic wa',
are kas käsubunic, xukuje' are jun chque
ri xinbij chi quepetic, ri kas käca'n na qui
c'ulel che ri Cristo. 8 Chiwila ba' iwib ix
chi mat käsach u wäch ronojel ri utzil ri i
banom, xane kas quirik na tz'akat ri rajil u
q'uexel wa'.

9 Apachin jun winak ri man käcu'bi tä u
c'ux ruc' ru tijonic ri Cristo, xane cutzucuj
niq'uiaj tijonic chic ri man are taj, man c'o
tä ri Dios ruc'. Ri winak ri cutakej ru tijonic
ri Cristo, are wa' we winak ri' c'o ri Dios ka
Tat ruc', xukuje' ri Cristo ru C'ojol ri Dios.
10 We c'o jun winak ri copan iwuc', man are
tä c'u ru tijonic ri Cristo ri cuc'utu, mic'ulaj
wa' we winak ri' cho iwachoch, mibij ne
che: "¡Are ta ri Dios que' uc' la!" —mixcha
che. 11 Je ri', rumal chi ri cojonel ri je' cubij
wa', cuban re ri etzelal ri cuban we winak
ri'.

Waral käkarik wi ri q'uisbal re we carta ri'

12 Are ri in c'ut, c'o q'uia ri cwaj quinbij bi
chiwe. Man cwaj tä c'ut xak quintz'ibaj bi
wa' cho jun wuj. Chuq'uexwäch wa', quin-
weyej na chi quinopan iwuc' che iwilic.
Je ri' cuya' quintzijon na iwuc' chwinakil
rech kas cujquicot na junam.

13 Ri ral ri lok'alaj awachalal ri xukuje'
e cha'tal rumal ri Dios käquiya bi rutzil a
wäch. Amén.

RI UROX CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN JUAN

Ri apóstol Juan cäquicotic rumal ri utzil ri cuban ri lok'alaj rachi'l Gayo

1 In wa', in c'amal qui be ri cojonelab, ri
ya in nim winak chic. Quintz'ibaj bi wa'
we wuj ri' chawe at, lok'alaj wachi'l Gayo,
rumal chi kas tzij at lok' chnuwäch.
2 Lok'alaj wachalal, tajin quinban orar,
quinta' c'u che ri Dios chi man xak tä
catyawajic, xane chi utz caban na pa
ronojel, junam jas ri utzalaj a c'aslemal
chuwäch ri Dios. 3 Sibalaj xinquicotic
aretak xebul jujun kachalal wuc' waral,
xquitzijoj c'u chwe chi sibalaj jicom ri
awanima' chunimaxic ri Kas Tzij, chi kas
catakej u banic ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios
pa ronojel ri cabano. 4 Man c'o tä c'u jas ri
cuya nimalaj quicotemal chwe je' jas ri u
tzijol ri quinto chi ri cojonelab, ri je' ta ne e
walc'ual in, tajin cäquitakej ri Kas Tzij pa ri
qui c'aslemal.
5 Lok'alaj wachalal, sibalaj utz ri' ri tajin
caban che qui to'ic ri kachalal, che qui
patänixic pa ronojel, más c'u na chque ri
kachalal ri craj naj quepe wi, ri man awe-
tam tä qui wäch. 6 We kachalal ri' qui bim
chque ri kachalal cojonelab ri e c'o waral
chi sibalaj e lok' chawäch. Chabana ba'
tok'ob, chaya bi ronojel ri cajwataj chque
che ri qui binem rumal chi utz käril wi wa'
ri Dios. Je ri' quecowinic cäquitakej ri qui
be. 7 Ri e are' c'ut e elinak bic chupatänixic
ri Jesucristo. Man c'o tä c'u jas qui c'amom
chque ri winak ri man e cojonelab taj che
qui to'ic quib. 8 Rumal ri' rajwaxic chi ri
uj käkaya ri rajwaxic chque. Je ri' tajin
quekato' chutzijoxic ri Kas Tzij re ru Lok'
Pixab ri Dios.

Waral käkil wi ri itzelalaj u no'j ri Diótrefes

9 Ri in xintz'ibaj bi jun wuj chque ri
kachalal cojonelab chila' iwuc', are c'u ri
Diótrefes man cunimaj tä ri cujtakan wi
rumal chi ri are' cuban nimal, craj chi
xak xuwi ri are' coc che c'amal qui be
ri kachalal cojonelab. 10 Rumal ri', are-
tak quinopan iwuc', quinbij na ronojel ri
tajin cuban ri are' chquiwäch ri kachalal
cojonelab. Ri are' cubij ri man utz taj,
xak banal tzij ri' ri cuyac tzij chkij. Man
käcu'bi tä u c'ux ruc' wa', xane xukuje' man
queuc'ulaj tä ri kachalal ri queopan che
qui solixic ri cojonelab. Jachin c'u tak ri
quec'ulanic, cubij chque chi man cuya' taj
quequic'ulaj ri kachalal, te c'u ri' queresaj
bi chquixol ri kachalal cojonelab.
11 Lok'alaj wachalal, maban awe ri itzel
tak qui no'j niq'uiaj chic, xane chabana
awe ri utzalaj tak no'j. Jachin ri cuban ri
kas utzil, are rech ri Dios wa'. Jachin c'u ri
cuban ri man utz taj, man kas retam tä u
wäch ri Dios ri'.

Waral käkil wi chi ri Demetrio cuban ri kas utzil

12 Conojel käquibij chi ri Demetrio are
utzalaj winak. Je ri' xukuje' ri Kas Tzij re
ru Lok' Pixab ri Dios je' cuk'alajisaj wa'
chrij. Ri uj xukuje' käkak'alajisaj chi kas tzij
ronojel wa'. ¡Ri ix c'ut iwetam chi ri käkabij
are ri kas tzij!

Ri apóstol Juan cuya bi rutzil qui wäch ri kachalal

13 Ri in c'ut, c'o q'uia ri cwaj quinbij
chawe, man cwaj tä c'ut xak quintz'ibaj bi
wa' cho jun wuj. 14 Je ri', rumal chi quin-
weyej na chi quinwil a wäch chanim. Are-
tak käkarik kib cuya' cujtzijon na chwinakil
chrij ronojel.
15 Chuxlan ba' ra wanima'. Ri awachi'l ri
e c'o waral wuc' in ri quetam a wäch käquiya
bi rutzil a wäch. Chabana ba' tok'ob chwe,
chaya rutzil qui wäch chquijujunal ri e c'o
chila' ri kas e utz kuc'.

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN JUDAS

Ri apóstol Judas cuchap u tz'ibaxic jun carta chque conojel ri cojonelab

1 In wa', ri Judas, in patänil re ri Jesucristo, xukuje' in u chak' ri Jacobo. Quintz'ibaj bi wa' we wuj ri' chque conojel ri e siq'uim rumal ri Dios ka Tat, ri cojonelab ri u banom rech chque, ri xukuje' e u chajim rumal chi xa e jun ruc' ri Jesucristo. 2 Are ta ba' ri Dios sibalaj quel u c'ux chiwe, cutok'obisaj na i wäch, cubano chi kas cuxlan ri iwanima', xukuje' cubano chi quina' pa ri iwanima' chi ri Are' sibalaj quixraj nimalaj iwonojel.

Waral käkil wi jas qui wäch ri achijab ri käquiya tijonic xa che qui subic ri winak

3 Lok'alaj tak kachalal, nim ri rayinic ri c'o pa wanima' petinak lok chi quintz'ibaj bi chiwe chrij ri xuban ri Dios che ka to'ic nimalaj konojel. Cämic c'ut quinchomaj chi sibalaj rajwaxic na quintz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe che i pixbexic, rech quicoj i chuk'ab chuto'ic u wi' ri ix cojoninak wi, ri xa jumul xyi' wa' rumal ri Dios chque ri winak ri e rech ri Are'. 4 Je ri', rumal chi e c'o jujun achijab e oquinak chixol chc'uyal. We achijab ri' tzojer lok u bim ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chi ya'tal chque chi käk'at na tzij pa qui wi' chi käc'äjisax qui wäch. Itzel tak achijab wa' ri käquibij chi we jun winak käcojon che ru tok'ob ri Dios, cuya' cubano jachique ri craj, we utz, we man utz taj. Man quecojon tä che ri Dios, man quecojon tä c'u che ri Jesucristo ri xuwi ri Are', are Kajaw ri c'o u takanic pa ka wi'.

5 Cwaj c'ut quinna'taj chiwe ri xc'ulmataj ojer, pune iwetam chi wa'. Are chi ri Kajaw Dios xeresaj lok ri winak aj Israel pa ri tinimit Egipto, te c'u ri' xusach qui wäch ri winak ri man xecojon tä che, ri e c'o chquixol. 6 Xukuje' tak ri ángeles ri xemacunic, ri xquitzucuj qui takanic ri man ya'tal tä chque, xquiya c'u can ri kas qui c'olibal. We ángeles ri' e tz'aptal cämic rumal ri Dios pa ri k'ekum. Sibalaj utz u banom che quichapic, c'ä copan na ri nimalaj k'ij aretak käk'at na tzij pa qui wi', man c'o tä c'u quitzokopitajic. 7 Xukuje' ri winak ri xec'oji ojer pa ri tinimit Sodoma, ri tinimit Gomorra* cachi'l ri winak ri xec'oji pa tak ri tinimit chquinakaj, je' xca'no jas ri xca'n ri ángeles ri xemacunic. Xukuje' xquijach quib chubanic ronojel u wäch etzelal. Je' xca'no jas ri käca'n ri tz'i' ri xak käquirik quib, man c'o tä c'u qui pixab. Xquiya c'u quib chubanic ri itzel tak qui rayinic, xukuje' ronojel u wäch ri man utz taj ri man takal tä u banic. Conojel c'u wa' tajin käc'äjisax qui wäch, e c'o can pa ri k'ak' ri man kächuptaj taj. Wa' we xbantajic ri' are jun c'utbal wa' chkawäch uj cämic nimalaj konojel, chi kas tzij käpe na ri k'ij aretak käc'äjisax na qui wäch ri ajmaquib.

8 Pune c'o we c'utbal ri' chquiwäch ri achijab ri käquic'ut jech' tak tijonic, are qui yo'm u k'ij ri qui chic', käquitz'iloj ri canima' xukuje' ri qui cuerpo ruc' ri qui mac, käquetzelaj u wäch ru takanic ri Kajaw Dios, xukuje' quequiyok' ri c'o takanic pa qui k'ab ri kas nimak qui k'ij, käquibij c'u ri äwas u bixic chquij ri e are'. 9 Ri arcángel Miguel, aretak tajin käch'ojin ruc' ri Itzel chrij ri u cuerpo ri ka mam Moisés, man xucoch' taj chubixic c'äx tak tzij che ri are' chuk'atic tzij puwi' chi käc'äjisax na u wäch, xane xak xuwi xubij che: "¡Are ta ri Kajaw Dios catyajowic!" —xcha che. 10 Are c'u we achijab ri' ri e oquinak chixol chc'uyal käquibij ri äwas u bixic chrij apachique ri man käquich'ob taj. Are c'u ri xak quetam pa que wi, je' jas ri xak quetam ri awaj aj pa tak juyub ri man c'o tä qui chomabal, käquicoj wa', je ri' chi xa käsach qui wäch rumal.

11 ¡Tok'ob c'u qui wäch wa' we winak ri'! Rumal chi käca'n que jas ri xuban ri a Caín ojer ri xucämisaj ru chak'. Xukuje' ri e are', xak rech käquirik puak, qui jalom ri qui be jas ri xuban ri tat Balaam ojer, xuban subunic chque ri winak. Je' c'u käca'n na we achijab ri', käsach na qui wäch jas ri xuban ri tat Coré ojer, ri xcämisax rumal

* **1:7** Chawila' ri Sodoma y ri Gomorra pa ri Diccionario, q'uisbal re we Nuevo Testamento.

ri Dios rumal chi xuwalijisaj rib chrij ri ka mam Moisés. 12 We achijab ri' sibalaj c'äx ri käca'no. Xak e esal tak q'uixbal pa tak ri i nimak'ij aretak quimulij iwib ruc' quicotemal rumal chi quiwaj iwib, quixwi' c'u ruc' utzil. Ri e are' quewi' iwuc', käquitij ronojel ri käcaj, xak c'u tze' käquilij. Man queq'uix taj, man c'o tä c'u nim chquiwäch. Xuwi ri e are' käquilij quib. E je' ta ne ajyuk'ab ri man quena'taj tä ri qui chij chque. E junam ruc' ri sutz' ri man cuc'am tä jäb, ri quec'am bi rumal ri quiäkik'. E junam cuc' ri che' ri man quewächin taj, pune are u k'ijol ri käquiya qui wäch. E je' ta ne ri che' ri xechaki'jic, ri e bokom chi apanok, ri ya e käminak chic. 13 E junam ruc' ri nimalaj ja' re ri mar aretak quepe ri nimak tak uwoja' ri quewokow puwi'. Ri quewokow c'u ri achijab ri', are ri käca'no, ri kas are q'uixbal chquiwäch conojel. E je' ta ne ch'imil ri qui sachom ri qui be cho ri caj. We achijab ri' k'atom tzij pa qui wi' rumal ri Dios chi quec'äjisaxic, quebe' c'u na pa ri kas k'ekum ri man käc'oji tä na sakil, jawije' ri man c'o tä chi quelic wi lok.

14 Xukuje' ri ka mam Enoc, ri uwuk qui tat tinimit chquixol ri winak re ri uwächulew ri xechaptaj ruc' ri ka mam Adán ojer, xubij ri bim che ri are' rumal ri Dios chrij ri käca'n na we itzel tak winak ri'. Are wa' ri xubij: "¡Chiwilampe'!" —kächa'. "Ri Kajaw Jesús käpetic e rachi'l jujun mil ri lok'alaj tak ángeles rech ri Are'. 15 Käpe ri Are' rech culuk'ata tzij pa qui wi' conojel ri winak. Cuk'at c'u na tzij pa qui wi' ri banal tak etzelal chi käc'äjisax na qui wäch rumal ri itzel tak c'äx ri ca'nom, xukuje' rumal ri q'uia u wäch tak tzij ri äwas qui bixic ri qui bim chrij ri Dios," —xcha ri'. 16 We winak ri' xak amak'el käquich'a' quib, queyok'on chquij niq'uiaj chic, xuwi c'u käquitzucuj u banic ri itzel tak qui rayinic ri e are'. Käquibij tak tzij xa chubanic nimal, utz c'u qui ch'abexic ri winak käca'no xak rech c'o ri käquic'am na chquij.

Käbix chque ri cojonelab jas ri rajwaxic chi käca'no

17 Are c'u ri ix, lok'alaj tak kachalal, chna'taj chiwe ri tzij ri bim can ojer cumal ri apóstoles, ri u tako'n ri Kajaw Jesucristo. 18 Xquibij c'u can chiwe: "Pa ri q'uisbal tak k'ij quepe na winak ri xa käquitze'j qui wäch conojel ri quek'ijilan ri Dios, xukuje' ronojel ri kas utz, ri kas lok' cho ri Dios. Ri e are' xuwi käquilij na u banic ri itzel tak qui rayinic," —xecha ri'. 19 E are tak wa' ri quecojow qui c'ux ri kachalal rech käquitasala quib. Utz käquil wi ri winak ri' ru banic xak jas ri käcaj ri e are', man c'o tä c'u ri Espíritu rech ri Dios pa canima'.

20 Ri ix c'ut, lok'alaj tak kachalal, ¡kas chixcojonok! Kas chixcojon che ru Lok' Pixab ri Dios. Chibana ba' orar ruc' ri chuk'ab ri käyi' chiwe rumal ri Lok'alaj Espíritu. 21 Chiwilij ba' iwib rech kas quina' pa ri iwanima', xukuje' kas quich'obo chi ri Dios sibalaj quixraj. Chiweyej ba' ri k'ij aretak ri Kajaw Jesucristo kas cutok'obisaj na ka wäch, cuya chke ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic.

22 Ri kachalal ri xak quieb qui c'ux quecojonic, chitok'obisaj qui wäch, cheipixbaj c'ut rech kas jicom ri canima'. 23 Cheito' ba', cheiwesaj chuwäch ru k'ak'al ri c'äjisabal qui wäch ri man queniman tä che ri Dios. Rajwaxic chi quel i c'ux chque ri jule' chic, pune c'u kas rajwaxic chi quiwil na iwib chi man quixtzak tä ix chupam ri qui mac. ¡Tzel ba' chiwila ri etzelal ri tajin käca'no! Xa c'u michap cok ri catz'iak ri tz'ilobtajinak rumal ri itzelalaj qui c'aslemal, xane chixej iwib chuwäch wa'.

Che ri Dios ri xa jun c'olic ya'tal wi chi känimarisax u k'ij

24 Ri Dios are xa jun c'olic, ri kas c'o u no'j che ronojel. Käcowin c'u ri Are' che ka to'ic. Are wa' ri ka Dios ri c'o u chuk'ab che i chajixic rech man quixtzak tä pa mac. Ri Are' cuban na chi ch'ajch'oj ri iwanima' ix, rech quixcowinic ruc' nimalaj quicotemal quixopan chuwäch ri Are' ri sibalaj känimarisax u k'ij, ri c'o je'lalaj u juluwem. 25 Che c'u ri Dios ri xa jun c'olic, ri käcowin che ka to'ic, che ri Are' takal wi chi känimarisax na u k'ij, takalic chi nim na u banic ri Are' chquiwäch conojel, chi c'o na ri nimalaj u chuk'ab pa qui wi' conojel, xukuje' chi xuwi ri Are' c'o takanic pu k'ab rumal ri Kajaw Jesucristo tzpa ru chaplexic lok ronojel ri c'olic c'ä we cämic ri',

xukuje' pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na ri
man c'o tä qui q'uisic. Amén.

RI XK'ALAJISAX CHUWÄCH RI SAN JUAN

Waral cäkil wi ri xuk'alajisaj ri Jesucristo chuwäch ri apóstol Juan

1 Are wa' ri xuk'alajisaj ri Dios chuwäch
ri Jesucristo rech ri Are' cuk'alajisaj chi
chquiwäch ri patänil tak re chrij ri cäbantaj
na chanim. Ri Jesucristo xuk'alajisaj wa'
chuwäch ri Juan ri patänil re rumal jun
ángel ri xutak lok. 2 Are c'u ri Juan xubij
ri kas tzij chrij ronojel ri xrilo. Xutzijoj
can ri kas tzij chrij ru Lok' Pixab ri Dios ri
xuk'alajisaj ri Jesucristo.

3 Utz re jachin ri cusiq'uij u wäch we wuj
ri', xukuje' utz que jachin tak ri cäquitatabej
u siq'uixic ri tzij ri yo'm rumal ri Lok'alaj
Espíritu ri tz'ibtal chupam we wuj ri',
cäquinimaj c'u ri cubij rumal chi nakaj chic
c'o wi ri k'ij aretak cäbantaj na ronojel wa'.

Ri apóstol Juan cuchap u tz'ibaxic bi jun carta chque tak ri kachalal cojonelab ri e c'o pa tak ri wukub tinimit ri e c'o pa Asia

4 In wa', ri Juan, quintz'ibaj bi we wuj
ri' chiwe ix, kachalal cojonelab, ri ix c'o
pa ri wukub tinimit re Asia. Are ta ba'
ri Dios xukuje' ri wukub espíritus ri e c'o
chuwäch ri je'lalaj u t'uyulibal cätok'obisan
i wäch, cubano chi cuxlan ri iwanima'. Are
wa' ri Dios ri c'o cämic, ri c'o ojer, ri cäpe
na. 5 Xukuje' ri Jesucristo cutok'obisaj ta na
i wäch, cuban ta na chi cuxlan iwanima'.
Ri Are' are ri k'alajisal re ru Tzij ri Dios
ri jicom ranima', ri nabe xc'astaj chquixol
ri cäminakib, ri c'o u takanic pa qui wi' ri
nimak tak takanelab cho we uwächulew.
Ri Cristo cujraj, xujuch'aj c'u che ri ka
mac ruc' ru quiq'uel. 6 Xujucoj che nimak
tak takanelab, xukuje' che sacerdotes chupatänixic ri Dios, ru Tat. ¡Chnimarisax ta ba'
u k'ij, chtakan ta c'ut amak'el pa tak ri k'ij
ri junab ri quepetic! Amén.

7 ¡Chiwilampe', ri Cristo petinak pa ri sutz'!
Conojel winak cäquil na wa', xukuje' ri xebanow c'äx che cäquil na u wäch. Ronojel
qui wäch winak cho ruwächulew quebok'
na aretak cäquil ri Are' cäpetic. Je', kas je'
quel wi na.

8 "Ri in, in je' jas ri nabe letra xukuje' ri
q'uisbal letra re ri alfabeto, ri "A" ruc' ri
"Z". In c'ut ri chaplebal, in ri' ri q'uisbal re
ronojel." Je wa' cubij ri Kajaw Dios ri c'o
ronojel u wäch chuk'ab ruc', ri c'o cämic, ri
c'o ojer, ri xukuje' cäpe na.

Ri apóstol Juan xril ri Cristo nimarisam chi u k'ij

9 In wa' ri Juan, in iwachalal ri tajin
quinrik c'äx junam iwuc' ix. Yo'm c'u chwe
rumal ri Jesucristo chi quinchajij paciencia, je' jas ri yo'm chiwe ix. Je ri' junam
cujec'ol na chila' jawije' ri cätakan wi ri
Dios. Ri in, in ajpache', in c'o pa jun alaj
ch'äkap ulew, Patmos u bi', ri c'o pa ri mar,
xa rumal ru tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios
ri xuk'alajisaj ri Jesucristo. 10 Xc'ulmataj
pa jun k'ij domingo (ri cäbix "u k'ij ri Kajaw" che) chi xchaptaj ri wanima' rumal
ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu. Te' xinto c'o
Jun ri sibalaj co xch'aw lok chwij, je' ta ne
ru ch'abal jun tun. 11 Ri xch'awic, je wa'
xubij: Ri in, in je' jas ri nabe letra xukuje'
ri q'uisbal letra re ri alfabeto, ri "A" ruc' ri
"Z". In c'ut ri chaplebal, in ri' ri q'uisbal re
ronojel. Chatz'ibaj pa jun wuj ri cawilo, te
c'u ri' catak bi chque ri kachalal cojonelab
ri e c'o pa tak ri wukub tinimit ri e c'o pa
Asia, ri tinimit Éfeso, ri Esmirna, ri Pérgamo,
ri Tiatira, ri Sardis, ri Filadelfia, xukuje' ri
tinimit Laodicea, —xcha ri' chwe.

12 Xinca'y c'u chwij che rilic jachin ri
xch'awic. Aretak je wa' xinbano, xinwil
wukub u tac'alibal cantela re k'än puak.
13 Te c'u ri' pa qui niq'uiajal ri wukub u
tac'alibal cantela xinwil Jun ri junam ruc'
ru c'ojol jun winak. U cojom c'u jun atz'iak
ri copan c'ä chukul rakan, ximital cho u
c'ux ruc' jun pas re k'än puak. 14 Ri u wi' are
sibalaj sakloloj je' jas ri ch'ajch'oj rismal
chij, junam jas ri sak tew. Ri u wak'äch c'ut,
quenicowic je' jas ri u xak k'ak'. 15 Ri rakan
quejuluwic junam jas ri ch'ich' bronce ri
porom pa horno, ri ch'ajch'obisam c'ut.
Ri cäch'awic are junam ruc' ri qui chojojem q'uia nimak tak ja'. 16 Ruc'am ri Are'
wukub ch'imil pa ru wiquiäk'ab, elinak c'u
lok jun machete pu chi' ri t'ist'ic u wi' ri

xukuje' quieb u pu chi'. Ru palaj sibalaj cäjuluwic je' jas ru juluwem ri k'ij aretak man c'o tä jubik' ri sutz' cho ri caj.

17 Aretak xinwilo, xintzak chuwäch je' ta ne ri xincämic. Ri Are' c'ut xuya ru wiquiäk'ab pa nu wi', te c'u ri' xubij chwe: ¡Maxej awib! In ri' ri nabe, in ri' ri q'uisbal re ronojel. 18 Ri in, in c'aslic. Pune xincämic, in c'asal chic cämic, man c'o tä c'u u q'uisic ri nu c'aslemal. Pa nu k'ab c'o wi ri lawe re ri cämical xukuje' ri lawe re ri c'olibal ri e c'o wi ri cäminakib. 19 Chatz'ibaj ba' ri awilom, xukuje' ri c'o chanim ri tajin cawilo. Chatz'ibaj xukuje' ronojel ri cäbantaj na aretak e oc'owinak chi wa' we ri'. 20 Are wa' ri quel cubij ri tijonic ri man etamtal taj chquij ri wukub ch'imil ri xawilo ri wuc'am pa ri nu wiquiäk'ab, xukuje' ri wukub u tac'alibal cantela re k'än puak: Ri wukub ch'imil e are' cäquiq'uexwächij ri c'amal tak qui be* ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri wukub tinimit re Asia. Are c'u ri wukub u tac'alibal cantela e are tak wa' ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri wukub tinimit, —xcha ri Are' chwe.

2

Waral cäkil wi ri tzij ri xtz'ibax bi chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Éfeso

1 Te c'u ri' xubij: Chatz'ibaj bi wa' we tzij ri' che ri c'amal qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Éfeso: "Ri Jun ri ruc'am ri wukub ch'imil pa ru wiquiäk'ab, ri cäbin chquixol ri wukub u tac'alibal cantela re k'än puak, je' cubij wa': 2 Ri in wetam ronojel ri tajin cabano, wetam chi sibalaj tajin catchacunic, xukuje' chi cachajij paciencia pa ronojel. Wetam chi man cacoch' tä a wäch chque ri itzel tak winak. Wetam chi kas awilom ri qui c'aslemal ri winak ri cäca'n che quib chi e apóstoles, man kas e are' tä c'ut. Awilom c'ut chi xak e banal tak tzij. 3 Pune a rikom c'äx, a chajim paciencia. Pune nim ri chac a banom rumal wech in, man at cosinak taj. 4 C'o c'u ri tajin quinwil chawij, chi man je' tä chi ri nu lok'al chawäch jas ri nabe. 5 Chna'taj ba' chawe jawije' ri at kajinak wi, chaq'uexa c'u ra chomanic, chaq'uexa rawanima'. Chachaplej chi na ri tajin caban nabe. We ta man je' caban wa', chanim quine' che awilic, quinwesaj na ru tac'alibal a cantela pa ru c'olibal we ta mat at tzelejinak ruc' ri Dios. 6 Pune je ri', utz quinwil ri tajin cabano chi tzel cawil wi ri cäca'n ri jule' winak nicolaítas. Ri in xukuje' quinwetzelaj u wäch ri tajin cäca'no. 7 Apachin ri u jiquibam ranima' chutatabexic ri nu tzij, chutatabej ri cubij ri Lok'alaj Espíritu chque tak ri kachalal cojonelab: Jachin ri cäch'acan puwi' ri itzel, quinya na re ru wäch ri che' re c'aslemal ri c'o pa ri je'lalaj c'olibal jawije' c'o wi ri Dios ri cäbix "Paraíso" che," —cächa ri'.

Waral cäkil wi ri tzij ri xtz'ibax bi chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Esmirna

8 Chatz'ibaj bi we tzij ri' xukuje' che ri c'amal qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Esmirna: "Ri Jun ri c'o nabe, ri xukuje' are ri q'uisbal, ri xcäm na canok, te c'u ri' xc'astaj chquixol ri cäminakib, je' cubij wa': 9 In wetam chi tajin carik c'äx, wetam chi at meba', pune ta ne we ta cäbix ri kas tzij, at k'inom. Wetam chi catyok' cumal ri winak ri cäquibij chi e aj Israel. Man e aj Israel tä c'ut, xane e jun comon winak ri e rech ri Satanás. 10 Maxej awib rumal ri c'äx ri carik na. ¡Tampe'! Ri Itzel cuban na chi e c'o jujun chiwe ri queboc pa che' che rilic we kas tzij iwonojel ix, ix cojonelab. Lajuj k'ij cäban na c'äx chiwe. Chatakej ba' ri cojonic c'ä catcäm na. Ri in c'ut quinya na ri c'aslemal chawe che tojbal awe je' ta ne are jun corona ri cacoj chajolom. 11 Apachin ri u jiquibam ranima' chutatabexic ri nu tzij, chutatabej ri cubij ri Lok'alaj Espíritu chque tak ri kachalal cojonelab: Jachin ri cäch'acan na puwi' ri itzel man curik tä na c'äx rumal ri ucab cämical," —cächa ri Are'.

Waral cäkil wi ri tzij ri xtz'ibax bi chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Pérgamo

12 Chatz'ibaj bi we tzij ri' xukuje' che ri c'amal qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Pérgamo: "Ri Jun ri ruc'am ri

* **1:20** Ri tzij "c'amal qui be" are wa' ri tzij "ángel" pa castellano.

machete t'ist'ic u wi', ri quieb u pu chi', je' cubij wa': 13 Ri in wetam ronojel ri tajin cabano, xukuje' wetam chi at c'o chila' jawije' ri cätakan wi ri Satanás. Pune je ri' tajin catakej nu patänixic, at cojoninak chwe, man xaya tä c'u can ri a cojonic aretak xcämisax ri Antipas ri patänil we ri jicom ranima' chila' pa ri tinimit jawije' cätakan wi ri Satanás. 14 C'o c'u ri man utz taj ri tajin quinwil chawij, chi e c'o jujun winak awuc' ri man cäcaj taj cäquiya can ru tijonic ri tat Balaam ri xucoj u c'ux ri tat Balac rech queutakchi'j ri winak aj Israel che mac chutijic ri yo'm chquiwäch tak tiox ri xa e banom cumal winak, xukuje' chubanic que jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. 15 Xukuje' e c'o jujun winak awuc' ri man cäcaj taj cäquiya can ri qui tijonic ri jule' winak nicolaítas, ri tzel quinwil wi. 16 Rumal ri' chaq'uexa ri awanima', chaq'uexa ri a chomanic. We ta mat je' caban wa', chanim quinopan na iwuc', quinch'ojin na cuc' ri winak ri' ruc' ri machete ri quel pa nu chi'. 17 Apachin ri u jiquibam ranima' chutatabexic ri nu tzij, chutatabej ri cubij ri Lok'alaj Espíritu chque tak ri kachalal cojonelab: Jachin ri cäch'acan puwi' ri itzel quinya na re ri maná* ri c'u'talic, xukuje' quinya na che ri are' jun alaj sak abaj ri tz'ibtal wi jun c'ac' bi'aj, ri man c'o tä jun etamaninak, xane xak xuwi ri cäc'amowic," —cächa ri'.

Waral cäkil wi ri tzij ri xtz'ibax bi chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Tiatira

18 Chatz'ibaj bi we tzij ri' xukuje' che ri c'amal qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Tiatira: "Ru C'ojol ri Dios, ri cänicow ru wak'äch je' jas ri u xak k'ak', ri xukuje' quejuluw ri rakan junam ruc' ri ch'ich' bronce ri ch'ajch'obisam, je' cubij wa': 19 Ri in wetam ronojel ri tajin cabano, wetam ri rutzil awanima', wetam c'ut chi c'o a cojonic, chi cachajij paciencia, xukuje' chi tajin quinapatänij. Wetam c'ut chi ri tajin caban cämic nim na chuwäch ri xaban can nabe. 20 C'o c'u ri man utz taj ri tajin quinwil chawij: chi xak utz cawil wi c'o ri ixok Jezabel awuc', ri cubij chi cuk'alajisaj tzij ri yo'm che rumal ri Dios, ri queusub c'u ri patänil tak we ruc' ri tijonic ri cuya chque rech cäca'n que jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Ri are' cubij chque chi cuya' cäquitij que ri wa ri yo'm chquiwäch tak tiox ri xa e banom cumal winak. 21 Ri in xak weye'm chi cuq'uex u chomanic, cuq'uex c'u ranima' we ixok ri'. Man craj tä c'ut cuya can u banic ri nimalaj mac ri tajin cubano. 22 Ri in quintak na bi jun c'äxalaj yabil chrij we ixok ri', xukuje' quinban na chi sibalaj cäquirik na c'äx ri tajin cäca'n ri nimalaj mac ruc' we ixok ri' we ri e are' man cäquiya tä can u banic ri mac ri tajin cuban ri ixok. 23 Ri ral ri ixok queincämisaj na, je ri' conojel ri kachalal cojonelab cäquetamaj na chi in wetam ri qui chomanic ri winak xukuje' ri c'o pa canima'. Quinya c'u na chiwe chijujunal ri tojbal re ronojel ri i banom. 24 Are c'u ri niq'uiaj iwachalal chic ri e c'o pa Tiatira, ri ix ri man quitakej tä we tijonic ri', ri man c'o tä iwetamam chrij ru tijonic ri Satanás ri man etamtal taj ri cäquibij ri niq'uiaj chi sibalaj c'äx u ch'obic wa', quinbij chiwe chi man c'o tä chi na jas jun eka'n chic quinya na chiwij. 25 Kas utz ba' chibana chuc'olic ri c'o iwuc' c'ä quinopan na iwuc'. 26 Jachin tak ri quech'acan na puwi' ri itzel, ri xukuje' cäquitakej u banic jachique ri cwaj chi cäbanic c'ä chuq'uisbal ronojel, quinya na takanic pa qui k'ab pa qui wi' conojel qui wäch winak ri e c'o cho ruwächulew. 27 Je' jas ri in yo'm takanic pa nu k'ab rumal ri nu Tat, quetakan c'u na pa qui wi' conojel qui wäch winak ruc' jun vara re ch'ich', quequipaxij c'u na je' ta ne chi e t'uy re ulew. 28 Xukuje' quinya na ri ch'imil re ri u sakiribal chque. 29 Apachin ri u jiquibam ranima' chutatabexic ri nu tzij, chutatabej ri cubij ri Lok'alaj Espíritu chque tak ri kachalal cojonelab," —cächa ri Are'.

3

Waral cäkil wi ri tzij ri xtz'ibax bi chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Sardis

* **2:17** "Maná": Are ri wa ajchicaj tzukubal que ri winak aj Israel aretak xebin pa tak ri juyub ri quetz'inowic.

1 Chatz'ibaj bi we tzij ri' xukuje' che ri
c'amal qui be ri kachalal cojonelab ri e
c'o pa ri tinimit Sardis: “Ri Jun ri c'o ri
wukub espíritus rech ri Dios ruc', xukuje'
ri ruc'am ri wukub ch'imil, je' cubij wa':
Ri in wetam ronojel ri tajin cabano. Pune
elinak u tzijol chi at c'aslic, at cäminak c'ut
pa ri a mac. 2 Chatc'astajok, chabana ru
banic ri c'ä c'o awuc' ri xa jubik' man cäsach
u wäch. Wilom c'ut ri tajin cabano chi
man jicom tä ri' cho ri nu Dios. 3 Chna'taj
chawe ri tijonic ri a tom. Chatakej jas ri
cubij, chaq'uexa ri awanima', chaq'uexa
c'u ri a chomanic. We man catc'astajic,
quinopan na awuc' je' jas jun elak'om, man
awetam tä c'ut jachique hora quinopanic.
4 Pune je ri' e c'o c'u jujun winak chila' pa
Sardis ri man qui tz'ilom tä ri catz'iak, xane
ch'ajch'oj ri canima'. E are tak wa' que-
bin na junam wuc', qui cojom sak catz'iak
rumal chi takal wa' chque. 5 Jachin tak
ri quech'acan na puwi' ri itzel cäquicoj na
sak catz'iak. Man quinchup tä c'u ri qui bi'
pa ri wuj re c'aslemal, xane quink'alajisaj
na ri qui bi' chuwäch ri nu Tat, xukuje'
chquiwäch ri ángeles ri e c'o ruc'. 6 Apachin
ri u jiquibam ranima' chutatabexic ri nu
tzij, chutatabej ri cubij ri Lok'alaj Espíritu
chque tak ri kachalal cojonelab,” —cächa
ri'.

Waral cäkil wi ri tzij ri xtz'ibax bi chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Filadelfia

7 Chatz'ibaj bi we tzij ri' xukuje' che ri
c'amal qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o
pa ri tinimit Filadelfia: “Ri Jun ri sibalaj
lok' ri cubij ri kas tzij, ri c'o ri lawe ruc'
rech ri ka mam David ri nim takanel, ri
aretak cujak ri porta man c'o tä jun cäcowin
chutz'apixic, aretak c'u cutz'apij wa' man
c'o tä jun cäcowin chujakic, je' cubij wa':
8 Ri in wetam ronojel ri tajin cabano. Nu
yo'm c'u jun porta chawäch ri jaktalic, ri
man c'o tä jun cäcowinic cutz'apij. Pune
ba' xa jubik' ri a chuk'ab c'olic, a nimam
ri nu tzij, man catq'uixtaj tä c'u chubixic
chi at cojoninak chwe. 9 ¡Chatampe'! Are
c'u ri jun comon winak ri e rech ri Satanás,
ri banal tak tzij ri' ri cäquibij chi kas e
aj Israel, pune man kas tzij tä ri', ri in
quinbano chi ri e are' quebe' na, quexuqui
c'u na chawäch rech cäquetamaj chi at lok'
chnuwäch. 10 A nimam ri nu takanic chi
rajwaxic cachajij paciencia, rumal c'u ri'
catinto' na chuwäch ri nimalaj c'äxc'ol ri
cäpe na pa qui wi' conojel ri winak cho we
uwächulew che rilic we utz o man utz taj ri
cäca'no. 11 Chanim quinopan na. Kas utz
ba' chabana chuc'olic ri c'o awuc' rech man
c'o tä jun cämajow ri tojbal awe. 12 Jachin
tak ri quech'acan na puwi' ri itzel, queincoj
na che rakan ja pa ri nimalaj rachoch ri nu
Dios. Man cäpe tä c'u ri k'ij ri quebel na
chila'. Quintz'ibaj c'u na ru bi' ri nu Dios
chquij, xukuje' ru bi' ru tinimit ri nu Dios,
ri c'ac' Jerusalén ri cäkaj na lok chila' chicaj
ruc' ri nu Dios. Xukuje' quintz'ibaj na ri
c'ac' nu bi' chquij. 13 Apachin ri u jiquibam
ranima' chutatabexic ri nu tzij, chutatabej
ri cubij ri Lok'alaj Espíritu chque tak ri
kachalal cojonelab,” —cächa ri Are'.

Waral cäkil wi ri tzij ri xtz'ibax bi chque ri kachalal cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Laodicea

14 Chatz'ibaj bi we tzij ri' xukuje' che ri
c'amal qui be ri kachalal cojonelab ri e c'o
pa ri tinimit Laodicea: “Ri Jun ri ajchak'el
ri Kas Tzij, ri k'alajisanel ri jicom ranima'
chubixic ri kas tzij, ri Jun ri xcoj rumal ri
Dios chubanic ronojel ri c'olic, je' cubij wa':
15 Ri in wetam ronojel ri tajin cabano, we-
tam chi man kas tä jorobinak ra wanima',
xukuje' chi man kas tä mik'inak. Are ta
cwaj in chi kas ta at jorobinak o kas ta at
mik'inak. 16 Rumal c'u rech chi xak sakli'l
ri awanima', man are tä joron, man are
tä c'u c'atän, xa catinwupij na lok pa nu
chi'. 17 Ri at cabij chi at k'inom, chi a rikom
utzil. Cabij chi man c'o tä jas rajwaxic
chawe. Man cana' tä c'u pa rawanima' chi
sibalaj c'äx ri a bantajic. ¡Tok'ob a wäch!
Man c'o tä ri catel wi, at meba', at moy,
xukuje' at ch'analic. 18 Rumal ri' catin-
pixbaj chi chalok'o awe ri k'än puak ri c'o
wuc', ri banom ch'ajch'oj che pa k'ak' rech
kas tzij at k'inom. Xukuje' chalok'o awe
ri sak atz'iak ri c'o wuc' rech cacojo, je ri'
cäch'uktaj ri awij ri ch'analic ri xa cäresaj a
q'uixbal. Xukuje' chalok'o awe ri cunabal
ri c'o wuc' ri cucunaj ri a wak'äch rech
catcowinic catca'yic. 19 Ri in queinyajo

xukuje' quinc'äjisaj qui wäch conojel ri e lok' chnuwäch. Chatoc ba' il, chaq'uexa ri awanima', chaq'uexa c'u ri a chomanic. 20 ¡Chatampe'! Ri in tajin quinch'aw chi' ri uchija, xak c'u in tac'al chila'. Jachin ri cuto chi quinch'awic, cujak c'u ri uchija, quinoc na ruc' pa ja, quinwi' na junam ruc', ri are' c'ut käwi' na junam wuc' in. 21 Jachin tak ri quech'acan na puwi' ri itzel, quinya na chque chi quet'uyi wuc' pa ri je'lalaj nu t'uyulibal, je' jas ri in xinch'acan puwi' ri itzel, xint'uyi c'u ruc' ri nu Tat pa ri je'lalaj u t'uyulibal ri Are'. 22 Apachin ri u jiquibam ranima' chutatabexic ri nu tzij, chutatabej ri cubij ri Lok'alaj Espíritu chque tak ri kachalal cojonelab," —xcha c'u ri Are'.

4

Waral käkil wi ri k'ijilanic ri käban chila' chicaj

1 Aretak xbantaj ronojel wa', te' xinwilo c'o jun porta jaktal pa ri caj, te c'u ri' xinta ri Jun ri xinuch'abej lok nabe ri je' ta ne u ch'abal jun nimalaj tun, xubij c'u chwe: Chatpakal lok je wa', quinc'ut c'u na chawäch ri rajwaxic käbantaj na aretak e bantajinak chi ronojel wa' we ri', —xcha chwe.

2 Chanim c'ut xchaptaj ri wanima' rumal ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu. Te' xinwilo c'o jun je'lalaj t'uyulibal cojom pa ri caj. C'o c'u Jun t'uyul chila'. 3 Ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulibal ri' je' u bantajic jas jun je'lalaj abaj re jaspe,* o junam ruc' jun abaj re cornalina ri sibalaj käjuluwic. C'o jun räxquiäk'ab ri sibalaj käjuluwic chrij ri je'lalaj t'uyulibal je' jas jun abaj re esmeralda. 4 Xukuje' chrij ri je'lalaj t'uyulibal ri' e c'o chi juwinak quiejeb je'lalaj tak t'uyulibal chic ri e t'uyut'oj wi juwinak quiejeb c'amal tak qui be ri cojonelab. Ri tata'ib qui cojom sak catz'iak, c'o jujun corona re k'än puak chquijolom. 5 Che ri nabe je'lalaj t'uyulibal quel lok caypa', wojojem, xukuje' quiäkulja. Chuwäch ri je'lalaj t'uyulibal e c'o wukub chäj ri quenicowic. E are c'u wa' ri wukub espíritus rech ri Dios. 6 Chuwäch ri je'lalaj t'uyulibal xukuje' c'o jun mar ri je' ta ne vidrio ri cuya' käca'y jun chupam.

Pu niq'uiajal ronojel, jawije' c'o wi ri je'lalaj t'uyulibal xukuje' chrij ri t'uyulibal e c'o quiejeb ri je' quepe ángeles, ri c'o q'uia qui wak'äch chquiwäch xukuje' chquij. 7 Ri nabe chque je' käpe jun coj. Ri ucab je' käpe jun ama' wacäx. Ri urox junam u ca'yebal ruc' jun winak. Ri ucaj je' käpe jun nimalaj xic ri tajin kärapapic. 8 Ri quiejeb awaj c'o wakib qui xic' chquijujunal, nojinak c'u ri rij xukuje' ri u xe' ri qui xic' che wak'ächaj. Pak'ij chi chak'ab man quetäni tä chubixic:

Lok'alaj Dios, lok'alaj Dios, lok'alaj
Dios,
ri Kajaw Dios ri c'o ronojel u wäch chuk'ab
ruc',
ri c'o ojer, ri c'o kämic,
ri xukuje' käpe na,
—quecha ri'.

9 Amak'el aretak ri quiejeb ri je' quepe ángeles käquinimarisaj u k'ij, käquiya u k'ij, käquiya c'u maltioxinic che ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulibal ri xak tajin wi c'asal pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic, 10 are chi' quexuqui ri juwinak quiejeb c'amal tak qui be ri cojonelab chuwäch ri Jun ri c'o pa ri je'lalaj t'uyulibal, käquesaj ri qui corona chuwäch ri t'uyulibal, käquik'ijilaj c'ut, käquibij:

11 Kajaw xukuje' ka Dios,
takalic chi känimarisax k'ij la,
chi käyi' k'ij la, chi käbix che la
chi c'o nimalaj chuk'ab la
rumal chi lal banowinak la
ronojel ri c'olic,
xak c'u rumal ri rayibal la e c'olic
xukuje' xebanic,
—quecha ri e are'.

5

Waral käkil wi ri jun botom wuj ri xusol ri Alaj Chij

1 Te c'u ri' xinwilo chi ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulibal ruc'am jun botom wuj pa ru wiquiäk'ab, ri tz'ibtal rij xukuje' ru pam. Tz'apim wa' ruc' wukub t'ikbal. 2 Te' xinwil jun ángel ri sibalaj c'o u chuk'ab ri co xurak u chi', xubij: ¿Jachin ya'tal che chi

* **4:3** Conojel ri abaj ri quebix waral, e are' abaj wa' ri pakal cajil.

cuch'ol apan ri t'ikbal chrij ri botom wuj,
cusol c'ut? —xcha'.
3 Man c'o tä c'u jun. Man c'o tä pa ri
caj, man c'o tä cho ruwächulew, man c'o tä
c'u chuxe' ri ulew pa ri c'olibal ri e c'o wi
ri cäminakib. Man c'o tä jun ri cäcowinic
cusol ri botom wuj che rilic ri c'o chupam.
4 Ri in c'ut sibalaj xinok'ic rumal chi man
xriktaj tä jun ri ya'tal che chi cusol ri botom
wuj, cäril ri c'o chupam, cusiq'uij c'u u
wäch. 5 Jun c'u chque ri c'amal tak qui be ri
cojonelab xubij chwe: Matok' chic. Chaw-
ilampe' ri Coj rech ru tinimit ri Judá,* jun
chque ri rachalaxic ri ka mam David ri nim
takanel ojer. Ri Are' ch'acaninak puwi'
ronojel, rumal c'u ri' ya'tal che chi cuch'ol
apan ri wukub t'ikbal chrij ri botom wuj,
cusol c'u na wa', —xcha chwe.
6 Te c'u ri' xinwil jun Alaj Chij pu
niq'uiajal ronojel, jawije' c'o wi ri je'lalaj
t'uyulibal, chquixol ri quiejeb ri je' quepe
ángeles, xukuje' chquixol ri c'amal tak qui
be ri cojonelab. Ri Alaj Chij ri' Are chacalic,
pune c'o etal chrij chi xcämisaxic, xyi' che
sipanic cho ri Dios. C'o wukub ru c'a',
xukuje' c'o wukub u wak'äch. Are c'u wa'
ri wukub espíritus rech ri Dios ri e takom
bi cho ronojel ruwächulew. 7 Ri Alaj Chij
c'ut, xkeb ruc' ri Jun chic ri t'uyul pa ri
je'lalaj t'uyulibal ri ruc'am ri botom wuj
pa ru wiquiäk'ab. Xuc'am c'u ri botom
wuj pu k'ab. 8 Aretak xuc'am ri botom
wuj, ri quiejeb ri je' quepe ángeles xukuje'
ri juwinak quiejeb c'amal tak qui be ri
cojonelab xexuqui chuwäch ri Alaj Chij.
Conojel c'o qui k'ojom, arpa u bi', xukuje'
cuc'am jujun lak re k'än puak nojinak che
incienso. Ri incienso are ri oración ri cäca'n
ri winak ri e rech ri Dios. 9 Xquibixoj c'u we
c'ac' bix ri':
Che la ya'tal wi ru c'amic ri botom wuj,
quech'ol c'u la ri t'ikbal chrij
rumal chi xcämisax la,
xyi' c'u la che sipanic cho ri Dios.
Xujlok' la ruc' ri quiq'uel la
chquixol conojel qui wäch winak
cho ronojel ruwächulew
rech uj rech chi ri Dios,
chquixol winak ri jalajoj queca'yic,
ri jalajoj quech'awic,
chquixol c'u winak
ri jalajoj tak qui tinimit.
10 Xujcoj la che nimak tak takanelab,
che sacerdotes chupatänixic ri ka Dios.
Cujtakan c'u na puwi' ruwächulew.
11 Te ri' xinca'yic, xinta c'u ri qui ch'abal
q'uialaj tak ángeles ri qui sutim rij ri
je'lalaj t'uyulibal, qui sutim quij ri je' quepe
ángeles, xukuje' ri c'amal tak qui be ri co-
jonelab. Sibalaj e q'uia ri ángeles c'olic
chi man queajilitaj taj. 12 Co xech'awic,
xquibij:
Ri Alaj Chij ri xcämisaxic
ri xyi' che sipanic cho ri Dios
takalic cäbix che chi c'o
u takanic puwi' ronojel
xukuje' chi c'o nimalaj u k'inomal,
chi c'o nimalaj u no'j,
xukuje' chi c'o nimalaj u chuk'ab.
Takal c'ut chi nim quil wi,
cäyi' u k'ij, xukuje' cäk'ijilaxic.
13 Te c'u ri' xinto xech'aw conojel ri e
banom rumal ri Dios, ri e c'o pa ri caj, ri e
c'o cho ruwächulew, ri e c'o chuxe' ri ulew
pa ri c'olibal ri e c'o wi ri cäminakib, ri e c'o
pa ri mar, conojel c'u ri e c'o pa ri cajulew,
xquibij c'ut:
Che ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulibal
xukuje' che ri Alaj Chij,
chque ri e Are' takal wi
chi cänimarisax qui k'ij,
nim queil wi, cäyi' qui k'ij,
takal c'ut cäbixic chi c'o nimalaj
qui chuk'ab puwi' ronojel
amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na,
—xecha'.
14 Are c'u ri quiejeb ri je' quepe ángeles
xquibij: ¡Je' ta chel wi! —xecha ri'.
Ri juwinak quiejeb c'amal tak qui be ri
cojonelab xexuqui'c, xquik'ijilaj ri Jun ri
man c'o tä u cämic pa tak ri k'ij ri junab ri
quepetic.

6

Waral käkil wi chi ri Alaj Chij cuchap qui ch'olic ri wukub t'ikbal

1 Te c'u ri' xinwil ri Alaj Chij xuch'ol
apan ri nabe chque ri wukub t'ikbal. Xinta

* **5:5** "Ri Coj rech ru tinimit ri Judá" are jun chque ru bi' ri Cristo, o ri Mesías ri xyi' che ojer.

c'ut xch'aw jun chque ri quiejeb ri je' quepe ángeles. Ru ch'abal junam ruc' jun quiäkulja, xubij c'ut: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

2 Xinca'yic, xinwil c'u jun quiej sak rij, ri jun ri quiejeninak chrij ruc'am jun q'uiäkbal ch'ab pu k'ab. Te c'u ri' xyi' jun u corona. Xel c'u bi chuch'aquic ronojel, xutakej c'u ch'acanic.

3 Aretak ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri ucab t'ikbal, xinto xch'aw ri ucab chque ri je' quepe ángeles, xubij: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

4 Xel lok jun quiej chic, quiäk rij. Are c'u ri jun ri quiejeninak chrij xyi' takanic pu k'ab che resaxic ri utzil chquixol ri winak cho ruwächulew, rech cäquicämisala quib. Xyi' c'u jun nimalaj machete che.

5 Aretak ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri urox t'ikbal, xinto xch'aw ri urox chque ri je' quepe ángeles, xubij: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

Xinca'yic, xinwil c'u jun quiej k'ek rij, ri jun ri quiejeninak chrij ruc'am jun pajbal pu k'ab. 6 Te c'u ri' xinto c'o jun ri xch'aw lok chquixol ri quiejeb ri je' quepe ángeles, xubij: Xa rajil quieb libra trico, xa rajil wakib libra cebada, ri puak ri cuch'ac jun ajchac che ri jun k'ij. Xak ba' maban c'äx che ri aceite o ri vino, —xcha'.

7 Aretak ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri ucaj t'ikbal, xinto xch'aw ri ucaj chque ri je' quepe ángeles, xubij: ¡Tasa'j, chawilampe'! —xcha chwe.

8 Xinca'yic, te' xinwil jun quiej k'än rij, ri jun ri quiejeninak chrij, "Cämical" u bi', ternetal c'u rumal jun ri cuq'uexwächij ri qui c'olibal ri cäminakib (ri cäbix "Hades" che). Te c'u ri' xyi' takanic pu k'ab puwi' ri ucaj u tz'akatil ruwächulew rech queucämisaj ri winak ruc' ch'oj, ruc' wi'jal, ruc' yabil, xukuje' cuc' c'analaj tak awaj aj pa tak juyub.

9 Aretak ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri uro' t'ikbal, xinwil ri canima' ri cojonelab ri xecämisax rumal ru tzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios, e c'olotal c'u chuxe' ri ta'bal tok'ob. 10 Ri e are' co xech'awic, xquibij: Kajaw, lok'alaj ka Dios ri jicom anima' la, ¿jampa' käk'at la tzij pa qui wi' ri winak ajuwächulew ri xujquicämisaj, käya c'u la rajil u q'uexel ri ka cämical chque? —xecha'.

11 Te c'u ri' xyi' jujun sak qui k'u' chquijujunal, xbix chque chi queuxlan chi na quieb oxib k'ij c'ä cätz'akat na ri cajilbalil ri cachalal ri quecämisax na rumal ru patänixic ri Cristo, junam jas ri e are'.

12 Aretak ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri uwak t'ikbal, xinca'yic, te' xinwilo xuban jun nimalaj cäbrakan. Ri k'ij c'ut xuban k'ek ru wäch je' jas jun k'ek atz'iak, ri ic' xuban quiäk ru wäch je' ta ne quic'. 13 Ri ch'imil cho ri caj xetzak lok puwi' ri ulew, jas cuban ri u che'al higos quetzak lok ri räx tak u wäch aretak käslabisax rumal jun nimalaj quiäkik'. 14 Ri caj xsach u wäch jas cuban jun wuj aretak cuc'ol rib, conojel c'u tak ri juyub, xukuje' conojel ri ch'akatak tak ulew ri e c'o pa ri mar xq'uextaj tak ri qui c'olibal. 15 Ri nimak tak takanelab cho ruwächulew, xukuje' ri nimak qui banic, ri k'inomab, ri qui nimakil soldados, ri winak ri c'o nimalaj quekle'n, ri winak patäninelab xukuje' ri winak ri man e c'o tä pu k'ab jun patrón, conojel xquic'u' quib pa tak ri pec, xol tak ri nimak tak abaj ri e c'o pa tak ri juyub. 16 Xquibij c'u chque tak ri juyub xukuje' chque ri nimak tak abaj: Chixtzak lok chkij, chujic'u' chuwäch ri Jun ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulibal, xukuje' chuwäch ri nimalaj c'äjisabal ka wäch ri käpe rumal ri Alaj Chij, —xecha'.

17 Xopan c'u ri nimalaj k'ij rech käc'äjisax ka wäch. ¿Jachin ta c'u lo käcowinic cuch'ijo? —xecha'.

7

Käcoj quetal chucrusil ri qui palaj ri jun ciento ruc' cawinak quiejeb mil winak aj Israel

1 Aretak xbantaj wa', te' xinwil quiejeb ángeles ri e tac'atoj pa ri quiejeb u tza'm ruwächulew, ri qui k'atem ri quiejeb quiäkik' rech man c'o tä chi quiäkik' cuban puwi' ri ulew o puwi' ri mar o pa qui wi' tak ri che'. 2 Xukuje' xinwil jun ángel chic ri petinak chrelbal k'ij, ruc'am ri t'ikbal ri yo'm che rumal ri c'aslic Dios. We ángel ri' co xch'aw apan chque ri quiejeb ángeles ri yo'm takanic pa qui k'ab chubanic c'äx che

ri ulew xukuje' che ri mar. Xubij chque:
3 Miban na c'äx che ri ulew, miban c'äx che
ri mar, miban c'u c'äx chque tak ri che' c'ä
käcojtaj na quetal ri patänil tak re ri ka Dios
ruc' jun t'ikbal chucrusil ri qui palaj, —xcha
chque.
4 Xinta c'ut jampa' ri xcoj quetal: E jun
ciento ruc' cawinak quiejeb mil ri xecha'
chquixol conojel tak ri tinimit re Israel. 5 E
cablajuj mil xcoj quetal chque ri aj Judá, e
cablajuj mil chque ri aj Rubén, e cablajuj
mil chque ri aj Gad. 6 E cablajuj mil chque
ri aj Aser, e cablajuj mil chque ri aj Neftalí,
e cablajuj mil chque ri aj Manasés. 7 E
cablajuj mil chque ri aj Simeón, e cablajuj
mil chque ri aj Leví, e cablajuj mil chque
ri aj Isacar. 8 E cablajuj mil chque ri aj
Zabulón, e cablajuj mil chque ri aj José, e
cablajuj mil c'ut chque ri aj Benjamín.

Waral käkil wi ri jumulaj winak ri qui cojom sak tak qui k'u'

9 Aretak xbantaj wa', xinca'yic, te' xein-
wilo q'uialaj winak qui cojom sak tak
qui k'u' e tac'al cho ri je'lalaj t'uyulibal
chuwäch ri Alaj Chij, cuc'am c'u jujun u xak
tut pa qui k'ab. Sibalaj e q'uia chi man c'o
tä jun käcowin che cajilaxic, winak ri jalajoj
quech'awic, ri jalajoj queca'yic, ri jalajoj
tak qui tinimit, conojel qui wäch winak ri e
petinak cho ronojel ruwächulew. 10 Conojel
co quech'awic, käquibij:
Ruc' ri ka Dios ri t'uyul
pa ri je'lalaj u t'uyulibal,
xukuje' ruc' ri Alaj Chij
ka rikom wi ri to'bal kib,
—quecha'. 11 Conojel c'u ri ángeles e tac'atoj
qui sutim rij ri je'lalaj t'uyulibal, qui su-
tim quij ri c'amal tak qui be ri cojonelab
xukuje' ri quiejeb ri je' quepe ángeles.
Xquimej quib cho ri je'lalaj t'uyulibal,
xquik'ijilaj c'u ri Dios. 12 Je' xquibij wa':
¡Amén! Ri ka Dios takal che chi
känimarisax u k'ij, käyi' u k'ij,
käyi' ri maltioxinic che,
nim c'u quil wi.
Ru no'j, ru takanic puwi' ronojel,
ri nimalaj u chuk'ab,
man c'o tä u q'uisic ronojel wa'
amak'el pa tak ri k'ij ri junab
ri quepetic. Amén,
—xecha'.
13 Te c'u ri' jun chque ri c'amal tak qui be
ri cojonelab xch'awic, xuta' chwe: ¿Jachin
tak wa' we winak ri' ri qui cojom sak tak
qui k'u'? ¿Jawije' quepe wi? —xcha chwe.
14 Ri in xinbij che: Tat, lal etam la, —
xincha che.
Ri are' c'ut xubij chwe: Wa' we winak ri'
e are wa' ri xeoc'ow pa ri nimalaj c'äxc'ol,
qui ch'ajom c'u ri qui k'u', ca'nom sakloloj
che pa ru quiq'uel ri Alaj Chij. 15 Rumal
ri' e c'o chuwäch ri je'lalaj u t'uyulibal ri
Dios, quepatänin c'u che ri Are' pak'ij chi
chak'ab pa ri nimalaj rachoch Dios. Ri Jun
ri t'uyul pa ri je'lalaj t'uyulibal käc'oji na
cuc' che qui to'ic. 16 Man käpe tä chi na ri
k'ij ri käquirik ri numic, o ri chaki'j chi', man
quec'at tä rumal ri k'ij, man käquina' tä chi
nimalaj k'ak'. 17 Je ri', rumal chi quechajix
na rumal ri Alaj Chij ri c'o pu niq'uiajal
ri je'lalaj t'uyulibal, cuc'am c'u na qui be
chi' u q'uiyibal tak ja' ri quel wi lok joron
ri cuya c'aslemal jas ri cuban jun ajyuk'
chque ri u chij. Ri Dios cusu' c'u na ronojel
ri u wa'l qui wäch.

8

Waral käkil wi ri käch'ol apan ri uwuk t'ikbal, xukuje' käkil ri porobal incienso re k'än puak

1 Aretak ri Alaj Chij xuch'ol chi apan ri
uwuk t'ikbal chrij ri wuj ri botom, craj
niq'uiaj hora ri' man c'o tä jas xtataj pa ri
caj. 2 Te ri' xeinwil ri wukub ángeles ri e
tac'al chuwäch ri Dios, xyi' c'u wukub tun
chque. 3 Xpe c'u jun ángel chic ri u tzayem
jun porobal incienso re k'än puak, xtaq'ui
c'u chuwäch ri ta'bal tok'ob. Xyi' q'uia
incienso che rech cujach wa' cho ri Dios
junam cuc' tak ri oración ri käca'n ri winak
ri e rech ri Dios puwi' ri ta'bal tok'ob re k'än
puak ri c'o chuwäch ri je'lalaj t'uyulibal.
4 Xpaki c'u ru sibel ri incienso chuwäch ri
Dios ri xel bi pu k'ab ri ángel junam cuc' tak
ri oración ri käca'n ri winak ri e rech ri Dios.
5 Te c'u ri' xpe ri ángel, xuc'am ri porobal
incienso, xunojisaj c'u wa' che rachak k'ak'
ri c'o puwi' ri ta'bal tok'ob, xuq'uiäk c'ut
puwi' ruwächulew. Xuban c'u quiäkulja,
nimalaj wojojem xtatajic, xuban caypa',
xukuje' xuban jun nimalaj käbrakan.

Queok'isax ri wukub tun

6 Te c'u ri' ri wukub ángeles ri cuc'am
ri wukub tun xca'n u banic quib che
rok'isaxic ri qui tun.
7 Aretak ri nabe ángel xrok'isaj ru tun,
c'o sakbäch xukuje' k'ak' yujtal ruc' quic'
ri xeq'uiäk puwi' ruwächulew. Ri urox u
ch'akapil ruwächulew xc'atic junam ruc' ri
urox mulaj chque tak ri che'. Xukuje'
ri urox mulaj che ri räx k'ayes ri e c'o
chuwäch xec'atic.
8 Aretak ri ucab ángel xrok'isaj ru tun, jun
jasach ri je' u banic jun juyub ri cänicowic
xq'uiäk bi pa ri mar. Ri urox u tz'akatil ri
mar c'ut xuban quic'. 9 Ri urox mulaj chque
ri chicop ri e c'o pa ri mar xecämic, ri urox
mulaj c'ut chque ri barcos xeyojyobic.
10 Aretak ri urox ángel xrok'isaj ru tun,
jun nimalaj ch'imil ri cänicowic jas jun ni-
malaj chäj xkaj lok chicaj puwi' ri urox mu-
laj chque tak ri nima', xukuje' ru q'uiyibal
tak ja'. 11 Ri ch'imil Ajenjo u bi'.* Ri urox
mulaj chque tak ri ja' xca'n c'a. E q'uia
c'u chque ri winak xecäm rumal ri joron
rumal chi sibalaj c'a chic.
12 Aretak ri ucaj ángel xrok'isaj ru tun,
xuban c'äx ri urox u tz'akatil ri k'ij. Xukuje'
ri ic' xuban c'äx ri urox u tz'akatil. Ri urox
u tz'akatil ri ch'imil xukuje' xuban c'äx. Je
ri' chi ri urox u tz'akatil chque wa' man
xejuluw tä chic. Man xca'y tä ri k'ij, ri ic', ri
ch'imil che ri urox u tz'akatil ri jun k'ij ruc'
ri jun ak'ab.
13 Te' xinwil jun ángel cärapap pu
niq'uiajal ri caj, xukuje' xinto chi co
cäch'awic, cubij: ¡Ay, ay, ay! ¡Tok'ob qui wäch
ri winak ri e c'o cho ruwächulew rumal
ri cäquirik na aretak ri oxib ángeles chic
cäcok'isaj ri qui tun! —xcha'.

9

1 Ri uro' ángel xrok'isaj ru tun, xinwil c'u
jun ch'imil ri tzakinak lok chicaj, kajinak
c'u puwi' ruwächulew. Xyi' c'u ri lawe che
ri ch'imil ri', ri lawe ri jakbal re ri u chi'
ri nimalaj jul ri sibalaj naj u pam. 2 Xpe ri
ch'imil, xujak ri u chi' ri nimalaj jul, xel c'u
lok sib chupam je' jas ru sibel jun nimalaj
horno. Ri sib ri', ri xel lok pa ri nimalaj jul,
xuban k'ekum che ronojel. Man k'alaj tä
chi ri k'ij. 3 Chupam ri sib xebel lok sac' ri
xejabun cho ronojel ruwächulew. Ri sac' ri'
xyi' qui cuinem junam jas ri qui cuinem ri
ixterix ri e c'o cho ruwächulew. 4 Xbix c'u
chque chi mäca'n c'äx chque ri k'ayes ri c'o
cho ruwächulew, chi mäca'n c'äx che jun räx
tico'n, chi mäca'n c'äx che tak ri che', xane
xak xuwi käca'n c'äx chque tak ri winak ri
man cojom tä t'ikbal chque rumal ri Dios
che quetal chucrusil ri qui palaj. 5 Xbix c'u
chque chi man quequicämisaj tä ri winak,
xane xak xuwi käquiya k'axom chque job
ic'. Ri k'axom ri käquiya are junam ruc'
ri k'axom ri cuna' jun winak aretak kätia'
rumal jun ixterix. 6 Pa tak ri k'ij ri' ri winak
kas käquitzucuj na ri kämical, man käquirik tä
c'ut. Pune sibalaj käcaj quecämic, ri kämical
xa quel chquiwäch.
7 Ri sac' je' quepe quiej ri benam que pa
ch'oj. C'o jun jasach pa qui jolom chquiju-
junal ri je' jas jun corona re k'än puak. Ri
qui palaj c'ut je' käpe u palaj winak. 8 Ri
qui wi' je' käpe u wi' ixok. Ri qui ware c'ut
je' käpe u ware coj. 9 Ch'ukutal ri u wo qui
c'ux ruc' to'bal ib ri je' ta ne ch'ich'. Ru
jininem ri qui xic' je' jas ri qui jininem q'uia
carruaje ri e chararem cumal quiej benam
que pa ch'oj. 10 Ri qui je' junam ruc' ri
qui je' ri ixterix, ri c'o u wi' t'ist'ic. Yo'm
qui chuk'ab chupam ri qui je' chubanic c'äx
chque ri winak job ic'. 11 Ri sac' ri' c'o
c'u jun ri kätakan pa qui wi', are ri ángel ri
kätakan pa ri nimalaj jul. Ri u bi' pa hebreo
are Abadón, pa griego are Apolión. We bi'aj
ri' quel cubij "Sachal Wächaj".
12 Xoc'ow ri nabe nimalaj c'äxc'ol. Craj
chi c'u na quieb chic.
13 Ri uwak ángel xrok'isaj ru tun, xinta
c'u jun ri xch'aw lok chquixol ri quiejeb
ru c'a' ri ta'bal tok'ob re k'än puak ri c'o
chuwäch ri Dios. 14 Xubij c'u che ri uwak
ángel ri ruc'am ri tun: Cheaquira ri quiejeb
ángeles ri e yututal chuchi' ri nimalaj nima'
Eufrates, —xcha'.
15 Xequirtaj c'u ri quiejeb ángeles, ri xak
queye'm jampa' curik ri hora, ri k'ij, ri ic',
ri junab rech quequicämisaj ri urox mulaj
chque ri winak cho ruwächulew. 16 Xinta
ri cajilabal ri qui soldados ri e quiejeninak

* **8:11** Ri tzij "Ajenjo" quel cubij "c'a".

chquij quiej, e are c'u quieb ciento millones.
17 Are je' quilic wa' ri quiej xeinwilo ri
xuc'ut ri Dios chnuwäch. Ri e quiejeninak
chquij qui cojom to'bal uwo qui c'ux re
ch'ich' ri quiäk, räx, k'än cäca'yic. Ri qui
jolom ri quiej are je' jas ri qui jolom ri coj.
Quel c'u lok k'ak', sib, xukuje' azufre pa
qui chi'. 18 Xecämisax ri urox mulaj chque
ri winak cho ruwächulew rumal we oxib
nimak tak c'äxc'ol ri'. Are ri k'ak', ri sib, ri
azufre ri xel lok pa qui chi' ri quiej. 19 Je ri'
rumal chi ri qui cuinem ri quiej ri' pa qui
chi' c'o wi xukuje' chupam ri qui je'. Ri qui
je' c'ut, je' quepe cumätz ri c'o qui jolom,
ruc' c'u wa' cäca'n c'äx chque ri winak.
20 Are c'u ri niq'uiaj winak chic ri man
xecäm tä rumal ri nimak tak c'äxc'ol ri',
man xquiya tä can u banic ri etzelal ri
cäca'no. Man xquiya tä c'u can qui k'ijilaxic
ri itzel tak espíritus, o ri tiox re k'än puak,
re sak puak, re ri ch'ich' bronce, re abaj, o
re che' ri man queca'y taj, ri man cäquita
taj, ri man quecowin taj quebinic. 21 Man
xquiya tä c'u can u banic ri cämisanic, ri
itzinic, xukuje' ri elak'. Man xquiya tä c'u
can u banic que jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak
cäquirik quib, man c'o tä qui pixab.

10

Waral cäkil wi ri ángel ri ruc'am jun alaj botom wuj

1 Te c'u ri' xinwil jun ángel chic ri sibalaj
c'o u chuk'ab ri xkaj lok chicaj, ri je' ta
ne cojom jun sutz' che ratz'iak, c'o c'u
jun räxquiäk'ab puwi' ru jolom. Ru palaj
cäjuluwic junam ruc' ri k'ij, ri rakan c'ut
quenicowic je' jas ri k'ak'. 2 Ruc'am pu k'ab
jun alaj botom wuj ri soltajinak. Xuya ri
rakan re u wiquiäk'ab puwi' ri mar, are c'u
ri u mox xuya puwi' ri ulew. 3 Te ri' ri
ángel co xch'awic jas ri cuban jun coj aretak
curak u chi'. Aretak co xch'aw ri ángel
xetataj wukub quiäkulja ri sibalaj xetililic.
4 Te c'u ri' aretak xtataj ri wukub quiäkulja,
xa jubik' man xintz'ibanic. Xinta c'u jun
ri xch'aw lok chicaj, xubij chwe: Matz'ibaj
ri xquibij ri wukub quiäkulja, man ya'tal tä
c'u retamaxic wa', —xcha chwe.
5 Te ri' ri ángel ri xinwilo ri tac'al puwi'
ri mar xukuje' puwi' ri ulew xuyac ru
wiquiäk'ab chicaj. 6 Te c'u ri' xuban jurar
pa ru bi' ri Jun ri man cäcäm taj, ri xbanow
ri caj, ri ulew, ri mar, xukuje' ronojel ri c'o
chquipam, xubij c'ut: Ya xopan ri q'uisbal
k'ij, man cäbeytaj tä c'u na, —cächa'. 7 Aretak
copan ri k'ij ri cärok'isaj ru tun ri uwuk
ángel, bantajinak chi ri' rumal ri Dios jas ru
chomam u banic ri man etamtal taj, je' jas
ri xubij chque ri patänil tak re, ri k'alajisal
tak re ru Lok' Pixab, —xcha ri'.
8 Ri jun ri xch'aw lok chicaj xch'aw chi
na jumul wuc', xubij chwe: Jat, jac'ama ri
alaj botom wuj ri soltajinak, ri c'o pu k'ab
ri ángel ri tac'al puwi' ri mar xukuje' puwi'
ri ulew, —xcha chwe.
9 Xine' ruc' ri ángel, xinta' c'u che chi cuya
ri alaj botom wuj chwe. Ri are' c'ut xubij
chwe: Chac'ama, chatija c'ut. Sibalaj qui'
cuban na pa ra chi' je' jas ri u wa'l che'.
Aretak c'ut cäkaj bi chapam sibalaj c'a chic
cubano, —xcha chwe.
10 Xinc'am c'u ri alaj botom wuj pu k'ab
ri ángel, te c'u ri' xintijo. Aretak xintijo,
sibalaj qui' xuban pa nu chi' je' jas ri u
wa'l che', aretak c'ut nu bik'om chi bic
sibalaj c'a xuban chnupam. 11 Te ri' xbix
chwe: Rajwaxic cabij chi na jumul ri cubij
ri Dios chquij ri q'uialaj tak tinimit, chquij
q'uia qui wäch winak, chquij q'uia winak
ri jalajoj quech'awic, xukuje' chquij q'uia
nimak tak takanelab, —xcha chwe.

11

Waral cäkil wi ri quieb k'alajisanelab ri quecämisax na

1 Te ri' xyi' jun aj chwe ri junam ruc'
jun etäbal, xbix c'u chwe: Chatwalijok,
chawetaj c'u ri retabalil ri nimalaj rachoch
Dios, ri ta'bal tok'ob, xukuje' cheawajilaj
janipa' ri quek'ijilan chila'. 2 Mawetaj c'u
ri uwoja ri c'o chrij ri nimalaj rachoch
Dios, rumal chi yo'm wa' chque ri winak
re niq'uiaj tinimit chic. Ri e are' c'ut
cäquixak'lej na ri lok'alaj tinimit cawinak
quieb ic'. 3 Ri in c'ut queintak na bi ri quieb
nu k'alajisanelab ri cäquitzijoj na ri nu Tzij.
Mil quieb ciento ruc' oxc'al k'ij cäquitzijoj na
ri nu Tzij, qui cojom c'u atz'iak re bis.
4 We quieb k'alajisanelab ri' e are' ri
quieb che' re olivos, ri quieb u tac'alibal

cantela ri e yo'm chuwäch ri Rajaw ruwächulew. 5 We c'o jun craj cuban c'äx
chque, ri e are' käquesaj lok k'ak' pa qui
chi' ri cusach qui wäch ri qui c'ulel. Je ri'
käcämisax na apachin ri craj cuban c'äx
chque. 6 We k'alajisanelab ri' c'o takanic
pa qui k'ab chutz'apixic ri caj, rech man
käkaj tä jäb aretak tajin käquitzijoj ru Tzij
ri Dios. Xukuje' quecowin chubanic quic'
che tak ri ja', xukuje' chubanic c'äx che
ruwächulew ruc' ronojel u wäch c'äxc'ol
janipa' mul ri käcaj. 7 Aretak c'ut queto'taj
chutzijoxic ru Tzij ri Dios, ri xibibalalaj
awaj ri quel lok pa ri nimalaj jul ri sibalaj
naj u pam käch'ojin na cuc', queuch'ac c'u
na, queucämisaj na. 8 Ri qui cuerpo käliyi
na can pa tak ri be xol tak ri ja rech ri
nimalaj tinimit ri xrip wi ri Kajaw Jesús,
xcämisaxic. Käbix Sodoma xukuje' Egipto
che tak we tinimit ri' rumal ri quetzalal ri
winak. 9 Oxib k'ij c'ut ruc' niq'uiaj quilitaj
na ri qui cuerpos cumal winak ri jalajoj
tak qui tinimit, winak ri jalajoj queca'yic,
winak ri jalajoj quech'awic, conojel c'u qui
wäch winak cho ronojel ruwächulew. Man
käyi' tä c'u na chi quemuk ri qui cuerpo.
10 Ri winak cho ruwächulew quequicot na
rumal ri qui cämical. Käca'n c'u na nimak'ij,
xukuje' käquitakala na bi sipanic chbil tak
quib. Je ri', rumal chi ri winak xquina'
nimalaj c'äx rumal ri qui tzij we quieb
k'alajisanelab ri' ri e takom lok rumal ri
Dios. 11 Aretak c'ut oc'owinak chi ri oxib
k'ij ruc' niq'uiaj, ri Dios xeuc'astajisaj chi
na, xewalij chi c'u na jumul. Conojel c'u ri
winak ri xeilowic sibalaj xquixej na quib.
12 Te c'u ri' ri quieb k'alajisanelab xquita
Jun ri co xch'aw lok chicaj ri xubij chque:
Chixpakal lok je wa', —xcha'.

Ri e are' c'ut xepaki chicaj pa jun sutz'.
Xeilitaj c'u cumal ri qui c'ulel. 13 Che we
chanim ri' xuban jun nimalaj käbrakan. Are
c'u ri ulajujil ri ja re ri tinimit xewulijic,
wukub mil winak c'ut xecäm rumal ri ni-
malaj käbrakan. Ri winak ri xec'asi canok
sibalaj xquixej quib, xquinimarisaj c'u u
k'ij ri Dios ri c'o chila' chicaj.

14 Xoc'ow ri ucab nimalaj c'äxc'ol,
chanim c'ut käpe na ri urox.

Cok'isax ri uwuk tun

15 Ri uwuk ángel xrok'isaj ru tun, xetataj
c'ut chi e c'o ri sibalaj co xech'aw lok chicaj
ri xquibij:
Ronojel takanic ri c'o pa qui k'ab
ri nimak tak takanelab ajuwächulew
c'o chic pu k'ab ri Kajaw Dios
xukuje' pu k'ab ri u Cristo.*
Ri Are' c'ut kätakan na amak'el pa tak
ri k'ij ri junab ri quepetic,
—xecha'. 16 Ri juwinak quiejeb c'amal
tak qui be ri cojonelab ri e t'uyul pa
tak ri je'lalaj qui t'uyulibal cho ri Dios
xquimej quib chuwäch ri Are', xquik'ijilaj
c'ut. 17 Xquibij:
Cujmaltioxin che la, Kajaw Dios,
lal ri' ri Dios ri c'o ronojel
u wäch chuk'ab ruc',
lal ri' ri c'o la ojer, ri c'o la
cämic, ri xukuje' käpe na la.
Je ri', rumal chi cojom la ri nimalaj
chuk'ab la,
c'utum c'u la cämic chi c'o takanic
pa k'ab la.
18 Conojel qui wäch winak
cho ronojel ruwächulew
yactajinak coyowal.
Xopan c'u ri k'ij ri käc'äjisaj la
qui wäch,
xukuje' xopan ri k'ij ri käk'at la
tzij pa qui wi' ri käminakib.
Käya c'u la ri tojbal que
ri quepatänin che la,
ri k'alajisal tak re ri Lok' Pixab la,
xukuje' ri winak ri qui jachom quib
pa k'ab la, xukuje' ri nim käquil wi
ri bi' la, chi nimak chi ch'utik.
Xukuje' xopan ri k'ij ri käsach la
qui wäch ri quesachow qui wäch
ri winak re ruwächulew,
—xecha ri'.
19 Te c'u ri' xjaktaj ri nimalaj rachoch
Dios ri c'o pa ri caj, xk'alajin c'u lok ri
caxa ri c'o pa ri rachoch Dios ri c'olotal wi
ru Trato† ri Are'. Xuban caypa', xtataj ni-
malaj wojojem, xuban quiäkulja. Xuban c'u

* **11:15** Ri tzij "Cristo" quel cubij chi ri Jesús are ri Mesías, ri To'l Ke, ri kas kätakan pa ka wi'. † **11:19** Ri "Trato" ri käbix waral, are wa' ri "ojer Trato" ri xuban ri Dios cuc' ri winak aj Israel.

jun nimalaj cäbrakan, xukuje' xkaj nimalaj sakbäch.

12

Waral cäkil wi ri ixok ruc' ri nimalaj itzel cumätz

1 Te ri' xilitaj jun nimalaj etal cho ri caj.
C'o jun ixok ri ch'uktal rumal ri k'ij je' ta ne
ri u cojom che ratz'iak. C'o ri ic' chuxe' ri
rakan, cojom c'u jun corona chujolom ri e
c'o cablajuj ch'imil chrij. 2 Ri ixok ri', are
yawab winak chic, curak c'u u chi' rumal
ri k'axom. Ruc' tak c'äx c'ut tajin cäril u
wäch ri ral. 3 Te ri' xilitaj jun cajmabal etal
chic cho ri caj. Are jun nimalaj itzel cumätz
quiäk rij, wukub u jolom, lajuj ru c'a' c'olic.
C'o c'u jujun corona pa qui wi' ri jujun u
jolom. 4 Ruc' ru je' xeujic' lok ri urox mulaj
chque ri ch'imil cho ri caj, xeuq'uiäk c'u
cho ri uwächulew. Ri nimalaj itzel cumätz
ri' xtaq'ui chuwäch ri ixok ri tajin cäril u
wäch ri ral rech cutij ri ral ri ixok xuwi ta ne
quilitaj u wäch. 5 Xril c'u u wäch jun ral ala
ri ixok, ri cätakan na pa qui wi' conojel qui
wäch winak cho ruwächulew ruc' jun vara
re ch'ich'.* Xesax c'u bi ri ral ri ixok, xc'am
bi ruc' ri Dios, rech cät'uyi pa ri je'lalaj u
t'uyulibal. 6 Are c'u ri ixok xanimaj bic,
xe' c'u pa ri juyub ri cätz'inowic jawije' ri
banom wi u banic jun c'olibal che rumal
ri Dios. Jela' c'ut cätzuk wi na mil quieb
cientos ruc' oxc'al k'ij.

7 Te c'u ri' xban jun nimalaj ch'oj pa ri caj.
Ri arcángel Miguel e rachi'l ri ángeles rech ri
are' xech'ojin ruc' ri nimalaj itzel cumätz.
Xch'ojin c'u ri nimalaj itzel cumätz e rachi'l
ri ángeles rech ri are'. 8 Man xecowin tä
c'ut xech'acan pa ri ch'oj, man xyi' tä c'u
chque chi quec'oji chi pa ri caj. 9 Xesax c'u
lok ri nimalaj itzel cumätz, ri ojer cumätz
ri cäbix Itzel xukuje' Satanás che ru bi'. Are
c'u wa' ri queusub ri winak cho ronojel
ruwächulew. Ri are' junam cuc' ri ángeles
rech ri are' xeq'uiäk lok cho ruwächulew.

10 Te c'u ri' xinta jun ri co xch'aw lok
chicaj ri xubij: Xopan ri k'ij ri käkarik ru
tobanic ri Dios, quetamax c'u na chi ri
ka Dios c'o nimalaj u chuk'ab, chi Are'
cätakan na pa ka wi'. Käyi' c'u na takanic
pu k'ab ri u Cristo. Je ri', rumal chi esam
bi ri jun ri cuyac tzij chquij ri kachalal.
Xuyac c'u tzij chquij chuwäch ri ka Dios
chi pak'ij chi chak'ab. 11 Ri kachalal e
ch'acaninak puwi' rumal ru quiq'uel ri Alaj
Chij, xukuje' rumal ru Lok' Pixab ri Dios ri
xquitzijoj. Man xquixej tä c'u quib chuya'ic
ri qui c'aslemal, xane xquijach quib cho ri
cämical. 12 Chixquicot ba' iwonojel ix, ri ix
c'o pa tak ri caj. Tok'ob c'u i wäch ix, ri ix
c'o cho ruwächulew xukuje' ri ix c'o pa ri
mar, rumal chi ri Itzel kajinak bi iwuc' ruc'
nimalaj oyowal, retam c'ut chi xak quieb
oxib k'ij chic cäcanaj che, —xcha ri jun ri
xch'aw lok chicaj.

13 Aretak ri nimalaj itzel cumätz xrilo
chi xq'uiäk lok cho ruwächulew, xuchap
rokataxic ri ixok ri rilom u wäch ri ral ala.
14 Are c'u ri ixok xeyi' che quieb nimak tak
u xic' je' jas ri u xic' jun nimalaj xic rech
käcowinic cärapap bic, que' pa ri u c'olibal pa
tak juyub ri cätz'inowic, naj che ri cumätz.
Chila' c'ut cätzuk wi na oxib junab ruc' ri
niq'uiaj. 15 Ri nimalaj itzel cumätz xresaj
lok joron pu chi' chubanic jun nima' rech
käc'am bi ri ixok rumal ri ja'. 16 Ri ulew
c'ut xuto' ri ixok. Xujak rib ri ulew, xubik'
c'u bi ri joron ri xresaj lok ri nimalaj itzel
cumätz pu chi'. 17 Rumal ri' ri nimalaj itzel
cumätz xyactaj royowal chrij ri ixok. Xe'
c'ut, xch'ojin cuc' ri niq'uiaj ralc'ual ri ral ri
ixok, ri queniman chque ru takanic ri Dios,
ri qui jiquibam canima' chrij ri Kas Tzij ri
xuk'alajisaj ri Jesucristo.

13

Waral cäkil wi ri quieb xibibalalaj tak awaj

1 Xintaq'ui in chuchi' ri mar, xinwil c'ut
xel lok pa ri mar jun xibibalalaj awaj ri c'o
wukub u jolom, lajuj c'u ru c'a'. E c'o jujun
corona pa qui wi' ri jujun ru c'a'. Chque tak
ru jolom e c'o jujun bi'aj ri sibalaj äwas qui
bixic wa' chuwäch ri Dios. 2 Ri xibibalalaj
awaj ri' ri xinwilo je' käpe jun balam, ri
rakan c'ut e junam ruc' ri rakan jun oso, ri
u chi' junam ruc' ri u chi' jun coj. Ri nimalaj
itzel cumätz xuya ru chuk'ab che xukuje' ri
je'lalaj u t'uyulibal. Xukuje' xuya ri nimalaj

* **12:5** Cucoj na ru vara je' jas ri cuban jun ajyuk' cuc' tak ru chij.

u takanic pu k'ab. 3 Jun chque ru jolom ri xibibalalaj awaj ri' c'o jun nimalaj soctajinak che je' ta ne ri xa jubik' man cäcämic. Xcunataj c'u ru soctajic ri cuya cämical, je ri' chi conojel ri winak cho ruwächulew sibalaj xquicajmaj, xquiterenej c'u ri xibibalalaj awaj. 4 Ri winak xquik'ijilaj ri nimalaj itzel cumätz rumal chi u yo'm takanic pu k'ab ri xibibalalaj awaj, xukuje' xquik'ijilaj ri xibibalalaj awaj, xquibij c'ut: ¿Jachin ta lo jun ri junam ruc' we xibibalalaj awaj ri'? ¿Jachin ta c'u ri cäcowinic cäch'ojin ruc'? ¡Man c'o taj! —xecha'.

5 Xukuje' xyi' che ri xibibalalaj awaj chi cubij tak tzij re nimal, ri äwas qui bixic chrij ri Dios. Xukuje' xyi' che chi cätakan cawinak quieb ic'. 6 Je' c'u xubano. Xubij c'äxalaj tak tzij chrij ri Dios, xukuje' xubij ri äwas u bixic chrij ru bi', chrij ri lok'alaj rachoch Dios, xukuje' chquij ri e c'o chila' chicaj. 7 Xukuje' xyi' che chi cäch'ojin cuc' ri winak ri e rech ri Dios c'ä queuch'ac na. Xukuje' xyi' takanic pu k'ab chi cätakan pa qui wi' conojel qui wäch winak cho ruwächulew, winak ri jalajoj tak qui tinimit, winak ri jalajoj quech'awic, xukuje' winak ri jalajoj queca'yic. 8 We xibibalalaj awaj ri' xk'ijilax cumal conojel ri winak ri e c'o cho ruwächulew, conojel ri winak ri tzaretak xban ri cajulew man tz'ibtal tä ri qui bi' pa ri wuj re c'aslemal ri c'o ruc' ri Alaj Chij ri xcämisaxic.

9 We c'o jun ru jiquibam ranima' chutatabexic ri nu tzij, chutatabej ba' ri quinbij. 10 Ri winak ri quequichap bi niq'uiaj winak chic, ri e are' c'ut quechap na bic xukuje'. Ri winak ri cäquicämisaj niq'uiaj winak chic ruc' machete, ri e are' c'ut quecämisax na ruc' machete xukuje'. Rumal ri' ri winak ri e rech ri Dios rajwaxic cäquichajij paciencia xukuje' rajwaxic chi kas quecojon che ri Dios.

11 Te ri' xinwil jun xibibalalaj awaj chic ri xel lok pa ri ulew. Ri jun ri' c'o quieb ru c'a' ri je' cäpe ru c'a' chij. Are c'u ri cäch'awic je' cäch'aw jun nimalaj itzel cumätz. 12 Ri takanic ri c'o pu k'ab ri xibibalalaj awaj ri' are je' jas ri c'o ruc' ri nabe awaj. Chuwäch c'u ri nabe xibibalalaj awaj xubano chi ri uwächulew xukuje' conojel ri winak ri e c'o cho ruwächulew cäquik'ijilaj ri nabe xibibalalaj awaj ri xcunataj che ru soctajic ri xa jubik' man xcäm tä rumal. 13 Xukuje' xuban nimak tak etal ri cajmabal, je ri' chi xcowinic xukasaj lok k'ak' chicaj cho ruwächulew chquiwäch ri winak. 14 Rumal c'u ri cajmabal tak etal ri xyi' che chi cuban chuwäch ri nabe xibibalalaj awaj, xeusub ri winak ri e c'o cho ruwächulew. Xeutak c'u chubanic jun u wächbal ri nabe xibibalalaj awaj ri pune xsoc che machete, xc'asi c'ut. 15 Xyi' che ri ucab xibibalalaj awaj chi cuya u c'aslemal ru wächbal ri nabe xibibalalaj awaj, rech cäcowinic cäch'awic, xukuje' queucämisaj jachin tak ri man quek'ijilan tä che. 16 Man xak xuwi tä wa', xane xukuje' xubano chi conojel ri winak coc quetal che ri qui k'ab re ru wiquiäk'ab o chucrusil ri qui palaj chi ac'alab, chi ri'jab, chi k'inomab, chi meba'ib, xukuje' ri winak ri e c'o pu k'ab jun patrón o winak ri man c'o tä qui patrón. 17 Man c'o tä c'u jun winak cuya' cälok'omic o cäc'ayinic we man cojom retal o man cojom tä ru bi' ri xibibalalaj awaj chrij o ri rajilbalil ru bi'. 18 Waral k'alaj wi chi rajwaxic ri etamanic. Jachin ri c'o u no'j, chuch'obo ri rajilbalil ri xibibalalaj awaj. Are rajilbalil jun winak. Ri rajilbalil are wakib ciento ruc' oxc'al wakib.

14

Waral cätzijox wi ri qui bix ri jun ciento ruc' cawinak quiejeb mil winak

1 Te ri' xinca'yic, xinwil ri Alaj Chij chacal puwi' ri juyub Sión. E rachi'l jun ciento ruc' cawinak quiejeb mil winak ri tz'ibtal ru bi' ri Alaj Chij chucrusil ri qui palaj, xukuje' ru bi' ru Tat ri Alaj Chij. 2 Xinta c'ut c'o jun wojojem ri xpe chicaj ri junam ruc' ru chojojem q'uia nima', je' ta c'u ne ru tililem jun nimalaj quiäkulja. Ri wojojem ri' junam ruc' ri rok'ebal q'uia arpas ri tajin cäquik'ojomaj ri ajk'ojomab. 3 Tajin c'u cäquibixoj jun c'ac' bix chuwäch ri je'lalaj t'uyulibal xukuje' chquiwäch ri quiejeb ri je' quepe ángeles, xukuje' chquiwäch ri c'amal tak qui be ri cojonelab. Man c'o tä c'u jun cäcowinic cäretamaj ri bix ri', xane xak xuwi ri jun ciento ruc' cawinak quiejeb mil winak chquixol ri winak ajuwächulew

ri xquirik ru tobanic ri Dios. 4 E are
tak wa' ri man xca'n tä ri nimalaj mac ri
äwas u banic cuc' tak ixokib, ch'ajch'oj ri
qui c'aslemal, qui terenem c'u ri Alaj Chij
apawije' chi' ri que' wi. Xquirik ru tobanic
ri Dios chquixol ri winak rech quec'oji che
nabe tak sipanic ri käyi' cho ri Dios je'
jas jun sipanic re cosech, xukuje' cho ri
Alaj Chij. 5 Man käriktaj tä jun banal tzij
chquixol, xane ch'ajch'oj ri canima' cho ri
je'lalaj u t'uyulibal ri Dios.

Waral käkarik wi ri qui tzij ri oxib ángeles

6 Te c'u ri' xinwil jun ángel chic ri tajin
kärapap pu niq'uiajal ri caj, ruc'am ri Utza-
laj Tzij re ri Evangelio ri man c'o tä u
q'uisic rech cutzijoj wa' chque ri winak
ri e c'o cho ruwächulew, conojel qui wäch
winak, winak ri jalajoj queca'yic, ri jala-
joj quech'awic, xukuje' ri jalajoj tak qui
tinimit. 7 Co xch'awic, xubij: Chixej iwib
cho ri Dios, nim chiwila wi, chiya c'u u
k'ij, rumal chi xopan ri k'ij aretak ri Are'
cuk'at tzij pa qui wi' ri winak. Chik'ijilaj ri
xbanow ri caj, ri ulew, ri mar, xukuje' ru
q'uiyibal tak ja'.

8 Te c'u ri' xteri chi lok jun ángel chic ri
xubij: ¡Xwulijic, ya xwulij ri nimalaj tinimit
Babilonia! Je ri', rumal chi u k'abarisam
conojel qui wäch winak cho ruwächulew
ruc' ru vino ri sibalaj c'o u chuk'ab re ri
mac ri sibalaj äwas u banic ri sachinak u
c'ux rumal, —xcha ri ángel.

9 Te c'u ri' xteri chi lok jun urox ángel
chic ri co xch'awic, xubij: We c'o jun
cuk'ijilaj ri xibibalalaj awaj xukuje' ru
wächbal, cuya c'u rib chi coc ri retal ri
xibibalalaj awaj chucrusil u palaj o che
ru k'ab, 10 ri winak ri' cutij na re ri vino
rech ri nimalaj c'äjisabal wächaj ri cuya na
ri Dios, ri man c'o tä jas yujtal ruc', xane
sibalaj c'o u chuk'ab, ri k'ijom pa ri vaso
rech ri nimalaj royowal. Käban na c'äx che
ruc' k'ak', xukuje' ruc' azufre chquiwäch ri
ángeles rech ri Dios xukuje' chuwäch ri Alaj
Chij. 11 Ru sibel ri c'äxc'ol ri curiko käbukuw
na pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic. Man
c'o tä c'u uxlanem pak'ij o chak'ab chque
ri winak ri quek'ijilan ri xibibalalaj awaj,
xukuje' ru wächbal, o ri käquiya quib chi
coc ri retal ru bi' chque. 12 Rumal ri' ri
winak ri e rech ri Dios, ri quequinimaj tak
ru takanic, xukuje' jicom ri canima' chrij ri
Jesús, rajwaxic käquichajij paciencia.

13 Te c'u ri' xinta jun ri xch'aw lok chicaj
ri xubij chwe: Chatz'ibaj we tzij ri': "Cämic
kächaptaj bic, utz que ri quecämic, ri xeco-
jon bi che ri Kajaw Jesús," —xcha'. Je', je
ri', —kächa ri Lok'alaj Espíritu. Rumal chi
queuxlan na che ri qui chac. Ronojel c'u
ri utzil ri ca'nom man käsach tä ri', xane
käk'alajin na wa' cuc' chila'.

Waral käkil wi ri k'ij ri cämulix ri cosech cho ruwächulew

14 Te c'u ri' xinca'yic, xinwil jun sutz' ri
sibalaj sak. T'uyul Jun puwi' ri sutz' ri
junam ruc' ru c'ojol jun winak. Cojom c'u
jun u corona re k'än puak, ruc'am jun ixjos
pu k'ab ri sibalaj c'o u pu chi'. 15 Xel c'u
lok jun ángel chic pa ri nimalaj rachoch
Dios ri xurak u chi' chuch'abexic ri Jun ri
t'uyul puwi' ri sutz', xubij c'u che: Cojo la ri
ixjos la, mulij c'u la ri cosech, rumal chi ya
xopan ri k'ij. Ronojel qui wäch ri tico'n cho
ruwächulew e are' utz chic, —xcha che.

16 Ri Jun c'ut ri t'uyul puwi' ri sutz'
xroc'owisaj ri rixjos puwi' ruwächulew, xu-
mulij ri cosech ri c'o cho ruwächulew.

17 Te c'u ri' xel chi lok jun ángel chic pa
ri nimalaj rachoch Dios ri c'o pa ri caj. Ri
are' xukuje' ruc'am jun ixjos ri sibalaj c'o u
pu chi'. 18 Xukuje' xel chi lok jun ángel chic
ruc' ri ta'bal tok'ob ri c'o takanic pu k'ab
puwi' ri k'ak'. Co xurak u chi' chuch'abexic
ri ángel ri ruc'am ri ixjos ri sibalaj c'o u
pu chi', xubij che: Chacojo ri awixjos ri
sibalaj c'o u pu chi'. Cheak'ata ri jutak
tzayaj uva che ri qui che'al, ri e tiquitoj cho
ruwächulew, rumal chi e chak' chic, —xcha
che.

19 Ri ángel c'ut xroc'owisaj ri rixjos puwi'
ruwächulew, xeumol c'u ri uvas ri e c'o
cho ruwächulew, te c'u ri' xeuq'uiäk pa jun
nimalaj c'olibal jawije' ri quepitz' wi. Are
wa' quel cubij ri nimalaj c'äjisabal wächaj
ri cuya ri Dios. 20 Ri uvas chrij ri tinimit
xepitz' wi. Pa ri c'olibal ri xepitz' wi xel lok
nimalaj quic' ri xopan ak'an pa tak ri jic'bal
ri qui chi' ri quiej, xukajbej c'u oxib ciento
kilómetros.

15

Waral cäkil wi ri wukub ángeles ri cuc'am ri wukub q'uisbal tak c'äxc'ol

1 Xinwil chi jun nimalaj etal chic cho ri
caj ri sibalaj cajmabal u banic. Xeinwil
wukub ángeles ri cuc'am ri wukub q'uisbal
tak c'äxc'ol. Ruc' c'u wa' cäq'uis u tza'm ri
nimalaj royowal ri Dios.
2 Xukuje' c'o ri xinwilo ri je' u banic jun
mar re vidrio ri cäcowin cäca'y jun chupam
ri yujtal ruc' k'ak'. Chuchi' c'u ri mar ri' re
vidrio e tac'atoj wi ri e ch'acaninak puwi' ri
xibibalalaj awaj, puwi' ru wächbal, xukuje'
puwi' ri jun ri xyi' jun ajilabal che ru bi'.
Cuc'am c'u jujun qui k'ojom arpas qui bi' ri
yo'm chque rumal ri Dios. 3 Cäquibixoj c'u
ru bix ri ka mam Moisés ri patänil re ri Dios,
ru bix ri Alaj Chij ri cubij:
Sibalaj nim, xukuje' cajmabal
ronojel ri banom la,
Kajaw Dios, ri c'o ronojel
u wäch chuk'ab uc' la.
E jicom xukuje' e kas tzij
ru beyal ri chomanic la,
lal ri' Nimalaj Takanel pa qui wi'
conojel qui wäch winak cho ruwächulew.
4 ¿Jachin ta ri mat cuxej rib
chuwäch la, nimalaj Kajaw?
¿Jachin ta ri mat cunimarisaj
k'ij la?
Xuwi c'u ri lal, lal lok'alaj
ka Dios.
Conojel qui wäch winak cho
ruwächulew quepe na che
k'ijilaxic la.
Je ri', rumal chi quilom chi
jicom anima' la chubanic ronojel,
—cächa ri bix.
5 Te c'u ri' xinca'yic, xinwil c'ut xjakjob
ru chi' ri Lok'alaj Rachoch Dios ri c'o pa ri
caj, ri Lok'alaj Ja ri c'olotal wi ri tz'alam
tak abaj re ru Pixab ri Dios. 6 Chupam
c'u ri Lok'alaj Rachoch Dios xebel wi
lok ri wukub ángeles ri cuc'am ri wukub
c'äxc'ol. Qui cojom ch'ajch'oj atz'iak re lino
ri cäjuluwic, ximital jujun pas re k'än puak
cho qui c'ux. 7 Te c'u ri' jun chque ri quiejeb
ri je' quepe ángeles xuya wukub lak re k'än
puak chque ri wukub ángeles chquijujunal.
E nojinak c'u ri lak che ri nimalaj c'äjisabal
wächaj ri cuya ri ka Dios ri man cäcäm taj
ri c'asal pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.
8 Xnoj c'u ri Lok'alaj Rachoch Dios che sib
rumal ri nimalaj u k'ij ri Dios xukuje' ru-
mal ri nimalaj u chuk'ab. Man c'o tä c'u
jun ri cuya' coc bi chupam c'ä cäq'uis na ri
wukub c'äxc'ol ri cuc'am ri wukub ángeles.

16

Waral cäkil wi ri cäbanic aretak cäjamix ri c'o chupam ri wukub lak

1 Te c'u ri' xinta jun ri co xch'aw lok pa
ri Lok'alaj Rachoch Dios, ri xubij chque
ri wukub ángeles: ¡Jix ba'! Jijamij puwi'
ruwächulew ri nimalaj c'äjisabal wächaj ri
cuya ri Dios ri c'o pa tak ri wukub lak, —
xcha'.
2 Xe' ri nabe ángel, xujamij puwi'
ruwächulew ri c'o pa ru lak. Conojel c'u
ri winak ri c'o ri retal ri xibibalalaj awaj
chque, ri xukuje' cäquik'ijilaj ru wächbal,
xel lok jun itzel ch'a'c chquij ri sibalaj
cäk'ak'anic.
3 Ri ucab ángel xujamij puwi' ri mar ri c'o
pa ru lak. Xuban c'u quic' ri joron re ri mar,
je' ta ne ru quiq'uel jun cäminak. Conojel c'u
ri e c'aslic ri e c'o pa ri mar xecämic.
4 Ri urox ángel xujamij ri c'o pa ru
lak puwi' tak ri nima', xukuje' puwi' ru
q'uiyibal tak ja', xuban c'u quic' tak ri ja'.
5 Te c'u ri' xinto xubij ri ángel rech tak ri
ja': Ri lal jicom anima' la rumal chi je wa'
banom la chuk'atic tzij, Kajaw, lok'alaj ka
Dios, lal ri' ri c'o la cämic, xukuje' xc'oji
la ojer. 6 Je ri', rumal chi we winak ri'
qui cämisam ri winak ri qui jachom quib
pa k'ab la, xukuje' qui cämisam ri k'alajisal
tak re ri Lok' Pixab la. Cämic c'ut yo'm la
quic' chque pa tijic rumal chi je wa' ri takal
chque, —xcha'.
7 Xukuje' xinta jun ri xch'aw lok ruc' ri
ta'bal tok'ob ri xubij: Je', Kajaw, ka Dios ri
c'o ronojel u wäch chuk'ab uc' la, kas tzij
xukuje' kas jicom banom la chuk'atic tzij
pa qui wi', —xcha'.
8 Ri ucaj ángel xujamij ri c'o pa ru lak
puwi' ri k'ij, xyi' c'u u chuk'ab ri k'ij che qui
poroxic ri winak ruc' ru k'ak'al. 9 Conojel
c'ut sibalaj xec'atic. Pune ta je ri', man
xquiq'uex tä ri canima', ri qui chomanic,

man xquiya tä c'u u k'ij ri Dios, xane xa xquibij tzij ri äwas u bixic chrij ri Dios ri c'o u takanic pa qui wi' tak we c'äxc'ol ri'.

10 Ri uro' ángel xujamij ri c'o pa ru lak puwi' ri je'lalaj u t'uyulibal ri xibibalalaj awaj, xk'ekumar c'u ronojel ri tinimit ri cätakan wi. Ri winak c'ut xquitia' ri cak' rumal ri k'axom. 11 Pune je ri' man xquiya tä can u banic ri etzelal ri tajin cäca'no, xane xa xquibij tzij ri äwas u bixic chrij ri ka Dios ri c'o chila' chicaj rumal ri qui k'axowem xukuje' rumal ri ch'a'c ri c'o chquij.

12 Ri uwak ángel xujamij ri c'o pa ru lak puwi' ri nimalaj nima' Eufrates. Xtzaj c'u ri joron re ri nima' rech cuya' cäban jun be chque ri nimak tak takanelab ri quepe pa ri relbal k'ij.

13 Te c'u ri' xinwilo chi pu chi' ri nimalaj itzel cumätz, pu chi' ri xibibalalaj awaj, xukuje' pu chi' ri jun ri cuban che rib chi k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, xebel lok oxib itzel tak espíritus ri je' quepe ixtutz'. 14 E are itzel tak espíritus wa' ri cäca'n cajmabal tak etal, quebel c'u bi che qui mulixic conojel tak ri nimak tak takanelab re ruwächulew che ri nimalaj ch'oj re ri nimalaj u k'ij ri ka Dios ri c'o ronojel u wäch chuk'ab ruc'. 15 "¡Chitampe'! Ri in quinpe na je' jas ru petic jun elak'om, man quina' tä c'ut. Utz re ri man cäwar taj, ri coc il che ri ratz'iak, rech man cäch'ani tä canok, quel c'u u q'uixbal chquiwäch ri winak," —cächa ri Jesús. 16 Ri itzel tak espíritus xequimulij c'u ri nimak tak takanelab pa ri lianic ri u bi' Armagedón pa ri ch'abal hebreo.

17 Ri uwuk ángel xujamij ri c'o pa ru lak pa ri quiäkik', c'o c'u Jun ri co xch'aw lok pa ri Lok'alaj Rachoch Dios ri c'o pa ri caj, kas ruc' ri je'lalaj t'uyulibal xch'aw wi lok, xubij: Ya xbantajic, —xcha'.

18 Te c'u ri' xuban tak caypa', wojojem, xukuje' quiäkulja. Ruwächulew xslabisax rumal jun nimalaj cäbrakan. We cäbrakan ri' sibalaj nim na chquiwäch ri niq'uiaj cäbrakan ri u banom tzaretak e c'o winak cho ruwächulew. 19 Ri nimalaj tinimit Babilonia xutas rib, xuban oxib. Conojel c'u ri tinimit ri e c'o cho ruwächulew xewulijic. Man xsach tä c'u ri nimalaj tinimit Babilonia che ri Dios, xane xubano chi xuna' ri nimalaj c'äx re ri c'äjisabal u wäch ri xutak lok chrij rumal ri nimalaj royowal ri Are'. 20 Conojel ri ch'äkatak tak ulew ri e c'o pa ri mar xukuje' tak ri juyub xsach qui wäch. 21 Xukuje' xkaj lok chicaj pa qui wi' ri winak nimak tak sakbäch ri xa jubik' man quepajan jujun quintal chquijujunal, ri winak c'ut xquibij ri äwas u bixic chrij ri Dios rumal ri c'äxc'ol re ri sakbäch, rumal chi are jun c'äjisabal wächaj ri sibalaj nim na.

17

Waral cäkil wi ri tinimit Babilonia ri je' jas jun nimalaj itzel ixok

1 Te c'u ri' xpe jun chque ri wukub ángeles ri cuc'am ri wukub lak, xubij c'u chwe: Tasa'jmpe', quinc'ut c'u na chawäch ru c'äjisaxic u wäch ri nimalaj itzel ixok, ri nimalaj tinimit ri t'uyul pa qui wi' tak ri mar, —xcha'. 2 Ri nimak tak takanelab re ruwächulew ca'nom ruc' ri ixok xa jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, xukuje' ri winak ri e c'o cho ruwächulew e k'abarinak ruc' ru vino ri sibalaj c'o u chuk'ab re ri mac ri sibalaj äwas u banic ri sachinak qui c'ux rumal.

3 Te c'u ri', chupam ri xc'ut chnuwäch rumal ri Lok'alaj Espíritu, ri ángel xinuc'am bi pa ri juyub ri cätz'inowic. Chila' c'ut xinwil wi jun ixok t'uyul puwi' jun xibibalalaj awaj quiäk rij, ri tz'ibtal ronojel ri rij che tak bi'aj ri sibalaj äwas qui bixic chrij ri Dios. Ri awaj ri' c'o wukub u jolom, c'o c'u lajuj ru c'a'. 4 We ixok ri' u cojom atz'iak ri quieb u wäch cäca'yic, morada xukuje' quiäk. Wiktal ruc' k'än puak, cuc' tak abaj ri pakal cajil, xukuje' cuc' perlas. Ruc'am jun vaso re k'än puak pu k'ab ri nojinak che ronojel u wäch ri man utz taj, xukuje' ri u tz'ilol ri nimalaj mac ri u banom ri sibalaj äwas u banic, je' jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. 5 Tz'ibtal c'u jun bi'aj chucrusil ru palaj ri ixok ri man c'o tä jun cäch'obowic. Are wa' ri bi'aj: "Ri nimalaj Babilonia, qui nan ri itzel tak ixokib, xukuje' conojel ri itzel tak winak ri e c'o cho ruwächulew," —cuchixic. 6 Te ri' xinwilo chi ri ixok k'abarinak rumal ru tijic ri qui quiq'uel ri winak ri e rech ri Dios, xukuje' rumal ru tijic ri qui quiq'uel ri e cämisam rumal chi xquitzijoj

ronojel ri xuban ri Jesús. Aretak xinwilo, sibalaj xincajmaj wa'. 7 Te c'u ri' xubij ri ángel chwe: ¿Jas che sibalaj a cajmam awib? Quink'alajisaj na chawäch ri man etamtal taj chrij we ixok ri', xukuje' chrij ri xibibalalaj awaj ri cämowinak bic, ri c'o wukub u jolom, ri xukuje' c'o lajuj ru c'a'. 8 Ri xibibalalaj awaj ri xawilo are wa' ri xc'oji na, cämic c'ut man c'o tä chic. Pune ta ne je ri' quel c'u na lok pa ri nimalaj jul ri sibalaj naj u pam aretak mäjok que' pa ri q'uisbal cämical. Ri winak ri e c'o cho ruwächulew, ri man tz'ibtal tä ri qui bi' pa ri wuj re c'aslemal tzaretak xban ruwächulew, cäquicajmaj na aretak cäquil ri xibibalalaj awaj ri xc'oji na, ri man c'o tä chi c'ut, ri cäpe chi c'u na jumul chic, —xcha chwe.

9 Waral c'o wi jun chomanic chque ri quecowinic quech'obonic. Ri wukub jolomaj quel cubij wukub juyub. Pa qui wi' c'u wa' t'uyul wi ri ixok. 10 Ri wukub jolomaj xukuje' quel cubij wukub nimak tak takanelab. Job chque we takanelab ri' xsach qui wäch wa'. Jun chque tajin cätakan cämic, ri jun chi c'ut c'ä mäja' cäpetic. Aretak cäpe ri q'uisbal takanel, man naj tä c'u na cätakanic. 11 Ri xibibalalaj awaj ri xc'oji na, ri man c'o tä chic, are ri u wajxak takanel. Ri are' jun cuc' ri wukub. Benam c'u re wa' pa ri q'uisbal cämical.

12 Ri lajuj u c'a' ri xawilo, e are lajuj nimak tak takanelab wa' ri c'ä mäja' cäquichap takanic. Cäyi' c'u na takanic pa qui k'ab rech quetakan pa qui wi' ri winak jun hora, junam ruc' ri xibibalalaj awaj. 13 We lajuj nimak tak takanelab ri' junam ri qui chomanic, cäquiya c'u na ri qui chuk'ab xukuje' ri qui takanic che ri xibibalalaj awaj. 14 Quech'ojin na ruc' ri Alaj Chij, quech'actaj c'u na rumal ri Alaj Chij junam cuc' ri e c'o ruc'. Je ri', rumal chi ri Alaj Chij are Cajaw ri ajawib, xukuje' are Nim Takanel pa qui wi' conojel ri nimak tak takanelab. Ri e c'o ruc' e siq'uital wa' rumal ri Dios, xukuje' e cha'talic, jicom c'u ri canima'.

15 Xukuje' xubij ri ángel chwe: Ri nimak tak mar ri xeawilo, ri t'uyul wi ri itzel ixok pa qui wi', are quel cubij wa' chi e conojel qui wäch winak, e winak ri jalajoj queca'yic, e winak ri jalajoj quech'awic. 16 Ri lajuj u c'a' ri e c'o che ri xibibalalaj awaj ri xawilo, cäquetzelaj na u wäch ri itzel ixok, cäquiya c'u na canok u tuquiel, cäquich'anaba na canok. Cäquitij na ru tijol, cäquiporoj c'u na ru bakil pa k'ak'. 17 Ri Dios yo'winak pa canima' ri lajuj takanelab ri' chi cäca'no jachique ri craj ri Are', chi cäjunamataj ri qui chomanic chuya'ic takanic pu k'ab ri xibibalalaj awaj, c'ä cäbantaj na ronojel ru bim ri Dios. 18 Ri ixok ri xawilo, are wa' ri nimalaj tinimit ri cätakan pa qui wi' ri nimak tak takanelab ajuwächulew, —xcha ri ángel chwe.

18

Cäsachisax u wäch ri nimalaj tinimit Babilonia

1 Te c'u ri' xinwil jun ángel chic ri tajin cäkaj lok chicaj, c'o c'u nimalaj takanic pu k'ab. Ru juluwem xuya sakil cho ronojel ruwächulew. 2 Co xch'awic, xubij: ¡Xwulijic! Ya xwulij ri nimalaj tinimit Babilonia. Cojom chi wa' che cachoch itzel tak espíritus. Are qui jul ronojel qui wäch itzelalaj tak espíritus chic, xukuje' are qui soc c'äx tak chicop ajuwocaj ri tzel queilitajic. 3 Je ri', rumal chi ronojel qui wäch winak cho ruwächulew e k'abarinak rumal ru tijic ri vino re ri nimalaj mac ri cubano. Xukuje' ri nimak tak takanelab re ruwächulew je' ca'nom ruc' ri ixok jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Ri ajc'ayib c'ut ri e c'o cho ruwächulew e k'inomarinak rumal chi ri nimalaj tinimit Babilonia sibalaj oc'owinak u wi' ri u rayibal chque ronojel u wäch tak jastak, —xcha'.

4 Te c'u ri' xinta chi Jun ri xch'aw lok chicaj ri xubij: Chixel lok pa we tinimit ri', winak ri ix wech in, rech man quiban tä iwe ri mac ri cäban pa we tinimit ri', rech man quirik tä c'u iwe ri nimak tak c'äx ri quepe na puwi'. 5 Xak c'u u mulim rib ru mac, opaninak c'ä chicaj, na'tal c'u ronojel wa' ri retzelal che ri Dios. 6 Chibana che ri are' jas ru banom ri are' chque niq'uiaj chic, chiya u camul ri rajil u q'uexel che ri are' jas ri u banom chiwe. Chiyujaj ri cutijo, ri sibalaj c'äx na u tijic wa' chuwäch

ri xuya ri are' chque niq'uiaj chic, chiya c'u wa' che. 7 Chiya c'äxc'ol che, xukuje' bis, jas ru nimal ri nimarisan ib ri xq'uiy pa ranima', xukuje' jas ri nimalaj u rayibal chque q'uia tak jastak. Xubij c'u pa ranima': "Ri in, in t'uyul waral je' jas jun ixok nim takanel, man in malca'n taj, man c'o tä c'u c'äx quinrik na," —cächa'. 8 Rumal ri' xa pa jun k'ij quepe na ronojel ru c'äxc'ol puwi'. Cäpe na cämical, cäpe na bis, xukuje' wi'jal. Cäporox c'u na ruc' k'ak'. Je ri', rumal chi ri Dios sibalaj c'o u chuk'ab, ri Kajaw Dios ri u k'atom tzij puwi' chi cäc'äjisax u wäch.

9 Ri nimak tak takanelab re ruwächulew ri xca'n ruc' are' jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, ri xquiya quib chutzucuxic ruc' are' ri q'uia jastak ri xquirayij, quebok' na, cäquirak c'u qui chi' aretak cäquil ru sibel ri k'ak' re ru poroxic. 10 Naj quetaq'ui wi na che rumal ri qui xibriquil. Sibalaj cäquixej na quib che ri nimalaj c'äjisabal u wäch ri tajin curiko, cäquibij c'u na: ¡Ay! ¡Tok'ob a wäch, nimalaj tinimit Babilonia, tinimit ri nim u k'ij! Xak te'talic xpe ri c'äx pa wi', xc'äjisax c'u a wäch, —quecha na.

11 Ri ajc'ayib ri e c'o cho ruwächulew xukuje' quebok' na, cäquirak c'u na qui chi' che we tinimit, rumal chi man c'o tä chi na jachin ri cälok'ow ri jastak ri cäquiq'uiyij. 12 Ri cäquiq'uiyij are ri k'än puak, ri sak puak, ri abaj ri pakal rajil, ri perlas, ri manta re lino ri coc' u wäch, ri manta re xela, ri manta morada, xukuje' ri manta ri sibalaj quiäk u wäch. Cäquiq'uiyij c'u tak che' ri quec'oc'otic, jastak re marfil,* re che' ri pakal cajil, re ri ch'ich' bronce, re xak ch'ich', xukuje' jastak re mármol.† 13 Xukuje' cäquiq'uiyij ri canela, ri molom tak k'ayes ri quec'oc'otic, ri incienso, ri mirra,‡ c'oc'alaj tak cunabal, vino, aceite, coc'alaj c'äj, ri trico c'ut. Cäquiq'uiyij c'u q'uia qui wäch tak awaj, wacäx, awaj re tak eka'n, chij, xukuje' quiej ruc' ri qui carruaje, xukuje' winak, e are' winak wa' ri xa cäquicoj niq'uiaj winak chic che patänil tak que. 14 Cäquibij c'u na che ri tinimit: ¡Conojel ri je'lalaj tak jastak ri sibalaj xarayij qui wäch, ri sibalaj xkaj chquiwäch ri winak, ya man c'o tä chic! ¡Xsach c'u u wäch ronojel ra k'inomal, xukuje' ronojel ri a je'lal ri c'o nabe!

15 Ri ajc'ayib ri xca'n qui c'ay cuc' tak we jastak ri', ri e k'inomarinak rumal we tinimit ri', naj quetaq'ui wi na che ri tinimit rumal chi cäquixej quib we ne cäquirik que ri e are' ri nimalaj c'äjisabal u wäch we tinimit ri'. Quebok' na, cäk'axow c'u na ri canima'. 16 Cäquibij c'u na: ¡Ay! ¡Tok'ob u wäch ri nimalaj tinimit! Junam c'u ri are' ruc' jun ixok ri u cojom coc'alaj lino che ratz'iak, xukuje' u cojom manta morada xukuje' manta ri sibalaj quiäk u wäch, u wikom c'u rib ruc' k'än puak, cuc' tak abaj ri pakal cajil, xukuje' cuc' perlas. 17 ¡Xak te'talic c'ut xsach u wäch ronojel ri nimalaj u k'inomal! —quecha na.

Conojel ri e cojom che caporal chque tak ri barcos, xukuje' ri winak ri quebe' pa tak barcos, ri e binisel tak barcos, conojel c'u ri quechacun pa ri mar, naj xetaq'ui wi can che ri tinimit. 18 Aretak xquil ru sibel ri tinimit ri tajin cäporoxic, xquirak qui chi', xquibij: ¿A xc'oji lo jumul jun tinimit junam ruc' we nimalaj tinimit ri'? ¡Man xc'oji taj! —xecha'.

19 Xquiq'uiäk ulew pa qui jolom (c'utbal re ri qui bis). Xebok'ic, xk'axow c'u ri canima', xquirak qui chi', xquibij: ¡Ay! ¡Tok'ob u wäch ri nimalaj tinimit! Ruc' c'u ru k'inomal e k'inomarinak conojel ri c'o qui barcos pa ri mar. ¡Xak te'talic c'ut xsach u wäch we nimalaj tinimit ri'! —xecha'.

20 Chixquicot ba' iwonojel ix, ri ix c'o pa tak ri caj rumal ri xbantaj che we tinimit ri'. Chixquicot ix xukuje', ri ix rech ri Dios, xukuje' ri ix, ix apóstoles, ri ix xukuje' ri ix k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios rumal chi aretak ri Dios xuk'at tzij puwi' we tinimit ri' chi cäc'äjisax u wäch, xuya ri rajil u q'uexel ri c'äx ri u banom we tinimit ri' chiwe, —xcha ri Jun ri xch'aw lok chicaj.

21 Te c'u ri' jun ángel ri sibalaj c'o u chuk'ab xuwalijisaj jun abaj ri junam ruc'

* **18:12** a Ri "jastak re marfil" e are' jastak wa' ri banom chque ru ca' ri tix (elefante), sibalaj pakal rajil c'u wa'.
† **18:12** b Ri "jastak re mármol" e are' jastak ri banom che jun abaj sak u wäch ri sibalaj pakal rajil. ‡ **18:13** Chawila' ri nota chrij ri "mirra" pa San Marcos 15:23.

jun nimalaj ca', xuq'uiäk bi pa ri mar, xubij c'ut: Are je wa' cäban na che ri nimalaj tinimit Babilonia, cäwulij na. ¡Ruc' chuk'ab cäwulixic! Man c'o tä c'u jumul ri quilitaj chi na u wäch. 22 ¡Babilonia! Man c'o tä chi na jumul ri cätataj chi awuc' ri rok'ebal ri k'ojom arpa u bi', ri su', o ri tun. Man cäriktaj tä chi na jun ajchac ri cuban apachique u wäch chac. Man cätataj tä chi na jun winak ri cäjuknaj ru ca' pa ri tinimit. 23 Man cätunun tä chi na pa tak ja ru sakil ri jun candela, man cätataj tä c'ut ri wojcorem pa tak ri c'ulanem. Nabe canok ri ajc'ayib ri e c'o awuc' e are nimak qui k'ij cho ruwächulew. Xesubtaj c'u conojel qui wäch winak cho ruwächulew ruc' ri itzinic ri xabano, —xcha'.

24 Chupam c'u we tinimit ri' xecämisax wi ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' ri winak ri e rech ri Dios. Xriktaj c'u ri qui quiq'uel conojel ri winak ri e cämisam cho ronojel ruwächulew chupam we tinimit ri', —xcha ri ángel.

19

1 Te c'u ri' xinta sibalaj q'uia winak ri e c'o pa ri caj ri co xech'awic, xquibij:
¡Aleluya! Ruc' ri ka Dios
ka rikom wi ri to'bal kib.
Xuwi che ri Are' takal wi
chi cänimarisax u k'ij.
Xuwi ri Are' takalic cäbix che
chi c'o nimalaj u chuk'ab
2 rumal chi u banom ri jicomal,
u banom c'u ri kas tzij chuk'atic tzij.
Xuk'at c'u tzij puwi'
ri nimalaj itzel ixok
chi cäc'äjisax u wäch.
Are c'u ri are' ri retzelam ruwächulew
ruc' ronojel ri man utz taj
ri xubano.
Xuya c'u ri Dios che ri ixok ri rajil
u q'uexel ri qui cämical
ri patänil tak re ri Are',
—xecha ri'.

3 Te c'u ri' xech'aw chic, xquibij: ¡Aleluya! Ru sibel ri nimalaj tinimit ri tajin cäporoxic, man cätäni taj, xane xak tajin wi cäbukuw na pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic, —xecha'.

4 Ri juwinak quiejeb c'amal tak qui be ri cojonelab xukuje' ri quiejeb ri je' quepe ángeles xquimej quib, xquik'ijilaj c'u ri Dios ri t'uyul pa ri je'lalaj u t'uyulibal, xquibij: ¡Amén! ¡Aleluya! —xecha'.

5 Te c'u ri' xtataj Jun ri xch'aw lok ruc' ri je'lalaj t'uyulibal ri xubij:
Chiya u k'ij ri ka Dios,
iwonojel ix ri quixpatänin che,
ri quixej iwib chuwäch,
ri nim quiwil wi, chi ac'alab
chi ri'jab,
—xcha'.

Waral cäkil wi ri nimak'ij re ru c'ulanem ri Alaj Chij

6 Xukuje' xinta jun wojojem ri je' ta ne e q'uia winak tajin quech'awic, ri je' ta ne ru chojojem q'uialaj nimak tak ja', xukuje' je' ta ne ru tililem cowilaj tak quiäkulja ri xquibij:
¡Aleluya! Ri Kajaw, ri ka Dios,
ri c'o ronojel u wäch chuk'ab ruc',
u c'utum chi Are' tajin cätakanic.
7 Chujquicotok, kas chquicot kanima',
kanimarisaj c'u u k'ij ri Dios
rumal chi xopan ri k'ij
ri cäc'uli ri Alaj Chij.
Ri rixokil c'ut u banom
u banic rib.
8 Yo'm che chi cucoj ch'ajch'oj atz'iak
re coc'alaj lino ri cäjuluwic,
—xecha'. Ri coc'alaj lino quel cubij ri jicomalaj qui c'aslemal ri winak ri e rech ri Dios.

9 Te c'u ri' xubij ri ángel chwe: Chatz'ibaj wa' we tzij ri': "Utz que ri e siq'uim che ri nimalaj wi'm ri cäban pa ru c'ulanem ri Alaj Chij," —xcha'.

Xubij chi c'u chwe: We tzij ri', kas e are u Tzij ri Dios wa', —xcha chwe.

10 Xinxuqui c'u chuwäch ri ángel chuk'ijilaxic. Ri are' c'ut xubij chwe: ¡Maban wa'! Ri in xukuje' xak in patänil re ri Dios je' jas ri at, junam cuc' ri awachalal ri jicom canima' chrij ri kas tzij ri xuk'alajisaj ri Jesús. Are chak'ijilaj ri Dios, —xcha chwe.

Ri kas tzij ri xuk'alajisaj ri Jesús, are c'u wa' ri cäyo'w qui chuk'ab ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios.

Waral cäkil wi ri Jun ri quiejeninak chrij ri sak rij quiej

11 Te c'u ri' xinwil ri caj jaktalic, xuc'ut
c'u rib jun sak rij quiej. Ru bi' ri Jun ri
quiejeninak chrij are wa': Jicom Ranima'
xukuje' Kas Tzij. Ruc' c'u jicomal cuk'at
tzij xukuje' cuban ri ch'oj. 12 Ru wak'äch
quejuluwic je' jas ru xak k'ak', e cojom c'u
q'uia corona chujolom. C'o jun bi'aj tz'ibtal
chrij ri xak xuwi ri Are' kas cäch'obowic. 13 U
cojom jun u k'u' ri tz'ajom che quic'. Ru
bi' c'ut are "Ru Tzij ri Dios". 14 Ternetal
c'u cumal ri soldados ajchicaj ri qui cojom
sak atz'iak re coc'alaj lino ri ch'ajch'oj. E
quiejeninak c'ut chquij sak tak quiej. 15 Pu
chi' quel wi lok jun machete ri sibalaj c'o u
pu chi', ri cucoj che qui soquic conojel qui
wäch winak cho ruwächulew. Cätakan c'u na
pa qui wi' ruc' jun vara re ch'ich'. Cuk'at c'u
na tzij pa qui wi'. Je' cuban na chque jas
ri cuban jun winak che qui pitz'ic ri uvas
ruc' ri rakan, queutac'alej. Xukuje' cuban
na chi cäquina' ri c'äx re ri nimalaj c'äjisabal
qui wäch ri cäpe pa qui wi' rumal ri nimalaj
royowal ri Dios, ri ka Dios ri c'o ronojel u
wäch chuk'ab ruc'. 16 Tz'ibtal c'u we bi'aj
ri' che ru k'u' xukuje' che ri rakan ri cubij:
Are "Nim Takanel pa qui wi' ri nimak tak
takanelab, Cajaw c'u conojel ri ajawib."

17 Te ri' xinwil jun ángel ri tac'al pa ri
k'ij, ri xurak u chi', co xch'awic che qui
ch'abexic conojel ri chicop ri querapap
chicaj, xubij chque: ¡Chixsa'j! Chimulij
iwib che ri nimalaj wi'm ri cuya ri Dios.
18 Chixsa'j rech quitij ri qui ti'jol nimak
tak takanelab, ri qui ti'jol ri qui nimakil
tak soldados, xukuje' ri qui ti'jol achijab
ri sibalaj c'o qui chuk'ab. Quitij c'u na ri
qui ti'jol tak quiej, xukuje' ri qui ti'jol tak
ri ajquiejab, ri qui ti'jol ronojel qui wäch
winak, winak ri e c'o pu k'ab jun patrón o ri
man c'o tä qui patrón, chi ac'alab, chi ri'jab,
—xcha'.

19 Te c'u ri' xinwil ri xibibalalaj
awaj xukuje' ri nimak tak takanelab
ajuwächulew cachi'l ri qui soldados, ri qui
mulim quib rech quech'ojin ruc' ri Jun ri
quiejeninak chrij ri quiej xukuje' cuc' ru
soldados ri Are'. 20 Xchap c'u ri xibibalalaj
awaj junam ruc' ri jun ri cuban che rib
chi are k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios,
ri u banom cajmabal tak etal chuwäch ri
xibibalalaj awaj. Cumal c'u we cajmabal
tak etal ri' xeusub ri winak ri xquiya
quib chi coc ri retal ri xibibalalaj awaj
chque, ri xukuje' xquik'ijilaj ru wächbal.
Ri xibibalalaj awaj xukuje' ri jun ri cuban
che rib chi are k'alajisal re ru Lok' Pixab
ri Dios, e c'aslic xeq'uiäk bi pa ri k'ak' ri je'
jas jun nimalaj mar ri sibalaj cänicow ruc'
azufre. 21 Are c'u ri niq'uiaj chic, xecämisax
ruc' ri machete ri quel lok pu chi' ri Jun ri
quiejeninak chrij ri quiej, conojel c'u tak ri
chicop ajuwocaj xnoj qui pam ruc' ri qui
ti'jol we winak ri'.

20

Waral cätzijox wi ri jun mil junab

1 Te c'u ri' xinwil jun ángel ri tajin käkaj
lok chicaj, ruc'am pu k'ab ri lawe rech ri
nimalaj jul ri sibalaj naj u pam, xukuje'
ruc'am jun nimalaj ximibal re ch'ich'. 2 We
ángel ri' xuchap ri nimalaj itzel cumätz, ri
ojer cumätz ri käbix Itzel xukuje' Satanás
che u bi'. Mil junab c'ut xuxim na ruc'
ri ximibal re ch'ich'. 3 Xuq'uiäk bi pa ri
nimalaj jul, xutz'apij can u chi' ri jul, xucoj
jun t'ikbal che ri tz'apibal re rech man
queusub tä chi ri winak cho ruwächulew c'ä
cätz'akat na ri mil junab. Aretak cätz'akat ri
mil junab rajwaxic c'ut cätzokopix na quieb
oxib k'ij.

4 Te c'u ri' xinwil jujun je'lalaj tak
t'uyulibal. Chila' c'ut e t'uyul wi ri yo'm
takanic pa qui k'ab chuk'atic tzij. Xukuje'
xinwil ri canima' ri winak ri esam qui
jolom rumal ru tzijoxic ru Lok' Pixab ri
Dios ri xuk'alajisaj ri Jesús. Ri e are' man
xquik'ijilaj tä ri xibibalalaj awaj. Man
xquik'ijilaj tä ru wächbal, man xquiya tä
c'u quib chi coc ri retal ri are' chucrusil
ri qui palaj o che ri qui k'ab. Xinwilo chi
xec'astaj chquixol ri cäminakib, xetakan
c'ut junam ruc' ri Cristo pa ri mil junab.
5 Are wa' ri nabe c'astajibal. Are c'u ri
niq'uiaj cäminakib chic man xec'astaj tä
che we chanim ri', xane c'ä te' xec'astajic
aretak xtz'akat na ri mil junab. 6 ¡Utz que
ri xec'astaj pa ri nabe c'astajibal! E are wa'
ri qui jachom quib pu k'ab ri Dios. Ri ucab
cämical man cäriktaj tä chi na cumal ri e
are', xane queboc na che sacerdotes rech

ri Dios xukuje' rech ri Cristo. Quetakan c'u na ruc' ri Cristo pa ri mil junab.

7 Aretak cätz'akat ri mil junab, ri Satanás
cätzokopix na, quel c'u na lok jawije' ri
tz'aptal wi. 8 Quel c'u na bi che qui subic
ri winak cho ronojel ruwächulew. E are c'u
wa' ri Gog, xukuje' ri Magog. Queumulij
na ri qui soldados che ri ch'oj, ri sibalaj e
q'uia je' jas ri senyäb ri c'o chi' ri mar ri
man cäcowin tä jun che cajilaxic. 9 Xepaki
c'u lok cho ronojel ruwächulew, xquisutij rij
ri c'olibal ri e c'o wi ri winak ri e rech ri
Dios, xukuje' ri tinimit ri lok' chuwäch. Ri
Dios c'ut xutak lok k'ak' chicaj, ri xeuporoj
conojel. 10 Ri Itzel c'ut, ri u banom subunic
chque, xq'uiäk bi pa ri nimalaj k'ak' ri je'
ta ne are jun mar ri sibalaj cänicow ruc'
azufre, jawije' xq'uiäk wi bi ri xibibalalaj
awaj xukuje' ri jun ri cuban che rib chi are
k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios. Chila'
c'ut cäquirik wi na nimalaj c'äx chi pak'ij chi
chak'ab pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.

Waral cätzijox wi ri k'atow tzij ri cäban chuwäch ri nimalaj t'uyulibal ri sakloloj

11 Xinwil c'u jun nimalaj t'uyulibal ri sak-
loloj, xukuje' xinwil ri Jun ri t'uyul chila'.
Chuwäch c'u ri Are' xsach u wäch ri ulew
xukuje' ri caj, man c'o tä jumul xilitaj chi
qui wäch rumal chi man c'o tä chi c'u
c'olibal jawije' chi' cuya' quec'oji wi. 12 Te
c'u ri' xeinwil ri cäminakib, chi ri'jab chi
ac'alab e tac'atoj chuwäch ri Dios. Xejaktaj
c'u tak ri wuj xukuje' xjaktaj jun wuj chic,
ri wuj re c'aslemal. Xk'at c'u tzij pa qui
wi' ri cäminakib. Xilic jas ri xca'no aretak
e c'asal cho ruwächulew, ri tz'ibtal pa tak
ri wuj. 13 Ri mar xeujach ri cäminakib ri e
c'o chupam. Ri cämical xukuje' ri c'olibal ri
e c'o wi ri cäminakib xequijach ri cäminakib
ri e c'o chupam. Conojel c'ut xk'at tzij
pa qui wi' chrij ronojel ri xca'n pa ri qui
c'aslemal. 14 Te c'u ri' ri cämical xukuje' ri
c'olibal ri e c'o wi ri cäminakib, xeq'uiäk bi
pa ri nimalaj k'ak' ri je' ta ne jun mar tajin
cäc'atic. Are c'u wa' ri ucab cämical. 15 Chila'
c'ut xeq'uiäk wi bi ri man tz'ibtal tä ri qui bi'
pa ri wuj re c'aslemal.

21

Waral cäkil wi ri c'ac' caj xukuje' ri c'ac' uwächulew

1 Te c'u ri' xinwil jun c'ac' caj xukuje'
jun c'ac' uwächulew, rumal chi ri nabe caj
xukuje' ri nabe uwächulew xsach qui wäch,
xukuje' ri mar man c'o tä chic. 2 In ri',
ri Juan, xinwil ri lok'alaj tinimit, ri c'ac'
Jerusalén, tajin käkaj lok chicaj ruc' ri Dios.
Banom c'u u banic je' jas jun ali ri u cojom
chi ri ratz'iak re c'ulanem rech cäc'uli ruc'
ri ala ri coc che rachajil. 3 Xinta c'u jun ri co
xch'aw lok chicaj ri xubij: ¡Chawilampe'! Ri
Dios u yacom chi ri rachoch cämic chquixol
ri winak. Cäjeki na junam cuc', ri e are' c'ut
queboc na che u winakil ri Are'. Tzare c'u
ri kas Dios cäc'oji na cuc' che qui Dios. 4 Ri
Dios cusu' na ri u wa'l qui wäch. Man c'o
tä chi c'u cämical, man c'o tä chi ok'ej, man
cäk'axow tä chi na ri canima', man c'o tä chi
c'u k'axom. Je ri', rumal chi ronojel ri c'o
nabe ya man c'o tä chic, xsach c'u u wäch
wa', —xcha'.

5 Are c'u ri Jun ri t'uyul pa ri nimalaj
t'uyulibal xubij chwe: Chawilampe', ri in
quinban c'ac' che ronojel ri c'olic, —xcha
chwe.

Xukuje' xubij: Chatz'ibaj wa' rumal chi
we tzij ri' e kas tzij, cuya' c'ut kas cäcu'bi u
c'ux jun chquij, —xcha'.

6 Te c'u ri' xubij chi chwe: ¡Ya xbantajic!
In ri' ri chaplebal xukuje' ri q'uisbal, je'
jas ri nabe letra xukuje' ri q'uisbal letra
rech ri alfabeto, ri “A” ruc' ri “Z”. Jachin
ri cächaki'j u chi' quinya na che ri are'
chi cutij re ri joron re ri u q'uiyibal ja' ri
cuya c'aslemal, ri xak käsipaxic. 7 Jachin ri
cäch'acanic cärechbej na ronojel wa'. Ri in
quinoc na che u Dios, ri are' c'ut coc na che
walc'ual in. 8 Are c'u ri winak ri e xibrib, ri
man quecojon taj, ri winak ri etzeltajinak
qui c'aslemal cho ri Dios, ri cämisanelab, ri
winak ri je' käca'no jas ri käca'n ri tz'i' ri
xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, ri
winak ri käca'n itzinic, ri quequik'ijilaj tak
tiox ri xa e banom cumal winak, xukuje'
conojel ri banal tak tzij, conojel wa' quebe'
na pa ri nimalaj k'ak' ri je' ta ne jun mar ri
tajin cäc'atic ruc' azufre. Are c'u wa' ri ucab
cämical, —xcha ri Dios chwe.

Waral cäkil wi ri c'ac' tinimit Jerusalén

9 Te c'u ri' xpe jun chque ri wukub ángeles
ri cuc'am ri wukub lak ri nojinak che ri
q'uisbal tak c'äxc'ol, xubij chwe: Tasa'j,
quinc'ut ri ali chawäch, ri rixokil ri Alaj
Chij, —xcha chwe.

10 Chupam ri xuc'ut ri Lok'alaj Espíritu
chnuwäch xinwilo chi ri ángel xinuc'am
bi puwi' jun nimalaj juyub ri sibalaj naj
pakalinak, xuc'ut c'u ri nimalaj tinimit
chnuwäch, ri lok'alaj Jerusalén ri tajin cäkaj
lok chicaj jawije' xel wi lok chuwäch ri
Dios. 11 Ri tinimit cäjuluw rumal ru je'lalaj
u juluwem ri Dios, ru juluwem are junam
ruc' jun abaj ri sibalaj pakal rajil, junam
ruc' jun abaj re jaspe, ri cuya' cäca'y jun
chupam jas ri vidrio. 12 Ri tinimit sutim
rij che jun nimalaj tapya ri naj pakalinak.
E c'o cablajuj uchibe che ri tapya, e c'o
c'u jujun ángel chuchi' tak ri uchibe. Ri
qui bi' ri cablajuj tinimit re Israel e tz'ibtal
cho ri jujun porta re ri uchibe. 13 Oxib
uchibe e c'o chrelbal k'ij, oxib chic e c'o
chuwiquiäk'ab ri relbal k'ij, e c'o oxib chu-
moxk'ab ri relbal k'ij, e c'o c'u oxib chic
chukajbal k'ij. 14 Ri tapya rech ri tinimit
cojom cablajuj abaj che u tac'alibal. Ri
qui bi' ri cablajuj apóstoles re ri Alaj Chij e
tz'ibtal chquij tak ri abaj.

15 Ri ángel ri tajin cätzijon wuc' ruc'am
jun aj re k'än puak che retaxic ri tinimit,
xukuje' c'u tak ri uchibe ruc' ri tapya. 16 Ri
tinimit xak junam retabalil ri pa tak u xcut.
Ri rakan xak junam ruc' ru wäch. Ri ángel
xretaj ri tinimit ruc' ri aj ri ruc'am. Quieb
mil ruc' quieb ciento kilómetros quetanic.
Ri rakan, xukuje' ri u wäch ri pakalinak
xak junam queetanic. 17 Te c'u ri' xretaj
chi ri tapya, quetan c'u oxc'al ruc' quiejeb
metros ru pimal, jas ri etabal ri cäquicoj ri
winak are wa' ri tajin cucoj ri ángel.

18 Ri tapya are abaj re jaspe* ri cojom
che ri tapya. Are c'u ri tinimit are k'än
puak ri man c'o tä yuja'm ruc' cojom che,
junam ruc' ri vidrio ri ch'ajch'oj. 19 Ri
abaj ri e cojom che ru tac'alibal ri tapya e
wiktal cuc' ronojel qui wäch abaj ri pakal
cajil. Ri nabe abaj re ri tac'alibal, wiktal
ruc' jaspe, ri ucab abaj wiktal ruc' zafiro,
ri urox abaj wiktal ruc' ágata, ri ucaj abaj
c'ut, are wiktal ruc' esmeralda. 20 Ri uro'
abaj wiktal ruc' ónice, ri uwak abaj wiktal
ruc' cornalina, ri uwuk abaj wiktal ruc'
crisólito, ri uwajxak abaj wiktal ruc' berilo,
ri ubelej abaj wiktal ruc' topacio, ri ulajuj
abaj wiktal ruc' crisoprasa, ri ujulajuj abaj
wiktal ruc' jacinto, ri ucablajuj abaj c'ut,
are wiktal ruc' amatista. 21 Ri cablajuj
porta re ri u chi' tak be e cablajuj perlas
wa'. Chquijujunal ri porta e jujun perlas.
Ri be ri coc'ow pu niq'uiajal ri tinimit are
re k'än puak ri man c'o tä yuja'm ruc', je' jas
ri vidrio ri cäcowinic cäca'y jun chupam.

22 Man xinwil tä jun Lok'alaj Rachoch
Dios pa ri tinimit ri', rumal chi ri Kajaw
Dios ri c'o ronojel u wäch chuk'ab ruc', are
ri Are' ri Lok'alaj Rachoch Dios junam ruc'
ri Alaj Chij. 23 Ri tinimit man rajwaxic taj
chi cäca'y ri k'ij puwi', man rajwaxic tä c'u
ri ic' rumal chi ri je'lalaj u juluwem ri Dios
are cäca'y puwi'. Ri Alaj Chij c'ut Are u sakil.
24 Conojel qui wäch winak cho ruwächulew
ri qui rikom ru tobanic ri Dios quebin na
pa ru sakil ri tinimit ri'. Are c'u ri nimak tak
takanelab re ri uwächulew cäquic'am na bi ri
jastak que ri nimak qui k'ij, ri nim queil wi,
quequiya c'u na can pa ri tinimit. 25 Ru chi'
tak be re ri tinimit man quetz'apix tä pak'ij.
Chila' c'ut man c'o tä chak'ab. 26 Cäc'am
na bi jela' ri k'inomal ri sibalaj nimak qui
k'ij, ri nim queil wi quech conojel qui wäch
winak cho ruwächulew. 27 Man c'o tä c'u
jas ri man ch'ajch'oj taj coc bi pa ri tinimit.
Man coc tä c'u bi jun winak ri etzeltajinak
ru c'aslemal cho ri Dios, o jun ri u banom
subunic. Xak xuwi queboc na bi ri winak
ri tz'ibtal ri qui bi' pa ri wuj re c'aslemal ri
c'o ruc' ri Alaj Chij.

22

1 Te c'u ri' ri ángel xuc'ut chnuwäch
jun nima' ri sakloloj re joron ri cuya
c'aslemal. Cäcowinic cäca'y jun chupam je'
jas ri cristal. Chila' c'ut quel wi lok ri nima'
ruc' ri je'lalaj t'uyulibal ri e c'o wi ri Dios
xukuje' ri Alaj Chij. 2 Pu niq'uiajal ri be ri
coc'ow pa ri tinimit xukuje' pa tak u xcut

* **21:18** Conojel ri abaj ri quebix waral, ri jaspe, ri esmeralda, ri perlas, xukuje' ri niq'uiaj chic, e are' abaj wa' ri sibalaj pakal cajil.

ri nima' e q'uiyinak wi ri che' re c'aslemal. Cablajuj mul cäwächin che ri jun junab. Chi ic' cuya ru wäch. Are c'u ru xak coc che cunabal que conojel qui wäch winak cho ruwächulew. 3 Chila' man c'o tä jas ri etzelam u wäch rumal ri Dios. Are c'u ri je'lalaj t'uyulibal ri e c'o wi ri Dios xukuje' ri Alaj Chij cäc'oji na pa ri tinimit ri'. Ri patänil tak re ri Dios c'ut, quek'ijilan na che ri Are'. 4 Kas cäquil na rib qui wäch chbil quib, are c'u ru bi' cäc'oji na chucrusil ri qui palaj. 5 Chila' man c'o tä chi chak'ab. Ri winak ri quejeki chila' man rajwaxic tä ru sakil jun candela chque. Man rajwaxic tä c'ut ru sakil ri k'ij rumal chi ri Dios ri Kajaw cuya na sakil pa qui wi'. Ri e are' c'ut quetakan na pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic.

Xa jubik' craj chi cäpe chi na jumul ri Jesucristo

6 Te c'u ri' xubij ri ángel chwe: We tzij ri' e kas tzij, cuya' c'ut kas cäcu'bi u c'ux jun chquij. Ri Kajaw c'ut, ri tzare Dios wa', ri cäyo'w qui chuk'ab ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab, u takom lok ru ángel chuc'utic chquiwäch ri patänil tak re jas ri cäbantaj na chanim, —xcha chwe.

7 ¡Chitampe'! ¡Chanim quinopanic! —xcha ri Jesús.

¡Utz re ri cunimaj ru Lok' Pixab ri Dios ri tz'ibtal pa we wuj ri'! —xcha chwe.

8 In ri', ri Juan, xinto, xukuje' kas xinwil ronojel ri cätzijox waral. Aretak xtataj wa' wumal xukuje' xilitaj wumal, xinxuqui chuwäch ri ángel ri xc'utuw ronojel wa' chnuwäch rech quink'ijilaj. 9 Ri ángel c'ut xubij chwe: ¡Maban wa'! Ri in xak in patänil re ri Dios je' jas ri at xukuje' tak ri awachalal ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' conojel ri queniman che ru Tzij ri Dios ri tz'ibtal pa we wuj ri'. ¡Are chak'ijilaj ri Dios! —xcha chwe.

10 Xukuje' xubij chwe: Meac'u' ru Lok' Pixab ri Dios ri tz'ibtal pa we wuj ri', rumal chi xa jubik' chic craj chi copan ri k'ij ri cäbantaj na ronojel wa'. 11 Xak ba' chaya che ri banal etzelal chi cutakej u banic ri etzelal ri cubano, xukuje' ri winak ri man ch'ajch'oj tä ranima' chutakej na u banic ri man ch'ajch'oj taj. Are c'u ri utzalaj winak chutakej u banic ri utzil, ri winak c'ut ru jachom rib pu k'ab ri Dios chutakej u banic ri jicom cho ri Dios, —xcha'.

12 ¡Chitampe'! —cächa ri Jesús. ¡Chanim quinopanic! Wuc'am bi ri tojbal ri quinya na chque ri winak chquijujunal, jas u wäch ri ca'nom. 13 In ri', in ri nabe xukuje' in ri q'uisbal, ru chaplebal xukuje' ru q'uisic ronojel. Ri in, in je' jas ri nabe letra xukuje' ri q'uisbal letra rech ri alfabeto, ri "A" ruc' ri "Z", —xcha ri Are'.

14 Utz que ri qui ch'ajom ri catz'iak (quel cubij wa' chi e nimaninak chwe), rech cuya' cäquitij que ru wäch ri che' ri cuya c'aslemal. Xukuje' cuya' queboc pa ri uchibe rech ri tinimit. 15 Are c'u ri itzel tak winak, xukuje' ri winak ri cäca'n itzinic, ri winak ri je' cäca'no jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab, ri cämisanelab, ri winak ri cäquik'ijilaj tak tiox ri xa e banom cumal, xukuje' conojel ri utz cäquil wi ri banow tzij, ri cäca'n subunic quecanaj na can ri e are' chrij ri tinimit.

16 In ri', ri Jesús, nu takom bi ri nu ángel chuk'alajisaxic ronojel wa' chque tak ri kachalal cojonelab. Wuc' in xel wi ri a mam David ri nim takanel, in c'ut ri rachalaxic can ri are'. In ri' ri nimalaj ch'imil ri sibalaj cäjuluwic pa ru sakiribal, —xcha ri Are'.

17 Ri Lok'alaj Espíritu xukuje' ri rixokil ri Alaj Chij cäquibij: ¡Chixsa'j! —quecha ri'.

Jachin ri cätowic, chubij: ¡Chixsa'j! —cächa na.

Jachin ri cächaki'j u chi', ri craj re ri joron, chpetok, chutija re ri joron ri cuya c'aslemal ri xak käsipaxic.

18 Conojel ri cäquitatabej ru Lok' Pixab ri Dios ri tz'ibtal pa we wuj ri', in ri', ri Juan, quinbij wa' chque: We c'o jun cuya u wi' tak we tzij ri', ri Dios cuya na u wi' ri c'äxc'ol chrij ri are' ri e tz'ibtal pa we wuj ri' ri quepe na chquij ri winak. 19 Xukuje' we c'o jun c'o käresaj che ru Lok' Pixab ri Dios ri tz'ibtal pa we wuj ri', ri Dios käresaj na ru bi' ri winak ri' pa ri wuj re c'aslemal, man cuya tä c'u che chi coc pa ri lok'alaj tinimit. Are c'u wa' ri e tz'ibtal chquij pa we wuj ri'.

20 Ri Jun ri cäk'alajisan tak we tzij ri', cubij: ¡Je', je ri'! ¡Quinopan na chanim!

Amén. ¡Sa'j la, Kajaw Jesús!

21 Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i wäch iwonojel. Amén.